නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

ඛුද්දකනිකායෙ

ධම්මපද-අට්ඨකථා

(පඨමො භාගො)

ගන්ථාරම්භකථා

1. මහාමොහතමොනද්ධෙ , ලොකෙ ලොකන්තදස්සිනා;
යෙන සද්ධම්මපජ්ජොතො, ජාලිතො ජලිතිද්ධිනා.

2. තස්ස පාදෙ නමස්සිත්වා, සම්බුද්ධස්ස සිරීමතො;
සද්ධම්මඤ්චස්ස පූජෙත්වා, කත්වා සඞ්ඝස්ස චඤ්ජලිං.

3. තං තං කාරණමාගම්ම, ධම්මාධම්මෙසු කොවිදො;
සම්පත්තසද්ධම්මපදො, සත්ථා **ධම්මපදං** සුභං.

4. දෙසෙසි කරුණාවෙග-සමුස්සාහිතමානසො;
යං වෙ දෙවමනුස්සානං, පීතිපාමොජ්ජවඩ්ඪනං.

5. පරම්පරාභතා තස්ස, නිපුණා **අත්ථවණ්ණනා**;
යා තම්බපණ්ණිදීපම්හි, දීපභාසාය සණ්ඨිතා.

6. න සාධයති සෙසානං, සත්තානං හිතසම්පදං;
අප්පෙව නාම සාධෙය්‍ය, සබ්බලොකස්ස සා හිතං.

7. ඉති ආසීසමානෙන, දන්තෙන සමචාරිනා;
කුමාරකස්සපෙනාහං, ථෙරෙන ථිරචෙතසා.

8 . සද්ධම්මට්ඨිතිකාමෙන , සක්කච්චං අභියාචිතො;
තං භාසං අතිවිත්ථාර-ගතඤ්ච වචනක්කමං.

9 . පහායාරොපයිත්වාන , තන්තිභාසං මනොරමං;
ගාථානං බ්‍යඤ්ජනපදං, යං තත්ථ න විභාවිතං.

10. කෙවලං තං විභාවෙත්වා, සෙසං තමෙව අත්ථතො;
භාසන්තරෙන භාසිස්සං, ආවහන්තො විභාවිනං;
මනසො පීතිපාමොජ්ජං, අත්ථධම්මූපනිස්සිතන්ති.

1. යමකවග්ගො

1. චක්ඛුපාලත්ථෙරවත්ථු

1. “මනොපුබ්බඞ්ගමා ධම්මා, මනොසෙට්ඨා මනොමයා;
මනසා චෙ පදුට්ඨෙන, භාසති වා කරොති වා;
තතො නං දුක්ඛමන්වෙති, චක්කංව වහතො පද”න්ති. –

අයං ධම්මදෙසනා කත්ථ භාසිතාති? සාවත්ථියං. කං ආරබ්භාති? චක්ඛුපාලත්ථෙරං.

සාවත්ථියං කිර මහාසුවණ්ණො නාම කුටුම්බිකො අහොසි අඩ්ඪො මහද්ධනො මහාභොගො අපුත්තකො. සො එකදිවසං න්හානතිත්ථං න්හත්වා නත්වා ආගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ සම්පන්නපත්තසාඛං එකං වනප්පතිං දිස්වා “අයං මහෙසක්ඛාය දෙවතාය පරිග්ගහිතො භවිස්සතී”ති තස්ස හෙට්ඨාභාගං සොධාපෙත්වා පාකාරපරික්ඛෙපං කාරාපෙත්වා වාලුකං ඔකිරාපෙත්වා ධජපටාකං උස්සාපෙත්වා වනප්පතිං අලඞ්කරිත්වා අඤ්ජලිං කරිත්වා “සචෙ පුත්තං වා ධීතරං වා ලභෙය්‍යං, තුම්හාකං මහාසක්කාරං කරිස්සාමී”ති පත්ථනං කත්වා පක්කාමි.

අථස්ස න චිරස්සෙව භරියාය කුච්ඡියං ගබ්භො පතිට්ඨාසි. සා ගබ්භස්ස පතිට්ඨිතභාවං ඤත්වා තස්ස ආරොචෙසි. සො තස්සා ගබ්භස්ස පරිහාරමදාසි. සා දසමාසච්චයෙන පුත්තං විජායි. තං නාමග්ගහණදිවසෙ සෙට්ඨි අත්තනා පාලිතං වනප්පතිං නිස්සාය ලද්ධත්තා තස්ස **පාලො**ති නාමං අකාසි. සා අපරභාගෙ අඤ්ඤම්පි පුත්තං ලභි. තස්ස **චූළපාලො**ති නාමං කත්වා ඉතරස්ස **මහාපාලො**ති නාමං අකාසි. තෙ වයප්පත්තෙ ඝරබන්ධනෙන බන්ධිංසු. අපරභාගෙ මාතාපිතරො කාලමකංසු. සබ්බම්පි විභවං ඉතරෙයෙව විචාරිංසු.

තස්මිං සමයෙ සත්ථා පවත්තිතවරධම්මචක්කො අනුපුබ්බෙනාගන්ත්වා අනාථපිණ්ඩිකෙන මහාසෙට්ඨිනා චතුපණ්ණාසකොටිධනං විස්සජ්ජෙත්වා කාරිතෙ ජෙතවනමහාවිහාරෙ විහරති මහාජනං සග්ගමග්ගෙ ච මොක්ඛමග්ගෙ ච පතිට්ඨාපයමානො. තථාගතො හි මාතිපක්ඛතො අසීතියා, පිතිපක්ඛතො අසීතියාති ද්වෙඅසීතිඤාතිකුලසහස්සෙහි කාරිතෙ නිග්‍රොධමහාවිහාරෙ එකමෙව වස්සාවාසං වසි, අනාථපිණ්ඩිකෙන කාරිතෙ ජෙතවනමහාවිහාරෙ එකූනවීසතිවස්සානි, විසාඛාය සත්තවීසතිකොටිධනපරිච්චාගෙන කාරිතෙ පුබ්බාරාමෙ ඡබ්බස්සානීති ද්වින්නං කුලානං ගුණමහත්තතං පටිච්ච සාවත්ථිං නිස්සාය පඤ්චවීසතිවස්සානි වස්සාවාසං වසි. අනාථපිණ්ඩිකොපි විසාඛාපි මහාඋපාසිකා නිබද්ධං දිවසස්ස ද්වෙ වාරෙ තථාගතස්ස උපට්ඨානං ගච්ඡන්ති, ගච්ඡන්තා ච “දහරසාමණෙරා නො හත්ථෙ ඔලොකෙස්සන්තී”ති තුච්ඡහත්ථා න ගතපුබ්බා. පුරෙභත්තං ගච්ඡන්තා ඛාදනීයභොජනීයාදීනි ගහෙත්වාව ගච්ඡන්ති, පච්ඡාභත්තං ගච්ඡන්තා පඤ්ච භෙසජ්ජානි අට්ඨ ච පානානි. නිවෙසනෙසු පන තෙසං ද්වින්නං ද්වින්නං භික්ඛුසහස්සානං නිච්චං පඤ්ඤත්තාසනානෙව හොන්ති. අන්නපානභෙසජ්ජෙසු යො යං ඉච්ඡති, තස්ස තං යථිච්ඡිතමෙව සම්පජ්ජති. තෙසු අනාථපිණ්ඩිකෙන එකදිවසම්පි සත්ථා පඤ්හං න පුච්ඡිතපුබ්බො. සො කිර “තථාගතො බුද්ධසුඛුමාලො ඛත්තියසුඛුමාලො, ‘බහූපකාරො මෙ, ගහපතී’ති මය්හං ධම්මං දෙසෙන්තො කිලමෙය්‍යා”ති සත්ථරි අධිමත්තසිනෙහෙන පඤ්හං න පුච්ඡති. සත්ථා පන තස්මිං නිසින්නමත්තෙයෙව “අයං සෙට්ඨි මං අරක්ඛිතබ්බට්ඨානෙ රක්ඛති. අහඤ්හි කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි අලඞ්කතපටියත්තං අත්තනො සීසං ඡින්දිත්වා අක්ඛීනි උප්පාටෙත්වා හදයමංසං උප්පාටෙත්වා පාණසමං පුත්තදාරං පරිච්චජිත්වා පාරමියො පූරෙන්තො පරෙසං ධම්මදෙසනත්ථමෙව පූරෙසිං. එස මං අරක්ඛිතබ්බට්ඨානෙ රක්ඛතී”ති එකං ධම්මදෙසනං කථෙතියෙව.

තදා සාවත්ථියං සත්ත මනුස්සකොටියො වසන්ති. තෙසු සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා පඤ්චකොටිමත්තා මනුස්සා අරියසාවකා ජාතා, ද්වෙකොටිමත්තා මනුස්සා පුථුජ්ජනා. තෙසු අරියසාවකානං ද්වෙයෙව කිච්චානි අහෙසුං – පුරෙභත්තං දානං දෙන්ති, පච්ඡාභත්තං ගන්ධමාලාදිහත්ථා වත්ථභෙසජ්ජපානකාදීනි ගාහාපෙත්වා ධම්මස්සවනත්ථාය ගච්ඡන්ති. අථෙකදිවසං මහාපාලො අරියසාවකෙ ගන්ධමාලාදිහත්ථෙ විහාරං ගච්ඡන්තෙ දිස්වා “අයං මහාජනො කුහිං ගච්ඡතී”ති පුච්ඡිත්වා “ධම්මස්සවනායා”ති සුත්වා “අහම්පි ගමිස්සාමී”ති ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා පරිසපරියන්තෙ නිසීදි.

බුද්ධා ච නාම ධම්මං දෙසෙන්තා සරණසීලපබ්බජ්ජාදීනං උපනිස්සයං ඔලොකෙත්වා අජ්ඣාසයවසෙන ධම්මං දෙසෙන්ති, තස්මා තං දිවසං සත්ථා තස්ස උපනිස්සයං ඔලොකෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො අනුපුබ්බිකථං කථෙසි. සෙය්‍යථිදං – දානකථං, සීලකථං, සග්ගකථං, කාමානං ආදීනවං, ඔකාරං සංකිලෙසං, නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසං පකාසෙසි. තං සුත්වා මහාපාලො කුටුම්බිකො චින්තෙසි – “පරලොකං ගච්ඡන්තං පුත්තධීතරො වා භාතරො වා භොගා වා නානුගච්ඡන්ති, සරීරම්පි අත්තනා සද්ධිං න ගච්ඡති, කිං මෙ ඝරාවාසෙන පබ්බජිස්සාමී”ති. සො දෙසනාපරියොසානෙ සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. අථ නං සත්ථා – “අත්ථි තෙ කොචි ආපුච්ඡිතබ්බයුත්තකො ඤාතී”ති ආහ. “කනිට්ඨභාතා මෙ අත්ථි, භන්තෙ”ති. “තෙන හි තං ආපුච්ඡාහී”ති. සො “සාධූ”ති සම්පටිච්ඡිත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා ගෙහං ගන්ත්වා කනිට්ඨං පක්කොසාපෙත්වා – “තාත, යං මය්හං ඉමස්මිං ගෙහෙ සවිඤ්ඤාණකම්පි අවිඤ්ඤාණකම්පි ධනං කිඤ්චි අත්ථි, සබ්බං තං තව භාරො, පටිපජ්ජාහි න”න්ති. “තුම්හෙ

පන කිං කරිස්සථා''ති ආහ. ''අහං සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමී''ති. ''කිං කථෙසි භාතික, ත්වං මෙ මාතරි මතාය මාතා විය, පිතරි මතෙ පිතා විය ලද්ධො, ගෙහෙ තෙ මහාවිභවො, සක්කා ගෙහං අජ්ඣාවසන්තෙහෙව පුඤ්ඤානි කාතුං , මා එවං කරිත්ථා''ති. ''තාත, අහං සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා සරාවාසෙ වසිතුං න සක්කොමි. සත්ථාරා හි අතිසණ්හසුඛුමං තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා ආදිමජ්ඣපරියොසානකල්‍යාණො ධම්මො දෙසිතො, න සක්කා සො අගාරමජ්ඣෙ වසන්තෙන පූරෙතුං , පබ්බජිස්සාමි, තාතා''ති. ''භාතික, තරුණායෙව තාවත්ථ, මහල්ලකකාලෙ පබ්බජිස්සථා''ති. ''තාත, මහල්ලකස්ස හි අත්තනො හත්ථපාදාපි අනස්සවා හොන්ති, න අත්තනො වසෙ වත්තන්ති, කිමඞ්ගං පන ඤාතකා, ස්වාහං තව කථං න කරොමි, සමණපටිපත්තිංයෙව පූරෙස්සාමි''.

''ජරාජජ්ජරිතා හොන්ති, හත්ථපාදා අනස්සවා;
යස්ස සො විහතත්ථාමො, කථං ධම්මං චරිස්සති''. –

පබ්බජිස්සාමෙවාහං, තාතාති තස්ස විරවන්තස්සෙව සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පබ්බජ්ජං යාචිත්වා ලද්ධපබ්බජ්ජූපසම්පදො ආචරියුපජ්ඣායානං සන්තිකෙ පඤ්ච වස්සානි වසිත්වා වුට්ඨවස්සො පවාරෙත්වා සත්ථාරමුපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා පුච්ඡි – ''භන්තෙ, ඉමස්මිං සාසනෙ කති ධුරානී''ති? ''ගන්ථධුරං, විපස්සනාධුරන්ති ද්වෙයෙව ධුරානි භික්ඛූ''ති. ''කතමං පන, භන්තෙ, ගන්ථධුරං, කතමං විපස්සනාධුර''න්ති? ''අත්තනො පඤ්ඤානුරූපෙන එකං වා ද්වෙ වා නිකායෙ සකලං වා පන තෙපිටකං බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිත්වා තස්ස ධාරණං, කථනං, වාචනන්ති ඉදං **ගන්ථධුරං** නාම, සල්ලහුකවුත්තිනො පන පන්තසෙනාසනාභිරතස්ස අත්තභාවෙ ඛයවයං පට්ඨපෙත්වා සාතච්චකිරියවසෙන විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තග්ගහණන්ති ඉදං **විපස්සනාධුරං** නාමා''ති. ''භන්තෙ, අහං මහල්ලකකාලෙ පබ්බජිතො ගන්ථධුරං පූරෙතුං න සක්ඛිස්සාමි, විපස්සනාධුරං පන පූරෙස්සාමි, කම්මට්ඨානං මෙ කථෙථා''ති. අථස්ස සත්ථා යාව අරහත්තං කම්මට්ඨානං කථෙසි.

සො සත්ථාරං වන්දිත්වා අත්තනා සහගාමිනො භික්ඛූ පරියෙසන්තො සට්ඨි භික්ඛූ ලභිත්වා තෙහි සද්ධිං නික්ඛමිත්වා වීසයොජනසතමග්ගං ගන්ත්වා එකං මහන්තං පච්චන්තගාමං පත්වා තත්ථ සපරිවාරො පිණ්ඩාය පාවිසි. මනුස්සා වත්තසම්පන්නෙ භික්ඛූ දිස්වාව පසන්නචිත්තා ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා නිසීදාපෙත්වා පණීතෙනාහාරෙන පරිවිසිත්වා, ''භන්තෙ, කුහිං අය්‍යා ගච්ඡන්තී''ති පුච්ඡිත්වා ''යථාඵාසුකට්ඨානං උපාසකා''ති වුත්තෙ පණ්ඩිතා මනුස්සා ''වස්සාවාසං සෙනාසනං පරියෙසන්ති භදන්තා''ති ඤත්වා, ''භන්තෙ, සචෙ අය්‍යා ඉමං තෙමාසං ඉධ වසෙය්‍යුං, මයං සරණෙසු පතිට්ඨාය සීලානි ගණ්හෙය්‍යාමා''ති ආහංසු. තෙපි ''මයං ඉමානි කුලානි නිස්සාය භවනිස්සරණං කරිස්සාමා''ති අධිවාසෙසුං.

මනුස්සා තෙසං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා විහාරං පටිජග්ගිත්වා රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානානි සම්පාදෙත්වා අදංසු. තෙ නිබද්ධං තමෙව ගාමං පිණ්ඩාය පවිසන්ති. අථ නෙ එකො වෙජ්ජො උපසඞ්කමිත්වා, ''භන්තෙ, බහූනං වසනට්ඨානෙ අඵාසුකම්පි නාම හොති, තස්මිං උප්පන්නෙ මය්හං කථෙය්‍යාථ, භෙසජ්ජං කරිස්සාමී''ති පවාරෙසි. ථෙරො වස්සූපනායිකදිවසෙ තෙ භික්ඛූ ආමන්තෙත්වා පුච්ඡි, ''ආවුසො , ඉමං තෙමාසං කතිහි ඉරියාපථෙහි වීතිනාමෙස්සථා''ති? ''චතූහි, භන්තෙ''ති. ''කිං පනෙතං, ආවුසො, පතිරූපං, නනු අප්පමත්තෙහි භවිතබ්බං''? ''මයඤ්හි ධරමානකස්ස බුද්ධස්ස සන්තිකා කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ආගතා, බුද්ධා ච නාම න සක්කා පමාදෙන ආරාධෙතුං, කල්‍යාණජ්ඣාසයෙන තෙ වො ආරාධෙතබ්බා. පමත්තස්ස ච නාම චත්තාරො අපායා සකගෙහසදිසා, අප්පමත්තා හොථාවුසො''ති. ''කිං තුම්හෙ පන, භන්තෙ''ති? ''අහං තීහි ඉරියාපථෙහි වීතිනාමෙස්සාමි, පිට්ඨිං න පසාරෙස්සාමි, ආවුසො''ති. ''සාධු, භන්තෙ, අප්පමත්තා හොථා''ති.

අථ ථෙරස්ස නිද්දං අනොක්කමන්තස්ස පඨමමාසෙ අතික්කන්තෙ මජ්ඣිමමාසෙ සම්පත්තෙ අක්ඛිරොගො උප්පජ්ජි. ඡිද්දඝටතො උදකධාරා විය අක්ඛීහි අස්සුධාරා පග්ඝරන්ති. සො සබ්බරත්තිං සමණධම්මං කත්වා අරුණුග්ගමනෙ ගබ්භං පවිසිත්වා නිසීදි. භික්ඛූ භික්ඛාචාරවෙලාය ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා, ''භික්ඛාචාරවෙලා, භන්තෙ''ති ආහංසු. ''තෙන හි, ආවුසො, ගණ්හථ පත්තචීවර''න්ති. අත්තනො පත්තචීවරං ගාහාපෙත්වා නික්ඛමි. භික්ඛූ තස්ස අක්ඛීහි අස්සූනි පග්ඝරන්තෙ දිස්වා, ''කිමෙතං, භන්තෙ''ති පුච්ඡිංසු. ''අක්ඛීනි මෙ, ආවුසො, වාතා විජ්ඣන්තී''ති. ''නනු, භන්තෙ, වෙජ්ජෙන පවාරිතම්හා, තස්ස කථෙමා''ති. ''සාධාවුසො''ති තෙ වෙජ්ජස්ස කථයිංසු. සො තෙලං පචිත්වා පෙසෙසි. ථෙරො නාසාය තෙලං ආසිඤ්චන්තො නිසින්නකොව ආසිඤ්චිත්වා අන්තොගාමං පාවිසි. වෙජ්ජො තං දිස්වා ආහ – ''භන්තෙ, අය්‍යස්ස කිර අක්ඛීනි වාතො විජ්ඣතී''ති? ''ආම, උපාසකා''ති. ''භන්තෙ, මයා තෙලං පචිත්වා පෙසිතං, නාසාය වො තෙලං ආසිත්ත''න්ති? ''ආම, උපාසකා''ති. ''ඉදානි කීදිස''න්ති? ''රුජ්ජතෙව උපාසකා''ති. වෙජ්ජො ''මයා එකවාරෙනෙව වූපසමනසමත්ථං තෙලං පහිතං, කිං නු ඛො රොගො න වූපසන්තො''ති චින්තෙත්වා, ''භන්තෙ, නිසීදිත්වා වො තෙලං ආසිත්තං, නිපජ්ජිත්වා''ති පුච්ඡි. ථෙරො තුණ්හී අහොසි, පුනප්පුනං පුච්ඡියමානොපි න කථෙසි. සො ''විහාරං ගන්ත්වා ථෙරස්ස වසනට්ඨානං ඔලොකෙස්සාමී''ති චින්තෙත්වා – ''තෙන හි, භන්තෙ, ගච්ඡථා''ති ථෙරං විස්සජ්ජෙත්වා විහාරං ගන්ත්වා ථෙරස්ස වසනට්ඨානං ඔලොකෙන්තො චඞ්කමනනිසීදනට්ඨානමෙව දිස්වා සයනට්ඨානං අදිස්වා, ''භන්තෙ, නිසින්නෙහි වො ආසිත්තං, නිපන්නෙහී''ති පුච්ඡි. ථෙරො තුණ්හී අහොසි. ''මා, භන්තෙ, එවං කරිත්ථ, සමණධම්මො නාම සරීරං යාපෙන්තෙන සක්කා කාතුං, නිපජ්ජිත්වා ආසිඤ්චථා''ති පුනප්පුනං යාචි. ''ගච්ඡ ත්වං තාවාවුසො, මන්තෙත්වා ජානිස්සාමී''ති වෙජ්ජං උය්‍යොජෙසි. ථෙරස්ස ච තත්ථ නෙව ඤාතී, න සාලොහිතා අත්ථි, තෙන සද්ධිං මන්තෙය්‍යා? කරජකායෙන පන සද්ධිං මන්තෙන්තො ''වදෙහි තාව, ආවුසො පාලිත, ත්වං කිං අක්ඛීනි ඔලොකෙස්සසි, උදාහු බුද්ධසාසනං?

අනමතග්ගස්මිඤ්හි සංසාරවට්ටෙ තව අක්ඛිකාණස්ස ගණනා නාම නත්ථි, අනෙකානි පන බුද්ධසතානි බුද්ධසහස්සානි අතීතානි. තෙසු තෙ එකබුද්ධොපි න පරිචිණ්ණො, ඉදානි ඉමං අන්තොවස්සං තයො මාසෙ න නිපජ්ජිස්සාමීති තෙමාසං නිබද්ධවීරියං කරිස්සාමි. තස්මා තෙ චක්ඛූනි නස්සන්තු වා භිජ්ජන්තු වා, බුද්ධසාසනමෙව ධාරෙහි, මා චක්ඛූනී''ති භූතකායං ඔවදන්තො ඉමා ගාථායො අභාසි –

''චක්ඛූනි හායන්තු මමායිතානි,
සොතානි හායන්තු තථෙව කායො;
සබ්බම්පිදං හායතු දෙහනිස්සිතං,
කිං කාරණා පාලිත ත්වං පමජ්ජසි.

''චක්ඛූනි ජීරන්තු මමායිතානි,
සොතානි ජීරන්තු තථෙව කායො;
සබ්බම්පිදං ජීරතු දෙහනිස්සිතං,
කිං කාරණා පාලිත ත්වං පමජ්ජසි.

''චක්ඛූනි භිජ්ජන්තු මමායිතානි,
සොතානි භිජ්ජන්තු තථෙව කායො;
සබ්බම්පිදං භිජ්ජතු දෙහනිස්සිතං,
කිං කාරණා පාලිත ත්වං පමජ්ජසී''ති.

එවං තීහි ගාථාහි අත්තනො ඔවාදං දත්වා නිසින්නකොව නත්ථුකම්මං කත්වා ගාමං පිණ්ඩාය පාවිසි. වෙජ්ජො තං දිස්වා ''කිං, භන්තෙ, නත්ථුකම්මං කත''න්ති පුච්ඡි. ''ආම, උපාසකා''ති. ''කීදිසං, භන්තෙ''ති? ''රුජ්ජතෙව උපාසකා''ති. ''නිසීදිත්වා වො, භන්තෙ, නත්ථුකම්මං කතං, නිපජ්ජිත්වා''ති. ථෙරො තුණ්හී අහොසි, පුනප්පුනං පුච්ඡියමානොපි න කිඤ්චි කථෙසි. අථ නං වෙජ්ජො, ''භන්තෙ, තුම්හෙ සප්පායං න කරොථ, අජ්ජතො පට්ඨාය 'අසුකෙන මෙ තෙලං පක්ක'න්ති මා වදිත්ථ, අහම්පි 'මයා වො තෙලං පක්ක'න්ති න වක්ඛාමී''ති ආහ. සො වෙජ්ජෙන පච්චක්ඛාතො විහාරං ගන්ත්වා ත්වං වෙජ්ජෙනාපි පච්චක්ඛාතොසි, ඉරියාපථං මා විස්සජ්ජි සමණාති.

''පටික්ඛිත්තො තිකිච්ඡාය, වෙජ්ජෙනාපි විවජ්ජිතො;
නියතො මච්චුරාජස්ස, කිං පාලිත පමජ්ජසී''ති. –

ඉමාය ගාථාය අත්තානං ඔවදිත්වා සමණධම්මං අකාසි. අථස්ස මජ්ඣිමයාමෙ අතික්කන්තෙ අපුබ්බං අචරිමං අක්ඛීනි චෙව කිලෙසා ච භිජ්ජිංසු. සො සුක්ඛවිපස්සකො අරහා හුත්වා ගබ්භං පවිසිත්වා නිසීදි.

භික්ඛූ භික්ඛාචාරවෙලාය ආගන්ත්වා ''භික්ඛාචාරකාලො, භන්තෙ''ති ආහංසු. ''කාලො, ආවුසො''ති? ''ආම, භන්තෙ''ති. ''තෙන හි ගච්ඡථා''ති. ''කිං තුම්හෙ පන, භන්තෙ''ති? ''අක්ඛීනි මෙ, ආවුසො, පරිහීනානී''ති. තෙ තස්ස අක්ඛීනි ඔලොකෙත්වා අස්සුපුණ්ණනෙත්තා හුත්වා, ''භන්තෙ, මා චින්තයිත්ථ, මයං වො පටිජග්ගිස්සාමා''ති ථෙරං සමස්සාසෙත්වා කත්තබ්බයුත්තකං වත්තපටිවත්තං කත්වා ගාමං පිණ්ඩාය පවිසිංසු. මනුස්සා ථෙරං අදිස්වා, ''භන්තෙ, අම්හාකං අයෙයා කුහි''න්ති පුච්ඡිත්වා තං පවත්තිං සුත්වා යාගුං පෙසෙත්වා සයං පිණ්ඩපාතමාදාය ගන්ත්වා ථෙරං වන්දිත්වා පාදමූලෙ පරිවත්තමානා රොදිත්වා, ''භන්තෙ, මයං වො පටිජග්ගිස්සාම, තුම්හෙ මා චින්තයිත්ථා''ති සමස්සාසෙත්වා පක්කමිංසු.

තතො පට්ඨාය නිබද්ධං යාගුභත්තං විහාරමෙව පෙසෙන්ති. ථෙරොපි ඉතරෙ සට්ඨී භික්ඛූ නිරන්තරං ඔවදති. තෙ තස්සොවාදෙ ඨත්වා උපකට්ඨාය පවාරණාය සබ්බෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිංසු . තෙ වුට්ඨවස්සා ච පන සත්ථාරං දට්ඨුකාමා හුත්වා ථෙරමාහංසු, ''භන්තෙ, සත්ථාරං දට්ඨුකාමම්හා''ති . ථෙරො තෙසං වචනං සුත්වා චින්තෙසි – ''අහං දුබ්බලො, අන්තරාමග්ගෙ ච අමනුස්සපරිග්ගහිතා අටවී අත්ථි, මයි එතෙහි සද්ධිං ගච්ඡන්තෙ සබ්බෙ කිලමිස්සන්ති, භික්ඛම්පි ලභිතුං න සක්ඛිස්සන්ති, ඉමෙ පුරෙතරමෙව පෙසෙස්සාමී''ති. අථ නෙ ආහ – ''ආවුසො, තුම්හෙ පුරතො ගච්ඡථා''ති. ''තුම්හෙ පන භන්තෙ''ති? ''අහං දුබ්බලො, අන්තරාමග්ගෙ ච අමනුස්සපරිග්ගහිතා අටවී අත්ථි, මයි තුම්හෙහි සද්ධිං ගච්ඡන්තෙ සබ්බෙ කිලමිස්සථ, තුම්හෙ පුරතො ගච්ඡථා''ති. ''මා, භන්තෙ, එවං කරිත්ථ, මයං තුම්හෙහි සද්ධිංයෙව ගමිස්සාමා''ති. ''මා වො, ආවුසො, එවං රුච්චිත්ථ, එවං සන්තෙ මය්හං අඵාසුකං භවිස්සති, මය්හං කනිට්ඨො පන තුම්හෙ දිස්වා පුච්ඡිස්සති, අථස්ස මම චක්ඛූනං පරිහීනභාවං ආරොචෙය්‍යාථ, සො මය්හං සන්තිකං කඤ්චිදෙව පහිණිස්සති, තෙන සද්ධිං ආගච්ඡිස්සාමි, තුම්හෙ මම වචනෙන දසබලඤ්ච අසීතිමහාථෙරෙ ච වන්දථා''ති තෙ උය්‍යොජෙසි.

තෙ ථෙරං ඛමාපෙත්වා අන්තොගාමං පවිසිංසු. මනුස්සා තෙ දිස්වා නිසීදාපෙත්වා භික්ඛං දත්වා ''කිං, භන්තෙ, අය්‍යානං ගමනාකාරො පඤ්ඤායතී''ති? ''ආම, උපාසකා, සත්ථාරං දට්ඨුකාමම්හා''ති. තෙ පුනප්පුනං යාචිත්වා තෙසං ගමනඡන්දමෙව ඤත්වා අනුගන්ත්වා පරිදෙවිත්වා නිවත්තිංසු. තෙපි අනුපුබ්බෙන ජෙතවනං ගන්ත්වා සත්ථාරඤ්ච අසීතිමහාථෙරෙ ච ථෙරස්ස වචනෙන වන්දිත්වා පුනදිවසෙ යත්ථ ථෙරස්ස කනිට්ඨො වසති, තං වීථිං පිණ්ඩාය

පවිසිංසු. කුටුම්බිකො තෙ සඤ්ජානිත්වා නිසීදාපෙත්වා කතපටිසන්ථාරො ‘‘භාතිකත්ථෙරො මෙ, භන්තෙ, කුහි’’න්ති පුච්ඡි. අථස්ස තෙ තං පවත්තිං ආරොචෙසුං. සො තං සුත්වාව තෙසං පාදමූලෙ පරිවත්තෙන්තො රොදිත්වා පුච්ඡි – ‘‘ඉදානි, භන්තෙ, කිං කාතබ්බ’’න්ති? ‘‘ථෙරො ඉතො කස්සචි ආගමනං පච්චාසීසති, තස්ස ගතකාලෙ තෙන සද්ධිං ආගමිස්සතී’’ති. ‘‘අයං මෙ, භන්තෙ, භාගිනෙය්‍යො පාලිතො නාම, එතං පෙසෙථා’’ති. ‘‘එවං පෙසෙතුං න සක්කා, මග්ගෙ පරිපන්ථො අත්ථි, තං පබ්බාජෙත්වා පෙසෙතුං වට්ටතී’’ති. ‘‘එවං කත්වා පෙසෙථ, භන්තෙ’’ති. අථ නං පබ්බාජෙත්වා අඩ්ඪමාසමත්තං පත්තචීවරග්ගහණාදීනි සික්ඛාපෙත්වා මග්ගං ආචික්ඛිත්වා පහිණිංසු.

සො අනුපුබ්බෙන තං ගාමං පත්වා ගාමද්වාරෙ එකං මහල්ලකං දිස්වා, ‘‘ඉමං ගාමං නිස්සාය කොචි ආරඤ්ඤකො විහාරො අත්ථී’’ති පුච්ඡි. ‘‘අත්ථි, භන්තෙ’’ති. ‘‘කො නාම තත්ථ වසතී’’ති? ‘‘පාලිතත්ථෙරො නාම, භන්තෙ’’ති. ‘‘මග්ගං මෙ ආචික්ඛථා’’ති. ‘‘කොසි ත්වං, භන්තෙ’’ති? ‘‘ථෙරස්ස භාගිනෙය්‍යොම්හී’’ති. අථ නං ගහෙත්වා විහාරං නෙසි. සො ථෙරං වන්දිත්වා අඩ්ඪමාසමත්තං වත්තපටිවත්තං කත්වා ථෙරං සම්මා පටිජග්ගිත්වා, ‘‘භන්තෙ, මාතුලකුටුම්බිකො මෙ තුම්හාකං ආගමනං පච්චාසීසති, එථ, ගච්ඡාමා’’ති ආහ. ‘‘තෙන හි ඉමං මෙ යට්ඨිකොටිං ගණ්හාහී’’ති. සො යට්ඨිකොටිං ගහෙත්වා ථෙරෙන සද්ධිං අන්තොගාමං පාවිසි. මනුස්සා ථෙරං නිසීදාපෙත්වා ‘‘කිං, භන්තෙ, ගමනාකාරො වො පඤ්ඤායතී’’ති පුච්ඡිංසු. ‘‘ආම, උපාසකා, ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිස්සාමී’’ති. තෙ නානප්පකාරෙන යාචිත්වා අලභන්තා ථෙරං උය්‍යොජෙත්වා උපඩ්ඪපථං ගන්ත්වා රොදිත්වා නිවත්තිංසු. සාමණෙරො ථෙරං යට්ඨිකොටියා ආදාය ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ අටවියං කට්ඨනගරං නාම ථෙරෙන උපනිස්සාය වුට්ඨපුබ්බං ගාමං සම්පාපුණි, සො ගාමතො නික්ඛමිත්වා අරඤ්ඤෙ ගීතං ගායිත්වා දාරූනි උද්ධරන්තියා එකිස්සා ඉත්ථියා ගීතසද්දං සුත්වා සරෙ නිමිත්තං ගණ්හි. ඉත්ථිසද්දො විය හි අඤ්ඤො සද්දො පුරිසානං සකලසරීරං ඵරිත්වා ඨාතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘නාහං, භික්ඛවෙ, අඤ්ඤං එකසද්දම්පි සමනුපස්සාමි, යං එවං පුරිසස්ස චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨති, යථයිදං, භික්ඛවෙ, ඉත්ථිසද්දො’’ති (අ. නි. 1.2).

සාමණෙරො තත්ථ නිමිත්තං ගහෙත්වා යට්ඨිකොටිං විස්සජ්ජෙත්වා ‘‘තිට්ඨථ තාව, භන්තෙ, කිච්චං මෙ අත්ථී’’ති තස්සා සන්තිකං ගතො. සා තං දිස්වා තුණ්හී අහොසි. සො තාය සද්ධිං සීලවිපත්තිං පාපුණි. ථෙරො චින්තෙසි – ‘‘ඉදානෙව එකො ගීතසද්දො සූයිත්ථ. සො ච ඛො ඉත්ථියා සද්දො ඡිජ්ජි, සාමණෙරොපි චිරායති, සො තාය සද්ධිං සීලවිපත්තිං පත්තො භවිස්සතී’’ති. සොපි අත්තනො කිච්චං නිට්ඨාපෙත්වා ආගන්ත්වා ‘‘ගච්ඡාම, භන්තෙ’’ති ආහ. අථ නං ථෙරො පුච්ඡි – ‘‘පාපොජාතොසි සාමණෙරා’’ති. සො තුණ්හී හුත්වා ථෙරෙන පුනප්පුනං පුට්ඨොපි න කිඤ්චි කථෙසි. අථ නං ථෙරො ආහ – ‘‘තාදිසෙන පාපෙන මම යට්ඨිකොටිග්ගහණකිච්චං නත්ථී’’ති. සො සංවෙගප්පත්තො කාසායානි අපනෙත්වා ගිහිනියාමෙන පරිදහිත්වා, ‘‘භන්තෙ, අහං පුබ්බෙ සාමණෙරො, ඉදානි පනම්හි ගිහී ජාතො, පබ්බජන්තොපි ච ස්වාහං න සද්ධාය පබ්බජිතො, මග්ගපරිපන්ථභයෙන පබ්බජිතො, එථ ගච්ඡාමා’’ති ආහ. ‘‘ආවුසො, ගිහිපාපොපි සමණපාපොපි පාපොයෙව, ත්වං සමණභාවෙ ඨත්වාපි සීලමත්තං පූරෙතුං නාසක්ඛි, ගිහී හුත්වා කිං නාම කල්‍යාණං කරිස්සසි, තාදිසෙන පාපෙන මම යට්ඨිකොටිග්ගහණකිච්චං නත්ථී’’ති ආහ. ‘‘භන්තෙ, අමනුස්සුපද්දවො මග්ගො, තුම්හෙ ච අන්ධා අපරිණායකා, කථං ඉධ වසිස්සථා’’ති? අථ නං ථෙරො, ‘‘ආවුසො, ත්වං මා එවං චින්තයි, ඉධෙව මෙ නිපජ්ජිත්වා මරන්තස්සාපි අපරාපරං පරිවත්තන්තස්සාපි තයා සද්ධිං ගමනං නාම නත්ථී’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

> ‘‘හන්දාහං හතචක්ඛුස්මි, කන්තාරද්ධානමාගතො;
> සෙය්‍යමානො න ගච්ඡාමි, නත්ථි බාලෙ සහායතා.
>
> ‘‘හන්දාහං හතචක්ඛුස්මි, කන්තාරද්ධානමාගතො;
> මරිස්සාමි නො ගමිස්සාමි, නත්ථි බාලෙ සහායතා’’ති.

තං සුත්වා ඉතරො සංවෙගජාතො ‘‘භාරියං වත මෙ සාහසිකං අනනුච්ඡවිකං කම්මං කත’’න්ති බාහා පග්ගය්හ කන්දන්තො වනසණ්ඩං පක්ඛන්දිත්වා තථා පක්කන්තොව අහොසි. ථෙරස්සාපි සීලතෙජෙන සට්ඨියොජනායාමං පඤ්ඤාසයොජනවිත්ථතං පන්නරසයොජනබහලං ජයසුමනපුප්ඵවණ්ණං නිසීදනුට්ඨහනකාලෙසු ඔනමනුන්නමනපකතිකං සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො පණ්ඩුකම්බලසිලාසනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සක්කො ‘‘කො නු ඛො මං ඨානා චාවෙතුකාමො’’ති ඔලොකෙන්තො දිබ්බෙන චක්ඛුනා ථෙරං අද්දස. තෙනාහු පොරාණා –

> ‘‘සහස්සනෙත්තො දෙවින්දො, දිබ්බචක්ඛුං විසොධයි;
> පාපගරහී අයං පාලො, ආජීවං පරිසොධයි.
>
> ‘‘සහස්සනෙත්තො දෙවින්දො, දිබ්බචක්ඛුං විසොධයි;
> ධම්මගරුකො අයං පාලො, නිසින්නො සාසනෙ රතො’’ති.

අථස්ස එතදහොසි – ‘‘සචාහං එවරූපස්ස පාපගරහිනො ධම්මගරුකස්ස අය්‍යස්ස සන්තිකං න ගමිස්සාමි, මුද්ධා මෙ සත්තධා ඵලෙය්‍ය, ගමිස්සාමි තස්ස සන්තික’’න්ති. තතො –

‘‘සහස්සනෙත්තො දෙවින්දො, දෙවරජ්ජසිරින්ධරො;
තඞ්ඛණෙන ආගන්ත්වාන, චක්ඛුපාලමුපාගමී’’. –

උපගන්ත්වා ච පන ථෙරස්ස අවිදූරෙ පදසද්දමකාසි. අථ නං ථෙරො පුච්ඡි – ‘‘කො එසො’’ති? ‘‘අහං, භන්තෙ, අද්ධිකො’’ති. ‘‘කුහිං යාසි උපාසකා’’ති ? ‘‘සාවත්ථියං, භන්තෙ’’ති. ‘‘යාහි, ආවුසො’’ති. ‘‘අයොයා පන, භන්තෙ, කුහිං ගමිස්සතී’’ති? ‘‘අහම්පි තත්ථෙව ගමිස්සාමී’’ති. ‘‘තෙන හි එකතොව ගච්ඡාම, භන්තෙ’’ති. ‘‘අහං, ආවුසො, දුබ්බලො, මයා සද්ධිං ගච්ඡන්තස්ස තව පපඤ්චො භවිස්සතී’’ති. ‘‘මය්හං අච්චායිකං නත්ථි, අහම්පි අයොයන සද්ධිං ගච්ඡන්තො දසසු පුඤ්ඤකිරියවත්ථූසු එකං ලභිස්සාමි, එකතොව ගච්ඡාම, භන්තෙ’’ති. ථෙරො ‘‘එසො සප්පුරිසො භවිස්සතී’’ති චින්තෙත්වා – ‘‘තෙන හි සද්ධිං ගමිස්සාමි, යට්ඨිකොටිං ගණ්හ උපාසකා’’ති ආහ. සක්කො තථා කත්වා පථවිං සඞ්ඛිපන්තො සායන්හසමයෙ ජෙතවනං සම්පාපෙසි. ථෙරො සඞ්ඛපණවාදිසද්දං සුත්වා ‘‘කත්ථෙසො සද්දො’’ති පුච්ඡි. ‘‘සාවත්ථියං, භන්තෙ’’ති? ‘‘පුබ්බෙ මයං ගමනකාලෙ චිරෙන ගමිම්හා’’ති. ‘‘අහං උජුමග්ගං ජානාමි, භන්තෙ’’ති. තස්මිං ඛණෙ ථෙරො ‘‘නායං මනුස්සො, දෙවතා භවිස්සතී’’ති සල්ලක්ඛෙසි.

‘‘සහස්සනෙත්තො දෙවින්දො, දෙවරජ්ජසිරින්ධරො;
සඞ්ඛිපිත්වාන තං මග්ගං, ඛිප්පං සාවත්ථිමාගමී’’ති.

සො ථෙරං නෙත්වා ථෙරස්සෙවත්ථාය කනිට්ඨකුටුම්බිකෙන කාරිතං පණ්ණසාලං නෙත්වා ඵලකෙ නිසීදාපෙත්වා පියසහායකවණ්ණෙන තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා, ‘‘සම්ම, චූළපාලා’’ති පක්කොසි. ‘‘කිං, සම්මා’’ති? ‘‘ථෙරස්සාගතභාවං ජානාසී’’ති? ‘‘න ජානාමි, කිං පන ථෙරො ආගතො’’ති? ‘‘ආම, සම්ම, ඉදානි අහං විහාරං ගන්ත්වා ථෙරං තයා කාරිතපණ්ණසාලාය නිසින්නකං දිස්වා ආගතොම්හී’’ති වත්වා පක්කාමි. කුටුම්බිකොපි විහාරං ගන්ත්වා ථෙරං දිස්වා පාදමූලෙ පරිවත්තන්තො රොදිත්වා ‘‘ඉදං දිස්වා අහං, භන්තෙ, තුම්හාකං පබ්බජිතුං නාදාසි’’න්තිආදීනි වත්වා ද්වෙ දාසදාරකෙ භුජිස්සෙ කත්වා ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බාජෙත්වා ‘‘අන්තොගාමතො යාගුභත්තාදීනි ආහරිත්වා ථෙරං උපට්ඨහථා’’ති පටියාදෙසි. සාමණෙරා වත්තපටිවත්තං කත්වා ථෙරං උපට්ඨහිංසු.

අථෙකදිවසං දිසාවාසිනො භික්ඛූ ‘‘සත්ථාරං පස්සිස්සාමා’’ති ජෙතවනං ආගන්ත්වා තථාගතං වන්දිත්වා අසීතිමහාථෙරෙ ච, වන්දිත්වා විහාරචාරිකං චරන්තා චක්ඛුපාලත්ථෙරස්ස වසනට්ඨානං පත්වා ‘‘ඉදම්පි පස්සිස්සාමා’’ති සායං තදභිමුඛා අහෙසුං. තස්මිං ඛණෙ මහාමෙඝො උට්ඨහි. තෙ ‘‘ඉදානි අතිසායන්හො, මෙඝො ච උට්ඨිතො, පාතොව ගන්ත්වා පස්සිස්සාමා’’ති නිවත්තිංසු. දෙවො පඨමයාමං වස්සිත්වා මජ්ඣිමයාමෙ විගතො. ථෙරො ආරද්ධවීරියො ආචිණ්ණචඞ්කමනො, තස්මා පච්ඡිමයාමෙ චඞ්කමනං ඔතරි. තදා ච පන නවවුට්ඨාය භූමියා බහූ ඉන්දගොපකා උට්ඨහිංසු. තෙ ථෙරෙ චඞ්කමන්තෙ යෙභුයොයන විපජ්ජිංසු. අන්තෙවාසිකා ථෙරස්ස චඞ්කමනට්ඨානං කාලස්සෙව න සම්මජ්ජිංසු. ඉතරෙ භික්ඛූ ‘‘ථෙරස්ස වසනට්ඨානං පස්සිස්සාමා’’ති ආගන්ත්වා චඞ්කමනෙ මතපාණකෙ දිස්වා ‘‘කො ඉමස්මිං චඞ්කමතී’’ති පුච්ඡිංසු. ‘‘අම්හාකං උපජ්ඣායො, භන්තෙ’’ති. තෙ උජ්ඣායිංසු ‘‘පස්සථාවුසො, සමණස්ස කම්මං, සචක්ඛුකකාලෙ නිපජ්ජිත්වා නිද්දායන්තො කිඤ්චි අකත්වා ඉදානි චක්ඛුවිකලකාලෙ ‘චඞ්කමාමී’ති එත්තකෙ පාණකෙ මාරෙසි ‘අත්ථං කරිස්සාමී’ති අනත්ථං කරොතී’’ති.

අථ ඛො තෙ ගන්ත්වා තථාගතස්ස ආරොචෙසුං, ‘‘භන්තෙ, චක්ඛුපාලත්ථෙරො ‘චඞ්කමාමී’ති බහූ පාණකෙ මාරෙසී’’ති. ‘‘කිං පන සො තුම්හෙහි මාරෙන්තො දිට්ඨො’’ති? ‘‘න දිට්ඨො, භන්තෙ’’ති. ‘‘යථෙව තුම්හෙ තං න පස්සථ, තථෙව සොපි තෙ පාණෙ න පස්සති. ඛීණාසවානං මරණචෙතනා නාම නත්ථි, භික්ඛවෙ’’ති. ‘‘භන්තෙ, අරහත්තස්ස උපනිස්සයෙ සති කස්මා අන්ධො ජාතො’’ති? ‘‘අත්තනො කතකම්මවසෙන, භික්ඛවෙ’’ති. ‘‘කිං පන, භන්තෙ, තෙන කත’’න්ති? තෙන හි, භික්ඛවෙ, සුණාථ –

අතීතෙ බාරාණසියං කාසිරඤ්ඤෙ රජ්ජං කාරෙන්තෙ එකො වෙජ්ජො ගාමනිගමෙසු චරිත්වා වෙජ්ජකම්මං කරොන්තො එකං චක්ඛුදුබ්බලං ඉත්ථිං දිස්වා පුච්ඡි – ‘‘කිං තෙ අඵාසුක’’න්ති? ‘‘අක්ඛීහි න පස්සාමී’’ති. ‘‘භෙසජ්ජං තෙ කරිස්සාමී’’ති? ‘‘කරොහි, සාමී’’ති. ‘‘කිං මෙ දස්සසී’’ති? ‘‘සචෙ මෙ අක්ඛීනි පාකතිකානි කාතුං සක්ඛිස්සසි, අහං තෙ සද්ධිං පුත්තධීතාහි දාසී භවිස්සාමී’’ති. සො ‘‘සාධූ’’ති භෙසජ්ජං සංවිදහි, එකභෙසජ්ජෙනෙව අක්ඛීනි පාකතිකානි අහෙසුං. සා චින්තෙසි – ‘‘අහමෙතස්ස සපුත්තධීතා දාසී භවිස්සාමී’’ති පටිජානිං, ‘‘න ඛො පන මං සණ්හෙන සම්මාචාරෙන සමුදාචරිස්සති, වඤ්චෙස්සාමි න’’න්ති. සා වෙජ්ජෙනාගන්ත්වා ‘‘කීදිසං, භද්දෙ’’ති පුට්ඨා ‘‘පුබ්බෙ මෙ අක්ඛීනි ථොකං රුජ්ජිංසු, ඉදානි පන අතිරෙකතරං රුජ්ජන්තී’’ති ආහ. වෙජ්ජො ‘‘අයං මං වඤ්චෙත්වා කිඤ්චි අදාතුකාමා, න මෙ එතාය දින්නාය භතියා අත්ථො, ඉදානෙව නං අන්ධං කරිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ගෙහං ගන්ත්වා භරියාය එතමත්ථං ආචික්ඛි. සා තුණ්හී අහොසි. සො එකං භෙසජ්ජං යොජෙත්වා තස්සා සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘භද්දෙ, ඉමං භෙසජ්ජං අඤ්ජෙහී’’ති අඤ්ජාපෙසි. අථස්සා ද්වෙ අක්ඛීනි දීපසිඛා විය විජ්ඣායිංසු. සො වෙජ්ජො චක්ඛුපාලො අහොසි.

භික්ඛවෙ, තදා මම පුත්තෙන කතකම්මං පච්ඡතො පච්ඡතො අනුබන්ධි. පාපකම්මඤ්හි නාමෙතං ධුරං වහතො බලිබද්දස්ස පදං චක්කං විය අනුගච්ඡතීති ඉදං වත්ථුං කථෙත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා පතිට්ඨාපිතමත්තිකං සාසනං රාජමුද්දාය ලඤ්ඡන්තො විය ධම්මරාජා ඉමං ගාථමාහ –

1. ‘‘මනොපුබ්බඞ්ගමා ධම්මා, මනොසෙට්ඨා මනොමයා;
මනසා චෙ පදුට්ඨෙන, භාසති වා කරොති වා;
තතො නං දුක්ඛමන්වෙති, චක්කංව වහතො පද’’න්ති.

තත්ථ **මනොති** කාමාවචරකුසලාදිභෙදං සබ්බම්පි චතුභූමිකචිත්තං. ඉමස්මිං පන පදෙ තදා තස්ස වෙජ්ජස්ස උප්පන්නචිත්තවසෙන නියමියමානං වවත්ථාපියමානං පරිච්ඡිජ්ජියමානං දොමනස්සසහගතං පටිඝසම්පයුත්තචිත්තමෙව ලබ්භති. **පුබ්බඞ්ගමාති** තෙන පඨමගාමිනා හුත්වා සමන්නාගතා. **ධම්මාති** ගුණදෙසනාපරියත්තිනිස්සත්තනිජ්ජීවවසෙන චත්තාරො ධම්මා නාම. තෙසු –

‘‘න හි ධම්මො අධම්මො ච, උභො සමවිපාකිනො;
අධම්මො නිරයං නෙති, ධම්මො පාපෙති සුග්ගති’’න්ති. (ථෙරගා. 304; ජා. 1.15.386) –

අයං ගුණධම්මො නාම. ‘‘ධම්මං වො, භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමි ආදිකල්‍යාණ’’න්ති (ම. නි. 3.420) අයං දෙසනාධම්මො නාම. ‘‘ඉධ පන, භික්ඛවෙ, එකච්චෙ කුලපුත්තා ධම්මං පරියාපුණන්ති සුත්තං ගෙය්‍ය’’න්ති (ම. නි. 1.239) අයං පරියත්තිධම්මො නාම. ‘‘තස්මිං ඛො පන සමයෙ ධම්මා හොන්ති, ඛන්ධා හොන්තී’’ති (ධ. ස. 121) අයං නිස්සත්තධම්මො නාම, නිජ්ජීවධම්මොතිපි එසො එව. තෙසු ඉමස්මිං ඨානෙ නිස්සත්තනිජ්ජීවධම්මො අධිප්පෙතො. සො අත්ථතො තයො අරූපිනො ඛන්ධා වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධොති. එතෙ හි මනො පුබ්බඞ්ගමො එතෙසන්ති **මනොපුබ්බඞ්ගමා** නාම.

කථං පනෙතෙහි සද්ධිං එකවත්ථුකො එකාරම්මණො අපුබ්බං අචරිමං එකක්ඛණෙ උප්පජ්ජමානො මනො පුබ්බඞ්ගමො නාම හොතීති? උප්පාදපච්චයට්ඨෙන. යථා හි බහූසු එකතො ගාමඝාතාදීනි කම්මානි කරොන්තෙසු ‘‘කො එතෙසං පුබ්බඞ්ගමො’’ති වුත්තෙ යො නෙසං පච්චයො හොති, යං නිස්සාය තෙ තං කම්මං කරොන්ති, සො දත්තො වා මිත්තො වා තෙසං පුබ්බඞ්ගමොති වුච්චති, එවංසම්පදමිදං වෙදිතබ්බං. ඉති උප්පාදපච්චයට්ඨෙන මනො පුබ්බඞ්ගමො එතෙසන්ති මනොපුබ්බඞ්ගමා. න හි තෙ මනෙ අනුප්පජ්ජන්තෙ උප්පජ්ජිතුං සක්කොන්ති, මනො පන එකච්චෙසු චෙතසිකෙසු අනුපජ්ජන්තෙසුපි උප්පජ්ජතියෙව. අධිපතිවසෙන පන මනො සෙට්ඨො එතෙසන්ති **මනොසෙට්ඨා**. යථා හි චොරාදීනං චොරජෙට්ඨකාදයො අධිපතිනො සෙට්ඨා. තථා තෙසම්පි මනො අධිපති මනොව සෙට්ඨා. යථා පන දාරුආදීහි නිප්ඵන්නානි තානි තානි භණ්ඩානි දාරුමයාදීනි නාම හොන්ති, තථා තෙපි මනතො නිප්ඵන්නත්තා **මනොමයා** නාම.

පදුට්ඨෙනාති ආගන්තුකෙහි අභිජ්ඣාදීහි දොසෙහි පදුට්ඨෙන. පකතිමනො හි භවඞ්ගචිත්තං, තං අපදුට්ඨං. යථා හි පසන්නං උදකං ආගන්තුකෙහි නීලාදීහි උපක්කිලිට්ඨං නීලොදකාදිභෙදං හොති, න ච නවං උදකං, නාපි පුරිමං පසන්නඋදකමෙව, තථා තම්පි ආගන්තුකෙහි අභිජ්ඣාදීහි දොසෙහි පදුට්ඨං හොති, න ච නවං චිත්තං, නාපි පුරිමං භවඞ්ගචිත්තමෙව, තෙනාහ භගවා – ‘‘පභස්සරමිදං, භික්ඛවෙ, චිත්තං, තඤ්ච ඛො ආගන්තුකෙහි උපක්කිලෙසෙහි උපක්කිලිට්ඨ’’න්ති (අ. නි. 1.49). එවං **මනසා චෙ පදුට්ඨෙන, භාසති වා කරොති වා** සො භාසමානො චතුබ්බිධං වචීදුච්චරිතමෙව භාසති, කරොන්තො තිවිධං කායදුච්චරිතමෙව කරොති, අභාසන්තො අකරොන්තො තාය අභිජ්ඣාදීහි පදුට්ඨමානසතාය තිවිධං මනොදුච්චරිතං පූරෙති. එවමස්ස දස අකුසලකම්මපථා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති.

තතො නං දුක්ඛමන්වෙතීති තතො තිවිධදුච්චරිතතො තං පුග්ගලං දුක්ඛං අන්වෙති, දුච්චරිතානුභාවෙන චතූසු අපායෙසු, මනුස්සෙසු වා තමත්තභාවං ගච්ඡන්තං කායවත්ථුකම්පි ඉතරම්පීති ඉමිනා පරියායෙන කායිකචෙතසිකං විපාකදුක්ඛං අනුගච්ඡති. යථා කිං? **චක්කංව වහතො පදන්ති** ධුරෙ යුත්තස්ස ධුරං වහතො බලිබද්දස්ස පදං චක්කං විය. යථා හි සො එකම්පි දිවසං ද්වෙපි පඤ්චපි දසපි අඩ්ඪමාසම්පි මාසම්පි වහන්තො චක්කං නිවත්තෙතුං ජහිතුං න සක්කොති , අථ ඛ්වස්ස පුරතො අභික්කමන්තස්ස යුගං ගීවං බාධති, පච්ඡතො පටික්කමන්තස්ස චක්කං ඌරුමංසං පටිහනති. ඉමෙහි ද්වීහි ආකාරෙහි බාධන්තං චක්කං තස්ස පදානුපදිකං හොති; තථෙව මනසා පදුට්ඨෙන තීණි දුච්චරිතානි පූරෙත්වා ඨිතං පුග්ගලං නිරයාදීසු තත්ථ තත්ථ ගතගතට්ඨානෙ දුච්චරිතමූලකං කායිකම්පි චෙතසිකම්පි දුක්ඛමනුබන්ධතීති.

ගාථාපරියොසානෙ තිංසසහස්සා භික්ඛූ සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිංසු. සම්පත්තපරිසායපි දෙසනා සාත්ථිකා සඵලා අහොසීති.

චක්ඛුපාලත්ථෙරවත්ථු පඨමං

2. මට්ඨකුණ්ඩලීවත්ථු

2. **මනොපුබ්බඞ්ගමා ධම්මාති** දුතියගාථාපි සාවත්ථියංයෙව මට්ඨකුණ්ඩලිං ආරබ්භ භාසිතා.

සාවත්ථියං කිර අදින්නපුබ්බකො නාම බ්‍රාහ්මණො අහොසි. තෙන කස්සචි කිඤ්චි න දින්නපුබ්බං, තෙන තං ‘‘අදින්නපුබ්බකො’’ත්වෙව සඤ්ජානිංසු. තස්ස එකපුත්තකො අහොසි පියො මනාපො. අථස්ස පිළන්ධනං කාරෙතුකාමො ‘‘සචෙ සුවණ්ණකාරෙ කාරෙස්සාමි, භත්තවෙතනං දාතබ්බං භවිස්සතී’’ති සයමෙව සුවණ්ණං කොට්ටෙත්වා මට්ඨානි කුණ්ඩලානි කත්වා අදාසි. තෙනස්ස පුත්තො **මට්ඨකුණ්ඩලී**ත්වෙව පඤ්ඤායිත්ථ. තස්ස සොළසවස්සිකකාලෙ පණ්ඩුරොගො උදපාදි. තස්ස මාතා පුත්තං ඔලොකෙත්වා, ‘‘බ්‍රාහ්මණ, පුත්තස්ස තෙ රොගො උප්පන්නො, තිකිච්ඡාපෙහි න’’න්ති ආහ. ‘‘භොති සචෙ වෙජ්ජං ආනෙස්සාමි, භත්තවෙතනං දාතබ්බං භවිස්සති; කිං ත්වං මම ධනච්ඡෙදං න ඔලොකෙස්සසී’’ති? ‘‘අථ නං කිං කරිස්සසි, බ්‍රාහ්මණා’’ති? ‘‘යථා මෙ ධනච්ඡෙදො න හොති, තථා කරිස්සාමී’’ති. සො වෙජ්ජානං සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘අසුකරොගස්ස නාම තුම්හෙ කිං භෙසජ්ජං කරොථා’’ති පුච්ඡි. අථස්ස තෙ යං වා තං වා රුක්ඛතචාදිං ආචික්ඛන්ති. සො තමාහරිත්වා පුත්තස්ස භෙසජ්ජං කරොති. තං කරොන්තස්සෙවස්ස රොගො බලවා අහොසි, අතෙකිච්ඡභාවං උපාගමි. බ්‍රාහ්මණො තස්ස දුබ්බලභාවං ඤත්වා එකං වෙජ්ජං පක්කොසි. සො තං ඔලොකෙත්වාව ‘‘අම්හාකං එකං කිච්චං අත්ථි, අඤ්ඤං වෙජ්ජං පක්කොසිත්වා තිකිච්ඡාපෙහී’’ති තං පහාය නික්ඛමි. බ්‍රාහ්මණො තස්ස මරණසමයං ඤත්වා ‘‘ඉමස්ස දස්සනත්ථාය ආගතා අන්තොගෙහෙ සාපතෙය්‍යං පස්සිස්සන්ති, බහි නං කරිස්සාමී’’ති පුත්තං නීහරිත්වා බහිආළින්දෙ නිපජ්ජාපෙසි.

තං දිවසං භගවා බලවපච්චූසසමයෙ මහාකරුණාසමාපත්තිතො වුට්ඨාය පුබ්බබුද්ධෙසු කතාධිකාරානං උස්සන්නකුසලමූලානං වෙනෙය්‍යබන්ධවානං දස්සනත්ථං බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තො දසසහස්සචක්කවාළෙසු ඤාණජාලං පත්ථරි. මට්ඨකුණ්ඩලී බහිආළින්දෙ නිපන්නාකාරෙනෙව තස්ස අන්තො පඤ්ඤායි. සත්ථා තං දිස්වා තස්ස අන්තොගෙහා නීහරිත්වා තත්ථ නිපජ්ජාපිතභාවං ඤත්වා ‘‘අත්ථි නු ඛො මය්හං එත්ථ ගතපච්චයෙන අත්ථො’’ති උපධාරෙන්තො ඉදං අද්දස – අයං මාණවො මයි චිත්තං පසාදෙත්වා කාලං කත්වා තාවතිංසදෙවලොකෙ තිංසයොජනිකෙ කනකවිමානෙ නිබ්බත්තිස්සති, අච්ඡරාසහස්සපරිවාරො භවිස්සති, බ්‍රාහ්මණොපි තං ඣාපෙත්වා රොදන්තො ආළාහනෙ විචරිස්සති. දෙවපුත්තො තිගාවුතප්පමාණං සට්ඨිසකටභාරාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතං අච්ඡරාසහස්සපරිවාරං අත්තභාවං ඔලොකෙත්වා ‘‘කෙන නු ඛො කම්මෙන මයා අයං සිරිසම්පත්ති ලද්ධා’’ති ඔලොකෙත්වා මයි චිත්තප්පසාදෙන ලද්ධභාවං ඤත්වා ‘‘අයං බ්‍රාහ්මණො ධනච්ඡෙදභයෙන මම භෙසජ්ජමකත්වා ඉදානි ආළාහනං ගන්ත්වා රොදති, විප්පකාරප්පත්තං නං කරිස්සාමී’’ති පිතරි රොදන්තෙ මට්ඨකුණ්ඩලිවණ්ණෙන ආගන්ත්වා ආළාහනස්සාවිදූරෙ නිපජ්ජිත්වා රොදිස්සති. අථ නං බ්‍රාහ්මණො ‘‘කොසි ත්ව’’න්ති පුච්ඡිස්සති. ‘‘අහං තෙ පුත්තො මට්ඨකුණ්ඩලී’’ති ආචික්ඛිස්සති. ‘‘කුහිං නිබ්බත්තොසී’’ති? ‘‘තාවතිංසභවනෙ’’ති. ‘‘කිං කම්මං කත්වා’’ති වුත්තෙ මයි චිත්තප්පසාදෙන නිබ්බත්තභාවං ආචික්ඛිස්සති. බ්‍රාහ්මණො ‘‘තුම්හෙසු චිත්තං පසාදෙත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තො නාම අත්ථී’’ති මං පුච්ඡිස්සති. අථස්සාහං ‘‘එත්තකානි සතානි වා සහස්සානි වා සතසහස්සානි වාති න සක්කා ගණනා පරිච්ඡින්දිතු’’න්ති වත්වා ධම්මපදෙ ගාථං භාසිස්සාමි. ගාථාපරියොසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො භවිස්සති, මට්ඨ කුණ්ඩලී සොතාපන්නො භවිස්සති. තථා අදින්නපුබ්බකො බ්‍රාහ්මණො. ඉති ඉමං කුලපුත්තං නිස්සාය මහාධම්මාභිසමයො භවිස්සතීති දිස්වා පුනදිවසෙ කතසරීරපටිජග්ගනො මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො සාවත්ථිං පිණ්ඩාය පවිසිත්වා අනුපුබ්බෙන බ්‍රාහ්මණස්ස ගෙහද්වාරං ගතො.

තස්මිං ඛණෙ මට්ඨකුණ්ඩලී අන්තොගෙහාභිමුඛො නිපන්නො හොති. අථස්ස සත්ථා අත්තනො අපස්සනභාවං ඤත්වා එකං රස්මිං විස්සජ්ජෙසි. මාණවො ‘‘කිං ඔභාසො නාමෙසො’’ති පරිවත්තෙත්වා නිපන්නොව සත්ථාරං දිස්වා, ‘‘අන්ධබාලපිතරං නිස්සාය එවරූපං බුද්ධං උපසඞ්කමිත්වා කායවෙය්‍යාවටිකං වා කාතුං දානං වා දාතුං ධම්මං වා සොතුං නාලත්ථං, ඉදානි මෙ හත්ථාපි අනධිපතෙය්‍යා, අඤ්ඤං කත්තබ්බං නත්ථී’’ති මනමෙව පසාදෙසි. සත්ථා ‘‘අලං එත්තකෙන චිත්තප්පසාදෙන ඉමස්සා’’ති පක්කාමි. සො තථාගතෙ චක්ඛුපථං විජහන්තෙයෙව පසන්නමනො කාලං කත්වා සුත්තප්පබුද්ධො විය දෙවලොකෙ තිංසයොජනිකෙ කනකවිමානෙ නිබ්බත්ති.

බ්‍රාහ්මණොපිස්ස සරීරං ඣාපෙත්වා ආළාහනෙ රොදනපරායණො අහොසි, දෙවසිකං ආළාහනං ගන්ත්වා රොදති – ‘‘කහං එකපුත්තක, කහං එකපුත්තකා’’ති. දෙවපුත්තොපි අත්තනො සම්පත්තිං ඔලොකෙත්වා, ‘‘කෙන මෙ කම්මෙන ලද්ධා’’ති උපධාරෙන්තො ‘‘සත්ථරි මනොපසාදෙනා’’ති ඤත්වා ‘‘අයං බ්‍රාහ්මණො මම අඵාසුකකාලෙ භෙසජ්ජමකාරෙත්වා ඉදානි ආළාහනං ගන්ත්වා රොදති, විප්පකාරප්පත්තමෙව නං කාතුං වට්ටතී’’ති මට්ඨකුණ්ඩලිවණ්ණෙන ආගන්ත්වා ආළාහනස්සාවිදූරෙ බාහා පග්ගය්හ රොදන්තො අට්ඨාසි. බ්‍රාහ්මණො තං දිස්වා ‘‘අහං තාව පුත්තසොකෙන රොදාමි, එස කිමත්ථං රොදති, පුච්ඡිස්සාමි න’’න්ති පුච්ඡන්තො ඉමං ගාථමාහ –

‘‘අලඞ්කතො මට්ඨකුණ්ඩලී,
මාලධාරී හරිචන්දනුස්සදො;
බාහා පග්ගය්හ කන්දසි,
වනමජ්ඣෙ කිං දුක්ඛිතො තුව’’න්ති. (වි. ව. 1207; පෙ. ව. 186);

සො මාණවො ආහ –

‘‘සොවණ්ණමයො පභස්සරො,
උප්පන්නො රථපඤ්ජරො මම;

තස්ස චක්කයුගං න වින්දාමි,
තෙන දුක්ඛෙන ජහාමි ජීවිත''න්ති. (ව. 1208; පෙ. ව. 187);

අථ නං බ්‍රාහ්මණො ආහ –

''සොවණ්ණමයං මණිමයං,
ලොහිතකමයං අථ රූපියමයං;
ආචික්ඛ මෙ භද්ද මාණව,
චක්කයුගං පටිපාදයාමි තෙ''ති. (වි. ව. 1209; පෙ. ව. 188);

තං සුත්වා මාණවො ''අයං බ්‍රාහ්මණො පුත්තස්ස භෙසජ්ජමකත්වා පුත්තපතිරූපකං මං දිස්වා රොදන්තො 'සුවණ්ණාදිමයං රථචක්කං කරොමී'ති වදති, හොතු නිග්ගණ්හිස්සාමි න''න්ති චින්තෙත්වා ''කීව මහන්තං මෙ චක්කයුගං කරිස්සසී''ති වත්වා ''යාව මහන්තං ආකඞ්ඛසි, තාව මහන්තං කරිස්සාමී''ති වුත්තෙ ''චන්දිමසූරියෙහි මෙ අත්ථො, තෙ මෙ දෙහී''ති යාචන්තො ආහ –

''සො මාණවො තස්ස පාවදි,
චන්දසූරියා උභයෙත්ථ දිස්සරෙ;
සොවණ්ණමයො රථො මම,
තෙන චක්කයුගෙන සොභතී''ති. (වි. ව. 1210; පෙ. ව. 189);

අථ නං බ්‍රාහ්මණො ආහ –

''බාලො ඛො ත්වං අසි මාණව,
යො ත්වං පත්ථයසෙ අපත්ථියං;
මඤ්ඤාමි තුවං මරිස්සසි,
න හි ත්වං ලච්ඡසි චන්දසූරියෙ''ති. (වි. ව. 1211; පෙ. ව. 190);

අථ නං මාණවො ආහ –

''කිං පන පඤ්ඤායමානස්සත්ථාය රොදන්තො බාලො හොති, උදාහු අපඤ්ඤායමානස්සත්ථායා''ති වත්වා –

''ගමනාගමනම්පි දිස්සති,
වණ්ණධාතු උභයත්ථ වීථියා;
පෙතො කාලකතො න දිස්සති,
කො නිධ කන්දතං බාල්‍යතරො''ති. (වි. ව. 1212; පෙ. ව. 191);

තං සුත්වා බ්‍රාහ්මණො ''යුත්තං එස වදතී''ති සල්ලක්ඛෙත්වා –

''සච්චං ඛො වදෙසි මාණව,
අහමෙව කන්දතං බාල්‍යතරො;
චන්දං විය දාරකො රුදං,
පෙතං කාලකතාභිපත්ථයී''න්ති. (වි. ව. 1213; පෙ. ව. 192) –

වත්වා තස්ස කථාය නිස්සොකො හුත්වා මාණවස්ස ථුතිං කරොන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

''ආදිත්තං වත මං සන්තං, ඝතසිත්තංව පාවකං;
වාරිනා විය ඔසිඤ්චං, සබ්බං නිබ්බාපයෙ දරං.

''අබ්බහී වත මෙ සල්ලං, සොකං හදයනිස්සිතං;
යො මෙ සොකපරෙතස්ස, පුත්තසොකං අපානුදි.

''ස්වාහං අබ්බූළ්හසල්ලොස්මි, සීතිභූතොස්මි නිබ්බුතො;
න සොචාමි න රොදාමි, තව සුත්වාන මාණවා''ති. (වි. ව. 1214-1216; පෙ. ව. 193-195);

අථ නං ''කො නාම ත්ව''න්ති පුච්ඡන්තො –

''දෙවතානුසි ගන්ධබ්බො, අදු සක්කො පුරින්දදො;

කො වා ත්වං කස්ස වා පුත්තො, කථං ජානෙමු තං මය''න්ති. (වි. ව. 1217; පෙ. ව. 196) –

ආහ. අථස්ස මාණවො –

''යඤ්ච කන්දසි යඤ්ච රොදසි,
පුත්තං ආළාහනෙ සයං දහිත්වා;
ස්වාහං කුසලං කරිත්වා කම්මං,
තිදසානං සහබ්‍යතං ගතො''ති. (වි. ව. 1218; පෙ. ව. 197) –

ආචික්ඛි . අථ නං බ්‍රාහ්මණො ආහ –

''අප්පං වා බහුං වා නාද්දසාම,
දානං දදන්තස්ස සකෙ අගාරෙ;
උපොසථකම්මං වා තාදිසං,
කෙන කම්මෙන ගතොසි දෙවලොක''න්ති. (වි. ව. 1219; පෙ. ව. 198);

මාණවො ආහ –

''ආබාධිකොහං දුක්ඛිතො ගිලානො,
ආතුරරූපොම්හි සකෙ නිවෙසනෙ;
බුද්ධං විගතරජං විතිණ්ණකඞ්ඛං,
අද්දක්ඛිං සුගතං අනොමපඤ්ඤං.

''ස්වාහං මුදිතමනො පසන්නචිත්තො,
අඤ්ජලිං අකරිං තථාගතස්ස;
තාහං කුසලං කරිත්වාන කම්මං,
තිදසානං සහබ්‍යතං ගතො''ති. (වි. ව. 1220-1221; පෙ. ව. 199-200);

තස්මිං කථෙන්තෙයෙව බ්‍රාහ්මණස්ස සකලසරීරං පීතියා පරිපූරි. සො තං පීතිං පවෙදෙන්තො –

''අච්ඡරියං වත අබ්භුතං වත,
අඤ්ජලිකම්මස්ස අයමීදිසො විපාකො;
අහම්පි පමුදිතමනො පසන්නචිත්තො,
අජ්ජෙව බුද්ධං සරණං වජාමී''ති. (වි. ව. 1222; පෙ. ව. 201) –

ආහ. අථ නං මාණවො –

''අජ්ජෙව බුද්ධං සරණං වජාහි,
ධම්මඤ්ච සඞ්ඝඤ්ච පසන්නචිත්තො;
තථෙව සික්ඛාපදානි පඤ්ච,
අඛණ්ඩඵුල්ලානි සමාදියස්සු.

පාණාතිපාතා විරමස්සු ඛිප්පං,
ලොකෙ අදින්නං පරිවජ්ජයස්සු;
අමජ්ජපො මා ච මුසා භණාහි,
සකෙන දාරෙන ච හොහි තුට්ඨො''ති. (වි. ව. 1223-1224; පෙ. ව. 202-203) –

ආහ . සො ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

''අත්ථකාමොසි මෙ යක්ඛ, හිතකාමොසි දෙවතෙ;
කරොමි තුය්හං වචනං, ත්වංසි ආචරියො මම.

''උපෙමි සරණං බුද්ධං, ධම්මඤ්චාපි අනුත්තරං;
සඞ්ඝඤ්ච නරදෙවස්ස, ගච්ඡාමි සරණං අහං.

''පාණාතිපාතා විරමාමි ඛිප්පං,
ලොකෙ අදින්නං පරිවජ්ජයාමි;

අමජ්ජපො නො ච මුසා භණාමි,
සකෙන දාරෙන ච හොමි තුට්ඨො''ති. (වි. ව. 1225-1227; පෙ. ව. 204-206);

අථ නං දෙවපුත්තො, ''බ්‍රාහ්මණ, තෙ ගෙහෙ බහුං ධනං අත්ථි, සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා දානං දෙහි, ධම්මං සුණාහි, පඤ්හං පුච්ඡාහී''ති වත්වා තත්ථෙව අන්තරධායි.

බ්‍රාහ්මණොපි ගෙහං ගන්ත්වා බ්‍රාහ්මණිං ආමන්තෙත්වා, ''භද්දෙ, අහං අජ්ජ සමණං ගොතමං නිමන්තෙත්වා පඤ්හං පුච්ඡිස්සාමි, සක්කාරං කරොහී''ති වත්වා විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං නෙව අභිවාදෙත්වා න පටිසන්ථාරං කත්වා එකමන්තං ඨිතො, ''භො ගොතම, අධිවාසෙහි අජ්ජතනාය භත්තං සද්ධිං භික්ඛුසඞ්ඝෙනා''ති ආහ. සත්ථා අධිවාසෙසි. සො සත්ථු අධිවාසනං විදිත්වා වෙගෙනාගන්ත්වා සකෙ නිවෙසනෙ පණීතං ඛාදනීයං භොජනීයඤ්ච පටියාදාපෙසි. සත්ථා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො තස්ස ගෙහං ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදි. බ්‍රාහ්මණො සක්කච්චං පරිවිසි, මහාජනො සන්නිපති. මිච්ඡාදිට්ඨිකෙන කිර තථාගතෙ නිමන්තිතෙ ද්වෙ ජනකායා සන්නිපතන්ති මිච්ඡාදිට්ඨිකා ''අජ්ජ සමණං ගොතමං පඤ්හං පුච්ඡනාය විහෙඨියමානං පස්සිස්සාමා''ති සන්නිපතන්ති, සම්මාදිට්ඨිකා ''අජ්ජ බුද්ධවිසයං බුද්ධලීළං පස්සිස්සාමා''ති සන්නිපතන්ති. අථ ඛො බ්‍රාහ්මණො කතභත්තකිච්චං තථාගතමුපසඞ්කමිත්වා නීචාසනෙ නිසින්නො පඤ්හං පුච්ඡි – ''භො ගොතම, තුම්හාකං දානං අදත්වා පූජං අකත්වා ධම්මං අසුත්වා උපොසථවාසං අවසිත්වා කෙවලං මනොපසාදමත්තෙනෙව සග්ගෙ නිබ්බත්තා නාම හොන්තී''ති? ''බ්‍රාහ්මණ, කස්මා මං පුච්ඡසි, නනු තෙ පුත්තෙන මට්ඨකුණ්ඩලිනා මයි මනං පසාදෙත්වා අත්තනො සග්ගෙ නිබ්බත්තභාවො කථිතො''ති? ''කදා, භො ගොතමා''ති? නනු ත්වං අජ්ජ සුසානං ගන්ත්වා කන්දන්තො අවිදූරෙ බාහා පග්ගය්හ කන්දන්තං එකං මාණවං දිස්වා ''අලඞ්කතො මට්ඨකුණ්ඩලී, මාලධාරී හරිචන්දනුස්සදො''ති ද්වීහි ජනෙහි කථිතකථං පකාසෙන්තො සබ්බං මට්ඨකුණ්ඩලිවත්ථුං කථෙසි. තෙනෙවෙතං බුද්ධභාසිතං නාම ජාතං.

තං කථෙත්වා ච පන ''න ඛො, බ්‍රාහ්මණ, එකසතං වා න ද්වෙසතං, අථ ඛො මයි මනං පසාදෙත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තානං ගණනා නාම නත්ථී''ති ආහ. අථ මහාජනො න නිබ්බෙමතිකො හොති, අථස්ස අනිබ්බෙමතිකභාවං විදිත්වා සත්ථා ''මට්ඨකුණ්ඩලිදෙවපුත්තො විමානෙනෙව සද්ධිං ආගච්ඡතූ''ති අධිට්ඨාසි. සො තිගාවුතප්පමාණෙනෙව දිබ්බාභරණපටිමණ්ඩිතෙන අත්තභාවෙන ආගන්ත්වා විමානතො ඔරුය්හ සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා ''ත්වං ඉමං සම්පත්තිං කිං කම්මං කත්වා පටිලභී''ති පුච්ඡන්තො –

''අභික්කන්තෙන වණ්ණෙන, යා ත්වං තිට්ඨසි දෙවතෙ;
ඔභාසෙන්තී දිසා සබ්බා, ඔසධී විය තාරකා;
පුච්ඡාමි තං දෙව මහානුභාව, මනුස්සභූතො කිමකාසි පුඤ්ඤ''න්ති. –

ගාථමාහ. ''දෙවපුත්තො අයං මෙ, භන්තෙ, සම්පත්ති තුම්හෙසු චිත්තං පසාදෙත්වා ලද්ධා''ති. ''මයි චිත්තං පසාදෙත්වා ලද්ධා තෙ''ති? ''ආම, භන්තෙ''ති. මහාජනො දෙවපුත්තං ඔලොකෙත්වා ''අච්ඡරියා වත, භො, බුද්ධගුණා, අදින්නපුබ්බකබ්‍රාහ්මණස්ස නාම පුත්තො අඤ්ඤං කිඤ්චි පුඤ්ඤං අකත්වා සත්ථරි චිත්තං පසාදෙත්වා එවරූපං සම්පත්තිං පටිලභී''ති තුට්ඨිං පවෙදෙසි.

අථ නෙසං කුසලාකුසලකම්මකරණෙ මනොව පුබ්බඞ්ගමො, මනොව සෙට්ඨො. පසන්නෙන හි මනෙන කතං කම්මං දෙවලොකං මනුස්සලොකං ගච්ඡන්තං පුග්ගලං ඡායාව න විජහතීති ඉදං වත්ථුං කථෙත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා පතිට්ඨාපිතමත්තිකං සාසනං රාජමුද්දාය ලඤ්ඡන්තො විය ධම්මරාජා ඉමං ගාථමාහ –

2. ''මනොපුබ්බඞ්ගමා ධම්මා, මනොසෙට්ඨා මනොමයා.

මනසා චෙ පසන්නෙන, භාසති වා කරොති වා;
තතො නං සුඛමන්වෙති, ඡායාව අනපායිනී''ති.

තත්ථ කිඤ්චාපි **මනොති** අවිසෙසෙන සබ්බම්පි චතුභූමිකචිත්තං වුච්චති, ඉමස්මිං පන පදෙ නියමියමානං වවත්ථාපියමානං පරිච්ඡිජ්ජියමානං අට්ඨවිධං කාමාවචරකුසලචිත්තං ලබ්භති. වත්ථුවසෙන පනාහරියමානං තතොපි සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තචිත්තමෙව ලබ්භති. **පුබ්බඞ්ගමාති** තෙන පඨමගාමිනා හුත්වා සමන්නාගතා. **ධම්මාති** වෙදනාදයො තයො ඛන්ධා. එතෙ හි උප්පාදපච්චයට්ඨෙන සොමනස්සසම්පයුත්තමනො පුබ්බඞ්ගමො එතෙසන්ති **මනොපුබ්බඞ්ගමා** නාම. යථා හි බහූසු එකතො හුත්වා මහාභික්ඛුසඞ්ඝස්ස චීවරදානාදීනි වා උළාරපූජාධම්මස්සවනාදීනි වා මාලාගන්ධසක්කාරකරණාදීනි වා පුඤ්ඤානි කරොන්තෙසු ''කො එතෙසං පුබ්බඞ්ගමො''ති වුත්තෙ යො තෙසං පච්චයො හොති, යං නිස්සාය තෙ තානි පුඤ්ඤානි කරොන්ති, සො තිස්සො වා ඵුස්සො වා තෙසං පුබ්බඞ්ගමොති වුච්චති, එවංසම්පදමිදං වෙදිතබ්බං. ඉති උප්පාදපච්චයට්ඨෙන මනො පුබ්බඞ්ගමො එතෙසන්ති මනොපුබ්බඞ්ගමා. න හි තෙ මනෙ අනුප්පජ්ජන්තෙ උප්පජ්ජිතුං සක්කොන්ති, මනො පන එකච්චෙසු චෙතසිකෙසු අනුප්පජ්ජන්තෙසුපි උප්පජ්ජතියෙව. එවං අධිපතිවසෙන පන මනො සෙට්ඨො එතෙසන්ති **මනොසෙට්ඨා**. යථා හි ගණාදීනං අධිපති පුරිසො ගණසෙට්ඨො සෙණිසෙට්ඨොති වුච්චති, තථා තෙසම්පි මනොව සෙට්ඨො. යථා පන

සුවණ්ණාදීහි නිප්ඵාදිතානි භණ්ඩානි සුවණ්ණමයාදීනි නාම හොන්ති, තථා එතෙපි මනතො නිප්ඵන්නත්තා **මනොමයා** නාම.

පසන්නෙනාති අනභිජ්ඣාදීහි ගුණෙහි පසන්නෙන. **භාසති වා කරොති වාති** එවරූපෙන මනෙන භාසන්තො චතුබ්බිධං වචීසුචරිතමෙව භාසති, කරොන්තො තිවිධං කායසුචරිතමෙව කරොති, අභාසන්තො අකරොන්තො තාය අනභිජ්ඣාදීහි පසන්නමානසතාය තිවිධං මනොසුචරිතං පූරෙති. එවමස්ස දස කුසලකම්මපථා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති.

තතො නං සුඛමන්වෙතීති තතො තිවිධසුචරිතතො නං පුග්ගලං සුඛ මන්වෙති. ඉධ තෙභූමිකම්පි කුසලං අධිප්පෙතං, තස්මා තෙභූමිකසුචරිතානුභාවෙන සුගතිභවෙ නිබ්බත්තං පුග්ගලං, දුග්ගතියං වා සුඛානුභවනට්ඨානෙ ඨිතං කායවත්ථුකම්පි ඉතරවත්ථුකම්පි අවත්ථුකම්පීති කායිකචෙතසිකං විපාකසුඛං අනුගච්ඡති, න විජහතීති අත්ථො වෙදිතබ්බො. යථා කිං? **ඡායාව අනපායිනීති** යථා හි ඡායා නාම සරීරප්පටිබද්ධා සරීරෙ ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡති, තිට්ඨන්තෙ තිට්ඨති , නිසීදන්තෙ නිසීදති, න සක්කොති, ''සණ්හෙන වා ඵරුසෙන වා නිවත්තාහී''ති වත්වා වා පොථෙත්වා වා නිවත්තාපෙතුං. කස්මා? සරීරප්පටිබද්ධත්තා. එවමෙව ඉමෙසං දසන්නං කුසලකම්මපථානං ආචිණ්ණසමාචිණ්ණකුසලමූලිකං කාමාවචරාදිභෙදං කායිකචෙතසිකසුඛං ගතගතට්ඨානෙ අනපායිනී ඡායා විය හුත්වා න විජහතීති.

ගාථාපරියොසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි, මට්ඨකුණ්ඩලිදෙවපුත්තො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, තථා අදින්නපුබ්බකො බ්‍රාහ්මණො. සො තාවමහන්තං විභවං බුද්ධසාසනෙ විප්පකිරීති.

මට්ඨකුණ්ඩලීවත්ථු දුතියං.

3. තිස්සත්ථෙරවත්ථු

අක්කොච්ඡි මන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො තිස්සත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිරායස්මා තිස්සත්ථෙරො භගවතො පිතුච්ඡාපුත්තො අහොසි, මහල්ලකකාලෙ පබ්බජිත්වා බුද්ධානං උප්පන්නලාභසක්කාරං පරිභුඤ්ජන්තො ථූලසරීරො ආකොටිතපච්චාකොටිතෙහි චීවරෙහි නිවාසෙත්වා යෙභුය්‍යෙන විහාරමජ්ඣෙ උපට්ඨානසාලායං නිසීදති. තථාගතං දස්සනත්ථාය ආගතා ආගන්තුකභික්ඛූ තං දිස්වා ''එකො මහාථෙරො භවිස්සතී''ති සඤ්ඤාය තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා වත්තං ආපුච්ඡන්ති, පාදසම්බාහනාදීනි ආපුච්ඡන්ති. සො තුණ්හී අහොසි. අථ නං එකො දහරභික්ඛු ''කතිවස්සා තුම්හෙ''ති පුච්ඡිත්වා ''වස්සං නත්ථි, මහල්ලකකාලෙ පබ්බජිතා මය''න්ති වුත්තෙ, ''ආවුසො, දුබ්බිනීත, මහල්ලක , අත්තනො පමාණං න ජානාසි, එත්තකෙ මහාථෙරෙ දිස්වා සාමීචිකම්මමත්තම්පි න කරොසි, වත්තෙ ආපුච්ඡියමානෙ තුණ්හී හොසි, කුක්කුච්චමත්තම්පි තෙ නත්ථී''ති අච්ඡරං පහරි. සො ඛත්තියමානං ජනෙත්වා ''තුම්හෙ කස්ස සන්තිකං ආගතා''ති පුච්ඡිත්වා ''සත්ථු සන්තික''න්ති වුත්තෙ ''මං පන 'කො එසො'ති සල්ලක්ඛෙථ, මූලමෙව වො ඡින්දිස්සාමී''ති වත්වා රුදන්තො දුක්ඛී දුම්මනො සත්ථු සන්තිකං අගමාසි . අථ නං සත්ථා ''කිං නු ත්වං තිස්ස දුක්ඛී දුම්මනො අස්සුමුඛො රොදමානො ආගතොසී''ති පුච්ඡි. තෙපි භික්ඛූ ''එස ගන්ත්වා කිඤ්චි ආලොළං කරෙය්‍යා''ති තෙනෙව සද්ධිං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. සො සත්ථාරා පුච්ඡිතො ''ඉමෙ මං, භන්තෙ, භික්ඛූ අක්කොසන්තී''ති ආහ. ''කහං පන ත්වං නිසින්නොසී''ති? ''විහාරමජ්ඣෙ උපට්ඨානසාලායං, භන්තෙ''ති. ''ඉමෙ තෙ භික්ඛූ ආගච්ඡන්තා දිට්ඨා''ති? ''ආම, දිට්ඨා, භන්තෙ''ති. ''කිං උට්ඨාය තෙ පච්චුග්ගමනං කත''න්ති? ''න කතං, භන්තෙ''ති. ''පරික්ඛාරග්ගහණං ආපුච්ඡිත''න්ති? ''නාපුච්ඡිතං, භන්තෙ''ති. ''වත්තං වා පානීයං වා ආපුච්ඡිත''න්ති. ''නාපුච්ඡිතං භන්තෙ''ති? ''ආසනං නීහරිත්වා අභිවාදෙත්වා පාදසම්බාහනං කත''න්ති? ''න කතං, භන්තෙ''ති. ''තිස්ස මහල්ලකභික්ඛූනං සබ්බං එතං වත්තං කාතබ්බං, එතං වත්තං අකරොන්තෙන විහාරමජ්ඣෙ නිසීදිතුං න වට්ටති, තවෙව දොසො, එතෙ භික්ඛූ ඛමාපෙහී''ති? ''එතෙ මං, භන්තෙ, අක්කොසිංසු , නාහං එතෙ ඛමාපෙමී''ති. ''තිස්ස මා එවං කරි, තවෙව දොසො, ඛමාපෙහි නෙ''ති? ''න ඛමාපෙමි, භන්තෙ''ති. අථ සත්ථා ''දුබ්බචො එස, භන්තෙ''ති භික්ඛූහි වුත්තෙ ''න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව දුබ්බචො එස, පුබ්බෙපි එස දුබ්බචොයෙවා''ති වත්වා ''ඉදානි තාවස්ස, භන්තෙ, දුබ්බචභාවො අම්හෙහි ඤාතො, අතීතෙ එස කිං අකාසී''ති වුත්තෙ ''තෙන හි, භික්ඛවෙ, සුණාථා''ති වත්වා අතීතමාහරි.

අතීතෙ බාරාණසියං බාරාණසිරඤ්ඤෙ රජ්ජං කාරෙන්තෙ දෙවිලො නාම තාපසො අට්ඨ මාසෙ හිමවන්තෙ වසිත්වා ලොණම්බිලසෙවනත්ථාය චත්තාරො මාසෙ නගරමුපනිස්සාය වසිතුකාමො හිමවන්තතො ආගන්ත්වා නගරද්වාරෙ දාරකෙ දිස්වා පුච්ඡි – ''ඉමං නගරං සම්පත්තපබ්බජිතා කත්ථ වසන්තී''ති? ''කුම්භකාරසාලායං, භන්තෙ''ති. තාපසො කුම්භකාරසාලං ගන්ත්වා ද්වාරෙ ඨත්වා ''සචෙ තෙ භග්ගව අගරු, වසෙය්‍යාම එකරත්තිං සාලාය''න්ති ආහ. කුම්භකාරො ''මය්හං රත්තිං සාලායං කිච්චං නත්ථි, මහතී සාලා, යථාසුඛං වසථ, භන්තෙ''ති සාලං නිය්‍යාදෙසි. තස්මිං පවිසිත්වා නිසින්නෙ අපරොපි නාරදො නාම තාපසො හිමවන්තතො ආගන්ත්වා කුම්භකාරං එකරත්තිවාසං යාචි. කුම්භකාරො ''පඨමං ආගතො ඉමිනා සද්ධිං එකතො වසිතුකාමො භවෙය්‍ය වා නො වා, අත්තානං පරිමොචෙස්සාමී''ති චින්තෙත්වා ''සචෙ, භන්තෙ, පඨමං උපගතො රොචෙස්සති, තස්ස රුචියා වසථා''ති ආහ. සො තමුපසඞ්කමිත්වා ''සචෙ තෙ, ආචරිය අගරු, මයඤ්චෙත්ථ එකරත්තිං වසෙය්‍යාමා''ති යාචි. ''මහතී සාලා, පවිසිත්වා

එකමන්තෙ වසාහී''ති වුත්තෙ පවිසිත්වා පුරෙතරං පවිට්ඨස්ස දෙවිලස්ස අපරභාගෙ නිසීදි. උභොපි සාරණීයකථං කථෙත්වා නිපජ්ජිංසු.

සයනකාලෙ නාරදො දෙවිලස්ස නිපජ්ජනට්ඨානඤ්ච ද්වාරඤ්ච සල්ලක්ඛෙත්වා නිපජ්ජි. සො පන දෙවිලො නිපජ්ජමානො අත්තනො නිපජ්ජනට්ඨානෙ අනිපජ්ජිත්වා ද්වාරමජ්ඣෙ තිරියං නිපජ්ජි. නාරදො රත්තිං නික්ඛමන්තො තස්ස ජටාසු අක්කමි. ''කො මං අක්කමී''ති ච වුත්තෙ, ''ආචරිය, අහ''න්ති ආහ. ''කූටජටිල, අරඤ්ඤතො ආගන්ත්වා මම ජටාසු අක්කමසී''ති. ''ආචරිය, තුම්හාකං ඉධ නිපන්නභාවං න ජානාමි, ඛමථ මෙ''ති වත්වා තස්ස කන්දන්තස්සෙව බහි නික්ඛමි. ඉතරො ''අයං පවිසන්තොපි මං අක්කමෙය්‍යා''ති පරිවත්තෙත්වා පාදට්ඨානෙ සීසං කත්වා නිපජ්ජි. නාරදොපි පවිසන්තො ''පඨමංපාහං ආචරියෙ අපරජ්ඣිං, ඉදානිස්ස පාදපස්සෙන පවිසිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා ආගච්ඡන්තො ගීවාය අක්කමි. ''කො එසො''ති ච වුත්තෙ ''අහං, ආචරියා''ති වත්වා ''කූටජටිල, පඨමං මම ජටාසු අක්කමිත්වා ඉදානි ගීවාය අක්කමසි, අභිසපිස්සාමි ත''න්ති වුත්තෙ, ''ආචරිය, මය්හං දොසො නත්ථි, අහං තුම්හාකං එවං නිපන්නභාවං න ජානාමි, 'පඨමම්පි මෙ අපරද්ධං, ඉදානි පාදපස්සෙන පවිසිස්සාමී'ති පවිට්ඨොම්හි, ඛමථ මෙ''ති ආහ. ''කූටජටිල, අභිසපිස්සාමි ත''න්ති. ''මා එවං කරිත්ථ ආචරියා''ති. සො තස්ස වචනං අනාදියිත්වා –

''සහස්සරංසී සතතෙජො, සූරියො තමවිනොදනො;
පාතොදයන්තෙ සූරියෙ, මුද්ධා තෙ ඵලතු සත්තධා''ති. –

තං අභිසපි එව. නාරදො, ''ආචරිය, මය්හං දොසො නත්ථීති මම වදන්තස්සෙව තුම්හෙ අභිසපථ, යස්ස දොසො අත්ථි, තස්ස මුද්ධා ඵලතු, මා නිද්දොසස්සා''ති වත්වා –

''සහස්සරංසී සතතෙජො, සූරියො තමවිනොදනො;
පාතොදයන්තෙ සූරියෙ, මුද්ධා තෙ ඵලතු සත්තධා''ති. –

අභිසපි. සො පන මහානුභාවො අතීතෙ චත්තාලීස, අනාගතෙ චත්තාලීසාති අසීතිකප්පෙ අනුස්සරති. තස්මා ''කස්ස නු ඛො උපරි අභිසපො පතිස්සතී''ති උපධාරෙන්තො ''ආචරියස්සා''ති ඤත්වා තස්මිං අනුකම්පං පටිච්ච ඉද්ධිබලෙන අරුණුග්ගමනං නිවාරෙති.

නාගරා අරුණෙ අනුග්ගච්ඡන්තෙ රාජද්වාරං ගන්ත්වා, ''දෙව, තයි රජ්ජං කාරෙන්තෙ අරුණො න උට්ඨහති, අරුණං නො උට්ඨාපෙහී''ති කන්දිංසු. රාජා අත්තනො කායකම්මාදීනි ඔලොකෙන්තො කිඤ්චි අයුත්තං අදිස්වා ''කිං නු ඛො කාරණ''න්ති චින්තෙත්වා ''පබ්බජිතානං විවාදෙන භවිතබ්බ''න්ති පරිසඞ්කමානො ''කච්චි ඉමස්මිං නගරෙ පබ්බජිතා අත්ථී''ති පුච්ඡි. ''හිය්‍යො සායං කුම්භකාරසාලායං ආගතා අත්ථි දෙවා''ති වුත්තෙ තංඛණඤ්ඤෙව රාජා උක්කාහි ධාරියමානාහි තත්ථ ගන්ත්වා නාරදං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසින්නො ආහ –

''කම්මන්තා නප්පවත්තන්ති, ජම්බුදීපස්ස නාරද;
කෙන ලොකො තමොභූතො, තං මෙ අක්ඛාහි පුච්ඡිතො''ති.

නාරදො සබ්බං තං පවත්තිං ආචික්ඛිත්වා ඉමිනා කාරණෙන අහං ඉමිනා අභිසපිතො, අථාහං ''මය්හං දොසො නත්ථි, යස්ස දොසො අත්ථි, තස්සෙව උපරි අභිසපො පතතූ''ති වත්වා අභිසපිං. අභිසපිත්වා ච පන ''කස්ස නු ඛො උපරි අභිසපො පතිස්සතී''ති උපධාරෙන්තො ''සූරියුග්ගමනවෙලාය ආචරියස්ස මුද්ධා සත්තධා ඵලිස්සතී''ති දිස්වා එතස්මිං අනුකම්පං පටිච්ච අරුණස්ස උග්ගමනං න දෙමීති. ''කථං පන අස්ස, භන්තෙ, අන්තරායො න භවෙය්‍යා''ති. ''සචෙ මං ඛමාපෙය්‍ය, න භවෙය්‍යා''ති. ''තෙන හි ඛමාපෙහී''ති වුත්තෙ ''එසො, මහාරාජ, මං ජටාසු ච ගීවාය ච අක්කමි, නාහං එතං කූටජටිලං ඛමාපෙමී''ති. ''ඛමාපෙහි, භන්තෙ, මා එවං කරිත්ථා''ති. ''න ඛමාපෙමී''ති. ''මුද්ධා තෙ සත්තධා ඵලිස්සතී''ති වුත්තෙපි න ඛමාපෙතියෙව. අථ නං රාජා ''න ත්වං අත්තනො රුචියා ඛමාපෙස්සසී''ති හත්ථපාදකුච්ඡිගීවාසු ගාහාපෙත්වා නාරදස්ස පාදමූලෙ ඔනමාපෙසි. නාරදොපි ''උට්ඨෙහි, ආචරිය, ඛමාමි තෙ''ති වත්වා, ''මහාරාජ, නායං යථාමනෙන ඛමාපෙති, නගරස්ස අවිදූරෙ එකො සරො අත්ථි, තත්ථ නං සීසෙ මත්තිකාපිණ්ඩං කත්වා ගලප්පමාණෙ උදකෙ ඨපාපෙහී''ති ආහ. රාජා තථා කාරෙසි. නාරදො දෙවිලං ආමන්තෙත්වා, ''ආචරිය, මයා ඉද්ධියා විස්සට්ඨාය සූරියසන්තාපෙ උට්ඨහන්තෙ උදකෙ නිමුජ්ජිත්වා අඤ්ඤෙන ඨානෙන උත්තරිත්වා ගච්ඡෙය්‍යාසී''ති ආහ. ''තස්ස සූරියරංසීහි සංඵුට්ඨමත්තොව මත්තිකාපිණ්ඩො සත්තධා ඵලි, සො නිමුජ්ජිත්වා අඤ්ඤෙන ඨානෙන පලායී''ති.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා ''තදා, භික්ඛවෙ, රාජා ආනන්දො අහොසි, දෙවිලො තිස්සො, නාරදො අහමෙවාති එවං තදාපෙස දුබ්බචොයෙවා''ති වත්වා තිස්සත්ථෙරං ආමන්තෙත්වා, ''තිස්ස, භික්ඛුනො නාම 'අසුකෙනාහං අක්කුට්ඨො, අසුකෙන පහටො, අසුකෙන ජිතො, අසුකො ඛො මෙ භණ්ඩං අහාසී'ති චින්තෙන්තස්ස වෙරං නාම න වූපසම්මති, එවං පන අනුපනය්හන්තස්සෙව උපසම්මතී''ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

3. ''අක්කොච්ඡි මං අවධි මං, අජිනි මං අහාසි මෙ;
යෙ ච තං උපනය්හන්ති, වෙරං තෙසං න සම්මති.

4. ‘‘අක්කොච්ඡි මං අවධි මං, අජිනි මං අහාසි මෙ;
යෙ ච තං නුපනය්හන්ති, වෙරං තෙසූපසම්මතී’’ති.

තත්ථ **අක්කොච්ඡීති** අක්කොසි. **අවධීති** පහරි. **අජිනීති** කූටසක්ඛිඔතාරණෙන වා වාදපටිවාදෙන වා කරණුත්තරියකරණෙන වා අජෙසි. **අහාසි මෙති** මම සන්තකං පත්තාදීසු කිඤ්චිදෙව අවහරි. **යෙ ච තන්ති** යෙ කෙචි දෙවතා වා මනුස්සා වා ගහට්ඨා වා පබ්බජිතා වා තං ‘‘අක්කොච්ඡි ම’’න්තිආදිවත්ථුකං කොධං සකටධුරං විය නද්ධිනා පූතිමච්ඡාදීනි විය ච කුසාදීහි පුනප්පුනං වෙඨෙත්වා උපනය්හන්ති, තෙසං සකිං උප්පන්නං වෙරං **න සම්මතීති** වූපසම්මති. **යෙ ච තං නුපනය්හන්තීති** අසතියා අමනසිකාරවසෙන වා කම්මපච්චවෙක්ඛණාදිවසෙන වා යෙ තං අක්කොසාදිවත්ථුකං කොධං තයාපි කොචි නිද්දොසො පුරිමභවෙ අක්කුට්ඨො භවිස්සති, පහටො භවිස්සති, කූටසක්ඛිං ඔතාරෙත්වා ජිතො භවිස්සති, කස්සචි තෙ පසය්හ කිඤ්චි අච්ඡින්නං භවිස්සති, තස්මා නිද්දොසො හුත්වාපි අක්කොසාදීනි පාපුණාසීති එවං න උපනය්හන්ති. තෙසු පමාදෙන උප්පන්නම්පි වෙරං ඉමිනා අනුපනය්හනෙන නිරින්ධනො විය ජාතවෙදො වූපසම්මතීති.

දෙසනාපරියොසානෙ සතසහස්සභික්ඛූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු. ධම්මදෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා අහොසි. දුබ්බචොපි සුබ්බචොයෙව ජාතොති.

තිස්සත්ථෙරවත්ථු තතියං.

4. කාළයක්ඛිනීවත්ථු

න හි වෙරෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං වඤ්ඣිත්ථිං ආරබ්භ කථෙසි.

එකො කිර කුටුම්බිකපුත්තො පිතරි කාලකතෙ ඛෙත්තෙ ච ඝරෙ ච සබ්බකම්මානි අත්තනාව කරොන්තො මාතරං පටිජග්गි. අථස්ස මාතා ‘‘කුමාරිකං තෙ, තාත, ආනෙස්සාමී’’ති ආහ. ‘‘අම්ම , මා එවං වදෙථ, අහං යාවජීවං තුම්හෙ පටිජග්ගිස්සාමී’’ති. ‘‘තාත, ඛෙත්තෙ ච ඝරෙ ච කිච්චං ත්වමෙව කරොසි, තෙන මය්හං චිත්තසුඛං නාම න හොති, ආනෙස්සාමී’’ති. සො පුනප්පුනං පටික්ඛිපිත්වා තුණ්හී අහොසි. සා එකං කුලං ගන්තුකාමා ගෙහා නික්ඛමි. අථ නං පුත්තො ‘‘කතරං කුලං ගච්ඡථා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘අසුකකුලං නාමා’’ති වුත්තෙ තත්ථ ගමනං පටිසෙධෙත්වා අත්තනො අභිරුචිතං කුලං ආචික්ඛි. සා තත්ථ ගන්ත්වා කුමාරිකං වාරෙත්වා දිවසං වවත්ථපෙත්වා තං ආනෙත්වා තස්ස ඝරෙ අකාසි. සා වඤ්ඣා අහොසි. අථ නං මාතා, පුත්ත, ත්වං අත්තනො රුචියා කුමාරිකං ආණාපෙසි, සා ඉදානි වඤ්ඣා ජාතා, අපුත්තකඤ්ච නාම කුලං විනස්සති , පවෙණී න ඝටීයති, තෙන අඤ්ඤං තෙ කුමාරිකං ආනෙමීති. තෙන ‘‘අලං, අම්මා’’ති වුච්චමානාපි පුනප්පුනං කථෙසි. වඤ්ඣිත්ථී තං කථං සුත්වා ‘‘පුත්තා නාම මාතාපිතූනං වචනං අතික්කමිතුං න සක්කොන්ති, ඉදානි අඤ්ඤං විජායිනිං ඉත්ථිං ආනෙත්වා මං දාසිභොගෙන භුඤ්ජිස්සති. යංනූනාහං සයමෙව එකං කුමාරිකං ආනෙය්‍ය’’න්ති චින්තෙත්වා එකං කුලං ගන්ත්වා තස්සත්ථාය කුමාරිකං වාරෙත්වා ‘‘කිං නාමෙතං, අම්ම, වදෙසී’’ති තෙහි පටික්ඛිත්තා ‘‘අහං වඤ්ඣා, අපුත්තකං නාම කුලං විනස්සති, තුම්හාකං පන ධීතා පුත්තං වා ධීතරං වා ලභිත්වා කුටුම්බිකස්ස සාමිනී භවිස්සති, මය්හං සාමිකස්ස නං දෙථා’’ති යාචිත්වා සම්පටිච්ඡාපෙත්වා ආනෙත්වා සාමිකස්ස ඝරෙ අකාසි.

අථස්සා එතදහොසි – ‘‘සචායං පුත්තං වා ධීතරං වා ලභිස්සති, අයමෙව කුටුම්බස්ස සාමිනී භවිස්සති. යථා දාරකං න ලභති, තථෙව නං කාතුං වට්ටතී’’ති. අථ නං සා ආහ – ‘‘අම්ම, යදා තෙ කුච්ඡියං ගබ්භො පතිට්ඨාති, අථ මෙ ආරොචෙය්‍යාසී’’ති. සා ‘‘සාධූ’’ති පටිස්සුණිත්වා ගබ්භෙ පතිට්ඨිතෙ තස්සා ආරොචෙසි. ඉතරිස්සා පන සා සයමෙව නිච්චං යාගුභත්තං දෙති, අථස්සා ආහාරෙනෙව සද්ධිං ගබ්භපාතනභෙසජ්ජමදාසි, ගබ්භො පති. දුතියම්පි ගබ්භෙ පතිට්ඨිතෙ ආරොචෙසි , ඉතරා දුතියම්පි තථෙව පාතෙසි. අථ නං පටිවිස්සකිත්ථියො පුච්ඡිංසු – ‘‘කච්චි තෙ සපත්ති අන්තරායං කරොතී’’ති? සා තමත්ථං ආරොචෙත්වා ‘‘අන්ධබාලෙ, කස්මා එවමකාසි, අයං තව ඉස්සරියභයෙන ගබ්භස්ස පාතනභෙසජ්ජං යොජෙත්වා දෙති, තෙන තෙ ගබ්භො පතති, මා පුන එවමකත්ථා’’ති වුත්තා තතියවාරෙ න කථෙසි. අථ සා ඉතරිස්සා උදරං දිස්වා ‘‘කස්මා මය්හං ගබ්භස්ස පතිට්ඨිතභාවං න කථෙසී’’ති වත්වා ‘‘ත්වං මං ආනෙත්වා වඤ්චෙත්වා ද්වෙ වාරෙ ගබ්භං පාතෙසි, කිමත්ථං තුය්හං කථෙමී’’ති වුත්තෙ ‘‘නට්ඨා දානිම්හී’’ති චින්තෙත්වා තස්සා පමාදං ඔලොකෙන්තී පරිණතෙ ගබ්භෙ ඔකාසං ලභිත්වා භෙසජ්ජං යොජෙත්වා අදාසි. ගබ්භො පරිණතත්තා පතිතුං අසක්කොන්තො තිරියං නිපති, ඛරා වෙදනා උප්පජ්ජි, ජීවිතසංසයං පාපුණි. සා ‘‘නාසිතම්හි තයා, ත්වමෙව මං ආනෙත්වා ත්වමෙව තයොපි වාරෙ දාරකෙ නාසෙසි, ඉදානි අහම්පි නස්සාමි, ඉතො දානි චුතා යක්ඛිනී හුත්වා තව දාරකෙ ඛාදිතුං සමත්ථා හුත්වා නිබ්බත්තෙය්‍ය’’න්ති පත්ථනං පට්ඨපෙත්වා කාලං කත්වා තස්මිංයෙව ගෙහෙ මජ්ජාරී හුත්වා නිබ්බත්ති. ඉතරම්පි සාමිකො ගහෙත්වා ‘‘තයා මෙ කුලුපච්ඡෙදො කතො’’ති කප්පරජණ්ණුකාදීහි සුපොථිතං පොථෙසි. සා තෙනෙවාබාධෙන කාලං කත්වා තත්ථෙව කුක්කුටී හුත්වා නිබ්බත්තා.

කුක්කුටී න චිරස්සෙව අණ්ඩානි විජායි, මජ්ජාරී ආගන්ත්වා තානි අණ්ඩානි ඛාදි. දුතියම්පි තතියම්පි ඛාදියෙව. කුක්කුටී චින්තෙසි – ‘‘තයො වාරෙ මම අණ්ඩානි ඛාදිත්වා ඉදානි මම්පි ඛාදිතුකාමාසී’’ති. ‘‘ඉතො චුතා සපුත්තකං තං ඛාදිතුං ලභෙය්‍ය’’න්ති පත්ථනං කත්වා තතො චුතා අරඤ්ඤෙ දීපිනී හුත්වා නිබ්බත්ති. ඉතරා මිගී හුත්වා නිබ්බත්ති. තස්සා විජාතකාලෙ දීපිනී ආගන්ත්වා තයො වාරෙ පුත්තකෙ ඛාදි. මිගී මරණකාලෙ ‘‘අයං මෙ තික්ඛත්තුං පුත්තකෙ

ඛාදිත්වා ඉදානි මම්පි ඛාදිස්සති, ඉතො දානි චුතා එතං සපුත්තකං ඛාදිතුං ලභෙය්‍යා''න්ති පත්ථනං කත්වා ඉතො චුතා යක්ඛිනී හුත්වා නිබ්බත්ති. දීපිනීපි තථෙව තතො චුතා සාවත්ථියං කුලධීතා හුත්වා නිබ්බත්ති, සා වුද්ධිප්පත්තා ද්වාරගාමකෙ පතිකුලං අගමාසි, අපරභාගෙ ච පුත්තං විජායි. යක්ඛිනීපි තස්සා පියසහායිකාවණ්ණෙන ආගන්ත්වා ''කුහිං මෙ සහායිකා''ති ''අන්තොගබ්භෙ විජාතා''ති වුත්තෙ ''පුත්තං නු ඛො විජාතා, උදාහු ධීතරන්ති පස්සිස්සාමි න''න්ති ගබ්භං පවිසිත්වා පස්සන්තී විය දාරකං ගහෙත්වා ඛාදිත්වා ගතා. පුන දුතියවාරෙපි තථෙව ඛාදි. තතියවාරෙ ඉතරා ගරුභාරා හුත්වා සාමිකං ආමන්තෙත්වා, ''සාමි, ඉමස්මිං ඨානෙ එකා යක්ඛිනී මම ද්වෙ පුත්තෙ ඛාදිත්වා ගතා, ඉදානි මම කුලගෙහං ගන්ත්වා විජායිස්සාමී''ති කුලගෙහං ගන්ත්වා විජායි.

තදා සා යක්ඛිනී උදකවාරං ගතා හොති. වෙස්සවණස්ස හි යක්ඛිනියො වාරෙන අනොතත්තදහතො සීසපරම්පරාය උදකමාහරන්ති. තා චතුමාසච්චයෙනපි පඤ්චමාසච්චයෙනපි මුච්චන්ති. අපරා යක්ඛිනියො කිලන්තකායා ජීවිතක්ඛයම්පි පාපුණන්ති. සා පන උදකවාරතො මුත්තමත්තාව වෙගෙන තං ඝරං ගන්ත්වා ''කුහිං මෙ සහායිකා''ති පුච්ඡි. ''කුහිං නං පස්සිස්සසි, තස්සා ඉමස්මිං ඨානෙ ජාතජාතදාරකෙ යක්ඛිනී ආගන්ත්වා ඛාදති, තස්මා කුලගෙහං ගතා''ති. සා ''යත්ථ වා තත්ථ වා ගච්ඡතු, න මෙ මුච්චිස්සතී''ති වෙරවෙගසමුස්සාහිතමානසා නගරාභිමුඛී පක්ඛන්දි. ඉතරාපි නාමග්ගහණදිවසෙ නං දාරකං න්හාපෙත්වා නාමං කත්වා, ''සාමි, ඉදානි සකඝරං ගච්ඡාමා''ති පුත්තමාදාය සාමිකෙන සද්ධිං විහාරමජ්ඣෙ ගතමග්ගෙන ගච්ඡන්තී පුත්තං සාමිකස්ස දත්වා විහාරපොක්ඛරණියා න්හාත්වා සාමිකෙ න්හායන්තෙ උත්තරිත්වා පුත්තස්ස ථඤ්ඤං පායමානා ඨිතා යක්ඛිනිං ආගච්ඡන්තිං දිස්වා සඤ්ජානිත්වා, ''සාමි, වෙගෙන එහි, අයං සා යක්ඛිනී, වෙගෙන එහි, අයං සා යක්ඛිනී''ති උච්චාසද්දං කත්වා යාව තස්ස ආගමනං සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තී නිවත්තෙත්වා අන්තොවිහාරාභිමුඛී පක්ඛන්දි.

තස්මිං සමයෙ සත්ථා පරිසමජ්ඣෙ ධම්මං දෙසෙසි. සා පුත්තං තථාගතස්ස පාදපිට්ඨෙ නිපජ්ජාපෙත්වා ''තුම්හාකං මයා එස දින්නො, පුත්තස්ස මෙ ජීවිතං දෙථා''ති ආහ. ද්වාරකොට්ඨකෙ අධිවත්ථො සුමනදෙවො නාම යක්ඛිනියා අන්තො පවිසිතුං නාදාසි. සත්ථා ආනන්දත්ථෙරං ආමන්තෙත්වා ''ගච්ඡ, ආනන්ද, තං යක්ඛිනිං පක්කොසාහී''ති ආහ. ථෙරො පක්කොසි. ඉතරා ''අයං, භන්තෙ, ආගච්ඡතී''ති ආහ. සත්ථා ''එතු, මා සද්දමකාසී''ති වත්වා තං ආගන්ත්වා ඨිතං ''කස්මා එවං කරොසි, සචෙ තුම්හෙ මාදිසස්ස බුද්ධස්ස සම්මුඛීභාවං නාගමිස්සථ, අහිනකුලානං විය අච්ඡඵන්දනානං විය කාකොලූකානං විය ච කප්පට්ඨිතිකං වො වෙරං අභවිස්ස , කස්මා වෙරං පටිවෙරං කරොථ. වෙරඤ්හි අවෙරෙන උපසම්මති, නො වෙරෙනා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

''න හි වෙරෙන වෙරානි, සම්මන්තීධ කුදාචනං;
5. අවෙරෙන ච සම්මන්ති, එස ධම්මො සනන්තනො''ති.

තත්ථ **න හි වෙරෙනාති** යථා හි ඛෙළසිඞ්ඝාණිකාදීහි අසුචීහි මක්ඛිතං ඨානං තෙහෙව අසුචීහි ධොවන්තා සුද්ධං නිග්ගන්ධං කාතුං න සක්කොන්ති, අථ ඛො තං ඨානං භියොසොමත්තාය අසුද්ධතරඤ්චෙව දුග්ගන්ධතරඤ්ච හොති; එවමෙව අක්කොසන්තං පච්චක්කොසන්තො පහරන්තං පටිපහරන්තො වෙරෙන වෙරං වූපසමෙතුං න සක්කොති, අථ ඛො භියො භියො වෙරමෙව කරොති. ඉති වෙරානි නාම වෙරෙන කිස්මිඤ්චි කාලෙ න සම්මන්ති, අථ ඛො වඩ්ඪන්තියෙව. **අවෙරෙන ච සම්මන්තීති** යථා පන තානි ඛෙළාදීනි අසුචීනි විප්පසන්නෙන උදකෙන ධොවියමානානි නස්සන්ති, තං ඨානං සුද්ධං හොති සුගන්ධං; එවමෙව අවෙරෙන ඛන්තිමෙත්තොදකෙන යොනිසො මනසිකාරෙන පච්චවෙක්ඛණෙන වෙරානි වූපසම්මන්ති පටිප්පස්සම්භන්ති අභාවං ගච්ඡන්ති. **එස ධම්මො සනන්තනොති** එස අවෙරෙන වෙරූපසමනසඞ්ඛාතො පොරාණකො ධම්මො; සබ්බෙසං බුද්ධපච්චෙකබුද්ධඛීණාසවානං ගතමග්ගොති.

ගාථාපරියොසානෙ යක්ඛිනී සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. සම්පත්තපරිසායපි ධම්මදෙසනා සාත්ථිකා අහොසි.

සත්ථා තං ඉත්ථිං ආහ – ''එතිස්සා තව පුත්තං දෙහී''ති. ''භායාමි, භන්තෙ''ති. ''මා භායි, නත්ථි තෙ එතං නිස්සාය පරිපන්ථො''ති ආහ. සා තස්සා පුත්තමදාසි. සා තං චුම්බිත්වා ආලිඞ්ගෙත්වා පුන මාතුයෙව දත්වා රොදිතුං ආරභි. අථ නං සත්ථා ''කිමෙත''න්ති පුච්ඡි. ''භන්තෙ, අහං පුබ්බෙ යථා වා තථා වා ජීවිකං කප්පෙන්තීපි කුච්ඡිපූරං නාලත්ථං, ඉදානි කථං ජීවිස්සාමී''ති. අථ නං සත්ථා ''මා චින්තයී''ති සමස්සාසෙත්වා තං ඉත්ථිමාහ – ''ඉමං නෙත්වා අත්තනො ගෙහෙ නිවාසාපෙත්වා අග්ගයාගුභත්තෙහි පටිජග්ගාහී''ති. සා තං නෙත්වා පිට්ඨිවංසෙ පතිට්ඨාපෙත්වා අග්ගයාගුභත්තෙහි පටිජග්ගි, තස්සා වීහිපහරණකාලෙ මුසලග්ගෙන මුද්ධං පහරන්තං විය උපට්ඨාසි. සා සහායිකං ආමන්තෙත්වා ''ඉමස්මිං ඨානෙ වසිතුං න සක්කොමි, අඤ්ඤත්ථ මං පතිට්ඨාපෙහී''ති වත්වා මුසලසාලාය උදකචාටියං උද්ධනෙ නිබ්බකොසෙ සඞ්කාරකූටෙ ගාමද්වාරෙ චාති එතෙසු ඨානෙසු පතිට්ඨාපිතාපි ඉධ මෙ මුසලෙන සීසං භින්දන්තං විය උපට්ඨාති, ඉධ දාරකා උච්ඡිට්ඨොදකං ඔතාරෙන්ති, ඉධ සුනඛා නිපජ්ජන්ති, ඉධ දාරකා අසුචිං කරොන්ති, ඉධ කචවරං ඡඩ්ඩෙන්ති, ඉධ ගාමදාරකා ලක්ඛයොග්ගං කරොන්තීති සබ්බානි තානි පටික්ඛිපි. අථ නං බහිගාමෙ විවිත්තොකාසෙ පතිට්ඨාපෙත්වා තත්ථ තස්සා අග්ගයාගුභත්තාදීනි හරිත්වා පටිජග්ගි. සා යක්ඛිනී එවං චින්තෙසි – ''අයං මෙ සහායිකා ඉදානි බහූපකාරා, හන්දාහං කිඤ්චි පටිගුණං කරොමී''ති. සා ''ඉමස්මිං සංවච්ඡරෙ සුබ්බුට්ඨිකා භවිස්සති, ථලට්ඨානෙ සස්සං කරොහි, ඉමස්මිං සංවච්ඡරෙ දුබ්බුට්ඨිකා භවිස්සති, නින්නට්ඨානෙයෙව සස්සං කරොහී''ති සහායිකාය ආරොචෙති. සෙසජනෙහි කතසස්සං අතිඋදකෙන වා අනොදකෙන වා නස්සති, තස්සා අතිවිය සම්පජ්ජති. අථ නං සෙසජනා, ''අම්ම, තයා කතසස්සං නෙව අච්චොදකෙන, න අනුදකෙන නස්සති, සුබ්බුට්ඨිදුබ්බුට්ඨිභාවං ඤත්වා කම්මං කරොසි, කිං නු ඛො එත''න්ති පුච්ඡිංසු. ''අම්හාකං සහායිකා යක්ඛිනී සුබ්බුට්ඨිදුබ්බුට්ඨිභාවං ආචික්ඛති, මයං තස්සා වචනෙන ථලෙසු නින්නෙසු සස්සානි කරොම, තෙන නො සම්පජ්ජති.

කිං න පස්සථ? නිබද්ධං අම්හාකං ගෙහතො යාගුභත්තාදීනි හරියමානානි, තානි එතිස්සා හරීයන්ති, තුම්හෙපි එතිස්සා අග්ගයාගුභත්තාදීනි හරථ, තුම්හාකම්පි කම්මන්තෙ ඔලොකෙස්සතී''ති. අථස්සා සකලනගරවාසිනො සක්කාරං කරිංසු. සාපි තතො පට්ඨාය සබ්බෙසං කම්මන්තෙ ඔලොකෙන්තී ලාභග්ගප්පත්තා අහොසි මහාපරිවාරා. සා අපරභාගෙ අට්ඨ සලාකභත්තානි පට්ඨපෙසි. තානි යාවජ්ජකාලා දීයන්තියෙවාති.

කාළයක්ඛිනීවත්ථු චතුත්ථං.

5. කොසම්බකවත්ථු

පරෙ ච න විජානන්තීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො කොසම්බකෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

කොසම්බියඤ්හි ඝොසිතාරාමෙ පඤ්චසතපඤ්චසතපරිවාරා ද්වෙ භික්ඛූ විහරිංසු විනයධරො ච ධම්මකථිකො ච. තෙසු ධම්මකථිකො එකදිවසං සරීරවලඤ්ජං කත්වා උදකකොට්ඨකෙ ආචමනඋදකාවසෙසං භාජනෙ ඨපෙත්වාව නික්ඛමි. පච්ඡා විනයධරො තත්ථ පවිට්ඨො තං උදකං දිස්වා නික්ඛමිත්වා ඉතරං පුච්ඡි, ''ආවුසො, තයා උදකං ඨපිත''න්ති? ''ආම, ආවුසො''ති. ''කිං පනෙත්ථ ආපත්තිභාවං න ජානාසී''ති? ''ආම, න ජානාමී''ති. ''හොති, ආවුසො, එත්ථ ආපත්තී''ති. ''තෙන හි පටිකරිස්සාමි න''න්ති. ''සචෙ පන තෙ, ආවුසො, අසඤ්චිච්ච අස්සතියා කතං, නත්ථි ආපත්තී''ති. සො තස්සා ආපත්තියා අනාපත්තිදිට්ඨී අහොසි. විනයධරොපි අත්තනො නිස්සිතකානං ''අයං ධම්මකථිකො ආපත්තිං ආපජ්ජමානොපි න ජානාතී''ති ආරොචෙසි. තෙ තස්ස නිස්සිතකෙ දිස්වා ''තුම්හාකං උපජ්ඣායො ආපත්තිං ආපජ්ජිත්වාපි ආපත්තිභාවං න ජානාතී''ති ආහංසු. තෙ ගන්ත්වා අත්තනො උපජ්ඣායස්ස ආරොචෙසුං. සො එවමාහ – ''අයං විනයධරො පුබ්බෙ අනාපත්තීති වත්වා ඉදානි ආපත්තීති වදති, මුසාවාදී එසො''ති. තෙ ගන්ත්වා ''තුම්හාකං උපජ්ඣායො මුසාවාදී''ති ආහංසු. තෙ එවං අඤ්ඤමඤ්ඤං කලහං වඩ්ඪයිංසු. තතො විනයධරො ඔකාසං ලභිත්වා ධම්මකථිකස්ස ආපත්තියා අදස්සනෙ උක්ඛෙපනීයකම්මමකාසි. තතො පට්ඨාය තෙසං පච්චයදායකා උපට්ඨාකාපි ද්වෙ කොට්ඨාසා අහෙසුං, ඔවාදපටිග්ගාහකා භික්ඛුනියොපි ආරක්ඛදෙවතාපි තාසං සන්දිට්ඨසම්භත්තා ආකාසට්ඨදෙවතාපීති යාව බ්‍රහ්මලොකා සබ්බෙපි පුථුජ්ජනා ද්වෙ පක්ඛා අහෙසුං. චාතුමහාරාජිකං ආදිං කත්වා යාව අකනිට්ඨභාවනා පන එකනින්නාදං කොලාහලං අගමාසි.

අථෙකො අඤ්ඤතරො භික්ඛු තථාගතමුපසඞ්කමිත්වා උක්ඛෙපකානං විනයධරඅන්තෙවාසිකානං ''ධම්මිකෙනෙවායං විනයකම්මෙන උක්ඛිත්තො''ති ලද්ධිඤ්ච, උක්ඛිත්තානුවත්තකානං ධම්මකථිකඅන්තෙවාසිකානං පන ''අධම්මිකෙනෙව කම්මෙන උක්ඛිත්තො''ති ලද්ධිඤ්ච, උක්ඛෙපකෙහි වාරියමානානම්පි ච තෙසං තං අනුපරිවාරෙත්වා විචරණභාවඤ්ච ආරොචෙසි භගවා ''සමග්ගා කිර හොන්තූ''ති ද්වෙ වාරෙ පෙසෙත්වා ''න ඉච්ඡන්ති, භන්තෙ, සමග්ගා භවිතු''න්ති සුත්වා තතියවාරෙ ''භින්නො භික්ඛුසඞ්ඝො, භින්නො භික්ඛුසඞ්ඝො''ති තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා උක්ඛෙපකානං උක්ඛෙපනෙ, ඉතරෙසඤ්ච ආපත්තියා අදස්සනෙ ආදීනවං කථෙත්වා පුන තෙසං තත්ථෙව එකසීමායං උපොසථාදීනි අනුජානිත්වා භත්තග්ගාදීසු භණ්ඩනජාතානං ''ආසනන්තරිකාය නිසීදිතබ්බ''න්ති (මහාව. 456) භත්තග්ගෙ වත්තං පඤ්ඤාපෙත්වා ''ඉදානිපි භණ්ඩනජාතාව විහරන්තී''ති සුත්වා තත්ථ ගන්ත්වා ''අලං, භික්ඛවෙ, මා භණ්ඩන''න්තිආදීනි වත්වා, ''භික්ඛවෙ, භණ්ඩනකලහවිග්ගහවිවාදා නාමෙතෙ අනත්ථකාරකා. කලහං නිස්සාය හි ලටුකිකාපි සකුණිකා හත්ථිනාගං ජීවිතක්ඛයං පාපෙසී''ති **ලටුකිකජාතකං** (ජා. 1.5.39 ආදයො) කථෙත්වා, ''භික්ඛවෙ, සමග්ගා හොථ, මා විවදථ. විවාදං නිස්සාය හි අනෙකසතසහස්සා වට්ටකාපි ජීවිතක්ඛයං පත්තා''ති **වට්ටකජාතකං** (ජා. 1.1.118) කථෙසි. එවම්පි තෙසු භගවතො වචනං අනාදියන්තෙසු අඤ්ඤතරෙන ධම්මවාදිනා තථාගතස්ස විහෙසං අනිච්ඡන්තෙන ''ආගමෙතු, භන්තෙ භගවා, ධම්මසාමී, අප්පොස්සුක්කො, භන්තෙ භගවා, දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරමනුයුත්තො විහරතු, මයමෙව තෙන භණ්ඩනෙන කලහෙන විග්ගහෙන විවාදෙන පඤ්ඤායිස්සාමා''ති (මහාව. 457; ම. නි. 3.236) වුත්තෙ අතීතං ආහරි –

භූතපුබ්බං, භික්ඛවෙ, බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තො නාම කාසිරාජා අහොසි. බ්‍රහ්මදත්තෙන දීඝීතිස්ස කොසලරඤ්ඤො රජ්ජං අච්ඡින්දිත්වා අඤ්ඤාතකවෙසෙන වසන්තස්ස පිතුනො මාරිතභාවඤ්චෙව දීඝාවුකුමාරෙන අත්තනො ජීවිතෙ දින්නෙ තතො පට්ඨාය තෙසං සමග්ගභාවඤ්ච කථෙත්වා ''තෙසඤ්හි නාම, භික්ඛවෙ, රාජූනං ආදින්නදණ්ඩානං ආදින්නසත්ථානං එවරූපං ඛන්තිසොරච්චං භවිස්සති. ඉධ ඛො තං, භික්ඛවෙ, සොභෙථ, යං තුම්හෙ එවං ස්වාඛාතෙ ධම්මවිනයෙ පබ්බජිතා සමානා ඛමා ච භවෙය්‍යාථ සොරතා චා''ති ඔවදිත්වාපි නෙව තෙ සමග්ගෙ කාතුං අසක්ඛි. සො තාය ආකිණ්ණවිහාරතාය උක්කණ්ඨිතො ''අහං ඛො ඉදානි ආකිණ්ණො දුක්ඛං විහරාමි, ඉමෙ ච භික්ඛූ මම වචනං න කරොන්ති. යංනූනාහං එකකොව ගණම්හා වූපකට්ඨො විහරෙය්‍ය''න්ති චින්තෙත්වා කොසම්බියං පිණ්ඩාය චරිත්වා අනපලොකෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං එකකොව අත්තනො පත්තචීවරමාදාය බාලකලොණකගාමං ගන්ත්වා තත්ථ භගුත්ථෙරස්ස එකචාරිකවත්තං කථෙත්වා පාචීනවංසමිගදායෙ තිණ්ණං කුලපුත්තානං සාමග්ගියානිසංසං කථෙත්වා යෙන පාලිලෙය්‍යකං අත්ථි, තදවසරි. තත්‍ර සුදං භගවා පාලිලෙය්‍යකං උපනිස්සාය රක්ඛිතවනසණ්ඩෙ භද්දසාලමූලෙ පාලිලෙය්‍යකෙන හත්ථිනා උපට්ඨියමානො ඵාසුකං වස්සාවාසං වසි.

කොසම්බිවාසිනොපි ඛො උපාසකා විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං අපස්සන්තා ''කුහිං, භන්තෙ, සත්ථා''ති පුච්ඡිත්වා ''පාලිලෙය්‍යකවනසණ්ඩං ගතො''ති. ''කිං කාරණා''ති? ''අම්හෙ සමග්ගෙ කාතුං වායමි, මයං පන න සමග්ගා අහුම්හා''ති. ''කිං, භන්තෙ, තුම්හෙ සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා තස්මිං සාමග්ගිං කරොන්තෙ සමග්ගා නාහුවත්ථා''ති?

“එවමාවුසො”ති. “මනුස්සා ඉමෙ සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා තස්මිං සාමග්ගිං කරොන්තෙපි සමග්ගා න ජාතා, මයං ඉමෙ නිස්සාය සත්ථාරං දට්ඨුං න ලභිම්හා, ඉමෙසං නෙව ආසනං දස්සාම, න අභිවාදනාදීනි කරිස්සාමා”ති තතො පට්ඨාය තෙසං සාමීචිමත්තම්පි න කරිංසු. තෙ අප්පාහාරතාය සුස්සමානා කතිපාහෙනෙව උජුකා හුත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං අච්චයං දෙසෙත්වා ඛමාපෙත්වා “උපාසකා මයං සමග්ගා ජාතා, තුම්හෙපි නො පුරිමසදිසා හොථා”ති ආහංසු. “ඛමාපිතො පන වො, භන්තෙ, සත්ථා”ති. “න ඛමාපිතො, ආවුසො”ති. “තෙන හි සත්ථාරං ඛමාපෙථ, සත්ථු ඛමාපිතකාලෙ මයම්පි තුම්හාකං පුරිමසදිසා භවිස්සාමා”ති. තෙ අන්තොවස්සභාවෙන සත්ථු සන්තිකං ගන්තුං අවිසහන්තා දුක්ඛෙන තං අන්තොවස්සං වීතිනාමෙසුං. සත්ථා පන තෙන හත්ථිනා උපට්ඨීයමානො සුඛං වසි. සොපි හි හත්ථිනාගො ගණං පහාය ඵාසුවිහාරත්ථායෙව තං වනසණ්ඩං පාවිසි.

යථාහ – “අහං ඛො ආකිණ්ණො විහරාමි හත්ථීහි හත්ථිනීහි හත්ථිකලභෙහි හත්ථිච්ඡාපෙහි, ඡින්නග්ගානි චෙව තිණානි ඛාදාමි, ඔභග්ගොභග්ගඤ්ච මෙ සාඛාභඞ්ගං ඛාදන්ති, ආවිලානි ච පානීයානි පිවාමි, ඔගාහා චස්ස මෙ උත්තිණ්ණස්ස හත්ථිනියො කායං උපනිඝංසන්තියො ගච්ඡන්ති, යංනූනාහං එකොව ගණම්හා වූපකට්ඨො විහරෙය්‍ය”න්ති (මහාව. 467; උදා. 35). අථ ඛො සො හත්ථිනාගො යූථා අපක්කම්ම යෙන පාලිලෙය්‍යකං රක්ඛිතවනසණ්ඩං භද්දසාලමූලං, යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා පන භගවන්තං වන්දිත්වා ඔලොකෙන්තො අඤ්ඤං කිඤ්චි අදිස්වා භද්දසාලමූලං පාදෙනෙව පහරන්තො තච්ඡෙත්වා සොණ්ඩාය සාඛං ගහෙත්වා සම්මජ්ජි. තතො පට්ඨාය සොණ්ඩාය ඝටං ගහෙත්වා පානීයං පරිභොජනීයං උපට්ඨාපෙති, උණ්හොදකෙන අත්ථෙ සති උණ්හොදකං පටියාදෙති. කථං? හත්ථෙන කට්ඨානි ඝංසිත්වා අග්ගිං සම්පාදෙති, තත්ථ දාරූනි පක්ඛිපන්තො අග්ගිං ජාලෙත්වා තත්ථ පාසාණෙ පක්ඛිපිත්වා පචිත්වා දාරුදණ්ඩකෙන පවට්ටෙත්වා පරිච්ඡින්නාය ඛුද්දකසොණ්ඩිකාය ඛිපති, තතො හත්ථං ඔතාරෙත්වා උදකස්ස තත්තභාවං ජානිත්වා ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දති. සත්ථා “උදකං තෙ තාපිතං පාලිලෙය්‍යකා”ති වත්වා තත්ථ ගන්ත්වා න්හායති . අථස්ස නානාවිධානි ඵලානි ආහරිත්වා දෙති. යදා පන සත්ථා ගාමං පිණ්ඩාය පවිසති, තදා සත්ථු පත්තචීවරමාදාය කුම්භෙ පතිට්ඨපෙත්වා සත්ථාරා සද්ධිංයෙව ගච්ඡති. සත්ථා ගාමූපචාරං පත්වා “පාලිලෙය්‍යක ඉතො පට්ඨාය තයා ගන්තුං න සක්කා, ආහර මෙ පත්තචීවර”න්ති ආහරාපෙත්වා ගාමං පිණ්ඩාය පාවිසි. සොපි යාව සත්ථු නික්ඛමනා තත්ථෙව ඨත්වා ආගමනකාලෙ පච්චුග්ගමනං කත්වා පුරිමනයෙනෙව පත්තචීවරං ගහෙත්වා වසනට්ඨානෙ ඔතාරෙත්වා වත්තං දස්සෙත්වා සාඛාය බීජති, රත්තිං වාළමිගපරිපන්ථනිවාරණත්ථං මහන්තං දණ්ඩං සොණ්ඩාය ගහෙත්වා “සත්ථාරං රක්ඛිස්සාමී”ති යාව අරුණුග්ගමනා වනසණ්ඩස්ස අන්තරන්තරෙන විචරති, තතො පට්ඨායයෙව කිර සො වනසණ්ඩො පාලිලෙය්‍යකරක්ඛිතවනසණ්ඩො නාම ජාතො. අරුණෙ උග්ගතෙ මුඛොදකදානං ආදිං කත්වා තෙනෙවූපායෙන සබ්බවත්තානි කරොති.

අථෙකො මක්කටො තං හත්ථිං උට්ඨාය සමුට්ඨාය දිවසෙ දිවසෙ තථාගතස්ස ආභිසමාචාරිකං කරොන්තං දිස්වා “අහම්පි කිඤ්චිදෙව කරිස්සාමී”ති විචරන්තො එකදිවසං නිම්මක්ඛිකං දණ්ඩකමධුං දිස්වා දණ්ඩකං භඤ්ජිත්වා දණ්ඩකෙනෙව සද්ධිං මධුපටලං සත්ථු සන්තිකං ආහරිත්වා කදලිපත්තං ඡින්දිත්වා තත්ථ ඨපෙත්වා අදාසි . සත්ථා ගණ්හි. මක්කටො “කරිස්සති නු ඛො පරිභොගං න කරිස්සතී”ති ඔලොකෙන්තො ගහෙත්වා නිසින්නං දිස්වා “කිං නු ඛො”ති චින්තෙත්වා දණ්ඩකොටියං ගහෙත්වා පරිවත්තෙත්වා උපධාරෙන්තො අණ්ඩකානි දිස්වා තානි සණිකං අපනෙත්වා පුන අදාසි. සත්ථා පරිභොගමකාසි. සො තුට්ඨමානසො තං තං සාඛං ගහෙත්වා නච්චන්තොව අට්ඨාසි. අථස්ස ගහිතසාඛාපි අක්කන්තසාඛාපි භිජ්ජිංසු. සො එකස්මිං ඛාණුමත්ථකෙ පතිත්වා නිවිට්ඨගත්තො සත්ථරි පසන්නෙනෙව චිත්තෙන කාලං කත්වා තාවතිංසභවනෙ තිංසයොජනිකෙ කනකවිමානෙ නිබ්බත්ති, අච්ඡරාසහස්සපරිවාරො මක්කටදෙවපුත්තො නාම අහොසි.

තථාගතස්ස තත්ථ හත්ථිනාගෙන උපට්ඨීයමානස්ස වසනභාවො සකලජම්බුදීපෙ පාකටො අහොසි. සාවත්ථිනගරතො “අනාථපිණ්ඩිකො විසාඛා ච මහාඋපාසිකා”තිඑවමාදීනි මහාකුලානි ආනන්දත්ථෙරස්ස සාසනං පහිණිංසු “සත්ථාරං නො, භන්තෙ, දස්සෙථා”ති. දිසාවාසිනොපි පඤ්චසතා භික්ඛූ වුට්ඨවස්සා ආනන්දත්ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා “චිරස්සුතා නො, ආවුසො ආනන්ද, භගවතො සම්මුඛා ධම්මී කථා, සාධු මයං, ආවුසො ආනන්ද, ලභෙය්‍යාම භගවතො සම්මුඛා ධම්මිං කථං සවනායා”ති යාචිංසු. ථෙරො තෙ භික්ඛූ ආදාය තත්ථ ගන්ත්වා “තෙමාසං එකවිහාරිනො තථාගතස්ස සන්තිකං එත්තකෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං උපසඞ්කමිතුං අයුත්ත”න්ති චින්තෙත්වා තෙ භික්ඛූ බහි ඨපෙත්වා එකකොව සත්ථාරං උපසඞ්කමි. පාලිලෙය්‍යකො තං දිස්වා දණ්ඩමාදාය පක්ඛන්දි. සත්ථා ඔලොකෙත්වා අපෙහි “අපෙහි පාලිලෙය්‍යක, මා නිවාරයි, බුද්ධුපට්ඨාකො එසො”ති ආහ. සො තත්ථෙව දණ්ඩං ඡඩ්ඩෙත්වා පත්තචීවරපටිග්ගහණං ආපුච්ඡි. ථෙරො නාදාසි. නාගො “සචෙ උග්ගහිතවත්තො භවිස්සති, සත්ථු නිසීදනපාසාණඵලකෙ අත්තනො පරික්ඛාරං න ඨපෙස්සතී”ති චින්තෙසි. ථෙරො පත්තචීවරං භූමියං ඨපෙසි. වත්තසම්පන්නා හි ගරූනං ආසනෙ වා සයනෙ වා අත්තනො පරික්ඛාරං න ඨපෙන්ති.

ථෙරො සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. සත්ථා “ආනන්ද, එකොව ආගතොසී”ති පුච්ඡිත්වා පඤ්චසතෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං ආගතභාවං සුත්වා “කහං පනෙතෙ”ති වත්වා “තුම්හාකං චිත්තං අජානන්තො බහි ඨපෙත්වා ආගතොම්හී”ති වුත්තෙ “පක්කොසාහි නෙ”ති ආහ. ථෙරො තථා අකාසි. තෙ භික්ඛූ ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. සත්ථා තෙහි සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා තෙහි භික්ඛූහි, “භන්තෙ භගවා, හි බුද්ධසුඛුමාලො චෙව ඛත්තියසුඛුමාලො ච, තුම්හෙහි තෙමාසං එකකෙහි තිට්ඨන්තෙහි නිසීදන්තෙහි ච දුක්කරං කතං, වත්තපටිවත්තකාරකොපි මුඛොදකාදිදායකොපි නාහොසි මඤ්ඤෙ”ති වුත්තෙ, “භික්ඛවෙ, පාලිලෙය්‍යකහත්ථිනා මම

සබ්බකිච්චානි කතානි. එවරූපඤ්හි සහායං ලභන්තෙන එකතොව වසිතුං යුත්තං, අලභන්තස්ස එකචාරිකභාවොව සෙය්‍යො''ති වත්වා ඉමා නාගවග්ගෙ තිස්සො ගාථා අභාසි –

''සචෙ ලභෙථ නිපකං සහායං,
සද්ධිංචරං සාධුවිහාරි ධීරං;
අභිභුය්‍ය සබ්බානි පරිස්සයානි,
චරෙය්‍ය තෙනත්තමනො සතීමා.

''නො චෙ ලභෙථ නිපකං සහායං,
සද්ධිංචරං සාධුවිහාරි ධීරං;
රාජාව රට්ඨං විජිතං පහාය,
එකො චරෙ මාතඞ්ගරඤ්ඤෙව නාගො.

''එකස්ස චරිතං සෙය්‍යො,
නත්ථි බාලෙ සහායතා;
එකො චරෙ න ච පාපානි කයිරා,
අප්පොස්සුක්කො මාතඞ්ගරඤ්ඤෙව නාගො''ති. (මහාව. 464; ම. නි. 3.237; ධ. ප. 328-330; සු. නි. 45-46);

ගාථාපරියොසානෙ පඤ්චසතාපි තෙ භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු. ආනන්දත්ථෙරොපි අනාථපිණ්ඩිකාදීහි පෙසිතසාසනං ආරොචෙත්වා, ''භන්තෙ, අනාථපිණ්ඩිකප්පමුඛා තෙ පඤ්ච අරියසාවකකොටියො තුම්හාකං ආගමනං පච්චාසීසන්තී''ති ආහ. සත්ථා ''තෙන හි ගණ්හාහි පත්තචීවර''න්ති පත්තචීවරං ගාහාපෙත්වා නික්ඛමි. නාගො ගන්ත්වා ගතමග්ගෙ තිරියං අට්ඨාසි. ''කිං කරොති, භන්තෙ, නාගො''ති? ''තුම්හාකං, භික්ඛවෙ, භික්ඛං දාතුං පච්චාසීසති, දීඝරත්තං ඛො පනායං මය්හං උපකාරකො, නාස්ස චිත්තං කොපෙතුං වට්ටති, නිවත්තථ, භික්ඛවෙ''ති සත්ථා භික්ඛූ ගහෙත්වා නිවත්ති. හත්ථීපි වනසණ්ඩං පවිසිත්වා පනසකදලිඵලාදීනි නානාඵලානි සංහරිත්වා රාසිං කත්වා පුනදිවසෙ භික්ඛූනං අදාසි. පඤ්චසතා භික්ඛූ සබ්බානි ඛෙපෙතුං නාසක්ඛිංසු. භත්තකිච්චපරියොසානෙ සත්ථා පත්තචීවරං ගාහෙත්වා නික්ඛමි. නාගො භික්ඛූනං අන්තරන්තරෙන ගන්ත්වා සත්ථු පුරතො තිරියං අට්ඨාසි. ''කිං කරොති, භන්තෙ, නාගො''ති? ''අයඤ්හි භික්ඛවෙ, තුම්හෙ පෙසෙත්වා මං නිවත්තෙතුකාමො''ති. අථ නං සත්ථා ''පාලිලෙය්‍යක, ඉදං පන මම අනිවත්තගමනං, තව ඉමිනා අත්තභාවෙන ඣානං වා විපස්සනං වා මග්ගඵලං වා නත්ථි, තිට්ඨ ත්ව''න්ති ආහ. තං සුත්වා නාගො මුඛෙ සොණ්ඩං පක්ඛිපිත්වා රොදන්තො පච්ඡතො පච්ඡතො අගමාසි. සො හි සත්ථාරං නිවත්තෙතුං ලභන්තො තෙනෙව නියාමෙන යාවජීවං පටිජග්ගෙය්‍ය, සත්ථා පන තං ගාමූපචාරං පත්වා ''පාලිලෙය්‍යක ඉතො පට්ඨාය තව අභූමි, මනුස්සාවාසො සපරිපන්ථො, තිට්ඨ ත්ව''න්ති ආහ. සො රොදමානො තත්ථෙව ඨත්වා සත්ථරි චක්ඛුපථං විජහන්තෙ හදයෙන ඵලිතෙන කාලං කත්වා සත්ථරි පසාදෙන තාවතිංසභවනෙ තිංසයොජනිකෙ කනකවිමානෙ අච්ඡරාසහස්සමජ්ඣෙ නිබ්බත්ති, පාලිලෙය්‍යකදෙවපුත්තොයෙවස්ස නාමං අහොසි.

සත්ථාපි අනුපුබ්බෙන ජෙතවනං අගමාසි. කොසම්බකා භික්ඛූ ''සත්ථා කිර සාවත්ථිං ආගතො''ති සුත්වා සත්ථාරං ඛමාපෙතුං තත්ථ අගමංසු. කොසලරාජා ''තෙ කිර කොසම්බකා භණ්ඩනකාරකා භික්ඛූ ආගච්ඡන්තී''ති සුත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ''අහං, භන්තෙ, තෙසං මම විජිතං පවිසිතුං න දස්සාමී''ති ආහ. ''මහාරාජ, සීලවන්තා එතෙ භික්ඛූ, කෙවලං අඤ්ඤමඤ්ඤං විවාදෙන මම වචනං න ගණ්හිංසු, ඉදානි මං ඛමාපෙතුං ආගච්ඡන්ති, ආගච්ඡන්තු මහාරාජා''ති. අනාථපිණ්ඩිකොපි ''අහං, භන්තෙ, තෙසං විහාරං පවිසිතුං න දස්සාමී''ති වත්වා තථෙව භගවතා පටික්ඛිත්තො තුණ්හී අහොසි. සාවත්ථියං අනුප්පත්තානං පන තෙසං භගවා එකමන්තෙ විවිත්තං කාරාපෙත්වා සෙනාසනං දාපෙසි. අඤ්ඤෙ භික්ඛූ තෙහි සද්ධිං නෙව එකතො නිසීදන්ති, න තිට්ඨන්ති, ආගතාගතා සත්ථාරං පුච්ඡන්ති – ''කතමෙතෙ, භන්තෙ, භණ්ඩනකාරකා කොසම්බකා භික්ඛූ''ති? සත්ථා ''එතෙ''ති දස්සෙති. ''එතෙ කිර තෙ, එතෙ කිර තෙ''ති ආගතාගතෙහි අඞ්ගුලිකා දස්සියමානා ලජ්ජාය සීසං උක්ඛිපිතුං අසක්කොන්තා භගවතො පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා භගවන්තං ඛමාපෙසුං. සත්ථා ''භාරියං වො, භික්ඛවෙ, කතං, තුම්හෙ හි නාම මාදිසස්ස බුද්ධස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා මයි සාමග්ගිං කරොන්තෙ මම වචනං න කරිත්ථ, පොරාණකපණ්ඩිතාපි වජ්ඣප්පත්තානං මාතාපිතූනං ඔවාදං සුත්වා තෙසු ජීවිතා වොරොපියමානෙසුපි තං අනතික්කමිත්වා පච්ඡා ද්වීසු රට්ඨෙසු රජ්ජං කාරයිංසූ''ති වත්වා පුනදෙව **කොසම්බිකජාතකං** (ජා. 1.9.10 ආදයො) කථෙත්වා ''එවං, භික්ඛවෙ, දීඝාවුකුමාරො මාතාපිතූසු ජීවිතා වොරොපියමානෙසුපි තෙසං ඔවාදං අනතික්කමිත්වා පච්ඡා බ්‍රහ්මදත්තස්ස ධීතරං ලභිත්වා ද්වීසු කාසිකොසලරට්ඨෙසු රජ්ජං කාරෙසි, තුම්හෙහි පන මම වචනං අකරොන්තෙහි භාරියං කත''න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

6. ''පරෙ ච න විජානන්ති, මයමෙත්ථ යමාමසෙ;
යෙ ච තත්ථ විජානන්ති, තතො සම්මන්ති මෙධගා''ති.

තත්ථ **පරෙති** පණ්ඩිතෙ ඨපෙත්වා තතො අඤ්ඤෙ භණ්ඩනකාරකා පරෙ නාම. තෙ තත්ථ සඞ්ඝමජ්ඣෙ කොලාහලං කරොන්තා ''මයං යමාමසෙ උපරමාම විනස්සාම සතතං සමිතං මච්චුසන්තිකං ගච්ඡාමා''ති න විජානන්ති. **යෙ ච තත්ථ විජානන්තීති** යෙ තත්ථ පණ්ඩිතා ''මයං මච්චුසන්තිකං ගච්ඡාමා''ති විජානන්ති. **තතො සම්මන්ති**

මෙධගාති එවඤ්හි තෙ ජානන්තා යොනිසොමනසිකාරං උප්පාදෙත්වා මෙධගානං කලහානං වූපසමාය පටිපජ්ජන්ති. අථ තෙසං තාය පටිපත්තියා තෙ මෙධගා සම්මන්තීති. අථ වා **පරෙ චාති** පුබ්බෙ මයා ''මා, භික්ඛවෙ, භණ්ඩන''න්තිආදීනි වත්වා ඔවදියමානාපි මම ඔවාදස්ස අපටිග්ගහණෙන අතික්කමනෙන අමාමකා පරෙ නාම. ''මයං ඡන්දාදිවසෙන මිච්ඡාගාහං ගහෙත්වා එත්ථ සඞ්ඝමජ්ඣෙ යමාමසෙ භණ්ඩනාදීනං වුද්ධියා වායමාමා''ති න විජානන්ති. ඉදානි පන යොනිසො පච්චවෙක්ඛමානා තත්ථ තුම්හාකං අන්තරෙ යෙ ච පණ්ඩිතපුරිසා ''පුබ්බෙ මයං ඡන්දාදිවසෙන වායමන්තා අයොනිසො පටිපන්නා''ති විජානන්ති, තතො තෙසං සන්තිකා තෙ පණ්ඩිතපුරිසෙ නිස්සාය ඉමෙ දානි කලහසඞ්ඛාතා මෙධගා සම්මන්තීති අයමෙත්ථ අත්ථොති.

ගාථාපරියොසානෙ සම්පත්තභික්ඛූ සොතාපත්තිඵලාදීසු පතිට්ඨහිංසූති.

කොසම්බකවත්ථු පඨමං.

6. මහාකාළත්ථෙරවත්ථු

සුභානුපස්සින්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සෙතබ්‍යනගරං උපනිස්සාය සිංසපාවනෙ විහරන්තො චූළකාළමහාකාළෙ ආරබ්භ කථෙසි.

සෙතබ්‍යනගරවාසිනො හි චූළකාළො, මජ්ඣිමකාළො, මහාකාළොති තයො භාතරො කුටුම්බිකා . තෙසු ජෙට්ඨකනිට්ඨා දිසාසු විචරිත්වා පඤ්චහි සකටසතෙහි භණ්ඩං ආහරන්ති, මජ්ඣිමකාළො ආහතං වික්කිණාති. අථෙකස්මිං සමයෙ තෙ උභොපි භාතරො පඤ්චහි සකටසතෙහි නානාභණ්ඩං ගහෙත්වා සාවත්ථිං ගන්ත්වා සාවත්ථියා ච ජෙතවනස්ස ච අන්තරෙ සකටානි මොචයිංසු. තෙසු මහාකාළො සායන්හසමයෙ මාලාගන්ධාදිහත්ථෙ සාවත්ථිවාසිනො අරියසාවකෙ ධම්මස්සවනාය ගච්ඡන්තෙ දිස්වා ''කුහිං ඉමෙ ගච්ඡන්තී''ති පුච්ඡිත්වා තමත්ථං සුත්වා ''අහම්පි ගමිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා කනිට්ඨං ආමන්තෙත්වා, ''තාත, තෙසු සකටෙසු අප්පමත්තො හොහි, අහං ධම්මං සොතුං ගච්ඡාමී''ති වත්වා ගන්ත්වා තථාගතං වන්දිත්වා පරිසපරියන්තෙ නිසීදි. සත්ථා තං දිස්වා තස්ස අජ්ඣාසයවසෙන අනුපුබ්බිං කථං කථෙන්තො **දුක්ඛක්ඛන්ධසුත්තාදිවසෙන** (ම. නි. 1.163 ආදයො) අනෙකපරියායෙන කාමානං ආදීනවං ඔකාරං සංකිලෙසඤ්ච කථෙසි. තං සුත්වා මහාකාළො ''සබ්බං කිර පහාය ගන්තබ්බං, පරලොකං ගච්ඡන්තං නෙව භොගා, න ඤාතකා ච අනුගච්ඡන්ති, කිං මෙ ඝරාවාසෙන පබ්බජිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා මහාජනෙ සත්ථාරං වන්දිත්වා පක්කන්තෙ සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාචිත්වා සත්ථාරා ''නත්ථි තෙ කොචි අපලොකෙතබ්බො''ති වුත්තෙ, ''කනිට්ඨො මෙ, භන්තෙ, අත්ථී''ති වත්වා තෙන හි ''අපලොකෙහි න''න්ති වුත්තෙ, ''සාධු, භන්තෙ''ති වත්වා ගන්ත්වා කනිට්ඨං පක්කොසාපෙත්වා, ''තාත, ඉමං සබ්බං සාපතෙය්‍යං පටිපජ්ජාහී''ති ආහ. ''තුම්හෙ පන කිං කරිස්සථ භාතිකා''ති? ''අහං සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමී''ති. සො තං නානප්පකාරෙහි යාචිත්වා නිවත්තෙතුං අසක්කොන්තො ''සාධු, සාමි, යථා අජ්ඣාසයං කරොථා''ති ආහ. මහාකාළො ගන්ත්වා සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජි. ''අහං භාතිකං ගහෙත්වාව උප්පබ්බජිස්සාමී''ති චූළකාළොපි පබ්බජි. අපරභාගෙ මහාකාළො උපසම්පදං ලභිත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා සාසනෙ ධුරානි පුච්ඡිත්වා සත්ථාරා ද්වීසු ධුරෙසු කථිතෙසු ''අහං, භන්තෙ, මහල්ලකකාලෙ පබ්බජිතත්තා ගන්ථධුරං පූරෙතුං න සක්ඛිස්සාමි, විපස්සනාධුරං පන පූරෙස්සාමී''ති යාව අරහත්තා කම්මට්ඨානං කථාපෙත්වා සොසානිකධුතඞ්ගං සමාදාය පඨමයාමාතික්කන්තෙ සබ්බෙසු නිද්දං ඔක්කන්තෙසු සුසානං ගන්ත්වා පච්චූසකාලෙ සබ්බෙසු අනුට්ඨිතෙසුයෙව විහාරං ආගච්ඡති.

අථෙකා සුසානගොපිකා කාළී නාම ඡවඩාහිකා ථෙරස්ස ඨිතට්ඨානං නිසින්නට්ඨානං චඞ්කමිතට්ඨානඤ්ච දිස්වා ''කො නු ඛො ඉධාගච්ඡති, පරිග්ගණ්හිස්සාමි න''න්ති පරිග්ගණ්හිතුං අසක්කොන්තී එකදිවසං සුසානකුටිකායමෙව දීපං ජාලෙත්වා පුත්තධීතරො ආදාය ගන්ත්වා එකමන්තෙ නිලීයමානා මජ්ඣිමයාමෙ ථෙරං ආගච්ඡන්තං දිස්වා ගන්ත්වා වන්දිත්වා, ''අය්‍යො, නො, භන්තෙ, ඉමස්මිං ඨානෙ විහරතී''ති ආහ. ''ආම, උපාසිකෙ''ති. ''භන්තෙ, සුසානෙ විහරන්තෙහි නාම වත්තං උග්ගණ්හිතුං වට්ටතී''ති. ථෙරො ''කිං පන මයං තයා කථිතවත්තෙ වත්තිස්සාමා''ති අවත්වා ''කිං කාතුං වට්ටති උපාසිකෙ''ති ආහ. ''භන්තෙ, සොසානිකෙහි නාම සුසානෙ වසනභාවො සුසානගොපකානඤ්ච විහාරෙ මහාථෙරස්ස ච ගාමභොජකස්ස ච කථෙතුං වට්ටතී''ති. ''ථෙරො කිං කාරණා''ති? ''කතකම්මා චොරා ධනසාමිකෙහි පදානුපදං අනුබද්ධා සුසානෙ භණ්ඩකං ඡඩ්ඩෙත්වා පලායන්ති, අථ මනුස්සා සොසානිකානං පරිපන්ථං කරොන්ති, එතෙසං පන කථිතෙ 'මයං ඉමස්ස භද්දන්තස්ස එත්තකං නාම කාලං එත්ථ වසනභාවං ජානාම, අචොරො එසො'ති උපද්දවං නිවාරෙන්ති. තස්මා එතෙසං කථෙතුං වට්ටතී''ති.

''ථෙරො අඤ්ඤං කිං කාතබ්බ''න්ති? ''භන්තෙ, සුසානෙ වසන්තෙන නාම අය්‍යෙන මච්ඡමංසතිලපිට්ඨතෙලගුළාදීනි වජ්ජෙතබ්බානි, දිවා න නිද්දායිතබ්බං, කුසීතෙන න භවිතබ්බං, ආරද්ධවීරියෙන භවිතබ්බං, අසඨෙන අමායාවිනා හුත්වා කල්‍යාණජ්ඣාසයෙන භවිතබ්බං, සායං සබ්බෙසු සුත්තෙසු විහාරතො ආගන්තබ්බං, පච්චූසකාලෙ සබ්බෙසු අනුට්ඨිතෙසුයෙව විහාරං ගන්තබ්බං. සචෙ, භන්තෙ, අය්‍යො ඉමස්මිං ඨානෙ එවං විහරන්තො පබ්බජිතකිච්චං මත්ථකං පාපෙතුං සක්ඛිස්සති, සචෙ මතසරීරං ආනෙත්වා ඡඩ්ඩෙන්ති, අහං කම්බලකූටාගාරං ආරොපෙත්වා ගන්ධමාලාදීහි සක්කාරං කත්වා සරීරකිච්චං කරිස්සාමි. නො චෙ සක්ඛිස්සති, චිතකං ආරොපෙත්වා අග්ගිං ජාලෙත්වා සඞ්කුනා ආකඩ්ඪිත්වා බහි ඛිපිත්වා ඵරසුනා කොට්ටෙත්වා ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං ඡින්දිත්වා අග්ගිම්හි පක්ඛිපිත්වා ඣාපෙස්සාමී''ති ආහ. අථ නං ථෙරො ''සාධු භද්දෙ, එකං පන රූපාරම්මණං දිස්වා

මය්හං කථෙය්‍යාසී’’ති ආහ. සා ‘‘සාධූ’’ති පච්චස්සොසි. ථෙරො යථාජ්ඣාසයෙන සුසානෙ සමණධම්මං කරොති. චූළකාලත්ථෙරො පන උට්ඨාය සමුට්ඨාය ඝරාවාසං චින්තෙති, පුත්තදාරං අනුස්සරති. ‘‘භාතිකො මෙ අතිභාරියං කම්මං කරොතී’’ති චින්තෙති.

අථෙකා කුලධීතා තංමුහුත්තසමුට්ඨිතෙන බ්‍යාධිනා සායන්හසමයෙ අමිලාතා අකිලන්තා කාලමකාසි. තමෙනං ඤාතකාදයො දාරුතෙලාදීහි සද්ධිං සායං සුසානං නෙත්වා සුසානගොපිකාය ‘‘ඉමං ඣාපෙහී’’ති භතිං දත්වා නිය්‍යාදෙත්වා පක්කමිංසු. සා තස්සා පාරුතවත්ථං අපනෙත්වා තංමුහුත්තමතං පීණිතපීණිතං සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං දිස්වා, ‘‘ඉමං අය්‍යස්ස දස්සෙතුං පතිරූපං ආරම්මණ’’න්ති චින්තෙත්වා ගන්ත්වා ථෙරං වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, එවරූපං නාම ආරම්මණං අත්ථි, ඔලොකෙථ අය්‍යා’’ති ආහ. ථෙරො ‘‘සාධූ’’ති වත්වා පාරුපනං නීහරාපෙත්වා පාදතලතො යාව කෙසග්ගා ඔලොකෙත්වා ‘‘අතිපීණිතමෙතං රූපං සුවණ්ණවණ්ණං අග්ගිම්හි නං පක්ඛිපිත්වා මහාජාලාහි ගහිතමත්තකාලෙ මය්හං ආරොචෙය්‍යාසී’’ති වත්වා සකට්ඨානමෙව ගන්ත්වා නිසීදි. සා තථා කත්වා ථෙරස්ස ආරොචෙසි. ථෙරො ගන්ත්වා ඔලොකෙසි. ජාලාය පහටපහටට්ඨානං කබරගාවියා විය සරීරවණ්ණං අහොසි, පාදා නමිත්වා ඔලම්බිංසු, හත්ථා පටිකුටිංසු, උතුනලාටං නිච්චම්මං අහොසි . ථෙරො ‘‘ඉදං සරීරං ඉදානෙව ඔලොකෙන්තානං අපරියන්තකරං හුත්වා ඉදානෙව ඛයං පත්තං වයං පත්ත’’න්ති රත්තිට්ඨානං ගන්ත්වා නිසීදිත්වා ඛයවයං සම්පස්සමානො –

> ‘‘අනිච්චා වත සඞ්ඛාරා, උප්පාදවයධම්මිනො;
> උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣන්ති, තෙසං වූපසමො සුඛො’’ති. (දී. නි. 2.221, 272; සං. නි. 1.186; 2.143; ජා. 1.1.95) –

ගාථං වත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි.

තස්මිං අරහත්තං පත්තෙ සත්ථා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො චාරිකං චරමානො සෙතබ්‍යං ගන්ත්වා සිංසපාවනං පාවිසි. චූළකාලස්ස භරියායො ‘‘සත්ථා කිර අනුප්පත්තො සිංසපාවන’’න්ති සුත්වා ‘‘අම්හාකං සාමිකං ගණ්හිස්සාමා’’ති පෙසෙත්වා සත්ථාරං නිමන්තාපෙසුං. බුද්ධානං පන අපරිචිණ්ණට්ඨානෙ ආසනපඤ්ඤත්තිං ආචික්ඛන්තෙන එකෙන භික්ඛුනා පඨමතරං ගන්තුං වට්ටති. බුද්ධානඤ්හි මජ්ඣිමට්ඨානෙ ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා තස්ස දක්ඛිණතො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස, වාමතො මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස, තතො පට්ඨාය උභොසු පස්සෙසු භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ආසනං පඤ්ඤාපෙතබ්බං හොති. තස්මා මහාකාලත්ථෙරො චීවරපාරුපනට්ඨානෙ ඨත්වා, ‘‘චූළකාල, ත්වං පුරතො ගන්ත්වා ආසනපඤ්ඤත්තිං ආචික්ඛා’’ති චූළකාලං පෙසෙසි. තස්ස දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය ගෙහජනා තෙන සද්ධිං පරිහාසං කරොන්තා නීචාසනානි සඞ්ඝත්ථෙරස්ස කොටියං අත්ථරන්ති, උච්චාසනානි සඞ්ඝනවකස්ස කොටියං. ඉතරො ‘‘මා එවං කරොථ, නීචාසනානි උපරි මා පඤ්ඤාපෙථ, උච්චාසනානි උපරි පඤ්ඤාපෙථ, නීචාසනානි හෙට්ඨා’’ති ආහ. ඉත්ථියො තස්ස වචනං අසුණන්තියො විය ‘‘ත්වං කිං කරොන්තො විචරසි, කිං තව ආසනානි පඤ්ඤාපෙතුං න වට්ටති, ත්වං කං ආපුච්ඡිත්වා පබ්බජිතො, කෙන පබ්බජිතොසි, කස්මා ඉධාගතොසී’’ති වත්වා නිවාසනපාරුපනං අච්ඡින්දිත්වා සෙතකානි නිවාසෙත්වා සීසෙ ච මාලාචුම්බුටකං ඨපෙත්වා, ‘‘ගච්ඡ සත්ථාරං ආනෙහි, මයං ආසනානි පඤ්ඤාපෙස්සාමා’’ති පහිණිංසු. න චිරං භික්ඛුභාවෙ ඨත්වා අවස්සිකොව උප්පබ්බජිතත්තා ලජ්ජිතුං න ජානාති, තස්මා සො තෙන ආකප්පෙන නිරාසඞ්කොව ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං ආදාය ආගතො. භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පන භත්තකිච්චාවසානෙ මහාකාලස්ස භරියායො ‘‘ඉමාහි අත්තනො සාමිකො ගහිතො, මයම්පි අම්හාකං සාමිකං ගණ්හිස්සාමා’’ති චින්තෙත්වා පුනදිවසෙ සත්ථාරං නිමන්තයිංසු. තදා පන ආසනපඤ්ඤාපනත්ථං අඤ්ඤො භික්ඛු අගමාසි. තා තස්මිං ඛණෙ ඔකාසං අලභිත්වා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිසීදාපෙත්වා භික්ඛං අදංසු. චූළකාලස්ස පන ද්වෙ භරියායො, මජ්ඣිමකාලස්ස චතස්සො, මහාකාලස්ස පන අට්ඨ. භික්ඛූපි භත්තකිච්චං කාතුකාමා නිසීදිත්වා භත්තකිච්චමකංසු, බහි ගන්තුකාමා උට්ඨාය අගමංසු. සත්ථා පන නිසීදිත්වා භත්තකිච්චං කරි. තස්ස භත්තකිච්චපරියොසානෙ තා ඉත්ථියො, ‘‘භන්තෙ, මහාකාලො අම්හාකං අනුමොදනං කත්වා ආගච්ඡිස්සති, තුම්හෙ පුරතො ගච්ඡථා’’ති වදිංසු. සත්ථා ‘‘සාධූ’’ති වත්වා පුරතො අගමාසි. ගාමද්වාරං පත්වා භික්ඛූ උජ්ඣායිංසු ‘‘කිං නාමෙතං සත්ථාරා කතං, ඤත්වා නු ඛො කතං, උදාහු අජානිත්වා. හිය්‍යො චූළකාලස්ස පුරතො ගතත්තා පබ්බජ්ජන්තරායො ජාතො, අජ්ජ අඤ්ඤස්ස පුරතො ගතත්තා අන්තරායො නාහොසි. ඉදානි මහාකාලං ඨපෙත්වා ආගතො, සීලවා ඛො පන භික්ඛු ආචාරසම්පන්නො, කරිස්සති නු ඛො තස්ස පබ්බජ්ජන්තරාය’’න්ති. සත්ථා තෙසං වචනං සුත්වා නිවත්තිත්වා ඨිතො ‘‘කිං කථෙථ, භික්ඛවෙ’’ති පුච්ඡි . තෙ තමත්ථං ආරොචෙසුං. ‘‘කිං පන තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, චූළකාලං විය මහාකාලං සල්ලක්ඛෙථා’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ’’. තස්ස හි ද්වෙ පජාපතියො, ඉමස්ස අට්ඨ. ‘‘අට්ඨහි පරික්ඛිපිත්වා ගහිතො කිං කරිස්සති, භන්තෙ’’ති? සත්ථා ‘‘මා, භික්ඛවෙ, එවං අවචුත්ථ, චූළකාලො උට්ඨාය සමුට්ඨාය සුභාරම්මණබහුලො විහරති, පපාතෙ ඨිතො දුබ්බලරුක්ඛසදිසො. මය්හං පන පුත්තො මහාකාලො අසුභානුපස්සී විහරති, ඝනසෙලපබ්බතො විය අචලො’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

7\. ‘‘සුභානුපස්සිං විහරන්තං, ඉන්ද්‍රියෙසු අසංවුතං;
භොජනම්හි චාමත්තඤ්ඤුං, කුසීතං හීනවීරියං;
තං වෙ පසහති මාරො, වාතො රුක්ඛංව දුබ්බලං.

8\. ‘‘අසුභානුපස්සිං විහරන්තං, ඉන්ද්‍රියෙසු සුසංවුතං;
භොජනම්හි ච මත්තඤ්ඤුං, සද්ධං ආරද්ධවීරියං;

තං වෙ නප්පසහතී මාරො, වාතො සෙලංව පබ්බත''න්ති.

තත්ථ **සුභානුපස්සිං විහරන්ත**න්ති සුභං අනුපස්සන්තං, ඉට්ඨාරම්මණෙ මානසං විස්සජ්ජෙත්වා විහරන්තන්ති අත්ථො. යො හි පුග්ගලො නිමිත්තග්ගාහං අනුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහං ගණ්හන්තො ''නඛා සොභනා''ති ගණ්හාති, ''අඞ්ගුලියො සොභනා''ති ගණ්හාති, ''හත්ථපාදා, ජඞ්ඝා, ඌරු, කටි, උදරං, ථනා, ගීවා, ඔට්ඨා, දන්තා, මුඛං, නාසා, අක්ඛීනි, කණ්ණා, භමුකා, නලාටං, කෙසා, සොභනා''ති ගණ්හාති, ''කෙසා, ලොමා, නඛා, දන්තා, තචො, සොභනා''ති ගණ්හාති, වණ්ණො සුභො, සණ්ඨානං සුභන්ති, අයං සුභානුපස්සී නාම. එවං තං සුභානුපස්සිං විහරන්තං. **ඉන්ද්‍රියෙසූ**ති චක්ඛාදීසු ඡසු ඉන්ද්‍රියෙසු. **අසංවුත**න්ති චක්ඛුද්වාරාදීනි අරක්ඛන්තං. පරියෙසනමත්තා පටිග්ගහණමත්තා පරිභොගමත්තාති ඉමිස්සා මත්තාය අජානනතො **භොජනම්හි චාමත්තඤ්ඤුං**. අපිච පච්චවෙක්ඛණමත්තා විස්සජ්ජනමත්තාති ඉමිස්සාපි මත්තාය අජානනතො අමත්තඤ්ඤුං, ඉදං භොජනං ධම්මිකං, ඉදං අධම්මිකන්තිපි අජානන්තං. කාමච්ඡන්දබ්‍යාපාදවිහිංසාවිතක්කවසිතාය **කුසීතං. හීනවීරිය**න්ති නිබ්බීරියං චතූසු ඉරියාපථෙසු වීරියකරණරහිතං. **පසහතී**ති අභිභවති අජ්ඣොත්ථරති. **වාතො රුක්ඛංව දුබ්බල**න්ති බලවවාතො ඡින්නපපාතෙ ජාතං දුබ්බලරුක්ඛං විය. යථා හි සො වාතො තස්ස දුබ්බලරුක්ඛස්ස පුප්ඵඵලපල්ලවාදීනිපි පාතෙති, ඛුද්දකසාඛාපි භඤ්ජති, මහාසාඛාපි භඤ්ජති, සමූලකම්පි තං රුක්ඛං උප්පාටෙත්වා උද්ධංමූලං අධොසාඛං කත්වා ගච්ඡති, එවමෙව එවරූපං පුග්ගලං අන්තො උප්පන්නො කිලෙසමාරො පසහති, බලවවාතො දුබ්බලරුක්ඛස්ස පුප්ඵඵලපල්ලවාදිපාතනං විය ඛුද්දානුඛුද්දකාපත්තිආපජ්ජනම්පි කරොති, ඛුද්දකසාඛාභඤ්ජනං විය නිස්සග්ගියාදිආපත්තිආපජ්ජනම්පි කරොති, මහාසාඛාභඤ්ජනං විය තෙරසසඞ්ඝාදිසෙසාපත්තිආපජ්ජනම්පි කරොති, උප්පාටෙත්වා උද්ධං, මූලකං හෙට්ඨාසාඛං කත්වා පාතනං විය පාරාජිකාපත්තිආපජ්ජනම්පි කරොති, ස්වාක්ඛාතසාසනා නීහරිත්වා කතිපාහෙනෙව ගිහිභාවං පාපෙතීති එවං එවරූපං පුග්ගලං කිලෙසමාරො අත්තනො වසෙ වත්තෙතීති අත්ථො.

අසුභානුපස්සින්ති දසසු අසුභෙසු අඤ්ඤතරං අසුභං පස්සන්තං පටිකූලමනසිකාරෙ යුත්තං කෙසෙ අසුභතො පස්සන්තං ලොමෙ නඛෙ දන්තෙ තචං වණ්ණං සණ්ඨානං අසුභතො පස්සන්තං. **ඉන්ද්‍රියෙසූ**ති ඡසු ඉන්ද්‍රියෙසු. **සුසංවුත**න්ති නිමිත්තාදිග්ගාහරහිතං පිහිතද්වාරං. අමත්තඤ්ඤුතාපටික්ඛෙපෙන **භොජනම්හි ච මත්තඤ්ඤුං. සද්ධ**න්ති කම්මස්ස චෙව ඵලස්ස ච සද්දහනලක්ඛණාය ලොකිකාය සද්ධාය චෙව තීසු වත්ථූසු අවෙච්චප්පසාදසඞ්ඛාතාය ලොකුත්තරසද්ධාය ච සමන්නාගතං. **ආරද්ධවීරිය**න්ති පග්ගහිතවීරියං පරිපුණ්ණවීරියං. **තං වෙ**ති එවරූපං තං පුග්ගලං යථා දුබ්බලවාතො සණිකං පහරන්තො එකග්ඝනං සෙලං චාලෙතුං න සක්කොති, තථා අබ්භන්තරෙ උප්පජ්ජමානොපි දුබ්බලකිලෙසමාරො නප්පසහති, ඛොභෙතුං වා චාලෙතුං වා න සක්කොතීති අත්ථො.

තාපි ඛො තස්ස පුරාණදුතියිකායො ථෙරං පරිවාරෙත්වා ''ත්වං කං ආපුච්ඡිත්වා පබ්බජිතො, ඉදානි ගිහී භවිස්සසි න භවිස්සසී''තිආදීනි වත්වා කාසාවං නීහරිතුකාමා අහෙසුං. ථෙරො තාසං ආකාරං සල්ලක්ඛෙත්වා නිසින්නාසනා වුට්ඨාය ඉද්ධියා උප්පතිත්වා කූටාගාරකණ්ණිකං ද්විධා භින්දිත්වා ආකාසෙනාගන්ත්වා සත්ථරි ගාථා පරියොසාපෙන්තෙයෙව සත්ථු සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං අභිත්ථවන්තො ආකාසතො ඔතරිත්වා තථාගතස්ස පාදෙ වන්දි.

ගාථාපරියොසානෙ සම්පත්තභික්ඛූ සොතාපත්තිඵලාදීසු පතිට්ඨහිංසූති.

මහාකාළත්ථෙරවත්ථු ඡට්ඨං.

7. දෙවදත්තවත්ථු

අනික්කසාවොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො රාජගහෙ දෙවදත්තස්ස කාසාවලාභං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ ද්වෙ අග්ගසාවකා පඤ්චසතෙ පඤ්චසතෙ අත්තනො අත්තනො පරිවාරෙ ආදාය සත්ථාරං ආපුච්ඡිත්වා වන්දිත්වා ජෙතවනතො රාජගහං අගමංසු. රාජගහවාසිනො ද්වෙපි තයොපි බහූපි එකතො හුත්වා ආගන්තුකදානං අදංසු. අථෙකදිවසං ආයස්මා සාරිපුත්තො අනුමොදනං කරොන්තො ''උපාසකා එකො සයං දානං දෙති, පරං න සමාදපෙති, සො නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ භොගසම්පදං ලභති, නො පරිවාරසම්පදං. එකො සයං න දෙති, පරං සමාදපෙති, සො නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ පරිවාරසම්පදං ලභති, නො භොගසම්පදං. එකො සයම්පි න දෙති, පරම්පි න සමාදපෙති, සො නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ කඤ්ජිකමත්තම්පි කුච්ඡිපූරං න ලභති, අනාථො හොති නිප්පච්චයො. එකො සයම්පි දෙති, පරම්පි සමාදපෙති, සො නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ අත්තභාවසතෙපි අත්තභාවසහස්සෙපි අත්තභාවසතසහස්සෙපි භොගසම්පදඤ්චෙව පරිවාරසම්පදඤ්ච ලභතී''ති එවං ධම්මං දෙසෙසි.

තමෙකො පණ්ඩිතපුරිසො ධම්මං සුත්වා ''අච්ඡරියා වත භො, අබ්භුතා වත භො ධම්මදෙසනා, සුකාරණං කථිතං, මයා ඉමාසං ද්වින්නං සම්පත්තීනං නිප්ඵාදකං කම්මං කාතුං වට්ටතී''ති චින්තෙත්වා – ''භන්තෙ, ස්වෙ මය්හං භික්ඛං ගණ්හථා''ති ථෙරං නිමන්තෙසි. ''කිත්තකෙහි තෙ භික්ඛූහි අත්ථො උපාසකා''ති. ''කිත්තකා පන වො, භන්තෙ, පරිවාරා''ති? ''සහස්සමත්තා උපාසකා''ති. ''සබ්බෙහි සද්ධිංයෙව ස්වෙ භික්ඛං ගණ්හථ, භන්තෙ''ති. ''ථෙරො අධිවාසෙසි''. උපාසකො නගරවීථියං චරන්තො – ''අම්මා, තාතා, මයා භික්ඛුසහස්සං නිමන්තිතං, තුම්හෙ කිත්තකානං

භික්ඛූනං භික්ඛං දාතුං සක්ඛිස්සථ, තුම්හෙ කිත්තකානා''න්ති සමාදපෙසි. මනුස්සා අත්තනො අත්තනො පහොනකනියාමෙන – ''මයං දසන්නං දස්සාම, මයං වීසතියා, මයං සතස්සා''ති ආහංසු. උපාසකො – ''තෙන හි එකස්මිං ඨානෙ සමාගමං කත්වා එකතොව පරිවිසිස්සාම , සබ්බෙ තිලතණ්ඩුලසප්පිමධුඵාණිතාදීනි සමාහරථා''ති එකස්මිං ඨානෙ සමාහරාපෙසි.

අථස්ස එකො කුටුම්බිකො සතසහස්සග්ඝනිකං ගන්ධකාසාවවත්ථං දත්වා – ''සචෙ තෙ දානවත්තං නප්පහොති, ඉදං විස්සජ්ජෙත්වා යං ඌනං, තං පූරෙය්‍යාසි. සචෙ පහොති, යස්සිච්ඡසි, තස්ස භික්ඛුනො දදෙය්‍යාසී''ති ආහ. තදා තස්ස සබ්බං දානවත්තං පහොසි, කිඤ්චි ඌනං නාම නාහොසි. සො මනුස්සෙ පුච්ඡි – ''ඉදං, අය්‍යා, කාසාවං එකෙන කුටුම්බිකෙන එවං නාම වත්වා දින්නං අතිරෙකං ජාතං, කස්ස නං දෙමා''ති. එකච්චෙ ''සාරිපුත්තත්ථෙරස්සා''ති ආහංසු. එකච්චෙ ''ථෙරො සස්සපාකසමයෙ ආගන්ත්වා ගමනසීලො, දෙවදත්තො අම්හාකං මඞ්ගලාමඞ්ගලෙසු සහායො උදකමණිකො විය නිච්චං පතිට්ඨිතො, තස්ස තං දෙමා''ති ආහංසු. සම්බහුලිකාය කථායපි ''දෙවදත්තස්ස දාතබ්බ''න්ති වත්තාරො බහුතරා අහෙසුං, අථ නං දෙවදත්තස්ස අදංසු. සො තං ඡින්දිත්වා සිබ්බිත්වා රජිත්වා නිවාසෙත්වා පාරුපිත්වා විචරති. තං දිස්වා මනුස්සා ''නයිදං දෙවදත්තස්ස අනුච්ඡවිකං, සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස අනුච්ඡවිකං. දෙවදත්තො අත්තනො අනනුච්ඡවිකං නිවාසෙත්වා පාරුපිත්වා විචරතී''ති වදිංසු. අථෙකො දිසාවාසිකො භික්ඛු රාජගහා සාවත්ථිං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා කතපටිසන්ථාරො සත්ථාරා ද්වින්නං අග්ගසාවකානං ඵාසුවිහාරං පුච්ඡිතො ආදිතො පට්ඨාය සබ්බං තං පවත්තිං ආරොචෙසි. සත්ථා ''න ඛො භික්ඛු ඉදානෙවෙසො අත්තනො අනනුච්ඡවිකං වත්ථං ධාරෙති, පුබ්බෙපි ධාරෙසියෙවා''ති වත්වා අතීතං ආහරි –

අතීතෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තෙ රජ්ජං කාරෙන්තෙ බාරාණසිවාසී එකො හත්ථිමාරකො හත්ථිං මාරෙත්වා මාරෙත්වා දන්තෙ ච නඛෙ ච අන්තානි ච ඝනමංසඤ්ච ආහරිත්වා වික්කිණන්තො ජීවිතං කප්පෙති. අථෙකස්මිං අරඤ්ඤෙ අනෙකසහස්සා හත්ථිනො ගොචරං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තා පච්චෙකබුද්ධෙ දිස්වා තතො පට්ඨාය ගච්ඡමානා ගමනාගමනකාලෙ ජණ්ණුකෙහි නිපතිත්වා වන්දිත්වා පක්කමන්ති. එකදිවසඤ්හි හත්ථිමාරකො තං කිරියං දිස්වා – ''අහං ඉමෙ කිච්ඡෙන මාරෙමි, ඉමෙ ච ගමනාගමනකාලෙ පච්චෙකබුද්ධෙ වන්දන්ති, කිං නු ඛො දිස්වා වන්දන්තී''ති චින්තෙන්තො – ''කාසාව''න්ති සල්ලක්ඛෙත්වා, ''මයාපි ඉදානි කාසාවං ලද්ධුං වට්ටතී''ති චින්තෙත්වා එකස්ස පච්චෙකබුද්ධස්ස ජාතස්සරං ඔරුය්හ න්හායන්තස්ස තීරෙ ඨපිතෙසු කාසාවෙසු චීවරං ථෙනෙත්වා තෙසං හත්ථීනං ගමනාගමනමග්ගෙ සත්තිං ගහෙත්වා සසීසං පාරුපිත්වා නිසීදති. හත්ථිනො තං දිස්වා – ''පච්චෙකබුද්ධො''ති සඤ්ඤාය වන්දිත්වා පක්කමන්ති. සො තෙසං සබ්බපච්ඡතො ගච්ඡන්තං සත්තියා පහරිත්වා මාරෙත්වා දන්තාදීනි ගහෙත්වා සෙසං භූමියං නිඛණිත්වා ගච්ඡති. අපරභාගෙ බොධිසත්තො හත්ථියොනියං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා හත්ථිජෙට්ඨකො යූථපති අහොසි. තදාපි සො තථෙව කරොති. මහාපුරිසො අත්තනො පරිසාය පරිහානිං ඤත්වා, ''කුහිං ඉමෙ හත්ථී ගතා, මන්දා ජාතා''ති පුච්ඡිත්වා, ''න ජානාම, සාමී''ති වුත්තෙ, ''කුහිඤ්චි ගච්ඡන්තා මං අනාපුච්ඡිත්වා න ගමිස්සන්ති, පරිපන්ථෙන භවිතබ්බ''න්ති චින්තෙත්වා, ''එකස්මිං ඨානෙ කාසාවං පාරුපිත්වා නිසින්නස්ස සන්තිකා පරිපන්ථෙන භවිතබ්බ''න්ති පරිසඞ්කිත්වා, ''තං පරිග්ගණ්හිතුං වට්ටතී''ති සබ්බෙ හත්ථී පුරතො පෙසෙත්වා සයං පච්ඡතො විලම්බමානො ආගච්ඡති. සො සෙසහත්ථීසු වන්දිත්වා ගතෙසු මහාපුරිසං ආගච්ඡන්තං දිස්වා චීවරං සංහරිත්වා සත්තිං විස්සජ්ජි. මහාපුරිසො සතිං උපට්ඨපෙත්වා ආගච්ඡන්තො පච්ඡතො පටික්කමිත්වා සත්තිං විවජ්ජෙසි. අථ නං ''ඉමිනා ඉමෙ හත්ථී නාසිතා''ති ගණ්හිතුං පක්ඛන්දි. ඉතරො එකං රුක්ඛං පුරතො කත්වා නිලීයි. අථ ''නං රුක්ඛෙන සද්ධිං සොණ්ඩාය පරික්ඛිපිත්වා ගහෙත්වා භූමියං පොථෙස්සාමී''ති තෙන නීහරිත්වා දස්සිතං කාසාවං දිස්වා – ''සචාහං ඉමස්මිං දුබ්භිස්සාමි, අනෙකසහස්සෙසු මෙ බුද්ධපච්චෙකබුද්ධඛීණාසවෙසු ලජ්ජා නාම භින්නා භවිස්සතී''ති අධිවාසෙත්වා – ''තයා මෙ එත්තකා ඤාතකා නාසිතා''ති පුච්ඡි. ''ආම, සාමී''ති. ''කස්මා එවං භාරියකම්මමකාසි, අත්තනො අනනුච්ඡවිකං වීතරාගානං අනුච්ඡවිකං වත්ථං පරිදහිත්වා එවරූපං කම්මං කරොන්තෙන භාරියං තයා කත''න්ති. එවඤ්ච පන වත්වා උත්තරිපි නං නිග්ගණ්හන්තො ''අනික්කසාවො කාසාවං…පෙ…. ස වෙ කාසාවමරහතී''ති ගාථං වත්වා – ''අයුත්තං තෙ කත''න්ති වත්වා තං විස්සජ්ජෙසි.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා, ''තදා හත්ථිමාරකො දෙවදත්තො අහොසි, තස්ස නිග්ගාහකො හත්ථිනාගො අහමෙවා''ති ජාතකං සමොධානෙත්වා, ''න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි දෙවදත්තො අත්තනො අනනුච්ඡවිකං වත්ථං ධාරෙසියෙවා''ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

9. ''අනික්කසාවො කාසාවං, යො වත්ථං පරිදහිස්සති;
අපෙතො දමසච්චෙන, න සො කාසාවමරහති.

10. ''යො ච වන්තකසාවස්ස, සීලෙසු සුසමාහිතො;
උපෙතො දමසච්චෙන, ස වෙ කාසාවමරහතී''ති.

ඡද්දන්තජාතකෙනාපි (ජා. 1.16.122-123) ච අයමත්ථො දීපෙතබ්බො.

තත්ථ **අනික්කසාවොති** රාගාදීහි කසාවෙහි සකසාවො. **පරිදහිස්සතීති** නිවාසනපාරුපනඅත්ථරණවසෙන පරිභුඤ්ජිස්සති. පරිධස්සතීතිපි පාඨො. **අපෙතො දමසච්චෙනාති** ඉන්ද්‍රියදමෙන චෙව පරමත්ථසච්චපක්ඛිකෙන වචීසච්චෙන ච අපෙතො, වියුත්තො පරිච්චත්තොති අත්ථො. **න සොති** සො එවරූපො පුග්ගලො කාසාවං පරිදහිතුං නාරහති. **වන්තකසාවස්සාති** චතූහි මග්ගෙහි වන්තකසාවො ඡඩ්ඩිතකසාවො පහීනකසාවො අස්ස. **සීලෙසූති**

චතුපාරිසුද්ධිසීලෙසු. **සුසමාහිතොති** සුට්ඨු සමාහිතො සුට්ඨිතො. **උපෙතොති** ඉන්ද්‍රියදමෙන චෙව වුත්තප්පකාරෙන ච සච්චෙන උපගතො. **ස වෙ** ති සො එවරූපො පුග්ගලො තං ගන්ධකාසාවවත්ථං අරහතීති.

ගාථාපරියොසානෙ සො දිසාවාසිකො භික්ඛු සොතාපන්නො අහොසි, අඤ්ඤෙපි බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු. දෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා අහොසීති.

දෙවදත්තවත්ථු සත්තමං.

8. සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු

අසාරෙ සාරමතිනොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො අග්ගසාවකෙහි නිවෙදිතං සඤ්චයස්ස අනාගමනං ආරබ්භ කථෙසි.

තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – අම්හාකඤ්හි සත්ථා ඉතො කප්පසතසහස්සාධිකානං චතුන්නං අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානං මත්ථකෙ අමරවතියා නාම නගරෙ සුමෙධො නාම බ්‍රාහ්මණකුමාරො හුත්වා සබ්බසිප්පෙසු නිප්ඵත්තිං පත්වා මාතාපිතූනං අච්චයෙන අනෙකකොටිසඞ්ඛ්‍යං ධනං පරිච්චජිත්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා හිමවන්තෙ වසන්තො ඣානාභිඤ්ඤා නිබ්බත්තෙත්වා ආකාසෙන ගච්ඡන්තො දීපඞ්කරදසබලස්ස සුදස්සනවිහාරතො රම්මවතීනගරං පවිසනත්ථාය මග්ගං සොධයමානං ජනං දිස්වා සයම්පි එකං පදෙසං ගහෙත්වා මග්ගං සොධෙති. තස්මිං අසොධිතෙයෙව ආගතස්ස සත්ථුනො අත්තානං සෙතුං කත්වා කලලෙ අජිනචම්මං අත්ථරිත්වා ''සත්ථා සසාවකසඞ්ඝො කලලං අනක්කමිත්වා මං අක්කමන්තො ගච්ඡතූ''ති නිපන්නො. සත්ථාරා තං දිස්වාව ''බුද්ධඞ්කුරො එස, අනාගතෙ කප්පසතසහස්සාධිකානං චතුන්නං අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානං පරියොසානෙ ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සතී''ති බ්‍යාකතො. තස්ස සත්ථුනො අපරභාගෙ ''කොණ්ඩඤ්ඤො මඞ්ගලො සුමනො රෙවතො සොභිතො අනොමදස්සී පදුමො නාරදො පදුමුත්තරො සුමෙධො සුජාතො පියදස්සී අත්ථදස්සී ධම්මදස්සී සිද්ධත්ථො තිස්සො ඵුස්සො විපස්සී සිඛී වෙස්සභූ කකුසන්ධො කොණාගමනො කස්සපො''ති ලොකං ඔභාසෙත්වා උප්පන්නානං ඉමෙසම්පි තෙවීසතියා බුද්ධානං සන්තිකෙ ලද්ධබ්‍යාකරණො, ''දස පාරමියො, දස උපපාරමියො, දස පරමත්ථපාරමියො''ති සමත්තිංස පාරමියො පූරෙත්වා වෙස්සන්තරත්තභාවෙ ඨිතො පථවිකම්පනානි මහාදානානි දත්වා පුත්තදාරං පරිච්චජිත්වා ආයුපරියොසානෙ තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තත්ථ යාවතායුකං ඨත්වා දස සහස්සචක්කවාළදෙවතාහි සන්නිපතිත්වා –

> ''කාලො දෙව මහාවීර, උප්පජ්ජ මාතුකුච්ඡියං;
> සදෙවකං තාරයන්තො, බුජ්ඣස්සු අමතං පද''න්ති. (බු. වං. 1.67) –

වුත්තෙ –

> ''කාලං දෙසඤ්ච දීපඤ්ච, කුලං මාතරමෙව ච;
> ඉමෙ පඤ්ච විලොකෙත්වා, උප්පජ්ජති මහායසො''ති. –

පඤ්ච මහාවිලොකනානි විලොකෙත්වා තතො චුතො සක්‍යරාජකුලෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා දසමාසච්චයෙන මාතුකුච්ඡිතො විජායි. සොළසවස්සකාලෙ තත්ථ මහාසම්පත්තියා පරිහරියමානො අනුක්කමෙන භද්‍රයොබ්බනං පත්වා තිණ්ණං උතූනං අනුච්ඡවිකෙසු තීසු පාසාදෙසු දෙවලොකසිරිං විය රජ්ජසිරිං අනුභවන්තො උය්‍යානකීළාය ගමනසමයෙ අනුක්කමෙන ජිණ්ණබ්‍යාධිමතසඞ්ඛාතෙ තයො දෙවදූතෙ දිස්වා සඤ්ජාතසංවෙගො නිවත්තිත්වා චතුත්ථවාරෙ පබ්බජිතං දිස්වා, ''සාධු පබ්බජ්ජා''ති පබ්බජ්ජාය රුචිං උප්පාදෙත්වා උය්‍යානං ගන්ත්වා තත්ථ දිවසං ඛෙපෙත්වා මඞ්ගලපොක්ඛරණීතීරෙ නිසින්නො කප්පකවෙසං ගහෙත්වා ආගතෙන විස්සකම්මෙන දෙවපුත්තෙන අලඞ්කතපටියත්තො රාහුලකුමාරස්ස ජාතසාසනං සුත්වා පුත්තසිනෙහස්ස බලවභාවං ඤත්වා, ''යාව ඉදං බන්ධනං න වඩ්ඪති, තාවදෙව නං ඡින්දිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා සායං නගරං පවිසන්තො –

> ''නිබ්බුතා නූන සා මාතා, නිබ්බුතො නූන සො පිතා;
> නිබ්බුතා නූන සා නාරී, යස්සායං ඊදිසො පතී''ති. –

කිසාගොතමියා නාම පිතුච්ඡාධීතාය භාසිතං ඉමං ගාථං සුත්වා, ''අහං ඉමාය නිබ්බුතපදං සාවිතො''ති මුත්තාහාරං ඔමුඤ්චිත්වා තස්සා පෙසෙත්වා අත්තනො භවනං පවිසිත්වා සිරිසයනෙ නිසින්නො නිද්දොපගතානං නාටකිත්ථීනං විප්පකාරං දිස්වා නිබ්බින්නහදයො ඡන්නං උට්ඨාපෙත්වා කණ්ඩකං ආහරාපෙත්වා තං ආරුය්හ ඡන්නසහායො දසසහස්සචක්කවාළදෙවතාහි පරිවුතො මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා අනොමානදීතීරෙ පබ්බජිත්වා අනුක්කමෙන රාජගහං ගන්ත්වා තත්ථ පිණ්ඩාය චරිත්වා පණ්ඩවපබ්බතපබ්භාරෙ නිසින්නො මගධරඤ්ඤා රජ්ජෙන නිමන්තියමානො තං පටික්ඛිපිත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පත්වා අත්තනො විජිතං ආගමනත්ථාය තෙන ගහිතපටිඤ්ඤො ආළාරඤ්ච උදකඤ්ච උපසඞ්කමිත්වා තෙසං සන්තිකෙ අධිගතවිසෙසං අනලඞ්කරිත්වා ඡබ්බස්සානි මහාපධානං පදහිත්වා විසාඛපුණ්ණමදිවසෙ පාතොව සුජාතාය දින්නපායසං පරිභුඤ්ජිත්වා නෙරඤ්ජරාය නදියා සුවණ්ණපාතිං

පවාහෙත්වා නෙරඤ්ජරාය නදියා තීරෙ මහාවනසණ්ඩෙ නානාසමාපත්තීහි දිවසභාගං වීතිනාමෙත්වා සායන්හසමයෙ සොත්ථියෙන දින්නං තිණං ගහෙත්වා කාළෙන නාගරාජෙන අභිත්ථුතගුණො බොධිමණ්ඩං ආරුය්හ තිණානි සන්ථරිත්වා ''න තාවිමං පල්ලඞ්කං භින්දිස්සාමි, යාව මෙ අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං න මුච්චිස්සතී''ති පටිඤ්ඤං කත්වා පුරත්ථාභිමුඛො නිසීදිත්වා සූරියෙ අනත්ථඞ්ගමිතෙයෙව මාරබලං විධමිත්වා පඨමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසඤාණං, මජ්ඣිමයාමෙ චුතූපපාතඤාණං පත්වා පච්ඡිමයාමාවසානෙ පච්චයාකාරෙ ඤාණං ඔතාරෙත්වා අරුණුග්ගමනෙ දසබලචතුවෙසාරජ්ජාදිසබ්බගුණපටිමණ්ඩිතං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣිත්වා සත්තසත්තාහං බොධිමණ්ඩෙ වීතිනාමෙත්වා අට්ඨමෙ සත්තාහෙ අජපාලනිග්‍රොධමූලෙ නිසින්නො ධම්මගම්භීරතාපච්චවෙක්ඛණෙන අප්පොස්සුක්කතං ආපජ්ජමානො දසසහස්සචක්කවාළමහාබ්‍රහ්මපරිවාරෙන සහම්පතිබ්‍රහ්මුනා ආයාචිතධම්මදෙසනො බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙත්වා බ්‍රහ්මුනො අජ්ඣෙසනං අධිවාසෙත්වා, ''කස්ස නු ඛො අහං පඨමං ධම්මං දෙසෙය්‍යං''න්ති ඔලොකෙන්තො ආළාරුදකානං කාලකතභාවං ඤත්වා පඤ්චවග්ගියානං භික්ඛූනං බහූපකාරතං අනුස්සරිත්වා උට්ඨායාසනා කාසිපුරං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ උපකෙන සද්ධිං මන්තෙත්වා ආසාළ්හිපුණ්ණමදිවසෙ ඉසිපතනෙ මිගදායෙ පඤ්චවග්ගියානං වසනට්ඨානං පත්වා තෙ අනනුච්ඡවිකෙන සමුදාචාරෙන සමුදාචරන්තෙ සඤ්ඤාපෙත්වා අඤ්ඤාතකොණ්ඩඤ්ඤප්පමුඛෙ අට්ඨාරස බ්‍රහ්මකොටියො අමතපානං පායෙන්තො ධම්මචක්කං පවත්තෙත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කො පඤ්චමියං පක්ඛස්ස සබ්බෙපි තෙ භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨාපෙත්වා තං දිවසමෙව යසකුලපුත්තස්ස උපනිස්සයසම්පත්තිං දිස්වා තං රත්තිභාගෙ නිබ්බින්දිත්වා ගෙහං පහාය නික්ඛන්තං දිස්වා, ''එහි යසා''ති පක්කොසිත්වා තස්මිංයෙව රත්තිභාගෙ සොතාපත්තිඵලං පාපෙත්වා පුනදිවසෙ අරහත්තං පාපෙත්වා අපරෙපි තස්ස සහායකෙ චතුපණ්ණාස ජනෙ එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බාජෙත්වා අරහත්තං පාපෙසි.

එවං ලොකෙ එකසට්ඨියා අරහන්තෙසු ජාතෙසු වුට්ඨවස්සො පවාරෙත්වා, ''චරථ, භික්ඛවෙ, චාරික''න්ති සට්ඨි භික්ඛූ දිසාසු පෙසෙත්වා සයං උරුවෙලං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ කප්පාසිකවනසණ්ඩෙ තිංස ජනෙ භද්දවග්ගියකුමාරෙ විනෙසි. තෙසු සබ්බපච්ඡිමකො සොතාපන්නො සබ්බුත්තමො අනාගාමී අහොසි. තෙ සබ්බෙපි එහිභික්ඛුභාවෙනෙව පබ්බාජෙත්වා දිසාසු පෙසෙත්වා සයං උරුවෙලං ගන්ත්වා අඩ්ඪුඩ්ඪානි පාටිහාරියසහස්සානි දස්සෙත්වා උරුවෙලකස්සපාදයො සහස්සජටිලපරිවාරෙ තෙභාතිකජටිලෙ විනෙත්වා එහිභික්ඛුභාවෙනෙව පබ්බාජෙත්වා ගයාසීසෙ නිසීදාපෙත්වා **ආදිත්තපරියායදෙසනාය** (මහාව. 54; සං. නි. 4.28) අරහත්තෙ පතිට්ඨාපෙත්වා තෙන අරහන්තසහස්සෙන පරිවුතො ''බිම්බිසාරරඤ්ඤො දින්නං පටිඤ්ඤං මොචෙස්සාමී''ති රාජගහනගරූපචාරෙ ලට්ඨිවනුය්‍යානං ගන්ත්වා, ''සත්ථා කිර ආගතො''ති සුත්වා ද්වාදසනහුතෙහි බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙහි සද්ධිං ආගතස්ස රඤ්ඤො මධුරධම්මකථං කථෙන්තො රාජානං එකාදසහි නහුතෙහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙත්වා එකනහුතං සරණෙසු පතිට්ඨාපෙත්වා පුනදිවසෙ සක්කෙන දෙවරාජෙන මාණවකවණ්ණං ගහෙත්වා අභිත්ථුතගුණො රාජගහනගරං පවිසිත්වා රාජනිවෙසනෙ කතභත්තකිච්චො වෙළුවනාරාමං පටිග්ගහෙත්වා තත්ථෙව වාසං කප්පෙසි. තත්ථ නං සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා උපසඞ්කමිංසු.

තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – අනුප්පන්නෙයෙව හි බුද්ධෙ රාජගහතො අවිදූරෙ උපතිස්සගාමො කොලිතගාමොති ද්වෙ බ්‍රාහ්මණගාමා අහෙසුං. තෙසු උපතිස්සගාමෙ සාරියා නාම බ්‍රාහ්මණියා ගබ්භස්ස පතිට්ඨිතදිවසෙයෙව කොලිතගාමෙ මොග්ගලියා නාම බ්‍රාහ්මණියාපි ගබ්භො පතිට්ඨාසි. තානි කිර ද්වෙපි කුලානි යාව සත්තමා කුලපරිවට්ටා ආබද්ධපටිබද්ධසහායකානෙව අහෙසුං, තාසං ද්වින්නම්පි එකදිවසමෙව ගබ්භපරිහාරං අදංසු. තා උභොපි දසමාසච්චයෙන පුත්තෙ විජායිංසු. නාමග්ගහණදිවසෙ සාරියා බ්‍රාහ්මණියා පුත්තස්ස උපතිස්සගාමකෙ ජෙට්ඨකුලස්ස පුත්තත්තා **උපතිස්සොති** නාමං කරිංසු , ඉතරස්ස කොලිතගාමෙ ජෙට්ඨකුලස්ස පුත්තත්තා **කොලිතොති** නාමං කරිංසු. තෙ උභොපි වුඩ්ඪිමන්වාය සබ්බසිප්පානං පාරං අගමංසු. උපතිස්සමාණවස්ස කීළනත්ථාය නදිං වා උය්‍යානං වා ගමනකාලෙ පඤ්ච සුවණ්ණසිවිකසතානි පරිවාරානි හොන්ති, කොලිතමාණවස්ස පඤ්ච ආජඤ්ඤයුත්තරථසතානි. ද්වෙපි ජනා පඤ්චපඤ්චමාණවකසතපරිවාරා හොන්ති. රාජගහෙ ච අනුසංවච්ඡරං ගිරග්ගසමජ්ජො නාම අහොසි. තෙසං ද්වින්නම්පි එකට්ඨානෙයෙව මඤ්චං බන්ධන්ති. ද්වෙපි එකතො නිසීදිත්වා සමජ්ජං පස්සන්තා හසිතබ්බට්ඨානෙ හසන්ති, සංවෙගට්ඨානෙ සංවෙජෙන්ති, දායං දාතුං යුත්තට්ඨානෙ දායං දෙන්ති. තෙසං ඉමිනාව නියාමෙන එකදිවසං සමජ්ජං පස්සන්තානං පරිපාකගතත්තා ඤාණස්ස පුරිමදිවසෙසු විය හසිතබ්බට්ඨානෙ හාසො වා සංවෙගට්ඨානෙ සංවෙගො වා දාතුං යුත්තට්ඨානෙ දානං වා නාහොසි . ද්වෙපි පන ජනා එවං චින්තයිංසු – ''කිමෙත්ථ ඔලොකෙතබ්බං අත්ථි, සබ්බෙපිමෙ අප්පත්තෙ වස්සසතෙ අප්පණ්ණත්තිකභාවං ගමිස්සන්ති, අම්හෙහි පන එකං මොක්ඛධම්මං පරියෙසිතුං වට්ටතී''ති ආරම්මණං ගහෙත්වා නිසීදිංසු. තතො කොලිතො උපතිස්සං ආහ – ''සම්ම උපතිස්ස, න ත්වං අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු විය හට්ඨපහට්ඨො, ඉදානි අනත්තමනධාතුකොසි, කිං තෙ සල්ලක්ඛිත''න්ති? ''සම්ම කොලිත, එතෙසං වොලොකනෙ සාරො නත්ථි , නිරත්ථකමෙතං, අත්තනො මොක්ඛධම්මං ගවෙසිතුං වට්ටතී''ති ඉදං චින්තයන්තො නිසින්නොම්හි. ත්වං පන කස්මා අනත්තමනොසීති? සොපි තථෙව ආහ. අථස්ස අත්තනා සද්ධිං එකජ්ඣාසයතං ඤත්වා උපතිස්සො ආහ – ''අම්හාකං උභින්නම්පි සුචින්තිතං, මොක්ඛධම්මං පන ගවෙසන්තෙහි එකා පබ්බජ්ජා ලද්ධුං වට්ටති. කස්ස සන්තිකෙ පබ්බජාමා''ති?

තෙන ඛො පන සමයෙන සඤ්චයො නාම පරිබ්බාජකො රාජගහෙ පටිවසති මහතියා පරිබ්බාජකපරිසාය සද්ධිං. තෙ ''තස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමා''ති පඤ්චමාණවකසතානි ''සිවිකායො ච රථෙ ච ගහෙත්වා ගච්ඡථා''ති උය්‍යොජෙත්වා එකාය සිවිකාය එකෙන රථෙන ගන්ත්වා සඤ්චයස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිංසු. තෙසං පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය සඤ්චයො අතිරෙකලාභග්ගයසග්ගප්පත්තො අහොසි. තෙ කතිපාහෙනෙව සබ්බං සඤ්චයස්ස සමයං

පරිමද්දිත්වා, ‘‘ආචරිය, තුම්හාකං ජානනසමයො එත්තකොව, උදාහු උත්තරිම්පි අත්ථී’’ති පුච්ඡිංසු. ‘‘එත්තකොව සබ්බං තුම්හෙහි ඤාත’’න්ති වුත්තෙ චින්තයිංසු – ‘‘එවං සති ඉමස්ස සන්තිකෙ බ්‍රහ්මචරියවාසො නිරත්ථකො, මයං යං මොක්ඛධම්මං ගවෙසිතුං නික්ඛන්තා, සො ඉමස්ස සන්තිකෙ උප්පාදෙතුං න සක්කා, මහා ඛො පන ජම්බුදීපො, ගාමනිගමරාජධානියො චරන්තා අද්ධා මොක්ඛධම්මදෙසකං කඤ්චි ආචරියං ලභිස්සාමා’’ති. තතො පට්ඨාය, ‘‘යත්ථ යත්ථ පණ්ඩිතා සමණබ්‍රාහ්මණා අත්ථී’’ති වදන්ති, තත්ථ තත්ථ ගන්ත්වා සාකච්ඡං කරොන්ති. තෙහි පුට්ඨං පඤ්හං අඤ්ඤෙ කථෙතුං න සක්කොන්ති, තෙ පන තෙසං පඤ්හං විස්සජ්ජෙන්ති. එවං සකලජම්බුදීපං පරිග්ගණ්හිත්වා නිවත්තිත්වා සකට්ඨානමෙව ආගන්ත්වා, ‘‘සම්ම කොලිත, අම්හෙසු යො පඨමං අමතං අධිගච්ඡති, සො ඉතරස්ස ආරොචෙතූ’’ති කතිකං අකංසු.

එවං තෙසු කතිකං කත්වා විහරන්තෙසු සත්ථා වුත්තානුක්කමෙන රාජගහං පත්වා වෙළුවනං පටිග්ගහෙත්වා වෙළුවනෙ විහරති. තදා ‘‘චරථ, භික්ඛවෙ, චාරිකං බහුජනහිතායා’’ති රතනත්තයගුණපකාසනත්ථං උය්‍යොජිතානං එකසට්ඨියා අරහන්තානං අන්තරෙ පඤ්චවග්ගියානං අබ්භන්තරො අස්සජිත්ථෙරො පටිනිවත්තිත්වා රාජගහං ආගතො, පුනදිවසෙ පාතොව පත්තචීවරමාදාය රාජගහං පිණ්ඩාය පාවිසි. තස්මිං සමයෙ උපතිස්සපරිබ්බාජකොපි පාතොව භත්තකිච්චං කත්වා පරිබ්බාජකාරාමං ගච්ඡන්තො ථෙරං දිස්වා චින්තෙසි – ‘‘මයා එවරූපො පබ්බජිතො නාම න දිට්ඨපුබ්බොයෙව, යෙ ලොකෙ අරහන්තො වා අරහත්තමග්ගං වා සමාපන්නා, අයං තෙසං භික්ඛූනං අඤ්ඤතරො, යංනූනාහං ඉමං භික්ඛුං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡෙය්‍යං – ‘කංසි ත්වං, ආවුසො, උද්දිස්ස පබ්බජිතො, කො වා තෙ සත්ථා, කස්ස වා ත්වං ධම්මං රොචෙසී’’’ති? අථස්ස එතදහොසි – ‘‘අකාලො ඛො ඉමං භික්ඛුං පඤ්හං පුච්ඡිතුං, අන්තරඝරං පවිට්ඨො පිණ්ඩාය චරති, යංනූනාහං ඉමං භික්ඛුං පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබන්ධෙය්‍යං, අත්ථිකෙහි උපඤ්ඤාතං මග්ග’’න්ති. සො ථෙරං ලද්ධපිණ්ඩපාතං අඤ්ඤතරං ඔකාසං ගච්ඡන්තං දිස්වා නිසීදිතුකාමතඤ්චස්ස ඤත්වා අත්තනො පරිබ්බාජකපීඨකං පඤ්ඤාපෙත්වා අදාසි, සො භත්තකිච්චපරියොසානෙපිස්ස අත්තනො කුණ්ඩිකාය උදකං අදාසි.

එවං ආචරියවත්තං කත්වා කතභත්තකිච්චෙන ථෙරෙන සද්ධිං මධුරපටිසන්ථාරං කත්වා එවමාහ – ‘‘විප්පසන්නානි ඛො පන තෙ, ආවුසො, ඉන්ද්‍රියානි, පරිසුද්ධො ඡවිවණ්ණො පරියොදාතො, කංසි ත්වං, ආවුසො, උද්දිස්ස පබ්බජිතො, කො වා තෙ සත්ථා, කස්ස වා ත්වං ධම්මං රොචෙසී’’ති පුච්ඡි. ථෙරො චින්තෙසි – ‘‘ඉමෙ පරිබ්බාජකා නාම සාසනස්ස පටිපක්ඛභූතා, ඉමස්ස සාසනස්ස ගම්භීරතං දස්සෙස්සාමී’’ති. අත්තනො නවකභාවං දස්සෙන්තො ආහ – ‘‘අහං ඛො, ආවුසො, නවො අචිරපබ්බජිතො, අධුනාගතො ඉමං ධම්මවිනයං, න තාවාහං සක්ඛිස්සාමි විත්ථාරෙන ධම්මං දෙසෙතු’’න්ති. පරිබ්බාජකො – ‘‘අහං උපතිස්සො නාම, ත්වං යථාසත්තියා අප්පං වා බහුං වා වද, එතං නයසතෙන නයසහස්සෙන පටිවිජ්ඣිතුං මය්හං භාරො’’ති චින්තෙත්වා ආහ –

‘‘අප්පං වා බහුං වා භාසස්සු, අත්ථංයෙව මෙ බ්‍රූහි;
අත්ථෙනෙව මෙ අත්ථො, කිං කාහසි බ්‍යඤ්ජනං බහු’’න්ති. (මහාව. 60);

එවං වුත්තෙ ථෙරො – ‘‘යෙ ධම්මා හෙතුප්පභවා’’ති (මහාව. 60; අප. ථෙර 1.1.286) ගාථමාහ. පරිබ්බාජකො පඨමපදද්වයමෙව සුත්වා සහස්සනයපටිමණ්ඩිතෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, ඉතරං පදද්වයං සොතාපන්නකාලෙ නිට්ඨාපෙසි. සො සොතාපන්නො හුත්වා උපරිවිසෙසෙ අප්පවත්තන්තෙ ‘‘භවිස්සති එත්ථ කාරණ’’න්ති සල්ලක්ඛෙත්වා ථෙරං ආහ – ‘‘භන්තෙ, මා උපරි ධම්මදෙසනං වඩ්ඪයිත්ථ, එත්තකමෙව හොතු, කුහිං අම්හාකං සත්ථා වසතී’’ති? ‘‘වෙළුවනෙ, ආවුසො’’ති. ‘‘තෙන හි, භන්තෙ, තුම්හෙ පුරතො යාථ, මය්හං එකො සහායකො අත්ථි, අම්හෙහි ච අඤ්ඤමඤ්ඤං කතිකා කතා ‘අම්හෙසු යො අමතං පඨමං අධිගච්ඡති, සො ඉතරස්ස ආරොචෙතූ’ති. අහං තං පටිඤ්ඤං මොචෙත්වා සහායකං ගහෙත්වා තුම්හාකං ගතමග්ගෙනෙව සත්ථු සන්තිකං ආගමිස්සාමී’’ති පඤ්චපතිට්ඨිතෙන ථෙරස්ස පාදෙසු නිපතිත්වා තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා ථෙරං උය්‍යොජෙත්වා පරිබ්බාජකාරාමාභිමුඛො අගමාසි’’.

අථ ඛො කොලිතපරිබ්බාජකො තං දූරතොව ආගච්ඡන්තං දිස්වා, ‘‘අජ්ජ මය්හං සහායකස්ස මුඛවණ්ණො න අඤ්ඤදිවසෙසු විය, අද්ධා තෙන අමතං අධිගතං භවිස්සතී’’ති අමතාධිගමං පුච්ඡි. සොපිස්ස ‘‘ආමාවුසො, අමතං අධිගත’’න්ති පටිජානිත්වා තමෙව ගාථං අභාසි. ගාථාපරියොසානෙ කොලිතො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිත්වා ආහ – ‘‘කුහිං කිර, සම්ම, අම්හාකං සත්ථා වසතී’’ති? ‘‘වෙළුවනෙ කිර, සම්ම, එවං නො ආචරියෙන අස්සජිත්ථෙරෙන කථිත’’න්ති. ‘‘තෙන හි, සම්ම, ආයාම, සත්ථාරං පස්සිස්සාමා’’ති. සාරිපුත්තත්ථෙරො ච නාමෙස සදාපි ආචරියපූජකොව, තස්මා සහායං එවමාහ – ‘‘සම්ම, අම්හෙහි අධිගතං අමතං අම්හාකං ආචරියස්ස සඤ්චයපරිබ්බාජකස්සාපි කථෙස්සාම, බුජ්ඣමානො පටිවිජ්ඣිස්සති, අප්පටිවිජ්ඣන්තො අම්හාකං සද්දහිත්වා සත්ථු සන්තිකං ගමිස්සති, බුද්ධානං දෙසනං සුත්වා මග්ගඵලපටිවෙධං කරිස්සතී’’ති. තතො ද්වෙපි ජනා සඤ්චයස්ස සන්තිකං අගමංසු.

සඤ්චයො තෙ දිස්වාව – ‘‘කිං, තාතා, කොචි වො අමතමග්ගදෙසකො ලද්ධො’’ති පුච්ඡි. ‘‘ආම, ආචරිය, ලද්ධො, බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නො, ධම්මො ලොකෙ උප්පන්නො, සඞ්ඝො ලොකෙ උප්පන්නො, තුම්හෙ තුච්ඡෙ අසාරෙ විචරථ, තස්මා එථ, සත්ථු සන්තිකං ගමිස්සාමා’’ති. ‘‘ගච්ඡථ තුම්හෙ, නාහං සක්ඛිස්සාමී’’ති . ‘‘කිං කාරණාහි’’? ‘‘අහං මහාජනස්ස ආචරියො හුත්වා විචරිං, විචරන්තස්ස මෙ අන්තෙවාසිකවාසො චාටියා උදඤ්චනභාවප්පත්ති විය හොති, න

සක්ඛිස්සාමහං අන්තෙවාසිකවාසං වසිතු''න්ති. ''මා එවං කරිත්ථ, ආචරියා''ති. ''හොතු, තාතා, ගච්ඡථ තුම්හෙ, නාහං සක්ඛිස්සාමී''ති. ආචරිය, ලොකෙ බුද්ධස්ස උප්පන්නකාලතො පට්ඨාය මහාජනො ගන්ධමාලාදිහත්ථො ගන්ත්වා තමෙව පූජෙස්සති, මයම්පි තත්ථෙව ගමිස්සාම. ''තුම්හෙ කිං කරිස්සථා''ති? ''තාතා, කිං නු ඛො ඉමස්මිං ලොකෙ දන්ධා බහූ, උදාහු පණ්ඩිතා''ති. ''දන්ධා, ආචරිය, බහූ, පණ්ඩිතා ච නාම කතිපයා එව හොන්තී''ති. ''තෙන හි, තාතා, පණ්ඩිතා පණ්ඩිතස්ස සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකං ගමිස්සන්ති, දන්ධා දන්ධස්ස මම සන්තිකං ආගමිස්සන්ති , ගච්ඡථ තුම්හෙ, නාහං ගමිස්සාමී''ති. තෙ ''පඤ්ඤායිස්සථ තුම්හෙ, ආචරියා''ති පක්කමිංසු. තෙසු ගච්ඡන්තෙසු සඤ්චයස්ස පරිසා භිජ්ජි, තස්මිං ඛණෙ ආරාමො තුච්ඡො අහොසි. සො තුච්ඡං ආරාමං දිස්වා උණ්හං ලොහිතං ඡඩ්ඩෙසි. තෙහිපි සද්ධිං ගච්ඡන්තෙසු පඤ්චසු පරිබ්බාජකසතෙසු සඤ්චයස්ස අඩ්ඪතෙය්‍යසතානි නිවත්තිංසු, අථ ඛො තෙ අත්තනො අන්තෙවාසිකෙහි අඩ්ඪතෙය්‍යෙහි පරිබ්බාජකසතෙහි සද්ධිං වෙළුවනං අගමංසු.

සත්ථා චතුපරිසමජ්ඣෙ නිසින්නො ධම්මං දෙසෙන්තො තෙ දූරතොව දිස්වා භික්ඛූ ආමන්තෙසි – ''එතෙ, භික්ඛවෙ, ද්වෙ සහායකා ආගච්ඡන්ති කොලිතො ච උපතිස්සො ච, එතං මෙ සාවකයුගං භවිස්සති අග්ගං භද්දයුග''න්ති. තෙ සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු, නිසීදිත්වා ච පන භගවන්තං එතදවොචුං – ''ලභෙය්‍යාම මයං, භන්තෙ, භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජ්ජං, ලභෙය්‍යාම උපසම්පද''න්ති. ''එථ, භික්ඛවො''ති භගවා අවොච – ''ස්වාක්ඛාතො ධම්මො, චරථ බ්‍රහ්මචරියං සම්මා දුක්ඛස්ස අන්තකිරියායා''ති. සබ්බෙපි ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරා සට්ඨිවස්සිකත්ථෙරා විය අහෙසුං.

අථ නෙසං පරිසාය චරිතවසෙන සත්ථා ධම්මදෙසනං වඩ්ඪෙසි. ඨපෙත්වා ද්වෙ අග්ගසාවකෙ අවසෙසා අරහත්තං පාපුණිංසු, අග්ගසාවකානං පන උපරිමග්ගත්තයකිච්චං න නිට්ඨාසි. කිං කාරණා? සාවකපාරමීඤාණස්ස මහන්තතාය. අථායස්මා මහාමොග්ගල්ලානො පබ්බජිතදිවසතො සත්තමෙ දිවසෙ මගධරට්ඨෙ කල්ලවාලගාමකං උපනිස්සාය විහරන්තො ථිනමිද්ධෙ ඔක්කමන්තෙ සත්ථාරා සංවෙජිතො ථිනමිද්ධං විනොදෙත්වා තථාගතෙන දින්නං ධාතුකම්මට්ඨානං සුණන්තොව උපරිමග්ගත්තයකිච්චං නිට්ඨාපෙත්වා සාවකපාරමීඤාණස්ස මත්ථකං පත්තො. සාරිපුත්තත්ථෙරොපි පබ්බජිතදිවසතො අඩ්ඪමාසං අතික්කමිත්වා සත්ථාරා සද්ධිං තමෙව රාජගහං උපනිස්සාය සූකරඛතලෙණෙ විහරන්තො අත්තනො භාගිනෙය්‍යස්ස දීඝනඛපරිබ්බාජකස්ස වෙදනාපරිග්ගහසුත්තන්තෙ දෙසියමානෙ සුත්තානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා පරස්ස වඩ්ඪිතභත්තං පරිභුඤ්ජන්තො විය සාවකපාරමීඤාණස්ස මත්ථකං පත්තො. නනු චායස්මා මහාපඤ්ඤො, අථ කස්මා මහාමොග්ගල්ලානතො චිරතරෙන සාවකපාරමීඤාණං පාපුණීති? පරිකම්මමහන්තතාය. යථා හි දුග්ගතමනුස්සා යත්ථ කත්ථචි ගන්තුකාමා ඛිප්පමෙව නික්ඛමන්ති, රාජූනං පන හත්ථිවාහනකප්පනාදිං මහන්තං පරිකම්මං ලද්ධුං වට්ටති, එවංසම්පදමිදං වෙදිතබ්බං.

තං දිවසඤ්ඤෙව පන සත්ථා වඩ්ඪමානකච්ඡායාය වෙළුවනෙ සාවකසන්නිපාතං කත්වා ද්වින්නං ථෙරානං අග්ගසාවකට්ඨානං දත්වා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. භික්ඛූ උජ්ඣායිංසු – ''සත්ථා මුඛොලොකනෙන භික්ඛං දෙති, අග්ගසාවකට්ඨානං දදන්තෙන නාම පඨමං පබ්බජිතානං පඤ්චවග්ගියානං දාතුං වට්ටති, එතෙ අනොලොකෙන්තෙන යසථෙරප්පමුඛානං පඤ්චපණ්ණාසභික්ඛූනං දාතුං වට්ටති, එතෙ අනොලොකෙන්තෙන භද්දවග්ගියානං තිංසජනානං, එතෙ අනොලොකෙන්තෙන උරුවෙලකස්සපාදීනං තෙභාතිකානං, එතෙ පන එත්තකෙ මහාථෙරෙ පහාය සබ්බපච්ඡා පබ්බජිතානං අග්ගසාවකට්ඨානං දදන්තෙන මුඛං ඔලොකෙත්වා දින්න''න්ති. සත්ථා, ''කිං කථෙථ, භික්ඛවෙ''ති පුච්ඡිත්වා, ''ඉදං නාමා''ති වුත්තෙ ''නාහං, භික්ඛවෙ, මුඛං ඔලොකෙත්වා භික්ඛං දෙමි, එතෙසං පන අත්තනා අත්තනා පත්ථිතපත්ථිතමෙව දෙමි. අඤ්ඤාතකොණ්ඩඤ්ඤො හි එකස්මිං සස්සෙ නව වාරෙ අග්ගසස්සදානං දදන්තො අග්ගසාවකට්ඨානං පත්ථෙත්වා නාදාසි, අග්ගධම්මං පන අරහත්තං සබ්බපඨමං පටිවිජ්ඣිතුං පත්ථෙත්වා අදාසී''ති. ''කදා පන භගවා''ති? ''සුණිස්සථ, භික්ඛවෙ''ති. ''ආම, භන්තෙ''ති, භගවා අතීතං ආහරි –

භික්ඛවෙ , ඉතො එකනවුතිකප්පෙ විපස්සී නාම භගවා ලොකෙ උදපාදි. තදා මහාකාළො චූළකාළොති ද්වෙභාතිකා කුටුම්බිකා මහන්තං සාලික්ඛෙත්තං වපාපෙසුං. අථෙකදිවසං චූළකාළො සාලික්ඛෙත්තං ගන්ත්වා එකං සාලිගබ්භං ඵාලෙත්වා ඛාදි, තං අතිමධුරං අහොසි. සො බුද්ධප්පමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස සාලිගබ්භදානං දාතුකාමො හුත්වා ජෙට්ඨභාතිකං උපසඞ්කමිත්වා, ''භාතික, සාලිගබ්භං ඵාලෙත්වා බුද්ධානං අනුච්ඡවිකං කත්වා පචාපෙත්වා දානං දෙමා''ති ආහ. ''කිං වදෙසි, තාත, සාලිගබ්භං ඵාලෙත්වා දානං නාම නෙව අතීතෙ භූතපුබ්බං, න අනාගතෙපි භවිස්සති, මා සස්සං නාසයී''ති; වුත්තොපි සො පුනප්පුනං යාචියෙව . අථ නං භාතා, ''තෙන හි සාලික්ඛෙත්තං ද්වෙ කොට්ඨාසෙ කත්වා මම කොට්ඨාසං අනාමසිත්වා අත්තනො කොට්ඨාසෙ ඛෙත්තෙ යං ඉච්ඡසි, තං කරොහී''ති ආහ. සො ''සාධූ''ති ඛෙත්තං විභජිත්වා බහූ මනුස්සෙ හත්ථකම්මං යාචිත්වා සාලිගබ්භං ඵාලෙත්වා නිරුදකෙන ඛීරෙන පචාපෙත්වා සප්පිමධුසක්ඛරාදීහි යොජෙත්වා බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දානං දත්වා භත්තකිච්චපරියොසානෙ – ''ඉදං, භන්තෙ, මම අග්ගදානං අග්ගධම්මස්ස සබ්බපඨමං පටිවෙධාය සංවත්තතූ''ති ආහ. සත්ථා ''එවං හොතූ''ති අනුමොදනමකාසි.

සො ඛෙත්තං ගන්ත්වා ඔලොකෙන්තො සකලක්ඛෙත්තං කණ්ණිකබද්ධෙහි විය සාලිසීසෙහි සඤ්ඡන්නං දිස්වා පඤ්චවිධපීතිං පටිලභිත්වා, ''ලාභා වත මෙ''ති චින්තෙත්වා පුථුකකාලෙ පුථුකග්ගං නාම අදාසි, ගාමවාසීහි සද්ධිං අග්ගසස්සදානං නාම අදාසි, ලායනෙ ලායනග්ගං, වෙණිකරණෙ වෙණග්ගං, කලාපාදීසු කලාපග්ගං, ඛලග්ගං, ඛලභණ්ඩග්ගං, කොට්ඨග්ගන්ති. එවං එකසස්සෙ නව වාරෙ අග්ගදානං අදාසි. තස්ස සබ්බවාරෙසු ගහිතගහිතට්ඨානං

පරිපූරි, සස්සං අතිරෙකං උට්ඨානසම්පන්නං අහොසි. ධම්මො හි නාමෙස අත්තානං රක්ඛන්තං රක්ඛති. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘ධම්මො හවෙ රක්ඛති ධම්මචාරිං,
> ධම්මො සුචිණ්ණො සුඛමාවහාති;
> එසානිසංසො ධම්මෙ සුචිණ්ණෙ,
> න දුග්ගතිං ගච්ඡති ධම්මචාරී’’ති. (ථෙරගා. 303; ජා. 1.10.102) –

‘‘එවමෙස විපස්සීසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ අග්ගධම්මං පඨමං පටිවිජ්ඣිතුං පත්ථෙන්තො නව වාරෙ අග්ගදානානි අදාසි. ඉතො සතසහස්සකප්පමත්ථකෙ පන හංසවතීනගරෙ පදුමුත්තරසම්බුද්ධකාලෙපි සත්තාහං මහාදානං දත්වා තස්ස භගවතො පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා අග්ගධම්මස්ස පඨමං පටිවිජ්ඣනත්ථමෙව පත්ථනං ඨපෙසි. ඉති ඉමිනා පත්ථිතමෙව මයා දින්නං, නාහං, භික්ඛවෙ, මුඛං ඔලොකෙත්වා දෙමී’’ති.

‘‘යසකුලපුත්තපමුඛා පඤ්චපඤ්ඤාස ජනා කිං කම්මං කරිංසු, භන්තෙ’’ති? ‘‘එතෙපි එකස්ස බුද්ධස්ස සන්තිකෙ අරහත්තං පත්ථෙන්තා බහුං පුඤ්ඤකම්මං කත්වා අපරභාගෙ අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ සහායකා හුත්වා වග්ගබන්ධනෙන පුඤ්ඤානි කරොන්තා අනාථමතසරීරානි පටිජග්ගන්තා විචරිංසු. තෙ එකදිවසං සගබ්භං ඉත්ථිං කාලකතං දිස්වා, ‘ඣාපෙස්සාමා’ති සුසානං හරිංසු. තෙසු පඤ්ච ජනෙ ‘තුම්හෙ ඣාපෙථා’ති සුසානෙ ඨපෙත්වා සෙසා ගාමං පවිට්ඨා. යසදාරකො තං මතසරීරං සූලෙහි විජ්ඣිත්වා පරිවත්තෙත්වා පරිවත්තෙත්වා ඣාපෙන්තො අසුභසඤ්ඤං පටිලභි, ඉතරෙසම්පි චතුන්නං ජනානං – ‘පස්සථ, භො, ඉමං සරීරං තත්ථ තත්ථ විද්ධංසිතචම්මං, කබරගොරූපං විය අසුචිං දුග්ගන්ධං පටිකූල’න්ති දස්සෙසි. තෙපි තත්ථ අසුභසඤ්ඤං පටිලභිංසු. තෙ පඤ්චපි ජනා ගාමං ගන්ත්වා සෙසසහායකානං කථයිංසු. යසො පන දාරකො ගෙහං ගන්ත්වා මාතාපිතූනඤ්ච භරියාය ච කථෙසි. තෙ සබ්බෙපි අසුභං භාවයිංසු. ඉදමෙතෙසං පුබ්බකම්මං. තෙනෙව යසස්ස ඉත්ථාගාරෙ සුසානසඤ්ඤා උප්පජ්ජි, තාය ච උපනිස්සයසම්පත්තියා සබ්බෙසම්පි විසෙසාධිගමො නිබ්බත්ති. එවං ඉමෙපි අත්තනා පත්ථිතමෙව ලභිංසු. නාහං මුඛං ඔලොකෙත්වා දම්මී’’ති.

‘‘භද්දවග්ගියසහායකා පන කිං කම්මං කරිංසු, භන්තෙ’’ති? ‘‘එතෙපි පුබ්බබුද්ධානං සන්තිකෙ අරහත්තං පත්ථෙත්වා පුඤ්ඤානි කත්වා අපරභාගෙ අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ තිංස ධුත්තා හුත්වා තුණ්ඩිලොවාදං සුත්වා සට්ඨිවස්සසහස්සානි පඤ්ච සීලානි රක්ඛිංසු. එවං ඉමෙපි අත්තනා පත්ථිතමෙව ලභිංසු. නාහං මුඛං ඔලොකෙත්වා දම්මී’’ති.

‘‘උරුවෙලකස්සපාදයො පන කිං කම්මං කරිංසු, භන්තෙ’’ති? ‘‘තෙපි අරහත්තමෙව පත්ථෙත්වා පුඤ්ඤානි කරිංසු. ඉතො හි ද්වෙනවුතිකප්පෙ තිස්සො ඵුස්සොති ද්වෙ බුද්ධා උප්පජ්ජිංසු. ඵුස්සබුද්ධස්ස මහින්දො නාම රාජා පිතා අහොසි. තස්මිං පන සම්බොධිං පත්තෙ රඤ්ඤො කනිට්ඨපුත්තො පඨමඅග්ගසාවකො පුරොහිතපුත්තො දුතියඅග්ගසාවකො අහොසි. රාජා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා – ‘ජෙට්ඨපුත්තො මෙ බුද්ධො, කනිට්ඨපුත්තො පඨමඅග්ගසාවකො, පුරොහිතපුත්තො දුතියඅග්ගසාවකො’ති තෙ ඔලොකෙත්වා, ‘මමෙව බුද්ධො, මමෙව ධම්මො, මමෙව සඞ්ඝො, නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්සා’ති තික්ඛත්තුං උදානං උදානෙත්වා සත්ථු පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා , ‘භන්තෙ, ඉදානි මෙ නවුතිවස්සසහස්සපරිමාණස්ස ආයුනො කොටියං නිසීදිත්වා නිද්දායනකාලො විය අඤ්ඤෙසං ගෙහද්වාරං අගන්ත්වා යාවාහං ජීවාමි, තාව මෙ චත්තාරො පච්චයෙ අධිවාසෙථා’ති පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා නිබද්ධං බුද්ධුපට්ඨානං කරොති. රඤ්ඤො පන අපරෙපි තයො පුත්තා අහෙසුං. තෙසු ජෙට්ඨස්ස පඤ්ච යොධසතානි පරිවාරානි, මජ්ඣිමස්ස තීණි, කනිට්ඨස්ස ද්වෙ. තෙ ‘මයම්පි භාතිකං භොජෙස්සාමා’ති පිතරං ඔකාසං යාචිත්වා අලභමානා පුනප්පුනං යාචන්තාපි අලභිත්වා පච්චන්තෙ කුපිතෙ තස්ස වූපසමනත්ථාය පෙසිතා පච්චන්තං වූපසමෙත්වා පිතු සන්තිකං ආගමිංසු. අථ නෙ පිතා ආලිඞ්ගිත්වා සීසෙ චුම්බිත්වා, ‘වරං වො, තාතා, දම්මී’ති ආහ.

‘‘තෙ ‘සාධු දෙවා’ති වරං ගහිතකං කත්වා පුන කතිපාහච්චයෙන පිතරා ‘ගණ්හථ, තාතා, වර’න්ති වුත්තා, ‘‘දෙව, අම්හාකං අඤ්ඤෙන කෙනචි අත්ථො නත්ථි, ඉතො පට්ඨාය මයං භාතිකං භොජෙස්සාම, ඉමං නො වරං දෙහී’’ති ආහංසු. ‘න දෙමි, තාතා’ති. ‘නිච්චකාලං අදෙන්තො සත්ත සංවච්ඡරානි දෙථ, දෙවා’ති. ‘න දෙමි, තාතා’ති. ‘තෙන හි ඡ පඤ්ච චත්තාරි තීණි ද්වෙ එකං සංවච්ඡරං දෙථ, දෙවා’ති. ‘න දෙමි, තාතා’ති. ‘තෙන හි, දෙව, සත්ත මාසෙ දෙථා’ති. ‘ඡ මාසෙ පඤ්ච මාසෙ චත්තාරො මාසෙ තයො මාසෙ දෙථ, දෙවා’ති. ‘න දෙමි, තාතා’ති. ‘හොතු, දෙව, එකෙකස්ස නො එකෙකං මාසං කත්වා තයො මාසෙ දෙථා’ති. ‘සාධු, තාතා, තෙන හි තයො මාසෙ භොජෙථා’ති ආහ. තෙ තුට්ඨා රාජානං වන්දිත්වා සකට්ඨානමෙව ගතා. තෙසං පන තිණ්ණම්පි එකොව කොට්ඨාගාරිකො, එකොව ආයුත්තකො, තස්ස ද්වාදසනහුතා පුරිසපරිවාරා. තෙ තෙ පක්කොසාපෙත්වා , ‘මයං ඉමං තෙමාසං දස සීලානි ගහෙත්වා ද්වෙ කාසාවානි නිවාසෙත්වා සත්ථාරා සහවාසං වසිස්සාම, තුම්හෙ එත්තකං නාම දානවත්තං ගහෙත්වා දෙවසිකං නවුතිසහස්සානං භික්ඛූනං යොධසහස්සස්ස ච සබ්බං ඛාදනීයභොජනීයං පවත්තෙය්‍යාථ. මයඤ්හි ඉතො පට්ඨාය න කිඤ්චි වක්ඛාමා’ති වදිංසු.

‘‘තෙ තයොපි ජනා පරිවාරසහස්සං ගහෙත්වා දස සීලානි සමාදාය කාසායවත්ථානි නිවාසෙත්වා විහාරෙයෙව වසිංසු. කොට්ඨාගාරිකො ච ආයුත්තකො ච එකතො හුත්වා තිණ්ණං භාතිකානං කොට්ඨාගාරෙහි වාරෙන වාරෙන දානවත්තං ගහෙත්වා දානං දෙන්ති, කම්මකාරානං පන පුත්තා යාගුභත්තාදීනං අත්ථාය රොදන්ති. තෙ තෙසං භික්ඛුසඞ්ඝෙ අනාගතෙයෙව යාගුභත්තාදීනි දෙන්ති. භික්ඛුසඞ්ඝස්ස භත්තකිච්චාවසානෙ කිඤ්චි අතිරෙකං න භූතපුබ්බං. තෙ ‘අපරභාගෙ දාරකානං දෙමා’ති අත්තනාපි ගහෙත්වා ඛාදිංසු. මනුඤ්ඤං ආහාරං දිස්වා අධිවාසෙතුං නාසක්ඛිංසු. තෙ පන චතුරාසීතිසහස්සා අහෙසුං. තෙ සඞ්ඝස්ස දින්නදානවත්තං ඛාදිත්වා කායස්ස භෙදා පරං මරණා පෙත්තිවිසයෙ නිබ්බත්තිංසු. තෙභාතිකා පන පුරිසසහස්සෙන සද්ධිං කාලං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා දෙවලොකා මනුස්සලොකං, මනුස්සලොකා දෙවලොකං සංසරන්තා ද්වෙනවුතිකප්පෙ ඛෙපෙසුං. ‘එවං තෙ තයො භාතරො අරහත්තං පත්ථෙන්තා තදා කල්‍යාණකම්මං කරිංසු. තෙ අත්තනා පත්ථිතමෙව ලභිංසු. නාහං මුඛං ඔලොකෙත්වා දම්මී’’’ති.

තදා පන තෙසං ආයුත්තකො බිම්බිසාරො රාජා අහොසි, කොට්ඨාගාරිකො විසාඛො උපාසකො. තයො රාජකුමාරා තයො ජටිලා අහෙසුං. තෙසං කම්මකාරා තදා පෙතෙසු නිබ්බත්තිත්වා සුගතිදුග්ගතිවසෙන සංසරන්තා ඉමස්මිං කප්පෙ චත්තාරි බුද්ධන්තරානි පෙතලොකෙයෙව නිබ්බත්තිංසු. තෙ ඉමස්මිං කප්පෙ සබ්බපඨමං උප්පන්නං චත්තාලීසවස්සසහස්සායුකං කකුසන්ධං භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘අම්හාකං ආහාරං ලභනකාලං ආචික්ඛථා’’ති පුච්ඡිංසු. සො ‘‘මම තාව කාලෙ න ලභිස්සථ, මම පච්ඡතො මහාපථවියා යොජනමත්තං අභිරුළ්හාය කොණාගමනො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජිස්සති, තං පුච්ඡෙය්‍යාථා’’ති ආහ. තෙ තත්තකං කාලං ඛෙපෙත්වා තස්මිං උප්පන්නෙ තං පුච්ඡිංසු. සොපි ‘‘මම කාලෙ න ලභිස්සථ, මම පච්ඡතො මහාපථවියා යොජනමත්තං අභිරුළ්හාය කස්සපො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජිස්සති, තං පුච්ඡෙය්‍යාථා’’ති ආහ. තෙ තත්තකං කාලං ඛෙපෙත්වා තස්මිං උප්පන්නෙ තං පුච්ඡිංසු. සොපි ‘‘මම කාලෙ න ලභිස්සථ, මම පන පච්ඡතො මහාපථවියා යොජනමත්තං අභිරුළ්හාය ගොතමො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජිස්සති, තදා තුම්හාකං ඤාතකො බිම්බිසාරො නාම රාජා භවිස්සති, සො සත්ථු දානං දත්වා තුම්හාකං පත්තිං පාපෙස්සති, තදා ලභිස්සථා’’ති ආහ. තෙසං එකං බුද්ධන්තරං ස්වෙදිවසසදිසං අහොසි. තෙ තථාගතෙ උප්පන්නෙ බිම්බිසාරරඤ්ඤා පඨමදිවසං දානෙ දින්නෙ පත්තිං අලභිත්වා රත්තිභාගෙ භෙරවසද්දං කත්වා රඤ්ඤො අත්තානං දස්සයිංසු. සො පුනදිවසෙ වෙළුවනං ගන්ත්වා තථාගතස්ස තං පවත්තිං ආරොචෙසි.

සත්ථා, ‘‘මහාරාජ, ඉතො ද්වෙනවුතිකප්පමත්ථකෙ ඵුස්සබුද්ධකාලෙ එතෙ තව ඤාතකා, භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දින්නදානවත්තං ඛාදිත්වා පෙතලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා සංසරන්තා කකුසන්ධාදයො බුද්ධෙ පුච්ඡිත්වා තෙහි ඉදඤ්චිදඤ්ච වුත්තා එත්තකං කාලං තව දානං පච්චාසීසමානා හියෝ‍යා තයා දානෙ දින්නෙ පත්තිං අලභමානා එවමකංසූ’’ති ආහ. ‘‘කිං පන, භන්තෙ, ඉදානිපි දින්නෙ ලභිස්සන්තී’’ති? ‘‘ආම, මහාරාජා’’ති. රාජා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙ මහාදානං දත්වා, ‘‘භන්තෙ, ඉතො තෙසං පෙතානං දිබ්බඅන්නපානං සම්පජ්ජතූ’’ති පත්තිං අදාසි, තෙසං තථෙව නිබ්බත්ති. පුනදිවසෙ නග්ගා හුත්වා අත්තානං දස්සෙසුං. රාජා ‘‘අජ්ජ, භන්තෙ, නග්ගා හුත්වා අත්තානං දස්සෙසු’’න්ති ආරොචෙසි. ‘‘වත්ථානි තෙ න දින්නානි, මහාරාජා’’ති. රාජාපි පුනදිවසෙ බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස චීවරදානං දත්වා, ‘‘ඉතො තෙසං පෙතානං දිබ්බවත්ථානි හොන්තූ’’ති පාපෙසි. තඞ්ඛණඤ්ඤෙව තෙසං දිබ්බවත්ථානි උප්පජ්ජිංසු. තෙ පෙතත්තභාවං විජහිත්වා දිබ්බත්තභාවෙ සණ්ඨහිංසු. සත්ථා අනුමොදනං කරොන්තො ‘‘තිරොකුට්ටෙසු තිට්ඨන්තී’’තිආදිනා (ඛු. පා. 7.1; පෙ. ව. 14) තිරොකුට්ටානුමොදනං අකාසි. අනුමොදනාවසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. ඉති සත්ථා තෙභාතිකජටිලානං වත්ථුං කථෙත්වා ඉමම්පි ධම්මදෙසනං ආහරි.

අග්ගසාවකා පන, ‘‘භන්තෙ, කිං කරිංසූ’’ති? ‘‘අග්ගසාවකභාවාය පත්ථනං කරිංසු’’. ඉතො කප්පසතසහස්සාධිකස්ස හි කප්පානං අසඞ්ඛෙය්‍යස්ස මත්ථකෙ සාරිපුත්තො බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්ති, නාමෙන සරදමාණවො නාම අහොසි. මොග්ගල්ලානො ගහපතිමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්ති, නාමෙන සිරිවඩ්ඪනකුටුම්බිකො නාම අහොසි. තෙ උභොපි සහපංසුකීළකා සහායකා අහෙසුං. තෙසු සරදමාණවො පිතු අච්චයෙන කුලසන්තකං මහාධනං පටිපජ්ජිත්වා එකදිවසං රහොගතො චින්තෙසි – ‘‘අහං ඉධලොකත්තභාවමෙව ජානාමි, නො පරලොකත්තභාවං. ජාතසත්තානඤ්ච මරණං නාම ධුවං, මයා එකං පබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා මොක්ඛධම්මගවෙසනං කාතුං වට්ටතී’’ති. සො සහායකං උපසඞ්කමිත්වා ආහ – ‘‘සම්ම සිරිවඩ්ඪන, අහං පබ්බජිත්වා මොක්ඛධම්මං ගවෙසිස්සාමි, ත්වං මයා සද්ධිං පබ්බජිතුං සක්ඛිස්සසි, න සක්ඛිස්සසී’’ති? ‘‘න සක්ඛිස්සාමි, සම්ම, ත්වංයෙව පබ්බජාහී’’ති. සො චින්තෙසි – ‘‘පරලොකං ගච්ඡන්තො සහායෙ වා ඤාතිමිත්තෙ වා ගහෙත්වා ගතො නාම නත්ථි, අත්තනා කතං අත්තනොව හොතී’’ති. තතො රතනකොට්ඨාගාරං විවරාපෙත්වා කපණද්ධිකවණිබ්බකයාචකානං මහාදානං දත්වා පබ්බතපාදං පවිසිත්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජි. තස්ස එකො ද්වෙ තයොති එවං අනුපබ්බජ්ජං පබ්බජිතා චතුසත්තතිසහස්සමත්තා ජටිලා අහෙසුං. සො පඤ්ච අභිඤ්ඤා, අට්ඨ ච සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා තෙසං ජටිලානං කසිණපරිකම්මං ආචික්ඛි. තෙපි සබ්බෙ පඤ්ච අභිඤ්ඤා අට්ඨ ච සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙසුං.

තෙන සමයෙන අනොමදස්සී නාම සම්මාසම්බුද්ධො ලොකෙ උදපාදි. නගරං චන්දවතී නාම අහොසි, පිතා යසවා නාම ඛත්තියො, මාතා යසොධරා නාම දෙවී, බොධි අජ්ජුනරුක්ඛො, නිසභො ච අනොමො ච ද්වෙ අග්ගසාවකා, වරුණො නාම උපට්ඨාකො, සුන්දරා ච සුමනා ච ද්වෙ අග්ගසාවිකා අහෙසුං. ආයු වස්සසතසහස්සං අහොසි, සරීරං අට්ඨපඤ්ඤාසහත්ථුබ්බෙධං , සරීරප්පභා ද්වාදසයොජනං ඵරි, භික්ඛුසතසහස්සපරිවාරො අහොසි. සො එකදිවසං

පච්චූසකාලෙ මහාකරුණාසමාපත්තිතො වුට්ඨාය ලොකං වොලොකෙන්තො සරදතාපසං දිස්වා, ‘‘අජ්ජ මය්හං සරදතාපසස්සං සන්තිකං ගතපච්චයෙන ධම්මදෙසනා ච මහතී භවිස්සති, සො ච අග්ගසාවකට්ඨානං පත්ථෙස්සති, තස්ස සහායකො සිරිවඩ්ඪනකුටුම්බිකො දුතියසාවකට්ඨානං, දෙසනාපරියොසානෙ චස්ස පරිවාරා චතුසත්තතිසහස්සමත්තා ජටිලා අරහත්තං පාපුණිස්සන්ති, මයා තත්ථ ගන්තුං වට්ටතී’’ති අත්තනො පත්තචීවරමාදාය අඤ්ඤං කඤ්චි අනාමන්තෙත්වා සීහො විය එකචරො හුත්වා සරදතාපසස්ස අන්තෙවාසිකෙසු ඵලාඵලත්ථාය ගතෙසු ‘‘බුද්ධභාවං මෙ ජානාතූ’’ති අධිට්ඨහිත්වා පස්සන්තස්සෙව සරදතාපසස්ස ආකාසතො ඔතරිත්වා පථවියං පතිට්ඨාසි. සරදතාපසො බුද්ධානුභාවඤ්චෙව සරීරනිප්ඵත්තිඤ්චස්ස දිස්වා ලක්ඛණමන්තෙ සම්මසිත්වා ‘‘ඉමෙහි ලක්ඛණෙහි සමන්නාගතො නාම අගාරමජ්ඣෙ වසන්තො රාජා හොති චක්කවත්තී, පබ්බජන්තො ලොකෙ විවට්ටච්ඡදො සබ්බඤ්ඤුබුද්ධො හොති. අයං පුරිසො නිස්සංසයං බුද්ධො’’ති ජානිත්වා පච්චුග්ගමනං කත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා අග්ගාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා අදාසි. නිසීදි භගවා පඤ්ඤත්තෙ අග්ගාසනෙ. සරදතාපසොපි අත්තනො අනුච්ඡවිකං ආසනං ගහෙත්වා එකමන්තං නිසීදි.

තස්මිං සමයෙ චතුසත්තතිසහස්සජටිලා පණීතපණීතානි ඔජවන්තානි ඵලාඵලානි ගහෙත්වා ආචරියස්ස සන්තිකං සම්පත්තා බුද්ධානඤ්චෙව ආචරියස්ස ච නිසින්නාසනං ඔලොකෙත්වා ආහංසු – ‘‘ආචරිය , මයං ‘ඉමස්මිං ලොකෙ තුම්හෙහි මහන්තතරො නත්ථී’ති විචරාම, අයං පන පුරිසො තුම්හෙහි මහන්තතරො මඤ්ඤෙ’’ති? ‘‘තාතා, කිං වදෙථ, සාසපෙන සද්ධිං අට්ඨසට්ඨියොජනසතසහස්සුබ්බෙධං සිනෙරුං සමං කාතුං ඉච්ඡථ, සබ්බඤ්ඤුබුද්ධෙන සද්ධිං මමං උපමං මා කරිත්ථ පුත්තකා’’ති. අථ තෙ තාපසා, ‘‘සචායං ඉත්තරසත්තො අභවිස්ස, අම්හාකං ආචරියො න එවරූපං උපමං ආහරිස්ස, යාව මහා වතායං පුරිසො’’ති සබ්බෙව පාදෙසු නිපතිත්වා සිරසා වන්දිංසු. අථ නෙ ආචරියො ආහ – ‘‘තාතා, අම්හාකං බුද්ධානං අනුච්ඡවිකො දෙය්‍යධම්මො නත්ථි, සත්ථා ච භික්ඛාචාරවෙලායං ඉධාගතො, මයං යථාසත්ති යථාබලං දෙය්‍යධම්මං දස්සාම, තුම්හෙ යං යං පණීතං ඵලාඵලං, තං තං ආහරථා’’ති ආහරාපෙත්වා හත්ථෙ ධොවිත්වා සයං තථාගතස්ස පත්තෙ පතිට්ඨාපෙසි. සත්ථාරා ඵලාඵලෙ පටිග්ගහිතමත්තෙ දෙවතා දිබ්බොජං පක්ඛිපිංසු. සො තාපසො උදකම්පි සයමෙව පරිස්සාවෙත්වා අදාසි. තතො භත්තකිච්චං කත්වා නිසින්නෙ සත්ථරි සබ්බෙ අන්තෙවාසිකෙ පක්කොසිත්වා සත්ථු සන්තිකෙ සාරණීයකථං කථෙන්තො නිසීදි. සත්ථා ‘‘ද්වෙ අග්ගසාවකා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං ආගච්ඡන්තූ’’ති චින්තෙසි. තෙ සත්ථු චිත්තං ඤත්වා සතසහස්සඛීණාසවපරිවාරා ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨංසු.

තතො සරදතාපසො අන්තෙවාසිකෙ ආමන්තෙසි – ‘‘තාතා, බුද්ධානං නිසින්නාසනම්පි නීචං, සමණසතසහස්සානම්පි ආසනං නත්ථි, අජ්ජ තුම්හෙහි උළාරං බුද්ධසක්කාරං කාතුං වට්ටති, පබ්බතපාදතො වණ්ණගන්ධසම්පන්නානි පුප්ඵානි ආහරථා’’ති. කථනකාලො පපඤ්චො විය හොති, ඉද්ධිමතො පන ඉද්ධිවිසයො අචින්තෙය්‍යොති මුහුත්තමත්තෙනෙව තෙ තාපසා වණ්ණගන්ධසම්පන්නානි පුප්ඵානි ආහරිත්වා බුද්ධානං යොජනප්පමාණං පුප්ඵාසනං පඤ්ඤාපෙසුං. උභින්නං අග්ගසාවකානං තිගාවුතං, සෙසභික්ඛූනං අඩ්ඪයොජනිකාදිභෙදං, සඞ්ඝනවකස්ස උසභමත්තං අහොසි. ‘‘කථං එකස්මිං අස්සමපදෙ තාව මහන්තානි ආසනානි පඤ්ඤත්තානී’’ති න චින්තෙතබ්බං. ඉද්ධිවිසයො හෙස. එවං පඤ්ඤත්තෙසු ආසනෙසු සරදතාපසො තථාගතස්ස පුරතො අඤ්ජලිං පග්ගය්හ ඨිතො, ‘‘භන්තෙ, මය්හං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය ඉමං පුප්ඵාසනං අභිරුහථා’’ති ආහ. තෙන වුත්තං –

‘‘නානාපුප්ඵඤ්ච ගන්ධඤ්ච, සම්පාදෙත්වාන එකතො;
පුප්ඵාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා, ඉදං වචනමබ්රවි.

‘‘ඉදං මෙ ආසනං වීර, පඤ්ඤත්තං තවනුච්ඡවිං;
මම චිත්තං පසාදෙන්තො, නිසීද පුප්ඵමාසනෙ.

‘‘සත්තරත්තින්දිවං බුද්ධො, නිසීදි පුප්ඵමාසනෙ;
මම චිත්තං පසාදෙත්වා, හාසයිත්වා සදෙවකෙ’’ති.

එවං නිසින්නෙ සත්ථරි ද්වෙ අග්ගසාවකා සෙසභික්ඛූ ච අත්තනො අත්තනො පත්තාසනෙ නිසීදිංසු. සරදතාපසො මහන්තං පුප්ඵච්ඡත්තං ගහෙත්වා තථාගතස්ස මත්ථකෙ ධාරෙන්තො අට්ඨාසි. සත්ථා ‘‘ජටිලානං අයං සක්කාරො මහප්ඵලො හොතූ’’ති නිරොධසමාපත්තිං සමාපජ්ජි. සත්ථු සමාපත්තිං සමාපන්නභාවං ඤත්වා ද්වෙ අග්ගසාවකාපි සෙසභික්ඛූපි සමාපත්තිං සමාපජ්ජිංසු. තථාගතෙ සත්තාහං නිරොධසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා නිසින්නෙ අන්තෙවාසිකා භික්ඛාචාරකාලෙ සම්පත්තෙ වනමූලඵලාඵලං පරිභුඤ්ජිත්වා සෙසකාලෙ බුද්ධානං අඤ්ජලිං පග්ගය්හ තිට්ඨන්ති. සරදතාපසො පන භික්ඛාචාරම්පි අගන්ත්වා පුප්ඵච්ඡත්තං ධාරයමානොව සත්තාහං පීතිසුඛෙන වීතිනාමෙසි. සත්ථා නිරොධතො වුට්ඨාය දක්ඛිණපස්සෙ නිසින්නං පඨමඅග්ගසාවකං නිසභත්ථෙරං ආමන්තෙසි – ‘‘නිසභ, සක්කාරකාරකානං තාපසානං පුප්ඵාසනානුමොදනං කරොහී’’ති. ථෙරො චක්කවත්තිරඤ්ඤො සන්තිකා පටිලද්ධමහාලාභො මහායොධො විය තුට්ඨමානසො සාවකපාරමීඤාණෙ ඨත්වා පුප්ඵාසනානුමොදනං ආරභි. තස්ස දෙසනාවසානෙ දුතියසාවකං ආමන්තෙසි – ‘‘ත්වම්පි භික්ඛු ධම්මං දෙසෙහී’’ති. අනොමත්ථෙරො තෙපිටකං බුද්ධවචනං සම්මසිත්වා ධම්මං කථෙසි. ද්වින්නං අග්ගසාවකානං දෙසනාය එකස්සාපි අභිසමයො නාහොසි. අථ සත්ථා අපරිමාණෙ බුද්ධවිසයෙ ඨත්වා ධම්මදෙසනං ආරභි. දෙසනාපරියොසානෙ ඨපෙත්වා සරදතාපසං සබ්බෙපි

චතුසත්තතිසහස්සජටිලා අරහත්තං පාපුණිංසු , සත්ථා ''එථ, භික්ඛවො''ති හත්ථං පසාරෙසි. තෙසං තාවදෙව කෙසමස්සූනි අන්තරධායිංසු, අට්ඨපරික්ඛාරා කායෙ පටිමුක්කාව අහෙසුං.

සරදතාපසො ''කස්මා අරහත්තං න පත්තො''ති? වික්ඛිත්තචිත්තත්තා. සො කිර බුද්ධානං දුතියාසනෙ නිසීදිත්වා සාවකපාරමිඤාණෙ ඨත්වා ධම්මං දෙසයතො අග්ගසාවකස්ස ධම්මදෙසනං සොතුං ආරද්ධකාලතො පට්ඨාය, ''අහො වතාහම්පි අනාගතෙ උප්පජ්ජනකබුද්ධස්ස සාසනෙ ඉමිනා සාවකෙන පටිලද්ධධුරං ලභෙය්‍යා''න්ති චිත්තං උප්පාදෙසි. සො තෙන පරිවිතක්කෙන මග්ගඵලපටිවෙධං කාතුං නාසක්ඛි. තථාගතං පන වන්දිත්වා සම්මුඛෙ ඨත්වා ආහ – ''භන්තෙ, තුම්හාකං අනන්තරාසනෙ නිසින්නො භික්ඛු තුම්හාකං සාසනෙ කො නාම හොතී''ති? ''මයා පවත්තිතං ධම්මචක්කං අනුපවත්තෙන්තො සාවකපාරමිඤාණස්ස කොටිප්පත්තො සොළස පඤ්ඤා පටිවිජ්ඣිත්වා ඨිතො මය්හං සාසනෙ අග්ගසාවකො නිසභො නාම එසො''ති. ''භන්තෙ, ය්වායං මයා සත්තාහං පුප්ඵච්ඡත්තං ධාරෙන්තෙන සක්කාරො කතො, අහං ඉමස්ස ඵලෙන අඤ්ඤං සක්කත්තං වා බ්‍රහ්මත්තං වා න පත්ථෙමි, අනාගතෙ පන අයං නිසභත්ථෙරො විය එකස්ස බුද්ධස්ස අග්ගසාවකො භවෙය්‍යා''න්ති පත්ථනං අකාසින්ති. සත්ථා ''සමිජ්ඣිස්සති නු ඛො ඉමස්ස පුරිසස්ස පත්ථනා''ති අනාගතංසඤාණං පෙසෙත්වා ඔලොකෙන්තො කප්පසතසහස්සාධිකං එකං අසඞ්ඛෙය්‍යං අතික්කමිත්වා සමිජ්ඣනභාවං අද්දස. දිස්වාන සරදතාපසං ආහ – ''න තෙ අයං පත්ථනා මොඝා භවිස්සති, අනාගතෙ පන කප්පසතසහස්සාධිකං එකං අසඞ්ඛෙය්‍යං අතික්කමිත්වා ගොතමො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජිස්සති, තස්ස මාතා මහාමායා නාම දෙවී භවිස්සති, පිතා සුද්ධොදනො නාම මහාරාජා, පුත්තො රාහුලො නාම, උපට්ඨාකො ආනන්දො නාම, දුතියඅග්ගසාවකො මොග්ගල්ලානො නාම, ත්වං පනස්ස පඨමඅග්ගසාවකො ධම්මසෙනාපති සාරිපුත්තො නාම භවිස්සසී''ති . එවං තාපසං බ්‍යාකරිත්වා ධම්මකථං කථෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො ආකාසං පක්ඛන්දි.

සරදතාපසොපි අන්තෙවාසිකත්ථෙරානං සන්තිකං ගන්ත්වා සහායකස්ස සිරිවඩ්ඪනකුටුම්බිකස්ස සාසනං පෙසෙසි, ''භන්තෙ, මම සහායකස්ස වදෙථ, සහායකෙන තෙ සරදතාපසෙන අනොමදස්සිබුද්ධස්ස පාදමූලෙ අනාගතෙ උප්පජ්ජනකස්ස ගොතමබුද්ධස්ස සාසනෙ පඨමඅග්ගසාවකට්ඨානං පත්ථිතං, ත්වං දුතියඅග්ගසාවකට්ඨානං පත්ථෙහී''ති. එවඤ්ච පන වත්වා ථෙරෙහි පුරෙතරමෙව එකපස්සෙන ගන්ත්වා සිරිවඩ්ඪනස්ස නිවෙසනද්වාරෙ අට්ඨාසි. සිරිවඩ්ඪනො ''චිරස්සං වත මෙ අය්‍යො ආගතො''ති ආසනෙ නිසීදාපෙත්වා අත්තනා නීචාසනෙ නිසින්නො, ''අන්තෙවාසිකපරිසා පන වො, භන්තෙ, න පඤ්ඤායතී''ති පුච්ඡි. ''ආම, සම්ම, අම්හාකං අස්සමං අනොමදස්සී බුද්ධො ආගතො, මයං තස්ස අත්තනො බලෙන සක්කාරං අකරිම්හා, සත්ථා සබ්බෙසං ධම්මං දෙසෙසි, දෙසනාපරියොසානෙ ඨපෙත්වා මං සෙසා අරහත්තං පත්වා පබ්බජිංසු. අහං සත්ථු පඨමඅග්ගසාවකං නිසභත්ථෙරං දිස්වා අනාගතෙ උප්පජ්ජනකස්ස ගොතමබුද්ධස්ස නාම සාසනෙ පඨමඅග්ගසාවකට්ඨානං පත්ථෙසිං, ත්වම්පි තස්ස සාසනෙ දුතියඅග්ගසාවකට්ඨානං පත්ථෙහී''ති. ''මය්හං බුද්ධෙහි සද්ධිං පරිචයො නත්ථි, භන්තෙ''ති. ''බුද්ධෙහි සද්ධිං කථනං මය්හං භාරො හොතු, ත්වං මහන්තං සක්කාරං සජ්ජෙහී''ති.

සිරිවඩ්ඪනො තස්ස වචනං සුත්වා අත්තනො නිවෙසනද්වාරෙ රාජමානෙන අට්ඨකරීසමත්තං ඨානං සමතලං කාරෙත්වා වාලුකං ඔකිරාපෙත්වා ලාජපඤ්චමානිපුප්ඵානි විකිරාපෙත්වා නීලුප්පලච්ඡදනං මණ්ඩපං කාරෙත්වා බුද්ධාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා සෙසභික්ඛූනම්පි ආසනානි පටියාදෙත්වා මහන්තං සක්කාරසම්මානං සජ්ජෙත්වා බුද්ධානං නිමන්තනත්ථාය සරදතාපසස්ස සඤ්ඤං අදාසි. තාපසො බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං ගහෙත්වා තස්ස නිවෙසනං අගමාසි. සිරිවඩ්ඪනොපි පච්චුග්ගමනං කත්වා තථාගතස්ස හත්ථතො පත්තං ගහෙත්වා මණ්ඩපං පවෙසෙත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙසු නිසින්නස්ස බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දක්ඛිණොදකං දත්වා පණීතෙන භොජනෙන පරිවිසිත්වා භත්තකිච්චපරියොසානෙ බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං මහාරහෙහි වත්ථෙහි අච්ඡාදෙත්වා, ''භන්තෙ, නායං ආරම්භො අප්පමත්තකට්ඨානත්ථාය, ඉමිනාව නියාමෙන සත්තාහං අනුකම්පං කරොථා''ති ආහ. සත්ථා අධිවාසෙසි. සො තෙනෙව නියාමෙන සත්තාහං මහාදානං පවත්තෙත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ ඨිතො ආහ – ''භන්තෙ, මම සහායො සරදතාපසො යස්ස සත්ථුස්ස පඨමඅග්ගසාවකො භවෙය්‍යා''න්ති පත්ථෙසි, අහම්පි ''තස්සෙව දුතියඅග්ගසාවකො භවෙය්‍යා''න්ති පත්ථෙමීති.

සත්ථා අනාගතං ඔලොකෙත්වා තස්ස පත්ථනාය සමිජ්ඣනභාවං දිස්වා බ්‍යාකාසි – ''ත්වං ඉතො කප්පසතසහස්සාධිකං අසඞ්ඛෙය්‍යං අතික්කමිත්වා ගොතමබුද්ධස්ස දුතියඅග්ගසාවකො භවිස්සසී''ති. බුද්ධානං බ්‍යාකරණං සුත්වා සිරිවඩ්ඪනො හට්ඨපහට්ඨො අහොසි. සත්ථාපි භත්තානුමොදනං කත්වා සපරිවාරො විහාරමෙව ගතො. ''අයං, භික්ඛවෙ, මම පුත්තෙහි තදා පත්ථිතපත්ථනා. තෙ යථාපත්ථිතමෙව ලභිංසු. නාහං මුඛං ඔලොකෙත්වා දෙමී''ති.

එවං වුත්තෙ ද්වෙ අග්ගසාවකා භගවන්තං වන්දිත්වා, ''භන්තෙ, මයං අගාරියභූතා සමානා ගිරග්ගසමජ්ජං දස්සනාය ගතා''ති යාව අස්සජිත්ථෙරස්ස සන්තිකා සොතාපත්තිඵලපටිවෙධා සබ්බං පවත්තිං කථෙත්වා, ''තෙ මයං, භන්තෙ, ආචරියස්ස සඤ්චයස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා තං තුම්හාකං පාදමූලෙ ආනෙතුකාමා තස්ස ලද්ධියා නිස්සාරභාවං කථෙත්වා ඉධාගමනෙ ආනිසංසං කථයිම්හා. සො ඉදානි මය්හං අන්තෙවාසිකවාසො නාම චාටියා උදකඤ්චනභාවප්පත්තිසදිසො, න සක්ඛිස්සාමි අන්තෙවාසිවාසං වසිතු''න්ති වත්වා, ''ආචරිය, ඉදානි මහාජනො ගන්ධමාලාදිහත්ථො ගන්ත්වා සත්ථාරමෙව පූජෙස්සති, තුම්හෙ කථං භවිස්සථා''ති වුත්තෙ ''කිං පන ඉමස්මිං ලොකෙ පණ්ඩිතා බහූ, උදාහු දන්ධා''ති? ''දන්ධා''ති කථිතෙ ''තෙන හි පණ්ඩිතා පණ්ඩිතස්ස සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකං

ගමිස්සන්ති, දන්ධා දන්ධස්ස මම සන්තිකං ආගමිස්සන්ති, ගච්ඡථ තුම්හෙ''ති වත්වා ''ආගන්තුං න ඉච්ඡි, භන්තෙ''ති. තං සුත්වා සත්ථා, ''භික්ඛවෙ, සඤ්චයො අත්තනො මිච්ඡාදිට්ඨිතාය අසාරං සාරොති, සාරඤ්ච අසාරොති ගණ්හි. තුම්හෙ පන අත්තනො පණ්ඩිතතාය සාරඤ්ච සාරතො, අසාරඤ්ච අසාරතො ඤත්වා අසාරං පහාය සාරමෙව ගණ්හිත්ථා''ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

11. ''අසාරෙ සාරමතිනො, සාරෙ චාසාරදස්සිනො;
තෙ සාරං නාධිගච්ඡන්ති, මිච්ඡාසඞ්කප්පගොචරා.

12. ''සාරඤ්ච සාරතො ඤත්වා, අසාරඤ්ච අසාරතො;
තෙ සාරං අධිගච්ඡන්ති, සම්මාසඞ්කප්පගොචරා''ති.

තත්ථ **අසාරෙ සාරමතිනො**ති චත්තාරො පච්චයා, දසවත්ථුකා මිච්ඡාදිට්ඨි, තස්සා උපනිස්සයභූතා ධම්මදෙසනාති අයං අසාරො නාම, තස්මිං සාරදිට්ඨිනොති අත්ථො. **සාරෙ චාසාරදස්සිනො**ති දසවත්ථුකා සම්මාදිට්ඨි, තස්සා උපනිස්සයභූතා ධම්මදෙසනාති අයං සාරො නාම, තස්මිං ''නායං සාරො''ති අසාරදස්සිනො. **තෙ සාරන්ති** තෙ පන තං මිච්ඡාදිට්ඨිග්ගහණං ගහෙත්වා ඨිතා කාමවිතක්කාදීනං වසෙන මිච්ඡාසඞ්කප්පගොචරා හුත්වා සීලසාරං, සමාධිසාරං, පඤ්ඤාසාරං, විමුත්තිසාරං, විමුත්තිඤාණදස්සනසාරං, ''පරමත්ථසාරං, නිබ්බානඤ්ච නාධිගච්ඡ''න්ති. **සාරඤ්චා**ති තමෙව සීලසාරාදිසාරං ''සාරො නාමාය''න්ති, වුත්තප්පකාරඤ්ච අසාරං ''අසාරො අය''න්ති ඤත්වා. **තෙ සාරන්ති** තෙ පණ්ඩිතා එවං සම්මාදස්සනං ගහෙත්වා ඨිතා නෙක්ඛම්මසඞ්කප්පාදීනං වසෙන සම්මාසඞ්කප්පගොචරා හුත්වා තං වුත්තප්පකාරං සාරං අධිගච්ඡන්තීති.

ගාථාපරියොසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු. සන්නිපතිතානං සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු අට්ඨමං.

9. නන්දත්ථෙරවත්ථු

යථා අගාරන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ආයස්මන්තං නන්දං ආරබ්භ කථෙසි.

සත්ථා හි පවත්තිතවරධම්මචක්කො රාජගහං ගන්ත්වා වෙළුවනෙ විහරන්තො – ''පුත්තං මෙ ආනෙත්වා දස්සෙථා''ති සුද්ධොදනමහාරාජෙන පෙසිතානං සහස්සසහස්සපරිවාරානං දසන්නං දූතානං සබ්බපච්ඡතො ගන්ත්වා අරහත්තප්පත්තෙන කාළුදායිත්ථෙරෙන ගමනකාලං ඤත්වා මග්ගවණ්ණං වණ්ණෙත්වා වීසතිසහස්සඛීණාසවපරිවුතො කපිලපුරං නීතො ඤාතිසමාගමෙ පොක්ඛරවස්සං අත්ථුප්පත්තිං කත්වා **වෙස්සන්තරජාතකං** (ජා. 2.22.1655 ආදයො) කථෙත්වා පුනදිවසෙ පිණ්ඩාය පවිට්ඨො, ''උත්තිට්ඨෙ නප්පමජ්ජෙය්‍යා''ති (ධ. ප. 168) ගාථාය පිතරං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙත්වා, ''ධම්මඤ්චරෙ''ති (ධ. ප. 169) ගාථාය මහාපජාපතිං සොතාපත්තිඵලෙ, රාජානඤ්ච සකදාගාමිඵලෙ පතිට්ඨාපෙසි. භත්තකිච්චාවසානෙ පන රාහුලමාතුගුණකථං නිස්සාය **චන්දකින්නරීජාතකං** (ජා. 1.14.18 ආදයො) කථෙත්වා තතො තතියදිවසෙ නන්දකුමාරස්ස අභිසෙකගෙහප්පවෙසනවිවාහමඞ්ගලෙසු පවත්තමානෙසු පිණ්ඩාය පවිසිත්වා නන්දකුමාරස්ස හත්ථෙ පත්තං දත්වා මඞ්ගලං වත්වා උට්ඨායාසනා පක්කමන්තො නන්දකුමාරස්ස හත්ථතො පත්තං න ගණ්හි. සොපි තථාගතගාරවෙන ''පත්තං වො, භන්තෙ, ගණ්හථා''ති වත්තුං නාසක්ඛි. එවං පන චින්තෙසි – ''සොපානසීසෙ පත්තං ගණ්හිස්සතී''ති. සත්ථා තස්මිම්පි ඨානෙ න ගණ්හි. ඉතරො ''සොපානපාදමූලෙ ගණ්හිස්සතී''ති චින්තෙසි. සත්ථා තත්ථාපි න ගණ්හි. ඉතරො ''රාජඞ්ගණෙ ගණ්හිස්සතී''ති චින්තෙසි. සත්ථා තත්ථාපි න ගණ්හි. කුමාරො නිවත්තිතුකාමො අරුචියා ගච්ඡන්තො සත්ථුගාරවෙන ''පත්තං ගණ්හථා''ති වත්තුං න සක්කොති. ''ඉධ ගණ්හිස්සති, එත්ථ ගණ්හිස්සතී''ති චින්තෙන්තො ගච්ඡති.

තස්මිං ඛණෙ අඤ්ඤා ඉත්ථියො තං දිස්වා ජනපදකල්‍යාණියා ආචික්ඛිංසු – ''අය්‍යෙ, භගවා නන්දකුමාරං ගහෙත්වා ගතො, තුම්හෙහි තං විනා කරිස්සතී''ති. සා උදකබින්දූහි පග්ඝරන්තෙහෙව අඩ්ඪුල්ලිඛිතෙහි කෙසෙහි වෙගෙන ගන්ත්වා, ''තුවටං ඛො, අය්‍යපුත්ත, ආගච්ඡෙය්‍යාසී''ති ආහ. තං තස්සා වචනං තස්ස හදයෙ තිරියං පතිත්වා විය ඨිතං. සත්ථාපිස්ස හත්ථතො පත්තං අග්ගණ්හිත්වාව තං විහාරං නෙත්වා, ''පබ්බජිස්සසි නන්දා''තිආහ. සො බුද්ධගාරවෙන ''න පබ්බජිස්සාමී''ති අවත්වා, ''ආම, පබ්බජිස්සාමී''ති ආහ. සත්ථා ''තෙන හි නන්දං පබ්බාජෙථා''ති ආහ. සත්ථා කපිලපුරං ගන්ත්වා තතියදිවසෙ නන්දං පබ්බාජෙසි.

සත්තමෙ දිවසෙ රාහුලමාතා කුමාරං අලඞ්කරිත්වා භගවතො සන්තිකං පෙසෙසි – ''පස්ස, තාත, එතං වීසතිසහස්සසමණපරිවුතං සුවණ්ණවණ්ණං බ්‍රහ්මරූපිවණ්ණං සමණං, අයං තෙ පිතා, එතස්ස මහන්තා නිධිකුම්භියො අහෙසුං. ත්‍යාස්ස නික්ඛමනතො පට්ඨාය න පස්සාම, ගච්ඡ නං දායජ්ජං යාචස්සු – 'අහං , තාත, කුමාරො, අභිසෙකං පත්වා චක්කවත්තී භවිස්සාමි, ධනෙන මෙ අත්ථො, ධනං මෙ දෙහි. සාමිකො හි පුත්තො පිතුසන්තකස්සා'''ති. කුමාරො භගවතො සන්තිකං ගන්ත්වාව පිතුසිනෙහං පටිලභිත්වා හට්ඨචිත්තො ''සුඛා තෙ, සමණ, ඡායා''ති වත්වා අඤ්ඤම්පි බහුං අත්තනො අනුරූපං වදන්තො අට්ඨාසි. භගවා කතභත්තකිච්චො අනුමොදනං කත්වා උට්ඨායාසනා පක්කාමි. කුමාරොපි ''දායජ්ජං මෙ, සමණ, දෙහි, දායජ්ජං මෙ, සමණ, දෙහී''ති භගවන්තං අනුබන්ධි. භගවාපි කුමාරං

න නිවත්තාපෙසි. පරිජනොපි භගවතා සද්ධිං ගච්ඡන්තං නිවත්තෙතුං නාසක්ඛි. ඉති සො භගවතා සද්ධිං ආරාමමෙව අගමාසි.

තතො භගවා චින්තෙසි – ‘‘යං අයං පිතුසන්තකං ධනං ඉච්ඡති, තං වට්ටානුගතං සවිඝාතං, හන්දස්ස බොධිතලෙ පටිලද්ධං සත්තවිධං අරියධනං දෙමි, ලොකුත්තරදායජ්ජස්ස නං සාමිකං කරොමී’’ති. අථ ඛො භගවා ආයස්මන්තං සාරිපුත්තං ආමන්තෙසි – ‘‘තෙන හි ත්වං, සාරිපුත්ත, රාහුලකුමාරං පබ්බාජෙහී’’ති. ථෙරො කුමාරං පබ්බාජෙසි. පබ්බජිතෙ ච පන කුමාරෙ රඤ්ඤො අධිමත්තං දුක්ඛං උප්පජ්ජි. තං අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තො භගවතො නිවෙදෙත්වා, ‘‘සාධු, භන්තෙ, අය්‍යා, මාතාපිතූහි අනනුඤ්ඤාතං පුත්තං න පබ්බාජෙය්‍යු’’න්ති වරං යාචි. භගවා තස්ස තං වරං දත්වා පුනෙකදිවසං රාජනිවෙසනෙ කතපාතරාසො එකමන්තං නිසින්නෙන රඤ්ඤා, ‘‘භන්තෙ, තුම්හාකං දුක්කරකාරිකකාලෙ එකා දෙවතා මං උපසඞ්කමිත්වා, ‘පුත්තො තෙ කාලකතො’ති ආහ. අහං තස්සා වචනං අසද්දහන්තො ‘න මය්හං පුත්තො බොධිං අප්පත්වා කාලං කරොතී’ති පටික්ඛිපි’’න්ති වුත්තෙ – ‘‘ඉදානි කිං සද්දහිස්සථ, පුබ්බෙපි අට්ඨිකානි දස්සෙත්වා, ‘පුත්තො තෙ මතො’ති වුත්තෙ න සද්දහිත්ථා’’ති ඉමිස්සා අත්ථුප්පත්තියා **මහාධම්මපාලජාතකං** (ජා. 1.10.92 ආදයො) කථෙසි. ගාථාපරියොසානෙ රාජා අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨහි. ඉති භගවා පිතරං තීසු ඵලෙසු පතිට්ඨාපෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො පුනදෙව රාජගහං ගන්ත්වා තතො අනාථපිණ්ඩිකෙන සාවත්ථිං ආගමනත්ථාය ගහිතපටිඤ්ඤො නිට්ඨිතෙ ජෙතවනෙ විහාරෙ තත්ථ ගන්ත්වා වාසං කප්පෙසි.

එවං සත්ථරි ජෙතවනෙ විහරන්තෙ ආයස්මා නන්දො උක්කණ්ඨිත්වා භික්ඛූනං එතමත්ථං ආරොචෙසි – ‘‘අනභිරතො අහං, ආවුසො, බ්‍රහ්මචරියං චරාමි, න සක්කොමි බ්‍රහ්මචරියං සන්ධාරෙතුං, සික්ඛං පච්චක්ඛාය හීනායාවත්තිස්සාමී’’ති. භගවා තං පවත්තිං සුත්වා ආයස්මන්තං නන්දං පක්කොසාපෙත්වා එතදවොච – ‘‘සච්චං කිර ත්වං, නන්ද, සම්බහුලානං භික්ඛූනං එවං ආරොචෙසි – ‘අනභිරතො, ආවුසො, බ්‍රහ්මචරියං චරාමි, න සක්කොමි බ්‍රහ්මචරියං සන්ධාරෙතුං, සික්ඛං පච්චක්ඛාය හීනායාවත්තිස්සාමී’’’ති? ‘‘එවං, භන්තෙ’’ති. ‘‘කිස්ස පන ත්වං, නන්ද, අනභිරතො බ්‍රහ්මචරියං චරසි, න සක්කොසි බ්‍රහ්මචරියං සන්ධාරෙතුං, සික්ඛං පච්චක්ඛාය හීනායාවත්තිස්සසී’’ති? ‘‘සාකියානී මං, භන්තෙ, ජනපදකල්‍යාණී ඝරා නික්ඛමන්තස්ස උපඩ්ඪුල්ලිඛිතෙහි කෙසෙහි අපලොකෙත්වා මං එතදවොච – ‘තුවටං ඛො, අය්‍යපුත්ත, ආගච්ඡෙය්‍යාසී’ති, සො ඛො අහං, භන්තෙ, තං අනුස්සරමානො අනභිරතො බ්‍රහ්මචරියං චරාමි, න සක්කොමි බ්‍රහ්මචරියං සන්ධාරෙතුං, සික්ඛං පච්චක්ඛාය හීනායාවත්තිස්සාමී’’ති.

අථ ඛො භගවා ආයස්මන්තං නන්දං බාහායං ගහෙත්වා ඉද්ධිබලෙන තාවතිංසදෙවලොකං ආනෙන්තො අන්තරාමග්ගෙ එකස්මිං ඣාමක්ඛෙත්තෙ ඣාමඛාණුකෙ නිසින්නං ඡින්නකණ්ණනාසනඞ්ගුට්ඨං එකං පලුට්ඨමක්කටිං දස්සෙත්වා තාවතිංසභවනෙ සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො උපට්ඨානං ආගතානි කකුටපාදානි පඤ්ච අච්ඡරාසතානි දස්සෙසි. **කකුටපාදානී**ති රත්තවණ්ණතාය පාරෙවතපාදසදිසපාදානි. දස්සෙත්වා ච පනාහ – ‘‘තං කිං මඤ්ඤසි, නන්ද, කතමා නු ඛො අභිරූපතරා වා දස්සනීයතරා වා පාසාදිකතරා වා සාකියානී වා ජනපදකල්‍යාණී, ඉමානි වා පඤ්ච අච්ඡරාසතානි කකුටපාදානී’’ති? තං සුත්වා ආහ – ‘‘සෙය්‍යථාපි සා, භන්තෙ, ඡින්නකණ්ණනාසනඞ්ගුට්ඨා පලුට්ඨමක්කටී, එවමෙව ඛො, භන්තෙ, සාකියානී ජනපදකල්‍යාණී, ඉමෙසං පඤ්චන්නං අච්ඡරාසතානං උපනිධාය සඞ්ඛ්‍යම්පි න උපෙති, කලම්පි න උපෙති, කලභාගම්පි න උපෙති. අථ ඛො ඉමානෙව පඤ්ච අච්ඡරාසතානි අභිරූපතරානි චෙව දස්සනීයතරානි ච පාසාදිකතරානි චා’’ති. ‘‘අභිරම, නන්ද, අභිරම, නන්ද, අහං තෙ පාටිභොගො පඤ්චන්නං අච්ඡරාසතානං පටිලාභාය කකුටපාදාන’’න්ති. ‘‘සචෙ මෙ, භන්තෙ භගවා, පාටිභොගො පඤ්චන්නං අච්ඡරාසතානං පටිලාභාය කකුටපාදානං, අභිරමිස්සාමහං, භන්තෙ, භගවති බ්‍රහ්මචරියෙ’’ති.

අථ ඛො භගවා ආයස්මන්තං නන්දං ගහෙත්වා තත්ථ අන්තරහිතො ජෙතවනෙයෙව පාතුරහොසි. අස්සොසුං ඛො භික්ඛූ, ‘‘ආයස්මා කිර නන්දො භගවතො භාතා මාතුච්ඡාපුත්තො අච්ඡරානං හෙතු බ්‍රහ්මචරියං චරති. භගවා කිරස්ස පාටිභොගො පඤ්චන්නං අච්ඡරාසතානං පටිලාභාය කකුටපාදාන’’න්ති. අථ ඛො ආයස්මතො නන්දස්ස සහායකා භික්ඛූ ආයස්මන්තං නන්දං භතකවාදෙන ච උපක්කිතකවාදෙන ච සමුදාචරන්ති, ‘‘භතකො කිරායස්මා නන්දො, උපක්කිතකො කිරායස්මා නන්දො, අච්ඡරානං හෙතු බ්‍රහ්මචරියං චරති. භගවා කිරස්ස පාටිභොගො පඤ්චන්නං අච්ඡරාසතානං පටිලාභාය කකුටපාදාන’’න්ති. අථ ඛො ආයස්මා නන්දො සහායකානං භික්ඛූනං භතකවාදෙන ච උපක්කිතකවාදෙන ච අට්ටියමානො හරායමානො ජිගුච්ඡමානො එකො වූපකට්ඨො අප්පමත්තො ආතාපී පහිතත්තො විහරන්තො න චිරස්සෙව යස්සත්ථාය කුලපුත්තා සම්මදෙව අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජන්ති, තදනුත්තරං බ්‍රහ්මචරියපරියොසානං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහාසි, ‘‘ඛීණා ජාති, වුසිතං බ්‍රහ්මචරියං, කතං කරණීයං, නාපරං ඉත්ථත්තායා’’ති අබ්භඤ්ඤාසි. අඤ්ඤතරො ච ඛො පනායස්මා නන්දො අරහතං අහොසි.

අථෙකා දෙවතා රත්තිභාගෙ සකලං ජෙතවනං ඔභාසෙත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා ආරොචෙසි – ‘‘ආයස්මා, භන්තෙ, නන්දො භගවතො භාතා මාතුච්ඡාපුත්තො ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරතී’’ති. භගවතොපි ඛො ඤාණං උදපාදි ‘‘නන්දො ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරතී’’ති. සොපායස්මා නන්දො තස්සා රත්තියා අච්චයෙන භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එතදවොච – ‘‘යං මෙ, භන්තෙ, භගවා පාටිභොගො පඤ්චන්නං අච්ඡරාසතානං පටිලාභාය කකුටපාදානං, මුඤ්චාමහං, භන්තෙ, භගවන්තං එතස්මා පටිස්සවා’’ති. ‘‘මයාපි ඛො තෙ, නන්ද, චෙතසා චෙතො පරිච්ච විදිතො ‘නන්දො

ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරතී'ති. දෙවතාපි මෙ එතමත්ථං ආරොචෙසි – 'ආයස්මා, භන්තෙ, නන්දො ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරතී'ති. යදෙව ඛො තෙ, නන්ද, අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුත්තං, අථාහං මුත්තො එතස්මා පටිස්සවා''ති. අථ ඛො භගවා එතමත්ථං විදිත්වා තායං වෙලායං ඉමං උදානං උදානෙසි –

''යස්ස නිත්තිණ්ණො පඞ්කො, මද්දිතො කාමකණ්ටකො;
මොහක්ඛයං අනුප්පත්තො, සුඛදුක්ඛෙසු න වෙධතී ස භික්ඛූ''ති. (උදා. 22);

අථෙකදිවසං භික්ඛූ තං ආයස්මන්තං නන්දං පුච්ඡිංසු – ''ආවුසො නන්ද, පුබ්බෙ ත්වං 'උක්කණ්ඨිතොමී'ති වදෙසි, ඉදානි තෙ කථ''න්ති? ''නත්ථි මෙ, ආවුසො, ගිහිභාවාය ආලයො''ති. තං සුත්වා භික්ඛූ – ''අභූතං ආයස්මා නන්දො කථෙති, අඤ්ඤං බ්‍යාකරොති, අතීතදිවසෙසු 'උක්කණ්ඨිතොම්හී'ති වත්වා ඉදානි 'නත්ථි මෙ ගිහිභාවාය ආලයො'ති කථෙතී''ති ගන්ත්වා භගවතො එතමත්ථං ආරොචෙසුං. භගවා ''භික්ඛවෙ, අතීතදිවසෙසු නන්දස්ස අත්තභාවො දුච්ඡන්නගෙහසදිසො අහොසි, ඉදානි සුච්ඡන්නගෙහසදිසො ජාතො. අයඤ්හි දිබ්බච්ඡරානං දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය පබ්බජිතකිච්චස්ස මත්ථකං පාපෙතුං වායමන්තො තං කිච්චං පත්තො''ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

13. ''යථා අගාරං දුච්ඡන්නං, වුට්ඨී සමතිවිජ්ඣති;
එවං අභාවිතං චිත්තං, රාගො සමතිවිජ්ඣති.

14. ''යථා අගාරං සුච්ඡන්නං, වුට්ඨී න සමතිවිජ්ඣති;
එවං සුභාවිතං චිත්තං, රාගො න සමතිවිජ්ඣතී''ති.

තත්ථ **අගාරන්ති** යංකිඤ්චි ගෙහං. **දුච්ඡන්නන්ති** විරළච්ඡන්නං ඡිද්දාවඡිද්දං. **සමතිවිජ්ඣතීති** වස්සවුට්ඨි විනිවිජ්ඣති. **අභාවිතන්ති** තං අගාරං වුට්ඨී විය භාවනාය රහිතත්තා අභාවිතං චිත්තං රාගො සමති විජ්ඣති. න කෙවලං රාගොව, දොසමොහමානාදයො සබ්බකිලෙසා තථාරූපං චිත්තං අතිවිය විජ්ඣන්තියෙව. **සුභාවිතන්ති** සමථවිපස්සනාභාවනාහි සුභාවිතං. එවරූපං චිත්තං සුච්ඡන්නං ගෙහං වුට්ඨී විය රාගාදයො කිලෙසා අතිවිජ්ඣිතුං න සක්කොන්තීති.

ගාථාපරියොසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු. මහාජනස්ස දෙසනා සාත්ථිකා අහොසි.

අථ ඛො භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං, ''ආවුසො, බුද්ධා නාම අච්ඡරියා, ජනපදකල්‍යාණිං නිස්සාය උක්කණ්ඨිතො නාමායස්මා නන්දො සත්ථාරා දෙවච්ඡරා ආමිසං කත්වා විනීතො''ති. සත්ථා ආගන්ත්වා – ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා, ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ, ''න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව , පුබ්බෙපෙස මයා මාතුගාමෙන පලොභෙත්වා විනීතොයෙවා''ති වත්වා අතීතං ආහරි –

අතීතෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තෙ රජ්ජං කාරෙන්තෙ බාරාණසිවාසී කප්පටො නාම වාණිජො අහොසි. තස්සෙකො ගද්‍රභො කුම්භභාරං වහති, එකදිවසෙන සත්ත යොජනානි ගච්ඡති. සො එකස්මිං සමයෙ ගද්‍රභභාරකෙහි සද්ධිං තක්කසිලං ගන්ත්වා යාව භණ්ඩස්ස විස්සජ්ජනං, තාව ගද්‍රභං චරිතුං විස්සජ්ජෙසි. අථස්ස සො ගද්‍රභො පරිඛාපිට්ඨෙ චරමානො එකං ගද්‍රභිං දිස්වා උපසඞ්කමි. සා තෙන සද්ධිං පටිසන්ථාරං කරොන්තී ආහ – ''කුතො ආගතොසී''ති? ''බාරාණසිතො''ති. ''කෙන කම්මෙනා''ති? ''වාණිජ්ජකම්මෙනා''ති. ''කිත්තකං භාරං වහසී''ති ? ''කුම්භභාර''න්ති? ''එත්තකං භාරං වහන්තො කති යොජනානි ගච්ඡසී''ති? ''සත්ත යොජනානී''ති. ''ගතගතට්ඨානෙ තෙ කාචි පාදපරිකම්මපිට්ඨිපරිකම්මකරා අත්ථී''ති? ''නත්ථී''ති. ''එවං සන්තෙ මහාදුක්ඛං නාම අනුභොසී''ති? ''කිඤ්චාපි හි තිරච්ඡානගතානං පාදපරිකම්මාදිකාරකා නාම නත්ථි, කාමසංයොජනඝට්ටනත්ථාය පන එවරූපං කථං කථෙසි''? සො තස්සා කථාය උක්කණ්ඨි. කප්පටොපි භණ්ඩං විස්සජ්ජෙත්වා තස්ස සන්තිකං ආගන්ත්වා – ''එහි, තාත, ගමිස්සාමා''ති ආහ. ''ගච්ඡථ තුම්හෙ, නාහං ගමිස්සාමී''ති. අථ නං පුනප්පුනං යාචිත්වා, ''අනිච්ඡන්තං පරිභාසෙත්වා නං නෙස්සාමී''ති චින්තෙත්වා ගාථමාහ –

''පතොදං තෙ කරිස්සාමි, සාළසඞ්ගුලිකණ්ටකං;
සඤ්ඡින්දිස්සාමි තෙ කායං, එවං ජානාහි ගද්‍රභා''ති.

තං සුත්වා ගද්‍රභො ''එවං සන්තෙ අහම්පි තෙ කත්තබ්බං ජානිස්සාමී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

''පතොදං මෙ කරිස්සසි, සොළසඞ්ගුලිකණ්ටකං;
පුරතො පතිට්ඨහිත්වාන, උද්ධරිත්වාන පච්ඡතො;
දන්තං තෙ පාතයිස්සාමි, එවං ජානාහි කප්පටා''ති.

තං සුත්වා වාණිජො – ''කෙන නු ඛො කාරණෙන එස එවං වදතී''ති චින්තෙත්වා, ඉතො චිතො ච ඔලොකෙන්තො තං ගද්‍රභිං දිස්වා, ''ඉමායෙස එවං සික්ඛාපිතො භවිස්සති, 'එවරූපිං නාම තෙ ගද්‍රභිං ආනෙස්සාමී'ති

මාතුගාමෙන නං පලොභෙත්වා නෙස්සාමී’’ති ඉමං ගාථමාහ –

‘‘චතුප්පදිං සඞ්ඛමුඛිං, නාරිං සබ්බඞ්ගසොභිනිං;
භරියං තෙ ආනයිස්සාමි, එවං ජානාහි ගද්‍රභා’’ති.

තං සුත්වා තුට්ඨචිත්තො ගද්‍රභො ඉමං ගාථමාහ –

‘‘චතුප්පදිං සඞ්ඛමුඛිං, නාරිං සබ්බඞ්ගසොභිනිං;
භරියං මෙ ආනයිස්සසි, එවං ජානාහි කප්පට;
කප්පට භියො ගමිස්සාමි, යොජනානි චතුද්දසා’’ති.

අථ නං කප්පටො, ‘‘තෙන හි එහී’’ති ගහෙත්වා සකට්ඨානං අගමාසි. සො කතිපාහච්චයෙන නං ආහ – ‘‘නනු මං තුම්හෙ ‘භරියං තෙ ආනයිස්සාමී’ති අවොචුත්ථා’’ති? ‘‘ආම, වුත්තං, නාහං අත්තනො කථං භින්දිස්සාමි, භරියං තෙ ආනෙස්සාමි, වෙතනං පන තුය්හං එකකස්සෙව දස්සාමි, තුය්හං වෙතනං දුතියස්ස පහොතු වා මා වා, ත්වමෙව ජානෙය්‍යාසි. උභින්නං පන වො සංවාසමන්වාය පුත්තා විජායිස්සන්ති, තෙහිපි බහූහි සද්ධිං තුය්හං තං පහොතු වා මා වා, ත්වමෙව ජානෙය්‍යාසී’’ති. ගද්‍රභො තස්මිං කථෙන්තෙයෙව අනපෙක්ඛො අහොසි.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා, ‘‘තදා, භික්ඛවෙ, ගද්‍රභී ජනපදකල්‍යාණී අහොසි, ගද්‍රභො නන්දො, වාණිජො අහමෙව. එවං පුබ්බෙපෙස මයා මාතුගාමෙන පලොභෙත්වා විනීතො’’ති ජාතකං නිට්ඨාපෙසීති.

නන්දත්ථෙරවත්ථු නවමං.

10. චුන්දසූකරිකවත්ථු

ඉධ සොචතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො චුන්දසූකරිකං නාම පුරිසං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර පඤ්චපණ්ණාස වස්සානි සූකරෙ වධිත්වා ඛාදන්තො ච වික්කිණන්තො ච ජීවිකං කප්පෙසි. ඡාතකාලෙ සකටෙන වීහිං ආදාය ජනපදං ගන්ත්වා එකනාළිද්වෙනාළිමත්තෙන ගාමසූකරපොතකෙ කිණිත්වා සකටං පූරෙත්වා ආගන්ත්වා පච්ඡානිවෙසනෙ වජං විය එකං ඨානං පරික්ඛිපිත්වා තත්ථෙව තෙසං නිවාපං රොපෙත්වා, තෙසු නානාගච්ඡෙ ච සරීරමලඤ්ච ඛාදිත්වා වඩ්ඪිතෙසු යං යං මාරෙතුකාමො හොති, තං තං ආළානෙ නිච්චලං බන්ධිත්වා සරීරමංසස්ස උද්ධුමායිත්වා බහලභාවත්ථං චතුරස්සමුග්ගරෙන පොථෙත්වා, ‘‘බහලමංසො ජාතො’’ති ඤත්වා මුඛං විවරිත්වා අන්තරෙ දණ්ඩකං දත්වා ලොහථාලියා පක්කුථිතං උණ්හොදකං මුඛෙ ආසිඤ්චති. තං කුච්ඡිං පවිසිත්වා පක්කුථිතං කරීසං ආදාය අධොභාගෙන නික්ඛමති, යාව ථොකම්පි කරීසං අත්ථි, තාව ආවිලං හුත්වා නික්ඛමති, සුද්ධෙ උදරෙ අච්ඡං අනාවිලං හුත්වා නික්ඛමති. අථස්ස අවසෙසං උදකං පිට්ඨියං ආසිඤ්චති. තං කාළචම්මං උප්පාටෙත්වා ගච්ඡති. තතො තිණුක්කාය ලොමානි ඣාපෙත්වා තිඛිණෙන අසිනා සීසං ඡින්දති. පග්ඝරණකං ලොහිතං භාජනෙන පටිග්ගහෙත්වා මංසං ලොහිතෙන මද්දිත්වා පචිත්වා පුත්තදාරමජ්ඣෙ නිසින්නො ඛාදිත්වා සෙසං වික්කිණාති. තස්ස ඉමිනාව නියාමෙන ජීවිකං කප්පෙන්තස්ස පඤ්චපණ්ණාස වස්සානි අතික්කන්තානි . තථාගතෙ ධුරවිහාරෙ වසන්තෙ එකදිවසම්පි පුප්ඵමුට්ඨිමත්තෙන පූජා වා කටච්ඡුමත්තං භික්ඛදානං වා අඤ්ඤං වා කිඤ්චි පුඤ්ඤං නාම නාහොසි. අථස්ස සරීරෙ රොගො උප්පජ්ජි, ජීවන්තස්සෙව අවීචිමහානිරයසන්තාපො උපට්ඨහි. අවීචිසන්තාපො නාම යොජනසතෙ ඨත්වා ඔලොකෙන්තස්ස අක්ඛීනං භිජ්ජනසමත්ථො පරිළාහො හොති. වුත්තම්පි චෙතං –

‘‘තස්ස අයොමයා භූමි, ජලිතා තෙජසායුතා;
සමන්තා යොජනසතං, ඵරිත්වා තිට්ඨති සබ්බදා’’ති. (ම. නි. 3.267; අ. නි. 3.36);

නාගසෙනත්ථෙරෙන පනස්ස පාකතිකග්ගිසන්තාපතො අධිමත්තතාය අයං උපමා වුත්තා – ‘‘යථා, මහාරාජ, කූටාගාරමත්තො පාසාණොපි නෙරයිකග්ගිම්හි පක්ඛිත්තො ඛණෙන විලයං ගච්ඡති, නිබ්බත්තසත්තා පනෙත්ථ කම්මබලෙන මාතුකුච්ඡිගතා විය න විලීයන්තී’’ති (මි. ප. 2.4.6). තස්ස තස්මිං සන්තාපෙ උපට්ඨිතෙ කම්මසරික්ඛකො ආකාරො උප්පජ්ජි. ගෙහමජ්ඣෙයෙව සූකරරවං රවිත්වා ජණ්ණුකෙහි විචරන්තො පුරත්ථිමවත්ථුම්පි පච්ඡිමවත්ථුම්පි ගච්ඡති. අථස්ස ගෙහමානුසකා තං දළ්හං ගහෙත්වා මුඛං පිදහන්ති. කම්මවිපාකො නාම න සක්කා කෙනචි පටිබාහිතුං. සො විරවන්තොව ඉතො චිතො ච විචරති. සමන්තා සත්තසු ඝරෙසු මනුස්සා නිද්දං න ලභන්ති. මරණභයෙන තජ්ජිතස්ස පන බහිනික්ඛමනං නිවාරෙතුං අසක්කොන්තො සබ්බො ගෙහජනො යථා අන්තොඨිතො බහි විචරිතුං න සක්කොති, තථා ගෙහද්වාරානි ථකෙත්වා බහිගෙහං පරිවාරෙත්වා රක්ඛන්තො අච්ඡති. ඉතරො අන්තොගෙහෙයෙව නිරයසන්තාපෙන විරවන්තො ඉතො චිතො ච විචරති. එවං සත්තදිවසානි විචරිත්වා අට්ඨමෙ දිවසෙ කාලං කත්වා අවීචිමහානිරයෙ නිබ්බත්ති. අවීචිමහානිරයො **දෙවදූතසුත්තෙන** (ම. නි. 3.261 ආදයො; අ. නි. 3.36) වණ්ණෙතබ්බොති.

භික්ඛූ තස්ස ඝරද්වාරෙන ගච්ඡන්තා තං සද්දං සුත්වා, ‘‘සූකරසද්දො’’ති සඤ්ඤිනො හුත්වා විහාරං ගන්ත්වා සත්ථු සන්තිකෙ නිසින්නා එවමාහංසු – ‘‘භන්තෙ, චුන්දසූකරිකස්ස ගෙහද්වාරං පිදහිත්වා සූකරානං මාරියමානානං අජ්ජ සත්තමො දිවසො, ගෙහෙ කාචි මඞ්ගලකිරියා භවිස්සති මඤ්ඤෙ. එත්තකෙ නාම, භන්තෙ, සූකරෙ මාරෙන්තස්ස එකම්පි මෙත්තචිත්තං වා කාරුඤ්ඤං වා නත්ථි, න වත නො එවරූපො කක්ඛළො ඵරුසො සත්තො දිට්ඨපුබ්බො’’ති. සත්ථා – ‘‘න, භික්ඛවෙ, සො ඉමෙ සත්තදිවසෙ සූකරෙ මාරෙති, කම්මසරික්ඛකං පනස්ස විපාකං උදපාදි, ජීවන්තස්සෙව අවීචිමහානිරයසන්තාපො උපට්ඨාසි. සො තෙන සන්තාපෙන සත්ත දිවසානි සූකරරවං රවන්තො අන්තොනිවෙසනෙ විචරිත්වා අජ්ජ කාලං කත්වා අවීචිම්හි නිබ්බත්තො’’ති වත්වා, ‘‘භන්තෙ, ඉධ ලොකෙ එවං සොචිත්වා පුන ගන්ත්වා සොචනට්ඨානෙයෙව නිබ්බත්තො’’ති වුත්තෙ, ‘‘ආම, භික්ඛවෙ, පමත්තා නාම ගහට්ඨා වා හොන්තු පබ්බජිතා වා, උභයත්ථ සොචන්තියෙවා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

15. ‘‘ඉධ සොචති පෙච්ච සොචති,
පාපකාරී උභයත්ථ සොචති;
සො සොචති සො විහඤ්ඤති;
දිස්වා කම්මකිලිට්ඨමත්තනො’’ති.

තත්ථ **පාපකාරීති** නානප්පකාරස්ස පාපකම්මස්ස කාරකො පුග්ගලො ‘‘අකතං වත මෙ කල්‍යාණං, කතං පාප’’න්ති එකංසෙනෙව මරණසමයෙ ඉධ **සොචති,** ඉදමස්ස කම්මසොචනං. විපාකං අනුභවන්තො පන **පෙච්ච සොචති**. ඉදමස්ස පරලොකෙ විපාකසොචනං. එවං සො **උභයත්ථ සොචති**යෙව. තෙනෙව කාරණෙන ජීවමානොයෙව **සො** චුන්දසූකරිකොපි **සොචති. දිස්වා කම්මකිලිට්ඨ**න්ති අත්තනො කිලිට්ඨකම්මං පස්සිත්වා නානප්පකාරකං විලපන්තො විහඤ්ඤතීති.

ගාථාපරියොසානෙ බහූ සොතාපන්නාදයො අහෙසුං. මහාජනස්ස සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා ජාතාති.

චුන්දසූකරිකවත්ථු දසමං.

11. ධම්මිකඋපාසකවත්ථු

ඉධ මොදතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ධම්මිකඋපාසකං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිර පඤ්චසතා ධම්මිකඋපාසකා නාම අහෙසුං. තෙසු එකෙකස්ස පඤ්ච පඤ්ච උපාසකසතානි පරිවාරා. යො තෙසං ජෙට්ඨකො, තස්ස සත්ත පුත්තා සත්ත ධීතරො. තෙසු එකෙකස්ස එකෙකා සලාකයාගු සලාකභත්තං පක්ඛිකභත්තං නිමන්තනභත්තං උපොසථිකභත්තං ආගන්තුකභත්තං සඞ්ඝභත්තං වස්සාවාසිකං අහොසි. තෙපි සබ්බෙව අනුජාතපුත්තා නාම අහෙසුං. ඉති චුද්දසන්නං පුත්තානං භරියාය උපාසකස්සාති සොළස සලාකයාගුආදීනි පවත්තන්ති. ඉති සො සපුත්තදාරො සීලවා කල්‍යාණධම්මො දානසංවිභාගරතො අහොසි. අථස්ස අපරභාගෙ රොගො උප්පජ්ජි, ආයුසඞ්ඛාරො පරිහායි. සො ධම්මං සොතුකාමො ‘‘අට්ඨ වා මෙ සොළස වා භික්ඛූ පෙසෙථා’’ති සත්ථු සන්තිකං පහිණි. සත්ථා පෙසෙසි. තෙ ගන්ත්වා තස්ස මඤ්චං පරිවාරෙත්වා පඤ්ඤත්තෙසු ආසනෙසු නිසින්නා. ‘‘භන්තෙ, අය්‍යානං මෙ දස්සනං දුල්ලභං භවිස්සති, දුබ්බලොම්හි, එකං මෙ සුත්තං සජ්ඣායථා’’ති වුත්තෙ ‘‘කතරං සුත්තං සොතුකාමො උපාසකා’’ති? ‘‘සබ්බබුද්ධානං අවිජහිතං සතිපට්ඨානසුත්ත’’න්ති වුත්තෙ – ‘‘එකායනො අයං, භික්ඛවෙ, මග්ගො සත්තානං විසුද්ධියා’’ති (දී. නි. 2.373; ම. නි. 1.106) සුත්තන්තං පට්ඨපෙසුං. තස්මිං ඛණෙ ඡහි දෙවලොකෙහි සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතා සහස්සසින්ධවයුත්තා දියඩ්ඪයොජනසතිකා ඡ රථා ආගමිංසු. තෙසු ඨිතා දෙවතා ‘‘අම්හාකං දෙවලොකං නෙස්සාම, අම්හාකං දෙවලොකං නෙස්සාම, අම්භො මත්තිකභාජනං භින්දිත්වා සුවණ්ණභාජනං ගණ්හන්තො විය අම්හාකං දෙවලොකෙ අභිරමිතුං ඉධ නිබ්බත්තාහි, අම්හාකං දෙවලොකෙ අභිරමිතුං ඉධ නිබ්බත්තාහී’’ති වදිංසු. උපාසකො ධම්මස්සවනන්තරායං අනිච්ඡන්තො – ‘‘ආගමෙථ ආගමෙථා’’ති ආහ. භික්ඛූ ‘‘අම්හෙ වාරෙතී’’ති සඤ්ඤාය තුණ්හී අහෙසුං.

අථස්ස පුත්තධීතරො ‘‘අම්හාකං පිතා පුබ්බෙ ධම්මස්සවනෙන අතිත්තො අහොසි, ඉදානි පන භික්ඛූ පක්කොසාපෙත්වා සජ්ඣායං කාරෙත්වා සයමෙව වාරෙති, මරණස්ස අභායනකසත්තො නාම නත්ථී’’ති විරවිංසු. භික්ඛූ ‘‘ඉදානි අනොකාසො’’ති උට්ඨායාසනා පක්කමිංසු. උපාසකො ථොකං වීතිනාමෙත්වා සතිං පටිලභිත්වා පුත්තෙ පුච්ඡි – ‘‘කස්මා කන්දථා’’ති? ‘‘තාත, තුම්හෙ භික්ඛූ පක්කොසාපෙත්වා ධම්මං සුණන්තා සයමෙව වාරයිත්ථ, අථ මයං ‘මරණස්ස අභායනකසත්තො නාම නත්ථී’ති කන්දිම්හා’’ති . ‘‘අය්‍යා පන කුහි’’න්ති? ‘‘‘අනොකාසො’ති උට්ඨායාසනා පක්කන්තා, තාතා’’ති. ‘‘නාහං, අය්‍යෙහි සද්ධිං කථෙමී’’ති වුත්තෙ ‘‘අථ කෙන සද්ධිං කථෙථා’’ති. ‘‘ඡහි දෙවලොකෙහි දෙවතා ඡ රථෙ අලඞ්කරිත්වා ආදාය ආකාසෙ ඨත්වා ‘අම්හාහි දෙවලොකෙ අභිරම, අම්හාකං දෙවලොකෙ අභිරමා’ති සද්දං කරොන්ති, තාහි සද්ධිං කථෙමී’’ති. ‘‘කුහිං, තාත, රථා, න මයං පස්සාමා’’ති? ‘‘අත්ථි පන මය්හං ගන්ථිතානි පුප්ඵානී’’ති? ‘‘අත්ථි, තාතා’’ති. ‘‘කතරො දෙවලොකො රමණීයො’’ති? ‘‘සබ්බබොධිසත්තානං බුද්ධමාතාපිතූනඤ්ච වසිතට්ඨානං තුසිතභවනං රමණීයං, තාතා’’ති. ‘‘තෙන හි ‘තුසිතභවනතො ආගතරථෙ ලග්ගතූ’ති පුප්ඵදාමං ඛිපථා’’ති. තෙ ඛිපිංසු. තං රථධුරෙ ලග්ගිත්වා ආකාසෙ ඔලම්බි. මහාජනො තදෙව පස්සති, රථං න පස්සති. උපාසකො ‘‘පස්සථෙතං පුප්ඵදාම’’න්ති වත්වා, ‘‘ආම, පස්සාමා’’ති වුත්තෙ – ‘‘එතං තුසිතභවනතො ආගතරථෙ

ඔලම්බති, අහං තුසිතභවනං ගච්ඡාමි , තුම්හෙ මා චින්තයිත්ථ, මම සන්තිකෙ නිබ්බත්තිතුකාමා හුත්වා මයා කතනියාමෙනෙව පුඤ්ඤානි කරොථා''ති වත්වා කාලං කත්වා රථෙ පතිට්ඨාසි.

තාවදෙවස්ස තිගාවුතප්පමාණො සට්ඨිසකටභාරාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතො අත්තභාවො නිබ්බත්ති, අච්ඡරාසහස්සං පරිවාරෙසි, පඤ්චවීසතියොජනිකං කනකවිමානං පාතුරහොසි. තෙපි භික්ඛූ විහාරං අනුප්පත්තෙ සත්ථා පුච්ඡි – ''සුතා, භික්ඛවෙ, උපාසකෙන ධම්මදෙසනා''ති? ''ආම, භන්තෙ, අන්තරායෙව පන 'ආගමෙථා'ති වාරෙසි. අථස්ස පුත්තධීතරො කන්දිංසු . මයං 'ඉදානි අනොකාසො'ති උට්ඨායාසනා නික්ඛන්තා''ති. ''න සො, භික්ඛවෙ, තුම්හෙහි සද්ධිං කථෙසි, ඡහි දෙවලොකෙහි දෙවතා ඡ රථෙ අලඞ්කරිත්වා ආහරිත්වා තං උපාසකං පක්කොසිංසු. සො ධම්මදෙසනාය අන්තරායං අනිච්ඡන්තො තාහි සද්ධිං කථෙසී''ති. ''එවං, භන්තෙ''ති. ''එවං, භික්ඛවෙ''ති. ''ඉදානි කුහිං නිබ්බත්තො''ති? ''තුසිතභවනෙ, භික්ඛවෙ''ති. ''භන්තෙ, ඉදානි ඉධ ඤාතිමජ්ඣෙ මොදමානො විචරිත්වා ඉදානෙව ගන්ත්වා පුන මොදනට්ඨානෙයෙව නිබ්බත්තො''ති. ''ආම, භික්ඛවෙ, අප්පමත්තා හි ගහට්ඨා වා පබ්බජිතා වා සබ්බත්ථ මොදන්තියෙවා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

''ඉධ මොදති පෙච්ච මොදති,
16. කතපුඤ්ඤො උභයත්ථ මොදති;
සො මොදති සො පමොදති,
දිස්වා කම්මවිසුද්ධිමත්තනො''ති.

තත්ථ **කතපුඤ්ඤොති** නානප්පකාරස්ස කුසලස්ස කාරකො පුග්ගලො ''අකතං වත මෙ පාපං, කතං මෙ කල්‍යාණ''න්ති ඉධ කම්මමොදනෙන, පෙච්ච විපාකමොදනෙන මොදති. එවං **උභයත්ථ මොදති** නාම. **කම්මවිසුද්ධින්ති** ධම්මිකඋපාසකොපි අත්තනො කම්මවිසුද්ධිං පුඤ්ඤකම්මසම්පත්තිං දිස්වා කාලකිරියතො පුබ්බෙ ඉධලොකෙපි මොදති, කාලං කත්වා ඉදානි පරලොකෙපි අතිමොදතියෙවාති.

ගාථාපරියොසානෙ බහූ සොතාපන්නාදයො අහෙසුං මහාජනස්ස සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා ජාතාති.

ධම්මිකඋපාසකවත්ථු එකාදසමං.

12. දෙවදත්තවත්ථු

ඉධ තප්පතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො දෙවදත්තං ආරබ්භ කථෙසි.

දෙවදත්තස්ස වත්ථු පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය යාව පථවිප්පවෙසනා දෙවදත්තං ආරබ්භ භාසිතානි සබ්බානි ජාතකානි විත්ථාරෙත්වා කථිතං. අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපො – සත්ථරි අනුපියං නාම මල්ලානං නිගමො අත්ථි. තං නිස්සාය අනුපියම්බවනෙ විහරන්තෙයෙව තථාගතස්ස ලක්ඛණපටිග්ගහණදිවසෙයෙව අසීතිසහස්සෙහි ඤාතිකුලෙහි ''රාජා වා හොතු, බුද්ධො වා, ඛත්තියපරිවාරොව විචරිස්සතී''ති අසීතිසහස්සපුත්තා පටිඤ්ඤාතා. තෙසු යෙභුය්‍යෙන පබ්බජිතෙසු භද්දියං නාම රාජානං, අනුරුද්ධං, ආනන්දං, භගුං, කිම්බිලං, දෙවදත්තන්ති ඉමෙ ඡ සක්‍යෙ අපබ්බජන්තෙ දිස්වා, ''මයං අත්තනො පුත්තෙ පබ්බාජෙම, ඉමෙ ඡ සක්‍යා න ඤාතකා මඤ්ඤෙ, කස්මා න පබ්බජන්තී''ති? කථං සමුට්ඨාපෙසුං. අථ ඛො මහානාමො සක්‍යො අනුරුද්ධං උපසඞ්කමිත්වා, ''තාත, අම්හාකං කුලා පබ්බජිතො නත්ථි, ත්වං වා පබ්බජ, අහං වා පබ්බජිස්සාමී''ති ආහ. සො පන සුඛුමාලො හොති සම්පන්නභොගො, ''නත්ථී''ති වචනම්පි තෙන න සුතපුබ්බං. එකදිවසඤ්හි තෙසු ඡසු ඛත්තියෙසු ගුළකීළං කීළන්තෙසු අනුරුද්ධො පූවෙන පරාජිතො පූවත්ථාය පහිණි, අථස්ස මාතා පූවෙ සජ්ජෙත්වා පහිණි . තෙ ඛාදිත්වා පුන කීළිංසු. පුනප්පුනං තස්සෙව පරාජයො හොති. මාතා පනස්ස පහිතෙ පහිතෙ තික්ඛත්තුං පූවෙ පහිණිත්වා චතුත්ථවාරෙ ''පූවා නත්ථී''ති පහිණි. සො ''නත්ථී''ති වචනස්ස අසුතපුබ්බත්තා ''එසාපෙකා පූවවිකති භවිස්සතී''ති මඤ්ඤමානො ''නත්ථිපූවං මෙ ආහරථා''ති පෙසෙසි. මාතා පනස්ස ''නත්ථිපූවං කිර, අය්‍යෙ, දෙථා''ති වුත්තෙ, ''මම පුත්තෙන 'නත්ථී'ති පදං න සුතපුබ්බං, ඉමිනා පන උපායෙන නං එතමත්ථං ජානාපෙස්සාමී''ති තුච්ඡං සුවණ්ණපාතිං අඤ්ඤාය සුවණ්ණපාතියා පටිකුජ්ජිත්වා පෙසෙසි. නගරපරිග්ගාහිකා දෙවතා චින්තෙසුං – ''අනුරුද්ධසක්‍යෙන අන්නභාරකාලෙ අත්තනො භාගභත්තං උපරිට්ඨපච්චෙකබුද්ධස්ස දත්වා '''නත්ථී'ති මෙ වචනස්ස සවනං මා හොතු, භොජනුප්පත්තිට්ඨානජානනං මා 'හොතූ'ති පත්ථනා කතා, සචායං තුච්ඡපාතිං පස්සිස්සති, දෙවසමාගමං පවිසිතුං න ලභිස්සාම, සීසම්පි නො සත්තධා ඵලෙය්‍යා''ති. අථ නං පාතිං දිබ්බපූවෙහි පුණ්ණං අකංසු. කස්සා ගුළමණ්ඩලෙ ඨපෙත්වා උග්ඝාටිතමත්තාය පූවගන්ධො සකලනගරෙ ඡාදෙත්වා ඨිතො. පූවඛණ්ඩං මුඛෙ ඨපිතමත්තමෙව සත්තරසහරණීසහස්සානි අනුඵරි.

සො චින්තෙසි – ''නාහං මාතු පියො, එත්තකං මෙ කාලං ඉමං නත්ථිපූවං නාම න පචි, ඉතො පට්ඨාය අඤ්ඤං පූවං නාම න ඛාදිස්සාමී''ති, සො ගෙහං ගන්ත්වාව මාතරං පුච්ඡි – ''අම්ම , තුම්හාකං අහං පියො, අප්පියො''ති? ''තාත, එකක්ඛිනො අක්ඛි විය ච හදයං විය ච අතිවිය පියො මෙ අහොසී''ති. ''අථ කස්මා එත්තකං කාලං මය්හං නත්ථි පූවං න පචිත්ථ, අම්මා''ති? සා චූළුපට්ඨාකං පුච්ඡි – ''අත්ථි කිඤ්චි පාතියං, තාතා''ති? ''පරිපුණ්ණා, අය්‍යෙ, පාති පූවෙහි, එවරූපා පූවා නාම මෙ න දිට්ඨපුබ්බා''ති ආරොචෙසි. සා චින්තෙසි – ''මය්හං පුත්තො පුඤ්ඤවා කතාභිනීහාරො භවිස්සති, දෙවතාහි පාතිං පූරෙත්වා පූවා පහිතා භවිස්සන්තී''ති. ''අථ නං පුත්තො, අම්ම, ඉතො පට්ඨායාහං අඤ්ඤං

පූවං නාම න ඛාදිස්සාමි, නත්ථිපූවමෙව පචෙය්‍යාසී’’ති. සාපිස්ස තතො පට්ඨාය ‘‘පූවං ඛාදිතුකාමොම්හී’’ති වුත්තෙ තුච්ඡපාතිමෙව අඤ්ඤාය පාතියා පටිකුජ්ජිත්වා පෙසෙසි. යාව අගාරමජ්ඣෙ වසි, තාවස්ස දෙවතාව පූවෙ පහිණිංසු.

සො එත්තකම්පි අජානන්තො පබ්බජ්ජං නාම කිං ජානිස්සති? තස්මා ‘‘කා එසා පබ්බජ්ජා නාමා’’ති භාතරං පුච්ඡිත්වා ‘‘ඔහාරිතකෙසමස්සුනා කාසායනිවත්ථෙන කට්ඨත්ථරකෙ වා බිදලමඤ්චකෙ වා නිපජ්ජිත්වා පිණ්ඩාය චරන්තෙන විහරිතබ්බං. එසා පබ්බජ්ජා නාමා’’ති වුත්තෙ, ‘‘භාතික, අහං සුඛුමාලො. නාහං සක්ඛිස්සාමි පබ්බජිතු’’න්ති ආහ. ‘‘තෙන හි, තාත, කම්මන්තං උග්ගහෙත්වා ඝරාවාසං වස. න හි සක්කා අම්හෙසු එකෙන අපබ්බජිතු’’න්ති. අථ නං ‘‘කො එස කම්මන්තො නාමා’’ති පුච්ඡි. ‘‘භත්තුට්ඨානට්ඨානම්පි අජානන්තො කුලපුත්තො කම්මන්තං නාම කිං ජානිස්සතී’’ති? එකදිවසඤ්හි තිණ්ණං ඛත්තියානං කථා උදපාදි – ‘‘භත්තං නාම කුහිං උට්ඨහතී’’ති? කිම්බිලො ආහ – ‘‘කොට්ඨෙ උට්ඨහතී’’ති. අථ නං භද්දියො ‘‘ත්වං භත්තස්ස උට්ඨානට්ඨානං න ජානාසි, භත්තං නාම උක්ඛලියං උට්ඨහතී’’ති ආහ. අනුරුද්ධො ‘‘තුම්හෙ ද්වෙපි න ජානාථ, භත්තං නාම රතනමකුළාය සුවණ්ණපාතියං උට්ඨහතී’’ති ආහ.

තෙසු කිර එකදිවසං කිම්බිලො කොට්ඨතො වීහී ඔතාරියමානෙ දිස්වා, ‘‘එතෙ කොට්ඨෙයෙව ජාතා’’ති සඤ්ඤී අහොසි. භද්දියො එකදිවසං උක්ඛලිතො භත්තං වඩ්ඪියමානං දිස්වා ‘‘උක්ඛලියඤ්ඤෙව උප්පන්න’’න්ති සඤ්ඤී අහොසි. අනුරුද්ධෙන පන නෙව වීහී කොට්ටෙන්තා, න භත්තං පචන්තා, න වඩ්ඪෙන්තා දිට්ඨපුබ්බා, වඩ්ඪෙත්වා පන පුරතො ඨපිතමෙව පස්සති. සො භුඤ්ජිතුකාමකාලෙ ‘‘භත්තං පාතියං උට්ඨහතී’’ති සඤ්ඤමකාසි. එවං තයොපි තෙ භත්තුට්ඨානට්ඨානං න ජානන්ති. තෙනායං ‘‘කො එස කම්මන්තො නාමා’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘පඨමං ඛෙත්තං කසාපෙතබ්බ’’න්තිආදිකං සංවච්ඡරෙ සංවච්ඡරෙ කත්තබ්බං කිච්චං සුත්වා, ‘‘කදා කම්මන්තානං අන්තො පඤ්ඤායිස්සති, කදා මයං අප්පොස්සුක්කා භොගෙ භුඤ්ජිස්සාමා’’ති වත්වා කම්මන්තානං අපරියන්තතාය අක්ඛාතාය ‘‘තෙන හි ත්වඤ්ඤෙව ඝරාවාසං වස, න මය්හං එතෙනත්ථො’’ති මාතරං උපසඞ්කමිත්වා , ‘‘අනුජානාහි මං, අම්ම, පබ්බජිස්සාමී’’ති වත්වා තාය නානප්පකාරෙහි තික්ඛත්තුං පටික්ඛිපිත්වා, ‘‘සචෙ තෙ සහායකො භද්දියරාජා පබ්බජිස්සති, තෙන සද්ධිං පබ්බජාහී’’ති වුත්තෙ තං උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘මම ඛො, සම්ම, පබ්බජ්ජා තව පටිබද්ධා’’ති වත්වා තං නානප්පකාරෙහි සඤ්ඤාපෙත්වා සත්තමෙ දිවසෙ අත්තනා සද්ධිං පබ්බජනත්ථාය පටිඤ්ඤං ගණ්හි.

තතො භද්දියො සක්‍යරාජා අනුරුද්ධො ආනන්දො භගු කිම්බිලො දෙවදත්තොති ඉමෙ ඡ ඛත්තියා උපාලිකප්පකසත්තමා දෙවා විය දිබ්බසම්පත්තිං සත්තාහං සම්පත්තිං අනුභවිත්වා උය්‍යානං ගච්ඡන්තා විය චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය නික්ඛමිත්වා පරවිසයං පත්වා රාජාණාය සෙනං නිවත්තාපෙත්වා පරවිසයං ඔක්කමිංසු. තත්ථ ඡ ඛත්තියා අත්තනො අත්තනො ආභරණානි ඔමුඤ්චිත්වා භණ්ඩිකං කත්වා, ‘‘හන්ද භණෙ, උපාලි, නිවත්තස්සු, අලං තෙ එත්තකං ජීවිකායා’’ති තස්ස අදංසු. සො තෙසං පාදමූලෙ පරිවත්තිත්වා පරිදෙවිත්වා තෙසං ආණං අතික්කමිතුං අසක්කොන්තො උට්ඨාය තං ගහෙත්වා නිවත්ති. තෙසං ද්විධා ජාතකාලෙ, වනං ආරොදනප්පත්තං විය පථවීකම්පමානාකාරප්පත්තා විය අහොසි. උපාලි කප්පකොපි ථොකං ගන්ත්වා නිවත්තිත්වා ‘‘චණ්ඩා ඛො සාකියා, ‘ඉමිනා කුමාරා නිප්පාතිතා’ති ඝාතෙය්‍යුම්පි මං. ඉමෙ හි නාම සක්‍යකුමාරා එවරූපං සම්පත්තිං පහාය ඉමානි අනග්ඝානි ආභරණානි ඛෙළපිණ්ඩං විය ඡඩ්ඩෙත්වා පබ්බජිස්සන්ති, කිමඞ්ගං පනාහ’’න්ති භණ්ඩිකං ඔමුඤ්චිත්වා තානි ආභරණානි රුක්ඛෙ ලග්ගෙත්වා ‘‘අත්ථිකා ගණ්හන්තූ’’ති වත්වා තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා තෙහි ‘‘කස්මා නිවත්තොසී’’ති පුට්ඨො තමත්ථං ආරොචෙසි. අථ නං තෙ ආදාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා, ‘‘මයං, භන්තෙ, සාකියා නාම මානනිස්සිතා, අයං අම්හාකං දීඝරත්තං පරිචාරකො, ඉමං පඨමතරං පබ්බාජෙථ, මයමස්ස අභිවාදනාදීනි කරිස්සාම, එවං නො මානො නිම්මානායිස්සතී’’ති වත්වා තං පඨමතරං පබ්බාජෙත්වා පච්ඡා සයං පබ්බජිංසු. තෙසු ආයස්මා භද්දියො තෙනෙව අන්තරවස්සෙන තෙවිජ්ජො අහොසි. ආයස්මා අනුරුද්ධො දිබ්බචක්ඛුකො හුත්වා පච්ඡා **මහාවිතක්කසුත්තං** (අ. නි. 8.30) සුත්වා අරහත්තං පාපුණි. ආයස්මා ආනන්දො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. භගුත්ථෙරො ච කිම්බිලත්ථෙරො ච අපරභාගෙ විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු. දෙවදත්තො පොථුජ්ජනිකං ඉද්ධිං පත්තො.

අපරභාගෙ සත්ථරි කොසම්බියං විහරන්තෙ සසාවකසඞ්ඝස්ස තථාගතස්ස මහන්තො ලාභසක්කාරො නිබ්බත්ති. වත්ථභෙසජ්ජාදිහත්ථා මනුස්සා විහාරං පවිසිත්වා ‘‘කුහිං සත්ථා, කුහිං සාරිපුත්තත්ථෙරො, කුහිං මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො, කුහිං මහාකස්සපත්ථෙරො, කුහිං භද්දියත්ථෙරො, කුහිං අනුරුද්ධත්ථෙරො, කුහිං ආනන්දත්ථෙරො, කුහිං භගුත්ථෙරො, කුහිං කිම්බිලත්ථෙරො’’ති අසීතිමහාසාවකානං නිසින්නට්ඨානං ඔලොකෙන්තා විචරන්ති. ‘‘දෙවදත්තත්ථෙරො කුහිං නිසින්නො වා, ඨිතො වා’’ති පුච්ඡන්තො නාම නත්ථි. සො චින්තෙසි – ‘‘අහම්පි එතෙහි සද්ධිඤ්ඤෙව පබ්බජිතො, එතෙපි ඛත්තියපබ්බජිතා, අහම්පි ඛත්තියපබ්බජිතො, ලාභසක්කාරහත්ථා මනුස්සා එතෙයෙව පරියෙසන්ති, මම නාමං ගහෙතාපි නත්ථි. කෙන නු ඛො සද්ධිං එකතො හුත්වා කං පසාදෙත්වා මම ලාභසක්කාරං නිබ්බත්තෙය්‍ය’’න්ති. අථස්ස එතදහොසි – ‘‘අයං ඛො රාජා බිම්බිසාරො පඨමදස්සනෙනෙව එකාදසහි නහුතෙහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතො, න සක්කා එතෙන සද්ධිං එකතො භවිතුං, කොසලරඤ්ඤාපි සද්ධිං න සක්කා භවිතුං. අයං ඛො පන රඤ්ඤො පුත්තො අජාතසත්තු කුමාරො කස්සචි ගුණදොසෙ න ජානාති, එතෙන සද්ධිං එකතො භවිස්සාමී’’ති. සො කොසම්බිතො රාජගහං ගන්ත්වා කුමාරකවණ්ණං අභිනිම්මිනිත්වා චත්තාරො ආසීවිසෙ චතූසු හත්ථපාදෙසු එකං ගීවාය පිළන්ධිත්වා එකං සීසෙ චුම්බටකං කත්වා එකං එකංසං කරිත්වා ඉමාය අහිමෙඛලාය ආකාසතො ඔරුය්හ අජාතසත්තුස්ස උච්ඡඞ්ගෙ නිසීදිත්වා තෙන භීතෙන ‘‘කොසි ත්ව’’න්ති වුත්තෙ ‘‘අහං දෙවදත්තො’’ති වත්වා තස්ස භයවිනොදනත්ථං තං අත්තභාවං පටිසංහරිත්වා සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධරො පුරතො ඨත්වා

තං පසාදෙත්වා ලාභසක්කාරං නිබ්බත්තෙසි. සො ලාභසක්කාරාභිභූතො ‘‘අහං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිහරිස්සාමී’’ති පාපකං චිත්තං උප්පාදෙත්වා සහ චිත්තුප්පාදෙන ඉද්ධිතො පරිහායිත්වා සත්ථාරං වෙළුවනවිහාරෙ සරාජිකාය පරිසාය ධම්මං දෙසෙන්තං වන්දිත්වා උට්ඨායාසනා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ – ‘‘භගවා, භන්තෙ, එතරහි ජිණ්ණො වුඩ්ඪො මහල්ලකො, අප්පොස්සුක්කො දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරං අනුයුඤ්ජතු, අහං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිහරිස්සාමි, නිය්යාදෙථ මෙ භික්ඛුසඞ්ඝ’’න්ති වත්වා සත්ථාරා ඛෙළාසකවාදෙන අපසාදෙත්වා පටික්ඛිත්තො අනත්තමනො ඉමං පඨමං තථාගතෙ ආඝාතං බන්ධිත්වා පක්කාමි.

අථස්ස භගවා රාජගහෙ පකාසනීයකම්මං කාරෙසි. සො ‘‘පරිච්චත්තො දානි අහං සමණෙන ගොතමෙන, ඉදානිස්ස අනත්ථං කරිස්සාමී’’ති අජාතසත්තුං උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘පුබ්බෙ ඛො, කුමාර, මනුස්සා දීඝායුකා, එතරහි අප්පායුකා. ඨානං ඛො පනෙතං විජ්ජති, යං ත්වං කුමාරොව සමානො කාලං කරෙය්‍යාසි, තෙන හි ත්වං, කුමාර, පිතරං හන්ත්වා රාජා හොහි, අහං භගවන්තං හන්ත්වා බුද්ධො භවිස්සාමී’’ති වත්වා තස්මිං රජ්ජෙ පතිට්ඨිතෙ තථාගතස්ස වධාය පුරිසෙ පයොජෙත්වා තෙසු සොතාපත්තිඵලං පත්වා නිවත්තෙසු සයං ගිජ්ඣකූටපබ්බතං අභිරුහිත්වා, ‘‘අහමෙව සමණං ගොතමං ජීවිතා වොරොපෙස්සාමී’’ති සිලං පවිජ්ඣිත්වා රුහිරුප්පාදකකම්මං කත්වා ඉමිනාපි උපායෙන මාරෙතුං අසක්කොන්තො පුන නාළාගිරිං විස්සජ්ජාපෙසි. තස්මිං ආගච්ඡන්තෙ ආනන්දත්ථෙරො අත්තනො ජීවිතං සත්ථු පරිච්චජිත්වා පුරතො අට්ඨාසි. සත්ථා නාගං දමෙත්වා නගරා නික්ඛමිත්වා විහාරං ගන්ත්වා අනෙකසහස්සෙහි උපාසකෙහි අභිහටං මහාදානං පරිභුඤ්ජිත්වා තස්මිං දිවසෙ සන්නිපතිතානං අට්ඨාරසකොටිසඞ්ඛාතානං රාජගහවාසීනං අනුපුබ්බිං කථං කථෙත්වා චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයෙ ජාතෙ ‘‘අහො ආයස්මා ආනන්දො මහාගුණො, තථාරූපෙ නාම හත්ථිනාගෙ ආගච්ඡන්තෙ අත්තනො ජීවිතං පරිච්චජිත්වා සත්ථු පුරතොව අට්ඨාසී’’ති ථෙරස්ස ගුණකථං සුත්වා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපෙස මමත්ථාය ජීවිතං පරිච්චජියෙවා’’ති වත්වා භික්ඛූහි යාචිතො **චූළහංස** (ජා. 1.15.133 ආදයො; 2.21.1 ආදයො) – **මහාහංස** (ජා. 2.21.89 ආදයො) – **කක්කටකජාතකානි** (ජා. 1.3.49 ආදයො) කථෙසි. දෙවදත්තස්සාපි කම්මං නෙව පාකටං, තථා රඤ්ඤො මාරාපිතත්තා, න වධකානං පයොජිතත්තා න සිලාය පවිද්ධත්තා පාකටං අහොසි, යථා නාළාගිරිහත්ථිනො විස්සජ්ජිතත්තා. තදා හි මහාජනො ‘‘රාජාපි දෙවදත්තෙනෙව මාරාපිතො, වධකොපි පයොජිතො, සිලාපි අපවිද්ධා. ඉදානි පන තෙන නාළාගිරි විස්සජ්ජාපිතො, එවරූපං නාම පාපකං ගහෙත්වා රාජා විචරතී’’ති කොලාහලමකාසි.

රාජා මහාජනස්ස කථං සුත්වා පඤ්ච ථාලිපාකසතානි නීහරාපෙත්වා න පුන තස්සූපට්ඨානං අගමාසි, නාගරාපිස්ස කුලං උපගතස්ස භික්ඛාමත්තම්පි න අදංසු. සො පරිහීනලාභසක්කාරො කොහඤ්ඤෙන ජීවිතුකාමො සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්ච වත්ථූනි යාචිත්වා භගවතො ‘‘අලං, දෙවදත්ත, යො ඉච්ඡති, සො ආරඤ්ඤකො හොතූ’’ති පටික්ඛිත්තො කස්සාවුසො, වචනං සොභනං, කිං තථාගතස්ස උදාහු මම, අහඤ්හි උක්කට්ඨවසෙන එවං වදාමි, ‘‘සාධු, භන්තෙ, භික්ඛූ යාවජීවං ආරඤ්ඤකා අස්සු, පිණ්ඩපාතිකා, පංසුකූලිකා, රුක්ඛමූලිකා, මච්ඡමංසං න ඛාදෙය්‍යු’’න්ති. ‘‘යො දුක්ඛා මුච්චිතුකාමො, සො මයා සද්ධිං ආගච්ඡතූ’’ති වත්වා පක්කාමි. තස්ස වචනං සුත්වා එකච්චෙ නවකපබ්බජිතා මන්දබුද්ධිනො ‘‘කල්‍යාණං දෙවදත්තො ආහ, එතෙන සද්ධිං විචරිස්සාමා’’ති තෙන සද්ධිං එකතො අහෙසුං. ඉති සො පඤ්චසතෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං තෙහි පඤ්චහි වත්ථූහි ලූඛප්පසන්නං ජනං සඤ්ඤාපෙන්තො කුලෙසු විඤ්ඤාපෙත්වා විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජන්තො සඞ්ඝභෙදාය පරක්කමි. සො භගවතා, ‘‘සච්චං කිර ත්වං, දෙවදත්ත, සඞ්ඝභෙදාය පරක්කමසි චක්කභෙදායා’’ති පුට්ඨො ‘‘සච්චං භගවා’’ති වත්වා, ‘‘ගරුකො ඛො, දෙවදත්ත, සඞ්ඝභෙදො’’තිආදීහි ඔවදිතොපි සත්ථු වචනං අනාදියිත්වා පක්කන්තො ආයස්මන්තං ආනන්දං රාජගහෙ පිණ්ඩාය චරන්තං දිස්වා, ‘‘අජ්ජතග්ගෙ දානාහං, ආවුසො ආනන්ද, අඤ්ඤත්‍රෙව භගවතා, අඤ්ඤත්‍ර, භික්ඛුසඞ්ඝා උපොසථං කරිස්සාමි, සඞ්ඝකම්මං කරිස්සාමී’’ති ආහ. ථෙරො තමත්ථං භගවතො ආරොචෙසි. තං විදිත්වා සත්ථා උප්පන්නධම්මසංවෙගො හුත්වා, ‘‘දෙවදත්තො සදෙවකස්ස ලොකස්ස අනත්ථනිස්සිතං අත්තනො අවීචිම්හි පච්චනකකම්මං කරොතී’’ති විතක්කෙත්වා –

‘‘සුකරානි අසාධූනි, අත්තනො අහිතානි ච;
යං වෙ හිතඤ්ච සාධුඤ්ච, තං වෙ පරමදුක්කර’’න්ති. (ධ. ප. 163) –

ඉමං ගාථං වත්වා පුන ඉමං උදානං උදානෙසි –

‘‘සුකරං සාධුනා සාධු, සාධු පාපෙන දුක්කරං;
පාපං පාපෙන සුකරං, පාපමරියෙහි දුක්කර’’න්ති. (උදා. 48; චූළව. 343);

අථ ඛො දෙවදත්තො උපොසථදිවසෙ අත්තනො පරිසාය සද්ධිං එකමන්තං නිසීදිත්වා, ‘‘යස්සිමානි පඤ්ච වත්ථූනි ඛමන්ති , සො සලාකං ගණ්හතූ’’ති වත්වා පඤ්චසතෙහි වජ්ජිපුත්තකෙහි නවකෙහි අප්පකතඤ්ඤූහි සලාකාය ගහිතාය සඞ්ඝං භින්දිත්වා තෙ භික්ඛූ ආදාය ගයාසීසං අගමාසි. තස්ස තත්ථ ගතභාවං සුත්වා සත්ථා තෙසං භික්ඛූනං ආනයනත්ථාය ද්වෙ අග්ගසාවකෙ පෙසෙසි. තෙ තත්ථ ගන්ත්වා ආදෙසනාපාටිහාරියානුසාසනියා චෙව ඉද්ධිපාටිහාරියානුසාසනියා ච අනුසාසන්තා තෙ අමතං පායෙත්වා ආදාය ආකාසෙන ආගමිංසු. කොකාලිකොපි ඛො ‘‘උට්ඨෙහි, ආවුසො දෙවදත්ත, නීතා තෙ භික්ඛූ සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙහි, නනු ත්වං මයා වුත්තො ‘මා, ආවුසො, සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙ විස්සාසී’ති. පාපිච්ඡා සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා, පාපිකානං ඉච්ඡානං වසං ගතා’’ති වත්වා ජණ්ණුකෙන හදයමජ්ඣෙ පහරි, තස්ස තත්ථෙව උණ්හං ලොහිතං මුඛතො උග්ගඤ්ඡි. ආයස්මන්තං පන සාරිපුත්තං

භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතං ආකාසෙන ආගච්ඡන්තං දිස්වා භික්ඛූ ආහංසු – ‘‘භන්තෙ, ආයස්මා සාරිපුත්තො ගමනකාලෙ අත්තදුතියො ගතො, ඉදානි මහාපරිවාරො ආගච්ඡන්තො සොභතී’’ති. සත්ථා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව සාරිපුත්තො සොභති, පුබ්බෙ තිරච්ඡානයොනියං නිබ්බත්තකාලෙපි මය්හං පුත්තො මම සන්තිකං ආගච්ඡන්තො සොභියෙවා’’ති වත්වා –

‘‘හොති සීලවතං අත්ථො, පටිසන්ථාරවුත්තිනං;
ලක්ඛණං පස්ස ආයන්තං, ඤාතිසඞ්ඝපුරක්ඛතං;
අථ පස්සසිමං කාළං, සුවිහීනංව ඤාතිභී’’ති. (ජා. 1.1.11) –

ඉදං ජාතකං කථෙසි. පුන භික්ඛූහි, ‘‘භන්තෙ, දෙවදත්තො කිර ද්වෙ අග්ගසාවකෙ උභොසු පස්සෙසු නිසීදාපෙත්වා ‘බුද්ධලීළාය ධම්මං දෙසෙස්සාමී’ති තුම්හාකං අනුකිරියං කරොතී’’ති වුත්තෙ, ‘‘න , භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපෙස මම අනුකිරියං කාතුං වායමි, න පන සක්ඛී’’ති වත්වා –

‘‘අපි වීරක පස්සෙසි, සකුණං මඤ්ජුභාණකං;
මයූරගීවසඞ්කාසං, පතිං මය්හං සවිට්ඨකං.

‘‘උදකථලචරස්ස පක්ඛිනො,
නිච්චං ආමකමච්ඡභොජිනො;
තස්සානුකරං සවිට්ඨකො,
සෙවාලෙ පලිගුණ්ඨිතො මතො’’ති. (ජා. 1.2.107-108) –

ආදිනා ජාතකං වත්වා අපරාපරෙසුපි දිවසෙසු තථානුරූපමෙව කථං ආරබ්භ –

‘‘අචාරි වතායං විතුදං වනානි,
කට්ඨඞ්ගරුක්ඛෙසු අසාරකෙසු;
අථාසදා ඛදිරං ජාතසාරං,
යත්ථබ්භිදා ගරුළො උත්තමඞ්ග’’න්ති. (ජා. 1.2.120);

‘‘ලසී ච තෙ නිප්ඵලිකා, මත්ථකො ච පදාලිතො;
සබ්බා තෙ ඵාසුකා භග්ගා, අජ්ජ ඛො ත්වං විරොචසී’’ති. (ජා. 1.1.143) –

එවමාදීනි ජාතකානි කථෙසි. පුන ‘‘අකතඤ්ඤූ දෙවදත්තො’’ති කථං ආරබ්භ –

‘‘අකරම්හස තෙ කිච්චං, යං බලං අහුවම්හසෙ;
මිගරාජ නමො ත්‍යත්ථු, අපි කිඤ්චි ලභාමසෙ.

‘‘මම ලොහිතභක්ඛස්ස, නිච්චං ලුද්දානි කුබ්බතො;
දන්තන්තරගතො සන්තො, තං බහුං යම්පි ජීවසී’’ති. (ජා. 1.4.29-30) –

ආදීනි ජාතකානි කථෙසි. පුන වධාය පරිසක්කනමස්ස ආරබ්භ –

‘‘ඤාතමෙතං කුරුඞ්ගස්ස, යං ත්වං සෙපණ්ණි සිය්‍යාසි;
අඤ්ඤං සෙපණ්ණි ගච්ඡාමි, න මෙ තෙ රුච්චතෙ ඵල’’න්ති. (ජා. 1.1.21) –

ආදීනි ජාතකානි කථෙසි. පුනදිවසෙ ‘‘උභතො පරිහීනො දෙවදත්තො ලාභසක්කාරතො ච සාමඤ්ඤතො චා’’ති කථාසු පවත්තමානාසු ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව දෙවදත්තො පරිහීනො, පුබ්බෙපෙස පරිහීනොයෙවා’’ති වත්වා –

‘‘අක්ඛී භින්නා පටො නට්ඨො, සඛිගෙහෙ ච භණ්ඩනං;
උභතො පදුට්ඨා කම්මන්තා, උදකම්හි ථලම්හි චා’’ති. (ජා. 1.1.139) –

ආදීනි ජාතකානි කථෙසි. එවං රාජගහෙ විහරන්තොව දෙවදත්තං ආරබ්භ බහූනි ජාතකානි කථෙත්වා රාජගහතො සාවත්ථිං ගන්ත්වා ජෙතවනෙ විහාරෙ වාසං කප්පෙසි. දෙවදත්තොපි ඛො නව මාසෙ ගිලානො පච්ඡිමෙ කාලෙ සත්ථාරං දට්ඨුකාමො හුත්වා අත්තනො සාවකෙ ආහ – ‘‘අහං සත්ථාරං දට්ඨුකාමො, තං මෙ දස්සෙථා’’ති. ‘‘ත්වං සමත්ථකාලෙ සත්ථාරා සද්ධිං වෙරී හුත්වා අචරි, න මයං තත්ථ නෙස්සාමා’’ති වුත්තෙ, ‘‘මා මං නාසෙථ, මයා සත්ථරි ආඝාතො කතො, සත්ථු පන මයි කෙසග්ගමත්තොපි ආඝාතො නත්ථී’’. සො හි භගවා –

‘‘වධකෙ දෙවදත්තම්හි, චොරෙ අඞ්ගුලිමාලකෙ;

ධනපාලෙ රාහුලෙ ච, සබ්බත්ථ සමමානසො’’ති. (අප. ථෙර 1.1.585; මි. ප. 6.6.5) –

‘‘දස්සෙථ මෙ භගවන්ත’’න්ති පුනප්පුනං යාචි. අථ නං තෙ මඤ්චකෙනාදාය නික්ඛමිංසු. තස්ස ආගමනං සුත්වා භික්ඛූ සත්ථු ආරොචෙසුං – ‘‘භන්තෙ, දෙවදත්තො කිර තුම්හාකං දස්සනත්ථාය ආගච්ඡතී’’ති. ‘‘න, භික්ඛවෙ, සො තෙනත්තභාවෙන මං පස්සිතුං ලභිස්සතී’’ති. දෙවදත්තො කිර පඤ්චන්නං වත්ථූනං ආයාචිතකාලතො පට්ඨාය පුන බුද්ධං දට්ඨුං න ලභති, අයං ධම්මතා. ‘‘අසුකට්ඨානඤ්ච අසුකට්ඨානඤ්ච ආගතො, භන්තෙ’’ති. ‘‘යං ඉච්ඡති, තං කරොතු, න සො මං පස්සිතුං ලභිස්සතී’’ති. ‘‘භන්තෙ, ඉතො යොජනමත්තං ආගතො, අඩ්ඪයොජනං, ගාවුතං, ජෙතවනපොක්ඛරණීසමීපං ආගතො, භන්තෙ’’ති. ‘‘සචෙපි අන්තොජෙතවනං පවිසති, නෙව මං පස්සිතුං ලභිස්සතී’’ති. දෙවදත්තං ගහෙත්වා ආගතා ජෙතවනපොක්ඛරණීතීරෙ මඤ්චං ඔතාරෙත්වා පොක්ඛරණිං න්හායිතුං ඔතරිංසු. දෙවදත්තොපි ඛො මඤ්චතො වුට්ඨාය උභො පාදෙ භූමියං ඨපෙත්වා නිසීදි. පාදා පථවිං පවිසිංසු . සො අනුක්කමෙන යාව ගොප්ඵකා, යාව ජණ්ණුකා, යාව කටිතො, යාව ථනතො, යාව ගීවතො පවිසිත්වා හනුකට්ඨිකස්ස භූමියං පතිට්ඨිතකාලෙ –

‘‘ඉමෙහි අට්ඨීහි තමග්ගපුග්ගලං,
දෙවාතිදෙවං නරදම්මසාරථිං;
සමන්තචක්ඛුං සතපුඤ්ඤලක්ඛණං,
පාණෙහි බුද්ධං සරණං උපෙමී’’ති. (මි. ප. 4.1.3) –

ඉමං ගාථමාහ. ඉදං කිර ඨානං දිස්වා තථාගතො දෙවදත්තං පබ්බාජෙසි. සචෙ හි න සො පබ්බජිස්ස, ගිහී හුත්වා කම්මඤ්ච භාරියං අකරිස්ස, ආයතිං භවනිස්සරණපච්චයං කාතුං න සක්ඛිස්ස, පබ්බජිත්වා ච පන කිඤ්චාපි කම්මං භාරියං කරිස්සති, ආයතිං භවනිස්සරණපච්චයං කාතුං සක්ඛිස්සතීති තං සත්ථා පබ්බාජෙසි. සො හි ඉතො සතසහස්සකප්පමත්ථකෙ අට්ඨිස්සරො නාම පච්චෙකබුද්ධො භවිස්සති, සො පථවිං පවිසිත්වා අවීචිම්හි නිබ්බත්ති. නිච්චලෙ බුද්ධෙ අපරජ්ඣභාවෙන පන නිච්චලොව හුත්වා පච්චතුති යොජනසතිකෙ අන්තො අවීචිම්හි යොජනසතුබ්බෙධෙමෙවස්ස සරීරං නිබ්බත්ති. සීසං යාව කණ්ණසක්ඛලිතො උපරි අයකපල්ලං පාවිසි, පාදා යාව ගොප්ඵකා හෙට්ඨා අයපථවියං පවිට්ඨා, මහාතාලක්ඛන්ධපරිමාණං අයසූලං පච්ඡිමභිත්තිතො නික්ඛමිත්වා පිට්ඨිමජ්ඣං භින්දිත්වා උරෙන නික්ඛමිත්වා පුරිමභිත්තිං පාවිසි, අපරං දක්ඛිණභිත්තිතො නික්ඛමිත්වා දක්ඛිණපස්සං භින්දිත්වා වාමපස්සෙන නික්ඛමිත්වා උත්තරභිත්තිං පාවිසි, අපරං උපරි කපල්ලතො නික්ඛමිත්වා මත්ථකං භින්දිත්වා අධොභාගෙන නික්ඛමිත්වා අයපථවිං පාවිසි. එවං සො තත්ථ නිච්චලොව පච්චි.

භික්ඛූ ‘‘එත්තකං ඨානං දෙවදත්තො ආගච්ඡන්තො සත්ථාරං දට්ඨුං අලභිත්වාව පථවිං පවිට්ඨො’’ති කථං සමුට්ඨාපෙසුං. සත්ථා ‘‘න, භික්ඛවෙ, දෙවදත්තො ඉදානෙව මයි අපරජ්ඣිත්වා පථවිං පාවිසි, පුබ්බෙපි පවිට්ඨොයෙවා’’ති වත්වා හත්ථිරාජකාලෙ මග්ගමූළ්හං පුරිසං සමස්සාසෙත්වා අත්තනො පිට්ඨිං ආරොපෙත්වා ඛෙමන්තං පාපිතස්ස පුන තික්ඛත්තුං ආගන්ත්වා අග්ගට්ඨානෙ මජ්ඣිමට්ඨානෙ මූලෙහි එවං දන්තෙ ඡින්දිත්වා තතියවාරෙ මහාපුරිසස්ස චක්ඛුපථං අතික්කමන්තස්ස තස්ස පථවිං පවිට්ඨභාවං දීපෙතුං –

‘‘අකතඤ්ඤුස්ස පොසස්ස, නිච්චං විවරදස්සිනො;
සබ්බං චෙ පථවිං දජ්ජා, නෙව නං අභිරාධයෙ’’ති. (ජා. 1.1.72; 1.9.107) –

ඉදං ජාතකං කථෙත්වා පුනපි තථෙව කථාය සමුට්ඨිතාය ඛන්තිවාදිභූතෙ අත්තනි අපරජ්ඣිත්වා කලාබුරාජභූතස්ස තස්ස පථවිං පවිට්ඨභාවං දීපෙතුං **ඛන්තිවාදිජාතකඤ්ච** (ජා. 1.4.49 ආදයො), චූළධම්මපාලභූතෙ අත්තනි අපරජ්ඣිත්වා මහාපතාපරාජභූතස්ස තස්ස පථවිං පවිට්ඨභාවං දීපෙතුං **චූළධම්මපාලජාතකඤ්ච** (ජා. 1.5.44 ආදයො) කථෙසි.

පථවිං පවිට්ඨෙ පන දෙවදත්තෙ මහාජනො හට්ඨතුට්ඨො ධජපටාකකදලියො උස්සාපෙත්වා පුණ්ණඝටෙ ඨපෙත්වා ‘‘ලාභා වත නො’’ති මහන්තං ඡණං අනුභොති. තමත්ථං භගවතො ආරොචෙසුං. භගවා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව දෙවදත්තෙ මතෙ මහාජනො තුස්සති, පුබ්බෙපි තුස්සියෙවා’’ති වත්වා සබ්බජනස්ස අප්පියෙ චණ්ඩෙ ඵරුසෙ බාරාණසියං පිඞ්ගලරඤ්ඤෙ නාම මතෙ මහාජනස්ස තුට්ඨභාවං දීපෙතුං –

‘‘සබ්බො ජනො හිංසිතො පිඞ්ගලෙන,
තස්මිං මතෙ පච්චයා වෙදයන්ති;
පියො නු තෙ ආසි අකණ්හනෙත්තො,
කස්මා තුවං රොදසි ද්වාරපාල.

‘‘න මෙ පියො ආසි අකණ්හනෙත්තො,
භායාමි පච්චාගමනාය තස්ස;
ඉතො ගතො හිංසෙය්‍ය මච්චුරාජං,
සො හිංසිතො ආනෙය්‍ය පුන ඉධා’’ති. (ජා. 1.2.179-180) –

ඉදං **පිඞ්ගලජාතකං** කථෙසි. භික්ඛූ සත්ථාරං පුච්ඡිංසු – ‘‘ඉදානි, භන්තෙ, දෙවදත්තො කුහිං නිබ්බත්තො’’ති? ‘‘අවීචිමහානිරයෙ, භික්ඛවෙ’’ති. ‘‘භන්තෙ, ඉධ තප්පන්තො විචරිත්වා පුන ගන්ත්වා තප්පනට්ඨානෙයෙව නිබ්බත්තො’’ති. ‘‘ආම, භික්ඛවෙ, පබ්බජිතා වා හොන්තු ගහට්ඨා වා, පමාදවිහාරිනො උභයත්ථ තප්පන්තියෙවා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

17. ‘‘ඉධ තප්පති පෙච්ච තප්පති, පාපකාරී උභයත්ථ තප්පති;
පාපං මෙ කතන්ති තප්පති, භියෙයා තප්පති දුග්ගතිං ගතො’’ති.

තත්ථ **ඉධ තප්පතීති** ඉධ කම්මතප්පනෙන දොමනස්සමත්තෙන තප්පති. **පෙච්චාති** පරලොකෙ පන විපාකතප්පනෙන අතිදාරුණෙන අපායදුක්ඛෙන තප්පති. **පාපකාරීති** නානප්පකාරස්ස පාපස්ස කත්තා. **උභයත්ථාති** ඉමිනා වුත්තප්පකාරෙන තප්පනෙන උභයත්ථ තප්පති නාම. **පාපං මෙති** සො හි කම්මතප්පනෙන කප්පන්තො ‘‘පාපං මෙ කත’’න්ති තප්පති. තං අප්පමත්තකං තප්පනං, විපාකතප්පනෙන පන තප්පන්තො **භියෙයා තප්පති දුග්ගතිං ගතො** අතිඑරුසෙන තප්පනෙන අතිවිය තප්පතීති.

ගාථාපරියොසානෙ බහූ සොතාපන්නාදයො අහෙසුං. දෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා ජාතාති.

දෙවදත්තවත්ථු ද්වාදසමං.

13. සුමනාදෙවීවත්ථු

ඉධ නන්දතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සුමනාදෙවිං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියඤ්හි දෙවසිකං අනාථපිණ්ඩිකස්ස ගෙහෙ ද්වෙ භික්ඛුසහස්සානි භුඤ්ජන්ති, තථා විසාඛාය මහාඋපාසිකාය. සාවත්ථියං යො යො දානං දාතුකාමො හොති, සො සො තෙසං උභින්නං ඔකාසං ලභිත්වාව කරොති. කිං කාරණා? ‘‘තුම්හාකං දානග්ගං අනාථපිණ්ඩිකො වා විසාඛා වා ආගතා’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘නාගතා’’ති වුත්තෙ සතසහස්සං විස්සජ්ජෙත්වා කතදානම්පි ‘‘කිං දානං නාමෙත’’න්ති ගරහන්ති. උභොපි හි තෙ භික්ඛුසඞ්ඝස්ස රුචිඤ්ච අනුච්ඡවිකකිච්චානි ච අතිවිය ජානන්ති, තෙසු විචාරෙන්තෙසු භික්ඛූ චිත්තරූපං භුඤ්ජන්ති. තස්මා සබ්බෙ දානං දාතුකාමා තෙ ගහෙත්වාව ගච්ඡන්ති. ඉති තෙ අත්තනො අත්තනො ඝරෙ භික්ඛූ පරිවිසිතුං න ලභන්ති. තතො විසාඛා, ‘‘කො නු ඛො මම ඨානෙ ඨත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං පරිවිසිස්සතී’’ති උපධාරෙන්තී පුත්තස්ස ධීතරං දිස්වා තං අත්තනො ඨානෙ ඨපෙසි. සා තස්සා නිවෙසනෙ භික්ඛුසඞ්ඝං පරිවිසති. අනාථපිණ්ඩිකොපි මහාසුභද්දං නාම ජෙට්ඨධීතරං ඨපෙසි. සා භික්ඛූනං වෙය්‍යාවච්චං කරොන්තී ධම්මං සුණන්තී සොතාපන්නා හුත්වා පතිකුලං අගමාසි. තතො චූළසුභද්දං ඨපෙසි. සාපි තථෙව කරොන්තී සොතාපන්නා හුත්වා පතිකුලං ගතා. අථ සුමනදෙවිං නාම කනිට්ඨධීතරං ඨපෙසි. සා පන ධම්මං සුත්වා සකදාගාමිඵලං පත්වා කුමාරිකාව හුත්වා තථාරූපෙන අඵාසුකෙන ආතුරා ආහාරුපච්ඡෙදං කත්වා පිතරං දට්ඨුකාමා හුත්වා පක්කොසාපෙසි. සො එකස්මිං දානග්ගෙ තස්සා සාසනං සුත්වාව ආගන්ත්වා, ‘‘කිං, අම්ම සුමනෙ’’ති ආහ. සාපි නං ආහ – ‘‘කිං, තාත කනිට්ඨභාතිකා’’ති? ‘‘විලපසි අම්මා’’ති? ‘‘න විලපාමි, කනිට්ඨභාතිකා’’ති. ‘‘භායසි, අම්මා’’ති? ‘‘න භායාමි, කනිට්ඨභාතිකා’’ති. එත්තකං වත්වායෙව පන සා කාලමකාසි. සො සොතාපන්නොපි සමානො සෙට්ඨිධීතරි උප්පන්නසොකං අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තො ධීතු සරීරකිච්චං කාරෙත්වා රොදන්තො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා, ‘‘කිං, ගහපති, දුක්ඛී දුම්මනො අස්සුමුඛො රොදමානො ආගතොසී’’ති වුත්තෙ, ‘‘ධීතා මෙ, භන්තෙ, සුමනදෙවී කාලකතා’’ති ආහ. ‘‘අථ කස්මා සොචසි, නනු සබ්බෙසං එකංසිකං මරණ’’න්ති? ‘‘ජානාමෙතං, භන්තෙ, එවරූපා නාම මෙ හිරිඔත්තප්පසම්පන්නා ධීතා, සා මරණකාලෙ සතිං පච්චුපට්ඨාපෙතුං අසක්කොන්තී විලපමානා මතා, තෙන මෙ අනප්පකං දොමනස්සං උප්පජ්ජතී’’ති. ‘‘කිං පන තාය කථිතං මහාසෙට්ඨී’’ති? ‘‘අහං තං, භන්තෙ, ‘අම්ම, සුමනෙ’ති ආමන්තෙසිං. අථ මං ආහ – ‘කිං, තාත, කනිට්ඨභාතිකා’ති? ‘විලපසි, අම්මා’ති? ‘න විලපාමි, කනිට්ඨභාතිකා’ති. ‘භායසි, අම්මා’ති? ‘න භායාමි කනිට්ඨභාතිකා’ති. එත්තකං වත්වා කාලමකාසී’’ති. අථ නං භගවා ආහ – ‘‘න තෙ මහාසෙට්ඨී ධීතා විලපතී’’ති. ‘‘අථ කස්මා භන්තෙ එවමාහා’’ති? ‘‘කනිට්ඨත්තායෙව . ධීතා හි තෙ, ගහපති, මග්ගඵලෙහි තයා මහල්ලිකා. ත්වඤ්හි සොතාපන්නො, ධීතා පන තෙ සකදාගාමිනී. සා මග්ගඵලෙහි තයා මහල්ලිකත්තා තං එවමාහා’’ති. ‘‘එවං, භන්තෙ’’ති? ‘‘එවං, ගහපතී’’ති. ‘‘ඉදානි කුහිං නිබ්බත්තා, භන්තෙ’’ති? ‘‘තුසිතභවනෙ, ගහපතී’’ති. ‘‘භන්තෙ, මම ධීතා ඉධ ඤාතකානං අන්තරෙ නන්දමානා විචරිත්වා ඉතො ගන්ත්වාපි නන්දනට්ඨානෙයෙව නිබ්බත්තා’’ති. අථ නං සත්ථා ‘‘ආම, ගහපති, අප්පමත්තා නාම ගහට්ඨා වා පබ්බජිතා වා ඉධ ලොකෙ ච පරලොකෙ ච නන්දන්තියෙවා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

18. ‘‘ඉධ නන්දති පෙච්ච නන්දති, කතපුඤ්ඤො උභයත්ථ නන්දති;
පුඤ්ඤං මෙ කතන්ති නන්දති, භියෙයා නන්දති සුග්ගතිං ගතො’’ති.

තත්ථ **ඉධාති** ඉධ ලොකෙ කම්මනන්දනෙන නන්දති. **පෙච්චාති** පරලොකෙ විපාකනන්දනෙන නන්දති. **කතපුඤ්ඤොති** නානප්පකාරස්ස පුඤ්ඤස්ස කත්තා. **උභයත්ථාති** ඉධ ‘‘කතං මෙ කුසලං, අකතං මෙ පාප’’න්ති නන්දති, පරත්ථ විපාකං අනුභවන්තො නන්දති. **පුඤ්ඤං මෙති** ඉධ නන්දන්තො පන ‘‘පුඤ්ඤං මෙ කත’’න්ති සොමනස්සමත්තෙනෙව කම්මනන්දනං උපාදාය නන්දති. **භියෙයාති** විපාකනන්දනෙන පන සුගතිං ගතො සත්තපඤ්ඤාසවස්සකොටියො සට්ඨිවස්සසතසහස්සානි දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවන්තො තුසිතපුරෙ අතිවිය නන්දතීති.

ගාථාපරියොසානෙ බහූ සොතාපන්නාදයො අහෙසුං. මහාජනස්ස සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා ජාතාති.

සුමනාදෙවීවත්ථු තෙරසමං.

14. ද්වෙසහායකභික්ඛුවත්ථු

බහුම්පි චෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ද්වෙ සහායකෙ ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථිවාසිනො හි ද්වෙ කුලපුත්තා සහායකා විහාරං ගන්ත්වා සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා කාමෙ පහාය සාසනෙ උරං දත්වා පබ්බජිත්වා පඤ්ච වස්සානි ආචරියුපජ්ඣායානං සන්තිකෙ වසිත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා සාසනෙ ධුරං පුච්ඡිත්වා විපස්සනාධුරඤ්ච ගන්ථධුරඤ්ච විත්ථාරතො සුත්වා එකො තාව ''අහං, භන්තෙ, මහල්ලකකාලෙ පබ්බජිතො න සක්ඛිස්සාමි ගන්ථධුරං පූරෙතුං, විපස්සනාධුරං පන පූරෙස්සාමී''ති යාව අරහත්තා විපස්සනාධුරං කථාපෙත්වා ඝටෙන්තො වායමන්තො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. ඉතරො පන ''අහං ගන්ථධුරං පූරෙස්සාමී''ති අනුක්කමෙන තෙපිටකං බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිත්වා ගතගතට්ඨානෙ ධම්මං කථෙති, සරභඤ්ඤං භණති, පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං ධම්මං වාචෙන්තො විචරති. අට්ඨාරසන්නං මහාගණානං ආචරියො අහොසි. භික්ඛූ සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ඉතරස්ස ථෙරස්ස වසනට්ඨානං ගන්ත්වා තස්ස ඔවාදෙ ඨත්වා අරහත්තං පත්වා ථෙරං වන්දිත්වා, ''සත්ථාරං දට්ඨුකාමම්හා''ති වදන්ති. ථෙරො ''ගච්ඡථ, ආවුසො, මම වචනෙන සත්ථාරං වන්දිත්වා අසීති මහාථෙරෙ වන්දථ, සහායකත්ථෙරම්පි මෙ 'අම්හාකං ආචරියො තුම්හෙ වන්දතී'ති වදථා''ති පෙසෙති. තෙ භික්ඛූ විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරඤ්චෙව අසීති මහාථෙරෙ ච වන්දිත්වා ගන්ථිකත්ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා, ''භන්තෙ, අම්හාකං ආචරියො තුම්හෙ වන්දතී''ති වදන්ති. ඉතරෙන ච ''කො නාම සො''ති වුත්තෙ, ''තුම්හාකං සහායකභික්ඛු, භන්තෙ''ති වදන්ති. එවං ථෙරෙ පුනප්පුනං සාසනං පහිණන්තෙ සො භික්ඛු ථොකං කාලං සහිත්වා අපරභාගෙ සහිතුං අසක්කොන්තො ''අම්හාකං ආචරියො තුම්හෙ වන්දතී''ති වුත්තෙ, ''කො එසො''ති වත්වා ''තුම්හාකං සහායකභික්ඛූ''ති වුත්තෙ, ''කිං පන තුම්හෙහි තස්ස සන්තිකෙ උග්ගහිතං, කිං දීඝනිකායාදීසු අඤ්ඤතරො නිකායො, කිං තීසු පිටකෙසු එකං පිටක''න්ති වත්වා ''චතුප්පදිකම්පි ගාථං න ජානාති, පංසුකූලං ගහෙත්වා පබ්බජිතකාලෙයෙව අරඤ්ඤං පවිට්ඨො, බහූ වත අන්තෙවාසිකෙ ලභි, තස්ස ආගතකාලෙ මයා පඤ්හං පුච්ඡිතුං වට්ටතී''ති චින්තෙසි.

අථ අපරභාගෙ ථෙරො සත්ථාරං දට්ඨුං ආගතො. සහායකස්ස ථෙරස්ස සන්තිකෙ පත්තචීවරං ඨපෙත්වා ගන්ත්වා සත්ථාරඤ්චෙව අසීති මහාථෙරෙ ච වන්දිත්වා සහායකස්ස වසනට්ඨානං පච්චාගමි. අථස්ස සො වත්තං කාරෙත්වා සමප්පමාණං ආසනං ගහෙත්වා, ''පඤ්හං පුච්ඡිස්සාමී''ති නිසීදි. තස්මිං ඛණෙ සත්ථා ''එස එවරූපං මම පුත්තං විහෙඨෙත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තෙය්‍යා''ති තස්මිං අනුකම්පාය විහාරචාරිකං චරන්තො විය තෙසං නිසින්නට්ඨානං ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසීදි. තත්ථ තත්ථ නිසීදන්තා හි භික්ඛූ බුද්ධාසනං පඤ්ඤාපෙත්වාව නිසීදන්ති. තෙන සත්ථා පකතිපඤ්ඤත්තෙයෙව ආසනෙ නිසීදි. නිසජ්ජ ඛො පන ගන්ථිකභික්ඛුං පඨමජ්ඣානෙ පඤ්හං පුච්ඡිත්වා තස්මිං අකථිතෙ දුතියජ්ඣානං ආදිං කත්වා අට්ඨසුපි සමාපත්තීසු රූපාරූපෙසු ච පඤ්හං පුච්ඡි. ගන්ථිකත්ථෙරො එකම්පි කථෙතුං නාසක්ඛි. ඉතරො තං සබ්බං කථෙසි. අථ නං සොතාපත්තිමග්ගෙ පඤ්හං පුච්ඡි. ගන්ථිකත්ථෙරො කථෙතුං නාසක්ඛි. තතො ඛීණාසවත්ථෙරං පුච්ඡි. ථෙරො කථෙසි. සත්ථා ''සාධු සාධු, භික්ඛූ''ති අභිනන්දිත්වා සෙසමග්ගෙසුපි පටිපාටියා පඤ්හං පුච්ඡි. ගන්ථිකො එකම්පි කථෙතුං නාසක්ඛි, ඛීණාසවො පුච්ඡිතං පුච්ඡිතං කථෙසි. සත්ථා චතූසුපි ඨානෙසු තස්ස සාධුකාරං අදාසි. තං සුත්වා භුම්මදෙවෙ ආදිං කත්වා යාව බ්‍රහ්මලොකා සබ්බා දෙවතා චෙව නාගසුපණ්ණා ච සාධුකාරං අදංසු. තං සාධුකාරං සුත්වා තස්ස අන්තෙවාසිකා චෙව සද්ධිවිහාරිනො ච සත්ථාරං උජ්ඣායිංසු – ''කිං නාමෙතං සත්ථාරා කතං, කිඤ්චි අජානන්තස්ස මහල්ලකත්ථෙරස්ස චතූසු ඨානෙසු සාධුකාරං අදාසි, අම්හාකං පනාචරියස්ස සබ්බපරියත්තිධරස්ස පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං පාමොක්ඛස්ස පසංසාමත්තම්පි න කරී''ති. අථ නෙ සත්ථා ''කිං නාමෙතං, භික්ඛවෙ, කථෙථා''ති පුච්ඡිත්වා තස්මිං අත්ථෙ ආරොචිතෙ, ''භික්ඛවෙ, තුම්හාකං ආචරියො මම සාසනෙ භතියා ගාවො රක්ඛණසදිසො, මය්හං පන පුත්තො යථාරුචියා පඤ්ච ගොරසෙ පරිභුඤ්ජනකසාමිසදිසො''ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

19. ''බහුම්පි චෙ සංහිත භාසමානො,
න තක්කරො හොති නරො පමත්තො;
ගොපොව ගාවො ගණයං පරෙසං,
න භාගවා සාමඤ්ඤස්ස හොති.

20. ''අප්පම්පි චෙ සංහිත භාසමානො,
ධම්මස්ස හොති අනුධම්මචාරී;
රාගඤ්ච දොසඤ්ච පහාය මොහං,
සම්මප්පජානො සුවිමුත්තචිත්තො.
''අනුපාදියානො ඉධ වා හුරං වා,
ස භාගවා සාමඤ්ඤස්ස හොතී''ති.

තත්ථ **සංහිතන්ති** තෙපිටකස්ස බුද්ධවචනස්සෙතං නාමං. තං ආචරියෙ උපසඞ්කමිත්වා උග්ගණ්හිත්වා බහුම්පි පරෙසං **භාසමානො** වාචෙන්තො තං ධම්මං සුත්වා යං කාරකෙන පුග්ගලෙන කත්තබ්බං, තක්කරො න හොති.

කුක්කුටස්ස පක්ඛපහරණමත්තම්පි අනිච්චාදිවසෙන යොනිසොමනසිකාරං නප්පවත්තෙති. එසො යථා නාම දිවසං භතියා ගාවො රක්ඛන්තො ගොපො පාතොව නිරවසෙසං සම්පටිච්ඡිත්වා සායං ගහෙත්වා සාමිකානං නියාදෙත්වා දිවසභතිමත්තං ගණ්හාති, යථාරුචියා පන පඤ්ච ගොරසෙ පරිභුඤ්ජිතුං න ලභති, එවමෙව කෙවලං අන්තෙවාසිකානං සන්තිකා වත්තපටිවත්තකරණමත්තස්ස භාගී හොති, සාමඤ්ඤස්ස පන භාගී න හොති. යථා පන ගොපාලකෙන නියාදිතානං ගුන්නං ගොරසං සාමිකාව පරිභුඤ්ජන්ති, තථා තෙන කථිතං ධම්මං සුත්වා කාරකපුග්ගලා යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජිත්වා කෙචි පඨමජ්ඣානාදීනි පාපුණන්ති, කෙචි විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා මග්ගඵලානි පාපුණන්ති, ගොණසාමිකා ගොරසස්සෙව සාමඤ්ඤස්ස භාගිනො හොන්ති.

ඉති සත්ථා සීලසම්පන්නස්ස බහුස්සුතස්ස පමාදවිහාරිනො අනිච්චාදිවසෙන යොනිසොමනසිකාරෙ පමත්තස්ස භික්ඛුනො වසෙන පඨමං ගාථං කථෙසි, න දුස්සීලස්ස. දුතියගාථා පන අප්පස්සුතස්සපි යොනිසොමනසිකාරෙ කම්මං කරොන්තස්ස කාරකපුග්ගලස්ස වසෙන කථිතා.

තත්ථ **අප්පම්පි චෙති** ථොකං එකවග්ගද්විවග්ගමත්තම්පි. **ධම්මස්ස හොති අනුධම්මචාරීති** අත්ථමඤ්ඤාය ධම්මමඤ්ඤාය නවලොකුත්තරධම්මස්ස අනුරූපං ධම්මං පුබ්බභාගපටිපදාසඞ්ඛාතං චතුපාරිසුද්ධිසීලධුතඞ්ගඅසුභකම්මට්ඨානාදිභෙදං චරන්තො අනුධම්මචාරී හොති. සො ''අජ්ජ අජ්ජෙවා''ති පටිවෙධං ආකඞ්ඛන්තො විචරති. සො ඉමාය සම්මාපටිපත්තියා රාගඤ්ච දොසඤ්ච පහාය මොහං සම්මා හෙතුනා නයෙන පරිජානිතබ්බෙ ධම්මෙ පරිජානන්තො තදඞ්ගවික්ඛම්භනසමුච්ඡෙදපටිප්පස්සද්ධිනිස්සරණවිමුත්තීනං වසෙන සුවිමුත්තචිත්තො, **අනුපාදියානො ඉධ වා හුරං වාති** ඉධලොකපරලොකපරියාපන්නා වා අජ්ඣත්තිකබාහිරා වා ඛන්ධායතනධාතුයො චතූහි උපාදානෙහි අනුපාදියන්තො මහාඛීණාසවො මග්ගසඞ්ඛාතස්ස සාමඤ්ඤස්ස වසෙන ආගතස්ස ඵලසාමඤ්ඤස්ස චෙව පඤ්චඅසෙක්ඛධම්මක්ඛන්ධස්ස ච භාගවා හොතීති රතනකූටෙන විය අගාරස්ස අරහත්තෙන දෙසනාය කූටං ගණ්හීති.

ගාථාපරියොසානෙ බහූ සොතාපන්නාදයො අහෙසුං. දෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා ජාතාති.

ද්වෙසහායකභික්ඛුවත්ථු චුද්දසමං.

යමකවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඨමො වග්ගො.

2. අප්පමාදවග්ගො

1. සාමාවතීවත්ථු

අප්පමාදො අමතපදන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා කොසම්බිං උපනිස්සාය ඝොසිතාරාමෙ විහරන්තො සාමාවතිප්පමුඛානං පඤ්චන්නං ඉත්ථිසතානං, මාගණ්ඩියප්පමුඛානඤ්ච එතිස්සා පඤ්චන්නං ඤාතිසතානං මරණබ්‍යසනං ආරබ්භ කථෙසි.

තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – අතීතෙ අල්ලකප්පරට්ඨෙ අල්ලකප්පරාජා නාම, වෙඨදීපකරට්ඨෙ වෙඨදීපකරාජා නාමාති ඉමෙ ද්වෙ දහරකාලතො පට්ඨාය සහායකා හුත්වා එකාචරියකුලෙ සිප්පං උග්ගණ්හිත්වා අත්තනො අත්තනො පිතූනං අච්චයෙන ඡත්තං උස්සාපෙත්වා ආයාමෙන දසදසයොජනිකෙ රට්ඨෙ රාජානො අහෙසුං. තෙ කාලෙන කාලං සමාගන්ත්වා එකතො තිට්ඨන්තා නිසීදන්තා නිපජ්ජන්තා මහාජනං ජායමානඤ්ච ජීයමානඤ්ච මීයමානඤ්ච දිස්වා ''පරලොකං ගච්ඡන්තං අනුගච්ඡන්තො නාම නත්ථි, අන්තමසො අත්තනො සරීරම්පි නානුගච්ඡති, සබ්බං පහාය ගන්තබ්බං, කිං නො ඝරාවාසෙන, පබ්බජිස්සාමා''ති මන්තෙත්වා රජ්ජානි පුත්තදාරානං නිය්‍යාදෙත්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා හිමවන්තප්පදෙසෙ වසන්තා මන්තයිංසු – ''මයං රජ්ජං පහාය පබ්බජිතා, න ජීවිතුං අසක්කොන්තා. තෙ මයං එකට්ඨානෙ වසන්තා අපබ්බජිතසදිසායෙව හොම, තස්මා විසුං වසිස්සාම. ත්වං එතස්මිං පබ්බතෙ වස, අහං ඉමස්මිං පබ්බතෙ වසිස්සාමි. අන්වඩ්ඪමාසං පන උපොසථදිවසෙ එකතො භවිස්සාමා''ති. අථ ඛො නෙසං එතදහොසි – ''එවම්පි නො ගණසඞ්ගණිකාව භවිස්සති, ත්වං පන තව පබ්බතෙ අග්ගිං ජාලෙය්‍යාසි, අහං මම පබ්බතෙ අග්ගිං ජාලෙස්සාමි, තාය සඤ්ඤාය අත්ථිභාවං ජානිස්සාමා''ති. තෙ තථා කරිංසු.

අථ අපරභාගෙ වෙඨදීපකතාපසො කාලං කත්වා මහෙසක්ඛො දෙවරාජා හුත්වා නිබ්බත්තො. තතො අඩ්ඪමාසෙ සම්පත්තෙ අග්ගිං අදිස්වාව ඉතරො ''සහායකො මෙ කාලකතො''ති අඤ්ඤාසි. ඉතරොපි නිබ්බත්තක්ඛණෙයෙව අත්තනො දෙවසිරිං ඔලොකෙත්වා කම්මං උපධාරෙන්තො නික්ඛමනතො පට්ඨාය අත්තනො තපචරියං දිස්වා ''ගන්ත්වා මම සහායකං පස්සිස්සාමී''ති තං අත්තභාවං විජහිත්වා මග්ගිකපුරිසො විය තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. අථ නං සො ආහ – ''කුතො ආගතොසී''ති? ''මග්ගිකපුරිසො අහං, භන්තෙ, දූරතොව ආගතොම්හි. කිං පන, භන්තෙ, අය්‍යො ඉමස්මිං ඨානෙ එකකොව වසති, අඤ්ඤොපි කොචි අත්ථී''ති? ''අත්ථි මෙ එකො සහායකො''ති. ''කුහිං සො''ති? ''එතස්මිං පබ්බතෙ වසති, උපොසථදිවසෙ පන අග්ගිං න ජාලෙති, මතො නූන භවිස්සතී''ති. ''එවං, භන්තෙ''ති? ''එවමාවුසො''ති. ''අහං සො, භන්තෙ''ති. ''කුහිං නිබ්බත්තොසී''ති? ''දෙවලොකෙ මහෙසක්ඛො දෙවරාජා හුත්වා නිබ්බත්තොස්මි, භන්තෙ, 'අය්‍යං පස්සිස්සාමී'ති පුන ආගතොම්හි. අපි නු ඛො අය්‍යානං ඉමස්මිං ඨානෙ වසන්තානං කොචි උපද්දවො අත්ථී''ති? ''ආම, ආවුසො, හත්ථී නිස්සාය කිලමාමී''ති. ''කිං වො, භන්තෙ, හත්ථී කරොන්තී''ති? ''සම්මජ්ජනට්ඨානෙ ලණ්ඩං පාතෙන්ති, පාදෙහි භූමියං පහරිත්වා පංසුං උද්ධරන්ති, ස්වාහං ලණ්ඩං ඡඩ්ඩෙන්තො පංසුං සමං කරොන්තො කිලමාමී''ති. ''කිං පන තෙසං අනාගමනං ඉච්ඡථා''ති? ''ආමාවුසො''ති. ''තෙන හි තෙසං අනාගමනං කරිස්සාමී''ති තාපසස්ස හත්ථිකන්තවීණඤ්චෙව හත්ථිකන්තමන්තඤ්ච අදාසි. දදන්තො ච පන වීණාය තිස්සො තන්තියො දස්සෙත්වා තයො මන්තෙ උග්ගණ්හාපෙත්වා ''ඉමං තන්තිං පහරිත්වා ඉමස්මිං මන්තෙ වුත්තෙ නිවත්තිත්වා ඔලොකෙතුම්පි අසක්කොන්තා හත්ථී පලායන්ති, ඉමං තන්තිං පහරිත්වා ඉමස්මිං මන්තෙ වුත්තෙ නිවත්තිත්වා පච්ඡතො ඔලොකෙන්තා ඔලොකෙන්තා පලායන්ති, ඉමං තන්තිං පහරිත්වා ඉමස්මිං මන්තෙ වුත්තෙ හත්ථියූථපති පිට්ඨිං උපනාමෙන්තො ආගච්ඡතී''ති ආචික්ඛිත්වා, ''යං වො රුච්චති, තං කරෙය්‍යාථා''ති වත්වා තාපසං වන්දිත්වා පක්කාමි. තාපසො පලායනමන්තං වත්වා පලායනතන්තිං පහරිත්වා හත්ථී පලාපෙත්වා වසි.

තස්මිං සමයෙ කොසම්බියං පරන්තප්පො නාම රාජා හොති. සො එකදිවසං ගබ්භිනියා දෙවියා සද්ධිං බාලසූරියතපං තප්පමානො අබ්භොකාසතලෙ නිසීදි. දෙවී රඤ්ඤො පාරුපනං සතසහස්සග්ඝනිකං රත්තකම්බලං පාරුපිත්වා නිසින්නා රඤ්ඤා සද්ධිං සමුල්ලපමානා රඤ්ඤො අඞ්ගුලිතො සතසහස්සග්ඝනිකං රාජමුද්දිකං නීහරිත්වා අත්තනො අඞ්ගුලියං පිළන්ධි. තස්මිං සමයෙ හත්ථිලිඞ්ගසකුණො ආකාසෙන ගච්ඡන්තො දූරතො රත්තකම්බලපාරුපනං දෙවිං දිස්වා ''මංසපෙසී''ති සඤ්ඤාය පක්ඛෙ විස්සජ්ජෙත්වා ඔතරි. රාජා තස්ස ඔතරණසද්දෙන භීතො උට්ඨාය අන්තොනිවෙසනං පාවිසි. දෙවී ගරුගබ්භතාය චෙව භීරුකජාතිකතාය ච වෙගෙන ගන්තුං නාසක්ඛි. අථ නං සො සකුණො අජ්ඣප්පත්තො නඛපඤ්ජරෙ නිසීදාපෙත්වා ආකාසං පක්ඛන්දි. තෙ කිර සකුණා පඤ්චන්නං හත්ථීනං බලං ධාරෙන්ති. තස්මා ආකාසෙන නෙත්වා යථාරුචිතට්ඨානෙ නිසීදිත්වා මංසං ඛාදන්ති. සාපි තෙන නීයමානා මරණභයභීතා චින්තෙසි – ''සචාහං විරවිස්සාමි, මනුස්සසද්දො නාම තිරච්ඡානගතානං උබ්බෙජනීයො, තං සුත්වා මං ඡඩ්ඩෙස්සති. එවං සන්තෙ සහ ගබ්භෙන ජීවිතක්ඛයං පාපුණිස්සාමි, යස්මිං පන ඨානෙ නිසීදිත්වා මං ඛාදිතුං ආරභිස්සති, තත්‍ර නං සද්දං කත්වා පලාපෙස්සාමී''ති. සා අත්තනො පණ්ඩිතතාය අධිවාසෙසි.

තදා ච හිමවන්තපදෙසෙ ථොකං වඩ්ඪිත්වා මණ්ඩපාකාරෙන ඨිතො එකො මහානිග්‍රොධො හොති. සො සකුණො මිගරූපාදීනි තත්ථ නෙත්වා ඛාදති, තස්මා තම්පි තත්ථෙව නෙත්වා විටපබ්භන්තරෙ ඨපෙත්වා ආගතමග්ගං ඔලොකෙසි. ආගතමග්ගොලොකනං කිර තෙසං ධම්මතා. තස්මිං ඛණෙ දෙවී, ''ඉදානි ඉමං පලාපෙතුං වට්ටතී''ති චින්තෙත්වා උභො හත්ථෙ උක්ඛිපිත්වා පාණිසද්දඤ්චෙව මුඛසද්දඤ්ච කත්වා තං පලාපෙසි. අථස්සා

සූරියත්ථඞ්ගමනකාලෙ ගබ්භෙ කම්මජවාතා චලිංසු. සබ්බදිසාසු ගජ්ජන්තො මහාමෙඝො උට්ඨහි. සුඛෙඨිතාය රාජමහෙසියා ''මා භායි, අයෙය''ති වචනමත්තම්පි අලභමානාය දුක්ඛපරෙතාය සබ්බරත්තිං නිද්දා නාම නාහොසි. විභාතාය පන රත්තියා වලාහකවිගමො ච අරුණුග්ගමනඤ්ච තස්සා ගබ්භවුට්ඨානඤ්ච එකක්ඛණෙයෙව අහොසි. සා මෙඝඋතුඤ්ච පබ්බතඋතුඤ්ච අරුණඋතුඤ්ච ගහෙත්වා ජාතත්තා පුත්තස්ස උතෙනොති නාමං අකාසි.

අල්ලකප්පතාපසස්සපි ඛො තතො අවිදූරෙ වසනට්ඨානං හොති. සො පකතියාව වස්සදිවසෙ සීතභයෙන ඵලාඵලත්ථාය වනං න පවිසති, තං රුක්ඛමූලං ගන්ත්වා සකුණෙහි ඛාදිතමංසානං අට්ඨීං ආහරිත්වා කොට්ටෙත්වා රසං කත්වා පිවති. තස්මා තං දිවසං ''අට්ඨිං ආහරිස්සාමී''ති තත්ථ ගන්ත්වා රුක්ඛමූලෙ අට්ඨීං පරියෙසෙන්තො උපරි දාරකසද්දං සුත්වා උල්ලොකෙන්තො දෙවිං දිස්වා ''කාසි ත්ව''න්ති වත්වා ''මානුසිත්ථිම්හී''ති. ''කථං ආගතාසී''ති? ''හත්ථිලිඞ්ගසකුණෙනානීතාම්හී''ති වුත්තෙ ''ඔතරාහී''ති ආහ . ''ජාතිසම්භෙදතො භායාමි, අයයා''ති. ''කාසි ත්ව''න්ති? ''ඛත්තියාම්හී''ති. ''අහම්පි ඛත්තියොයෙවා''ති. ''තෙන හි ඛත්තියමායං කථෙහී''ති. සො ඛත්තියමායං කථෙසි. ''තෙන හි ආරුය්හ පුත්තං මෙ ඔතාරෙහී''ති. සො එකෙන පස්සෙන අභිරුහනමග්ගං කත්වා අභිරුහිත්වා දාරකං ගණ්හි. ''මා මං හත්ථෙන ඡුපී''ති ච වුත්තෙ තං අඡුපිත්වාව දාරකං ඔතාරෙසි. දෙවීපි ඔතරි. අථ නං අස්සමපදං නෙත්වා සීලභෙදං අකත්වාව අනුකම්පාය පටිජග්ගි, නිම්මක්ඛිකමධුං ආහරිත්වා සයංජාතසාලිං ආහරිත්වා යාගුං පචිත්වා අදාසි. එවං තස්මිං පටිජග්ගන්තෙ සා අපරභාගෙ චින්තෙසි – ''අහං නෙව ආගතමග්ගං ජානාමි, න ගමනමග්ගං ජානාමි, ඉමිනාපි මෙ සද්ධිං විස්සාසමත්තම්පි නත්ථි. සචෙ පනායං අම්හෙ පහාය කත්ථචි ගමිස්සති, උභොපි ඉධෙව මරණං පාපුණිස්සාම, යංකිඤ්චි කත්වා ඉමස්ස සීලං භින්දිත්වා යථා මං න මුඤ්චති, තථා තං කාතුං වට්ටතී''ති. අථ නං දුන්නිවත්ථදුප්පාරුතදස්සනෙන පලොභෙත්වා සීලවිනාසං පාපෙසි. තතො පට්ඨාය ද්වෙපි සමග්ගවාසං වසිංසු.

අථෙකදිවසං තාපසො නක්ඛත්තයොගං උල්ලොකෙන්තො පූරන්තපස්ස නක්ඛත්තමිලායනං දිස්වා ''භද්දෙ කොසම්බියං පූරන්තපරාජා මතො''ති ආහ. ''කස්මා, අයයා, එවං වදෙසි? කිං තෙ තෙන සද්ධිං ආඝාතො අත්ථී''ති? ''නත්ථි, භද්දෙ, නක්ඛත්තමිලායනමස්ස දිස්වා එවං වදාමී''ති, සා පරොදි. අථ නං ''කස්මා රොදසී''ති පුච්ඡිත්වා තාය තස්ස අත්තනො සාමිකභාවෙ අක්ඛාතෙ ආහ – ''මා, භද්දෙ, රොදි, ජාතස්ස නාම නියතො මච්චූ''ති. ''ජානාමි, අයයා''ති වුත්තෙ ''අථ කස්මා රොදසී''ති? ''පුත්තො මෙ කුලසන්තකස්ස රජ්ජස්ස අනුච්ඡවිකො, 'සචෙ තත්‍ර අභවිස්ස, සෙතච්ඡත්තං උස්සාපයිස්ස. ඉදානි මහාජානිකො වත ජාතො'ති සොකෙන රොදාමි, අයයා''ති. ''හොතු, භද්දෙ, මා චින්තයි, සචස්ස රජ්ජං පත්ථෙසි, අහමස්ස රජ්ජලභනාකාරං කරිස්සාමී''ති. අථස්ස හත්ථිකන්තවීණඤ්චෙව හත්ථිකන්තමන්තෙ ච අදාසි. තදා අනෙකානි හත්ථිසහස්සානි ආගන්ත්වා වටරුක්ඛමූලෙ නිසීදන්ති. අථ නං ආහ – ''හත්ථීසු අනාගතෙසුයෙව රුක්ඛං අභිරුහිත්වා තෙසු ආගතෙසු ඉමං මන්තං වත්වා ඉමං තන්තිං පහර, සබ්බෙ නිවත්තිත්වා ඔලොකෙතුම්පි අසක්කොන්තා පලායිස්සන්ති, අථ ඔතරිත්වා ආගච්ඡෙය්‍යාසී''ති. සො තථා කත්වා ආගන්ත්වා තං පවත්තිං ආරොචෙසි. අථ නං දුතියදිවසෙ ආහ – ''අජ්ජ ඉමං මන්තං වත්වා ඉමං තන්තිං පහරෙය්‍යාසි , සබ්බෙ නිවත්තිත්වා ඔලොකෙන්තා පලායිස්සන්තී''ති. තදාපි තථා කත්වා ආගන්ත්වා ආරොචෙසි . අථ නං තතියදිවසෙ ආහ – ''අජ්ජ ඉමං මන්තං වත්වා ඉමං තන්තිං පහරෙය්‍යාසි, යූථපති පිට්ඨිං උපනාමෙන්තො ආගමිස්සතී''ති. තදාපි තථා කත්වා ආරොචෙසි.

අථස්ස මාතරං ආමන්තෙත්වා, ''භද්දෙ, පුත්තස්ස තෙ සාසනං වදෙහි, එත්තොව ගන්ත්වා රාජා භවිස්සතී''ති ආහ. සා පුත්තං ආමන්තෙත්වා, ''තාත, ත්වං කොසම්බියං පූරන්තපරඤ්ඤො පුත්තො, මං සගබ්භං හත්ථිලිඞ්ගසකුණො ආනෙසී''ති වත්වා සෙනාපතිආදීනං නාමානි ආචික්ඛිත්වා ''අසද්දහන්තානං ඉමං පිතු පාරුපනකම්බලඤ්චෙව පිලන්ධනමුද්දිකඤ්ච දස්සෙය්‍යාසී''ති වත්වා උය්‍යොජෙසි. කුමාරො තාපසං ''ඉදානි කිං කරොමී''ති ආහ. ''රුක්ඛස්ස හෙට්ඨිමසාඛාය නිසීදිත්වා ඉමං මන්තං වත්වා ඉමං තන්තිං පහර, ජෙට්ඨකහත්ථී තෙ පිට්ඨිං උපනාමෙත්වා උපසඞ්කමිස්සති, තස්ස පිට්ඨියං නිසින්නොව රට්ඨං ගන්ත්වා රජ්ජං ගණ්හාහී''ති. සො මාතාපිතරො වන්දිත්වා තථා කත්වා ආගතස්ස හත්ථිනො පිට්ඨියං නිසීදිත්වා කණ්ණෙ මන්තයි – ''අහං කොසම්බියං පූරන්තපරඤ්ඤො පුත්තො, පෙත්තිකං මෙ රජ්ජං ගණ්හිත්වා දෙහි සාමී''ති. සො තං සුත්වා ''අනෙකානි හත්ථිසහස්සානි සන්නිපතන්තු''ති හත්ථිරවං රවි, අනෙකානි හත්ථිසහස්සානි සන්නිපතිංසු. පුන ''ජිණ්ණා හත්ථී පටික්කමන්තු''ති හත්ථිරවං රවි, ජිණ්ණා හත්ථී පටික්කමිංසු. පුන ''අතිතරුණා හත්ථී නිවත්තන්තු''ති හත්ථිරවං රවි, තෙපි නිවත්තිංසු. සො අනෙකෙහි යූථහත්ථිසහස්සෙහෙව පරිවුතො පච්චන්තගාමං පත්වා ''අහං රඤ්ඤො පුත්තො, සම්පත්තිං පත්ථයමානා මයා සද්ධිං ආගච්ඡන්තූ''ති ආහ. ''තතො පට්ඨාය මනුස්සානං සඞ්ගහං කරොන්තො ගන්ත්වා නගරං පරිවාරෙත්වා 'යුද්ධං වා මෙ දෙතු, රජ්ජං වා'''ති සාසනං පෙසෙසි. නාගරා ආහංසු – ''මයං ද්වෙපි න දස්සාම. අම්හාකඤ්හි දෙවී ගරුගබ්භා හත්ථිලිඞ්ගසකුණෙන නීතා, තස්සා අත්ථිභාවං වා නත්ථිභාවං වා මයං න ජානාම. යාව තස්සා පවත්තිං න සුණාම. තාව නෙව යුද්ධං දස්සාම, න රජ්ජ''න්ති. තදා කිර තං පවෙණිරජ්ජං අහොසි. තතො කුමාරො ''අහං තස්සා පුත්තො''ති වත්වා සෙනාපතිආදීනං නාමානි කථෙත්වා තථාපි අසද්දහන්තානං කම්බලඤ්ච මුද්දිකඤ්ච දස්සෙසි. තෙ කම්බලඤ්ච මුද්දිකඤ්ච සඤ්ජානිත්වා නික්කඞ්ඛා හුත්වා ද්වාරං විවරිත්වා තං රජ්ජෙ අභිසිඤ්චිංසු. අයං තාව උතෙනස්ස උප්පත්ති.

අල්ලකප්පරට්ඨෙ පන දුබ්භික්ඛෙ ජීවිතුං අසක්කොන්තො එකො කොතුහලිකො නාම මනුස්සො කාපිං නාම තරුණපුත්තඤ්ච කාළිං නාම භරියඤ්ච ආදාය ''කොසම්බිං ගන්ත්වා ජීවිස්සාමී''ති පාථෙය්‍යං ගහෙත්වා නික්ඛමි. ''අහිවාතරොගෙන මහාජනෙ මරන්තෙ දිස්වා නික්ඛමී''තිපි වදන්තියෙව. තෙ ගච්ඡන්තා පාථෙය්‍යෙ පරික්ඛීණෙ ඛුදාභිභූතා දාරකං වහිතුං නාසක්ඛිංසු. අථ සාමිකො පජාපතිං ආහ – ''භද්දෙ, මයං ජීවන්තා පුන පුත්තං ලභිස්සාම, ඡඩ්ඩෙත්වා නං ගච්ඡාමා''ති. මාතු හදයං නාම මුදුකං හොති. තස්මා සා ආහ – ''නාහං ජීවන්තමෙව පුත්තං ඡඩ්ඩෙතුං

සක්ඛිස්සාමී''ති. ''අථ කිං කරොමා''ති? ''වාරෙන නං වහාමා''ති. මාතා අත්තනො වාරෙ පුප්ඵදාමං විය නං උක්ඛිපිත්වා උරෙ නිපජ්ජාපෙත්වා අඞ්කෙන වහිත්වා පිතුනො දෙති. තස්ස තං ගහෙත්වා ගමනකාලෙ ඡාතකතොපි බලවතරා වෙදනා උප්පජ්ජි. සො පුනප්පුනං ආහ – ''භද්දෙ, මයං ජීවන්තා පුත්තං ලභිස්සාම, ඡඩ්ඩෙම න''න්ති. සාපි පුනප්පුනං පටික්ඛිපිත්වා පටිවචනං නාදාසි. දාරකො වාරෙන පරිවත්තියමානො කිලන්තො පිතු හත්ථෙ නිද්දායි. සො තස්ස නිද්දායනභාවං ඤත්වා මාතරං පුරතො කත්වා එකස්ස ගච්ඡස්ස හෙට්ඨා පණ්ණසන්ථරෙ තං නිපජ්ජාපෙත්වා පායාසි. මාතා නිවත්තිත්වා ඔලොකෙන්තී පුත්තං අදිස්වා, ''සාමි, කුහිං මෙ පුත්තො''ති පුච්ඡි. ''එකස්ස මෙ ගච්ඡස්ස හෙට්ඨා නිපජ්ජාපිතො''ති. ''සාමි, මා මං නාසයි, පුත්තං විනා ජීවිතුං න සක්ඛිස්සාමි, ආනෙහි මෙ පුත්ත''න්ති උරං පහරිත්වා පරිදෙවි. අථ නං නිවත්තිත්වා ආනෙසි. පුත්තොපි අන්තරාමග්ගෙ මතො හොති. ඉති සො එත්තකෙ ඨානෙ පුත්තං ඡඩ්ඩෙත්වා තස්ස නිස්සන්දෙන භවන්තරෙ සත්ත වාරෙ ඡඩ්ඩිතො. ''පාපකම්මං නාමෙතං අප්පක''න්ති න අවමඤ්ඤිතබ්බං.

තෙ ගච්ඡන්තා එකං ගොපාලකුලං පාපුණිංසු. තං දිවසඤ්ච ගොපාලකස්ස ධෙනුමඞ්ගලං හොති. ගොපාලකස්ස ගෙහෙ නිබද්ධං එකො පච්චෙකබුද්ධො භුඤ්ජති. සො තං භොජෙත්වා මඞ්ගලමකාසි. බහු පායාසො පටියත්තො හොති. ගොපාලකො තෙ ආගතෙ දිස්වා, ''කුතො ආගතත්ථා''ති පුච්ඡිත්වා සබ්බං පවත්තිං සුත්වා මුදුජාතිකො කුලපුත්තො තෙසු අනුකම්පං කත්වා බහුකෙන සප්පිනා පායාසං දාපෙසි. භරියා ''සාමි, තයි ජීවන්තෙ අහම්පි ජීවාමි නාම, දීඝරත්තං ඌනොදරොසි, යාවදත්ථං භුඤ්ජාහී''ති සප්පිඤ්ච දධිඤ්ච තදභිමුඛඤ්ඤෙව කත්වා අත්තනා මන්දසප්පිනා ථොකමෙව භුඤ්ජි. ඉතරො බහුං භුඤ්ජිත්වා සත්තට්ඨදිවසෙ ඡාතතාය ආහාරතණ්හං ඡින්දිතුං නාසක්ඛි. ගොපාලකො තෙසං පායාසං දාපෙත්වා සයං භුඤ්ජිතුං ආරභි. කොතුහලිකො තං ඔලොකෙන්තො නිසීදිත්වා හෙට්ඨාපීඨෙ නිපන්නාය සුනඛියා ගොපාලකෙන වඩ්ඪෙත්වා දියයමානං පායාසපිණ්ඩං දිස්වා ''පුඤ්ඤා වතායං සුනඛී, නිබද්ධං එවරූපං භොජනං ලභතී''ති චින්තෙසි. සො රත්තිභාගෙ තං පායාසං ජීරාපෙතුං අසක්කොන්තො කාලං කත්වා තස්සා සුනඛියා කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්ති.

අථස්ස භරියා සරීරකිච්චං කත්වා තස්මිංයෙව ගෙහෙ භතිං කත්වා තණ්ඩුලනාළිං ලභිත්වා පචිත්වා පච්චෙකබුද්ධස්ස පත්තෙ පතිට්ඨාපෙත්වා, ''දාසස්ස වො පාපුණාතූ''ති වත්වා චින්තෙසි – ''මයා ඉධෙව වසිතුං වට්ටති, නිබද්ධං, අයයො, ඉධාගච්ඡති, දෙය්‍යධම්මො හොතු වා, මා වා, දෙවසිකං වන්දන්තී වෙය්‍යාවච්චං කරොන්තී චිත්තං පසාදෙන්තී බහුං පුඤ්ඤං පසවිස්සාමී''ති. සා තත්ථෙව භතිං කරොන්තී වසි. සාපි සුනඛී ඡට්ඨෙ වා සත්තමෙ වා මාසෙ එකමෙව කුක්කුරං විජායි. ගොපාලකො තස්ස එකධෙනුයා ඛීරං දාපෙසි. සො න චිරස්සෙව වඩ්ඪි. අථස්ස පච්චෙකබුද්ධො භුඤ්ජන්තො නිබද්ධං එකං භත්තපිණ්ඩං දෙති. සො භත්තපිණ්ඩං නිස්සාය පච්චෙකබුද්ධෙ සිනෙහමකාසි. ගොපාලකොපි නිබද්ධං ද්වෙ වාරෙ පච්චෙකබුද්ධස්සුපට්ඨානං යාති. ගච්ඡන්තොපි අන්තරාමග්ගෙ වාළමිගට්ඨානෙ දණ්ඩෙන ගච්ඡෙ ච භූමිඤ්ච පහරිත්වා ''සුසූ''ති තික්ඛත්තුං සද්දං කත්වා වාළමිගෙ පලාපෙති. සුනඛොපි තෙන සද්ධිං ගච්ඡති.

සො එකදිවසං පච්චෙකබුද්ධං ආහ – ''භන්තෙ, යදා මෙ ඔකාසො න භවිස්සති, තදා ඉමං සුනඛං පෙසෙස්සාමි, තෙන සඤ්ඤාණෙන ආගච්ඡෙය්‍යාථා''ති. තතො පට්ඨාය අනොකාසදිවසෙ, ''ගච්ඡ, තාත, අය්‍යං ආනෙහී''ති සුනඛං පෙසෙසි. සො එකවචනෙනෙව පක්ඛන්දිත්වා සාමිකස්ස ගච්ඡපොථනභූමිපොථනට්ඨානෙ තික්ඛත්තුං භුස්සිත්වා තෙන සද්දෙන වාළමිගානං පලාතභාවං ඤත්වා පාතොව සරීරපටිජග්ගනං කත්වා පණ්ණසාලං පවිසිත්වා නිසින්නස්ස පච්චෙකබුද්ධස්ස වසනට්ඨානං ගන්ත්වා පණ්ණසාලද්වාරෙ තික්ඛත්තුං භුස්සිත්වා අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙත්වා එකමන්තෙ නිපජ්ජති, පච්චෙකබුද්ධෙ වෙලං සල්ලක්ඛෙත්වා නික්ඛන්තෙ භුස්සන්තො පුරතො ගච්ඡති. අන්තරන්තරා පච්චෙකබුද්ධො තං වීමංසන්තො අඤ්ඤං මග්ගං පටිපජ්ජති. අථස්ස පුරතො තිරියං ඨත්වා භුස්සිත්වා ඉතරමග්ගමෙව නං ආරොපෙති. අථෙකදිවසං අඤ්ඤං මග්ගං පටිපජ්ජිත්වා තෙන පුරතො තිරියං ඨත්වා වාරියමානොපි අනිවත්තිත්වා සුනඛං පාදෙන පහරිත්වා පායාසි. සුනඛො තස්ස අනිවත්තනභාවං ඤත්වා නිවාසනකණ්ණෙ ඩංසිත්වා ආකඩ්ඪන්තො ඉතරමග්ගමෙව නං ආරොපෙසි. එවං සො තස්මිං බලවසිනෙහං උප්පාදෙසි.

තතො අපරභාගෙ පච්චෙකබුද්ධස්ස චීවරං ජීරි. අථස්ස ගොපාලකො චීවරවත්ථානි අදාසි. තමෙනං පච්චෙකබුද්ධො ආහ – ''ආවුසො, චීවරං නාම එකකෙන කාතුං දුක්කරං, ඵාසුකට්ඨානං ගන්ත්වා කාරෙස්සාමී''ති. ''ඉධෙව, භන්තෙ, කරොථා''ති. ''න සක්කා, ආවුසො''ති. ''තෙන හි, භන්තෙ, මා චිරං බහි වසිත්ථා''ති. සුනඛො තෙසං කථං සුණන්තොව අට්ඨාසි, පච්චෙකබුද්ධොපි ''තිට්ඨ, උපාසකා''ති ගොපාලකං නිවත්තාපෙත්වා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා ගන්ධමාදනාභිමුඛො පායාසි. සුනඛස්ස තං ආකාසෙන ගච්ඡන්තං දිස්වා භුක්කරිත්වා ඨිතස්ස තස්මිං චක්ඛුපථං විජහන්තෙ හදයං ඵලිත්වා මතො. තිරච්ඡානා කිර නාමෙතෙ උජුජාතිකා හොන්ති අකුටිලා. මනුස්සා පන අඤ්ඤං හදයෙන චින්තෙන්ති, අඤ්ඤං මුඛෙන කථෙන්ති. තෙනෙවාහ – ''ගහනඤ්හෙතං, භන්තෙ, යදිදං මනුස්සා, උත්තානකඤ්හෙතං, භන්තෙ, යදිදං පසවො''ති (ම. නි. 2.3).

ඉති සො තාය උජුචිත්තතාය අකුටිලතාය කාලං කත්වා තාවතිංසභවනෙ නිබ්බත්තො අච්ඡරාසහස්සපරිවුතො මහාසම්පත්තිං අනුභොසි. තස්ස කණ්ණමූලෙ මන්තයන්තස්ස සද්දො සොළසයොජනට්ඨානං ඵරති, පකතිකථාසද්දො පන සකලං දසයොජනසහස්සං දෙවනගරං ඡාදෙති. තෙනෙවස්ස ''ඝොසකදෙවපුත්තො''ති නාමං අහොසි. ''කිස්ස පනෙස නිස්සන්දො''ති. පච්චෙකබුද්ධෙ පෙමෙන භුක්කරණස්ස නිස්සන්දො. සො තත්ථ න චිරං ඨත්වා චවි. දෙවලොකතො හි දෙවපුත්තා ආයුක්ඛයෙන පුඤ්ඤක්ඛයෙන ආහාරක්ඛයෙන කොපෙනාති චතූහි කාරණෙහි චවන්ති.

තත්ථ යෙන බහුං පුඤ්ඤකම්මං කතං හොති, සො දෙවලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා යාවතායුකං ඨත්වා උපරූපරි නිබ්බත්තති. එවං **ආයුක්ඛයෙන** චවති නාම. යෙන පරිත්තං පුඤ්ඤං කතං හොති, තස්ස රාජකොට්ඨාගාරෙ පක්ඛිත්තං තිචතුනාළිමත්තං ධඤ්ඤං විය අන්තරාව තං පුඤ්ඤංඛීයති, අන්තරාව කාලං කරොති . එවං **පුඤ්ඤක්ඛයෙන** චවති නාම. අපරොපි කාමගුණෙ පරිභුඤ්ජමානො සතිසම්මොසෙන ආහාරං අපරිභුඤ්ජිත්වා කිලන්තකායො කාලං කරොති. එවං **ආහාරක්ඛයෙන** චවති නාම. අපරොපි පරස්ස සම්පත්තිං අසහන්තො කුජ්ඣිත්වා කාලං කරොති. එවං **කොපෙන** චවති නාම.

අයං පන කාමගුණෙ පරිභුඤ්ජන්තො මුට්ඨස්සති හුත්වා ආහාරක්ඛයෙන චවි, චවිත්වා ච පන කොසම්බියං නගරසොභිනියා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගණ්හි. සාපි ජාතදිවසෙ ''කිං එත''න්ති දාසිං පුච්ඡිත්වා, ''පුත්තො, අය්‍යෙ''ති වුත්තෙ – ''හන්ද, ජෙ, ඉමං දාරකං කත්තරසුප්පෙ ආරොපෙත්වා සඞ්කාරකූටෙ ඡඩ්ඩෙහී''ති ඡඩ්ඩාපෙසි. නගරසොභිනියො හි ධීතරං පටිජග්ගන්ති, න පුත්තං. ධීතරා හි තාසං පවෙණී ඝටීයති. දාරකං කාකාපි සුනඛාපි පරිවාරෙත්වා නිසීදිංසු. පච්චෙකබුද්ධෙ සිනෙහප්පභවස්ස භුක්කරණස්ස නිස්සන්දෙන එකොපි උපගන්තුං න විසහි. තස්මිං ඛණෙ එකො මනුස්සො බහි නික්ඛන්තො තං කාකසුනඛසන්නිපාතං දිස්වා, ''කිං නු ඛො එත''න්ති ගන්ත්වා දාරකං දිස්වා පුත්තසිනෙහං පටිලභිත්වා ''පුත්තො මෙ ලද්ධො''ති ගෙහං නෙසි. තදා කොසම්බකසෙට්ඨි රාජකුලං ගච්ඡන්තො රාජනිවෙසනතො ආගච්ඡන්තං පුරොහිතං දිස්වා, ''කිං, ආචරිය, අජ්ජ තෙ තිථිකරණනක්ඛත්තයොගො ඔලොකිතො''ති පුච්ඡි. ''ආම, මහාසෙට්ඨි, අම්හාකං කිං අඤ්ඤං කිච්චන්ති? ජනපදස්ස කිං භවිස්සතී''ති? ''අඤ්ඤං නත්ථි, ඉමස්මිං පන නගරෙ අජ්ජ ජාතදාරකො ජෙට්ඨකසෙට්ඨි භවිස්සතී''ති. තදා සෙට්ඨිනො භරියා ගරුගබ්භා හොති. තස්මා සො සීඝං ගෙහං පුරිසං පෙසෙසි – ''ගච්ඡ භණෙ, ජානාහි නං විජාතා වා, නො වා''ති. ''න විජායතී''ති සුත්වා රාජානං දිස්වාව වෙගෙන ගෙහං ගන්ත්වා කාළිං නාම දාසිං පක්කොසිත්වා සහස්සං දත්වා, ''ගච්ඡ ජෙ, ඉමස්මිං නගරෙ උපධාරෙත්වා සහස්සං දත්වා අජ්ජ ජාතදාරකං ගණ්හිත්වා එහී''ති. සා උපධාරෙන්තී තං ගෙහං ගන්ත්වා දාරකං දිස්වා, ''අයං දාරකො කදා ජාතො''ති ගහපතානිං පුච්ඡිත්වා ''අජ්ජ ජාතො''ති වුත්තෙ, ''ඉමං මය්හං දෙහී''ති එකකහාපණං ආදිං කත්වා මූලං වඩ්ඪෙන්තී සහස්සං දත්වා තං ආනෙත්වා සෙට්ඨිනො දස්සෙසි. සෙට්ඨි ''සචෙ මෙ ධීතා විජායිස්සති, තාය නං සද්ධිං නිවෙසෙත්වා සෙට්ඨිට්ඨානස්ස සාමිකං කරිස්සාමි. සචෙ මෙ පුත්තො විජායිස්සති, මාරෙස්සාමි න''න්ති චින්තෙත්වා තං ගෙහෙ කාරෙසි.

අථස්ස භරියා කතිපාහච්චයෙන පුත්තං විජායි. සෙට්ඨි ''ඉමස්මිං අසති මම පුත්තොව සෙට්ඨිට්ඨානං ලභිස්සති, ඉදානෙව තං මාරෙතුං වට්ටතී''ති චින්තෙත්වා කාළිං ආමන්තෙත්වා, ''ගච්ඡ, ජෙ, වජතො ගුන්නං නික්ඛමනවෙලාය වජද්වාරමජ්ඣෙ ඉමං තිරියං නිපජ්ජාපෙහි, ගාවියො නං මද්දිත්වා මාරෙස්සන්ති, මද්දිතාමද්දිතභාවං පනස්ස ඤත්වා එහී''ති ආහ. සා ගන්ත්වා ගොපාලකෙන වජද්වාරෙ විවටමත්තෙයෙව තං තථා නිපජ්ජාපෙසි. ගොගණජෙට්ඨකො උසභො අඤ්ඤස්මිං කාලෙ සබ්බපච්ඡා නික්ඛමන්තොපි තං දිවසං සබ්බපඨමං නික්ඛමිත්වා දාරකං චතුන්නං පාදානං අන්තරෙ කත්වා අට්ඨාසි. අනෙකසතගාවියො උසභස්ස ද්වෙ පස්සානි සංඝන්තියො නික්ඛමිංසු. ගොපාලකොපි ''අයං උසභො පුබ්බෙ සබ්බපච්ඡා නික්ඛමති, අජ්ජ පන සබ්බපඨමං නික්ඛමිත්වා වජද්වාරමජ්ඣෙ නිච්චලොව ඨිතො, කිං නු ඛො එත''න්ති චින්තෙත්වා ගන්ත්වා තස්ස හෙට්ඨා නිපන්නං දාරකං දිස්වා පුත්තසිනෙහං පටිලභිත්වා, ''පුත්තො මෙ ලද්ධො''ති ගෙහං නෙසි.

කාළී ගන්ත්වා සෙට්ඨිනා පුච්ඡිතා තමත්ථං ආරොචෙත්වා, ''ගච්ඡ, නං පුන සහස්සං දත්වා ආනෙහී''ති වුත්තා සහස්සං දත්වා පුන ආනෙත්වා අදාසි. අථ නං ආහ – ''අම්ම, කාළි ඉමස්මිං නගරෙ පඤ්ච සකටසතානි පච්චූසකාලෙ උට්ඨාය වාණිජ්ජාය ගච්ඡන්ති, ත්වං ඉමං නෙත්වා චක්කමග්ගෙ නිපජ්ජාපෙහි, ගොණා වා නං මද්දිස්සන්ති, චක්කා වා ඡින්දිස්සන්ති, පවත්තිං චස්ස ඤත්වාව ආගච්ඡෙය්‍යාසී''ති. සා තං නෙත්වා චක්කමග්ගෙ නිපජ්ජාපෙසි. තදා සාකටිකජෙට්ඨකො පුරතො අහොසි. අථස්ස ගොණා තං ඨානං පත්වා ධුරං ඡඩ්ඩෙසුං, පුනප්පුනං ආරොපෙත්වා පාජියමානාපි පුරතො න ගච්ඡිංසු. එවං තස්ස තෙහි සද්ධිං වායමන්තස්සෙව අරුණං උට්ඨහි. සො ''කිං නාමෙතං ගොණා කරිංසූ''ති මග්ගං ඔලොකෙන්තො දාරකං දිස්වා, ''භාරියං වත මෙ කම්ම''න්ති චින්තෙත්වා, ''පුත්තො මෙ ලද්ධො''ති තුට්ඨමානසො තං ගෙහං නෙසි.

කාළී ගන්ත්වා සෙට්ඨිනා පුච්ඡිතා තං පවත්තිං ආචික්ඛිත්වා, ''ගච්ඡ, නං පුන සහස්සං දත්වා ආනෙහී''ති වුත්තා තථා අකාසි. අථ නං සො ආහ – ''ඉදානි නං ආමකසුසානං නෙත්වා ගච්ඡන්තරෙ නිපජ්ජාපෙහි, තත්ථ සුනඛාදීහි වා ඛාදිතො, අමනුස්සෙහි වා පහටො මරිස්සති, මතාමතභාවඤ්චස්ස ජානිත්වාව ආගච්ඡෙය්‍යාසී''ති. සා තං නෙත්වා තත්ථ නිපජ්ජාපෙත්වා එකමන්තෙ අට්ඨාසි. තං සුනඛො වා කාකො වා අමනුස්සො වා උපසඞ්කමිතුං නාසක්ඛි. ''නනු චස්ස නෙව මාතා න පිතා න භාතිකාදීසු කොචි රක්ඛිතා නාම අත්ථි, කො තං රක්ඛතී''ති? සුනඛකාලෙ පච්චෙකබුද්ධෙ සිනෙහෙන පවත්තිතභුක්කරණමත්තමෙව තං රක්ඛති. අථෙකො අජපාලකො අනෙකසහස්සා අජා ගොචරං නෙන්තො සුසානපස්සෙන ගච්ඡති. එකා අජා පණ්ණානි ඛාදමානා ගච්ඡන්තරං පවිට්ඨා දාරකං දිස්වා ජණ්ණුකෙහි ඨත්වා දාරකස්ස ථනං අදාසි, අජපාලකෙන ''හෙ හෙ''ති සද්දෙ කතෙපි න නික්ඛමි. සො ''යට්ඨියා නං පහරිත්වා නීහරිස්සාමී''ති ගච්ඡන්තරං පවිට්ඨො ජණ්ණුකෙහි ඨත්වා දාරකං ඛීරං පායන්තිං අජිං දිස්වා දාරකෙ පුත්තසිනෙහං පටිලභිත්වා, ''පුත්තො මෙ ලද්ධො''ති ආදාය පක්කාමි.

කාළී ගන්ත්වා සෙට්ඨිනා පුච්ඡිතා තං පවත්තිං ආචික්ඛිත්වා, ''ගච්ඡ, තං පුන සහස්සං දත්වා ආනෙහී''ති වුත්තා තථා අකාසි. අථ නං ආහ – ''අම්ම කාළි, ඉමං ආදාය චොරපපාතපබ්බතං අභිරුහිත්වා පපාතෙ ඛිප, පබ්බතකුච්ඡියං

පටිහඤ්ඤමානො ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකො හුත්වා භූමියං පතිස්සති, මතාමතභාවඤ්චස්ස ඤත්වාව ආගච්ඡෙය්‍යාසී''ති. සා තං තත්ථ නෙත්වා පබ්බතමත්ථකෙ ඨත්වා ඛිපි. තං ඛො පන පබ්බතකුච්ඡිං නිස්සාය මහාවෙළුගුම්බො පබ්බතානුසාරෙනෙව වඩ්ඪී, තස්ස මත්ථකං ඝනජාතො ජිඤ්ජුකගුම්බො අවත්ථරි. දාරකො පතන්තො කොජවකෙ විය තස්මිං පති. තං දිවසඤ්ච නළකාරජෙට්ඨකස්ස වෙළුබලි පත්තො හොති. සො පුත්තෙන සද්ධිං ගන්ත්වා තං වෙළුගුම්බං ඡින්දිතුං ආරභි. තස්මිං චලන්තෙ දාරකො සද්දමකාසි. සො ''දාරකසද්දො විය''ති එකෙන පස්සෙන අභිරුහිත්වා තං දිස්වා, ''පුත්තො මෙ ලද්ධො''ති තුට්ඨචිත්තො ආදාය ගතො.

කාළී සෙට්ඨිස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා තෙන පුච්ඡිතා තං පවත්තිං ආචික්ඛිත්වා, ''ගච්ඡ, නං පුන සහස්සං දත්වා ආනෙහී''ති වුත්තා තථා අකාසි. සෙට්ඨිනො ඉදඤ්චිදඤ්ච කරොන්තස්සෙව දාරකො වඩ්ඪිතො ''ඝොසකො''ත්වෙවස්ස නාමං අහොසි. සො සෙට්ඨිනො අක්ඛිම්හි කණ්ටකො විය ඛායි, උජුකං තං ඔලොකෙතුම්පි න විසහි. අථස්ස මාරණූපායං චින්තෙන්තො අත්තනො සහායකස්ස කුම්භකාරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා, ''කදා ත්වං ආවාපං ආලිම්පෙස්සසී''ති පුච්ඡිත්වා – ''ස්වෙ''ති වුත්තෙ, ''තෙන හි ඉදං සහස්සං ගහෙත්වා මම එකං කම්මං කරොහී''ති ආහ. ''කිං, සාමී''ති? ''එකො මෙ අවජාතපුත්තො අත්ථි, තං තව සන්තිකං පෙසෙස්සාමි, අථ නං ගහෙත්වා ගබ්භං පවෙසෙත්වා තිඛිණාය වාසියා ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං ඡින්දිත්වා චාටියං පක්ඛිපිත්වා ආවාපෙ පචෙය්‍යාසි, ඉදං තෙ සහස්සං සච්චකාරසදිසං. උත්තරිං පන තෙ කත්තබ්බයුත්තකං පච්ඡා කරිස්සාමී''ති. කුම්භකාරො ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡි. සෙට්ඨි පුනදිවසෙ ඝොසකං පක්කොසිත්වා, ''හිය්‍යො මයා කුම්භකාරො එකං කම්මං ආණත්තො, එහි, ත්වං තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා එවං වදෙහි – 'හිය්‍යො කිර මෙ පිතරා ආණත්තං කම්මං නිප්ඵාදෙහී'''ති පහිණි. සො ''සාධූ''ති අගමාසි. තං තත්ථ ගච්ඡන්තං ඉතරො සෙට්ඨිනො පුත්තො දාරකෙහි සද්ධිං ගුළං කීළන්තො දිස්වා තං පක්කොසිත්වා, ''කුහිං ගච්ඡසි භාතිකා''ති පුච්ඡිත්වා ''පිතු සාසනං ගහෙත්වා කුම්භකාරස්ස සන්තික''න්ති වුත්තෙ ''අහං තත්ථ ගමිස්සාමි. ඉමෙ මං දාරකා බහුං ලක්ඛං ජිනිංසු, තං මෙ පටිජිනිත්වා දෙහී''ති ආහ. ''අහං පිතු භායාමී''ති. ''මා භායි, භාතික, අහං තං සාසනං හරිස්සාමි. බහූහි ජිතො, යාවාහං ආගච්ඡාමි, තාව මෙ ලක්ඛං පටිජිනා''ති.

ඝොසකො කිර ගුළකීළාය ඡෙකො, තෙන නං එවං නිබන්ධි. සොපි තං ''තෙන හි ගන්ත්වා කුම්භකාරං වදෙහි – 'පිතරා කිර මෙ හිය්‍යො එකං කම්මං ආණත්තං, තං නිප්ඵාදෙහී'''ති වත්වා උය්‍යොජෙසි. සො තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා තථා අවච. අථ නං කුම්භකාරො සෙට්ඨිනා වුත්තනියාමෙනෙව මාරෙත්වා ආවාපෙ ඛිපි. ඝොසකොපි දිවසභාගං කීළිත්වා සායන්හසමයෙ ගෙහං ගන්ත්වා ''කිං, තාත, න ගතොසී''ති වුත්තෙ අත්තනො අගතකාරණඤ්ච කනිට්ඨස්ස ගතකාරණඤ්ච ආරොචෙසි. තං සුත්වා සෙට්ඨි ''අහං ධී''ති මහාවිරවං විරවිත්වා සකලසරීරෙ පක්කුථිතලොහිතො විය හුත්වා, ''අම්භො, කුම්භකාර, මා මං නාසයි, මා මං නාසයී''ති බාහා පග්ගය්හ කන්දන්තො තස්ස සන්තිකං අගමාසි. කුම්භකාරො තං තථා ආගච්ඡන්තං දිස්වා, ''සාමි, මා සද්දං කරි, කම්මං තෙ නිප්ඵන්න''න්ති ආහ. සො පබ්බතෙන විය මහන්තෙන සොකෙන අවත්ථටො හුත්වා අනප්පකං දොමනස්සං පටිසංවෙදෙසි. යථා තං අප්පදුට්ඨස්ස පදුස්සමානො. තෙනාහ භගවා –

''යො දණ්ඩෙන අදණ්ඩෙසු, අප්පදුට්ඨෙසු දුස්සති;
දසන්නමඤ්ඤතරං ඨානං, ඛිප්පමෙව නිගච්ඡති.

''වෙදනං ඵරුසං ජානිං, සරීරස්ස ච භෙදනං;
ගරුකං වාපි ආබාධං, චිත්තක්ඛෙපඤ්ච පාපුණෙ.

''රාජතො වා උපසග්ගං, අබ්භක්ඛානඤ්ච දාරුණං;
පරික්ඛයඤ්ච ඤාතීනං, භොගානඤ්ච පභඞ්ගුරං.

''අථ වාස්ස අගාරානි, අග්ගි ඩහති පාවකො;
කායස්ස භෙදා දුප්පඤ්ඤො, නිරයං සොපපජ්ජතී''ති. (ධ. ප. 137-140);

එවං සන්තෙපි පුන නං සෙට්ඨි උජුකං ඔලොකෙතුං න සක්කොති. ''කින්ති නං මාරෙය්‍ය''න්ති චින්තෙන්තො, ''මම ගාමසතෙ ආයුත්තකස්ස සන්තිකං පෙසෙත්වා මාරෙස්සාමී''ති උපායං දිස්වා, ''අයං මෙ අවජාතපුත්තො, ඉමං මාරෙත්වා වච්චකූපෙ ඛිපතු, එවං කතෙ අහං මාතුලස්ස කත්තබ්බයුත්තකං පච්ඡා ජානිස්සාමී''ති තස්ස පණ්ණං ලිඛිත්වා, ''තාත ඝොසක, අම්හාකං ගාමසතෙ ආයුත්තකො අත්ථි, ඉමං පණ්ණං හරිත්වා තස්ස දෙහී''ති වත්වා පණ්ණං තස්ස දුස්සන්තෙ බන්ධි. සො පන අක්ඛරසමයං න ජානාති. දහරකාලතො පට්ඨාය හි නං මාරාපෙන්තොව සෙට්ඨි මාරෙතුං නාසක්ඛි, කිං අක්ඛරසමයං සික්ඛාපෙස්සති? ඉති සො අත්තනො මාරාපනපණ්ණමෙව දුස්සන්තෙ බන්ධිත්වා නික්ඛමන්තො ආහ – ''පාථෙය්‍යං මෙ, තාත, නත්ථී''ති. ''පාථෙය්‍යෙන තෙ කම්මං නත්ථි, අන්තරාමග්ගෙ 'අසුකගාමෙ නාම මමසහායකො සෙට්ඨි අත්ථි, තස්ස ඝරෙ පාතරාසං කත්වා පුරතො ගච්ඡාහී'''ති. සො ''සාධූ''ති පිතරං වන්දිත්වා නික්ඛන්තො තං ගාමං පත්වා සෙට්ඨිස්ස ඝරං පුච්ඡිත්වා ගන්ත්වා සෙට්ඨිජායං පස්සි. ''ත්වං කුතො ආගතොසී''ති ච වුත්තෙ, ''අන්තොනගරතො''ති ආහ. ''කස්ස පුත්තොසී''ති? ''තුම්හාකං සහායකසෙට්ඨිනො, අම්මා''ති. ''ත්වංසි ඝොසකො නාමා''ති? ''ආම, අම්මා''ති. තස්සා සහ දස්සනෙනෙව තස්මිං පුත්තසිනෙහො උප්පජ්ජි. සෙට්ඨිනො පනෙකා ධීතා අත්ථි පන්නරසසොළසවස්සුද්දෙසිකා අභිරූපා පාසාදිකා, තං රක්ඛිතුං එකමෙව පෙසනකාරිකං දාසිං දත්වා සත්තභූමිකස්ස පාසාදස්ස උපරිමතලෙ සිරිගබ්භෙ වසාපෙන්ති. සෙට්ඨිධීතා තස්මිං ඛණෙ

තං දාසිං අන්තරාපණං පෙසෙසි. අථ නං සෙට්ඨිජායා දිස්වා, ‘‘කුහිං ගච්ඡසී’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘අයාධීතාය පෙසනෙනා’’ති වුත්තෙ ‘‘ඉතො තාව එහි, තිට්ඨතු පෙසනං, පුත්තස්ස මෙ පීඨකං අත්ථරිත්වා පාදෙ ධොවිත්වා තෙලං මක්ඛිත්වා සයනං අත්ථරිත්වා දෙහි, පච්ඡා පෙසනං කරිස්සසී’’ති ආහ. සා තථා අකාසි.

අථ නං චිරෙනාගතං සෙට්ඨිධීතා සන්තජ්ජෙසි. අථ නං සා ආහ – ‘‘මා මෙ කුජ්ඣි, සෙට්ඨිපුත්තො සොසකො ආගතො, තස්ස ඉදඤ්චිදඤ්ච කත්වා තත්ථ ගන්ත්වා ආගතාම්හී’’ති. සෙට්ඨිධීතාය ‘‘සෙට්ඨිපුත්තො සොසකො’’ති නාමං සුත්වාව පෙමං ඡවියාදීනි ඡින්දිත්වා අට්ඨිමිඤ්ජං ආහච්ච ඨිතං. කොතුහලකාලස්මිඤ්හි සා තස්ස පජාපතී හුත්වා නාළිකොදනං පච්චෙකබුද්ධස්ස අදාසි, තස්සානුභාවෙනාගන්ත්වා ඉමස්මිං සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බත්තා. ඉති තං සො පුබ්බසිනෙහො අවත්ථරිත්වා ගණ්හි. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘පුබ්බෙව සන්නිවාසෙන, පච්චුප්පන්නහිතෙන වා;
> එවං තං ජායතෙ පෙමං, උප්පලංව යථොදකෙ’’ති. (ජා. 1.2.174);

අථ නං පුච්ඡි – ‘‘කුහිං සො, අම්මා’’ති? ‘‘සයනෙ නිපන්නො නිද්දායතී’’ති. ‘‘අත්ථි පනස්ස හත්ථෙ කිඤ්චී’’ති? ‘‘දුස්සන්තෙ පණ්ණං අත්ථී’’ති. සා ‘‘කිං පණ්ණං නු බො එත’’න්ති තස්මිං නිද්දායන්තෙ මාතාපිතූනං අඤ්ඤවිහිතතාය අපස්සන්තානං ඔතරිත්වා සමීපං ගන්ත්වා තං පණ්ණං මොචෙත්වා ආදාය අත්තනො ගබ්භං පවිසිත්වා ද්වාරං පිධාය වාතපානං විවරිත්වා අක්ඛරසමයෙ කුසලතාය පණ්ණං වාචෙත්වා, ‘‘අහො වත බාලො, අත්තනො මරණපණ්ණං දුස්සන්තෙ බන්ධිත්වා විචරති, සචෙ මයා න දිට්ඨං අස්ස, නත්ථිස්ස ජීවිත’’න්ති තං පණ්ණං ඵාලෙත්වා සෙට්ඨිස්ස වචනෙන අපරං පණ්ණං ලිඛි – ‘‘අයං මම පුත්තො සොසකො නාම, ගාමසතතො පණ්ණාකාරං ආහරාපෙත්වා ඉමස්ස ජනපදසෙට්ඨිනො ධීතරා සද්ධිං මඞ්ගලං කත්වා අත්තනො වසනගාමස්ස මජ්ඣෙ ද්විභූමකං ගෙහං කාරෙත්වා පාකාරපරික්ඛෙපෙන චෙව පුරිසගුත්තියා ච සුසංවිහිතාරක්ඛං කරොතු, මය්හඤ්ච ‘ඉදඤ්චිදඤ්ච මයා කත’න්ති සාසනං පෙසෙතු, එවං කතෙ අහං මාතුලස්ස කත්තබ්බයුත්තකං පච්ඡා ජානිස්සාමී’’ති, ලිඛිත්වා ච පන සඞ්ඝරිත්වා ඔතරිත්වා දුස්සන්තෙයෙවස්ස බන්ධි.

සො දිවසභාගං නිද්දායිත්වා උට්ඨාය භුඤ්ජිත්වා පක්කාමි. පුනදිවසෙ පාතොව තං ගාමං ගන්ත්වා ආයුත්තකං ගාමකිච්චං කරොන්තංයෙව පස්සි. සො තං දිස්වා, ‘‘කිං, තාතා’’ති පුච්ඡි. ‘‘පිතරා මෙ තුම්හාකං පණ්ණං පෙසිත’’න්ති. ‘‘කිං පණ්ණං, තාත, ආහරා’’ති පණ්ණං ගහෙත්වා වාචෙත්වා තුට්ඨමානසො ‘‘පස්සථ, භො, මම සාමිනො මයි සිනෙහං කත්වා ජෙට්ඨපුත්තස්ස මෙ මඞ්ගලං කරොතූ’’ති මම සන්තිකං පහිණි. ‘‘සීඝං දාරුආදීනි ආහරථා’’ති ගහපතිකෙ වත්වා ගාමමජ්ඣෙ වුත්තපකාරං ගෙහං කාරාපෙත්වා ගාමසතතො පණ්ණාකාරං ආහරාපෙත්වා ජනපදසෙට්ඨිනො සන්තිකා ධීතරං ආනෙත්වා මඞ්ගලං කත්වා සෙට්ඨිස්ස සාසනං පහිණි ‘‘ඉදඤ්චිදඤ්ච මයා කත’’න්ති.

තං සුත්වා සෙට්ඨිනො ‘‘යං කාරෙමි, තං න හොති; යං න කාරෙමි, තදෙව හොතී’’ති මහන්තං දොමනස්සං උප්පජ්ජි. පුත්තසොකෙන සද්ධිං සො සොකො එකතො හුත්වා කුච්ඡිඩාහං උප්පාදෙත්වා අතිසාරං ජනෙසි. සෙට්ඨිධීතාපි ‘‘සචෙ කොචි සෙට්ඨිනො සන්තිකා ආගච්ඡති, මම අකථෙත්වා සෙට්ඨිපුත්තස්ස පඨමතරං මා කථයිත්ථා’’ති ජනෙ ආණාපෙසි. සෙට්ඨිපි බො ‘‘දානි තං දුට්ඨපුත්තං මම සාපතෙය්‍යස්ස සාමිකං න කරිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා එකං ආයුත්තකං ආහ – ‘‘මාතුල, පුත්තං මෙ දට්ඨුකාමොම්හි, එකං පාදමූලිකං පෙසෙත්වා මම පුත්තං පක්කොසාපෙහී’’ති. සො ‘‘සාධූ’’ති වත්වා පණ්ණං දත්වා එකං පුරිසං පෙසෙසි. සෙට්ඨිධීතාපි තස්ස ආගන්ත්වා ද්වාරෙ ඨිතභාවං සුත්වා තං පක්කොසාපෙත්වා, ‘‘කිං, තාතා’’ති පුච්ඡි. සො ආහ – ‘‘සෙට්ඨි ගිලානො, පුත්තං පස්සිතුං පක්කොසාපෙසි, අය්‍යො’’ති. ‘‘කිං, තාත, බලවා, දුබ්බලො’’ති? ‘‘බලවා තාව, ආහාරං භුඤ්ජතියෙව, අය්‍යො’’ති. සා සෙට්ඨිපුත්තං අජානාපෙත්වාව තස්ස නිවෙසනඤ්ච පරිබ්බයඤ්ච දාපෙත්වා ‘‘මයා පෙසිතකාලෙ ගමිස්සසි, අච්ඡස්සු තාවා’’ති ආහ. සෙට්ඨි පුන ආයුත්තකං අවච, ‘‘කිං, මාතුල, න තෙ මම පුත්තස්ස සන්තිකං පහිත’’න්ති? ‘‘පහිතං, සාමි, ගතපුරිසො න තාව එතී’’ති. ‘‘තෙන හි පුන අපරං පෙසෙහී’’ති. සො පෙසෙසි. සෙට්ඨිධීතා තස්මිම්පි තථෙව පටිපජ්ජි. අථ සෙට්ඨිනො රොගො බලවා ජාතො, එකං භාජනං පවිසති, එකං නික්ඛමති. පුන සෙට්ඨි ආයුත්තකං පුච්ඡි – ‘‘කිං, මාතුල, න තෙ මම පුත්තස්ස සන්තිකං පහිත’’න්ති? ‘‘පහිතං, සාමි, ගතපුරිසො න තාව එතී’’ති. ‘‘තෙන හි පුන අපරං පෙසෙහී’’ති. සො පෙසෙසි. සෙට්ඨිධීතා තතියවාරෙ ආගතම්පි තං පවත්තිං පුච්ඡි. සො ‘‘බාළ්හගිලානො, අය්‍යො, සෙට්ඨි ආහාරං පච්ඡින්දිත්වා මච්චුපරායණො ජාතො, එකං භාජනං නික්ඛමති , එකං පවිසතී’’ති ආහ. සෙට්ඨිධීතා ‘‘ඉදානි ගන්තුං කාලො’’ති සෙට්ඨිපුත්තස්ස ‘‘පිතා තෙ කිර ගිලානො’’ති ආරොචෙත්වා ‘‘කිං වදෙසි භද්දෙ’’ති වුත්තෙ ‘‘අඵාසුකමස්ස, සාමී’’ති ආහ. ‘‘ඉදානි කිං කාතබ්බ’’න්ති. සාමි? ‘‘ගාමසතතො වුට්ඨානකපණ්ණාකාරං ආදාය ගන්ත්වා පස්සිස්සාම න’’න්ති. සො ‘‘සාධූ’’ති පණ්ණාකාරං ආහරාපෙත්වා සකටෙහි ආදාය පක්කාමි.

අථ නං සා ‘‘පිතා තෙ දුබ්බලො, එත්තකං පණ්ණාකාරං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තානං පපඤ්චො භවිස්සති, එතං නිවත්තාපෙහී’’ති වත්වා තං සබ්බං අත්තනො කුලගෙහං පෙසෙත්වා පුන තං ආහ – ‘‘සාමි, ත්වං අත්තනො පිතු පාදපස්සෙ තිට්ඨෙය්‍යාසි, අහං උස්සීසකපස්සෙ ඨස්සාමී’’ති. ගෙහං පවිසමානායෙව ච ‘‘ගෙහස්ස පුරතො ච පච්ඡතො ච ආරක්ඛං ගණ්හථා’’ති අත්තනො පුරිසෙ ආණාපෙසි. පවිට්ඨකාලෙ පන සෙට්ඨිපුත්තො පිතු පාදපස්සෙ අට්ඨාසි, ඉතරා උස්සීසකපස්සෙ.

තස්මිං ඛණෙ සෙට්ඨී උත්තානකො නිපන්නො හොති. ආයුත්තකො පන තස්ස පාදෙ පරිමජ්ජන්තො ''පුත්තො තෙ, සාමි, ආගතො''ති ආහ. ''කුහිං සො''ති? ''එස පාදමූලෙ ඨිතො''ති. අථ නං දිස්වා ආයකම්මිකං පක්කොසාපෙත්වා, ''මම ගෙහෙ කිත්තකං ධන''න්ති පුච්ඡි. ''සාමි, ධනස්සෙව චත්තාලීසකොටියො, උපභොගපරිභොගභණ්ඩානං පන වනගාමක්ඛෙත්තද්විපදචතුප්පදයානවාහනානඤ්ච අයඤ්ච අයඤ්ච පරිච්ඡෙදො''ති වුත්තෙ, ''අහං එත්තකං ධනං මම පුත්තස්ස සොසකස්ස න දෙමී''ති වත්තුකාමො ''දෙමී''ති ආහ. තං සුත්වා සෙට්ඨිධීතා ''අයං පුන කථෙන්තො අඤ්ඤං කිඤ්චි කථෙය්‍යා''ති චින්තෙත්වා සොකාතුරා විය කෙසෙ විකිරිත්වා රොදමානා ''කිං නාමෙතං, තාත, වදෙථ, ඉදම්පි නාම වො වචනං සුණොම, අලක්ඛිකා වතම්හා''ති වත්වා මත්ථකෙන නං උරමජ්ඣෙ පහරන්තී පතිත්වා යථා පුන වත්තුං න සක්කොති, තථාස්ස උරමජ්ඣෙ මත්ථකෙන සංසෙන්තී ආරොදනං දස්සෙසි. සෙට්ඨී තංඛණඤ්ඤෙව කාලමකාසි. ''සෙට්ඨී මතො''ති ගන්ත්වා උතෙනස්ස රඤ්ඤො ආරොචයිංසු. රාජා තස්ස සරීරකිච්චං කාරාපෙත්වා, ''අත්ථි පනස්ස පුත්තො වා ධීතා වා''ති පුච්ඡි. ''අත්ථි, දෙව, සොසකො නාම තස්ස පුත්තො, සබ්බං සාපතෙය්‍යං තස්ස නිය්‍යාදෙත්වාව මතො, දෙවා''ති.

රාජා අපරභාගෙ සෙට්ඨිපුත්තං පක්කොසාපෙසි. තස්මිඤ්ච දිවසෙ දෙවො වස්සි. රාජඞ්ගණෙ තත්ථ තත්ථ උදකං සණ්ඨාති. සෙට්ඨිපුත්තො ''රාජානං පස්සිස්සාමී''ති පායාසි. රාජා වාතපානං විවරිත්වා තං ආගච්ඡන්තං ඔලොකෙන්තො රාජඞ්ගණෙ උදකං ලඞ්ඝිත්වා ආගච්ඡන්තං දිස්වා ආගන්ත්වා වන්දිත්වා ඨිතං ''ත්වං සොසකො නාම, තාතා''ති පුච්ඡිත්වා ''ආම, දෙවා''ති වුත්තෙ ''පිතා මෙ මතොති මා සොචි, තව පෙත්තිකං සෙට්ඨිට්ඨානං තුය්හමෙව දස්සාමී''ති තං සමස්සාසෙත්වා ''ගච්ඡ, තාතා''ති උය්‍යොජෙසි. රාජා ගච්ඡන්තඤ්ච නං ඔලොකෙන්තොව අට්ඨාසි. සො ආගමනකාලෙ ලඞ්ඝිතං උදකං ගමනකාලෙ ඔතරිත්වා සණිකං අගමාසි. අථ නං රාජා තතොව පක්කොසාපෙත්වා, ''කිං නු ඛො, තාත, ත්වං මම සන්තිකං ආගච්ඡන්තො උදකං ලඞ්ඝිත්වා ආගම්ම ගච්ඡන්තො ඔතරිත්වා සණිකං ගච්ඡසී''ති පුච්ඡි. ''ආම, දෙව, අහං තස්මිං ඛණෙ කුමාරකො, කීළනකාලො නාම, සො ඉදානි පන මෙ දෙවෙන ඨානන්තරං පටිස්සුතං. තස්මා යථා පුරෙ අචරිත්වා ඉදානි සන්නිසින්නෙන හුත්වා චරිතුං වට්ටතී''ති. තං සුත්වා රාජා ''ධිතිමායං පුරිසො, ඉදානෙවස්ස ඨානන්තරං දස්සාමී''ති පිතරා භුත්තං භොගං දත්වා සබ්බසතෙන සෙට්ඨිට්ඨානං අදාසි.

සො රථෙ ඨත්වා නගරං පදක්ඛිණං අකාසි. ඔලොකිතොලොකිතට්ඨානං කම්පති. සෙට්ඨිධීතා කාළිදාසියා සද්ධිං මන්තයමානා නිසින්නා ''අම්ම කාළි, පුත්තස්ස තෙ එත්තිකා සම්පත්ති මං නිස්සාය උප්පන්නා''ති ආහ. ''කිං කාරණා, අම්මා''ති? ''අයඤ්හි අත්තනො මරණපණ්ණං දුස්සන්තෙ බන්ධිත්වා අම්හාකං ඝරං ආගතො, අථස්ස මයා තං පණ්ණං ඵාලෙත්වා මයා සද්ධිං මඞ්ගලකරණත්ථාය අඤ්ඤං පණ්ණං ලිඛිත්වා එත්තකං කාලං තත්ථ ආරක්ඛො කතො''ති. ''අම්ම, ත්වං එත්තකං පස්සසි, ඉමං පන සෙට්ඨී දහරකාලතො පට්ඨාය මාරෙතුකාමො මාරෙතුං නාසක්ඛි, කෙවලං ඉමං නිස්සාය බහුං ධනං ඛීයී''ති. ''අම්ම, අතිභාරියං වත සෙට්ඨිනා කත''න්ති. නගරං පදක්ඛිණං කත්වා ගෙහං පවිසන්තං පන නං දිස්වා, ''අයං එත්තිකා සම්පත්ති මං නිස්සාය උප්පන්නා''ති හසිතං අකාසි. අථ නං සෙට්ඨිපුත්තො දිස්වා, ''කිං කාරණා හසී''ති පුච්ඡි. ''එකං කාරණං නිස්සායා''ති. ''කථෙහි න''න්ති? ''සා න කථෙසි''. සො ''සචෙ න කථෙස්සසි, ද්විධා තං ඡින්දිස්සාමී''ති තජ්ජෙත්වා අසිං නික්කඩ්ඪි. සා ''අයං එත්තිකා සම්පත්ති තයා මං නිස්සාය ලද්ධාති චින්තෙත්වා හසිත''න්ති ආහ. ''යදි මම පිතරා අත්තනො සන්තකං මය්හං නිය්‍යාදිතං, ත්වං එත්ථ කිං හොසී''ති? සො කිර එත්තකං කාලං කිඤ්චි න ජානාති, තෙනස්සා වචනං න සද්දහි. අථස්ස සා ''තුම්හාකං පිතරා මරණපණ්ණං දත්වා පෙසිතා, තුම්හෙ මයා ඉදඤ්චිදඤ්ච කත්වා රක්ඛිතා''ති සබ්බං කථෙසි. ''ත්වං අභූතං කථෙසී''ති අසද්දහන්තො ''මාතරං කාළිං පුච්ඡිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා ''එවං කිර, අම්මා''ති. ''ආම, තාත, දහරකාලතො පට්ඨාය තං මාරෙතුකාමො මාරෙතුං අසක්කොන්තො තං නිස්සාය බහුං ධනං ඛීයි, සත්තසු ඨානෙසු ත්වං මරණතො මුත්තො, ඉදානි භොගගාමතො ආගම්ම සබ්බසතෙන සද්ධිං සෙට්ඨිට්ඨානං පත්තො''ති. සො තං සුත්වා ''භාරියං වත කම්මං, එවරූපා ඛො පන මරණා මුත්තස්ස මම පමාදජීවිතං ජීවිතුං අයුත්තං, අප්පමත්තො භවිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා දෙවසිකං සහස්සං විස්සජ්ජෙත්වා අද්ධිකකපණාදීනං දානං පට්ඨපෙසි. මිත්තො නාමස්ස කුටුම්බිකො දානබ්‍යාවටො අහොසි. අයං සොසකසෙට්ඨිනො උප්පත්ති.

තස්මිං පන කාලෙ භද්දවතීනගරෙ භද්දවතියසෙට්ඨී නාම සොසකසෙට්ඨිනො අදිට්ඨපුබ්බසහායකො අහොසි. භද්දවතීනගරතො ආගතානං වාණිජානං සන්තිකෙ සොසකසෙට්ඨී භද්දවතියසෙට්ඨිනො සම්පත්තිඤ්ච වයප්පදෙසඤ්ච සුත්වා තෙන සද්ධිං සහායකභාවං ඉච්ඡන්තො පණ්ණාකාරං පෙසෙසි. භද්දවතියසෙට්ඨිපි කොසම්බිතො ආගතානං වාණිජානං සන්තිකෙ සොසකසෙට්ඨිනො සම්පත්තිඤ්ච වයප්පදෙසඤ්ච සුත්වා තෙන සද්ධිං සහායකභාවං ඉච්ඡන්තො පණ්ණාකාරං පෙසෙසි. එවං තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං අදිට්ඨපුබ්බසහායකා හුත්වා වසිංසු. අපරභාගෙ භද්දවතියසෙට්ඨිනො ගෙහෙ අහිවාතරොගො පතිතො. තස්මිං පතිතෙ පඨමං මක්ඛිකා මරන්ති, තතො අනුක්කමෙනෙව කීටා මූසිකා කුක්කුටා සූකරා ගාවො දාසී දාසා සබ්බපච්ඡා ඝරමානුසකාපි මරන්ති. තෙසු යෙ භිත්තිං භින්දිත්වා පලායන්ති, තෙ ජීවිතං ලභන්ති, තදා පන සෙට්ඨී ච භරියා ච ධීතා චස්ස තථා පලායිත්වා සොසකසෙට්ඨිං පස්සිතුං පත්ථෙන්තා කොසම්බිමග්ගං පටිපජ්ජිංසු. තෙ අන්තරාමග්ගෙයෙව ඛීණපාථෙය්‍යා වාතාතපෙන චෙව ඛුප්පිපාසාහි ච කිලන්තසරීරා කිච්ඡෙන කොසම්බිං පත්වා උදකඵාසුකට්ඨානෙ ඨත්වා න්හත්වා නගරද්වාරෙ එකං සාලං පවිසිංසු.

තතො සෙට්ඨී භරියං ආහ – ''භද්දෙ, ඉමිනා නීහාරෙන ගච්ඡන්තා විජාතමාතුයාපි අමනාපා හොන්ති, සහායකො කිර මෙ අද්ධිකකපණාදීනං දෙවසිකං සහස්සං විස්සජ්ජෙත්වා දානං දාපෙසි. තත්ථ ධීතරං පෙසෙත්වා ආහාරං ආහරාපෙත්වා එකාහං ද්වීහං ඉධෙව සරීරං සන්තප්පෙත්වා සහායකං පස්සිස්සාමා''ති. සා ''සාධු, සාමී''ති. තෙ

සාලායමෙව වසිංසු. පුනදිවසෙ කාලෙ ආරොචිතෙ කපණද්ධිකාදීසු ආහාරත්ථාය ගච්ඡන්තෙසු මාතාපිතරො, ‘‘අම්ම, ගන්ත්වා අම්හාකං ආහාරං ආහරා’’ති ධීතරං පෙසයිංසු. මහාභොගකුලස්ස ධීතා විපත්තියා අච්ඡින්නලජ්ජිතාය අලජ්ජමානා පාතිං ගහෙත්වා කපණජනෙන සද්ධිං ආහාරත්ථාය ගන්ත්වා ‘‘කති පටිවීසෙ ගණ්හිස්සසි, අම්මා’’ති පුට්ඨා ච පන ‘‘තයො’’ති ආහ. අථස්සා තයො පටිවීසෙ අදාසි. තාය හත්තෙ ආහටෙ තයොපි එකතො භුඤ්ජිතුං නිසීදිංසු.

අථ මාතාධීතරො සෙට්ඨිං ආහංසු – ‘‘සාමි, විපත්ති නාම මහාකුලානම්පි උප්පජ්ජති, මා අම්හෙ ඔලොකෙත්වා භුඤ්ජ, මා චින්තයී’’ති. ඉති නං නානප්පකාරෙහි යාචිත්වා භොජෙසුං. සො භුඤ්ජිත්වා ආහාරං ජීරාපෙතුං අසක්කොන්තො අරුණෙ උග්ගච්ඡන්තෙ කාලමකාසි. මාතාධීතරො නානප්පකාරෙහි පරිදෙවිත්වා රොදිංසු. කුමාරිකා පුනදිවසෙ රොදමානා ආහාරත්ථාය ගන්ත්වා, ‘‘කති පටිවීසෙ ගණ්හිස්සසී’’ති වුත්තා, ‘‘ද්වෙ’’ති වත්වා ආහාරං ආහරිත්වා මාතරං යාචිත්වා භොජෙසි. සාපි තාය යාචියමානා භුඤ්ජිත්වා ආහාරං ජීරාපෙතුං අසක්කොන්තී තං දිවසමෙව කාලමකාසි. කුමාරිකා එකිකාව රොදිත්වා පරිදෙවිත්වා තාය දුක්ඛුප්පත්තියා අතිවිය සඤ්ජාතඡාතකදුක්ඛා පුනදිවසෙ යාචකෙහි සද්ධිං රොදන්තී ආහාරත්ථාය ගන්ත්වා, ‘‘කති පටිවීසෙ ගණ්හිස්සසි, අම්මා’’ති වුත්තා ‘‘එක’’න්ති ආහ. මිත්තකුටුම්බිකො තං තයො දිවසෙ හත්තං ගණ්හන්තිං සඤ්ජානාති, තෙන තං ‘‘අපෙහි නස්ස, වසලි, අජ්ජ තව කුච්ඡිප්පමාණං අඤ්ඤාසී’’ති ආහ. හිරොත්තප්පසම්පන්නා කුලධීතා පච්චොරස්මිං සත්තිපහාරං විය වණෙ ඛාරොදකසෙචනකං විය ච පත්වා ‘‘කිං, සාමී’’ති ආහ. ‘‘තයා පුරෙ තයො කොට්ඨාසා ගහිතා, හිය්‍යො ද්වෙ, අජ්ජ එකං ගණ්හාසි. අජ්ජ තෙ අත්තනො කුච්ඡිප්පමාණං ඤාත’’න්ති. ‘‘මා මං, සාමි, ‘අත්තනොව අත්ථාය ගණ්හී’ති මඤ්ඤිත්ථා’’ති. ‘‘අථ කස්මා එවං ගණ්හී’’ති? ‘‘පුරෙ තයො ජනා අහුම්හ, සාමි, හිය්‍යො ද්වෙ, අජ්ජ එකිකාව ජාතාම්හී’’ති. සො ‘‘කෙන කාරණෙනා’’ති පුච්ඡිත්වා ආදිතො පට්ඨාය තාය කථිතං සබ්බං පවත්තිං සුත්වා අස්සූනි සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තො සඤ්ජාතබලවදොමනස්සො හුත්වා, ‘‘අම්ම, එවං සන්තෙ මා චින්තයි, ත්වං භද්දවතියසෙට්ඨිනො ධීතා අජ්ජකාලතො පට්ඨාය මම ධීතායෙව නාමා’’ති වත්වා සීසෙ චුම්බිත්වා ඝරං නෙත්වා අත්තනො ජෙට්ඨධීතුට්ඨානෙ ඨපෙසි.

සා දානග්ගෙ උච්චාසද්දං මහාසද්දං සුත්වා, ‘‘තාත, කස්මා එතං ජනං නිස්සද්දං කත්වා දානං න දෙථා’’ති ආහ. ‘‘න සක්කා කාතුං, අම්මා’’ති. ‘‘සක්කා, තාතා’’ති. ‘‘කථං සක්කා, අම්මා’’ති? ‘‘තාත දානග්ගං පරික්ඛිපිත්වා එකෙකස්සෙව පවෙසනප්පමාණෙන ද්වෙ ද්වාරානි යොජෙත්වා, ‘එකෙන ද්වාරෙන පවිසිත්වා එකෙන නික්ඛමථා’ති වදෙථ, එවං නිස්සද්දා හුත්වාව ගණ්හිස්සන්තී’’ති. සො තං සුත්වා, ‘‘භද්දකොව, අම්ම, උපායො’’ති තථා කාරෙසි. සාපි පුබ්බෙ සාමා නාම. වතියා පන කාරිතත්තා **සාමාවතී** නාම ජාතා. තතො පට්ඨාය දානග්ගෙ කොලාහලං පච්ඡින්දි. ඝොසකසෙට්ඨි පුබ්බෙ තං සද්දං සුණන්තො ‘‘මය්හං දානග්ගෙ සද්දො’’ති තුස්සති. ද්වීහතීහං පන සද්දං අසුණන්තො මිත්තකුටුම්බිකං අත්තනො උපට්ඨානං ආගතං පුච්ඡි – ‘‘දීයති කපණද්ධිකාදීනං දාන’’න්ති? ‘‘ආම, සාමී’’ති. ‘‘අථ කිං ද්වීහතීහං සද්දො න සූයතී’’ති? ‘‘යථා නිස්සද්දා හුත්වා ගණ්හන්ති, තථා මෙ උපායො කතො’’ති. ‘‘අථ පුබ්බෙව කස්මා නාකාසී’’ති? ‘‘අජානනතාය, සාමී’’ති. ‘‘ඉදානි කථං තෙ ඤාතො’’ති? ‘‘ධීතරා මෙ අක්ඛාතො, සාමී’’ති. මය්හං අවිදිතා ‘‘තව ධීතා නාම අත්ථී’’ති. සො අහිවාතරොගුප්පත්තිතො පට්ඨාය සබ්බං භද්දවතියසෙට්ඨිනො පවත්තිං ආචික්ඛිත්වා තස්සා අත්තනො ජෙට්ඨධීතුට්ඨානෙ ඨපිතභාවං ආරොචෙසි. අථ නං සෙට්ඨි ‘‘එවං සන්තෙ මම කස්මා න කථෙසි, මම සහායකස්ස ධීතා මම ධීතා නාමා’’ති තං පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡි – ‘‘අම්ම, සෙට්ඨිනො ධීතාසී’’ති? ‘‘ආම, තාතා’’ති. ‘‘තෙන හි මා චින්තයි, ත්වං මම ධීතාසී’’ති තං සීසෙ චුම්බිත්වා පරිවාරත්ථාය තස්සා පඤ්ච ඉත්ථිසතානි දත්වා තං අත්තනො ජෙට්ඨධීතුට්ඨානෙ ඨපෙසි.

අථෙකදිවසං තස්මිං නගරෙ නක්ඛත්තං සඞ්ඝුට්ඨං හොති. තස්මිං පන නක්ඛත්තෙ බහි අනික්ඛමනකා කුලධීතරොපි අත්තනො පරිවාරෙන සද්ධිං පදසාව නදිං ගන්ත්වා න්හායන්ති. තස්මා තං දිවසං සාමාවතීපි පඤ්චහි ඉත්ථිසතෙහි පරිවාරිතා රාජඞ්ගණෙනෙව න්හායිතුං අගමාසි. උතෙනො සීහපඤ්ජරෙ ඨිතො තං දිස්වා ‘‘කස්සිමා නාටකිත්ථියො’’ති පුච්ඡි. ‘‘න කස්සචි නාටකිත්ථියො, දෙවා’’ති. ‘‘අථ කස්ස ධීතරො’’ති? ‘‘ඝොසකසෙට්ඨිනො ධීතා දෙව, සාමාවතී නාමෙසා’’ති. සො දිස්වාව උප්පන්නසිනෙහො සෙට්ඨිනො සාසනං පාහෙසි – ‘‘ධීතරං කිර මෙ පෙසෙතූ’’ති. ‘‘න පෙසෙමි, දෙවා’’ති. ‘‘මා කිර එවං කරොතු, පෙසෙතුයෙවා’’ති. ‘‘මයං ගහපතිකා නාම කුමාරිකානං පොථෙත්වා විහෙඨෙත්වා කඩ්ඪනභයෙන න දෙම, දෙවා’’ති. රාජා කුජ්ඣිත්වා ගෙහං ලඤ්ඡාපෙත්වා සෙට්ඨිඤ්ච භරියඤ්ච හත්ථෙ ගහෙත්වා බහි කාරාපෙසි. සාමාවතී, න්හායිත්වා ආගන්ත්වා ගෙහං පවිසිතුං ඔකාසං අලභන්තී, ‘‘කිං එතං, තාතා’’ති පුච්ඡි. ‘‘අම්ම, රාජා තව කාරණා පහිණි. අථ ‘න මයං දස්සාමා’ති වුත්තෙ ඝරං ලඤ්ඡාපෙත්වා අම්හෙ බහි කාරාපෙසී’’ති. ‘‘තාත, භාරියං වො කම්මං කතං, රඤ්ඤා නාම පහිතෙ ‘න, දෙමා’ති අවත්වා ‘සචෙ මෙ ධීතරං සපරිවාරං ගණ්හථ, දෙමා’ති වත්තබ්බං භවෙය්‍ය, තාතා’’ති. ‘‘සාධු, අම්ම, තව රුචියා සති එවං කරිස්සාමී’’ති රඤ්ඤො තථා සාසනං පාහෙසි. රාජා ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා තං සපරිවාරං ආනෙත්වා අභිසිඤ්චිත්වා අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ ඨපෙසි. සෙසා තස්සායෙව පරිවාරිත්ථියො අහෙසුං. අයං සාමාවතියා උප්පත්ති.

උතෙනස්ස පන අපරාපි වාසුලදත්තා නාම දෙවී අහොසි චණ්ඩපජ්ජොතස්ස ධීතා. උජ්ජෙනියඤ්හි චණ්ඩපජ්ජොතො නාම රාජා අහොසි. සො එකදිවසං උය්‍යානතො ආගච්ඡන්තො අත්තනො සම්පත්තිං ඔලොකෙත්වා, ‘‘අත්ථි නු ඛො අඤ්ඤස්සපි කස්සචි එවරූපා සම්පත්තී’’ති වත්වා තං සුත්වා මනුස්සෙහි ‘‘කිං සම්පත්ති නාමෙසා, කොසම්බියං උතෙනස්ස රඤ්ඤො අතිමහතී සම්පතී’’ති වුත්තෙ රාජා ආහ – ‘‘තෙන හි ගණ්හිස්සාම න’’න්ති? ‘‘න සක්කා සො ගහෙතු’’න්ති. ‘‘කිඤ්චි කත්වා ගණ්හිස්සාමයෙවා’’ති? ‘‘න සක්කා දෙවා’’ති. ‘‘කිං කාරණා’’ති? ‘‘සො හත්ථිකන්තං නාම සිප්පං ජානාති, මන්තං පරිවත්තෙත්වා හත්ථිකන්තවීණං වාදෙන්තො නාගෙ පලාපෙතිපි

ගණ්හාතිපි. හත්ථිවාහනසම්පන්නො තෙන සදිසො නාම නත්ථී''ති. ''න සක්කා මයා සො ගහෙතු''න්ති. ''සචෙ තෙ, දෙව, එකන්තෙන අයං නිච්ඡයො, තෙන හි දාරුහත්ථිං කාරෙත්වා තස්සාසන්නට්ඨානං පෙසෙහි. සො හත්ථිවාහනං වා අස්සවාහනං වා සුත්වා දූරම්පි ගච්ඡති. තත්ථ නං ආගතං ගහෙතුං සක්කා භවිස්සතී''ති.

රාජා ''අත්ථෙසො උපායො''ති දාරුමයං යන්තහත්ථිං කාරාපෙත්වා බහි පිලොතිකාහි වෙඨෙත්වා කතචිත්තකම්මං කත්වා තස්ස විජිතෙ ආසන්නට්ඨානෙ එකස්මිං සරතීරෙ විස්සජ්ජාපෙසි. හත්ථිනො අන්තොකුච්ඡියං සට්ඨි පුරිසා අපරාපරං චඞ්කමන්ති, හත්ථිලණ්ඩං ආහරිත්වා තත්ථ තත්ථ ඡඩ්ඩෙසුං. එකො වනචරකො හත්ථිං දිස්වා, ''අම්හාකං රඤ්ඤො අනුච්ඡවිකො''ති චින්තෙත්වා, ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසි – ''දෙව, මයා සබ්බසෙතො කෙලාසකූටපටිභාගො තුම්හාකඤ්ඤෙව අනුච්ඡවිකො වරවාරණො දිට්ඨො''ති. උතෙනො තමෙව මග්ගදෙසකං කත්වා හත්ථිං අභිරුය්හ සපරිවාරො නික්ඛමි. තස්ස ආගමනං ඤත්වා චරපුරිසා ගන්ත්වා චණ්ඩපජ්ජොතස්ස ආරොචෙසුං. සො ආගන්ත්වා මජ්ඣෙ තුච්ඡං කත්වා උභොසු පස්සෙසු බලකායං පයොජෙසි. උතෙනො තස්සාගමනං අජානන්තො හත්ථිං අනුබන්ධි. අන්තො ඨිතමනුස්සා වෙගෙන පලාපෙසුං. කට්ඨහත්ථී රඤ්ඤො මන්තං පරිවත්තෙත්වා වීණං වාදෙන්තස්ස තන්තිසද්දං අසුණන්තො විය පලායතියෙව. රාජා හත්ථිනාගං පාපුණිතුං අසක්කොන්තො අස්සං ආරුය්හ අනුබන්ධි. තස්මිං වෙගෙන අනුබන්ධන්තෙ බලකායො ඔහීයි. රාජා එකකොව අහොසි. අථ නං උභොසු පස්සෙසු පයුත්තා චණ්ඩපජ්ජොතස්ස පුරිසා ගණ්හිත්වා අත්තනො රඤ්ඤො අදංසු. අථස්ස බලකායො අමිත්තවසං ගතභාවං ඤත්වා බහිනගරෙව ඛන්ධාවාරං නිවෙසෙත්වා අච්ඡි.

චණ්ඩපජ්ජොතොපි උතෙනං ජීවග්ගාහමෙව ගාහාපෙත්වා එකස්මිං චොරගෙහෙ පක්ඛිපිත්වා ද්වාරං පිදහාපෙත්වා තයො දිවසෙ ජයපානං පිවි. උතෙනො තතියදිවසෙ ආරක්ඛකෙ පුච්ඡි – ''කහං වො, තාත, රාජා''ති? '''පච්චාමිත්තො මෙ ගහිතො'ති ජයපානං පිවතී''ති. ''කා නාමෙසා මාතුගාමස්ස විය තුම්හාකං රඤ්ඤො කිරියා, නනු පටිරාජූනං ගහෙත්වා විස්සජ්ජෙතුං වා මාරෙතුං වා වට්ටති, අම්හෙ දුක්ඛං නිසීදාපෙත්වා ජයපානං කිර පිවතී''ති. තෙ ගන්ත්වා තමත්ථං රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. සො ආගන්ත්වා ''සච්චං කිර ත්වං එවං වදසී''ති පුච්ඡි. ''ආම, මහාරාජා''ති. ''සාධු තං විස්සජ්ජෙස්සාමි, එවරූපො කිර තෙ මන්තො අත්ථි, තං මය්හං දස්සසී''ති. ''සාධු දස්සාමි, ගහණසමයෙ මං වන්දිත්වා තං ගණ්හාහි. කිං පන ත්වං වන්දිස්සසී''ති? ''ක්‍යාහං තං වන්දිස්සාමි, න වන්දිස්සාමී''ති? ''අහම්පි තෙ න දස්සාමී''ති . ''එවං සන්තෙ රාජාණං තෙ කරිස්සාමී''ති. ''කරොහි, සරීරස්ස මෙ ඉස්සරො, න පන චිත්තස්සා''ති. රාජා තස්ස සූරගජ්ජිතං සුත්වා, ''කථං නු ඛො ඉමං මන්තං ගණ්හිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා, ''ඉමං මන්තං අඤ්ඤං ජානාපෙතුං න සක්කා, මම ධීතරං එතස්ස සන්තිකෙ උග්ගණ්හාපෙත්වා අහං තස්සා සන්තිකෙ ගණ්හිස්සාමී''ති. අථ නං ආහ – ''අඤ්ඤස්ස වන්දිත්වා ගණ්හන්තස්ස දස්සසී''ති. ''ආම, මහාරාජා''ති. ''තෙන හි අම්හාකං ඝරෙ එකා ඛුජ්ජා අත්ථි තස්සා අන්තොසාණියං වන්දිත්වා නිසින්නාය ත්වං බහිසාණියං ඨිතොව මන්තං වාචෙහී''ති. ''සාධු, මහාරාජ, ඛුජ්ජා වා හොතු පීඨසප්පි වා, වන්දන්තියා දස්සාමී''ති. තතො රාජා ගන්ත්වා ධීතරං වාසුලදත්තං ආහ – ''අම්ම, එකො සඞ්ඛකුට්ඨී අනග්ඝමන්තං ජානාති, තං අඤ්ඤං ජානාපෙතුං න සක්කා. ත්වං අන්තොසාණියං නිසීදිත්වා තං වන්දිත්වා මන්තං ගණ්හ, සො බහිසාණියං ඨත්වා තුය්හං වාචෙස්සති. තව සන්තිකා අහං තං ගණ්හිස්සාමී''ති.

එවං සො තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං සන්ථවකරණභයෙන ධීතරං ඛුජ්ජං, ඉතරං සඞ්ඛකුට්ඨිං කත්වා කථෙසි. සො තස්සා අන්තොසාණියං වන්දිත්වා නිසින්නාය බහි ඨිතො මන්තං වාචෙසි. අථ නං එකදිවසං පුනප්පුනං වුච්චමානම්පි මන්තපදං වත්තුං අසක්කොන්තිං ''අරෙ ඛුජ්ජෙ අතිබහලොට්ඨකපොලං තෙ මුඛං, එවං නාම වදෙහී''ති ආහ. ''සා කුජ්ඣිත්වා අරෙ දුට්ඨසඞ්ඛකුට්ඨි කිං වදෙසි, කිං මාදිසා ඛුජ්ජා නාම හොතී''ති? සාණිකණ්ණං උක්ඛිපිත්වා ''කාසි ත්ව''න්ති වුත්තෙ, ''රඤ්ඤො ධීතා වාසුලදත්තා නාමාහ''න්ති ආහ. ''පිතා තෙ තං මය්හං කථෙන්තො 'ඛුජ්ජා'ති කථෙසී''ති. ''මය්හම්පි කථෙන්තො තං සඞ්ඛකුට්ඨිං කත්වා කථෙසී''ති. තෙ උභොපි ''තෙන හි අම්හාකං සන්ථවකරණභයෙන කථිතං භවිස්සතී''ති අන්තොසාණියඤ්ඤෙව සන්ථවං කරිංසු.

තතො පට්ඨාය මන්තග්ගහණං වා සිප්පග්ගහණං වා නත්ථි. රාජාපි ධීතරං නිච්චං පුච්ඡති – ''සිප්පං ගණ්හසි, අම්මා''ති? ''ගණ්හාමි, තාතා''ති. අථ නං එකදිවසං උතෙනො ආහ – ''භද්දෙ, සාමිකෙන කත්තබ්බං නාම නෙව මාතාපිතරො න භාතුභගිනියො කාතුං සක්කොන්ති, සචෙ මය්හං ජීවිතං දස්සසි, පඤ්ච තෙ ඉත්ථිසතානි පරිවාරං දත්වා අග්ගමහෙසිට්ඨානං දස්සාමී''ති. ''සචෙ ඉමස්මිං වචනෙ පතිට්ඨාතුං සක්ඛිස්සථ, දස්සාමි වො ජීවිත''න්ති. ''සක්ඛිස්සාමි, භද්දෙ''ති. සා ''සාධු, සාමී''ති පිතු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. අථ නං සො පුච්ඡි – ''අම්ම, නිට්ඨිතං සිප්ප''න්ති? ''න තාව නිට්ඨිතං, තාත, සිප්ප''න්ති. අථ නං සො පුච්ඡි – ''කිං, අම්මා''ති? ''අම්හාකං එකං ද්වාරඤ්ච එකං වාහනඤ්ච ලද්ධුං වට්ටති, තාතා''ති. ''ඉදං කිං, අම්මා''ති? ''තාත, රත්තිං කිර තාරකසඤ්ඤාය මන්තස්ස උපචාරත්ථාය එකං ඔසධං ගහෙතබ්බං අත්ථි. තස්මා අම්හාකං වෙලාය වා අවෙලාය වා නික්ඛමනකාලෙ එකං ද්වාරඤ්චෙව එකං වාහනඤ්ච ලද්ධුං වට්ටතී''ති. රාජා ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡි. තෙ අත්තනො අභිරුචිතං එකං ද්වාරං හත්ථගතං කරිංසු. රඤ්ඤො පන පඤ්ච වාහනානි අහෙසුං. භද්දවතී නාම කරෙණුකා එකදිවසං පඤ්ඤාස යොජනානි ගච්ඡති, කාකො නාම දාසො සට්ඨි යොජනානි ගච්ඡති, චෙලකට්ඨි ච මුඤ්චකෙසී චාති ද්වෙ අස්සා යොජනසතං ගච්ඡන්ති, නාළාගිරි හත්ථී වීසති යොජනසතන්ති.

සො කිර රාජා අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ එකස්ස ඉස්සරස්ස උපට්ඨාකො අහොසි. අථෙකදිවසං ඉස්සරෙ බහිනගරං ගන්ත්වා න්හත්වා ආගච්ඡන්තෙ එකො පච්චෙකබුද්ධො නගරං පිණ්ඩාය පවිසිත්වා සකලනගරවාසීනං මාරෙන ආවට්ටිතත්තා එකං භික්ඛම්පි අලභිත්වා යථාධොතෙන පත්තෙන නික්ඛමි. අථ නං නගරද්වාරං පත්තකාලෙ මාරො

අඤ්ඤාතකවෙසෙන උපසඞ්කමිත්වා, ''අපි, භන්තෙ, වො කිඤ්චි ලද්ධ''න්ති පුච්ඡි. ''කිං පන මෙ ත්වං අලභනාකාරං කරී''ති? ''තෙන හි නිවත්තිත්වා පුන පවිසථ, ඉදානි න කරිස්සාමී''ති. ''නාහං පුන නිවත්තිස්සාමී''ති. සචෙ හි නිවත්තෙය්‍ය, පුන සො සකලනගරවාසීනං සරීරෙ අධිමුඤ්චිත්වා පාණිං පහරිත්වා හසනකෙළිං කරෙය්‍ය. පච්චෙකබුද්ධෙ අනිවත්තිත්වා ගතෙ මාරො තත්ථෙව අන්තරධායි. අථ සො ඉස්සරො යථාධොතෙනෙව පත්තෙන ආගච්ඡන්තං පච්චෙකබුද්ධං දිස්වා වන්දිත්වා, ''අපි, භන්තෙ, කිඤ්චි ලද්ධ''න්ති පුච්ඡි. ''චරිත්වා නික්ඛන්තම්හාවුසො''ති. සො චින්තෙසි – ''අය්‍යො, මයා පුච්ඡිතං අකථෙත්වා අඤ්ඤං වදති, න කිඤ්චි ලද්ධං භවිස්සතී''ති. අථස්ස පත්තං ඔලොකෙන්තො තුච්ඡං දිස්වා ගෙහෙ භත්තස්ස නිට්ඨිතානිට්ඨිතභාවං අජානනතාය සූරො හුත්වා පත්තං ගහෙතුං අවිසහන්තො ''ථොකං, භන්තෙ, අධිවාසෙථා''ති වත්වා වෙගෙන ඝරං ගන්ත්වා ''අම්හාකං භත්තං නිට්ඨිත''න්ති පුච්ඡිත්වා, ''නිට්ඨිත''න්ති වුත්තෙ තං උපට්ඨාකං ආහ – ''තාත, අඤ්ඤො තයා සම්පන්නවෙගතරො නාම නත්ථි, සීඝෙන ජවෙන භදන්තං පත්වා 'පත්තං මෙ, භන්තෙ, දෙථා'ති වත්වා පත්තං ගහෙත්වා වෙගෙන එහී''ති. සො එකවචනෙනෙව පක්ඛන්දිත්වා පත්තං ගහෙත්වා ආහරි. ඉස්සරොපි අත්තනො භොජනස්ස පත්තං පූරෙත්වා ''ඉමං සීඝං ගන්ත්වා අය්‍යස්ස සම්පාදෙහි, අහං තෙ ඉතො පත්තිං දම්මී''ති ආහ.

සොපි තං ගහෙත්වා ජවෙන ගන්ත්වා පච්චෙකබුද්ධස්ස පත්තං දත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා, ''භන්තෙ, 'වෙලා උපකට්ඨා'ති අහං අතිසීඝෙන ජවෙන ආගතො ච ගතො ච, එතස්ස මෙ ජවස්ස ඵලෙන යොජනානං පණ්ණාසසට්ඨිසතවීසසතගමනසමත්ථානි පඤ්ච වාහනානි නිබ්බත්තන්තු, ආගච්ඡන්තස්ස ච මෙ ගච්ඡන්තස්ස ච සරීරං සූරියතෙජෙන තත්ථං, තස්ස මෙ ඵලෙන නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ ආණා සූරියතෙජසදිසා හොතු, ඉමස්මිං මෙ පිණ්ඩපාතෙ සාමිනා පත්ති දින්නා, තස්සා මෙ නිස්සන්දෙන තුම්හෙහි දිට්ඨධම්මස්ස භාගී හොමී''ති ආහ. පච්චෙකබුද්ධො ''එවං හොතූ''ති වත්වා –

> ''ඉච්ඡිතං පත්ථිතං තුය්හං, සබ්බමෙව සමිජ්ඣතු;
> සබ්බෙ පූරෙන්තු සඞ්කප්පා, චන්දො පන්නරසො යථා. (දී. නි. අට්ඨ. 2.95 පුබ්බූපනිස්සයසම්පත්තිකථා; අ. නි. අට්ඨ. 1.1. 192);
>
> ''ඉච්ඡිතං පත්ථිතං තුය්හං, ඛිප්පමෙව සමිජ්ඣතු;
> සබ්බෙ පූරෙන්තු සඞ්කප්පා, මණිජොතිරසො යථා''ති. –

අනුමොදනං අකාසි. පච්චෙකබුද්ධානං කිර ඉමාව ද්වෙ ගාථා අනුමොදනගාථා නාම හොන්ති. තත්ථ **ජොතිරසොති** සබ්බකාමදදං මණිරතනං වුච්චති. ඉදං තස්ස පුබ්බචරිතං. සො එතරහි චණ්ඩපජ්ජොතො අහොසි. තස්ස ච කම්මස්ස නිස්සන්දෙන ඉමානි පඤ්ච වාහනානි නිබ්බත්තිංසු. අථෙකදිවසං රාජා උය්‍යානකීළාය නික්ඛමි. උතෙනො ''අජ්ජ පලායිතබ්බ''න්ති මහන්තාමහන්තෙ චම්මපසිබ්බකෙ හිරඤ්ඤසුවණ්ණස්ස පූරෙත්වා කරෙණුකාපිට්ඨෙ ඨපෙත්වා වාසුලදත්තං ආදාය පලායි. අන්තෙපුරපාලකා පලායන්තං තං දිස්වා ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රාජා ''සීඝං ගච්ඡථා''ති බලං පහිණි. උතෙනො බලස්ස පක්ඛන්දභාවං ඤත්වා කහාපණපසිබ්බකං මොචෙත්වා පාතෙසි, මනුස්සා කහාපණෙ උච්චිනිත්වා පුන පක්ඛන්දිංසු. ඉතරො සුවණ්ණපසිබ්බකං මොචෙත්වා පාතෙත්වා තෙසං සුවණ්ණලොභෙන පපඤ්චෙන්තානඤ්ඤෙව බහි නිවුට්ඨං අත්තනො ඛන්ධාවාරං පාපුණි. අථ නං ආගච්ඡන්තං දිස්වාව අත්තනො බලකායො පරිවාරෙත්වා නගරං පවෙසෙසි. සො පත්වාව වාසුලදත්තං අභිසිඤ්චිත්වා අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ ඨපෙසීති. අයං වාසුලදත්තාය උප්පත්ති.

අපරා පන මාගණ්ඩියා නාම රඤ්ඤො සන්තිකා අග්ගමහෙසිට්ඨානං ලභි. සා කිර කුරුරට්ඨෙ මාගණ්ඩියබ්‍රාහ්මණස්ස ධීතා. මාතාපිස්සා මාගණ්ඩියායෙව නාමං. චූළපිතාපිස්සා මාගණ්ඩියොව, සා අභිරූපා අහොසි දෙවච්ඡරපටිභාගා. පිතා පනස්සා අනුච්ඡවිකං සාමිකං අලභන්තො මහන්තෙහි මහන්තෙහි කුලෙහි යාචිතොපි ''න මය්හං ධීතු තුම්හෙ අනුච්ඡවිකා''ති තජ්ජෙත්වා උය්‍යොජෙසි. අථෙකදිවසං සත්ථා පච්චූසසමයෙ ලොකං වොලොකෙන්තො මාගණ්ඩියබ්‍රාහ්මණස්ස සපජාපතිකස්ස අනාගාමිඵලූපනිස්සයං දිස්වා අත්තනො පත්තචීවරමාදාය තස්ස බහිනිගමෙ අග්ගිපරිචරණට්ඨානං අගමාසි. සො තථාගතස්ස රූපසොභග්ගප්පත්තං අත්තභාවං ඔලොකෙත්වා, ''ඉමස්මිං ලොකෙ ඉමිනා පුරිසෙන සදිසො අඤ්ඤො පුරිසො නාම නත්ථි, අයං මය්හං ධීතු අනුච්ඡවිකො, ඉමස්ස පොසාපනත්ථාය ධීතරං දස්සාමී''ති චින්තෙත්වා, ''සමණ, එකා මෙ ධීතා අත්ථි, අහං එත්තකං කාලං තස්සා අනුච්ඡවිකං පුරිසං න පස්සාමි, තුම්හෙ තස්සා අනුච්ඡවිකා, සා ච තුම්හාකඤ්ඤෙව අනුච්ඡවිකා. තුම්හාකඤ්හි පාදපරිචාරිකා, තස්සා ච භත්තා ලද්ධුං වට්ටති, තං වො අහං දස්සාමි, යාව මමාගමනා ඉධෙව තිට්ඨථා''ති ආහ. සත්ථා කිඤ්චි අවත්වා තුණ්හී අහොසි. බ්‍රාහ්මණො වෙගෙන ඝරං ගන්ත්වා, ''භොති, භොති ධීතු මෙ අනුච්ඡවිකො පුරිසො දිට්ඨො, සීඝං සීඝං නං අලඞ්කරොහී''ති තං අලඞ්කාරාපෙත්වා සද්ධිං බ්‍රාහ්මණියා ආදාය සත්ථු සන්තිකං පායාසි. සකලනගරං සඞ්ඛුභි. අයං ''එත්තකං කාලං මය්හං ධීතු අනුච්ඡවිකො නත්ථී''ති කස්සචි අදත්වා ''අජ්ජ මෙ ධීතු අනුච්ඡවිකො දිට්ඨො''ති කිර වදෙති, ''කීදිසො නු ඛො සො පුරිසො, පස්සිස්සාම න''න්ති මහාජනො තෙනෙව සද්ධිං නික්ඛමි.

තස්මිං ධීතරං ගහෙත්වා ආගච්ඡන්තෙ සත්ථා තෙන වුත්තට්ඨානෙ අට්ඨත්වා තත්ථ පදචෙතියං දස්සෙත්වා ගන්ත්වා අඤ්ඤස්මිං ඨානෙ අට්ඨාසි. බුද්ධානඤ්හි පදචෙතියං අධිට්ඨහිත්වා අක්කන්තට්ඨානෙයෙව පඤ්ඤායති, න අඤ්ඤත්ථ. යෙසඤ්චත්ථාය අධිට්ඨිතං හොති, තෙයෙව නං පස්සන්ති. තෙසං පන අදස්සනකරණත්ථං හත්ථිආදයො වා

අක්කමන්තු, මහාමෙඝො වා පවස්සතු, වෙරම්භවාතා වා පහරන්තු, න තං කොචි මක්ඛෙතුං සක්කොති. අථ බ්‍රාහ්මණී බ්‍රාහ්මණං ආහ – ''කුහිං සො පුරිසො''ති. '''ඉමස්මිං ඨානෙ තිට්ඨාහී'ති නං අවචං, කුහිං නු ඛො සො ගතො''ති ඉතො චිතො ඔලොකෙන්තො පදචෙතියං දිස්වා ''අයමස්ස පදවලඤ්ජො''ති ආහ. බ්‍රාහ්මණී සලක්ඛණමන්තානං තිණ්ණං වෙදානං පගුණතාය ලක්ඛණමන්තෙ පරිවත්තෙත්වා පදලක්ඛණං උපධාරෙත්වා, ''නයිදං, බ්‍රාහ්මණ, පඤ්චකාමගුණසෙවිනො පද''න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

''රත්තස්ස හි උක්කුටිකං පදං භවෙ,
දුට්ඨස්ස හොති සහසානුපීළිතං;
මූළ්හස්ස හොති අවකඩ්ඪිතං පදං,
විවට්ටච්ඡදස්ස ඉදමීදිසං පද''න්ති. (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.260-261; විසුද්ධි. 1.45);

අථ නං බ්‍රාහ්මණො එවමාහ – ''හොති ත්වං උදකපාතියං කුම්භීලං, ගෙහමජ්ඣෙ ච පන චොරං විය මන්තෙ පස්සනසීලා, තුණ්හී හොහී''ති. බ්‍රාහ්මණ, යං ඉච්ඡසි, තං වදෙහි, නයිදං පඤ්චකාමගුණසෙවිනො පදන්ති. තතො ඉතො චිතො ච ඔලොකෙන්තො සත්ථාරං දිස්වා, ''අයං සො පුරිසො''ති වත්වා බ්‍රාහ්මණො ගන්ත්වා, ''සමණ, ධීතරං මෙ තව පොසාපනත්ථාය දෙමී''ති ආහ. සත්ථා ''ධීතරා තෙ මය්හං අත්ථො අත්ථි වා නත්ථි වා''ති අවත්වාව, ''බ්‍රාහ්මණ, එකං තෙ කාරණං කථෙමී''ති වත්වා, ''කථෙහි සමණා''ති වුත්තෙ මහාභිනික්ඛමනතො පට්ඨාය යාව අජපාලනිග්‍රොධමූලා මාරෙන අනුබද්ධභාවං අජපාලනිග්‍රොධමූලෙ ච පන ''අතීතො දානි මෙ එස විසය''න්ති තස්ස සොකාතුරස්ස සොකවූපසමනත්ථං ආගතාහි මාරධීතාහි කුමාරිකවණ්ණාදිවසෙන පයොජිතං පලොභනං ආචික්ඛිත්වා, ''තදාපි මය්හං ඡන්දො නාහොසී''ති වත්වා –

''දිස්වාන තණ්හං අරතිං රගඤ්ච,
නාහොසි ඡන්දො අපි මෙථුනස්මිං;
කිමෙවිදං මුත්තකරීසපුණ්ණං,
පාදාපි නං සම්ඵුසිතුං න ඉච්ඡෙ''ති. (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.260-261; සු. නි. 841) –

ඉමං ගාථමාහ. ගාථාපරියොසානෙ බ්‍රාහ්මණො ච බ්‍රාහ්මණී ච අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු. මාගණ්ඩියාපි ඛො ''සචස්ස මයා අත්ථො නත්ථි, අනත්ථිකභාවොව වත්තබ්බො, අයං පන මං මුත්තකරීසපුණ්ණං කරොති, පාදාපි නං සම්ඵුසිතුං න ඉච්ඡෙති, හොතු, අත්තනො ජාතිකුලපදෙසභොගයසවයසම්පත්තිං ආගම්ම තථාරූපං භත්තාරං ලභිත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස කත්තබ්බයුත්තකං ජානිස්සාමී''ති සත්ථරි ආඝාතං බන්ධි. ''කිං පන සත්ථා තාය අත්තනි ආඝාතුප්පත්තිං ජානාති, නො''ති? ''ජානාතියෙව. ජානන්තො කස්මා ගාථමාහා''ති? ඉතරෙසං ද්වින්නං වසෙන. බුද්ධා හි ආඝාතං අගණෙත්වා මග්ගඵලාධිගමාරහානං වසෙන ධම්මං දෙසෙන්තියෙව. මාතාපිතරො තං නෙත්වා චූළමාගණ්ඩියං කනිට්ඨං පටිච්ඡාපෙත්වා පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු. චූළමාගණ්ඩියොපි චින්තෙසි – ''මම ධීතා ඔමකසත්තස්ස න අනුච්ඡවිකා, එකස්ස රඤ්ඤොව අනුච්ඡවිකා''ති. තං ආදාය කොසම්බිං ගන්ත්වා සබ්බාලඞ්කාරෙහි අලඞ්කරිත්වා, ''ඉමං ඉත්ථිරතනං දෙවස්ස අනුච්ඡවික''න්ති උතෙනස්ස රඤ්ඤො අදාසි. සො තං දිස්වාව උප්පන්නබලවසිනෙහො අභිසෙකං කත්වා පඤ්චසතමාතුගාමපරිවාරං දත්වා අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ ඨපෙසි. අයං මාගණ්ඩියාය උප්පත්ති.

එවමස්ස දියඩ්ඪසහස්සනාටකිත්ථිපරිවාරා තිස්සො අග්ගමහෙසියො අහෙසුං. තස්මිං ඛො පන සමයෙ ඝොසකසෙට්ඨී කුක්කුටසෙට්ඨී පාවාරිකසෙට්ඨීති කොසම්බියං තයො සෙට්ඨිනො හොන්ති. තෙ උපකට්ඨාය වස්සූපනායිකාය පඤ්චසතතාපසෙ හිමවන්තතො ආගන්ත්වා නගරෙ භික්ඛාය චරන්තෙ දිස්වා පසීදිත්වා නිසීදාපෙත්වා භොජෙත්වා පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා චත්තාරො මාසෙ අත්තනො සන්තිකෙ වසාපෙත්වා පුන වස්සාරත්තෙ ආගමනත්ථාය පටිජානාපෙත්වා උය්යොජෙසුං. තාපසාපි තතො පට්ඨාය අට්ඨ මාසෙ හිමවන්තෙ වසිත්වා චත්තාරො මාසෙ තෙසං සන්තිකෙ වසිංසු. තෙ අපරභාගෙ හිමවන්තතො ආගච්ඡන්තා අරඤ්ඤායතනෙ එකං මහානිග්‍රොධං දිස්වා තස්ස මූලෙ නිසීදිංසු. තෙසු ජෙට්ඨකතාපසො චින්තෙසි – ''ඉමස්මිං රුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතා ඔරමත්තිකා න භවිස්සති, මහෙසක්ඛෙනෙවෙත්ථ දෙවරාජෙන භවිතබ්බං , සාධු වත සචායං ඉසිගණස්ස පානීයං දදෙය්‍යා''ති. සොපි පානීයං අදාසි. තාපසො න්හානොදකං චින්තෙසි, තම්පි අදාසි. තතො භොජනං චින්තෙසි, තම්පි අදාසි. අථස්ස එතදහොසි – ''අයං දෙවරාජා අම්හෙහි චින්තිතං චින්තිතං සබ්බං දෙති, අහො වත නං පස්සෙය්‍යාමා''ති. සො රුක්ඛක්ඛන්ධං පදාලෙත්වා අත්තානං දස්සෙසි. අථ නං තාපසා, ''දෙවරාජ, මහතී තෙ සම්පත්ති, කිං නු ඛො කත්වා අයං තෙ ලද්ධා''ති පුච්ඡිංසු. ''මා පුච්ඡථ, අය්‍යා''ති. ''ආචික්ඛ, දෙවරාජා''ති. සො අත්තනා කතකම්මස්ස පරිත්තකත්තා ලජ්ජමානො කථෙතුං න විසහි. තෙහි පුනප්පුනං නිප්පීළියමානො පන ''තෙන හි සුණාථා''ති වත්වා කථෙසි.

සො කිරෙකො දුග්ගතමනුස්සො හුත්වා භතිං පරියෙසන්තො අනාථපිණ්ඩිකස්ස සන්තිකෙ භතිකම්මං ලභිත්වා තං නිස්සාය ජීවිකං කප්පෙසි. අථෙකස්මිං උපොසථදිවසෙ සම්පත්තෙ අනාථපිණ්ඩිකො විහාරතො ආගන්ත්වා පුච්ඡි – ''තස්ස භතිකස්ස අජ්ජුපොසථදිවසභාවො කෙනචි කථිතො''ති? ''න කථිතො, සාමී''ති. ''තෙන හිස්ස සායමාසං පචථා''ති. අථස්ස පත්ථොදනං පචිංසු. සො දිවසං අරඤ්ඤෙ කම්මං කත්වා සායං ආගන්ත්වා භත්තෙ වඩ්ඪෙත්වා දින්නෙ ''ඡාතොම්හී''ති සහසා අභුඤ්ජිත්වාව ''අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු ඉමස්මිං ගෙහෙ 'භත්තං දෙථ, සූපං දෙථ, බ්‍යඤ්ජනං දෙථා'ති මහාකොලාහලං අහොසි, අජ්ජ තෙ සබ්බෙ නිස්සද්දා නිපජ්ජිංසු, මය්හමෙව එකස්සාහාරං වඩ්ඪයිංසු, කිං නු ඛො එත''න්ති චින්තෙත්වා පුච්ඡි – ''අවසෙසා භුඤ්ජිංසු, න භුඤ්ජිංසූ''ති? ''න භුඤ්ජිංසු, තාතා''ති.

‘‘කිං කාරණා’’ති? ඉමස්මිං ගෙහෙ උපොසථදිවසෙසු සායමාසං න භුඤ්ජන්ති, සබ්බෙව උපොසථිකා හොන්ති. අන්තමසො ථනපායිනොපි දාරකෙ මුඛං වික්ඛාලාපෙත්වා චතුමධුරං මුඛෙ පක්ඛිපාපෙත්වා මහාසෙට්ඨී උපොසථිකෙ කාරෙති. ගන්ධතෙලප්පදීපෙ ජාලන්තෙ ඛුද්දකමහල්ලකදාරකා සයනගතා ද්වත්තිංසාකාරං සජ්ඣායන්ති. තුය්හං පන උපොසථදිවසභාවං කථෙතුං සතිං න කරිම්හා. තස්මා තවෙව භත්තං පක්කං, නං භුඤ්ජස්සූති. සචෙ ඉදානි උපොසථිකෙන භවිතුං වට්ටති, අහම්පි භවෙය්‍යන්ති. ‘‘ඉදං සෙට්ඨී ජානාති’’ති. ‘‘තෙන හි නං පුච්ඡථා’’ති. තෙ ගන්ත්වා සෙට්ඨිං පුච්ඡිංසු. සො එවමාහ – ‘‘ඉදානි පන අභුඤ්ජිත්වා මුඛං වික්ඛාලෙත්වා උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨහන්තො උපඩ්ඪං උපොසථකම්මං ලභිස්සතී’’ති. ඉතරො තං සුත්වා තථා අකාසි.

තස්ස සකලදිවසං කම්මං කත්වා ඡාතස්ස සරීරෙ වාතා කුප්පිංසු. සො යොත්තෙන උරං බන්ධිත්වා යොත්තකොටියං ගහෙත්වා පරිවත්තති. සෙට්ඨී තං පවත්තිං සුත්වා උක්කාහි ධාරියමානාහි චතුමධුරං ගාහාපෙත්වා තස්ස සන්තිකං ආගන්ත්වා, ‘‘කිං, තාතා’’ති පුච්ඡි. ‘‘සාමි, වාතා මෙ කුප්පිතා’’ති. ‘‘තෙන හි උට්ඨාය ඉදං භෙසජ්ජං ඛාදාහී’’ති. ‘‘තුම්හෙපි ඛාදථ, සාමී’’ති. ‘‘අම්හාකං අඵාසුකං නත්ථි, ත්වං ඛාදාහී’’ති. ‘‘සාමි, අහං උපොසථකම්මං කරොන්තො සකලං කාතුං නාසක්ඛිං, උපඩ්ඪකම්මම්පි මෙ විකලං මා අහොසී’’ති න ඉච්ඡි. ‘‘මා එවං කරි, තාතා’’ති වුච්චමානොපි අනිච්ඡිත්වා අරුණෙ උට්ඨහන්තෙ මිලාතමාලා විය කාලං කත්වා තස්මිං නිග්‍රොධරුක්ඛෙ දෙවතා හුත්වා නිබ්බත්ති. තස්මා ඉමමත්ථං කථෙත්වා ‘‘සො සෙට්ඨී බුද්ධමාමකො, ධම්මමාමකො, සඞ්ඝමාමකො, තං නිස්සාය කතස්ස උපඩ්ඪුපොසථකම්මස්ස නිස්සන්දෙනෙසා සම්පත්ති මයා ලද්ධා’’ති ආහ.

‘‘බුද්ධො’’ති වචනං සුත්වාව පඤ්චසතා තාපසා උට්ඨාය දෙවතාය අඤ්ජලිං පග්ගය්හ ‘‘බුද්ධොති වදෙසි, බුද්ධොති වදෙසී’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘බුද්ධොති වදාමි, බුද්ධොති වදාමී’’ති තික්ඛත්තුං පටිජානාපෙත්වා ‘‘ඝොසොපි ඛො එසො දුල්ලභො ලොකස්මි’’න්ති උදානං උදානෙත්වා ‘‘දෙවතෙ අනෙකෙසු කප්පසතසහස්සෙසු අසුතපුබ්බං සද්දං තයා සුණාපිතම්හා’’ති ආහංසු. අථ අන්තෙවාසිනො ආචරියං එතදවොචුං – ‘‘තෙන හි සත්ථු සන්තිකං ගච්ඡාමා’’ති. ‘‘තාතා, තයො සෙට්ඨිනො අම්හාකං බහූපකාරා, ස්වෙ තෙසං නිවෙසනෙ භික්ඛං ගණ්හිත්වා තෙසම්පි ආචික්ඛිත්වා ගමිස්සාම, අධිවාසෙථ, තාතා’’ති. තෙ අධිවාසයිංසු. පුනදිවසෙ සෙට්ඨිනො යාගුභත්තං සම්පාදෙත්වා ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා ‘‘අජ්ජ නො අය්‍යානං ආගමනදිවසො’’ති ඤත්වා පච්චුග්ගමනං කත්වා තෙ ආදාය නිවෙසනං ගන්ත්වා නිසීදාපෙත්වා භික්ඛං අදංසු. තෙ කතභත්තකිච්චා මහාසෙට්ඨිනො ‘‘මයං ගමිස්සාමා’’ති වදිංසු. ‘‘නනු, භන්තෙ, තුම්හෙහි චත්තාරො වස්සිකෙ මාසෙ අම්හාකං ගහිතාව පටිඤ්ඤා, ඉදානි කුහිං ගච්ඡථා’’ති? ‘‘ලොකෙ කිර බුද්ධො උප්පන්නො, ධම්මො උප්පන්නො, සඞ්ඝො උප්පන්නො, තස්මා සත්ථු සන්තිකං ගමිස්සාමා’’ති. ‘‘කිං පන තස්ස සත්ථුනො සන්තිකං තුම්හාකඤ්ඤෙව ගන්තුං වට්ටතී’’ති? ‘‘අඤ්ඤෙසම්පි අවාරිතං, ආවුසො’’ති. ‘‘තෙන හි, භන්තෙ, ආගමෙථ, මයම්පි ගමනපරිවච්ඡං කත්වා ගච්ඡාමා’’ති. ‘‘තුම්හෙසු පරිවච්ඡං කරොන්තෙසු අම්හාකං පපඤ්චො හොති, මයං පුරතො ගච්ඡාම, තුම්හෙ පච්ඡා ආගච්ඡෙය්‍යාථා’’ති වත්වා තෙ පුරෙතරං ගන්ත්වා සම්මාසම්බුද්ධං දිස්වා අභිත්ථවිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. අථ නෙසං සත්ථා අනුපුබ්බිං කථං කථෙත්වා ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ සබ්බෙපි සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා පබ්බජ්ජං යාචිත්වා ‘‘එථ, භික්ඛවො’’ති වචනසමනන්තරංයෙව ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරා එහිභික්ඛූ අහෙසුං.

තෙපි ඛො තයො සෙට්ඨිනො පඤ්චහි පඤ්චහි සකටසතෙහි භත්තච්ඡාදනසප්පිමධුඵාණිතාදීනි දානූපකරණානි ආදාය සාවත්ථිං පත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා ධම්මකථං සුත්වා කථාපරියොසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය අද්ධමාසමත්තම්පි දානං දදමානා සත්ථු සන්තිකෙ වසිත්වා කොසම්බිං ආගමනත්ථාය සත්ථාරං යාචිත්වා සත්ථාරා පටිඤ්ඤං දදන්තෙන ‘‘සුඤ්ඤාගාරෙ ඛො ගහපතයො තථාගතා අභිරමන්තී’’ති වුත්තෙ, ‘‘අඤ්ඤාතං, භන්තෙ, අම්හෙහි පහිතසාසනෙන ආගන්තුං වට්ටතී’’ති වත්වා කොසම්බිං ගන්ත්වා ඝොසකසෙට්ඨී ඝොසිතාරාමං, කුක්කුටසෙට්ඨී කුක්කුටාරාමං, පාවාරිකසෙට්ඨී පාවාරිකාරාමන්ති තයො මහාවිහාරෙ කාරෙත්වා සත්ථු ආගමනත්ථාය සාසනං පහිණිංසු. සත්ථා තෙසං සාසනං සුත්වා තත්ථ අගමාසි. තෙ පච්චුග්ගන්ත්වා සත්ථාරං විහාරං පවෙසෙත්වා වාරෙන වාරෙන පටිජග්ගන්ති. සත්ථා දෙවසිකං එකෙකස්මිං විහාරෙ වසති. යස්ස විහාරෙ වුට්ඨො හොති, තස්සෙව ඝරද්වාරෙ පිණ්ඩාය චරති. තෙසං පන තිණ්ණං සෙට්ඨීනං උපට්ඨාකො සුමනො නාම මාලාකාරො අහොසි. සො තෙ සෙට්ඨිනො එවමාහ – ‘‘අහං තුම්හාකං දීඝරත්තං උපකාරකො, සත්ථාරං භොජෙතුකාමොම්හි, මය්හම්පි එකදිවසං සත්ථාරං දෙථා’’ති. ‘‘තෙන හි භණෙ ස්වෙ භොජෙහී’’ති. ‘‘සාධු, සාමී’’ති සො සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා සක්කාරං පටියාදෙසි.

තදා රාජා සාමාවතියා දෙවසිකං පුප්ඵමූලෙ අට්ඨ කහාපණෙ දෙති. තස්සා ඛුජ්ජුත්තරා නාම දාසී සුමනමාලාකාරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා නිබද්ධං පුප්ඵානි ගණ්හාති. අථ නං තස්මිං දිවසෙ ආගතං මාලාකාරො ආහ – ‘‘මයා සත්ථා නිමන්තිතො, අජ්ජ පුප්ඵෙහි සත්ථාරං පූජෙස්සාමි, තිට්ඨ තාව, ත්වං පරිවෙසනාය සහායිකා හුත්වා ධම්මං සුත්වා අවසෙසානි පුප්ඵානි ගහෙත්වා ගමිස්සසී’’ති . සා ‘‘සාධූ’’ති අධිවාසෙසි. සුමනො බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිවිසිත්වා අනුමොදනකරණත්ථාය පත්තං අග්ගහෙසි. සත්ථා අනුමොදනධම්මදෙසනං ආරභි. ඛුජ්ජුත්තරාපි සත්ථු ධම්මකථං සුණන්තීයෙව සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. සා අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු චත්තාරො කහාපණෙ අත්තනො ගහෙත්වා චතූහි පුප්ඵානි ගහෙත්වා ගච්ඡති, තං දිවසං අට්ඨහිපි පුප්ඵානි ගහෙත්වා ගතා. අථ නං සාමාවතී ආහ – ‘‘කිං නු ඛො, අම්ම, අජ්ජ අම්හාකං රඤ්ඤා ද්විගුණං පුප්ඵමූලං දින්න’’න්ති? ‘‘නො, අය්‍යෙ’’ති. ‘‘අථ කස්මා බහූනි පුප්ඵානී’’ති? ‘‘අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු අහං චත්තාරො කහාපණෙ අත්තනො ගහෙත්වා චතූහි පුප්ඵානි ආහරාමී’’ති. ‘‘අජ්ජ කස්මා න ගණ්හී’’ති? ‘‘සම්මාසම්බුද්ධස්ස ධම්මකථං සුත්වා ධම්මස්ස අධිගතත්තා’’ති. අථ නං ‘‘අරෙ, දුට්ඨදාසි එත්තකං කාලං තයා ගහිතකහාපණෙ මෙ දෙහී’’ති අතජ්ජෙත්වා, ‘‘අම්ම, තයා පිවිතං අමතං අම්හෙපි පායෙහී’’ති

වත්වා ''තෙන හි මං න්හාපෙහී''ති වුත්තෙ සොළසහි ගන්ධොදකඝටෙහි න්හාපෙත්වා ද්වෙ මට්ඨසාටකෙ දාපෙසි. සා එකං නිවාසෙත්වා එකං එකංසං පාරුපිත්වා ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා එකං බීජනිං ආහරාපෙත්වා ආසනෙ නිසීදිත්වා චිත්‍රබීජනිං ආදාය පඤ්ච මාතුගාමසතානි ආමන්තෙත්වා තාසං සත්ථාරා දෙසිතනියාමෙනෙව ධම්මං දෙසෙසි. තස්සා ධම්මකථං සුත්වා තා සබ්බාපි සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු.

තා සබ්බාපි ඛුජ්ජුත්තරං වන්දිත්වා, ''අම්ම , අජ්ජතො පට්ඨාය ත්වං කිලිට්ඨකම්මං මා කරි, අම්හාකං මාතුට්ඨානෙ ච ආචරියට්ඨානෙ ච ඨත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරා දෙසිතං ධම්මං සුත්වා අම්හාකං කථෙහී''ති වදිංසු. සා තථා කරොන්තී අපරභාගෙ තිපිටකධරා ජාතා. අථ නං සත්ථා ''එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවිකානං උපාසිකානං බහුස්සුතානං ධම්මකථිකානං යදිදං ඛුජ්ජුත්තරා''ති එතදග්ගෙ ඨපෙසි. තාපි ඛො පඤ්චසතා ඉත්ථියො තං එවමාහංසු – ''අම්ම, සත්ථාරං දට්ඨුකාමාම්හා, තං නො දස්සෙහි, ගන්ධමාලාදීහි තං පූජෙස්සාමා''ති. ''අය්‍යො, රාජකුලං නාම භාරියං, තුම්හෙ ගහෙත්වා බහි ගන්තුං න සක්කා''ති. ''අම්ම, නො මා නාසෙහි, දස්සෙහෙව අම්හාකං සත්ථාර''න්ති. ''තෙන හි තුම්හාකං වසනගබ්භානං භිත්තීසු යත්තකෙන ඔලොකෙතුං සක්කා හොති, තත්තකං ඡිද්දං කත්වා ගන්ධමාලාදීනි ආහරාපෙත්වා සත්ථාරං තිණ්ණං සෙට්ඨීනං ඝරද්වාරං ගච්ඡන්තං තුම්හෙ තෙසු තෙසු ඨානෙසු ඨත්වා ඔලොකෙථ චෙව, හත්ථෙ ච පසාරෙත්වා වන්දථ, පූජෙථ චා''ති. තා තථා කත්වා සත්ථාරං ගච්ඡන්තඤ්ච ආගච්ඡන්තඤ්ච ඔලොකෙත්වා වන්දිංසු චෙව පූජෙසුඤ්ච.

අථෙකදිවසං මාගණ්ඩියා අත්තනො පාසාදතලතො නික්ඛමිත්වා චඞ්කමමානා තාසං වසනට්ඨානං ගන්ත්වා ගබ්භෙසු ඡිද්දං දිස්වා, ''ඉදං කි''න්ති පුච්ඡිත්වා, තාහි තස්සා සත්ථරි ආඝාතබද්ධභාවං අජානන්තීහි ''සත්ථා ඉමං නගරං ආගතො, මයං එත්ථ ඨත්වා සත්ථාරං වන්දාම චෙව පූජෙම චා''ති වුත්තෙ, ''ආගතො නාම ඉමං නගරං සමණො ගොතමො, ඉදානිස්ස කත්තබ්බං ජානිස්සාමි, ඉමාපි තස්ස උපට්ඨායිකා, ඉමාසම්පි කත්තබ්බං ජානිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසි – ''මහාරාජ, සාමාවතිමිස්සිකානං බහිද්ධා පත්ථනා අත්ථි, කතිපාහෙනෙව තෙ ජීවිතං මාරෙස්සන්තී''ති. රාජා ''න තා එවරූපං කරිස්සන්තී''ති න සද්දහි. පුනප්පුනං වුත්තෙපි න සද්දහි එව. අථ නං එවං තික්ඛත්තුං වුත්තෙපි අසද්දහන්තං ''සචෙ මෙ න සද්දහසි, තාසං වසනට්ඨානං ගන්ත්වා උපධාරෙහි, මහාරාජා''ති ආහ. රාජා ගන්ත්වා ගබ්භෙසු ඡිද්දං දිස්වා, ''ඉදං කි''න්ති පුච්ඡිත්වා, තස්මිං අත්ථෙ ආරොචිතෙ තාසං අකුජ්ඣිත්වා, කිඤ්චි අවත්වාව ඡිද්දානි පිදහාපෙත්වා සබ්බගබ්භෙසු උද්ධච්ඡිද්දකවාතපානානි කාරෙසි. උද්ධච්ඡිද්දකවාතපානානි කිර තස්මිං කාලෙ උප්පන්නානි. මාගණ්ඩියා තාසං කිඤ්චි කාතුං අසක්කුණිත්වා, ''සමණස්ස ගොතමස්සෙව කත්තබ්බං කරිස්සාමී''ති නාගරානං ලඤ්ජං දත්වා, ''සමණං ගොතමං අන්තොනගරං පවිසිත්වා විචරන්තං දාසකම්මකරපොරිසෙහි අක්කොසෙත්වා පරිභාසෙත්වා පලාපෙථා''ති ආණාපෙසි. මිච්ඡාදිට්ඨිකා තීසු රතනෙසු අප්පසන්නා අන්තොනගරං පවිට්ඨං සත්ථාරං අනුබන්ධිත්වා , ''චොරොසි , බාලොසි, මූළ්හොසි, ඔට්ඨොසි, ගොණොසි, ගද්‍රභොසි, නෙරයිකොසි, තිරච්ඡානගතොසි, නත්ථි තුය්හං සුගති, දුග්ගතියෙව තුය්හං පාටිකඞ්ඛා''ති දසහි අක්කොසවත්ථූහි අක්කොසන්ති පරිභාසන්ති.

තං සුත්වා ආයස්මා ආනන්දො සත්ථාරං එතදවොච – ''භන්තෙ, ඉමෙ නාගරා අම්හෙ අක්කොසන්ති පරිභාසන්ති, ඉතො අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡාමා''ති. ''කුහිං, ආනන්දොති''? ''අඤ්ඤං නගරං, භන්තෙ''ති. ''තත්ථ මනුස්සෙසු අක්කොසන්තෙසු පුන කත්ථ ගමිස්සාම, ආනන්දො''ති? ''තතොපි අඤ්ඤං නගරං, භන්තෙ''ති. ''තත්ථාපි මනුස්සෙසු අක්කොසන්තෙසු කුහිං ගමිස්සාමා''ති? ''තතොපි අඤ්ඤං නගරං, භන්තෙ''ති. ''ආනන්ද, එවං කාතුං න වට්ටති. යත්ථ අධිකරණං උප්පන්නං, තත්ථෙව තස්මිං වූපසන්තෙ අඤ්ඤත්ථ ගන්තුං වට්ටති. කෙ පන තෙ, ආනන්ද, අක්කොසන්තී''ති? ''භන්තෙ, දාසකම්මකරෙ උපාදාය සබ්බෙ අක්කොසන්තී''ති. ''අහං, ආනන්ද, සඞ්ගාමං ඔතිණ්ණහත්ථිසදිසො, සඞ්ගාමං ඔතිණ්ණහත්ථිනො හි චතූහි දිසාහි ආගතෙ සරෙ සහිතුං භාරො, තථෙව බහූහි දුස්සීලෙහි කථිතකථානං සහනං නාම මය්හං භාරො''ති වත්වා අත්තානං ආරබ්භ ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා නාගවග්ගෙ තිස්සො ගාථා අභාසි –

> ''අහං නාගොව සඞ්ගාමෙ, චාපතො පතිතං සරං;
> අතිවාක්‍යං තිතික්ඛිස්සං, දුස්සීලො හි බහුජ්ජනො.
>
> ''දන්තං නයන්ති සමිතිං, දන්තං රාජාභිරූහති;
> දන්තො සෙට්ඨො මනුස්සෙසු, යොතිවාක්‍යං තිතික්ඛති.
>
> ''වරමස්සතරා දන්තා, ආජානීයා ච සින්ධවා;
> කුඤ්ජරා ච මහානාගා, අත්තදන්තො තතො වර''න්ති. (ධ. ප. 320-322);

ධම්මකථා සම්පත්තමහාජනස්ස සාත්ථිකා අහොසි. එවං ධම්මං දෙසෙත්වා මා චින්තයි, ආනන්ද, එතෙ සත්තාහමත්තමෙව අක්කොසිස්සන්ති, අට්ඨමෙ දිවසෙ තුණ්හී භවිස්සන්ති, බුද්ධානඤ්හි උප්පන්නං අධිකරණං සත්තාහතො උත්තරි න ගච්ඡති. මාගණ්ඩියා සත්ථාරං අක්කොසාපෙත්වා පලාපෙතුං අසක්කොන්තී, ''කිං නු ඛො කරිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා, ''ඉමා එතස්ස උපත්ථම්භභූතා, එතාසම්පි බ්‍යසනං කරිස්සාමී''ති එකදිවසං රඤ්ඤො සුරාපානට්ඨානෙ උපට්ඨානං කරොන්තී චූළපිතු සාසනං පහිණි ''අත්ථො මෙ කිර කුක්කුටෙහි , අට්ඨ මතකුක්කුටෙ, අට්ඨ සජීවකුක්කුටෙ ච ගහෙත්වා ආගච්ඡතු, ආගන්ත්වා ච සොපානමත්ථකෙ ඨත්වා ආගතභාවං නිවෙදෙත්වා

'පවිසතූ'ති වුත්තෙපි අපවිසිත්වා පඨමං අට්ඨ සජීවකුක්කුටෙ පහිණතු, 'පච්ඡා ඉතරෙ'''ති. චූළුපට්ඨාකස්ස ච ''මම වචනං කරෙය්‍යාසී''ති ලඤ්ජං අදාසි. මාගණ්ඩියො ආගන්ත්වා, රඤ්ඤො නිවෙදාපෙත්වා, ''පවිසතූ''ති වුත්තෙ, ''රඤ්ඤො ආපානභූමිං න පවිසිස්සාමී''ති ආහ. ඉතරා චූළුපට්ඨාකං පහිණි – ''ගච්ඡ, තාත, මම චූළපිතු සන්තික''න්ති. සො ගන්ත්වා තෙන දින්නෙ අට්ඨ සජීවකුක්කුටෙ ආනෙත්වා, ''දෙව, පුරොහිතෙන පණ්ණාකාරො පහිතො''ති ආහ. රාජා ''භද්දකො වත නො උත්තරිභඞ්ගො උප්පන්නො, කො නු ඛො පචෙය්‍යා''ති ආහ. මාගණ්ඩියා, ''මහාරාජ, සාමාවතිප්පමුඛා පඤ්චසතා ඉත්ථියො නික්කම්මිකා විචරන්ති, තාසං පෙසෙහි, තා පචිත්වා ආහරිස්සන්තී''ති ආහ. රාජා ''ගච්ඡ, තාසං දත්වා අඤ්ඤස්ස කිර හත්ථෙ අදත්වා සයමෙව මාරෙත්වා පචන්තූ''ති පෙසෙසි. චූළුපට්ඨාකො ''සාධු දෙවා''ති ගන්ත්වා තථා වත්වා තාහි ''මයං පාණාතිපාතං න කරොමා''ති පටික්ඛිත්තො ආගන්ත්වා තමත්ථං රඤ්ඤො ආරොචෙසි. මාගණ්ඩියා ''දිට්ඨං තෙ, මහාරාජ, ඉදානි තාසං පාණාතිපාතස්ස කරණං වා අකරණං වා ජානිස්සසි, 'සමණස්ස ගොතමස්ස පචිත්වා පෙසෙන්තූ'ති වදෙහි දෙවා''ති ආහ. රාජා තථා වත්වා පෙසෙසි. ඉතරො තෙ ගහෙත්වා ගච්ඡන්තො විය හුත්වා ගන්ත්වා තෙ කුක්කුටෙ පුරොහිතස්ස දත්වා මතකුක්කුටෙ තාසං සන්තිකං නෙත්වා, ''ඉමෙ කිර කුක්කුටෙ පචිත්වා සත්ථු සන්තිකං පහිණථා''ති ආහ. තා, ''සාමි, ආහර, ඉදං නාම අම්හාකං කිච්ච''න්ති පච්චුග්ගන්ත්වා ගණ්හිංසු. සො රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා, ''කිං, තාතා''ති පුට්ඨො, ''සමණස්ස ගොතමස්ස පචිත්වා පෙසෙථාති වුත්තමත්තෙයෙව පටිමග්ගං ආගන්ත්වා ගණ්හිංසූ''ති ආචික්ඛි. මාගණ්ඩියා ''පස්ස, මහාරාජ, න තා තුම්හාදිසානං කරොන්ති, බහිද්ධා පත්ථනා තාසං අත්ථීති වුත්තෙ න සද්දහසී''ති ආහ. රාජා තං සුත්වාපි අධිවාසෙත්වා තුණ්හීයෙව අහොසි. මාගණ්ඩියා ''කිං නු ඛො කරිස්සාමී''ති චින්තෙසි.

තදා පන රාජා ''සාමාවතියා වාසුලදත්තාය මාගණ්ඩියාය චා''ති තිස්සන්නම්පි එතාසං පාසාදතලෙ වාරෙන වාරෙන සත්තාහං සත්තාහං වීතිනාමෙති . අථ නං ''ස්වෙ වා පරසුවෙ වා සාමාවතියා පාසාදතලං ගමිස්සතී''ති ඤත්වා මාගණ්ඩියා චූළපිතු සාසනං පහිණි – ''අගදෙන කිර දාඨා ධොවිත්වා එකං සප්පං පෙසෙතූ''ති. සො තථා කත්වා පෙසෙසි. රාජා අත්තනො ගමනට්ඨානං හත්ථිකන්තවීණං ආදායයෙව ගච්ඡති, තස්සා පොක්ඛරෙ එකං ඡිද්දං අත්ථි. මාගණ්ඩියා තෙන ඡිද්දෙන සප්පං පවෙසෙත්වා ඡිද්දං මාලාගුළෙන ථකෙසි. සප්පො ද්වීහතීහං අන්තොවීණායමෙව අහොසි. මාගණ්ඩියා රඤ්ඤො ගමනදිවසෙ ''අජ්ජ කතරිස්සිත්ථියා පාසාදං ගමිස්සසි දෙවා''ති පුච්ඡිත්වා ''සාමාවතියා''ති වුත්තෙ, ''අජ්ජ මයා, මහාරාජ, අමනාපො සුපිනො දිට්ඨො. න සක්කා තත්ථ ගන්තුං, දෙවා''ති? ''ගච්ඡාමෙවා''ති. සා යාව තතියං වාරෙත්වා, ''එවං සන්තෙ අහම්පි තුම්හෙහි සද්ධිං ගමිස්සාමි, දෙවා''ති වත්වා නිවත්තියමානාපි අනිවත්තිත්වා, ''න ජානාමි, කිං භවිස්සති දෙවා''ති රඤ්ඤා සද්ධිංයෙව අගමාසි.

රාජා සාමාවතිමිස්සිකාහි දින්නානි වත්ථපුප්ඵගන්ධාභරණානි ධාරෙත්වා සුභොජනං භුඤ්ජිත්වා වීණං උස්සීසකෙ ඨපෙත්වා සයනෙ නිපජ්ජි. මාගණ්ඩියා අපරාපරං විචරන්තී විය හුත්වා වීණාඡිද්දතො පුප්ඵගුළං අපනෙසි. සප්පො ද්වීහතීහං නිරාහාරො තෙන ඡිද්දෙන නික්ඛමිත්වා පස්සසන්තො ඵණං කත්වා සයනපිට්ඨෙ නිපජ්ජි . මාගණ්ඩියා තං දිස්වා, ''ධි ධි, දෙව, සප්පො''ති මහාසද්දං කත්වා රාජානඤ්ච තා ච අක්කොසන්තී, ''අයං අන්ධබාලරාජා අලක්ඛිකො මය්හං වචනං න සුණාති, ඉමාපි නිස්සිරිකා දුබ්බිනීතා, කිං නාම රඤ්ඤො සන්තිකා න ලභන්ති, කිං නු තුම්හෙ ඉමස්මිං මතෙයෙව සුඛං ජීවිස්සථ, ජීවන්තෙ දුක්ඛං ජීවථ, 'අජ්ජ මයා පාපසුපිනො දිට්ඨො, සාමාවතියා පාසාදං ගන්තුං න වට්ටතී'ති වාරෙන්තියාපි මෙ වචනං න සුණසි, දෙවා''ති ආහ. රාජා සප්පං දිස්වා මරණභයතජ්ජිතො ''එවරූපම්පි නාම ඉමා කරිස්සන්ති, අහො පාපා, අහං ඉමාසං පාපභාවං ආචික්ඛන්තියාපි ඉමිස්සා වචනං න සද්දහිං, පඨමං අත්තනො ගබ්භෙසු ඡිද්දානි කත්වා නිසින්නා, පුන මයා පෙසිතෙ කුක්කුටෙ පටිපහිණිංසු, අජ්ජ සයනෙ සප්පං විස්සජ්ජිංසූ''ති කොධෙන සම්පජ්ජලිතො විය අහොසි.

සාමාවතීපි පඤ්චන්නං ඉත්ථිසතානං ඔවාදං අදාසි – ''අම්මා, අම්හාකං අඤ්ඤං පටිසරණං නත්ථි, නරින්දෙ ච දෙවියා ච අත්තනි ච සමමෙව මෙත්තචිත්තං පවත්තෙථ, මා කස්සචි කොපං කරිත්ථා''ති. රාජා සහස්සථාමං සිඞ්ගධනුං ආදාය ජියං පොථෙත්වා විසපීතං සරං සන්නය්හිත්වා සාමාවතිං ධුරෙ කත්වා සබ්බා තා පටිපාටියා ඨපාපෙත්වා සාමාවතියා උරෙ සරං විස්සජ්ජෙසි. සො තස්සා මෙත්තානුභාවෙන පටිනිවත්තිත්වා ආගතමග්ගාභිමුඛොව හුත්වා රඤ්ඤො හදයං පවිසන්තො විය අට්ඨාසි. රාජා චින්තෙසි – ''මයා ඛිත්තො සරො සිලම්පි විනිවිජ්ඣිත්වා ගච්ඡති, ආකාසෙ පටිහනනකට්ඨානං නත්ථි, අථ ච පනෙස නිවත්තිත්වා මම හදයාභිමුඛො ජාතො, අයඤ්හි නාම නිස්සත්තො නිජ්ජීවො සරොපි එතිස්සා ගුණං ජානාති, අහං මනුස්සභූතොපි න ජානාමී''ති, සො ධනුං ඡඩ්ඩෙත්වා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ සාමාවතියා පාදමූලෙ උක්කුටිකං නිසීදිත්වා ඉමං ගාථමාහ –

''සම්මුය්හාමි පමුය්හාමි, සබ්බා මුය්හන්ති මෙ දිසා;
සාමාවති මං තායස්සු, ත්වඤ්ච මෙ සරණං භවා''ති.

සා තස්ස වචනං සුත්වා, ''සාධු, දෙව, මං සරණං ගච්ඡා''ති අවත්වා, ''යමහං, මහාරාජ, සරණං ගතා, තමෙව ත්වම්පි සරණං ගච්ඡාහී''ති ඉදං වත්වා සාමාවතී සම්මාසම්බුද්ධසාවිකා –

''මා මං ත්වං සරණං ගච්ඡ, යමහං සරණං ගතා;
එස බුද්ධො මහාරාජ, එස බුද්ධො අනුත්තරො;
සරණං ගච්ඡ තං බුද්ධං, ත්වඤ්ච මෙ සරණං භවා''ති. –

ආහ . රාජා තස්ස වචනං සුත්වා, ‘‘ඉදානාහං අතිරෙකතරං භායාමී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘එස භියෙයා පමුය්හාමි, සබ්බා මුය්හන්ති මෙ දිසා;
සාමාවති මං තායස්සු, ත්වඤ්ච මෙ සරණං භවා’’ති.

අථ නං සා පුරිමනයෙනෙව පුන පටික්ඛිපිත්වා, ‘‘තෙන හි ත්වඤ්ච සරණං ගච්ඡාමි, සත්ථාරඤ්ච සරණං ගච්ඡාමි, වරඤ්ච තෙ දම්මී’’ති වුත්තෙ, ‘‘වරො ගහිතො හොතු, මහාරාජා’’ති ආහ. සො සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා සරණං ගන්ත්වා නිමන්තෙත්වා බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස සත්තාහං මහාදානං දත්වා සාමාවතිං ආමන්තෙත්වා, ‘‘උට්ඨෙහි, වරං ගණ්හා’’ති ආහ. ‘‘මහාරාජ, මය්හං හිරඤ්ඤාදීහි අත්ථො නත්ථි, ඉමං පන මෙ වරං දෙහි, තථා කරොහි, යථා සත්ථා නිබද්ධං පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං ඉධාගච්ඡති, ධම්මං සුණිස්සාමී’’ති. රාජා සත්ථාරං වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං නිබද්ධං ඉධාගච්ඡථ, සාමාවතිමිස්සිකා ‘ධම්මං සුණිස්සාමා’ති වදන්තී’’ති ආහ. ‘‘මහාරාජ, බුද්ධානං නාම එකස්මිං ඨානෙ නිබද්ධං ගන්තුං න වට්ටති, මහාජනො සත්ථාරං ආගමනත්ථාය පච්චාසීසතී’’ති. ‘‘තෙන හි, භන්තෙ, එකං භික්ඛුං ආණාපෙථා’’ති. සත්ථා ආනන්දත්ථෙරං ආණාපෙසි. සො තතො පට්ඨාය පඤ්ච භික්ඛුසතානි ආදාය නිබද්ධං රාජකුලං ගච්ඡති. තාපි දෙවියො නිබද්ධං ථෙරං සපරිවාරං භොජෙන්ති, ධම්මං සුණන්ති. තා එකදිවසං ථෙරස්ස ධම්මකථං සුත්වා පසීදිත්වා, පඤ්චහි උත්තරාසඞ්ගසතෙහි ධම්මපූජං අකංසු . එකෙකො උත්තරාසඞ්ගො පඤ්ච සතානි පඤ්ච සතානි අග්ඝති.

තා එකවත්ථා දිස්වා රාජා පුච්ඡි – ‘‘කුහිං වො උත්තරාසඞ්ගො’’ති. ‘‘අය්‍යස්ස නො දින්නා’’ති. ‘‘තෙන සබ්බෙ ගහිතා’’ති? ‘‘ආම, ගහිතා’’ති. රාජා ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා තාහි උත්තරාසඞ්ගානං දින්නභාවං පුච්ඡිත්වා තාහි දින්නභාවඤ්ච ථෙරෙන ගහිතභාවඤ්ච සුත්වා, ‘‘නනු, භන්තෙ, අතිබහූනි වත්ථානි, එත්තකෙහි කිං කරිස්සථා’’ති පුච්ඡි. ‘‘අම්හාකං පහොනකානි වත්ථානි ගණ්හිත්වා සෙසානි ජිණ්ණචීවරිකානං භික්ඛූනං දස්සාමි, මහාරාජා’’ති. ‘‘තෙ අත්තනො ජිණ්ණචීවරානි කිං කරිස්සන්තී’’ති? ‘‘ජිණ්ණතරචීවරිකානං දස්සන්තී’’ති. ‘‘තෙ අත්තනො ජිණ්ණතරචීවරානි කිං කරිස්සන්තී’’ති? ‘‘පච්චත්ථරණානි කරිස්සන්තී’’ති. ‘‘පුරාණපච්චත්ථරණානි කිං කරිස්සන්තී’’ති? ‘‘භූමත්ථරණානි කරිස්සන්තී’’ති. ‘‘පුරාණභූමත්ථරණානි කිං කරිස්සන්තී’’ති? ‘‘පාදපුඤ්ඡනානි කරිස්සන්ති, මහාරාජා’’ති. ‘‘පුරාණපාදපුඤ්ඡනානි කිං කරිස්සන්තී’’ති? ‘‘ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං කොට්ටෙත්වා මත්තිකාය මද්දිත්වා භිත්තිං ලිම්පිස්සන්තී’’ති. ‘‘භන්තෙ, එත්තකානි කත්වාපි අය්‍යානං දින්නානි න නස්සන්තී’’ති? ‘‘ආම, මහාරාජා’’ති. රාජා පසන්නො අපරානිපි පඤ්ච වත්ථසතානි ආහරාපෙත්වා ථෙරස්ස පාදමූලෙ ඨපාපෙසි. ථෙරො කිර පඤ්චසතග්ඝනකානෙව වත්ථානි පඤ්චසතභාගෙන පාදමූලෙ ඨපෙත්වා දින්නානි පඤ්චසතක්ඛත්තුං ලභි, සහස්සග්ඝනකානි සහස්සභාගෙන පාදමූලෙ ඨපෙත්වා දින්නානි සහස්සක්ඛත්තුං ලභි, සතසහස්සග්ඝනකානි සතසහස්සභාගෙන පාදමූලෙ ඨපෙත්වා දින්නානි සතසහස්සක්ඛත්තුං ලභි. එකං ද්වෙ තීණි චත්තාරි පඤ්ච දසාතිආදිනා නයෙන ලද්ධානං පන ගණනා නාම නත්ථි. තථාගතෙ කිර පරිනිබ්බුතෙ ථෙරො සකලජම්බුදීපං විචරිත්වා සබ්බවිහාරෙසු භික්ඛූනං අත්තනො සන්තකානෙව පත්තචීවරානි අදාසි.

තදා මාගණ්ඩියාපි ‘‘යමහං කරොමි. තං තථා අහුත්වා අඤ්ඤථාව හොති, ඉදානි කිං නු ඛො කරිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා, ‘‘අත්ථෙසො උපායො’’ති රඤ්ඤො උය්‍යානකීළං ගච්ඡන්තෙ චූළපිතු සාසනං පහිණි – ‘‘සාමාවතියා පාසාදං ගන්ත්වා, දුස්සකොට්ඨාගාරානි ච තෙලකොට්ඨාගාරානි ච විවරාපෙත්වා, දුස්සානි තෙලචාටීසු තෙමෙත්වා තෙමෙත්වා ථම්භෙ වෙඨෙත්වා තා සබ්බාපි එකතො කත්වා ද්වාරං පිදහිත්වා බහි යන්තකං දත්වා දණ්ඩදීපිකාහි ගෙහෙ අග්ගිං දදමානො ඔතරිත්වා ගච්ඡතූ’’ති. සො පාසාදං අභිරුය්හ කොට්ඨාගාරානි විවරිත්වා වත්ථානි තෙලචාටීසු තෙමෙත්වා තෙමෙත්වා ථම්භෙ වෙඨෙතුං ආරභි. අථ නං සාමාවතිප්පමුඛා ඉත්ථියො ‘‘කිං එතං චූළපිතා’’ති වදන්තියො උපසඞ්කමිංසු. ‘‘අම්මා, රාජා දළ්හිකම්මත්ථාය ඉමෙ ථම්භෙ තෙලපිලොතිකාහි වෙඨාපෙති, රාජගෙහෙ නාම සුයුත්තං දුයුත්තං දුජ්ජානං, මා මෙ සන්තිකෙ හොථ, අම්මා’’ති එවං වත්වා තා ආගතා ගබ්භෙ පවෙසෙත්වා ද්වාරානි පිදහිත්වා බහි යන්තකං දත්වා ආදිතො පට්ඨාය අග්ගිං දෙන්තො ඔතරි. සාමාවතී තාසං ඔවාදං අදාසි – ‘‘අම්හාකං අනමතග්ගෙ සංසාරෙ විචරන්තීනං එවමෙව අග්ගිනා ඣායමානානං අත්තභාවානං පරිච්ඡෙදො බුද්ධඤාණෙනපි න සුකරො, අප්පමත්තා හොථා’’ති. තා ගෙහෙ ඣායන්තෙ වෙදනාපරිග්ගහකම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තියො කාචි දුතියඵලං, කාචි තතියඵලං පාපුණිංසු. තෙන වුත්තං – ‘‘අථ ඛො සම්බහුලා භික්ඛූ පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතපටික්කන්තා යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමිංසු, උපසඞ්කමිත්වා භගවන්තං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු, එකමන්තං නිසින්නා ඛො තෙ භික්ඛූ භගවන්තං එතදවොචුං – ‘ඉධ, භන්තෙ, රඤ්ඤො උතෙනස්ස උය්‍යානගතස්ස අන්තෙපුරං දඩ්ඪං, පඤ්ච ච ඉත්ථිසතානි කාලකතානි සාමාවතිප්පමුඛානි. තාසං, භන්තෙ, උපාසිකානං කා ගති, කො අභිසම්පරායො’ති? සන්තෙත්ථ, භික්ඛවෙ, උපාසිකායො සොතාපන්නා , සන්ති සකදාගාමියො, සන්ති අනාගාමියො, සබ්බා තා, භික්ඛවෙ , උපාසිකායො අනිප්ඵලා කාලකතා’’ති. අථ ඛො භගවා එතමත්ථං විදිත්වා තායං වෙලායං ඉමං උදානං උදානෙසි –

‘‘මොහසම්බන්ධනො ලොකො, භබ්බරූපොව දිස්සති;
උපධිබන්ධනො බාලො, තමසා පරිවාරිතො;
සස්සතොරිව ඛායති, පස්සතො නත්ථි කිඤ්චන’’න්ති. (උදා. 70);

එවඤ්ච පන වත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, සත්තා නාම වට්ටෙ විචරන්තා නිච්චකාලං අප්පමත්තා හුත්වා පුඤ්ඤකම්මමෙව න කරොන්ති, පමාදිනො හුත්වා පාපකම්මම්පි කරොන්ති. තස්මා වට්ටෙ විචරන්තා සුඛම්පි දුක්ඛම්පි අනුභවන්තී’’ති

ධම්මං දෙසෙසි.

රාජා ‘‘සාමාවතියා ගෙහං කිර ඣායතී’’ති සුත්වා වෙගෙනාගච්ඡන්තොපි අදඩ්ඪෙ සම්පාපුණිතුං නාසක්ඛි. ආගන්ත්වා පන ගෙහං නිබ්බාපෙන්තො උප්පන්නබලවදොමනස්සො අමච්චගණපරිවුතො නිසීදිත්වා සාමාවතියා ගුණෙ අනුස්සරන්තො, ‘‘කස්ස නු ඛො ඉදං කම්ම’’න්ති චින්තෙත්වා – ‘‘මාගණ්ඩියාය කාරිතං භවිස්සතී’’ති ඤත්වා, ‘‘තාසෙත්වා පුච්ඡියමානා න කථෙස්සති, සණිකං උපායෙන පුච්ඡිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා අමච්චෙ ආහ – ‘‘අම්භො, අහං ඉතො පුබ්බෙ උට්ඨාය සමුට්ඨාය ආසඞ්කිතපරිසඞ්කිතොව හොමි, සාමාවතී මෙ නිච්චං ඔතාරමෙව ගවෙසති, ඉදානි පන මෙ චිත්තං නිබ්බුතං භවිස්සති, සුඛෙන ච වසිතුං ලභිස්සාමී’’ති, තෙ ‘‘කෙන නු ඛො, දෙව, ඉදං කත’’න්ති ආහංසු. ‘‘මයි සිනෙහෙන කෙනචි කතං භවිස්සතී’’ති. මාගණ්ඩියාපි සමීපෙ ඨිතා තං සුත්වා, ‘‘නාඤ්ඤො කොචි කාතුං සක්ඛිස්සති, මයා කතං, දෙව, අහං චූළපිතරං ආණාපෙත්වා කාරෙසි’’න්ති ආහ. ‘‘තං ඨපෙත්වා අඤ්ඤො මයි සිනෙහො සත්තො නාම නත්ථි, පසන්නොස්මි, වරං තෙ දම්මි, අත්තනො ඤාතිගණං පක්කොසාපෙහී’’ති. සා ඤාතකානං සාසනං පහිණි – ‘‘රාජා මෙ පසන්නො වරං දෙති, සීඝං ආගච්ඡන්තූ’’ති. රාජා ආගතාගතානං මහන්තං සක්කාරං කාරෙසි. තං දිස්වා තස්සා අඤ්ඤාතකාපි ලඤ්ජං දත්වා ‘‘මයං මාගණ්ඩියාය ඤාතකා’’ති ආගච්ඡිංසු. රාජා තෙ සබ්බෙ ගාහාපෙත්වා රාජඞ්ගණෙ නාභිප්පමාණෙ ආවාටෙ ඛණාපෙත්වා තෙ තත්ථ නිසීදාපෙත්වා පංසූහි පූරෙත්වා උපරි පලාලෙ විකිරාපෙත්වා අග්ගිං දාපෙසි. චම්මස්ස දඩ්ඪකාලෙ අයනඞ්ගලෙන කසාපෙත්වා ඛණ්ඩාඛණ්ඩං හීරාහීරං කාරෙසි. මාගණ්ඩියාය සරීරතොපි තිඛිණෙන සත්ථෙන සනසනට්ඨානෙසු මංසං උප්පාටෙත්වා තෙලකපාලං උද්ධනං ආරොපෙත්වා පූවෙ විය පචාපෙත්වා තමෙව ඛාදාපෙසි.

ධම්මසභායම්පි භික්ඛූ කථං සමුට්ඨාපෙසුං, ‘‘අනනුච්ඡවිකං වත, ආවුසො, එවරූපාය සද්ධාය පසන්නාය උපාසිකාය එවරූපං මරණ’’න්ති. සත්ථා ආගන්ත්වා, ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘භික්ඛවෙ, ඉමස්මිං අත්තභාවෙ සාමාවතිප්පමුඛානං ඉත්ථීනං එතං අයුත්තං සම්පත්තං. පුබ්බෙ කතකම්මස්ස පන යුත්තමෙව එතාහි ලද්ධ’’න්ති වත්වා, ‘‘කිං, භන්තෙ, එතාහි පුබ්බෙ කතං, තං ආචික්ඛථා’’ති තෙහි යාචිතො අතීතං ආහරි –

අතීතෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තෙ රජ්ජං කාරෙන්තෙ රාජගෙහෙ නිබද්ධං අට්ඨ පච්චෙකබුද්ධා භුඤ්ජන්ති. පඤ්චසතා ඉත්ථියො තෙ උපට්ඨහන්ති. තෙසු සත්ත පච්චෙකබුද්ධා හිමවන්තං ගච්ඡන්ති, එකො නදීතීරෙ එකං තිණගහනං අත්ථි, තත්ථ ඣානං සමාපජ්ජිත්වා නිසීදි. අථෙකදිවසං රාජා පච්චෙකබුද්ධෙසු ගතෙසු තා ඉත්ථියො ආදාය නදියං උදකකීළං කීළිතුං ගතො. තත්ථ තා ඉත්ථියො දිවසභාගං උදකෙ කීළිත්වා උත්තරිත්වා සීතපීළිතා අග්ගිං විසිබ්බෙතුකාමා ‘‘අම්හාකං අග්ගිකරණට්ඨානං ඔලොකෙථා’’ති අපරාපරං විචරන්තියො තං තිණගහනං දිස්වා, ‘‘තිණරාසී’’ති සඤ්ඤාය තං පරිවාරෙත්වා ඨිතා අග්ගිං අදංසු. තිණෙසු ඣායිත්වා පතන්තෙසු පච්චෙකබුද්ධං දිස්වා, ‘‘නට්ඨාම්හා, අම්හාකං රඤ්ඤො පච්චෙකබුද්ධො ඣායති, රාජා ඤත්වා අම්හෙ නාසෙස්සති, සුදඩ්ඪං නං කරිස්සාමා’’ති සබ්බා තා ඉත්ථියො ඉතො චිතො ච දාරූනි ආහරිත්වා තස්ස උපරි දාරුරාසිං කරිංසු. මහාදාරුරාසි අහොසි. අථ නං ආලිම්පෙත්වා, ‘‘ඉදානි ඣායිස්සතී’’ති පක්කමිංසු. තා පඨමං අසඤ්චෙතනිකා හුත්වා කම්මුනා න බජ්ඣිංසු, ඉදානි පච්ඡා සඤ්චෙතනාය කම්මුනා බජ්ඣිංසු. පච්චෙකබුද්ධං පන අන්තොසමාපත්තියං සකටසහස්සෙහි දාරූනි ආහරිත්වා ආලිම්පෙන්තාපි උස්මාකාරමත්තම්පි ගහෙතුං න සක්කොන්ති. තස්මා සො සත්තමෙ දිවසෙ උට්ඨාය යථාසුඛං අගමාසි. තා තස්ස කම්මස්ස කතත්තා බහූනි වස්සසතසහස්සානි නිරයෙ පච්චිත්වා තස්සෙව කම්මස්ස විපාකාවසෙසෙන අත්තභාවසතෙ ඉමිනාව නියාමෙන ගෙහෙ ඣායමානෙ ඣායිංසු. ඉදං එතාසං පුබ්බකම්මන්ති.

එවං වුත්තෙ භික්ඛූ සත්ථාරං පටිපුච්ඡිංසු – ‘‘ඛුජ්ජුත්තරා පන, භන්තෙ, කෙන කම්මෙන ඛුජ්ජා ජාතා, කෙන කම්මෙන මහාපඤ්ඤා, කෙන කම්මෙන සොතාපත්තිඵලං අධිගතා, කෙන කම්මෙන පරෙසං පෙසනකාරිතා ජාතා’’ති? භික්ඛවෙ, තස්සෙව රඤ්ඤො බාරාණසියං රජ්ජං කරණකාලෙ ස්වෙව පච්චෙකබුද්ධො ථොකං ඛුජ්ජධාතුකො අහොසි. අථෙකා උපට්ඨායිකා ඉත්ථී කම්බලං පාරුපිත්වා සුවණ්ණසරණං ගහෙත්වා, ‘‘අම්හාකං පච්චෙකබුද්ධො එවඤ්ච එවඤ්ච විචරතී’’ති ඛුජ්ජා හුත්වා තස්ස විචරණාකාරං දස්සෙසි. තස්ස නිස්සන්දෙන ඛුජ්ජා ජාතා. තෙ පන පච්චෙකබුද්ධෙ පඨමදිවසෙ රාජගෙහෙ නිසීදාපෙත්වා පත්තෙ ගාහාපෙත්වා පායාසස්ස පූරෙත්වා දාපෙසි. උණ්හපායාසස්ස පූරෙ පත්තෙ පච්චෙකබුද්ධා පරිවත්තෙත්වා පරිවත්තෙත්වා ගණ්හන්ති. සා ඉත්ථී තෙ තථා කරොන්තෙ දිස්වා අත්තනො සන්තකානි අට්ඨ දන්තවලයානි දත්වා, ‘‘ඉධ ඨපෙත්වා ගණ්හථා’’ති ආහ. තෙසු තථා කත්වා තං ඔලොකෙත්වා ඨිතෙසු තෙසං අධිප්පායං ඤත්වා, ‘‘නත්ථි, භන්තෙ, අම්හාකං එතෙහි අත්ථො. තුම්හාකඤ්ඤෙව එතානි පරිච්චත්තානි, ගහෙත්වා ගච්ඡථා’’ති ආහ. තෙ ගහෙත්වා නන්දමූලකපබ්භාරං අගමංසු. අජ්ජතනාපි තානි වලයානි අරොගානෙව. සා තස්ස කම්මස්ස නිස්සන්දෙන ඉදානි තිපිටකධරා මහාපඤ්ඤා ජාතා. පච්චෙකබුද්ධානං කතඋපට්ඨානස්ස නිස්සන්දෙන පන සොතාපත්තිඵලං පත්තා. ඉදමස්සා බුද්ධන්තරෙ පුබ්බකම්මං.

කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ පන එකා බාරාණසිසෙට්ඨිනො ධීතා වඩ්ඪමානකච්ඡායාය ආදාසං ගහෙත්වා අත්තානං අලඞ්කරොන්තී නිසීදි. අථස්සා විස්සාසිකා එකා ඛීණාසවා භික්ඛුනී තං දට්ඨුං අගමාසි. භික්ඛුනියො හි ඛීණාසවාපි සායන්හසමයෙ උපට්ඨාකකුලානි දට්ඨුකාමා හොන්ති. තස්මිං පන ඛණෙ සෙට්ඨිධීතාය සන්තිකෙ කාචි පෙසනකාරිකා නත්ථි, සා ‘‘වන්දාමි, අය්‍යෙ, එතං තාව මෙ පසාධනපෙළකං ගහෙත්වා දෙථා’’ති ආහ. ථෙරී චින්තෙසි – ‘‘සචස්සා ඉමං ගණ්හිත්වා න දස්සාමි, මයි ආසාතං කත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තිස්සති. සචෙ පන දස්සාමි, පරස්ස

පෙසනකාරිකා හුත්වා නිබ්බත්තිස්සති. නිරයසන්තාපතො බො පන පරස්ස පෙසනභාවොව සෙය්‍යො’’ති. ‘‘සා අනුදයං පටිච්ච තං ගහෙත්වා තස්සා අදාසි. තස්ස කම්මස්ස නිස්සන්දෙන පරෙසං පෙසනකාරිකා ජාතා’’ති.

අථ පුනෙකදිවසං භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං ‘‘සාමාවතිප්පමුඛා පඤ්චසතා ඉත්ථියො ගෙහෙ අග්ගිනා ඣායිංසු, මාගණ්ඩියාය ඤාතකා උපරි පලාලග්ගිං දත්වා අයනඞ්ගලෙහි භින්නා, මාගණ්ඩියා පක්කුථිතතෙලෙ පක්කා, කෙ නු ඛො එත්ථ ජීවන්ති නාම, කෙ මතා නාමා’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා, ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ, ‘‘භික්ඛවෙ, යෙ කෙචි පමත්තා, තෙ වස්සසතං ජීවන්තාපි මතායෙව නාම. යෙ අප්පමත්තා, තෙ මතාපි ජීවන්තියෙව. තස්මා මාගණ්ඩියා ජීවන්තීපි මතායෙව නාම, සාමාවතිප්පමුඛා පඤ්චසතා ඉත්ථියො මතාපි ජීවන්තියෙව නාම. න හි, භික්ඛවෙ, අප්පමත්තා මරන්ති නාමා’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

21. ‘‘අප්පමාදො අමතපදං, පමාදො මච්චුනො පදං;
අප්පමත්තා න මීයන්ති, යෙ පමත්තා යථා මතා.

22. ‘‘එවං විසෙසතො ඤත්වා, අප්පමාදම්හි පණ්ඩිතා;
අප්පමාදෙ පමොදන්ති, අරියානං ගොචරෙ රතා.

23. ‘‘තෙ ඣායිනො සාතතිකා, නිච්චං දළ්හපරක්කමා;
ඵුසන්ති ධීරා නිබ්බානං, යොගක්ඛෙමං අනුත්තර’’න්ති.

තත්ථ **අප්පමාදොති** පදං මහන්තං අත්ථං දීපෙති, මහන්තං අත්ථං ගහෙත්වා තිට්ඨති. සකලම්පි හි තෙපිටකං බුද්ධවචනං ආහරිත්වා කථියමානං අප්පමාදපදමෙව ඔතරති. තෙන වුත්තං –

> ‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, යානි කානිචි ජඞ්ගලානං පාණානං පදජාතානි, සබ්බානි තානි හත්ථිපදෙ සමොධානං ගච්ඡන්ති, හත්ථිපදං තෙසං අග්ගමක්ඛායති යදිදං මහන්තත්තෙන. එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, යෙ කෙචි කුසලා ධම්මා, සබ්බෙතෙ අප්පමාදමූලකා අප්පමාදසමොසරණා, අප්පමාදො තෙසං ධම්මානං අග්ගමක්ඛායතී’’ති (සං. නි. 5.140).

සො පනෙස අත්ථතො සතියා අවිප්පවාසො නාම. නිච්චං උපට්ඨිතාය සතියා චෙතං නාමං. **අමතපදන්ති** අමතං වුච්චති නිබ්බානං. තඤ්හි අජාතත්තා න ජීයති න මීයති, තස්මා අමතන්ති වුච්චති. පජ්ජන්ති ඉමිනාති පදං, අමතං පාපුණන්තීති අත්ථො. අමතස්ස පදං අමතපදං, අමතස්ස අධිගමූපායොති වුත්තං හොති, **පමාදොති** පමජ්ජනභාවො, මුට්ඨස්සතිසඞ්ඛාතස්ස සතියා වොසග්ගස්සෙතං නාමං. **මච්චුනොති** මරණස්ස. **පදන්ති** උපායො මග්ගො. පමත්තො හි ජාතිං නාතිවත්තති, ජාතො ජීයති චෙව මීයති චාති පමාදො මච්චුනො පදං නාම හොති, මරණං උපෙති. **අප්පමත්තා න මීයන්තීති** සතියා සමන්නාගතා හි අප්පමත්තා න මරන්ති. අජරා අමරා හොන්තීති න සල්ලක්ඛෙතබ්බං. න හි කොචි සත්තො අජරො අමරො නාම අත්ථි, පමත්තස්ස පන වට්ටං නාම අපරිච්ඡින්නං, අප්පමත්තස්ස පරිච්ඡින්නං. තස්මා පමත්තා ජාතිආදීහි අපරිමුත්තත්තා ජීවන්තාපි මතායෙව නාම. අප්පමත්තා පන අප්පමාදලක්ඛණං වඩ්ඪෙත්වා ඛිප්පං මග්ගඵලානි සච්ඡිකත්වා දුතියතතියඅත්තභාවෙසු න නිබ්බත්තන්ති. තස්මා තෙ ජීවන්තාපි මතාපි න මීයන්තියෙව නාම. **යෙ පමත්තා යථා මතාති** යෙ පන සත්තා පමත්තා, තෙ පමාදමරණෙන මතත්තා, යථා හි ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදෙන මතා දාරුක්ඛන්ධසදිසා අපගතවිඤ්ඤාණා , තථෙව හොන්ති. තෙසම්පි හි මතානං විය ගහට්ඨානං තාව ‘‘දානං දස්සාම, සීලං රක්ඛිස්සාම, උපොසථකම්මං කරිස්සාමා’’ති එකචිත්තම්පි න උප්පජ්ජති, පබ්බජිතානම්පි ‘‘ආචරියුපජ්ඣායවත්තාදීනි පූරෙස්සාම, ධුතඞ්ගානි සමාදියිස්සාම, භාවනං වඩ්ඪෙස්සාමා’’ති න උප්පජ්ජතීති මතෙන තෙ කිං නානාකරණාව හොන්ති. තෙන වුත්තං – ‘‘යෙ පමත්තා යථා මතා’’ති.

එවං විසෙසතො ඤත්වාති පමත්තස්ස වට්ටතො නිස්සරණං නත්ථි, අප්පමත්තස්ස අත්ථීති එවං විසෙසතොව ජානිත්වා. කෙ පනෙතං විසෙසං ජානන්තීති? **අප්පමාදම්හි පණ්ඩිතාති** යෙ පණ්ඩිතා මෙධාවිනො සප්පඤ්ඤා අත්තනො අප්පමාදෙ ඨත්වා අප්පමාදං වඩ්ඪෙන්ති, තෙ එවං විසෙසකාරණං ජානන්ති. **අප්පමාදෙ පමොදන්තීති** තෙ එවං ඤත්වා තස්මිං අත්තනො අප්පමාදෙ පමොදන්ති, පහංසිතමුඛා තුට්ඨපහට්ඨා හොන්ති. **අරියානං ගොචරෙ රතාති** තෙ එවං අප්පමාදෙ පමොදන්තා තං අප්පමාදං වඩ්ඪෙත්වා අරියානං බුද්ධපච්චෙකබුද්ධබුද්ධසාවකානං ගොචරසඞ්ඛාතෙ චතුසතිපට්ඨානාදිභෙදෙ සත්තතිංස බොධිපක්ඛියධම්මෙ නවවිධලොකුත්තරධම්මෙ ච රතා නිරතා, අභිරතා හොන්තීති අත්ථො.

තෙ ඣායිනොති තෙ අප්පමත්තා පණ්ඩිතා අට්ඨසමාපත්තිසඞ්ඛාතෙන ආරම්මණූපනිජ්ඣානෙන විපස්සනාමග්ගඵලසඞ්ඛාතෙන ලක්ඛණූපනිජ්ඣානෙන චාති දුවිධෙනපි ඣානෙන ඣායිනො. **සාතතිකාති** අභිනික්ඛමනකාලතො පට්ඨාය යාව අරහත්තමග්ගා සතතං පවත්තකායිකචෙතසිකවීරියා. **නිච්චං දළ්හපරක්කමාති** යං තං පුරිසථාමෙන පුරිසවීරියෙන පුරිසපරක්කමෙන පත්තබ්බං, න තං අපාපුණිත්වා වීරියස්ස සණ්ඨානං භවිස්සතීති එවරූපෙන වීරියෙන අන්තරා අනොසක්කිත්වා නිච්චප්පවත්තෙන දළ්හපරක්කමෙන සමන්නාගතා. **ඵුසන්තීති** එත්ථ ද්වෙ ඵුසනා ඤාණඵුසනා ච, විපාකඵුසනා ච. තත්ථ චත්තාරො මග්ගා ඤාණඵුසනා නාම, චත්තාරි ඵලානි විපාකඵුසනා නාම. තෙසු ඉධ විපාකඵුසනා අධිප්පෙතා. අරියඵලෙන නිබ්බානං සච්ඡිකරොන්තො ධීරා පණ්ඩිතා තාය විපාකඵුසනාය

ඵුසන්ති, නිබ්බානං සච්ඡිකරොන්ති. **යොගක්ඛෙමං අනුත්තරන්ති** යෙ චත්තාරො යොගා මහාජනං වට්ටෙ ඔසීදාපෙන්ති, තෙහි ඛෙමං නිබ්භයං සබ්බෙහි ලොකියලොකුත්තරධම්මෙහි සෙට්ඨත්තා අනුත්තරන්ති.

දෙසනාපරියොසානෙ බහූ සොතාපන්නාදයො අහෙසුං. දෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා ජාතාති.

සාමාවතීවත්ථු පඨමං.

2. කුම්භඝොසකසෙට්ඨිවත්ථු

උට්ඨානවතොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො කුම්භඝොසකං ආරබ්භ කථෙසි. රාජගහනගරස්මිඤ්හි රාජගහසෙට්ඨිනො ගෙහෙ අහිවාතරොගො උප්පජ්ජි, තස්මිං උප්පන්නෙ මක්ඛිකා ආදිං කත්වා යාව ගාවා පඨමං තිරච්ඡානගතා මරන්ති, තතො දාසකම්මකරො, සබ්බපච්ඡා ගෙහසාමිකා, තස්මා සො රොගො සබ්බපච්ඡා සෙට්ඨිඤ්ච ජායඤ්ච ගණ්හි. තෙ රොගෙන ඵුට්ඨා පුත්තං සන්තිකෙ ඨිතං ඔලොකෙත්වා අස්සුපුණ්ණෙහි නෙත්තෙහි තං ආහංසු – ‘‘තාත, ඉමස්මිං කිර රොගෙ උප්පන්නෙ භිත්තිං භින්දිත්වා පලායන්තාව ජීවිතං ලභන්ති, ත්වං අම්හෙ අනොලොකෙත්වා පලායිත්වා ජීවන්තො පුනාගන්ත්වා අම්හාකං අසුකට්ඨානෙ නාම චත්තාලීස ධනකොටියො නිදහිත්වා ඨපිතා, තා උද්ධරිත්වා ජීවිකං කප්පෙය්‍යාසී’’ති. සො තෙසං වචනං සුත්වා රුදමානො මාතාපිතරො වන්දිත්වා මරණභයභීතො භිත්තිං භින්දිත්වා පලායිත්වා පබ්බතගහනං ගන්ත්වා ද්වාදස වස්සානි තත්ථ වසිත්වා මාතාපිතුවසනට්ඨානං පච්චාගඤ්ඡි.

අථ නං දහරකාලෙ ගන්ත්වා පරූළ්හකෙසමස්සුකාලෙ ආගතත්තා න කොචි සඤ්ජානි. සො මාතාපිතූහි දින්නසඤ්ඤාවසෙන ධනට්ඨානං ගන්ත්වා ධනස්ස අරොගභාවං ඤත්වා චින්තෙසි – ‘‘මං න කොචි සඤ්ජානාති, සචාහං ධනං උද්ධරිත්වා වලඤ්ජිස්සාමි, ‘එකෙන දුග්ගතෙන නිධි උද්ධටො’ති මං ගහෙත්වා විහෙඨෙය්‍යුං, යංනූනාහං භතිං කත්වා ජීවෙය්‍ය’’න්ති. අථෙකං පිලොතිකං නිවාසෙත්වා, ‘‘අත්ථි කොචි භතකෙන අත්ථිකො’’ති පුච්ඡන්තො භතකවීථිං පාපුණි. අථ නං භතකා දිස්වා, ‘‘සචෙ අම්හාකං එකං කම්මං කරිස්සසි, භත්තවෙතනං තෙ දස්සාමා’’ති ආහංසු. ‘‘කිං කම්මං නාමා’’ති? ‘‘පබොධනචොදනකම්මං. සචෙ උස්සහසි, පාතොව උට්ඨාය ‘තාතා, උට්ඨහථ, සකටානි සන්නය්හථ, ගොණෙ යොජෙථ, හත්ථිඅස්සානං තිණත්ථාය ගමනවෙලා; අම්මා, තුම්හෙපි උට්ඨහථ, යාගුං පචථ, භත්තං පචථා’ති විචරිත්වා ආරොචෙහී’’ති. සො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡි. අථස්ස වසනත්ථාය එකං ඝරං අදංසු. සො දෙවසිකං තං කම්මං අකාසි.

අථස්ස එකදිවසං රාජා බිම්බිසාරො සද්දමස්සොසි. සො පන සබ්බරවඤ්ඤූ අහොසි. තස්මා ‘‘මහාධනස්ස පුරිසස්සෙස සද්දො’’ති ආහ. අථස්ස සන්තිකෙ ඨිතා එකා පරිචාරිකා ‘‘රාජා යං වා තං වා න කථෙස්සති, ඉදං මයා ඤාතුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා – ‘‘ගච්ඡ, තාත, එතං ජානාහී’’ති එකං පුරිසං පහිණි. සො වෙගෙන ගන්ත්වා තං දිස්වා ආගන්ත්වා, ‘‘එකො භතකානං භතිකාරකො කපණමනුස්සො එසො’’ති ආරොචෙසි. රාජා තස්ස වචනං සුත්වා තුණ්හී හුත්වා දුතියදිවසෙපි තතියදිවසෙපි තං තස්ස සද්දං සුත්වා තථෙව ආහ. සාපි පරිචාරිකා තථෙව චින්තෙත්වා පුනප්පුනං පෙසෙත්වා, ‘‘කපණමනුස්සො එසො’’ති වුත්තෙ චින්තෙසි – ‘‘රාජා ‘කපණමනුස්සො එසො’ති වචනං සුත්වාපි න සද්දහති, පුනප්පුනං ‘මහාධනස්ස පුරිසස්සෙස සද්දො’ති වදති, භවිතබ්බමෙත්ථ කාරණෙන, යථාසභාවතො එතං ඤාතුං වට්ටතී’’ති. සා රාජානං ආහ, ‘‘දෙව , අහං සහස්සං ලභමානා ධීතරං ආදාය ගන්ත්වා එතං ධනං රාජකුලං පවෙසෙස්සාමී’’ති. රාජා තස්සා සහස්සං දාපෙසි.

සා තං ගහෙත්වා ධීතරං එකං මලිනධාතුකං වත්ථං නිවාසාපෙත්වා තාය සද්ධිං රාජගෙහතො නික්ඛමිත්වා මග්ගපටිපන්නා විය භතකවීථිං ගන්ත්වා එකං ඝරං පවිසිත්වා, ‘‘අම්ම, මයං මග්ගපටිපන්නා, එකාහද්වීහං ඉධ විස්සමිත්වා ගමිස්සාමා’’ති ආහ. ‘‘අම්ම, බහූනි ඝරමානුසකානි, න සක්කා ඉධ වසිතුං, එතං කුම්භඝොසකස්ස ගෙහං තුච්ඡං, තත්ථ ගච්ඡථා’’ති. සා තත්ථ ගන්ත්වා, ‘‘සාමි, මයං මග්ගපටිපන්නකා, එකාහද්වීහං ඉධ වසිස්සාමා’’ති වත්වා තෙන පුනප්පුනං පටික්ඛිත්තාපි, ‘‘සාමි, අජ්ජෙකදිවසමත්තං වසිත්වා පාතොව ගමිස්සාමා’’ති නික්ඛමිතුං න ඉච්ඡි. සා තත්ථෙව වසිත්වා පුනදිවසෙ තස්ස අරඤ්ඤගමනවෙලාය, ‘‘සාමි, තව නිවාපං දත්වා යාහි , ආහාරං තෙ පචිස්සාමී’’ති වත්වා, ‘‘අලං, අම්ම, අහමෙව පචිත්වා භුඤ්ජිස්සාමී’’ති වුත්තෙ පුනප්පුනං නිබන්ධිත්වා තෙන දින්නෙ ගහිතමත්තකෙයෙව කත්වා අන්තරාපණතො භාජනානි චෙව පරිසුද්ධතණ්ඩුලාදීනි ච ආහරාපෙත්වා රාජකුලෙ පචනනියාමෙන සුපරිසුද්ධං ඔදනං, සාධුරසානි ච ද්වෙ තීණි සූපබ්‍යඤ්ජනානි පචිත්වා තස්ස අරඤ්ඤතො ආගතස්ස අදාසි. අථ නං භුඤ්ජිත්වා මුදුචිත්තතං ආපන්නං ඤත්වා, ‘‘සාමි, කිලන්තම්හ, එකාහද්වීහං ඉධෙව හොමා’’ති ආහ. සො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡි.

අථස්ස සායම්පි පුනදිවසෙපි මධුරභත්තං පචිත්වා අදාසි. අථ මුදුචිත්තතං තස්ස ඤත්වා ‘‘සාමි, කතිපාහං ඉධෙව වසිස්සාමා’’ති. තත්ථ වසමානා තිඛිණෙන සත්ථෙන තස්ස මඤ්චවාණං හෙට්ඨාඅටනියං තහං තහං ඡින්දි. මඤ්චො තස්මිං ආගන්ත්වා නිසින්නමත්තෙයෙව හෙට්ඨා ඔලම්බි. සො ‘‘කස්මා අයං මඤ්චො එවං ඡිජ්ජිත්වා ගතො’’ති ආහ. ‘‘සාමි, දහරදාරකෙ වාරෙතුං න සක්කොමි, එත්ථෙව සන්නිපතන්තී’’ති. ‘‘අම්ම, ඉදං මෙ දුක්ඛං තුම්හෙ නිස්සාය ජාතං. අහඤ්හි පුබ්බෙ කත්ථචි ගච්ඡන්තො ද්වාරං පිදහිත්වා ගච්ඡාමී’’ති. ‘‘කිං කරොමි, තාත, වාරෙතුං න සක්කොමී’’ති. සා ඉමිනාව නියාමෙන ද්වෙ තයො දිවසෙ ඡින්දිත්වා තෙන උජ්ඣායිත්වා ඛීයිත්වා වුච්චමානාපි තථෙව වත්වා පුන එකං

ද්වෙ රජ්ජුකෙ ඨපෙත්වා සෙසෙ ඡින්දි. තං දිවසං තස්මිං නිසින්නමත්තෙයෙව සබ්බං වාණං භූමියං පති, සීසං ජණ්ණුකෙහි සද්ධිං එකතො අහොසි, සො උට්ඨාය, ‘‘කිං කරොමි, ඉදානි කුහිං ගමිස්සාමි , නිපජ්ජනමඤ්චස්සපි තුම්හෙහි අසාමිකො විය කතොම්හී’’ති ආහ. ‘‘තාත, කිං කරොමි, පටිවිස්සකදාරකෙ වාරෙතුං න සක්කොමි, හොතු, මා චින්තයි, ඉමාය නාම වෙලාය කුහිං ගමිස්සසී’’ති ධීතරං ආමන්තෙත්වා, ‘‘අම්ම, තව භාතිකස්ස නිපජ්ජනොකාසං කරොහී’’ති ආහ. සා එකපස්සෙ සයිත්වා ‘‘ඉධාගච්ඡ, සාමී’’ති ආහ. ඉතරොපි නං ‘‘ගච්ඡ, තාත, භගිනියා සද්ධිං නිපජ්ජා’’ති වදෙසි. සො තාය සද්ධිං එකමඤ්චෙ නිපජ්ජිත්වා තං දිවසඤ්ඤෙව සන්ථවං අකාසි, කුමාරිකා පරොදි. අථ නං මාතා පුච්ඡි – ‘‘කිං, අම්ම, රොදසී’’ති? ‘‘අම්ම, ඉදං නාම ජාත’’න්ති. ‘‘හොතු, අම්ම, කිං සක්කා කාතුං, තයාපි එකං භත්තාරං ඉමිනාපෙකං පාදපරිචාරිකං ලද්ධුං වට්ටතී’’ති තං ජාමාතරං අකාසි. තෙ සමග්ගවාසං වසිංසු.

සා කතිපාහච්චයෙන රඤ්ඤො සාසනං පෙසෙසි – ‘‘භතකවීථියං ඡණං කරොන්තු. යස්ස පන ඝරෙ ඡණො න කරීයති, තස්ස එත්තකො නාම දණ්ඩොති සොසනං කාරෙතූ’’ති. රාජා තථා කාරෙසි. අථ නං සස්සු ආහ – ‘‘තාත, භතකවීථියං රාජාණාය ඡණො කත්තබ්බො ජාතො, කිං කරොමා’’ති? ‘‘අම්ම, අහං භතිං කරොන්තොපි ජීවිතුං න සක්කොමි, කිං කරිස්සාමී’’ති? ‘‘තාත, ඝරාවාසං වසන්තා නාම ඉණම්පි ගණ්හන්ති, රඤ්ඤො ආණා අකාතුං න ලබ්භා. ඉණතො නාම යෙන කෙනචි උපායෙන මුච්චිතුං සක්කා, ගච්ඡ, කුතොචි එකං වා ද්වෙ වා කහාපණෙ ආහරා’’ති ආහ. සො උජ්ඣායන්තො ඛීයන්තො ගන්ත්වා චත්තාලීසකොටිධනට්ඨානතො එකමෙව කහාපණං ආහරි. සා තං කහාපණං රඤ්ඤො පෙසෙත්වා අත්තනො කහාපණෙන ඡණං කත්වා පුන කතිපාහච්චයෙන තථෙව සාසනං පහිණි. පුන රාජා තථෙව ‘‘ඡණං කරොන්තු, අකරොන්තානං එත්තකො දණ්ඩො’’ති ආණාපෙසි. පුනපි සො තාය තථෙව වත්වා නිප්පීළියමානො ගන්ත්වා තයො කහාපණෙ ආහරි. සා තෙපි කහාපණෙ රඤ්ඤො පෙසෙත්වා පුන කතිපාහච්චයෙන තථෙව සාසනං පහිණි – ‘‘ඉදානි පුරිසෙ පෙසෙත්වා ඉමං පක්කොසාපෙතූ’’ති. රාජා පෙසෙසි. පුරිසා ගන්ත්වා, ‘‘කුම්භඝොසකො නාම කතරො’’ති පුච්ඡිත්වා පරියෙසන්තා තං දිස්වා ‘‘එහි, භො රාජා, තං පක්කොසතී’’ති ආහංසු. සො භීතො ‘‘න මං රාජා ජානාතී’’තිආදීනි වත්වා ගන්තුං න ඉච්ඡි. අථ නං බලක්කාරෙන හත්ථාදීසු ගහෙත්වා ආකඩ්ඪිංසු. සා ඉත්ථී තෙ දිස්වා, ‘‘අරෙ, දුබ්බිනීතා, තුම්හෙ මම ජාමාතරං හත්ථාදීසු ගහෙතුං අනනුච්ඡවිකා’’ති තජ්ජෙත්වා, ‘‘එහි, තාත, මා භායි, රාජානං දිස්වා තව හත්ථාදිගාහකානං හත්ථෙයෙව ඡින්දාපෙස්සාමී’’ති ධීතරං ආදාය පුරතො හුත්වා රාජගෙහං පත්වා වෙසං පරිවත්තෙත්වා සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතා එකමන්තං අට්ඨාසි. ඉතරම්පි පරිකඩ්ඪිත්වා ආනයිංසුයෙව.

අථ නං වන්දිත්වා ඨිතං රාජා ආහ – ‘‘ත්වං කුම්භඝොසකො නාමා’’ති? ‘‘ආම, දෙවා’’ති . ‘‘කිං කාරණා මහාධනං වඤ්චෙත්වා ඛාදසී’’ති ? ‘‘කුතො මෙ, දෙව, ධනං භතිං කත්වා ජීවන්තස්සා’’ති? ‘‘මා එවං කරි, කිං අම්හෙ වඤ්චෙසී’’ති? ‘‘න වඤ්චෙමි, දෙව, නත්ථි මෙ ධන’’න්ති. අථස්ස රාජා තෙ කහාපණෙ දස්සෙත්වා, ‘‘ඉමෙ කස්ස කහාපණා’’ති ආහ. සො සඤ්ජානිත්වා, ‘‘අහො බාලොම්හි, කථං නු ඛො ඉමෙ රඤ්ඤො හත්ථං පත්තා’’ති ඉතො චිතො ච ඔලොකෙන්තො තා ද්වෙපි පටිමණ්ඩිතපසාධනා ගබ්භද්වාරමූලෙ ඨිතා දිස්වා, ‘‘භාරියං වතිදං කම්මං, ඉමාහි රඤ්ඤා පයොජිතාහි භවිතබ්බ’’න්ති චින්තෙසි. අථ නං රාජා ‘‘වදෙහි, භො, කස්මා එවං කරොසී’’ති ආහ. ‘‘නිස්සයො මෙ නත්ථි, දෙවා’’ති. ‘‘මාදිසො නිස්සයො භවිතුං න වට්ටතී’’ති. ‘‘කල්‍යාණං, දෙව, සචෙ මෙ දෙවො අවස්සයො හොතී’’ති. ‘‘හොමි, භො, කිත්තකං තෙ ධන’’න්ති? ‘‘චත්තාලීසකොටියො, දෙවා’’ති. ‘‘කිං ලද්ධුං වට්ටතී’’ති? ‘‘සකටානි දෙවා’’ති? රාජා අනෙකසතානි සකටානි යොජාපෙත්වා පහිණිත්වා තං ධනං ආහරාපෙත්වා රාජඞ්ගණෙ රාසිං කාරාපෙත්වා රාජගහවාසිනො සන්නිපාතාපෙත්වා, ‘‘අත්ථි කස්සචි ඉමස්මිං නගරෙ ‘‘එත්තකං ධන’’න්ති පුච්ඡිත්වා ‘‘නත්ථි, දෙවා’’ති. ‘‘කිං පනස්ස කාතුං වට්ටතී’’ති? ‘‘සක්කාරං, දෙවා’’ති වුත්තෙ මහන්තෙන සක්කාරෙන තං සෙට්ඨිට්ඨානෙ ඨපෙත්වා ධීතරං තස්සෙව දත්වා තෙන සද්ධිං සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා ‘‘භන්තෙ, පස්සථිමං පුරිසං, එවරූපො ධිතිමා නාම නත්ථි, චත්තාලීසකොටිවිභවො හොන්තොපි උප්පිලාවිතාකාරං වා අස්මිමානමත්තං වා න කරොති, කපණො විය පිලොතිකං නිවාසෙත්වා භතකවීථියං භතිං කත්වා ජීවන්තො මයා ඉමිනා නාම උපායෙන ඤාතො. ජානිත්වා ච පන පක්කොසාපෙත්වා සධනභාවං සම්පටිච්ඡාපෙත්වා තං ධනං ආහරාපෙත්වා සෙට්ඨිට්ඨානෙ ඨපිතො, ධීතා චස්ස මයා දින්නා. භන්තෙ, මයා ච එවරූපො ධිතිමා න දිට්ඨපුබ්බො’’ති ආහ.

තං සුත්වා සත්ථා ‘‘එවං ජීවන්තස්ස ජීවිකං ධම්මිකජීවිකං නාම, මහාරාජ, චොරිකාදිකම්මං පන ඉධලොකෙ චෙව පීළෙති හිංසෙති, පරලොකෙ ච, තතොනිදානං සුඛං නාම නත්ථි. පුරිසස්ස හි ධනපාරිජුඤ්ඤකාලෙ කසිං වා භතිං වා කත්වා ජීවිකමෙව ධම්මිකජීවිකං නාම. එවරූපස්ස හි වීරියසම්පන්නස්ස සතිසම්පන්නස්ස කායවාචාහි පරිසුද්ධකම්මස්ස පඤ්ඤාය නිසම්මකාරිනො කායාදීහි සඤ්ඤතස්ස ධම්මජීවිකං ජීවන්තස්ස සතිඅවිප්පවාසෙ ඨිතස්ස ඉස්සරියං වඩ්ඪතියෙවා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

24. ‘‘උට්ඨානවතො සතීමතො,
සුචිකම්මස්ස නිසම්මකාරිනො;
සඤ්ඤතස්ස ධම්මජීවිනො,
අප්පමත්තස්ස යසොභිවඩ්ඪතී’’ති.

තත්ථ **උට්ඨානවතොති** උට්ඨානවීරියවන්තස්ස. **සතිමතොති** සතිසම්පන්නස්ස. **සුචිකම්මස්සාති** නිද්දොසෙහි නිරපරාධෙහි කායකම්මාදීහි සමන්නාගතස්ස. **නිසම්මකාරිනොති** එවඤ්චෙ භවිස්සති, එවං කරිස්සාමීති වා, ඉමස්මිං කම්මෙ එවං කතෙ ඉදං නාම භවිස්සතීති වා එවං නිදානං සල්ලක්ඛෙත්වා රොගතිකිච්ඡනං විය සබ්බකම්මානි

නිසාමෙත්වා උපධාරෙත්වා කරොන්තස්ස. **සඤ්ඤතස්සාති** කායාදීහි සඤ්ඤතස්ස නිච්ඡිද්දස්ස. **ධම්මජීවිනොති** අගාරිකස්ස තුලාකූටාදීනි වජ්ජෙත්වා කසිගොරක්ඛාදීහි, අනගාරිකස්ස වෙජ්ජකම්මදූතකම්මාදීනි වජ්ජෙත්වා ධම්මෙන සමෙන භික්ඛාචරියාය ජීවිකං කප්පෙන්තස්ස. **අප්පමත්තස්සාති** අවිප්පවුත්ථසතිනො. **යසොභිවඩ්ඪතීති** ඉස්සරියභොගසම්පන්නසඞ්ඛාතො චෙව කිත්තිවණ්ණභණනසඞ්ඛාතො ච යසො අභිවඩ්ඪතීති.

ගාථාපරියොසානෙ කුම්භඝොසකො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. අඤ්ඤෙපි බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු. එවං මහාජනස්ස සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා ජාතාති.

කුම්භඝොසකසෙට්ඨිවත්ථු දුතියං.

3. චූළපන්ථකත්ථෙරවත්ථු

උට්ඨානෙනප්පමාදෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො චූළපන්ථකත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

රාජගහෙ කිර ධනසෙට්ඨිකුලස්ස ධීතා වයප්පත්තකාලෙ මාතාපිතූහි සත්තභූමිකස්ස පාසාදස්ස උපරිමතලෙ අතිවිය රක්ඛියමානා යොබ්බනමදමත්තතාය පුරිසලොලා හුත්වා අත්තනො දාසෙනෙව සද්ධිං සන්ථවං කත්වා, ‘‘අඤ්ඤෙපි මෙ ඉදං කම්මං ජානෙය්‍යු’’න්ති භීතා එවමාහ – ‘‘අම්හෙහි ඉමස්මිං ඨානෙ න සක්කා වසිතුං. සචෙ මෙ මාතාපිතරො ඉමං දොසං ජානිස්සන්ති, ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං මං කරිස්සන්ති. විදෙසං ගන්ත්වා වසිස්සාමා’’ති. තෙ හත්ථසාරං ගහෙත්වා අග්ගද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා, ‘‘යත්ථ වා තත්ථ වා අඤ්ඤෙහි අජානනට්ඨානං ගන්ත්වා වසිස්සාමා’’ති උභොපි අගමංසු. තෙසං එකස්මිං ඨානෙ වසන්තානං සංවාසමන්වාය තස්සා කුච්ඡිස්මිං ගබ්භො පතිට්ඨාසි. සා ගබ්භපරිපාකං ආගම්ම තෙන සද්ධිං මන්තෙසි, ‘‘ගබ්භො මෙ පරිපාකං ගතො, ඤාතිබන්ධුවිරහිතෙ ඨානෙ ගබ්භවුට්ඨානං නාම උභින්නම්පි අම්හාකං දුක්ඛාවහං, කුලගෙහමෙව ගච්ඡාමා’’ති. සො ‘‘සචාහං තත්ථ ගමිස්සාමි, ජීවිතං මෙ නත්ථී’’ති භයෙන ‘‘අජ්ජ ගච්ඡාම, ස්වෙ ගච්ඡාමා’’ති දිවසෙ අතික්කාමෙසි. සා චින්තෙසි – ‘‘අයං බාලො අත්තනො දොසමහන්තතාය ගන්තුං න උස්සහති, මාතාපිතරො නාම එකන්තහිතාව, අයං ගච්ඡතු වා, මා වා, අහං ගමිස්සාමී’’ති. සා තස්මිං ගෙහා නික්ඛන්තෙ ගෙහපරික්ඛාරං පටිසාමෙත්වා අත්තනො කුලඝරං ගතභාවං අනන්තරගෙහවාසීනං ආරොචෙත්වා මග්ගං පටිපජ්ජි.

සොපි ඝරං ආගන්ත්වා තං අදිස්වා පටිවිස්සකෙ පුච්ඡිත්වා, ‘‘සා කුලඝරං ගතා’’ති සුත්වා වෙගෙන අනුබන්ධිත්වා අන්තරාමග්ගෙ සම්පාපුණි. තස්සාපි තත්ථෙව ගබ්භවුට්ඨානං අහොසි. සො ‘‘කිං ඉදං, භද්දෙ’’ති පුච්ඡි. ‘‘සාමි, මෙ එකො පුත්තො ජාතො’’ති. ‘‘ඉදානි කිං කරිස්සාමා’’ති? ‘‘යස්සත්ථාය මයං කුලඝරං ගච්ඡෙය්‍යාම, තං කම්මං අන්තරාමග්ගෙව නිප්ඵන්නං, තත්ථ ගන්ත්වා කිං කරිස්සාම, නිවත්තිස්සාමා’’ති ද්වෙපි එකචිත්තා හුත්වා නිවත්තිංසු. තස්ස ච දාරකස්ස පන්ථෙ ජාතත්තා **පන්ථකොති** නාමං කරිංසු. තස්සා නචිරස්සෙව අපරොපි ගබ්භො පතිට්ඨහි. සබ්බං පුරිමනයෙනෙව විත්ථාරෙතබ්බං. තස්සපි දාරකස්ස පන්ථෙ ජාතත්තා පඨමජාතස්ස **මහාපන්ථකොති** නාමං කත්වා ඉතරස්ස **චූළපන්ථකොති** නාමං කරිංසු. තෙ ද්වෙපි දාරකෙ ගහෙත්වා අත්තනො වසනට්ඨානමෙව ගතා. තෙසං තත්ථ වසන්තානං මහාපන්ථකදාරකො අඤ්ඤෙ දාරකෙ ‘‘චූළපිතා මහාපිතාති, අය්‍යකො අය්‍යිකා’’ති ච වදන්තෙ සුත්වා මාතරං පුච්ඡි – ‘‘අම්ම, අඤ්ඤෙ දාරකා ‘අය්‍යකො අය්‍යිකා’තිපි, ‘මහාපිතා චූළපිතා’තිපි වදන්ති, කච්චි අම්හාකඤ්ඤෙව ඤාතකා නත්ථී’’ති? ‘‘ආම, තාත, අම්හාකං එත්ථ ඤාතකා නත්ථි. රාජගහනගරෙ පන වො ධනසෙට්ඨි නාම අය්‍යකො, තත්ථ අම්හාකං බහූ ඤාතකා’’ති. ‘‘කස්මා තත්ථ න ගච්ඡථ, අම්මා’’ති? සා අත්තනො අගමනකාරණං පුත්තස්ස අකථෙත්වා පුත්තෙසු පුනප්පුනං කථෙන්තෙසු සාමිකං ආහ – ‘‘ඉමෙ දාරකා මං අතිවිය කිලමෙන්ති, කිං නො මාතාපිතරො දිස්වා මංසං ඛාදිස්සන්ති, එහි, දාරකානං අය්‍යකකුලං දස්සෙස්සාමා’’ති? ‘‘අහං සම්මුඛා භවිතුං න සක්ඛිස්සාමි, තෙ පන නයිස්සාමී’’ති. ‘‘සාධු යෙන කෙනචි උපායෙන දාරකානං අය්‍යකකුලමෙව දට්ඨුං වට්ටතී’’ති. ද්වෙපි ජනා දාරකෙ ආදාය අනුපුබ්බෙන රාජගහං පත්වා නගරද්වාරෙ එකිස්සා සාලාය පවිසිත්වා දාරකමාතා ද්වෙ දාරකෙ ගහෙත්වා අත්තනො ආගතභාවං මාතාපිතූනං ආරොචාපෙසි. තෙ තං සාසනං සුත්වා, ‘‘සංසාරෙ විචරන්තානං න පුත්තො න ධීතා භූතපුබ්බා නාම නත්ථි, තෙ අම්හාකං මහාපරාධිකා, න සක්කා තෙහි අම්හාකං චක්ඛුපථෙ ඨාතුං, එත්තකං නාම ධනං ගහෙත්වා ද්වෙපි ජනා ඵාසුකට්ඨානං ගන්ත්වා ජීවන්තු, දාරකෙ පන ඉධ පෙසෙන්තූ’’ති ධනං දත්වා දූතං පාහෙසුං.

තෙහි පෙසිතං ධනං ගහෙත්වා දාරකෙ ආගතදූතානඤ්ඤෙව හත්ථෙ දත්වා පහිණිංසු. දාරකා අය්‍යකකුලෙ වඩ්ඪන්ති. තෙසු චූළපන්ථකො අතිදහරො, මහාපන්ථකො පන අය්‍යකෙන සද්ධිං දසබලස්ස ධම්මකථං සොතුං ගච්ඡති. තස්ස නිච්චං සත්ථු සන්තිකං ගච්ඡන්තස්ස පබ්බජ්ජාය චිත්තං නමි. සො අය්‍යකං ආහ – ‘‘සචෙ මං අනුජානෙය්‍යාථ, අහං පබ්බජෙය්‍ය’’න්ති . ‘‘කිං වදෙසි, තාත, සකලස්ස ලොකස්සපි මෙ පබ්බජ්ජාතො තව පබ්බජ්ජා භද්දිකා. සචෙ සක්කොසි පබ්බජාහී’’ති. තං සත්ථු සන්තිකං නෙත්වා, ‘‘කිං, ගහපති, දාරකො තෙ ලද්ධො’’ති වුත්තෙ, ‘‘ආම, භන්තෙ, අයං මෙ නත්තා තුම්හාකං සන්තිකෙ පබ්බජිතුකාමො’’ති ආහ. සත්ථා අඤ්ඤතරං පිණ්ඩපාතචාරිකං භික්ඛුං ‘‘ඉමං දාරකං පබ්බාජෙහී’’ති ආණාපෙසි. ථෙරො තස්ස තචපඤ්චකකම්මට්ඨානං ආචික්ඛිත්වා පබ්බාජෙසි. සො බහුං බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිත්වා පරිපුණ්ණවස්සො උපසම්පදං ලභිත්වා යොනිසොමනසිකාරෙන කම්මට්ඨානං කරොන්තො අරහත්තං පාපුණි. සො ඣානසුඛෙන ඵලසුඛෙන වීතිනාමෙන්තො චින්තෙසි – ‘‘සක්කා නු ඛො ඉදං සුඛං චූළපන්ථකස්ස දාතු’’න්ති! තතො අය්‍යකසෙට්ඨිස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා එවමාහ – ‘‘මහාසෙට්ඨි, සචෙ අනුජානෙය්‍යාථ,

අහං චූළපන්ථකං පබ්බාජෙය්‍යා''න්ති. ''පබ්බාජෙථ, භන්තෙ''ති. සෙට්ඨී කිර සාසනෙ ච සුප්පසන්නො, ''කතරධීතාය වො එතෙ පුත්තා''ති පුච්ඡියමානො ච ''පලාතධීතාය''ති වත්තුං ලජ්ජති, තස්මා සුඛෙනෙව තෙසං පබ්බජ්ජං අනුජානි. ථෙරො චූළපන්ථකං පබ්බාජෙත්වා සීලෙසු පතිට්ඨාපෙසි. සො පබ්බජිත්වාව දන්ධො අහොසි.

''පද්මං යථා කොකනදං සුගන්ධං,
පාතො සියා ඵුල්ලමවීතගන්ධං;
අඞ්ගීරසං පස්ස විරොචමානං,
තපන්තමාදිච්චමිවන්තලික්ඛෙ''ති. (සං. නි. 1.123; අ. නි. 5.195) –

ඉමං එකං ගාථං චතූහි මාසෙහි උග්ගණ්හිතුං නාසක්ඛි. සො කිර කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ පබ්බජිත්වා පඤ්ඤවා හුත්වා අඤ්ඤතරස්ස දන්ධභික්ඛුනො උද්දෙසග්ගහණකාලෙ පරිහාසකෙළිං අකාසි. සො භික්ඛු තෙන පරිහාසෙන ලජ්ජිතො නෙව උද්දෙසං ගණ්හි, න සජ්ඣායමකාසි. තෙන කම්මෙන අයං පබ්බජිත්වාව දන්ධො ජාතො, ගහිතගහිතං පදං උපරූපරිපදං ගණ්හන්තස්ස නස්සති. තස්ස ඉමමෙව ගාථං උග්ගහෙතුං වායමන්තස්ස චත්තාරො මාසා අතික්කන්තා. අථ නං මහාපන්ථකො, ''චූළපන්ථක, ත්වං ඉමස්මිං සාසනෙ අභබ්බො, චතූහි මාසෙහි එකං ගාථම්පි ගණ්හිතුං න සක්කොසි, පබ්බජිතකිච්චං පන කථං මත්ථකං පාපෙස්සසි, නික්ඛම ඉතො''ති විහාරා නික්කඩ්ඪි. චූළපන්ථකො බුද්ධසාසනෙ සිනෙහෙන ගිහිභාවං න පත්ථෙති.

තස්මිඤ්ච කාලෙ මහාපන්ථකො භත්තුද්දෙසකො අහොසි. ජීවකො කොමාරභච්චො බහුං මාලාගන්ධවිලෙපනං ආදාය අත්තනො අම්බවනං ගන්ත්වා සත්ථාරං පූජෙත්වා ධම්මං සුත්වා උට්ඨායාසනා දසබලං වන්දිත්වා මහාපන්ථකං උපසඞ්කමිත්වා, ''කිත්තකා , භන්තෙ, සත්ථු සන්තිකෙ භික්ඛූ''ති පුච්ඡි. ''පඤ්චමත්තානි භික්ඛුසතානී''ති. ''ස්වෙ, භන්තෙ, බුද්ධප්පමුඛානි පඤ්ච භික්ඛුසතානි ආදාය අම්හාකං නිවෙසනෙ භික්ඛං ගණ්හථා''ති. ''උපාසක, චූළපන්ථකො නාම භික්ඛු දන්ධො අවිරුළ්හිධම්මො, තං ඨපෙත්වා සෙසානං නිමන්තනං සම්පටිච්ඡාමී''ති ථෙරො ආහ. තං සුත්වා චූළපන්ථකො චින්තෙසි – ''ථෙරො එත්තකානං භික්ඛූනං නිමන්තනං සම්පටිච්ඡන්තො මං බාහිරං කත්වා සම්පටිච්ඡති, නිස්සංසයං මය්හං භාතිකස්ස මයි චිත්තං භින්නං භවිස්සති, කිං දානි මය්හං ඉමිනා සාසනෙන, ගිහී හුත්වා දානාදීනි පුඤ්ඤානි කරොන්තො ජීවිස්සාමී''ති? සො පුනදිවසෙ පාතොව විබ්භමිතුං පායාසි.

සත්ථා පච්චූසකාලෙයෙව ලොකං වොලොකෙන්තො ඉමං කාරණං දිස්වා පඨමතරං ගන්ත්වා චූළපන්ථකස්ස ගමනමග්ගෙ ද්වාරකොට්ඨකෙ චඞ්කමන්තො අට්ඨාසි. චූළපන්ථකො ගච්ඡන්තො සත්ථාරං දිස්වා උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා ''කුහිං පන ත්වං, චූළපන්ථක, ඉමාය වෙලාය ගච්ඡසී''ති ආහ. ''භාතා මං, භන්තෙ, නික්කඩ්ඪති, තෙනාහං විබ්භමිතුං ගච්ඡාමී''ති. ''චූළපන්ථක, තව පබ්බජ්ජා නාම මම සන්තකා, භාතරා නික්කඩ්ඪිතො කස්මා මම සන්තිකං නාගඤ්ඡි, එහි, කිං තෙ ගිහිභාවෙන, මම සන්තිකෙ භවිස්සසී''ති චක්කඞ්කිතතලෙන පාණිනා තං සිරසි පරාමසිත්වා ආදාය ගන්ත්වා ගන්ධකුටිප්පමුඛෙ නිසීදාපෙත්වා, ''චූළපන්ථක, පුරත්ථාභිමුඛො හුත්වා ඉමං පිලොතිකං 'රජොහරණං රජොහරණ'න්ති පරිමජ්ජන්තො ඉධෙව හොහී''ති ඉද්ධියා අභිසඞ්ඛතං පරිසුද්ධං පිලොතිකං දත්වා කාලෙ ආරොචිතෙ භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො ජීවකස්ස ගෙහං ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදි. චූළපන්ථකොපි සූරියං ඔලොකෙන්තො තං පිලොතිකං ''රජොහරණං රජොහරණ''න්ති පරිමජ්ජන්තො නිසීදි. තස්ස තං පිලොතිකඛණ්ඩං පරිමජ්ජන්තස්ස කිලිට්ඨං අහොසි. තතො චින්තෙසි – ''ඉදං පිලොතිකඛණ්ඩං අතිවිය පරිසුද්ධං, ඉමං පන අත්තභාවං නිස්සාය පුරිමපකතිං විජහිත්වා එවං කිලිට්ඨං ජාතං, අනිච්චා වත සඞ්ඛාරා''ති ඛයවයං පට්ඨපෙන්තො විපස්සනං වඩ්ඪෙසි. සත්ථා ''චූළපන්ථකස්ස චිත්තං විපස්සනං ආරුළ්හ''න්ති ඤත්වා, ''චූළපන්ථක, ත්වං පිලොතිකඛණ්ඩමෙව සංකිලිට්ඨං 'රජං රජ'න්ති මා සඤ්ඤං කරි, අබ්භන්තරෙ පන තෙ රාගරජාදයො අත්ථි, තෙ හරාහී''ති වත්වා ඔභාසං විස්සජ්ජෙත්වා පුරතො නිසින්නො විය පඤ්ඤායමානරූපො හුත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

''රාගො රජො න ච පන රෙණු වුච්චති,
රාගස්සෙතං අධිවචනං රජොති;
එතං රජ්ජං විප්පජහිත්ව භික්ඛවො,
විහරන්ති තෙ විගතරජස්ස සාසනෙ.

''දොසො රජො න ච පන රෙණු වුච්චති,
දොසස්සෙතං අධිවචනං රජොති;
එතං රජං විප්පජහිත්ව භික්ඛවො,
විහරන්ති තෙ විගතරජස්ස සාසනෙ.

''මොහො රජො න ච පන රෙණු වුච්චති,
මොහස්සෙතං අධිවචනං රජොති;
එතං රජං විප්පජහිත්ව භික්ඛවො,
විහරන්ති තෙ විගතරජස්ස සාසනෙ''ති. (මහානි. 209);

ගාථාපරියොසානෙ චූළපන්ථකො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. සහ පටිසම්භිදාහියෙවස්ස තීණි පිටකානි ආගමිංසු.

සො කිර පුබ්බෙ රාජා හුත්වා නගරං පදක්ඛිණං කරොන්තො නලාටතො සෙදෙ මුච්චන්තෙ පරිසුද්ධෙන සාටකෙන නලාටන්තං පුඤ්ඡි, සාටකො කිලිට්ඨො අහොසි. සො ''ඉමං සරීරං නිස්සාය එවරූපො පරිසුද්ධො සාටකො පකතිං ජහිත්වා කිලිට්ඨො ජාතො, අනිච්චා වත සඞ්ඛාරා''ති අනිච්චසඤ්ඤං පටිලභි. තෙ කාරණෙනස්ස රජොහරණමෙව පච්චයො ජාතො.

ජීවකොපි ඛො කොමාරභච්චො දසබලස්ස දක්ඛිණොදකං උපනාමෙසි. සත්ථා ''නනු, ජීවක, විහාරෙ භික්ඛූ අත්ථී''ති හත්ථෙන පත්තං පිදහි. මහාපන්ථකො ''නනු, භන්තෙ, විහාරෙ භික්ඛූ නත්ථී''ති ආහ. සත්ථා ''අත්ථි, ජීවකා''ති ආහ. ජීවකො ''තෙන හි භණෙ ගච්ඡ, විහාරෙ භික්ඛූනං අත්ථිභාවං වා නත්ථිභාවං වා ත්වඤ්ඤෙව ජානාහී''ති පුරිසං පෙසෙසි. තස්මිං ඛණෙ චූළපන්ථකො ''මය්හං භාතිකො 'විහාරෙ භික්ඛූ නත්ථී'ති භණති , විහාරෙ භික්ඛූනං අත්ථිභාවමස්ස පකාසෙස්සාමී''ති සකලං අම්බවනං භික්ඛූනඤ්ඤෙව පූරෙසි. එකච්චෙ භික්ඛූ චීවරකම්මං කරොන්ති, එකච්චෙ රජනකම්මං කරොන්ති, එකච්චෙ සජ්ඣායං කරොන්ති. එවං අඤ්ඤමඤ්ඤඅසදිසං භික්ඛුසහස්සං මාපෙසි. සො පුරිසො විහාරෙ බහූ භික්ඛූ දිස්වා නිවත්තිත්වා, ''අය්‍ය, සකලං අම්බවනං භික්ඛූහි පරිපුණ්ණ''න්ති ජීවකස්ස ආරොචෙසි. ථෙරොපි ඛො තත්ථෙව –

''සහස්සක්ඛත්තුමත්තානං , නිම්මිනිත්වාන පන්ථකො;
නිසීදම්බවනෙ රම්මෙ, යාව කාලප්පවෙදනා''ති.

අථ සත්ථා තං පුරිසං ආහ – ''විහාරං ගන්ත්වා 'සත්ථා චූළපන්ථකං නාම පක්කොසතී'ති වදෙහී''ති. තෙන ගන්ත්වා තථා වුත්තෙ, ''අහං චූළපන්ථකො, අහං චූළපන්ථකො''ති මුඛසහස්සං උට්ඨහි. සො පුරිසො පුන ගන්ත්වා, ''සබ්බෙපි කිර, භන්තෙ, චූළපන්ථකායෙව නාමා''ති ආහ. ''තෙන හි ගන්ත්වා යො 'අහං චූළපන්ථකො'ති පඨමං වදති, තං හත්ථෙ ගණ්හ, අවසෙසා අන්තරධායිස්සන්තී''ති. සො තථා අකාසි. තාවදෙව සහස්සමත්තා භික්ඛූ අන්තරධායිංසු. ථෙරොපි තෙන පුරිසෙන සද්ධිං අගමාසි. සත්ථා භත්තකිච්චපරියොසානෙ ජීවකං ආමන්තෙසි – ''ජීවක, චූළපන්ථකස්ස පත්තං ගණ්හාහි, අයං තෙ අනුමොදනං කරිස්සතී''ති. ජීවකො තථා අකාසි. ථෙරො සීහනාදං නදන්තො තරුණසීහො විය තීහි පිටකෙහි සඞ්ඛොභෙත්වා අනුමොදනමකාසි. සත්ථා උට්ඨායාසනා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො විහාරං ගන්ත්වා භික්ඛූහි වත්තෙ දස්සිතෙ ගන්ධකුටිප්පමුඛෙ ඨත්වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස සුගතොවාදං දත්වා කම්මට්ඨානං කථෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං උය්‍යොජෙත්වා සුරභිගන්ධවාසිතං ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා දක්ඛිණෙන පස්සෙන සීහසෙය්‍යං උපගතො. අථ සායන්හසමයෙ භික්ඛූ ඉතො චිතො ච සමොසරිත්වා රත්තකම්බලසාණියා පරික්ඛිත්තා විය නිසීදිත්වා සත්ථු ගුණකථං ආරභිංසු, ''ආවුසො, මහාපන්ථකො චූළපන්ථකස්ස අජ්ඣාසයං අජානන්තො චතූහි මාසෙහි එකං ගාථං උග්ගණ්හාපෙතුං න සක්කොති, 'දන්ධො අය'න්ති විහාරා නික්කඩ්ඪි, සම්මාසම්බුද්ධො පන අත්තනො අනුත්තරධම්මරාජතාය එකස්මිංයෙවස්ස අන්තරභත්තෙ සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං අදාසි, තීණි පිටකානි සහ පටිසම්භිදාහියෙව ආගතානි, අහො බුද්ධානං බලං නාම මහන්ත''න්ති.

අථ භගවා ධම්මසභායං ඉමං කථාපවත්තිං ඤත්වා, ''අජ්ජ මයා ගන්තුං වට්ටතී''ති බුද්ධසෙය්‍යාය උට්ඨාය සුරත්තදුපට්ටං නිවාසෙත්වා විජ්ජුලතං විය කායබන්ධනං බන්ධිත්වා රත්තකම්බලසදිසං සුගතමහාචීවරං පාරුපිත්වා සුරභිගන්ධකුටිතො නික්ඛම්ම මත්තවරවාරණසීහවිජම්භිතවිලාසෙන අනන්තාය බුද්ධලීලාය ධම්මසභං ගන්ත්වා අලඞ්කතමණ්ඩලමාළමජ්ඣෙ සුපඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනං අභිරුය්හ ඡබ්බණ්ණබුද්ධරංසියො විස්සජ්ජෙන්තො අණ්ණවකුච්ඡිං ඛොභයමානො යුගන්ධරමත්ථකෙ බාලසූරියො විය ආසනමජ්ඣෙ නිසීදි. සම්මාසම්බුද්ධෙ පන ආගතමත්තෙ භික්ඛුසඞ්ඝො කථං පච්ඡින්දිත්වා තුණ්හී අහොසි. සත්ථා මුදුකෙන මෙත්තචිත්තෙන පරිසං ඔලොකෙත්වා, ''අයං පරිසා අතිවිය සොභති, එකස්සපි හත්ථකුක්කුච්චං වා පාදකුක්කුච්චං වා උක්කාසිතසද්දො වා ඛිපිතසද්දො වා නත්ථි, සබ්බෙපි ඉමෙ බුද්ධගාරවෙන සගාරවා, බුද්ධතෙජෙන තජ්ජිතා. මයි ආයුකප්පම්පි අකථෙත්වා නිසින්නෙ පඨමං කථං සමුට්ඨාපෙත්වා න කථෙස්සන්ති. කථාසමුට්ඨාපනවත්තං නාම මයාව ජානිතබ්බං, අහමෙව පඨමං කථෙස්සාමී''ති මධුරෙන බ්‍රහ්මස්සරෙන භික්ඛූ ආමන්තෙත්වා, ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා, කා ච පන වො අන්තරාකථා විප්පකතා''ති පුච්ඡිත්වා, ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ, ''න, භික්ඛවෙ, චූළපන්ථකො ඉදානෙව දන්ධො, පුබ්බෙපි දන්ධොයෙව. න කෙවලඤ්චස්සාහං ඉදානෙව අවස්සයො ජාතො, පුබ්බෙපි අවස්සයො අහොසිමෙව. පුබ්බෙ පනාහං ඉමං ලොකියකුටුම්බස්ස සාමිකං අකාසිං, ඉදානි ලොකුත්තරකුටුම්බස්සා''ති වත්වා තමත්ථං විත්ථාරතො සොතුකාමෙහි භික්ඛූහි ආයාචිතො අතීතං ආහරි –

''අතීතෙ, භික්ඛවෙ, බාරාණසිනගරවාසී එකො මාණවො තක්කසිලං ගන්ත්වා සිප්පුග්ගහණත්ථාය දිසාපාමොක්ඛස්ස ආචරියස්ස ධම්මන්තෙවාසිකො හුත්වා පඤ්චන්නං මාණවකසතානං අන්තරෙ අතිවිය ආචරියස්ස උපකාරකො අහොසි, පාදපරිකම්මාදීනි සබ්බකිච්චානි කරොති. දන්ධතාය පන කිඤ්චි උග්ගණ්හිතුං න සක්කො''ති. ආචරියො ''අයං මම බහූපකාරො, සික්ඛාපෙස්සාමි න''න්ති වායමන්තොපි කිඤ්චි සික්ඛාපෙතුං න සක්කොති. සො චිරං වසිත්වා එකගාථම්පි උග්ගණ්හිතුං අසක්කොන්තො උක්කණ්ඨිත්වා ''ගමිස්සාමී''ති ආචරියං ආපුච්ඡි. ආචරියො චින්තෙසි – ''අයං මය්හං උපකාරකො, පණ්ඩිතභාවමස්ස පච්චාසීසාමි, න නං කාතුං සක්කොමි , අවස්සං මයා ඉමස්ස පච්චුපකාරො කාතබ්බො, එකමස්ස මන්තං බන්ධිත්වා දස්සාමී''ති සො තං අරඤ්ඤං නෙත්වා ''ඝට්ටෙසි ඝට්ටෙසි, කිං

කාරණා සට්ටෙසි? අහම්පි තං ජානාමි ජානාමී’’ති ඉමං මන්තං බන්ධිත්වා උග්ගණ්හාපෙන්තො අනෙකසතක්ඛත්තුං පරිවත්තාපෙත්වා, ‘‘පඤ්ඤායති තෙ’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘ආම, පඤ්ඤායතී’’ති වුත්තෙ ‘‘දන්ධෙන නාම වායාමං කත්වා පගුණං කතං සිප්පං න පලායතී’’ති චින්තෙත්වා මග්ගපරිබ්බයං දත්වා, ‘‘ගච්ඡ, ඉමං මන්තං නිස්සාය ජීවිස්සසි, අපලායනත්ථාය පනස්ස නිච්චං සජ්ඣායං කරෙය්‍යාසී’’ති වත්වා තං උය්‍යොජෙසි. අථස්ස මාතා බාරාණසියං සම්පත්තකාලෙ ‘‘පුත්තො මෙ සිප්පං සික්ඛිත්වා ආගතො’’ති මහාසක්කාරසම්මානං අකාසි.

තදා බාරාණසිරාජා ‘‘අත්ථි නු ඛො මෙ කායකම්මාදීසු කොචි දොසො’’ති පච්චවෙක්ඛන්තො අත්තනො අරුච්චනකං කිඤ්චි කම්මං අදිස්වා ‘‘අත්තනො වජ්ජං නාම අත්තනො න පඤ්ඤායති, පරෙසං පඤ්ඤායති, නාගරානං පරිග්ගණ්හිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා සායං අඤ්ඤාතකවෙසෙන නික්ඛමිත්වා, ‘‘සායමාසං භුඤ්ජිත්වා නිසින්නමනුස්සානං කථාසල්ලාපො නාම නානප්පකාරකො හොති, ‘සචාහං අධම්මෙන රජ්ජං කාරෙමි, පාපෙන අධම්මිකෙන රඤ්ඤා දණ්ඩබලිආදීහි හතම්හා’ති වක්ඛන්ති. ‘සචෙ ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙමි, දීඝායුකො හොතු නො රාජා’තිආදීනි වත්වා මම ගුණං කථෙස්සන්තී’’ති තෙසං තෙසං ගෙහානං භිත්තිඅනුසාරෙනෙව විචරති.

තස්මිං ඛණෙ උමඞ්ගචොරා ද්වින්නං ගෙහානං අන්තරෙ උමඞ්ගං භින්දන්ති එකඋමඞ්ගෙනෙව ද්වෙ ගෙහානි පවිසනත්ථාය. රාජා තෙ දිස්වා ගෙහච්ඡායාය අට්ඨාසි. තෙසං උමඞ්ගං භින්දිත්වා ගෙහං පවිසිත්වා භණ්ඩකං ඔලොකිතකාලෙ මාණවො පබුජ්ඣිත්වා තං මන්තං සජ්ඣායන්තො ‘‘සට්ටෙසි සට්ටෙසි, කිං කාරණා සට්ටෙසි? අහම්පි තං ජානාමි ජානාමී’’ති ආහ. තෙ තං සුත්වා, ‘‘ඉමිනා කිරම්හා ඤාතා, ඉදානි නො නාසෙස්සතී’’ති නිවත්ථවත්ථානිපි ඡඩ්ඩෙත්වා භීතා සම්මුඛසම්මුඛට්ඨානෙනෙව පලායිංසු. රාජා තෙ පලායන්තෙ දිස්වා ඉතරස්ස ච මන්තසජ්ඣායනසද්දං සුත්වා ගෙහඤ්ඤෙව වවත්ථපෙත්වා නාගරානං පරිග්ගණ්හිත්වා නිවෙසනං පාවිසි. සො විභාතාය පන රත්තියා පාතොවෙකං පුරිසං පක්කොසිත්වා ආහ – ‘‘ගච්ඡ භණෙ, අසුකවීථියං නාම යස්මිං ගෙහෙ උමඞ්ගො භින්නො, තත්ථ තක්කසිලතො සිප්පං උග්ගණ්හිත්වා ආගතමාණවො අත්ථි, තං ආනෙහී’’ති. සො ගන්ත්වා ‘‘රාජා තං පක්කොසතී’’ති වත්වා මාණවං ආනෙසි. අථ නං රාජා ආහ – ‘‘ත්වං, තාත, තක්කසිලතො සිප්පං උග්ගණ්හිත්වා ආගතමාණවො’’ති? ‘‘ආම, දෙවා’’ති. ‘‘අම්හාකම්පි තං සිප්පං දෙහී’’ති. ‘‘සාධු, දෙව, සමානාසනෙ නිසීදිත්වා ගණ්හාහී’’ති. රාජාපි තථා කත්වා මන්තං ගහෙත්වා ‘‘අයං තෙ ආචරියභාගො’’ති සහස්සං අදාසි.

තදා සෙනාපති රඤ්ඤො කප්පකං ආහ – ‘‘කදා රඤ්ඤො මස්සුං කරිස්සසී’’ති? ‘‘ස්වෙ වා පරසුවෙ වා’’ති. සො තස්ස සහස්සං දත්වා ‘‘කිච්චං මෙ අත්ථී’’ති වත්වා, ‘‘කිං, සාමී’’ති වුත්තෙ ‘‘රඤ්ඤො මස්සුකම්මං කරොන්තො විය හුත්වා ඛුරං අතිවිය පහංසිත්වා ගලනාළිං ඡින්ද, ත්වං සෙනාපති භවිස්සසි, අහං රාජා’’ති. සො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා රඤ්ඤො මස්සුකම්මකරණදිවසෙ ගන්ධොදකෙන මස්සුං තෙමෙත්වා ඛුරං පහංසිත්වා නලාටන්තෙ ගහෙත්වා, ‘‘ඛුරො ථොකං කුණ්ඨධාරො, එකප්පහාරෙනෙව ගලනාළිං ඡින්දිතුං වට්ටතී’’ති පුන එකමන්තං ඨත්වා ඛුරං පහංසි. තස්මිං ඛණෙ රාජා අත්තනො මන්තං සරිත්වා සජ්ඣායං කරොන්තො ‘‘සට්ටෙසි සට්ටෙසි, කිං කාරණා සට්ටෙසි? අහම්පි තං ජානාමි ජානාමී’’ති ආහ. න්හාපිතස්ස නලාටතො සෙදා මුච්චිංසු. සො ‘‘ජානාති මම කාරණං රාජා’’ති භීතො ඛුරං භූමියං ඛිපිත්වා පාදමූලෙ උරෙන නිපජ්ජි. රාජානො නාම ඡෙකා හොන්ති, තෙන තං එවමාහ – ‘‘අරෙ, දුට්ඨ, න්හාපිත, ‘න මං රාජා ජානාතී’ති සඤ්ඤං කරොසී’’ති. ‘‘අභයං මෙ දෙහි, දෙවා’’ති. ‘‘හොතු, මා භායි, කථෙහී’’ති. සෙනාපති මෙ, දෙව, සහස්සං දත්වා, ‘‘රඤ්ඤො මස්සුං කරොන්තො විය ගලනාළිං ඡින්ද, අහං රාජා හුත්වා තං සෙනාපතිං කරිස්සාමී’’ති ආහාති. රාජා තං සුත්වා ‘‘ආචරියං මෙ නිස්සාය ජීවිතං ලද්ධ’’න්ති චින්තෙත්වා සෙනාපතිං පක්කොසාපෙත්වා, ‘‘අම්භො, සෙනාපති, කිං නාම තයා මම සන්තිකා න ලද්ධං, ඉදානි තං දට්ඨුං න සක්කොමි, මම රට්ඨා නික්ඛමාහී’’ති තං රට්ඨා පබ්බාජෙත්වා ආචරියං පක්කොසාපෙත්වා, ‘‘ආචරිය, තං නිස්සාය මයා ජීවිතං ලද්ධ’’න්ති වත්වා මහන්තං සක්කාරං කරිත්වා තස්ස සෙනාපතිට්ඨානං අදාසි. ‘‘සො තදා චූළපන්ථකො අහොසි, සත්ථා දිසාපාමොක්ඛො ආචරියො’’ති.

සත්ථා ඉමං අතීතං ආහරිත්වා, ‘‘එවං, භික්ඛවෙ, පුබ්බෙපි චූළපන්ථකො දන්ධොයෙව අහොසි, තදාපිස්සාහං අවස්සයො හුත්වා තං ලොකියකුටුම්බෙ පතිට්ඨාපෙසි’’න්ති වත්වා පුන එකදිවසං ‘‘අහො සත්ථා චූළපන්ථකස්ස අවස්සයො ජාතො’’ති කථාය සමුට්ඨිතාය **චූළසෙට්ඨිජාතකෙ** අතීතවත්ථුං කථෙත්වා –

> ‘‘අප්පකෙනාපි මෙධාවී, පාභතෙන විචක්ඛණො;
> සමුට්ඨාපෙති අත්තානං, අණුං අග්ගිංව සන්ධම’’න්ති. (ජා. 1.1.4) –

ගාථං වත්වා, ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙවාහං ඉමස්ස අවස්සයො ජාතො, පුබ්බෙපි අවස්සයො අහොසිමෙව. පුබ්බෙ පනාහං ඉමං ලොකියකුටුම්බස්ස සාමිකං අකාසිං, ඉදානි ලොකුත්තරකුටුම්බස්ස. තදා හි චූළන්තෙවාසිකො චූළපන්ථකො අහොසි, චූළසෙට්ඨී පන පණ්ඩිතො බ්‍යත්තො නක්ඛත්තකොවිදො අහමෙවා’’ති ජාතකං සමොධානෙසි.

පුනෙකදිවසං ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං, ‘‘ආවුසො, චූළපන්ථකො චතූහි මාසෙහි චතුප්පදං ගාථං ගහෙතුං අසක්කොන්තොපි වීරියං අනොස්සජ්ජිත්වාව අරහත්තෙ පතිට්ඨිතො , ඉදානි ලොකුත්තරධම්මකුටුම්බස්ස සාමිකො ජාතො’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා, ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ, ‘‘භික්ඛවෙ, මම සාසනෙ ආරද්ධවීරියො භික්ඛු ලොකුත්තරධම්මස්ස සාමිකො හොතියෙවා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

25. ‘‘උට්ඨානෙනප්පමාදෙන , සංයමෙන දමෙන ච;
දීපං කයිරාථ මෙධාවී, යං ඔඝො නාභිකීරතී’’ති.

තත්ථ **දීපං කයිරාථාති** වීරියසඞ්ඛාතෙන උට්ඨානෙන, සතියා අවිප්පවාසාකාරසඞ්ඛාතෙන අප්පමාදෙන, චතුපාරිසුද්ධිසීලසඞ්ඛාතෙන සංයමෙන, ඉන්ද්‍රියදමෙන චාති ඉමෙහි කාරණභූතෙහි චතූහි ධම්මෙහි ධම්මොජපඤ්ඤාය සමන්නාගතො මෙධාවී ඉමස්මිං අතිවිය දුල්ලභපතිට්ඨතාය අතිගම්භීරෙ සංසාරසාගරෙ අත්තනො පතිට්ඨානභූතං අරහත්තඵලං දීපං කයිරාථ කරෙය්‍ය, කාතුං සක්කුණෙය්‍යාති අත්ථො. කීදිසං? **යං ඔඝො නාභිකීරතීති** යං චතුබ්බිධොපි කිලෙසොඝො අභිකිරිතුං විද්ධංසෙතුං න සක්කොති. න හි සක්කා අරහත්තං ඔඝෙන අභිකිරිතුන්ති.

ගාථාපරියොසානෙ බහූ සොතාපන්නාදයො අහෙසුං. එවං දෙසනා සම්පත්තපරිසාය සාත්ථිකා ජාතාති.

චූළපන්ථකත්ථෙරවත්ථු තතියං.

4. බාලනක්ඛත්තසඞ්ඝුට්ඨවත්ථු

පමාදමනුයුඤ්ජන්තීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො බාලනක්ඛත්තං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ සාවත්ථියං බාලනක්ඛත්තං නාම සඞ්ඝුට්ඨං. තස්මිං නක්ඛත්තෙ බාලා දුම්මෙධිනො ජනා ඡාරිකාය චෙව ගොමයෙන ච සරීරං මක්ඛෙත්වා සත්තාහං අසබ්භං භණන්තා විචරන්ති. කිඤ්චි ඤාතිං සුහජ්ජං වා පබ්බජිතං වා දිස්වා ලජ්ජන්තා නාම නත්ථි. ද්වාරෙ ද්වාරෙ ඨත්වා අසබ්භං භණන්ති. මනුස්සා තෙසං අසබ්භං සොතුං අසක්කොන්තා යථාබලං අඩ්ඪං වා පාදං වා කහාපණං වා පෙසෙන්ති. තෙ තෙසං ද්වාරෙ ලද්ධං ලද්ධං ගහෙත්වා පක්කමන්ති. තදා පන සාවත්ථියං පඤ්ච කොටිමත්තා අරියසාවකා වසන්ති, තෙ සත්ථු සන්තිකං සාසනං පෙසයිංසු – ‘‘භගවා, භන්තෙ, සත්තාහං භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං නගරං අප්පවිසිත්වා විහාරෙයෙව හොතූ’’ති. තඤ්ච පන සත්තාහං භික්ඛුසඞ්ඝස්ස විහාරෙයෙව යාගුභත්තාදීනි සම්පාදෙත්වා පහිණිංසු, සයම්පි ගෙහා න නික්ඛමිංසු. තෙ නක්ඛත්තෙ පන පරියොසිතෙ අට්ඨමෙ දිවසෙ බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිමන්තෙත්වා නගරං පවෙසෙත්වා මහාදානං දත්වා එකමන්තං නිසින්නා, ‘‘භන්තෙ, අතිදුක්ඛෙන නො සත්ත දිවසානි අතික්කන්තානි, බාලානං අසබ්භානි සුණන්තානං කණ්ණා භිජ්ජනාකාරප්පත්තා හොන්ති, කොචි කස්සචි න ලජ්ජති, තෙන මයං තුම්හාකං අන්තොනගරං පවිසිතුං නාදම්හ, මයම්පි ගෙහතො න නික්ඛමිම්හා’’ති ආහංසු. සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා, ‘‘බාලානං දුම්මෙධානං කිරියා නාම එවරූපා හොති, මෙධාවිනො පන ධනසාරං විය අප්පමාදං රක්ඛිත්වා අමතමහානිබ්බානසම්පත්තිං පාපුණන්තී’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

26. ‘‘පමාදමනුයුඤ්ජන්ති, බාලා දුම්මෙධිනො ජනා;
අප්පමාදඤ්ච මෙධාවී, ධනං සෙට්ඨංව රක්ඛති.

27. ‘‘මා පමාදමනුයුඤ්ජෙථ, මා කාමරතිසන්ථවං;
අප්පමත්තො හි ඣායන්තො, පප්පොති විපුලං සුඛ’’න්ති.

තත්ථ **බාලාති** බාල්‍යෙන සමන්නාගතා ඉධලොකපරලොකත්ථං අජානන්තා. **දුම්මෙධිනොති** නිප්පඤ්ඤා. තෙ පමාදෙ ආදීනවං අපස්සන්තා පමාදං අනුයුඤ්ජන්ති පවත්තෙන්ති, පමාදෙන කාලං වීතිනාමෙන්ති. **මෙධාවීති** ධම්මොජපඤ්ඤාය සමන්නාගතො පන පණ්ඩිතො කුලවංසාගතං සෙට්ඨං උත්තමං සත්තරතනධනං විය අප්පමාදං රක්ඛති. යථා හි උත්තමං ධනං නිස්සාය ‘‘කාමගුණසම්පත්තිං පාපුණිස්සාම, පුත්තදාරං පොසෙස්සාම, පරලොකගමනමග්ගං සොධෙස්සාමා’’ති ධනෙ ආනිසංසං පස්සන්තා තං රක්ඛන්ති, එවං පණ්ඩිතොපි අප්පමත්තො ‘‘පඨමජ්ඣානාදීනි පටිලභිස්සාමි, මග්ගඵලාදීනි පාපුණිස්සාමි, තිස්සො විජ්ජා, ඡ අභිඤ්ඤා සම්පාදෙස්සාමී’’ති අප්පමාදෙ ආනිසංසං පස්සන්තො ධනං සෙට්ඨංව අප්පමාදං රක්ඛතීති අත්ථො. **මා පමාදන්ති** තස්මා තුම්හෙ මා පමාදමනුයුඤ්ජෙථ මා පමාදෙන කාලං වීතිනාමයිත්ථ. **මා කාමරතිසන්ථවන්ති** වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙසු රතිසඞ්ඛාතං තණ්හාසන්ථවම්පි මා අනුයුඤ්ජෙථ මා චින්තයිත්ථ මා පටිලභිත්ථ. **අප්පමත්තො හීති** උපට්ඨිතස්සතිතාය හි අප්පමත්තො ඣායන්තො පුග්ගලො විපුලං උළාරං නිබ්බානසුඛං පාපුණාතීති.

ගාථාපරියොසානෙ බහූ සොතාපන්නාදයො අහෙසුං. මහාජනස්ස සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා ජාතාති.

බාලනක්ඛත්තසඞ්ඝුට්ඨවත්ථු චතුත්ථං.

5. මහාකස්සපත්ථෙරවත්ථු

පමාදං අප්පමාදෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො මහාකස්සපත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි දිවසෙ ථෙරො පිප්ඵලිගුහායං විහරන්තො රාජගහෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො ආලොකං වඩ්ඪෙත්වා පමත්තෙ ච අප්පමත්තෙ ච උදකපථවීපබ්බතාදීසු චවනකෙ උපපජ්ජනකෙ ච සත්තෙ දිබ්බෙන චක්ඛුනා ඔලොකෙන්තො නිසීදි. සත්ථා ජෙතවනෙ නිසින්නකොව ''කෙන නු ඛො විහාරෙන අජ්ජ මම පුත්තො කස්සපො විහරතී''ති දිබ්බෙන චක්ඛුනා උපධාරෙන්තො ''සත්තානං චුතූපපාතං ඔලොකෙන්තො විහරතී''ති ඤත්වා ''සත්තානං චුතූපපාතො නාම බුද්ධඤාණෙනපි අපරිච්ඡින්නො, මාතුකුච්ඡියං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා මාතාපිතරො අජානාපෙත්වා චවනසත්තානං පරිච්ඡෙදො කාතුං න සක්කා, තෙ ජානිතුං තව අවිසයො, කස්සප, අප්පමත්තකො තව විසයො, සබ්බසො පන චවන්තෙ ච උපපජ්ජන්තෙ ච ජානිතුං පස්සිතුං බුද්ධානමෙව විසයො''ති වත්වා ඔභාසං ඵරිත්වා සම්මුඛෙ නිසින්නො විය හුත්වා ඉමං ගාථමාහ –

28. ''පමාදං අප්පමාදෙන, යදා නුදති පණ්ඩිතො;
පඤ්ඤාපාසාදමාරුය්හ, අසොකො සොකිනිං පජං;
පබ්බතට්ඨොව භූමට්ඨෙ, ධීරො බාලෙ අවෙක්ඛතී''ති.

තත්ථ **නුදතීති** යථා නාම පොක්ඛරණිං පවිසන්තං නවොදකං පුරාණොදකං ඛොභෙත්වා තස්සොකාසං අදත්වා තං අත්තනො මත්ථකමත්ථකෙන පලායන්තං නුදති නීහරති, එවමෙව පණ්ඩිතො අප්පමාදලක්ඛණං බ්‍රූහෙන්තො පමාදස්සොකාසං අදත්වා යදා අප්පමාදවෙගෙන තං නුදති නීහරති, අථ සො පනුන්නපමාදො අච්චුග්ගතත්ථෙන පරිසුද්ධං දිබ්බචක්ඛුසඞ්ඛාතං පඤ්ඤාපාසාදං තස්ස අනුච්ඡවිකං පටිපදං පූරෙන්තො තාය පටිපදාය නිස්සෙණියා පාසාදං විය ආරුය්හ පහීනසොකසල්ලතාය **අසොකො,** අප්පහීනසොකසල්ලතාය **සොකිනිං පජං** සත්තනිකායං චවමානඤ්චෙව උපපජ්ජමානඤ්ච දිබ්බචක්ඛුනා **අවෙක්ඛති** පස්සති. යථා කිං? **පබ්බතට්ඨොව භූමට්ඨෙති** පබ්බතමුද්ධනි ඨිතො භූමියං ඨිතෙ, උපරිපාසාදෙ වා පන ඨිතො පාසාදපරිවෙණෙ ඨිතෙ අකිච්ඡෙන අවෙක්ඛති, තථා සොපි ධීරො පණ්ඩිතො මහාඛීණාසවො අසමුච්ඡින්නවට්ටබීජෙ බාලෙ චවන්තෙ ච උපපජ්ජන්තෙ ච අකිච්ඡෙන අවෙක්ඛතීති.

ගාථාපරියොසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි සච්ඡිකරිංසූති.

මහාකස්සපත්ථෙරවත්ථු පඤ්චමං.

6. පමත්තාපමත්තද්වෙසහායකවත්ථු

අප්පමත්තො පමත්තෙසූති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ද්වෙ සහායකෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙ කිර සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤකවිහාරං පවිසිංසු. තෙසු එකො කිර කාලස්සෙව දාරූනි ආහරිත්වා අඞ්ගාරකපල්ලං සජ්ජෙත්වා දහරසාමණෙරෙහි සද්ධිං සල්ලපන්තො පඨමයාමං විසිබ්බමානො නිසීදති. එකො අප්පමත්තො සමණධම්මං කරොන්තො ඉතරං ඔවදති, ''ආවුසො, මා එවං කරි, පමත්තස්ස හි චත්තාරො අපායා සකඝරසදිසා. බුද්ධා නාම සාඨෙය්‍යෙන ආරාධෙතුං න සක්කා''ති සො තස්සොවාදං න සුණාති. ඉතරො ''නායං වචනක්ඛමො''ති තං අවත්වා අප්පමත්තොව සමණධම්මමකාසි. අලසත්ථෙරොපි පඨමයාමෙ විසිබ්බෙත්වා ඉතරස්ස චඞ්කමිත්වා ගබ්භං පවිට්ඨකාලෙ පවිසිත්වා, ''මහාකුසීත, ත්වං නිපජ්ජිත්වා සයනත්ථාය අරඤ්ඤං පවිට්ඨොසි, කිං බුද්ධානං සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා උට්ඨාය සමණධම්මං කාතුං වට්ටතී''ති වත්වා අත්තනො වසනට්ඨානං පවිසිත්වා නිපජ්ජිත්වා සුපති. ඉතරොපි මජ්ඣිමයාමෙ විස්සමිත්වා පච්ඡිමයාමෙ පච්චුට්ඨාය සමණධම්මං කරොති. සො එවං අප්පමත්තො විහරන්තො න චිරස්සෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. ඉතරො පමාදෙනෙව කාලං වීතිනාමෙසි. තෙ වුට්ඨවස්සා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. සත්ථා තෙහි සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා, ''කච්චි, භික්ඛවෙ, අප්පමත්තා සමණධම්මං කරිත්ථ, කච්චි වො පබ්බජිතකිච්චං මත්ථකං පත්ත''න්ති පුච්ඡි. පඨමං පමත්තො භික්ඛු ආහ – ''කුතො, භන්තෙ, එතස්ස අප්පමාදො, ගතකාලතො පට්ඨාය නිපජ්ජිත්වා නිද්දායන්තො කාලං වීතිනාමෙසී''ති. ''ත්වං පන භික්ඛූ''ති. ''අහං, භන්තෙ, කාලස්සෙව දාරූනි ආහරිත්වා අඞ්ගාරකපල්ලං සජ්ජෙත්වා පඨමයාමෙ විසිබ්බෙන්තො නිසීදිත්වා අනිද්දායන්තොව කාලං වීතිනාමෙසි''න්ති. අථ නං සත්ථා ''ත්වං පමත්තො කාලං වීතිනාමෙත්වා 'අප්පමත්තොම්හී'ති වදසි, අප්පමත්තං පන පමත්තං කරොසී''ති ආහ. පුන පමාදෙ දොසෙ, අප්පමාදෙ ආනිසංසෙ පකාසෙතුං, ''ත්වං මම පුත්තස්ස සන්තිකෙ ජවච්ඡින්නො දුබ්බලස්සො විය, එස පන තව සන්තිකෙ සීඝජවස්සො විය''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

29. ''අප්පමත්තො පමත්තෙසු, සුත්තෙසු බහුජාගරො;
අබලස්සංව සීඝස්සො, හිත්වා යාති සුමෙධසො''ති.

තත්ථ **අප්පමත්තොති** සතිවෙපුල්ලප්පත්තතාය අප්පමාදසම්පන්නො ඛීණාසවො. **පමත්තෙසූති** සතිවොසග්ගෙ ඨිතෙසු සත්තෙසු. **සුත්තෙසූති** සතිජාගරියාභාවෙන සබ්බිරියාපථෙසු නිද්දායන්තෙසු. **බහුජාගරොති** මහන්තෙ සතිවෙපුල්ලෙ ජාගරියෙ ඨිතො. **අබලස්සංවාති** කුණ්ඨපාදං ඡින්නජවං දුබ්බලස්සං සීඝජවො සින්ධවාජානීයො විය. **සුමෙධසොති** උත්තමපඤ්ඤො. තථාරූපං පුග්ගලං ආගමෙනපි අධිගමෙනපි **හිත්වා යාති**. මන්දපඤ්ඤස්මිඤ්හි එකං සුත්තං ගහෙතුං වායමන්තෙයෙව සුමෙධසො එකං වග්ගං ගණ්හාති, එවං තාව ආගමෙන හිත්වා යාති. මන්දපඤ්ඤෙ

පන රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානානි කාතුං වායමන්තෙයෙව කම්මට්ඨානං උග්ගහෙත්වා සජ්ඣායන්තෙයෙව ච සුමෙධසො පුබ්බභාගෙපි පරෙන කතං රත්තිට්ඨානං වා දිවාට්ඨානං වා පවිසිත්වා කම්මට්ඨානං සම්මසන්තො සබ්බකිලෙසෙ ඛෙපෙත්වා නෙව ලොකුත්තරධම්මෙ හත්ථගතෙ කරොති, එවං අධිගමෙනපි හිත්වා යාති. වට්ටෙ පන නං හිත්වා ඡඩ්ඩෙත්වා වට්ටතො නිස්සරන්තො යාතියෙවාති.

ගාථාපරියොසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

පමත්තාපමත්තද්වෙසහායකවත්ථු ඡට්ඨං.

7. මඝවත්ථු

අප්පමාදෙන මඝවාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙසාලියං උපනිස්සාය කූටාගාරසාලායං විහරන්තො සක්කං දෙවරාජානං ආරබ්භ කථෙසි.

වෙසාලියඤ්හි මහාලි නාම ලිච්ඡවී වසති, සො තථාගතස්ස **සක්කපඤ්හසුත්තන්තදෙසනං** (දී. නි. 2.344 ආදයො) සුත්වා ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො සක්කසම්පත්තිං මහතිං කත්වා කථෙසි, ‘දිස්වා නු ඛො කථෙසි, උදාහු අදිස්වා. ජානාති නු ඛො සක්කං, උදාහු නො’ති පුච්ඡිස්සාමි න’’න්ති චින්තෙසි. අථ ඛො, මහාලි, ලිච්ඡවී යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා භගවන්තං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං නිසීදි, එකමන්තං නිසින්නො ඛො, මහාලි, ලිච්ඡවී භගවන්තං එතදවොච – ‘‘දිට්ඨො ඛො, භන්තෙ, භගවතා සක්කො දෙවානමින්දො’’ති? ‘‘දිට්ඨො ඛො මෙ , මහාලි, සක්කො දෙවානමින්දො’’ති. ‘‘සො හි නූන, භන්තෙ, සක්කපතිරූපකො භවිස්සති . දුද්දසො හි, භන්තෙ, සක්කො දෙවානමින්දො’’ති. ‘‘සක්කඤ්ච ඛ්වාහං, මහාලි, පජානාමි සක්කකරණෙ ච ධම්මෙ, යෙසං ධම්මානං සමාදින්නත්තා සක්කො සක්කත්තං අජ්ඣගා, තඤ්ච පජානාමි’’.

සක්කො, මහාලි, දෙවානමින්දො පුබ්බෙ මනුස්සභූතො සමානො මඝො නාම මාණවො අහොසි, තස්මා ‘‘මඝවා’’ති වුච්චති.

සක්කො, මහාලි, දෙවානමින්දො පුබ්බෙ මනුස්සභූතො සමානො පුරෙ දානං අදාසි, තස්මා ‘‘පුරින්දදො’’ති වුච්චති.

සක්කො, මහාලි, දෙවානමින්දො පුබ්බෙ මනුස්සභූතො සමානො සක්කච්චං දානං අදාසි, තස්මා ‘‘සක්කො’’ති වුච්චති.

සක්කො, මහාලි, දෙවානමින්දො පුබ්බෙ මනුස්සභූතො සමානො ආවසථං අදාසි, තස්මා ‘‘වාසවො’’ති වුච්චති.

සක්කො, මහාලි, දෙවානමින්දො සහස්සම්පි අත්ථං මුහුත්තෙන චින්තෙති, තස්මා ‘‘සහස්සක්ඛො’’ති වුච්චති.

සක්කස්ස, මහාලි, දෙවානමින්දස්ස සුජා නාම අසුරකඤ්ඤා, පජාපති, තස්මා ‘‘සුජම්පතී’’ති වුච්චති.

සක්කො, මහාලි, දෙවානමින්දො දෙවානං තාවතිංසානං ඉස්සරියාධිපච්චං රජ්ජං කාරෙති, තස්මා ‘‘දෙවානමින්දො’’ති වුච්චති.

සක්කස්ස, මහාලි, දෙවානමින්දස්ස පුබ්බෙ මනුස්සභූතස්ස සත්ත වතපදානි සමත්තානි සමාදින්නානි අහෙසුං, යෙසං සමාදින්නත්තා සක්කො සක්කත්තං අජ්ඣගා. කතමානි සත්ත වතපදානි? යාවජීවං මාතාපෙත්තිභරො අස්සං, යාවජීවං කුලෙ ජෙට්ඨාපචායී අස්සං, යාවජීවං සණ්හවාචො අස්සං, යාවජීවං අපිසුණවාචො අස්සං, යාවජීවං විගතමලමච්ඡෙරෙන චෙතසා අගාරං අජ්ඣාවසෙය්‍යං, මුත්තචාගො පයතපාණි වොසග්ගරතො යාචයොගො දානසංවිභාගරතො අස්සං. යාවජීවං සච්චවාචො අස්සං, යාවජීවං අක්කොධනො අස්සං, ‘‘සචෙපි මෙ කොධො උප්පජ්ජෙය්‍ය, ඛිප්පමෙව න පටිවිනෙය්‍ය’’න්ති. සක්කස්ස, මහාලි, දෙවානමින්දස්ස පුබ්බෙ මනුස්සභූතස්ස ඉමානි සත්ත වතපදානි සමත්තානි සමාදින්නානි අහෙසුං, යෙසං සමාදින්නත්තා සක්කො සක්කත්තං අජ්ඣගාති.

‘‘මාතාපෙත්තිභරං ජන්තුං, කුලෙ ජෙට්ඨාපචායිනං;
සණ්හං සඛිලසම්භාසං, පෙසුණෙය්‍යප්පහායිනං.

‘‘මච්ඡෙරවිනයෙ යුත්තං, සච්චං කොධාභිභුං නරං;
තං වෙ දෙවා තාවතිංසා, ආහු සප්පුරිසො ඉතී’’ති. (සං. නි. 1.257) –

ඉදං, මහාලි, සක්කෙන මඝමාණවකාලෙ කතකම්මන්ති වත්වා පුන තෙන ‘‘කථං, භන්තෙ, මඝමාණවො පටිපජ්ජී’’ති? තස්ස පටිපත්තිං විත්ථාරතො සොතුකාමෙන පුට්ඨො ‘‘තෙන හි, මහාලි, සුණාහී’’ති වත්වා අතීතං ආහරි –

අතීතෙ මගධරට්ඨෙ මචලගාමෙ මඝො නාම මාණවො ගාමකම්මකරණට්ඨානං ගන්ත්වා අත්තනො ඨිතට්ඨානං පාදන්තෙන පංසුං වියූහිත්වා රමණීයං කත්වා අට්ඨාසි. අපරො තං බාහුනා පහරිත්වා තතො අපනෙත්වා සයං තත්ථ අට්ඨාසි. සො තස්ස අකුජ්ඣිත්වාව අඤ්ඤං ඨානං රමණීයං කත්වා ඨිතො. තතොපි නං අඤ්ඤො ආගන්ත්වා බාහුනා පහරිත්වා අපනෙත්වා සයං අට්ඨාසි. සො තස්සපි අකුජ්ඣිත්වාව අඤ්ඤං ඨානං රමණීයං කත්වා ඨිතො, ඉති තං ගෙහතො නික්ඛන්තා නික්ඛන්තා පුරිසා බාහුනා පහරිත්වා ඨිතඨිතට්ඨානතො අපනෙසුං. සො “සබ්බෙපෙතෙ මං නිස්සාය සුඛිතා ජාතා, ඉමිනා කම්මෙන මය්හං සුඛදායකෙන පුඤ්ඤකම්මෙන භවිතබ්බ”න්ති චින්තෙත්වා, පුනදිවසෙ කුදාලං ආදාය ඛලමණ්ඩලමත්තං ඨානං රමණීයං අකාසි. සබ්බෙ ගන්ත්වා තත්ථෙව අට්ඨංසු. අථ නෙසං සීතසමයෙ අග්ගිං කත්වා අදාසි, ගිම්හකාලෙ උදකං. තතො “රමණීයං ඨානං නාම සබ්බෙසං පියං, කස්සචි අප්පියං නාම නත්ථි, ඉතො පට්ඨාය මයා මග්ගං සමං කරොන්තෙන විචරිතුං වට්ටතී”ති චින්තෙත්වා, පාතොව නික්ඛමිත්වා, මග්ගං සමං කරොන්තො ඡින්දිත්වා, හරිතබ්බයුත්තකා රුක්ඛසාඛා හරන්තො විචරති. අථ නං අපරො දිස්වා ආහ – “සම්ම, කිං කරොසී”ති? “මය්හං සග්ගගාමිනං මග්ගං කරොමි, සම්මා”ති. “තෙන හි අහම්පි තෙ සහායො හොමී”ති. “හොහි, සම්ම, සග්ගො නාම බහූනම්පි මනාපො සුඛබහුලො”ති. තතො පට්ඨාය ද්වෙ ජනා අහෙසුං. තෙ දිස්වා තථෙව පුච්ඡිත්වා ච සුත්වා ච අපරොපි තෙසං සහායො ජාතො, එවං අපරොපි අපරොපීති සබ්බෙපි තෙත්තිංස ජනා ජාතා. තෙ සබ්බෙපි කුදාලාදිහත්ථා මග්ගං සමං කරොන්තා එකයොජනද්වියොජනමත්තට්ඨානං ගච්ඡන්ති.

තෙ දිස්වා ගාමභොජකො චින්තෙසි – “ඉමෙ මනුස්සා අයොගෙ යුත්තා, සචෙ ඉමෙ අරඤ්ඤතො මච්ඡමංසාදීනි වා ආහරෙය්‍යුං. සුරං වා කත්වා පිවෙය්‍යුං, අඤ්ඤං වා තාදිසං කම්මං කරෙය්‍යුං, අහම්පි කිඤ්චි කිඤ්චි ලභෙය්‍ය”න්ති. අථ නෙ පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡි – “කිං කරොන්තා විචරථා”ති? “සග්ගමග්ගං, සාමී”ති. “ඝරාවාසං වසන්තෙහි නාම එවං කාතුං න වට්ටති, අරඤ්ඤතො මච්ඡමංසාදීනි ආහරිතුං, සුරං කත්වා පාතුං, නානප්පකාරෙ ච කම්මන්තෙ කාතුං වට්ටතී”ති. තෙ තස්ස වචනං පටික්ඛිපිංසු, එවං පුනප්පුනං වුච්චමානාපි පටික්ඛිපිංසුයෙව. සො කුජ්ඣිත්වා “නාසෙස්සාමි නෙ”ති රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා, “චොරෙ තෙ, දෙව, වග්ගබන්ධනෙන විචරන්තෙ පස්සාමී”ති වත්වා, “ගච්ඡ, තෙ ගහෙත්වා ආනෙහී”ති වුත්තෙ තථා කත්වා සබ්බෙ තෙ බන්ධිත්වා ආනෙත්වා රඤ්ඤො දස්සෙසි. රාජා අවීමංසිත්වාව “හත්ථිනා මද්දාපෙථා”ති ආණාපෙසි. මඝො සෙසානං ඔවාදමදාසි – “සම්මා, ඨපෙත්වා මෙත්තං අඤ්ඤො අම්හාකං අවස්සයො නත්ථි, තුම්හෙ කත්ථචි කොපං අකත්වා රඤ්ඤෙ ච ගාමභොජකෙ ච මද්දනහත්ථිම්හි ච අත්තනි ච මෙත්තචිත්තෙන සමචිත්තාව හොථා”ති. තෙ තථා කරිංසු. අථ නෙසං මෙත්තානුභාවෙන හත්ථී උප්පසඞ්කමිතුම්පි න විසහි. රාජා තමත්ථං සුත්වා බහු මනුස්සෙ දිස්වා මද්දිතුං න විසහිස්සති? “ගච්ඡථ, නෙ කිලඤ්ජෙන පටිච්ඡාදෙත්වා මද්දාපෙථා”ති ආහ. තෙ කිලඤ්ජෙන පටිච්ඡාදෙත්වා මද්දිතුං පෙසියමානොපි හත්ථී දූරතොව පටික්කමි.

රාජා තං පවත්තිං සුත්වා “කාරණෙනෙත්ථ භවිතබ්බ”න්ති තෙ පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡි – “තාතා, මං නිස්සාය තුම්හෙ කිං න ලභථා”ති? “කිං නාමෙතං, දෙවා”ති? “තුම්හෙ කිර වග්ගබන්ධනෙන චොරා හුත්වා අරඤ්ඤෙ විචරථා”ති? “කො එවමාහ, දෙවා”ති? “ගාමභොජකො, තාතා”ති. “න මයං, දෙව, චොරා, මයං පන අත්තනො සග්ගමග්ගං සොධෙන්තා ඉදඤ්චිදඤ්ච කරොම, ගාමභොජකො අම්හෙ අකුසලකිරියාය නියොජෙත්වා අත්තනො වචනං අකරොන්තෙ නාසෙතුකාමො කුජ්ඣිත්වා එවමාහා”ති. අථ රාජා තෙසං කථං සුත්වා සොමනස්සප්පත්තො හුත්වා, “තාතා, අයං තිරච්ඡානො තුම්හාකං ගුණෙ ජානාති, අහං මනුස්සභූතො ජානිතුං නාසක්ඛිං, ඛමථ මෙ”ති. එවඤ්ච පන වත්වා සපුත්තදාරං ගාමභොජකං තෙසං දාසං, හත්ථිං ආරොහනියං, තඤ්ච ගාමං යථාසුඛං පරිභොගං කත්වා අදාසි. තෙ “ඉධෙව නො කතපුඤ්ඤස්සානිසංසො දිට්ඨො”ති භියොසොමත්තාය පසන්නමානසා හුත්වා තං හත්ථිං වාරෙන වාරෙන අභිරුය්හ ගච්ඡන්තා මන්තයිංසු “ඉදානි අම්හෙහි අතිරෙකතරං පුඤ්ඤං කාතබ්බං, කිං කරොම? චතුමහාපථෙ ථාවරං කත්වා මහාජනස්ස විස්සමනසාලං කරිස්සාමා”ති. තෙ වඩ්ඪකිං පක්කොසාපෙත්වා සාලං පට්ඨපෙසුං. මාතුගාමෙසු පන විගතච්ඡන්දතාය තස්සා සාලාය මාතුගාමානං පත්තිං නාදංසු.

මඝස්ස පන ගෙහෙ නන්දා, චිත්තා, සුධම්මා, සුජාති චතස්සො ඉත්ථියො හොන්ති. තාසු **සුධම්මා** වඩ්ඪකිනා සද්ධිං එකතො හුත්වා, “භාතික, ඉමිස්සා සාලාය මං ජෙට්ඨිකං කරොහී”ති වත්වා ලඤ්ජං අදාසි. සො “සාධූ”ති සම්පටිච්ඡිත්වා පඨමමෙව කණ්ණිකත්ථාය රුක්ඛං සුක්ඛාපෙත්වා තච්ඡෙත්වා විජ්ඣිත්වා කණ්ණිකං නිට්ඨාපෙත්වා, “සුධම්මා නාම අයං සාලා”ති අක්ඛරානි ඡින්දිත්වා වත්ථෙන පලිවෙඨෙත්වා ඨපෙසි. අථ නෙ වඩ්ඪකී සාලං නිට්ඨාපෙත්වා කණ්ණිකාරොපනදිවසෙ “අහො, අය්‍යා, එකං කරණීයං න සරිම්හා”ති ආහ. “කිං නාම, භො”ති? “කණ්ණික”න්ති. “හොතු තං ආහරිස්සාමා”ති. “ඉදානි ඡින්නරුක්ඛෙන කාතුං න සක්කා, පුබ්බෙයෙව තං ඡින්දිත්වා තච්ඡෙත්වා විජ්ඣිත්වා ඨපිතකණ්ණිකා ලද්ධුං වට්ටතී”ති. “ඉදානි කිං කාතබ්බ”න්ති? “සචෙ කස්සචි ගෙහෙ නිට්ඨාපෙත්වා ඨපිතා වික්කායිකකණ්ණිකා අත්ථි, සා පරියෙසිතබ්බා”ති. තෙ පරියෙසන්තා සුධම්මාය ගෙහෙ දිස්වා සහස්සං දත්වාපි මූලෙන න ලභිංසු. “සචෙ මං සාලාය පත්තිං කරොථ, දස්සාමී”ති වුත්තෙ පන “මයං මාතුගාමානං පත්තිං න දම්මා”ති ආහංසු.

අථ නෙ වඩ්ඪකී ආහ – “අය්‍යා, තුම්හෙ කිං කථෙථ, ඨපෙත්වා බ්‍රහ්මලොකං අඤ්ඤං මාතුගාමරහිතට්ඨානං නාම නත්ථි, ගණ්හථ කණ්ණිකං. එවං සන්තෙ අම්හාකං කම්මං නිට්ඨං ගමිස්සතී”ති. තෙ “සාධූ”ති කණ්ණිකං ගහෙත්වා සාලං නිට්ඨාපෙත්වා තිධා විභජිංසු. එකස්මිං කොට්ඨාසෙ ඉස්සරානං වසනට්ඨානං කරිංසු, එකස්මිං දුග්ගතානං, එකස්මිං ගිලානානං. තෙත්තිංස ජනා තෙත්තිංස ඵලකානි පඤ්ඤපෙත්වා හත්ථිස්ස සඤ්ඤං අදංසු – “ආගන්තුකො ආගන්ත්වා යස්ස අත්ථතඵලකෙ නිසීදති, තං ගහෙත්වා ඵලකසාමිකස්සෙව ගෙහෙ පතිට්ඨපෙහි, තස්ස

පාදපරිකම්මපිට්ඨිපරිකම්මපානීයඛාදනීයභොජනීයසයනානි සබ්බානි ඵලකසාමිකස්සෙව භාරො භවිස්සතී''ති. හත්ථී ආගතාගතං ගහෙත්වා ඵලකසාමිකස්සෙව සරං නෙති. සො තස්ස තං දිවසං කත්තබ්බං කරොති. මඝො සාලාය අවිදූරෙ කොවිළාරරුක්ඛං රොපෙත්වා තස්ස මූලෙ පාසාණඵලකං අත්ථරි. සාලං පවිට්ඨපවිට්ඨා ජනා කණ්ණිකං ඔලොකෙත්වා අක්ඛරානි වාචෙත්වා, ''සුධම්මා නාමෙසා සාලා''ති වදන්ති. තෙත්තිංසජනානං නාමං න පඤ්ඤායති. **නන්දා** චින්තෙසි – ''ඉමෙ සාලං කරොන්තා අම්හෙ අපත්තිකා කරිංසු, සුධම්මා පන අත්තනො බ්‍යත්තතාය කණ්ණිකං කත්වා පත්තිකා ජාතා, මයාපි කිඤ්චි කාතුං වට්ටති, කිං නු ඛො කරිස්සාමී''ති? අථස්සා එතදහොසි – ''සාලං ආගතාගතානං පානීයඤ්චෙව න්හානොදකඤ්ච ලද්ධුං වට්ටති, පොක්ඛරණිං ඛණාපෙස්සාමී''ති. සා පොක්ඛරණිං කාරෙසි. **චිත්තා** චින්තෙසි – ''සුධම්මාය කණ්ණිකා දින්නා, නන්දාය පොක්ඛරණී කාරිතා, මයාපි කිඤ්චි කාතුං වට්ටති, කිං නු ඛො කරිස්සාමී''ති? අථස්සා එතදහොසි – ''සාලං ආගතාගතෙහි පානීයං පිවිත්වා න්හත්වා ගමනකාලෙපි මාලං පිළන්ධිත්වා ගන්තුං වට්ටති, පුප්ඵාරාමං කාරාපෙස්සාමී''ති. සා රමණීයං පුප්ඵාරාමං කාරෙසි. යෙභුය්‍යෙන තස්මිං ආරාමෙ ''අසුකො නාම පුප්ඵූපගඵලූපගරුක්ඛො නත්ථී''ති නාහොසි.

සුජා පන ''අහං මඝස්ස මාතුලධීතා චෙව පාදපරිචාරිකා ච, එතෙන කතං කම්මං මය්හමෙව, මයා කතං එතස්සෙවා''ති චින්තෙත්වා, කිඤ්චි අකත්වා අත්තභාවමෙව මණ්ඩයමානා කාලං වීතිනාමෙසි. මඝොපි මාතාපිතුඋපට්ඨානං කුලෙ ජෙට්ඨාපචායනකම්මං සච්චවාචං අඵරුසවාචං අපිසුණවාචං මච්ඡෙරවිනයං අක්කොධනන්ති ඉමානි සත්ත වතපදානි පූරෙත්වා –

> ''මාතාපෙත්තිභරං ජන්තුං, කුලෙ ජෙට්ඨාපචායිනං;
> සණ්හං සඛිලසම්භාසං, පෙසුණෙය්‍යප්පහායිනං.
>
> ''මච්ඡෙරවිනයෙ යුත්තං, සච්චං කොධාභිභුං නරං;
> තං වෙ දෙවා තාවතිංසා, ආහු 'සප්පුරිසො' ඉතී''ති. (සං. නි. 1.257) –

එවං පසංසියභාවං ආපජ්ජිත්වා ජීවිතපරියොසානෙ තාවතිංසභවනෙ සක්කො දෙවරාජා හුත්වා නිබ්බත්ති, තෙපිස්ස සහායකා තත්ථෙව නිබ්බත්තිංසු, වඩ්ඪකී විස්සකම්මදෙවපුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති. තදා තාවතිංසභවනෙ අසුරා වසන්ති. තෙ ''අභිනවා දෙවපුත්තා නිබ්බත්තා''ති දිබ්බපානං සජ්ජයිංසු. සක්කො අත්තනො පරිසාය කස්සචි අපිවනත්ථාය සඤ්ඤමදාසි. අසුරා දිබ්බපානං පිවිත්වා මජ්ජිංසු. සක්කො ''කිං මෙ ඉමෙහි සාධාරණෙන රජ්ජෙනා''ති අත්තනො පරිසාය සඤ්ඤං දත්වා තෙ පාදෙසු ගාහාපෙත්වා මහාසමුද්දෙ ඛිපාපෙසි. තෙ අවංසිරා සමුද්දෙ පතිංසු. අථ නෙසං පුඤ්ඤානුභාවෙන සිනෙරුනො හෙට්ඨිමතලෙ අසුරවිමානං නාම නිබ්බත්ති, චිත්තපාටලි නාම නිබ්බත්ති.

දෙවාසුරසඞ්ගාමෙ පන අසුරෙසු පරාජිතෙසු දසයොජනසහස්සං තාවතිංසදෙවනගරං නාම නිබ්බත්ති. තස්ස පන නගරස්ස පාචීනපච්ඡිමද්වාරානං අන්තරා දසයොජනසහස්සං හොති, තථා දක්ඛිණුත්තරද්වාරානං. තං ඛො පන නගරං ද්වාරසහස්සයුත්තං අහොසි ආරාමපොක්ඛරණිපටිමණ්ඩිතං. තස්ස මජ්ඣෙ සාලාය නිස්සන්දෙන තියොජනසතුබ්බෙධෙහි ධජෙහි පටිමණ්ඩිතො සත්තරතනමයො සත්තයොජනසතුබ්බෙධො වෙජයන්තො නාම පාසාදො උග්ගඤ්ඡි. සුවණ්ණයට්ඨීසු මණිධජා අහෙසුං, මණියට්ඨීසු සුවණ්ණධජා; පවාළයට්ඨීසු මුත්තධජා, මුත්තයට්ඨීසු පවාළධජා; සත්තරතනමයාසු යට්ඨීසු සත්තරතනධජා, මජ්ඣෙ ඨිතො ධජො තියොජනසතුබ්බෙධො අහොසි. ඉති සාලාය නිස්සන්දෙන යොජනසහස්සුබ්බෙධො පාසාදො සත්තරතනමයොව හුත්වා නිබ්බත්ති, කොවිළාරරුක්ඛස්ස නිස්සන්දෙන සමන්තා තියොජනසතපරිමණ්ඩලො පාරිච්ඡත්තකො නිබ්බත්ති, පාසාණඵලකස්ස නිස්සන්දෙන පාරිච්ඡත්තකමූලෙ දීඝතො සට්ඨියොජනා පුථුලතො පණ්ණාසයොජනා බහලතො පඤ්චදසයොජනා ජයසුමනරත්තකම්බලවණ්ණා පණ්ඩුකම්බලසිලා නිබ්බත්ති. තත්ථ නිසින්නකාලෙ උපඩ්ඪකායො පවිසති, උට්ඨිතකාලෙ ඌනං පරිපූරති.

හත්ථී පන එරාවණො නාම දෙවපුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති. දෙවලොකස්මිඤ්හි තිරච්ඡානගතා න හොන්ති. තස්මා සො උය්‍යානකීළාය නික්ඛමනකාලෙ අත්තභාවං විජහිත්වා දියඩ්ඪයොජනසතිකො එරාවණො නාම හත්ථී අහොසි. සො තෙත්තිංසජනානං අත්ථාය තෙත්තිංස කුම්භෙ මාපෙසි ආවට්ටෙන තිගාවුතඅඩ්ඪයොජනප්පමාණෙ, සබ්බෙසං මජ්ඣෙ සක්කස්ස අත්ථාය සුදස්සනං නාම තිංසයොජනිකං කුම්භං මාපෙසි. තස්ස උපරි ද්වාදසයොජනිකො රතනමණ්ඩපො හොති. තත්ථ අන්තරන්තරා සත්තරතනමයා යොජනුබ්බෙධා ධජා උට්ඨහන්ති. පරියන්තෙ කිඞ්කිණිකජාලං ඔලම්බති. යස්ස මන්දවාතෙරිතස්ස පඤ්චඞ්ගිකතූරියසද්දසංමිස්සො දිබ්බගීතසද්දො විය රවො නිච්ඡරති. මණ්ඩපමජ්ඣෙ සක්කස්සත්ථාය යොජනිකො මණිපල්ලඞ්කො පඤ්ඤත්තො හොති, තත්ථ සක්කො නිසීදි. තෙත්තිංස දෙවපුත්තා අත්තනො කුම්භෙ රතනපල්ලඞ්කෙ නිසීදිංසු. තෙත්තිංසාය කුම්භානං එකෙකස්මිං කුම්භෙ සත්ත සත්ත දන්තෙ මාපෙසි. තෙසු එකෙකො පණ්ණාසයොජනායාමො, එකෙකස්මිඤ්චෙත්ථ දන්තෙ සත්ත සත්ත පොක්ඛරණියො හොන්ති, එකෙකාය පොක්ඛරණියා සත්ත සත්ත පදුමිනීගච්ඡානි, එකෙකස්මිං ගච්ඡෙ සත්ත සත්ත පුප්ඵානි හොන්ති, එකෙකස්මිං පුප්ඵෙ සත්ත සත්ත පත්තානි, එකෙකස්මිං පත්තෙ සත්ත සත්ත දෙවධීතරො නච්චන්ති. එවං සමන්තා පණ්ණාසයොජනට්ඨානෙසු හත්ථිදන්තෙසුයෙව නටසමජ්ජා හොන්ති. එවං මහන්තං යසං අනුභවන්තො සක්කො දෙවරාජා විචරති.

සුධම්මාපි කාලං කත්වා ගන්ත්වා තත්ථෙව නිබ්බත්ති. තස්සා සුධම්මා නාම නව යොජනසතිකා දෙවසභා නිබ්බත්ති. තතො රමණීයතරං කිර අඤ්ඤං ඨානං නාම නත්ථි , මාසස්ස අට්ඨ දිවසෙ ධම්මස්සවනං තත්ථෙව හොති. යාවජ්ජතනා අඤ්ඤතරං රමණීයං ඨානං දිස්වා, ''සුධම්මා දෙවසභා විය''ති වදන්ති. නන්දාපි කාලං කත්වා ගන්ත්වා තත්ථෙව නිබ්බත්ති, තස්සා පඤ්චයොජනසතිකා නන්දා නාම පොක්ඛරණී නිබ්බත්ති. චිත්තාපි කාලං කත්වා ගන්ත්වා තත්ථෙව නිබ්බත්ති , තස්සාපි පඤ්චයොජනසතිකං චිත්තලතාවනං නාම නිබ්බත්ති, තත්ථ උප්පන්නපුබ්බනිමිත්තෙ දෙවපුත්තෙ නෙත්වා මොහයමානා විචරන්ති. සුජා පන කාලං කත්වා එකිස්සා ගිරිකන්දරාය එකා බකසකුණිකා හුත්වා නිබ්බත්ති. සක්කො අත්තනො පරිචාරිකා ඔලොකෙන්තො ''සුධම්මා ඉධෙව නිබ්බත්තා, තථා නන්දා ච චිත්තා ච, සුජා නු බො කුහිං නිබ්බත්තා''ති චින්තෙන්තො තං තත්ථ නිබ්බත්තං දිස්වා, ''බාලා කිඤ්චි පුඤ්ඤං අකත්වා ඉදානි තිරච්ඡානයොනියං නිබ්බත්තා, ඉදානි පන තං පුඤ්ඤං කාරෙත්වා ඉධානෙතුං වට්ටතී''ති අත්තභාවං විජහිත්වා අඤ්ඤාතකවෙසෙන තස්සා සන්තිකං ගන්ත්වා, ''කිං කරොන්තී ඉධ විචරසී''ති පුච්ඡි. ''කො පන ත්වං, සාමී''ති? ''අහං තෙ සාමිකො මඝො''ති. ''කුහිං නිබ්බත්තොසි, සාමී''ති? ''අහං තාවතිංසදෙවලොකෙ නිබ්බත්තො''. ''තව සහායිකානං පන නිබ්බත්තට්ඨානං ජානාසී''ති? ''න ජානාමි, සාමී''ති. ''තාපි මමෙව සන්තිකෙ නිබ්බත්තා, පස්සිස්සසි තා සහායිකා''ති. ''කථාහං තත්ථ ගමිස්සාමී''ති? සක්කො ''අහං තං තත්ථ නෙස්සාමී''ති වත්වා හත්ථතලෙ ඨපෙත්වා දෙවලොකං නෙත්වා නන්දාය පොක්ඛරණියා තීරෙ විස්සජ්ජෙත්වා ඉතරාසං තිස්සන්නං ආරොචෙසි – ''තුම්හාකං සහායිකං සුජං පස්සිස්සථා''ති. ''කුහිං සා, දෙවා''ති ? ''නන්දාය පොක්ඛරණියා තීරෙ ඨිතා''ති ආහ. තා තිස්සොපි ගන්ත්වා, ''අහො අය්‍යාය එවරූපං අත්තභාවමණ්ඩනස්ස ඵලං, ඉදානිස්සා තුණ්ඩං පස්සථ, පාදෙ පස්සථ, ජඞ්ඝා පස්සථ, සොභති වතස්සා අත්තභාවො''ති කෙළිං කත්වා පක්කමිංසු.

පුන සක්කො තස්සා සන්තිකං ගන්ත්වා, ''දිට්ඨා තෙ සහායිකා''ති වත්වා ''දිට්ඨා මං උප්පණ්ඩෙත්වා ගතා, තත්ථෙව මං නෙහී''ති වුත්තෙ තං තත්ථෙව නෙත්වා උදකෙ විස්සජ්ජෙත්වා, ''දිට්ඨා තෙ තාසං සම්පත්තී''ති පුච්ඡි. ''දිට්ඨා, දෙවා''ති? ''තයාපි තත්ථ නිබ්බත්තනූපායං කාතුං වට්ටතී''ති. ''කිං කරොමි, දෙවා''ති? ''මයා දින්නං ඔවාදං රක්ඛිස්සසී''ති. ''රක්ඛිස්සාමි, දෙවා''ති. අථස්සා පඤ්ච සීලානි දත්වා, ''අප්පමත්තා රක්ඛාහී''ති වත්වා පක්කාමි. සා තතො පට්ඨාය සයංමතමච්ඡකෙයෙව පරියෙසිත්වා ඛාදති. සක්කො කතිපාහච්චයෙන තස්සා වීමංසනත්ථාය ගන්ත්වා, වාලුකාපිට්ඨෙ මතමච්ඡකො විය හුත්වා උත්තානො නිපජ්ජි. සා තං දිස්වා ''මතමච්ඡකො''ති සඤ්ඤාය අග්ගහෙසි. මච්ඡො ගිලනකාලෙ නඞ්ගුට්ඨං චාලෙසි. සා ''සජීවමච්ඡකො''ති උදකෙ විස්සජ්ජෙසි. සො ථොකං වීතිනාමෙත්වා පුන තස්සා පුරතො උත්තානො හුත්වා නිපජ්ජි. පුන සා ''මතමච්ඡකො''ති සඤ්ඤාය ගහෙත්වා ගිලනකාලෙ අග්ගනඞ්ගුට්ඨං චාලෙසි. තං දිස්වා ''සජීවමච්ඡො''ති විස්සජ්ජෙසි. එවං තික්ඛත්තුං වීමංසිත්වා ''සාධුකං සීලං රක්ඛතී''ති අත්තානං ජානාපෙත්වා ''අහං තව වීමංසනත්ථාය ආගතො, සාධුකං සීලං රක්ඛසි, එවං රක්ඛමානා න චිරස්සෙව මම සන්තිකෙ නිබ්බත්තිස්සසි, අප්පමත්තා හොහී''ති වත්වා පක්කාමි.

සා තතො පට්ඨාය පන සයංමතමච්ඡං ලභති වා, න වා. අලභමානා කතිපාහච්චයෙනෙව සුස්සිත්වා කාලං කත්වා තස්ස සීලස්ස ඵලෙන බාරාණසියං කුම්භකාරස්ස ධීතා හුත්වා නිබ්බත්ති. අථස්සා පන්නරසසොළසවස්සුද්දෙසිකකාලෙ සක්කො ''කුහිං නු බො සා නිබ්බත්තා''ති ආවජ්ජෙන්තො දිස්වා, ''ඉදානි මයා තත්ථ ගන්තුං වට්ටතී''ති එළාලුකවණ්ණෙන පඤ්ඤායමානෙහි සත්තහි රතනෙහි යානකං පූරෙත්වා තං පාජෙන්තො බාරාණසිං පවිසිත්වා, ''අම්මතාතා, එළාලුකානි ගණ්හථ ගණ්හථා''ති උග්ඝොසෙන්තො වීථිං පටිපජ්ජි. මුග්ගමාසාදීනි ගහෙත්වා ආගතෙ පන ''මූලෙන න දෙමී''ති වත්වා, ''කථං දෙසී''ති වුත්තෙ, ''සීලරක්ඛිකාය ඉත්ථියා දම්මී''ති ආහ. ''සීලං නාම, සාමි, කීදිසං, කිං කාළං, උදාහු නීලාදිවණ්ණ''න්ති? ''තුම්හෙ 'සීලං කීදිස'න්තිපි න ජානාථ, කිමෙව නං රක්ඛිස්සථ, සීලරක්ඛිකාය පන දස්සාමී''ති. ''සාමි, එසා කුම්භකාරස්ස ධීතා 'සීලං රක්ඛාමී'ති විචරති, එතිස්සා දෙහී''ති. සාපි නං ''තෙන හි මය්හං දෙහි, සාමී''ති ආහ. ''කාසි ත්ව''න්ති? ''අහං අවිජහිතපඤ්චසීලා''ති. ''තුය්හමෙවෙතානි මයා ආනීතානී''ති යානකං පාජෙන්තො තස්සා ඝරං ගන්ත්වා අඤ්ඤෙහි අනාහරියං කත්වා එළාලුකවණ්ණෙන දෙවදත්තියං ධනං දත්වා අත්තානං ජානාපෙත්වා, ''ඉදං තෙ ජීවිතවුත්තියා ධනං, පඤ්චසීලානි අඛණ්ඩාදීනි කත්වා රක්ඛාහී''ති වත්වා පක්කාමි.

සාපි තතො චවිත්වා අසුරභවනෙ අසුරජෙට්ඨකස්ස ධීතා හුත්වා සක්කස්ස වෙරිඝරෙ නිබ්බත්ති. ද්වීසු පන අත්තභාවෙසු සීලස්ස සුරක්ඛිතත්තා අභිරූපා අහොසි සුවණ්ණවණ්ණා අසාධාරණාය රූපසිරියා සමන්නාගතා. වෙපචිත්තිඅසුරින්දො ආගතාගතානං අසුරානං ''තුම්හෙ මම ධීතු අනුච්ඡවිකා න හොථා''ති තං කස්සචි අදත්වා, ''මම ධීතා අත්තනාව අත්තනො අනුච්ඡවිකං සාමිකං ගහෙස්සතී''ති අසුරබලං සන්නිපාතාපෙත්වා, ''තුය්හං අනුච්ඡවිකං සාමිකං ගණ්හා''ති තස්සා, හත්ථෙ පුප්ඵදාමං අදාසි. තස්මිං ඛණෙ සක්කො තස්සා නිබ්බත්තට්ඨානං ඔලොකෙන්තො තං පවත්තිං ඤත්වා, ''ඉදානි මයා ගන්ත්වා තං ආනෙතුං වට්ටතී''ති මහල්ලකඅසුරවණ්ණං නිම්මිනිත්වා ගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ අට්ඨාසි. සාපි ඉතො චිතො ච ඔලොකෙන්තී තං දිට්ඨමත්තාව පුබ්බසන්නිවාසවසෙන උප්පන්නෙන පෙමෙන මහොඝෙනෙව අජ්ඣොත්ථටහදයා හුත්වා, ''එසො මෙ සාමිකො''ති තස්ස උපරි පුප්ඵදාමං ඛිපි . අසුරා ''අම්හාකං රාජා එත්තකං කාලං ධීතු අනුච්ඡවිකං අලභිත්වා ඉදානි ලභි, අයමෙවස්ස ධීතු පිතාමහතො මහල්ලකො අනුච්ඡවිකො''ති ලජ්ජමානා අපක්කමිංසු. සක්කොපි තං හත්ථෙ ගහෙත්වා ''සක්කොහමස්මී''ති නදිත්වා ආකාසෙ පක්ඛන්දි. අසුරා ''වඤ්චිතම්හා ජරසක්කෙනා''ති තං අනුබන්ධිංසු. මාතලි, සඞ්ගාහකො වෙජයන්තරථං ආහරිත්වා අන්තරාමග්ගෙ අට්ඨාසි. සක්කො තං තත්ථ ආරොපෙත්වා දෙවනගරාභිමුඛො පායාසි. අථස්ස සිප්පලිවනං සම්පත්තකාලෙ රථසද්දං සුත්වා භීතා ගරුළපොතකා විරවිංසු. තෙසං සද්දං සුත්වා සක්කො මාතලිං පුච්ඡි – ''කෙ එතෙ විරවන්තී''ති? ''ගරුළපොතකා, දෙවා''ති. ''කිං කාරණා''ති? ''රථසද්දං සුත්වා මරණභයෙනා''ති. ''මං එකං නිස්සාය එත්තකො දිජො රථවෙගෙන විචුණ්ණිතො මා නස්සි, නිවත්තෙහි රථ''න්ති. සොපි සින්ධවසහස්සස්ස දණ්ඩකසඤ්ඤං

දත්වා රථං නිවත්තෙසි. තං දිස්වා අසුරා ‘‘ජරසක්කො අසුරපුරතො පට්ඨාය පලායන්තො ඉදානි රථං නිවත්තෙසි, අද්ධා තෙන උපත්ථම්භො ලද්ධො භවිස්සතී’’ති නිවත්තෙත්වා ආගමනමග්ගෙනෙව අසුරපුරං පවිසිත්වා පුන සීසං න උක්ඛිපිංසු.

සක්කොපි සුජං අසුරකඤ්ඤං දෙවනගරං නෙත්වා අඩ්ඪතෙය්‍යානං අච්ඡරාකොටීනං ජෙට්ඨිකට්ඨානෙ ඨපෙසි. සා සක්කං වරං යාචි – ‘‘මහාරාජ, මම ඉමස්මිං දෙවලොකෙ මාතාපිතරො වා භාතිකභගිනියො වා නත්ථි, යත්ථ යත්ථ ගච්ඡසි, තත්ථ තත්ථ මං ගහෙත්වාව ගච්ඡෙය්‍යාසී’’ති. සො ‘‘සාධූ’’ති තස්සා පටිඤ්ඤං අදාසි. තතො පට්ඨාය චිත්තපාටලියා පුප්ඵිතාය අසුරා ‘‘අම්හාකං නිබ්බත්තට්ඨානෙ දිබ්බපාරිච්ඡත්තකස්ස පුප්ඵනකාලො’’ති යුද්ධත්ථාය සග්ගං අභිරුහන්ති. සක්කො හෙට්ඨාසමුද්දෙ නාගානං ආරක්ඛං අදාසි, තතො සුපණ්ණානං, තතො කුම්භණ්ඩානං, තතො යක්ඛානං. තතො චතුන්නං මහාරාජානං. සබ්බූපරි පන උපද්දවනිවත්තනත්ථාය දෙවනගරද්වාරෙසු වජිරහත්ථා ඉන්දපටිමා ඨපෙසි. අසුරා නාගාදයො ජිනිත්වා ආගතාපි ඉන්දපටිමා දූරතො දිස්වා ‘‘සක්කො නික්ඛන්තො’’ති පලායන්ති. එවං, මහාලි, මඝො මාණවො අප්පමාදපටිපදං පටිපජ්ජි. එවං අප්පමත්තො පනෙස එවරූපං ඉස්සරියං පත්වා ද්වීසු දෙවලොකෙසු රජ්ජං කාරෙසි. අප්පමාදො නාමෙස බුද්ධාදීහි පසත්ථො. අප්පමාදඤ්හි නිස්සාය සබ්බෙසම්පි ලොකියලොකුත්තරානං විසෙසානං අධිගමො හොතීති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

30. ‘‘අප්පමාදෙන මඝවා, දෙවානං සෙට්ඨතං ගතො;
අප්පමාදං පසංසන්ති, පමාදො ගරහිතො සදා’’ති.

තත්ථ **අප්පමාදෙනාති** මචලගාමෙ භූමිප්පදෙසසොධනං ආදිං කත්වා කතෙන අප්පමාදෙන. **මඝවාති** ඉදානි ‘‘මඝවා’’තිපඤ්ඤාතො මඝො මාණවො ද්වින්නං දෙවලොකානං රාජභාවෙන **දෙවානං සෙට්ඨතං ගතො. පසංසන්තීති** බුද්ධාදයො පණ්ඩිතා අප්පමාදමෙව ථොමෙන්ති වණ්ණයන්ති. කිං කාරණා? සබ්බෙසං ලොකියලොකුත්තරානං විසෙසානං පටිලාභකාරණත්තා. **පමාදො ගරහිතො සදාති** පමාදො පන තෙහි අරියෙහි නිච්චං ගරහිතො නින්දිතො. කිං කාරණා? සබ්බවිපත්තීනං මූලභාවතො. මනුස්සදොභග්ගං වා හි අපායුප්පත්ති වා සබ්බා පමාදමූලිකායෙවාති.

ගාථාපරියොසානෙ මහාලි ලිච්ඡවී සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තපරිසායපි බහූ සොතාපන්නාදයො ජාතාති.

මඝවත්ථු සත්තමං.

8. අඤ්ඤතරභික්ඛුවත්ථු

අප්පමාදරතො භික්ඛූති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං භික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර සත්ථු සන්තිකෙ යාව අරහත්තා කම්මට්ඨානං කථාපෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ඝටෙන්තො වායමන්තො අරහත්තං පත්තුං නාසක්ඛි. සො ‘‘විසෙසෙත්වා කම්මට්ඨානං කථාපෙස්සාමී’’ති තතො නික්ඛමිත්වා සත්ථු සන්තිකං ආගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ මහන්තං දාවග්ගිං උට්ඨිතං දිස්වා වෙගෙන එකං මුණ්ඩපබ්බතමත්ථකං අභිරුය්හ නිසින්නො අරඤ්ඤං ඩය්හමානං අග්ගිං දිස්වා ආරම්මණං ගණ්හි – ‘‘යථා අයං අග්ගි මහන්තානි ච ඛුද්දකානි ච උපාදානානි ඩහන්තො ගච්ඡති, එවං අරියමග්ගඤාණග්ගිනාපි මහන්තානි ච ඛුද්දකානි ච සංයොජනානි ඩහන්තෙන ගන්තබ්බං භවිස්සතී’’ති. සත්ථා ගන්ධකුටියං නිසින්නොව තස්ස චිත්තාචාරං ඤත්වා, ‘‘එවමෙව, භික්ඛු, මහන්තානිපි ඛුද්දකානිපි උපාදානානි විය ඉමෙසං සත්තානං අබ්භන්තරෙ උප්පජ්ජමානානි අණුංථූලානි සංයොජනානි, තානි ඤාණග්ගිනා ඣාපෙත්වා අභබ්බුප්පත්තිකානි කාතුං වට්ටතී’’ති වත්වා ඔභාසං විස්සජ්ජෙත්වා තස්ස භික්ඛුනො අභිමුඛෙ නිසින්නො විය පඤ්ඤායමානො ඉමං ඔභාසගාථමාහ –

31. ‘‘අප්පමාදරතො භික්ඛු, පමාදෙ භයදස්සි වා;
සංයොජනං අණුං ථූලං, ඩහං අග්ගීව ගච්ඡතී’’ති.

තත්ථ **අප්පමාදරතොති** අප්පමාදෙ රතො අභිරතො, අප්පමාදෙන වීතිනාමෙන්තොති අත්ථො. **පමාදෙ භයදස්සි වාති** නිරයුප්පත්තිආදිකං පමාදෙ භයං භයතො පස්සන්තො, තාසං වා උප්පත්තීනං මූලත්තා පමාදං භයතො පස්සන්තො. **සංයොජනන්ති** වට්ටදුක්ඛෙන සද්ධිං යොජනං බන්ධනං පජානං වට්ටෙ ඔසීදාපනසමත්ථං දසවිධං සංයොජනං. **අණුං ථූලන්ති** මහන්තඤ්ච ඛුද්දකඤ්ච. **ඩහං අග්ගීව ගච්ඡතීති** යථා අයං අග්ගී එතං මහන්තඤ්ච ඛුද්දකඤ්ච උපාදානං ඩහන්තොව ගච්ඡති. එවමෙසො අප්පමාදරතො භික්ඛු අප්පමාදාධිගතෙන ඤාණග්ගිනා එතං සංයොජනං ඩහන්තො අභබ්බුප්පත්තිකං කරොන්තො ගච්ඡතීති අත්ථො.

ගාථාපරියොසානෙ සො භික්ඛු යථානිසින්නොව සබ්බසංයොජනානි ඣාපෙත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා ආකාසෙනාගන්ත්වා තථාගතස්ස සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං ථොමෙත්වා වණ්ණෙත්වා වන්දමානොව පක්කාමීති.

අඤ්ඤතරභික්ඛුවත්ථු අට්ඨමං.

9. නිගමවාසිතිස්සත්ථෙරවත්ථු

අප්පමාදරතොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො නිගමවාසිතිස්සත්ථෙරං නාම ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සාවත්ථිතො අවිදූරෙ නිගමගාමෙ ජාතසංවඩ්ඪො එකො කුලපුත්තො සත්ථු සාසනෙ පබ්බජිත්වා ලද්ධූපසම්පදො ''නිගමවාසිතිස්සත්ථෙරො නාම අප්පිච්ඡො සන්තුට්ඨො පවිවිත්තො ආරද්ධවීරියො''ති පඤ්ඤායි. සො නිබද්ධං ඤාතිගාමෙයෙව පිණ්ඩාය චරති. අනාථපිණ්ඩිකාදීසු මහාදානානි කරොන්තෙසු, පසෙනදිකොසලෙ අසදිසදානං කරොන්තෙපි සාවත්ථිං නාගච්ඡති. භික්ඛූ ''අයං නිගමවාසිතිස්සත්ථෙරො උට්ඨාය සමුට්ඨාය ඤාතිසංසට්ඨො විහරති, අනාථපිණ්ඩිකාදීසු මහාදානාදීනි කරොන්තෙසු, පසෙනදිකොසලෙ අසදිසදානං කරොන්තෙපි නෙව ආගච්ඡතී''ති කථං සමුට්ඨාපෙත්වා සත්ථු ආරොචයිංසු. සත්ථා තං පක්කොසාපෙත්වා, ''සච්චං කිර ත්වං, භික්ඛු, එවං කරොසී''ති පුච්ඡිත්වා, ''නත්ථි, භන්තෙ, මය්හං ඤාතිසංසග්ගො, අහං එතෙ මනුස්සෙ නිස්සාය අජ්ඣොහරණීයමත්තං ආහාරං ලභාමි ලූඛෙ වා පණීතෙ වා. යාපනමත්තෙ ලද්ධෙ පුන කිං ආහාරපරියෙසනෙනාති න ගච්ඡාමි, ඤාතීහි පන මෙ සංසග්ගො නාම නත්ථි, භන්තෙ''ති වුත්තෙ සත්ථා පකතියාපි තස්ස අජ්ඣාසයං විජානන්තො – ''සාධු සාධු, භික්ඛූ''ති තස්ස සාධුකාරං දත්වා, ''අනච්ඡරියං ඛො පනෙතං භික්ඛු, යං ත්වං මාදිසං ආචරියං ලභිත්වා අප්පිච්ඡො අහොසි. අයඤ්හි අප්පිච්ඡතා නාම මම තන්ති, මම පවෙණී''ති වත්වා භික්ඛූහි යාචිතො අතීතං ආහරි –

අතීතෙ හිමවන්තෙ ගඞ්ගාතීරෙ එකස්මිං උදුම්බරවනෙ අනෙකසහස්සා සුවා වසිංසු. තත්‍රෙකො සුවරාජා අත්තනො නිවාසරුක්ඛස්ස ඵලෙසු ඛීණෙසු යං යදෙව අවසිට්ඨං හොති අඞ්කුරො වා පත්තං වා තචො වා, තං තං ඛාදිත්වා ගඞ්ගාය පානීයං පිවිත්වා පරමප්පිච්ඡො සන්තුට්ඨො හුත්වා අඤ්ඤත්ථ න ගච්ඡති. තස්ස අප්පිච්ඡසන්තුට්ඨභාවගුණෙන සක්කස්ස භවනං කම්පි. සක්කො ආවජ්ජමානො තං දිස්වා තස්ස වීමංසනත්ථං අත්තනො ආනුභාවෙන තං රුක්ඛං සුක්ඛාපෙසි. රුක්ඛො ඔභග්ගො ඛාණුමත්තො ඡිද්දාවඡිද්දොව හුත්වා වාතෙ පහරන්තෙ ආකොටිතො විය සද්දං නිච්ඡාරෙන්තො අට්ඨාසි. තස්ස ඡිද්දෙහි චුණ්ණානි නික්ඛමන්ති. සුවරාජා තානි ඛාදිත්වා ගඞ්ගාය පානීයං පිවිත්වා අඤ්ඤත්ථ අගන්ත්වා වාතාතපං අගණෙත්වා උදුම්බරඛාණුමත්ථකෙ නිසීදති. සක්කො තස්ස පරමප්පිච්ඡභාවං ඤත්වා, ''මිත්තධම්මගුණං කථාපෙත්වා වරමස්ස දත්වා උදුම්බරං අමතඵලං කත්වා ආගමිස්සාමී''ති එකො හංසරාජා හුත්වා සුජං අසුරකඤ්ඤං පුරතො කත්වා උදුම්බරවනං ගන්ත්වා අවිදූරෙ එකස්ස රුක්ඛස්ස සාඛාය නිසීදිත්වා තෙන සද්ධිං කථෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

''සන්ති රුක්ඛා හරිපත්තා, දුමානෙකඵලා බහූ;
කස්මා නු සුක්ඛෙ කොළාපෙ, සුවස්ස නිරතො මනො''ති. (ජා. 1.9.30);

සබ්බං සුවජාතකං නවකනිපාතෙ ආගතනයෙනෙව විත්ථාරෙතබ්බං. අට්ඨුප්පත්තියෙව හි තත්ථ ච ඉධ ච නානා, සෙසං තාදිසමෙව. සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා, ''තදා සක්කො ආනන්දො අහොසි, සුවරාජා අහමෙවා''ති වත්වා, ''එවං, භික්ඛවෙ, අප්පිච්ඡතා නාමෙසා මම තන්ති, මම පවෙණී, අනච්ඡරියා මම පුත්තස්ස නිගමවාසිතිස්සස්ස මාදිසං ආචරියං ලභිත්වා අප්පිච්ඡතා, භික්ඛුනා නාම නිගමවාසිතිස්සෙන විය අප්පිච්ඡෙනෙව භවිතබ්බං. එවරූපො හි භික්ඛු අභබ්බො සමථවිපස්සනාධම්මෙහි වා මග්ගඵලෙහි වා පරිහානාය, අඤ්ඤදත්ථු නිබ්බානස්සෙව සන්තිකෙ හොතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

32. ''අප්පමාදරතො භික්ඛු, පමාදෙ භයදස්සි වා;
අභබ්බො පරිහානාය, නිබ්බානස්සෙව සන්තිකෙ''ති.

තත්ථ **අභබ්බො පරිහානායාති** සො එවරූපො භික්ඛු සමථවිපස්සනාධම්මෙහි වා මග්ගඵලෙහි වා පරිහානාය අභබ්බො, නාපි පත්තෙහි පරිහායති, න අප්පත්තානි න පාපුණාති. **නිබ්බානස්සෙව සන්තිකෙති** කිලෙසපරිනිබ්බානස්සපි අනුපාදාපරිනිබ්බානස්සාපි සන්තිකෙයෙවාති.

ගාථාපරියොසානෙ නිගමවාසිතිස්සත්ථෙරො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. අඤ්ඤෙපි බහූ සොතාපන්නාදයො අහෙසුං. මහාජනස්ස සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා ජාතාති.

නිගමවාසිතිස්සත්ථෙරවත්ථු නවමං.

අප්පමාදවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා. දුතියො වග්ගො.

3. චිත්තවග්ගො

1. මෙඝියත්ථෙරවත්ථු

ඵන්දනං චපලං චිත්තන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා චාලිකාය පබ්බතෙ විහරන්තො ආයස්මන්තං මෙඝියං ආරබ්භ කථෙසි.

තස්ස වත්ථුං විභාවනත්ථං සබ්බං **මෙඝියසුත්තන්තං** (උදා. 31) විත්ථාරෙතබ්බං. සත්ථා පන තීහි විතක්කෙහි අන්වාසත්තතාය තස්මිං අම්බවනෙ පධානං අනුයුඤ්ජිතුං අසක්කුණිත්වා ආගතං මෙඝියත්ථෙරං ආමන්තෙත්වා, ‘‘අතිභාරියං තෙ, මෙඝිය, කතං ‘ආගමෙහි තාව, මෙඝිය, එකකොම්හි යාව අඤ්ඤොපි කොචි භික්ඛු ආගච්ඡතී’ති මං යාචන්තං එකකං පහාය ගච්ඡන්තෙන භික්ඛුනා නාම එවං චිත්තවසිකෙන භවිතුං න වට්ටති, චිත්තං නාමෙතං ලහුකං, තං අත්තනො වසෙ වත්තෙතුං වට්ටතී’’ති වත්වා ඉමා ද්වෙ ගාථා අභාසි –

33. ‘‘ඵන්දනං චපලං චිත්තං, දූරක්ඛං දුන්නිවාරයං;
උජුං කරොති මෙධාවී, උසුකාරොව තෙජනං.

34. ‘‘වාරිජොව ථලෙ ඛිත්තො, ඔකමොකතඋබ්භතො;
පරිප්ඵන්දතිදං චිත්තං, මාරධෙය්‍යං පහාතවෙ’’ති.

තත්ථ **ඵන්දනන්ති** රූපාදීසු ආරම්මණෙසු විප්ඵන්දමානං. **චපලන්ති** එකඉරියාපථෙන අසණ්ඨහන්තො ගාමදාරකො විය එකස්මිං ආරම්මණෙ අසණ්ඨහනතො චපලං. **චිත්තන්ති** විඤ්ඤාණං, භූමිවත්ථුආරම්මණකිරියාදිවිචිත්තතාය පනෙතං ‘‘චිත්ත’’න්ති වුත්තං. **දූරක්ඛන්ති** කිට්ඨසම්බාධෙ ඨානෙ කිට්ඨඛාදකගොණං විය එකෙකස්මිං සප්පායාරම්මණෙයෙව දුට්ඨපනතො දූරක්ඛං. **දුන්නිවාරයන්ති** විසභාගාරම්මණං ගච්ඡන්තං පටිසෙධෙතුං දුක්ඛත්තා දුන්නිවාරයං. **උසුකාරොව තෙජනන්ති** යථා නාම උසුකාරො අරඤ්ඤතො එකං වඞ්කදණ්ඩකං ආහරිත්වා නිත්තචං කත්වා කඤ්ජියතෙලෙන මක්ඛෙත්වා අඞ්ගාරකපල්ලෙ තාපෙත්වා රුක්ඛාලකෙ උප්පීළෙත්වා නිවඞ්කං උජුං වාලවිජ්ඣනයොග්ගං කරොති, කත්වා ච පන රාජරාජමහාමත්තානං සිප්පං දස්සෙත්වා මහන්තං සක්කාරසම්මානං ලභති, එවමෙව මෙධාවී පණ්ඩිතො විඤ්ඤූ පුරිසො ඵන්දනාදිසභාවමෙතං චිත්තං ධුතඞ්ගාරඤ්ඤාවාසවසෙන, නිත්තචං අපගතඔළාරිකකිලෙසං කත්වා සද්ධාසිනෙහෙන තෙමෙත්වා කායිකචෙතසිකවීරියෙන තාපෙත්වා සමථවිපස්සනාලකෙ උප්පීළෙත්වා උජුං අකුටිලං නිබ්බිසෙවනං කරොති, කත්වා ච පන සඞ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා මහන්තං අවිජ්ජක්ඛන්ධං පදාලෙත්වා, ‘‘තිස්සො විජ්ජා, ඡ අභිඤ්ඤා, නව ලොකුත්තරධම්මෙ’’ති ඉමං විසෙසං හත්ථගතමෙව කත්වා අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යභාවං ලභති.

වාරිජොවාති මච්ඡො විය, **ථලෙ ඛිත්තොති** හත්ථෙන වා පාදෙන වා ජාලාදීනං වා අඤ්ඤතරෙන ථලෙ ඡඩ්ඩිතො. **ඔකමොකතඋබ්භතොති** ‘‘ඔකපුණ්ණෙහි චීවරෙහී’’ති එත්ථ (මහාව. 306) උදකං ඔකං, ‘‘ඔකං පහාය අනිකෙතසාරී’’ති එත්ථ (සු. නි. 850) ආලයො, එත්ථ උභයම්පි ලබ්භති. ‘‘ඔකමොකතඋබ්භතො’’ති හි එත්ථ **ඔකමොකතොති** උදකසඞ්ඛාතා ආලයාති අයමත්ථො. **උබ්භතොති** උද්ධටො. **පරිප්ඵන්දතිදං චිත්තන්ති** යථා සො උදකාලයතො උබ්භතො ථලෙ ඛිත්තො මච්ඡො උදකං අලභන්තො පරිප්ඵන්දති, එවමිදං පඤ්චකාමගුණාලයාභිරතං චිත්තං තතො උද්ධරිත්වා මාරධෙය්‍යසඞ්ඛාතං වට්ටං පහාතුං විපස්සනාකම්මට්ඨානෙ ඛිත්තං කායිකචෙතසිකවීරියෙන සන්තාපියමානං පරිප්ඵන්දති, සණ්ඨාතුං න සක්කොති. එවං සන්තෙපි ධුරං අනික්ඛිපිත්වා මෙධාවී පුග්ගලො තං වුත්තනයෙනෙව උජුං කම්මනියං කරොතීති අත්ථො. අපරො නයො – ඉදං මාරධෙය්‍යං කිලෙසවට්ටං අවිජහිත්වා ඨිතං චිත්තං සො වාරිජො විය පරිප්ඵන්දති, තස්මා **මාරධෙය්‍යං පහාතවෙ,** යෙන කිලෙසවට්ටසඞ්ඛාතෙන මාරධෙය්‍යොනෙව පරිප්ඵන්දති, තං පහාතබ්බන්ති.

ගාථාපරියොසානෙ මෙඝියත්ථෙරො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතො, අඤ්ඤෙපි බහූ සොතාපන්නාදයො ජාතාති.

මෙඝියත්ථෙරවත්ථු පඨමං.

2. අඤ්ඤතරභික්ඛුවත්ථු

දුන්නිග්ගහස්ස ලහුනොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං භික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

කොසලරඤ්ඤො කිර විජිතෙ පබ්බතපාදෙ මාතිකගාමො නාම එකො ඝනවාසො ගාමො අහොසි. අථෙකදිවසං සට්ඨිමත්තා භික්ඛූ සත්ථු සන්තිකෙ යාව අරහත්තා කම්මට්ඨානං කථාපෙත්වා තං ගාමං ගන්ත්වා පිණ්ඩාය පවිසිංසු. අථ නෙ යො තස්ස ගාමස්ස සාමිකො මාතිකො නාම, තස්ස මාතා දිස්වා ගෙහෙ නිසීදාපෙත්වා නානග්ගරසෙන යාගුභත්තෙන පරිවිසිත්වා, ‘‘භන්තෙ, කත්ථ ගන්තුකාමා’’ති පුච්ඡි. ‘‘යථා ඵාසුකට්ඨානං මහාඋපාසිකෙ’’ති. සා

‘‘වස්සාවාසට්ඨානං, අය්‍යා, පරියෙසන්ති මඤ්ඤෙ’’ති ඤත්වා පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා, ‘‘සචෙ, අය්‍යා, ඉමං තෙමාසං ඉධ වසිස්සන්ති, අහං තීණි සරණානි, පඤ්ච සීලානි ගහෙත්වා උපොසථකම්මං කරිස්සාමී’’ති ආහ. භික්ඛූ ‘‘මයං ඉමං නිස්සාය භික්ඛාය අකිලමන්තා භවනිස්සරණං කාතුං සක්ඛිස්සාමා’’ති අධිවාසයිංසු. සා තෙසං වසනට්ඨානං විහාරං පටිජග්ගිත්වා අදාසි.

තෙ තත්ථෙව වසන්තා එකදිවසං සන්නිපතිත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං ඔවදිංසු, ‘‘ආවුසො, අම්හෙහි පමාදචාරං චරිතුං න වට්ටති. අම්හාකඤ්හි සකගෙහං විය අට්ඨ මහානිරයා විවටද්වාරායෙව, ධරමානකබුද්ධස්ස ඛො පන සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා මයං ආගතා, බුද්ධා ච නාම පදානුපදිකං විචරන්තෙනාපි සඨෙන ආරාධෙතුං න සක්කා, යථාජ්ඣාසයෙනෙව ආරාධෙතුං සක්කා, අප්පමත්තා හොථ, ද්වීහි එකට්ඨානෙ න ඨාතබ්බං, න නිසීදිතබ්බං, සායං ඛො පන ථෙරූපට්ඨානකාලෙ පාතොව භික්ඛාචාරකාලෙ එකතො භවිස්සාම, සෙසකාලෙ ද්වෙ එකතො න භවිස්සාම, අපිච ඛො පන අඵාසුකෙන භික්ඛුනා ආගන්ත්වා විහාරමජ්ඣෙ ඝණ්ඩියා පහතාය ඝණ්ඩිසඤ්ඤාය ආගන්ත්වා තස්ස භෙසජ්ජං කරිස්සාමා’’ති.

තෙසු එවං කතිකං කත්වා විහරන්තෙසු එකදිවසං සා උපාසිකා සප්පිතෙලඵාණිතාදීනි ගාහාපෙත්වා දාසදාසිකම්මකරාදීහි පරිවුතා සායන්හසමයෙ තං විහාරං ගන්ත්වා විහාරමජ්ඣෙ භික්ඛූ අදිස්වා, ‘‘කහං නු ඛො, අය්‍යා, ගතා’’ති පුරිසෙ පුච්ඡිත්වා, ‘‘අත්තනො අත්තනො රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානෙසු නිසින්නා භවිස්සන්ති, අය්‍යෙ’’ති වුත්තෙ, ‘‘කිං නු ඛො කත්වා දට්ඨුං සක්ඛිස්සාමී’’ති ආහ. අථ නං භික්ඛුසඞ්ඝස්ස කතිකවත්තං ජානනමනුස්සා ආහංසු – ‘‘ඝණ්ඩියා පහතාය සන්නිපතිස්සන්ති, අය්‍යෙ’’ති. සා ච ඝණ්ඩිං පහරාපෙසි. භික්ඛූ ඝණ්ඩිසද්දං සුත්වා, ‘‘කස්සචි අඵාසුකං භවිස්සතී’’ති සකසකට්ඨානෙහි නික්ඛමිත්වා විහාරමජ්ඣෙ සන්නිපතිංසු. ද්වෙපි ජනා එකමග්ගෙනාගතා නාම නත්ථි. උපාසිකා එකෙකට්ඨානතො එකෙකමෙව ආගච්ඡන්තං දිස්වා, ‘‘මම පුත්තෙහි අඤ්ඤමඤ්ඤං කලහො කතො භවිස්සතී’’ති චින්තෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං වන්දිත්වා පුච්ඡි – ‘‘කලහං නු ඛො, භන්තෙ, කරිත්ථා’’ති? ‘‘න කරොම, මහාඋපාසිකෙ’’ති. ‘‘සචෙ වො, භන්තෙ, කලහො නත්ථි, අථ කස්මා යථා අම්හාකං ගෙහං ආගච්ඡන්තා සබ්බෙ එකතොව ආගච්ඡථ, එවං අනාගන්ත්වා එකෙකට්ඨානතො එකෙකාව ආගතා’’ති? ‘‘මහාඋපාසිකෙ, එකෙකස්මිං ඨානෙ නිසීදිත්වා සමණධම්මං කරිම්හා’’ති. ‘‘කො එස , භන්තෙ, සමණධම්මො නාමා’’ති? ‘‘ද්වත්තිංසාකාරෙ සජ්ඣායං කරොම, අත්තභාවෙ ච ඛයවයං පට්ඨපෙම, මහාඋපාසිකෙ’’ති. ‘‘කිං පන, භන්තෙ, ද්වත්තිංසාකාරෙ සජ්ඣායං කාතුං, අත්තභාවෙ ච ඛයවයං පට්ඨපෙතුං තුම්හාකමෙව වට්ටති, උදාහු අම්හාකම්පීති, කස්සචිපි අවාරිතො එස ධම්මො, මහාඋපාසිකෙ’’ති. ‘‘තෙන හි, භන්තෙ, මය්හම්පි ද්වත්තිංසාකාරං දෙථ, අත්තභාවෙ ච ඛයවයපට්ඨපනං ආචික්ඛථා’’ති. ‘‘තෙන හි උග්ගණ්හ, මහාඋපාසිකෙ’’ති සබ්බං උග්ගණ්හාපෙසුං.

සා තතො පට්ඨාය ද්වත්තිංසාකාරෙ සජ්ඣායං කත්වා අත්තනි ඛයවයං පට්ඨපෙත්වා තෙහි භික්ඛූහි පුරෙතරමෙව තයො මග්ගෙ, තීණි ච ඵලානි පාපුණි. මග්ගෙනෙව චස්සා චතස්සො පටිසම්භිදා ලොකියඅභිඤ්ඤා ච ආගමිංසු. සා මග්ගඵලසුඛතො වුට්ඨාය දිබ්බචක්ඛුනා ඔලොකෙත්වා, ‘‘කදා නු ඛො මම පුත්තෙහි අයං ධම්මො අධිගතො’’ති උපධාරෙන්තී සබ්බෙපිමෙ සරාගා සදොසා සමොහා ඣානවිපස්සනාමත්තම්පි තෙසං නත්ථි, ‘‘කිං නු ඛො මය්හං පුත්තානං අරහත්තස්ස උපනිස්සයො අත්ථි, නත්ථී’’ති ආවජ්ජෙත්වා, ‘‘අත්ථී’’ති දිස්වා, ‘‘සෙනාසනසප්පායං නු ඛො අත්ථි, නත්ථී’’ති ආවජ්ජෙත්වා තම්පි දිස්වා, ‘‘පුග්ගලසප්පායං නු ඛො ලභන්ති, න ලභන්තී’’ති ආවජ්ජෙසි, පුග්ගලසප්පායම්පි දිස්වා, ‘‘ආහාරසප්පායං නු ඛො ලභන්ති, න ලභන්තී’’ති උපධාරෙන්තී ‘‘ආහාරසප්පායං නෙසං නත්ථී’’ති දිස්වා තතො පට්ඨාය නානාවිධං යාගුං, අනෙකප්පකාරං ඛජ්ජකං, නානග්ගරසඤ්ච භොජනං සම්පාදෙත්වා ගෙහෙ භික්ඛූ නිසීදාපෙත්වා දක්ඛිණොදකං දත්වා, ‘‘භන්තෙ , තුම්හාකං යං යං රුච්චති, තං තං ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජථා’’ති නිය්‍යාදෙසි. තෙ යථාරුචි යාගුආදීනි ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජන්ති. තෙසං සප්පායාහාරං ලභන්තානං චිත්තං එකග්ගං අහොසි.

තෙ එකග්ගෙන චිත්තෙන විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා න චිරස්සෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා චින්තයිංසු – ‘‘අහො මහාඋපාසිකා අම්හාකං පතිට්ඨා ජාතා, සචෙ මයං සප්පායාහාරං න ලභිම්හ, න නො මග්ගඵලපටිවෙධො අභවිස්ස, ඉදානි වුට්ඨවස්සා පවාරෙත්වා සත්ථු සන්තිකං ගමිස්සාමා’’ති. තෙ ‘‘සත්ථාරං දට්ඨුකාමම්හා’’ති මහාඋපාසිකං ආපුච්ඡිංසු. ‘‘මහාඋපාසිකා සාධු, අය්‍යා’’ති. තෙ අනුගන්ත්වා පුනපි, ‘‘භන්තෙ, අම්හෙ ඔලොකෙය්‍යාථා’’ති බහූනි පියවචනානි වත්වා පටිනිවත්ති. තෙපි ඛො භික්ඛූ සාවත්ථිං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසින්නා ‘‘කච්චි, භික්ඛවෙ, ඛමනීයං, කච්චි යාපනීයං, න ච පිණ්ඩකෙන කිලමිත්ථා’’ති වුත්තෙ ‘‘ඛමනීයං, භන්තෙ, යාපනීයං, භන්තෙ, පිණ්ඩකෙන පන නෙව කිලමිම්හ. අම්හාකඤ්හි මාතිකමාතා නාමෙකා උපාසිකා චිත්තාචාරං ඤත්වා, ‘අහො වත නො එවරූපං නාම ආහාරං පටියාදෙය්‍යා’ති චින්තිතෙ යථාචින්තිතං ආහාරං පටියාදෙත්වා අදාසී’’ති තස්සා ගුණකථං කථයිංසු.

අඤ්ඤතරො භික්ඛු තස්සා ගුණකථං සුත්වා තත්ථ ගන්තුකාමො හුත්වා සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, තං ගාමං ගමිස්සාමී’’ති සත්ථාරං ආපුච්ඡිත්වා ජෙතවනතො නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන තං ගාමං පත්වා විහාරං පවිසනදිවසෙයෙව චින්තෙසි – ‘‘අයං කිර උපාසිකා චින්තිතචින්තිතං ජානාති, අහඤ්ච මග්ගකිලන්තො විහාරං පටිජග්ගිතුං න සක්ඛිස්සාමි, අහො වත මෙ විහාරපටිජග්ගකං මනුස්සං පෙසෙය්‍යා’’ති. උපාසිකා ගෙහෙ නිසින්නාව ආවජ්ජෙන්තී තමත්ථං ඤත්වා, ‘‘ගච්ඡ, විහාරං පටිජග්ගිත්වා එහී’’ති මනුස්සං පෙසෙසි. ඉතරොපි පානීයං පිවිතුකාමො ‘‘අහො වත මෙ සක්ඛරපානකං කත්වා පෙසෙය්‍යා’’ති චින්තෙසි. උපාසිකා තම්පි පෙසෙසි. සො පුනදිවසෙ ‘‘පාතොව

සිනිද්ධයාගුං මෙ සඋත්තරිභඞ්ගං පෙසෙතූ''ති චින්තෙසි. උපාසිකා තථා අකාසි . සො යාගුං පිවිත්වා, ''අහො වත මෙ එවරූපං ඛජ්ජකං පෙසෙය්‍යා''ති චින්තෙසි. උපාසිකා තම්පි පෙසෙසි. සො චින්තෙසි – ''අයං උපාසිකා මයා සබ්බං චින්තිතචින්තිතං පෙසෙසි, අහං එතං දට්ඨුකාමො, අහො වත මෙ නානග්ගරසභොජනං ගාහාපෙත්වා සයමෙව ආගච්ඡෙය්‍යා''ති. උපාසිකා ''මම පුත්තො මං දට්ඨුකාමො, ආගමනං මෙ පච්චාසීසතී''ති භොජනං ගාහාපෙත්වා විහාරං ගන්ත්වා තස්ස අදාසි. සො කතභත්තකිච්චො ''මාතිකමාතා නාම ත්වං, මහාඋපාසිකෙ''ති පුච්ඡි. ''ආම, තාතා''ති. ''ත්වං පරචිත්තං ජානාසී''ති? ''කිං මං පුච්ඡසි, තාතා''ති? ''මයා චින්තිතචින්තිතං සබ්බමකාසි, තෙන තං පුච්ඡාමී''ති. ''පරචිත්තජානනකභික්ඛූ බහූ, තාතා''ති? ''නාහං අඤ්ඤෙ පුච්ඡාමි, තුවං පුච්ඡාමි, උපාසිකෙ''ති. එවං සන්තෙපි උපාසිකා ''පරචිත්තං ජානාමී''ති අවත්වා ''පරචිත්තං ජානන්තා නාම එවං කරොන්ති පුත්තා''ති ආහ. සො ''භාරියං වතිදං කම්මං, පුථුජ්ජනා නාම සොභනම්පි අසොභනම්පි චින්තෙන්ති, සචාහං කිඤ්චි අයුත්තං චින්තයිස්සාමි, සහ භණ්ඩකෙන චොරං චූළාය ගණ්හන්තී විය මං විප්පකාරං පාපෙය්‍ය, මයා ඉතො පලායිතුං වට්ටතී''ති චින්තෙත්වා, ''උපාසිකෙ, අහං ගමිස්සාමී''ති ආහ. ''කහං, අය්‍යා''ති? ''සත්ථු සන්තිකං, උපාසිකෙ''ති. ''වසථ තාව, භන්තෙ, ඉධා''ති. ''න වසිස්සාමි, උපාසිකෙ, ගමිස්සාමෙවා''ති නික්ඛමිත්වා සත්ථු සන්තිකං අගමාසි. අථ නං සත්ථා ''කිං භික්ඛු න ත්වං තත්ථ වසසී''ති පුච්ඡි. ''ආම, භන්තෙ, න සක්කා තත්ථ වසිතු''න්ති. ''කිං කාරණා භික්ඛූ''ති? ''භන්තෙ, සා උපාසිකා චින්තිතචින්තිතං සබ්බං ජානාති, පුථුජ්ජනා ච නාම සොභනම්පි අසොභනම්පි චින්තෙන්ති, සචාහං කිඤ්චි අයුත්තං චින්තෙස්සාමි, සහ භණ්ඩකෙන චොරං චූළාය ගණ්හන්තී විය මං විප්පකාරං පාපෙස්සතී''ති චින්තෙත්වා ආගතොම්හීති. ''භික්ඛු, තත්ථෙව තයා වසිතුං වට්ටතී''ති , ''න සක්කොමි, භන්තෙ, නාහං තත්ථ වසිස්සාමී''ති. ''තෙන හි ත්වං, භික්ඛු, එකමෙව රක්ඛිතුං සක්ඛිස්සසී''ති. ''කිං, භන්තෙ''ති? ''තව චිත්තමෙව රක්ඛ, චිත්තං නාමෙතං දුරක්ඛං, ත්වං අත්තනො චිත්තමෙව නිග්ගණ්හ, මා අඤ්ඤං කිඤ්චි චින්තයි, චිත්තං නාමෙතං දුන්නිග්ගහ''න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

35. ''දුන්නිග්ගහස්ස ලහුනො, යත්ථකාමනිපාතිනො;
චිත්තස්ස දමථො සාධු, චිත්තං දන්තං සුඛාවහ''න්ති.

තත්ථ චිත්තං නාමෙතං දුක්ඛෙන නිග්ගය්හතීති දුන්නිග්ගහං. ලහුං උප්පජ්ජති ච නිරුජ්ඣති චාති ලහු. තස්ස **දුන්නිග්ගහස්ස ලහුනො. යත්ථකාමනිපාතිනො**ති යත්ථ කත්ථචිදෙව නිපතනසීලස්ස. එතඤ්හි ලභිතබ්බට්ඨානං වා අලභිතබ්බට්ඨානං වා යුත්තට්ඨානං වා අයුත්තට්ඨානං වා න ජානාති, නෙව ජාතිං ඔලොකෙති, න ගොත්තං, න වයං. යත්ථ යත්ථ ඉච්ඡති, තත්ථ තත්ථෙව නිපතතීති ''යත්ථකාමනිපාතී''ති වුච්චති. තස්ස එවරූපස්ස **චිත්තස්ස දමථො සාධු** චතූහි අරියමග්ගෙහි දන්තභාවො යථා නිබ්බිසෙවනං හොති, තථා කතභාවො සාධු. කිං කාරණා? ඉදඤ්හි **චිත්තං දන්තං සුඛාවහං** නිබ්බිසෙවනං කතං මග්ගඵලසුඛං පරමත්ථනිබ්බානසුඛඤ්ච ආවහතීති.

දෙසනාපරියොසානෙ සම්පත්තපරිසාය බහූ සොතාපන්නාදයො අහෙසුං, මහාජනස්ස සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා ජාතාති.

සත්ථා තස්ස භික්ඛුනො ඉමං ඔවාදං දත්වා, ''ගච්ඡ, භික්ඛු, අඤ්ඤං කිඤ්චි අචින්තයිත්වා තත්ථෙව වසාහී''ති පහිණි. සො භික්ඛු සත්ථු සන්තිකා ඔවාදං ලභිත්වා තත්ථ අගමාසි. කිඤ්චි බහිද්ධා චින්තනං නාම න චින්තෙසි. මහාඋපාසිකාපි දිබ්බෙන චක්ඛුනා ඔලොකෙන්තී ථෙරං දිස්වා, ''ඉදානි ඔවාදදායකං ආචරියං ලභිත්වා පුනාගතො මම පුත්තො''ති අත්තනො ඤාණෙනෙව පරිච්ඡින්දිත්වා තස්ස සප්පායාහාරං පටියාදෙත්වා අදාසි. සො සප්පායභොජනං සෙවිත්වා කතිපාහෙනෙව අරහත්තං පත්වා මග්ගඵලසුඛෙන වීතිනාමෙන්තො ''අහො මහාඋපාසිකා මය්හං පතිට්ඨා ජාතා, අහං ඉමං නිස්සාය භවනිස්සරණං පත්තොම්හී''ති චින්තෙත්වා, ''ඉමස්මිං තාව මෙ අත්තභාවෙ පතිට්ඨා ජාතා, සංසාරෙ පන මෙ සංසරන්තස්ස අඤ්ඤෙසුපි අත්තභාවෙසු අයං පතිට්ඨා භූතපුබ්බා, නො''ති උපධාරෙන්තො එකූනඅත්තභාවසතං අනුස්සරි. සාපි එකූනඅත්තභාවසතෙ තස්ස පාදපරිචාරිකා අඤ්ඤෙසු පටිබද්ධචිත්තා හුත්වා තං ජීවිතා වොරොපෙසි. ථෙරො තස්සා එත්තකං අගුණං දිස්වා, ''අහො මයං මහාඋපාසිකා භාරියං කම්මං අකාසී''ති චින්තෙසි.

මහාඋපාසිකාපි ගෙහෙ නිසින්නාව ''කිං නු ඛො මය්හං පුත්තස්ස පබ්බජිතකිච්චං මත්තකං පත්තං, නො''ති උපධාරයමානා තස්ස අරහත්තපත්තිං ඤත්වා උත්තරි උපධාරියමානා, ''මම පුත්තො අරහත්තං පත්වා අහො වත මෙ අයං උපාසිකා මහතී පතිට්ඨා ජාතා''ති චින්තෙත්වා, ''අතීතෙපි නු ඛො මෙ අයං පතිට්ඨා භූතපුබ්බා, නො''ති උපධාරෙන්තො එකූනඅත්තභාවසතං අනුස්සරි, ''අහං ඛො පන එකූනඅත්තභාවසතෙ අඤ්ඤෙහි සද්ධිං එකතො හුත්වා එතං ජීවිතා වොරොපෙසිං, අයං මෙ එත්තකං අගුණං දිස්වා 'අහො භාරියං කම්මං කතං උපාසිකාය''ති චින්තෙසි. ''අත්ථි නු ඛො එවං සංසාරෙ සංසරන්තියා මම පුත්තස්ස උපකාරො කතපුබ්බො''ති උපධාරයමානා තතො උත්තරිං සතමං අත්තභාවං අනුස්සරිත්වා සතමෙ අත්තභාවෙ මයා එතස්ස පාදපරිචාරිකාය හුත්වා එතස්මිං ජීවිතා වොරොපනට්ඨානෙ ජීවිතදානං දින්නං, අහො මයා මම පුත්තස්ස මහාඋපකාරො කතපුබ්බො''ති ගෙහෙ නිසින්නාව උත්තරිං විසෙසෙත්වා ''උපධාරෙථා''ති ආහ. සො දිබ්බාය සොතධාතුයා සද්දං සුත්වා විසෙසෙත්වා සතමං අත්තභාවං අනුස්සරිත්වා තත්ථ තාය අත්තනො ජීවිතස්ස දින්නභාවං දිස්වා, ''අහො මම ඉමාය මහාඋපාසිකාය උපකාරො කතපුබ්බො''ති අත්තමනො හුත්වා තස්සා තත්ථෙව චතූසු මග්ගඵලෙසු පඤ්හං කථෙත්වා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායීති.

අඤ්ඤතරභික්ඛුවත්ථු දුතියං.

3. අඤ්ඤතරඋක්කණ්ඨිතභික්ඛුවත්ථු

සුදුද්දසන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං විහරන්තො අඤ්ඤතරං උක්කණ්ඨිතභික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

සත්ථරි කිර සාවත්ථියං විහරන්තෙ එකො සෙට්ඨිපුත්තො අත්තනො කුලූපගත්ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා, ''භන්තෙ, අහං දුක්ඛා මුච්චිතුකාමො, එකං මෙ දුක්ඛතො මුච්චනකාරණං කථෙථා''ති ආහ. ''සාධාවුසො, සචෙසි දුක්ඛා මුච්චිතුකාමො, සලාකභත්තං දෙහි, පක්ඛිකභත්තං දෙහි, වස්සාවාසිකං දෙහි, චීවරාදයො පච්චයෙ දෙහි, අත්තනො සාපතෙය්‍යං තයො කොට්ඨාසෙ කත්වා එකෙන කම්මන්තං පයොජෙහි, එකෙන පුත්තදාරං පොසෙහි, එකං බුද්ධසාසනෙ දෙහී''ති ආහ. සො ''සාධු, භන්තෙ''ති වුත්තපටිපාටියා සබ්බං කත්වා පුන ථෙරං පුච්ඡි – ''තතො උත්තරිං අඤ්ඤං කිං කරොමි, භන්තෙ''ති? ''ආවුසො, තීණි සරණානි ගණ්හ, පඤ්ච සීලානි ගණ්හාහී''ති. තානිපි පටිග්ගහෙත්වා තතො උත්තරිං පුච්ඡි. ''තෙන හි දස සීලානි ගණ්හාහී''ති. ''සාධු, භන්තෙ''ති ගණ්හි. සො එවං අනුපුබ්බෙන පුඤ්ඤකම්මස්ස කතත්තා අනුපුබ්බසෙට්ඨිපුත්තො නාම ජාතො. තතො ''උත්තරිම්පි කත්තබ්බං අත්ථි, භන්තෙ''ති පුන පුච්ඡිත්වා, ''තෙන හි පබ්බජාහී''ති වුත්තො නික්ඛමිත්වා පබ්බජි. තස්සෙකො ආභිධම්මිකභික්ඛු ආචරියො අහොසි. එකො විනයධරො උපජ්ඣායො. තස්ස ලද්ධූපසම්පදස්ස ආචරියො අත්තනො සන්තිකං ආගතකාලෙ අභිධම්මෙ පඤ්හං කථෙසි – ''බුද්ධසාසනෙ නාම ඉදං කාතුං වට්ටති, ඉදං න වට්ටතී''ති. උපජ්ඣායොපිස්ස අත්තනො සන්තිකං ආගතකාලෙ විනයෙ පඤ්හං කථෙසි – ''බුද්ධසාසනෙ නාම ඉදං කාතුං වට්ටති, ඉදං න වට්ටති, ඉදං කප්පති, ඉදං න කප්පතී''ති. සො චින්තෙසි – ''අහො භාරියං ඉදං කම්මං, අහං දුක්ඛා මුච්චිතුකාමො පබ්බජිතො, ඉධ ච මම හත්ථපසාරණට්ඨානම්පි න පඤ්ඤායති, ගෙහෙ ඨත්වාව දුක්ඛා මුච්චිතුං සක්කා, මයා ගිහිනා භවිතුං වට්ටතී''ති. සො තතො පට්ඨාය උක්කණ්ඨිතො අනභිරතො ද්වත්තිංසාකාරෙ සජ්ඣායං න කරොති, උද්දෙසං න ගණ්හාති, කිසො ලූඛො ධමනිසන්ථතගත්තො ආලස්සියාභිභූතො කච්ඡුපරිකිණ්ණො අහොසි.

අථ නං දහරසාමණෙරා, ''ආවුසො, කිං ත්වං ඨිතට්ඨානෙ ඨිතොව නිසින්නට්ඨානෙ නිසින්නොව අහොසි, පණ්ඩුරොගාභිභූතො කිසො ලූඛො ධමනිසන්ථතගත්තො ආලස්සියාභිභූතො කච්ඡුපරිකිණ්ණො, කිං තෙ කත''න්ති පුච්ඡිංසු. ''උක්කණ්ඨිතොම්හි, ආවුසො''ති. ''කිං කාරණා''ති? සො තං පවත්තිං ආරොචෙසි. තෙ තස්ස ආචරියුපජ්ඣායානං ආචික්ඛිංසු. ආචරියුපජ්ඣායා තං ආදාය සත්ථු සන්තිකං අගමංසු. සත්ථා ''කිං, භික්ඛවෙ, ආගතත්ථා''ති ආහ. ''භන්තෙ, අයං භික්ඛු තුම්හාකං සාසනෙ උක්කණ්ඨිතො''ති. ''එවං කිර භික්ඛූ''ති. ''ආම, භන්තෙ''ති. ''කිං කාරණා''ති? ''අහං, භන්තෙ, දුක්ඛා මුච්චිතුකාමොව පබ්බජිතො, තස්ස මෙ ආචරියො අභිධම්මකථං කථෙසි, උපජ්ඣායො විනයකථං කථෙසි, ස්වාහං 'ඉධ මෙ හත්ථපසාරණට්ඨානම්පි නත්ථි, ගිහිනා හුත්වා සක්කා දුක්ඛා මුච්චිතුං, ගිහී භවිස්සාමී'ති සන්නිට්ඨානමකාසිං, භන්තෙ''ති. ''සචෙ ත්වං, භික්ඛු, එකමෙව රක්ඛිතුං සක්ඛිස්සසි, අවසෙසානං රක්ඛනකිච්චං නත්ථී''ති. ''කිං, භන්තෙ''ති? ''තව චිත්තමෙව රක්ඛිතුං සක්ඛිස්සසී''ති. ''සක්ඛිස්සාමි, භන්තෙ''ති. ''තෙන හි අත්තනො චිත්තමෙව රක්ඛාහි, සක්කා දුක්ඛා මුච්චිතු''න්ති ඉමං ඔවාදං දත්වා ඉමං ගාථමාහ –

36. ''සුදුද්දසං සුනිපුණං, යත්ථකාමනිපාතිනං;
චිත්තං රක්ඛෙථ මෙධාවී, චිත්තං ගුත්තං සුඛාවහ''න්ති.

තත්ථ **සුදුද්දසන්ති** සුට්ඨු දුද්දසං. **සුනිපුණන්ති** සුට්ඨු නිපුණං පරමසණ්හං. **යත්ථකාමනිපාතිනන්ති** ජාතිආදීනි අනොලොකෙත්වා ලභිතබ්බාලභිතබ්බයුත්තායුත්තට්ඨානෙසු යත්ථ කත්ථචි නිපතනසීලං. **චිත්තං රක්ඛෙථ මෙධාවීති** අන්ධබාලො දුම්මෙධො අත්තනො චිත්තං රක්ඛිතුං සමත්ථො නාම නත්ථි, චිත්තවසිකො හුත්වා අනයබ්‍යසනං පාපුණාති. මෙධාවී පන පණ්ඩිතොව චිත්තං රක්ඛිතුං සක්කොති, තස්මා ත්වම්පි චිත්තමෙව ගොපෙහි. ඉදඤ්හි **චිත්තං ගුත්තං සුඛාවහං** මග්ගඵලනිබ්බානසුඛානි ආවහතීති.

දෙසනාපරියොසානෙ සො භික්ඛු සොතාපත්තිඵලං පාපුණි, අඤ්ඤෙපි බහූ සොතාපන්නාදයො අහෙසුං, දෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා අහොසීති.

අඤ්ඤතරඋක්කණ්ඨිතභික්ඛුවත්ථු තතියං.

4. සඞ්ඝරක්ඛිතභාගිනෙය්‍යත්ථෙරවත්ථු

දූරඞ්ගමන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං විහරන්තො සඞ්ඝරක්ඛිතං නාම භික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිරෙකො කුලපුත්තො සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතො ලද්ධූපසම්පදො සඞ්ඝරක්ඛිතත්ථෙරො නාම හුත්වා කතිපාහෙනෙව අරහත්තං පාපුණි. තස්ස කනිට්ඨභගිනී පුත්තං ලභිත්වා ථෙරස්ස නාමං අකාසි. සො භාගිනෙය්‍යසඞ්ඝරක්ඛිතො නාම හුත්වා වයප්පත්තො ථෙරස්සෙව සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා ලද්ධූපසම්පදො අඤ්ඤතරස්මිං ගාමකාරාමෙ වස්සං උපගන්ත්වා, ''එකං සත්තහත්ථං, එකං අට්ඨහත්ථ''න්ති ද්වෙ වස්සාවාසිකසාටකෙ ලභිත්වා අට්ඨහත්ථං ''උපජ්ඣායස්ස මෙ භවිස්සතී''ති සල්ලක්ඛෙත්වා ''සත්තහත්ථං මය්හං භවිස්සතී''ති චින්තෙත්වා වුට්ඨවස්සො ''උපජ්ඣායං පස්සිස්සාමී''ති ආගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ පිණ්ඩාය චරන්තො ආගන්ත්වා ථෙරෙ විහාරං අනාගතෙයෙව විහාරං පවිසිත්වා ථෙරස්ස දිවාට්ඨානං සම්මජ්ජිත්වා පාදොදකං

උපට්ඨපෙත්වා ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා ආගමනමග්ගං ඔලොකෙන්තො නිසීදි. අථස්සාගමනභාවං දිස්වා පච්චුග්ගමනං කත්වා පත්තචීවරං පටිග්ගහෙත්වා, ''නිසීදථ, භන්තෙ''ති ථෙරං නිසීදාපෙත්වා තාලවණ්ටං ආදාය බීජිත්වා පානීයං දත්වා පාදෙ ධොවිත්වා තං සාටකං ආනෙත්වා පාදමූලෙ ඨපෙත්වා, ''භන්තෙ, ඉමං පරිභුඤ්ජථා''ති වත්වා බීජයමානො අට්ඨාසි.

අථ නං ථෙරො ආහ – ''සඞ්ඝරක්ඛිත, මය්හං චීවරං පරිපුණ්ණං, ත්වමෙව පරිභුඤ්ජා''ති. ''භන්තෙ, මයා ලද්ධකාලතො පට්ඨාය අයං තුම්හාකමෙව සල්ලක්ඛිතො, පරිභොගං කරොථා''ති. ''හොතු, සඞ්ඝරක්ඛිත, පරිපුණ්ණං මෙ චීවරං, ත්වමෙව පරිභුඤ්ජා''ති. ''භන්තෙ, මා එවං කරොථ, තුම්හෙහි පරිභුත්තෙ මය්හං මහප්ඵලං භවිස්සතී''ති. අථ නං තස්ස පුනප්පුනං කථෙන්තස්සපි ථෙරො න ඉච්ඡියෙව.

එවං සො බීජයමානො ඨිතොව චින්තෙසි – ''අහං ථෙරස්ස ගිහිකාලෙ භාගිනෙය්‍යො, පබ්බජිතකාලෙ සද්ධිවිහාරිකො, එවම්පි මයා සද්ධිං උපජ්ඣායො පරිභොගං න කත්තුකාමො. ඉමස්මිං මයා සද්ධිං පරිභොගං අකරොන්තෙ කිං මෙ සමණභාවෙන, ගිහී භවිස්සාමී''ති. අථස්ස එතදහොසි – ''දුස්සණ්ඨාපිතො ඝරාවාසො, කිං නු ඛො කත්වා ගිහිභූතො ජීවිස්සාමී''ති. තතො චින්තෙසි – ''අට්ඨහත්ථසාටකං වික්කිණිත්වා එකං එළිකං ගණ්හිස්සාමි, එළිකා නාම ඛිප්පං විජායති, ස්වාහං විජාතං විජාතං වික්කිණිත්වා මූලං කරිස්සාමි, මූලෙ බහූ කත්වා එකං පජාපතිං ආනෙස්සාමි, සා එකං පුත්තං විජායිස්සති. අථස්ස මම මාතුලස්ස නාමං කත්වා චූළයානකෙ නිසීදාපෙත්වා මම පුත්තඤ්ච භරියඤ්ච ආදාය මාතුලං වන්දිතුං ආගමිස්සාමි, ආගච්ඡන්තෙ අන්තරාමග්ගෙ මම භරියං එවං වක්ඛාමි – 'ආනෙහි තාව මෙ පුත්තං වහිස්සාමින'න්ති. සා 'කිං තෙ පුත්තෙන, එහි, ඉමං යානකං පාජෙහී'ති වත්වා පුත්තං ගහෙත්වා, 'අහං නෙස්සාමි න'න්ති නෙත්වා සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තී චක්කපථෙ ඡඩ්ඩෙස්සති. අථස්ස සරීරං අභිරුහිත්වා චක්කං ගමිස්සති, අථ නං 'ත්වං මම පුත්තං නෙව මය්හං අදාසි, නං සන්ධාරෙතුං නාසක්ඛි නාසිතොස්මි තයා'ති වත්වා පතොදයට්ඨියා පිට්ඨියං පහරිස්සාමී''ති.

සො එවං චින්තෙන්තොව ඨත්වා බීජයමානො ථෙරස්ස සීසෙ තාලවණ්ටෙන පහරි. ථෙරො ''කිං නු ඛො අහං සඞ්ඝරක්ඛිතෙන සීසෙ පහතො''ති උපධාරෙන්තො තෙන චින්තිතචින්තිතං සබ්බං ඤත්වා, ''සඞ්ඝරක්ඛිත, මාතුගාමස්ස පහාරං දාතුං නාසක්ඛි, කො එත්ථ මහල්ලකත්ථෙරස්ස දොසො''ති ආහ. සො ''අහො නට්ඨොම්හි, ඤාතං කිර මෙ උපජ්ඣායෙන චින්තිතචින්තිතං, කිං මෙ සමණභාවෙනා''ති තාලවණ්ටං ඡඩ්ඩෙත්වා පලායිතුං ආරද්ධො.

අථ නං දහරා ච සාමණෙරා ච අනුබන්ධිත්වා ආදාය සත්ථු සන්තිකං අගමංසු. සත්ථා තෙ භික්ඛූ දිස්වාව ''කිං, භික්ඛවෙ, ආගතත්ථ, එකො වො භික්ඛු ලද්ධො''ති පුච්ඡි. ''ආම, භන්තෙ, ඉමං දහරං උක්කණ්ඨිත්වා පලායන්තං ගහෙත්වා තුම්හාකං සන්තිකං ආගතම්හා''ති. ''එවං කිර භික්ඛූ''ති? ''ආම, භන්තෙ''ති. ''කිමත්ථං තෙ භික්ඛු එවං භාරියං කම්මං කතං, නනු ත්වං ආරද්ධවීරියස්ස එකස්ස බුද්ධස්ස පුත්තො, මාදිසස්ස නාම බුද්ධස්ස සාසනෙ පබ්බජිත්වා අත්තානං දමෙත්වා සොතාපන්නොති වා සකදාගාමීති වා අනාගාමීති වා අරහාති වා වදාපෙතුං නාසක්ඛි, කිමත්ථං එවං භාරියං කම්මමකාසී''ති? ''උක්කණ්ඨිතොස්මි, භන්තෙ''ති. ''කිං කාරණා උක්කණ්ඨිතොසී''ති? සො එවං වස්සාවාසිකසාටකානං ලද්ධදිවසතො පට්ඨාය යාව ථෙරස්ස තාලවණ්ටෙන පහාරා සබ්බං තං පවත්තිං ආරොචෙත්වා, ''ඉමිනා කාරණෙන පලාතොස්මි, භන්තෙ''ති ආහ. අථ නං සත්ථා ''එහි භික්ඛු, මා චින්තයි චිත්තං නාමෙතං දූරෙ හොන්තම්පි ආරම්මණං සම්පටිච්ඡනකජාතිකං, රාගදොසමොහබන්ධනා මුච්චනත්ථාය වායමිතුං වට්ටතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

37. ''දූරඞ්ගමං එකචරං, අසරීරං ගුහාසයං;
යෙ චිත්තං සංයමෙස්සන්ති, මොක්ඛන්ති මාරබන්ධනා''ති.

තත්ථ **දූරඞ්ගමන්ති** චිත්තස්ස හි මක්කටසුත්තමත්තකම්පි පුරත්ථිමාදිදිසාභාගෙන ගමනාගමනං නාම නත්ථි, දූරෙ සන්තම්පි පන ආරම්මණං සම්පටිච්ඡතීති දූරඞ්ගමං නාම ජාතං. සත්තට්ඨචිත්තානි පන එකතො කණ්ණිකබද්ධානි එකක්ඛණෙ උප්පජ්ජිතුං සමත්ථානි නාම නත්ථි. උප්පත්තිකාලෙ එකෙකමෙව චිත්තං උප්පජ්ජති, තස්මිං නිරුද්ධෙ පුන එකෙකමෙව උප්පජ්ජතීති **එකචරං** නාම ජාතං. චිත්තස්ස සරීරසණ්ඨානං වා නීලාදිප්පකාරො වණ්ණභෙදො වා නත්ථීති **අසරීරං** නාම ජාතං. ගුහා නාම චතුමහාභූතගුහා, ඉදඤ්ච හදයරූපං නිස්සාය පවත්තතීති **ගුහාසයං** නාම ජාතං. **යෙ චිත්තන්ති** යෙ කෙචි පුරිසා වා ඉත්ථියො වා ගහට්ඨා වා පබ්බජිතා වා අනුප්පජ්ජනකකිලෙසස්ස උප්පජ්ජිතුං අදෙන්තා සතිසම්මොසෙන උප්පන්නකිලෙසං පජහන්තා **චිත්තං සංයමෙස්සන්ති** සංයතං අවික්ඛිත්තං කරිස්සන්ති. **මොක්ඛන්ති මාරබන්ධනාති** සබ්බෙතෙ කිලෙසබන්ධනාභාවෙන මාරබන්ධනසඞ්ඛාතා තෙභූමකවට්ටා මුච්චිස්සන්තීති.

දෙසනාපරියොසානෙ භාගිනෙය්‍යසඞ්ඝරක්ඛිතත්ථෙරො සොතාපත්තිඵලං පාපුණි, අඤ්ඤෙපි බහූ සොතාපන්නාදයො ජාතා, මහාජනස්ස සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

සඞ්ඝරක්ඛිතභාගිනෙය්‍යත්ථෙරවත්ථු චතුත්ථං.

5. චිත්තහත්ථත්ථෙරවත්ථු

අනවට්ඨිතචිත්තස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං විහරන්තො චිත්තහත්ථත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකො කිර සාවත්ථිවාසී කුලපුත්තො නට්ඨගොණං පරියෙසන්තො අරඤ්ඤං පවිසිත්වා මජ්ඣන්හිකෙ කාලෙ ගොණං දිස්වා ගොයූථෙ විස්සජ්ජෙත්වා, ''අවස්සං අය්‍යානං සන්තිකෙ ආහාරමත්තං ලභිස්සාමී''ති ඛුප්පිපාසාපීළිතො විහාරං පවිසිත්වා භික්ඛූනං සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. තස්මිං ඛො පන සමයෙ භික්ඛූනං අවක්කාරපාතියං භුත්තාවසෙසකං භත්තං හොති, තෙ තං ඡාතකපීළිතං දිස්වා, ''ඉතො භත්තං ගහෙත්වා භුඤ්ජාහී''ති වදිංසු. බුද්ධකාලෙ ච පන අනෙකසූපබ්‍යඤ්ජනං භත්තං උප්පජ්ජති, සො තතො යාපනමත්තං ගහෙත්වා භුඤ්ජිත්වා පානීයං පිවිත්වා හත්ථෙ ධොවිත්වා භික්ඛූ වන්දිත්වා, ''කිං, භන්තෙ, අජ්ජ, අය්‍යා, නිමන්තනට්ඨානං අගමංසූ''ති පුච්ඡි. ''නත්ථි, උපාසක, භික්ඛූ ඉමිනාව නීහාරෙන නිබද්ධං ලභන්තී''ති. සො ''මයං උට්ඨාය සමුට්ඨාය රත්තින්දිවං නිබද්ධං කම්මං කරොන්තාපි එවං මධුරබ්‍යඤ්ජනං භත්තං න ලභාම, ඉමෙ කිර නිබද්ධං භුඤ්ජන්ති, කිං මෙ ගිහිභාවෙන, භික්ඛු භවිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා භික්ඛූ උපසඞ්කමිත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. අථ නං භික්ඛූ ''සාධු උපාසකා''ති පබ්බාජෙසුං.

සො ලද්ධූපසම්පදො සබ්බප්පකාරං වත්තපටිවත්තං අකාසි. සො බුද්ධානං උප්පන්නෙන ලාභසක්කාරෙන කතිපාහච්චයෙන ථූලසරීරො අහොසි. තතො චින්තෙසි – ''කිං මෙ භික්ඛාය චරිත්වා ජීවිතෙන, ගිහී භවිස්සාමී''ති. සො විබ්භමිත්වා ගෙහං පාවිසි. තස්ස ගෙහෙ කම්මං කරොන්තස්ස කතිපාහෙනෙව සරීරං මිලායි. තතො ''කිං මෙ ඉමිනා දුක්ඛෙන, සමණො භවිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා පුන ගන්ත්වා පබ්බජි. සො කතිපාහං වීතිනාමෙත්වා පුන උක්කණ්ඨිත්වා විබ්භමි, පබ්බජිතකාලෙ පන භික්ඛූනං උපකාරකො හොති. සො කතිපාහෙනෙව පුනපි උක්කණ්ඨිත්වා, ''කිං මෙ ගිහිභාවෙන, පබ්බජිස්සාමී''ති ගන්ත්වා භික්ඛූ වන්දිත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. අථ නං භික්ඛූ උපකාරවසෙන පුන පබ්බාජයිංසු. එවං සො ඉමිනා නියාමෙනෙව ඡක්ඛත්තුං පබ්බජිත්වා උප්පබ්බජිතො. තස්ස භික්ඛූ ''එස චිත්තවසිකො හුත්වා විචරතී''ති **චිත්තහත්ථත්ථෙරොති** නාමං කරිංසු.

තස්සෙවං අපරාපරං විචරන්තස්සෙව භරියා ගබ්භිනී අහොසි. සො සත්තමෙ වාරෙ අරඤ්ඤතො කසිභණ්ඩමාදාය ගෙහං ගන්ත්වා භණ්ඩකං ඨපෙත්වා ''අත්තනො කාසාවං ගණ්හිස්සාමී''ති ගබ්භං පාවිසි . තස්මිං ඛණෙ තස්ස භරියා නිපජ්ජිත්වා නිද්දායති. තස්සා නිවත්ථසාටකො අපගතො හොති, මුඛතො ච ලාලා පග්ඝරති, නාසා සුරසුරායති, මුඛං විවට්ටං, දන්තං සංසති, සා තස්ස උද්ධුමාතකසරීරං විය උපට්ඨාසි. සො ''අනිච්චං දුක්ඛං ඉද''න්ති සඤ්ඤං ලභිත්වා, ''අහං එත්තකං කාලං පබ්බජිත්වා ඉමං නිස්සාය භික්ඛුභාවෙ සණ්ඨාතුං නාසක්ඛි''න්ති කාසායකොටියං ගහෙත්වා උදරෙ බන්ධිත්වා ගෙහා නික්ඛමි.

අථස්ස අනන්තරගෙහෙ ඨිතා සස්සු තං තථා ගච්ඡන්තං දිස්වා, ''අයං පටිඋක්කණ්ඨිතො භවිස්සති, ඉදානෙව අරඤ්ඤතො ආගන්ත්වා කාසාවං උදරෙ බන්ධිත්වාව ගෙහා නික්ඛන්තො විහාරාභිමුඛො ගච්ඡති, කිං නු ඛො''ති ගෙහං පවිසිත්වා නිද්දායමානං ධීතරං පස්සිත්වා ''ඉමං දිස්වා සො විප්පටිසාරී හුත්වා ගතො''ති ඤත්වා ධීතරං පහරිත්වා ''උට්ඨෙහි කාළකණ්ණි, සාමිකො තෙ තං නිද්දායමානං දිස්වා විප්පටිසාරී හුත්වා ගතො, නත්ථි සො ඉතො පට්ඨාය තුය්හ''න්ති ආහ. ''අපෙහි අපෙහි, අම්ම, කුතො තස්ස ගමනං අත්ථි, කතිපාහෙනෙව පුනාගමිස්සතී''ති ආහ. සොපි ''අනිච්චං දුක්ඛ''න්ති වත්වා ගච්ඡන්තො ගච්ඡන්තොව සොතාපත්තිඵලං පාපුණි. සො ගන්ත්වා භික්ඛූ වන්දිත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. ''න සක්ඛිස්සාම මයං තං පබ්බාජෙතුං, කුතො තුය්හං සමණභාවො, සත්ථකනිසානපාසාණසදිසං තව සීස''න්ති. ''භන්තෙ, ඉදානි මං අනුකම්පාය එකවාරං පබ්බාජෙථා''ති. තෙ තං උපකාරවසෙන පබ්බාජයිංසු. සො කතිපාහෙනෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි.

තෙපි නං ආහංසු – ''ආවුසො චිත්තහත්ථ, තව ගමනසමයං ත්වමෙව ජානෙය්‍යාසි, ඉමස්මිං වාරෙ තෙ චිරායිත''න්ති. ''භන්තෙ, සංසග්ගස්ස අත්ථිභාවකාලෙ ගතම්හා, සො නො සංසග්ගො ඡින්නො, ඉදානි අගමනධම්මා ජාතම්හා''ති. භික්ඛූ සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා, ''භන්තෙ, අයං භික්ඛු අම්හෙහි එවං වුත්තො එවං නාම කථෙසි, අඤ්ඤං බ්‍යාකරොති, අභූතං වදතී''ති ආහංසු. සත්ථා ''ආම, භික්ඛවෙ, මම පුත්තො අත්තනො අනවට්ඨිතචිත්තකාලෙ සද්ධම්මං අජානනකාලෙ ගමනාගමනං අකාසි, ඉදානිස්ස පුඤ්ඤඤ්ච පාපඤ්ච පහීන''න්ති වත්වා ඉමා ද්වෙ ගාථා ආහ –

38. ''අනවට්ඨිතචිත්තස්ස, සද්ධම්මං අවිජානතො;
පරිප්ලවපසාදස්ස, පඤ්ඤා න පරිපූරති.

39. ''අනවස්සුතචිත්තස්ස, අනන්වාහතචෙතසො;
පුඤ්ඤපාපපහීනස්ස, නත්ථි ජාගරතො භය''න්ති.

තත්ථ **අනවට්ඨිතචිත්තස්සාති** චිත්තං නාමෙතං කස්සචි නිබද්ධං වා ථාවරං වා නත්ථි. යො පන පුග්ගලො අස්සපිට්ඨෙ ඨපිතකුම්භණ්ඩං විය ච ථුසරාසිම්හි කොට්ටිතඛාණුකො විය ච බල්ලාටසීසෙ ඨපිතකදම්බපුප්ඵං විය ච න කත්ථචි සණ්ඨාති, කදාචි බුද්ධසාවකො හොති, කදාචි ආජීවකො, කදාචි නිගණ්ඨො, කදාචි තාපසො. එවරූපො පුග්ගලො අනවට්ඨිතචිත්තො නාම. තස්ස අනවට්ඨිතචිත්තස්ස. **සද්ධම්මං අවිජානතොති** සත්තතිංසබොධිපක්ඛියධම්මභෙදං ඉමං සද්ධම්මං අවිජානන්තස්ස පරිත්තසද්ධතාය වා උප්ලවසද්ධතාය වා **පරිප්ලවපසාදස්ස** කාමාවචරරූපාවචරාදිභෙදා **පඤ්ඤා න පරිපූරති**. කාමාවචරායපි අපරිපූරයමානාය කුතොව රූපාවචරාරූපාවචරලොකුත්තරපඤ්ඤා පරිපූරිස්සතීති දීපෙති. **අනවස්සුතචිත්තස්සාති** රාගෙන අතින්තචිත්තස්ස.

අනන්වාහතචෙතසොති ‘‘ආහතචිත්තො ඛිලජාතො’’ති (දී. නි. 3.319; විභ. 941; ම. නි. 1.185) ආගතට්ඨානෙ දොසෙන චිත්තස්ස පහතභාවො වුත්තො, ඉධ පන දොසෙන අප්පටිහතචිත්තස්සාති අත්ථො. **පුඤ්ඤපාපපහීනස්සාති** චතුත්ථමග්ගෙන පහීනපුඤ්ඤස්ස චෙව පහීනපාපස්ස ච ඛීණාසවස්ස. **නත්ථි ජාගරතො භයන්ති** ඛීණාසවස්ස ජාගරන්තස්සෙව අභයභාවො කථිතො විය. සො පන සද්ධාදීහි පඤ්චහි ජාගරධම්මෙහි සමන්නාගතත්තා ජාගරො නාම. තස්මා තස්ස ජාගරන්තස්සාපි අජාගරන්තස්සාපි කිලෙසභයං නත්ථි කිලෙසානං අපච්චාවත්තනතො. න හි තං කිලෙසා අනුබන්ධන්ති තෙන තෙන මග්ගෙන පහීනානං කිලෙසානං පුන අනුපගමනතො. තෙනෙවාහ – ‘‘සොතාපත්තිමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා, තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති න පච්චාගච්ඡති, සකදාගාමිඅනාගාමිඅරහත්තමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා, තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති න පච්චාගච්ඡතී’’ති (චූළනි. මෙත්තගූමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 27).

දෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා සඵලා අහොසි.

අථෙකදිවසං භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං ‘‘භාරියා වතිමෙ, ආවුසො, කිලෙසා නාම, එවරූපස්ස අරහත්තස්ස උපනිස්සයසම්පන්නො කුලපුත්තො කිලෙසෙහි ආලොළිතො සත්තවාරෙ ගිහී හුත්වා සත්තවාරෙ පබ්බජිතො’’ති. සත්ථා තෙසං තං කථාපවත්තිං සුත්වා තඞ්ඛණානුරූපෙන ගමනෙන ධම්මසභං ගන්ත්වා බුද්ධාසනෙ නිසින්නො ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ එවමෙව, භික්ඛවෙ, කිලෙසා නාම භාරියා, සචෙ එතෙ රූපිනො හුත්වා කත්ථචි පක්ඛිපිතුං සක්කා භවෙය්‍යුං, චක්කවාළං අතිසම්බාධං, බ්‍රහ්මලොකො අතිනීචකොති ඔකාසො නෙසං න භවෙය්‍ය, මාදිසම්පි නාමෙතෙ පඤ්ඤාසම්පන්නං පුරිසාජානෙය්‍යං ආලොළෙන්ති, අවසෙසෙසු කා කථා? ‘‘අහඤ්හි අඩ්ඪනාළිමත්තං වරකචොරකං කුණ්ඨකුදාලඤ්ච නිස්සාය ඡ වාරෙ පබ්බජිත්වා උප්පබ්බජිතපුබ්බො’’ති. ‘‘කදා, භන්තෙ, කදා සුගතා’’ති? ‘‘සුණිස්සථ, භික්ඛවෙ’’ති. ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති. ‘‘තෙන හි සුණාථා’’ති අතීතං ආහරි –

අතීතෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තෙ රජ්ජං කාරෙන්තෙ කුදාලපණ්ඩිතො නාම බාහිරකපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා අට්ඨ මාසෙ හිමවන්තෙ වසිත්වා වස්සාරත්තසමයෙ භූමියා තින්තාය ‘‘ගෙහෙ මෙ අඩ්ඪනාළිමත්තො වරකචොරකො ච කුණ්ඨකුදාලකො ච අත්ථි, වරකචොරකබීජං මා නස්සී’’ති උප්පබ්බජිත්වා එකං ඨානං කුදාලෙන කසිත්වා තං බීජං වපිත්වා වතිං කත්වා පක්කකාලෙ උද්ධරිත්වා නාළිමත්තබීජං ඨපෙත්වා සෙසං ඛාදි. සො ‘‘කිං මෙ දානි ගෙහෙන, පුන අට්ඨ මාසෙ පබ්බජිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා නික්ඛමිත්වා පබ්බජි. ඉමිනාව නීහාරෙන නාළිමත්තං වරකචොරකඤ්ච කුණ්ඨකුදාලඤ්ච නිස්සාය සත්තවාරෙ ගිහී හුත්වා සත්තවාරෙ පබ්බජිත්වා සත්තමෙ පන වාරෙ චින්තෙසි – ‘‘අහං ඡ වාරෙ ඉමං කුණ්ඨකුදාලං නිස්සාය ගිහී හුත්වා පබ්බජිතො, කත්ථචිදෙව නං ඡඩ්ඩෙස්සාමී’’ති. සො ගඞ්ගාය තීරං ගන්ත්වා, ‘‘පතිතට්ඨානං පස්සන්තො ඔතරිත්වා ගණ්හෙය්‍යං, යථාස්ස පතිතට්ඨානං න පස්සාමි, තථා නං ඡඩ්ඩෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා නාළිමත්තං බීජං පිලොතිකාය බන්ධිත්වා පිලොතිකං කුදාලඵලකෙ බන්ධිත්වා කුදාලං අග්ගදණ්ඩකෙ ගහෙත්වා ගඞ්ගාය තීරෙ ඨිතො අක්ඛීනි නිමීලෙත්වා උපරිසීසෙ තික්ඛත්තුං ආවිඤ්ඡිත්වා ගඞ්ගායං ඛිපිත්වා නිවත්තිත්වා ඔලොකෙන්තො පතිතට්ඨානං අදිස්වා ‘‘ජිතං මෙ, ජිතං මෙ’’ති තික්ඛත්තුං සද්දමකාසි.

තස්මිං ඛණෙ බාරාණසිරාජා පච්චන්තං වූපසමෙත්වා ආගන්ත්වා නදීතීරෙ ඛන්ධාවාරං නිවාසෙත්වා න්හානත්ථාය නදිං ඔතිණ්ණො තං සද්දං අස්සොසි. රාජූනඤ්ච නාම ‘‘ජිතං මෙ’’ති සද්දො අමනාපො හොති, සො තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා, ‘‘අහං ඉදානි අමිත්තමද්දනං කත්වා ‘ජිතං මෙ’ති ආගතො, ත්වං පන ‘ජිතං මෙ, ජිතං මෙ’ති විරවසි, කිං නාමෙත’’න්ති පුච්ඡි. කුදාලපණ්ඩිතො ‘‘ත්වං බාහිරකචොරෙ ජිනි, තයා ජිතං පුන අවජිතමෙව හොති, මයා පන අජ්ඣත්තිකො ලොභචොරො ජිතො, සො පුන මං න ජිනිස්සති, තස්සෙව ජයො සාධූ’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘න තං ජිතං සාධු ජිතං, යං ජිතං අවජීයති;
තං ඛො ජිතං සාධු ජිතං, යං ජිතං නාවජීයතී’’ති. (ජා. 1.1.70);

තං ඛණංයෙව ච ගඞ්ගං ඔලොකෙන්තො ආපොකසිණං නිබ්බත්තෙත්වා අධිගතවිසෙසො ආකාසෙ පල්ලඞ්කෙන නිසීදි. රාජා මහාපුරිසස්ස ධම්මකථං සුත්වා වන්දිත්වා පබ්බජ්ජං යාචිත්වා සද්ධිං බලකායෙන පබ්බජි. යොජනමත්තා පරිසා අහොසි. අපරොපි සාමන්තරාජා තස්ස පබ්බජිතභාවං සුත්වා, ‘‘තස්ස රජ්ජං ගණ්හිස්සාමී’’ති ආගන්ත්වා තථා සමිද්ධං නගරං සුඤ්ඤං දිස්වා, ‘‘එවරූපං නගරං ඡඩ්ඩෙත්වා පබ්බජිතො රාජා ඔරකෙ ඨානෙ න පබ්බජිස්සති, මයාපි පබ්බජිතුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා තත්ථ ගන්ත්වා මහාපුරිසං උපසඞ්කමිත්වා පබ්බජ්ජං යාචිත්වා සපරිවාරො පබ්බජි. එතෙනෙව නීහාරෙන සත්ත රාජානො පබ්බජිංසු. සත්තයොජනිකො අස්සමො අහොසි. සත්ත රාජානො භොගෙ ඡඩ්ඩෙත්වා එත්තකං ජනං ගහෙත්වා පබ්බජිංසු. මහාපුරිසො බ්‍රහ්මචරියවාසං වසිත්වා බ්‍රහ්මලොකූපගො අහොසි.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා, ‘‘අහං, භික්ඛවෙ, තදා කුදාලපණ්ඩිතො අහොසිං, කිලෙසා නාමෙතෙ එවං භාරියා’’ති ආහ.

චිත්තහත්ථත්ථෙරවත්ථු පඤ්චමං.

6. පඤ්චසතභික්ඛුවත්ථු

කුම්භූපමන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං විහරන්තො ආරද්ධවිපස්සකෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිර පඤ්චසතා භික්ඛූ සත්ථු සන්තිකෙ යාව අරහත්තා කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා, ''සමණධම්මං කරිස්සාමා''ති යොජනසතමග්ගං ගන්ත්වා එකං මහාවාසගාමං අගමංසු. අථ තෙ මනුස්සා දිස්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදාපෙත්වා පණීතෙහි යාගුභත්තාදීහි පරිවිසිත්වා, ''කහං, භන්තෙ, ගච්ඡථා''ති පුච්ඡිත්වා, ''යථාඵාසුකට්ඨාන''න්ති වුත්තෙ, ''භන්තෙ, ඉමං තෙමාසං ඉධෙව වසථ, මයම්පි තුම්හාකං සන්තිකෙ සරණෙසු පතිට්ඨාය පඤ්ච සීලානි රක්ඛිස්සාමා''ති යාචිත්වා තෙසං අධිවාසනං විදිත්වා, ''අවිදූරෙ ඨානෙ මහන්තො වනසණ්ඩො අත්ථි, එත්ථ වසථ, භන්තෙ''ති වත්වා උය්යොජෙසුං. භික්ඛූ තං වනසණ්ඩං පවිසිංසු. තස්මිං වනසණ්ඩෙ අධිවත්ථා දෙවතා ''සීලවන්තො, අය්‍යා, ඉමං වනසණ්ඩං අනුප්පත්තා, අයුත්තං ඛො පන අස්මාකං අය්‍යෙසු ඉධ වසන්තෙසු පුත්තදාරෙ ගහෙත්වා රුක්ඛෙ අභිරුය්හ වසිතු''න්ති රුක්ඛතො ඔතරිත්වා භූමියං නිසීදිත්වා චින්තයිංසු, ''අය්‍යා, ඉමස්මිං ඨානෙ අජ්ජෙකරත්තිං වසිත්වා අද්ධා ස්වෙ ගමිස්සන්තී''ති. භික්ඛූපි පුනදිවසෙ අන්තොගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා පුන තමෙව වනසණ්ඩං ආගමිංසු. දෙවතා ''භික්ඛුසඞ්ඝො ස්වාතනාය කෙනචි නිමන්තිතො භවිස්සති, තස්මා පුනාගච්ඡති , අජ්ජ ගමනං න භවිස්සති, ස්වෙ ගමිස්සති මඤ්ඤෙ''ති ඉමිනා උපායෙන අඩ්ඪමාසමත්තං භූමියමෙව අච්ඡිංසු.

තතො චින්තයිංසු – ''භදන්තා ඉමං තෙමාසං ඉධෙව මඤ්ඤෙ වසිස්සන්ති, ඉධෙව ඛො පන ඉමෙසු වසන්තෙසු අම්හාකං රුක්ඛෙ අභිරුහිත්වා නිසීදිතුම්පි න යුත්තං, තෙමාසං පුත්තදාරෙ ගහෙත්වා භූමියං නිසීදනට්ඨානානිපි දුක්ඛානි, කිඤ්චි කත්වා ඉමෙ භික්ඛූ පලාපෙතුං වට්ටතී''ති. තා තෙසු තෙසු රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානෙසු චෙව චඞ්කමනකොටීසු ච ඡින්නසීසානි කබන්ධානි දස්සෙතුං අමනුස්සසද්දඤ්ච භාවෙතුං ආරභිංසු. භික්ඛූනං ඛිපිතකාසාදයො රොගා පවත්තිංසු. තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං ''තුය්හං, ආවුසො, කිං රුජ්ජතී''ති පුච්ඡන්තා, ''මය්හං ඛිපිතරොගො, මය්හං කාසො''ති වත්වා, ''ආවුසො, අහං අජ්ජ චඞ්කමනකොටියං ඡින්නසීසං අද්දසං, අහං රත්තිට්ඨානෙ කබන්ධං අද්දසං , අහං දිවාට්ඨානෙ අමනුස්සසද්දං අස්සොසිං, පරිවජ්ජෙතබ්බයුත්තකමිදං ඨානං, අම්හාකං ඉධ අඵාසුකං අහොසි, සත්ථු සන්තිකං ගමිස්සාමා''ති නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු.

අථ නෙ සත්ථා ආහ – ''කිං, භික්ඛවෙ, තස්මිං ඨානෙ වසිතුං න සක්ඛිස්සථා''ති? ''ආම, භන්තෙ, අම්හාකං තස්මිං ඨානෙ වසන්තානං එවරූපානි භෙරවාරම්මණානි උපට්ඨහන්ති, එවරූපං අඵාසුකං හොති, තෙන මයං 'වජ්ජෙතබ්බයුත්තකමිදං ඨාන'න්ති තං ඡඩ්ඩෙත්වා තුම්හාකං සන්තිකං ආගතා''ති. ''භික්ඛවෙ, තත්ථෙව තුම්හාකං ගන්තුං වට්ටතී''ති. ''න සක්කා, භන්තෙ''ති. ''භික්ඛවෙ, තුම්හෙ ආවුධං අග්ගහෙත්වා ගතා, ඉදානි ආවුධං ගහෙත්වා ගච්ඡථා''ති. ''කතරාවුධං, භන්තෙ''ති? සත්ථා ''අහං ආවුධං වො දස්සාමි, මයා දින්නං ආවුධං ගහෙත්වා ගච්ඡථා''ති වත්වා –

''කරණීයමත්ථකුසලෙන, යන්ත සන්තං පදං අභිසමෙච්ච;
සක්කො උජූ ච සුහුජූ ච, සුවචො චස්ස මුදු අනතිමානී''ති. (ඛු. පා. 9.1; සු. නි. 143) –

සකලං **මෙත්තසුත්තං** කථෙත්වා, ''භික්ඛවෙ, ඉමං තුම්හෙ බහි විහාරස්ස වනසණ්ඩතො පට්ඨාය සජ්ඣායන්තා අන්තොවිහාරං පවිසෙය්‍යාථා''ති උය්යොජෙසි. තෙ සත්ථාරං වන්දිත්වා නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන තං ඨානං පත්වා බහිවිහාරෙ ගණසජ්ඣායං කත්වා සජ්ඣායමානා වනසණ්ඩං පවිසිංසු. සකලවනසණ්ඩෙ දෙවතා මෙත්තචිත්තං පටිලභිත්වා තෙසං පච්චුග්ගමනං කත්වා පත්තචීවරපටිග්ගහණං ආපුච්ඡිංසු, හත්ථපාදසම්බාහනං ආපුච්ඡිංසු, තෙසං තත්ථ තත්ථ ආරක්ඛං සංවිදහිංසු, පක්කධූපනතෙලං විය සන්නිසින්නා අහෙසුං. කත්ථචි අමනුස්සසද්දො නාම නාහොසි. තෙසං භික්ඛූනං චිත්තං එකග්ගං අහොසි. තෙ රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානෙසු නිසින්නා විපස්සනාය චිත්තං ඔතාරෙත්වා අත්තනි ඛයවයං පට්ඨපෙත්වා, ''අයං අත්තභාවො නාම භිජ්ජනකට්ඨෙන අථාවරට්ඨෙන කුලාලභාජනසදිසො''ති විපස්සනං වඩ්ඪයිංසු. සම්මාසම්බුද්ධො ගන්ධකුටියා නිසින්නොව තෙසං විපස්සනාය ආරද්ධභාවං ඤත්වා තෙ භික්ඛූ ආමන්තෙත්වා, ''එවමෙව, භික්ඛවෙ, අයං අත්තභාවො නාම භිජ්ජනකට්ඨෙන අථාවරට්ඨෙන කුලාලභාජනසදිසො එවා''ති වත්වා ඔභාසං ඵරිත්වා යොජනසතෙ ඨිතොපි අභිමුඛෙ නිසින්නො විය ඡබ්බණ්ණරංසියො විස්සජ්ජෙත්වා දිස්සමානෙන රූපෙන ඉමං ගාථමාහ –

40. ''කුම්භූපමං කායමිමං විදිත්වා, නගරූපමං චිත්තමිදං ඨපෙත්වා;
යොධෙථ මාරං පඤ්ඤාවුධෙන, ජිතඤ්ච රක්ඛෙ අනිවෙසනො සියා''ති.

තත්ථ **කුම්භූපමන්ති** අබලදුබ්බලට්ඨෙන අනද්ධනියතාවකාලිකට්ඨෙන ඉමං කෙසාදිසමූහසඞ්ඛාතං කායං කුම්භූපමං කුලාලභාජනසදිසං විදිත්වා. **නගරූපමං චිත්තමිදං ඨපෙත්වාති** නගරං නාම බහිද්ධා ථිරං හොති, ගම්භීරපරිඛං පාකාරපරික්ඛිත්තං ද්වාරට්ටාලකයුත්තං, අන්තොසුවිභත්තවීථිචතුක්කසිඞ්ඝාටකසම්පන්නං අන්තරාපණං, තං ''විලුම්පිස්සාමා''ති බහිද්ධා චොරා ආගන්ත්වා පවිසිතුං අසක්කොන්තා පබ්බතං ආසජ්ජ පටිහතා විය ගච්ඡන්ති, එවමෙව පණ්ඩිතො කුලපුත්තො අත්තනො විපස්සනාචිත්තං ථිරං නගරසදිසං කත්වා ඨපෙත්වා නගරෙ ඨිතො එකතොධාරාදිනානප්පකාරාවුධෙන චොරගණං විය විපස්සනාමයෙන ච අරියමග්ගමයෙන ච පඤ්ඤාවුධෙන තංතංමග්ගවජ්ඣං කිලෙසමාරං පටිබාහන්තො තං තං කිලෙසමාරං යොධෙථ, පහරෙය්‍යාථාති අත්ථො. **ජිතඤ්ච රක්ඛෙති** ජිතඤ්ච උප්පාදිතං තරුණවිපස්සනං

ආවාසසප්පායඋතුසප්පායභොජනසප්පායපුග්ගලසප්පායධම්මස්සවනසප්පායාදීනි ආසෙවන්තො අන්තරන්තරා සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨාය සුද්ධචිත්තෙන සඞ්ඛාරෙ සම්මසන්තො රක්ඛෙය්‍ය.

අනිවෙසනො සියාති අනාලයො භවෙය්‍ය. යථා නාම යොධො සඞ්ගාමසීසෙ බලකොට්ඨකං කත්වා අමිත්තෙහි සද්ධිං යුජ්ඣන්තො ඡාතො වා පිපාසිතො වා හුත්වා සන්නාහෙ වා සිථිලෙ ආවුධෙ වා පතිතෙ බලකොට්ඨකං පවිසිත්වා විස්සමිත්වා භුඤ්ජිත්වා පිවිත්වා සන්නහිත්වා ආවුධං ගහෙත්වා පුන නික්ඛමිත්වා යුජ්ඣන්තො පරසෙනං මද්දති, අජිතං ජිනාති, ජිතං රක්ඛති. සො හි සචෙ බලකොට්ඨකෙ ඨිතො එවං විස්සමන්තො තං අස්සාදෙන්තො අච්ඡෙය්‍ය, රජ්ජං පරහත්ථගතං කරෙය්‍ය, එවමෙව, භික්ඛු, පටිලද්ධං තරුණවිපස්සනං පුනප්පුනං සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨාය සුද්ධචිත්තෙන සඞ්ඛාරෙ සම්මසන්තො රක්ඛිතුං සක්කොති, උත්තරිමග්ගඵලපටිලාභෙන කිලෙසමාරං ජිනාති. සචෙ පන සො සමාපත්තිමෙව අස්සාදෙති, සුද්ධචිත්තෙන පුනප්පුනං සඞ්ඛාරෙ න සම්මසති, මග්ගඵලපටිවෙධං කාතුං න සක්කොති. තස්මා රක්ඛිතබ්බයුත්තකං රක්ඛන්තො අනිවෙසනො සියා, සමාපත්තිං නිවෙසනං කත්වා තත්ථ න නිවෙසෙය්‍ය, ආලයං න කරෙය්‍යාති අත්ථො. ‘‘අද්ධා තුම්හෙපි එවං කරොථා’’ති එවං සත්ථා තෙසං භික්ඛූනං ධම්මං දෙසෙසි.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චසතා භික්ඛූ නිසින්නට්ඨානෙ නිසින්නායෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා තථාගතස්ස සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං වණ්ණයන්තා ථොමෙන්තා වන්දන්තාව ආගච්ඡිංසූති.

පඤ්චසතභික්ඛුවත්ථු ඡට්ඨං.

7. පූතිගත්තතිස්සත්ථෙරවත්ථු

අචිරං වතයං කායොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං විහරන්තො පූතිගත්තතිස්සත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකො කිර සාවත්ථිවාසී කුලපුත්තො සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා සාසනෙ උරං දත්වා පබ්බජිතො, සො ලද්ධූපසම්පදො තිස්සත්ථෙරො නාම අහොසි. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ තස්ස සරීරෙ රොගො උදපාදි. සාසපමත්තියො පිළකා උට්ඨහිංසු. තා අනුපුබ්බෙන මුග්ගමත්තා කලායමත්තා කොලට්ඨිමත්තා ආමලකමත්තා බෙළුවසලාටුමත්තා බෙළුවමත්තා හුත්වා පභිජ්ජිංසු, සකලසරීරං ඡිද්දාවඡිද්දං අහොසි. **පූතිගත්තතිස්සත්ථෙරො**ත්වෙවස්ස නාමං උදපාදි. අථස්ස අපරභාගෙ අට්ඨීනි භිජ්ජිංසු. සො අප්පටිජග්ගියො අහොසි. නිවාසනපාරුපනං පුබ්බලොහිතමක්ඛිතං ජාලපූවසදිසං අහොසි. සද්ධිවිහාරිකාදයො පටිජග්ගිතුං අසක්කොන්තා ඡඩ්ඩයිංසු. සො අනාථො හුත්වා නිපජ්ජි.

බුද්ධානඤ්ච නාම ද්වෙ වාරෙ ලොකවොලොකනං අවිජහිතං හොති. පච්චූසකාලෙ ලොකං වොලොකෙන්තා චක්කවාළමුඛවට්ටිතො පට්ඨාය ගන්ධකුටිඅභිමුඛං ඤාණං කත්වා ඔලොකෙන්ති, සායං ඔලොකෙන්තා ගන්ධකුටිතො පට්ඨාය බාහිරාභිමුඛං ඤාණං කත්වා ඔලොකෙන්ති. තස්මිං පන සමයෙ භගවතො ඤාණජාලස්ස අන්තො පූතිගත්තතිස්සත්ථෙරො පඤ්ඤායි. සත්ථා තස්ස භික්ඛුනො අරහත්තස්ස උපනිස්සයං දිස්වා, ‘‘අයං සද්ධිවිහාරිකාදීහි ඡඩ්ඩිතො, ඉදානිස්ස මං ඨපෙත්වා අඤ්ඤං පටිසරණං නත්ථී’’ති ගන්ධකුටිතො නික්ඛමිත්වා විහාරචාරිකං චරමානො විය අග්ගිසාලං ගන්ත්වා උක්ඛලිං ධොවිත්වා උදකං දත්වා උද්ධනං ආරොපෙත්වා උදකස්ස තත්තභාවං ආගමයමානො අග්ගිසාලායමෙව අට්ඨාසි. තත්තභාවං ජානිත්වා ගන්ත්වා තස්ස භික්ඛුනො නිපන්නමඤ්චකොටියං ගණ්හි, තදා භික්ඛූ ‘‘අපෙථ, භන්තෙ, මයං ගණ්හිස්සාමා’’ති මඤ්චකං ගහෙත්වා අග්ගිසාලං ආනයිංසු. සත්ථා අම්බණං ආහරාපෙත්වා උණ්හොදකං ආසිඤ්චිත්වා තෙහි භික්ඛූහි තස්ස පාරුපනං ගාහාපෙත්වා උණ්හොදකෙ මද්දාපෙත්වා මන්දාතපෙ විස්සජ්ජාපෙසි. අථස්ස සන්තිකෙ ඨත්වා සරීරං උණ්හොදකෙන තෙමෙත්වා සංසිත්වා න්හාපෙසි, තස්ස නහානපරියොසානෙ පාරුපනං සුක්ඛි. අථ නං තං නිවාසාපෙත්වා නිවත්ථකාසාවං උදකෙ මද්දාපෙත්වා ආතපෙ විස්සජ්ජාපෙසි. අථස්ස ගත්තෙ උදකෙ ඡින්නමත්තෙ තම්පි සුක්ඛි. සො එකං කාසාවං නිවාසෙත්වා එකං පාරුපිත්වා සල්ලහුකසරීරො එකග්ගචිත්තො මඤ්චකෙ නිපජ්ජි. සත්ථා තස්ස උස්සීසකෙ ඨත්වා, ‘‘භික්ඛු අයං තව කායො අපෙතවිඤ්ඤාණො නිරුපකාරො හුත්වා කලිඞ්ගරං විය පථවියං සෙස්සතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

41. ‘‘අචිරං වතයං කායො, පථවිං අධිසෙස්සති;
ඡුද්ධො අපෙතවිඤ්ඤාණො, නිරත්ථංව කලිඞ්ගර’’න්ති.

තත්ථ **අචිරං වතාති** භික්ඛු න චිරස්සෙව **අයං කායො පථවිං අධිසෙස්සති,** ඉමිස්සා පකතිසයනෙන සයිතාය පථවියා උපරි සයිස්සති . **ඡුද්ධොති** අපවිද්ධො, අපගතවිඤ්ඤාණතාය තුච්ඡො හුත්වා සෙස්සතීති දස්සෙති. යථා කිං? **නිරත්ථංව කලිඞ්ගරං** නිරුපකාරං නිරත්ථකං කට්ඨඛණ්ඩං විය. දබ්බසම්භාරත්ථිකා හි මනුස්සා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා උජුකං උජුකසණ්ඨානෙන වඞ්කං වඞ්කසණ්ඨානෙන ඡින්දිත්වා දබ්බසම්භාරං ගණ්හන්ති, අවසෙසං පන සුසිරඤ්ච පූතිකඤ්ච අසාරකඤ්ච ගණ්ඨිජාතඤ්ච ඡින්දිත්වා තත්ථෙව ඡඩ්ඩෙන්ති. අඤ්ඤෙ දබ්බසම්භාරත්ථිකා ආගන්ත්වා තං ගහෙතාරො නාම නත්ථි, ඔලොකෙත්වා අත්තනො උපකාරකමෙව ගණ්හන්ති, ඉතරං පථවිගතමෙව හොති. තං පන තෙන තෙන උපායෙන මඤ්චපටිපාදකං වා පාදකඨලිකං වා ඵලකපීඨං වා කාතුං සක්කාපි භවෙය්‍ය. ඉමස්මිං පන අත්තභාවෙ ද්වත්තිංසාය කොට්ඨාසෙසු එකකොට්ඨාසොපි මඤ්චපටිපාදකාදිවසෙන අඤ්ඤෙන වා උපකාරමුඛෙන

ගය්හුපගො නාම නත්ථි, කෙවලං නිරත්ථංව කලිඞ්ගරං අයං කායො අපගතවිඤ්ඤාණො කතිපාහෙනෙව පථවියං සෙස්සතීති.

දෙසනාවසානෙ පූතිගත්තතිස්සත්ථෙරො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි, අඤ්ඤෙපි බහූ සොතාපන්නාදයො අහෙසුං. ථෙරොපි අරහත්තං පත්වාව පරිනිබ්බායි. සත්ථා තස්ස සරීරකිච්චං කාරාපෙත්වා ධාතුයො ගහෙත්වා චෙතියං කාරාපෙසි. භික්ඛූ සත්ථාරං පුච්ඡිංසු – ''භන්තෙ, පූතිගත්තතිස්සත්ථෙරො කුහිං නිබ්බත්තො''ති. ''පරිනිබ්බුතො, භික්ඛවෙ''ති. ''භන්තෙ, එවරූපස්ස පන අරහත්තූපනිස්සයසම්පන්නස්ස භික්ඛුනො කිං කාරණා ගත්තං පූතිකං ජාතං, කිං කාරණා අට්ඨීනි භින්නානි, කිමස්ස කාරණං අරහත්තස්ස උපනිස්සයභාවං පත්ත''න්ති? ''භික්ඛවෙ, සබ්බමෙතං එතස්ස අත්තනා කතකම්මෙනෙව නිබ්බත්ත''න්ති. ''කිං පන තෙන, භන්තෙ, කත''න්ති? ''තෙන හි, භික්ඛවෙ, සුණාථා''ති අතීතං ආහරි –

අයං කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ සාකුණිකො හුත්වා බහූ සකුණෙ වධිත්වා ඉස්සරජනං උපට්ඨහි. තෙසං දින්නාවසෙසෙ වික්කිණාති, ''වික්කිතාවසෙසා මාරෙත්වා ඨපිතා පූතිකා භවිස්සන්තී''ති යථා උප්පතිතුං න සක්කොන්ති, තථා තෙසං ජඞ්ඝට්ඨීනි ච පක්ඛට්ඨීනි ච භින්දිත්වා රාසිං කත්වා ඨපෙති, තෙ පුනදිවසෙ වික්කිණාති. අතිබහූනං පන ලද්ධකාලෙ අත්තනොපි අත්ථාය පචාපෙති. තස්සෙකදිවසං රසභොජනෙ පක්කෙ එකො ඛීණාසවො පිණ්ඩාය චරන්තො ගෙහද්වාරෙ අට්ඨාසි. සො ථෙරං දිස්වා චිත්තං පසාදෙත්වා, ''මයා බහූ පාණා මාරෙත්වා ඛාදිතා, අයො ච මෙ ගෙහද්වාරෙ ඨිතො, අන්තොගෙහෙ ච රසභොජනං සංවිජ්ජති, පිණ්ඩපාතමස්ස දස්සාමී''ති තස්ස පත්තං ආදාය පූරෙත්වා රසපිණ්ඩපාතං දත්වා ථෙරං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා, ''භන්තෙ, තුම්හෙහි දිට්ඨධම්මස්ස මත්ථකං පාපුණෙය්‍යා''න්ති ආහ. ථෙරො ''එවං හොතූ''ති අනුමොදනං අකාසි. ''භික්ඛවෙ, තදා කතකම්මවසෙනෙතං තිස්සස්ස නිප්ඵන්නං, සකුණානං අට්ඨිභෙදනනිස්සන්දෙන තිස්සස්ස ගත්තඤ්ච පූතිකං ජාතං, අට්ඨීනි ච භින්නානි, ඛීණාසවස්ස රසපිණ්ඩපාතදානනිස්සන්දෙන අරහත්තං පත්තො''ති.

පූතිගත්තතිස්සත්ථෙරවත්ථු සත්තමං.

8. නන්දගොපාලකවත්ථු

දිසො දිසන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා කොසලජනපදෙ නන්දගොපාලකං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිර අනාථපිණ්ඩිකස්ස ගහපතිනො නන්දො නාම ගොපාලකො ගොයූථං රක්ඛති අඩ්ඪො මහද්ධනො මහාභොගො. සො කිර යථා කෙණියො ජටිලො පබ්බජ්ජාවෙසෙන, එවං ගොපාලකත්තෙන රාජබලිං පරිහරන්තො අත්තනො කුටුම්බං රක්ඛති. සො කාලෙන කාලං පඤ්ච ගොරසෙ ආදාය අනාථපිණ්ඩිකස්ස සන්තිකං ආගන්ත්වා සත්ථාරං පස්සති, ධම්මං සුණාති, අත්තනො වසනට්ඨානං ආගමනත්ථාය සත්ථාරං යාචති. සත්ථා තස්ස ඤාණපරිපාකං ආගමයමානො ආගන්ත්වා පරිපක්කභාවං ඤත්වා එකදිවසං මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො චාරිකං චරන්තො මග්ගා ඔක්කම්ම තස්ස වසනට්ඨානාසන්නෙ අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ නිසීදි. නන්දො සත්ථු සන්තිකං අගන්ත්වා වන්දිත්වා පටිසන්ථාරං කත්වා සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා සත්තාහං බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පණීතං පඤ්චගොරසදානං අදාසි. සත්තමෙ දිවසෙ සත්ථා අනුමොදනං කත්වා දානකථාදිභෙදං අනුපුබ්බිං කථං කථෙසි. කථාපරියොසානෙ නන්දගොපාලකො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය සත්ථු පත්තං ගහෙත්වා සත්ථාරං අනුගච්ඡන්තො දූරං ගන්ත්වා, ''තිට්ඨ, උපාසකා''ති නිවත්තියමානො වන්දිත්වා නිවත්ති. අථ නං එකො ලුද්දකො විජ්ඣිත්වා මාරෙසි. පච්ඡතො ආගච්ඡන්තා භික්ඛූ නං දිස්වා ගන්ත්වා සත්ථාරං ආහංසු – ''නන්දො, භන්තෙ, ගොපාලකො තුම්හාකං ඉධාගතත්තා මහාදානං දත්වා අනුගන්ත්වා නිවත්තෙන්තො මාරිතො, සචෙ තුම්හෙ නාගච්ඡිස්සථ, නාස්ස මරණං අභවිස්සා''ති. සත්ථා , ''භික්ඛවෙ, මයි ආගතෙපි අනාගතෙපි තස්ස චතස්සො දිසා චතස්සො අනුදිසා ච ගච්ඡන්තස්සාපි මරණතො මුච්චනූපායො නාම නත්ථි. යඤ්හි නෙව චොරා, න වෙරිනො කරොන්ති, තං ඉමෙසං සත්තානං අන්තොපදුට්ඨං මිච්ඡාපණිහිතං චිත්තමෙව කරොතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

42. ''දිසො දිසං යං තං කයිරා, වෙරී වා පන වෙරිනං;
මිච්ඡාපණිහිතං චිත්තං, පාපියො නං තතො කරෙ''ති.

තත්ථ **දිසො දිසන්ති** චොරො චොරං. ''දිස්වා''ති පාඨසෙසො. **යං තං කයිරාති** යං තං තස්ස අනයබ්‍යසනං කරෙය්‍ය. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. ඉදං වුත්තං හොති – එකො එකස්ස මිත්තදුබ්භී චොරො පුත්තදාරඛෙත්තවත්ථු ගොමහිංසාදීසු අපරජ්ඣන්තො යස්ස අපරජ්ඣති, තම්පි තථෙව අත්තනි අපරජ්ඣන්තං චොරං දිස්වා, **වෙරි වා පන** කෙනචිදෙව කාරණෙන බද්ධවෙරං වෙරිං දිස්වා අත්තනො කක්ඛළතාය දාරුණතාය යං තං තස්ස අනයබ්‍යසනං කරෙය්‍ය, පුත්තදාරං වා පීළෙය්‍ය, ඛෙත්තාදීනි වා නාසෙය්‍ය, ජීවිතා වා පන නං වොරොපෙය්‍ය, දසසු අකුසලකම්මපථෙසු මිච්ඡාඨපිතත්තා **මිච්ඡාපණිහිතං චිත්තං පාපියො නං තතො කරෙ** තං පුරිසං තතො පාපතරං කරෙය්‍ය. වුත්තප්පකාරෙහි, දිසො දිසස්ස වා වෙරී වෙරිනො වා ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ දුක්ඛං වා උප්පාදෙය්‍ය, ජීවිතක්ඛයං වා කරෙය්‍ය. ඉදං පන අකුසලකම්මපථෙසු මිච්ඡාඨපිතං චිත්තං දිට්ඨෙව ධම්මෙ අනයබ්‍යසනං පාපෙති, අත්තභාවසතසහස්සෙසුපි චතූසු අපායෙසු ඛිපිත්වා සීසං උක්ඛිපිතුං න දෙතීති.

දෙසනාපරියොසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පත්තා. මහාජනස්ස සාත්ථිකා දෙසනා ජාතා. උපාසකෙන පන භවන්තරෙ කතකම්මං භික්ඛූහි න පුච්ඡිතං, තස්මා සත්ථාරා න කථිතන්ති.

නන්දගොපාලකවත්ථු අට්ඨමං.

9. සොරෙය්‍යත්ථෙරවත්ථු

න තං මාතා පිතා කයිරාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං ජෙතවනෙ විහරන්තො සොරෙය්‍යත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

වත්ථු සොරෙය්‍යනගරෙ සමුට්ඨිතං, සාවත්ථියං නිට්ඨාපෙසි. සම්මාසම්බුද්ධෙ සාවත්ථියං විහරන්තෙ සොරෙය්‍යනගරෙ සොරෙය්‍යසෙට්ඨිපුත්තො එකෙන සහායකෙන සද්ධිං සුඛයානකෙ නිසීදිත්වා මහන්තෙන පරිවාරෙන න්හානත්ථාය නගරා නික්ඛමි. තස්මිං ඛණෙ මහාකච්චායනත්ථෙරො සොරෙය්‍යනගරං පිණ්ඩාය පවිසිතුකාමො හුත්වා බහිනගරෙ සඞ්ඝාටිං පාරුපති. ථෙරස්ස ච සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං. සොරෙය්‍යසෙට්ඨිපුත්තො තං දිස්වා චින්තෙසි – ‘‘අහො වත අයං වා ථෙරො මම භරියා භවෙය්‍ය, මම වා භරියාය සරීරවණ්ණො එතස්ස සරීරවණ්ණො විය භවෙය්‍යා’’ති. තස්ස චින්තිතමත්තෙයෙව පුරිසලිඞ්ගං අන්තරධායි, ඉත්ථිලිඞ්ගං පාතුරහොසි. සො ලජ්ජමානො යානකා ඔරුය්හ පලායි. පරිජනො තං අසඤ්ජානන්තො ‘‘කිමෙත’’න්ති ආහ. සාපි තක්කසිලමග්ගං පටිපජ්ජි. සහායකොපිස්සා ඉතො චිතො ච විචරිත්වාපි නාද්දස. සබ්බෙ න්හායිත්වා ගෙහං අගමිංසු. ‘‘කහං සෙට්ඨිපුත්තො’’ති ච වුත්තෙ, ‘‘න්හත්වා ආගතො භවිස්සතීති මඤ්ඤිම්හා’’ති වදිංසු. අථස්ස මාතාපිතරො තත්ථ තත්ථ පරියෙසිත්වා අපස්සන්තා රොදිත්වා පරිදෙවිත්වා, ‘‘මතො භවිස්සතී’’ති මතකභත්තං අදංසු. සා එකං තක්කසිලගාමිං සත්ථවාහං දිස්වා යානකස්ස පච්ඡතො පච්ඡතො අනුබන්ධි.

අථ නං මනුස්සා දිස්වා, ‘‘අම්හාකං යානකස්ස පච්ඡතො පච්ඡතො අනුගච්ඡති, මයං ‘කස්සෙසා දාරිකා’ති තං න ජානාමා’’ති වදිංසු. සාපි ‘‘තුම්හෙ අත්තනො යානකං පාජෙථ, අහං පදසා ගමිස්සාමී’’ති ගච්ඡන්තී අඞ්ගුලිමුද්දිකං දත්වා එකස්මිං යානකෙ ඔකාසං කාරෙසි. මනුස්සා චින්තයිංසු – ‘‘තක්කසිලනගරෙ අම්හාකං සෙට්ඨිපුත්තස්ස භරියා නත්ථි, තස්ස ආචික්ඛිස්සාම, මහාපණ්ණාකාරො නො භවිස්සතී’’ති. තෙ ගෙහං ගන්ත්වා, ‘‘සාමි, අම්හෙහි තුම්හාකං එකං ඉත්ථිරතනං ආනීත’’න්ති ආහංසු. සො තං සුත්වා තං පක්කොසාපෙත්වා අත්තනො වයානුරූපං අභිරූපං පාසාදිකං දිස්වා උප්පන්නසිනෙහො ගෙහෙ අකාසි. පුරිසා හි ඉත්ථියො, ඉත්ථියො වා පුරිසා අභූතපුබ්බා නාම නත්ථි. පුරිසා හි පරස්ස දාරෙසු අතිචරිත්වා කාලං කත්වා බහූනි වස්සසතසහස්සානි නිරයෙ පච්චිත්වා මනුස්සජාතිං ආගච්ඡන්තා අත්තභාවසතෙ ඉත්ථිභාවං ආපජ්ජන්ති.

ආනන්දත්ථෙරොපි කප්පසතසහස්සං පූරිතපාරමී අරියසාවකො සංසාරෙ සංසරන්තො එකස්මිං අත්තභාවෙ කම්මාරකුලෙ නිබ්බත්තො. පරදාරකම්මං කත්වා නිරයෙ පච්චිත්වා පක්කාවසෙසෙන චුද්දසසු අත්තභාවෙසු පුරිසස්ස පාදපරිචාරිකා ඉත්ථී අහොසි, සත්තසු අත්තභාවෙසු බීජුද්ධරණං පාපුණි. ඉත්ථියො පන දානාදීනි පුඤ්ඤානි කත්වා ඉත්ථිභාවෙ ඡන්දං විරාජෙත්වා, ‘‘ඉදං නො පුඤ්ඤං පුරිසත්තභාවපටිලාභාය සංවත්තතූ’’ති චිත්තං අධිට්ඨහිත්වා කාලං කත්වා පුරිසත්තභාවං පටිලභන්ති, පතිදෙවතා හුත්වා සාමිකෙ සම්මාපටිපත්තිවසෙනාපි පුරිසත්තභාවං පටිලභන්තෙව.

අයං පන සෙට්ඨිපුත්තො ථෙරෙ අයොනිසො චිත්තං උප්පාදෙත්වා ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ ඉත්ථිභාවං පටිලභි. තක්කසිලායං සෙට්ඨිපුත්තෙන සද්ධිං සංවාසමන්වාය පන තස්සා කුච්ඡියං ගබ්භො පතිට්ඨාසි. සා දසමාසච්චයෙන පුත්තං ලභිත්වා තස්ස පදසා ගමනකාලෙ අපරම්පි පුත්තං පටිලභි. එවමස්සා කුච්ඡියං වුත්ථා ද්වෙ, සොරෙය්‍යනගරෙ තං පටිච්ච නිබ්බත්තා ද්වෙති චත්තාරො පුත්තා අහෙසුං. තස්මිං කාලෙ සොරෙය්‍යනගරතො තස්සා සහායකො සෙට්ඨිපුත්තො පඤ්චහි සකටසතෙහි තක්කසිලං ගන්ත්වා සුඛයානකෙ නිසින්නො නගරං පාවිසි. අථ නං සා උපරිපාසාදතලෙ වාතපානං විවරිත්වා අන්තරවීථිං ඔලොකයමානා ඨිතා දිස්වා සඤ්ජානිත්වා දාසිං පෙසෙත්වා පක්කොසාපෙත්වා මහාතලෙ නිසීදාපෙත්වා මහන්තං සක්කාරසම්මානං අකාසි. අථ නං සො ආහ – ‘‘භද්දෙ, ත්වං ඉතො පුබ්බෙ අම්හෙහි න දිට්ඨපුබ්බා, අථ ච පන නො මහන්තං සක්කාරං කරොසි, ජානාසි ත්වං අම්හෙ’’ති. ‘‘ආම, සාමි, ජානාමි, නනු තුම්හෙ සොරෙය්‍යනගරවාසිනො’’ති? ‘‘ආම, භද්දෙ’’ති. සා මාතාපිතූනඤ්ච භරියාය ච පුත්තානඤ්ච අරොගභාවං පුච්ඡි. ඉතරො ‘‘ආම, භද්දෙ, අරොගා’’ති වත්වා ‘‘ජානාසි ත්වං එතෙ’’ති ආහ. ‘‘ආම සාමි, ජානාමි. තෙසං එකො පුත්තො අත්ථි, සො කහං, සාමී’’ති? ‘‘භද්දෙ, මා එතං කථෙහි, මයං තෙන සද්ධිං එකදිවසං සුඛයානකෙ නිසීදිත්වා න්හායිතුං නික්ඛන්තා නෙවස්ස ගතිං ජානාම, ඉතො චිතො ච විචරිත්වා තං අදිස්වා මාතාපිතූනං ආරොචයිම්හා, තෙපිස්ස රොදිත්වා කන්දිත්වා පෙතකිච්චං කරිංසූ’’ති. ‘‘අහං සො, සාමී’’ති. ‘‘අපෙහි, භද්දෙ, කිං කථෙසි මය්හං සහායො දෙවකුමාරො විය එකො පුරිසො’’ති? ‘‘හොතු, සාමි, අහං සො’’ති. ‘‘අථ ඉදං කිං නාමා’’ති? ‘‘තං දිවසං තෙ අය්‍යො මහාකච්චායනත්ථෙරො දිට්ඨො’’ති? ‘‘ආම, දිට්ඨො’’ති. අහං අය්‍යං මහාකච්චායනත්ථෙරං ඔලොකෙත්වා, ‘‘අහො වත අයං වා ථෙරො මම භරියා භවෙය්‍ය , එතස්ස වා සරීරවණ්ණො විය මම භරියාය සරීරවණ්ණො භවෙය්‍යා’’ති චින්තෙසිං. චින්තිතක්ඛණෙයෙව මෙ පුරිසලිඞ්ගං අන්තරධායි, ඉත්ථිලිඞ්ගං පාතුභවි. අථාහං ලජ්ජමානා කස්සචි කිඤ්චි වත්තුං අසක්කුණිත්වා තතො පලායිත්වා ඉධාගතා, සාමීති.

‘‘අහො වත තෙ භාරියං කම්මං කතං, කස්මා මය්හං නාචික්ඛි, අපිච පන තෙ ථෙරො ඛමාපිතො’’ති? ‘‘න ඛමාපිතො, සාමි. ජානාසි පන ත්වං කහං ථෙරො’’ති? ‘‘ඉමමෙව නගරං උපනිස්සාය විහරතී’’ති. ‘‘සචෙ පිණ්ඩාය චරන්තො ඉධාගච්ඡෙය්‍ය, අහං මම අය්‍යස්ස භික්ඛාහාරං දදෙය්‍යාං, සාමී’’ති. ‘‘තෙන හි සීඝං සක්කාරං කරොහි, අම්හාකං අය්‍යං ඛමාපෙස්සාමා’’ති සො ථෙරස්ස වසනට්ඨානං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසින්නො, ‘‘භන්තෙ, ස්වෙ මය්හං භික්ඛං ගණ්හථා’’ති ආහ. ‘‘නනු ත්වං, සෙට්ඨිපුත්ත, ආගන්තුකොසී’’ති. ‘‘භන්තෙ, මා අම්හාකං ආගන්තුකභාවං පුච්ඡථ, ස්වෙ මෙ භික්ඛං ගණ්හථා’’ති. ථෙරො අධිවාසෙසි, ගෙහෙපි ථෙරස්ස මහාසක්කාරො පටියත්තො. ථෙරො පුනදිවසෙ තං ගෙහද්වාරං අගමාසි. අථ නං නිසීදාපෙත්වා පණීතෙනාහාරෙන පරිවිසිත්වා සෙට්ඨිපුත්තො තං ඉත්ථිං ගහෙත්වා ථෙරස්ස පාදමූලෙ නිපජ්ජාපෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, මය්හං සහායිකාය ඛමථා’’ති ආහ. ‘‘කිමෙත’’න්ති? ‘‘අයං, භන්තෙ, පුබ්බෙ මය්හං පියසහායකො හුත්වා තුම්හෙ ඔලොකෙත්වා එවං නාම චින්තෙසි, අථස්ස පුරිසලිඞ්ගං අන්තරධායි, ඉත්ථිලිඞ්ගං පාතුභවි, ඛමථ, භන්තෙ’’ති. ‘‘තෙන හි උට්ඨහථ, ඛමාමි වො අහ’’න්ති. ථෙරෙන ‘‘ඛමාමී’’ති වුත්තමත්තෙයෙව ඉත්ථිලිඞ්ගං අන්තරධායි, පුරිසලිඞ්ගං පාතුභවි.

පුරිසලිඞ්ගෙ පාතුභූතමත්තෙයෙව තං තක්කසිලාය සෙට්ඨිපුත්තො ආහ – ‘‘සම්ම සහායක, ඉමෙ ද්වෙ දාරකා තව කුච්ඡියං වුත්ථත්තා මං පටිච්ච නිබ්බත්තත්තා උභින්නම්පිනො පුත්තා එව, ඉධෙව වසිස්සාම, මා උක්කණ්ඨී’’ති. ‘‘සම්ම, අහං එකෙනත්තභාවෙන පඨමං පුරිසො හුත්වා ඉත්ථිභාවං පත්වා පුන පුරිසො ජාතොති විප්පකාරප්පත්තො, පඨමං මං පටිච්ච ද්වෙ පුත්තා නිබ්බත්තා, ඉදානි මෙ කුච්ඡිතො ද්වෙ පුත්තා නික්ඛන්තා, ස්වාහං එකෙනත්තභාවෙන විප්පකාරප්පත්තො, පුන ‘ගෙහෙ වසිස්සතී’ති සඤ්ඤං මා කරි, අහං මම අය්‍යස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමි. ඉමෙ ද්වෙ දාරකා තව භාරාති, ඉමෙසු මා පමජ්ජී’’ති වත්වා පුත්තෙ සීසෙ පරිචුම්බිත්වා පරිමජ්ජිත්වා උරෙ නිපජ්ජාපෙත්වා පිතු නිය්‍යාදෙත්වා නික්ඛමිත්වා ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජ්ජං යාචි. ථෙරොපි නං පබ්බාජෙත්වා උපසම්පාදෙත්වා ගණ්හිත්වාව චාරිකං චරමානො අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං අගමාසි. තස්ස **සොරෙය්‍යත්ථෙරොති** නාමං අහොසි. ජනපදවාසිනො තං පවත්තිං ඤත්වා සඞ්ඛුභිත්වා කොතුහලජාතා තං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡිංසු – ‘‘එවං කිර, භන්තෙ’’ති? ‘‘ආම, ආවුසො’’ති. ‘‘භන්තෙ, එවරූපම්පි කාරණං නාම හොති’’? ‘‘තුම්හාකං කුච්ඡියං කිර ද්වෙ පුත්තා නිබ්බත්තා, තුම්හෙ පටිච්ච ද්වෙ ජාතා, තෙසං වො කතරෙසු බලවසිනෙහො හොතී’’ති? ‘‘කුච්ඡියං වුත්ථකෙසු, ආවුසො’’ති. ආගතාගතා නිබද්ධං තථෙව පුච්ඡිංසු.

ථෙරො ‘‘කුච්ඡියං වුත්තකෙසු එව සිනෙහො බලවා’’ති පුනප්පුනං කථෙන්තො හරායමානො එකොව නිසීදති, එකොව තිට්ඨති. සො එවං එකත්තූපගතො අත්තභාවෙ ඛයවයං සමුට්ඨාපෙත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. අථ නං ආගතාගතා පුච්ඡන්ති – ‘‘භන්තෙ, එවං කිර නාම අහොසී’’ති? ‘‘ආමාවුසො’’ති. ‘‘කතරෙසු සිනෙහො බලවා’’ති? ‘‘මය්හං කත්ථචි සිනෙහො නාම නත්ථී’’ති. භික්ඛූ ‘‘අයං අභූතං කථෙසි, පුරිමදිවසෙසු ‘කුච්ඡියං වුත්ථපුත්තෙසු සිනෙහො බලවා’ති වත්වා ඉදානි ‘මය්හං කත්ථචි සිනෙහො නත්ථී’ති වදති, අඤ්ඤං බ්‍යාකරොති, භන්තෙ’’ති ආහංසු. සත්ථා ‘‘න, භික්ඛවෙ, මම පුත්තො අඤ්ඤං බ්‍යාකරොති, මම පුත්තස්ස සම්මාපණිහිතෙන චිත්තෙන මග්ගස්ස දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය න කත්ථචි සිනෙහො ජාතො, යං සම්පත්තිං නෙව මාතා, න පිතා කාතුං සක්කොති, තං ඉමෙසං සත්තානං අබ්භන්තරෙ පවත්තං සම්මාපණිහිතං චිත්තමෙව දෙතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

43. ‘‘න තං මාතා පිතා කයිරා, අඤ්ඤෙ වාපි ච ඤාතකා;
සම්මාපණිහිතං චිත්තං, සෙය්‍යසො නං තතො කරෙ’’ති.

තත්ථ **න තන්ති** තං කාරණං නෙව මාතා කරෙය්‍ය, න පිතා, න අඤ්ඤෙ ඤාතකා. **සම්මාපණිහිතන්ති** දසසු කුසලකම්මපථෙසු සම්මා ඨපිතං. **සෙය්‍යසො නං තතො කරෙති** තතො කාරණතො සෙය්‍යසො නං වරතරං උත්තරිතරං කරෙය්‍ය, කරොතීති අත්ථො. මාතාපිතරො හි පුත්තානං ධනං දදමානා එකස්මිංයෙව අත්තභාවෙ කම්මං අකත්වා සුඛෙන ජීවිකකප්පනං ධනං දාතුං සක්කොන්ති. විසාඛාය මාතාපිතරොපි තාව මහද්ධනා මහාභොගා, තස්සා එකස්මිංයෙව අත්තභාවෙ සුඛෙන ජීවිකකප්පනං ධනං අදංසු. චතූසු පන දීපෙසු චක්කවත්තිසිරිං දාතුං සමත්ථා මාතාපිතරොපි නාම පුත්තානං නත්ථි, පගෙව දිබ්බසම්පත්තිං වා පඨමජ්ඣානාදිසම්පත්තිං වා, ලොකුත්තරසම්පත්තිදානෙ කථාව නත්ථි, සම්මාපණිහිතං පන චිත්තං සබ්බම්පෙතං සම්පත්තිං දාතුං සක්කොති. තෙන වුත්තං ‘‘සෙය්‍යසො නං තතො කරෙ’’ති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පත්තා. දෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා ජාතාති.

සොරෙය්‍යත්ථෙරවත්ථු නවමං.

චිත්තවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තතියො වග්ගො.

4. පුප්ඵවග්ගො

1. පථවිකථාපසුතපඤ්චසතභික්ඛුවත්ථු

කො ඉමං පථවිං විචෙස්සතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං විහරන්තො පථවිකථාපසුතෙ පඤ්චසතෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙ කිර භගවතා සද්ධිං ජනපදචාරිකං චරිත්වා ජෙතවනං ආගන්ත්වා සායන්හසමයෙ උපට්ඨානසාලායං සන්නිසින්නා අත්තනා ගතගතට්ඨානෙසු ''අසුකගාමතො අසුකගාමගමනට්ඨානෙ සමං විසමං කද්දමබහුලං සක්ඛරබහුලං කාළමත්තිකං තම්බමත්තික''න්ති පථවිකථං කථෙසුං. සත්ථා ආගන්ත්වා, ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා, ''භන්තෙ, අම්හෙහි විචරිතට්ඨානෙ පථවිකථායා''ති වුත්තෙ, ''භික්ඛවෙ, එසා බාහිරපථවී නාම, තුම්හෙහි අජ්ඣත්තිකපථවියං පරිකම්මං කාතුං වට්ටතී''ති වත්වා ඉමා ද්වෙ ගාථා අභාසි –

44. ''කො ඉමං පථවිං විචෙස්සති,
යමලොකඤ්ච ඉමං සදෙවකං;
කො ධම්මපදං සුදෙසිතං,
කුසලො පුප්ඵමිව පචෙස්සති.

45. ''සෙඛො පථවිං විචෙස්සති,
යමලොකඤ්ච ඉමං සදෙවකං;
සෙඛො ධම්මපදං සුදෙසිතං,
කුසලො පුප්ඵමිව පචෙස්සතී''ති.

තත්ථ **කො ඉමන්ති** කො ඉමං අත්තභාවසඞ්ඛාතං පථවිං. **විචෙස්සතීති** අත්තනො ඤාණෙන විචිනිස්සති විජානිස්සති, පටිවිජ්ඣිස්සති, සච්ඡිකරිස්සතීති අත්ථො. **යමලොකඤ්චාති** චතුබ්බිධං අපායලොකඤ්ච. **ඉමං සදෙවකන්ති** ඉමං මනුස්සලොකඤ්ච දෙවලොකෙන සද්ධිං කො විචෙස්සති විචිනිස්සති විජානිස්සති පටිවිජ්ඣිස්සති සච්ඡිකරිස්සතීති පුච්ඡි. **කො ධම්මපදං සුදෙසිතන්ති** යථාසභාවතො කථිතත්තා සුදෙසිතං සත්තතිංසබොධිපක්ඛියධම්මසඞ්ඛාතං ධම්මපදං **කුසලො** මාලාකාරො **පුප්ඵං** විචිනන්තො විය **කො පචෙස්සති** විචිනිස්සති විජානිස්සති උපපරික්ඛිස්සති පටිවිජ්ඣිස්සති, සච්ඡිකරිස්සතීති අත්ථො. **සෙඛොති** අධිසීලසික්ඛා, අධිචිත්තසික්ඛා, අධිපඤ්ඤාසික්ඛාති ඉමා තිස්සො සික්ඛා සික්ඛනතො සොතාපත්තිමග්ගට්ඨං ආදිං කත්වා යාව අරහත්තමග්ගට්ඨා සත්තවිධො සෙඛො ඉමං අත්තභාවසඞ්ඛාතං පථවිං අරහත්තමග්ගෙන තතො ඡන්දරාගං අපකඩ්ඪන්තො විචෙස්සති විචිනිස්සති විජානිස්සති පටිවිජ්ඣිස්සති සච්ඡිකරිස්සති. **යමලොකඤ්චාති** තං යථාවුත්තපකාරං යමලොකඤ්ච ඉමං මනුස්සලොකඤ්ච සහ දෙවෙහි සදෙවකං ස්වෙව විචෙස්සති විචිනිස්සති විජානිස්සති පටිවිජ්ඣිස්සති සච්ඡිකරිස්සති. **සෙඛොති** ස්වෙව සත්තවිධො සෙඛො, යථා නාම කුසලො මාලාකාරො පුප්ඵාරාමං පවිසිත්වා තරුණමකුළානි ච පාණකවිද්ධානි ච මිලාතානි ච ගණ්ඨිකජාතානි ච පුප්ඵානි වජ්ජෙත්වා සොභනානි සුජාතසුජාතානෙව පුප්ඵානි විචිනාති, එවමෙව ඉමං සුකථිතං සුනිද්දිට්ඨං බොධිපක්ඛියධම්මපදම්පි පඤ්ඤාය පචෙස්සති විචිනිස්සති උපපරික්ඛිස්සති පටිවිජ්ඣිස්සති සච්ඡිකරිස්සතීති සත්ථා සයමෙව පඤ්හං විස්සජ්ජෙසි.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චසතාපි භික්ඛූ සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිංසු. සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

පථවිකථාපසුතපඤ්චසතභික්ඛුවත්ථු පඨමං.

2. මරීචිකම්මට්ඨානිකත්ථෙරවත්ථු

ඵෙණූපමන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං විහරන්තො අඤ්ඤතරං මරීචිකම්මට්ඨානිකං භික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර භික්ඛු සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා, ''සමණධම්මං කරිස්සාමී''ති අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ඝටෙත්වා වායමිත්වා අරහත්තං පත්තුං අසක්කොන්තො ''විසෙසෙත්වා කම්මට්ඨානං කථාපෙස්සාමී''ති සත්ථු සන්තිකං ආගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ මරීචිං දිස්වා, ''යථා අයං ගිම්හසමයෙ උට්ඨිතා මරීචි දූරෙ ඨිතානං රූපගතා විය පඤ්ඤායති, සන්තිකං ආගච්ඡන්තානං නෙව පඤ්ඤායති, අයං අත්තභාවොපි උප්පාදවයට්ඨෙන එවරූපො''ති මරීචිකම්මට්ඨානං භාවෙන්තො ආගන්ත්වා මග්ගකිලන්තො අචිරවතියං න්හායිත්වා එකස්මිං චණ්ඩසොතතීරෙ රුක්ඛඡායාය නිසින්නො උදකවෙගාභිඝාතෙන උට්ඨහිත්වා මහන්තෙ මහන්තෙ ඵෙණපිණ්ඩෙ භිජ්ජමානෙ දිස්වා, ''අයං අත්තභාවොපි උප්පජ්ජිත්වා භිජ්ජනට්ඨෙන එවරූපොයෙවා''ති ආරම්මණං අග්ගහෙසි. සත්ථා ගන්ධකුටියං

ඨිතොව තං ථෙරං දිස්වා, ‘‘එවමෙව, භික්ඛු, එවරූපොවායං අත්තභාවො ඵෙණපිණ්ඩො විය මරීචි විය උප්පජ්ජනභිජ්ජනසභාවොයෙවා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

46. ‘‘ඵෙණූපමං කායමිමං විදිත්වා,
මරීචිධම්මං අභිසම්බුධානො;
ඡෙත්වාන මාරස්ස පපුප්ඵකානි,
අදස්සනං මච්චුරාජස්ස ගච්ඡෙ’’ති.

තත්ථ **ඵෙණූපම**න්ති ඉමං කෙසාදිසමූහසඞ්ඛාතං කායං අබලදුබ්බලට්ඨෙන අනද්ධනියතාවකාලිකට්ඨෙන ඵෙණපිණ්ඩසරික්ඛකොති විදිත්වා. **මරීචිධම්ම**න්ති යථා මරීචි දූරෙ ඨිතානං රූපගතා විය ගය්හූපගා විය හොති, සන්තිකෙ උපගච්ඡන්තානං රිත්තා තුච්ඡා අගය්හූපගා සම්පජ්ජති, එවමෙව ඛණිකඉත්තරපච්චුපට්ඨානට්ඨෙන අයං කායොපි මරීචිධම්මොති **අභිසම්බුධානො** බුජ්ඣන්තො, ජානන්තොති අත්ථො. **මාරස්ස පපුප්ඵකානී**ති මාරස්ස පපුප්ඵකසඞ්ඛාතානි තෙභූමකානි වට්ටානි අරියමග්ගෙන ඡින්දිත්වා ඛීණාසවො භික්ඛු මච්චුරාජස්ස අදස්සනං අවිසයං අමතමහානිබ්බානං ගච්ඡෙය්‍යාති.

ගාථාපරියොසානෙ ථෙරො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා සත්ථු සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං ථොමෙන්තො වණ්ණෙන්තො වන්දන්තොව ආගතොති.

මරීචිකම්මට්ඨානිකත්ථෙරවත්ථු දුතියං.

3. විටටූභවත්ථු

පුප්ඵානිහෙව පචිනන්තන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං විහරන්තො සපරිසං මහොඝෙන අජ්ඣොත්ථරිත්වා මාරිතං විටටූභං ආරබ්භ කථෙසි.

තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – සාවත්ථියඤ්හි මහාකොසලරඤ්ඤො පුත්තො පසෙනදිකුමාරො නාම. වෙසාලියං ලිච්ඡවිරඤ්ඤො පුත්තො ලිච්ඡවිකුමාරො මහාලි නාම, කුසිනාරායං මල්ලරාජපුත්තො බන්ධුලො නාමාති ඉමෙ තයො දිසාපාමොක්ඛස්සාචරියස්ස සන්තිකෙ සිප්පුග්ගහණත්ථං තක්කසිලං ගන්ත්වා බහිනගරෙ සාලාය සමාගතා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ආගතකාරණඤ්ච කුලඤ්ච නාමඤ්ච පුච්ඡිත්වා සහායකා හුත්වා එකතොව ආචරියං උපසඞ්කමිත්වා සිප්පං සික්ඛන්තා න චිරස්සෙව උග්ගහිතසිප්පා ආචරියං ආපුච්ඡිත්වා එකතොව නික්ඛමිත්වා සකසකට්ඨානානි අගමංසු. තෙසු **පසෙනදිකුමාරො** පිතු සිප්පං දස්සෙත්වා පසන්නෙන පිතරා රජ්ජෙ අභිසිත්තො. **මහාලිකුමාරො** ලිච්ඡවීනං සිප්පං දස්සෙන්තො මහන්තෙන උස්සාහෙන දස්සෙසි, තස්ස අක්ඛීනි භිජ්ජිත්වා අගමංසු. ලිච්ඡවිරාජානො ‘‘අහො වත අම්හාකං ආචරියො අක්ඛිවිනාසං පත්තො, න නං පරිච්චජිස්සාම, උපට්ඨහිස්සාම න’’න්ති තස්ස සතසහස්සුට්ඨානකං එකං ද්වාරං අදංසු. සො තං නිස්සාය පඤ්චසතෙ ලිච්ඡවිරාජපුත්තෙ සිප්පං සික්ඛාපෙන්තො වසි. **බන්ධුලකුමාරො** සට්ඨිං සට්ඨිං වෙළූ ගහෙත්වා මජ්ඣෙ අයසලාකං පක්ඛිපිත්වා සට්ඨිකලාපෙ උස්සාපෙත්වා ඨපිතෙ මල්ලරාජකුලෙහි ‘‘ඉමෙ කප්පෙතූ’’ති වුත්තො අසීතිහත්ථං ආකාසං උල්ලඞ්ඝිත්වා අසිනා කප්පෙන්තො අගමාසි. සො ඔසානකලාපෙ අයසලාකාය ‘‘කිරි’’ති සද්දං සුත්වා, ‘‘කිං එත’’න්ති පුච්ඡිත්වා සබ්බකලාපෙසු අයසලාකානං ඨපිතභාවං ඤත්වා අසිං ඡඩ්ඩෙත්වා රොදමානො ‘‘මය්හං එත්තකෙසු ඤාතිසුහජ්ජෙසු එකොපි සසිනෙහො හුත්වා ඉමං කාරණං නාචික්ඛි. සචෙ හි අහං ජානෙය්‍යං, අයසලාකාය සද්දං අනුට්ඨාපෙන්තොව ඡින්දෙය්‍ය’’න්ති වත්වා, ‘‘සබ්බෙපිමෙ මාරෙත්වා රජ්ජං කරෙය්‍ය’’න්ති මාතාපිතූනං කථෙසි. තෙහි ‘‘පවෙණිරජ්ජං නාම, තාත, ඉදං න ලබ්භා එවං කාතු’’න්ති නානප්පකාරෙන වාරිතො ‘‘තෙන හි මම සහායකස්ස සන්තිකං ගමිස්සාමී’’ති සාවත්ථිං අගමාසි.

පසෙනදි කොසලො රාජා තස්සාගමනං සුත්වා පච්චුග්ගන්ත්වා මහන්තෙන සක්කාරෙන තං නගරං පවෙසෙත්වා සෙනාපතිට්ඨානෙ ඨපෙසි. සො මාතාපිතරො පක්කොසාපෙත්වා තත්ථෙව වාසං කප්පෙසි. අථෙකදිවසං රාජා උපරිපාසාදෙ ඨිතො අන්තරවීථිං ඔලොකයමානො ‘‘අනාථපිණ්ඩිකස්ස චූළඅනාථපිණ්ඩිකස්ස විසාඛාය සුප්පවාසායා’’ති එතෙසං ගෙහෙ නිච්චං භත්තකිච්චත්ථාය ගච්ඡන්තෙ අනෙකසහස්සෙ භික්ඛූ දිස්වා, ‘‘කහං, අය්‍යා, ගච්ඡන්තී’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘දෙව, අනාථපිණ්ඩිකස්ස ගෙහෙ නිච්චභත්තසලාකභත්තගිලානභත්තාදීනං අත්ථාය දෙවසිකං ද්වෙ භික්ඛුසහස්සානි ගච්ඡන්ති, චූළඅනාථපිණ්ඩිකස්ස ගෙහෙ පඤ්චසතානි, තථා විසාඛාය තථා සුප්පවාසායා’’ති වුත්තෙ සයම්පි භික්ඛුසඞ්ඝං උපට්ඨහිතුකාමො විහාරං ගන්ත්වා භික්ඛුසහස්සෙන සද්ධිං සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා සත්තාහං සහත්ථා දානං දත්වා සත්තමෙ දිවසෙ සත්ථාරං වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, පඤ්චහි මෙ භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං නිබද්ධං භික්ඛං ගණ්හථා’’ති ආහ. ‘‘මහාරාජ බුද්ධා නාම එකට්ඨානෙ නිබද්ධං භික්ඛං න ගණ්හන්ති, බහූ ජනා බුද්ධානං ආගමනං පච්චාසීසන්තී’’ති. ‘‘තෙන හි එකං භික්ඛුං නිබද්ධං පෙසෙථා’’ති ආහ. සත්ථා ආනන්දත්ථෙරස්ස භාරං අකාසි. රාජා භික්ඛුසඞ්ඝෙ ආගතෙ පත්තං ගහෙත්වා, ‘‘ඉමෙ නාම පරිවිසන්තූ’’ති අවිචාරෙත්වාව සත්තාහං සයමෙව පරිවිසිත්වා අට්ඨමෙ දිවසෙ වික්ඛිත්තචිත්තො පමජ්ජමකාසි. රාජකුලෙ නාම අනාණත්තා ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා භික්ඛූ නිසීදාපෙත්වා පරිවිසිතුං න ලභන්ති ‘‘න මයං ඉධ ඨාතුං සක්ඛිස්සාමා’’ති බහූ භික්ඛූ පක්කමිංසු. රාජා දුතියදිවසෙපි පමජ්ජි, දුතියදිවසෙපි බහූ භික්ඛූ පක්කමිංසු. තතියදිවසෙපි පමජ්ජි, තදා ආනන්දත්ථෙරං එකකමෙව ඨපෙත්වා අවසෙසා පක්කමිංසු. පුඤ්ඤවන්තා නාම කාරණවසිකා හොන්ති, කුලානං පසාදං රක්ඛන්ති. තථාගතස්ස ච

සාරිපුත්තත්ථෙරො මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරොති ද්වෙ අග්ගසාවකා, ඛෙමා උප්පලවණ්ණාති ද්වෙ අග්ගසාවිකා, උපාසකෙසු චිත්තො, ගහපති, හත්ථකො ආළවකොති ද්වෙ අග්ගඋපාසකා, උපාසිකාසු වෙළුකණ්ඩකී නන්දමාතා, ඛුජ්ජුත්තරාති ද්වෙ අග්ගඋපාසිකා, ඉති ඉමෙ අට්ඨ ජනෙ ආදිං කත්වා ඨානන්තරපත්තා සබ්බෙපි සාවකා එකදෙසෙන දසන්නං පාරමීනං පූරිතත්තා මහාපුඤ්ඤා අභිනීහාරසම්පන්නා. ආනන්දත්ථෙරොපි කප්පසතසහස්සං පූරිතපාරමී අභිනීහාරසම්පන්නො මහාපුඤ්ඤො අත්තනො කාරණවසිකතාය කුලස්ස පසාදං රක්ඛන්තො අට්ඨාසි. තං එකකමෙව නිසීදාපෙත්වා පරිවිසිංසු.

රාජා භික්ඛූනං ගතකාලෙ ආගන්ත්වා ඛාදනීයභොජනීයානි තථෙව ඨිතානි දිස්වා, ''කිං, අය්‍යා, නාගමිංසූ''ති පුච්ඡිත්වා, ''ආනන්දත්ථෙරො එකකොව ආගතො දෙවා''ති සුත්වා, ''අද්ධා එත්තකං මෙ භත්තච්ඡෙදනමකංසූ''ති භික්ඛූනං කුද්ධො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා, ''භන්තෙ, මයා පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං භික්ඛා පටියත්තා, ආනන්දත්ථෙරො කිර එකකොවාගතො, පටියත්තා භික්ඛා තථෙව ඨිතා, පඤ්චසතා භික්ඛූ මම ගෙහෙ සඤ්ඤං න කරිංසු, කිං නු ඛො කාරණ''න්ති ආහ. සත්ථා භික්ඛූනං දොසං අවත්වා, ''මහාරාජ, මම සාවකානං තුම්හෙහි සද්ධිං විස්සාසො නත්ථි, තෙන න ගතා භවිස්සන්තී''ති වත්වා කුලානං අනුපගමනකාරණඤ්ච උපගමනකාරණඤ්ච පකාසෙන්තො භික්ඛූ ආමන්තෙත්වා ඉමං සුත්තමාහ –

''නවහි, භික්ඛවෙ, අඞ්ගෙහි සමන්නාගතං කුලං අනුපගන්ත්වා වා නාලං උපගන්තුං, උපගන්ත්වා වා නාලං උපනිසීදිතුං. කතමෙහි නවහි? න මනාපෙන පච්චුට්ඨෙන්ති, න මනාපෙන අභිවාදෙන්ති, න මනාපෙන ආසනං දෙන්ති, සන්තමස්ස පරිගුහන්ති, බහුකම්පි ථොකං දෙන්ති, පණීතම්පි ලූඛං දෙන්ති, අසක්කච්චං දෙන්ති නො සක්කච්චං, න උපනිසීදන්ති ධම්මස්සවනාය, භාසිතමස්ස න සුස්සූසන්ති . ඉමෙහි ඛො, භික්ඛවෙ, නවහඞ්ගෙහි සමන්නාගතං කුලං අනුපගන්ත්වා වා නාලං උපගන්තුං, උපගන්ත්වා වා නාලං උපනිසීදිතුං.

''නවහි, භික්ඛවෙ, අඞ්ගෙහි සමන්නාගතං කුලං අනුපගන්ත්වා වා අලං උපගන්තුං, උපගන්ත්වා වා අලං උපනිසීදිතුං. කතමෙහි නවහි? මනාපෙන පච්චුට්ඨෙන්ති, මනාපෙන අභිවාදෙන්ති, මනාපෙන ආසනං දෙන්ති, සන්තමස්ස න පරිගුහන්ති, බහුකම්පි බහුකං දෙන්ති, පණීතම්පි පණීතං දෙන්ති, සක්කච්චං දෙන්ති නො අසක්කච්චං, උපනිසීදන්ති ධම්මස්සවනාය, භාසිතමස්ස සුස්සූසන්ති. ඉමෙහි ඛො, භික්ඛවෙ, නවහඞ්ගෙහි සමන්නාගතං කුලං අනුපගන්ත්වා වා අලං උපගන්තුං, උපගන්ත්වා වා අලං උපනිසීදිතු''න්ති (අ. නි. 9.17).

ඉති ඛො, මහාරාජ, මම සාවකා තුම්හාකං සන්තිකා විස්සාසං අලභන්තා න ගතා භවිස්සන්තීති. පොරාණකපණ්ඩිතාපි හි අවිස්සාසිකට්ඨානෙ සක්කච්චං උපට්ඨීයමානාපි මාරණන්තිකං වෙදනං පත්වා විස්සාසිකට්ඨානමෙව අගමිංසූති. ''කදා, භන්තෙ''ති රඤ්ඤා පුට්ඨො අතීතං ආහරි –

අතීතෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තෙ රජ්ජං කාරෙන්තෙ කෙසවො නාම රාජා රජ්ජං පහාය ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජි. තං පඤ්ච පුරිසසතානි අනුපබ්බජිංසු. සො කෙසවතාපසො නාම අහොසි. පසාධනකප්පකො පනස්ස අනුපබ්බජිත්වා කප්පකො නාම අන්තෙවාසිකො අහොසි. කෙසවතාපසො පරිසාය සද්ධිං අට්ඨ මාසෙ හිමවන්තෙ වසිත්වා වස්සාරත්තසමයෙ ලොණම්බිලසෙවනත්ථාය බාරාණසිං පත්වා භික්ඛාය පාවිසි. අථ නං රාජා දිස්වා පසීදිත්වා චතුමාසං අත්තනො සන්තිකෙ වසනත්ථාය පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා උය්‍යානෙව වසාපෙන්තො සයං සායංපාතං අස්ස උපට්ඨානං ගච්ඡති. අවසෙසා තාපසා කතිපාහං වසිත්වා හත්ථිසද්දාදීහි උබ්බාළ්හා හුත්වා උක්කණ්ඨිත්වා, ''ආචරිය, උක්කණ්ඨිතම්හා, ගච්ඡාමා''ති ආහංසු. ''කහං, තාතා''ති? ''හිමවන්තං, ආචරියා''ති. රාජා අම්හාකං ආගතදිවසෙයෙව චතුමාසං ඉධ වසනත්ථාය පටිඤ්ඤං ගණ්හි. ''කථං ගමිස්සථ, තාතා''ති? ''තුම්හෙහි අම්හාකං අනාචික්ඛිත්වාව පටිඤ්ඤා දින්නා, මයං ඉධ න සක්කොම වසිතුං, ඉතො අවිදූරෙ තුම්හාකං පවත්තිස්සවනට්ඨානෙ වසිස්සාමා''ති වන්දිත්වා පක්කමිංසු. කප්පන්තෙවාසිකෙන සද්ධිං ආචරියො ඔහීයි.

රාජා උපට්ඨානං ආගතො, ''කහං, අය්‍යා''ති පුච්ඡි. ''සබ්බෙ උක්කණ්ඨිතම්හාති වත්වා හිමවන්තං ගතා, මහාරාජා''ති ආහ. කප්පකොපි න චිරස්සෙව උක්කණ්ඨිත්වා ආචරියෙන පුනප්පුනං වාරියමානොපි ''න සක්කොමී''ති වත්වා පක්කාමි. ඉතරෙසං පන සන්තිකං අගන්ත්වා ආචරියස්ස පවත්තිං සුණන්තො අවිදූරෙ ඨානෙ වසි. අපරභාගෙ ආචරියස්ස අන්තෙවාසිකෙ අනුස්සරන්තස්ස කුච්ඡිරොගො උප්පජ්ජි. රාජා වෙජ්ජෙහි තිකිච්ඡාපෙසි, රොගො න වූපසම්මති. තාපසො ආහ – ''කිං, මහාරාජ, ඉච්ඡසි මෙ රොගවූපසම''න්ති? ''භන්තෙ, සචාහං සක්කුණෙය්‍යං, ඉදානෙව වො ඵාසුකං කරෙය්‍යා''න්ති. ''මහාරාජ, සචෙ මෙ ඵාසුකං ඉච්ඡසි, මං අන්තෙවාසිකානං සන්තිකං පෙසෙහී''ති. රාජා ''සාධු , භන්තෙ''ති තං මඤ්චකෙ නිපජ්ජාපෙත්වා නාරදඅමච්චප්පමුඛෙ චත්තාරො අමච්චෙ ''මම අය්‍යස්ස පවත්තිං ඤත්වා, මය්හං සාසනං පහිණෙය්‍යාථා''ති උය්‍යොජෙසි. කප්පන්තෙවාසිකො ආචරියස්ස ආගමනං සුත්වා පච්චුග්ගමනං කත්වා ඉතරෙ ''කහ''න්ති වුත්තෙ, ''අසුකට්ඨානෙ කිර වසන්තී''ති ආහ. තෙපි ආචරියස්සාගමනභාවං සුත්වා තත්ථෙව සමොසරිත්වා ආචරියස්ස උණ්හොදකං දත්වා ඵලාඵලං අදංසු. තං ඛණඤ්ඤෙව රොගො වූපසම්මති. සො කතිපාහෙනෙව සුවණ්ණවණ්ණො අහොසි. අථ නං නාරදො පුච්ඡි –

''මනුස්සින්දං ජහිත්වාන, සබ්බකාමසමිද්ධිනං;
කථං නු භගවා කෙසී, කප්පස්ස රමති අස්සමෙ.

‘‘සාදූනි රමණීයානි, සන්ති වක්ඛා මනොරමා;
සුභාසිතානි කප්පස්ස, නාරද රමයන්ති මං.

‘‘සාලීනං ඔදනං භුඤ්ජෙ, සුචිං මංසූපසෙචනං;
කථං සාමාකනීවාරං, අලොණං ඡාදයන්ති තං.

‘‘සාදුං වා යදි වාසාදුං, අප්පං වා යදි වා බහුං;
විස්සත්ථො යත්ථ භුඤ්ජෙය්‍ය, විස්සාසපරමා රසා’’ති. (ජා. 1.4.181-184);

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා ජාතකං සමොධානෙන්තො ‘‘තදා රාජා මොග්ගල්ලානො අහොසි, නාරදො සාරිපුත්තො, කප්පන්තෙවාසිකො ආනන්දො, කෙසවතාපසො අහමෙවා’’ති වත්වා, ‘‘එවං, මහාරාජ, පුබ්බෙපි පණ්ඩිතා මාරණන්තිකං වෙදනං පත්වා විස්සාසිකට්ඨානං ගමිංසු, මම සාවකා තුම්හාකං සන්තිකෙ විස්සාසං න ලභන්ති මඤ්ඤෙ’’ති ආහ. රාජා ‘‘භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං මයා විස්සාසං කාතුං වට්ටති, කථං නු ඛො කරිස්සාමීති සම්මාසම්බුද්ධස්ස ඤාතිධීතරං මම ගෙහෙ කාතුං වට්ටති, එවං සන්තෙ ‘දහරා ච සාමණෙරා ච සම්මාසම්බුද්ධස්ස ඤාතිරාජා’ති මම සන්තිකං විස්සත්ථා නිබද්ධං ආගමිස්සන්තී’’ති චින්තෙත්වා – ‘‘එකං මෙ ධීතරං දෙන්තූ’’ති සාකියානං සන්තිකං සාසනං පෙසෙසි. ‘‘කතරස්ස සක්‍යස්ස ධීතා’’ති ච පුච්ඡිත්වා, ‘‘ඤත්වා ආගච්ඡෙය්‍යාථා’’ති වත්වා දූතෙ ආණාපෙසි. දූතා ගන්ත්වා සාකියෙ දාරිකං යාචිංසු. තෙ සන්නිපතිත්වා, ‘‘පක්ඛන්තරිකො රාජා, සචෙ න දස්සාම, විනාසෙස්සති නො, න ඛො පන අම්හෙහි කුලෙන සදිසො, කිං නු ඛො කාතබ්බ’’න්ති මන්තයිංසු. මහානාමො ‘‘මම දාසියා කුච්ඡිම්හි ජාතා වාසභඛත්තියා නාම ධීතා රූපසොභග්ගප්පත්තා අත්ථි, තං දස්සාමා’’ති වත්වා දූතෙ ආහ – ‘‘සාධු, රඤ්ඤො දාරිකං දස්සාමා’’ති. ‘‘සා කස්ස, ධීතා’’ති? ‘‘සම්මාසම්බුද්ධස්ස චූළපිතුපුත්තස්ස මහානාමස්ස සක්කස්ස ධීතා වාසභඛත්තියා නාමා’’ති.

තෙ ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචයිංසු. රාජා ‘‘යදි එවං, සාධු, සීඝං ආනෙථ, ඛත්තියා ච නාම බහුමායා, දාසිධීතරම්පි පහිණෙය්‍යුං, පිතරා සද්ධිං එකභාජනෙ භුඤ්ජන්තිං ආනෙය්‍යාථා’’ති පෙසෙසි. තෙ ගන්ත්වා, ‘‘දෙව, තුම්හෙහි සද්ධිං එකතො භුඤ්ජන්තිං රාජා ඉච්ඡතී’’ති ආහංසු. මහානාමො ‘‘සාධු, තාතා’’ති තං අලඞ්කාරාපෙත්වා අත්තනො භොජනකාලෙ පක්කොසාපෙත්වා තාය සද්ධිං එකතො භුඤ්ජනාකාරං දස්සෙත්වා දූතානං නිය්‍යාදෙසි. තෙ තං ආදාය සාවත්ථිං ගන්ත්වා තං පවත්තිං රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රාජා තුට්ඨමානසො තං පඤ්චන්නං ඉත්ථිසතානං ජෙට්ඨිකං කත්වා අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ අභිසිඤ්චි. සා න චිරස්සෙව සුවණ්ණවණ්ණං පුත්තං විජායි.

අථස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ රාජා දාරකස්ස අය්‍යකස්ස සන්තිකං පෙසෙසි ‘‘සක්‍යරාජධීතා වාසභඛත්තියා පුත්තං විජාතා, කිමස්ස නාමං කරොමා’’ති? තං පන සාසනං ගහෙත්වා ගතො අමච්චො ථොකං බධිරධාතුකො, සො ගන්ත්වා රඤ්ඤො අය්‍යකස්ස ආරොචෙසි, සො තං සුත්වා ‘‘වාසභඛත්තියා පුත්තං අවිජායිත්වාපි සබ්බජනං අභිභවි, ඉදානි පන රඤ්ඤො අතිවිය වල්ලභා භවිස්සතී’’ති ආහ. බධිරො අමච්චො ‘‘වල්ලභා’’ති වචනං දුස්සුතං සුත්වා ‘‘විටටූභො’’ති සල්ලක්ඛෙත්වා රාජානං උපගන්ත්වා, ‘‘දෙව, කුමාරස්ස කිර ‘විටටූභො’ති නාමං කරොථා’’ති ආහ. රාජා ‘‘පොරාණකං නො කුලසන්තකං නාමං භවිස්සතී’’ති චින්තෙත්වා තං නාමං අකාසි. අථස්ස දහරකාලෙයෙව රාජා ‘‘සත්ථු පියං කරොමී’’ති සෙනාපතිට්ඨානං අදාසි.

සො කුමාරපරිහාරෙන වඩ්ඪන්තො සත්තවස්සිකකාලෙ අඤ්ඤෙසං කුමාරානං මාතාමහකුලතො හත්ථිරූපකඅස්සරූපකාදීනි ආහරියමානානි දිස්වා මාතරං පුච්ඡි – ‘‘අම්ම, අඤ්ඤෙසං මාතාමහකුලතො පණ්ණාකාරො ආහරීයති, මය්හං කොචි කිඤ්චි න පෙසෙසි, කිං ත්වං නිමාතා නිපිතා’’ති? අථ නං සා, ‘‘තාත, තව සක්‍යරාජානො මාතාමහා දූරෙ පන වසන්ති, තෙන තෙ කිඤ්චි න පෙසෙන්තී’’ති වඤ්චෙසි. සොළසවස්සිකකාලෙ, ‘‘අම්ම, තව මාතාමහකුලං පස්සිතුකාමොම්හී’’ති වත්වා, ‘‘අලං, තාත, කිං තත්ථ ගන්ත්වා කරිස්සතී’’ති වාරියමානොපි පුනප්පුනං යාචි. අථස්ස මාතා ‘‘තෙන හි ගච්ඡා’’ති සම්පටිච්ඡි. සො පිතු ආරොචෙත්වා මහන්තෙන පරිවාරෙන නික්ඛමි. වාසභඛත්තියා පුරෙතරං පණ්ණං පෙසෙසි – ‘‘අහං ඉධ සුඛං වසාමි, මාස්ස කිඤ්චි සාමිනො අන්තරං දස්සයිංසූ’’ති. සාකියා විටටූභස්ස ආගමනං ඤත්වා, ‘‘වන්දිතුං න සක්කොමා’’ති තස්ස දහරදහරෙ කුමාරෙ ජනපදං පහිණිත්වා තස්මිං කපිලපුරං සම්පත්තෙ සන්ථාගාරෙ සන්නිපතිංසු. කුමාරො තත්ථ ගන්ත්වා අට්ඨාසි.

අථ නං ‘‘අයං තෙ, තාත, මාතාමහො, අයං මාතුලො’’ති වත්වා වන්දාපෙසුං. සො සබ්බෙ වන්දමානො විචරිත්වා එකම්පි අත්තානං වන්දන්තං අදිස්වා ‘‘කිං නු ඛො මං වන්දන්තා නත්ථී’’ති පුච්ඡි. සාකියා, ‘‘තාත, තෙ කනිට්ඨකුමාරා ජනපදං ගතා’’ති වත්වා තස්ස මහන්තං සක්කාරං කරිංසු. සො කතිපාහං වසිත්වා මහන්තෙන පරිවාරෙන නික්ඛමි. අථෙකා දාසී සන්ථාගාරෙ තෙන නිසින්නඵලකං ‘‘ඉදං වාසභඛත්තියාය දාසියා පුත්තස්ස නිසින්නඵලක’’න්ති අක්කොසිත්වා පරිභාසිත්වා ඛීරොදකෙන ධොවි. එකො පුරිසො අත්තනො ආවුධං පමුස්සිත්වා නිවත්තො තං ගණ්හන්තො විටටූභකුමාරස්ස අක්කොසනසද්දං සුත්වා තං කාරණං පුච්ඡිත්වා, ‘‘වාසභඛත්තියා දාසියා කුච්ඡිම්හි මහානාමසක්කං පටිච්ච ජාතා’’ති ඤත්වා බලකායස්ස කථෙසි. ‘‘වාසභඛත්තියා කිර දාසිධීතා’’ති මහාකොලාහලං අහොසි. තං සුත්වා විටටූභො ‘‘එතෙ තාව මම නිසින්නඵලකං ඛීරොදකෙන ධොවන්තු, අහං පන රජ්ජෙ පතිට්ඨිතකාලෙ එතෙසං ගලලොහිතං ගහෙත්වා මම නිසින්නඵලකං ධොවිස්සාමී’’ති චිත්තං පට්ඨපෙසි. තස්මිං

සාවත්ථිං ගතෙ අමච්චා තං පවත්තිං රඤ්ඤො ආරොචයිංසු. රාජා ‘‘මය්හං දාසිධීතරං අදංසූ’’ති සාකියානං කුජ්ඣිත්වා වාසභඛත්තියාය ච පුත්තස්ස ච දින්නපරිහාරං අච්ඡින්දිත්වා දාසදාසීහි ලද්ධබ්බමත්තමෙව දාපෙසි.

තතො කතිපාහච්චයෙන සත්ථා රාජනිවෙසනං ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදි. රාජා ආගන්ත්වා වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, තුම්හාකං කිර ඤාතකෙහි දාසිධීතා මය්හං දින්නා, තෙනස්සා අහං සපුත්තාය පරිහාරං අච්ඡින්දිත්වා දාසදාසීහි ලද්ධබ්බමත්තමෙව දාපෙසි’’න්ති ආහ. සත්ථා ‘‘අයුත්තං, මහාරාජ, සාකියෙහි කතං, දදන්තෙහි නාම සමානජාතිකා දාතබ්බා අස්ස, තං පන , මහාරාජ, වදාමි, වාසභඛත්තියා ඛත්තියරාජධීතා ඛත්තියරඤ්ඤො ගෙහෙ අභිසෙකං ලභි. විටටූභොපි ඛත්තියරාජානමෙව පටිච්ච ජාතො, මාතුගොත්තං නාම කිං කරිස්සති, පිතුගොත්තමෙව පමාණන්ති. පොරාණකපණ්ඩිතා දලිද්දිත්ථියා කට්ඨහාරිකාය අග්ගමහෙසිට්ඨානං අදංසු, තස්සා ච කුච්ඡිම්හි ජාතකුමාරො ද්වාදසයොජනිකාය බාරාණසියා රජ්ජං පත්වා කට්ඨවාහනරාජා නාම ජාතො’’ති **කට්ඨහාරිජාතකං** (ජා. 1.1.7) කථෙසි. රාජා ධම්මකථං සුත්වා ‘‘පිතුගොත්තමෙව කිර පමාණ’’න්ති තුස්සිත්වා වාසභඛත්තියාය ච පුත්තස්ස ච පකතිපරිහාරමෙව දාපෙසි.

බන්ධුලසෙනාපතිස්සපි බො කුසිනාරායං මල්ලරාජධීතා මල්ලිකා නාම භරියා දීඝරත්තං පුත්තං න විජායි. අථ නං බන්ධුලො ‘‘අත්තනො කුලඝරමෙව ගච්ඡා’’ති උය්යොජෙසි. සා ‘‘සත්ථාරං දිස්වාව ගමිස්සාමී’’ති ජෙතවනං පවිසිත්වා තථාගතං වන්දිත්වා ඨිතා, ‘‘කහං ගච්ඡසී’’ති වුත්තා ‘‘සාමිකො මං භන්තෙ, කුලඝරං පෙසෙතී’’ ආහ. ‘‘කිං කාරණා’’ති? ‘‘වඤ්ඣා කිරස්මි අපුත්තිකා’’ති. ‘‘යදි එවං, ගමනකිච්චං නත්ථි, නිවත්තස්සූ’’ති. සා තුට්ඨමානසා සත්ථාරං වන්දිත්වා නිවෙසනං ගන්ත්වා ‘‘කස්මා නිවත්තාසී’’ති වුත්තා ‘‘දසබලෙන නිවත්තිතාම්හී’’ති ආහ බන්ධුලො ‘‘දිට්ඨං භවිස්සති දීඝදස්සිනා කාරණ’’න්ති සම්පටිච්ඡි. සා න චිරස්සෙව ගබ්භං පටිලභිත්වා උප්පන්නදොහළා ‘‘දොහළො මෙ උප්පන්නො’’ති ආරොචෙසි. ‘‘කිං දොහළො’’ති? ‘‘වෙසාලිනගරෙ ගණරාජකුලානං අභිසෙකමඞ්ගලපොක්ඛරණියං ඔතරිත්වා න්හත්වා පානීයං පාතුකාමාම්හි, සාමී’’ති. බන්ධුලො ‘‘සාධූ’’ති වත්වා සහස්සථාමධනුං ගහෙත්වා තං රථං ආරොපෙත්වා සාවත්ථිතො නික්ඛමිත්වා රථං පාජෙන්තො මහාලිලිච්ඡවිනො දින්නද්වාරෙන වෙසාලිං පාවිසි. මහාලිලිච්ඡවිනො ච ද්වාරසමීපෙ එව නිවෙසනං හොති. සො රථස්ස උම්මාරෙ පතිඝාතසද්දං සුත්වාව ‘‘බන්ධුලස්ස රථසද්දො එසො, අජ්ජ ලිච්ඡවීනං භයං උප්පජ්ජිස්සතී’’ති ආහ.

පොක්ඛරණියා අන්තො ච බහි ච ආරක්ඛා බලවතී, උපරි ලොහජාලං පත්ථටං, සකුණානම්පි ඔකාසො නත්ථි. බන්ධුලසෙනාපති පන රථා ඔතරිත්වා ආරක්ඛකෙ මනුස්සෙ වෙත්තෙන පහරන්තො පලාපෙත්වා ලොහජාලං ඡින්දිත්වා අන්තොපොක්ඛරණියං භරියං න්හාපෙත්වා සයම්පි න්හත්වා පුන තං රථං ආරොපෙත්වා නගරා නික්ඛමිත්වා ආගතමග්ගෙනෙව පායාසි. තෙ ආරක්ඛමනුස්සා ලිච්ඡවිරාජූනං ආරොචෙසුං. ලිච්ඡවිරාජානො කුජ්ඣිත්වා පඤ්ච රථසතානි ආරුය්හ ‘‘බන්ධුලමල්ලං ගණ්හිස්සාමා’’ති නික්ඛමිංසු. තං පවත්තිං මහාලිස්ස ආරොචෙසුං. මහාලි, ‘‘මා ගමිත්ථ, සො හි වො සබ්බෙ ඝාතෙස්සතී’’ති ආහ. තෙපි ‘‘මයං ගමිස්සාම එවා’’ති වදිංසු. ‘‘තෙන හි තස්ස රථචක්කස්ස යාව නාභිතො පථවිං පවිට්ඨට්ඨානං දිස්වා නිවත්තෙය්යාථ, තතො අනිවත්තන්තා පුරතො අසනිසද්දං විය සුණිස්සථ, තම්හා ඨානා නිවත්තෙය්යාථ. තතො අනිවත්තන්තා තුම්හාකං රථධුරෙසු ඡිද්දං පස්සිස්සථ, තම්හා ඨානා නිවත්තෙය්යාථ, පුරතො මා ගමිත්ථා’’ති. තෙ තස්ස වචනෙන අනිවත්තිත්වා තං අනුබන්ධිංසු එව. මල්ලිකා දිස්වා, ‘‘රථා, සාමි, පඤ්ඤායන්තී’’ති ආහ. ‘‘තෙන හි එකස්සෙව රථස්ස පඤ්ඤායනකාලෙ මං ආරොචෙය්යාසී’’ති. සා යදා සබ්බෙ රථා එකො විය හුත්වා පඤ්ඤායිංසු, තදා ‘‘එකමෙව, සාමි, රථසීසං පඤ්ඤායතී’’ති ආහ. බන්ධුලො ‘‘තෙන හි ඉමා රස්මියො ගණ්හාහී’’ති තස්සා රස්මියො දත්වා රථෙ ඨිතොව ධනුං ආරොපෙසි, රථචක්කං යාව නාභිතො පථවිං පාවිසි.

ලිච්ඡවිනො තං ඨානං දිස්වාපි න නිවත්තිංසු. ඉතරො ථොකං ගන්ත්වා ජියං පොඨෙසි, අසනිසද්දො විය අහොසි. තෙ තතොපි න නිවත්තිංසු, අනුබන්ධන්තා ගච්ඡන්තෙව. බන්ධුලො රථෙ ඨිතකොව එකසරං ඛිපි, සො පඤ්චන්නං රථසතානං රථසීසෙ ඡිද්දං කත්වා පඤ්ච රාජසතානි පරිකරබන්ධනට්ඨානෙ විනිවිජ්ඣිත්වා පථවිං පාවිසි. තෙ අත්තනො පවිද්ධභාවං අජානිත්වා, ‘‘තිට්ඨ, රෙ, තිට්ඨ, රෙ’’ති වදන්තා අනුබන්ධිංසු එව. බන්ධුලො රථං ඨපෙත්වා ‘‘තුම්හෙ මතකා, මතකෙහි සද්ධිං මය්හං යුද්ධං නාම නත්ථී’’ති ආහ. ‘‘මතකා නාම අම්හාදිසා න හොන්තී’’ති. ‘‘තෙන හි සබ්බපච්ඡිමස්ස පරිකරං මොචෙථා’’ති. තෙ මොචයිංසු. සො මුත්තමත්තෙ එව මරිත්වා පතිතො. අථ තෙ සබ්බෙපි ‘‘තුම්හෙ එවරූපා, අත්තනො ඝරානි ගන්ත්වා සංවිධාතබ්බං සංවිදහිත්වා පුත්තදාරං අනුසාසිත්වා සන්නාහං මොචෙථා’’ති ආහ. තෙ තථා කත්වා සබ්බෙපි ජීවිතක්ඛයං පත්තා. බන්ධුලොපි මල්ලිකං සාවත්ථිං ආනෙසි. සා සොළසක්ඛත්තුං යමකෙ යමකෙ පුත්තෙ විජායි. සබ්බෙපි සූරා ථාමසම්පන්නා අහෙසුං, සබ්බසිප්පානං නිප්ඵත්තිං පාපුණිංසු. එකෙකස්ස පුරිසසහස්සං පරිවාරො අහොසි. පිතරා සද්ධිං රාජනිවෙසනං ගච්ඡන්තෙහි තෙහෙව රාජඞ්ගණං පරිපූරි.

අථෙකදිවසං විනිච්ඡයෙ කූටට්ටපරාජිතා මනුස්සා බන්ධුලං ආගච්ඡන්තං දිස්වා මහාවිරවං විරවන්තා විනිච්ඡයඅමච්චානං කූටට්ටකරණං තස්ස ආරොචෙසුං. සො විනිච්ඡයං ගන්ත්වා තං අට්ටං විචාරෙත්වා සාමිකමෙව සාමිකං අකාසි. මහාජනො මහාසද්දෙන සාධුකාරං පවත්තෙති. රාජා ‘‘කිං ඉද’’න්ති පුච්ඡිත්වා තමත්ථං සුත්වා තුස්සිත්වා සබ්බෙපි තෙ අමච්චෙ හාරෙත්වා බන්ධුලස්සෙව විනිච්ඡයං නිය්යාදෙසි. සො තතො පට්ඨාය සම්මා විනිච්ඡයි. තතො තෙ පොරාණකවිනිච්ඡයිකා අමච්චා කිඤ්චි ලඤ්ජං අලභන්තා අප්පලාභා හුත්වා ‘‘බන්ධුලො රජ්ජං පත්ථෙතී’’ති රාජකුලෙ පරිභින්දිංසු. රාජා තෙසං කථං සද්දහිත්වා චිත්තං නිග්ගහෙතුං නාසක්ඛි. ‘‘ඉමස්මිං ඉධෙව

සාතියමානෙ ගරහා මෙ උප්පජ්ජිස්සතී''ති පුන චින්තෙත්වා පයුත්තපුරිසෙහි පච්චන්තං පහාරාපෙත්වා බන්ධුලං පක්කොසාපෙත්වා, ''පච්චන්තො කිර කුපිතො, තව පුත්තෙහි සද්ධිං ගන්ත්වා , චොරෙ ගණ්හාහී''ති පහිණිත්වා, ''එත්ථෙවස්ස ද්වත්තිංසාය පුත්තෙහි සද්ධිං සීසං ඡින්දිත්වා ආහරථා''ති තෙහි සද්ධිං අඤ්ඤෙපි සමත්ථෙ මහායොධෙ පෙසෙසි. තස්මිං පච්චන්තං ගච්ඡන්තෙයෙව ''සෙනාපති කිර ආගච්ඡතී''ති පයුත්තචොරා පලායිංසු. සො තං පදෙසං ආවාසාපෙත්වා සණ්ඨාපෙත්වා නිවත්ති.

අථස්ස නගරතො අවිදූරෙ ඨානෙ තෙ යොධා පුත්තෙහි සද්ධිං සීසං ඡින්දිංසු. තං දිවසං මල්ලිකාය පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං ද්වෙ අග්ගසාවකා නිමන්තිතා හොන්ති. අථස්සා පුබ්බණ්හෙ එව ''සාමිකස්ස තෙ සද්ධිං පුත්තෙහි සීසං ඡින්න''න්ති පණ්ණං ආහරිත්වා අදංසු. සා තං පවත්තිං ඤත්වා කස්සචි කිඤ්චි අවත්වා පණ්ණං උච්ඡඞ්ගෙ ඨපෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝමෙව පරිවිසි. අථස්සා පරිචාරිකායො භික්ඛූනං භත්තං දත්වා සප්පිචාටිං ආහරන්තියො ථෙරානං පුරතො සප්පිචාටිං භින්දිංසු. ධම්මසෙනාපති ''භෙදනධම්මං භින්නං, න චින්තිතබ්බ''න්ති ආහ. සා උච්ඡඞ්ගතො පණ්ණං නීහරිත්වා ''ද්වත්තිංසාය පුත්තෙහි සද්ධිං පිතුසීසං ඡින්න''න්ති මෙ ඉමං පණ්ණං ආහරිංසු, අහං ඉදං සුත්වාපි න චින්තෙමි, සප්පිචාටියා භින්නාය කිං චින්තයිස්සාමි, භන්තෙ''ති ආහ. ධම්මසෙනාපති ''අනිමිත්තමනඤ්ඤාතං , මච්චානං ඉධ ජීවිත''න්තිආදීනි (සු. නි. 579) වත්වා ධම්මං දෙසෙත්වා උට්ඨායාසනා විහාරං අගමාසි. සාපි ද්වත්තිංස සුණිසායො පක්කොසාපෙත්වා, ''තුම්හාකං සාමිකා නිරපරාධා අත්තනො පුරිමකම්මඵලං ලභිංසු , තුම්හෙ මා සොචයිත්ථ, මා පරිදෙවිත්ථ, රඤ්ඤො උපරි මනොපදොසං මා කරිත්ථා''ති ඔවදි.

රඤ්ඤො චරපුරිසා තං කථං සුත්වා ගන්ත්වා තෙසං නිද්දොසභාවං රඤ්ඤො කථයිංසු. රාජා සංවෙගප්පත්තො තස්සා නිවෙසනං ගන්ත්වා මල්ලිකඤ්ච සුණිසායො චස්සා ඛමාපෙත්වා මල්ලිකාය වරං අදාසි. සා ''වරො ගහිතො මෙ හොතූ''ති වත්වා තස්මිං ගතෙ මතකභත්තං දත්වා න්හත්වා රාජානං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා, ''දෙව, තුම්හෙහි මය්හං වරො දින්නො, මය්හඤ්ච අඤ්ඤෙන අත්ථො නත්ථි, ද්වත්තිංසාය මෙ සුණිසානං මමඤ්ච කුලඝරගමනං අනුජානාථා''ති ආහ. රාජා සම්පටිච්ඡි. සා ද්වත්තිංස සුණිසායො යථාසකානි කුලානි පෙසෙසි, සයම්පි කුසිනාරානගරෙ අත්තනො කුලඝරං අගමාසි.

රාජාපි බන්ධුලසෙනාපතිනො භාගිනෙය්‍යස්ස දීඝකාරායනස්ස නාම සෙනාපතිට්ඨානං අදාසි. සො පන ''මාතුලො මෙ ඉමිනා මාරිතො''ති රඤ්ඤො ඔතාරං ගවෙසන්තො විචරති. රාජාපි නිරපරාධස්ස බන්ධුලස්ස මාරිතකාලතො පට්ඨාය විප්පටිසාරී හුත්වා චිත්තස්සාදං න ලභති, රජ්ජසුඛං නානුභොති. තදා සත්ථා සක්‍යානං මෙදාළුපං නාම නිගමං උපනිස්සාය විහරති. රාජා තත්ථ ගන්ත්වා ආරාමතො අවිදූරෙ ඛන්ධාවාරං නිවාසෙත්වා, ''මන්දෙන පරිවාරෙන සත්ථාරං වන්දිස්සාමී''ති විහාරං ගන්ත්වා පඤ්චරාජකකුධභණ්ඩානි දීඝකාරායනස්ස දත්වා එකකොව ගන්ධකුටිං පාවිසි. සබ්බං **ධම්මචෙතියසුත්ත**නියාමෙන (ම. නි. 2.364 ආදයො) දීපෙතබ්බං. තස්මිං ගන්ධකුටිං පවිට්ඨෙ දීඝකාරායනො තානි පඤ්ච රාජකකුධභණ්ඩානි ගහෙත්වා විටටූභං රාජානං කත්වා රඤ්ඤො එකං අස්සං එකඤ්ච උපට්ඨානකාරිකං මාතුගාමං ඨපෙත්වා නිවත්තෙත්වා සාවත්ථිං අගමාසි.

රාජා සත්ථාරා සද්ධිං පියකථං කථෙත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා නික්ඛන්තො සෙනං අදිස්වා තං මාතුගාමං පුච්ඡිත්වා තං පවත්තිං සුත්වා, ''අහං භාගිනෙය්‍යං ආදාය ගන්ත්වා, විටටූභං ගහෙස්සාමී''ති රාජගහනගරං ගච්ඡන්තො විකාලෙ ද්වාරෙසු පිදහිතෙසු නගරං පත්වා එකිස්සා සාලාය නිපජ්ජිත්වා වාතාතපෙහි කිලන්තො රත්තිභාගෙ තත්ථෙව කාලමකාසි. විභාතාය රත්තියා, ''දෙව, කොසලනරින්ද අනාථො ජාතොසී''ති විප්පලපන්තියා තස්සා ඉත්ථියා සද්දං සුත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. සො මාතුලස්ස මහන්තෙන සක්කාරෙන සරීරකිච්චං කාරෙසි.

විටටූභොපි රජ්ජං ලභිත්වා තං වෙරං සරිත්වා ''සබ්බෙපි සාකියෙ මාරෙස්සාමී''ති මහතියා සෙනාය නික්ඛමි. තං දිවසං සත්ථා පච්චූසකාලෙ ලොකං වොලොකෙන්තො ඤාතිසඞ්ඝස්ස විනාසං දිස්වා, ''ඤාතිසඞ්ගහං කාතුං වට්ටතී''ති චින්තෙත්වා පුබ්බණ්හසමයෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා, පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො ගන්ධකුටියං සීහසෙය්‍යං කප්පෙත්වා, සායන්හසමයෙ ආකාසෙන ගන්ත්වා, කපිලවත්ථුසාමන්තෙ එකස්මිං කබරච්ඡායෙ රුක්ඛමූලෙ නිසීදි. තතො විටටූභස්ස රජ්ජසීමාය මහන්තො සන්දච්ඡායො නිග්‍රොධො අත්ථි. විටටූභො සත්ථාරං දිස්වා උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා, ''භන්තෙ, කිං කාරණා එවරූපාය උණ්හවෙලාය ඉමස්මිං කබරච්ඡායෙ රුක්ඛමූලෙ නිසීදථ, එතස්මිං සන්දච්ඡායෙ නිග්‍රොධමූලෙ නිසීදථ, භන්තෙ''ති වත්වා, ''හොතු, මහාරාජ, ඤාතකානං ඡායා නාම සීතලා''ති වුත්තෙ, ''ඤාතකානුරක්ඛනත්ථාය සත්ථා ආගතො භවිස්සතී''ති චින්තෙත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා නිවත්තිත්වා සාවත්ථිංයෙව පච්චාගමි. සත්ථාපි උප්පතිත්වා ජෙතවනමෙව ගතො.

රාජා සාකියානං දොසං සරිත්වා දුතියම්පි නික්ඛමිත්වා තථෙව සත්ථාරං පස්සිත්වා පුන නිවත්ති. තතියවාරෙපි නික්ඛමිත්වා තථෙව සත්ථාරං පස්සිත්වා පුන නිවත්ති. චතුත්ථවාරෙ පන තස්මිං නික්ඛන්තෙ සත්ථා සාකියානං පුබ්බකම්මං ඔලොකෙත්වා තෙසං එකදිවසං නදියං විසපක්ඛිපනපාපකම්මස්ස අප්පටිබාහියභාවං ඤත්වා චතුත්ථවාරෙ නාගමාසි. විටටූභො ''සාකියෙ ඝාතෙස්සාමී''ති මහන්තෙන බලකායෙන නික්ඛමි. සම්මාසම්බුද්ධස්ස පන ඤාතකා අසත්තඝාතකා නාම, අත්තනා මරන්තාපි පරෙසං ජීවිතං න වොරොපෙන්ති. තෙ චින්තයිංසු – ''මයං සුසික්ඛිතා කතහත්ථා කතූපාසනා මහිස්සාසා, න ඛො පන සක්කා අම්හෙහි පරං ජීවිතා වොරොපෙතුං, අත්තනො කම්මං දස්සෙත්වා පලාපෙස්සාමා''ති තෙ කතසන්නාහා නික්ඛමිත්වා යුද්ධං ආරභිංසු. තෙහි ඛිත්තා සරා විටටූභස්ස පුරිසානං

අන්තරන්තරෙන ගච්ඡන්ති, එලකන්තරකණ්ණච්ඡිද්දන්තරාදීහි නික්ඛමන්ති. විටටූභො දිස්වා නනු භණෙ ''සාකියා අසත්තසාතකාම්හා''ති වදන්ති, අථ ච පන මෙ පුරිසෙ නාසෙන්තීති.

අථ නං එකො පුරිසො ආහ – ''කිං සාමි, නිවත්තිත්වා ඔලොකෙසී''ති? ''සාකියා මෙ පුරිසෙ නාසෙන්තී''ති. ''තුම්හාකං කොචි පුරිසො මතො නාම නත්ථි. ඉඬස තෙ ගණාපෙථා''ති. ගණාපෙන්තො එකස්සපි ඛයං න පස්සි. සො තතො නිවත්තිත්වා ''යෙ යෙ පන භණෙ 'සාකියම්හා'ති භණන්ති, සබ්බෙ මාරෙථ, මාතාමහස්ස පන මහානාමසක්කස්ස සන්තිකෙ ඨිතානං ජීවිතං දෙථා''ති ආහ. සාකියා ගහෙතබ්බගහණං අපස්සන්තා එකච්චෙ තිණං ඩංසිත්වා, එකච්චෙ නළං ගහෙත්වා අට්ඨංසු. ''තුම්හෙ සාකියා, නො''ති පුච්ඡිතා යස්මා තෙ මරන්තාපි මුසාවාදං න භණන්ති, තස්මා තිණං ඩංසිත්වා ඨිතා ''නො සාකො, තිණ''න්ති වදන්ති. නළං ගහෙත්වා ඨිතා ''නො සාකො, නළො''ති වදන්ති. යෙ ච මහානාමස්ස සන්තිකෙ ඨිතා, තෙ ච ජීවිතං ලභිංසු. තෙසු තිණං ඩංසිත්වා ඨිතා **තිණසාකියා** නාම, නළං ගහෙත්වා ඨිතා **නළසාකියා** නාම ජාතාති, විටටූභො අවසෙසෙ ඛීරපකෙපි දාරකෙ අවිස්සජ්ජෙත්වා ඝාතාපෙන්තො ලොහිතනදිං පවත්තෙත්වා තෙසං ගලලොහිතෙන එලකං ධොවාපෙසි. එවං සාකියවංසො විටටූභෙන උපච්ඡින්නො.

සො මහානාමසක්කං ගාහාපෙත්වා නිවත්තො ''පාතරාසවෙලාය පාතරාසං කරිස්සාමී''ති එකස්මිං ඨානෙ ඔතරිත්වා භොජනෙ උපනීතෙ ''එකතොව භුඤ්ජිස්සාමා''ති අය්‍යකං පක්කොසාපෙසි. ඛත්තියා පන ජීවිතං චජන්තාපි දාසිපුත්තෙහි සද්ධිං න භුඤ්ජන්ති. තස්මා මහානාමො එකං සරං ඔලොකෙත්වා ''කිලිට්ඨගත්තොම්හි, න්හායිස්සාමි, තාතා''ති ආහ. ''සාධු, අය්‍යක, න්හායථා''ති. සො ''අයං මං එකතො අභුඤ්ජන්තං ඝාතෙස්සති, සයමෙව මෙ මතං සෙය්‍යො''ති කෙසෙ මුඤ්චිත්වා අග්ගෙ ගණ්ඨිං කත්වා කෙසෙසු පාදඞ්ගුට්ඨකෙ පවෙසෙත්වා උදකෙ නිමුජ්ජි. තස්ස ගුණතෙජෙන නාගභවනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. නාගරාජා ''කිං නු ඛො''ති උපධාරෙන්තො තං ඤත්වා තස්ස සන්තිකං ආගන්ත්වා තං අත්තනො ඵණෙ නිසීදාපෙත්වා නාගභවනං පවෙසෙසි. සො ද්වාදසස්ස වස්සානි තත්ථෙව වසි. විටටූභොපි ''මය්හං අය්‍යකො ඉදානි ආගමිස්සති, ඉදානි ආගමිස්සතී''ති ආගමයමානොව නිසීදි. තස්මිං අතිචිරායන්තෙ සරං විචිනාපෙත්වා දීපාලොකෙන පුරිසබ්භන්තරානිපි ඔලොකෙත්වා අදිස්වා ''ගතො භවිස්සතී''ති පක්කාමි. සො රත්තිභාගෙ අචිරවතිං පත්වා ඛන්ධාවාරං නිවාසෙසි. එකච්චෙ අන්තොනදියං වාලුකාපුලිනෙ නිපජ්ජිංසු , එකච්චෙ බහිථලෙ, අන්තොනිපන්නෙසුපි පුබ්බෙ අකතපාපකම්මා අත්ථි, බහිනිපන්නෙසුපි පුබ්බෙ කතපාපකම්මා අත්ථි, තෙසං නිපන්නට්ඨානෙසු කිපිල්ලිකා උට්ඨහිංසු. තෙ ''මය්හං නිපන්නට්ඨානෙ කිපිල්ලිකා, මය්හං නිපන්නට්ඨානෙ කිපිල්ලිකා''ති උට්ඨහිත්වා අකතපාපකම්මා උත්තරිත්වා ථලෙ නිපජ්ජිංසු, කතපාපකම්මා ඔතරිත්වා වාලුකාපුලිනෙ නිපජ්ජිංසු. තස්මිං ඛණෙ මහාමෙඝො උට්ඨහිත්වා ඝනවස්සං වස්සි. නදියා ඔඝො ආගන්ත්වා විටටූභං සද්ධිං පරිසාය සමුද්දමෙව පාපෙසි. සබ්බෙ තත්ථ මච්ඡකච්ඡපභක්ඛා අහෙසුං.

මහාජනො කථං සමුට්ඨාපෙසි ''සාකියානං මරණං අයුත්තං, 'එවං නාම කොට්ටෙත්වා කොට්ටෙත්වා සාකියා මාරෙතබ්බා'ති අනනුච්ඡවිකමෙත''න්ති. සත්ථා තං කථං සුත්වා, ''භික්ඛවෙ, ඉමස්මිං අත්තභාවෙ කිඤ්චාපි සාකියානං එවං මරණං අයුත්තං, පුබ්බෙ කතපාපකම්මවසෙන පන යුත්තමෙවෙතෙහි ලද්ධ''න්ති ආහ. ''කිං පන, භන්තෙ, එතෙ පුබ්බෙ අකංසූ''ති? සබ්බෙ එකතො හුත්වා නදියං විසං පක්ඛිපිංසූති. පුනෙකදිවසං ධම්මසභායං භික්ඛූ කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ''විටටූභො එත්තකෙ සාකියෙ මාරෙත්වා ආගච්ඡන්තො අත්තනො මනොරථෙ මත්ථකං අප්පත්තෙයෙව එත්තකං ජනං ආදාය මහාසමුද්දෙ මච්ඡකච්ඡපභක්ඛො ජාතො''ති . සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ, ''ඉමෙසං සත්තානං මනොරථෙ මත්ථකං අප්පත්තෙයෙව මච්චුරාජා සුත්තං ගාමං අජ්ඣොත්ථරන්තො මහොඝො විය ජීවිතින්ද්‍රියං ඡින්දිත්වා චතූසු අපායසමුද්දෙසු නිමුජ්ජාපෙතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

47. ''පුප්ඵානි හෙව පචිනන්තං, බ්‍යාසත්තමනසං නරං;
සුත්තං ගාමං මහොඝොව, මච්චු ආදාය ගච්ඡතී''ති.

තත්ථ **බ්‍යාසත්තමනසං නරන්ති** සම්පත්තෙ වා අසම්පත්තෙ වා ලග්ගමානසං. ඉදං වුත්තං හොති – යථා මාලාකාරො පුප්ඵාරාමං පවිසිත්වා ''පුප්ඵානි පචිනිස්සාමී''ති තතො පුප්ඵානි ගහෙත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං වා ගච්ඡං පත්ථෙන්තො සකලෙ පුප්ඵාරාමෙ මනං පෙසෙති, ''ඉතො චිතො ච පුප්ඵානි පචිනිස්සාමී''ති තතො පුප්ඵානි අග්ගහෙත්වා අඤ්ඤත්ථ මනං පෙසෙසි, තමෙව ගච්ඡං පචිනන්තො පමාදමාපජ්ජති, එවමෙව එකච්චො පුප්ඵාරාමසදිසං පඤ්චකාමගුණමජ්ඣං ඔතරිත්වා මනොරමං රූපං ලභිත්වා මනොරමානං සද්දගන්ධරසඵොට්ඨබ්බානං අඤ්ඤතරං පත්ථෙති. අඤ්ඤො තෙසු වා අඤ්ඤතරං ලභිත්වා අඤ්ඤතරං පත්ථෙති , රූපමෙව වා ලභිත්වා අඤ්ඤං අපත්ථෙන්තො තමෙව අස්සාදෙති, සද්දාදීසු වා අඤ්ඤතරං. එසෙව නයො ගොමහිංසදාසිදාසඛෙත්තවත්ථුගාමනිගමජනපදාදීසු, පබ්බජිතානම්පි පරිවෙණවිහාරපත්තචීවරාදීසූති එවං පඤ්චකාමගුණසඞ්ඛාතානි පුප්ඵානි එව පචිනන්තං සම්පත්තෙ වා අසම්පත්තෙ වා කාමගුණෙ බ්‍යාසත්තමනසං නරං. **සුත්තං ගාමන්ති** ගාමස්ස ගෙහභිත්තිආදීනං පන සුපනවසෙන සුපනං නාම නත්ථි, සත්තානං පන සුත්තපමත්තතං උපාදාය සුත්තො නාම හොති. එවං සුත්තං ගාමං ද්වෙ තීණි යොජනානි ආයතගම්භීරො මහොඝොව මච්චු ආදාය ගච්ඡති. යථා සො මහොඝො ඉත්ථිපුරිසගොමහිංසකුක්කුටාදීසු කිඤ්චි අනවසෙසෙත්වා සබ්බං තං ගාමං සමුද්දං පාපෙත්වා මච්ඡකච්ඡපභක්ඛං කරොති, එවමෙව බ්‍යාසත්තමනසං නරං මච්චු ආදාය ජීවිතින්ද්‍රියමස්ස ඡින්දිත්වා චතූසු අපායසමුද්දෙසු නිමුජ්ජාපෙතීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පත්තා. මහාජනස්ස සාත්ථිකා දෙසනා ජාතාති.

විටටූභවත්ථු තතියං.

4. පතිපූජිකකුමාරිවත්ථු

පුප්ඵානි හෙවාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං විහරන්තො පතිපූජිකං නාම කුමාරිකං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු තාවතිංසදෙවලොකෙ සමුට්ඨිතං.

තත්ථ කිර මාලභාරී නාම දෙවපුත්තො අච්ඡරාසහස්සපරිවුතො උය්‍යානං පාවිසි. පඤ්චසතා දෙවධීතරො රුක්ඛං ආරුය්හ පුප්ඵානි පාතෙන්ති, පඤ්චසතා පතිතානි පුප්ඵානි ගහෙත්වා දෙවපුත්තං අලඞ්කරොන්ති. තාසු එකා දෙවධීතා රුක්ඛසාඛායමෙව චුතා, සරීරං දීපසිඛා විය නිබ්බායි. සා සාවත්ථියං එකස්මිං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා ජාතකාලෙ ජාතිස්සරා හුත්වා ''මාලභාරීදෙවපුත්තස්ස භරියාම්හී''ති අනුස්සරන්තී වුඩ්ඪිමන්වාය ගන්ධමාලාදීහි පූජං කත්වා සාමිකස්ස සන්තිකෙ අභිනිබ්බත්තිං පත්ථෙසි. සා සොළසවස්සකාලෙ පරකුලං ගතාපි සලාකභත්තපක්ඛිකභත්තවස්සාවාසිකාදීනි දත්වා, ''අයං මෙ සාමිකස්ස සන්තිකෙ නිබ්බත්තනත්ථාය පච්චයො හොතූ''ති වදති. අථස්සා භික්ඛූ ''අයං කුමාරිකා උට්ඨාය සමුට්ඨාය පතිමෙව පත්ථෙතීති පතිපූජිකා''ති නාමං කරිංසු. සාපි නිබද්ධං ආසනසාලං පටිජග්ගති, පානීයං උපට්ඨපෙති, ආසනානි පඤ්ඤපෙති. අඤ්ඤෙපි මනුස්සා සලාකභත්තාදීනි දාතුකාමා, ''අම්ම, ඉමානිපි භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පටිපාදෙය්‍යාසී''ති වත්වා ආහරිත්වා දෙන්ති. සාපි එතෙන නියාමෙන ආගච්ඡන්තී ගච්ඡන්තී එකපදවාරෙ ඡපඤ්ඤාස කුසලධම්මෙ (ධ. ස. 1; ධ. ස. අට්ඨ. 1 යෙවාපනකවණ්ණනා) පටිලභති. තස්සා කුච්ඡියං ගබ්භො පතිට්ඨහි. සා දසමාසච්චයෙන පුත්තං විජායි. තස්ස පදසා ගමනකාලෙ අඤ්ඤම්පි අඤ්ඤම්පීති චත්තාරො පුත්තෙ පටිලභි.

සා එකදිවසං දානං දත්වා පූජං කත්වා ධම්මං සුත්වා සික්ඛාපදානි රක්ඛිත්වා දිවසපරියොසානෙ තං ඛණං නිබ්බත්තෙන කෙනචි රොගෙන කාලං කත්වා අත්තනො සාමිකස්සෙව සන්තිකෙ නිබ්බත්ති. ඉතරාපි එත්තකං කාලං දෙවපුත්තං අලඞ්කරොන්ති එව. දෙවපුත්තො තං දිස්වා ''ත්වං පාතොව පට්ඨාය න දිස්සසි, කුහිං ගතාසී''ති ආහ. ''චුතාම්හි සාමී''ති. ''කිං වදෙසී''ති? ''එවමෙතං, සාමී''ති. ''කුහිං නිබ්බත්තාසී''ති? ''සාවත්ථියං කුලගෙහෙ''ති. ''කිත්තකං කාලං තත්ථ ඨිතාසී''ති? ''දසමාසච්චයෙන මාතු කුච්ඡිතො නික්ඛමිත්වා සොළසවස්සකාලෙ පරකුලං ගන්ත්වා චත්තාරො පුත්තෙ විජායිත්වා දානාදීනි පුඤ්ඤානි කත්වා තුම්හෙ පත්ථෙත්වා ආගන්ත්වා තුම්හාකමෙව සන්තිකෙ නිබ්බත්තාම්හි, සාමී''ති. ''මනුස්සානං කිත්තකං ආයූ''ති? ''වස්සසතමත්ත''න්ති. ''එත්තකමෙවා''ති? ''ආම, සාමී''ති. ''එත්තකං ආයුං ගහෙත්වා නිබ්බත්තමනුස්සා කිං නු ඛො සුත්තපමත්තා කාලං අතික්කාමෙන්ති, උදාහු දානාදීනි පුඤ්ඤානි කරොන්තී''ති. ''කිං වදෙථ, සාමි''? ''අසඞ්ඛෙය්‍යං ආයුං ගහෙත්වා නිබ්බත්තා විය අජරාමරා විය ච නිච්චං පමත්තා, මනුස්සා''ති. මාලභාරීදෙවපුත්තස්ස මහාසංවෙගො උදපාදි ''වස්සසතමත්තමායුං ගහෙත්වා නිබ්බත්තමනුස්සා කිර පමත්තා නිපජ්ජිත්වා නිද්දායන්ති, කදා නු ඛො දුක්ඛා මුච්චිස්සන්තී''ති? මනුස්සානං පන වස්සසතං තාවතිංසානං දෙවානං එකො රත්තින්දිවො, තාය රත්තියා තිංසරත්තියො මාසො, තෙන මාසෙන ද්වාදසමාසිකො සංවච්ඡරො, තෙන සංවච්ඡරෙන දිබ්බවස්සසහස්සං ආයුප්පමාණං , තං මනුස්සගණනාය තිස්සො වස්සකොටියො, සට්ඨි ච වස්සසතසහස්සානි හොන්ති. තස්මා තස්ස දෙවපුත්තස්ස එකදිවසොපි නාතික්කන්තො මුහුත්තසදිසොව කාලො අහොසි. එවං අප්පායුකමනුස්සානං පමාදො නාම අතිවිය අයුත්තොති.

පුනදිවසෙ භික්ඛූ ගාමං පවිට්ඨා ආසනසාලං අපටිජග්ගිතං, ආසනානි අපඤ්ඤත්තානි, පානීයං අනුට්ඨපිතං දිස්වා, ''කහං පතිපූජිකා''ති ආහංසු. ''භන්තෙ, කහං තුම්හෙ තං දක්ඛිස්සථ, හියො සා අය්‍යෙසු භුඤ්ජිත්වා ගතෙසු සායන්හසමයෙ මතා''ති. තං සුත්වා පුථුජ්ජනා භික්ඛූ තස්සා උපකාරං සරන්තා අස්සූනි සන්ධාරෙතුං නාසක්ඛිංසු. ඛීණාසවානං ධම්මසංවෙගො උදපාදි. තෙ භත්තකිච්චං කත්වා විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා පුච්ඡිංසු – ''භන්තෙ, පතිපූජිකා නාම උපාසිකා උට්ඨාය සමුට්ඨාය නානප්පකාරානි පුඤ්ඤානි කත්වා සාමිකමෙව පත්ථෙසි, සා ඉදානි මතා, කහං නු ඛො නිබ්බත්තා''ති? ''අත්තනො සාමිකස්සෙව සන්තිකෙ, භික්ඛවෙ''ති. ''නත්ථි, භන්තෙ, සාමිකස්ස සන්තිකෙ''ති. ''න සා, භික්ඛවෙ, එතං සාමිකං පත්ථෙති, තාවතිංසභවනෙ තස්සා මාලභාරීදෙවපුත්තො නාම සාමිකො, සා තස්ස පුප්ඵපිලන්ධනට්ඨානතො චවිත්වා පුන ගන්ත්වා තස්සෙව සන්තිකෙ නිබ්බත්තා''ති. ''එවං කිර, භන්තෙ''ති. ''ආම, භික්ඛවෙ''ති. ''අහො පරිත්තං, භන්තෙ, සත්තානං ජීවිතං, පාතොව අම්හෙ පරිවිසිත්වා සායං උප්පන්නබ්‍යාධිනා මතා''ති. සත්ථා ''ආම, භික්ඛවෙ, පරිත්තං සත්තානං ජීවිතං නාම, තෙනෙව ඉමෙ සත්තෙ වත්ථුකාමෙහි චෙව කිලෙසකාමෙහි ච අතිත්තෙ එව අන්තකො අත්තනො වසෙ වත්තෙත්වා කන්දන්තෙ පරිදෙවන්තෙ ගහෙත්වා ගච්ඡතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

48. ''පුප්ඵානි හෙව පචිනන්තං, බ්‍යාසත්තමනසං නරං;
අතිත්තංයෙව කාමෙසු, අන්තකො කුරුතෙ වස''න්ති.

තත්ථ **පුප්ඵානි හෙව පචිනන්තන්ති** පුප්ඵාරාමෙ මාලාකාරො නානාපුප්ඵානි විය අත්තභාවපටිබද්ධානි චෙව උපකරණපටිබද්ධානි ච කාමගුණපුප්ඵානි ඔචිනන්තමෙව . **බ්‍යාසත්තමනසං නරන්ති** අසම්පත්තෙසු පත්ථනාවසෙන, සම්පත්තෙසු ගෙධවසෙන විවිධෙනාකාරෙන ආසත්තචිත්තං. **අතිත්තංයෙව කාමෙසූති** වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙසු

පරියෙසනෙනපි පටිලාභෙනපි පරිභොගෙනපි නිධානෙනපි අතිත්තං එව සමානං. **අන්තකො කුරුතෙ වසන්ති** මරණසඞ්ඛාතො අන්තකො කන්දන්තං පරිදෙවන්තං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තො අත්තනො වසං පාපෙතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පත්තා, දෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා ජාතාති.

පතිපූජිකකුමාරිවත්ථු චතුත්ථං.

5. මච්ඡරියකොසියසෙට්ඨිවත්ථු

යථාපි භමරො පුප්ඵන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං විහරන්තො මච්ඡරියකොසියසෙට්ඨිං ආරබ්භ කථෙසි. තස්ස වත්ථු රාජගහෙ සමුට්ඨිතං.

රාජගහනගරස්ස කිර අවිදූරෙ සක්කාරං නාම නිගමො අහොසි. තත්ථෙකො මච්ඡරියකොසියො නාම සෙට්ඨි අසීතිකොටිවිභවො පටිවසති. සො තිණග්ගෙන තෙලබින්දුම්පි පරෙසං න දෙති, න අත්තනා පරිභුඤ්ජති. ඉතිස්ස තං විභවජාතං නෙව පුත්තදාරාදීනං, න සමණබ්‍රාහ්මණානං අත්ථං අනුභොති, රක්ඛසපරිග්ගහිතා පොක්ඛරණී විය අපරිභොගං තිට්ඨති. සත්ථා එකදිවසං පච්චූසසමයෙ මහාකරුණාසමාපත්තිතො වුට්ඨාය සකලලොකධාතුයං බොධනෙය්‍යබන්ධවෙ ඔලොකෙන්තො පඤ්චචත්තාලීසයොජනමත්ථකෙ වසන්තස්ස සෙට්ඨිනො සපජාපතිකස්ස සොතාපත්තිඵලස්ස උපනිස්සයං අද්දස. තතො පුරිමදිවසෙ පන සො රාජානං උපට්ඨාතුං රාජගෙහං ගන්ත්වා රාජුපට්ඨානං කත්වා ආගච්ඡන්තො එකං ඡාතජ්ඣත්තං ජනපදමනුස්සං කුම්මාසපූරං කපල්ලකපූවං ඛාදන්තං දිස්වා තත්ථ පිපාසං උප්පාදෙත්වා අත්තනො ඝරං ගන්ත්වා චින්තෙසි – ‘‘සචාහං කපල්ලකපූවං ඛාදිතුකාමොම්හීති වක්ඛාමි, බහූ මනුස්සා මයා සද්ධිං ඛාදිතුකාමා භවිස්සන්ති, එවං මෙ බහූනි තිලතණ්ඩුලසප්පිඵාණිතාදීනි පරික්ඛයං ගමිස්සන්ති, න කස්සචි කථෙස්සාමී’’ති තණ්හං අධිවාසෙන්තො වරති. සො ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ උප්පණ්ඩුප්පණ්ඩුකජාතො ධමනිසන්ථතගත්තො ජාතො. තතො තණ්හං අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තො ගබ්භං පවිසිත්වා මඤ්චකෙ උපගූහිත්වා නිපජ්ජි. එවං ගතොපි ධනහානිභයෙන න කස්සචි කිඤ්චි කථෙසි.

අථ නං භරියා උපසඞ්කමිත්වා පිට්ඨිං පරිමජ්ජිත්වා, ‘‘කිං තෙ, සාමි, අඵාසුකං ජාත’’න්ති පුච්ඡි. ‘‘න මෙ කිඤ්චි අඵාසුකං අත්ථී’’ති. ‘‘කිං නු ඛො තෙ රාජා කුපිතො’’ති? ‘‘රාජාපි මෙ න කුප්පතී’’ති. ‘‘අථ කිං තෙ පුත්තධීතාහි වා දාසකම්මකරාදීහි වා කිඤ්චි අමනාපං කතං අත්ථී’’ති? ‘‘එවරූපම්පි නත්ථී’’ති. ‘‘කිස්මිඤ්චි පන තෙ තණ්හා අත්ථී’’ති? එවං වුත්තෙපි ධනහානිභයෙන කිඤ්චි අවත්වා නිස්සද්දොව නිපජ්ජි, අථ නං භරියා ‘‘කථෙහි, සාමි කිස්මිඤ්චි තෙ තණ්හා අත්ථී’’ති ආහ. සො වචනං පරිගිලන්තො විය ‘‘අත්ථි මෙ තණ්හා’’ති ආහ. ‘‘කිං තණ්හා, සාමී’’ති? ‘‘කපල්ලකපූවං ඛාදිතුකාමොම්හී’’ති. ‘‘අථ කිමත්ථං මෙ න කථෙසි, කිං ත්වං දලිද්දොසි, ඉදානි සකලනිගමවාසීනං පහොනකෙ කපල්ලකපූවෙ පචිස්සාමී’’ති. ‘‘කිං තෙ එතෙහි, අත්තනො කම්මං කත්වා ඛාදිස්සන්තී’’ති? ‘‘තෙන හි එකරච්ඡවාසීනං පහොනකෙ පචිස්සාමී’’ති. ‘‘ජානාමහං තව මහද්ධනභාව’’න්ති. ‘‘ඉමස්මිං ගෙහසාමන්තෙ සබ්බෙසං පහොනකං කත්වා පචාමී’’ති. ‘‘ජානාමහං තව මහජ්ඣාසයභාව’’න්ති. ‘‘තෙන හි තෙ පුත්තදාරමත්තස්සෙව පහොනකං කත්වා පචාමී’’ති. ‘‘කිං තෙ එතෙහී’’ති? ‘‘කිං පන තුය්හඤ්ච මය්හඤ්ච පහොනකං කත්වා පචාමී’’ති? ‘‘ත්වං කිං කරිස්සසී’’ති ? ‘‘තෙන හි එකකස්සෙව තෙ පහොනකං කත්වා පචාමී’’ති. ‘‘ඉමස්මිං ඨානෙ පචමානෙ බහූ පච්චාසීසන්ති. සකලතණ්ඩුලෙ ඨපෙත්වා භින්නතණ්ඩුලෙ ච උද්ධනකපල්ලාදිනි ච ආදාය ථොකං ඛීරසප්පිමධුඵාණිතඤ්ච ගහෙත්වා සත්තභූමිකස්ස පාසාදස්ස උපරිමතලං ආරුය්හ පච, තත්ථාහං එකකොව නිසීදිත්වා ඛාදිස්සාමී’’ති. සා ‘‘සාධූ’’ති පටිස්සුණිත්වා ගහෙතබ්බං ගාහාපෙත්වා පාසාදං අභිරුය්හ දාසියො විස්සජ්ජෙත්වා සෙට්ඨිං පක්කොසාපෙසි, සො ආදිතො පට්ඨාය ද්වාරානි පිදහන්තො සබ්බද්වාරෙසු සූචිඝටිකං දත්වා සත්තමතලං අභිරුහිත්වා තත්ථපි ද්වාරං පිදහිත්වා නිසීදි. භරියාපිස්ස උද්ධනෙ අග්ගිං ජාලෙත්වා කපල්ලං ආරොපෙත්වා පූවෙ පචිතුං ආරභි.

අථ සත්ථා පාතොව මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරං ආමන්තෙසි – ‘‘එසො, මොග්ගල්ලාන, රාජගහස්ස අවිදූරෙ සක්කාරනිගමෙ මච්ඡරියසෙට්ඨි ‘කපල්ලකපූවෙ ඛාදිස්සාමී’ති අඤ්ඤෙසං දස්සනභයෙන සත්තභූමිකෙ පාසාදෙ කපල්ලකපූවෙ පචාපෙති, ත්වං තත්ථ ගන්ත්වා සෙට්ඨිං දමෙත්වා නිබ්බිසෙවනං කත්වා උභොපි ජායම්පතිකෙ පූවෙ ච ඛීරසප්පිමධුඵාණිතානි ච ගාහාපෙත්වා අත්තනො බලෙන ජෙතවනං ආනෙහි, අජ්ජාහං පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං විහාරෙ එව නිසීදිස්සාමි, පූවෙහෙව භත්තකිච්චං කරිස්සාමී’’ති.

ථෙරො ‘‘සාධු, භන්තෙ’’ති සත්ථු වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා තාවදෙව ඉද්ධිබලෙන තං නිගමං ගන්ත්වා තස්ස පාසාදස්ස සීහපඤ්ජරද්වාරෙ සුනිවත්ථො සුපාරුතො ආකාසෙ එව මණිරූපකං විය අට්ඨාසි. මහාසෙට්ඨිනො ථෙරං දිස්වාව හදයමංසං කම්පි. සො අහං එවරූපානංයෙව දස්සනභයෙන ඉමං ඨානමාගතො, අයඤ්ච භික්ඛු ආකාසෙනාගන්ත්වා වාතපානද්වාරෙ ඨිතොති. සො ගහෙතබ්බගහණං අපස්සන්තො අග්ගිම්හි පක්ඛිත්තලොණසක්ඛරා විය දොසෙන තටතටායන්තො එවමාහ – ‘‘සමණ, ආකාසෙ ඨත්වාපි කිං ලභිස්සසි, ආකාසෙ අපදෙ පදං දස්සෙත්වා චඞ්කමන්තොපි නෙව ලභිස්සසී’’ති. ථෙරො තස්මිං එව ඨානෙ අපරාපරං චඞ්කමි. සෙට්ඨි ‘‘චඞ්කමන්තො කිං ලභිස්සසි, ආකාසෙ පල්ලඞ්කෙන නිසීදන්තොපි න ලභිස්සසියෙවා’’ති ආහ. ථෙරො පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසීදි. අථ නං ‘‘ආකාසෙ නිසින්නො කිං ලභිස්සසි, ආගන්ත්වා වාතපානස්ස උම්මාරෙ ඨිතොපි න ලභිස්සසී’’ති ආහ. ථෙරො උම්මාරෙ ඨිතො. ‘‘උම්මාරෙ ඨිතොපි කිං ලභිස්සසි, ධූමායන්තොපි න ලභිස්සසි එවා’’ති

ආහ. ථෙරොපි ධූමායි. සකලපාසාදො එකධූමො අහොසි. සෙට්ඨිනො අක්ඛීනං සූචියා විජ්ඣනකාලො විය අහොසි, ගෙහජ්ඣායනභයෙන පන ''ත්වං පජ්ජලන්තොපි න ලභිස්සසී''ති අවත්වා ''අයං සමණො සුට්ඨු ලග්ගො, අලද්ධා න ගමිස්සති , එකමස්ස පූවං දාපෙස්සාමී''ති හරියං ආහ – ''හද්දෙ එකං ඛුද්දකපූවං පචිත්වා සමණස්ස දත්වා උයොයොජෙහි න''න්ති. සා ථොකං එව පිට්ඨං කපල්ලපාතියං පක්ඛිපි, මහාපූවො හුත්වා සකලපාතිං පූරෙත්වා උද්ධුමාතො හුත්වා අට්ඨාසි.

සෙට්ඨි තං දිස්වා ''බහුං තයා පිට්ඨං ගහිතං හවිස්සතී''ති සයමෙව දබ්බිකණ්ණෙන ථොකං පිට්ඨං ගහෙත්වා පක්ඛිපි, පූවො පුරිමපූවතො මහන්තතරො ජාතො . එවං යං යං පචති, සො සො මහන්තමහන්තොව හොති. සො නිබ්බින්නො හරියං ආහ – ''හද්දෙ, ඉමස්ස එකං පූවං දෙහී''ති. තස්සා පච්ඡිතො එකං පූවං ගණ්හන්තියා සබ්බෙ එකාබද්ධා අල්ලීයිංසු. සා සෙට්ඨිං ආහ – ''සාමි, සබ්බෙ පූවා එකතො ලග්ගා, විසුං කාතුං න සක්කොමී''ති. ''අහං කරිස්සාමී''ති සොපි කාතුං නාසක්ඛි. උභොපි ජනා කොටියං ගහෙත්වා කඩ්ඪන්තාපි වියොජෙතුං නාසක්ඛිංසු එව . අථස්ස පූවෙහි සද්ධිං වායමන්තස්සෙව සරීරතො සෙදා මුච්චිංසු, පිපාසා උපච්ඡිජ්ජි. තතො හරියං ආහ – ''හද්දෙ, න මෙ පූවෙහි අත්ථො, පච්ඡියා සද්ධිංයෙව ඉමස්ස දෙහී''ති. සා පච්ඡිං ආදාය ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා අදාසි. ථෙරො උභින්නම්පි ධම්මං දෙසෙසි, තිණ්ණං රතනානං ගුණං කථෙසි, ''අත්ථි දින්නං, අත්ථි යිට්ඨ''න්ති දින්නදානාදීනං ඵලං ගගනතලෙ පුණ්ණචන්දං විය දස්සෙසි.

තං සුත්වා පසන්නචිත්තො හුත්වා සෙට්ඨි ''භන්තෙ, ආගන්ත්වා ඉමස්මිං පල්ලඞ්කෙ නිසීදිත්වා පරිභුඤ්ජථා''ති ආහ. ථෙරො, ''මහාසෙට්ඨි, සම්මාසම්බුද්ධො 'පූවෙ ඛාදිස්සාමී'ති පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං විහාරෙ නිසින්නො, තුම්හාකං රුචියා සති අහං වො නෙස්සාමි, සෙට්ඨිභරියං පූවෙ ච ඛීරාදීනි ච ගණ්හාපෙථ, සත්ථු සන්තිකං ගමිස්සාමා''ති ආහ. ''කහං පන, භන්තෙ, එතරහි සත්ථා''ති? ''ඉතො පඤ්චචත්තාලීසයොජනමත්ථකෙ ජෙතවනවිහාරෙ, මහාසෙට්ඨී''ති. ''භන්තෙ, කාලං අනතික්කමිත්වා එත්තකං අද්ධානං කථං ගමිස්සාමා''ති. ''මහාසෙට්ඨි, තුම්හාකං රුචියා සති අහං වො අත්තනො ඉද්ධිබලෙන නෙස්සාමි, තුම්හාකං පාසාදෙ සොපානසීසං අත්තනො ඨානෙ එව හවිස්සති, සොපානපරියොසානං පන වො ජෙතවනද්වාරකොට්ඨකෙ හවිස්සති, උපරිපාසාදා හෙට්ඨාපාසාදං ඔතරණකාලමත්තෙනෙව ජෙතවනං නෙස්සාමී''ති. සො ''සාධු, භන්තෙ''ති සම්පටිච්ඡි.

ථෙරො සොපානසීසං තත්ථෙව කත්වා ''සොපානපාදමූලං ජෙතවනද්වාරකොට්ඨකෙ හොතූ''ති අධිට්ඨාසි. තථෙව අහොසි. ඉති ථෙරො සෙට්ඨිඤ්ච සෙට්ඨිභරියඤ්ච උපරිපාසාදා හෙට්ඨාපාසාදං ඔතරණකාලතො ඛිප්පතරං ජෙතවනං සම්පාපෙසි. තෙ උභොපි සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා කාලං ආරොචෙසුං. සත්ථා භත්තග්ගං පවිසිත්වා පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසීදි සද්ධිං භික්ඛුසඞ්ඝෙන. මහාසෙට්ඨි බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දක්ඛිණොදකං අදාසි. හරියාපිස්ස තථාගතස්ස පත්තෙ පූවං පතිට්ඨාපෙසි. සත්ථා අත්තනො යාපනමත්තං ගණ්හි, පඤ්චසතා භික්ඛූපි යාපනමත්තං ගණ්හිංසු. සෙට්ඨි ඛීරසප්පිමධුසක්ඛරාදීනි දදමානො න ඛයං අගමාසි. සත්ථා පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං භත්තකිච්චං නිට්ඨාපෙසි. මහාසෙට්ඨිපි සද්ධිං හරියාය යාවදත්ථං ඛාදි. පූවානං පරියොසානමෙව න පඤ්ඤායති. සකලවිහාරෙ භික්ඛූනඤ්ච විඝාසාදානඤ්ච දින්නෙසුපි පරියන්තො න පඤ්ඤායතෙව. ''භන්තෙ, පූවා පරික්ඛයං න ගච්ඡන්තී''ති භගවතො ආරොචෙසුං. ''තෙන හි ජෙතවනද්වාරකොට්ඨකෙ ඡඩ්ඩෙථා''ති. අථ නෙ ද්වාරකොට්ඨකස්ස අවිදූරෙ පබ්භාරට්ඨානෙ ඡඩ්ඩයිංසු. යාවජ්ජතනාපි තං ඨානං **කපල්ලකපූවපබ්භාර**න්තෙව පඤ්ඤායති. මහාසෙට්ඨි සහ හරියාය භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. භගවා අනුමොදනමකාසි. අනුමොදනාවසානෙ උභොපි සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය සත්ථාරං වන්දිත්වා ද්වාරකොට්ඨකෙ සොපානං ආරුය්හ අත්තනො පාසාදෙයෙව පතිට්ඨහිංසු.

තතො පට්ඨාය සෙට්ඨි අසීතිකොටිධනං බුද්ධසාසනෙයෙව වික්කිරි. පුනදිවසෙ සායන්හසමයෙ ධම්මසභායං සන්නිසින්නා භික්ඛූ ''පස්සථාවුසො, මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස ආනුභාවං, අනුපහච්ච නාම සද්ධං, අනුපහච්ච භොගෙ මච්ඡරියසෙට්ඨිං මුහුත්තෙනෙව දමෙත්වා නිබ්බිසෙවනං කත්වා පූවෙ ගාහාපෙත්වා ජෙතවනං ආනෙත්වා සත්ථු සම්මුඛං කත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙසි, අහො මහානුභාවො ථෙරො''ති ථෙරස්ස ගුණං කථෙන්තා නිසීදිංසු. සත්ථා දිබ්බාය සොතධාතුයා කථං සුත්වා ආගන්ත්වා, ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා, ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ, ''භික්ඛවෙ, කුලදමකෙන නාම භික්ඛුනා අනුපහච්ච සද්ධං, අනුපහච්ච භොගෙ, කුලං අකිලමෙත්වා අවිහෙඨෙත්වා පුප්ඵතො රෙණුං ගණ්හන්තෙන භමරෙන විය උපසඞ්කමිත්වා බුද්ධගුණං ජානාපෙතබ්බං, තාදිසො මම පුත්තො මොග්ගල්ලානො''ති ථෙරං පසංසිත්වා ඉමං ගාථමාහ –

49. ''යථාපි භමරො පුප්ඵං, වණ්ණගන්ධමහෙඨයං;
පලෙති රසමාදාය, එවං ගාමෙ මුනී චරෙ''ති.

තත්ථ **භමරොති** යා කාචි මධුකරජාති. **පුප්ඵන්ති** පුප්ඵාරාමෙ චරන්තො පුප්ඵඤ්ච වණ්ණඤ්ච ගන්ධඤ්ච අහෙඨයන්තො අවිනාසෙන්තො විචරතීති අත්ථො. **පලෙතීති** එවං චරිත්වා යාවදත්ථං රසං පිවිත්වා අපරම්පි මධුකරණත්ථාය ආදාය පලෙති, සො එවං වනගහනං අජ්ඣොගාහෙත්වා එකස්මිං රුක්ඛසුසිරෙ තං රජමිස්සකං රසං ඨපෙත්වා අනුපුබ්බෙන මධුරරසං මධුං කරොති, න තස්ස පුප්ඵාරාමෙ විචරිතපච්චයා පුප්ඵං වා වණ්ණගන්ධං වාස්ස විගච්ඡති, අථ ඛො සබ්බං පාකතිකමෙව හොති. **එවං ගාමෙ මුනී චරෙති** එවං සෙඛාසෙඛභෙදො අනාගාරියමුනි කුලපටිපාටියා ගාමෙ භික්ඛං ගණ්හන්තො විචරතීති අත්ථො. න හි තස්ස ගාමෙ චරණපච්චයා කුලානං සද්ධාහානි වා භොගහානි වා හොන්ති. සද්ධාපි භොගාපි පාකතිකාව හොන්ති. එවං චරිත්වා ච පන නික්ඛමිත්වා සෙඛමුනි තාව

බහිගාමෙ උදකඵාසුකට්ඨානෙ සඞ්ඝාටිං පඤ්ඤාපෙත්වා නිසින්නො අක්ඛභඤ්ජනවණපටිච්ඡාදනපුත්තමංසූපමාදිවසෙන පච්චවෙක්ඛන්තො පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා තථාරූපං වනසණ්ඩං අනුපවිසිත්වා අජ්ඣත්තිකකම්මට්ඨානං සම්මසන්තො චත්තාරො මග්ගෙ, චත්තාරි ච සාමඤ්ඤඵලානි හත්ථගතානෙව කරොති. අසෙඛමුනි පන දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරමනුයුඤ්ජති . අයමස්ස භමරෙන සද්ධිං මධුකරණසරික්ඛතා වෙදිතබ්බා. ඉධ පන ඛීණාසවොව අධිප්පෙතො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං වත්වා උත්තරිපි ථෙරස්ස ගුණං පකාසෙතුං ''න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව මොග්ගල්ලානෙන මච්ඡරියසෙට්ඨි දමිතො, පුබ්බෙපි නං දමෙත්වා කම්මඵලසම්බන්ධං ජානාපෙසි එවා''ති වත්වා ඉමමත්ථං පකාසෙන්තො අතීතං ආහරිත්වා –

''උභො ඛඤ්ජා උභො කුණී, උභො විසමචක්ඛුකා;
උභින්නං පිළකා ජාතා, නාහං පස්සාමි ඉල්ලිස''න්ති. (ජා. 1.1.78) –

ඉමං **ඉල්ලිසජාතකං** කථෙසීති.

මච්ඡරියකොසියසෙට්ඨිවත්ථු පඤ්චමං.

6. පාවෙය්‍යකාජීවකවත්ථු

න පරෙසං විලොමානීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං විහරන්තො පාවෙය්‍යං නාම ආජීවකං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිරෙකා ගහපතානී පුත්තට්ඨානෙ ඨපෙත්වා පාවෙය්‍යං නාම ආජීවකං පටිජග්ගි. තස්සානන්තරසරෙසු මනුස්සා සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා ආගන්ත්වා, ''අහො අච්ඡරියා බුද්ධානං ධම්මදෙසනා''ති නානප්පකාරෙහි බුද්ධගුණෙ වණ්ණෙන්ති. සා බුද්ධානං ගුණකථං සුත්වා විහාරං ගන්ත්වා ධම්මං සොතුකාමා ආජීවකස්ස එතමත්ථං කථෙත්වා, ''ගච්ඡිස්සාමි අහං බුද්ධසන්තිකං, අය්‍යා''ති ආහ. සො ''මා ගච්ඡාහී''ති නිවාරෙත්වා තං පුනප්පුනං යාචමානම්පි නිවාරෙසි එව. සා ''අයං මම විහාරං ගන්ත්වා ධම්මං සොතුං න දෙති, සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා ඉධෙව ධම්මං සුණිස්සාමී''ති සායන්හසමයෙ පුත්තං පක්කොසිත්වා, ''ගච්ඡ, තාත, ස්වාතනාය සත්ථාරං නිමන්තෙහී''ති පෙසෙසි. සො ගච්ඡන්තො පඨමතරං ආජීවකස්ස වසනට්ඨානං ගන්ත්වා තං වන්දිත්වා නිසීදි. අථ නං සො ''කහං ගච්ඡසී''ති ආහ. ''මාතු වචනෙන සත්ථාරං නිමන්තෙතුං ගච්ඡාමී''ති ආහ. ''මා තස්ස සන්තිකං ගච්ඡාහී''ති. ''අලං, අය්‍ය, මම මාතු භායාමි, ගච්ඡිස්සාමහ''න්ති. ''එතස්ස කතසක්කාරං උභොපි ඛාදිස්සාම, මා ගච්ඡාහී''ති. ''අලං, අය්‍ය, මාතා මෙ තජ්ජෙස්සතී''ති. තෙන හි ගච්ඡ, ගන්ත්වා පන නිමන්තෙත්වා, ''අම්හාකං ගෙහං අසුකට්ඨානෙ වා අසුකවීථියං වා අසුකමග්ගෙන වා ගන්තබ්බ''න්ති මා ආචික්ඛි. ''සන්තිකෙ ඨිතො විය අඤ්ඤෙන මග්ගෙන ගච්ඡන්තො විය පලායිත්වා එහී''ති. සො ආජීවකස්ස වචනං සුත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා නිමන්තෙත්වා ආජීවකෙන වුත්තනියාමෙනෙව සබ්බං කත්වා තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා, ''කිං තෙ කත''න්ති පුට්ඨො, ''සබ්බං කතං, අය්‍යා''ති ආහ. ''භද්දකං තෙ කතං, තස්ස සක්කාරං උභොපි ඛාදිස්සාමා''ති වත්වා පුනදිවසෙ ආජීවකො පාතොව තං ගෙහං අගමාසි. තං ගහෙත්වා පච්ඡාගබ්භෙ නිසීදාපෙසුං.

පටිවිස්සකමනුස්සා තං ගෙහං අල්ලගොමයෙන උපලිම්පිත්වා ලාජපඤ්චමානි පුප්ඵානි විකිරිත්වා සත්ථු නිසීදනත්ථාය මහාරහං ආසනං පඤ්ඤාපෙසුං. බුද්ධෙහි සද්ධිං අපරිචිතමනුස්සා හි ආසනපඤ්ඤත්තිං න ජානන්ති, බුද්ධානඤ්ච මග්ගදෙසකෙන කිච්චං නාම නත්ථි, බොධිමූලෙ දසසහස්සිලොකධාතුං කම්පෙත්වා සම්බොධිං පත්තදිවසෙයෙව හි නෙසං ''අයං මග්ගො නිරයං ගච්ඡති, අයං තිරච්ඡානයොනිං, අයං පෙත්තිවිසයං, අයං මනුස්සලොකං, අයං දෙවලොකං, අයං අමතමහානිබ්බාන''න්ති සබ්බෙ මග්ගා ආවිභූතා. ගාමනිගමාදීනං පන මග්ගෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථි. තස්මා සත්ථා පාතොව පත්තචීවරමාදාය මහාඋපාසිකාය ගෙහද්වාරං ගතො. සා ගෙහා නික්ඛමිත්වා සත්ථාරං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා අන්තොනිවෙසනං පවෙසෙත්වා ආසනෙ නිසීදාපෙත්වා දක්ඛිණොදකං දත්වා පණීතෙන ඛාදනීයෙන භොජනීයෙන පරිවිසි. උපාසිකා කතභත්තකිච්චස්ස සත්ථුනො අනුමොදනං කාරෙතුකාමා පත්තං ගණ්හි. සත්ථා මධුරස්සරෙන අනුමොදනධම්මකථං ආරභි. උපාසිකා ''සාධු, සාධූ''ති සාධුකාරං දදමානා ධම්මං සුණි. ආජීවකොපි පච්ඡාගබ්භෙ නිසින්නොව තස්සා සාධුකාරං දත්වා ධම්මං සුණන්තියා සද්දං සුත්වා සන්ධාරෙතුං නාසක්ඛි. ''න ඉදානෙසා මය්හ''න්ති නික්ඛමිත්වා ''නට්ඨාසි කාළකණ්ණි, එතස්ස එවං සක්කාරං කරොතී''ති නානප්පකාරෙන උපාසිකඤ්ච සත්ථාරඤ්ච අක්කොසන්තො පලායි. උපාසිකා තස්ස කථාය ලජ්ජිතා අඤ්ඤථත්තං ගතං චිත්තං දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙතුං නාසක්ඛි. අථ නං සත්ථා ''කිං උපාසිකෙ චිත්තං දෙසනානුගතං කාතුං න සක්කොසී''ති? ''භන්තෙ, එතස්ස මෙ කථාය චිත්තං අඤ්ඤථත්තං උපගත''න්ති . සත්ථා ''එවරූපස්ස විසභාගජනස්ස කථිතං කථං නාම ආවජ්ජිතුං න වට්ටති, එවරූපං අසමන්නාහරිත්වා අත්තනො කතාකතමෙව ඔලොකෙතුං වට්ටතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

50. ''න පරෙසං විලොමානි, න පරෙසං කතාකතං;
අත්තනොව අවෙක්ඛෙය්‍ය, කතානි අකතානි චා''ති.

තත්ථ **න පරෙසං විලොමානී**ති පරෙසං විලොමානි ඵරුසානි මම්මච්ඡෙදකවචනානි න මනසිකාතබ්බානි. **න පරෙසං කතාකතන්**ති ''අසුකො උපාසකො අස්සද්ධො අප්පසන්නො, නාපිස්ස ගෙහෙ කටච්ඡුභික්ඛාදීනි දියන්ති, න සලාකභත්තාදීනි, න චීවරාදිපච්චයදානං එතස්ස අත්ථි, තථා අසුකා උපාසිකා අස්සද්ධා අප්පසන්නා, නාපිස්සා ගෙහෙ කටච්ඡුභික්ඛාදීනි දියන්ති, න සලාකභත්තාදීනි, න චීවරාදිපච්චයදානං එතිස්සා අත්ථි, තථා අසුකො භික්ඛු අස්සද්ධො අප්පසන්නො, නාපි උපජ්ඣායවත්තං කරොති, න ආචරියවත්තං, න ආගන්තුකවත්තං, න ගමිකවත්තං, න චෙතියඞ්ගණවත්තං, න උපොසථාගාරවත්තං, න භොජනසාලාවත්තං, න ජන්තාඝරවත්තාදීනි, නාපිස්ස කිඤ්චි ධුතඞ්ගං අත්ථි, න භාවනාරාමතාය උස්සාහමත්තම්පී''ති එවං පරෙසං කතාකතං නාම න ඔලොකෙතබ්බං. **අත්තනොව අවෙක්ඛෙය්‍යා**ති ''කථං භූතස්ස මෙ රත්තින්දිවා වීතිවත්තන්තීති පබ්බජිතෙන අභිණ්හං පච්චවෙක්ඛිතබ්බ''න්ති (අ. නි. 10.48) ඉමං ඔවාදං අනුස්සරන්තො සද්ධාපබ්බජිතො කුලපුත්තො ''කිං නු ඛො අහං 'අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා'ති තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා යොගෙ කම්මං කාතුං සක්ඛිං , නාසක්ඛි''න්ති එවං අත්තනො කතාකතානි ඔලොකෙය්‍යාති.

දෙසනාවසානෙ සා උපාසිකා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතා, දෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා ජාතාති.

පාවෙය්‍යකාජීවකවත්ථු ඡට්ඨං.

7. ඡත්තපාණිඋපාසකවත්ථු

යථාපි රුචිරං පුප්ඵන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං විහරන්තො ඡත්තපාණිඋපාසකං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියඤ්හි ඡත්තපාණි නාම උපාසකො තිපිටකධරො අනාගාමී. සො පාතොව උපොසථිකො හුත්වා සත්ථු උපට්ඨානං අගමාසි. අනාගාමිඅරියසාවකානඤ්හි සමාදානවසෙන උපොසථකම්මං නාම නත්ථි, මග්ගෙනෙව තෙසං බ්‍රහ්මචරියඤ්ච එකභත්තිකඤ්ච ආගතං. තෙනෙවාහ – ''ඝටිකාරො ඛො, මහාරාජ, කුම්භකාරො එකභත්තිකො බ්‍රහ්මචාරී සීලවා කල්‍යාණධම්මො''ති (ම. නි. 2.288). එවං අනාගාමිනො පකතියාව එකභත්තිකා ච බ්‍රහ්මචාරිනො ච හොන්ති. සොපි තථෙව උපොසථිකො හුත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා ධම්මකථං සුණන්තො නිසීදි. තස්මිං සමයෙ රාජා පසෙනදි කොසලො සත්ථු උපට්ඨානං අගමාසි. ඡත්තපාණි උපාසකො තං ආගච්ඡන්තං දිස්වා ''උට්ඨාතබ්බං නු ඛො, නො''ති චින්තෙත්වා – ''අහං අග්ගරාජස්ස සන්තිකෙ නිසින්නො, තස්ස මෙ පදෙසරාජානං දිස්වා උට්ඨාතුං න යුත්තං, රාජා ඛො පන මෙ අනුට්ඨහන්තස්ස කුජ්ඣිස්සති, එතස්මිං කුජ්ඣන්තෙපි නෙව උට්ඨහිස්සාමි . රාජානං දිස්වා උට්ඨහන්තෙන හි රාජා ගරුකතො හොති, නො සත්ථා, තස්මා නෙව උට්ඨහිස්සාමී''ති න උට්ඨහි. පණ්ඩිතපුරිසා නාම ගරුතරානං සන්තිකෙ නිසීදිත්වා අනුට්ඨහන්තං දිස්වා න කුජ්ඣන්ති. රාජා පන තං අනුට්ඨහන්තං දිස්වා කුපිතමානසො සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. සත්ථා කුපිතභාවං ඤත්වා, ''මහාරාජ, අයං ඡත්තපාණි උපාසකො පණ්ඩිතො දිට්ඨධම්මො තිපිටකධරො අත්ථානත්ථකුසලො''ති උපාසකස්ස ගුණං කථෙසි. රඤ්ඤො තස්ස ගුණකථං සුණන්තස්සෙව චිත්තං මුදුකං ජාතං.

අථෙකදිවසං රාජා උපරිපාසාදෙ ඨිතො ඡත්තපාණිං උපාසකං කතභත්තකිච්චං ඡත්තමාදාය උපාහනමාරුය්හ රාජඞ්ගණෙන ගච්ඡන්තං දිස්වා පක්කොසාපෙසි. සො ඡත්තුපාහනං අපනෙත්වා රාජානමුපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. අථ නං රාජා ආහ – ''හො උපාසක, කින්තෙ ඡත්තුපාහනං අපනීත''න්ති. '''රාජා පක්කොසතී'ති සුත්වා අපනෙත්වා ආගතොම්හී''ති. ''අජ්ජ අම්හාකං රාජභාවො තුම්හෙහි ඤාතො භවිස්සතී''ති. ''සදාපි මයං, දෙව, තුම්හාකං රාජභාවං ජානාමා''ති. ''යදි එවං කස්මා පුරිමදිවසෙ සත්ථු සන්තිකෙ නිසින්නො මං දිස්වා න උට්ඨහී''ති? ''මහාරාජ, අහං අග්ගරාජස්ස සන්තිකෙ නිසින්නො, පදෙසරාජානං දිස්වා උට්ඨහන්තො සත්ථරි අගාරවං පවෙදෙය්‍යං, තස්මා න උට්ඨහී''න්ති. ''හොතු, හො, තිට්ඨතෙතං''. ''තුම්හෙ කිර දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකානං අත්ථානත්ථානං කුසලා තිපිටකධරා අම්හාකං අන්තෙපුරෙ ධම්මං වාචෙථා''ති. ''න සක්කොමි, දෙවා''ති. ''කිං කාරණා''ති? ''රාජගෙහං නාම මහාසාවජ්ජං, දුයුත්තසුයුත්තකානි ගරුකානෙත්ථ, දෙවා''ති. ''මා එවං වදෙථ, 'පුරිමදිවසෙ මං දිස්වා න උට්ඨිතොම්හී'ති මා කුක්කුච්චං කරොථා''ති. ''දෙව, ගිහීනං විචරණට්ඨානං නාම මහාසාවජ්ජං, එකං පබ්බජිතං පක්කොසාපෙත්වා ධම්මං වාචාපෙථා''ති. රාජා ''සාධු, හො, ගච්ඡථ තුම්හෙ''ති තං උය්‍යොජෙත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරං යාචි, ''භන්තෙ, මල්ලිකා ච දෙවී වාසභඛත්තියා ච ධම්මං පරියාපුණිස්සාමාති වදන්ති, පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං නිබද්ධං මම ගෙහං ගන්ත්වා තාසං ධම්මං උද්දිසථා''ති. ''බුද්ධානං නිබද්ධං එකට්ඨානගමනං නාම නත්ථි, මහාරාජා''ති. ''තෙන හි, භන්තෙ, අඤ්ඤං එකං භික්ඛුං දෙථා''ති. සත්ථා ආනන්දත්ථෙරස්ස භාරමකාසි. ථෙරො නිබද්ධං ගන්ත්වා තාසං උද්දෙසං උද්දිසති. තාසු මල්ලිකා සක්කච්චං ගහෙත්වා සජ්ඣායිත්වා උද්දෙසං පටිච්ඡාපෙසි. වාසභඛත්තියා පන නෙව සක්කච්චං ගණ්හාති, න සජ්ඣායති, න උද්දෙසං පටිච්ඡාපෙතුං සක්කොති.

අථෙකදිවසං සත්ථා ථෙරං පුච්ඡි – ''කිමානන්ද, උපාසිකා ධම්මං පරියාපුණන්තී''ති? ''ආම, භන්තෙ''ති. ''කා සක්කච්චං ගණ්හාතී''ති? ''මල්ලිකා, භන්තෙ, සක්කච්චං ගණ්හාති, සක්කච්චං සජ්ඣායති, සක්කච්චං උද්දෙසං පටිච්ඡාපෙතුං සක්කොති. තුම්හාකං පන ඤාතිධීතා නෙව සක්කච්චං ගණ්හාති, න සජ්ඣායති, න උද්දෙසං පටිච්ඡාපෙතුං සක්කොතී''ති. සත්ථා ථෙරස්ස වචනං සුත්වා, ''ආනන්ද, මයා කථිතධම්මො නාම

සක්කච්චමසුණන්තස්ස අග්ගණ්හන්තස්ස අසජ්ඣායන්තස්ස අදෙසෙන්තස්ස වණ්ණසම්පන්නං අගන්ධකපුප්ඵං විය අඵලො හොති, සක්කච්චං පන සවනාදීනි කරොන්තස්ස මහප්ඵලො හොති මහානිසංසො''ති වත්වා ඉමා ද්වෙ ගාථා අභාසි –

51. ''යථාපි රුචිරං පුප්ඵං, වණ්ණවන්තං අගන්ධකං;
එවං සුභාසිතා වාචා, අඵලා හොති අකුබ්බතො.

52. ''යථාපි රුචිරං පුප්ඵං, වණ්ණවන්තං සගන්ධකං;
එවං සුභාසිතා වාචා, සඵලා හොති කුබ්බතො''ති.

තත්ථ **රුචිර**න්ති සොභනං. **වණ්ණවන්ත**න්ති වණ්ණසණ්ඨානසම්පන්නං, **අගන්ධක**න්ති ගන්ධවිරහිතං පාලිභද්දකගිරිකණ්ණිකජයසුමනාදිභෙදං. **එවං සුභාසිතා වාචා**ති සුභාසිතා වාචා නාම තෙපිටකං බුද්ධවචනං. තං වණ්ණසණ්ඨානසම්පන්නං අගන්ධකපුප්ඵසදිසං. යථා පන අගන්ධකපුප්ඵං යො නං ධාරෙති, තස්ස සරීරෙ ගන්ධං න ඵරති, එවං එතම්පි යො නං සක්කච්චං සවනාදීහි න සමාචරති, තස්ස සක්කච්චං අසමාචරන්තස්ස යං තත්ථ කත්තබ්බං, තං අකුබ්බතො සුතගන්ධඤ්ච වාචාගන්ධඤ්ච පටිපත්තිගන්ධඤ්ච න ආවහති අඵලා හොති. තෙන වුත්තං – ''එවං සුභාසිතා වාචා, අඵලා හොති අකුබ්බතො''ති. **සගන්ධක**න්ති චම්පකනීලුප්පලාදිභෙදං. **එව**න්ති යථා තං පුප්ඵං ධාරෙන්තස්ස සරීරෙ ගන්ධො ඵරති, එවං තෙපිටකබුද්ධවචනසඞ්ඛාතා සුභාසිතා වාචාපි. **කුබ්බතො**ති යො සක්කච්චං සවනාදීහි තත්ථ කත්තබ්බං කරොති, සා අස්ස පුග්ගලස්ස සඵලා හොති, සුතගන්ධවාචාගන්ධපටිපත්තිගන්ධානං ආවහනතො මහප්ඵලා හොති, මහානිසංසාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පත්තා. දෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා ජාතාති.

ඡත්තපාණිඋපාසකවත්ථු සත්තමං.

8. විසාඛාවත්ථු

යථාපි පුප්ඵරාසිම්හාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං උපනිස්සාය පුබ්බාරාමෙ විහරන්තො විසාඛං උපාසිකං ආරබ්භ කථෙසි.

සා කිර අඞ්ගරට්ඨෙ භද්දියනගරෙ මෙණ්ඩකසෙට්ඨිපුත්තස්ස ධනඤ්චයසෙට්ඨිනො අග්ගමහෙසියා සුමනදෙවියා කුච්ඡිස්මිං නිබ්බත්ති. තස්සා සත්තවස්සිකකාලෙ සත්ථා සෙලබ්‍රාහ්මණාදීනං බොධනෙය්‍යබන්ධවානං උපනිස්සයසම්පදං දිස්වා මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො චාරිකං චරමානො තං නගරං පාපුණි.

තස්මිඤ්ච සමයෙ මෙණ්ඩකො, ගහපති, තස්මිං නගරෙ පඤ්චන්නං මහාපුඤ්ඤානං ජෙට්ඨකො හුත්වා සෙට්ඨිට්ඨානං කරොති. **පඤ්ච මහාපුඤ්ඤා** නාම මෙණ්ඩකො සෙට්ඨි, චන්දපදුමා නාම තස්සෙව ජෙට්ඨකභරියා, තස්සෙව ජෙට්ඨකපුත්තො ධනඤ්චයො නාම, තස්ස භරියා සුමනදෙවී නාම, මෙණ්ඩකසෙට්ඨිනො දාසො පුණ්ණො නාමාති. න කෙවලඤ්ච මෙණ්ඩකසෙට්ඨියෙව, බිම්බිසාරරඤ්ඤො පන විජිතෙ **පඤ්ච අමිතභොගා** නාම අහෙසුං – ජොතිකො, ජටිලො, මෙණ්ඩකො, පුණ්ණකො, කාකවලියොති. තෙසු අයං මෙණ්ඩකසෙට්ඨි දසබලස්ස අත්තනො නගරං සම්පත්තභාවං ඤත්වා පුත්තස්ස ධනඤ්චයසෙට්ඨිනො ධීතරං විසාඛං දාරිකං පක්කොසාපෙත්වා ආහ – ''අම්ම, තුය්හම්පි මඞ්ගලං, අම්හාකම්පි මඞ්ගලං, තව පරිවාරෙහි පඤ්චහි දාරිකාසතෙහි සද්ධිං පඤ්ච රථසතානි ආරුය්හ පඤ්චහි දාසිසතෙහි පරිවුතා දසබලස්ස පච්චුග්ගමනං කරොහී''ති. සා ''සාධූ''ති පටිස්සුණිත්වා තථා අකාසි. කාරණාකාරණෙසු පන කුසලත්තා යාවතිකා යානස්ස භූමි, යානෙන ගන්ත්වා යානා පච්චොරොහිත්වා පත්තිකාව සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. අථස්සා චරියාවසෙන සත්ථා ධම්මං දෙසෙසි. සා දෙසනාවසානෙ පඤ්චහි දාරිකාසතෙහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. මෙණ්ඩකසෙට්ඨිපි ඛො සත්ථාරමුපසඞ්කමිත්වා ධම්මකථං සුත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය ස්වාතනාය නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙ අත්තනො නිවෙසනෙ පණීතෙන ඛාදනීයෙන භොජනීයෙන බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිවිසිත්වා එතෙනෙව උපායෙන අඩ්ඪමාසං මහාදානමදාසි. සත්ථා භද්දියනගරෙ යථාභිරන්තං විහරිත්වා පක්කාමි.

තෙන ඛො පන සමයෙන බිම්බිසාරො ච පසෙනදි කොසලො ච අඤ්ඤමඤ්ඤං භගිනිපතිකා හොන්ති. අථෙකදිවසං කොසලරාජා චින්තෙසි – ''බිම්බිසාරස්ස විජිතෙ පඤ්ච අමිතභොගා මහාපුඤ්ඤා වසන්ති, මය්හං විජිතෙ එකොපි තාදිසො නත්ථි, යංනූනාහං බිම්බිසාරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා එකං මහාපුඤ්ඤං යාචෙය්‍ය''න්ති. සො තත්ථ ගන්ත්වා රඤ්ඤා කතපටිසන්ථාරො ''කිං කාරණා ආගතොසී''ති පුට්ඨො '''තුම්හාකං විජිතෙ පඤ්ච අමිතභොගා මහාපුඤ්ඤා වසන්ති, තතො එකං ගහෙත්වා ගමිස්සාමී'ති ආගතොම්හි, තෙසු මෙ එකං දෙථා''ති ආහ. ''මහාකුලානි අම්හෙහි චාලෙතුං න සක්කා''ති ආහ. ''අහං අලද්ධා න ගමිස්සාමී''ති ආහ. රාජා අමච්චෙහි සද්ධිං මන්තෙත්වා ''ජොතිකාදීනං මහාකුලානං චාලනං නාම මහාපථවියා චාලනසදිසං, මෙණ්ඩකමහාසෙට්ඨිස්ස පුත්තො ධනඤ්චයසෙට්ඨි නාම අත්ථි, තෙන සද්ධිං මන්තෙත්වා පටිවචනං තෙ දස්සාමී''ති වත්වා තං පක්කොසාපෙත්වා, තාත, කොසලරාජා '''එකං ධනසෙට්ඨිං ගහෙත්වා ගමිස්සාමී'ති වදති, ත්වං තෙන සද්ධිං ගච්ඡාහී''ති. ''තුම්හෙසු පහිණන්තෙසු ගමිස්සාමි, දෙවා''ති. ''තෙන හි පරිවච්ඡං කත්වා ගච්ඡ, තාතා''ති. සො අත්තනො

කත්තබ්බයුත්තකමකාසි. රාජාපිස්ස මහන්තං සක්කාරං කත්වා, ''ඉමං ආදාය ගච්ඡථා''ති පසෙනදිරාජානං උයොජෙසි. සො තං ආදාය සබ්බත්ථ එකරත්තිවාසෙන ගච්ඡන්තො එකං ඵාසුකට්ඨානං පත්වා නිවාසං ගණ්හි, අථ නං ධනඤ්චයසෙට්ඨි පුච්ඡි – ''ඉදං කස්ස විජිත''න්ති? ''මය්හං, සෙට්ඨී''ති. ''කීව දූරො ඉතො සාවත්ථී''ති ? ''සත්තයොජනමත්ථකෙ''ති. ''අන්තොනගරං සම්බාධං, අම්හාකං පරිජනො මහන්තො, සචෙ රොචෙථ, ඉධෙව වසෙය්‍යාම, දෙවා''ති. රාජා ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා තස්මිං ඨානෙ නගරං මාපෙත්වා තස්ස දත්වා අගමාසි. තස්මිං පදෙසෙ සයං වසනට්ඨානස්ස ගහිතත්තා නගරස්ස සාකෙතන්ත්වෙව නාමං අහොසි.

සාවත්ථියම්පි ඛො මිගාරසෙට්ඨිනො පුත්තො පුණ්ණවඩ්ඪනකුමාරො නාම වයප්පත්තො අහොසි. අථ නං මාතාපිතරො වදිංසු – ''තාත, තව රුච්චනට්ඨානෙ එකං දාරිකං උපධාරෙහී''ති. '''මය්හං එවරූපාය හරියාය කිච්චං නත්ථී'ති, පුත්ත, මා එවං කරි, කුලං නාම අපුත්තකං න තිට්ඨතී''ති. සො පුනප්පුනං වුච්චමානො ''තෙන හි පඤ්චකල්‍යාණසමන්නාගතං දාරිකං ලභමානො තුම්හාකං වචනං කරිස්සාමී''ති ආහ. ''කානි පනෙතානි **පඤ්ච කල්‍යාණානි** නාම, තාතා''ති. කෙසකල්‍යාණං, මංසකල්‍යාණං, අට්ඨිකල්‍යාණං, ඡවිකල්‍යාණං, වයකල්‍යාණන්ති. මහාපුඤ්ඤාය හි ඉත්ථියා කෙසා මොරකලාපසදිසා හුත්වා මුඤ්චිත්වා විස්සට්ඨා නිවාසනන්තං පහරිත්වා නිවත්තිත්වා උද්ධග්ගා තිට්ඨන්ති, ඉදං **කෙසකල්‍යාණං** නාම, දන්තාවරණං බිම්බඵලසදිසං වණ්ණසම්පන්නං සමං සුඵුසිතං හොති , ඉදං **මංසකල්‍යාණං** නාම, දන්තා සුක්කා සමා අවිරළා උස්සාපෙත්වා ඨපිතවජිරපන්ති විය සමච්ඡින්නසඞ්ඛපන්ති විය ච සොභන්ති, ඉදං **අට්ඨිකල්‍යාණං** නාම, කාළියා චුණ්ණකාදීහි අවිලිත්තො එව ඡවිවණ්ණො සිනිද්ධො නීලුප්පලදාමසදිසො හොති, ඔදාතාය ච කණිකාරපුප්ඵදාමසදිසො හොති, ඉදං **ඡවිකල්‍යාණං** නාම, දසක්ඛත්තුං විජාතාපි ඛො පන සකිං විජාතා විය අවිගතයොබ්බනායෙව හොති, ඉදං **වයකල්‍යාණං** නාම හොති. අථස්ස මාතාපිතරො අට්ඨුත්තරසතබ්‍රාහ්මණෙ නිමන්තෙත්වා භොජෙත්වා ''පඤ්චකල්‍යාණසමන්නාගතා ඉත්ථියො නාම හොන්තී''ති පුච්ඡිංසු. ''ආම, හොන්තී''ති. ''තෙන හි එවරූපං දාරිකං පරියෙසිතුං අට්ඨ ජනා ගච්ඡන්තූ''ති බහුං ධනං දත්වා ''ආගතකාලෙ වො කත්තබ්බං ජානිස්සාම, ගච්ඡථ, එවරූපං දාරිකං පරියෙසථ, දිට්ඨකාලෙ ච ඉමං පිලන්ධනං දදෙය්‍යාථා''ති සතසහස්සග්ඝනිකං සුවණ්ණමාලං දත්වා උයොජෙසුං.

තෙ මහන්තමහන්තානි නගරානි ගන්ත්වා පරියෙසමානා පඤ්චකල්‍යාණසමන්නාගතං දාරිකං අදිස්වා නිවත්තිත්වා ආගච්ඡන්තා විචටනක්ඛත්තදිවසෙ සාකෙතං අනුප්පත්තා – ''අජ්ජ අම්හාකං කම්මං නිප්ඵජ්ජිස්සතී''ති චින්තයිංසු. තස්මිං පන නගරෙ අනුසංවච්ඡරං විචටනක්ඛත්තං නාම හොති. තදා බහි අනික්ඛමනකුලානිපි පරිවාරෙන සද්ධිං ගෙහා නික්ඛමිත්වා අප්පටිච්ඡන්නෙන සරීරෙන පදසාව නදීතීරං ගච්ඡන්ති. තස්මිං දිවසෙ ඛත්තියමහාසාලාදීනං පුත්තාපි ''අත්තනො සමානජාතිකං මනාපං කුලදාරිකං දිස්වා මාලාගුළෙන පරික්ඛිපිස්සාමා''ති තං තං මග්ගං නිස්සාය තිට්ඨන්ති. තෙපි ඛො බ්‍රාහ්මණා නදීතීරෙ එකං සාලං පවිසිත්වා අට්ඨංසු. ''තස්මිං ඛණෙ විසාඛා පන්නරසසොළසවස්සුද්දෙසිකා හුත්වා සබ්බාභරණපටිමණ්ඩිතා පඤ්චහි කුමාරිකාසතෙහි පරිවුතා නදිං ගන්ත්වා න්හායිස්සාමී''ති තං පදෙසං පත්තා, අථ ඛො මෙඝො උට්ඨහිත්වා පාවස්සි. පඤ්චසතා කුමාරිකායො වෙගෙන ගන්ත්වා සාලං පවිසිංසු. බ්‍රාහ්මණා ඔලොකෙන්තා තාසු එකම්පි පඤ්චකල්‍යාණසමන්නාගතං න පස්සිංසු. අථ විසාඛා පකතිගමනෙනෙව සාලං පාවිසි, වත්ථාභරණානි තෙමිංසු. බ්‍රාහ්මණා තස්සා චත්තාරි කල්‍යාණානි දිස්වා දන්තෙ පස්සිතුකාමා ''අලසජාතිකා අම්හාකං ධීතා, එතිස්සා සාමිකො කඤ්ජිකමත්තම්පි න ලභිස්සති මඤ්ඤෙ''ති අඤ්ඤමඤ්ඤං කථයිංසු. අථ නෙ විසාඛා ආහ – ''කං වදෙථ තුම්හෙ''ති? ''තං කථෙම, අම්මා''ති. මධුරො හි තස්සා සද්දො කංසතාළසරො විය නිච්ඡරති. අථ නෙ පුන මධුරසද්දෙන ''කිං කාරණා භණථා''ති පුච්ඡි. ''තව පරිවාරිත්ථියො වත්ථාලඞ්කාරෙ අතෙමෙත්වා වෙගෙන සාලං පවිට්ඨා, තුය්හං එත්තකං ඨානං වෙගෙන ආගමනමත්තම්පි නත්ථි, වත්ථාභරණානි තෙමෙත්වා ආගතාසි. තස්මා කථෙම, අම්මා''ති.

''තාතා, එවං මා වදෙථ, අහං එතාහි බලවතරා, කාරණං පන සල්ලක්ඛෙත්වා ජවෙන නාගතාම්හී''ති. ''කිං, අම්මා''ති? ''තාතා, චත්තාරො ජනා ජවමානා න සොභන්ති, අපරම්පි කාරණං අත්ථී''ති. ''කතමෙ චත්තාරො ජනා ජවමානා න සොභන්ති, අම්මා''ති? තාතා, **අභිසිත්තරාජා** තාව සබ්බාභරණපටිමණ්ඩිතො කච්ඡං බන්ධිත්වා රාජඞ්ගණෙ ජවමානො න සොභති, ''කිං අයං රාජා ගහපතිකො විය ධාවතී''ති අඤ්ඤදත්ථු ගරහං ලභති, සණිකං ගච්ඡන්තොව සොභති. රඤ්ඤො **මඞ්ගලහත්ථීපි** අලඞ්කතො ජවමානො න සොභති, වාරණලීළාය ගච්ඡන්තොව සොභති. **පබ්බජිතො** ජවමානො න සොභති, ''කිං අයං සමණො ගිහී විය ධාවතී''ති කෙවලං ගරහමෙව ලභති, සමිතගමනෙන පන සොභති. **ඉත්ථී** ජවමානා න සොභති, ''කිං එසා ඉත්ථී පුරිසො විය ධාවතී''ති ගරහිතබ්බාව හොති, ''ඉමෙ චත්තාරො ජනා ජවමානා න සොභන්ති, තාතා''ති. ''කතමං පන අපරං කාරණං, අම්මා''ති? ''තාතා, මාතාපිතරො නාම ධීතරං අඞ්ගපච්චඞ්ගානි සණ්ඨාපෙත්වා පොසෙන්ති. මයඤ්හි වික්කිණෙය්‍යභණ්ඩං නාම, අම්හෙ පරකුලපෙසනත්ථාය පොසෙන්ති. සචෙ ජවමානානං නිවත්ථදුස්සකණ්ණෙ වා අක්කමිත්වා භූමියං වා පක්ඛලිත්වා පතිතකාලෙ හත්ථො වා පාදො වා භිජ්ජෙය්‍ය, කුලස්සෙව භාරො භවෙය්‍ය, පසාධනභණ්ඩං පන මෙ තෙමෙත්වා සුස්සිස්සති. ඉමං කාරණං සල්ලක්ඛෙත්වා න ධාවිතාම්හි, තාතා''ති.

බ්‍රාහ්මණා තස්සා කථනකාලෙ දන්තසම්පත්තිං දිස්වා ''එවරූපා නො දන්තසම්පත්ති දිට්ඨපුබ්බා''ති තස්සා සාධුකාරං දත්වා, ''අම්ම, තුය්හමෙවෙසා අනුච්ඡවිකා''ති වත්වා තං සුවණ්ණමාලං පිලන්ධයිංසු. අථ නෙ පුච්ඡි – ''කතරනගරතො ආගතත්ථ, තාතා''ති? ''සාවත්ථිතො, අම්මා''ති. ''සෙට්ඨිකුලං කතරං නාමා''ති? ''මිගාරසෙට්ඨි නාම, අම්මා''ති. ''අය්‍යපුත්තො කො නාමා''ති? ''පුණ්ණවඩ්ඪනකුමාරො නාම, අම්මා''ති. සා ''සමානජාතිකං නො කුල''න්ති අධිවාසෙත්වා පිතු සාසනං පහිණි ''අම්හාකං රථං පෙසෙතූ''ති . කිඤ්චාපි හි සා ආගමනකාලෙ පදසා

ආගතා, සුවණ්ණමාලාය පන පිලන්ධනකාලතො පට්ඨාය තථා ගන්තුං න ලභති, ඉස්සරදාරිකා රථාදීහි ගච්ඡන්ති, ඉතරා පකතියානකං වා අභිරුහන්ති, ඡත්තං වා තාලපණ්ණං වා උපරි කරොන්ති, තස්මිම්පි අසති නිවත්ථසාටකස්ස දසන්තං උක්ඛිපිත්වා අංසෙ ඛිපන්තා ගච්ඡන්ති එව. තස්සා පන පිතා පඤ්ච රථසතානි පෙසෙසි. සා සපරිවාරා රථං ආරුය්හ ගතා. බ්‍රාහ්මණාපි එකතොව අගමංසු. අථ නෙ සෙට්ඨී පුච්ඡි – ''කුතො ආගතාත්ථා''ති? ''සාවත්ථිතො මහාසෙට්ඨී''ති. ''සෙට්ඨී කතරො නාමා''ති? ''මිගාරසෙට්ඨී නාමා''ති. ''පුත්තො කො නාමා''ති? ''පුණ්ණවඩ්ඪනකුමාරො නාම මහාසෙට්ඨී''ති. ''ධනං කිත්තක''න්ති? ''චත්තාලීසකොටියො මහාසෙට්ඨී''ති. ''ධනං තාව අම්හාකං ධනං උපාදාය කාකණිකමත්තං, දාරිකාය පන ආරක්ඛමත්තාය ලද්ධකාලතො පට්ඨාය කිං අඤ්ඤෙන කාරණෙනා''ති අධිවාසෙසි. සො තෙසං සක්කාරං කත්වා එකාහද්වීහං වසාපෙත්වා උය්‍යොජෙසි.

තෙ සාවත්ථිං ගන්ත්වා මිගාරසෙට්ඨිස්ස ''ලද්ධා නො දාරිකා''ති ආරොචයිංසු. ''කස්ස ධීතා''ති? ''ධනඤ්චයසෙට්ඨිනො''ති. සො ''මහාකුලස්ස මෙ දාරිකා ලද්ධා, ඛිප්පමෙව නං ආනෙතුං වට්ටතී''ති තත්ථ ගමනත්ථං රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා '''මහාකුලං එතං මයා බිම්බිසාරස්ස සන්තිකා ආනෙත්වා සාකෙතෙ නිවෙසිතං, තස්ස සම්මානං කාතුං වට්ටතී'ති අහම්පි ආගමිස්සාමී''ති ආහ, සො ''සාධු, දෙවා''ති වත්වා ධනඤ්චයසෙට්ඨිනො සාසනං පෙසෙසි – ''මයි ආගච්ඡන්තෙ රාජාපි ආගමිස්සති, මහන්තං රාජබලං එත්තකස්ස ජනස්ස කත්තබ්බයුත්තකං කාතුං සක්ඛිස්සසි, න සක්ඛිස්සසී''ති? ඉතරොපි ''සචෙපි දස රාජානො ආගච්ඡන්ති, ආගච්ඡන්තූ''ති පටිසාසනං පෙසෙසි. මිගාරසෙට්ඨී තාව මහන්තෙ නගරෙ ගෙහගොපකමත්තං ඨපෙත්වා සෙසජනං ආදාය ගන්ත්වා අඩ්ඪයොජනමත්තෙ ඨානෙ ඨත්වා ''ආගතාම්හා''ති සාසනං පහිණි. ධනඤ්චයසෙට්ඨී බහුපණ්ණාකාරං පෙසෙත්වා ධීතරා සද්ධිං මන්තෙසි, ''අම්ම, සසුරො කිර තෙ කොසලරඤ්ඤා සද්ධිං ආගතො, තස්ස කතරං ගෙහං පටිජග්ගිතබ්බං, රඤ්ඤො කතරං , උපරාජාදීනං කතරානී''ති? පණ්ඩිතා සෙට්ඨිධීතා වජිරග්ගතික්ඛිණඤාණා කප්පසතසහස්සං පත්ථිතපත්ථනා අභිනීහාරසම්පන්නා ''සසුරස්ස මෙ අසුකගෙහං පටිජග්ගථ, රඤ්ඤො අසුකගෙහං, උපරාජාදීනං අසුකානී''ති සංවිදහිත්වා දාසකම්මකරෙ පක්කොසාපෙත්වා ''එත්තකා රඤ්ඤො කත්තබ්බකිච්චං කරොථ, එත්තකා උපරාජාදීනං, හත්ථිඅස්සාදයොපි තුම්හෙයෙව පටිජග්ගථ, අස්සබන්ධාදයොපි ආගන්ත්වා මඞ්ගලඡණං අනුභවිස්සන්තී''ති සංවිදහි. ''කිං කාරණා''? '''මයං විසාඛාය මඞ්ගලට්ඨානං ගන්ත්වා න කිඤ්චි ලභිම්හ, අස්සරක්ඛණාදීනි කරොන්තා සුඛං න විචරිම්හා'ති කෙචි වත්තුං මා ලභිංසූ''ති.

තං දිවසමෙව විසාඛාය පිතා පඤ්චසතෙ සුවණ්ණකාරෙ පක්කොසාපෙත්වා ''ධීතු මෙ **මහාලතාපසාධනං** නාම කරොථා''ති රත්තසුවණ්ණස්ස නික්ඛසහස්සං, තදනුරූපානි ච රජතමණිමුත්තාපවාළවජිරාදීනි දාපෙසි. රාජා කතිපාහං වසිත්වාව ධනඤ්චයසෙට්ඨිස්ස සාසනං පහිණි ''න සක්කා සෙට්ඨිනා අම්හාකං චිරං පොසනං නාම කාතුං, දානි දාරිකාය ගමනකාලං ජානාතූ''ති. සොපි රඤ්ඤො සාසනං පෙසෙසි – ''ඉදානි වස්සකාලො ආගතො, න සක්කා චතුමාසං විචරිතුං, තුම්හාකං බලකායස්ස යං යං ලද්ධුං වට්ටති, සබ්බං තං මම භාරො, මයා පෙසිතකාලෙ දෙවො ගමිස්සතී''ති. තතො පට්ඨාය සාකෙතනගරං නිච්චනක්ඛත්තං විය අහොසි. රාජානං ආදිං කත්වා සබ්බෙසං මාලාගන්ධවත්ථාදීනි පටියත්තානෙව හොන්ති. තතො තෙ ජනා චින්තයිංසු – ''සෙට්ඨී අම්හාකමෙව සක්කාරං කරොතී''ති, එවං තයො මාසා අතික්කන්තා, පසාධනං පන තාව න නිට්ඨාති. කම්මන්තාධිට්ඨායකා ආගන්ත්වා සෙට්ඨිනො ආරොචෙසුං – ''අඤ්ඤං අසන්තං නාම නත්ථි, බලකායස්ස පන භත්තපචනදාරූනි නප්පහොන්තී''ති. ''ගච්ඡථ, තාතා, ඉමස්මිං නගරෙ පරිජිණ්ණා හත්ථිසාලාදයො චෙව පරිජිණ්ණකානි ච ගෙහානි ගහෙත්වා පචථා''ති. එවං පචන්තානම්පි අඩ්ඪමාසො අතික්කන්තො. තතො පුනපි ''දාරූනි නත්ථී''ති ආරොචයිංසු . ''ඉමස්මිං කාලෙ න සක්කා දාරූනි ලද්ධුං, දුස්සකොට්ඨාගාරානි විවරිත්වා ථූලසාටකෙහි වට්ටියො කත්වා තෙලචාටීසු තෙමෙත්වා භත්තං පචථා''ති. තෙ අඩ්ඪමාසං තථා අකංසු. එවං චත්තාරො මාසා අතික්කන්තා, පසාධනම්පි නිට්ඨිතං.

තස්මිං පසාධනෙ චතස්සො වජිරනාළියො උපයොගං අගමංසු, මුත්තානං එකාදස නාළියො, පවාළස්ස බාවීසති නාළියො, මණීනං තෙත්තිංස නාළියො. ඉති එතෙහි ච අඤ්ඤෙහි ච රතනෙහි නිට්ඨානං අගමාසි. අසුත්තමයං පසාධනං රජතෙන සුත්තකිච්චං කරිංසු. තං සීසෙ පටිමුක්කං පාදපිට්ඨිං ගච්ඡති. තස්මිං තස්මිං ඨානෙ මුද්දිකා යොජෙත්වා කතා සුවණ්ණමයා ගණ්ඨිකා හොන්ති, රජතමයා පාසකා, මත්ථකමජ්ඣෙ එකා මුද්දිකා, ද්වීසු කණ්ණපිට්ඨීසු ද්වෙ, ගලවාටකෙ එකා, ද්වීසු ජණ්ණුකෙසු ද්වෙ, ද්වීසු කප්පරෙසු ද්වෙ, ද්වීසු කටිපස්සෙසු ද්වෙති. තස්මිං ඛො පන පසාධනෙ එකං මොරං කරිංසු, තස්ස දක්ඛිණපක්ඛෙ රත්තසුවණ්ණමයානි පඤ්ච පත්තසතානි අහෙසුං, වාමපක්ඛෙ පඤ්ච පත්තසතානි, තුණ්ඩං පවාළමයං, අක්ඛීනි මණිමයානි, තථා ගීවා ච පිඤ්ඡානි ච, පත්තනාළියො රජතමයා, තථා ජඞ්ඝායො. සො විසාඛාය මත්ථකමජ්ඣෙ පබ්බතකූටෙ ඨත්වා නච්චනමයූරො විය ඛායති. පත්තනාළිසහස්සස්ස සද්දො දිබ්බසඞ්ගීතං විය පඤ්චඞ්ගිකතූරියඝොසො විය ච පවත්තති. සන්තිකං උපගතායෙව තස්සා අමොරභාවං ජානන්ති. පසාධනං නවකොටිඅග්ඝනකං අහොසි, සතසහස්සං හත්ථකම්මමූලං දීයිත්ථ.

''කිස්ස පන නිස්සන්දෙන තායෙතං පසාධනං ලද්ධ''න්ති? සා කිර කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ වීසතියා භික්ඛුසහස්සානං චීවරසාටකං දත්වා සුත්තම්පි සූචියොපි රජනම්පි අත්තනො සන්තකමෙව අදාසි. තස්ස චීවරදානස්ස නිස්සන්දෙන ඉමං මහාලතාපසාධනං ලභි. ඉත්ථීනඤ්හි චීවරදානං මහාලතාපසාධනභණ්ඩෙන මත්ථකං පප්පොති, පුරිසානං ඉද්ධිමයපත්තචීවරෙනාති. එවං මහාසෙට්ඨී චතූහි මාසෙහි ධීතු පරිවච්ඡං කත්වා තස්සා දෙය්‍යධම්මං දදමානො කහාපණපූරානි පඤ්ච සකටසතානි අදාසි, සුවණ්ණභාජනපූරානි පඤ්ච, රජතභාජනපූරානි පඤ්ච, තම්බභාජනපූරානි පඤ්ච, පත්තුණ්ණවත්ථකොසෙය්‍යවත්ථපූරානි පඤ්ච, සප්පිපූරානි පඤ්ච, තෙලපූරානි පඤ්ච, සාලිතණ්ඩුලපූරානි පඤ්ච, නඞ්ගලඵාලාදිඋපකරණපූරානි පඤ්චසකටසතානි අදාසි. එවං කිරස්ස අහොසි – ''මම ධීතු ගතට්ඨානෙ

‘අසුකෙන නාම මෙ අත්ථො’ති මා පරස්ස ගෙහද්වාරං පහිණී’’ති. තස්මා සබ්බුපකරණානි දාපෙසි. එකෙකස්මිං රථෙ සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතා තිස්සො තිස්සො වණ්ණදාසියො ඨපෙත්වා පඤ්ච රථසතානි අදාසි. ‘‘එතං න්හාපෙන්තියො භොජෙන්තියො අලඞ්කරොන්තියො විචරථා’’ති දියඩ්ඪසහස්සපරිචාරිකායො අදාසි. අථස්ස එතදහොසි – ‘‘මම ධීතු ගාවො දස්සාමී’’ති. සො පුරිසෙ ආණාපෙසි – ‘‘ගච්ඡථ භණෙ චූළවජස්ස ද්වාරං විවරිත්වා තීසු ගාවුතෙසු තිස්සො භෙරියො ගහෙත්වා තිට්ඨථ, පුථුලතො උසභමත්තෙ ඨානෙ උභොසු පස්සෙසු තිට්ඨථ. ගාවීනං තතො පරං ගන්තුං මා අදත්ථ. එවං ඨිතකාලෙ භෙරිසඤ්ඤං කරෙය්‍යාථා’’ති. තෙ තථා අකංසු. තෙ ගාවීනං වජතො නික්ඛමිත්වා ගාවුතං ගතකාලෙ භෙරිසඤ්ඤං අකංසු, පුන අඩ්ඪයොජනං ගතකාලෙ අකංසු. පුනපි තිගාවුතං ගතකාලෙ භෙරිසඤ්ඤං අකංසු, පුථුලතො ගමනඤ්ච නිවාරෙසුං. එවං දීඝතො තිගාවුතෙ, පුථුලතො උසභමත්තෙ ඨානෙ ගාවියො අඤ්ඤමඤ්ඤං නිඝංසන්තියො අට්ඨංසු.

මහාසෙට්ඨි ‘‘මම ධීතු එත්තකා ගාවො අලං, ද්වාරං පිදහථා’’ති වජද්වාරං පිදහාපෙසි. ද්වාරස්මිං පිදහිතෙ විසාඛාය පුඤ්ඤබලෙන බලවගාවො ච ධෙනුයො ච උප්පතිත්වා උප්පතිත්වා නික්ඛමිංසු. මනුස්සානං වාරෙන්තානං වාරෙන්තානමෙව සට්ඨිසහස්සා බලවගාවො ච සට්ඨිසහස්සා ධෙනුයො ච නික්ඛන්තා, තත්තකා බලවවච්ඡා තාසං ධෙනූනං උසභා උප්පතිත්වා අනුබන්ධා අහෙසුං. ‘‘කිස්ස පන නිස්සන්දෙන එවං ගාවො ගතා’’ති? නිවාරෙන්තානං නිවාරෙන්තානං දින්නදානස්ස. සා කිර කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ කිකිස්ස රඤ්ඤො සත්තන්නං ධීතානං කනිට්ඨා සඞ්ඝදාසී නාම හුත්වා වීසතියා භික්ඛුසහස්සානං පඤ්චගොරසදානං දදමානා ථෙරානඤ්ච දහරානඤ්ච සාමණෙරානඤ්ච පත්තං පිදහිත්වා, ‘‘අලං, අල’’න්ති නිවාරෙන්තානම්පි ‘‘ඉදං මධුරං, ඉදං මනාප’’න්ති අදාසි. එවං තස්ස නිස්සන්දෙන වාරියමානාපි ගාවො නික්ඛමිංසු. සෙට්ඨිනා එත්තකස්ස ධනස්ස දින්නකාලෙ සෙට්ඨිභරියා ආහ – ‘‘තුම්හෙහි මය්හං ධීතු සබ්බං සංවිදහිතං, වෙය්‍යාවච්චකරා පන දාසදාසියො න සංවිදහිතා, කිං කාරණා’’ති? ‘‘මම ධීතරි සසිනෙහනිස්සිනෙහානං ජානනත්ථං. අහඤ්හි තාය සද්ධිං ආගච්ඡමානකෙ ගීවාය ගහෙත්වා න පහිණාමි, යානං ආරුය්හ ගමනකාලෙයෙව එතාය සද්ධිං ගන්තුකාමා ගච්ඡන්තු, මා අගන්තුකාමාති වක්ඛාමී’’ති ආහ.

අථ ‘‘ස්වෙ මම ධීතා ගමිස්සතී’’ති ගබ්භෙ නිසින්නො ධීතරං සමීපෙ නිසීදාපෙත්වා, ‘‘අම්ම, පතිකුලෙ වසන්තියා නාම ඉමඤ්ච ඉමඤ්ච ආචාරං රක්ඛිතුං වට්ටතී’’ති ඔවාදමදාසි. අයම්පි මිගාරසෙට්ඨි අනන්තරගබ්භෙ නිසින්නො ධනඤ්චයසෙට්ඨිනො ඔවාදං අස්සොසි. සොපි සෙට්ඨි ධීතරං එවං ඔවදි –

> ‘‘අම්ම, සසුරකුලෙ වසන්තියා නාම අන්තොඅග්ගි බහි න නීහරිතබ්බො, බහිඅග්ගි අන්තො න පවෙසෙතබ්බො, දදන්තස්සෙව දාතබ්බං, අදදන්තස්ස න දාතබ්බං, දදන්තස්සාපි අදදන්තස්සාපි දාතබ්බං, සුඛං නිසීදිතබ්බං, සුඛං භුඤ්ජිතබ්බං, සුඛං නිපජ්ජිතබ්බං, අග්ගි පරිචරිතබ්බො, අන්තොදෙවතා නමස්සිතබ්බා’’ති.

ඉමං දසවිධං ඔවාදං දත්වා පුනදිවසෙ සබ්බා සෙනියො සන්නිපාතෙත්වා රාජසෙනාය මජ්ඣෙ අට්ඨ කුටුම්බිකෙ පාටිභොගෙ ගහෙත්වා, ‘‘සචෙ මෙ ගතට්ඨානෙ ධීතු දොසො උප්පජ්ජති, තුම්හෙහි සොධෙතබ්බො’’ති වත්වා නවකොටිඅග්ඝනකෙන මහාලතාපසාධනෙන ධීතරං පසාධෙත්වා න්හානචුණ්ණමූලකං චතුපණ්ණාසකොටිධනං දත්වා යානං ආරොපෙත්වා සාකෙතස්ස සාමන්තා අත්තනො සන්තකෙසු අනුරාධපුරමත්තෙසු චුද්දසසු හත්තගාමෙසු භෙරිං චරාපෙසි – ‘‘මම ධීතරා සද්ධිං ගන්තුකාමා ගච්ඡන්තූ’’ති. තෙ සද්දං සුත්වාව – ‘‘අම්හාකං අය්‍යාය ගමනකාලෙ කිං අම්හාකං ඉධා’’ති චුද්දස ගාමකා කිඤ්චි අසෙසෙත්වා නික්ඛමිංසු? ධනඤ්චයසෙට්ඨිපි රඤ්ඤො ච මිගාරසෙට්ඨිනො ච සක්කාරං කත්වා ථොකං අනුගන්ත්වා තෙහි සද්ධිං ධීතරං උය්‍යොජෙසි.

මිගාරසෙට්ඨිපි සබ්බපච්ඡතො යානකෙ නිසීදිත්වා ගච්ඡන්තො බලකායං දිස්වා, ‘‘කෙ නාමෙතෙ’’ති පුච්ඡි. ‘‘සුණිසාය වො වෙය්‍යාවච්චකරා දාසිදාසා’’ති. ‘‘එත්තකෙ කො පොසෙස්ස’’ති? ‘‘පොථෙත්වා තෙ පලාපෙථ, අපලායන්තෙ ඉතො දණ්ඩං කරොථා’’ති. විසාඛා පන ‘‘අපෙථ, මා වාරෙථ, බලමෙව බලස්ස භත්තං දස්සතී’’ති ආහ. සෙට්ඨි එවං වුත්තෙපි, ‘‘අම්ම, නත්ථි අම්හාකං එතෙහි අත්ථො, කො එතෙ පොසෙස්සතී’’ති ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීහි පොථෙත්වා පලාපෙත්වා සෙසකෙ ‘‘අලං අම්හාකං එත්තකෙහී’’ති ගහෙත්වා පායාසි. අථ විසාඛා සාවත්ථිනගරද්වාරං සම්පත්තකාලෙ චින්තෙසි – ‘‘පටිච්ඡන්නයානස්මිං නු ඛො නිසීදිත්වා පවිසිස්සාමි, උදාහු රථෙ ඨත්වා’’ති. අථස්සා එතදහොසි – ‘‘පටිච්ඡන්නයානෙන මෙ පවිසන්තියා මහාලතාපසාධනස්ස විසෙසො න පඤ්ඤායිස්සතී’’ති. සා සකලනගරස්ස අත්තානං දස්සෙන්තී රථෙ ඨත්වා නගරං පාවිසි. සාවත්ථිවාසිනො විසාඛාය සම්පත්තිං දිස්වා, ‘‘එසා කිර විසාඛා නාම, එවරූපා අයං සම්පත්ති එතිස්සාව අනුච්ඡවිකා’’ති ආහංසු. ඉති සා මහාසම්පත්තියා සෙට්ඨිනො ගෙහං පාවිසි. ගතදිවසෙ චස්සා සකලනගරවාසිනො ‘‘අම්හාකං ධනඤ්චයසෙට්ඨි අත්තනො නගරං සම්පත්තානං මහාසක්කාරං අකාසී’’ති යථාසත්ති යථාබලං පණ්ණාකාරං පහිණිංසු. විසාඛා පහිතපහිතං පණ්ණාකාරං තස්මිංයෙව නගරෙ අඤ්ඤමඤ්ඤෙසු කුලෙසු සබ්බත්ථකමෙව දාපෙසි. ඉති සා ‘‘ඉදං මය්හං මාතු දෙථ, ඉදං මය්හං පිතු දෙථ, ඉදං මය්හං භාතු දෙථ, ඉදං මය්හං භගිනියා දෙථා’’ති තෙසං තෙසං වයානුරූපං පියවචනං වත්වා පණ්ණාකාරං පෙසෙන්තී සකලනගරවාසිනො ඤාතකෙ විය අකාසි. අථස්සා රත්තිභාගසමනන්තරෙ ආජඤ්ඤවළවාය ගබ්භවුට්ඨානං අහොසි. සා දාසීහි දණ්ඩදීපිකා ගාහාපෙත්වා තත්ථ ගන්ත්වා වළවං උණ්හොදකෙන න්හාපෙත්වා තෙලෙන මක්ඛාපෙත්වා අත්තනො වසනට්ඨානමෙව අගමාසි.

මිගාරසෙට්ඨිපි පුත්තස්ස ආවාහමඞ්ගලං කරොන්තො ධුරවිහාරෙ වසන්තම්පි තථාගතං අමනසිකරිත්වා දීඝරත්තං නග්ගසමණකෙසු පතිට්ඨිතෙන පෙමෙන චොදියමානො ‘‘මය්හං අය්‍යානම්පි සක්කාරං කරිස්සාමී’’ති එකදිවසං

අනෙකසතෙසු නවභාජනෙසු නිරුදකපායාසං පචාපෙත්වා පඤ්චසතෙ අචෙලකෙ නිමන්තාපෙත්වා අන්තොගෙහං පවෙසෙත්වා, ‘‘ආගච්ඡතු මෙ සුණිසා, අරහන්තෙ වන්දතූ’’ති විසාඛාය සාසනං පහිණි. සා ‘‘අරහන්තො’’ති වචනං සුත්වා සොතාපන්නා අරියසාවිකා හට්ඨතුට්ඨා හුත්වා තෙසං භොජනට්ඨානං ආගන්ත්වා තෙ ඔලොකෙත්වා, ‘‘එවරූපා හිරොත්තප්පවිරහිතා අරහන්තා නාම න හොන්ති, කස්මා මං සසුරො පක්කොසාපෙසී’’ති, ‘‘ධී, ධී’’ති සෙට්ඨිං ගරහිත්වා අත්තනො වසනට්ඨානමෙව ගතා. අචෙලකා තං දිස්වා සබ්බෙ එකප්පහාරෙනෙව සෙට්ඨිං ගරහිංසු – ‘‘කිං ත්වං, ගහපති, අඤ්ඤං නාලත්ථ, සමණස්ස ගොතමස්ස සාවිකං මහාකාළකණ්ණිං ඉධ පවෙසෙසි, වෙගෙන නං ඉමස්මා ගෙහා නික්කඩ්ඪාපෙහී’’ති. සො ‘‘න සක්කා මයා ඉමෙසං වචනමත්තෙනෙව නික්කඩ්ඪාපෙතුං, මහාකුලස්ස සා ධීතා’’ති චින්තෙත්වා, ‘‘අය්‍යා, දහරා නාම ජානිත්වා වා අජානිත්වා වා කරෙය්‍යුං, තුම්හෙ තුණ්හී හොථා’’ති තෙ උය්‍යොජෙත්වා සයං මහාරහෙ ආසනෙ නිසීදිත්වා සුවණ්ණපාතියං නිරුදකං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජි.

තස්මිං සමයෙ එකො පිණ්ඩපාතිකත්ථෙරො පිණ්ඩාය චරන්තො තං නිවෙසනං පාවිසි. විසාඛා සසුරං බීජයමානා ඨිතා තං දිස්වා ‘‘සසුරස්ස ආචික්ඛිතුං අයුත්ත’’න්ති යථා සො ථෙරං පස්සති, එවං අපගන්ත්වා අට්ඨාසි. සො පන බාලො ථෙරං දිස්වාපි අපස්සන්තො විය හුත්වා අධොමුඛො භුඤ්ජතෙව. විසාඛා ‘‘ථෙරං දිස්වාපි මෙ සසුරො සඤ්ඤං න කරොතී’’ති ඤත්වා, ‘‘අතිච්ඡථ, භන්තෙ, මය්හං සසුරො පුරාණං ඛාදතී’’ති ආහ. සො නිගණ්ඨෙහි කථිතකාලෙ අධිවාසෙත්වාපි ‘‘පුරාණං ඛාදතී’’ති වුත්තක්ඛණෙයෙව හත්ථං අපනෙත්වා, ‘‘ඉමං පායාසං ඉතො නීහරථ, එතං ඉමස්මා ගෙහා නික්කඩ්ඪථ, අයං මං එවරූපෙ මඞ්ගලකාලෙ අසුචිඛාදකං නාම කරොතී’’ති ආහ. තස්මිං ඛො පන නිවෙසනෙ සබ්බෙපි දාසකම්මකරා විසාඛාය සන්තකාව, කො නං හත්ථෙ වා පාදෙ වා ගණ්හිස්සති, මුඛෙන කථෙතුං සමත්ථොපි නත්ථි. විසාඛා සසුරස්ස කථං සුත්වා ආහ – ‘‘තාත, න එත්තකෙනෙව මයං නික්ඛමාම, නාහං තුම්හෙහි උදකතිත්ථතො කුම්භදාසී විය ආනීතා, ධරමානකමාතාපිතූනං ධීතරො නාම න එත්තකෙනෙව නික්ඛමන්ති, එතෙනෙව මෙ කාරණෙන පිතා ඉධාගමනකාලෙ අට්ඨ කුටුම්බිකෙ පක්කොසාපෙත්වා ‘සචෙ මෙ ධීතු දොසො උප්පජ්ජති, සොධෙය්‍යාථා’ති වත්වා මං තෙසං හත්ථෙ ඨපෙසි, තෙ පක්කොසාපෙත්වා මය්හං දොසාදොසං සොධාපෙථා’’ති.

සෙට්ඨි ‘‘කල්‍යාණං එසා කථෙතී’’ති අට්ඨ කුටුම්බිකෙ පක්කොසාපෙත්වා, ‘‘අයං දාරිකා මඞ්ගලකාලෙ නිසීදිත්වා සුවණ්ණපාතියං නිරුදකපායාසං පරිභුඤ්ජන්තං මං ‘අසුචිඛාදකො’ති වදතී’’ති ආහ, ‘‘ඉමිස්සා දොසං ආරොපෙත්වා ඉමං ගෙහතො නික්කඩ්ඪථා’’ති. ‘‘එවං කිර, අම්මා’’ති. නාහං එවං වදාමි, එකස්මිං පන පිණ්ඩපාතිකත්ථෙරෙ ඝරද්වාරෙ ඨිතෙ සසුරො මෙ අප්පොදකං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජන්තො තං න මනසිකරොති, අහං ‘‘මය්හං සසුරො ඉමස්මිං අත්තභාවෙ පුඤ්ඤං න කරොති, පුරාණපුඤ්ඤමෙව ඛාදතී’’ති චින්තෙත්වා, ‘‘අතිච්ඡථ, භන්තෙ, මය්හං සසුරො පුරාණං ඛාදතී’’ති අවචං, ‘‘එත්ථ මෙ කො දොසො’’ති? ‘‘අය්‍ය, ඉධ දොසො නත්ථි, අම්හාකං ධීතා යුත්තං කථෙති, ත්වං කස්මා කුජ්ඣසී’’ති? ‘‘අය්‍යා, එස තාව දොසො මා හොතු, අයං පන එකදිවසං මජ්ඣිමයාමෙ දාසිපරිවුතා පච්ඡාගෙහං අගමාසී’’ති. ‘‘එවං කිර, අම්මා’’ති. ‘‘තාතා, නාහං අඤ්ඤෙන කාරණෙන ගතා, ඉමස්මිං පන ගෙහෙ ආජානෙය්‍යවළවාය විජාතාය සඤ්ඤම්පි අකත්වා නිසීදිතුං නාම අයුත්ත’’න්ති දණ්ඩදීපිකා ගාහාපෙත්වා උණ්හොදකාදීනිපි ගාහාපෙත්වා දාසීහි සද්ධිං ගන්ත්වා වළවාය විජාතපරිහාරං කාරාපෙසිං, ‘‘එත්ථ මෙ කො දොසො’’ති? ‘‘අය්‍ය, ඉධ දොසො නත්ථි, අම්හාකං ධීතා තව ගෙහෙ දාසීහිපි අකත්තබ්බයුත්තකං කම්මං කරොති, ත්වං කිං එත්ථ දොසං පස්සසී’’ති?

අය්‍යා, ඉධාපි තාව දොසො මා හොතු, ඉමිස්සා පන පිතා ඉධාගමනකාලෙ ඉමං ඔවදන්තො ගුය්හෙ පටිච්ඡන්නෙ දස ඔවාදෙ අදාසි, තෙසං අත්ථං න ජානාමි, තෙසං මෙ අත්ථං කථෙතු. ඉමිස්සා පන පිතා **“අන්තොඅග්ගි බහි න නීහරිතබ්බො”**ති ආහ, ‘‘සක්කා නු ඛො අම්හෙහි උභතො පටිවිස්සකගෙහානං අග්ගිං අදත්වා වසිතු’’න්ති? ‘‘එවං කිර, අම්මා’’ති. ‘‘තාතා, මය්හං පිතා න එතං සන්ධාය කථෙසි. ඉදං පන සන්ධාය කථෙසි – ‘අම්ම, තව සස්සුසසුරසාමිකානං අගුණං දිස්වා බහි තස්මිං තස්මිං ගෙහෙ ඨත්වා මා කථෙසි. එවරූපො හි අග්ගිසදිසො අග්ගි නාම නත්ථී’’’ති.

අය්‍යා, එතං තාව එවං හොතු, ඉමිස්සා පන පිතා **“බාහිරතො අග්ගි න අන්තො පවෙසෙතබ්බො”**ති ආහ, ‘‘කිං සක්කා අම්හෙහි අන්තො අග්ගිම්හි නිබ්බුතෙ බාහිරතො අග්ගිං අනාහරිතු’’න්ති? ‘‘එවං කිර, අම්මා’’ති. තාතා, මය්හං පිතා න එතං සන්ධාය කථෙසි, ඉදං පන සන්ධාය කථෙසි – සචෙ පටිවිස්සකගෙහෙසු ඉත්ථියො වා පුරිසා වා සස්සුසසුරසාමිකානං අගුණං කථෙන්ති, තෙහි කථිතං ආහරිත්වා ‘‘අසුකො නාම තුම්හාකං එවඤ්ච එවඤ්ච අගුණං කථෙතී’’ති පුන මා කථෙය්‍යාසි. ‘‘එතෙන හි අග්ගිනා සදිසො අග්ගි නාම නත්ථී’’ති. එවං ඉමස්මිම්පි කාරණෙ සා නිද්දොසාව අහොසි. යථා ච එත්ථ, එවං සෙසෙසුපි.

තෙසු පන අයමධිප්පායො – යම්පි හි තස්සා පිතරා **“යෙ දදන්ති, තෙසංයෙව දාතබ්බ”**න්ති වුත්තං. තං ‘‘යාචිතකං උපකරණං ගහෙත්වා යෙ පටිදෙන්ති, තෙසඤ්ඤෙව දාතබ්බ’’න්ති සන්ධාය වුත්තං.

“යෙ න දෙන්ති, තෙසං න දාතබ්බ”න්ති ඉදම්පි යෙ යාචිතකං ගහෙත්වා න පටිදෙන්ති, තෙසං න දාතබ්බන්ති සන්ධාය වුත්තං.

“දදන්තස්සාපි අදදන්තස්සාපි දාතබ්බ”න්ති ඉදං පන දලිද්දෙසු ඤාතිමිත්තෙසු සම්පත්තෙසු තෙ පටිදාතුං සක්කොන්තු වා මා වා, තෙසං දාතුමෙව වට්ටතීති සන්ධාය වුත්තං.

“සුඛං නිසීදිතබ්බ”න්ති ඉදම්පි සස්සුසසුරසාමිකෙ දිස්වා වුට්ඨාතබ්බට්ඨානෙ නිසීදිතුං න වට්ටතීති සන්ධාය වුත්තං.

“සුඛං භුඤ්ජිතබ්බ”න්ති ඉදං පන සස්සුසසුරසාමිකෙහි පුරෙතරං අභුඤ්ජිත්වා තෙ පරිවිසිත්වා සබ්බෙහි ලද්ධාලද්ධං ඤත්වා පච්ඡා සයං භුඤ්ජිතුං වට්ටතීති සන්ධාය වුත්තං.

“සුඛං නිපජ්ජිතබ්බ”න්ති ඉදම්පි සස්සුසසුරසාමිකෙහි පුරෙතරං සයනං ආරුය්හ න නිපජ්ජිතබ්බං, තෙසං කත්තබ්බයුත්තකං වත්තපටිවත්තං කත්වා පච්ඡා සයං නිපජ්ජිතුං යුත්තන්ති සන්ධාය වුත්තං.

“අග්ගි පරිචරිතබ්බො”ති ඉදං පන සස්සුම්පි සසුරම්පි සාමිකම්පි අග්ගික්ඛන්ධං විය උරගරාජානං විය ච කත්වා පස්සිතුං වට්ටතීති සන්ධාය වුත්තං.

“අන්තොදෙවතා නමස්සිතබ්බා”ති ඉදම්පි සස්සුඤ්ච සසුරඤ්ච සාමිකඤ්ච දෙවතා විය කත්වා දට්ඨුං වට්ටතීති සන්ධාය වුත්තං. එවං සෙට්ඨී ඉමෙසං දසඔවාදානං අත්ථං සුත්වා පටිවචනං අපස්සන්තො අධොමුඛො නිසීදි.

අථ නං කුටුම්බිකා ‘‘කිං සෙට්ඨි අඤ්ඤොපි අම්හාකං ධීතු දොසො අත්ථී’’ති පුච්ඡිංසු. ‘‘නත්ථි, අයයා’’ති. ‘‘අථ කස්මා නං නිද්දොසං අකාරණෙන ගෙහා නික්කඩ්ඪාපෙසී’’ති එවං වුත්තෙ විසාඛා ආහ – ‘‘තාතා, කිඤ්චාපි මය්හං සසුරස්ස වචනෙන පඨමමෙව ගමනං න යුත්තං, පිතා පන මෙ ආගමනකාලෙ මම දොසසොධනත්ථාය මං තුම්හාකං හත්ථෙ ඨපෙසි, තුම්හෙහි ච මෙ නිද්දොසභාවො ඤාතො, ඉදානි ච මය්හං ගන්තුං යුත්ත’’න්ති දාසිදාසෙ ‘‘යානාදීනි සජ්ජාපෙථා’’ති ආණාපෙසි. අථ නං සෙට්ඨී කුටුම්බිකෙ ගහෙත්වා ‘‘අම්ම, මයා අජානිත්වාව කථිතං, ඛමාහි මෙ’’ති ආහ. ‘‘තාත, තුම්හාකං ඛමිතබ්බං තාව ඛමාමි, අහං පන බුද්ධසාසනෙ අවෙච්චප්පසන්නස්ස කුලස්ස ධීතා, න මයං විනා භික්ඛුසඞ්ඝෙන වත්තාම, සචෙ මම රුචියා භික්ඛුසඞ්ඝං පටිජග්ගිතුං ලභාමි, වසිස්සාමී’’ති. ‘‘අම්ම, ත්වං යථාරුචියා තව සමණෙ පටිජග්ගා’’ති ආහ.

විසාඛා දසබලං නිමන්තාපෙත්වා පුනදිවසෙ නිවෙසනං පවෙසෙසි. නග්ගසමණකාපි සත්ථු මිගාරසෙට්ඨිනො ගෙහං ගමනභාවං සුත්වා ගන්ත්වා ගෙහං පරිවාරෙත්වා නිසීදිංසු. විසාඛා දක්ඛිණොදකං දත්වා ‘‘සබ්බො සක්කාරො පටියාදිතො, සසුරො මෙ ආගන්ත්වා දසබලං පරිවිසතූ’’ති සාසනං පෙසෙසි. අථ නං ගන්තුකාමං ආජීවකා ‘‘මා ඛො ත්වං, ගහපති, සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකං ගච්ඡා’’ති නිවාරෙසුං. සො ‘‘සුණ්හා මෙ සයමෙව පරිවිසතූ’’ති සාසනං පහිණි. සා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිවිසිත්වා නිට්ඨිතෙ භත්තකිච්චෙ පුන සාසනං පෙසෙසි – ‘‘සසුරො මෙ ආගන්ත්වා ධම්මකථං සුණාතූ’’ති. අථ නං ‘‘ඉදානි අගමනං නාම අතිවිය අයුත්ත’’න්ති ධම්මං සොතුකාමතාය ගච්ඡන්තං පුන තෙ ආහංසු – ‘‘තෙන හි සමණස්ස ගොතමස්ස ධම්මං සුණන්තො බහිසාණියා නිසීදිත්වා සුණාහී’’ති. පුරෙතරමෙවස්ස ගන්ත්වා සාණිං පරික්ඛිපිංසු. සො ගන්ත්වා බහිසාණියං නිසීදි. සත්ථා ‘‘ත්වං බහිසාණියං වා නිසීද, පරකුට්ටෙ වා පරසෙලෙ වා පරචක්කවාළෙ වා පන නිසීද, අහං බුද්ධො නාම සක්කොමි තං මම සද්දං සාවෙතු’’න්ති මහාජම්බුං ඛන්ධෙ ගහෙත්වා චාලෙන්තො විය අමතවස්සං වස්සෙන්තො විය ච ධම්මං දෙසෙතුං අනුපුබ්බිං කථං ආරභි.

සම්මාසම්බුද්ධෙ ච පන ධම්මං දෙසෙන්තෙ පුරතො ඨිතාපි පච්ඡතො ඨිතාපි චක්කවාළසතං චක්කවාළසහස්සං අතික්කමිත්වා ඨිතාපි අකනිට්ඨභවනෙ ඨිතාපි ‘‘සත්ථා මමඤ්ඤෙව ඔලොකෙති, මය්හමෙව ධම්මං දෙසෙතී’’ති වදන්ති. සත්ථා හි තං තං ඔලොකෙන්තො විය තෙන තෙන සද්ධිං සල්ලපන්තො විය ච අහොසි. චන්දසමා කිර බුද්ධා. යථා චන්දො ගගනමජ්ඣෙ ඨිතො ‘‘මය්හං උපරි චන්දො, මය්හං උපරි චන්දො’’ති සබ්බසත්තානං ඛායති, එවමෙව යත්ථ කත්ථචි ඨිතානං අභිමුඛෙ ඨිතා විය ඛායන්ති. ඉදං කිර තෙසං අලඞ්කතසීසං ඡින්දිත්වා අඤ්ජිතඅක්ඛීනි උප්පාටෙත්වා හදයමංසං උප්පාටෙත්වා පරස්ස දාසත්ථාය ජාලිසදිසෙ පුත්තෙ කණ්හාජිනාසදිසා ධීතරො මද්දිසදිසා පජාපතියො පරිච්චජිත්වා දින්නදානස්ස ඵලං. මිගාරසෙට්ඨිපි ඛො තථාගතෙ ධම්මදෙසනං විනිවත්තෙන්තෙ බහිසාණියං නිසින්නොව සහස්ස නයපටිමණ්ඩිතෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය අචලාය සද්ධාය සමන්නාගතො තීසු රතනෙසු නික්කඞ්ඛො හුත්වා සාණිකණ්ණං උක්ඛිපිත්වා ආගන්ත්වා සුණ්හාය ථනං මුඛෙන ගහෙත්වා, ‘‘ත්වං මෙ අජ්ජතො පට්ඨාය මාතා’’ති තං මාතුට්ඨානෙ ඨපෙසි. තතො පට්ඨාය **මිගාරමාතා** නාම ජාතා. පච්ඡාභාගෙ පුත්තං ලභිත්වාපි මිගාරොතිස්ස නාමමකාසි.

මහාසෙට්ඨී සුණ්හාය ථනං විස්සජ්ජෙත්වා ගන්ත්වා භගවතො ද්වීසු පාදෙසු සිරසා නිපතිත්වා පාදෙ පාණීහි ච පරිසම්බාහන්තො මුඛෙන ච පරිචුම්බන්තො ‘‘මිගාරො අහං, භන්තෙ, මිගාරො අහං, භන්තෙ’’ති තික්ඛත්තුං නාමං සාවෙත්වා, ‘‘අහං, භන්තෙ, එත්තකං කාලං යත්ථ නාම ද්වින්නං මහප්ඵලන්ති න ජානාමි, ඉදානි ච මෙ සුණිසං නිස්සාය ඤාතං, සබ්බා අපායදුක්ඛා මුත්තොම්හි, සුණිසා මෙ ඉමං ගෙහං ආගච්ඡන්තී මම අත්ථාය හිතාය සුඛාය ආගතා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘සොහං අජ්ජ පජානාමි, යත්ථ දින්නං මහප්ඵලං;
අත්ථාය වත මෙ භද්දා, සුණිසා ඝරමාගතා’’ති.

විසාඛා පුනදිවසත්ථායපි සත්ථාරං නිමන්තෙසි. අථස්සා පුනදිවසෙපි සස්සු සොතාපත්තිඵලං පත්තා. තතො පට්ඨාය තං ගෙහං සාසනස්ස විවටද්වාරං අහොසි. තතො සෙට්ඨී චින්තෙසි – ‘‘බහුපකාරා මෙ සුණිසා පසන්නාකාරමස්සා කරිස්සාමි, එතිස්සා භාරියං පසාධනං නිච්චකාලං පසාධෙතුං න සක්කා, සල්ලහුකමස්සා දිවා ච රත්තො ච සබ්බඉරියාපථෙසු පසාධනයොග්ගං පසාධනං කාරෙස්සාමී’’ති සතසහස්සග්ඝනකං ඝනමට්ඨකං නාම පසාධනං කාරෙත්වා තස්මිං නිට්ඨිතෙ බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිමන්තෙත්වා සක්කච්චං භොජෙත්වා විසාඛං සොළසහි ගන්ධොදකඝටෙහි න්හාපෙත්වා සත්ථු සම්මුඛෙ ඨපෙත්වා පසාධෙත්වා සත්ථාරං වන්දාපෙසි. සත්ථා අනුමොදනං කත්වා විහාරමෙව ගතො. විසාඛාපි තතො පට්ඨාය දානාදීනි පුඤ්ඤානි කරොන්තී සත්ථු සන්තිකා **අට්ඨ වරෙ** (මහාව. 350) ලභිත්වා ගගනතලෙ චන්දලෙඛා විය පඤ්ඤායමානා පුත්තධීතාහි වුඩ්ඪිං පාපුණි. තස්සා කිර දස පුත්තා දස ධීතරො ච අහෙසුං. තෙසු එකෙකස්ස දස දස පුත්තා දස දස ධීතරො අහෙසුං. තෙසු තෙසුපි එකෙකස්ස දස දස පුත්තා දස දස ධීතරො චාති එවමස්සා පුත්තනත්තපනත්තසන්තානවසෙන පවත්තානි වීසාධිකානි චත්තාරි සතානි අට්ඨ ච පාණසහස්සානි අහෙසුං. තෙනාහු පොරාණා –

‘‘විසාඛා වීසති පුත්තා, නත්තා ච චතුරො සතා;
පනත්තා අට්ඨසහස්සා, ජම්බුදීපෙ සුපාකටා’’ති.

ආයු වීසවස්සසතං අහොසි, සීසෙ එකම්පි පලිතං නාම නාහොසි, නිච්චං සොළසවස්සුද්දෙසිකා විය අහොසි. තං පුත්තනත්තපනත්තපරිවාරං විහාරං ගච්ඡන්තිං දිස්වා, ‘‘කතමා එත්ථ විසාඛා’’ති පරිපුච්ඡිතාරො හොන්ති? යෙ නං ගච්ඡන්තිං පස්සන්ති, ‘‘ඉදානි ථොකං ගච්ඡතු, ගච්ඡමානාව නො, අය්‍යා සොභතී’’ති, චින්තෙන්ති. යෙ නං ඨිතං නිසින්නං නිපන්නං පස්සන්ති, ‘‘ඉදානි ථොකං නිපජ්ජතු, නිපන්නාව නො, අය්‍යා, සොභතී’’ති චින්තෙන්ති. ඉති සා ‘‘චතූසු ඉරියාපථෙසු අසුකඉරියාපථෙන නාම න සොභතී’’ති වත්තබ්බා න හොති. පඤ්චන්නං ඛො පන හත්ථීනං බලං ධාරෙති. රාජා ‘‘විසාඛා කිර පඤ්චන්නං හත්ථීනං බලං ධාරෙතී’’ති සුත්වා තස්සා විහාරං ගන්ත්වා ධම්මං සුත්වා ආගමනවෙලාය ථාමං වීමංසිතුකාමො හත්ථිං විස්සජ්ජාපෙසි, සො සොණ්ඩං උක්ඛිපිත්වා විසාඛාභිමුඛො අගමාසි. තස්සා පරිවාරිත්ථියො පඤ්චසතා එකච්චා පලායිංසු, එකච්චා න පරිස්සජ්ජිත්වා ‘‘කිං ඉද’’න්ති වුත්තෙ – ‘‘රාජා කිර තෙ, අය්‍යෙ, බලං වීමංසිතුකාමො හත්ථිං විස්සජ්ජාපෙසී’’ති වදිංසු. විසාඛා ඉමං දිස්වා, ‘‘කිං පලායිතෙන, කථං නු ඛො තං ගණ්හිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා, ‘‘සචෙ තං දළ්හං ගණ්හිස්සාමි, විනස්සෙය්‍යා’’ති ද්වීහි අඞ්ගුලීහි සොණ්ඩාය ගහෙත්වා පටිපණාමෙසි. හත්ථී අත්තානං සන්ධාරෙත්වා ඨාතුං නාසක්ඛි, රාජඞ්ගණෙ උක්කුටිකො හුත්වා පතිතො. මහාජනො සාධුකාරං අදාසි. සාපි සපරිවාරා සොත්ථිනා ගෙහං අගමාසි.

තෙන ඛො පන සමයෙන සාවත්ථියං විසාඛා මිගාරමාතා බහුපුත්තා හොති බහුනත්තා අරොගපුත්තා අරොගනත්තා අභිමඞ්ගලසම්මතා, තාවතකෙසු පුත්තනත්තෙසු එකොපි අන්තරා මරණං පත්තො නාම නාහොසි. සාවත්ථිවාසිනො මඞ්ගලෙසු ඡණෙසු විසාඛං පඨමං නිමන්තෙත්වා භොජෙන්ති. අථෙකස්මිං උස්සවදිවසෙ මහාජනෙ මණ්ඩිතපසාධිතෙ ධම්මස්සවනාය විහාරං ගච්ඡන්තෙ විසාඛාපි නිමන්තිතට්ඨානෙ භුඤ්ජිත්වා මහාලතාපසාධනං පසාධෙත්වා මහාජනෙන සද්ධිං විහාරං ගන්ත්වා ආභරණානි ඔමුඤ්චිත්වා උත්තරාසඞ්ගෙන භණ්ඩිකං බන්ධිත්වා දාසියා අදාසි. යං සන්ධාය වුත්තං –

‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන සාවත්ථියං උස්සවො හොති, මනුස්සා අලඞ්කතපටියත්තා ආරාමං ගච්ඡන්ති, විසාඛාපි මිගාරමාතා අලඞ්කතපටියත්තා විහාරං ගච්ඡති. අථ ඛො විසාඛා මිගාරමාතා ආභරණානි ඔමුඤ්චිත්වා උත්තරාසඞ්ගෙන භණ්ඩිකං බන්ධිත්වා දාසියා අදාසි ‘හන්ද ජෙ ඉමං භණ්ඩිකං ගණ්හාහී’’’ති (පාචි. 503).

සා කිර විහාරං ගච්ඡන්තී චින්තෙසි – ‘‘එවරූපං මහග්ඝං පසාධනං සීසෙ පටිමුක්කං යාව පාදපිට්ඨිං අලඞ්කාරං අලඞ්කරිත්වා විහාරං පවිසිතුං අයුත්ත’’න්ති නං ඔමුඤ්චිත්වා භණ්ඩිකං කත්වා අත්තනො පුඤ්ඤෙනෙව නිබ්බත්තාය පඤ්චහත්ථිථාමධරාය දාසියා හත්ථෙ අදාසි. සා එව කිර තං ගණ්හිතුං සක්කොති. තෙන නං ආහ – ‘‘අම්ම, ඉමං පසාධනං ගණ්හ, සත්ථුසන්තිකා නිවත්තනකාලෙ පසාධෙස්සාමි න’’න්ති. තං පන දත්වා ඝනමට්ඨකං පසාධනං පසාධෙත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ධම්මං අස්සොසි, ධම්මස්සවනාවසානෙ භගවන්තං වන්දිත්වා උට්ඨාය පක්කාමි. සාපිස්සා දාසී තං පසාධනං පමුට්ඨා. ධම්මං සුත්වා පන පක්කන්තාය පරිසාය සචෙ කිඤ්චි පමුට්ඨං හොති, තං ආනන්දත්ථෙරො පටිසාමෙති. ඉති සො තං දිවසං මහාලතාපසාධනං දිස්වා සත්ථු ආරොචෙසි – ‘‘භන්තෙ, විසාඛා පසාධනං පමුස්සිත්වා ගතා’’ති. ‘‘එකමන්තං ඨපෙහි, ආනන්දා’’ති. ථෙරො තං උක්ඛිපිත්වා සොපානපස්සෙ ලග්ගෙත්වා ඨපෙසි.

විසාඛාපි සුප්පියාය සද්ධිං ‘‘ආගන්තුකගමිකගිලානාදීනං කත්තබ්බයුත්තකං ජානිස්සාමී’’ති අන්තොවිහාරෙ විචරි. තා පන උපාසිකායො අන්තොවිහාරෙ දිස්වා සප්පිමධුතෙලාදීහි අත්ථිකා පකතියාව දහරා ච සාමණෙරා ච ථාලකාදීනි ගහෙත්වා උපසඞ්කමන්ති. තස්මිම්පි දිවසෙ තථෙව කරිංසු. අථෙකං ගිලානං භික්ඛුං දිස්වා සුප්පියා (මහාව. 280) ‘‘කෙනත්ථො අය්‍යස්සා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘පටිච්ඡාදනීයෙනා’’ති වුත්තෙ හොතු, අය්‍ය, පෙසෙස්සාමීති දුතියදිවසෙ කප්පියමංසං අලභන්තී අත්තනො ඌරුමංසෙන කත්තබ්බකිච්චං කත්වා පුන සත්ථරි පසාදෙන පාකතිකසරීරාව අහොසි. විසාඛාපි ගිලානෙ ච දහරෙ ච සාමණෙරෙ ච ඔලොකෙත්වා අඤ්ඤෙන ද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා විහාරූපචාරෙ ඨිතා, ‘‘අම්ම, පසාධනං ආහර පසාධෙස්සාමී’’ති ආහ. තස්මිං ඛණෙ සා දාසී පමුස්සිත්වා නික්ඛන්තභාවං ඤත්වා, ‘‘අය්‍යෙ, පමුට්ඨාම්හී’’ති ආහ. ‘‘තෙන හි ගන්ත්වා ගණ්හිත්වා එහි, සචෙ පන මය්හං අය්‍යෙන ආනන්දත්ථෙරෙන

උක්ඛිපිත්වා අඤ්ඤස්මිං ඨානෙ ඨපිතං හොති, මා ආහරෙය්‍යාසි, අය්‍යස්සෙව තං මයා පරිච්චත්ත’’න්ති. ජානාති කිර සා ‘‘කුලමනුස්සානං පමුට්ඨභණ්ඩකං ථෙරො පටිසාමෙතී’’ති; තස්මා එවමාහ. ථෙරොපි තං දාසිං දිස්වාව ‘‘කිමත්ථං ආගතාසී’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘අය්‍යාය මෙ පසාධනං පමුස්සිත්වා ආගතාම්හී’’ති වුත්තෙ, ‘‘එතස්මිං මෙ සොපානපස්සෙ ඨපිතං, ගච්ඡ නං ගණ්හාහී’’ති ආහ. සා, ‘‘අය්‍යා, තුම්හාකං හත්ථෙන ආමට්ඨභණ්ඩකං මය්හං අය්‍යාය අනාහාරියං කත’’න්ති වත්වා තුච්ඡහත්ථාව ගන්ත්වා, ‘‘කිං, අම්මා’’ති විසාඛාය පුට්ඨා තමත්ථං ආරොචෙසි. ‘‘අම්ම , නාහං මම අය්‍යෙන ආමට්ඨභණ්ඩං පිලන්ධිස්සාමි, පරිච්චත්තං මයා. අය්‍යානං පන පටිජග්ගිතුං දුක්ඛං, තං විස්සජ්ජෙත්වා කප්පියභණ්ඩං උපනෙස්සාමි, ගච්ඡ, තං ආහරාහී’’ති. සා ගන්ත්වා ආහරි. විසාඛා තං අපිලන්ධිත්වාව කම්මාරෙ පක්කොසාපෙත්වා අග්ඝාපෙසි. තෙහි ‘‘නව කොටියො අග්ඝති, හත්ථකාරාපණියං පනස්ස සතසහස්ස’’න්ති වුත්තෙ පසාධනං යානෙ ඨපාපෙත්වා ‘‘තෙන හි තං වික්කිණථා’’ති ආහ. හත්තකං ධනං දත්වා ගණ්හිතුං න කොචි සක්ඛිස්සති. තඤ්හි පසාධනං පසාධෙතුං අනුච්ඡවිකා ඉත්ථියො නාම දුල්ලභා. පථවිමණ්ඩලස්මිඤ්හි තිස්සොව ඉත්ථියො මහාලතාපසාධනං ලභිංසු විසාඛා මහාඋපාසිකා, බන්ධුලමල්ලසෙනාපතිස්ස භරියා, මල්ලිකා, බාරාණසීසෙට්ඨිනො ධීතාති.

තස්මා විසාඛා සයමෙව තස්ස මූලං දත්වා සතසහස්සාධිකා නව කොටියො සකටෙ ආරොපෙත්වා විහාරං නෙත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, මය්හං අය්‍යෙන ආනන්දත්ථෙරෙන මම පසාධනං හත්ථෙන ආමට්ඨං, තෙන ආමට්ඨකාලතො පට්ඨාය න සක්කා තං මයා පිලන්ධිතුං. තං පන විස්සජ්ජෙත්වා කප්පියං උපනෙස්සාමීති වික්කිණාපෙන්තී අඤ්ඤං තං ගණ්හිතුං සමත්ථං අදිස්වා අහමෙව තස්ස මූලං ගාහාපෙත්වා ආගතා, චතූසු පච්චයෙසු කතරපච්චයෙන උපනෙස්සාමි, භන්තෙ’’ති. පාචීනද්වාරෙ සඞ්ඝස්ස වසනට්ඨානං කාතුං තෙ යුත්තං විසාඛෙති ‘‘යුත්තං, භන්තෙ’’ති විසාඛා තුට්ඨමානසා නවකොටීහි භූමිමෙව ගණ්හි. අපරාහි නවකොටීහි විහාරං කාතුං ආරභි.

අථෙකදිවසං සත්ථා පච්චූසසමයෙ ලොකං වොලොකෙන්තො දෙවලොකා චවිත්වා භද්දියනගරෙ සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බත්තස්ස භද්දියස්ස නාම සෙට්ඨිපුත්තස්ස උපනිස්සයසම්පත්තිං දිස්වා අනාථපිණ්ඩිකස්ස ගෙහෙ භත්තකිච්චං කත්වා උත්තරද්වාරාභිමුඛො අහොසි. පකතියා හි සත්ථා විසාඛාය ගෙහෙ භික්ඛං ගණ්හිත්වා දක්ඛිණද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා ජෙතවනෙ වසති. අනාථපිණ්ඩිකස්ස ගෙහෙ භික්ඛං ගහෙත්වා පාචීනද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා පුබ්බාරාමෙ වසති. උත්තරද්වාරං සන්ධාය ගච්ඡන්තංයෙව භගවන්තං දිස්වා, ‘‘චාරිකං පක්කමිස්සතී’’ති ජානන්ති. විසාඛාපි තං දිවසං ‘‘සත්ථා උත්තරද්වාරාභිමුඛො ගතො’’ති සුත්වා වෙගෙන ගන්ත්වා වන්දිත්වා ආහ – ‘‘චාරිකං ගන්තුකාමත්ථ, භන්තෙ’’ති? ‘‘ආම, විසාඛෙ’’ති. ‘‘භන්තෙ, එත්තකං ධනං පරිච්චජිත්වා තුම්හාකං විහාරං කාරෙමි, නිවත්තථ, භන්තෙ’’ති. ‘‘අනිවත්තගමනං ඉදං විසාඛෙ’’ති. සා ‘‘අද්ධා හෙතුසම්පන්නං කඤ්චි පස්සිස්සති භගවා’’ති චින්තෙත්වා, ‘‘තෙන හි, භන්තෙ, මය්හං කතාකතවිජානනකං එකං භික්ඛුං නිවත්තෙත්වා ගච්ඡථා’’ති ආහ. ‘‘යං රුච්චසි, තස්ස පත්තං ගණ්හ විසාඛෙ’’ති ආහ. සා කිඤ්චාපි ආනන්දත්ථෙරං පියායති, ‘‘මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො ඉද්ධිමා, එතං මෙ නිස්සාය කම්මං ලහුං නිප්ඵජ්ජිස්සතී’’ති පන චින්තෙත්වා ථෙරස්ස පත්තං ගණ්හි. ථෙරො සත්ථාරං ඔලොකෙසි. සත්ථා ‘‘තව පරිවාරෙ පඤ්චසතෙ භික්ඛූ ගහෙත්වා නිවත්ත මොග්ගල්ලානා’’ති ආහ. සො තථා අකාසි. තස්සානුභාවෙන පඤ්ඤාසසට්ඨියොජනානිපි රුක්ඛත්ථාය ච පාසාණත්ථාය ච ගතා මනුස්සා මහන්තෙ මහන්තෙ රුක්ඛෙ ච පාසාණෙ ච ගහෙත්වා තං දිවසමෙව ආගච්ඡන්ති, නෙව සකටෙ රුක්ඛපාසාණෙ ආරොපෙන්තා කිලමන්ති, න අක්ඛො භිජ්ජති. න චිරස්සෙව ද්වෙභූමිකං පාසාදං කරිංසු. හෙට්ඨාභූමියං පඤ්ච ගබ්භසතානි, උපරිභූමියං පඤ්ච ගබ්භසතානීති ගබ්භසහස්සපටිමණ්ඩිතො පාසාදො අහොසි. අට්ඨකරීසෙ පරිසුද්ධෙ භූමිභාගෙ පාසාදං කාරාපෙසි, ‘‘සුද්ධපාසාදො පන න සොභතී’’ති තං පරිවාරෙත්වා පඤ්ච පධානවෙත්තගෙහසතානි, පඤ්ච චූළපාසාදසතානි, පඤ්ච දීඝමාළකසතානි කාරාපෙසි.

අථ සත්ථා නවහි මාසෙහි චාරිකං චරිත්වා පුන සාවත්ථිං අගමාසි. විසාඛායපි පාසාදෙ කම්මං නවහි මාසෙහි නිට්ඨිතං. පාසාදකූටං ඝනකොට්ටිතරත්තසුවණ්ණෙනෙව සට්ඨිඋදකඝටගණ්හනකං කාරාපෙසි. ‘‘සත්ථා ජෙතවනවිහාරං ගච්ඡතී’’ති ච සුත්වා පච්චුග්ගමනං කත්වා සත්ථාරං අත්තනො විහාරං නෙත්වා පටිඤ්ඤං ගණ්හි, ‘‘භන්තෙ, ඉමං චතුමාසං භික්ඛුසඞ්ඝං ගහෙත්වා ඉධෙව වසථ, පාසාදමහං කරිස්සාමී’’ති. සත්ථා අධිවාසෙසි. සා තතො පට්ඨාය බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස විහාරෙ එව දානං දෙති. අථස්සා එකා සහායිකා සතසහස්සග්ඝනකං එකං වත්ථං ආදාය ආගන්ත්වා, ‘‘සහායිකෙ අහං ඉමං වත්ථං තව පාසාදෙ භූමත්ථරණසඞ්ඛෙපෙන අත්ථරිතුකාමා, අත්ථරණට්ඨානං මෙ ආචික්ඛථා’’ති ආහ. ‘‘සාධු සහායිකෙ, සචෙ ත්‍යාහං ‘ඔකාසො නත්ථී’ති වක්ඛාමි, ත්වං ‘මෙ ඔකාසං අදාතුකාමා’ති මඤ්ඤිස්සසි, සයමෙව පාසාදස්ස ද්වෙ භූමියො ගබ්භසහස්සඤ්ච ඔලොකෙත්වා අත්ථරණට්ඨානං ජානාහී’’ති ආහ. සා සතසහස්සග්ඝනකං වත්ථං ගහෙත්වා තත්ථ තත්ථ විචරන්තී තතො අප්පතරමූලං වත්ථං අදිස්වා ‘‘නාහං ඉමස්මිං පාසාදෙ පුඤ්ඤභාගං ලභාමී’’ති දොමනස්සප්පත්තා එකස්මිං ඨානෙ රොදන්තී අට්ඨාසි. අථ නං ආනන්දත්ථෙරො දිස්වා, ‘‘කස්මා රොදසී’’ති පුච්ඡි. සා තමත්ථං ආරොචෙසි. ථෙරො ‘‘මා චින්තයි, අහං තෙ අත්ථරණට්ඨානං ආචික්ඛිස්සාමී’’ති වත්වා, ‘‘සොපානපාදමූලෙ පාදධොවනට්ඨානෙ ඉමං පාදපුඤ්ඡනකං කත්වා අත්ථරාහි, භික්ඛූ පාදෙ ධොවිත්වා පඨමං එත්ථ පාදං පුඤ්ඡිත්වා අන්තො පවිසිස්සන්ති, එවං තෙ මහප්ඵලං භවිස්සතී’’ති ආහ. විසාඛාය කිරෙතං අසල්ලක්ඛිතට්ඨානං.

විසාඛා චත්තාරො මාසෙ අන්තොවිහාරෙ බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දානං අදාසි, අවසානදිවසෙ භික්ඛුසඞ්ඝස්ස චීවරසාටකෙ අදාසි. සඞ්ඝනවකෙන ලද්ධචීවරසාටකා සහස්සග්ඝනකා හොන්ති. සබ්බෙසං පත්තානි පූරෙත්වා භෙසජ්ජං අදාසි. දානපරිච්චාගෙ නව කොටියො අගමංසු. ඉති විහාරස්ස භූමිග්ගහණෙ නව කොටියො,

විහාරස්ස කාරාපනෙ නව, විහාරමහෙ නවාති සබ්බාපි සත්තවීසති කොටියො සා බුද්ධසාසනෙ පරිච්චජි. ඉත්ථිභාවෙ ඨත්වා මිච්ඡාදිට්ඨිකස්ස ගෙහෙ වසමානාය එවරූපො මහාපරිච්චාගො නාම අඤ්ඤිස්සා නත්ථි. සා විහාරමහස්ස නිට්ඨිතදිවසෙ වඩ්ඪමානකච්ඡායාය පුත්තනත්තපනත්තපරිවුතා ‘‘යං යං මයා පුබ්බෙ පත්ථිතං, සබ්බමෙව මත්ථකං පත්ත’’න්ති පාසාදං අනුපරියායන්තී පඤ්චහි ගාථාහි මධුරසද්දෙන ඉමං උදානං උදානෙසි –

‘‘කදාහං පාසාදං රම්මං, සුධාමත්තිකලෙපනං;
විහාරදානං දස්සාමි, සඞ්කප්පො මය්හ පූරිතො.

‘‘කදාහං මඤ්චපීඨඤ්ච, භිසිබිම්බොහනානි ච;
සෙනාසනභණ්ඩං දස්සාමි, සඞ්කප්පො මය්හ පූරිතො.

‘‘කදාහං සලාකභත්තං, සුචිං මංසූපසෙචනං;
භොජනදානං දස්සාමි, සඞ්කප්පො මය්හ පූරිතො.

‘‘කදාහං කාසිකං වත්ථං, ඛොමකප්පාසිකානි ච;
චීවරදානං දස්සාමි, සඞ්කප්පො මය්හ පූරිතො.

‘‘කදාහං සප්පිනවනීතං, මධුතෙලඤ්ච ඵාණිතං;
භෙසජ්ජදානං දස්සාමි, සඞ්කප්පො මය්හ පූරිතො’’ති.

භික්ඛූ තස්සා සද්දං සුත්වා සත්ථු ආරොචයිංසු – ‘‘භන්තෙ, අම්හෙහි එත්තකෙ අද්ධානෙ විසාඛාය ගායනං නාම න දිට්ඨපුබ්බං, සා අජ්ජ පුත්තනත්තපනත්තපරිවුතා ගායමානා පාසාදං අනුපරියායති, කිං නු ඛ්වස්සා පිත්තං වා කුපිතං, උදාහු උම්මත්තිකා ජාතා’’ති? සත්ථා ‘‘න, භික්ඛවෙ, මය්හං ධීතා ගායති, අත්තනො පනස්සා අජ්ඣාසයො පරිපුණ්ණො, සා ‘පත්ථිතපත්ථනා මෙ මත්ථකං පත්තා’ති තුට්ඨමානසා උදානං උදානෙන්තී විචරතී’’ති වත්වා ‘‘කදා පන, භන්තෙ, තාය පත්ථනා පත්ථිතා’’ති? ‘‘සුණිස්සථ, භික්ඛවෙ’’ති. ‘‘සුණිස්සාම, භන්තෙ’’ති වුත්තෙ අතීතං ආහරි –

‘‘අතීතෙ , භික්ඛවෙ, ඉතො කප්පසතසහස්සමත්ථකෙ පදුමුත්තරො නාම බුද්ධො ලොකෙ නිබ්බත්ති. තස්ස වස්සසතසහස්සං ආයු අහොසි, ඛීණාසවානං සතසහස්සපරිවාරො, නගරං හංසවතී නාම, පිතා සුනන්දො නාම රාජා, මාතා සුජාතා නාම දෙවී, තස්ස අග්ගඋපට්ඨායිකා එකා උපාසිකා අට්ඨ වරෙ යාචිත්වා මාතුට්ඨානෙ ඨත්වා සත්ථාරං චතූහි පච්චයෙහි පටිජග්ගන්තී සායංපාතං උපට්ඨානං ගච්ඡති. තස්සා එකා සහායිකා තාය සද්ධිං විහාරං නිබද්ධං ගච්ඡති. සා තස්සා සත්ථාරා සද්ධිං විස්සාසෙන කථනඤ්ච වල්ලභභාවඤ්ච දිස්වා, ‘කිං නු ඛො කත්වා එවං බුද්ධානං වල්ලභා හොතී’ති චින්තෙත්වා සත්ථාරං පුච්ඡි – ‘භන්තෙ, එසා ඉත්ථී තුම්හාකං කිං හොතී’’’ති? ‘‘උපට්ඨායිකානං අග්ගා’’ති. ‘‘භන්තෙ, කිං කත්වා උපට්ඨායිකානං අග්ගා හොතී’’ති? ‘‘කප්පසතසහස්සං පත්ථනං පත්ථෙත්වා’’ති. ‘‘ඉදානි පත්ථෙත්වා ලද්ධුං සක්කා, භන්තෙ’’ති. ‘‘ආම, සක්කා’’ති. ‘‘තෙන හි, භන්තෙ, භික්ඛුසතසහස්සෙන සද්ධිං සත්තාහං මය්හං භික්ඛං ගණ්හථා’’ති ආහ. සත්ථා අධිවාසෙසි. සා සත්තාහං දානං දත්වා ඔසානදිවසෙ චීවරසාටකෙ දත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා, ‘‘භන්තෙ, නාහං ඉමස්ස දානස්ස ඵලෙන දෙවිස්සරියාදීනං අඤ්ඤතරං පත්ථෙමි, තුම්හාදිසස්ස පනෙකස්ස බුද්ධස්ස සන්තිකෙ අට්ඨ වරෙ ලභිත්වා මාතුට්ඨානෙ ඨත්වා චතූහි පච්චයෙහි පටිජග්ගිතුං සමත්ථානං අග්ගා භවෙය්‍ය’’න්ති පත්ථනං පට්ඨපෙසි. සත්ථා ‘‘සමිජ්ඣිස්සති නු ඛො ඉමිස්සා පත්ථනා’’ති අනාගතං ආවජ්ජෙන්තො කප්පසතසහස්සං ඔලොකෙත්වා ‘‘කප්පසතසහස්සපරියොසානෙ ගොතමො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජිස්සති, තදා ත්වං විසාඛා නාම උපාසිකා හුත්වා තස්ස සන්තිකෙ අට්ඨ වරෙ ලභිත්වා මාතුට්ඨානෙ ඨත්වා චතූහි පච්චයෙහි පටිජග්ගන්තීනං උපට්ඨායිකානං අග්ගා භවිස්සසී’’ති ආහ. තස්සා සා සම්පත්ති ස්වෙව ලද්ධබ්බා විය අහොසි.

සා යාවතායුකං පුඤ්ඤං කත්වා තතො චුතා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තී කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ කිකිස්ස කාසිරඤ්ඤො සත්තන්නං ධීතානං කනිට්ඨා සඞ්ඝදාසී නාම හුත්වා පරකුලං අගන්ත්වා තාහි ජෙට්ඨභගිනීහි සද්ධිං දීඝරත්තං දානාදීනි පුඤ්ඤානි කත්වා කස්සපසම්මාසම්බුද්ධස්ස පාදමූලෙපි ‘‘අනාගතෙ තුම්හාදිසස්ස බුද්ධස්ස මාතුට්ඨානෙ ඨත්වා චතුපච්චයදායිකානං අග්ගා භවෙය්‍ය’’න්ති පත්ථනං අකාසි. සා තතො පට්ඨාය පන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තී ඉමස්මිං අත්තභාවෙ මෙණ්ඩකසෙට්ඨිපුත්තස්ස ධනඤ්චයසෙට්ඨිනො ධීතා හුත්වා නිබ්බත්තා. මය්හං සාසනෙ බහූනි පුඤ්ඤානි අකාසි. ඉති ඛො, භික්ඛවෙ, ‘‘න මය්හං ධීතා ගායති, පත්ථිතපත්ථනාය පන නිප්ඵත්තිං දිස්වා උදානං උදානෙතී’’ති වත්වා සත්ථා ධම්මං දෙසෙන්තො, ‘‘භික්ඛවෙ, යථා නාම ඡෙකො මාලාකාරො නානාපුප්ඵානං මහන්තං රාසිං කත්වා නානප්පකාරෙ මාලාගුණෙ කරොති, එවමෙව විසාඛාය නානප්පකාරානි පුඤ්ඤානි කාතුං චිත්තං නමතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

53. ‘‘යථාපි පුප්ඵරාසිම්හා, කයිරා මාලාගුණෙ බහූ;
එවං ජාතෙන මච්චෙන, කත්තබ්බං කුසලං බහු’’න්ති.

තත්ථ **පුප්ඵරාසිම්හාති** නානප්පකාරානං පුප්ඵානං රාසිම්හා. **කයිරාති** කරෙය්‍ය. **මාලාගුණෙ බහූති** එකතො වණ්ටිකමාලාදිභෙදා නානප්පකාරා මාලාවිකතියො. **මච්චෙනාති** මරිතබ්බසභාවතාය ‘‘මච්චො’’ති ලද්ධනාමෙන

සත්තෙන චීවරදානාදිභෙදං **බහුං කුසලං කත්තබ්බං**. තත්ථ පුප්ඵරාසිග්ගහණං බහුපුප්ඵදස්සනත්ථං. සචෙ හි අප්පානි පුප්ඵානි හොන්ති, මාලාකාරො ච ඡෙකො නෙව බහූ මාලාගුණෙ කාතුං සක්කොති, අඡෙකො පන අප්පෙසු බහූසුපි පුප්ඵෙසු න සක්කොතියෙව. බහූසු පන පුප්ඵෙසු සති ඡෙකො මාලාකාරො දක්ඛො කුසලො බහූ මාලාගුණෙ කරොති, එවමෙව සචෙ එකච්චස්ස සද්ධා මන්දා හොති, භොගා ච බහූ සංවිජ්ජන්ති, නෙව සක්කොති බහූනි කුසලානි කාතුං, මන්දාය ච පන සද්ධාය මන්දෙසු ච පන භොගෙසු න සක්කොති. උළාරාය ච පන සද්ධාය මන්දෙසු ච භොගෙසු න සක්කොතියෙව. උළාරාය ච පන සද්ධාය උළාරෙසු ච භොගෙසු සති සක්කොති. තථාරූපා ච විසාඛා උපාසිකා. තං සන්ධායෙතං වුත්තං – ''යථාපි…පෙ…. කත්තබ්බං කුසලං බහු''න්ති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපන්නාදයො අහෙසුං. මහාජනස්ස සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා ජාතාති.

විසාඛාවත්ථු අට්ඨමං

9. ආනන්දත්ථෙරපඤ්හවත්ථු

න පුප්ඵගන්ධො පටිවාතමෙතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං විහරන්තො ආනන්දත්ථෙරස්ස පඤ්හං විස්සජ්ජෙන්තො කථෙසි.

ථෙරො කිර සායන්හසමයෙ පටිසල්ලීනො චින්තෙසි – ''භගවතා මූලගන්ධො, සාරගන්ධො, පුප්ඵගන්ධොති තයො උත්තමගන්ධා වුත්තා, තෙසං අනුවාතමෙව ගන්ධො ගච්ඡති, නො පටිවාතං. අත්ථි නු ඛො තං ගන්ධජාතං, යස්ස පටිවාතම්පි ගන්ධො ගච්ඡතී''ති. අථස්ස එතදහොසි – ''කිං මය්හං අත්තනා විනිච්ඡිතෙන, සත්ථාරංයෙව පුච්ඡිස්සාමී''ති. සො සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි. තෙන වුත්තං –

''අථ ඛො ආයස්මා ආනන්දො සායන්හසමයෙ පටිසල්ලානා වුට්ඨිතො යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි , උපසඞ්කමිත්වා භගවන්තං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං නිසීදි, එකමන්තං නිසින්නො ඛො ආයස්මා ආනන්දො භගවන්තං එතදවොච –

''තීණිමානි, භන්තෙ, ගන්ධජාතානි, යෙසං අනුවාතමෙව ගන්ධො ගච්ඡති, නො පටිවාතං. කතමානි තීණි? මූලගන්ධො, සාරගන්ධො, පුප්ඵගන්ධො , ඉමානි ඛො, භන්තෙ, තීණි ගන්ධජාතානි. යෙසං අනුවාතමෙව ගන්ධො ගච්ඡති, නො පටිවාතං. අත්ථි නු ඛො, භන්තෙ, කිඤ්චි ගන්ධජාතං යස්ස අනුවාතම්පි ගන්ධො ගච්ඡති, පටිවාතම්පි ගන්ධො ගච්ඡති, අනුවාතපටිවාතම්පි ගන්ධො ගච්ඡතී''ති? (අ. නි. 3.80)

අථස්ස භගවා පඤ්හං විස්සජ්ජෙන්තො –

''අත්ථානන්ද, කිඤ්චි ගන්ධජාතං, යස්ස අනුවාතම්පි ගන්ධො ගච්ඡති, පටිවාතම්පි ගන්ධො ගච්ඡති, අනුවාතපටිවාතම්පි ගන්ධො ගච්ඡතී''ති. ''කතමං පන තං, භන්තෙ, ගන්ධජාතං''? ''යස්ස අනුවාතම්පි ගන්ධො ගච්ඡති, පටිවාතම්පි ගන්ධො ගච්ඡති, අනුවාතපටිවාතම්පි ගන්ධො ගච්ඡතී''ති?

''ඉධානන්ද, යස්මිං ගාමෙ වා නිගමෙ වා ඉත්ථී වා පුරිසො වා බුද්ධං සරණං ගතො හොති, ධම්මං සරණං ගතො හොති, සඞ්ඝං සරණං ගතො හොති, පාණාතිපාතා පටිවිරතො හොති, අදින්නාදානා පටිවිරතො හොති, කාමෙසුමිච්ඡාචාරා පටිවිරතො හොති, මුසාවාදා පටිවිරතො හොති, සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා පටිවිරතො හොති, සීලවා හොති කල්‍යාණධම්මො, විගතමලමච්ඡෙරෙන චෙතසා අගාරං අජ්ඣාවසති මුත්තචාගො පයතපාණි වොස්සග්ගරතො යාචයොගො දානසංවිභාගරතො.

''තස්ස දිසාසු සමණබ්‍රාහ්මණා වණ්ණං භාසන්ති, 'අමුකස්මිං නාම ගාමෙ වා නිගමෙ වා ඉත්ථී වා පුරිසො වා බුද්ධං සරණං ගතො හොති, ධම්මං සරණං ගතො හොති, සඞ්ඝං සරණං ගතො හොති…පෙ…. දානසංවිභාගරතො'''ති.

''දෙවතාපිස්ස වණ්ණං භාසන්ති, 'අමුකස්මිං නාම ගාමෙ වා නිගමෙ වා ඉත්ථී වා පුරිසො වා බුද්ධං සරණං ගතො හොති, ධම්මං සරණං ගතො හොති, සඞ්ඝං සරණං ගතො හොති…පෙ…. දානසංවිභාගරතො'''ති. ''ඉදං ඛො තං, ආනන්ද, ගන්ධජාතං, යස්ස අනුවාතම්පි ගන්ධො ගච්ඡති, පටිවාතම්පි ගන්ධො ගච්ඡති , අනුවාතපටිවාතම්පි ගන්ධො ගච්ඡතී''ති (අ. නි. 3.80) වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

54. ''න පුප්ඵගන්ධො පටිවාතමෙති,
න චන්දනං තගරමල්ලිකා වා;
සතඤ්ච ගන්ධො පටිවාතමෙති,
සබ්බා දිසා සප්පුරිසො පවායති. (අ. නි. 3.80);

55. ''චන්දනං තගරං වාපි, උප්පලං අථ වස්සිකී;
එතෙසං ගන්ධජාතානං, සීලගන්ධො අනුත්තරො''ති.

තත්ථ **න පුප්ඵගන්ධොති** තාවතිංසභවනෙ පරිච්ඡත්තකරුක්ඛො ආයාමතො ච විත්ථාරතො ච යොජනසතිකො, තස්ස පුප්ඵානං ආභා පඤ්ඤාස යොජනානි ගච්ඡති, ගන්ධො යොජනසතං, සොපි අනුවාතමෙව ගච්ඡති, පටිවාතං පන අට්ඨඞ්ගුලමත්තම්පි ගන්තුං න සක්කොති, එවරූපොපි න පුප්ඵගන්ධො පටිවාතමෙති. **චන්දනන්ති** චන්දනගන්ධො. **තගරමල්ලිකා** වාති ඉමෙසම්පි ගන්ධො එව අධිප්පෙතො. සාරගන්ධානං අග්ගස්ස හි ලොහිතචන්දනස්සාපි තගරස්සපි මල්ලිකායපි අනුවාතමෙව වායති, නො පටිවාතං. **සතඤ්ච ගන්ධොති** සප්පුරිසානං පන බුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකානං සීලගන්ධො පටිවාතමෙති. කිං කාරණා? **සබ්බා දිසා සප්පුරිසො පවායති** යස්මා පන සප්පුරිසො සීලගන්ධෙන සබ්බාපි දිසා අජ්ඣොත්ථරිත්වාව ගච්ඡති, තස්මා ''තස්ස ගන්ධො න පටිවාතමෙතී''ති න වත්තබ්බො . තෙන වුත්තං ''පටිවාතමෙතී''ති. **වස්සිකීති** ජාතිසුමනා. **එතෙසන්ති** ඉමෙසං චන්දනාදීනං ගන්ධජාතානං ගන්ධතො සීලවන්තානං සප්පුරිසානං සීලගන්ධොව අනුත්තරො අසදිසො අප්පටිභාගොති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පත්තා. දෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා ජාතාති.

ආනන්දත්ථෙරපඤ්හාවත්ථු නවමං.

10. මහාකස්සපත්ථෙරපිණ්ඩපාතදින්නවත්ථු

අප්පමත්තො අයං ගන්ධොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො මහාකස්සපත්ථෙරස්ස පිණ්ඩපාතදානං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි දිවසෙ ථෙරො සත්තාහච්චයෙන නිරොධා වුට්ඨාය ''රාජගහෙ සපදානං පිණ්ඩාය චරිස්සාමී''ති නික්ඛමි. තස්මිං පන සමයෙ සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො පරිචාරිකා කකුටපාදිනියො පඤ්චසතා අච්ඡරායො ''ථෙරස්ස පිණ්ඩපාතං දස්සාමා''ති උස්සාහජාතා පඤ්ච පිණ්ඩපාතසතානි සජ්ජෙත්වා ආදාය අන්තරාමග්ගෙ ඨත්වා, ''භන්තෙ, ඉමං පිණ්ඩපාතං ගණ්හථ, සඞ්ගහං නො කරොථා''ති වදිංසු. ''ගච්ඡථ තුම්හෙ, අහං දුග්ගතානං සඞ්ගහං කරිස්සාමී''ති. ''භන්තෙ, මා නො නාසෙථ, සඞ්ගහං නො කරොථා''ති. ථෙරො ඤත්වා පුන පටික්ඛිපිත්වා පුනපි අපගන්තුං අනිච්ඡමානා යාචන්තියො ''අත්තනො පමාණං න ජානාථ, අපගච්ඡථා''ති අච්ඡරං පහරි. තා ථෙරස්ස අච්ඡරසද්දං සුත්වා සන්ථම්භිත්වා සම්මුඛා ඨාතුං අසක්කොන්තියො පලායිත්වා දෙවලොකමෙව ගන්ත්වා, සක්කෙන ''කහං ගතාත්ථා''ති පුට්ඨා, '''සමාපත්තිතො වුට්ඨිතස්ස ථෙරස්ස පිණ්ඩපාතං දස්සාමා'ති ගතම්හා, දෙවා''ති. ''දින්නො පන වො''ති? ''ගණ්හිතුං න ඉච්ඡතී''ති. ''කිං කථෙසී''ති? '''දුග්ගතානං සඞ්ගහං කරිස්සාමී'ති ආහ, දෙවා''ති. ''තුම්හෙ කෙනාකාරෙන ගතා''ති. ''ඉමිනාව, දෙවා''ති. සක්කො ''තුම්හාදිසියො ථෙරස්ස පිණ්ඩපාතං කිං දස්සන්තී''ති සයං දාතුකාමො හුත්වා, ජරාජිණ්ණො මහල්ලකො ඛණ්ඩදන්තො පලිතකෙසො ඔභග්ගසරීරො මහල්ලකතන්තවායො හුත්වා සුජම්පි දෙවධීතරං තථාරූපමෙව මහල්ලිකං කත්වා එකං පෙසකාරවීථිං මාපෙත්වා තන්තං පසාරෙන්තො අච්ඡි.

ථෙරොපි ''දුග්ගතානං සඞ්ගහං කරිස්සාමී''ති නගරාභිමුඛො ගච්ඡන්තො බහිනගරෙ එව තං වීථිං දිස්වා ඔලොකෙන්තො ද්වෙ ජනෙ අද්දස. තස්මිං ඛණෙ සක්කො තන්තං පසාරෙති, සුජා තසරං වට්ටෙති. ථෙරො චින්තෙසි – ''ඉමෙ මහල්ලකකාලෙපි කම්මං කරොන්තියෙව ඉමස්මිං නගරෙ ඉමෙහි දුග්ගතතරා නත්ථි මඤ්ඤෙ, ඉමෙහි දින්නං උළුඞ්කමත්තම්පි සාකමත්තම්පි ගහෙත්වා ඉමෙසං සඞ්ගහං කරිස්සාමී''ති. සො තෙසං ගෙහාභිමුඛො අහොසි. සක්කො තං ආගච්ඡන්තං දිස්වා සුජං ආහ – ''භද්දෙ, මය්හං අය්යො ඉතො ආගච්ඡති, ත්වං අපස්සන්තී විය තුණ්හී හුත්වා නිසීද, ඛණෙන ථෙරං වඤ්චෙත්වා පිණ්ඩපාතං දස්සාමා''ති. ථෙරො ආගන්ත්වා ගෙහද්වාරෙ අට්ඨාසි. තෙපි අපස්සන්තා විය අත්තනො කම්මමෙව කරොන්තා ථොකං ආගමිංසු.

අථ සක්කො ''ගෙහද්වාරෙ එකො ථෙරො විය ඨිතො, උපධාරෙහි තාවා''ති ආහ. ''ගන්ත්වා උපධාරෙථ, සාමී''ති. සො ගෙහා නික්ඛමිත්වා ථෙරං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා උභොහි හත්ථෙහි ජණ්ණුකානි ඔලම්බිත්වා නිත්ථුනන්තො උට්ඨාය ''කතරො ථෙරො නු ඛො අය්යො''ති ථොකං ඔසක්කිත්වා ''අක්ඛීනි මෙ ධූමායන්තී''ති වත්වා නලාටෙ හත්ථං ඨපෙත්වා උද්ධං ඔලොකෙත්වා ''අහො දුක්ඛං, අය්යො නො මහාකස්සපත්ථෙරො චිරස්සං මෙ කුටිද්වාරං ආගතො, අත්ථි නු ඛො කිඤ්චි ගෙහෙ''ති ආහ. සුජා ථොකං ආකුලං විය හුත්වා ''අත්ථි, සාමී''ති පටිවචනං අදාසි. සක්කො, ''භන්තෙ, ලූඛං වා පණීතං වාති අචින්තෙත්වා සඞ්ගහං නො කරොථා''ති පත්තං ගණ්හි. ථෙරො ''එතෙහි දින්නං සාකං වා හොතු කුණ්ඩකමුට්ඨි වා, සඞ්ගහං නෙසං කරිස්සාමී''ති පත්තං අදාසි. සො අන්තොඝරං පවිසිත්වා ඝටිඔදනං නාම ඝටියා උද්ධරිත්වා පත්තං පූරෙත්වා ථෙරස්ස හත්ථෙ ඨපෙසි. සො අහොසි පිණ්ඩපාතො අනෙකසූපබ්‍යඤ්ජනො, සකලං රාජගහනගරං ගන්ධෙන අජ්ඣොත්ථරි.

තදා ථෙරො චින්තෙසි – ''අයං පුරිසො අප්පෙසක්ඛො, පිණ්ඩපාතො මහෙසක්ඛො, සක්කස්ස භොජනසදිසො, කො නු ඛො එසො''ති. අථ නං ''සක්කො''ති ඤත්වා ආහ – ''භාරියං තෙ කම්මං කතං දුග්ගතානං සම්පත්තිං විලුම්පන්තෙන, අජ්ජ මය්හං දානං දත්වා කොචිදෙව දුග්ගතො සෙනාපතිට්ඨානං වා සෙට්ඨිට්ඨානං වා ලභෙය්‍යා''ති. ''මයා දුග්ගතතරො නත්ථි, භන්තෙ''ති. ''කිං කාරණා ත්වං දුග්ගතො දෙවලොකෙ රජ්ජසිරිං අනුභවන්තො''ති?

‘‘භන්තෙ, එවං නාමෙතං, මයා පන අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ කල්‍යාණකම්මං කතං, බුද්ධුප්පාදෙ වත්තමානෙ කල්‍යාණකම්මං කත්වා චූළරථදෙවපුත්තො මහාරථදෙවපුත්තො අනෙකවණ්ණදෙවපුත්තොති ඉමෙ තයො සමානදෙවපුත්තා මම ආසන්නට්ඨානෙ නිබ්බත්තා, මයා තෙජවන්තතරා. අහඤ්හි තෙසු දෙවපුත්තෙසු ‘නක්ඛත්තං කීළිස්සාමා’ති පරිචාරිකායො ගහෙත්වා අන්තරවීථිං ඔතිණ්ණෙසු පලායිත්වා ගෙහං පවිසාමි. තෙසඤ්හි සරීරතො තෙජො මම සරීරං ඔත්ථරති, මම සරීරතො තෙජො තෙසං සරීරං න ඔත්ථරති, ‘කො මයා දුග්ගතතරො, භන්තෙ’ති. ‘එවං සන්තෙපි ඉතො පට්ඨාය මය්හං මා එවං වඤ්චෙත්වා දානමදාසී’’’ති. ‘‘වඤ්චෙත්වා තුම්හාකං දානෙ දින්නෙ මය්හං කුසලං අත්ථි, න අත්ථී’’ති? ‘‘අත්ථාවුසො’’ති. ‘‘එවං සන්තෙ කුසලකම්මකරණං නාම මය්හං භාරො, භන්තෙ’’ති. සො එවං වත්වා ථෙරං වන්දිත්වා සුජං ගහෙත්වා ථෙරං පදක්ඛිණං කත්වා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා ‘‘අහො දානං පරමදානං කස්සපෙ සුප්පතිට්ඨිත’’න්ති උදානං උදානෙසි. තෙන වුත්තං –

‘‘එකං සමයං භගවා රාජගහෙ විහරති වෙළුවනෙ කලන්දකනිවාපෙ. තෙන ඛො පන සමයෙන ආයස්මා මහාකස්සපො පිප්පලිගුහායං විහරති, සත්තාහං එකපල්ලඞ්කෙන නිසින්නො හොති අඤ්ඤතරං සමාධිං සමාපජ්ජිත්වා. අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො තස්ස සත්තාහස්ස අච්චයෙන තම්හා සමාධිම්හා වුට්ඨාසි. අථ ඛො ආයස්මතො මහාකස්සපස්ස තම්හා සමාධිම්හා වුට්ඨිතස්ස එතදහොසි – ‘‘යංනූනාහං රාජගහං පිණ්ඩාය පවිසෙය්‍ය’’න්ති.

‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන පඤ්චමත්තානි දෙවතාසතානි උස්සුක්කං ආපන්නානි හොන්ති ආයස්මතො මහාකස්සපස්ස පිණ්ඩපාතපටිලාභාය. අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො තානි පඤ්චමත්තානි දෙවතාසතානි පටික්ඛිපිත්වා පුබ්බණ්හසමයං නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය රාජගහං පිණ්ඩාය පාවිසි.

‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන සක්කො දෙවානමින්දො ආයස්මතො මහාකස්සපස්ස පිණ්ඩපාතං දාතුකාමො හොති. පෙසකාරවණ්ණං අභිනිම්මිනිත්වා තන්තං විනාති, සුජා අසුරකඤ්ඤා තසරං පූරෙති. අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො රාජගහෙ සපදානං පිණ්ඩාය චරමානො යෙන සක්කස්ස දෙවානමින්දස්ස නිවෙසනං තෙනුපසඞ්කමි, අද්දසා ඛො සක්කො දෙවානමින්දො ආයස්මන්තං මහාකස්සපං දූරතොව ආගච්ඡන්තං, දිස්වා ඝරා නික්ඛමිත්වා පච්චුග්ගන්ත්වා හත්ථතො පත්තං ගහෙත්වා ඝරං පවිසිත්වා ඝටියා ඔදනං උද්ධරිත්වා පත්තං පූරෙත්වා ආයස්මතො මහාකස්සපස්ස අදාසි. සො අහොසි පිණ්ඩපාතො අනෙකසූපො අනෙකබ්‍යඤ්ජනො අනෙකරසබ්‍යඤ්ජනො. අථ ඛො ආයස්මතො මහාකස්සපස්ස එතදහොසි – ‘කො නු ඛො අයං සත්තො, යස්සායං එවරූපො ඉද්ධානුභාවො’ති. අථ ඛො ආයස්මතො මහාකස්සපස්ස එතදහොසි – ‘සක්කො ඛො අයං දෙවානමින්දො’ති විදිත්වා සක්කං දෙවානමින්දං එතදවොච – ‘කතං ඛො තෙ ඉදං, කොසිය, මා පුනපි එවරූපමකාසී’’’ති. ‘‘අම්හාකම්පි, භන්තෙ කස්සප, පුඤ්ඤෙන අත්ථො, අම්හාකම්පි පුඤ්ඤෙන කරණීය’’න්ති.

‘‘අථ ඛො සක්කො දෙවානමින්දො ආයස්මන්තං මහාකස්සපං අභිවාදෙත්වා පදක්ඛිණං කත්වා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා ආකාසෙ අන්තලික්ඛෙ තික්ඛත්තුං උදානං උදානෙසි – ‘අහො දානං පරමදානං කස්සපෙ සුප්පතිට්ඨිතං, අහො දානං පරමදානං කස්සපෙ සුප්පතිට්ඨිතං, අහො දානං පරමදානං කස්සපෙ සුප්පතිට්ඨිත’’’න්ති (උදා. 27).

අථ ඛො භගවා විහාරෙ ඨිතො එව තස්ස තං සද්දං සුත්වා භික්ඛූ ආමන්තෙත්වා – ‘‘පස්සථ , භික්ඛවෙ, සක්කං දෙවානමින්දං උදානං උදානෙත්වා ආකාසෙන ගච්ඡන්ත’’න්ති ආහ. ‘‘කිං පන තෙන කතං, භන්තෙ’’ති? ‘‘වඤ්චෙත්වා තෙන මය්හං පුත්තස්ස කස්සපස්ස පිණ්ඩපාතො දින්නො, තං දත්වා තුට්ඨමානසො උදානං උදානෙන්තො ගච්ඡතී’’ති. ‘‘ථෙරස්ස පිණ්ඩපාතං දාතුං වට්ටතී’’ති කථං, භන්තෙ, තෙන ඤාතන්ති. ‘‘භික්ඛවෙ, මම පුත්තෙන සදිසං නාම පිණ්ඩපාතිකං දෙවාපි මනුස්සාපි පිහයන්තීති වත්වා සයම්පි උදානං උදානෙ’’සි. සුත්තෙ පන එත්ථකමෙව ආගතං –

‘‘අස්සොසි ඛො භගවා දිබ්බාය සොතධාතුයා විසුද්ධාය අතික්කන්තමානුසිකාය සක්කස්ස දෙවානමින්දස්ස වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා ආකාසෙ අන්තලික්ඛෙ තික්ඛත්තුං උදානං උදානෙන්තස්ස ‘‘අහො දානං පරමදානං කස්සපෙ සුප්පතිට්ඨිතං, අහො දානං පරමදානං කස්සපෙ සුප්පතිට්ඨිතං, අහො දානං පරමදානං කස්සපෙ සුප්පතිට්ඨිත’’න්ති (උදා. 27).

අථ ඛො භගවා එතමත්ථං විදිත්වා තායං වෙලායං ඉමං උදානං උදානෙසි –

‘‘පිණ්ඩපාතිකස්ස භික්ඛුනො,
අත්තභරස්ස අනඤ්ඤපොසිනො;
දෙවා පිහයන්ති තාදිනො,
උපසන්තස්ස සදා සතීමතො’’ති. (උදා. 27);

ඉමඤ්ච පන උදානං උදානෙත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, සක්කො දෙවානමින්දො මම පුත්තස්ස සීලගන්ධෙන ආගන්ත්වා පිණ්ඩපාතං අදාසී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

56. ‘‘අප්පමත්තො අයං ගන්ධො, ය්වායං තගරචන්දනං;
යො ච සීලවතං ගන්ධො, වාති දෙවෙසු උත්තමො’’ති.

තත්ථ **අප්පමත්තොති** පරිත්තප්පමාණො. **යො ච සීලවතන්ති** යො පන සීලවන්තානං සීලගන්ධො, සො තගරං විය ලොහිතචන්දනං විය ච පරිත්තකො න හොති, අතිවිය උළාරො විප්ඵාරිතො. තෙනෙව කාරණෙන **වාති දෙවෙසු උත්තමොති** පවරො සෙට්ඨො හුත්වා දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සබ්බත්ථමෙව වායති, ඔත්ථරන්තො ගච්ඡතීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පත්තා. දෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා ජාතාති.

මහාකස්සපත්ථෙරපිණ්ඩපාතදින්නවත්ථු දසමං.

11. ගොධිකත්ථෙරපරිනිබ්බානවත්ථු

තෙසං සම්පන්නසීලානන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා රාජගහං උපනිස්සාය වෙළුවනෙ විහරන්තො ගොධිකත්ථෙරස්ස පරිනිබ්බානං ආරබ්භ කථෙසි.

සො හි ආයස්මා ඉසිගිලිපස්සෙ කාළසිලායං විහරන්තො අප්පමත්තො ආතාපී පහිතත්තො සාමායිකං චෙතොවිමුත්තිං ඵුසිත්වා එකස්ස අනුස්සායිකස්ස රොගස්ස වසෙන තතො පරිහායි. සො දුතියම්පි තතියම්පි ඡක්ඛත්තුං ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා පරිහීනො, සත්තමෙ වාරෙ උප්පාදෙත්වා චින්තෙසි – ‘‘අහං ඡක්ඛත්තුං ඣානා පරිහීනො, පරිහීනජ්ඣානස්ස ඛො පන අනියතා ගති, ඉදානෙව සත්ථං ආහරිස්සාමී’’ති කෙසොරොපනසත්ථකං ගහෙත්වා ගලනාළිං ඡින්දිතුං මඤ්චකෙ නිපජ්ජි. මාරො තස්ස චිත්තං ඤත්වා ‘‘අයං භික්ඛු සත්ථං ආහරිතුකාමො, සත්ථං ආහරන්තා ඛො පන ජීවිතෙ නිරපෙක්ඛා හොන්ති, තෙ විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අරහත්තම්පි පාපුණන්ති, සචාහං එතං වාරෙස්සාමි, න මෙ වචනං කරිස්සති, සත්ථාරං වාරාපෙස්සාමී’’ති අඤ්ඤාතකවෙසෙන සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා එවමාහ –

‘‘මහාවීර මහාපඤ්ඤ, ඉද්ධියා යසසා ජලං;
සබ්බවෙරභයාතීත, පාදෙ වන්දාමි චක්ඛුම.

‘‘සාවකො තෙ මහාවීර, මරණං මරණාභිභූ;
ආකඞ්ඛති චෙතයති, තං නිසෙධ ජුතින්ධර.

‘‘කථඤ්හි භගවා තුය්හං, සාවකො සාසනෙ රතො;
අප්පත්තමානසො සෙක්ඛො, කාලං කයිරා ජනෙ සුතා’’ති. (සං. නි. 1.159);

තස්මිං ඛණෙ ථෙරෙන සත්ථං ආහරිතං හොති. සත්ථා ‘‘මාරො අය’’න්ති විදිත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘එවඤ්හි ධීරා කුබ්බන්ති, නාවකඞ්ඛන්ති ජීවිතං;
සමූලං තණ්හමබ්බුය්හ, ගොධිකො පරිනිබ්බුතො’’ති. (සං. නි. 1.159);

අථ ඛො භගවා සම්බහුලෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං ථෙරස්ස සත්ථං ආහරිත්වා නිපන්නට්ඨානං අගමාසි. තස්මිං ඛණෙ මාරො පාපිමා ‘‘කත්ථ නු ඛො ඉමස්ස පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං පතිට්ඨිත’’න්ති ධූමරාසි විය තිමිරපුඤ්ජො විය ච හුත්වා සබ්බදිසාසු ථෙරස්ස විඤ්ඤාණං සමන්වෙසති. භගවා තං ධූමතිමිරභාවං භික්ඛූනං දස්සෙත්වා ‘‘එසො ඛො, භික්ඛවෙ, මාරො පාපිමා ගොධිකස්ස කුලපුත්තස්ස විඤ්ඤාණං සමන්වෙසති ‘කත්ථ ගොධිකස්ස කුලපුත්තස්ස විඤ්ඤාණං පතිට්ඨිත’න්ති. අපතිට්ඨිතෙන ච, භික්ඛවෙ, විඤ්ඤාණෙන ගොධිකො කුලපුත්තො පරිනිබ්බුතො’’ති ආහ. මාරොපි තස්ස විඤ්ඤාණට්ඨානං දට්ඨුං අසක්කොන්තො කුමාරකවණ්ණො හුත්වා බෙලුවපණ්ඩුවීණං ආදාය සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි –

‘‘උද්ධං අධො ච තිරියං, දිසා අනුදිසා ස්වහං;
අන්වෙසං නාධිගච්ඡාමි, ගොධිකො සො කුහිං ගතො’’ති. (සං. නි. 1.159);

අථ නං සත්ථා ආහ –

‘‘යො ධීරො ධිතිසම්පන්නො, ඣායී ඣානරතො සදා;
අහොරත්තං අනුයුඤ්ජං, ජීවිතං අනිකාමයං.

‘‘ජෙත්වාන මච්චුනො සෙනං, අනාගන්ත්වා පුනබ්භවං;
සමූලං තණ්හමබ්බුය්හ, ගොධිකො පරිනිබ්බුතො’’ති. (සං. නි. 1.159);

එවං වුත්තෙ මාරො පාපිමා භගවන්තං ගාථාය අජ්ඣභාසි –

“තස්ස සොකපරෙතස්ස, වීණා කච්ඡා අභස්සථ;
තතො සො දුම්මනො යක්ඛො, තත්ථෙවන්තරධායථා”ති. (සං. නි. 1.159);

සත්ථාපි “කිං තෙ, පාපිම, ගොධිකස්ස කුලපුත්තස්ස නිබ්බත්තට්ඨානෙන? තස්ස හි නිබ්බත්තට්ඨානං තුම්හාදිසානං සතම්පි සහස්සම්පි දට්ඨුං න සක්කොතී”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

57. “තෙසං සම්පන්නසීලානං, අප්පමාදවිහාරිනං;
සම්මදඤ්ඤා විමුත්තානං, මාරො මග්ගං න වින්දතී”ති.

තත්ථ **තෙසන්ති** යථා අප්පතිට්ඨිතෙන විඤ්ඤාණෙන ගොධිකො කුලපුත්තො පරිනිබ්බුතො, යෙ ච එවං පරිනිබ්බායන්ති, තෙසං **සම්පන්නසීලානන්ති** පරිපුණ්ණසීලානං. **අප්පමාදවිහාරිනන්ති** සතිඅවිප්පවාසසඞ්ඛාතෙන අප්පමාදෙන විහරන්තානං. **සම්මදඤ්ඤා විමුත්තානන්ති** හෙතුනා ඤායෙන කාරණෙන ජානිත්වා “තදඞ්ගවිමුත්තියා, වික්ඛම්භනවිමුත්තියා, සමුච්ඡෙදවිමුත්තියා, පටිප්පස්සද්ධිවිමුත්තියා, නිස්සරණවිමුත්තියා”ති ඉමාහි පඤ්චහි විමුත්තීහි විමුත්තානං. **මාරො මග්ගං න වින්දතීති** එවරූපානං මහාඛීණාසවානං සබ්බථාමෙන මග්ගන්තොපි මාරො ගතමග්ගං න වින්දති න ලභති න පස්සතීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පත්තා. දෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා ජාතාති.

ගොධිකත්ථෙරපරිනිබ්බානවත්ථු එකාදසමං.

12. ගරහදින්නවත්ථු

යථා සඞ්කාරට්ඨානස්මින්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ගරහදින්නං නාම නිගණ්ඨසාවකං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියඤ්හි සිරිගුත්තො ච ගරහදින්නො චාති ද්වෙ සහායකා අහෙසුං. තෙසු සිරිගුත්තො උපාසකො බුද්ධසාවකො, ගරහදින්නො නිගණ්ඨසාවකො . තං නිගණ්ඨා අභික්ඛණං එවං වදන්ති – “තව සහායකං සිරිගුත්තං ‘කිං ත්වං සමණං ගොතමං උපසඞ්කමසි, තස්ස සන්තිකෙ කිං ලභිස්සසී’ති වත්වා යථා අම්හෙ උපසඞ්කමිත්වා අම්හාකඤ්ච දෙය්‍යධම්මං දස්සති, කිං එවං ඔවදිතුං න වට්ටතී”ති. ගරහදින්නො තෙසං වචනං සුත්වා අභික්ඛණං ගන්ත්වා ඨිතනිසින්නට්ඨානාදීසු සිරිගුත්තං එවං ඔවදති – “සම්ම, කිං තෙ සමණෙන ගොතමෙන, තං උපසඞ්කමිත්වා කිං ලභිස්සසි, කිං තෙ මම, අය්‍යො, උපසඞ්කමිත්වා තෙසං දානං දාතුං න වට්ටතී”ති? සිරිගුත්තො තස්ස කථං සුත්වාපි බහූ දිවසෙ තුණ්හී හුත්වා නිබ්බිජ්ජිත්වා එකදිවසං, “සම්ම, ත්වං අභික්ඛණං ආගන්ත්වා මං ඨිතට්ඨානාදීසු එවං වදෙසි, ‘සමණං ගොතමං උපසඞ්කමිත්වා කිං ලභිස්සසි, මම, අය්‍යො, උපසඞ්කමිත්වා තෙසං දානං දෙහී’ති, කථෙහි තාව මෙ, තව, අය්‍යා, කිං ජානන්තී”ති? “‘අහො, සාමි, මා එවං වද, මම අය්‍යානං අඤ්ඤාතං නාම නත්ථි, සබ්බං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං සබ්බං කායවචීමනොකම්මං ඉදං භවිස්සති, ඉදං න භවිස්සතී’ති සබ්බං භබ්බාභබ්බං ජානන්තී”ති? “එවං වදෙසී”ති. “ආම, වදෙමී”ති. “යදි එවං, අතිභාරියං තෙ කතං, එත්තකං කාලං මය්හං එතමත්ථං අනාචික්ඛන්තෙන, අජ්ජ මයා අය්‍යානං ඤාණානුභාවො ඤාතො, ගච්ඡ, සම්ම, අය්‍යො, මම වචනෙන නිමන්තෙහී”ති. සො නිගණ්ඨානං සන්තිකං ගන්ත්වා තෙ වන්දිත්වා “මය්හං සහායකො සිරිගුත්තො ස්වාතනාය තුම්හෙ නිමන්තෙතී”ති ආහ. “සිරිගුත්තෙන සාමං ත්වං වුත්තො”ති? “ආම, අය්‍යා”ති. තෙ හට්ඨතුට්ඨා හුත්වා “නිප්ඵන්නං නො කිච්චං, සිරිගුත්තස්ස අම්හෙසු පසන්නකාලතො පට්ඨාය කා නාම සම්පත්ති අම්හාකං න භවිස්සතී”ති වදිංසු.

සිරිගුත්තස්සාපි මහන්තං නිවෙසනං. සො තස්මිං ද්වින්නං ගෙහානං අන්තරෙ උභතො දීඝං ආවාටං ඛණාපෙත්වා ගූථකලලස්ස පූරාපෙසි. බහිආවාටෙ ද්වීසු පරියන්තෙසු ඛාණුකෙ කොට්ටාපෙත්වා තෙසු රජ්ජුයො බන්ධාපෙත්වා ආසනානං පුරිමපාදෙ ආවාටස්ස පුරිමපස්සෙ ඨපාපෙත්වා පච්ඡිමපාදෙ රජ්ජුකෙසු ඨපාපෙසි. “එවං නිසින්නකාලෙ එවං අවංසිරා පතිස්සන්තී”ති මඤ්ඤමානො යථා ආවාටො න පඤ්ඤායති, එවං ආසනානං උපරි පච්චත්ථරණානි දාපෙසි. මහන්තා මහන්තා චාටියො ඨපාපෙත්වා කදලිපණ්ණෙහි ච සෙතපිලොතිකාහි ච මුඛානි බන්ධාපෙත්වා තා තුච්ඡා එව ගෙහස්ස පච්ඡිමභාගෙ බහි යාගුභත්තසිත්ථසප්පිතෙලමධුඵාණිතපූවචුණ්ණමක්ඛිතා කත්වා ඨපාපෙසි. ගරහදින්නො පාතොව තස්ස ඝරං වෙගෙන ගන්ත්වා, “අය්‍යානං සක්කාරො සජ්ජිතො”ති පුච්ඡි. “ආම, සම්ම, සජ්ජිතො”ති. “කහං පන එසො”ති. “එතාසු එත්තිකාසු චාටීසු යාගු, එත්තිකාසු භත්තං, එත්තිකාසු සප්පිඵාණිතපූවාදීනි පූරිතානි, ආසනානි පඤ්ඤත්තානී”ති. සො “සාධූ”ති වත්වා ගතො තස්ස ගතකාලෙ පඤ්චසතා නිගණ්ඨා ආගමිංසු. සිරිගුත්තො ගෙහා නික්ඛමිත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන නිගණ්ඨෙ වන්දිත්වා තෙසං පුරතො අඤ්ජලිං පග්ගය්හ ඨිතො එවං චින්තෙසි – “තුම්හෙ කිර අතීතාදිභෙදං සබ්බං ජානාථ, එවං තුම්හාකං උපට්ඨාකෙන මය්හං කථිතං. සචෙ සබ්බං තුම්හෙ ජානාථ, මය්හං ගෙහං මා පවිසිත්ථ. මම ගෙහං පවිට්ඨානඤ්හි වො නෙව යාගු අත්ථි, න භත්තාදීනි. සචෙ අජානිත්වා පවිසිස්සථ, ගූථආවාටෙ වො පාතෙත්වා පොථෙස්සාමී”ති එවං චින්තෙත්වා පුරිසානං සඤ්ඤං අදාසි. එවං තෙසං නිසීදනභාවං ඤත්වා පච්ඡිමපස්සෙ ඨත්වා ආසනානං උපරි පච්චත්ථරණානි අපනෙය්‍යාථ, මා තානි අසුචිනා මක්ඛයිංසූති.

අථ නිගණ්ඨෙ ‘‘ඉතො එථ, භන්තෙ’’ති ආහ. නිගණ්ඨා පවිසිත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙසු නිසීදිතුං ආරභිංසු. අථ නෙ මනුස්සා වදිංසු – ‘‘ආගමෙථ, භන්තෙ, මා තාව නිසීදථා’’ති. ‘‘කිං කාරණා’’ති? ‘‘අම්හාකං ගෙහං පවිට්ඨානං අය්‍යානං වත්තං ඤත්වා නිසීදිතුං වට්ටතී’’ති. ‘‘කිං කාතුං වට්ටති, ආවුසො’’ති? ‘‘අත්තනො අත්තනො පත්තාසනමූලෙසු ඨත්වා සබ්බෙපි එකප්පහාරෙනෙව නිසීදිතුං වට්ටතී’’ති. ඉදං කිරස්ස අධිප්පායො – ‘‘එකස්මිං ආවාටෙ පතිතෙ ‘මා, ආවුසො, අවසෙසා ආසනෙ නිසීදන්තූ’ති වත්තුං මා ලභතූ’’ති. තෙ ‘‘සාධූ’’ති වත්වා ‘‘ඉමෙහි කථිතකථං අම්හෙහි කාතුං වට්ටතී’’ති චින්තයිංසු. අථ සබ්බෙ අත්තනො අත්තනො පත්තාසනමූලෙ පටිපාටියා අට්ඨංසු. අථ නෙ, ‘‘භන්තෙ, ඛිප්පං එකප්පහාරෙනෙව නිසීදථා’’ති වත්වා තෙසං නිසින්නභාවං ඤත්වා ආසනානං උපරි පච්චත්ථරණානි නීහරිංසු. නිගණ්ඨා එකප්පහාරෙනෙව නිසින්නා, රජ්ජුනං උපරි ඨපිතා ආසනපාදා භට්ඨා, නිගණ්ඨා අවංසිරා ආවාටෙ පතිංසු. සිරිගුත්තො තෙසු පතිතෙසු ද්වාරං පිදහිත්වා තෙ උත්තිණ්ණුත්තිණ්ණෙ ‘‘අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං කස්මා න ජානාථා’’ති දණ්ඩෙහි පොථෙත්වා ‘‘එත්තකං එතෙසං වට්ටිස්සතී’’ති ද්වාරං විවරාපෙසි. තෙ නික්ඛමිත්වා පලායිතුං ආරභිංසු. ගමනමග්ගෙ පන තෙසං සුධාපරිකම්මකතං භූමිං පිච්ඡිලං කාරාපෙසි. තෙ තත්ථ අසණ්ඨහිත්වා පතිතෙ පතිතෙ පුන පොථාපෙත්වා ‘‘අලං එත්තකං තුම්හාක’’න්ති උය්‍යොජෙසි. තෙ ‘‘නාසිතම්හා තයා, නාසිතම්හා තයා’’ති කන්දන්තා උපට්ඨාකස්ස ගෙහද්වාරං අගමංසු.

ගරහදින්නො තං විප්පකාරං දිස්වා කුද්ධො ‘‘නාසිතම්හි සිරිගුත්තෙන, හත්ථං පසාරෙත්වා වන්දන්තානං සදෙවකෙ ලොකෙ යථාරුචියා දාතුං සමත්ථෙ නාම පුඤ්ඤක්ඛෙත්තභූතෙ මම, අය්‍යෙ , පොථාපෙත්වා බ්‍යසනං පාපෙසී’’ති රාජකුලං ගන්ත්වා තස්ස කහාපණසහස්සං දණ්ඩං කාරෙසි. අථස්ස රාජා සාසනං පෙසෙසි. සො ගන්ත්වා රාජානං වන්දිත්වා, ‘‘දෙව, උපපරික්ඛිත්වා දණ්ඩං ගණ්හථ, මා අනුපපරික්ඛිත්වා’’ති ආහ. ‘‘උපපරික්ඛිත්වා ගණ්හිස්සාමී’’ති. ‘‘සාධු, දෙවා’’ති. ‘‘තෙන හි ගණ්හාහී’’ති. දෙව, මය්හං සහායකො නිගණ්ඨසාවකො මං උපසඞ්කමිත්වා ඨිතනිසින්නට්ඨානාදීසු අභිණ්හං එවං වදෙසි – ‘‘සම්ම, කිං තෙ සමණෙන ගොතමෙන, තං උපසඞ්කමිත්වා කිං ලභිස්සසී’’ති ඉදං ආදිං කත්වා සිරිගුත්තො සබ්බං තං පවත්තිං ආරොචෙත්වා ‘‘දෙව, සචෙ ඉමස්මිං කාරණෙ දණ්ඩං ගහෙතුං යුත්තං, ගණ්හථා’’ති. රාජා ගරහදින්නං ඔලොකෙත්වා ‘‘සච්චං කිර තෙ එවං වුත්ත’’න්ති ආහ. ‘‘සච්චං, දෙවා’’ති. ත්වං එත්තකම්පි අජානන්තෙ සත්ථාරොති ගහෙත්වා විචරන්තො ‘‘සබ්බං ජානන්තී’’ති කිං කාරණා තථාගතසාවකස්ස කථෙසි. ‘‘තයා ආරොපිතදණ්ඩො තුය්හමෙව හොතූ’’ති එවං ස්වෙව දණ්ඩං පාපිතො, තස්සෙව කුලූපකා පොථෙත්වා නීහටා.

සො තං කුජ්ඣිත්වා තතො පට්ඨාය අඩ්ඪමාසමත්තම්පි සිරිගුත්තෙන සද්ධිං අකථෙත්වා චින්තෙසි – ‘‘එවං විචරිතුං මය්හං අයුත්තං, එතස්ස කුලූපකානම්පි මයා බ්‍යසනං කාතුං වට්ටතී’’ති සිරිගුත්තං උපසඞ්කමිත්වා ආහ – ‘‘සහාය සිරිගුත්තා’’ති. ‘‘කිං, සම්මා’’ති? ‘‘ඤාතිසුහජ්ජානං නාම කලහොපි හොති විවාදොපි, කිං ත්වං කිඤ්චි න කථෙසි, කස්මා එවං කරොසී’’ති? ‘‘සම්ම, තව මයා සද්ධිං අකථනතො න කථෙමී’’ති. ‘‘යං, සම්ම, කතං, කතමෙව තං න මයං මෙත්තිං භින්දිස්සාමා’’ති. තතො පට්ඨාය උභොපි එකට්ඨානෙ තිට්ඨන්ති නිසීදන්ති . අථෙකදිවසං සිරිගුත්තො ගරහදින්නං ආහ – ‘‘කිං තෙ නිගණ්ඨෙහි, තෙ උපසඞ්කමිත්වා කිං ලභිස්සසි, මම සත්ථාරං උපසඞ්කමිතුං වා අය්‍යානං දානං දාතුං වා කිං තෙ න වට්ටතී’’ති? සොපි එතමෙව පච්චාසීසති, තෙනස්ස කණ්ඩුවනට්ඨානෙ නඛෙන විලෙඛිතං විය අහොසි. සො, ‘‘සිරිගුත්ත, තව සත්ථා කිං ජානාතී’’ති පුච්ඡි. ‘‘අම්භො, මා එවං වද, සත්ථු මෙ අජානිතබ්බං නාම නත්ථි, අතීතාදිභෙදං සබ්බං ජානාති, සොළසහාකාරෙහි සත්තානං චිත්තං පරිච්ඡින්දතී’’ති. ‘‘අහං එවං න ජානාමි, කස්මා මය්හං එත්තකං කාලං න කථෙසි, තෙන හි ත්වං ගච්ඡ, තව සත්ථාරං ස්වාතනාය නිමන්තෙහි, භොජෙස්සාමි, පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං මම භික්ඛං ගණ්හිතුං වදෙහී’’ති.

සිරිගුත්තො සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එවමාහ – ‘‘භන්තෙ, මම සහායකො ගරහදින්නො තුම්හෙ නිමන්තාපෙති, පඤ්චහි කිර භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං ස්වෙ තස්ස භික්ඛං ගණ්හථ, පුරිමදිවසෙ ඛො පන තස්ස කුලූපකානං මයා ඉදං නාම කතං, මයා කතස්ස පටිකරණම්පි න ජානාමි, තුම්හාකං සුද්ධචිත්තෙන භික්ඛං දාතුකාමතම්පි න ජානාමි, ආවජ්ජෙත්වා යුත්තං චෙ, අධිවාසෙථ. නො චෙ, මා අධිවාසයිත්ථා’’ති. සත්ථා ‘‘කිං නු ඛො සො අම්හාකං කාතුකාමො’’ති ආවජ්ජෙත්වා අද්දස ‘‘ද්වින්නං ගෙහානං අන්තරෙ මහන්තං ආවාටං ඛණාපෙත්වා අසීතිසකටමත්තානි ඛදිරදාරූනි ආහරාපෙත්වා පූරාපෙත්වා අග්ගිං දත්වා අම්හෙ අඞ්ගාරආවාටෙ පාතෙත්වා නිග්ගණ්හිතුකාමො’’ති. පුන ආවජ්ජෙසි – ‘‘කිං නු ඛො තත්ථ ගතපච්චයා අත්ථො අත්ථි, නත්ථී’’ති. තතො ඉදං අද්දස – ‘‘අහං අඞ්ගාරආවාටෙ පාදං පසාරෙස්සාමි, තං පටිච්ඡාදෙත්වා ඨපිතකිලඤ්ජං අන්තරධායිස්සති, අඞ්ගාරකාසුං භින්දිත්වා චක්කමත්තං මහාපදුමං උට්ඨහිස්සති, අථාහං පදුමකණ්ණිකා අක්කමන්තො ආසනෙ නිසීදිස්සාමි, පඤ්චසතා භික්ඛූපි තථෙව ගන්ත්වා නිසීදිස්සන්ති, මහාජනො සන්නිපතිස්සති, අහං තස්මිං සමාගමෙ ද්වීහි ගාථාහි අනුමොදනං කරිස්සාමි, අනුමොදනපරියොසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො භවිස්සති, සිරිගුත්තො ච ගරහදින්නො ච සොතාපන්නා භවිස්සන්ති, අත්තනො ච ධනරාසිං සාසනෙ විකිරිස්සන්ති, ඉමං කුලපුත්තං නිස්සාය මයා ගන්තුං වට්ටතී’’ති භික්ඛං අධිවාසෙසි.

සිරිගුත්තො ගන්ත්වා සත්ථු අධිවාසනං ගරහදින්නස්ස ආරොචෙත්වා ‘‘ලොකජෙට්ඨස්ස සක්කාරං කරොහී’’ති ආහ. ගරහදින්නො ‘‘ඉදානිස්ස කත්තබ්බයුත්තකං ජානිස්සාමී’’ති ද්වින්නං ගෙහානං අන්තරෙ මහන්තං ආවාටං ඛණාපෙත්වා අසීතිසකටමත්තානි ඛදිරදාරූනි ආහරාපෙත්වා පූරාපෙත්වා අග්ගිං දත්වා ඛදිරඞ්ගාරරාසීනං යොජාපෙත්වා සබ්බරත්තිං ධමාපෙත්වා ඛදිරඞ්ගාරරාසිං කාරාපෙත්වා ආවාටමත්ථකෙ රුක්ඛපදරානි ඨපාපෙත්වා කිලඤ්ජෙන පටිච්ඡාදෙත්වා ගොමයෙන ලිම්පාපෙත්වා එකෙන පස්සෙන දුබ්බලදණ්ඩකෙ අත්ථරිත්වා ගමනමග්ගං

කාරෙසි, ‘‘එවං අක්කන්තඅක්කන්තකාලෙ දණ්ඩකෙසු භග්ගෙසු පරිවට්ටෙත්වා අඞ්ගාරකාසුයං පතිස්සන්තී’’ති මඤ්ඤමානො ගෙහපච්ඡාභාගෙ සිරිගුත්තෙන ඨපිතනියාමෙනෙව චාටියො ඨපාපෙසි, ආසනානිපි තථෙව පඤ්ඤාපෙසි. සිරිගුත්තො පාතොව තස්ස ගෙහං ගන්ත්වා ‘‘කතො තෙ, සම්ම, සක්කාරො’’ති ආහ. ‘‘ආම, සම්මා’’ති. ‘‘කහං පන සො’’ති? ‘‘එහි, පස්සාමා’’ති සබ්බං සිරිගුත්තෙන දස්සිතනයෙනෙව දස්සෙසි. සිරිගුත්තො ‘‘සාධු, සම්මා’’ති ආහ. මහාජනො සන්නිපති. මිච්ඡාදිට්ඨිකෙන හි නිමන්තිතෙ මහන්තො සන්නිපාතො අහොසි. මිච්ඡාදිට්ඨිකාපි ‘‘සමණස්ස ගොතමස්ස විප්පකාරං පස්සිස්සාමා’’ති සන්නිපතන්ති, සම්මාදිට්ඨිකාපි ‘‘අජ්ජ සත්ථා මහාධම්මදෙසනං දෙසෙස්සති, බුද්ධවිසයං බුද්ධලීළං උපධාරෙස්සාමා’’ති සන්නිපතන්ති.

පුනදිවසෙ සත්ථා පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං ගරහදින්නස්ස ගෙහද්වාරං අගමාසි. සො ගෙහා නික්ඛමිත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා පුරතො අඤ්ජලිං පග්ගය්හ ඨිතො චින්තෙසි – ‘‘භන්තෙ, ‘තුම්හෙ කිර අතීතාදිභෙදං සබ්බං ජානාථ, සත්තානං සොළසහාකාරෙහි චිත්තං පරිච්ඡින්දථා’ති එවං තුම්හාකං උපට්ඨාකෙන මය්හං කථිතං. සචෙ ජානාථ, මය්හං ගෙහං මා පවිසිත්ථ. පවිට්ඨානඤ්හි වො නෙව යාගු අත්ථි, න භත්තාදීනි, සබ්බෙ බො පන තුම්හෙ අඞ්ගාරකාසුයං පාතෙත්වා නිග්ගණ්හිස්සාමී’’ති. එවං චින්තෙත්වා සත්ථු පත්තං ගහෙත්වා ‘‘ඉතො එථ භගවා’’ති වත්වා, ‘‘භන්තෙ, අම්හාකං ගෙහං ආගතානං වත්තං ඤත්වා ආගන්තුං වට්ටතී’’ති ආහ. ‘‘කිං කාතුං වට්ටති, ආවුසො’’ති? ‘‘එකෙකස්ස පවිසිත්වා පුරතො ගන්ත්වා නිසින්නකාලෙ පච්ඡා අඤ්ඤෙන ආගන්තුං වට්ටතී’’ති. එවං කිරස්ස අහොසි – ‘‘පුරතො ගච්ඡන්තං අඞ්ගාරකාසුයං පතිතං දිස්වා අවසෙසා න ආගච්ඡිස්සන්ති, එකෙකමෙව පාතෙත්වා නිග්ගණ්හිස්සාමී’’ති. සත්ථා ‘‘සාධූ’’ති වත්වා එකකොව පායාසි. ගරහදින්නො අඞ්ගාරකාසුං පත්වා අපසක්කිත්වා ඨිතො ‘‘පුරතො යාථ, භන්තෙ’’ති ආහ. අථ සත්ථා අඞ්ගාරකාසුමත්ථකෙ පාදං පසාරෙසි, කිලඤ්ජං අන්තරධායි, අඞ්ගාරකාසුං භින්දිත්වා චක්කමත්තානි පදුමානි උට්ඨහිංසු . සත්ථා පදුමකණ්ණිකා අක්කමන්තො ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තෙ බුද්ධාසනෙ නිසීදි, භික්ඛූපි තථෙව ගන්ත්වා නිසීදිංසු. ගරහදින්නස්ස කායතො ඩාහො උට්ඨහි.

සො වෙගෙන ගන්ත්වා සිරිගුත්තං උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘සාමි, මෙ තාණං හොහී’’ති ආහ. ‘‘කිං එත’’න්ති? ‘‘පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං ගෙහෙ යාගු වා භත්තාදීනි වා නත්ථි, කිං නු බො කරොමී’’ති? ‘‘කිං පන තයා කත’’න්ති ආහ. අහං ද්වින්නං ගෙහානං අන්තරෙ මහන්තං ආවාටං අඞ්ගාරස්ස පූරං කාරෙසිං – ‘‘තත්ථ පාතෙත්වා නිග්ගණ්හිස්සාමී’’ති. ‘‘අථ නං භින්දිත්වා මහාපදුමානි උට්ඨහිංසු. සබ්බෙ පදුමකණ්ණිකා අක්කමිත්වා ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙසු නිසින්නා, ඉදානි කිං කරොමි, සාමී’’ති? නනු ත්වං ඉදානෙව මය්හං ‘‘‘එත්තිකා චාටියො, එත්තිකා යාගු, එත්තකානි සත්තාදීනී’ති දස්සෙසී’’ති. ‘‘මුසා තං, සාමි, තුච්ඡාව චාටියො’’ති. හොතු, ‘‘ගච්ඡ, තාසු චාටීසු යාගුආදීනි ඔලොකෙහී’’ති. තං ඛණඤ්ඤෙව තෙන යාසු චාටීසු ‘‘යාගූ’’ති වුත්තං, තා යාගුයා පූරයිංසු, යාසු ‘‘භත්තාදීනී’’ති වුත්තං, තා භත්තාදීනං පරිපුණ්ණාව අහෙසුං. තං සම්පත්තිං දිස්වාව ගරහදින්නස්ස සරීරං පීතිපාමොජ්ජෙන පරිපූරිතං, චිත්තං පසන්නං. සො සක්කච්චං බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිවිසිත්වා කතභත්තකිච්චස්ස සත්ථුනො අනුමොදනං කාරෙතුකාමො පත්තං ගණ්හි. සත්ථා අනුමොදනං කරොන්තො ‘‘ඉමෙ සත්තා පඤ්ඤාචක්ඛුනො අභාවෙනෙව මම සාවකානං බුද්ධසාසනස්ස ගුණං න ජානන්ති. පඤ්ඤාචක්ඛුවිරහිතා හි අන්ධා නාම, පඤ්ඤවන්තො සචක්ඛුකා නාමා’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

58. ‘‘යථා සඞ්කාරධානස්මිං, උජ්ඣිතස්මිං මහාපථෙ;
පදුමං තත්ථ ජායෙථ, සුචිගන්ධං මනොරමං.

59. ‘‘එවං සඞ්කාරභූතෙසු, අන්ධභූතෙ පුථුජ්ජනෙ;
අතිරොචති පඤ්ඤාය, සම්මාසම්බුද්ධසාවකො’’ති.

තත්ථ **සඞ්කාරධානස්මි**න්ති සඞ්කාරඨානස්මිං, කචවරරාසිම්හීති අත්ථො. **උජ්ඣිතස්මිං මහාපථෙ**ති මහාමග්ගෙ ඡඩ්ඩිතස්මිං. **සුචිගන්ධ**න්ති සුරභිගන්ධං. මනො එත්ථ රමතීති **මනොරමං. සඞ්කාරභූතෙසූ**ති සඞ්කාරම්ව භූතෙසු. **පුථුජ්ජනෙ**ති පුථූනං කිලෙසානං ජනනතො එවංලද්ධනාමෙ ලොකියමහාජනෙ. ඉදං වුත්තං හොති – යථා නාම මහාපථෙ ඡඩ්ඩිතෙ සඞ්කාරරාසිම්හි අසුචිජෙගුච්ඡියපටිකූලෙපි සුචිගන්ධං පදුමං ජායෙථ, තං රාජරාජමහාමත්තාදීනං මනොරමං පියං මනාපං උපරිමත්ථකෙ පතිට්ඨානාරහමෙව භවෙය්‍ය, එවමෙව සඞ්කාරභූතෙසුපි පුථුජ්ජනෙසු ජාතො නිප්පඤ්ඤස්ස මහාජනස්ස අචක්ඛුකස්ස අන්තරෙ නිබ්බත්තොපි අත්තනො පඤ්ඤාබලෙන කාමෙසු ආදීනවං, නෙක්ඛම්මෙ ච ආනිසංසං දිස්වා නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතො පබ්බජ්ජාමත්තෙනපි, කතො උත්තරිං සීලසමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤාණදස්සනානි ආරාධෙත්වාපි අතිරොචති. සම්මාසම්බුද්ධසාවකො හි ඛීණාසවො භික්ඛු අන්ධභූතෙ පුථුජ්ජනෙ අතික්කමිත්වා රොචති විරොචති සොභතීති.

දෙසනාවසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. ගරහදින්නො ච සිරිගුත්තො ච සොතාපත්තිඵලං පාපුණිංසු. තෙ සබ්බං අත්තනො ධනං බුද්ධසාසනෙ විප්පකිරිංසු. සත්ථා උට්ඨායාසනා විහාරමගමාසි. භික්ඛූ සායන්හසමයෙ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ‘‘අහො අච්ඡරියා බුද්ධගුණා නාම, තථාරූපං නාම ඛදිරඞ්ගාරරාසිං භින්දිත්වා පදුමානි උට්ඨහිංසූ’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ – ‘‘අනච්ඡරියං, භික්ඛවෙ, යං මම එතරහි බුද්ධභූතස්ස අඞ්ගාරරාසිම්හා පදුමානි උට්ඨිතානි, අපරිපක්කෙ ඤාණෙ වත්තමානස්ස බොධිසත්තභූතස්සපි මෙ උට්ඨහිංසූ’’ති වත්වා, ‘‘කදා, භන්තෙ, ආචික්ඛථ නො’’ති යාචිතො අතීතං ආහරිත්වා –

‘‘කාමං පතාමි නිරයං, උද්ධංපාදො අවංසිරො;
නානරියං කරිස්සාමි, හන්ද පිණ්ඩං පටිග්ගහා’’ති. (ජා. 1.1.40) –

ඉදං **ඛදිරඞ්ගාරජාතකං** විත්ථාරෙත්වා කථෙසීති.

ගරහදින්නවත්ථු ද්වාදසමං.

පුප්ඵවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුත්ථො වග්ගො.

5. බාලවග්ගො

1. අඤ්ඤතරපුරිසවත්ථු

දීඝා ජාගරතො රත්තීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පසෙනදිකොසලඤ්චෙව අඤ්ඤතරඤ්ච පුරිසං ආරබ්භ කථෙසි.

රාජා කිර පසෙනදි කොසලො එකස්මිං ඡණදිවසෙ අලඞ්කතපටියත්තං සබ්බසෙතං එකං පුණ්ඩරීකං නාම හත්ථිං අභිරුය්හ මහන්තෙන රාජානුභාවෙන නගරං පදක්ඛිණං කරොති. උස්සාරණාය වත්තමානාය ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීහි පොථියමානො මහාජනො පලායන්තො ගීවං පරිවට්ටෙත්වාපි ඔලොකෙතියෙව. රාජූනං කිර සුදින්නදානස්සෙතං ඵලං. අඤ්ඤතරස්සාපි දුග්ගතපුරිසස්ස භරියා සත්තභූමිකස්ස පාසාදස්ස උපරිතලෙ ඨිතා එකං වාතපානකවාටං විවරිත්වා රාජානං ඔලොකෙත්වාව අපගච්ඡි. රඤ්ඤො පුණ්ණචන්දො වලාහකන්තරං පවිට්ඨො විය උපට්ඨාසි. සො තස්සා පටිබද්ධචිත්තො හත්ථික්ඛන්ධතො පතනාකාරප්පත්තො විය හුත්වා ඛිප්පං නගරං පදක්ඛිණං කත්වා අන්තෙපුරං පවිසිත්වා එකං විස්සාසකං අමච්චං ආහ – ‘‘අසුකට්ඨානෙ තෙ මයා ඔලොකිතපාසාදො දිට්ඨො’’ති? ‘‘ආම, දෙවා’’ති. ‘‘තත්ථෙකං ඉත්ථිං අද්දසා’’ති? ‘‘අද්දසං, දෙවා’’ති. ‘‘ගච්ඡ, තස්සා සසාමිකඅසාමිකභාවං ජානාහී’’ති. සො ගන්ත්වා තස්සා සසාමිකභාවං ඤත්වා ආගන්ත්වා රඤ්ඤො ‘‘සසාමිකා’’ති ආරොචෙසි. අථ රඤ්ඤා ‘‘තෙන හි තස්සා සාමිකං පක්කොසාහී’’ති වුත්තෙ සො ගන්ත්වා, ‘‘එහි, භො, රාජා තං පක්කොසතී’’ති ආහ. සො ‘‘භරියං මෙ නිස්සාය භයෙන උප්පන්නෙන භවිතබ්බ’’න්ති චින්තෙත්වා රඤ්ඤො ආණං පටිබාහිතුං අසක්කොන්තො ගන්ත්වා රාජානං වන්දිත්වා අට්ඨාසි. අථ නං රාජා ‘‘මං ඉතො පට්ඨාය උපට්ඨාහී’’ති ආහ. ‘‘අලං, දෙව, අහං අත්තනො කම්මං කත්වා තුම්හාකං සුඞ්කං දදාමි, සරෙයෙව මෙ ජීවිකා හොතූ’’ති. ‘‘තව සුඞ්කෙන මය්හං අත්ථො නත්ථි, අජ්ජතො පට්ඨාය මං උපට්ඨාහී’’ති තස්ස ඵලකඤ්ච ආවුධඤ්ච දාපෙසි. එවං කිරස්ස අහොසි – ‘‘කඤ්චිදෙවස්ස දොසං ආරොපෙත්වා ඝාතෙත්වා භරියං ගණ්හිස්සාමී’’ති. අථ නං සො මරණභයභීතො අප්පමත්තො හුත්වා උපට්ඨාසි.

රාජා තස්ස දොසං අපස්සන්තො කාමපරිළාහෙ වඩ්ඪන්තෙ ‘‘එකමස්ස දොසං ආරොපෙත්වා රාජාණං කරිස්සාමී’’ති පක්කොසාපෙත්වා එවමාහ – ‘‘අම්භො ඉතො යොජනමත්ථකෙ නදියා අසුකට්ඨානං නාම ගන්ත්වා සායං මම න්හානවෙලාය කුමුදුප්පලානි චෙව අරුණවතීමත්තිකඤ්ච ආහර. සචෙ තස්මිං ඛණෙ නාගච්ඡසි, ආණං තෙ කරිස්සාමී’’ති. සෙවකො කිර චතූහිපි දාසෙහි පතිකිට්ඨතරො. ධනක්කීතාදයො හි දාසා ‘‘සීසං මෙ රුජ්ජති, පිට්ඨි මෙ රුජ්ජතී’’ති වත්වා අච්ඡිතුං ලභන්තියෙව. සෙවකස්සෙතං නත්ථි, ආණත්තකම්මං කාතුමෙව වට්ටති. තස්මා සො ‘‘අවස්සං මයා ගන්තබ්බං, කුමුදුප්පලෙහි සද්ධිං අරුණවතීමත්තිකා නාම නාගභවනෙ උප්පජ්ජති, අහං කුහිං ලභිස්සාමී’’ති චින්තෙන්තො මරණභයභීතො වෙගෙන ගෙහං ගන්ත්වා, ‘‘භද්දෙ, නිට්ඨිතං මෙ භත්ත’’න්ති ආහ. ‘‘උද්ධනමත්ථකෙ, සාමී’’ති. සො යාව භත්තං ඔතරති, තාව සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තො උළුඞ්කෙන කඤ්ජිකං හරාපෙත්වා යථාලද්ධෙන බ්‍යඤ්ජනෙන සද්ධිං අල්ලමෙව භත්තං පච්ඡියං ඔපීළෙත්වා ආදාය යොජනිකං මග්ගං පක්ඛන්දො, තස්ස ගච්ඡන්තස්සෙව භත්තං පක්කං අහොසි. සො අනුච්ඡිට්ඨං කත්වාව ථොකං භත්තං අපනෙත්වා භුඤ්ජන්තො එකං අද්ධිකං දිස්වා මයා අපනෙත්වා ඨපිතං ථොකං අනුච්ඡිට්ඨං භත්තමෙව අත්ථි ගහෙත්වා භුඤ්ජ සාමීති. සො ගණ්හිත්වා භුඤ්ජි. ඉතරොපි භුඤ්ජිත්වා එකං භත්තමුට්ඨිං උදකෙ ඛිපිත්වා මුඛං වික්ඛාලෙත්වා මහන්තෙන සද්දෙන ‘‘ඉමස්මිං නදීපදෙසෙ අධිවත්ථා නාගා සුපණ්ණා දෙවතා ච වචනං මෙ සුණන්තු, රාජා මය්හං ආණං කාතුකාමො ‘කුමුදුප්පලෙහි සද්ධිං අරුණවතීමත්තිකං ආහරා’ති මං ආණාපෙසි, අද්ධිකමනුස්සස්ස ච මෙ භත්තං දින්නං, තං සහස්සානිසංසං, උදකෙ මච්ඡානං දින්නං, තං සතානිසංසං. එත්තකං පුඤ්ඤඵලං තුම්හාකං පත්තිං කත්වා දම්මි, මය්හං කුමුදුප්පලෙහි සද්ධිං අරුණවතීමත්තිකං ආහරථා’’ති තික්ඛත්තුං අනුස්සාවෙසි. තත්ථ අධිවත්ථො නාගරාජා තං සද්දං සුත්වා මහල්ලකවෙසෙන තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘කිං වදෙසී’’ති ආහ. සො පුනපි තථෙව වත්වා ‘‘මය්හං තං පත්තිං දෙහී’’ති වුත්තෙ, ‘‘දෙමී’’ති ආහ. පුනපි ‘‘දෙහී’’ති වුත්තෙ, ‘‘දෙමි, සාමී’’ති ආහ. එවං සො ද්වෙ තයො වාරෙ පත්තිං ආහරාපෙත්වා කුමුදුප්පලෙහි සද්ධිං අරුණවතීමත්තිකං අදාසි.

රාජා පන චින්තෙසි – ‘‘මනුස්සා නාම බහුමායා, සචෙ සො කෙනචි උපායෙන ලභෙය්‍ය, කිච්චං මෙ න නිප්ඵජ්ජෙය්‍යා’’ති. සො කාලස්සෙව ද්වාරං පිදහාපෙත්වා මුද්දිකං අත්තනො සන්තිකං ආහරාපෙසි. ඉතරොපි පුරිසො රඤ්ඤො න්හානවෙලායමෙවාගන්ත්වා ද්වාරං අලභන්තො ද්වාරපාලං පක්කොසෙත්වා ‘‘ද්වාරං විවරා’’ති ආහ. ‘‘න සක්කා විවරිතුං, රාජා කාලස්සෙව මුද්දිකං දත්වා රාජගෙහං ආහරාපෙසී’’ති. සො ‘‘රාජදූතො අහං, ද්වාරං විවරා’’ති වත්වාපි ‘‘ද්වාරං අලභන්තො නත්ථි මෙ ඉදානි ජීවිතං. කිං නු ඛො කරිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ද්වාරස්ස උපරිඋම්මාරෙ මත්තිකාපිණ්ඩං ඛිපිත්වා තස්සූපරි පුප්ඵානි ලග්ගෙත්වා මහාසද්දං කරොන්තො, ‘‘අම්භො, නගරවාසිනො රඤ්ඤො මයා ආණත්තියා ගතභාවං ජානාථ, රාජා මං අකාරණෙන විනාසෙතුකාමො’’ති තික්ඛත්තුං විරවිත්වා ‘‘කත්ථ නු ඛො ගච්ඡිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘භික්ඛූ නාම මුදුහදයා, විහාරං ගන්ත්වා නිපජ්ජිස්සාමී’’ති සන්නිට්ඨානමකාසි. ඉමෙ හි නාම සත්තා සුඛිතකාලෙ භික්ඛූනං අත්ථිභාවම්පි අජානිත්වා දුක්ඛාභිභූතකාලෙ විහාරං ගන්තුකාමා හොන්ති, තස්මා සොපි ‘‘මෙ අඤ්ඤං තාණං නත්ථී’’ති විහාරං ගන්ත්වා එකස්මිං ඵාසුකට්ඨානෙ නිපජ්ජි. අථ රඤ්ඤොපි තං රත්තිං නිද්දං අලභන්තස්ස තං ඉත්ථිං අනුස්සරන්තස්ස කාමපරිළාහො උප්පජ්ජි. සො චින්තෙසි – ‘‘විභාතක්ඛණෙයෙව තං පුරිසං ඝාතාපෙත්වා තං ඉත්ථිං ආනෙස්සාමී’’ති.

තස්මිං ඛණෙයෙව සට්ඨියොජනිකාය ලොහකුම්භියා නිබ්බත්තා චත්තාරො පුරිසා පක්කුථිතාය උක්ඛලියා තණ්ඩුලා විය සම්පරිවත්තකං පච්චමානා තිංසාය වස්සසහස්සෙහි හෙට්ඨිමතලං පත්වා අපරෙහි තිංසාය වස්සසහස්සෙහි පුන මුඛවට්ටියං පාපුණිංසු. තෙ සීසං උක්ඛිපිත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං ඔලොකෙත්වා එකෙකං ගාථං වත්තුකාමා වත්තුං අසක්කොන්තා එකෙකං අක්ඛරං වත්වා පරිවත්තිත්වා ලොහකුම්භිමෙව පවිට්ඨා. රාජා නිද්දං අලභන්තො මජ්ඣිමයාමසමනන්තරෙ තං සද්දං සුත්වා භීතො උත්‍රස්තමානසො “කිං නු ඛො මය්හං ජීවිතන්තරායො භවිස්සති, උදාහු මෙ අග්ගමහෙසියා, උදාහු මෙ රජ්ජං විනස්සිස්සතී”ති චින්තෙන්තො සකලරත්තිං අක්ඛීනි නිමීලෙතුං නාසක්ඛි. සො අරුණුග්ගමනවෙලාය එව පුරොහිතං පක්කොසාපෙත්වා, “ආචරිය, මයා මජ්ඣිමයාමසමනන්තරෙ මහන්තා භෙරවසද්දා සුතා, ‘රජ්ජස්ස වා අග්ගමහෙසියා වා මය්හං වා කස්ස අන්තරායො භවිස්සතී’ති න ජානාමි, තෙන මෙ ත්වං පක්කොසාපිතො”ති ආහ. මහාරාජ, කිං තෙ සද්දා සුතාති? “ආචරිය, දු-ඉති ස-ඉති න-ඉති සො-ඉතීති ඉමෙ සද්දෙ අස්සොසිං, ඉමෙසං නිප්ඵත්තිං උපධාරෙහී”ති. බ්‍රාහ්මණස්ස මහාඅන්ධකාරං පවිට්ඨස්ස විය න කිඤ්චි පඤ්ඤායති, “න ජානාමී”ති වුත්තෙ “පන ලාභසක්කාරො මෙ පරිහායිස්සතී”ති භායිත්වා “භාරියං, මහාරාජා”ති ආහ. “කිං, ආචරියා”ති? “ජීවිතන්තරායො තෙ පඤ්ඤායතී”ති. සො ද්විගුණං භීතො, “ආචරිය, අත්ථි කිඤ්චි පන පටිඝාතකාරණ”න්ති ආහ. “අත්ථි, මහාරාජ, මා භායි, අහං තයො වෙදෙ ජානාමී”ති. “කිං පන ලද්ධුං වට්ටතී”ති? “සබ්බසතයඤ්ඤං යජිත්වා ජීවිතං ලභිස්සසි, දෙවා”ති. “කිං ලද්ධුං වට්ටතී”ති? හත්ථිසතං අස්සසතං උසභසතං ධෙනුසතං අජසතං උරබ්භසතං කුක්කුටසතං සූකරසතං දාරකසතං දාරිකාසතන්ති එවං එකෙකං පාණජාතිං සතං සතං කත්වා ගණ්හාපෙන්තො “සචෙ මිගජාතිමෙව ගණ්හාපෙස්සාමි, ‘අත්තනො ඛාදනීයමෙව ගණ්හාපෙතී’ති වක්ඛන්තී”ති හත්ථිඅස්සමනුස්සෙපි ගණ්හාපෙති. රාජා “මම ජීවිතමෙව මය්හං ලාභො”ති චින්තෙත්වා “සබ්බපාණෙ සීඝං ගණ්හථා”ති ආහ. ආණත්තමනුස්සා අධිකතරං ගණ්හිංසු. වුත්තම්පි චෙතං කොසලසංයුත්තෙ –

> “තෙන ඛො පන සමයෙන රඤ්ඤො පසෙනදිස්ස කොසලස්ස මහායඤ්ඤො පච්චුපට්ඨිතො හොති, පඤ්ච ච උසභසතානි පඤ්ච ච වච්ඡතරසතානි පඤ්ච ච වච්ඡතරිසතානි පඤ්ච ච අජසතානි පඤ්ච ච උරබ්භසතානි ථූණූපනීතානි හොන්ති යඤ්ඤත්ථාය. යෙපිස්ස තෙ හොන්ති දාසාති වා පෙස්සාති වා කම්මකරාති වා, තෙපි දණ්ඩතජ්ජිතා භයතජ්ජිතා අස්සුමුඛා රුදමානා පරිකම්මානි කරොන්තී”ති (සං. නි. 1.120).

මහාජනො අත්තනො අත්තනො පුත්තධීතුඤාතීනං අත්ථාය පරිදෙවමානො මහාසද්දමකාසි, මහාපථවිඋන්ද්‍රියනසද්දො විය අහොසි. අථ මල්ලිකා දෙවී තං සද්දං සුත්වා රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා “කිං නු ඛො තෙ, මහාරාජ, ඉන්ද්‍රියානි අපාකතිකානි, කිලන්තරූපානි විය පඤ්ඤායන්තී”ති පුච්ඡි. “කිං තුය්හං , මල්ලිකෙ, ත්වං මම කණ්ණමූලෙන ආසිවිසම්පි ගච්ඡන්තං න ජානාසී”ති? “කිං පනෙතං, දෙවා”ති? “රත්තිභාගෙ මෙ එවරූපො නාම සද්දො සුතො , ස්වාහං පුරොහිතං පුච්ඡිත්වා ජීවිතන්තරායො තෙ පඤ්ඤායති, සබ්බසතයඤ්ඤං යජිත්වා ජීවිතං ලභිස්සසී”ති සුත්වා “මම ජීවිතමෙව මය්හං ලාභො”ති ඉමෙ පාණෙ ගණ්හාපෙසින්ති. මල්ලිකා දෙවී, “අන්ධබාලොසි, මහාරාජ, කිඤ්චාපි මහාභක්ඛොසි, අනෙකසූපබ්‍යඤ්ජනවිකතිකං දොණපාකං භොජනං භුඤ්ජසි, ද්වීසු රට්ඨෙසු රජ්ජං කාරෙසි, පඤ්ඤා පන තෙ මන්දා”ති ආහ. “කස්මා එවං වදෙසි, දෙවී”ති? “කහං තයා අඤ්ඤස්ස මරණෙන අඤ්ඤස්ස ජීවිතලාභො දිට්ඨපුබ්බො, අන්ධබාලස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස කථං ගහෙත්වා කස්මා මහාජනස්ස උපරි දුක්ඛං ඛිපසි, ධුරවිහාරෙ සදෙවකස්ස ලොකස්ස අග්ගපුග්ගලො අතීතාදීසු අප්පටිහතඤාණො සත්ථා වසති, තං පුච්ඡිත්වා තස්සොවාදං කරොහී”ති වුත්තෙ රාජා සල්ලහුකෙහි යානෙහි මල්ලිකාය සද්ධිං විහාරං ගන්ත්වා මරණභයතජ්ජිතො කිඤ්චි වත්තුං අසක්කොන්තො සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි.

අථ නං සත්ථා “හන්ද කුතො නු ත්වං, මහාරාජ, ආගච්ඡසි දිවා දිවස්සා”ති පඨමතරං ආලපි. සො තුණ්හීයෙව නිසීදි. තතො මල්ලිකා භගවතො ආරොචෙසි – “භන්තෙ, රඤ්ඤා කිර මජ්ඣිමයාමසමනන්තරෙ සද්දො සුතො. අථ නං පුරොහිතස්ස ආරොචෙසි. පුරොහිතො ‘ජීවිතන්තරායො තෙ භවිස්සති, තස්ස පටිඝාතත්ථාය සබ්බසතෙ පාණෙ ගහෙත්වා තෙසං ගලලොහිතෙන යඤ්ඤෙ යජිතෙ ජීවිතං ලභිස්සසී’ති ආහ. රාජා පාණෙ ගණ්හාපෙසි, තෙනායං මයා ඉධානීතො”ති. “එවං කිර, මහාරාජා”ති? “එවං, භන්තෙ”ති. “කින්ති තෙ සද්දො සුතො”ති? සො අත්තනා සුතනියාමෙනෙව ආචික්ඛි. තථාගතස්ස තං සුත්වාව එකොභාසො අහොසි. අථ නං සත්ථා ආහ – “මා භායි, මහාරාජ, තව අන්තරායො නත්ථි, පාපකම්මිනො සත්ථා අත්තනො දුක්ඛං ආවීකරොන්තා එවමාහංසූ”ති. “කිං පන, භන්තෙ, තෙහි කත”න්ති? අථ ඛො භගවා තෙසං කම්මං ආචික්ඛිතුං “තෙන හි, මහාරාජ, සුණාහී”ති වත්වා අතීතං ආහරි –

අතීතෙ වීසතිවස්සසහස්සායුකෙසු මනුස්සෙසු කස්සපො භගවා ලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා වීසතියා ඛීණාසවසහස්සෙහි සද්ධිං චාරිකං චරමානො බාරාණසිමගමාසි. බාරාණසිවාසිනො ද්වෙපි තයොපි බහුතරාපි එකතො හුත්වා ආගන්තුකදානං පවත්තයිංසු. තදා බාරාණසියං චත්තාලීසකොටිවිභවා චත්තාරො සෙට්ඨිපුත්තා සහායකා අහෙසුං. තෙ මන්තයිංසු – “අම්හාකං ගෙහෙ බහුධනං, තෙන කිං කරොමා”ති? “එවරූපෙ බුද්ධෙ චාරිකං චරමානෙ දානං දස්සාම, සීලං රක්ඛිස්සාම, පූජං කරිස්සාමා”ති එකොපි අවත්වා තෙසු එකො තාව එවමාහ – “තික්ඛසුරං පිවන්තා මධුරමංසං ඛාදන්තා විචරිස්සාම, ඉදං අම්හාකං ජීවිතඵල”න්ති. අපරොපි එවමාහ – “දෙවසිකං තිවස්සිකගන්ධසාලිභත්තං නානග්ගරසෙහි භුඤ්ජන්තා විචරිස්සාමා”ති. අපරොපි එවමාහ – “නානප්පකාරං පූවඛජ්ජකවිකතිං පචාපෙත්වා ඛාදන්තා විචරිස්සාමා”ති. අපරොපි එවමාහ – “සම්මා මයං අඤ්ඤං කිඤ්චි න කරිස්සාම, ‘ධනං දස්සාමා’ති වුත්තෙ අනිච්ඡමානා ඉත්ථී නාම නත්ථි, තස්මා ධනෙන පලොභෙත්වා පාරදාරිකකම්මං කරිස්සාමා”ති. “සාධු, සාධූ”ති සබ්බෙව තස්ස කථාය අට්ඨංසු.

තෙ තතො පට්ඨාය අභිරූපානං ඉත්ථීනං ධනං පෙසෙත්වා වීසතිවස්සසහස්සානි පාරදාරිකකම්මං කත්වා කාලං කත්වා අවීචිනිරයෙ නිබ්බත්තා. තෙ එකං බුද්ධන්තරං නිරයෙ පච්චිත්වා තත්ථ කාලං කත්වා පක්කාවසෙසෙන සට්ඨියොජනිකාය ලොහකුම්භියා නිබ්බත්තිත්වා තිංසාය වස්සසහස්සෙහි හෙට්ඨිමතලං පත්වා පුනපි තිංසාය වස්සසහස්සෙහි ලොහකුම්භිමුඛං පත්වා එකෙකං ගාථං වත්තුකාමා හුත්වා වත්තුං අසක්කොන්තා එකෙකං අක්ඛරං වත්වා පුන පරිවත්තිත්වා, ලොහකුම්භිමෙව පවිට්ඨා. ''වදෙහි, මහාරාජ, පඨමං තෙ කිං සද්දො නාම සුතො''ති? ''දු-ඉති, භන්තෙ''ති. සත්ථා තෙන අපරිපුණ්ණං කත්වා වුත්තං ගාථං පරිපුණ්ණං කත්වා දස්සෙන්තො එවමාහ –

''දුජ්ජීවිතමජීවිම්හ , යෙ සන්තෙ න දදම්හසෙ;
විජ්ජමානෙසු භොගෙසු, දීපං නාකම්හ අත්තනො''ති. (ජා. 1.4.53; පෙ. ව. 804);

අථ රඤ්ඤො ඉමිස්සා ගාථාය අත්ථං පකාසෙත්වා, ''කිං තෙ, මහාරාජ, දුතියසද්දො තතියසද්දො චතුත්ථසද්දො සුතො''ති පුච්ඡිත්වා ''එවං නාමා''ති වුත්තෙ අවසෙසං පරිපූරෙන්තො –

''සට්ඨිවස්සසහස්සානි, පරිපුණ්ණානි සබ්බසො;
නිරයෙ පච්චමානානං, කදා අන්තො භවිස්සති.

''නත්ථි අන්තො කුතො අන්තො, න අන්තො පටිදිස්සති;
තදා හි පකතං පාපං, මම තුය්හඤ්ච මාරිසා.

''සොහං නූන ඉතො ගන්ත්වා, යොනිං ලද්ධාන මානුසිං;
වදඤ්ඤූ සීලසම්පන්නො, කාහාමි කුසලං බහු''න්ති. (ජා. 1.4.54-56; පෙ. ව. 802, 803, 805) –

පටිපාටියා ඉමා ගාථා වත්වා තාසං අත්ථං පකාසෙත්වා ''ඉති ඛො, මහාරාජ, තෙ චත්තාරො ජනා එකෙකං ගාථං වත්තුකාමාපි වත්තුං අසක්කොන්තා එකකමෙව අක්ඛරං වත්වා පුන ලොහකුම්භිමෙව පවිට්ඨා''ති ආහ.

රඤ්ඤො කිර පසෙනදිකොසලෙන තස්ස සද්දස්ස සුතකාලතො පට්ඨාය තෙ හෙට්ඨා හස්සන්ති එව, අජ්ජාපි එකං වස්සසහස්සං නාතික්කමන්ති. රඤ්ඤො තං දෙසනං සුත්වා මහාසංවෙගො උප්පජ්ජි. සො ''භාරියං වතිදං පාරදාරිකකම්මං නාම, එකං කිර බුද්ධන්තරං නිරයෙ පච්චිත්වා තතො චුතා සට්ඨියොජනිකාය ලොහකුම්භියා නිබ්බත්තිත්වා තත්ථ සට්ඨිවස්සසහස්සානි පච්චිත්වා එවම්පි නෙසං දුක්ඛා මුච්චනකාලො න පඤ්ඤායති, අහම්පි පරදාරෙ සිනෙහං කත්වා සබ්බරත්තිං නිද්දං න ලභිං, ඉදානි ඉතො පට්ඨාය පරදාරෙ මානසං න බන්ධිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා තථාගතං ආහ – ''භන්තෙ, අජ්ජ මෙ රත්තියා දීඝභාවො ඤාතො''ති. සොපි පුරිසො තත්ථෙව නිසින්නො තං කථං සුත්වා ''ලද්ධො මෙ බලවප්පච්චයො''ති සත්ථාරං ආහ – ''භන්තෙ, රඤ්ඤා තාව අජ්ජ රත්තියා දීඝභාවො ඤාතො, අහං පන හියොා සයමෙව යොජනස්ස දීඝභාවං අඤ්ඤාසි''න්ති. සත්ථා ද්වින්නම්පි කථං සංසන්දිත්වා ''එකච්චස්ස රත්ති දීඝා හොති, එකච්චස්ස යොජනං දීඝං හොති, බාලස්ස පන සංසාරො දීඝො හොතී''ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

60. ''දීඝා ජාගරතො රත්ති, දීඝං සන්තස්ස යොජනං;
දීඝො බාලාන සංසාරො, සද්ධම්මං අවිජානත''න්ති.

තත්ථ **දීඝාති** රත්ති නාමෙසා තියාමමත්තාව, ජාගරන්තස්ස පන දීඝා හොති, ද්විගුණතිගුණා විය හුත්වා ඛායති. තස්සා දීඝභාවං අත්තානං මඞ්කුණසඞ්ඝස්ස භත්තං කත්වා යාව සූරියුග්ගමනා සම්පරිවත්තකං සෙමානො මහාකුසීතොපි, සුභොජනං භුඤ්ජිත්වා සිරිසයනෙ සයමානො කාමභොගීපි න ජානාති, සබ්බරත්තිං පන පධානං පදහන්තො යොගාවචරො ච, ධම්මකථං කථෙන්තො ධම්මකථිකො ච, ආසනසමීපෙ ඨත්වා ධම්මං සුණන්තො ච, සීසරොගාදිඵුට්ඨො වා හත්ථපාදච්ඡෙදනාදිං පත්තො වා වෙදනාභිභූතො ච, රත්තිං මග්ගපටිපන්නො අද්ධිකො ච ජානාති. **යොජනන්ති** යොජනම්පි චතුගාවුතමත්තමෙව, **සන්තස්ස** පන කිලන්තස්ස **දීඝං** හොති, ද්විගුණතිගුණං විය ඛායති. සකලදිවසඤ්හි මග්ගං ගන්ත්වා කිලන්තො පටිපථං ආගච්ඡන්තං දිස්වා ''පුරතො ගාමො කීවදූරො''ති පුච්ඡිත්වා ''යොජන''න්ති වුත්තෙ ථොකං ගන්ත්වා අපරම්පි පුච්ඡිත්වා තෙනාපි ''යොජන''න්ති වුත්තෙ පුන ථොකං ගන්ත්වා අපරම්පි පුච්ඡති. සොපි ''යොජන''න්ති වදති. සො පුච්ඡිතපුච්ඡිතා යොජනන්තෙව වදන්ති, දීඝං වතිදං යොජනං, එකයොජනං ද්වෙ තීණි යොජනානි විය මඤ්ඤෙති. **බාලානන්ති** ඉධලොකපරලොකත්ථං පන අජානන්තානං බාලානං සංසාරවට්ටස්ස පරියන්තං කාතුං අසක්කොන්තානං යං සත්තතිංසබොධිපක්ඛියභෙදං සද්ධම්මං ඤත්වා සංසාරස්ස අන්තං කරොන්ති, තං **සද්ධම්මං අවිජානතං සංසාරො දීඝො** නාම හොති. සො හි අත්තනො ධම්මතාය එව දීඝො නාම. වුත්තම්පි චෙතං – ''අනමතග්ගොයං, භික්ඛවෙ, සංසාරො, පුබ්බා කොටි න පඤ්ඤායතී''ති (සං. නි. 2.124). බාලානං පන පරියන්තං කාතුං අසක්කොන්තානං අතිදීඝොයෙවාති.

දෙසනාවසානෙ සො පුරිසො සොතාපත්තිඵලං පත්තො, අඤ්ඤෙපි බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පත්තා. මහාජනස්ස සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා ජාතාති.

රාජා සත්ථාරං වන්දිත්වා ගච්ඡන්තොයෙව තෙ සත්තෙ බන්ධනා මොචෙසි. තත්ථ ඉත්ථිපුරිසා බන්ධනා මුත්තා සීසං න්හත්වා සකානි ගෙහානි ගච්ඡන්තා ''චිරං ජීවතු නො, අයයා, මල්ලිකා දෙවී, තං නිස්සාය ජීවිතං ලභිම්හා''ති මල්ලිකාය ගුණකථං කථයිංසු. සායන්හසමයෙ භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ''අහො පණ්ඩිතා චතායං, මල්ලිකා, අත්තනො පඤ්ඤං නිස්සාය එත්තකස්ස ජනස්ස ජීවිතදානං අදාසී''ති. සත්ථා ගන්ධකුටියං නිසින්නොව තෙසං භික්ඛූනං කථං සුත්වා ගන්ධකුටිතො නික්ඛමිත්වා ධම්මසභං පවිසිත්වා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදිත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ, ''න, භික්ඛවෙ, මල්ලිකා, ඉදානෙව අත්තනො පඤ්ඤං නිස්සාය මහාජනස්ස ජීවිතදානං දෙති, පුබ්බෙපි අදාසියෙවා''ති වත්වා තමත්ථං පකාසන්තො අතීතං ආහරි –

අතීතෙ බාරාණසියං රඤ්ඤො පුත්තො එකං නිග්‍රොධරුක්ඛං උපසඞ්කමිත්වා තත්ථ නිබ්බත්තාය දෙවතාය ආයාචි – ''සාමි දෙවරාජ, ඉමස්මිං ජම්බුදීපෙ එකසතරාජානො එකසතඅග්ගමහෙසියො, සචාහං පිතු අච්චයෙන රජ්ජං ලභිස්සාමි, එතෙසං ගලලොහිතෙන බලිං කරිස්සාමී''ති. සො පිතරි කාලකතෙ රජ්ජං පත්වා ''දෙවතාය මෙ ආනුභාවෙන රජ්ජං පත්තං, බලිමස්සා කරිස්සාමී''ති මහතියා සෙනාය නික්ඛමිත්වා එකං රාජානං අත්තනො වසෙ වත්තෙත්වා තෙන සද්ධිං අපරම්පි අපරම්පීති සබ්බෙ රාජානො අත්තනො වසෙ කත්වා සද්ධිං අග්ගමහෙසීහි ආදාය ගච්ඡන්තො උග්ගසෙනස්ස නාම සබ්බකනිට්ඨස්ස රඤ්ඤො ධම්මදින්නා නාම අග්ගමහෙසී ගරුගබ්භා, තං ඔහාය ආගන්ත්වා ''එත්තකජනං විසපානකං පායෙත්වා මාරෙස්සාමී''ති රුක්ඛමූලං සොධාපෙසි. දෙවතා චින්තෙසි – ''අයං රාජා එත්තකෙ රාජානො ගණ්හන්තො 'මං නිස්සාය ගහිතා ඉමෙ'ති චින්තෙත්වා තෙසං ගලලොහිතෙන මය්හං බලිං කාතුකාමො, සචෙ පනායං එතෙ ඝාතෙස්සති, ජම්බුදීපෙ රාජවංසො උපච්ඡිජ්ජිස්සති, රුක්ඛමූලෙපි, මෙ අසුචි භවිස්සති, සක්ඛිස්සාමි නු ඛො එතං නිවාරෙතු''න්ති. සා උපධාරෙන්තී ''නාහං සක්ඛිස්සාමී''ති ඤත්වා අඤ්ඤම්පි දෙවතං උපසඞ්කමිත්වා එතමත්ථං ආරොචෙත්වා ''ත්වං සක්ඛිස්සසී''ති ආහ. තායපි පටික්ඛිත්තා අඤ්ඤම්පි අඤ්ඤම්පීති එවං සකලචක්කවාළදෙවතායො උපසඞ්කමිත්වා තාහිපි පටික්ඛිත්තා චතුන්නං මහාරාජූනං සන්තිකං ගන්ත්වා ''මයං න සක්කොම, අම්හාකං පන රාජා අම්හෙහි පුඤ්ඤෙන ච පඤ්ඤාය ච විසිට්ඨයො, තං පුච්ඡා''ති තෙහිපි පටික්ඛිත්තකාලෙ සක්කං උපසඞ්කමිත්වා තමත්ථං ආරොචෙත්වා, ''දෙව, තුම්හෙසු අප්පොස්සුක්කතං ආපන්නෙසු ඛත්තියවංසො උපච්ඡිජ්ජිස්සති, තස්ස පටිසරණං හොථා''ති ආහ. සක්කො ''අහම්පි නං පටිබාහිතුං න සක්ඛිස්සාමි, උපායං පන තෙ වක්ඛාමී''ති වත්වා උපායං ආචික්ඛි – ''ගච්ඡ, ත්වං රඤ්ඤො පස්සන්තස්සෙව රත්තවත්ථං නිවාසෙත්වා අත්තනො රුක්ඛතො නික්ඛමිත්වා ගමනාකාරං දස්සෙහි. අථ තං රාජා 'දෙවතා ගච්ඡති, නිවත්තාපෙස්සාමි න'න්ති නානප්පකාරෙන යාචිස්සති. අථ නං වදෙය්‍යාසි 'ත්වං එකසතරාජානො සද්ධිං අග්ගමහෙසීහි ආනෙත්වා තෙසං ගලලොහිතෙන බලිං කරිස්සාමී'ති මය්හං ආයාචිත්වා උග්ගසෙනස්ස රඤ්ඤො දෙවිං ඔහාය ආගතො, නාහං තාදිසස්ස මුසාවාදස්ස බලිං සම්පටිච්ඡාමී''ති, ''එවං කිර වුත්තෙ රාජා තං ආණාපෙස්සති, සා රඤ්ඤො ධම්මං දෙසෙත්වා එත්තකස්ස ජනස්ස ජීවිතදානං දස්සතී''ති. ඉමිනා කාරණෙන සක්කො දෙවතාය ඉමං උපායං ආචික්ඛි. දෙවතා තථා අකාසි.

රාජාපි තං ආණාපෙසි. සා ආගන්ත්වා තෙසං රාජූනං පරියන්තෙ නිසින්නම්පි අත්තනො රාජානමෙව වන්දි. රාජා ''මයි සබ්බරාජජෙට්ඨකෙ ඨිතෙ සබ්බකනිට්ඨං අත්තනො සාමිකං වන්දතී''ති තස්සා කුජ්ඣි. අථ නං සා ආහ – ''කිං මය්හං තයි පටිබද්ධං, අයං පන මෙ සාමිකො ඉස්සරියස්ස දායකො, ඉමං අවන්දිත්වා කස්මා තං වන්දිස්සාමී''ති? රුක්ඛදෙවතා පස්සන්තස්සෙව මහාජනස්ස ''එවං, භද්දෙ, එවං, භද්දෙ''ති වත්වා තං පුප්ඵමුට්ඨීනා පූජෙසි . පුන රාජා ආහ – ''සචෙ මං න වන්දසි, මය්හං රජ්ජසිරිදායිකං එවං මහානුභාවං දෙවතං කස්මා න වන්දසී''ති? ''මහාරාජ, තයා අත්තනො පුඤ්ඤෙ ඨත්වා රාජානො ගහිතා, න දෙවතාය ගහෙත්වා දින්නා''ති. පුනපි තං දෙවතා ''එවං, භද්දෙ, එවං, භද්දෙ''ති වත්වා තථෙව පූජෙසි. පුන සා රාජානං ආහ – ''ත්වං 'දෙවතාය මෙ එත්තකා රාජානො ගහෙත්වා දින්නා'ති වදෙසි, ඉදානි තෙ දෙවතාය උපරි වාමපස්සෙ රුක්ඛො අග්ගිනා දඩ්ඪො, සා තං අග්ගිං නිබ්බාපෙතුං කස්මා නාසක්ඛි, යදි එවං මහානුභාවා''ති. පුනපි තං දෙවතා ''එවං, භද්දෙ, එවං, භද්දෙ''ති වත්වා තථෙව පූජෙසි.

සා කථයමානා ඨිතා රොදි චෙව හසි ච. අථ නං රාජා ''කිං උම්මත්තිකාසී''ති ආහ. ''කස්මා දෙව එවං වදෙසි''? ''න මාදිසියො උම්මත්තිකා හොන්තී''ති. අථ ''නං කිං කාරණා රොදසි චෙව හසසි චා''ති? ''සුණාහි, මහාරාජ, අහඤ්හි අතීතෙ කුලධීතා හුත්වා පතිකුලෙ වසන්තී සාමිකස්ස සහායකං පාහුනකං ආගතං දිස්වා තස්ස භත්තං පචිතුකාමා 'මංසං ආහරා'ති දාසියා කහාපණං දත්වා තාය මංසං අලභිත්වා ආගතාය 'නත්ථි මංස'න්ති වුත්තෙ ගෙහස්ස පච්ඡිමභාගෙ සයිතාය එළිකාය සීසං ඡින්දිත්වා භත්තං සම්පාදෙසිං. සාහං එකිස්සාය එළිකාය සීසං ඡින්දිත්වා නිරයෙ පච්චිත්වා පක්කාවසෙසෙන තස්සා ලොමගණනාය සීසච්ඡෙදං පාපුණිං, 'ත්වං එත්තකං ජනං වධිත්වා කදා දුක්ඛා මුච්චිස්සසී'ති එවමහං තව දුක්ඛං අනුස්සරන්තී රොදි''න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

> ''එකිස්සා කණ්ඨං ඡෙත්වාන, ලොමගණනාය පච්චිසං;
> බහූනං කණ්ඨෙ ඡෙත්වාන, කථං කාහසි ඛත්තියා''ති.

අථ ''කස්මා ත්වං හසසී''ති? '''එතස්මා දුක්ඛා මුත්තාම්හී'ති තුස්සිත්වා, මහාරාජා''ති . පුනපි තං දෙවතා ''එවං, භද්දෙ, එවං, භද්දෙ''ති වත්වා පුප්ඵමුට්ඨිනා පූජෙසි. රාජා ''අහො මෙ භාරියං කතං කම්මං, අයං කිර එකං එළිකං වධිත්වා නිරයෙ පක්කාවසෙසෙන තස්සා ලොමගණනාය සීසච්ඡෙදං පාපුණි, අහං එත්තකං ජනං වධිත්වා කදා

සොත්ථිං පාපුණිස්සාමී’’ති සබ්බෙ රාජානො මොචෙත්වා අත්තනො මහල්ලකතරෙ වන්දිත්වා දහරදහරානං අඤ්ජලිං පග්ගය්හ සබ්බෙ ඛමාපෙත්වා සකසකට්ඨානමෙව පහිණි.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා ‘‘එවං, භික්ඛවෙ, න ඉදානෙව, මල්ලිකා දෙවී, අත්තනො පඤ්ඤං නිස්සාය මහාජනස්ස ජීවිතදානං දෙති, පුබ්බෙපි අදාසියෙවා’’ති වත්වා අතීතං සමොධානෙසි – ‘‘තදා බාරාණසිරාජා පසෙනදි කොසලො අහොසි, ධම්මදින්නා, දෙවී මල්ලිකා, රුක්ඛදෙවතා අහමෙවා’’ති. එවං අතීතං සමොධානෙත්වා පුන ධම්මං දෙසෙන්තො, ‘‘භික්ඛවෙ, පාණාතිපාතො නාම න කත්තබ්බයුත්තකො. පාණාතිපාතිනො හි දීඝරත්තං සොචන්තී’’ති වත්වා ඉමා ගාථා ආහ –

‘‘ඉධ සොචති පෙච්ච සොචති,
පාපකාරී උභයත්ථ සොචති;
සො සොචති සො විහඤ්ඤති,
දිස්වා කම්මකිලිට්ඨමත්තනො’’ති. (ධ. ප. 15);

‘‘එවං චෙ සත්තා ජානෙය්‍යුං, දුක්ඛායං ජාතිසම්භවො;
න පාණො පාණිනං හඤ්ඤෙ, පාණඝාතී හි සොචතී’’ති. (ජා. 1.1.18);

අඤ්ඤතරපුරිසවත්ථු පඨමං.

2. මහාකස්සපත්ථෙරසද්ධිවිහාරිකවත්ථු

චරඤ්චෙ නාධිගච්ඡෙය්‍යාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං ජෙතවනෙ විහරන්තො මහාකස්සපත්ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකං ආරබ්භ කථෙසි. දෙසනා රාජගහෙ සමුට්ඨිතා.

ථෙරං කිර රාජගහං නිස්සාය පිප්පලිගුහායං වසන්තං ද්වෙ සද්ධිවිහාරිකා උපට්ඨහිංසු. තෙසු එකො සක්කච්චං වත්තං කරොති, එකො තෙන කතං කතං අත්තනා කතං විය දස්සෙන්තො මුඛොදකදන්තකට්ඨානං පටියාදිතභාවං ඤත්වා, ‘‘භන්තෙ, මුඛොදකදන්තකට්ඨානි මෙ පටියාදිතානි, මුඛං ධොවථා’’ති වදති, පාදධොවනන්හානාදිකාලෙපි එවමෙව වදති. ඉතරො චින්තෙසි – ‘‘අයං නිච්චකාලං මයා කතං කතං අත්තනා කතං විය කත්වා දස්සෙති, හොතු, කත්තබ්බයුත්තකමස්ස කරිස්සාමී’’ති. තස්ස භුඤ්ජිත්වා සුපන්තස්සෙව න්හානොදකං තාපෙත්වා එකස්මිං ඝටෙ කත්වා පිට්ඨිකොට්ඨකෙ ඨපෙසි, උදකතාපනභාජනෙ පන නාළිමත්තං උදකං සෙසෙත්වා උසුමං මුඤ්චන්තං ඨපෙසි. තං ඉතරො සායන්හසමයෙ පබුජ්ඣිත්වා උසුමං නික්ඛන්තං දිස්වා ‘‘උදකං තාපෙත්වා කොට්ඨකෙ ඨපිතං භවිස්සතී’’ති වෙගෙන ගන්ත්වා ථෙරං වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, කොට්ඨකෙ උදකං ඨපිතං, න්හායථා’’ති වත්වා ථෙරෙන සද්ධිංයෙව කොට්ඨකං පාවිසි. ථෙරො උදකං අපස්සන්තො ‘‘කහං උදකං, ආවුසො’’ති ආහ. දහරො අග්ගිසාලං ගන්ත්වා භාජනෙ උළුඞ්කං ඔතාරෙත්වා තුච්ඡභාවං ඤත්වා ‘‘පස්සථ දුට්ඨස්ස කම්මං තුච්ඡභාජනං උද්ධනෙ ආරොපෙත්වා කුහිං ගතො, අහං ‘කොට්ඨකෙ උදක’න්ති සඤ්ඤාය ආරොචෙසි’’න්ති උජ්ඣායන්තො ඝටං ආදාය තිත්ථං අගමාසි. ඉතරොපි පිට්ඨිකොට්ඨකතො උදකං ආහරිත්වා කොට්ඨකෙ ඨපෙසි.

ථෙරො චින්තෙසි – ‘‘අයං දහරො ‘උදකං මෙ තාපෙත්වා කොට්ඨකෙ ඨපිතං, එථ, භන්තෙ, න්හායථා’ති වත්වා ඉදානි උජ්ඣායන්තො ඝටං ආදාය තිත්ථං ගච්ඡති, කිං නු ඛො එත’’න්ති උපධාරෙන්තො ‘‘එත්තකං කාලං එස දහරො ඉමිනා කතං වත්තං අත්තනාව කතං විය පකාසෙතී’’ති ඤත්වා සායං ආගන්ත්වා නිසින්නස්ස ඔවාදමදාසි, ‘‘ආවුසො, භික්ඛුනා නාම ‘අත්තනා කතමෙව කත’න්ති වත්තුං වට්ටති, නො අකතං, ත්වං ඉදානෙව ‘කොට්ඨකෙ උදකං ඨපිතං, න්හායථ, භන්තෙ’ති වත්වා මයි පවිසිත්වා ඨිතෙ ඝටං ආදාය උජ්ඣායන්තො ගච්ඡසි, පබ්බජිතස්ස නාම එවං කාතුං න වට්ටතී’’ති. සො ‘‘පස්සථ ථෙරස්ස කම්මං, උදකමත්තකං නාම නිස්සාය මං එවං වදෙසී’’ති කුජ්ඣිත්වා පුනදිවසෙ ථෙරෙන සද්ධිං පිණ්ඩාය න පාවිසි. ථෙරො ඉතරෙන සද්ධිං එකං පදෙසං අගමාසි. සො තස්මිං ගතෙ ථෙරස්ස උපට්ඨාකකුලං ගන්ත්වා ‘‘ථෙරො කහං, භන්තෙ’’ති පුට්ඨො ‘‘ථෙරස්ස අඵාසුකං ජාතං, විහාරෙයෙව නිසින්නො’’ති ආහ. ‘‘කිං පන, භන්තෙ, ලද්ධුං වට්ටතී’’ති? ‘‘එවරූපං කිර නාම ආහාරං දෙථා’’ති වුත්තෙ තෙන වුත්තනියාමෙනෙව සම්පාදෙත්වා අදංසු. සො අන්තරාමග්ගෙව තං භත්තං භුඤ්ජිත්වා විහාරං ගතො. ථෙරොපි ගතට්ඨානෙ මහන්තං සුඛුමවත්ථං ලභිත්වා අත්තනා සද්ධිං ගතදහරස්ස අදාසි. සො තං රජිත්වා අත්තනො නිවාසනපාරුපනං අකාසි.

ථෙරො පුනදිවසෙ තං උපට්ඨාකකුලං ගන්ත්වා, ‘‘භන්තෙ, ‘තුම්හාකං කිර අඵාසුකං ජාත’න්ති අම්හෙහි දහරෙන වුත්තනියාමෙනෙව පටියාදෙත්වා ආහාරො පෙසිතො, පරිභුඤ්ජිත්වා වො ඵාසුකං ජාත’’න්ති වුත්තෙ තුණ්හී අහොසි. විහාරං පන ගන්ත්වා තං දහරං වන්දිත්වා නිසින්නං එවමාහ – ‘‘ආවුසො, තයා කිර හියො, ඉදං නාම කතං, ඉදං පබ්බජිතානං න අනුච්ඡවිකං, විඤ්ඤත්තිං කත්වා භුඤ්ජිතුං න වට්ටතී’’ති. සො කුජ්ඣිත්වා ථෙරෙ ආඝාතං බන්ධිත්වා ‘‘පුරිමදිවසෙ උදකමත්තං නිස්සාය මං මුසාවාදිං කත්වා අජ්ජ අත්තනො උපට්ඨාකකුලෙ භත්තමුට්ඨියා භුත්තකාරණා මං ‘විඤ්ඤත්තිං කත්වා භුඤ්ජිතුං න වට්ටතී’ති වදති, වත්ථම්පි තෙන අත්තනො උපට්ඨාකස්සෙව දින්නං, අහො ථෙරස්ස භාරියං කම්මං, ජානිස්සාමිස්ස කත්තබ්බයුත්තක’’න්ති පුනදිවසෙ ථෙරෙ ගාමං පවිසන්තෙ සයං විහාරෙ

ඔභීයිත්වා දණ්ඩං ගහෙත්වා පරිභොගභාජනානි භින්දිත්වා ථෙරස්ස පණ්ණසාලාය අග්ගිං දත්වා යං න ඣායති, තං මුග්ගරෙන පහරන්තො භින්දිත්වා නික්ඛමිත්වා පලාතො. සො කාලං කත්වා අවීචිමහානිරයෙ නිබ්බත්ති.

මහාජනො කථං සමුට්ඨාපෙසි – ''ථෙරස්ස කිර සද්ධිවිහාරිකො ඔවාදමත්තං අසහන්තො කුජ්ඣිත්වා පණ්ණසාලං ඣාපෙත්වා පලාතො''ති. අථෙකො භික්ඛු අපරභාගෙ රාජගහා නික්ඛමිත්වා සත්ථාරං දට්ඨුකාමො ජෙතවනං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා සත්ථාරා පටිසන්ථාරං කත්වා ''කුතො ආගතොසී''ති පුට්ඨො ''රාජගහතො, භන්තෙ''ති ආහ. ''මම පුත්තස්ස මහාකස්සපස්ස ඛමනීය''න්ති? ''ඛමනීයං, භන්තෙ, එකො පන සද්ධිවිහාරිකො ඔවාදමත්තෙන කුජ්ඣිත්වා පණ්ණසාලං ඣාපෙත්වා පලාතො''ති. සත්ථා ''න සො ඉදානෙව ඔවාදං සුත්වා කුජ්ඣති, පුබ්බෙපි කුජ්ඣියෙව. න ඉදානෙව කුටිං දූසෙති, පුබ්බෙපි දූසෙසියෙවා''ති වත්වා අතීතං ආහරි –

අතීතෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තෙ රජ්ජං කාරෙන්තෙ හිමවන්තපදෙසෙ එකො සිඞ්ගිලසකුණො කුලාවකං කත්වා වසි. අථෙකදිවසං දෙවෙ වස්සන්තෙ එකො මක්කටො සීතෙන කම්පමානො තං පදෙසං අගමාසි. සිඞ්ගිලො තං දිස්වා ගාථමාහ –

''මනුස්සස්සෙව තෙ සීසං, හත්ථපාදා ච වානර;
අථ කෙන නු වණ්ණෙන, අගාරං තෙ න විජ්ජතී''ති. (ජා. 1.4.81);

මක්කටො ''කිඤ්චාපි මෙ හත්ථපාදා අත්ථි, යාය පන පඤ්ඤාය විචාරෙත්වා අගාරං කරෙය්‍යං, සා මෙ පඤ්ඤා නත්ථී''ති චින්තෙත්වා තමත්ථං විඤ්ඤාපෙතුකාමො ඉමං ගාථමාහ –

''මනුස්සස්සෙව මෙ සීසං, හත්ථපාදා ච සිඞ්ගිල;
යාහු සෙට්ඨා මනුස්සෙසු, සා මෙ පඤ්ඤා න විජ්ජතී''ති. (ජා. 1.4.82);

අථ නං ''එවරූපස්ස තව කථං ඝරාවාසො ඉජ්ඣිස්සතී''ති ගරහන්තො සිඞ්ගිලො ඉමං ගාථාද්වයමාහ –

''අනවට්ඨිතචිත්තස්ස , ලහුචිත්තස්ස දූභිනො;
නිච්චං අද්ධුවසීලස්ස, සුඛභාවො න විජ්ජති.

''සො කරස්සු ආනුභාවං, වීතිවත්තස්සු සීලියං;
සීතවාතපරිත්තාණං, කරස්සු කුටවං කපී''ති. (ජා. 1.4.83-84);

මක්කටො ''අයං මං අනවට්ඨිතචිත්තං ලහුචිත්තං මිත්තදූභිං අද්ධුවසීලං කරොති, ඉදානිස්ස මිත්තදූභිභාවං දස්සෙස්සාමී''ති කුලාවකං විද්ධංසෙත්වා විප්පකිරි. සකුණො තස්මිං කුලාවකං ගණ්හන්තෙ එව එකෙන පස්සෙන නික්ඛමිත්වා පලායි.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා ජාතකං සමොධානෙසි – ''තදා මක්කටො කුටිදූසකභික්ඛු අහොසි, සිඞ්ගිලසකුණො කස්සපො අහොසී''ති . ජාතකං සමොධානෙත්වා ''එවං, භික්ඛවෙ, න ඉදානෙව, පුබ්බෙපි සො ඔවාදක්ඛණෙ කුජ්ඣිත්වා කුටිං දූසෙසි, මම පුත්තස්ස කස්සපස්ස එවරූපෙන බාලෙන සද්ධිං වසනතො එකකස්සෙව නිවාසො සෙය්‍යො''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

61. ''චරඤ්චෙ නාධිගච්ඡෙය්‍ය, සෙය්‍යං සදිසමත්තනො;
එකචරියං දළ්හං කයිරා, නත්ථි බාලෙ සහායතා''ති.

තත්ථ චරන්ති ඉරියාපථචාරං අග්ගහෙත්වා මනසාචාරො වෙදිතබ්බො, කල්‍යාණමිත්තං පරියෙසන්තොති අත්ථො. **සෙය්‍යං සදිසමත්තනොති** අත්තනො සීලසමාධිපඤ්ඤාගුණෙහි අධිකතරං වා සදිසං වා න ලභෙය්‍ය චෙ. **එකචරියන්ති** එතෙසු හි සෙය්‍යං ලභමානො සීලාදීහි වඩ්ඪති, සදිසං ලභමානො න පරිහායති, හීනෙන පන සද්ධිං එකතො වසන්තො එකතො සංභොගපරිභොගං කරොන්තො සීලාදීහි පරිහායති. තෙන වුත්තං – ''එවරූපො පුග්ගලො න සෙවිතබ්බො න භජිතබ්බො න පයිරුපාසිතබ්බො අඤ්ඤත්‍ර අනුද්දයා අඤ්ඤත්‍ර අනුකම්පා''ති (පු. ප. 121; අ. නි. 3.26). තස්මා සචෙ කාරුඤ්ඤං පටිච්ච ''අයං මං නිස්සාය සීලාදීහි වඩ්ඪිස්සතී''ති තම්හා පුග්ගලා කිඤ්චි අපච්චාසීසන්තො තං සඞ්ගණ්හිතුං සක්කොති, ඉච්චෙතං කුසලං . නො චෙ සක්කොති, **එකචරියං දළ්හං කයිරා** එකීභාවමෙව ථිරං කත්වා සබ්බඉරියාපථෙසු එකකොව විහරෙය්‍ය. කිං කාරණා? **නත්ථි බාලෙ සහායතාති** සහායතා නාම චූළසීලං මජ්ඣිමසීලං මහාසීලං දස කථාවත්ථූනි තෙරස ධුතඞ්ගගුණා විපස්සනාගුණා චත්තාරො මග්ගා චත්තාරි ඵලානි තිස්සො විජ්ජා ඡ අභිඤ්ඤා. අයං සහායතාගුණො බාලං නිස්සාය නත්ථීති.

දෙසනාවසානෙ ආගන්තුකො භික්ඛු සොතාපත්තිඵලං පත්තො, අඤ්ඤෙපි බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු, දෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා අහොසීති.

මහාකස්සපත්ථෙරසද්ධිවිහාරිකවත්ථු දුතියං.

3. ආනන්දසෙට්ඨිවත්ථු

පුත්තා මත්ථීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං විහරන්තො ආනන්දසෙට්ඨිං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිර ආනන්දසෙට්ඨි නාම චත්තාලීසකොටිවිභවො මහාමච්ඡරී අහොසි. සො අන්වඩ්ඪමාසං ඤාතකෙ සන්නිපාතෙත්වා පුත්තං මූලසිරිං නාම තීසු වෙලාසු එවං ඔවදති – ‘‘ඉදං චත්තාලීසකොටිධනං ‘බහු’’’ති මා සඤ්ඤං කරි, විජ්ජමානං ධනං න දාතබ්බං, නවං ධනං උප්පාදෙතබ්බං. එකෙකම්පි හි කහාපණං වයං කරොන්තස්ස පන ඛීයතෙව. තස්මා –

‘‘අඤ්ජනානං ඛයං දිස්වා, උපචිකානඤ්ච ආචයං;
මධූනඤ්ච සමාහාරං, පණ්ඩිතො ඝරමාවසෙ’’ති.

සො අපරෙන සමයෙන අත්තනො පඤ්ච මහානිධියො පුත්තස්ස අනාචික්ඛිත්වා ධනනිස්සිතො මච්ඡෙරමලමලිනො කාලං කත්වා තස්සෙව නගරස්ස එකස්මිං ද්වාරගාමකෙ චණ්ඩාලානං කුලසහස්සං පටිවසති. තත්ථෙකිස්සා චණ්ඩාලියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි. රාජා තස්ස කාලකිරියං සුත්වා පුත්තමස්ස මූලසිරිං පක්කොසාපෙත්වා සෙට්ඨිට්ඨානෙ ඨපෙසි. තම්පි චණ්ඩාලකුලසහස්සං එකතොව භතියා කම්මං කත්වා ජීවමානං තස්ස පටිසන්ධිග්ගහණතො පට්ඨාය නෙව භතිං ලභති, න යාපනමත්තතො පරං භත්තපිණ්ඩම්පි. තෙ ‘‘මයං එතරහි කම්මං කරොන්තාපි පිණ්ඩභත්තම්පි න ලභාම, අම්හාකං අන්තරෙ කාළකණ්ණියා භවිතබ්බ’’න්ති ද්වෙ කොට්ඨාසා හුත්වා යාව තස්ස මාතාපිතරො විසුං හොන්ති, තාව විභජිත්වා ‘‘ඉමස්මිං කුලෙ කාළකණ්ණී උප්පන්නා’’ති තස්ස මාතරං නීහරිංසු.

සාපි යාවස්සා සො කුච්ඡිගතො, තාව යාපනමත්තම්පි කිච්ඡෙන ලභිත්වා පුත්තං විජායි. තස්ස හත්ථා ච පාදා ච අක්ඛීනි ච කණ්ණා ච නාසා ච මුඛඤ්ච යථාඨානෙ න අහෙසුං. සො එවරූපෙන අඞ්ගවෙකල්ලෙන සමන්නාගතො පංසුපිසාචකො විය අතිවිරූපො අහොසි. එවං සන්තෙපි තං මාතා න පරිච්චජි. කුච්ඡියං වසිතපුත්තස්මිඤ්හි සිනෙහො බලවා හොති. සා තං කිච්ඡෙන පොසයමානා තං ආදාය ගතදිවසෙ කිඤ්චි අලභිත්වා ගෙහෙ කත්වා සයමෙව ගතදිවසෙ භතිං ලභති. අථ නං පිණ්ඩාය චරිත්වා ජීවිතුං සමත්ථකාලෙ සා කපාලකං හත්ථෙ ඨපෙත්වා, ‘‘තාත , මයං තං නිස්සාය මහාදුක්ඛං පත්තා, ඉදානි න සක්කොමි තං පොසෙතුං, ඉමස්මිං නගරෙ කපණද්ධිකාදීනං පටියත්තභත්තානි අත්ථි, තත්ථ භික්ඛාය චරිත්වා ජීවාහී’’ති තං විස්සජ්ජෙසි. සො ඝරපටිපාටියා චරන්තො ආනන්දසෙට්ඨිකාලෙ නිවුත්ථට්ඨානං ගන්ත්වා ජාතිස්සරො හුත්වා අත්තනො ගෙහං පාවිසි. තීසු පන ද්වාරකොට්ඨකෙසු න කොචි සල්ලක්ඛෙසි. චතුත්ථෙ ද්වාරකොට්ඨකෙ මූලසිරිසෙට්ඨිනො පුත්තකා දිස්වා උබ්බිග්ගහදයා පරොදිංසු. අථ නං සෙට්ඨිපුරිසා ‘‘නික්ඛම කාළකණ්ණී’’ති පොථෙත්වා නීහරිත්වා සඞ්කාරට්ඨානෙ ඛිපිංසු. සත්ථා ආනන්දත්ථෙරෙන පච්ඡාසමණෙන පිණ්ඩාය චරන්තො තං ඨානං පත්තො ථෙරං ඔලොකෙත්වා තෙන පුට්ඨො තං පවත්තිං ආචික්ඛි. ථෙරො මූලසිරිං පක්කොසාපෙසි. අථ මහාජනකායො සන්නිපති. සත්ථා මූලසිරිං ආමන්තෙත්වා ‘‘ජානාසි එත’’න්ති පුච්ඡිත්වා ‘‘න ජානාමී’’ති වුත්තෙ, ‘‘පිතා තෙ ආනන්දසෙට්ඨී’’ති වත්වා අසද්දහන්තං ‘‘ආනන්දසෙට්ඨි පුත්තස්ස තෙ පඤ්ච මහානිධියො ආචික්ඛාහී’’ති ආචික්ඛාපෙත්වා සද්දහාපෙසි. සො සත්ථාරං සරණං අගමාසි. තස්ස ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

62. ‘‘පුත්තා මත්ථි ධනම්මත්ථි, ඉති බාලො විහඤ්ඤති;
අත්තා හි අත්තනො නත්ථි, කුතො පුත්තා කුතො ධන’’න්ති.

තස්සත්ථො – **පුත්තා මෙ අත්ථි, ධනං මෙ අත්ථි, ඉති බාලො** පුත්තතණ්හාය චෙව ධනතණ්හාය ච හඤ්ඤති **විහඤ්ඤති** දුක්ඛයති, ‘‘පුත්තා මෙ නස්සිංසූ’’ති විහඤ්ඤති, ‘‘නස්සන්තී’’ති විහඤ්ඤති, ‘‘නස්සිස්සන්තී’’ති විහඤ්ඤති. ධනෙපි එසෙව නයො. ඉති ඡහාකාරෙහි විහඤ්ඤති. ‘‘පුත්තෙ පොසෙස්සාමී’’ති රත්තිඤ්ච දිවා ච ථලජලපථාදීසු නානප්පකාරතො වායමන්තොපි විහඤ්ඤති, ‘‘ධනං උප්පාදෙස්සාමී’’ති කසිවාණිජ්ජාදීනි කරොන්තොපි විහඤ්ඤතෙව. එවං විහඤ්ඤස්ස ච **අත්තා හි අත්තනො නත්ථි** තෙන විඝාතෙන දුක්ඛිතං අත්තානං සුඛිතං කාතුං අසක්කොන්තස්ස පවත්තියම්පිස්ස අත්තා හි අත්තනො නත්ථි, මරණමඤ්චෙ නිපන්නස්ස මාරණන්තිකාහි වෙදනාහි අග්ගිජාලාහි විය පරිඩය්හමානස්ස ඡිජ්ජමානෙසු සන්ධිබන්ධනෙසු, භිජ්ජමානෙසු අට්ඨිසඞ්ඝාටෙසු නිමීලෙත්වා පරලොකං උම්මීලෙත්වා ඉධලොකං පස්සන්තස්සාපි දිවසෙ දිවසෙ ද්වික්ඛත්තුං න්හාපෙත්වා තික්ඛත්තුං භොජෙත්වා ගන්ධමාලාදීහි අලඞ්කරිත්වා යාවජීවං පොසිතොපි සහායභාවෙන දුක්ඛපරිත්තාණං කාතුං අසමත්ථතාය අත්තා හි අත්තනො නත්ථි. **කුතො පුත්තා කුතො ධනං** පුත්තා වා ධනං වා තස්මිං සමයෙ කිමෙව කරිස්සන්ති, ආනන්දසෙට්ඨිනොපි කස්සචි කිඤ්චි අදත්වා පුත්තස්සත්ථාය ධනං සණ්ඨපෙත්වා පුබ්බෙ වා මරණමඤ්චෙ නිපන්නස්ස, ඉදානි වා ඉමං දුක්ඛං පත්තස්ස කුතො පුත්තා කුතො ධනං. පුත්තා වා ධනං වා තස්මිං සමයෙ කිං දුක්ඛං හරිංසු, කිං වා සුඛං උප්පාදයිංසූති.

දෙසනාවසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. දෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා අහොසීති.

ආනන්දසෙට්ඨිවත්ථු තතියං.

4. ගණ්ඨිභෙදකචොරවත්ථු

යො බාලොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ගණ්ඨිභෙදකචොරෙ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙ කිර ද්වෙ සහායකා ධම්මස්සවනත්ථාය ගච්ඡන්තෙන මහාජනෙන සද්ධිං ජෙතවනං ගන්ත්වා එකො ධම්මකථං අස්සොසි, එකො අත්තනො ගය්හූපගං ඔලොකෙසි. තෙසු එකො ධම්මං සුණමානො සොතාපත්තිඵලං පාපුණි, ඉතරො එකස්ස දුස්සන්තෙ බද්ධං පඤ්චමාසකමත්තං ලභි. තස්ස තං ගෙහෙ පාකභත්තං ජාතං, ඉතරස්ස ගෙහෙ න පච්චති. අථ නං සහායකචොරො අත්තනො භරියාය සද්ධිං උප්පණ්ඩයමානො ''ත්වං අතිපණ්ඩිතතාය අත්තනො ගෙහෙ පාකභත්තමූලම්පි න නිප්ඵාදෙසී''ති ආහ. ඉතරො පන ''බාලභාවෙනෙව වතායං අත්තනො පණ්ඩිතභාවං මඤ්ඤතී''ති තං පවත්තිං සත්ථු ආරොචෙතුං ඤාතීහි සද්ධිං ජෙතවනං ගන්ත්වා ආරොචෙසි. සත්ථා තස්ස ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

63. ''යො බාලො මඤ්ඤති බාල්‍යං, පණ්ඩිතො වාපි තෙන සො;
බාලො ච පණ්ඩිතමානී, ස වෙ 'බාලො'ති වුච්චතී''ති.

තත්ථ **යො බාලොති** යො අන්ධබාලො අපණ්ඩිතො සමානො ''බාලො අහ''න්ති අත්තනො බාල්‍යං බාලභාවං මඤ්ඤති ජානාති. **තෙන සොති** තෙන කාරණෙන සො පුග්ගලො **පණ්ඩිතො වාපි** හොති පණ්ඩිතසදිසො වා. සො හි ''බාලො අහ''න්ති ජානමානො අඤ්ඤං පණ්ඩිතං උපසඞ්කමන්තො පයිරුපාසන්තො තෙන පණ්ඩිතභාවත්ථාය ඔවදියමානො අනුසාසියමානො තං ඔවාදං ගණ්හිත්වා පණ්ඩිතො වා හොති පණ්ඩිතතරො වා. **ස වෙ බාලොති** යො ච බාලො සමානො ''කො අඤ්ඤො මයා සදිසො බහුස්සුතො වා ධම්මකථිකො වා විනයධරො වා ධුතඞ්ගධරො වා අත්ථී''ති එවං පණ්ඩිතමානී හොති. සො අඤ්ඤං පණ්ඩිතං අනුපසඞ්කමන්තො අපයිරුපාසන්තො නෙව පරියත්තිං උග්ගණ්හාති, න පටිපත්තිං පූරෙති, එකන්තබාලභාවමෙව පාපුණාති. සො ගණ්ඨිභෙදකචොරො විය. තෙන වුත්තං ''ස වෙ 'බාලො'ති වුච්චතී''ති.

දෙසනාපරියොසානෙ ඉතරස්ස ඤාතකෙහි සද්ධිං මහාජනො සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණීති.

ගණ්ඨිභෙදකචොරවත්ථු චතුත්ථං.

5. උදායිත්ථෙරවත්ථු

යාවජීවම්පි චෙ බාලොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො උදායිත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර මහාථෙරෙසු පටික්කන්තෙසු ධම්මසභං ගන්ත්වා ධම්මාසනෙ නිසීදි. අථ නං එකදිවසං ආගන්තුකා භික්ඛූ දිස්වා ''අයං බහුස්සුතො මහාථෙරො භවිස්සතී''ති මඤ්ඤමානා ඛන්ධාදිපටිසංයුත්තං පඤ්හං පුච්ඡිත්වා කිඤ්චි අජානමානං ''කො එසො, බුද්ධෙහි සද්ධිං එකවිහාරෙ වසමානො ඛන්ධධාතුආයතනමත්තම්පි න ජානාතී''ති ගරහිත්වා තං පවත්තිං තථාගතස්ස ආරොචෙසුං. සත්ථා තෙසං ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

64. ''යාවජීවම්පි චෙ බාලො, පණ්ඩිතං පයිරුපාසති;
න සො ධම්මං විජානාති, දබ්බී සූපරසං යථා''ති.

තස්සත්ථො – **බාලො** නාමෙස යාවජීවම්පි පණ්ඩිතං උපසඞ්කමන්තො පයිරුපාසන්තො ''ඉදං බුද්ධවචනං, එත්තකං බුද්ධවචන''න්ති එවං පරියත්තිධම්මං වා ''අයං වාරො, අයං විහාරො, අයං ආචාරො, අයං ගොචරො, ඉදං සාවජ්ජං, ඉදං අනවජ්ජං, ඉදං සෙවිතබ්බං, ඉදං න සෙවිතබ්බං, ඉදං පටිවිජ්ඣිතබ්බං, ඉදං සච්ඡිකාතබ්බ''න්ති එවං පටිපත්තිපටිවෙධධම්මං වා න ජානාති. යථා කිං? **දබ්බී සූපරසං යථාති**. යථා හි දබ්බී යාව පරික්ඛයා නානප්පකාරාය සූපවිකතියා සම්පරිවත්තමානාපි ''ඉදං ලොණිකං, ඉදං අලොණිකං, ඉදං තිත්තකං, ඉදං ඛාරිකං, ඉදං කටුකං, ඉදං අම්බිලං, ඉදං අනම්බිලං, ඉදං කසාව''න්ති සූපරසං න ජානාති, එවමෙව බාලො යාවජීවම්පි පණ්ඩිතං පයිරුපාසමානො වුත්තප්පකාරං ධම්මං න ජානාතීති.

දෙසනාවසානෙ ආගන්තුකා භික්ඛූ ආසවෙහි චිත්තානි විමුච්චිංසූති.

උදායිත්ථෙරවත්ථු පඤ්චමං.

6. තිංසමත්තපාවෙය්‍යකභික්ඛුවත්ථු

මුහුත්තමපි චෙ විඤ්ඤූති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො තිංසමත්තෙ පාවෙය්‍යකෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙසඤ්හි භගවා ඉත්ථිං පරියෙසන්තානං කප්පාසිකවනසණ්ඩෙ පඨමං ධම්මං දෙසෙසි. තදා තෙ සබ්බෙව එහිභික්ඛුභාවං පත්වා ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරා හුත්වා තෙරස ධුතඞ්ගානි සමාදාය වත්තමානා පුනපි දීඝස්ස අද්ධුනො අච්චයෙන සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා **අනමතග්ගධම්මදෙසනං** සුත්වා තස්මිංයෙව ආසනෙ අරහත්තං පාපුණිංසු. භික්ඛූ ''අහො වතිමෙහි භික්ඛූහි ඛිප්පමෙව ධම්මො විඤ්ඤාතො''ති ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං. සත්ථා තං සුත්වා ''න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි ඉමෙ තිංසමත්තා සහායකා ධුත්තා හුත්වා **තුණ්ඩිලජාතකෙ** (ජා. 1.6.88 ආදයො) මහාතුණ්ඩිලස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වාපි ඛිප්පමෙව ධම්මං විඤ්ඤාය පඤ්ච සීලානි සමාදියිංසු, තෙ තෙනෙව උපනිස්සයෙන එතරහි නිසින්නාසනෙයෙව අරහත්තං පත්තා''ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

65. ''මුහුත්තමපි චෙ විඤ්ඤූ, පණ්ඩිතං පයිරුපාසති;
ඛිප්පං ධම්මං විජානාති, ජිව්හා සූපරසං යථා''ති.

තස්සත්ථො – **විඤ්ඤූ** පණ්ඩිතපුරිසො **මුහුත්තමපි චෙ** අඤ්ඤං **පණ්ඩිතං පයිරුපාසති,** සො තස්ස සන්තිකෙ උග්ගණ්හන්තො පරිපුච්ඡන්තො **ඛිප්ප**මෙව පරියත්තිධම්මං **විජානාති**. තතො කම්මට්ඨානං කථාපෙත්වා පටිපත්තියං ඝටෙන්තො වායමන්තො යථා නාම අනුපහතජිව්හාපසාදො පුරිසො රසවිජානනත්ථං ජිව්හග්ගෙ ඨපෙත්වා එව ලොණිකාදිභෙදං රසං විජානාති, එවං පණ්ඩිතො ඛිප්පමෙව ලොකුත්තරධම්මම්පි විජානාතීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ භික්ඛූ අරහත්තං පාපුණිංසූති.

තිංසමත්තපාවෙය්‍යකභික්ඛුවත්ථු ඡට්ඨං.

7. සුප්පබුද්ධකුට්ඨිවත්ථු

චරන්ති බාලා දුම්මෙධාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො සුප්පබුද්ධකුට්ඨිං ආරබ්භ කථෙසි. සුප්පබුද්ධකුට්ඨිවත්ථු උදානෙ (උදා. 43) ආගතමෙව.

තදා හි සුප්පබුද්ධකුට්ඨි පරිසපරියන්තෙ නිසින්නො භගවතො ධම්මදෙසනං සුත්වා සොතාපත්තිඵලං පත්වා අත්තනා පටිලද්ධගුණං සත්ථු ආරොචෙතුකාමො පරිසමජ්ඣෙ ඔගාහිතුං අවිසහන්තො මහාජනස්ස සත්ථාරං වන්දිත්වා අනුගන්ත්වා නිවත්තනකාලෙ විහාරං අගමාසි. තස්මිං ඛණෙ සක්කො දෙවරාජා ''අයං සුප්පබුද්ධකුට්ඨි අත්තනො සත්ථු සාසනෙ පටිලද්ධගුණං පාකටං කාතුකාමො''ති ඤත්වා ''වීමංසිස්සාමි න''න්ති ගන්ත්වා ආකාසෙ ඨිතොව එතදවොච – ''සුප්පබුද්ධ, ත්වං මනුස්සදලිද්දො මනුස්සවරාකො, අහං තෙ අපරියන්තං ධනං දස්සාමි, 'බුද්ධො න බුද්ධො, ධම්මො න ධම්මො, සඞ්ඝො න සඞ්ඝො, අලං මෙ බුද්ධෙන, අලං මෙ ධම්මෙන, අලං මෙ සඞ්ඝෙනා'ති වදෙහී''ති. අථ නං සො ආහ – ''කොසි ත්ව''න්ති? ''අහං සක්කො''ති. අන්ධබාල, අහිරික ත්වං මයා සද්ධිං කථෙතුං න යුත්තරූපො, ත්වං මං ''දුග්ගතො දලිද්දො කපණො''ති වදෙසි, නෙවාහං දුග්ගතො, න දලිද්දො, සුඛප්පත්තො අහමස්මි මහද්ධනො –

''සද්ධාධනං සීලධනං, හිරී ඔත්තප්පියං ධනං;
සුතධනඤ්ච චාගො ච, පඤ්ඤා වෙ සත්තමං ධනං.

''යස්ස එතෙ ධනා අත්ථි, ඉත්ථියා පුරිසස්ස වා;
'අදලිද්දො'ති තං ආහු, අමොඝං තස්ස ජීවිත''න්ති. (අ. නි. 7.5-6) –

ඉමානි මෙ සත්තවිධඅරියධනානි සන්ති, යෙසඤ්හි ඉමානි සත්ත ධනානි සන්ති, න තෙ බුද්ධෙහි වා පච්චෙකබුද්ධෙහි වා ''දලිද්දා''ති වුච්චන්තීති. සක්කො තස්ස කථං සුත්වා තං අන්තරාමග්ගෙ ඔහාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සබ්බං තං වචනපටිවචනං ආරොචෙසි. අථ නං භගවා ආහ – ''න ඛො, සක්ක, සක්කා තාදිසානං සතෙනපි සහස්සෙනපි සුප්පබුද්ධකුට්ඨිං 'බුද්ධො න බුද්ධො'ති වා, 'ධම්මො න ධම්මො'ති වා, 'සඞ්ඝො න සඞ්ඝො'ති වා කථාපෙතු''න්ති. සුප්පබුද්ධොපි ඛො කුට්ඨි සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරා කතපටිසන්ථාරො සම්මොදමානො අත්තනා පටිලද්ධගුණං ආරොචෙත්වා වුට්ඨායාසනා පක්කාමි. අථ නං අචිරපක්කන්තං ගාවී තරුණවච්ඡා ජීවිතා වොරොපෙසි.

සා කිර එකා යක්ඛිනී පුක්කුසාතිකුලපුත්තං, බාහියං දාරුචීරියං, තම්බදාඨිකචොරඝාතකං, සුප්පබුද්ධකුට්ඨින්ති ඉමෙසං චතුන්නං ජනානං අනෙකසතෙ අත්තභාවෙ ගාවී හුත්වා ජීවිතා වොරොපෙසි. තෙ කිර අතීතෙ චත්තාරො සෙට්ඨිපුත්තා හුත්වා එකං නගරසොභිනිං ගණිකං උය්‍යානං නෙත්වා දිවසං සම්පත්තිං අනුභවිත්වා සායන්හසමයෙ එවං සම්මන්තයිංසු – ''ඉමස්මිං ඨානෙ අඤ්ඤො නත්ථි, ඉමිස්සා අම්හෙහි දින්නං කහාපණසහස්සඤ්ච සබ්බඤ්ච පසාධනභණ්ඩං ගහෙත්වා ඉමං මාරෙත්වා ගච්ඡාමා''ති. සා තෙසං කථං සුත්වා ''ඉමෙ නිල්ලජ්ජා, මයා සද්ධිං අභිරමිත්වා ඉදානි මං මාරෙතුකාමා, ජානිස්සාමි නෙසං කත්තබ්බයුත්තක''න්ති තෙහි මාරියමානා ''අහං යක්ඛිනී

භුත්වා යථා මං එතෙ මාරෙන්ති, එවමෙව තෙ මාරෙතුං සමත්ථා භවෙය්‍යා''න්ති පත්ථනං අකාසි. තස්ස නිස්සන්දෙන ඉමෙ මාරෙසි. සම්බහුලා භික්ඛූ තස්ස කාලකිරියං භගවතො ආරොචෙත්වා ''තස්ස කා ගති, කෙන ච කාරණෙන කුට්ඨිභාවං පත්තො''ති පුච්ඡිංසු. සත්ථා සොතාපත්තිඵලං පත්වා තස්ස තාවතිංසභවනෙ උප්පන්නභාවඤ්ච තගරසිඛිපච්චෙකබුද්ධං දිස්වා නිට්ඨුභිත්වා අපසබ්‍යං කත්වා දීඝරත්තං නිරයෙ පච්චිත්වා විපාකාවසෙසෙන ඉදානි කුට්ඨිභාවප්පත්තිඤ්ච බ්‍යාකරිත්වා, ''භික්ඛවෙ, ඉමෙ සත්තා අත්තනාව අත්තනො කටුකවිපාකකම්මං කරොන්තා විචරන්තී''ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා උත්තරි ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

66. ''චරන්ති බාලා දුම්මෙධා, අමිත්තෙනෙව අත්තනා;
කරොන්තා පාපකං කම්මං, යං හොති කටුකප්ඵල''න්ති.

තත්ථ **චරන්තී**ති චතූහි ඉරියාපථෙහි අකුසලමෙව කරොන්තා විචරන්ති. **බාලා**ති ඉධලොකත්ථඤ්ච පරලොකත්ථඤ්ච අජානන්තා ඉධ බාලා නාම. **දුම්මෙධා**ති දුප්පඤ්ඤා. **අමිත්තෙනෙව අත්තනා**ති අත්තනා අමිත්තභූතෙන විය වෙරිනා හුත්වා. **කටුකප්ඵල**න්ති තිඛිණඵලං දුක්ඛඵලන්ති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සුප්පබුද්ධකුට්ඨිවත්ථු සත්තමං.

8. කස්සකවත්ථු

න තං කම්මං කතං සාධූති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකං කස්සකං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර සාවත්ථිතො අවිදූරෙ එකං ඛෙත්තං කසති. චොරා උදකනිද්ධමනෙන නගරං පවිසිත්වා එකස්මිං අඩ්ඪකුලෙ උමඞ්ගං භින්දිත්වා බහුං හිරඤ්ඤසුවණ්ණං ගහෙත්වා උදකනිද්ධමනෙනෙව නික්ඛමිංසු. එකො චොරො තෙ වඤ්චෙත්වා එකං සහස්සත්ථවිකං ඔවට්ටිකාය කත්වා තං ඛෙත්තං ගන්ත්වා තෙහි සද්ධිං භණ්ඩං භාජෙත්වා ආදාය ගච්ඡන්තො ඔවට්ටිකතො පතමානං සහස්සත්ථවිකං න සල්ලක්ඛෙසි. තං දිවසං සත්ථා පච්චූසසමයෙ ලොකං වොලොකෙන්තො තං කස්සකං අත්තනො ඤාණජාලස්ස අන්තොපවිට්ඨං දිස්වා ''කිං නු ඛො භවිස්සතී''ති උපධාරයමානො ඉදං අද්දස – ''අයං කස්සකො පාතොව කසිතුං ගමිස්සති, භණ්ඩසාමිකා චොරානං අනුපදං ගන්ත්වා ඔවට්ටිකතො පතමානං සහස්සත්ථවිකං දිස්වා එතං ගණ්හිස්සන්ති, මං ඨපෙත්වා තස්ස අඤ්ඤො සක්ඛී නාම න භවිස්සති, සොතාපත්තිමග්ගස්ස උපනිස්සයොපිස්ස අත්ථි, තත්ථ මයා ගන්තුං වට්ටතී''ති. සොපි කස්සකො පාතොව කසිතුං ගතො. සත්ථා ආනන්දත්ථෙරෙන පච්ඡාසමණෙන තත්ථ අගමාසි. කස්සකො සත්ථාරං දිස්වා ගන්ත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා පුන කසිතුං ආරභි. සත්ථා තෙන සද්ධිං කිඤ්චි අවත්වාව සහස්සත්ථවිකාය පතිතට්ඨානං ගන්ත්වා තං දිස්වා ආනන්දත්ථෙරං ආහ – ''පස්ස, ආනන්ද, ආසීවිසො''ති. ''පස්සාමි, භන්තෙ, ඝොරවිසො''ති.

කස්සකො තං කථං සුත්වා ''මම වෙලාය වා අවෙලාය වා විචරණට්ඨානමෙතං, ආසීවිසො කිරෙත්ථ අත්ථී''ති චින්තෙත්වා සත්ථරි එත්තකං වත්වා පක්කන්තෙ ''මාරෙස්සාමි න''න්ති පතොදලට්ඨිං ආදාය ගතො සහස්සභණ්ඩිකං දිස්වා ''ඉමං සන්ධාය සත්ථාරා කථිතං භවිස්සතී''ති තං ආදාය නිවත්තො, අබ්‍යත්තතාය එකමන්තෙ ඨපෙත්වා පංසුනා පටිච්ඡාදෙත්වා පුන කසිතුං ආරභි. මනුස්සා ච විභාතාය රත්තියා ගෙහෙ චොරෙහි කතකම්මං දිස්වා පදානුපදං ගච්ඡන්තා තං ඛෙත්තං ගන්ත්වා තත්ථ චොරෙහි භණ්ඩස්ස භාජිතට්ඨානං දිස්වා කස්සකස්ස පදවලඤ්ජං අද්දසංසු. තෙ තස්ස පදානුසාරෙන ගන්ත්වා ථවිකාය ඨපිතට්ඨානං දිස්වා පංසුං වියූහිත්වා ථවිකං ආදාය ''ත්වං ගෙහං විලුම්පිත්වා ඛෙත්තං කසමානො විය විචරසී''ති තජ්ජෙත්වා පොථෙත්වා නෙත්වා රඤ්ඤො දස්සයිංසු. රාජා තං පවත්තිං සුත්වා තස්ස වධං ආණාපෙසි. රාජපුරිසා තං පච්ඡාබාහං බන්ධිත්වා කසාහි තාළෙන්තා ආඝාතනං නයිංසු. සො කසාහි තාළියමානො අඤ්ඤං කිඤ්චි අවත්වා ''පස්සානන්ද, ආසීවිසොති, පස්සාමි භගවා ඝොරවිසො''ති වදන්තො ගච්ඡති. අථ නං රාජපුරිසා ''ත්වං සත්ථු චෙව ආනන්දත්ථෙරස්ස ච කථං කථෙසි, කිං නාමෙත''න්ති පුච්ඡිත්වා – ''රාජානං දට්ඨුං ලභමානො කථෙස්සාමී''ති වුත්තෙ රඤ්ඤො සන්තිකං නෙත්වා රඤ්ඤො තං පවත්තිං කථයිංසු. අථ නං රාජා ''කස්මා එවං කථෙසී''ති පුච්ඡි. සො ''නාහං, දෙව, චොරො''ති වත්වා කසනත්ථාය නික්ඛන්තකාලතො පට්ඨාය සබ්බං තං පවත්තිං රඤ්ඤො ආචික්ඛි. රාජා තස්ස කථං සුත්වා ''අයං භණෙ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලං සත්ථාරං සක්ඛිං අපදිසති, න යුත්තං එතස්ස දොසං ආරොපෙතුං, අහමෙත්ථ කත්තබ්බං ජානිස්සාමී''ති තං ආදාය සායන්හසමයෙ සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරං පුච්ඡි – ''භගවා කච්චි තුම්හෙ ආනන්දත්ථෙරෙන සද්ධිං එතස්ස කස්සකස්ස කසනට්ඨානං ගතා''ති? ''ආම, මහාරාජා''ති. ''කිං වො තත්ථ දිට්ඨ''න්ති? ''සහස්සත්ථවිකා, මහාරාජා''ති. ''දිස්වා කිං අවොචුත්ථා''ති? ''ඉදං නාම, මහාරාජා''ති. ''භන්තෙ, සචායං පුරිසො තුම්හාදිසං අපදිසං නාකරිස්ස, න ජීවිතං අලභිස්ස, තුම්හෙහි පන කථිතකථං කථෙත්වා තෙන ජීවිතං ලද්ධ''න්ති. තං සුත්වා සත්ථා ''ආම, මහාරාජ, අහම්පි එත්තකමෙව වත්වා ගතො, පණ්ඩිතෙන නාම යං කම්මං කත්වා පච්ඡානුතප්පං හොති, තං න කත්තබ්බ''න්ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

67. ''න තං කම්මං කතං සාධු, යං කත්වා අනුතප්පති;
යස්ස අස්සුමුඛො රොදං, විපාකං පටිසෙවතී''ති.

Tattha **na taṃ kammanti** yaṃ nirayādīsu nibbattanasamatthaṃ dukkhudrayaṃ kammaṃ katvā anussaranto anussaritānussaritakkhaṇe anutappati anusocati, taṃ kataṃ **na sādhu** na sundaraṃ niratthakaṃ. **Yassa assumukhoti** yassa assūhi tintamukho rodanto vipākaṃ anubhotīti.

Desanāvasāne kassako upāsako sotāpattiphalaṃ patto, sampattabhikkhūpi sotāpattiphalādīni pāpuṇiṃsūti.

Kassakavatthu aṭṭhamaṃ.

9. Sumanamālākāravatthu

Tañca kammaṃ kataṃ sādhūti imaṃ dhammadesanaṃ satthā veḷuvane viharanto sumanaṃ nāma mālākāraṃ ārabbha kathesi.

So kira devasikaṃ bimbisārarājānaṃ pātova aṭṭhahi sumanapupphanāḷīhi upaṭṭhahanto aṭṭha kahāpaṇe labhati. Athekadivasaṃ tasmiṃ pupphāni gahetvā nagaraṃ paviṭṭhamatteva bhagavā mahābhikkhusaṅghaparivuto chabbaṇṇaraṃsiyo vissajjetvā mahatā buddhānubhāvena mahatiyā buddhalīlāya nagaraṃ piṇḍāya pāvisi. Bhagavā hi ekadā chabbaṇṇaraṃsiyo cīvarena paṭicchādetvā aññataro piṇḍapātiko viya carati tiṃsayojanamaggaṃ aṅgulimālassa paccuggamanaṃ gacchanto viya, ekadā chabbaṇṇaraṃsiyo vissajjetvā kapilavatthuppavesanādīsu viya. Tasmimpi divase sarīrato chabbaṇṇaraṃsiyo vissajjento mahantena buddhānubhāvena mahatiyā buddhalīlāya rājagahaṃ pāvisi. Mālākāro bhagavato ratanagghiyasadisaṃ attabhāvaṃ disvā dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇaasītānubyañjanasarīrasobhaggaṃ oloketvā pasannacitto "kiṃ nu kho satthu adhikāraṃ karomī"ti cintetvā aññaṃ apassanto "imehi pupphehi bhagavantaṃ pūjessāmī"ti cintetvā puna cintesi – "imāni rañño nibaddhaṃ upaṭṭhānapupphāni, rājā imāni alabhanto maṃ bandhāpeyya vā ghātāpeyya vā raṭṭhato vā pabbājeyya, kiṃ nu kho karomī"ti? Athassa etadahosi "rājā maṃ ghātetu vā bandhāpetu vā raṭṭhato pabbājetu vā, so hi mayhaṃ dadamānopi imasmiṃ attabhāve jīvitamattaṃ dhanaṃ dadeyya, satthupūjā pana me anekāsu kappakoṭīsu alaṃ hitāya ceva sukhāya cā"ti attano jīvitaṃ tathāgatassa pariccaji.

So "yāva me pasannaṃ cittaṃ na parihāyati, tāva deva pūjaṃ karissāmī"ti haṭṭhatuṭṭho udaggudaggo satthāraṃ pūjesi. Kathaṃ? Paṭhamaṃ tāva dveva pupphamuṭṭhiyo tathāgatassa upari khipi, tā uparimatthake vitānaṃ hutvā aṭṭhaṃsu. Aparā dve muṭṭhiyo khipi, tā dakkhiṇahatthapassena mālāpaṭicchannena otaritvā aṭṭhaṃsu. Aparā dve muṭṭhiyo khipi, tā piṭṭhipassena otaritvā tatheva aṭṭhaṃsu. Aparā dve muṭṭhiyo khipi, tā vāmahatthapassena otaritvā tatheva aṭṭhaṃsu. Evaṃ aṭṭha nāḷiyo aṭṭha muṭṭhiyo hutvā catūsu ṭhānesu tathāgataṃ parikkhipiṃsu. Purato gamanadvāramattameva ahosi. Pupphānaṃ vaṇṭāni anto ahesuṃ, pattāni bahimukhāni. Bhagavā rajatapaṭṭaparikkhitto viya hutvā pāyāsi. Pupphāni acittakānipi sacittakāni viya abhijjitvā apatitvā satthārā saddhiṃyeva gacchanti, ṭhitaṭṭhitaṭṭhāne tiṭṭhanti. Satthu sarīrato satasahassavijjulatā viya raṃsiyo nikkhamiṃsu. Purato ca pacchato ca dakkhiṇato ca vāmato ca sīsamatthakato ca nirantaraṃ nikkhantaraṃsīsu ekāpi sammukhasammukhaṭṭhāneneva apalāyitvā sabbāpi satthāraṃ tikkhattuṃ padakkhiṇaṃ katvā taruṇatālakkhandhappamāṇā hutvā purato eva dhāvanti. Sakalanagaraṃ saṅkhubhi. Antonagare nava koṭiyo, bahinagare nava koṭiyoti aṭṭhārasasu koṭīsu ekopi puriso vā itthī vā bhikkhaṃ gahetvā anikkhanto nāma natthi. Mahājano sīhanādaṃ nadanto celukkhepasahassāni karonto satthu puratova gacchati. Satthāpi mālākārassa guṇaṃ pākaṭaṃ kātuṃ tigāvutappamāṇe nagare bherivaraṇamaggeneva acari. Mālākārassa sakalasarīraṃ pañcavaṇṇāya pītiyā paripūri.

So thokaññeva tathāgatena saddhiṃ caritvā manosilārase nimuggo viya buddharasmīnaṃ anto paviṭṭho satthāraṃ thometvā vanditvā tucchapacchimeva gahetvā gehaṃ agamāsi. Atha naṃ bhariyā pucchi "kahaṃ pupphānī"ti? "Satthā me pūjito"ti. "Rañño dāni kiṃ karissasī"ti? "Rājā maṃ ghātetu vā raṭṭhato vā nīharatu, ahaṃ jīvitaṃ pariccajitvā satthāraṃ pūjesiṃ, sabbapupphāni aṭṭha muṭṭhiyova ahesuṃ, evarūpā nāma pūjā jātā. Mahājano ukkuṭṭhisahassāni karonto satthārā saddhiṃ carati, yo esa mahājanassa ukkuṭṭhisaddo, tasmiṃ ṭhāne eso"ti. Athassa bhariyā andhabālatāya evarūpe pāṭihāriye pasādaṃ nāma ajanetvā taṃ akkositvā paribhāsitvā "rājāno nāma caṇḍā, sakiṃ kuddhā hatthapādādicchedanena bahumpi anatthaṃ karonti, tayā katakammena mayhampi anattho siyā"ti putte ādāya rājakulaṃ gantvā raññā pakkositvā "kiṃ etaa"nti pucchitā āha – "mama sāmiko tumhākaṃ upaṭṭhānapupphehi satthāraṃ pūjetvā tucchahattho gharaṃ āgantvā 'kahaṃ pupphānī'ti mayā puṭṭho idaṃ nāma vadesi, ahaṃ taṃ paribhāsitvā 'rājāno nāma caṇḍā, sakiṃ kuddhā hatthapādādicchedanena bahumpi anatthaṃ karonti, tayā katakammena mayhampi anattho siyā'ti taṃ chaḍḍetvā idhāgatā, tena kataṃ kammaṃ sukataṃ vā hotu, dukkaṭaṃ vā, tassevetaṃ, mayā tassa chaḍḍitabhāvaṃ jānāhi, devā"ti. Rājā paṭhamadassaneneva sotāpattiphalaṃ patto saddho pasanno ariyasāvako cintesi – "aho ayaṃ itthī andhabālā, evarūpe

ගුණෙ පසාදං න උප්පාදෙසී''ති. සො කුද්ධො විය හුත්වා, ''අම්ම, කිං වදෙසි, මය්හං උපට්ඨානපුප්ඵෙහි තෙන පූජා කතා''ති? ''ආම, දෙවා''ති. ''භද්දකං තෙ කතං තං ඡඩ්ඩෙන්තියා, මම පුප්ඵෙහි පූජාකාරස්ස අහං කත්තබ්බයුත්තකං ජානිස්සාමී''ති තං උය්‍යොජෙත්වා වෙගෙන සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා සත්ථාරා සද්ධිංයෙව විචරි.

සත්ථා රඤ්ඤො චිත්තප්පසාදං ඤත්වා භෙරිවරණවීථියා නගරං චරිත්වා රඤ්ඤො ඝරද්වාරං අගමාසි. රාජා පත්තං ගහෙත්වා සත්ථාරං ගෙහං පවෙසෙතුකාමො අහොසි. සත්ථා පන රාජඞ්ගණෙයෙව නිසීදනාකාරං දස්සෙසි . රාජා තං ඤත්වා ''සීඝං මණ්ඩපං කරොථා''ති තඞ්ඛණඤ්ඤෙව මණ්ඩපං කාරාපෙසි. නිසීදි සත්ථා සද්ධිං භික්ඛුසඞ්ඝෙන. කස්මා පන සත්ථා රාජගෙහං න පාවිසි?

එවං කිරස්ස අහොසි – ''සචාහං අන්තො පවිසිත්වා නිසීදෙය්‍යං, මහාජනො මං දට්ඨුං න ලභෙය්‍ය, මාලාකාරස්ස ගුණො පාකටො න භවෙය්‍ය, රාජඞ්ගණෙ පන මං නිසින්නං මහාජනො දට්ඨුං ලභිස්සති, මාලාකාරස්ස ගුණො පාකටො භවිස්සතී''ති. ගුණවන්තානඤ්හි ගුණං බුද්ධා එව පාකටං කාතුං සක්කොන්ති, අවසෙසජනො ගුණවන්තානං ගුණං කථෙන්තො මච්ඡරායති. චත්තාරො පුප්ඵපටා චතුද්දිසං අට්ඨංසු. මහාජනො සත්ථාරං පරිවාරෙසි. රාජා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං පණීතෙනාහාරෙන පරිවිසි. සත්ථා භත්තකිච්චාවසානෙ අනුමොදනං කත්වා පුරිමනයෙනෙව චතූහි පුප්ඵපටෙහි පරික්ඛිත්තො සීහනාදං නදන්තො මහාජනෙන පරිවුතො විහාරං අගමාසි. රාජා සත්ථාරං අනුගන්ත්වා නිවත්තො මාලාකාරං පක්කොසාපෙත්වා ''මම ආහරිතපුප්ඵෙහි කින්ති කත්වා සත්ථාරං පූජෙසී''ති පුච්ඡි. මාලාකාරො ''රාජා මං ඝාතෙතු වා රට්ඨතො වා පබ්බාජෙතූති ජීවිතං පරිච්චජිත්වා පූජෙසිං දෙවා''ති ආහ. රාජා ''ත්වං මහාපුරිසො නාමා''ති වත්වා අට්ඨ හත්ථී ච අස්සෙ ච දාසෙ ච දාසියො ච මහාපසාධනානි ච අට්ඨ කහාපණසහස්සානි ච රාජකුලතො නීහරිත්වා සබ්බාලඞ්කාරප්පටිමණ්ඩිතා අට්ඨ නාරියො ච අට්ඨ ගාමවරෙ චාති ඉදං සබ්බට්ඨකං නාම දානං අදාසි.

ආනන්දත්ථෙරො චින්තෙසි – ''අජ්ජ පාතොව පට්ඨාය සීහනාදසහස්සානි චෙව චෙලුක්ඛෙපසහස්සානි ච පවත්තන්ති, කො නු ඛො මාලාකාරස්ස විපාකො''ති? සො සත්ථාරං පුච්ඡි. අථ නං සත්ථා ආහ – ''ආනන්ද, ඉමිනා මාලාකාරෙන අප්පමත්තකං කම්මං කත''න්ති මා සල්ලක්ඛෙසි, අයඤ්හි මය්හං ජීවිතං පරිච්චජිත්වා පූජං අකාසි. සො එවං මයි චිත්තං පසාදෙත්වා –

''කප්පානං සතසහස්සං, දුග්ගතිං න ගමිස්සති;
ඨත්වා දෙවමනුස්සෙසු, ඵලං එතස්ස කම්මුනො;
පච්ඡා පච්චෙකසම්බුද්ධො, සුමනො නාම භවිස්සතී''ති. –

ආහ. සත්ථු පන විහාරං ගන්ත්වා ගන්ධකුටිපවිසනකාලෙ තානි පුප්ඵානි ද්වාරකොට්ඨකෙ පතිංසු. සායන්හසමයෙ භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ''අහො අච්ඡරියං මාලාකාරස්ස කම්මං, ධරමානකබුද්ධස්ස ජීවිතං පරිච්චජිත්වා පුප්ඵපූජං කත්වා තඞ්ඛණඤ්ඤෙව සබ්බට්ඨකං නාම ලභතී''ති. සත්ථා ගන්ධකුටිතො නික්ඛමිත්වා තිණ්ණං ගමනානං අඤ්ඤතරෙන ගමනෙන ධම්මසභං ගන්ත්වා බුද්ධාසනෙ නිසීදිත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ, ''ආම, භික්ඛවෙ, යස්ස කම්මස්ස කතත්තා පච්ඡානුතප්පං න හොති, අනුස්සරිතානුස්සරිතක්ඛණෙ සොමනස්සමෙව උප්පජ්ජති, එවරූපං කම්මං කත්තබ්බමෙවා''ති අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

68. ''තඤ්ච කම්මං කතං සාධු, යං කත්වා නානුතප්පති;
යස්ස පතීතො සුමනො, විපාකං පටිසෙවතී''ති.

තත්ථ **යං කත්වාති** යං දෙවමනුස්සසම්පත්තීනඤ්චෙව නිබ්බානසම්පත්තියා ච නිබ්බත්තනසමත්ථං සුඛුද්‍රයං කම්මං කත්වා නානුතප්පති, අථ ඛො දිට්ඨධම්මෙයෙව අනුස්සරිතානුස්සරිතක්ඛණෙයෙව පීතිවෙගෙන පතීතො සොමනස්සවෙගෙන ච සුමනො හුත්වා ආයතිං පීතිසොමනස්සජාතො හුත්වා විපාකං පටිසෙවති, **තං කම්මං කතං සාධු** භද්දකන්ති.

දෙසනාවසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

සුමනමාලාකාරවත්ථු නවමං.

10. උප්පලවණ්ණත්ථෙරීවත්ථු

මධුවා මඤ්ඤතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො උප්පලවණ්ණත්ථෙරිං ආරබ්භ කථෙසි.

සා කිර පදුමුත්තරබුද්ධස්ස පාදමූලෙ පත්ථනං පට්ඨපෙත්වා කප්පසතසහස්සං පුඤ්ඤානි කුරුමානා දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සංසරන්තී ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ දෙවලොකතො චවිත්වා සාවත්ථියං සෙට්ඨිකුලෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි. නීලුප්පලගබ්භසමානවණ්ණතාය වස්සා **උප්පලවණ්ණා**ත්වෙව නාමං අකංසු. අථස්සා වයප්පත්තකාලෙ

සකලජම්බුදීපෙ රාජානො ච සෙට්ඨිනො ච සෙට්ඨිස්ස සන්තිකං සාසනං පහිණිංසු – ‘‘ධීතරං අම්හාකං දෙතූ’’ති . අපහිණන්තො නාම නාහොසි. තතො සෙට්ඨි චින්තෙසි – ‘‘අහං සබ්බෙසං මනං ගහෙතුං න සක්ඛිස්සාමි, උපායං පනෙකං කරිස්සාමී’’ති ධීතරං පක්කොසාපෙත්වා, ‘‘අම්ම, පබ්බජිතුං සක්ඛිස්සසී’’ති ආහ. තස්සා පච්ඡිමභවිකත්තා තං වචනං සීසෙ ආසිත්තං සතපාකතෙලං විය අහොසි. තස්මා පිතරං ‘‘පබ්බජිස්සාමි, තාතා’’ති ආහ. සො තස්සා මහන්තං සක්කාරං කත්වා භික්ඛුනීඋපස්සයං නෙත්වා පබ්බාජෙසි . තස්සා අචිරපබ්බජිතාය එව උපොසථාගාරෙ කාලවාරො පාපුණි. සා දීපං ජාලෙත්වා උපොසථාගාරං සම්මජ්ජිත්වා දීපසිඛාය නිමිත්තං ගණ්හිත්වා ඨිතාව පුනප්පුනං ඔලොකයමානා තෙජොකසිණාරම්මණං ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා තමෙව පාදකං කත්වා අරහත්තං පාපුණි සද්ධිං පටිසම්භිදාහි චෙව අභිඤ්ඤාහි ච.

සා අපරෙන සමයෙන ජනපදචාරිකං චරිත්වා පච්චාගන්ත්වා අන්ධවනං පාවිසි. තදා භික්ඛුනීනං අරඤ්ඤවාසො අප්පටික්ඛිත්තො හොති. අථස්සා තත්ථ කුටිකං කත්වා මඤ්චකං පඤ්ඤාපෙත්වා සාණියා පරික්ඛිපිංසු. සා සාවත්ථියං පිණ්ඩාය පවිසිත්වා නික්ඛමි. මාතුලපුත්තො පනස්සා නන්දමාණවො නාම ගිහිකාලතො පට්ඨාය පටිබද්ධචිත්තො. සො තස්සා ආගතභාවං සුත්වා ථෙරියා ආගමනතො පුරෙතරමෙව අන්ධවනං ගන්ත්වා තං කුටිකං පවිසිත්වා හෙට්ඨාමඤ්චකෙ නිලීනො ථෙරියා ආගන්ත්වා කුටිකං පවිසිත්වා ද්වාරං පිධාය මඤ්චකෙ නිසින්නමත්තාය බහි ආතපතො ආගතත්තා චක්ඛුපථෙ අන්ධකාරෙ අවිගතෙයෙව හෙට්ඨාමඤ්චකතො නික්ඛමිත්වා මඤ්චකං අභිරුය්හ ‘‘මා නස්සි බාල, මා නස්සි බාලා’’ති ථෙරියා වාරියමානොයෙව අභිභවිත්වා අත්තනා පත්ථිතකම්මං කත්වා පායාසි. අථස්ස අගුණං ධාරෙතුං අසක්කොන්තී විය මහාපථවී ද්වෙධා භිජ්ජි. සො පථවිං පවිට්ඨයො ගන්ත්වා මහාඅවීචිම්හි එව නිබ්බත්ති. ථෙරීපි තමත්ථං භික්ඛුනීනං ආරොචෙසි. භික්ඛුනියො භික්ඛූනං එතමත්ථං ආරොචෙසුං. භික්ඛූ භගවතො ආරොචයිංසු. තං සුත්වා සත්ථා භික්ඛූ ආමන්තෙත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, භික්ඛුභික්ඛුනී උපාසකඋපාසිකාසු යො කොචි බාලො පාපකම්මං කරොන්තො මධුසක්ඛරාදීසු කිඤ්චි දෙව මධුරරසං ඛාදමානො පුරිසො විය තුට්ඨහට්ඨයො උදග්ගුදග්ගො විය කරොතී’’ති අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

69. ‘‘මධුවා මඤ්ඤති බාලො, යාව පාපං න පච්චති;
යදා ච පච්චති පාපං, බාලො දුක්ඛං නිගච්ඡතී’’ති.

තත්ථ **මධුවාති** බාලස්ස හි පාපං අකුසලකම්මං කරොන්තස්ස තං කම්මං මධු විය මධුරරසං විය ඉට්ඨං කන්තං මනාපං විය උපට්ඨාති. ඉති නං සො මධුංව මඤ්ඤති. **යාවාති** යත්තකං කාලං. **පාපං න පච්චතීති** දිට්ඨධම්මෙ වා සම්පරායෙ වා විපාකං න දෙති, තාව නං එවං මඤ්ඤති. **යදා චාති** යදා පනස්ස දිට්ඨධම්මෙ වා විවිධා කම්මකාරණා කයිරමානස්ස, සම්පරායෙ වා නිරයාදීසු මහාදුක්ඛං අනුභවන්තස්ස තං පාපං පච්චති, අථ සො බාලො දුක්ඛං නිගච්ඡති වින්දති පටිලභතීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු.

අපරෙන පන සමයෙන ධම්මසභායං මහාජනො කථං සමුට්ඨාපෙසි ‘‘ඛීණාසවාපි මඤ්ඤෙ කාමසුඛං සාදියන්ති, කාමං සෙවන්ති, කිං න සෙවිස්සන්ති, න හි එතෙ කොළාපරුක්ඛා, න ච වම්මිකා අල්ලමංසසරීරාව, තස්මා එතෙපි කාමසුඛං සාදියන්ති, කාමං සෙවන්තී’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ, ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඛීණාසවා කාමසුඛං සාදියන්ති, න කාමං සෙවන්ති. යථා හි පදුමපත්තෙ පතිතං උදකබින්දු, න විලිම්පති, න සණ්ඨාති, විනිවත්තෙත්වා පතතෙව, යථා ච ආරග්ගෙ සාසපො න විලිම්පති, න සණ්ඨාති, විනිවත්තෙත්වා පතතෙව, එවං ඛීණාසවස්ස චිත්තෙ දුවිධොපි කාමො න විලිම්පති, න සණ්ඨාතී’’ති අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං බ්‍රාහ්මණවග්ගෙ ගාථමාහ –

‘‘වාරි පොක්ඛරපත්තෙව, ආරග්ගෙරිව සාසපො;
යො න ලිම්පති කාමෙසු, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති. (ධ. ප. 401);

ඉමිස්සා අත්ථො බ්‍රාහ්මණවග්ගෙයෙව ආවි භවිස්සති. සත්ථා පන රාජානං පසෙනදිකොසලං පක්කොසාපෙත්වා, ‘‘මහාරාජ, ඉමස්මිං සාසනෙ යථෙව කුලපුත්තා, එවං කුලධීතරොපි මහන්තං ඤාතිගණඤ්ච භොගක්ඛන්ධඤ්ච පහාය පබ්බජිත්වා අරඤ්ඤෙ විහරන්ති. තා එවං විහරමානා රාගරත්තා පාපපුග්ගලා ඔමානාතිමානවසෙන විහෙඨෙන්තිපි, බ්‍රහ්මචරියන්තරායම්පි පාපෙන්ති, තස්මා භික්ඛුනිසඞ්ඝස්ස අන්තොනගරෙ වසනට්ඨානං කාතුං වට්ටතී’’ති. රාජා ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා නගරස්ස එකපස්සෙ භික්ඛුනිසඞ්ඝස්ස වසනට්ඨානං කාරාපෙසි. තතො පට්ඨාය භික්ඛුනියො අන්තොගාමෙයෙව වසන්තීති.

උප්පලවණ්ණත්ථෙරීවත්ථු දසමං.

11. ජම්බුකත්ථෙරවත්ථු

මාසෙ මාසෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො ජම්බුකං ආජීවකං ආරබ්භ කථෙසි.

අතීතෙ කිර කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ ගාමවාසී එකො කුටුම්බිකො එකස්ස ථෙරස්ස විහාරං කත්වා තං තත්ථ විහරන්තං චතූහි පච්චයෙහි උපට්ඨහි. ථෙරො තස්ස ගෙහෙ නිබද්ධං භුඤ්ජති. අථෙකො ඛීණාසවො භික්ඛු දිවා පිණ්ඩාය චරන්තො තස්ස ගෙහද්වාරං පාපුණි. කුටුම්බිකො තං දිස්වා තස්ස ඉරියාපථෙ පසන්නො ගෙහං පවෙසෙත්වා සක්කච්චං පණීතෙන භොජනෙන පරිවිසිත්වා, ''භන්තෙ, ඉමං සාටකං රජිත්වා නිවාසෙය්‍යාථා''ති මහන්තං සාටකං දත්වා, ''භන්තෙ, කෙසා වො දීඝා, තුම්හාකං කෙසොරොපනත්ථාය න්හාපිතං ආනෙස්සාමි, සයනත්ථාය ච වො මඤ්චකං ගාහාපෙත්වා ආගමිස්සාමී''ති ආහ. නිබද්ධං ගෙහෙ භුඤ්ජන්තො කුලූපකො භික්ඛු තං තස්ස සක්කාරං දිස්වා චිත්තං පසාදෙතුං නාසක්ඛි, ''අයං තං මුහුත්තං දිට්ඨකස්ස එවරූපං සක්කාරං කරොති, නිබද්ධං ගෙහෙ භුඤ්ජන්තස්ස පන මය්හං න කරොතී''ති චින්තෙත්වා විහාරං අගමාසි. ඉතරොපි තෙනෙව සද්ධිං ගන්ත්වා කුටුම්බිකෙන දින්නසාටකං රජිත්වා නිවාසෙසි. කුටම්බිකොපි න්හාපිතං ආදාය ගන්ත්වා ථෙරස්ස කෙසෙ ඔහාරාපෙත්වා මඤ්චකං අත්ථරාපෙත්වා, ''භන්තෙ, ඉමස්මිංයෙව මඤ්චකෙ සයථා''ති වත්වා ද්වෙපි ථෙරෙ ස්වාතනාය නිමන්තෙත්වා පක්කාමි.

නෙවාසිකො තස්ස තං සක්කාරං කයිරමානං අධිවාසෙතුං නාසක්ඛි. අථස්ස සො සායං ථෙරස්ස නිපන්නට්ඨානං ගන්ත්වා චතූහාකාරෙහි ථෙරං අක්කොසි, ''ආවුසො, ආගන්තුක කුටුම්බිකස්ස තෙ ගෙහෙ භත්තං භුඤ්ජනතො වරතරං මීළ්හං ඛාදිතුං, කුටුම්බිකෙන ආනීතන්හාපිතෙන කෙසොහාරාපනතො වරතරං තාලට්ඨිකෙන කෙසෙ ලුඤ්චාපෙතුං. කුටුම්බිකෙන දින්නසාටකනිවාසනතො වරතරං නග්ගෙන විචරිතුං, කුටුම්බිකෙන ආභතමඤ්චකෙ නිපජ්ජනතො වරතරං භූමියං නිපජ්ජිතු''න්ති. ථෙරොපි ''මා එස බාලො මං නිස්සාය නස්සී''ති නිමන්තනං අනාදියිත්වා පාතොව උට්ඨාය යථාසුඛං අගමාසි . නෙවාසිකොපි පාතොව විහාරෙ කත්තබ්බවත්තං කත්වා භික්ඛාචාරවෙලාය ''ඉදානිපි ආගන්තුකො නිද්දායති, ඝණ්ඩිකසද්දෙන පබුජ්ඣෙය්‍යා''ති සඞ්කාය නඛපිට්ඨෙනෙව ඝණ්ඩිං පහරිත්වා ගාමං පිණ්ඩාය පාවිසි. කුටුම්බිකොපි සක්කාරං කත්වා ථෙරානං ආගමනමග්ගං ඔලොකෙන්තො නෙවාසිකං දිස්වා, ''භන්තෙ, ථෙරො කුහි''න්ති පුච්ඡි. අථ නං නෙවාසිකො ''මා, ආවුසො, කිඤ්චි අවච, තුය්හං කුලූපකො හිය්‍යො, තව නික්ඛන්තවෙලාය ඔවරකං පවිසිත්වා නිද්දං ඔක්කන්තො පාතොව උට්ඨාය මම විහාරසම්මජ්ජනසද්දම්පි පානීයඝටපරිභොජනීයඝටෙසු උදකසිඤ්චනසද්දම්පි ඝණ්ඩිකසද්දම්පි කරොන්තස්ස න ජානාතී''ති ආහ. කුටුම්බිකො චින්තෙසි – ''තාදිසාය ඉරියාපථසම්පත්තියා සමන්නාගතස්ස මෙ අය්‍යස්ස යාව ඉමම්හා කාලා නිද්දායනං නාම නත්ථි, මං පන තස්ස සක්කාරං කරොන්තං දිස්වා අද්ධා ඉමිනා භදන්තෙන කිඤ්චි වුත්තං භවිස්සතී''ති. සො අත්තනො පණ්ඩිතභාවෙන තං සක්කච්චං භොජෙත්වා තස්ස පත්තං සාධුකං ධොවිත්වා නානග්ගරසභොජනස්ස පූරෙත්වා, ''භන්තෙ, සචෙ මෙ අය්‍යං පස්සෙය්‍යාථ, ඉමමස්ස පිණ්ඩපාතං දදෙය්‍යාථා''ති ආහ.

ඉතරො තං ගහෙත්වාව චින්තෙසි – ''සචෙ සො එවරූපං පිණ්ඩපාතං භුඤ්ජිස්සති, ඉමස්මිංයෙව ඨානෙ පලුද්ධො භවිස්සතී''ති අන්තරාමග්ගෙ තං පිණ්ඩපාතං ඡඩ්ඩෙත්වා ථෙරස්ස වසනට්ඨානං ගන්ත්වා තං තත්ථ ඔලොකෙන්තො න අද්දස. අථ නං එත්තකස්ස කම්මස්ස කතත්තා වීසතිවස්සසහස්සානි කතොපි සමණධම්මො රක්ඛිතුං නාසක්ඛි. ආයුපරියොසානෙ පන කාලං කත්වා අවීචිම්හි නිබ්බත්තිත්වා එකං බුද්ධන්තරං මහාදුක්ඛං අනුභවිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගහනගරෙ එකස්මිං බහ්වන්නපානෙ කුලඝරෙ නිබ්බත්ති. සො පදසා ගමනකාලතො පට්ඨාය නෙව සයනෙ සයිතුං, න භත්තං භුඤ්ජිතුං ඉච්ඡති, අත්තනො සරීරවලඤ්ජමෙව ඛාදති. ''බාලතාය අජානන්තො කරොතී''ති තං පොසයිංසු. මහල්ලකකාලෙපි වත්ථං නිවාසෙතුං න ඉච්ඡති, නග්ගොව විචරති, භූමියං සයති, අත්තනො සරීරවලඤ්ජමෙව ඛාදති. අථස්ස මාතාපිතරො ''නායං කුලඝරස්ස අනුච්ඡවිකො, කෙවලං අලජ්ජනකො ආජීවකානං එස අනුච්ඡවිකො''ති තෙසං සන්තිකං නෙත්වා ''ඉමං දාරකං පබ්බාජෙථා''ති අදංසු. අථ නං තෙ පබ්බාජෙසුං. පබ්බාජෙන්තා ච පන ගලප්පමාණෙ ආවාටෙ ඨපෙත්වා ද්වින්නං අංසකූටානං උපරිං පදරානි දත්වා තෙසං උපරි නිසීදිත්වා තාලට්ඨිඛණ්ඩෙන කෙසෙ ලුඤ්චිංසු. අථ නෙ තස්ස මාතාපිතරො ස්වාතනාය නිමන්තෙත්වා පක්කමිංසු.

පුනදිවසෙ ආජීවකා ''එහි, ගාමං පවිසිස්සාමා''ති තං වදිංසු. සො ''ගච්ඡථ තුම්හෙ, අහං ඉධෙව භවිස්සාමී''ති න ඉච්ඡි. අථ නං පුනප්පුනං වත්වා අනිච්ඡමානං ඔහාය අගමංසු. සොපි තෙසං ගතභාවං ඤත්වා වච්චකුටියා පදරං විවරිත්වා ඔරුය්හ උභොහි හත්ථෙහි ආලොපං ආලොපං කත්වා ගූථං ඛාදි . ආජීවකා තස්ස අන්තොගාමතො ආහාරං පහිණිංසු. තම්පි න ඉච්ඡි. පුනප්පුනං වුච්චමානොපි ''න මෙ ඉමිනා අත්ථො. ලද්ධො මෙ ආහාරො''ති ආහ. ''කහං ලද්ධො''ති? ''ඉධෙව ලද්ධො''ති. එවං දුතියෙ තතියෙ චතුත්ථෙපි දිවසෙ තෙහි බහුම්පි වුච්චමානො ''අහං ඉධෙව භවිස්සාමී''ති ගාමං ගන්තුං න ඉච්ඡි. ආජීවකා ''අයං දිවසෙ දිවසෙ නෙව ගාමං පවිසිතුං ඉච්ඡති, න අම්හෙහි පහිතාහාරං ආහරිතුං ඉච්ඡති, 'ඉධෙව මෙ ලද්ධො'ති වදති, කිං නු ඛො කරොති, පරිග්ගණ්හිස්සාම න''න්ති ගාමං පවිසන්තා එකං ද්වෙ ජනෙ තස්ස පරිග්ගණ්හනත්ථං ඔහාය ගමිංසු. තෙ පච්ඡතො ගච්ඡන්තා විය හුත්වා නිලීයිංසු. සොපි තෙසං ගතභාවං ඤත්වා පුරිමනයෙනෙව වච්චකුටිං ඔරුය්හ ගූථං ඛාදි.

ඉතරෙ තස්ස කිරියං දිස්වා ආජීවකානං ආරොචයිංසු. තං සුත්වා ආජීවකා ''අහො භාරියං කම්මං, සචෙ සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකා ජානෙය්‍යුං, 'ආජීවකා ගූථං ඛාදමානා විචරන්තී'ති අම්හාකං අකිත්තිං පකාසෙය්‍යුං, නායං අම්හාකං අනුච්ඡවිකො''ති තං අත්තනො සන්තිකා නීහරිංසු. සො තෙහි නීහරිතො මහාජනස්ස උච්චාරකරණට්ඨානෙ පත්ථරිතො එකො පිට්ඨිපාසාණො අත්ථි. තස්මිං මහන්තං සොණ්ඩි, පිට්ඨිපාසාණං නිස්සාය මහාජනස්ස උච්චාරකරණට්ඨානං. සො තත්ථ ගන්ත්වා රත්තිං ගූථං ඛාදිත්වා මහාජනස්ස සරීරවලඤ්ජනත්ථාය ආගමනකාලෙ එකෙන හත්ථෙන පාසාණස්ස එකං අන්තං ඔලුබ්භ එකං පාදං උක්ඛිපිත්වා ජණ්ණුකෙ ඨපෙත්වා උද්ධංවාතාභිමුඛො මුඛං විවරිත්වා තිට්ඨති. මහාජනො තං දිස්වා උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා, ''භන්තෙ, කස්මා අය්‍යො මුඛං විවරිත්වා ඨිතො''ති පුච්ඡති. ''අහං වාතභක්ඛො, අඤ්ඤො මෙ ආහාරො නත්ථී''ති. අථ ''කස්මා එකං පාදං ජණ්ණුකෙ කත්වා

ඨිතොසි, භන්තෙ''ති? ''අහං උග්ගතපො සොරතපො, මයා ද්වීහි පාදෙහි අක්කන්තා පථවී කම්පති, තස්මා එකං පාදං උක්ඛිපිත්වා ජණ්ණුකෙ ඨපෙත්වා ඨිතොම්හි. අහඤ්හි රත්තින්දිවං ඨිතකොව වීතිනාමෙමි, න නිසීදාමි, න නිපජ්ජාමී''ති. මනුස්සා නාම යෙභුය්‍යෙන වචනමත්තමෙව සද්දහන්ති, තස්මා ''අහො අච්ඡරියං, එවරූපාපි නාම තපස්සිනො හොන්ති, න නො එවරූපා දිට්ඨපුබ්බා''ති යෙභුය්‍යෙන අඞ්ගමගධවාසිනො සඞ්ඛුභිත්වා උපසඞ්කමිත්වා මාසෙ මාසෙ මහන්තං සක්කාරං අභිහරන්ති. සො ''අහං වාතමෙව භක්ඛාමි, න අඤ්ඤං ආහාරං. අඤ්ඤඤ්හි මෙ ඛාදන්තස්ස තපො නස්සතී''ති තෙහි අභිහටං න කිඤ්චි ඉච්ඡති. මනුස්සා ''මා නො, භන්තෙ, නාසෙථ, තුම්හාදිසෙන සොරතපෙන පරිභොගෙ කතෙ අම්හාකං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය සංවත්තතී''ති පුනප්පුනං යාචන්ති. තස්ස අඤ්ඤො ආහාරො න රුච්චති. මහාජනස්ස පන යාචනාය පීළිතො තෙහි ආහතානි සප්පිඵාණිතාදීනි කුසග්ගෙන ජිව්හග්ගෙ ඨපෙත්වා ''ගච්ඡථ, අලං වො එත්තකං හිතාය සුඛාය වා''ති උය්‍යොජෙසි. එවං සො පඤ්චපඤ්ඤාස වස්සානි නග්ගො ගූථං ඛාදන්තො කෙසෙ ලුඤ්චන්තො භූමියං සයමානො වීතිනාමෙසි.

බුද්ධානම්පි ඛො පච්චූසකාලෙ ලොකවොලොකනං අවිජහිතමෙව හොති. තස්මා එකදිවසං භගවතො පච්චූසසමයෙ ලොකං වොලොකෙන්තස්ස අයං ජම්බුකාජීවකො ඤාණජාලස්ස අන්තො පඤ්ඤායි. සත්ථා ''කිං නු ඛො භවිස්සතී''ති ආවජ්ජෙත්වා තස්ස සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තස්සූපනිස්සයං දිස්වා ''අහං එතං ආදිං කත්වා එකං ගාථං භාසිස්සාමි, ගාථාවසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො භවිස්සති. ඉමං කුලපුත්තං නිස්සාය මහාජනො සොත්ථිභාවං පාපුණිස්සතී''ති ඤත්වා පුනදිවසෙ රාජගහෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො ආනන්දත්ථෙරං ආමන්තෙසි – ''ආනන්ද, ජම්බුකාජීවකස්ස සන්තිකං ගමිස්සාමී''ති. ''භන්තෙ, කිං තුම්හෙයෙව ගමිස්සථා''ති? ''ආම, අහමෙවා''ති එවං වත්වා සත්ථා වඩ්ඪමානකච්ඡායාය තස්ස සන්තිකං පායාසි.

දෙවතා චින්තයිංසු – ''සත්ථා සායං ජම්බුකාජීවකස්ස සන්තිකං ගච්ඡති, සො ච ජෙගුච්ඡෙ උච්චාරපස්සාවදන්තකට්ඨකිලිට්ඨෙ පිට්ඨිපාසාණෙ වසති, දෙවං වස්සාපෙතුං වට්ටතී''ති අත්තනො ආනුභාවෙන තං මුහුත්තංයෙව දෙවං වස්සාපෙසුං. පිට්ඨිපාසාණො සුචි නිම්මලො අහොසි. අථස්ස උපරි පඤ්චවණ්ණං පුප්ඵවස්සං වස්සාපෙසුං. සත්ථා සායං ජම්බුකාජීවකස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ''ජම්බුකා''ති සද්දමකාසි. ජම්බුකො ''කො නු ඛො එස, දුජ්ජනො මං ජම්බුකවාදෙන වදතී''ති චින්තෙත්වා ''කො එසො''ති ආහ. ''අහං සමණො''ති. ''කිං මහාසමණා''ති? ''අජ්ජ මෙ එකරත්තිං ඉධ වසනට්ඨානං දෙහී''ති. ''නත්ථි, මහාසමණ, ඉමස්මිං ඨානෙ වසනට්ඨාන''න්ති . ''ජම්බුක, මා එවං කරි, එකරත්තිං මෙ වසනට්ඨානං දෙහි, පබ්බජිතා නාම පබ්බජිතං පත්ථෙන්ති, මනුස්සා මනුස්සං, පසවො පසව''න්ති. ''කිං පන ත්වං පබ්බජිතො''ති? ''ආම, පබ්බජිතොම්හී''ති. ''සචෙ ත්වං පබ්බජිතො, කහං තෙ ලාබුකං, කහං ධූමකටච්ඡුකො, කහං යඤ්ඤසුත්තක''න්ති? '''අත්ථෙතං මය්හං, විසුං විසුං පන ගහෙත්වා විචරණං දුක්ඛ'න්ති අබ්භන්තරෙනෙව ගහෙත්වා චරාමී''ති. සො ''චරිස්සසි ත්වං එතං අග්ගණ්හිත්වා''ති කුජ්ඣි. අථ නං සත්ථා ආහ – ''හොතු, ජම්බුක, මා කුජ්ඣ, වසනට්ඨානං මෙ ආචික්ඛා''ති. ''නත්ථි, මහාසමණ, එත්ථ වසනට්ඨාන''න්ති.

සත්ථා තස්ස වසනට්ඨානතො අවිදූරෙ එකං පබ්භාරං අත්ථි, තං නිද්දිසන්තො ''එතස්මිං පබ්භාරෙ කො වසතී''ති ආහ. ''නත්ථි කොචි, මහාසමණා''ති. ''තෙන හි එතං මය්හං දෙහී''ති . ''ත්වඤ්ඤෙව ජාන, මහාසමණා''ති. සත්ථා පබ්භාරෙ නිසීදනං පඤ්ඤාපෙත්වා නිසීදි. පඨමයාමෙ චත්තාරො මහාරාජානො චතුද්දිසං එකොභාසං කරොන්තා සත්ථු උපට්ඨානං ආගමිංසු. ජම්බුකො ඔභාසං දිස්වා ''කො ඔභාසො නාමෙසො''ති චින්තෙසි. මජ්ඣිමයාමෙ සක්කො දෙවරාජා ආගමි. ජම්බුකො තම්පි දිස්වා ''කො නාමෙසො''ති චින්තෙසි. පච්ඡිමයාමෙ එකාය අඞ්ගුලියා එකං, ද්වීහි ද්වෙ, දසහි දස චක්කවාළානි ඔභාසෙතුං සමත්ථො මහාබ්‍රහ්මා සකලං අරඤ්ඤං එකොභාසං කරොන්තො ආගමි. ජම්බුකො තම්පි දිස්වා ''කො නු ඛො එසො''ති චින්තෙත්වා පාතොව සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පටිසන්ථාරං කත්වා එකමන්තං ඨිතො සත්ථාරං පුච්ඡි – ''මහාසමණ, තුම්හාකං සන්තිකං චතස්සො දිසා ඔභාසෙන්තො කෙ ආගතා''ති? ''චත්තාරො මහාරාජානො''ති. ''කිං කාරණා''ති? ''මං උපට්ඨාතු''න්ති. ''කිං පන ත්වං චතූහි මහාරාජෙහි උත්තරිතරො''ති? ''ආම, ජම්බුක, මහාරාජූනම්පි අතිරාජා''ති. ''මජ්ඣිමයාමෙ පන කො ආගතො''ති? ''සක්කො දෙවරාජා, ජම්බුකා''ති . ''කිං කාරණා''ති? ''මං උපට්ඨාතුමෙවා''ති. ''කිං පන ත්වං සක්කදෙවරාජතොපි උත්තරිතරො''ති? ''ආම, ජම්බුක, සක්කතොපි උත්තරිතරොම්හි, එසො පන මය්හං ගිලානුපට්ඨාකො කප්පියකාරකසාමණෙරසදිසො''ති. ''පච්ඡිමයාමෙ සකලං අරඤ්ඤං ඔභාසෙත්වා කො ආගතො''ති? ''යං ලොකෙ බ්‍රාහ්මණාදයො ඛිපිත්වා පක්ඛලිත්වා 'නමො මහාබ්‍රහ්මුනො'ති වදන්ති, සො එව මහාබ්‍රහ්මා''ති. ''කිං පන ත්වං මහාබ්‍රහ්මතොපි උත්තරිතරො''ති? ''ආම, ජම්බුක, අහඤ්හි බ්‍රහ්මුනාපි අතිබ්‍රහ්මා''ති. ''අච්ඡරියොසි ත්වං, මහාසමණ, මය්හං පන පඤ්ච පඤ්ඤාස වස්සානි ඉධ වසන්තස්ස එතෙසු එකොපි මං උපට්ඨාතුං නාගතපුබ්බො. අහඤ්හි එත්තකං අද්ධානං වාතභක්ඛො හුත්වා ඨිතකොව වීතිනාමෙසිං, න තාව තෙ මය්හං උපට්ඨානං ආගතපුබ්බා''ති.

අථ නං සත්ථා ආහ – ජම්බුක, ත්වං ලොකස්මිං අන්ධබාලං මහාජනං වඤ්චයමානො මම්පි වඤ්චෙතුකාමො ජාතො, නනු ත්වං පඤ්චපඤ්ඤාස වස්සානි ගූථමෙව ඛාදි, භූමියංයෙව නිපජ්ජි, නග්ගො හුත්වා විචරි, තාලට්ඨිඛණ්ඩෙන කෙසෙ ලුඤ්චි. අථ ච පන ලොකං වඤ්චෙන්තො ''අහං වාතභක්ඛො, එකපාදෙන තිට්ඨාමි, න නිසීදාමි, න නිපජ්ජාමී''ති වදෙසි, ''මමම්පි වඤ්චෙතුකාමොසි පුබ්බෙපි ත්වං පාපිකං ලාමිකං දිට්ඨිං නිස්සාය එත්තකං කාලං ගූථභක්ඛො භූමිසයො නග්ගො විචරන්තො තාලට්ඨිඛණ්ඩෙන කෙසලුඤ්චනං පත්තො, ඉදානිපි පාපිකං ලාමිකං දිට්ඨිමෙව ගණ්හාසී''ති. ''කිං පන මයා කතං, මහාසමණා''ති? අථස්ස සත්ථා පුබ්බෙ කතකම්මං ආචික්ඛි. තස්ස සත්ථරි කථෙන්තෙයෙව සංවෙගො උප්පජ්ජි, හිරොත්තප්පං උපට්ඨිතං, සො උක්කුටිකො නිසීදි. අථස්ස සත්ථා

උදකසාටිකං ඛිපිත්වා අදාසි. සො තං නිවාසෙත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. සත්ථාපිස්ස අනුපුබ්බිං කථං කථෙත්වා ධම්මං දෙසෙසි. සො දෙසනාවසානෙ සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා උට්ඨායාසනා පබ්බජ්ජඤ්ච උපසම්පදඤ්ච යාචි. එත්තාවතා තස්ස පුරිමකම්මං පරික්ඛීණං. අයඤ්හි ඛීණාසවමහාථෙරං චතූහි අක්කොසෙහි අක්කොසිත්වා යාවායං මහාපථවී තිගාවුතාධිකං යොජනං උස්සන්නා, තාව අවීචිම්හි පච්චිත්වා තත්ථ පක්කාවසෙසෙන පඤ්චපඤ්ඤාස වස්සානි ඉමං විප්පකාරං පත්තො. තෙනස්ස තං කම්මං ඛීණං. වීසති පන වස්සසහස්සානි ඉමිනා කතස්ස සමණධම්මස්ස ඵලං නාසෙතුං න සක්කා. තස්මා සත්ථා දක්ඛිණහත්ථං පසාරෙත්වා ''එහි, භික්ඛු, චර බ්‍රහ්මචරියං සම්මා දුක්ඛස්ස අන්තකිරියායා''ති ආහ. තාවදෙවස්ස ගිහිලිඞ්ගං අන්තරධායි අට්ඨපරික්ඛාරධරො සට්ඨිවස්සිකමහාථෙරො විය අහොසි.

අඞ්ගමගධවාසීනං තස්ස සක්කාරං ගහෙත්වා ආගතදිවසො කිරෙස, තස්මා උභයරට්ඨවාසිනො සක්කාරං ගහෙත්වා ආගතා තථාගතං දිස්වා ''කිං නු ඛො අම්හාකං අය්‍යො ජම්බුකො මහා, උදාහු සමණො ගොතමො''ති චින්තෙත්වා ''සචෙ සමණො ගොතමො මහා භවෙය්‍ය, අයං සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකං ගච්ඡෙය්‍ය, ජම්බුකාජීවකස්ස පන මහන්තතාය සමණො ගොතමො ඉමස්ස සන්තිකං ආගතො''ති චින්තයිංසු. සත්ථා මහාජනස්ස පරිවිතක්කං ඤත්වා, ''ජම්බුක, තව උපට්ඨාකානං කඞ්ඛං ඡින්දාහී''ති ආහ, සො ''අහම්පි, භන්තෙ, එත්තකමෙව පච්චාසීසාමී''ති වත්වා චතුත්ථජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා උට්ඨාය තාලප්පමාණං වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා ''සත්ථා මෙ, භන්තෙ භගවා, සාවකොහමස්මී''ති වත්වා ඔරුය්හ වන්දිත්වා පුන ද්විතාලමත්තං තිතාලමත්තන්ති එවං සත්තතාලමත්තං වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා ඔරුය්හ අත්තනො සාවකභාවං ජානාපෙසි. තං දිස්වා මහාජනො ''අහො බුද්ධා නාම අච්ඡරියා අනොපමගුණා''ති චින්තෙසි. සත්ථා මහාජනෙන සද්ධිං කථෙන්තො එවමාහ – ''අයං එත්තකං කාලං තුම්හෙහි ආහතං සක්කාරං කුසග්ගෙන ජිව්හග්ගෙ ඨපෙත්වා 'තපචරණං පූරෙමී'ති ඉධ නිවුට්ඨො, සචෙපි ඉමිනා උපායෙන වස්සසතං තපචරණං පූරෙය්‍ය, යා චස්ස ඉදානි කාලං වා භත්තං වා කුක්කුච්චායිත්වා අභුඤ්ජන්තස්ස භත්තච්ඡෙදනකුසලචෙතනා, තස්සා තං තපචරණං සොළසිං කලම්පි න අග්ඝතී''ති අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

70. ''මාසෙ මාසෙ කුසග්ගෙන, බාලො භුඤ්ජෙය්‍ය භොජනං;
න සො සඞ්ඛාතධම්මානං, කලං අග්ඝති සොළසි''න්ති.

තස්සත්ථො – සචෙ **බාලො** අපරිඤ්ඤාතධම්මො සීලාදිගුණා පරිබාහිරො තිත්ථායතනෙ පබ්බජිතො ''තපචරණං පූරෙස්සාමී''ති මාසෙ මාසෙ පත්තෙ කුසග්ගෙන භොජනං භුඤ්ජන්තො වස්සසතං භුඤ්ජෙය්‍ය භොජනං. **න සො සඞ්ඛාතධම්මානං, කලං අග්ඝති සොළසින්ති** සඞ්ඛාතධම්මා වුච්චන්ති ඤාතධම්මා තුලිතධම්මා. තෙසු හෙට්ඨිමකොටියා සොතාපන්නො සඞ්ඛාතධම්මො, උපරිමකොටියා ඛීණාසවො. ඉමෙසං සඞ්ඛාතධම්මානං සො බාලො කලං න අග්ඝති සොළසින්ති පුග්ගලාධිට්ඨානා දෙසනා. අයං පනෙත්ථ අත්ථො – යා චස්ස තථා තපචරණං පූරෙන්තස්ස වස්සසතං චෙතනා යා ච සඞ්ඛාතධම්මානං කාලං වා භත්තං වා කුක්කුච්චායිත්වා අභුඤ්ජන්තානං එකා භත්තච්ඡෙදනකුසලචෙතනා, තස්සා චෙතනාය සා තාව දීඝරත්තං පවත්තචෙතනා සොළසිං කලං න අග්ඝති. ඉදං වුත්තං හොති – යං තස්සා සඞ්ඛාතධම්මානං චෙතනාය ඵලං, තං සොළස කොට්ඨාසෙ කත්වා තතො එකෙකං පුන සොළස සොළස කොට්ඨාසෙ කත්වා තතො එකස්ස කොට්ඨාසස්ස යං ඵලං, තදෙව තස්ස බාලස්ස තපචරණතො මහප්ඵලතරන්ති.

දෙසනාවසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

ජම්බුකත්ථෙරවත්ථු එකාදසමං.

12. අහිපෙතවත්ථු

න හි පාපං කතං කම්මන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං අහිපෙතං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි දිවසෙ ජටිලසහස්සස්ස අබ්භන්තරො ආයස්මා ලක්ඛණත්ථෙරො ච මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො ච ''රාජගහෙ පිණ්ඩාය චරිස්සාමා''ති ගිජ්ඣකූටතො ඔතරන්ති. තෙසු ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො එකං අහිපෙතං දිස්වා සිතං පාත්වාකාසි. අථ නං ලක්ඛණත්ථෙරො ''කස්මා, ආවුසො, සිතං පාතුකරොසී''ති සිතකාරණං පුච්ඡි. ''අකාලො, ආවුසො ලක්ඛණ, ඉමස්ස පඤ්හස්ස, භගවතො සන්තිකෙ මං පුච්ඡෙය්‍යාසී''ති ථෙරො ආහ. තෙසු රාජගහෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා භගවතො සන්තිකං ගන්ත්වා නිසින්නෙසු ලක්ඛණත්ථෙරො පුච්ඡි, ''ආවුසො, මොග්ගල්ලාන, ත්වං ගිජ්ඣකූටා ඔතරන්තො සිතං පාතුකරිත්වා මයා සිතකාරණං පුට්ඨො 'භගවතො සන්තිකෙ මං පුච්ඡෙය්‍යාසී'ති අවච, කථෙහි ඉදානි තං කාරණ''න්ති. ථෙරො ආහ – ''අහං, ආවුසො, එකං පෙතං දිස්වා සිතං පාත්වාකාසිං. තස්ස එවරූපො අත්තභාවො – මනුස්සසීසං විය අස්ස සීසං, අහිස්ස විය සෙසො අත්තභාවො, අහිපෙතො නාමෙස පමාණතො පඤ්චවීසතියොජනිකො, තස්ස සීසතො උට්ඨිතා අග්ගිජාලා යාව නඞ්ගුට්ඨා ගච්ඡන්ති, නඞ්ගුට්ඨතො උට්ඨිතා අග්ගිජාලා යාව සීසා, මජ්ඣෙ සීසතො උට්ඨිතා ද්වෙ පස්සානි ගච්ඡන්ති, ද්වීහි පස්සෙහි උට්ඨිතා මජ්ඣෙ ඔතරන්තී''ති . ද්වින්නංයෙව කිර පෙතානං අත්තභාවො පඤ්චවීසතියොජනිකො, අවසෙසානං තිගාවුතප්පමාණො. ඉමස්ස චෙව අහිපෙතස්ස කාකපෙතස්ස ච පඤ්චවීසතියොජනිකො. තෙසු අයං තාව අහිපෙතො.

කාකපෙතම්පි මහාමොග්ගල්ලානො ගිජ්ඣකූටමත්ථකෙ පච්චමානං දිස්වා තස්ස පුබ්බකම්මං පුච්ඡන්තො ඉමං ගාථමාහ –

‘‘පඤ්චයොජනිකා ජිව්හා, සීසං තෙ නවයොජනං;
කායො අච්චුග්ගතො තුය්හං, පඤ්චවීසතියොජනං;
කිං නු කම්මං කරිත්වාන, පත්තොසි දුක්ඛමීදිස’’න්ති.

අථස්ස පෙතො ආචික්ඛන්තො –

‘‘අහං භන්තෙ මොග්ගල්ලාන, කස්සපස්ස මහෙසිනො;
සඞ්ඝස්ස ආහතං භත්තං, ආහාරෙසිං යදිච්ඡක’’න්ති. –

ගාථං වත්වා ආහ – ‘‘භන්තෙ, කස්සපබුද්ධකාලෙ සම්බහුලා භික්ඛූ ගාමං පිණ්ඩාය පවිසිංසු,. මනුස්සා ථෙරෙ දිස්වා සම්පියායමානා ආසනසාලායං නිසීදාපෙත්වා පාදෙ ධොවිත්වා තෙලං මක්ඛෙත්වා යාගුං පායෙත්වා ඛජ්ජකං දත්වා පිණ්ඩපාතකාලං ආගමයමානා ධම්මං සුණන්තා නිසීදිංසු. ධම්මකථාවසානෙ ථෙරානං පත්තෙ ආදාය අත්තනො අත්තනො ගෙහා නානග්ගරසභොජනස්ස පූරෙත්වා ආහරිංසු. තදා අහං කාකො හුත්වා ආසනසාලාය ඡදනපිට්ඨෙ නිලීනො තං දිස්වා එකෙන ගහිතපත්තතො තික්ඛත්තුං මුඛං පූරෙන්තො තයො කබළෙ අග්ගහෙසිං. තං පන භත්තං නෙව සඞ්ඝස්ස සන්තකං, න සඞ්ඝස්ස නියමෙත්වා දින්නං, න භික්ඛූහි ගහිතාවසෙසකං. අත්තනො අත්තනො ගෙහං නෙත්වා මනුස්සෙහි භුඤ්ජිතබ්බකං, කෙවලං සඞ්ඝං උද්දිස්ස අභිහටමත්තමෙව. තතො මයා තයො කබළා ගහිතා, එත්තකං මෙ පුබ්බකම්මං. ස්වාහං කාලං කත්වා තස්ස කම්මස්ස විපාකෙන අවීචිම්හි පච්චිත්වා තත්ථ පක්කාවසෙසෙන ඉදානි ගිජ්ඣකූටෙ කාකපෙතො හුත්වා නිබ්බත්තො ඉමං දුක්ඛං පච්චානුභොමී’’ති. ඉදං කාකපෙතස්ස වත්ථු.

ඉධ පන ථෙරො ‘‘අහිපෙතං දිස්වා සිතං පාත්වාකාසි’’න්ති ආහ. අථස්ස සත්ථා සක්ඛී හුත්වාපි උට්ඨාය ‘‘සච්චං, භික්ඛවෙ, මොග්ගල්ලානො ආහ. මයාපෙස සම්බොධිපත්තදිවසෙයෙව දිට්ඨො, අපිචාහං ‘යෙ මෙ වචනං න සද්දහෙය්‍යුං, තෙසං අහිතාය භවෙය්‍යා’ති පරානුද්දයාය න කථෙසි’’න්ති ආහ. **ලක්ඛණසංයුත්තෙපි** (සං. නි. 2.202 ආදයො) හි මහාමොග්ගල්ලානෙන දිට්ඨකාලෙයෙව සත්ථා තස්ස සක්ඛී හුත්වා විනීතවත්ථූනි කථෙසි, ඉදම්පි තෙන තථෙව කථිතං. තං සුත්වා භික්ඛූ තස්ස පුබ්බකම්මං පුච්ඡිංසු. සත්ථාපි තෙසං කථෙසි –

අතීතෙ කිර බාරාණසිං නිස්සාය නදීතීරෙ පච්චෙකබුද්ධස්ස පණ්ණසාලං කරිංසු. සො තත්ථ විහරන්තො නිබද්ධං නගරෙ පිණ්ඩාය චරති. නාගරාපි සායංපාතං ගන්ධපුප්ඵාදිහත්ථා පච්චෙකබුද්ධස්සුපට්ඨානං ගච්ඡන්ති. එකො බාරාණසිවාසී පුරිසො තං මග්ගං නිස්සාය ඛෙත්තං කසි. මහාජනො සායංපාතං පච්චෙකබුද්ධස්සුපට්ඨානං ගච්ඡන්තො තං ඛෙත්තං මද්දන්තො ගච්ඡති. කස්සකො ච ‘‘මා මෙ ඛෙත්තං මද්දථා’’ති වාරෙන්තොපි වාරෙතුං නාසක්ඛි. අථස්ස එතදහොසි – ‘‘සචෙ ඉමස්මිං ඨානෙ පච්චෙකබුද්ධස්ස පණ්ණසාලා න භවෙය්‍ය, න මෙ ඛෙත්තං මද්දෙය්‍යු’’න්ති. සො පච්චෙකබුද්ධස්ස පිණ්ඩාය පවිට්ඨකාලෙ පරිභොගභාජනානි භින්දිත්වා පණ්ණසාලං ඣාපෙසි. පච්චෙකබුද්ධො තං ඣාමං දිස්වා යථාසුඛං පක්කාමි. මහාජනො ගන්ධමාලං ආදාය ආගතො ඣාමපණ්ණසාලං දිස්වා ‘‘කහං නු ඛො නො අය්‍යො ගතො’’ති ආහ. සොපි මහාජනෙනෙව සද්ධිං ගතො මහාජනමජ්ඣෙ ඨිතකොව එවමාහ – ‘‘මයා තස්ස පණ්ණසාලා ඣාපිතා’’ති. අථ නං ‘‘ගණ්හථ, ඉමං පාපිමං නිස්සාය මයං පච්චෙකබුද්ධං දට්ඨුං න ලභිම්හා’’ති දණ්ඩාදීහි පොථෙත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපෙසුං. සො අවීචිම්හි නිබ්බත්තිත්වා යාවායං මහාපථවී යොජනමත්තං උස්සන්නා, තාව නිරයෙ පච්චිත්වා පක්කාවසෙසෙන ගිජ්ඣකූටෙ අහිපෙතො හුත්වා නිබ්බත්ති. සත්ථා ඉදං තස්ස පුබ්බකම්මං කථෙත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, පාපකම්මං නාමෙතං ඛීරසදිසං, යථා ඛීරං දුය්හමානමෙව න පරිණමති. තථා කම්මං කයිරමානමෙව න විපච්චති. යදා පන විපච්චති, තදා එවරූපෙන දුක්ඛෙන සොචතී’’ති අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

71. ‘‘න හි පාපං කතං කම්මං, සජ්ජුඛීරංව මුච්චති;
ඩහන්තං බාලමන්වෙති, භස්මච්ඡන්නොව පාවකො’’ති.

තත්ථ **සජ්ජුඛීරං වාති** තං ඛණංයෙව ධෙනුයා ථනෙහි නික්ඛන්තං අබ්භුණ්හං ඛීරං න මුච්චති න පරිණමති. ඉදං වුත්තං හොති – යථා ඉදං සජ්ජුඛීරං තං ඛණඤ්ඤෙව න මුච්චති න පරිණමති න පකතිං විජහති. යස්මිං පන භාජනෙ දුහිත්වා ගහිතං යාව තත්ථ තක්කාදිඅම්බිලං න පක්ඛිපති, යාව දධිභාජනාදිකං අම්බිලභාජනං න පාපුණාති, තාව පකතිං අවිජහිත්වා පච්ඡා ජහති, එවමෙව පාපකම්මම්පි කරියමානමෙව න විපච්චති. යදි විපච්චෙය්‍ය, න කොචි පාපකම්මං කාතුං විසහෙය්‍ය. යාව පන කුසලාභිනිබ්බත්තා ඛන්ධා ධරන්ති, තාව නං තෙ රක්ඛන්ති. තෙසං භෙදා අපායෙ නිබ්බත්තක්ඛන්ධෙසු විපච්චති, විපච්චමානඤ්ච **ඩහන්තං බාලමන්වෙති.**‘‘කිං විය’’ති? **‘‘භස්මච්ඡන්නොව පාවකො’’**ති. යථා හි ඡාරිකාය පටිච්ඡන්නො වීතච්චිතඞ්ගාරො අක්කන්තොපි ඡාරිකාය පටිච්ඡන්නත්තා න තාව ඩහති, ඡාරිකං පන තාපෙත්වා චම්මාදීනං ඩහනවසෙන යාව මත්ථලුඞ්ගා ඩහන්තො ගච්ඡති, එවමෙව පාපකම්මම්පි යෙන කතං හොති, තං බාලං දුතියෙ වා තතියෙ වා අත්තභාවෙ නිරයාදීසු නිබ්බත්තං ඩහන්තං අනුගච්ඡතීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපන්නාදයො අහෙසුන්ති.

අභිපෙතවත්ථු ද්වාදසමං.

13. සට්ඨිකූටපෙතවත්ථු

යාවදෙව අනත්ථායාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො සට්ඨිකූටපෙතං ආරබ්භ කථෙසි.

පුරිමනයෙනෙව හි මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො ලක්ඛණත්ථෙරෙන සද්ධිං ගිජ්ඣකූටා ඔරොහන්තො අඤ්ඤතරස්මිං පදෙසෙ සිතං පාත්වාකාසි. ථෙරෙන සිතකාරණං පුට්ඨො ''භගවතො සන්තිකෙ මං පුච්ඡෙය්‍යාසී''ති වත්වා පිණ්ඩාය චරිත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා නිසින්නකාලෙ පුන පුට්ඨො ආහ – ''අහං, ආවුසො, එකං පෙතං අද්දසං තිගාවුතප්පමාණෙන අත්තභාවෙන, තස්ස සට්ඨි අයකූටසහස්සානි ආදිත්තානි සම්පජ්ජලිතානි උපරිමත්ථකෙ පතිත්වා පතිත්වා උට්ඨහන්ති සීසං භින්දන්ති, භින්නං භින්නං පුන සමුට්ඨහති , ඉමිනා අත්තභාවෙන මයා එවරූපො අත්තභාවො න දිට්ඨපුබ්බො, අහං තං දිස්වා සිතං පාත්වාකාසි''න්ති. පෙතවත්ථුස්මිඤ්හි –

> ''සට්ඨි කූටසහස්සානි, පරිපුණ්ණානි සබ්බසො;
> සීසෙ තුය්හං නිපතන්ති, වොභින්දන්තෙව මත්ථක''න්ති. (පෙ. ව. 808, 810, 813) ආදි –

ඉමමෙව පෙතං සන්ධාය වුත්තං. සත්ථා ථෙරස්ස කථං සුත්වාව, ''භික්ඛවෙ, මයාපෙස සත්තො බොධිමණ්ඩෙ නිසින්නෙනෙව දිට්ඨො 'යෙ ච පන මෙ වචනං න සද්දහෙය්‍යුං, තෙසං අහිතාය භවෙය්‍යා'ති පරෙසං අනුකම්පාය න කථෙසිං, ඉදානි පන මොග්ගල්ලානස්ස සක්ඛී හුත්වා කථෙමී''ති ආහ. තං සුත්වා භික්ඛූ තස්ස පුබ්බකම්මං පුච්ඡිංසු. සත්ථාපි නෙසං කථෙසි –

අතීතෙ කිර බාරාණසියං සාළිත්තකසිප්පෙ නිප්ඵත්තිං පත්තො එකො පීඨසප්පි අහොසි. සො නගරද්වාරෙ එකස්ස වටරුක්ඛස්ස හෙට්ඨා නිසින්නො සක්ඛරානි ඛිපිත්වා තස්ස පණ්ණානි ඡින්දන්තො ''හත්ථිරූපකං නො දස්සෙහි, අස්සරූපකං නො දස්සෙහී''ති ගාමදාරකෙහි වුච්චමානො ඉච්ඡිතිච්ඡිතානි රූපානි දස්සෙත්වා තෙසං සන්තිකා ඛාදනීයාදීනි ලභති. අථෙකදිවසං රාජා උය්‍යානං ගච්ඡන්තො තං පදෙසං පාපුණි. දාරකා පීඨසප්පිං පාරොහන්තරෙ කත්වා පලායිංසු. රඤ්ඤො ඨිතමජ්ඣන්හිකෙ රුක්ඛමූලං පවිට්ඨස්ස ඡිද්දාවඡිද්දච්ඡායා සරීරං ඵරි. සො ''කිං නු ඛො එත''න්ති උද්ධං ඔලොකෙන්තො රුක්ඛපණ්ණෙසු හත්ථිරූපකාදීනි දිස්වා ''කස්සෙතං කම්ම''න්ති පුච්ඡිත්වා ''පීඨසප්පිනො''ති සුත්වා තං පක්කොසාපෙත්වා ආහ – ''මය්හං පුරොහිතො අතිමුඛරො අප්පමත්තකෙපි වුත්තෙ බහුං භණන්තො මං උපද්දවෙති, සක්ඛිස්සසි තස්ස මුඛෙ නාළිමත්තා අජලණ්ඩිකා ඛිපිතු''න්ති? ''සක්ඛිස්සාමි, දෙව. අජලණ්ඩිකා ආහරාපෙත්වා පුරොහිතෙන සද්ධිං තුම්හෙ අන්තොසාණියං නිසීදථ, අහමෙත්ථ කත්තබ්බං ජානිස්සාමී''ති. අථ රාජා තථා කාරෙසි. ඉතරො කත්තරියග්ගෙන සාණියා ඡිද්දං කත්වා පුරොහිතස්ස රඤ්ඤා සද්ධිං කථෙන්තස්ස මුඛෙ විවටමත්තෙ එකෙකං අජලණ්ඩිකං ඛිපි. පුරොහිතො මුඛං පවිට්ඨං පවිට්ඨං ගිලි. පීඨසප්පී ඛීණාසු අජලණ්ඩිකාසු සාණිං චාලෙසි. රාජා තාය සඤ්ඤාය අජලණ්ඩිකානං ඛීණභාවං ඤත්වා ආහ – ''ආචරිය, අහං තුම්හෙහි සද්ධිං කථෙන්තො කථං නිත්ථරිතුං න සක්ඛිස්සාමි, තුම්හෙ අතිමුඛරතාය නාළිමත්තා අජලණ්ඩිකා ගිලන්තාපි තුණ්හීභාවං නාපජ්ජථා''ති. බ්‍රාහ්මණො මඞ්කුභාවං ආපජ්ජිත්වා තතො පට්ඨාය මුඛං විවරිත්වා රඤ්ඤා සද්ධිං සල්ලපිතුං නසක්ඛි. රාජා පීඨසප්පිගුණං අනුස්සරිත්වා තං පක්කොසාපෙත්වා ''තං නිස්සාය මෙ සුඛං ලද්ධ''න්ති තුට්ඨො තස්ස සබ්බට්ඨකං නාම ධනං දත්වා නගරස්ස චතූසු දිසාසු චත්තාරො වරගාමෙ අදාසි. තමත්ථං විදිත්වා රඤ්ඤො අත්ථධම්මානුසාසකො අමච්චො ඉමං ගාථමාහ –

> ''සාධු ඛො සිප්පකං නාම, අපි යාදිස කීදිසං;
> පස්ස ඛඤ්ජප්පහාරෙන, ලද්ධා ගාමා චතුද්දිසා''ති. (ජා. 1.1.107);

සො පන අමච්චො තෙන සමයෙන අයමෙව භගවා අහොසි. අථෙකො පුරිසො පීඨසප්පිනා ලද්ධසම්පත්තිං දිස්වා චින්තෙසි – ''අයං නාම පීඨසප්පී හුත්වා ඉමං සිප්පං නිස්සාය මහාසම්පත්තිං පත්තො, මයාපෙතං සික්ඛිතුං වට්ටතී''ති. සො තං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා ''ඉදං මෙ , ආචරිය, සිප්පං දෙථා''ති ආහ. ''න සක්කා, තාත, දාතු''න්ති. සො තෙන පටික්ඛිත්තො ''හොතු, ආරාධෙස්සාමි න''න්ති තස්ස හත්ථපාදපරිකම්මාදීනි කරොන්තො චිරස්සං තං ආරාධෙත්වා පුනප්පුනං යාචි, පීඨසප්පී ''අයං මෙ අතිවිය උපකාරො''ති තං පටිබාහිතුං අසක්කොන්තො සිප්පං සික්ඛාපෙත්වා ''නිප්ඵන්නං තෙ, තාත, සිප්පං, ඉදානි කිං කරිස්සසී''ති ආහ. ''බහි ගන්ත්වා සිප්පං වීමංසිස්සාමී''ති. ''කිං කරිස්සසී''ති? ''ගාවිං වා මනුස්සං වා පහරිත්වා මාරෙස්සාමී''ති. ''තාත, ගාවිං මාරෙන්තස්ස සතං දණ්ඩො හොති මනුස්සං මාරෙන්තස්ස සහස්සං, ත්වං සපුත්තදාරොපි තං නිත්ථරිතුං න සක්ඛිස්සසි, මා විනස්ස, යම්හි පහටෙ දණ්ඩො නත්ථි, තාදිසං නිමාතාපිතිකං කඤ්චි උපධාරෙහී''ති. සො ''සාධූ''ති සක්ඛරා උච්ඡඞ්ගෙ කත්වා තාදිසං උපධාරයමානො විචරන්තො ගාවිං දිස්වා ''අයං සසාමිකා''ති පහරිතුං න විසහි, මනුස්සං දිස්වා ''අයං සමාතාපිතිකො''ති පහරිතුං න විසහි.

තෙන සමයෙන සුනෙත්තො නාම පච්චෙකබුද්ධො තං නගරං නිස්සාය පණ්ණසාලාය විහරති. සො තං පිණ්ඩාය පවිසන්තං නගරද්වාරන්තරෙ දිස්වා ''අයං නිමාතාපිතිකො, ඉමස්මිං පහටෙ දණ්ඩො නත්ථි, ඉමං පහරිත්වා සිප්පං වීමංසිස්සාමී''ති පච්චෙකබුද්ධස්ස දක්ඛිණකණ්ණසොතං සන්ධාය සක්ඛරං ඛිපි. සා දක්ඛිණකණ්ණසොතෙන

පවිසිත්වා වාමෙන නික්ඛමි, දුක්ඛා වෙදනා උප්පජ්ජි. පච්චෙකබුද්ධො භික්ඛාය චරිතුං නාසක්ඛි, ආකාසෙන පණ්ණසාලං ගන්ත්වා පරිනිබ්බායි. මනුස්සා පච්චෙකබුද්ධෙ අනාගච්ඡන්තෙ ''කිඤ්චි අඵාසුකං භවිස්සතී''ති චින්තෙත්වා තත්ථ ගන්ත්වා තං පරිනිබ්බුතං දිස්වා රොදිංසු පරිදෙවිංසු. සොපි මහාජනං ගච්ඡන්තං දිස්වා තත්ථ ගන්ත්වා පච්චෙකබුද්ධං සඤ්ජානිත්වා ''අයං පිණ්ඩාය පවිසන්තො ද්වාරන්තරෙ මම සම්මුඛීභූතො, අහං අත්තනො සිප්පං වීමංසන්තො ඉමං පහරි''න්ති ආහ. මනුස්සා ''ඉමිනා කිර පාපකෙන පච්චෙකබුද්ධො පහටො, ගණ්හථ ගණ්හථා''ති පොථෙත්වා තත්ථෙව නං ජීවිතක්ඛයං පාපෙසුං. සො අවීචිම්හි නිබ්බත්තිත්වා යාවායං මහාපථවී යොජනමත්තං උස්සන්නා, තාව පච්චිත්වා විපාකාවසෙසෙන ගිජ්ඣකූටමත්ථකෙ සට්ඨිකූටපෙතො හුත්වා නිබ්බත්ති. සත්ථා තස්ස ඉමං පුබ්බකම්මං කථෙත්වා, ''භික්ඛවෙ, බාලස්ස නාම සිප්පං වා ඉස්සරියං වා උප්පජ්ජමානං අනත්ථාය උප්පජ්ජති. බාලො හි සිප්පං වා ඉස්සරියං වා ලභිත්වා අත්තනො අනත්ථමෙව කරොතී''ති අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ.

72. ''යාවදෙව අනත්ථාය, ඤත්තං බාලස්ස ජායති;
හන්ති බාලස්ස සුක්කංසං, මුද්ධමස්ස විපාතය''න්ති.

තත්ථ **යාවදෙවා**ති අවධිපරිච්ඡෙදනත්ථෙ නිපාතො. **ඤත්තන්**ති ජානනසභාවො. යං සිප්පං ජානාති , යම්හි වා ඉස්සරියෙ යසෙ සම්පත්තියඤ්ච ඨිතො ජනෙන ඤායති, පාකටො පඤ්ඤාතො හොති, තස්සෙතං නාමං. සිප්පං වා හි ඉස්සරියාදිභාවො වා බාලස්ස අනත්ථායෙව ජායති. තං නිස්සාය සො අත්තනො අනත්ථමෙව කරොති. **හන්තී**ති විනාසෙති. **සුක්කංසන්**ති කුසලකොට්ඨාසං, බාලස්ස හි සිප්පං වා ඉස්සරියං වා උප්පජ්ජමානං කුසලකොට්ඨාසං ඝාතෙන්තමෙව උප්පජ්ජති. **මුද්ධන්**ති පඤ්ඤායෙතං නාමං. **විපාතයන්**ති විද්ධංසයමානං. තස්ස හි තං සුක්කංසං හනන්තං පඤ්ඤාසඞ්ඛාතං මුද්ධං විපාතෙන්තං විද්ධංසෙන්තමෙව හන්තීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු.

සට්ඨිකූටපෙතවත්ථු තෙරසමං.

14. චිත්තගහපතිවත්ථු

අසන්තං භාවනමිච්ඡෙය්‍යාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සුධම්මත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි. දෙසනා මච්ඡිකාසණ්ඩෙ සමුට්ඨාය සාවත්ථියං නිට්ඨිතා.

මච්ඡිකාසණ්ඩනගරස්මිඤ්හි චිත්තො නාම ගහපති පඤ්චවග්ගියානං අබ්භන්තරං මහානාමත්ථෙරං නාම පිණ්ඩාය චරමානං දිස්වා තස්ස ඉරියාපථෙ පසීදිත්වා පත්තං ආදාය ගෙහං පවෙසෙත්වා භොජෙත්වා භත්තකිච්චාවසානෙ ධම්මකථං සුණන්තො සොතාපත්තිඵලං පත්වා අචලසද්ධො හුත්වා අම්බාටකවනං නාම අත්තනො උය්‍යානං සඞ්ඝාරාමං කත්තුකාමො ථෙරස්ස හත්ථෙ උදකං පාතෙත්වා නිය්‍යාදෙසි. තස්මිං ඛණෙ ''පතිට්ඨිතං බුද්ධසාසන''න්ති උදකපරියන්තං කත්වා මහාපථවී කම්පි. මහාසෙට්ඨි උය්‍යානෙ මහාවිහාරං කාරෙත්වා සබ්බදිසාහි ආගතානං භික්ඛූනං විවටද්වාරො අහොසි. මච්ඡිකාසණ්ඩෙ සුධම්මත්ථෙරො නාම නෙවාසිකො අහොසි.

අපරෙන සමයෙන චිත්තස්ස ගුණකථං සුත්වා ද්වෙ අග්ගසාවකා තස්ස සඞ්ගහං කත්තුකාමා මච්ඡිකාසණ්ඩං අගමංසු. චිත්තො ගහපති තෙසං ආගමනං සුත්වා අඩ්ඪයොජනමග්ගං පච්චුග්ගන්ත්වා තෙ ආදාය අත්තනො විහාරං පවෙසෙත්වා ආගන්තුකවත්තං කත්වා, ''භන්තෙ, ථොකං ධම්මකථං සොතුකාමොම්හී''ති ධම්මසෙනාපතිං යාචි. අථ නං ථෙරො, ''උපාසක, අද්ධානෙන ආගතාම්හා කිලන්තරූපා. අපිච ථොකං සුණාහී''ති තස්ස ධම්මං කථෙසි. සො ථෙරස්ස ධම්මං සුණන්තොව අනාගාමිඵලං පාපුණි. සො ද්වෙ අග්ගසාවකෙ වන්දිත්වා, ''භන්තෙ, ස්වෙ භික්ඛුසහස්සෙන සද්ධිං මම ගෙහෙ භික්ඛං ගණ්හථා''ති නිමන්තෙත්වා පච්ඡා නෙවාසිකං සුධම්මත්ථෙරං ''තුම්හෙපි, භන්තෙ, ස්වෙ ථෙරෙහි සද්ධිං ආගච්ඡෙය්‍යාථා''ති නිමන්තෙසි. සො ''අයං මං පච්ඡා නිමන්තෙතී''ති කුද්ධො පටික්ඛිපිත්වා පුනප්පුනං යාචියමානොපි පටික්ඛිපි එව. උපාසකො ''පඤ්ඤායිස්සථ, භන්තෙ''ති පක්කමිත්වා පුනදිවසෙ අත්තනො නිවෙසනෙ මහාදානං සජ්ජෙසි. සුධම්මත්ථෙරොපි පච්චූසකාලෙයෙව ''කීදිසො නු ඛො ගහපතිනා අග්ගසාවකානං සක්කාරො සජ්ජිතො, ස්වෙ ගන්ත්වා පස්සිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා පාතොව පත්තචීවරං ආදාය තස්ස ගෙහං අගමාසි.

සො ගහපතිනා ''නිසීදථ, භන්තෙ''ති වුච්චමානොපි ''නාහං නිසීදාමි, පිණ්ඩාය චරිස්සාමී''ති වත්වා අග්ගසාවකානං පටියාදිතං සක්කාරං ඔලොකෙත්වා ගහපතිං ජාතියා ඝට්ටෙතුකාමො ''උළාරො තෙ, ගහපති, සක්කාරො, අපිචෙත්ථ එකඤ්ඤෙව නත්ථී''ති ආහ. ''කිං, භන්තෙ''ති? ''තිලසංගුළිකා, ගහපතී''ති වත්වා ගහපතිනා කාකොපමාය අපසාදිතො කුජ්ඣිත්වා ''එසො තෙ, ගහපති, ආවාසො, පක්කමිස්සාමහ''න්ති වත්වා යාවතතියං වාරියමානොපි පක්කමිත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා චිත්තෙන ච අත්තනා ච වුත්තවචනං ආරොචෙසි. සත්ථා ''තයා උපාසකො සද්ධො පසන්නො හීනෙන ඛුංසිතො''ති තස්සෙව දොසං ආරොපෙත්වා පටිසාරණීයකම්මං කාරාපෙත්වා ''ගච්ඡ, චිත්තගහපතිං ඛමාපෙහී''ති පෙසෙසි. සො තත්ථ ගන්ත්වා, ''ගහපති, මය්හමෙව සො දොසො, ඛමාහි මෙ''ති වත්වාපි ''නාහං ඛමාමී''ති තෙන පටික්ඛිත්තො මඞ්කුභූතො තං ඛමාපෙතුං නාසක්ඛි. පුනදෙව සත්ථු සන්තිකං

පච්චාගමාසි. සත්ථා ''නාස්ස උපාසකො ඛමිස්සතී''ති ජානන්තොපි ''මානත්ථද්ධො එස, තිංසයොජනං තාව මග්ගං ගන්ත්වා පච්චාගච්ඡතූ''ති ඛමනූපායං අනාචික්ඛිත්වාව උය්යොජෙසි. අථස්ස පුනාගතකාලෙ නිහතමානස්ස අනුදූතං දත්වා ''ගච්ඡ, ඉමිනා සද්ධිං ගන්ත්වා උපාසකං ඛමාපෙහී''ති වත්වා ''සමණෙන නාම 'මය්හං විහාරො, මය්හං නිවාසට්ඨානං, මය්හං උපාසකො, මය්හං උපාසිකා'ති මානං වා ඉස්සං වා කාතුං න වට්ටති. එවං කරොන්තස්ස හි ඉච්ඡාමානාදයො කිලෙසා වඩ්ඪන්තී''ති අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

73. ''අසන්තං භාවනමිච්ඡෙය්‍ය, පුරෙක්ඛාරඤ්ච භික්ඛුසු;
ආවාසෙසු ඉස්සරියං, පූජා පරකුලෙසු ච.

74. ''මමෙව කත මඤ්ඤන්තු, ගිහී පබ්බජිතා උභො.

මමෙවාතිවසා අස්සු, කිච්චාකිච්චෙසු කිස්මිචි;
ඉති බාලස්ස සඞ්කප්පො, ඉච්ඡා මානො ච වඩ්ඪති''ති.

තත්ථ **අසන්තන්**ති යො බාලො භික්ඛු අවිජ්ජමානං සම්භාවනං ඉච්ඡෙය්‍ය, ''අස්සද්ධොව සමානො 'සද්ධොති මං ජනො ජානාතූ'ති ඉච්ඡතී''ති. **පාපිච්ඡතා**නිද්දෙසෙ (විභ. 851) වුත්තනයෙනෙව බාලො ''අසද්ධො දුස්සීලො අප්පස්සුතො අප්පවිවිත්තො කුසීතො අනුපට්ඨිතස්සති අසමාහිතො දුප්පඤ්ඤො අඛීණාසවොව සමානො 'අහො වත මං ජනො අයං සද්ධො, සීලවා, බහුස්සුතො, පවිවිත්තො, ආරද්ධවීරියො, උපට්ඨිතස්සති, සමාහිතො, පඤ්ඤවා , ඛීණාසවො'ති ජානෙය්‍යා''ති ඉදං අසන්තසම්භාවනං ඉච්ඡති. **පුරෙක්ඛාර**න්ති පරිවාරං. ''අහො වත මං සකලවිහාරෙ භික්ඛූ පරිවාරෙත්වා පඤ්හං පුච්ඡන්තා විහරෙය්‍යු''න්ති එවං ඉච්ඡාචාරෙ ඨත්වා පුරෙක්ඛාරඤ්ච භික්ඛුසු ඉච්ඡති. **ආවාසෙසූ**ති සඞ්ඝිකෙසු ච ආවාසෙසු යානි විහාරමජ්ඣෙ පණීතසෙනාසනානි, තානි අත්තනො සන්දිට්ඨසම්භත්තාදීනං භික්ඛූනං ''තුම්හෙ ඉධ වසථා''ති විචාරෙන්තො සයම්පි වරතරං සෙනාසනං පලිබොධෙන්තො, සෙසානං ආගන්තුකභික්ඛූනං පච්චන්තිමානි ලාමකසෙනාසනානි චෙව අමනුස්සපරිග්ගහිතානි ච ''තුම්හෙ ඉධ වසථා''ති විචාරෙන්තො ආවාසෙසු ඉස්සරියං ඉච්ඡති. **පූජා පරකුලෙසු චා**ති නෙව මාතාපිතූනං න ඤාතකානං පරෙසුයෙව කුලෙසු ''අහො වතිමෙ මය්හමෙව දදෙය්‍යුං, න අඤ්ඤෙස''න්ති එවං චතුප්පච්චයෙහි පූජං ඉච්ඡති.

මමෙව කත මඤ්ඤන්තූති යස්ස ච බාලස්ස ''යංකිඤ්චි විහාරෙ උපොසථාගාරාදිකරණවසෙන කතං නවකම්මං, තං සබ්බං අම්හාකං ථෙරෙන කතන්ති එවං ගිහී ච පබ්බජිතා ච උභොපි මමෙව නිස්සාය කතං පරිකම්මං නිට්ඨිතං මඤ්ඤන්තූ''ති සඞ්කප්පො උප්පජ්ජති. **මමෙවාතිවසා** අස්සූති ''ගිහී ච පබ්බජිතා ච සබ්බෙපි මමෙව වසෙ වත්තන්තු, සකටගොණවාසිඵරසුආදීනි වා ලද්ධබ්බානි හොන්තු, අන්තමසො යාගුමත්තම්පි තාපෙත්වා පිවනාදීනි වා, එවරූපෙසු කිච්චාකිච්චෙසු ඛුද්දකමහන්තෙසු කරණීයෙසු කිස්මිඤ්චි එකකිච්චෙපි මමෙව වසෙ වත්තන්තු, මමෙව ආපුච්ඡිත්වා කරොන්තූ''ති සඞ්කප්පො උප්පජ්ජති. **ඉති බාලස්සා**ති යස්ස බාලස්ස සා ච ඉච්ඡා අයඤ්ච එවරූපො සඞ්කප්පො උප්පජ්ජති, තස්ස නෙව විපස්සනා, න මග්ගඵලානි වඩ්ඪන්ති. කෙවලං පනස්ස චන්දොදයෙ සමුද්දස්ස උදකං විය ඡසු ද්වාරෙසු උප්පජ්ජමානා තණ්හා චෙව නවවිධමානො ච වඩ්ඪතීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සුධම්මත්ථෙරොපි ඉමං ඔවාදං සුත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා උට්ඨායාසනා පදක්ඛිණං කත්වා තෙන අනුදූතෙන භික්ඛුනා සද්ධිං ගන්ත්වා උපාසකස්ස චක්ඛුපථෙ ආපත්තිං පටිකරිත්වා උපාසකං ඛමාපෙසි. සො උපාසකෙන ''ඛමාමහං, භන්තෙ, සචෙ මය්හං දොසො අත්ථි, ඛමථ මෙ''ති පටිඛමාපිතො සත්ථාරා දින්නෙ ඔවාදෙ ඨත්වා කතිපාහෙනෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. උපාසකොපි චින්තෙසි – ''මයා සත්ථාරං අදිස්වාව සොතාපත්තිඵලං පත්තං, අදිස්වා එව අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨිතො, සත්ථාරං මෙ දට්ඨුං වට්ටතී''ති. සො තිලතණ්ඩුලසප්පිඵාණිතවත්ථච්ඡාදනාදීහි පරිපූරානි පඤ්ච සකටසතානි යොජාපෙත්වා ''සත්ථාරං දට්ඨුකාමා ආගච්ඡන්තු, පිණ්ඩපාතාදීහි න කිලමිස්සන්තී''ති භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ආරොචාපෙත්වා භික්ඛුනීසඞ්ඝස්සාපි උපාසකානම්පි උපාසිකානම්පි ආරොචාපෙසි. තෙන සද්ධිං පඤ්චසතා පඤ්චසතා භික්ඛූ ච භික්ඛුනියො ච උපාසකා ච උපාසිකායො ච නික්ඛමිංසු. සො තෙසඤ්චෙව අත්තනො පරිසාය චාති තිණ්ණං ජනසහස්සානං යථා තිංසයොජනෙ මග්ගෙ යාගුභත්තාදීහි කිඤ්චි වෙකල්ලං න හොති, තථා සංවිදහි. තස්ස පන නික්ඛන්තභාවං ඤත්වා යොජනෙ යොජනෙ දෙවතා ඛන්ධාවාරං බන්ධිත්වා දිබ්බෙහි යාගුඛජ්ජකභත්තපානකාදීහි තං මහාජනං උපට්ඨහිංසු, කස්සචි කෙනචි වෙකල්ලං න හොති. එවං දෙවතාහි උපට්ඨීයමානො දෙවසිකං යොජනං ගච්ඡන්තො මාසෙන සාවත්ථිං පාපුණි, පඤ්ච සකටසතානි යථාපූරිතානෙව අහෙසුං. දෙවතාහි චෙව මනුස්සෙහි ච අභිහටං පණ්ණාකාරං විස්සජ්ජෙන්තොව අගමාසි.

සත්ථා ආනන්දත්ථෙරං ආහ – ''ආනන්ද, අජ්ජ වඩ්ඪමානකච්ඡායාය චිත්තො ගහපති පඤ්චහි උපාසකසතෙහි පරිවුතො ආගන්ත්වා මං වන්දිස්සතී''ති. ''කිං පන, භන්තෙ, තස්ස තුම්හාකං වන්දනකාලෙ කිඤ්චි පාටිහාරියං භවිස්සතී''ති? ''භවිස්සති, ආනන්දා''ති. ''කිං, භන්තෙ''ති? තස්ස ආගන්ත්වා ''මං වන්දනකාලෙ රාජමානෙන අට්ඨකරීසමත්තෙ පදෙසෙ ජණ්ණුකමත්තෙන ඔධිනා පඤ්චවණ්ණානං දිබ්බපුප්ඵානං ඝනවස්සං වස්සිස්සතී''ති. තං කථං සුත්වා නගරවාසිනො ''එවං මහාපුඤ්ඤො කිර චිත්තො නාම ගහපති ආගන්ත්වා අජ්ජ සත්ථාරං වන්දිස්සති, එවරූපං කිර පාටිහාරියං භවිස්සති, මයම්පි තං මහාපුඤ්ඤං දට්ඨුං ලභිස්සාමා''ති පණ්ණාකාරං ආදාය මග්ගස්ස උභොසු පස්සෙසු අට්ඨංසු. විහාරසමීපෙ ආගතකාලෙ පඤ්ච භික්ඛුසතානි පඨමං ආගමිංසු. චිත්තො ගහපති, ''අම්මා, තුම්හෙ

පච්ඡතො ආගච්ඡථා''ති මහාඋපාසිකායො ඨපෙත්වා පඤ්චහි උපාසකසතෙහි පරිවුතො සත්ථු සන්තිකං අගමාසි. බුද්ධානං සම්මුඛට්ඨානෙ පන ඨිතා වා නිසින්නා වා ඉතො වා එත්තො වා න හොන්ති, බුද්ධවීථියා ද්වීසු පස්සෙසු නිච්චලාව තිට්ඨන්ති. චිත්තො ගහපති මහන්තං බුද්ධවීථිං ඔක්කමි. තීණි ඵලානි පත්තෙන අරියසාවකෙන ඔලොකිතොලොකිතට්ඨානං කම්පි. ''එසො කිර චිත්තො ගහපතී''ති මහාජනො ඔලොකෙසි . සො සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ඡබ්බණ්ණානං බුද්ධරස්මීනං අන්තො පවිසිත්වා ද්වීසු ගොප්ඵකෙසු සත්ථු පාදෙ ගහෙත්වා වන්දි. තං ඛණඤ්ඤෙව වුත්තප්පකාරං පුප්ඵවස්සං වස්සි, සාධුකාරසහස්සානි පවත්තයිංසු. සො එකමාසං සත්ථු සන්තිකෙ වසි, වසමානො ච සකලං බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං විහාරෙයෙව නිසීදාපෙත්වා මහාදානං අදාසි, අත්තනා සද්ධිං ආගතෙපි අන්තොවිහාරෙයෙව කත්වා පටිජග්ගි. එකදිවසම්පි අත්තනො සකටෙසු කිඤ්චි ගහෙතබ්බං නාහොසි, දෙවමනුස්සෙහි ආභතපණ්ණාකාරෙනෙව දානං අදාසි, සබ්බකිච්චානි අකාසි. සො සත්ථාරං වන්දිත්වා ආහ – ''භන්තෙ, අහං 'තුම්හාකං දානං දස්සාමී'ති ආගච්ඡන්තො මාසං අන්තරාමග්ගෙ අහොසිං. ඉධෙව මෙ මාසො වීතිවත්තො, මයා ආභතං පණ්ණාකාරං කිඤ්චි ගහෙතුං න ලභාමි, එත්තකං කාලං දෙවමනුස්සෙහි ආභතපණ්ණාකාරෙනෙව දානං අදාසිං, සොහං සචෙපි ඉධ සංවච්ඡරං වසිස්සාමි, නෙව මම දෙය්‍යධම්මං දාතුං ලභිස්සාමි. අහං සකටානි ඔතාරෙත්වා ගන්තුං ඉච්ඡාමි, පටිසාමනට්ඨානං මෙ ආරොචාපෙථා''ති.

සත්ථා ආනන්දත්ථෙරං ආහ – ''ආනන්ද, උපාසකස්ස එකං පදෙසං තුච්ඡං කාරෙත්වා දෙහී''ති. ථෙරො තථා අකාසි. කප්පියභූමි (මහාව. 295) කිර චිත්තස්ස ගහපතිනො අනුඤ්ඤාතා. උපාසකොපි අත්තනා සද්ධිං ආගතෙහි තීහි ජනසහස්සෙහි සද්ධිං තුච්ඡසකටෙහි පුන මග්ගං පටිපජ්ජි. දෙවමනුස්සා උට්ඨාය, ''අය්‍යා, තයා තුච්ඡසකටෙහි ගමනකම්මං කත''න්ති සත්තහි රතනෙහි සකටානි පූරයිංසු. සො අත්තනො ආභතපණ්ණාකාරෙනෙව මහාජනං පටිජග්ගන්තො අගමාසි. ආනන්දත්ථෙරො සත්ථාරං වන්දිත්වා ආහ – ''භන්තෙ, තුම්හාකං සන්තිකං ආගච්ඡන්තොපි මාසෙන ආගතො, ඉධාපි මාසමෙව වුට්ඨො, එත්තකං කාලං දෙවමනුස්සෙහි අභිහටපණ්ණාකාරෙනෙව මහාවදානං අදාසි, ඉදානි පඤ්ච සකටසතානි තුච්ඡානි කත්වා මාසෙනෙව කිර ගමිස්සති, දෙවමනුස්සා පනස්ස උට්ඨාය, 'අය්‍යා , තයා තුච්ඡසකටෙහි ගමනකම්මං කත'න්ති පඤ්ච සකටසතානි සත්තරතනෙහි පූරයිංසු. සො පුන අත්තනො ආභතපණ්ණාකාරෙනෙව කිර මහාජනං පටිජග්ගන්තො ගමිස්සතී''ති. ''කිං පන, භන්තෙ, එතස්ස තුම්හාකං සන්තිකං ආගච්ඡන්තස්සෙවායං සක්කාරො උප්පජ්ජති, උදාහු අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්තස්සාපි උප්පජ්ජතී''ති? ''ආනන්ද, මම සන්තිකං ආගච්ඡන්තස්සාපි අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්තස්සාපි එතස්ස උප්පජ්ජතෙව. අයඤ්හි උපාසකො සද්ධො පසන්නො සම්පන්නසීලො, එවරූපො පුග්ගලො යං යං පදෙසං භජති, තත්ථ තත්ථෙවස්ස ලාභසක්කාරො නිබ්බත්තතී''ති වත්වා සත්ථා ඉමං පකිණ්ණකවග්ගෙ ගාථමාහ –

''සද්ධො සීලෙන සම්පන්නො, යසො භොගසමප්පිතො;
යං යං පදෙසං භජති, තත්ථ තත්ථෙව පූජිතො''ති. (ධ. ප. 303);

අත්ථො පනස්සා තත්ථෙව ආවිභවිස්සති.

එවං වුත්තෙ ආනන්දත්ථෙරො චිත්තස්ස පුබ්බකම්මං පුච්ඡි. අථස්ස සත්ථා ආචික්ඛන්තො ආහ –

ආනන්ද, අයං පදුමුත්තරස්ස භගවතො පාදමූලෙ කතාභිනීහාරො කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා කස්සපබුද්ධකාලෙ මිගලුද්දකකුලෙ නිබ්බත්තො වුද්ධිමන්වාය එකදිවසං දෙවෙ වස්සන්තෙ මිගානං මාරණත්ථාය සත්තිං ආදාය අරඤ්ඤං ගන්ත්වා මිගෙ ඔලොකෙන්තො එකස්මිං අකටපබ්භාරෙ සසීසං පාරුපිත්වා එකං භික්ඛුං නිසින්නං දිස්වා ''එකො, අය්‍යො, සමණධම්මං කරොන්තො නිසින්නො භවිස්සති, භත්තමස්ස ආහරිස්සාමී''ති වෙගෙන ගෙහං ගන්ත්වා එකස්මිං උද්ධනෙ හියො‍යා, ආභතමංසං, එකස්මිං භත්තං පචාපෙත්වා අඤ්ඤෙ පිණ්ඩපාතචාරිකෙ භික්ඛූ දිස්වා තෙසම්පි පත්තෙ ආදාය පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදාපෙත්වා භික්ඛං සම්පාදෙත්වා, ''අය්‍යො, පරිවිසථා''ති අඤ්ඤං ආණාපෙත්වා තං භත්තං පුටකෙ පක්ඛිපිත්වා ආදාය ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ නානාපුප්ඵානි ඔචිනිත්වා පත්තපුටෙ කත්වා ථෙරස්ස නිසින්නට්ඨානං ගන්ත්වා ''මය්හං, භන්තෙ, සඞ්ගහං කරොථා''ති වත්වා පත්තං ආදාය පූරෙත්වා ථෙරස්ස හත්ථෙ ඨපෙත්වා තෙහි පුප්ඵෙහි පූජං කත්වා ''යථා මෙ අයං රසපිණ්ඩපාතො පුප්ඵපූජාය සද්ධිං චිත්තං තොසෙසි, එවං නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ පණ්ණාකාරසහස්සානි ආදාය ආගන්ත්වා මය්හං චිත්තං තොසෙන්තු, පඤ්චවණ්ණකුසුමවස්සඤ්ච වස්සතූ''ති පත්ථනං පට්ඨපෙසි. සො යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්ති, නිබ්බත්තට්ඨානෙ ජණ්ණුකමත්තෙන ඔධිනා දිබ්බපුප්ඵවස්සං වස්සි. ඉදානිපිස්ස ජාතදිවසෙ චෙව ඉධ ච ආගතස්ස පුප්ඵවස්සවස්සනඤ්ච පණ්ණාකාරාභිහාරො ච සත්තහි රතනෙහි සකටපූරණඤ්ච තස්සෙව කම්මස්ස නිස්සන්දොති.

චිත්තගහපතිවත්ථු චුද්දසමං.

15. වනවාසීතිස්සසාමණෙරවත්ථු

අඤ්ඤා හි ලාභූපනිසාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො වනවාසිකතිස්සත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි. දෙසනා රාජගහෙ සමුට්ඨිතා.

සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස කිර පිතු වඞ්ගන්තබ්‍රාහ්මණස්ස සහායකො මහාසෙනබ්‍රාහ්මණො නාම රාජගහෙ වසති. සාරිපුත්තත්ථෙරො එකදිවසං පිණ්ඩාය චරන්තො තස්මිං අනුකම්පාය තස්ස ගෙහද්වාරං අගමාසි. සො පන පරික්ඛීණවිභවො දලිද්දො. සො “මම පුත්තො මය්හං ගෙහද්වාරං පිණ්ඩාය චරිතුං ආගතො භවිස්සති, අහඤ්චම්හි දුග්ගතො, මය්හං දුග්ගතභාවං න ජානාති මඤ්ඤෙ, නත්ථි මෙ කොචි දෙය්‍යධම්මො”ති ථෙරස්ස සම්මුඛා භවිතුං අසක්කොන්තො නිලීයි. ථෙරො අපරම්පි දිවසං අගමාසි, බ්‍රාහ්මණො තථෙව නිලීයි. “කිඤ්චිදෙව ලභිත්වා දස්සාමී”ති චින්තෙන්තොපි නාලභි. අථෙකදිවසං එකස්මිං බ්‍රාහ්මණවාචකෙ ථූලසාටකෙන සද්ධිං පායසපාතිං ලභිත්වා ආදාය ගෙහං ගන්ත්වාව ථෙරං අනුස්සරි, “ඉමං පිණ්ඩපාතං මයා ථෙරස්ස දාතුං වට්ටතී”ති. ථෙරොපි තං ඛණං ඣානං සමාපජ්ජිත්වා සමාපත්තිතො වුට්ඨාය තං බ්‍රාහ්මණං දිස්වා “බ්‍රාහ්මණො දෙය්‍යධම්මං ලභිත්වා මම ආගමනං පච්චාසීසති, මයා තත්ථ ගන්තුං වට්ටතී”ති සඞ්ඝාටිං පාරුපිත්වා පත්තං ආදාය තස්ස ගෙහද්වාරෙ ඨිතමෙව අත්තානං දස්සෙසි.

බ්‍රාහ්මණො ථෙරං දිස්වාව චිත්තං පසීදි. අථ නං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා පටිසන්ථාරං කත්වා අන්තොගෙහෙ නිසීදාපෙත්වා පායසපාතිං ගහෙත්වා ථෙරස්ස පත්තෙ ආකිරි . ථෙරො උපඩ්ඪං සම්පටිච්ඡිත්වා හත්ථෙන පත්තං පිදහි. අථ නං බ්‍රාහ්මණො ආහ – “භන්තෙ, එකපටිවීසමත්තොව අයං පායසො, පරලොකසඞ්ගහං මෙ කරොථ, මා ඉධලොකසඞ්ගහං, නිරවසෙසමෙව දාතුකාමොම්හී”ති සබ්බං ආකිරි. ථෙරො තත්ථෙව පරිභුඤ්ජි. අථස්ස භත්තකිච්චපරියොසානෙ තම්පි සාටකං දත්වා වන්දිත්වා එවමාහ – “භන්තෙ, අහම්පි තුම්හෙහි දිට්ඨධම්මමෙව පාපුණෙය්‍ය”න්ති. ථෙරො “එවං හොතු බ්‍රාහ්මණා”ති තස්ස අනුමොදනං කත්වා උට්ඨායාසනා පක්කමන්තො අනුපුබ්බෙන චාරිකං චරන්තො ජෙතවනං අගමාසි. “දුග්ගතකාලෙ දින්නදානං පන අතිවිය තොසෙතී”ති බ්‍රාහ්මණොපි තං දානං දත්වා පසන්නචිත්තො සොමනස්සජාතො ථෙරෙ අධිමත්තං සිනෙහමකාසි. සො ථෙරෙ සිනෙහෙනෙව කාලං කත්වා සාවත්ථියං ථෙරස්සුපට්ඨාකකුලෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි . තංඛණෙයෙව පනස්ස මාතා “කුච්ඡියං මෙ ගබ්භො පතිට්ඨිතො”ති ඤත්වා සාමිකස්ස ආරොචෙසි. සො තස්සා ගබ්භපරිහාරං අදාසි.

තස්සා අච්චුණ්හඅතිසීතඅතිඅම්බිලාදිපරිභොගං වජ්ජෙත්වා සුඛෙන ගබ්භං පරිහරියමානාය එවරූපො දොහළො උප්පජ්ජි “අහො වතාහං සාරිපුත්තත්ථෙරප්පමුඛානි පඤ්ච භික්ඛුසතානි නිමන්තෙත්වා ගෙහෙ නිසීදාපෙත්වා අසම්භින්නඛීරපායසං දත්වා සයම්පි කාසායවත්ථානි පරිදහිත්වා සුවණ්ණසරකං ආදාය ආසනපරියන්තෙ නිසීදිත්වා එත්තකානං භික්ඛූනං උච්ඡිට්ඨපායසං පරිභුඤ්ජෙය්‍ය”න්ති. තස්සා කිර සො කාසායවත්ථපරිදහනෙ දොහළො කුච්ඡියං පුත්තස්ස බුද්ධසාසනෙ පබ්බජ්ජාය පුබ්බනිමිත්තං අහොසි. අථස්සා ඤාතකා “ධම්මිකො නො ධීතාය දොහළො”ති සාරිපුත්තත්ථෙරං සඞ්ඝත්ථෙරං කත්වා පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං අසම්භින්නඛීරපායසං අදංසු. සාපි එකං කාසාවං නිවාසෙත්වා එකං පාරුපිත්වා සුවණ්ණසරකං ගහෙත්වා ආසනපරියන්තෙ නිසින්නා උච්ඡිට්ඨපායසං පරිභුඤ්ජි, දොහළො පටිප්පස්සම්භි. තස්සා යාව ගබ්භවුට්ඨානා අන්තරන්තරා කතමඞ්ගලෙසුපි, දසමාසච්චයෙන පුත්තං විජාතාය කතමඞ්ගලෙසුපි සාරිපුත්තත්ථෙරප්පමුඛානං පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං අප්පොදකමධුපායසමෙව අදංසු. පුබ්බෙ කිරෙස දාරකෙන බ්‍රාහ්මණකාලෙ දින්නපායසස්ස නිස්සන්දො.

ජාතමඞ්ගලදිවසෙ පන තං දාරකං පාතොව න්හාපෙත්වා මණ්ඩෙත්වා සිරිසයනෙ සතසහස්සග්ඝනිකස්ස කම්බලස්ස උපරි නිපජ්ජාපෙසුං. සො තත්ථ නිපන්නකොව ථෙරං ඔලොකෙත්වා “අයං මෙ පුබ්බාචරියො, මයා ථෙරං නිස්සාය අයං සම්පත්ති ලද්ධා, මයා ඉමස්ස එකං පරිච්චාගං කාතුං වට්ටතී”ති සික්ඛාපදගහණත්ථාය ආනීයමානො තං කම්බලං චූළඞ්ගුලියා වෙඨෙත්වා අග්ගහෙසි. අථස්ස “අඞ්ගුලියං කම්බලො ලග්ගො”ති තෙ තං හරිතුං ආරභිංසු. සො පරොදි. ඤාතකා “අපෙථ, මා දාරකං රොදාපෙථා”ති කම්බලෙනෙව සද්ධිං ආනයිංසු. සො ථෙරං වන්දනකාලෙ කම්බලතො අඞ්ගුලිං අපකඩ්ඪිත්වා කම්බලං ථෙරස්ස පාදමූලෙ පාතෙසි. ඤාතකා “දහරකුමාරෙන අජානිත්වා කත”න්ති අවත්වා “පුත්තෙන නො දින්නං, පරිච්චත්තමෙව හොතු, භන්තෙ”ති වත්වා, “භන්තෙ, සතසහස්සග්ඝනිකෙන කම්බලෙන පූජාකාරකස්ස තුම්හාකං දාසස්ස සික්ඛාපදානි දෙථා”ති ආහංසු. “කො නාමො අයං දාරකො”ති? “භන්තෙ, අය්‍යෙන සමානනාමකො , තිස්සො නාමෙස භවිස්සතී”ති. ථෙරො කිර ගිහිකාලෙ උපතිස්සමාණවො නාම අහොසි. මාතාපිස්ස චින්තෙසි – “න මයා පුත්තස්ස අජ්ඣාසයො භින්දිතබ්බො”ති. එවං දාරකස්ස නාමකරණමඞ්ගලං කත්වා පුන තස්ස ආහාරපරිභොගමඞ්ගලෙපි පුන තස්ස කණ්ණවිජ්ඣනමඞ්ගලෙපි දුස්සගහණමඞ්ගලෙපි චූළාකප්පනමඞ්ගලෙපි සාරිපුත්තත්ථෙරප්පමුඛානං පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං අප්පොදකමධුපායසමෙව අදංසු.

දාරකො වුද්ධිමන්වාය සත්තවස්සිකකාලෙ මාතරං ආහ – “අම්ම, ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමී”ති. “සාධු, තාත, පුබ්බෙවාහං ‘න මයා පුත්තස්ස අජ්ඣාසයො භින්දිතබ්බො’ති මනං අකාසිං, පබ්බජ, පුත්තා”ති ථෙරං නිමන්තාපෙත්වා තස්ස ආගතස්ස භික්ඛඤ්ච දත්වා, “භන්තෙ, තුම්හාකං දාසො ‘පබ්බජිස්සාමී’ති වදති, ඉමං ආදාය සායං විහාරං ආගමිස්සාමා”ති ථෙරං උය්‍යොජෙත්වා සායන්හසමයෙ මහන්තෙන සක්කාරසම්මානෙන පුත්තං ආදාය විහාරං ගන්ත්වා ථෙරස්ස නිය්‍යාදෙසි. ථෙරො තෙන සද්ධිං කථෙසි – “තිස්ස, පබ්බජ්ජා නාම දුක්කරා, උණ්හෙන අත්ථෙ සති සීතං ලභති, සීතෙන අත්ථෙ සති උණ්හං ලභති, පබ්බජිතා කිච්ඡෙන ජීවන්ති, ත්වඤ්ච සුඛෙධිතො”ති. “භන්තෙ, අහං තුම්හෙහි වුත්තනියාමෙනෙව සබ්බං කාතුං සක්ඛිස්සාමී”ති. ථෙරො “සාධූ”ති වත්වා තස්ස පටිකූලමනසිකාරවසෙන තචපඤ්චකකම්මට්ඨානං ආචික්ඛිත්වා තං පබ්බාජෙසි. සකලම්පි හි ද්වත්තිංසාකාරං කථෙතුං වට්ටතියෙව. සබ්බං කථෙතුං අසක්කොන්තෙන පන තචපඤ්චකකම්මට්ඨානං කථෙතබ්බමෙව. ඉදඤ්හි කම්මට්ඨානං සබ්බබුද්ධානං අවිජහිතමෙව. කෙසාදීසු එකෙකකොට්ඨාසෙසු අරහත්තං පත්තානං භික්ඛූනම්පි භික්ඛුනීනම්පි

උපාසකානම්පි උපාසිකානම්පි පරිච්ඡෙදො නත්ථි. අබ්‍යත්තා භික්ඛූ පන පබ්බජෙන්තා අරහත්තස්සූපනිස්සයං නාසෙන්ති. තස්මා ථෙරො කම්මට්ඨානං ආචික්ඛිත්වා පබ්බාජෙත්වා දසසු සීලෙසු පතිට්ඨාපෙසි.

මාතාපිතරො පුත්තස්ස පබ්බජිතසක්කාරං කරොන්තා සත්තාහං විහාරෙයෙව බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස අප්පොදකමධුපායසමෙව අදංසු. භික්ඛූපි ''නිබද්ධං අප්පොදකමධුපායසං පරිභුඤ්ජිතුං න සක්කොමා''ති උජ්ඣායිංසු. තස්සපි මාතාපිතරො සත්තමෙ දිවසෙ සායං ගෙහං අගමංසු. සාමණෙරො අට්ඨමෙ දිවසෙ භික්ඛූහි සද්ධිං පිණ්ඩාය පාවිසි. සාවත්ථිවාසිනො ''සාමණෙරො කිර අජ්ජ පිණ්ඩාය පවිසිස්සති, සක්කාරමස්ස කරිස්සාමා''ති පඤ්චහි සාටකසතෙහි චුම්බටකානි කත්වා පඤ්ච පිණ්ඩපාතසතානි සජ්ජෙත්වා ආදාය පටිපථෙ ඨත්වා අදංසු, පුනදිවසෙ විහාරස්ස උපවනං ආගන්ත්වා අදංසු. එවං සාමණෙරො ද්වීහෙව දිවසෙහි සාටකසහස්සෙහි සද්ධිං පිණ්ඩපාතසහස්සං ලභිත්වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දාපෙසි. බ්‍රාහ්මණකාලෙ දින්නථූලසාටකස්ස කිරෙස නිස්සන්දො. අථස්ස භික්ඛූ ''පිණ්ඩපාතදායකතිස්සො''ති නාමං කරිංසු.

පුනෙකදිවසං සාමණෙරො සීතකාලෙ විහාරචාරිකං චරන්තො භික්ඛූ තත්ථ තත්ථ අග්ගිසාලාදීසු විසිබ්බෙන්තෙ දිස්වා ආහ – ''කිං, භන්තෙ, විසිබ්බෙන්තා නිසින්නාත්ථා''ති? ''සීතං නො පීළෙති සාමණෙරා''ති. ''භන්තෙ, සීතකාලෙ නාම කම්බලං පාරුපිතුං වට්ටති. සො හි සීතං පටිබාහිතුං සමත්ථො''ති. සාමණෙර ''ත්වං මහාපුඤ්ඤො කම්බලං ලභෙය්‍යාසි, අම්හාකං කුතො කම්බලො''ති. ''තෙන හි, භන්තෙ, කම්බලත්ථිකා මයා සද්ධිං ආගච්ඡන්තූ''ති සකලවිහාරෙ ආරොචාපෙසි. අථ භික්ඛූ ''සාමණෙරෙන සද්ධිං ගන්ත්වා කම්බලං ආහරිස්සාමා''ති සත්තවස්සිකසාමණෙරං නිස්සාය සහස්සමත්තා භික්ඛූ නික්ඛමිංසු. සො ''එත්තකානං භික්ඛූනං කුතො කම්බලං ලභිස්සාමී''ති චිත්තම්පි අනුප්පාදෙත්වා තෙ ආදාය නගරාභිමුඛො පායාසි. සුදින්නස්ස හි දානස්ස එවරූපො ආනුභාවො හොති. සො බහිනගරෙයෙව සරපටිපාටියා චරන්තො පඤ්ච කම්බලසතානි ලභිත්වා අන්තොනගරං පාවිසි. මනුස්සා ඉතො චිතො ච කම්බලෙ ආහරන්ති.

එකො පන පුරිසො ආපණද්වාරෙන ආගච්ඡන්තො පඤ්ච කම්බලසතානි පසාරෙත්වා නිසින්නං එකං ආපණිකං දිස්වා ආහ – ''අම්භො, එකො සාමණෙරො කම්බලෙ සංහරන්තො ආගච්ඡති, තව කම්බලෙ පටිච්ඡාදෙහී''ති? ''කිං පන සො දින්නකෙ ගණ්හාති, උදාහු අදින්නකෙ''ති? ''දින්නකෙ ගණ්හාතී''ති . ''එවං සන්තෙ සචෙ ඉච්ඡාමි, දස්සාමි, නො චෙ, න දස්සාමි, ගච්ඡ ත්ව''න්ති උය්‍යොජෙසි. මච්ඡරිනො හි අන්ධබාලා එවරූපෙසු දානං දදමානෙසු මච්ඡරායිත්වා අසදිසදානං දිස්වා මච්ඡරායන්තො කාළො (ධ. ප. 177) විය නිරයෙ නිබ්බත්තන්ති. ආපණිකො චින්තෙසි – ''අයං පුරිසො අත්තනො ධම්මතාය ආගච්ඡමානො 'තව කම්බලෙ පටිච්ඡාදෙහී'ති මං ආහ. 'සචෙපි සො දින්නකං ගණ්හා'ති, අහං පන 'මම සන්තකං සචෙ ඉච්ඡාමි, දස්සාමි, නො චෙ, න දස්සාමී'ති අවචං, දිට්ඨකං පන අදෙන්තස්ස ලජ්ජා උප්පජ්ජති, අත්තනො සන්තකං පටිච්ඡාදෙන්තස්ස දොසො නත්ථි, ඉමෙසු පඤ්චකම්බලසතෙසු ද්වෙ කම්බලානි සතසහස්සග්ඝනිකානි, ඉමානෙව පටිච්ඡාදෙතුං වට්ටතී''ති. ද්වෙපි කම්බලෙ දසාය දසං සම්බන්ධිත්වා තෙසං අන්තරෙ පක්ඛිපිත්වා පටිච්ඡාදෙසි. සාමණෙරොපි භික්ඛුසහස්සෙන සද්ධිං තං පදෙසං පාපුණි. ආපණිකස්ස සාමණෙරං දිස්වාව පුත්තසිනෙහො උප්පජ්ජි, සකලසරීරං සිනෙහෙන පරිපුණ්ණං අහොසි. සො චින්තෙසි – ''තිට්ඨතු කම්බලානි, ඉමං දිස්වා හදයමංසම්පි දාතුං යුත්ත''න්ති. තෙ ද්වෙපි කම්බලෙ නීහරිත්වා සාමණෙරස්ස පාදමූලෙ ඨපෙත්වා වන්දිත්වා, ''භන්තෙ, තයා දිට්ඨධම්මස්ස භාගී අස්ස''න්ති අවච. සොපිස්ස ''එවං හොතූ''ති අනුමොදනං අකාසි.

සාමණෙරො අන්තොනගරෙපි පඤ්ච කම්බලසතානි ලභි. එවං එකදිවසංයෙව කම්බලසහස්සං ලභිත්වා භික්ඛුසහස්සස්ස අදාසි. අථස්ස කම්බලදායකතිස්සත්ථෙරොති නාමං කරිංසු. එවං නාමකරණදිවසෙ දින්නකම්බලො සත්තවස්සිකකාලෙ කම්බලසහස්සභාවං පාපුණි. බුද්ධසාසනඤ්හි ඨපෙත්වා නත්ථඤ්ඤං තං ඨානං, යත්ථ අප්පං දින්නං බහුං හොති, බහුං දින්නං බහුතරං. තෙනාහ භගවා –

> ''තථාරූපොයං, භික්ඛවෙ, භික්ඛුසඞ්ඝො, යථාරූපෙ භික්ඛුසඞ්ඝෙ අප්පං දින්නං බහුං හොති, බහුං දින්නං බහුතර''න්ති (ම. නි. 3.146) –

එවං සාමණෙරො එකකම්බලස්ස නිස්සන්දෙන සත්තවස්සිකොව කම්බලසහස්සං ලභි. තස්ස ජෙතවනෙ විහරන්තස්ස අභික්ඛණං ඤාතිදායකා සන්තිකං ආගන්ත්වා කථාසල්ලාපං කරොන්ති. සො චින්තෙසි – ''මයා ඉධ වසන්තෙන ඤාතිදායකෙසු ආගන්ත්වා කථෙන්තෙසු අකථෙතුම්පි න සක්කා, එතෙහි සද්ධිං කථාපපඤ්චෙන අත්තනො පතිට්ඨං කාතුං න සක්කා, යංනූනාහං සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං උග්ගණ්හිත්වා අරඤ්ඤං පවිසෙය්‍ය''න්ති. සො සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා යාව අරහත්තා කම්මට්ඨානං කථාපෙත්වා උපජ්ඣායං වන්දිත්වා පත්තචීවරමාදාය විහාරා නික්ඛමිත්වා ''සචෙ ආසන්නට්ඨානෙ වසිස්සාමි, ඤාතකා මං පක්කොසිස්සන්තී''ති වීසති යොජනසතං මග්ගං අගමාසි. අථෙකෙන ගාමද්වාරෙන ගච්ඡන්තො එකං මහල්ලකපුරිසං දිස්වා පුච්ඡි – ''කිං නු ඛො, මහාඋපාසක , ඉමස්මිං පදෙසෙ වසන්තානං ආරඤ්ඤකවිහාරො අත්ථී''ති? ''අත්ථි, භන්තෙ''ති. ''තෙන හි මෙ මග්ගං ආචික්ඛාහී''ති. මහල්ලකඋපාසකස්ස පන තං දිස්වාව පුත්තසිනෙහො උදපාදි. අථස්ස තත්ථෙව ඨිතො අනාචික්ඛිත්වා ''එහි, භන්තෙ, ආචික්ඛිස්සාමි තෙ''ති ගහෙත්වා අගමාසි. සාමණෙරො තෙන සද්ධිං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ නානාපුප්ඵඵලපටිමණ්ඩිතෙ රුක්ඛපබ්බතපදෙසෙ දිස්වා ''අයං, උපාසක, කිං පදෙසො නාම, අයං උපාසක කිං පදෙසො නාමා''ති පුච්ඡි. සොපිස්ස තෙසං නාමානි ආචික්ඛන්තො ආරඤ්ඤකවිහාරං පත්වා ''ඉදං, භන්තෙ,

ඵාසුකට්ඨානං, ඉධෙව වසාහී''ති වත්වා, ''භන්තෙ, කො නාමො ත්ව''න්ති නාමං පුච්ඡිත්වා ''අහං වනවාසීතිස්සො නාම උපාසකා''ති වුත්තෙ, ''ස්වෙ අම්හාකං ගාමෙ භික්ඛාය චරිතුං වට්ටතී''ති වත්වා නිවත්තිත්වා අන්තොගාමමෙව ගතො. ''වනවාසීතිස්සො නාම විහාරං ආගතො, තස්ස යාගුභත්තාදීනි පටියාදෙථා''ති මනුස්සානං ආරොචෙසි.

සාමණෙරො පඨමමෙව තිස්සො නාම හුත්වා තතො පිණ්ඩපාතදායකතිස්සො කම්බලදායකතිස්සො වනවාසීතිස්සොති තීණි නාමානි ලභිත්වා සත්තවස්සබ්භන්තරෙ චත්තාරි නාමානි ලභි. සො පුනදිවසෙ පාතොව තං ගාමං පිණ්ඩාය පාවිසි. මනුස්සා භික්ඛං දත්වා වන්දිංසු. සාමණෙරො ''සුඛිතා හොථ, දුක්ඛා මුච්චථා''ති ආහ. එකමනුස්සොපි තස්ස භික්ඛං දත්වා පුන ගෙහං ගන්තුං නාසක්ඛි, සබ්බෙව ඔලොකෙන්තා අට්ඨංසු. සොපි අත්තනො යාපනමත්තමෙව ගණ්හි. සකලගාමවාසිනො තස්ස පාදමූලෙ උරෙන නිපජ්ජිත්වා, ''භන්තෙ, තුම්හෙසු ඉමං තෙමාසං ඉධ වසන්තෙසු මයං තීණි සරණානි ගහෙත්වා පඤ්චසු සීලෙසු පතිට්ඨාය මාසස්ස අට්ඨ උපොසථකම්මානි උපවසිස්සාම, ඉධ වසනත්ථාය නො පටිඤ්ඤං දෙථා''ති. සො උපකාරං සල්ලක්ඛෙත්වා තෙසං පටිඤ්ඤං දත්වා නිබද්ධං තත්ථෙව පිණ්ඩපාතචාරං චරි. වන්දිතවන්දිතක්ඛණෙ ච ''සුඛිතා හොථ, දුක්ඛා මුච්චථා''ති පදද්වයමෙව කථෙත්වා පක්කාමි. සො තත්ථෙවපඨමමාසඤ්ච දුතියමාසඤ්ච වීතිනාමෙත්වා තතියමාසෙ ගච්ඡන්තෙ සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි.

අථස්ස පවාරෙත්වා වුට්ඨවස්සකාලෙ උපජ්ඣායො සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා ආහ – ''අහං, භන්තෙ, තිස්සසාමණෙරස්ස සන්තිකං ගච්ඡාමී''ති. ''ගච්ඡ, සාරිපුත්තා''ති. සො අත්තනො පරිවාරෙ පඤ්චසතෙ භික්ඛූ ආදාය පක්කන්තො, ''ආවුසො මොග්ගල්ලාන, අහං තිස්සසාමණෙරස්ස සන්තිකං ගච්ඡාමී''ති ආහ. මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො ''අහම්පි, ආවුසො, ගච්ඡාමී''ති පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං නික්ඛමි. එතෙනුපායෙන මහාකස්සපත්ථෙරො අනුරුද්ධත්ථෙරො උපාලිත්ථෙරො පුණ්ණත්ථෙරොති සබ්බෙ මහාසාවකා පඤ්චහි පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං නික්ඛමිංසු. සබ්බෙපි මහාසාවකානං පරිවාරා චත්තාලීස භික්ඛුසහස්සානි අහෙසුං. තෙ වීසතියොජනසතං මග්ගං ගන්ත්වා ගොචරගාමං සම්පත්තා. සාමණෙරස්ස නිබද්ධුපට්ඨාකො උපාසකො ද්වාරෙයෙව දිස්වා පච්චුග්ගන්ත්වා වන්දි.

අථ නං සාරිපුත්තත්ථෙරො පුච්ඡි – ''අත්ථි නු ඛො, උපාසක, ඉමස්මිං පදෙසෙ ආරඤ්ඤකවිහාරො''ති? ''අත්ථි, භන්තෙ''ති. ''සභික්ඛුකො, අභික්ඛුකො''ති? ''සභික්ඛුකො, භන්තෙ''ති. ''කො නාමො තත්ථ වසතී''ති? ''වනවාසීතිස්සො, භන්තෙ''ති. ''තෙන හි මග්ගං නො ආචික්ඛා''ති. ''කෙ තුම්හෙ, භන්තෙ''ති? ''මයං සාමණෙරස්ස සන්තිකං ආගතා''ති. උපාසකො ඔලොකෙත්වා ධම්මසෙනාපතිං ආදිං කත්වා සබ්බෙපි මහාසාවකෙ සඤ්ජානිත්වා නිරන්තරං පීතියා ඵුට්ඨසරීරො හුත්වා ''තිට්ඨථ තාව, භන්තෙ''ති වෙගෙන ගාමං පවිසිත්වා ''එතෙ, අය්‍යා, සාරිපුත්තත්ථෙරං ආදිං කත්වා අසීති මහාසාවකා අත්තනො අත්තනො පරිවාරෙහි සද්ධිං සාමණෙරස්ස සන්තිකං ආගතා, මඤ්චපීඨපච්චත්ථරණදීපතෙලාදීනි ගහෙත්වා වෙගෙන නික්ඛමථා''ති උග්ඝොසෙසි. මනුස්සා ''තාවදෙව මඤ්චාදීනි ගහෙත්වා ථෙරානං පදානුපදිකා හුත්වා ථෙරෙහි සද්ධිංයෙව විහාරං පවිසිංසු. සාමණෙරො භික්ඛුසඞ්ඝං සඤ්ජානිත්වා කතිපයානං මහාථෙරානං පත්තචීවරානි පටිග්ගහෙත්වා වත්තමකාසි. තස්ස ථෙරානං වසනට්ඨානං සංවිදහන්තස්ස පත්තචීවරං පටිසාමෙන්තස්සෙව අන්ධකාරො ජාතො''ති. සාරිපුත්තත්ථෙරො උපාසකෙ ආහ – ''ගච්ඡථ, උපාසකා, තුම්හාකං අන්ධකාරො ජාතො''ති. ''භන්තෙ, අජ්ජ ධම්මස්සවනදිවසො, න මයං ගමිස්සාම, ධම්මං සුණිස්සාම, ඉතො පුබ්බෙ ධම්මස්සවනම්පි නත්ථී''ති. ''තෙන හි, සාමණෙර, දීපං ජාලෙත්වා ධම්මස්සවනස්ස කාලං ඝොසෙහී''ති. සො තථා අකාසි. අථ නං ථෙරො ආහ – ''තිස්ස තව උපට්ඨාකා 'ධම්මං සොතුකාමාම්හා'ති වදන්ති , කථෙහි තෙසං ධම්ම''න්ති. උපාසකා එකප්පහාරෙනෙව උට්ඨාය, ''භන්තෙ, අම්හාකං අයෙ‍යා 'සුඛිතා හොථ, දුක්ඛා මුච්චථා'ති ඉමානි ද්වෙ පදානි ඨපෙත්වා අඤ්ඤං ධම්මකථං න ජානාති , අම්හාකං අඤ්ඤං ධම්මකථිකං දෙථා''ති වදිංසු. ''සාමණෙරො පන අරහත්තං පත්වාපි නෙව තෙසං ධම්මකථං කථෙසී''ති.

තදා පන නං උපජ්ඣායො, ''සාමණෙර, කථං පන සුඛිතා හොන්ති, 'කථං පන දුක්ඛා මුච්චන්තී'ති ඉමෙසං නො ද්වින්නං පදානං අත්ථං කථෙහී''ති ආහ. සො ''සාධු, භන්තෙ''ති චිත්තබීජනිං ගහෙත්වා ධම්මාසනං ආරුය්හ පඤ්චහි නිකායෙහි අත්ථඤ්ච කාරණඤ්ච ආකඩ්ඪිත්වා සනවස්සං වස්සන්තො චාතුද්දීපකමහාමෙඝො විය ඛන්ධධාතුආයතනබොධිපක්ඛියධම්මෙ විභජන්තො අරහත්තකූටෙන ධම්මකථං කථෙත්වා, ''භන්තෙ, එවං අරහත්තප්පත්තස්ස සුඛං හොති, අරහත්තං පත්තොයෙව දුක්ඛා මුච්චති, සෙසජනා ජාතිදුක්ඛාදීහි චෙව නිරයදුක්ඛාදීහි ච න පරිමුච්චන්තී''ති ආහ. ''සාධු, සාමණෙර, සුකථිතො තෙ පටිභාණො, ඉදානි සරභඤ්ඤං භණාහී''ති. සො සරභඤ්ඤම්පි භණි. අරුණෙ උග්ගච්ඡන්තෙ සාමණෙරස්ස උපට්ඨාකමනුස්සා ද්වෙ භාගා අහෙසුං. එකච්චෙ ''න වත නො ඉතො පුබ්බෙ එවරූපො කක්ඛළො දිට්ඨපුබ්බො. කථඤ්හි නාම එවරූපං ධම්මකථං ජානන්තො එත්තකං කාලං මාතාපිතුට්ඨානෙ ඨත්වා උපට්ඨහන්තානං මනුස්සානං එකම්පි ධම්මපදං න කථෙසී''ති කුජ්ඣිංසු. එකච්චෙ ''ලාභා වත නො, යෙ මයං එවරූපං භදන්තං ගුණං වා අගුණං වා අජානන්තාපි උපට්ඨහිම්හ , ඉදානි ච පනස්ස සන්තිකෙ ධම්මං සොතුං ලභිම්හා''ති තුස්සිංසු.

සම්මාසම්බුද්ධොපි තං දිවසං පච්චූසසමයෙ ලොකං වොලොකෙන්තො වනවාසීතිස්සස්ස උපට්ඨාකෙ අත්තනො ඤාණජාලස්ස අන්තො පවිට්ඨෙ දිස්වා ''කිං නු ඛො භවිස්සතී''ති ආවජ්ජෙන්තො ඉමමත්ථං උපධාරෙසි ''වනවාසීතිස්සසාමණෙරස්ස උපට්ඨාකා එකච්චෙ තුට්ඨා, එකච්චෙ කුද්ධා, මය්හං පුත්තස්ස පන සාමණෙරස්ස කුද්ධා නිරයභාගිනො භවිස්සන්ති, ගන්තබ්බමෙව තත්ථ මයා, මයි ගතෙ සබ්බෙපි තෙ සාමණෙරෙ මෙත්තචිත්තං කත්වා

දුක්ඛා මුච්චිස්සන්තී’’ති. තෙපි මනුස්සා භික්ඛුසඞ්ඝං නිමන්තෙත්වා ගාමං ගන්ත්වා මණ්ඩපං කාරෙත්වා යාගුභත්තාදීනි සම්පාදෙත්වා ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා සඞ්ඝස්ස ආගමනමග්ගං ඔලොකෙන්තා නිසීදිංසු. භික්ඛූපි සරීරපටිජග්ගනං කත්වා භික්ඛාචාරවෙලාය ගාමං පිණ්ඩාය පවිසන්තා සාමණෙරං පුච්ඡිංසු – ‘‘කිං, තිස්ස, ත්වං අම්හෙහි සද්ධිං ගමිස්සසි, උදාහු පච්ඡා’’ති? ‘‘මම ගමනවෙලායමෙව ගමිස්සාමි, ගච්ඡථ තුම්හෙ, භන්තෙ’’ති. භික්ඛූ පත්තචීවරමාදාය පවිසිංසු.

සත්ථා ජෙතවනස්මිංයෙව චීවරං පාරුපිත්වා පත්තමාදාය එකචිත්තක්ඛණෙනෙව ගන්ත්වා භික්ඛූනං පුරතො ඨිතමෙව අත්තානං දස්සෙසි. ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො ආගතො’’ති සකලගාමො සඞ්ඛුභිත්වා එකකොලාහලො අහොසි. මනුස්සා උදග්ගචිත්තා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිසීදාපෙත්වා යාගුං දත්වා ඛජ්ජකං අදංසු. සාමණෙරො භත්තෙ අනිට්ඨිතෙයෙව අන්තොගාමං පාවිසි. ගාමවාසිනො නීහරිත්වා තස්ස සක්කච්චං භික්ඛං අදංසු. සො යාපනමත්තං ගහෙත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පත්තං උපනාමෙසි. සත්ථා ‘‘ආහර, තිස්සා’’ති හත්ථං පසාරෙත්වා පත්තං ගහෙත්වා ‘‘පස්ස, සාරිපුත්ත, තව සාමණෙරස්ස පත්ත’’න්ති ථෙරස්ස දස්සෙසි. ථෙරො සත්ථු හත්ථතො පත්තං ගහෙත්වා සාමණෙරස්ස දත්වා ‘‘ගච්ඡ, අත්තනො පත්තට්ඨානෙ නිසීදිත්වා භත්තකිච්චං කරොහී’’ති ආහ.

ගාමවාසිනො බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිවිසිත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා අනුමොදනං යාචිංසු. සත්ථා අනුමොදනං කරොන්තො එවමාහ – ‘‘ලාභා වත වො උපාසකා, යෙ තුම්හෙ අත්තනො කුලූපකං සාමණෙරං නිස්සාය සාරිපුත්තං මොග්ගල්ලානං කස්සපං අනුරුද්ධන්ති අසීතිමහාසාවකෙ දස්සනාය ලභථ, අහම්පි තුම්හාකං කුලූපකමෙව නිස්සාය ආගතො, බුද්ධදස්සනම්පි වො ඉමං නිස්සායෙව ලද්ධං, ලාභා වො, සුලද්ධං වො’’ති. මනුස්සා චින්තයිංසු – ‘‘අහො අම්හාකං ලාභා, බුද්ධානඤ්චෙව භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච ආරාධනසමත්ථං අම්හාකං අය්‍යං දස්සනාය ලභාම, දෙය්‍යධම්මඤ්චස්ස දාතුං ලභාමා’’ති සාමණෙරස්ස කුද්ධා මනුස්සා තුස්සිංසු. තුට්ඨා මනුස්සා භිය්‍යොසොමත්තාය පසීදිංසු. අනුමොදනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු. සත්ථා උට්ඨායාසනා පක්කාමි. මනුස්සා සත්ථාරං අනුගන්ත්වා වන්දිත්වා නිවත්තිංසු. සත්ථා සාමණෙරෙන සද්ධිං සමධුරෙන ගච්ඡන්තො , ‘‘සාමණෙර, අයං පදෙසො කොනාමො, අයං පදෙසො කොනාමො’’ති පුබ්බෙ තස්ස උපාසකෙන දස්සිතපදෙසෙ පුච්ඡන්තො අගමාසි. සාමණෙරොපි, ‘‘භන්තෙ, අයං ඉත්ථන්නාමො, අයං ඉත්ථන්නාමො’’ති ආචික්ඛමානොව අගමාසි. සත්ථා තස්ස වසනට්ඨානං ගන්ත්වා පබ්බතමත්ථකං අභිරුහි. තත්ථ ඨිතානං පන මහාසමුද්දො පඤ්ඤායති. සත්ථා සාමණෙරං පුච්ඡි – ‘‘තිස්ස, පබ්බතමත්ථකෙ ඨිතො ඉතො චිතො ච ඔලොකෙත්වා කිං පස්සසී’’ති? ‘‘මහාසමුද්දං, භන්තෙ’’ති. ‘‘මහාසමුද්දං දිස්වා කිං චින්තෙසී’’ති? ‘‘මම දුක්ඛිතකාලෙ රොදන්තස්ස චතූහි මහාසමුද්දෙහි අතිරෙකතරෙන අස්සුනා භවිතබ්බන්ති ඉදං, භන්තෙ, චින්තෙසි’’න්ති. ‘‘සාධු සාධු, තිස්ස, එවමෙතං. එකෙකස්ස හි සත්තස්ස දුක්ඛිතකාලෙ පග්ඝරිතඅස්සූනි චතූහි මහාසමුද්දෙහි අතිරෙකතරානෙවා’’ති. ඉදඤ්ච පන වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘චතූසු සමුද්දෙසු ජලං පරිත්තකං,
තතො බහුං අස්සුජලං අනප්පකං;
දුක්ඛෙන ඵුට්ඨස්ස නරස්ස සොචනා,
කිංකාරණා සම්ම තුවං පමජ්ජසී’’ති.

අථ නං පුන පුච්ඡි – ‘‘තිස්ස, කහං වසසී’’ති? ‘‘ඉමස්මිං පබ්භාරෙ, භන්තෙ’’ති. ‘‘තත්ථ පන වසන්තො කිං චින්තෙසී’’ති? ‘‘මයා මරන්තෙන ඉමස්මිං ඨානෙ කතස්ස සරීරනික්ඛෙපස්ස පරිච්ඡෙදො ‘නත්ථී’ති චින්තෙසිං, භන්තෙ’’ති. ‘‘සාධු සාධු, තිස්ස, එවමෙතං. ඉමෙසඤ්හි සත්තානං පථවියං නිපජ්ජිත්වා අමතට්ඨානං නාම නත්ථී’’ති වත්වා –

‘‘උපසාළකනාමානි, සහස්සානි චතුද්දස;
අස්මිං පදෙසෙ දඩ්ඪානි, නත්ථි ලොකෙ අනාමතං.

‘‘යම්හි සච්චඤ්ච ධම්මො ච, අහිංසා සංයමො දමො;
එතං අරියා සෙවන්ති, එතං ලොකෙ අනාමත’’න්ති. (ජා.1.2.31-32) –

ඉමං දුකනිපාතෙ **උපසාළකජාතකං** කථෙසි. ඉති පථවියං සරීරනික්ඛෙපං කත්වා මරන්තෙසු සත්තෙසු අමතපුබ්බපදෙසෙ මරන්තා නාම නත්ථි, ආනන්දත්ථෙරසදිසා පන අමතපුබ්බපදෙසෙ පරිනිබ්බායන්ති.

ආනන්දත්ථෙරො කිර වීසවස්සසතිකකාලෙ ආයුසඞ්ඛාරං ඔලොකෙන්තො පරික්ඛීණභාවං ඤත්වා ‘‘ඉතො සත්තමෙ දිවසෙ පරිනිබ්බායිස්සාමී’’ති ආරොචෙසි. තං පවත්තිං සුත්වා රොහිණීනදියා උභයතීරවාසිකෙසු මනුස්සෙසු ඔරිමතීරවාසිකා ‘‘මයං ථෙරස්ස බහූපකාරා, අම්හාකං සන්තිකෙ පරිනිබ්බායිස්සතී’’ති වදිංසු. පරතීරවාසිකාපි ‘‘මයං ථෙරස්ස බහූපකාරා, අම්හාකං සන්තිකෙ පරිනිබ්බායිස්සතී’’ති වදිංසු. ථෙරො තෙසං වචනං සුත්වා ‘‘උභයතීරවාසිනො මය්හං උපකාරා, ඉමෙ නාම අනුපකාරාති න සක්කා වත්තුං, සචාහං ඔරිමතීරෙ පරිනිබ්බායිස්සාමි, පරතීරවාසිනො ධාතුගහණත්ථං තෙහි සද්ධිං කලහං කරිස්සන්ති. සචෙ පරතීරෙ පරිනිබ්බායිස්සාමි, ඔරිමතීරවාසිනොපි තථා කරිස්සන්ති, කලහො උප්පජ්ජමානොපි මං නිස්සායෙව උප්පජ්ජිස්සති, වූපසමමානොපි මං නිස්සායෙව වූපසමිස්සතී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘ඔරිමතීරවාසිනොපි මය්හං උපකාරා, පරතීරවාසිනොපි මය්හං උපකාරා, අනුපකාරාපි නාම නත්ථි, ඔරිමතීරවාසිනො ඔරිමතීරෙයෙව සන්නිපතන්තු, පරතීරවාසිනොපි පරතීරෙයෙවා’’ති ආහ. තතො

සත්තමෙ දිවසෙ මජ්ඣෙනදියා සත්තතාලප්පමාණෙ ආකාසෙ පල්ලඞ්කෙන නිසීදිත්වා මහාජනස්ස ධම්මං කථෙත්වා ‘‘මම සරීරං මජ්ඣෙ භිජ්ජිත්වා එකො භාගො ඔරිමතීරෙ පතතු, එකො භාගො පරතීරෙ’’ති අධිට්ඨාය යථානිසින්නොව තෙජොධාතුං සමාපජ්ජි, ජාලා උට්ඨහිංසු. සරීරං මජ්ඣෙ භිජ්ජිත්වා එකො භාගො ඔරිමතීරෙ පති, එකො භාගො පරතීරෙ. තතො මහාජනො පරිදෙවි, පථවිඋන්ද්‍රියනසද්දො විය ආරොදනසද්දො අහොසි. සත්ථු පරිනිබ්බානෙ ආරොදනසද්දතොපි කාරුඤ්ඤතරො අහොසි. මනුස්සා චත්තාරො මාසෙ රොදන්තා පරිදෙවන්තා ‘‘සත්ථු පත්තචීවරග්ගාහකෙ තිට්ඨන්තෙ සත්ථු ඨිතකාලො විය නො අහොසි, ඉදානි නො සත්ථා පරිනිබ්බුතො’’ති විප්පලපන්තා විරවන්තා විචරිංසූති.

පුන සත්ථා සාමණෙරං පුච්ඡි – ‘‘තිස්ස, ඉමස්මිං වනසණ්ඩෙ දීපිආදීනං සද්දෙන භායසි, න භායසී’’ති? ‘‘න භායාමි භගවා, අපිච ඛො පන මෙ එතෙසං සද්දං සුත්වා වනරති නාම උප්පජ්ජතී’’ති වත්වා සට්ඨිමත්තාහි ගාථාහි වනවණ්ණනං නාම කථෙසි. අථ නං සත්ථා ‘‘තිස්සා’’ති ආමන්තෙසි. ‘‘කිං, භන්තෙ’’ති? ‘‘මයං ගච්ඡාම, ත්වං ගමිස්සසි, නිවත්තිස්සසී’’ති. ‘‘මය්හං උපජ්ඣායෙ මං ආදාය ගච්ඡන්තෙ ගමිස්සාමි, නිවත්තෙන්තෙ නිවත්තිස්සාමි , භන්තෙ’’ති . සත්ථා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං පක්කාමි. සාමණෙරස්ස පන නිවත්තිතුමෙව අජ්ඣාසයො, ථෙරො තං ඤත්වා ‘‘තිස්ස, සචෙ නිවත්තිතුකාමො, නිවත්තා’’ති ආහ. සො සත්ථාරඤ්ච භික්ඛුසඞ්ඝඤ්ච වන්දිත්වා නිවත්ති. සත්ථා ජෙතවනමෙව අගමාසි.

භික්ඛූනං ධම්මසභායං කථා උදපාදි – ‘‘අහො වත වනවාසීතිස්සසාමණෙරො දුක්කරං කරොති, පටිසන්ධිග්ගහණතො පට්ඨායස්ස ඤාතකා සත්තසු මඞ්ගලෙසු පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං අප්පොදකමධුපායසමෙව අදංසු, පබ්බජිතකාලෙ අන්තොවිහාරෙ බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස සත්ත දිවසානි අප්පොදකමධුපායසමෙව අදංසු. පබ්බජිත්වා අට්ඨමෙ දිවසෙ අන්තොගාමං පවිසන්තො ද්වීහෙව දිවසෙහි සාටකසහස්සෙන සද්ධිං පිණ්ඩපාතසහස්සං ලභි, පුනෙකදිවසං කම්බලසහස්සං ලභි. ඉතිස්ස ඉධ වසනකාලෙ මහාලාභසක්කාරො උප්පජ්ජි, ඉදානි එවරූපං ලාභසක්කාරං ඡඩ්ඩෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා මිස්සකාහාරෙන යාපෙති, දුක්කරකාරකො වත තිස්සසාමණෙරො’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා, ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘ආම, භික්ඛවෙ, ලාභූපනිසා නාමෙසා අඤ්ඤා, නිබ්බානගාමිනී පටිපදා අඤ්ඤා. ‘එවං ලාභං ලභිස්සාමී’ති හි ආරඤ්ඤිකාදිධුතඞ්ගසමාදානවසෙන ලාභූපනිසං රක්ඛන්තස්ස භික්ඛුනො චත්තාරො අපායා විවටද්වාරා එව තිට්ඨන්ති, නිබ්බානගාමිනියා පන පටිපදාය උප්පන්නං ලාභසක්කාරං පහාය අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ඝටෙන්තො වායමන්තො අරහත්තං ගණ්හාතී’’ති අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

‘‘අඤ්ඤා හි ලාභූපනිසා, අඤ්ඤා නිබ්බානගාමිනී;
75. එවමෙතං අභිඤ්ඤාය, භික්ඛු බුද්ධස්ස සාවකො;
සක්කාරං නාභිනන්දෙය්‍ය, විවෙකමනුබ්‍රූහයෙ’’ති.

තත්ථ **අඤ්ඤා හි ලාභූපනිසා, අඤ්ඤා නිබ්බානගාමිනී**ති ලාභූපනිසා නාමෙසා අඤ්ඤා එව, අඤ්ඤා නිබ්බානගාමිනී පටිපදා. ලාභුප්පාදකෙන හි භික්ඛුනා ථොකං අකුසලකම්මං කාතුං වට්ටති, කායවඞ්කාදීනි කාතබ්බානි හොන්ති. යස්මිඤ්හි කාලෙ කායවඞ්කාදීසු කිඤ්චි කරොති, තදා ලාභො උප්පජ්ජති. පායසපාතියඤ්හි වඞ්කං අකත්වා උජුකමෙව හත්ථං ඔතාරෙත්වා උක්ඛිපන්තස්ස හත්ථො මක්ඛිතමත්තකොව හොති, වඞ්කං කත්වා ඔතාරෙත්වා උක්ඛිපන්තස්ස පන පායසපිණ්ඩං උද්ධරන්තොව නික්ඛමති, එවං කායවඞ්කාදීනි කරණකාලෙයෙව ලාභො උප්පජ්ජති. අයං අධම්මිකා ලාභූපනිස්සා නාම. උපධිසම්පදා චීවරධාරණං බාහුසච්චං පරිවාරො අරඤ්ඤවාසොති එවරූපෙහි පන කාරණෙහි උප්පන්නො ලාභො ධම්මිකො නාම හොති. නිබ්බානගාමිනිං පටිපදං පූරෙන්තෙන පන භික්ඛුනා කායවඞ්කාදීනි පහාතබ්බානි. අනන්ධෙනෙව අන්ධෙන විය, අමූගෙනෙව මූගෙන විය, අබධිරෙනෙව බධිරෙන විය භවිතුං වට්ටති. අසඨෙන අමායෙන භවිතුං වට්ටති. **එවමෙත**න්ති එතං ලාභුප්පාදනං පටිපදඤ්ච නිබ්බානගාමිනිං පටිපදඤ්ච එවං ඤත්වා සබ්බෙසං සඞ්ඛතාසඞ්ඛතධම්මානං බුජ්ඣනට්ඨෙන **බුද්ධස්ස** සවනන්තෙ ජාතට්ඨෙන ඔවාදානුසාසනිං වා සවනට්ඨෙන **සාවකො භික්ඛු** අධම්මිකං චතුපච්චයසක්කාරං නාභිනන්දෙය්‍ය, න චෙව ධම්මිකං පටික්කොසෙය්‍ය, කායවිවෙකාදිකං **විවෙකං අනුබ්‍රූහයෙ**. තත්ථ **කායවිවෙකො**ති කායස්ස එකීභාවො. **චිත්තවිවෙකො**ති අට්ඨ සමාපත්තියො. **උපධිවිවෙකො**ති නිබ්බානං. තෙසු කායවිවෙකො ගණසඞ්ගණිකං විනොදෙති, චිත්තවිවෙකො කිලෙසසඞ්ගණිකං විනොදෙති, උපධිවිවෙකො සඞ්ඛාරසඞ්ගණිකං විනොදෙති. කායවිවෙකො චිත්තවිවෙකස්ස පච්චයො හොති, චිත්තවිවෙකො උපධිවිවෙකස්ස පච්චයො හොති. වුත්තම්පිහෙතං –

‘‘කායවිවෙකො ච විවෙකට්ඨකායානං නෙක්ඛම්මාභිරතානං, චිත්තවිවෙකො ච පරිසුද්ධචිත්තානං පරමවොදානප්පත්තානං, උපධිවිවෙකො ච නිරුපධීනං පුග්ගලානං විසඞ්ඛාරගතාන’’න්ති (මහානි. 150). –

ඉමං තිවිධම්පි විවෙකං බ්‍රූහෙය්‍ය වඩ්ඪෙය්‍ය, උපසම්පජ්ජ විහරෙය්‍යාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

වනවාසීතිස්සසාමණෙරවත්ථු පන්නරසමං.

බාලවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චමො වග්ගො.

6. පණ්ඩිතවග්ගො

1. රාධත්ථෙරවත්ථු

නිධීනංව පවත්තාරන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ආයස්මන්තං රාධත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර ගිහිකාලෙ සාවත්ථියං දුග්ගතබ්‍රාහ්මණො අහොසි. සො ''භික්ඛූනං සන්තිකෙ ජීවිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා විහාරං ගන්ත්වා අප්පහරිතකං කරොන්තො පරිවෙණං සම්මජ්ජන්තො මුඛධොවනාදීනි දදන්තො අන්තොවිහාරෙයෙව වසි. භික්ඛූපි නං සඞ්ගණ්හිංසු, පබ්බාජෙතුං පන න ඉච්ඡන්ති. සො පබ්බජ්ජං අලභමානො කිසො අහොසි. අථෙකදිවසං සත්ථා පච්චූසකාලෙ ලොකං වොලොකෙන්තො තං බ්‍රාහ්මණං දිස්වා ''කිං නු ඛො''ති උපධාරෙන්තො ''අරහා භවිස්සතී''ති ඤත්වා සායන්හසමයෙ විහාරචාරිකං චරන්තො විය බ්‍රාහ්මණස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා, ''බ්‍රාහ්මණ, කිං කරොන්තො විචරසී''ති ආහ. ''භික්ඛූනං වත්තපටිවත්තං කරොන්තො, භන්තෙ''ති . ''ලභසි නෙසං සන්තිකා සඞ්ගහ''න්ති? ''ආම, භන්තෙ, ආහාරමත්තං ලභාමි, න පන මං පබ්බාජෙන්තී''ති. සත්ථා එතස්මිං නිදානෙ භික්ඛුසඞ්ඝං සන්නිපාතාපෙත්වා තමත්ථං පුච්ඡිත්වා, ''භික්ඛවෙ, අත්ථි කොචි ඉමස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස අධිකාරං සරතී''ති පුච්ඡි. සාරිපුත්තත්ථෙරො ''අහං, භන්තෙ, සරාමි, අයං මෙ රාජගහෙ පිණ්ඩාය චරන්තස්ස අත්තනො අභිහටං කටච්ඡුභික්ඛං දාපෙසි, ඉමමස්සාහං අධිකාරං සරාමී''ති ආහ. සො සත්ථාරා ''කිං පන තෙ, සාරිපුත්ත, එවං කතූපකාරං දුක්ඛතො මොචෙතුං න වට්ටතී''ති වුත්තෙ, ''සාධු, භන්තෙ, පබ්බාජෙස්සාමී''ති තං බ්‍රාහ්මණං පබ්බාජෙසි. තස්ස භත්තග්ගෙ ආසනපරියන්තෙ ආසනං පාපුණාති, යාගුභත්තාදීහිපි කිලමති. ථෙරො තං ආදාය චාරිකං පක්කාමි, අභික්ඛණඤ්ච නං ''ඉදං තෙ කත්තබ්බං, ඉදං තෙ න කත්තබ්බ''න්ති ඔවදි අනුසාසි. සො සුවචො අහොසි පදක්ඛිණග්ගාහී. තස්මා යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානො කතිපාහෙනෙව අරහත්තං පාපුණි.

ථෙරො තං ආදාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා නිසීදි. අථ නං සත්ථා පටිසන්ථාරං කත්වා ආහ – ''සුවචො නු ඛො, සාරිපුත්ත, තෙ අන්තෙවාසිකො''ති . ''ආම, භන්තෙ, අතිවිය සුවචො, කිස්මිඤ්චි දොසෙ වුච්චමානෙ න කුද්ධපුබ්බො''ති. ''සාරිපුත්ත , එවරූපෙ සද්ධිවිහාරිකෙ ලභන්තො කිත්තකෙ ගණ්හෙය්‍යාසී''ති? ''භන්තෙ, බහුකෙපි ගණ්හෙය්‍යාමෙවා''ති. අථෙකදිවසං ධම්මසභාය කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ''සාරිපුත්තත්ථෙරො කිර කතඤ්ඤූ කතවෙදී, කටච්ඡුභික්ඛාමත්තං උපකාරං සරිත්වා දුග්ගතබ්‍රාහ්මණං පබ්බාජෙසි. ථෙරොපි ඔවාදක්ඛමො ඔවාදක්ඛමමෙව ලභී''ති. සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා ''න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි සාරිපුත්තො කතඤ්ඤූ කතවෙදීයෙවා''ති වත්වා තමත්ථං පකාසෙතුං –

> ''අලීනචිත්තං නිස්සාය, පහට්ඨා මහතී චමූ;
> කොසලං සෙනාසන්තුට්ඨං, ජීවග්ගාහං අගාහයි.
>
> ''එවං නිස්සයසම්පන්නො, භික්ඛු ආරද්ධවීරියො;
> භාවයං කුසලං ධම්මං, යොගක්ඛෙමස්ස පත්තියා;
> පාපුණෙ අනුපුබ්බෙන, සබ්බසංයොජනක්ඛය''න්ති. (ජා. 1.2.11-12) –

ඉමං දුකනිපාතෙ **අලීනචිත්තජාතකං** විත්ථාරෙත්වා කථෙසි. තදා කිර වඩ්ඪකීහි පාදස්ස අරොගකරණභාවෙන කතං අත්තනො උපකාරං ඤත්වා සබ්බසෙතස්ස හත්ථිපොතකස්ස දායකො එකචාරිකො හත්ථී සාරිපුත්තත්ථෙරො අහොසීති එවං ථෙරං ආරබ්භ ජාතකං කථෙත්වා රාධත්ථෙරං ආරබ්භ, ''භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා නාම රාධෙන විය සුවචෙන භවිතබ්බං, දොසං දස්සෙත්වා ඔවදියමානෙනපි න කුජ්ඣිතබ්බං, ඔවාදදායකො පන නිධිආචික්ඛණකො විය දට්ඨබ්බො''ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

> ''නිධීනංව පවත්තාරං, යං පස්සෙ වජ්ජදස්සිනං;
> 76. නිග්ගය්හවාදිං මෙධාවිං, තාදිසං පණ්ඩිතං භජෙ;
> තාදිසං භජමානස්ස, සෙය්‍යො හොති න පාපියො''ති.

තත්ථ **නිධීනන්ති** තත්ථ තත්ථ නිදහිත්වා ඨපිතානං හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදිපූරානං නිධිකුම්භීනං. **පවත්තාරන්ති** කිච්ඡජීවිකෙ දුග්ගතමනුස්සෙ අනුකම්පං කත්වා ''එහි, සුඛෙන ජීවනූපායං දස්සෙස්සාමී''ති නිධිට්ඨානං නෙත්වා හත්ථං පසාරෙත්වා ''ඉමං ගහෙත්වා සුඛෙන ජීවා''ති ආචික්ඛිතාරං විය. **වජ්ජදස්සිනන්ති** ද්වෙ වජ්ජදස්සිනො ''ඉමිනා නං අසාරුප්පෙන වා ඛලිතෙන වා සඞ්ඝමජ්ඣෙ නිග්ගණ්හිස්සාමී''ති රන්ධගවෙසකො ච, අඤ්ඤාතං ඤාපනත්ථාය ඤාතං අනුග්ගහණත්ථාය සීලාදීනමස්ස වුද්ධිකාමතාය තං තං වජ්ජං ඔලොකනෙන උල්ලුම්පනසභාවසණ්ඨිතො ච. අයං ඉධ අධිප්පෙතො. යථා හි දුග්ගතමනුස්සො ''ඉමං ගණ්හාහී''ති තජ්ජෙත්වාපි පොථෙත්වාපි නිධිං දස්සෙන්තෙ කොපං න කරොති, පමුදිතො එව හොති, එවමෙව එවරූපෙ පුග්ගලෙ අසාරුප්පං වා ඛලිතං වා දිස්වා ආචික්ඛන්තෙ කොපො න කාතබ්බො, තුට්ඨෙනෙව භවිතබ්බං, ''භන්තෙ, මහන්තං වො කම්මං කතං , මය්හං ආචරියුපජ්ඣායට්ඨානෙ ඨත්වා ඔවදන්තෙහි පුනපි මං වදෙය්‍යාථා''ති පවාරෙතබ්බමෙව. **නිග්ගය්හවාදින්ති** එකච්චො හි සද්ධිවිහාරිකාදීනං අසාරුප්පං

වා බලිතං වා දිස්වා ‘‘අයං මෙ මුඛොදකදානාදීහි සක්කච්චං උපට්ඨහති, සචෙ නං වක්ඛාමි, න මං උපට්ඨහිස්සති, එවං මෙ පරිහානි භවිස්සතී’’ති වත්තුං අවිසහන්තො න නිග්ගය්හවාදී නාම හොති. සො ඉමස්මිං සාසනෙ කචවරං ආකිරති. යො පන තථාරූපං වජ්ජං දිස්වා වජ්ජානුරූපං තජ්ජෙන්තො පණාමෙන්තො දණ්ඩකම්මං කරොන්තො විහාරා තං නීහරන්තො සික්ඛාපෙති, අයං නිග්ගය්හවාදී නාම සෙය්‍යථාපි සම්මාසම්බුද්ධො. වුත්තඤ්හෙතං – ‘‘නිග්ගය්හ නිග්ගය්හාහං, ආනන්ද, වක්ඛාමි, පවය්හ පවය්හ, ආනන්ද, වක්ඛාමි, යො සාරො සො ඨස්සතී’’ති (ම. නි. 3.196). **මෙධාවින්ති** ධම්මොජපඤ්ඤාය සමන්නාගතං. **තාදිසන්ති** එවරූපං **පණ්ඩිතං** භජෙය්‍ය පයිරුපාසෙය්‍ය. තාදිසඤ්හි ආචරියං **භජමානස්ස** අන්තෙවාසිකස්ස **සෙය්‍යො හොති, න පාපියො** වඩ්ඪියෙව හොති, නො පරිහානීති.

දෙසනාපරියොසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

රාධත්ථෙරවත්ථු පඨමං.

2. අස්සජිපුනබ්බසුකවත්ථු

ඔවදෙය්‍යානුසාසෙය්‍යාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අස්සජිපුනබ්බසුකභික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි. දෙසනා පන කීටාගිරිස්මිං සමුට්ඨිතා.

තෙ කිර ද්වෙ භික්ඛූ කිඤ්චාපි අග්ගසාවකානං සද්ධිවිහාරිකා, අලජ්ජිනො පන අහෙසුං පාපභික්ඛූ. තෙ පාපකෙහි අත්තනො පරිවාරෙහි පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං කීටාගිරිස්මිං විහරන්තා ‘‘මාලාවච්ඡං රොපෙන්තිපි රොපාපෙන්තිපී’’තිආදිකං (පාරා. 431; චූළව. 21) නානප්පකාරං අනාචාරං කරොන්තා කුලදූසකකම්මං කත්වා තතො උප්පන්නෙහි පච්චයෙහි ජීවිකං කප්පෙන්තා තං ආවාසං පෙසලානං භික්ඛූනං අනාවාසං අකංසු. සත්ථා තං පවත්තිං සුත්වා තෙසං පබ්බාජනීයකම්මකරණත්ථාය සපරිවාරෙ ද්වෙ අග්ගසාවකෙ ආමන්තෙත්වා ‘‘ගච්ඡථ, සාරිපුත්තා, තෙසු යෙ තුම්හාකං වචනං න කරොන්ති, තෙසං පබ්බාජනීයකම්මං කරොථ, යෙ පන කරොන්ති, තෙ ඔවදථ අනුසාසථ. ඔවදන්තො හි අනුසාසන්තො අපණ්ඩිතානංයෙව අප්පියො හොති අමනාපො, පණ්ඩිතානං පන පියො හොති මනාපො’’ති අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

77. ‘‘ඔවදෙය්‍යානුසාසෙය්‍ය, අසබ්භා ච නිවාරයෙ;
සතඤ්හි සො පියො හොති, අසතං හොති අප්පියො’’ති.

තත්ථ **ඔවදෙය්‍යාති** උප්පන්නෙ වත්ථුස්මිං වදන්තො ඔවදති නාම, අනුප්පන්නෙ වත්ථුස්මිං ‘‘අයසොපි තෙ සියා’’තිආදිවසෙන අනාගතං දස්සෙන්තො අනුසාසති නාම. සම්මුඛා වදන්තො ඔවදති නාම, පරම්මුඛා දූතං වා සාසනං වා පෙසෙන්තො අනුසාසති නාම. සකිං වදන්තො ඔවදති නාම, පුනප්පුනං වදන්තො අනුසාසති නාම. ඔවදන්තො එව වා අනුසාසති නාමාති එවං ඔවදෙය්‍ය අනුසාසෙය්‍ය. **අසබ්භා චාති** අකුසලධම්මා ච නිවාරෙය්‍ය, කුසලධම්මෙ පතිට්ඨාපෙය්‍යාති අත්ථො. **සතඤ්හි සො පියො හොතීති** සො එවරූපො පුග්ගලො බුද්ධාදීනං සප්පුරිසානං පියො හොති. යෙ පන අදිට්ඨධම්මා අවිතිණ්ණපරලොකා ආමිසචක්ඛුකා ජීවිකත්ථාය පබ්බජිතා, තෙසං **අසතං** සො ඔවාදකො අනුසාසකො, ‘‘‘න ත්වං අම්හාකං උපජ්ඣායො, න ආචරියො, කස්මා අම්හෙ ඔවදසී’ති එවං මුඛසත්තීහි විජ්ඣන්තානං අප්පියො හොතී’’ති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති. සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානාපි තත්ථ ගන්ත්වා තෙ භික්ඛූ ඔවදිංසු අනුසාසිංසු. තෙසු එකච්චෙ ඔවාදං සම්පටිච්ඡිත්වා සම්මා වත්තිංසු, එකච්චෙ විබ්භමිංසු, එකච්චෙ පබ්බාජනීයකම්මං පාපුණිංසූති.

අස්සජිපුනබ්බසුකවත්ථු දුතියං.

3. ඡන්නත්ථෙරවත්ථු

න භජෙ පාපකෙ මිත්තෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ඡන්නත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර ආයස්මා ‘‘අහං අම්හාකං අය්‍යපුත්තෙන සද්ධිං මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛන්තො තදා අඤ්ඤං එකම්පි න පස්සාමි, ඉදානි පන ‘අහං සාරිපුත්තො නාම, අහං මොග්ගල්ලානො නාම, මයං අග්ගසාවකම්හා’ති වත්වා ඉමෙ විචරන්තී’’ති ද්වෙ අග්ගසාවකෙ අක්කොසති. සත්ථා භික්ඛූනං සන්තිකා තං පවත්තිං සුත්වා ඡන්නත්ථෙරං පක්කොසාපෙත්වා ඔවදති. සො තඞ්ඛණෙයෙව තුණ්හී හුත්වා පුන ගන්ත්වා ථෙරෙ අක්කොසතියෙව. එවං යාවතතියං අක්කොසන්තං පක්කොසාපෙත්වා සත්ථා ඔවදිත්වා ‘‘ඡන්න, ද්වෙ අග්ගසාවකා නාම තුය්හං කල්‍යාණමිත්තා උත්තමපුරිසා, එවරූපෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවස්සු භජස්සූ’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

78. ‘‘න භජෙ පාපකෙ මිත්තෙ, න භජෙ පුරිසාධමෙ;
භජෙථ මිත්තෙ කල්‍යාණෙ, භජෙථ පුරිසුත්තමෙ’’ති.

තස්සත්ථො – කායදුච්චරිතාදිඅකුසලකම්මාභිරතා **පාපමිත්තා** නාම. සන්ධිච්ඡෙදනාදිකෙ වා එකවීසතිඅනෙසනාදිභෙදෙ වා අට්ඨානෙ නියොජකා **පුරිසාධමා** නාම. උභොපි වා එතෙ පාපමිත්තා චෙව පුරිසාධමා ච, තෙ න භජෙය්‍ය න පයිරුපාසෙය්‍ය, විපරීතා පන කල්‍යාණමිත්තා චෙව සප්පුරිසා ච, තෙ භජෙථ පයිරුපාසෙථාති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ඡන්නත්ථෙරො පන තං ඔවාදං සුත්වාපි පුරිමනයෙනෙව භික්ඛූ අක්කොසති පරිභාසති. පුනපි සත්ථු ආරොචෙසුං . සත්ථා, ‘‘භික්ඛවෙ, මයි ධරන්තෙ ඡන්නං සික්ඛාපෙතුං න සක්ඛිස්සථ, මයි පන පරිනිබ්බුතෙ සක්ඛිස්සථා’’ති වත්වා පරිනිබ්බානකාලෙ ආයස්මතා ආනන්දෙන, ‘‘භන්තෙ, කථං ඡන්නත්ථෙරෙ අම්හෙහි පටිපජ්ජිතබ්බ’’න්ති වුත්තෙ, ‘‘ආනන්ද, ඡන්නස්ස භික්ඛුනො බ්‍රහ්මදණ්ඩො දාතබ්බො’’ති ආණාපෙසි. සො සත්ථරි පරිනිබ්බුතෙ ආනන්දත්ථෙරෙන ආරොචිතං බ්‍රහ්මදණ්ඩං සුත්වා දුක්ඛී දුම්මනො තික්ඛත්තුං මුච්ඡිතො පතිත්වා ‘‘මා මං, භන්තෙ, නාසයිත්ථා’’ති යාචිත්වා සම්මා වත්තං පූරෙන්තො න චිරස්සෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණීති.

ඡන්නත්ථෙරවත්ථු තතියං.

4. මහාකප්පිනත්ථෙරවත්ථු

ධම්මපීති සුඛං සෙතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො මහාකප්පිනත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

තත්‍රායං අනුපුබ්බී කථා – අතීතෙ කිර ආයස්මා මහාකප්පිනො පදුමුත්තරබුද්ධස්ස පාදමූලෙ කතාභිනීහාරො සංසාරෙ සංසරන්තො බාරාණසිතො අවිදූරෙ එකස්මිං පෙසකාරගාමෙ ජෙට්ඨකපෙසකාරො හුත්වා නිබ්බත්ති. තදා සහස්සමත්තා පච්චෙකබුද්ධා අට්ඨ මාසෙ හිමවන්තෙ වසිත්වා වස්සිකෙ චත්තාරො මාසෙ ජනපදෙ වසන්ති. තෙ එකවාරං බාරාණසියා අවිදූරෙ ඔතරිත්වා ‘‘සෙනාසනකරණත්ථාය හත්ථකම්මං යාචථා’’ති රඤ්ඤො සන්තිකං අට්ඨ පච්චෙකබුද්ධෙ පහිණිංසු. තදා පන රඤ්ඤො වප්පමඞ්ගලකාලො හොති. සො ‘‘පච්චෙකබුද්ධා කිර ආගතා’’ති සුත්වා තස්මිං ඛණෙ නික්ඛමිත්වා ආගතකාරණං පුච්ඡිත්වා ‘‘අජ්ජ, භන්තෙ, ඔකාසො නත්ථි, ස්වෙ අම්හාකං වප්පමඞ්ගලං, තතියදිවසෙ කරිස්සාමී’’ති වත්වා පච්චෙකබුද්ධෙ අනිමන්තෙත්වාව පාවිසි. පච්චෙකබුද්ධා ‘‘අඤ්ඤත්ථ ගමිස්සාමා’’ති පක්කමිංසු. තස්මිං ඛණෙ ජෙට්ඨපෙසකාරස්ස භරියා කෙනචිදෙව කරණීයෙන බාරාණසිං ගච්ඡන්තී තෙ පච්චෙකබුද්ධෙ දිස්වා වන්දිත්වා ‘‘කිං, භන්තෙ, අවෙලාය, අය්‍යා, ආගතා’’ති පුච්ඡිත්වා ආදිතො පට්ඨාය කථෙසුං. තං පවත්තිං සුත්වා සද්ධාසම්පන්නා ඤාණසම්පන්නා ඉත්ථී ‘‘ස්වෙ, භන්තෙ, අම්හාකං භික්ඛං ගණ්හථා’’ති නිමන්තෙසි. ‘‘බහුකා මයං භගිනී’’ති. ‘‘කිත්තකා, භන්තෙ’’ති? ‘‘සහස්සමත්තා’’ති. ‘‘භන්තෙ, ඉමස්මිං ගාමෙ සහස්සපෙසකාරා වසිම්හ. එකෙකො එකෙකස්ස භික්ඛං දස්සති, භික්ඛං අධිවාසෙථ, අහමෙව වො වසනට්ඨානම්පි කාරෙස්සාමී’’ති ආහ. පච්චෙකබුද්ධා අධිවාසයිංසු.

සා ගාමං පවිසිත්වා උග්ඝොසෙසි – ‘‘අහං සහස්සමත්තෙ පච්චෙකබුද්ධෙ දිස්වා නිමන්තයිං, අය්‍යානං නිසීදනට්ඨානං සංවිදහථ , යාගුභත්තාදීනි සම්පාදෙථා’’ති . ගාමමජ්ඣෙ මණ්ඩපං කාරෙත්වා ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා පුනදිවසෙ පච්චෙකබුද්ධෙ නිසීදාපෙත්වා පණීතෙන ඛාදනීයෙන භොජනීයෙන පරිවිසිත්වා භත්තකිච්චාවසානෙ තස්මිං ගාමෙ සබ්බා ඉත්ථියො ආදාය තාහි සද්ධිං පච්චෙකබුද්ධෙ වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, තෙමාසං වසනත්ථාය පටිඤ්ඤං දෙථා’’ති තෙසං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා පුන ගාමෙ උග්ඝොසෙසි – ‘‘අම්මතාතා, එකෙකකුලතො එකෙකො පුරිසො ඵරසුවාසිආදීනි ගහෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා දබ්බසම්භාරෙ ආහරිත්වා අය්‍යානං වසනට්ඨානං කරොතූ’’ති. ගාමවාසිනො තස්සායෙව වචනං සුත්වා එකෙකො එකෙකං කත්වා සද්ධිං රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානෙහි පණ්ණසාලසහස්සං කාරෙත්වා අත්තනො අත්තනො පණ්ණසාලායං වස්සූපගතෙ පච්චෙකබුද්ධෙ ‘‘අහං සක්කච්චං උපට්ඨහිස්සාමි, අහං සක්කච්චං උපට්ඨහිස්සාමී’’ති උපට්ඨහිංසු. වස්සංවුට්ඨකාලෙ ‘‘අත්තනො අත්තනො පණ්ණසාලාය වස්සංවුට්ඨානං පච්චෙකබුද්ධානං චීවරසාටකෙ සජ්ජෙථා’’ති සමාදපෙත්වා එකෙකස්ස සහස්සසහස්සමූලං චීවරං දාපෙසි. පච්චෙකබුද්ධා වුට්ඨවස්සා අනුමොදනං කත්වා පක්කමිංසු.

ගාමවාසිනොපි ඉදං පුඤ්ඤකම්මං කත්වා ඉතො චුතා තාවතිංසභවනෙ නිබ්බත්තිත්වා ගණදෙවපුත්තා නාම අහෙසුං. තෙ තත්ථ දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවිත්වා කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ බාරාණසියං කුටුම්බිකගෙහෙසු නිබ්බත්තිංසු. ජෙට්ඨකපෙසකාරො ජෙට්ඨකකුටුම්බිකස්ස පුත්තො අහොසි. භරියාපිස්ස ජෙට්ඨකකුටුම්බිකස්සෙව ධීතා අහොසි. තා සබ්බාපි වයප්පත්තා පරකුලං ගච්ඡන්තියො තෙසං තෙසංයෙව ගෙහානි අගමිංසු. අථෙකදිවසං විහාරෙ ධම්මස්සවනං ඝණ්ඨුට්ඨං. ‘‘සත්ථා ධම්මං දෙසෙස්සතී’’ති සුත්වා සබ්බෙපි තෙ කුටුම්බිකා ‘‘ධම්මං සොස්සාමා’’ති භරියාහි සද්ධිං විහාරං අගමිංසු. තෙසං විහාරමජ්ඣං පවිට්ඨක්ඛණෙ වස්සං උට්ඨහි. යෙසං කුලූපකා වා ඤාතිසාමණෙරාදයො වා අත්ථි, තෙ තෙසං පරිවෙණානි පවිසිංසු. තෙ පන තථාරූපානං නත්ථිතාය කත්ථචි, පවිසිතුං අවිසහන්තා විහාරමජ්ඣෙයෙව අට්ඨංසු. අථ නෙ ජෙට්ඨකකුටුම්බිකො ආහ – ‘‘පස්සථ අම්හාකං විප්පකාරං, කුලපුත්තෙහි නාම එත්තකෙන ලජ්ජිතුං යුත්ත’’න්ති. ‘‘අය්‍ය, කිං පන කරොමා’’ති? ‘‘මයං විස්සාසිකට්ඨානස්ස අභාවෙන ඉමං විප්පකාරං පත්තා, සබ්බෙ ධනං සංහරිත්වා පරිවෙණං කරොමා’’ති. ‘‘සාධු, අය්‍යා’’ති ජෙට්ඨකො සහස්සං අදාසි, සෙසා පඤ්ච පඤ්ච සතානි. ඉත්ථියො අඩ්ඪතෙය්‍යානි අඩ්ඪතෙය්‍යානි සතානි. තෙ තං ධනං සංහරිත්වා සහස්සකූටාගාරපරිවාරං සත්ථු වසනත්ථාය මහාපරිවෙණං නාම ආරභිංසු. නවකම්මස්ස මහන්තතාය ධනෙ

අප්පහොන්තෙ පුබ්බෙ දින්නධනතො පුන උපඩ්ඪුපඩ්ඪං අදංසු. නිට්ඨිතෙ පරිවෙණෙ විහාරමහං කරොන්තා බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස සත්තාහං මහාදානං දත්වා වීසතියා භික්ඛුසහස්සානං චීවරානි සජ්ජිංසු.

ජෙට්ඨකකුටුම්බිකස්ස පන භරියා සබ්බෙහි සමානං අකත්වා අත්තනො පඤ්ඤාය ඨිතා ''අතිරෙකතරං කත්වා සත්ථාරං පූජෙස්සාමී''ති අනොජපුප්ඵවණ්ණෙන සහස්සමූලෙන සාටකෙන සද්ධිං අනොජපුප්ඵචඞ්කොටකං ගහෙත්වා අනුමොදනකාලෙ සත්ථාරං අනොජපුප්ඵෙහි පූජෙත්වා තං සාටකං සත්ථු පාදමූලෙ ඨපෙත්වා, ''භන්තෙ, නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ අනොජපුප්ඵවණ්ණංයෙව මෙ සරීරං හොතු, අනොජා එව ච මෙ නාමං හොතූ''ති පත්ථනං පට්ඨපෙසි. සත්ථා ''එවං හොතූ''ති අනුමොදනං අකාසි. තෙ සබ්බෙපි යාවතායුකං ඨත්වා තතො චුතා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ දෙවලොකා චවිත්වා ජෙට්ඨකකුටුම්බිකො කුක්කුටවතීනගරෙ රාජකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා වයප්පත්තො මහාකප්පිනරාජා නාම අහොසි, සෙසා අමච්චකුලෙ නිබ්බත්තිංසු. ජෙට්ඨකකුටුම්බිකස්ස භරියා මද්දරට්ඨෙ සාගලනගරෙ රාජකුලෙ නිබ්බත්ති, අනොජපුප්ඵවණ්ණමෙවස්සා සරීරං අහොසි, අනොජාත්වෙවස්සා නාමං කරිංසු. සා වයප්පත්තා මහාකප්පිනරඤ්ඤො ගෙහං ගන්ත්වා අනොජාදෙවී නාම අහොසි. සෙසිත්ථියොපි අමච්චකුලෙසු නිබ්බත්තිත්වා වයප්පත්තා තෙසංයෙව අමච්චපුත්තානං ගෙහානි අගමංසු. තෙ සබ්බෙ රඤ්ඤො සම්පත්තිසදිසං සම්පත්තිං අනුභවිංසු. යදා රාජා සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතො හත්ථිං අභිරුහිත්වා විචරි, තදා තෙපි තථෙව විචරන්ති. තස්මිං අස්සෙන වා රථෙන වා විචරන්තෙ තෙපි තථෙව විචරන්ති? එවං තෙ එකතො හුත්වා කතානං පුඤ්ඤානං ආනුභාවෙන එකතොව සම්පත්තිං අනුභවිංසු. රඤ්ඤො පන බලො, බලවාහනො, පුප්ඵො, පුප්ඵවාහනො, සුපත්තොති පඤ්ච අස්සා හොන්ති. රාජා තෙසු සුපත්තං අස්සං සයං ආරොහති, ඉතරෙ චත්තාරො අස්සාරොහානං සාසනාහරණත්ථාය අදාසි. රාජා තෙ පාතොව භොජෙත්වා ''ගච්ඡථ ද්වෙ වා තීණි වා යොජනානි ආහිණ්ඩිත්වා බුද්ධස්ස වා ධම්මස්ස වා සඞ්ඝස්ස වා උප්පන්නභාවං ඤත්වා මය්හං සුඛසාසනං ආහරථා''ති පෙසෙසි. තෙ චතූහි ද්වාරෙහි නික්ඛමිත්වා තීණි යොජනානි ආහිණ්ඩිත්වා සාසනං අලභිත්වා පච්චාගච්ඡන්ති.

අථෙකදිවසං රාජා සුපත්තං අස්සං ආරුය්හ අමච්චසහස්සපරිවුතො උය්‍යානං ගච්ඡන්තො කිලන්තරූපෙ පඤ්චසතවාණිජකෙ නගරං පවිසන්තෙ දිස්වා ''ඉමෙ අද්ධානකිලන්තා, අද්ධා ඉමෙසං සන්තිකා එකං භද්දකං සාසනං සොස්සාමී''ති තෙ පක්කොසාපෙත්වා ''කුතො ආගච්ඡථා''ති පුච්ඡි. ''අත්ථි, දෙව, ඉතො වීසතියොජනසතමත්ථකෙ සාවත්ථි නාම නගරං, තතො ආගච්ඡාමා''ති. ''අත්ථි පන වො පදෙසෙ කිඤ්චි සාසනං උප්පන්න''න්ති. ''දෙව, අඤ්ඤං කිඤ්චි නත්ථි, සම්මාසම්බුද්ධො පන උප්පන්නො''ති. රාජා තාවදෙව පඤ්චවණ්ණාය පීතියා ඵුට්ඨසරීරො කිඤ්චි සල්ලක්ඛෙතුං අසක්කොන්තො මුහුත්තං වීතිනාමෙත්වා, ''තාතා, කිං වදෙථා''ති පුච්ඡි. ''බුද්ධො, දෙව, උප්පන්නො''ති. රාජා දුතියම්පි තතියම්පි තථෙව වීතිනාමෙත්වා චතුත්ථෙ වාරෙ ''කිං වදෙථ, තාතා''ති පුච්ඡිත්වා ''බුද්ධො, දෙව, උප්පන්නො''ති වුත්තෙ, ''තාතා, වො සතසහස්සං දදාමී''ති වත්වා ''අඤ්ඤම්පි කිඤ්චි සාසනං අත්ථී''ති පුච්ඡි. ''අත්ථි, දෙව, ධම්මො උප්පන්නො''ති. රාජා තම්පි සුත්වා පුරිමනයෙනෙව තයො වාරෙ වීතිනාමෙත්වා චතුත්ථෙ වාරෙ ''ධම්මො උප්පන්නො''ති වුත්තෙ ''ඉධාපි වො සතසහස්සං දම්මී''ති වත්වා ''අපරම්පි සාසනං අත්ථි, තාතා''ති පුච්ඡි. ''අත්ථි, දෙව, සඞ්ඝරතනං උප්පන්න''න්ති. රාජා තම්පි සුත්වා තයො වාරෙ වීතිනාමෙත්වා චතුත්ථෙ වාරෙ ''සඞ්ඝො''ති පදෙ වුත්තෙ ''ඉධාපි වො සතසහස්සං දම්මී''ති වත්වා අමච්චසහස්සං ඔලොකෙත්වා, ''තාතා, කිං කරිස්සථා''ති පුච්ඡි. ''දෙව, තුම්හෙ කිං කරිස්සථා''ති? ''අහං, තාතා, 'බුද්ධො උප්පන්නො, ධම්මො උප්පන්නො, සඞ්ඝො උප්පන්නො'ති සුත්වා න පුන නිවත්තිස්සාමි, සත්ථාරං උද්දිස්ස ගන්ත්වා තස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමී''ති. ''මයම්පි, දෙව , තුම්හෙහි සද්ධිං පබ්බජිස්සාමා''ති. රාජා සුවණ්ණපට්ටෙ අක්ඛරානි ලිඛාපෙත්වා වාණිජකෙ ආහ – ''අනොජා නාම දෙවී තුම්හාකං තීණි සතසහස්සානි දස්සති, එවඤ්ච පන නං වදෙය්‍යාථ 'රඤ්ඤො කිර තෙ ඉස්සරියං විස්සට්ඨං, යථාසුඛං සම්පත්තිං පරිභුඤ්ජාහී'ති, සචෙ පන වො 'රාජා කහ'න්ති පුච්ඡති, 'සත්ථාරං උද්දිස්ස පබ්බජිස්සාමීති වත්වා ගතො'ති ආරොචෙය්‍යාථා''ති. අමච්චාපි අත්තනො අත්තනො භරියානං තථෙව සාසනං පහිණිංසු . රාජා වාණිජකෙ උය්‍යොජෙත්වා අස්සං අභිරුය්හ අමච්චසහස්සපරිවුතො තං ඛණංයෙව නික්ඛමි.

සත්ථාපි තං දිවසං පච්චූසකාලෙ ලොකං වොලොකෙන්තො මහාකප්පිනරාජානං සපරිවාරං දිස්වා ''අයං මහාකප්පිනො වාණිජකානං සන්තිකා තිණ්ණං රතනානං උප්පන්නභාවං සුත්වා තෙසං වචනං තීහි සතසහස්සෙහි පූජෙත්වා රජ්ජං පහාය අමච්චසහස්සෙහි පරිවුතො මං උද්දිස්ස පබ්බජිතුකාමො ස්වෙ නික්ඛමිස්සති. සො සපරිවාරො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිස්සති, පච්චුග්ගමනමස්ස කරිස්සාමී''ති පුනදිවසෙ චක්කවත්ති විය ඛුද්දකගාමභොජකං පච්චුග්ගච්ඡන්තො සයමෙව පත්තචීවරං ගහෙත්වා වීසයොජනසතං මග්ගං පච්චුග්ගන්ත්වා චන්දභාගාය නදියා තීරෙ නිග්‍රොධරුක්ඛමූලෙ ඡබ්බණ්ණරස්මියො විස්සජ්ජෙන්තො නිසීදි. ''රාජාපි ආගච්ඡන්තො එකං නදිං පත්වා ''කා නාමෙසා''ති පුච්ඡි. ''අපරච්ඡා නාම, දෙවා''ති. ''කිමස්සා පරිමාණං, තාතා''ති? ''ගම්භීරතො ගාවුතං, පුථුලතො ද්වෙ ගාවුතානි, දෙවා''ති. ''අත්ථි පනෙත්ථ නාවා වා උළුම්පො වා''ති? ''නත්ථි, දෙවා''ති. ''නාවාදීනි ඔලොකෙන්තෙ අම්හෙ ජාති ජරං උපනෙති, ජරා මරණං. අහං නිබ්බෙමතිකො හුත්වා තීණි රතනානි උද්දිස්ස නික්ඛන්තො, තෙසං මෙ ආනුභාවෙන ඉමං උදකං උදකං විය මා අහොසී''ති තිණ්ණං රතනානං ගුණං ආවජ්ජෙත්වා ''ඉතිපි සො භගවා අරහං සම්මාසම්බුද්ධො''ති බුද්ධානුස්සතිං අනුස්සරන්තො සපරිවාරො අස්සසහස්සෙන උදකපිට්ඨිං පක්ඛන්දි. සින්ධවා පිට්ඨිපාසාණෙ විය පක්ඛන්දිංසු. ඛුරානං අග්ගා නෙව තෙමිංසු.

සො තං උත්තරිත්වා පුරතො ගච්ඡන්තො අපරම්පි නදිං දිස්වා ''අයං කා නාමා''ති පුච්ඡි. ''නීලවාහිනී නාම, දෙවා''ති. ''කිමස්සා පරිමාණ''න්ති? ''ගම්භීරතොපි පුථුලතොපි අඩ්ඪයොජනං, දෙවා''ති. සෙසං පුරිමසදිසමෙව. තං පන නදිං දිස්වා ''ස්වාක්ඛාතො භගවතා ධම්මො''ති ධම්මානුස්සතිං අනුස්සරන්තො පක්ඛන්දි. තම්පි අතික්කමිත්වා

ගච්ඡන්තො අපරම්පි නදිං දිස්වා ‘‘අයං කා නාමා’’ති පුච්ඡි. ‘‘චන්දභාගා නාම, දෙවා’’ති. ‘‘කිමස්සා පරිමාණ’’න්ති? ‘‘ගම්භීරතොපි පුථුලතොපි යොජනං, දෙවා’’ති. සෙසං පුරිමසදිසමෙව. ඉමං පන නදිං දිස්වා ‘‘සුප්පටිපන්නො භගවතො සාවකසඞ්ඝො’’ති සඞ්ඝානුස්සතිං අනුස්සරන්තො පක්ඛන්දි. තං පන නදිං අතික්කමිත්වා ගච්ඡන්තො සත්ථු සරීරතො නික්ඛන්තා ඡබ්බණ්ණරස්මියො අද්දස. නිග්‍රොධරුක්ඛස්ස සාඛාවිටපපලාසානි සොවණ්ණමයානි විය අහෙසුං. රාජා චින්තෙසි – ‘‘අයං පන ඔභාසො නෙව චන්දස්ස, න සූරියස්ස, න දෙවමාරබ්‍රහ්මනාගසුපණ්ණාදීනං අඤ්ඤතරස්ස, අද්ධා අහං සත්ථාරං උද්දිස්ස ආගච්ඡන්තො මහාගොතමබුද්ධෙන දිට්ඨො භවිස්සාමී’’ති. සො තාවදෙව අස්සපිට්ඨිතො ඔතරිත්වා ඔනතසරීරො රස්මිඅනුසාරෙන සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා මනොසිලාරසෙ නිමුජ්ජන්තො විය බුද්ධරස්මීනං අන්තො පවිසිත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි සද්ධිං අමච්චසහස්සෙන, සත්ථා තස්ස අනුපුබ්බිං කථං කථෙසි. දෙසනාවසානෙ රාජා සපරිවාරො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. අථ සබ්බෙව උට්ඨහිත්වා පබ්බජ්ජං යාචිංසු. සත්ථා ‘‘ආගමිස්සති නු ඛො ඉමෙසං කුලපුත්තානං ඉද්ධිමයපත්තචීවර’’න්ති උපධාරෙන්තො ‘‘ඉමෙ කුලපුත්තා පච්චෙකබුද්ධසහස්සස්ස චීවරසහස්සං අදංසු, කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ වීසතියා භික්ඛුසහස්සානම්පි වීසතිචීවරසහස්සානිපි අදංසු. අනච්ඡරියං ඉමෙසං ඉද්ධිමයපත්තචීවරාගමන’’න්ති ඤත්වා දක්ඛිණහත්ථං පසාරෙත්වා ‘‘එථ, භික්ඛවො, චරථ බ්‍රහ්මචරියං සම්මා දුක්ඛස්ස අන්තකිරියායා’’ති ආහ. තෙ තාවදෙව අට්ඨපරික්ඛාරධරා වස්සසට්ඨිකත්ථෙරා විය හුත්වා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා පච්චොරොහිත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා නිසීදිංසු.

තෙපි වාණිජකා රාජකුලං ගන්ත්වා රඤ්ඤා පහිතභාවං ආරොචාපෙත්වා දෙවියා ‘‘ආගච්ඡන්තූ’’ති වුත්තෙ පවිසිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨංසු. අථ නෙ දෙවී පුච්ඡි – ‘‘තාතා, කිං කාරණා ආගතාත්ථා’’ති? ‘‘මයං රඤ්ඤා තුම්හාකං සන්තිකං පහිතා, තීණි කිර නො සතසහස්සානි දෙථා’’ති. ‘‘තාතා, අතිබහුං භණථ, කිං තුම්හෙහි රඤ්ඤො කතං, කිස්මිං වො රාජා පසන්නො එත්තකං ධනං දාපෙසී’’ති? ‘‘දෙවි, න අඤ්ඤං කිඤ්චි කතං, රඤ්ඤො පන එකං සාසනං ආරොචයිම්හා’’ති? ‘‘සක්කා පන, තාතා, මය්හං ආරොචෙතු’’න්ති. ‘‘සක්කා, දෙවී’’ති. ‘‘තෙන හි, තාතා, වදෙථා’’ති. ‘‘දෙවි බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නො’’ති. සාපි ‘‘තං සුත්වා පුරිමනයෙනෙව පීතියා ඵුට්ඨසරීරා තික්ඛත්තුං කිඤ්චි අසල්ලක්ඛෙත්වා චතුත්ථෙ වාරෙ ‘බුද්ධො’ති පදං සුත්වා, තාතා, ඉමස්මිං පදෙ රඤ්ඤා කිං දින්න’’න්ති? ‘‘සතසහස්සං, දෙවී’’ති. ‘‘තාතා , අනනුච්ඡවිකං රඤ්ඤා කතං එවරූපං සාසනං සුත්වා තුම්හාකං සතසහස්සං දදමානෙන. අහඤ්හි වො මම දුග්ගතපණ්ණාකාරෙ තීණි සතසහස්සානි දම්මි, අපරම්පි තුම්හෙහි රඤ්ඤො කිං ආරොචිත’’න්ති? තෙ ඉදඤ්චිදඤ්චාති ඉතරානිපි ද්වෙ සාසනානි ආරොචයිංසු. දෙවී පුරිමනයෙනෙව පීතියා ඵුට්ඨසරීරා තික්ඛත්තුං කිඤ්චි අසල්ලක්ඛෙත්වා චතුත්ථෙ වාරෙ තථෙව සුත්වා තීණි තීණි සතසහස්සානි දාපෙසි, එවං තෙ සබ්බානිපි ද්වාදස සතසහස්සානි ලභිංසු.

අථ නෙ දෙවී පුච්ඡි – ‘‘රාජා කහං, තාතා’’ති? දෙවි, ‘‘සත්ථාරං උද්දිස්ස ‘පබ්බජිස්සාමී’ති ගතො’’ති. ‘‘මය්හං තෙන කිං සාසනං දින්න’’න්ති? ‘‘සබ්බං කිර තෙන තුම්හාකං ඉස්සරියං විස්සට්ඨං, තුම්හෙ කිර යථාරුචියා සම්පත්තිං අනුභවථා’’ති. ‘‘අමච්චා පන කහං, තාතා’’ති? තෙපි ‘‘‘රඤ්ඤා සද්ධිංයෙව පබ්බජිස්සාමා’ති ගතා, දෙවී’’ති. සා තෙසං භරියායො පක්කොසාපෙත්වා, අම්මා, තුම්හාකං සාමිකා ‘‘රඤ්ඤා සද්ධිං පබ්බජිස්සාමා’’ති ගතා, ‘‘තුම්හෙ කිං කරිස්සථා’’ති? ‘‘කිං පන තෙහි අම්හාකං සාසනං පහිතං, දෙවී’’ති? ‘‘තෙහි කිර අත්තනො සම්පත්ති තුම්හාකං විස්සට්ඨා, තුම්හෙ කිර තං සම්පත්තිං යථාරුචි පරිභුඤ්ජථා’’ති. ‘‘තුම්හෙ පන, දෙවි, කිං කරිස්සථා’’ති? ‘‘අම්මා, සො තාව රාජා සාසනං සුත්වා මග්ගෙ ඨිතකොව තීහි සතසහස්සෙහි තීණි රතනානි පූජෙත්වා ඛෙළපිණ්ඩං විය සම්පත්තිං පහාය ‘පබ්බජිස්සාමී’ති නික්ඛන්තො, මයා පන තිණ්ණං රතනානං සාසනං සුත්වා තීණි රතනානි නවහි සතසහස්සෙහි පූජිතානි, න ඛො පනෙසා සම්පත්ති නාම රඤ්ඤොයෙව දුක්ඛා, මය්හම්පි දුක්ඛායෙව. කො රඤ්ඤා ඡඩ්ඩිතඛෙළපිණ්ඩං ජාණුකෙහි පතිට්ඨහිත්වා මුඛෙන ගණ්හිස්සති, න මය්හං සම්පත්තියා අත්ථො, අහම්පි සත්ථාරං උද්දිස්ස ගන්ත්වා පබ්බජිස්සාමී’’ති. ‘‘දෙවි, මයම්පි තුම්හෙහෙව සද්ධිං පබ්බජිස්සාමා’’ති. ‘‘සචෙ සක්කොථ, සාධු, අම්මා’’ති? ‘‘සක්කොම, දෙවී’’ති. ‘‘සාධු, අම්මා, තෙන හි එථා’’ති රථසහස්සං යොජාපෙත්වා රථං ආරුය්හ තාහි සද්ධිං නික්ඛමිත්වා අන්තරාමග්ගෙ පඨමං නදිං දිස්වා යථා රඤ්ඤා පුට්ඨං, තථෙව පුච්ඡිත්වා සබ්බපවත්තිං සුත්වා ‘‘රඤ්ඤො ගතමග්ගං ඔලොකෙථා’’ති වත්වා ‘‘සින්ධවානං පදවලඤ්ජං න පස්සාම, දෙවී’’ති වුත්තෙ ‘‘රාජා තීණි රතනානි උද්දිස්ස නික්ඛන්තො සච්චකිරියං කත්වා ගතො භවිස්සති. අහම්පි තීණි රතනානි උද්දිස්ස නික්ඛන්තා, තෙසමෙව අනුභාවෙන ඉදං උදකං විය මා අහොසී’’ති තිණ්ණං රතනානං ගුණං අනුස්සරිත්වා රථසහස්සං පෙසෙසි. උදකං පිට්ඨිපාසාණසදිසං අහොසි. චක්කානං අග්ගග්ගනෙමිවට්ටියො නෙව තෙමිංසු. එතෙනෙව උපායෙන ඉතරා ද්වෙ නදියො උත්තරි.

අථ සත්ථා තස්සාගමනභාවං ඤත්වා යථා අත්තනො සන්තිකෙ නිසින්නා භික්ඛූ න පඤ්ඤායන්ති, එවමකාසි. සාපි ගච්ඡන්තී ගච්ඡන්තී සත්ථු සරීරතො නික්ඛන්තා ඡබ්බණ්ණරස්මියො දිස්වා තථෙව චින්තෙත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං ඨිතා පුච්ඡි – ‘‘භන්තෙ, මහාකප්පිනො තුම්හාකං උද්දිස්ස නික්ඛන්තො ආගතෙත්ථ මඤ්ඤෙ, කහං සො, අම්හාකම්පි නං දස්සෙථා’’ති? ‘‘නිසීදථ තාව, ඉධෙව නං පස්සිස්සථා’’ති . තා සබ්බාපි තුට්ඨචිත්තා ‘‘ඉධෙව කිර නිසින්නා සාමිකෙ පස්සිස්සාමා’’ති නිසීදිංසු. සත්ථා තාසං අනුපුබ්බිං කථං කථෙසි, අනොජාදෙවී දෙසනාවසානෙ සපරිවාරා සොතාපත්තිඵලං පාපුණි. මහාකප්පිනත්ථෙරො තාසං වඩ්ඪිතධම්මදෙසනං සුණන්තො සපරිවාරො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. තස්මිං ඛණෙ සත්ථා තාසං තෙ භික්ඛූ අරහත්තප්පත්තෙ දස්සෙසි. තාසං කිර ආගතක්ඛණෙයෙව අත්තනො සාමිකෙ කාසාවධරෙ මුණ්ඩකසීසෙ දිස්වා චිත්තං එකග්ගං න භවෙය්‍ය, තෙන මග්ගඵලානි පත්තුං න සක්කුණෙය්‍යුං. තස්මා අචලසද්ධාය පතිට්ඨිතකාලෙ තාසං තෙ භික්ඛූ අරහත්තප්පත්තෙයෙව දස්සෙසි.

තාපි තෙ දිස්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, තුම්හාකං තාව පබ්බජිතකිච්චං මත්ථකං පත්ත’’න්ති වත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං ඨිතා පබ්බජ්ජං යාචිංසු. එවං කිර වුත්තෙ ‘‘සත්ථා උප්පලවණ්ණාය ආගමනං චින්තෙසී’’ති එකච්චෙ වදන්ති. සත්ථා පන තා උපාසිකායො ආහ – ‘‘සාවත්ථිං ගන්ත්වා භික්ඛුනීඋපස්සයෙ පබ්බජෙථා’’ති. තා අනුපුබ්බෙන ජනපදචාරිකං චරමානා අන්තරාමග්ගෙ මහාජනෙන අභිහටසක්කාරසම්මානා පදසාව වීසයොජනසතිකං ගන්ත්වා භික්ඛුනීඋපස්සයෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු. සත්ථාපි භික්ඛුසහස්සං ආදාය ආකාසෙනෙව ජෙතවනං අගමාසි. තත්‍ර සුදං ආයස්මා මහාකප්පිනො රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානාදීසු ‘‘අහො සුඛං , අහො සුඛ’’න්ති උදානං උදානෙන්තො විචරති. භික්ඛූ භගවතො ආරොචෙසුං – ‘‘භන්තෙ, මහාකප්පිනො ‘අහො සුඛං, අහො සුඛ’න්ති උදානං උදානෙන්තො විචරති, අත්තනො කාමසුඛං රජ්ජසුඛං ආරබ්භ කථෙසි මඤ්ඤෙ’’ති. සත්ථා තං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘සච්චං කිර ත්වං, කප්පින, කාමසුඛං රජ්ජසුඛං ආරබ්භ උදානං උදානෙසී’’ති. ‘‘භගවා මෙ, භන්තෙ, තං ආරබ්භ උදානභාවං වා අනුදානභාවං වා ජානාතී’’ති? සත්ථා ‘‘න, භික්ඛවෙ, මම පුත්තො කාමසුඛං රජ්ජසුඛං ආරබ්භ උදානං උදානෙති, පුත්තස්ස පන මෙ ධම්මපීති නාම ධම්මරති නාම උප්පජ්ජති, සො අමතමහානිබ්බානං ආරබ්භ එව උදානං උදානෙසී’’ති අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

79. ‘‘ධම්මපීති සුඛං සෙති, විප්පසන්නෙන චෙතසා;
අරියප්පවෙදිතෙ ධම්මෙ, සදා රමති පණ්ඩිතො’’ති.

තත්ථ **ධම්මපීතී**ති ධම්මපායකො, ධම්මං පිවන්තොති අත්ථො. ධම්මො ච නාමෙස න සක්කා භාජනෙන යාගුආදීනි විය පාතුං? නවවිධං පන ලොකුත්තරධම්මං නාමකායෙන ඵුසන්තො ආරම්මණතො සච්ඡිකරොන්තො පරිඤ්ඤාභිසමයාදීහි දුක්ඛාදීනි අරියසච්චානි පටිවිජ්ඣන්තො ධම්මං පිවති නාම. **සුඛං සෙතී**ති දෙසනාමත්තමෙවෙතං, චතූහිපි ඉරියාපථෙහි සුඛං විහරතීති අත්ථො. **විප්පසන්නෙනා**ති අනාවිලෙන නිරුපක්කිලෙසෙන. **අරියප්පවෙදිතෙ**ති බුද්ධාදීහි අරියෙහි පවෙදිතෙ සතිපට්ඨානාදිභෙදෙ බොධිපක්ඛියධම්මෙ. **සදා රමතී**ති එවරූපො ධම්මපීති විප්පසන්නෙන චෙතසා විහරන්තො පණ්ඩිච්චෙන සමන්නාගතො සදා රමති අභිරමතීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපන්නාදයො අහෙසුන්ති.

මහාකප්පිනත්ථෙරවත්ථු චතුත්ථං.

5. පණ්ඩිතසාමණෙරවත්ථු

උදකඤ්හි නයන්තීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පණ්ඩිතසාමණෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

අතීතෙ කිර කස්සපසම්මාසම්බුද්ධො වීසතිඛීණාසවසහස්සපරිවාරො බාරාණසිං අගමාසි. මනුස්සා අත්තනො බලං සල්ලක්ඛෙත්වා අට්ඨපි දසපි එකතො හුත්වා අගන්තුකදානාදීනි අදංසු. අථෙකදිවසං සත්ථා භත්තකිච්චපරියොසානෙ එවං අනුමොදනමකාසි –

> ‘‘උපාසකා ඉධ එකච්චො ‘අත්තනො සන්තකමෙව දාතුං වට්ටති, කිං පරෙන සමාදපිතෙනා’ති අත්තනාව දානං දෙති, පරං න සමාදපෙති . සො නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ භොගසම්පදං ලභති, නො පරිවාරසම්පදං. එකච්චො පරං සමාදපෙති, අත්තනා න දෙති. සො නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ පරිවාරසම්පදං ලභති, නො භොගසම්පදං එකච්චො අත්තනාපි න දෙති, පරම්පි න සමාදපෙති. සො නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ නෙව භොගසම්පදං ලභති, න පරිවාරසම්පදං, විඝාසාදොව හුත්වා ජීවති. එකච්චො අත්තනා ච දෙති, පරඤ්ච සමාදපෙති. සො නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ භොගසම්පදම්පි ලභති පරිවාරසම්පදම්පී’’ති.

තං සුත්වා සමීපෙ ඨිතො එකො පණ්ඩිතපුරිසො චින්තෙසි – ‘‘අහං දානි තථා කරිස්සාමි, යථා මෙ ද්වෙපි සම්පත්තියො භවිස්සන්තී’’ති. සො සත්ථාරං වන්දිත්වා ආහ – ‘‘භන්තෙ, ස්වාතනාය මය්හං භික්ඛං ගණ්හථා’’ති. ‘‘කිත්තකෙහි තෙ භික්ඛූහි අත්ථො’’ති? ‘‘කිත්තකො පන වො, භන්තෙ, පරිවාරො’’ති? ‘‘වීසති භික්ඛුසහස්සානී’’ති. ‘‘භන්තෙ, සබ්බෙහි සද්ධිං ස්වාතනාය මය්හං භික්ඛං ගණ්හථා’’ති. සත්ථා අධිවාසෙසි. සො ගාමං පවිසිත්වා, ‘‘අම්මතාතා, ස්වාතනාය මයා බුද්ධප්පමුඛො භික්ඛුසඞ්ඝො නිමන්තිතො, තුම්හෙ යත්තකානං භික්ඛූනං දාතුං සක්ඛිස්සථ, තත්තකානං දානං දෙථා’’ති ආරොචෙත්වා විචරන්තො අත්තනො අත්තනො බලං සල්ලක්ඛෙත්වා ‘‘මයං දසන්නං දස්සාම, මයං වීසතියා, මයං සතස්ස, මයං පඤ්චසතානා’’න්ති වුත්තෙ සබ්බෙසං වචනං ආදිතො පට්ඨාය පණ්ණෙ ආරොපෙසි.

තෙන ච සමයෙන තස්මිං නගරෙ අතිදුග්ගතභාවෙනෙව ‘‘මහාදුග්ගතො’’ති පඤ්ඤාතො එකො පුරිසො අත්ථි. සො තම්පි සම්මුඛාගතං දිස්වා, සම්ම මහාදුග්ගත, මයා ස්වාතනාය බුද්ධප්පමුඛො භික්ඛුසඞ්ඝො නිමන්තිතො, ස්වෙ නගරවාසිනො දානං දස්සන්ති, ‘‘ත්වං කති භික්ඛූ භොජෙස්සසී’’ති? ‘‘සාමි, මය්හං කිං භික්ඛූහි, භික්ඛූහි නාම සධනානං අත්ථො, මය්හං පන ස්වෙ යාගුඅත්ථාය තණ්ඩුලනාළිමත්තම්පි නත්ථි, අහං භතිං කත්වා ජීවාමි, කිං මෙ භික්ඛූහී’’ති? සමාදපකෙන නාම බ්‍යත්තෙන භවිතබ්බං. තස්මා සො තෙන ‘‘නත්ථී’’ති වුත්තෙපි තුණ්හීභූතො අහුත්වා එවමාහ – ‘‘සම්ම මහාදුග්ගත, ඉමස්මිං නගරෙ සුභොජනං භුඤ්ජිත්වා සුඛුමවත්ථං නිවාසෙත්වා නානාභරණපටිමණ්ඩිතා

සිරිසයනෙ සයමානා බහූ ජනා සම්පත්තිං අනුභවන්ති, ත්වං පන දිවසං භතිං කත්වා කුච්ඡිපූරණමත්තම්පි න ලභසි, එවං සන්තෙපි 'අහං පුබ්බෙ පුඤ්ඤං අකතත්තා කිඤ්චි න ලභාමී'ති න ජානාසී''ති? ''ජානාමි, සාමී''ති. ''අථ කස්මා ඉදානි පුඤ්ඤං න කරොසි, ත්වං යුවා බලසම්පන්නො, කිං තයා භතිං කත්වාපි යථාබලං දානං දාතුං න වට්ටතී''ති? සො තස්මිං කථෙන්තෙයෙව සංවෙගප්පත්තො හුත්වා ''මය්හම්පි එකං භික්ඛුං පණ්ණෙ ආරොපෙහි, කිඤ්චිදෙව භතිං කත්වා එකස්ස භික්ඛං දස්සාමී''ති ආහ. ඉතරො ''කිං එකෙන භික්ඛුනා පණ්ණෙ ආරොපිතෙනා''ති න ආරොපෙසි? මහාදුග්ගතොපි ගෙහං ගන්ත්වා භරියං ආහ – ''භද්දෙ, නගරවාසිනො සවෙ සඞ්ඝභත්තං කරිස්සන්ති, අහම්පි සමාදපකෙන 'එකස්ස භික්ඛං දෙහී'ති වුත්තො, මයම්පි සවෙ එකස්ස භික්ඛං දස්සාමා''ති. අථස්ස භරියා ''මයං දලිද්දා, කස්මා තයා සම්පටිච්ඡිත''න්ති අවත්වාව, ''සාමි, භද්දකං තෙ කතං, මයං පුබ්බෙපි කිඤ්චි අදත්වා ඉදානි දුග්ගතා ජාතා, මයං උභොපි භතිං කත්වා එකස්ස භික්ඛං දස්සාම, සාමී''ති වත්වා උභොපි ගෙහා නික්ඛමිත්වා භතිට්ඨානං අගමංසු.

මහාසෙට්ඨී තං දිස්වා ''කිං, සම්ම මහාදුග්ගත, භතිං කරිස්සසී''ති පුච්ඡි. ''ආම, අය්‍යා''ති. ''කිං කරිස්සසී''ති? ''යං තුම්හෙ කාරෙස්සථ, තං කරිස්සාමී''ති. ''තෙන හි මයං සවෙ ද්වෙ තීණි භික්ඛුසතානි භොජෙස්සාම, එහි, දාරූනි ඵාලෙහී''ති වාසිඵරසුං නීහරිත්වා දාපෙසි. මහාදුග්ගතො දළ්හං කච්ඡං බන්ධිත්වා මහුස්සාහප්පත්තො වාසිං පහාය ඵරසුං ගණ්හන්තො, ඵරසුං පහාය වාසිං ගණ්හන්තො දාරූනි ඵාලෙති. අථ නං සෙට්ඨී ආහ – ''සම්ම, ත්වං අජ්ජ අතිවිය උස්සාහප්පත්තො කම්මං කරොසි, කිං නු ඛො කාරණ''න්ති? ''සාමි, අහං සවෙ එකං භික්ඛුං භොජෙස්සාමී''ති. තං සුත්වා සෙට්ඨී පසන්නමානසො චින්තෙසි – ''අහො ඉමිනා දුක්කරං කතං, 'අහං දුග්ගතො'ති තුණ්හීභාවං අනාපජ්ජිත්වා 'භතිං කත්වා එකං භික්ඛුං භොජෙස්සාමී'ති වදතී''ති. සෙට්ඨිභරියාපි තස්ස භරියං දිස්වා, ''අම්ම, කිං කම්මං කරිස්සසී''ති පුච්ඡිත්වා ''යං තුම්හෙ කාරෙස්සථ, තං කරොමී''ති වුත්තෙ උදුක්ඛලසාලං පවෙසෙත්වා සුප්පමුසලාදීනි දාපෙසි. සා නච්චන්තී විය තුට්ඨපහට්ඨා වීහිං කොට්ටෙති චෙව ඔඵුණාති ච. අථ නං සෙට්ඨිභරියා පුච්ඡි – ''අම්ම, ත්වං අතිවිය තුට්ඨපහට්ඨා කම්මං කරොසි, කිං නු ඛො කාරණ''න්ති? ''අය්‍යෙ, ඉමං භතිං කත්වා මයම්පි එකං භික්ඛුං භොජෙස්සාමා''ති. තං සුත්වා සෙට්ඨිභරියාපි තස්සං ''අහො වතායං දුක්කරකාරිකා''ති පසීදි. සෙට්ඨී මහාදුග්ගතස්ස දාරූනං ඵාලිතකාලෙ ''අයං තෙ භතී''ති සාලීනං චතස්සො නාළියො දාපෙත්වා ''අයං තෙ තුට්ඨිදායො''ති අපරාපි චතස්සො නාළියො දාපෙසි.

සො ගෙහං ගන්ත්වා භරියං ආහ – ''මයා භතිං කත්වා සාලි ලද්ධො, අයං නිවාපො භවිස්සති, තයා ලද්ධාය භතියා දධිතෙලකටුකභණ්ඩානි ගණ්හාහී''ති. සෙට්ඨිභරියාපි පුන තස්සා එකං සප්පිකරොටිකඤ්චෙව දධිභාජනඤ්ච කටුකභණ්ඩඤ්ච සුද්ධතණ්ඩුලනාළිඤ්ච දාපෙසි. ඉති ච උභින්නම්පි නව තණ්ඩුලනාළියො අහෙසුං. තෙ ''දෙය්‍යධම්මො නො ලද්ධො''ති තුට්ඨහට්ඨා පාතොව උට්ඨහිංසු. භරියා මහාදුග්ගතං ආහ – ''ගච්ඡ, සාමි, පණ්ණං පරියෙසිත්වා ආහරා''ති. සො අන්තරාපණෙ පණ්ණං අදිස්වා නදීතීරං ගන්ත්වා ''අජ්ජ අය්‍යානං භොජනං දාතුං ලභිස්සාමී''ති පහට්ඨමානසො ගායන්තො පණ්ණං උච්චිනාති. මහාජාලං ඛිපිත්වා ඨිතො කෙවට්ටො ''මහාදුග්ගතස්ස සද්දෙන භවිතබ්බ''න්ති තං පක්කොසිත්වා පුච්ඡි – ''අතිවිය තුට්ඨචිත්තො ගායසි, කිං නු ඛො කාරණ''න්ති? ''පණ්ණං උච්චිනාමි, සම්මා''ති. ''කිං කරිස්සසී''ති? ''එකං භික්ඛුං භොජෙස්සාමී''ති. ''අහො සුඛිතො, භික්ඛු, සො තව කිං පණ්ණං ඛාදිස්සතී''ති? ''කිං කරොමි, සම්ම, අත්තනා ලද්ධපණ්ණෙන භොජෙස්සාමී''ති? ''තෙන හි එහී''ති. ''කිං කරොමි, සම්මා''ති? ''ඉමෙ මච්ඡෙ ගහෙත්වා පාදග්ඝනකානි අඩ්ඪග්ඝනකානි කහාපණග්ඝනකානි ච උද්දානානි කරොහී''ති. සො තථා අකාසි. බද්ධබද්ධෙ මච්ඡෙ නගරවාසිනො නිමන්තිතනිමන්තිතානං භික්ඛූනං අත්ථාය හරිංසු. තස්ස මච්ඡුද්දානානි කරොන්තස්සෙව භික්ඛාචාරවෙලා පාපුණි. සො වෙලං සල්ලක්ඛෙත්වා ''ගමිස්සාමහං, සම්ම, අයං භික්ඛූනං ආගමනවෙලා''ති ආහ. ''අත්ථි පන කිඤ්චි මච්ඡුද්දාන''න්ති? ''නත්ථි, සම්ම, සබ්බානි ඛීණානී''ති. ''තෙන හි මයා අත්තනො අත්ථාය වාලුකාය නිඛණිත්වා චත්තාරො රොහිතමච්ඡා ඨපිතා, සචෙ භික්ඛුං භොජෙතුකාමොසි, ඉමෙ ගහෙත්වා ගච්ඡා''ති තෙ මච්ඡෙ තස්ස අදාසි.

තං දිවසං පන සත්ථා පච්චූසකාලෙ ලොකං වොලොකෙන්තො මහාදුග්ගතං අත්තනො ඤාණජාලස්ස අන්තො පවිට්ඨං දිස්වා ''කිං නු ඛො භවිස්සතී''ති ආවජ්ජෙන්තො ''මහාදුග්ගතො 'එකං භික්ඛුං භොජෙස්සාමී'ති භරියාය සද්ධිං හිය්‍යො භතිං අකාසි, කතරං නු ඛො භික්ඛුං ලභිස්සතී''ති චින්තෙත්වා ''මනුස්සා පණ්ණෙ ආරොපිතසඤ්ඤාය භික්ඛූ ගහෙත්වා අත්තනො අත්තනො ගෙහෙසු නිසීදාපෙස්සන්ති, මහාදුග්ගතො මං ඨපෙත්වා අඤ්ඤං භික්ඛුං න ලභිස්සතී''ති උපධාරෙසි. බුද්ධා කිර දුග්ගතෙසු අනුකම්පං කරොන්ති. තස්මා සත්ථා පාතොව සරීරපටිජග්ගනං කත්වා ''මහාදුග්ගතං සඞ්ගණ්හිස්සාමී''ති ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා නිසීදි. මහාදුග්ගතෙපි මච්ඡෙ ගහෙත්වා ගෙහං පවිසන්තෙ සක්කස්ස පණ්ඩුකම්බලසිලාසනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සො ''කිං නු ඛො කාරණ''න්ති ඔලොකෙන්තො ''හිය්‍යො, මහාදුග්ගතො 'එකස්ස භික්ඛුනො භික්ඛං දස්සාමී'ති අත්තනො භරියාය සද්ධිං භතිං අකාසි, කතරං නු ඛො භික්ඛුං ලභිස්සතී''ති චින්තෙත්වා ''නත්ථෙතස්ස අඤ්ඤො භික්ඛු, සත්ථා පන මහාදුග්ගතස්ස සඞ්ගහං කරිස්සාමී''ති ගන්ධකුටියං නිසින්නො. මහාදුග්ගතො අත්තනො උපකප්පනකං යාගුභත්තං පණ්ණසූපෙය්‍යම්පි තථාගතස්ස දදෙය්‍ය, ''යංනූනාහං මහාදුග්ගතස්ස ගෙහං ගන්ත්වා භත්තකාරකකම්මං කරෙය්‍ය''න්ති අඤ්ඤාතකවෙසෙන තස්ස ගෙහසමීපං ගන්ත්වා ''අත්ථි නු ඛො කස්සචි කිඤ්චි භතියා කාතබ්බ''න්ති පුච්ඡි. මහාදුග්ගතො තං දිස්වා ආහ – ''සම්ම, කිං කම්මං කරිස්සසී''ති? ''අහං, සාමි, සබ්බසිප්පිකො, මය්හං අජානනසිප්පං නාම නත්ථි, යාගුභත්තාදීනිපි සම්පාදෙතුං ජානාමී''ති. ''සම්ම, මයං තව කම්මෙන අත්ථිකා, තුය්හං පන කිඤ්චි දාතබ්බං භතිං න පස්සාමා''ති. ''කිං පන තෙ කත්තබ්බ''න්ති? ''එකස්ස භික්ඛුස්ස භික්ඛං දාතුකාමොම්හි, තස්ස යාගුභත්තසංවිධානං ඉච්ඡාමී''ති. ''සචෙ භික්ඛුස්ස භික්ඛං දස්සසි, න මෙ භතියා අත්ථො, කිං මම පුඤ්ඤං න වට්ටතී''ති? ''එවං සන්තෙ සාධු, සම්ම, පවිසා''ති. සො තස්ස

ගෙහං පවිසිත්වා තෙලතණ්ඩුලාදීනි ආහරාපෙත්වා ''ගච්ඡ, අත්තනො පත්තභික්ඛුං ආනෙහී''ති තං උය්‍යොජෙසි. දානවෙය්‍යාවටිකොපි පණ්ණෙ ආරොපිතනියාමෙනෙව තෙසං තෙසං ගෙහානි භික්ඛූ පහිණි.

මහාදුග්ගතො තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ''මය්හං පත්තභික්ඛුං දෙහී''ති ආහ. සො තස්මිං ඛණෙ සතිං ලභිත්වා ''අහං තව භික්ඛුං පමුට්ඨො''ති ආහ. මහාදුග්ගතො තිඛිණාය සත්තියා කුච්ඡියං පහටො විය, ''සාමි, කස්මා මං නාසෙසි, අහං තයා හිය්‍යො සමාදපිතො හරියාය සද්ධිං දිවසං භතිං කත්වා අජ්ජ පාතොව පණ්ණත්ථාය නදීතීරෙ ආහිණ්ඩිත්වා ආගතො, දෙහි මෙ එකං භික්ඛු''න්ති බාහා පග්ගය්හ පරිදෙවි. මනුස්සා සන්නිපතිත්වා ''කිමෙතං, මහාදුග්ගතා''ති පුච්ඡිංසු. සො තමත්ථං ආරොචෙසි. තෙ වෙය්‍යාවටිකං පුච්ඡිංසු – ''සච්චං කිර, සම්ම, තයා එස 'භතිං කත්වා එකස්ස භික්ඛුස්ස භික්ඛං දෙහී'ති සමාදපිතො''ති? ''ආම , අය්‍යා''ති. ''භාරියං තෙ කම්මං කතං, යො ත්වං එත්තකෙ භික්ඛූ සංවිදහන්තො එතස්ස එකං භික්ඛුං නාදාසී''ති. සො තෙසං වචනෙන මඞ්කුභූතො තං ආහ – ''සම්ම මහාදුග්ගත, මා මං නාසයි, අහං තව කාරණා මහාවිහෙසං පත්තො, මනුස්සා පණ්ණෙ ආරොපිතනියාමෙන අත්තනො අත්තනො පත්තභික්ඛූ නයිංසු, අත්තනො ගෙහෙ නිසින්නභික්ඛුං නීහරිත්වා දෙන්තො නාම නත්ථි, සත්ථා පන මුඛං ධොවිත්වා ගන්ධකුටියමෙව නිසින්නො, රාජයුවරාජසෙනාපතිආදයො සත්ථු ගන්ධකුටිතො නික්ඛමනං ඔලොකෙන්තා නිසින්නා සත්ථු පත්තං ගහෙත්වා 'ගමිස්සාමා'ති. බුද්ධා නාම දුග්ගතෙ අනුකම්පං කරොන්ති, ත්වං විහාරං ගන්ත්වා 'දුග්ගතොම්හි, භන්තෙ, මම සඞ්ගහං කරොථා'ති සත්ථාරං වන්ද, සචෙ තෙ පුඤ්ඤං අත්ථි, අද්ධා ලච්ඡසී''ති.

සො විහාරං අගමාසි. අථ නං අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු විහාරෙ විඝාසාදභාවෙන දිට්ඨත්තා රාජයුවරාජාදයො, ''මහාදුග්ගත, න තාව භත්තකාලො, කස්මා ත්වං ආගච්ඡසී''ති ආහංසු. සො ''ජානාමි, සාමි, 'න තාව භත්තකාලො'ති. සත්ථාරං පන වන්දිතුං ආගච්ඡාමී''ති වදන්තො ගන්ත්වා ගන්ධකුටියා උම්මාරෙ සීසං ඨපෙත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා, ''භන්තෙ, ඉමස්මිං නගරෙ මයා දුග්ගතතරො නත්ථි, අවස්සයො මෙ හොථ, කරොථ මෙ සඞ්ගහ''න්ති ආහ. සත්ථා ගන්ධකුටිද්වාරං විවරිත්වා පත්තං නීහරිත්වා තස්ස හත්ථෙ ඨපෙසි. සො චක්කවත්තිසිරිං පත්තො විය අහොසි, රාජයුවරාජාදයො අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස මුඛානි ඔලොකයිංසු. සත්ථාරා දින්නපත්තඤ්හි කොචි ඉස්සරියවසෙන ගහෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. එවං පන වදිංසු, ''සම්ම මහාදුග්ගත, සත්ථු පත්තං අම්හාකං දෙහි එත්තකං නාම තෙ ධනං දස්සාම, ත්වං දුග්ගතො ධනං ගණ්හාහි, කිං තෙ පත්තෙනා''ති? මහාදුග්ගතො ''න කස්සචි දස්සාමි, න මෙ ධනෙන අත්ථො, සත්ථාරංයෙව භොජෙස්සාමී''ති ආහ. අවසෙසා තං යාචිත්වා පත්තං අලභිත්වා නිවත්තිංසු. රාජා පන ''මහාදුග්ගතො ධනෙන පලොභියමානොපි සත්ථු පත්තං න දෙති, සත්ථාරා ච සයං දින්නපත්තං කොචි ගහෙතුං න සක්කොති, ඉමස්ස දෙය්‍යධම්මො නාම කිත්තකො භවිස්සති, ඉමිනා දෙය්‍යධම්මස්ස දින්නකාලෙ සත්ථාරං ආදාය ගෙහං නෙත්වා මය්හං සම්පාදිතං ආහාරං දස්සාමී''ති චින්තෙත්වා සත්ථාරා සද්ධිංයෙව අගමාසි. සක්කොපි දෙවරාජා යාගුඛජ්ජකභත්තසූපෙය්‍යපණ්ණාදීනි සම්පාදෙත්වා සත්ථු නිසීදනාරහං ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා නිසීදි.

මහාදුග්ගතො සත්ථාරං නෙත්වා ''පවිසථ, භන්තෙ''ති ආහ. වසනගෙහඤ්චස්ස නීචං හොති, අනොනතෙන පවිසිතුං න සක්කා. බුද්ධා ච නාම ගෙහං පවිසන්තා න ඔනමිත්වා පවිසන්ති. ගෙහඤ්හි පවිසනකාලෙ මහාපථවී වා හෙට්ඨා ඔගච්ඡති, ගෙහං වා උද්ධං ගච්ඡති. ඉදං තෙසං සුදින්නදානස්ස ඵලං. පුන නික්ඛමිත්වා ගතකාලෙ සබ්බං පාකතිකමෙව හොති. තස්මා සත්ථා ඨිතකොව ගෙහං පවිසිත්වා සක්කෙන පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදි. සත්ථරි නිසින්නෙ රාජා ආහ – ''සම්ම මහාදුග්ගත, තයා අම්හාකං යාචන්තානම්පි සත්ථු පත්තො න දින්නො, පස්සාම තාව, කීදිසො තෙ සත්ථු සක්කාරො කතො''ති? අථස්ස සක්කො යාගුඛජ්ජකාදීනි විවරිත්වා දස්සෙසි. තෙසං වාසගන්ධො සකලනගරං ඡාදෙත්වා අට්ඨාසි. රාජා යාගුආදීනි ඔලොකෙත්වා භගවන්තං ආහ – ''භන්තෙ, 'අහං මහාදුග්ගතස්ස දෙය්‍යධම්මො කිත්තකො භවිස්සති, ඉමිනා දෙය්‍යධම්මෙ දින්නෙ සත්ථාරං ගෙහං නෙත්වා අත්තනො සම්පාදිතං ආහාරං දස්සාමී'ති චින්තෙත්වා ආගතො, මයා එවරූපො ආහාරො න දිට්ඨපුබ්බො, මයි ඉධ ඨිතෙ මහාදුග්ගතො කිලමෙය්‍ය, ගච්ඡාමහ''න්ති සත්ථාරං වන්දිත්වා පක්කාමි. සක්කොපි සත්ථාරං යාගුආදීනි දත්වා සක්කච්චං පරිවිසි. සත්ථාපි කතභත්තකිච්චො අනුමොදනං කත්වා උට්ඨායාසනා පක්කාමි.

සක්කො මහාදුග්ගතස්ස සඤ්ඤං අදාසි. සො පත්තං ගහෙත්වා සත්ථාරං අනුගච්ඡි. සක්කො නිවත්තිත්වා මහාදුග්ගතස්ස ගෙහද්වාරෙ ඨිතො ආකාසං ඔලොකෙසි. තාවදෙව ආකාසතො සත්තරතනවස්සං වස්සිත්වා තස්ස ගෙහෙ සබ්බභාජනානි පූරෙත්වා සකලං ගෙහං පූරෙසි. තස්ස ගෙහෙ ඔකාසො නාහොසි. තස්ස භරියා දාරකෙ හත්ථෙසු ගහෙත්වා නීහරිත්වා බහි අට්ඨාසි. සො සත්ථාරං අනුගන්ත්වා නිවත්තො දාරකෙ බහි දිස්වා ''කිං ඉද''න්ති පුච්ඡි. ''සාමි, සකලං නො ගෙහං සත්තහි රතනෙහි පුණ්ණං, පවිසිතුං ඔකාසො නත්ථී''ති. සො ''අජ්ජෙව මෙ දානෙන විපාකො දින්නො''ති චින්තෙත්වා රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා, ''කස්මා ආගතොසී''ති වුත්තෙ ආහ –''දෙව, ගෙහං මෙ සත්තහි රතනෙහි පුණ්ණං, තං ධනං ගණ්හථා''ති. රාජා ''අහො බුද්ධානං දින්නදානං, අජ්ජෙව මත්ථකං පත්ත''න්ති චින්තෙත්වා තං ආහ – ''කිං තෙ ලද්ධුං වට්ටතී''ති? ''ධනහරණත්ථාය සකටසහස්සං, දෙවා''ති. රාජා සකටසහස්සං පෙසෙත්වා ධනං ආහරාපෙත්වා රාජඞ්ගණෙ ඔකිරාපෙසි. තාලප්පමාණො රාසි අහොසි. රාජා නගරෙ සන්නිපාතාපෙත්වා ''ඉමස්මිං නගරෙ අත්ථි කස්සචි එත්තකං ධන''න්ති පුච්ඡි. ''නත්ථි, දෙවා''ති. ''එවං මහාධනස්ස කිං කාතුං වට්ටතී''ති? ''සෙට්ඨිට්ඨානං දාතුං වට්ටති, දෙවා''ති. රාජා තස්ස මහාසක්කාරං කත්වා සෙට්ඨිට්ඨානං දාපෙසි.

අථස්ස පුබ්බෙ එකස්ස සෙට්ඨිනො ගෙහට්ඨානං ආචික්ඛිත්වා ''එත්ථ ජාතෙ ගච්ඡෙ හරාපෙත්වා ගෙහං උට්ඨාපෙත්වා වසාහී''ති ආහ. තස්ස තං ඨානං සොධෙත්වා සමං කත්වා භූමියා ඛඤ්ඤමානාය අඤ්ඤමඤ්ඤං ආහච්ච

නිධිකුම්භියො උට්ඨහිංසු. තෙන රඤ්ඤො ආරොචිතෙ ''තව පුඤ්ඤෙන නිබ්බත්තා, ත්වමෙව ගණ්හාහී''ති ආහ. සො ගෙහං කාරෙත්වා සත්තාහං බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහාදානං අදාසි. තතො පරම්පි යාවතායුකං තිට්ඨන්තො පුඤ්ඤානි කරිත්වා ආයුපරියොසානෙ දෙවලොකෙ නිබ්බත්තො.

එකං බුද්ධන්තරං දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ තතො චුතො සාවත්ථියං සාරිපුත්තත්ථෙරස්සූපට්ඨාකකුලෙ සෙට්ඨිධීතු කුච්ඡියං පටිසන්ධිං ගණ්හි. අථස්සා මාතාපිතරො ගබ්භස්ස පතිට්ඨිතභාවං ඤත්වා ගබ්භපරිහාරං අදංසු. තස්සා අපරෙන සමයෙන එවරූපො දොහළො උප්පජ්ජි – ''අහො වතාහං ධම්මසෙනාපතිං ආදිං කත්වා පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං රොහිතමච්ඡරසෙන දානං දත්වා කාසායානි වත්ථානි නිවාසෙත්වා ආසනපරියන්තෙ නිසින්නා තෙසං භික්ඛූනං උච්ඡිට්ඨභත්තං පරිභුඤ්ජෙය්‍යා''න්ති. සා මාතාපිතූනං ආරොචෙත්වා තථා අකාසි, දොහළො පටිපස්සම්භි. අථස්සා තතො අපරෙසුපි සත්තසු මඞ්ගලෙසු රොහිතමච්ඡරසෙනෙව ධම්මසෙනාපතිත්ථෙරප්පමුඛානි පඤ්ච භික්ඛුසතානි භොජෙසුං. සබ්බං තිස්සකුමාරස්ස වත්ථුම්හි වුත්තනියාමෙනෙව වෙදිතබ්බං. අයමස්ස පන මහාදුග්ගතකාලෙ දින්නස්ස රොහිතමච්ඡරසදානස්සෙව නිස්සන්දො. නාමග්ගහණදිවසෙ පනස්ස, ''භන්තෙ, දාසස්ස වො සික්ඛාපදානි දෙථා''ති මාතරා වුත්තෙ ථෙරො ආහ – ''කොනාමො අයං දාරකො''ති? ''භන්තෙ, ඉමස්ස දාරකස්ස කුච්ඡියං පටිසන්ධිග්ගහණතො පට්ඨාය ඉමස්මිං ගෙහෙ ජළා එළමූගාපි පණ්ඩිතා ජාතා, තස්මා මෙ පුත්තස්ස **පණ්ඩිතො**ත්වෙව නාමං භවිස්සතී''ති. ථෙරො සික්ඛාපදානි අදාසි. ජාතදිවසතො පට්ඨාය පනස්ස ''නාහං මම පුත්තස්ස අජ්ඣාසයං භින්දිස්සාමී''ති මාතු චිත්තං උප්පජ්ජි. සො සත්තවස්සිකකාලෙ මාතරං ආහ – ''අම්ම, ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමී''ති. ''සාධු, තාත, 'අහං තව අජ්ඣාසයං න භින්දිස්සාමී'ච්චෙව මනං උප්පාදෙසි'''න්ති වත්වා ථෙරං නිමන්තෙත්වා භොජෙත්වා, ''භන්තෙ, දාසො වො පබ්බජිතුකාමො, අහං ඉමං සායන්හසමයෙ විහාරං ආනෙස්සාමී''ති ථෙරං උය්‍යොජෙත්වා ඤාතකෙ සන්නිපාතාපෙත්වා ''මම පුත්තස්ස ගිහිකාලෙ කත්තබ්බසක්කාරං අජ්ජෙව කරිස්සාමා''ති මහන්තං සක්කාරං කාරෙත්වා තං ආදාය විහාරං ගන්ත්වා ''ඉමං, භන්තෙ, පබ්බාජෙථා''ති ථෙරස්ස අදාසි.

ථෙරො පබ්බජ්ජාය දුක්කරභාවං ආචික්ඛිත්වා ''කරිස්සාමහං, භන්තෙ, තුම්හාකං ඔවාද''න්ති වුත්තෙ ''තෙන හි එහී''ති කෙසෙ තෙමෙත්වා තචපඤ්චකකම්මට්ඨානං ආචික්ඛිත්වා පබ්බාජෙසි. මාතාපිතරොපිස්ස සත්තාහං විහාරෙයෙව වසන්තා බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස රොහිතමච්ඡරසෙනෙව දානං දත්වා සත්තමෙ දිවසෙ සායං ගෙහං අගමංසු. ථෙරො අට්ඨමෙ දිවසෙ අන්තොගාමං ගච්ඡන්තො තං ආදාය ගච්ඡති, භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං නාගමාසි. කිං කාරණා? න තාවස්ස පත්තචීවරග්ගහණානි වා ඉරියාපථො වා පාසාදිකො හොති, අපිච විහාරෙ ථෙරස්ස කත්තබ්බවත්තං අත්ථි. ථෙරො හි භික්ඛුසඞ්ඝෙ අන්තොගාමං පවිට්ඨෙ සකලවිහාරං විචරන්තො අසම්මජ්ජිතට්ඨානං සම්මජ්ජිත්වා තුච්ඡභාජනෙසු පානීයපරිභොජනීයානි උපට්ඨපෙත්වා දුන්නික්ඛිත්තානි මඤ්චපීඨාදීනි පටිසාමෙත්වා පච්ඡා ගාමං පවිසති. අපිච ''අඤ්ඤතිත්ථියා තුච්ඡවිහාරං පවිසිත්වා 'පස්සථ සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකානං නිසින්නට්ඨානානී'ති වත්තුං මා ලභිංසූ''ති සකලවිහාරං පටිජග්ගිත්වා පච්ඡා ගාමං පවිසති. තස්මා තං දිවසම්පි සාමණෙරෙන පත්තචීවරං ගාහාපෙත්වා දිවාතරං පිණ්ඩාය පාවිසි.

සාමණෙරො උපජ්ඣායෙන සද්ධිං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ මාතිකං දිස්වා, ''භන්තෙ, ඉදං කිං නාමා''ති පුච්ඡි. ''මාතිකා නාම, සාමණෙරා''ති. ''ඉමාය කිං කරොන්තී''ති? ''ඉතො චිතො ච උදකං ආහරිත්වා අත්තනො සස්සකම්මං සම්පාදෙන්තී''ති. ''කිං පන, භන්තෙ, උදකස්ස චිත්තං අත්ථී''ති ? ''නත්ථාවුසො''ති. ''එවරූපං අචිත්තකං අත්තනො ඉච්ඡිතට්ඨානං හරන්ති, භන්තෙ''ති? ''ආමාවුසො''ති. සො චින්තෙසි – ''සචෙ එවරූපම්පි අචිත්තකං අත්තනො ඉච්ඡිතිච්ඡිතට්ඨානං හරිත්වා කම්මං කරොන්ති, කස්මා සචිත්තකාපි චිත්තං අත්තනො වසෙ වත්තෙත්වා සමණධම්මං කාතුං න සක්ඛිස්සන්තී''ති. අථෙසො පුරතො ගච්ඡන්තො උසුකාරෙ සරදණ්ඩකං අග්ගිම්හි තාපෙත්වා අක්ඛිකොටියා ඔලොකෙත්වා උජුකං කරොන්තෙ දිස්වා, ''ඉමෙ, භන්තෙ, කෙ නාමා''ති පුච්ඡි. ''උසුකාරා නාමාවුසො''ති. ''කිං පනෙතෙ කරොන්තී''ති? ''අග්ගිම්හි තාපෙත්වා සරදණ්ඩකං උජුං කරොන්තී''ති. ''සචිත්තකො, භන්තෙ, එසො''ති? ''අචිත්තකො, ආවුසො''ති . සො චින්තෙසි – ''සචෙ අචිත්තකං ගහෙත්වා අග්ගිම්හි තාපෙත්වා උජුං කරොන්ති, කස්මා සචිත්තකාපි අත්තනො චිත්තං වසෙ වත්තෙත්වා සමණධම්මං කාතුං න සක්ඛිස්සන්තී''ති. අථෙසො පුරතො ගච්ඡන්තො දාරූනි අරනෙමිනාභිආදීනි තච්ඡන්තෙ දිස්වා, ''භන්තෙ, ඉමෙ කෙ නාමා''ති පුච්ඡි. ''තච්ඡකා නාමාවුසො''ති. ''කිං පනෙතෙ කරොන්තී''ති? ''දාරූනි ගහෙත්වා යානකාදීනං චක්කාදීනි කරොන්ති, ආවුසො''ති. ''එතානි පන සචිත්තකානි, භන්තෙ''ති? ''අචිත්තකානි, ආවුසො''ති. අථස්ස එතදහොසි – ''සචෙ අචිත්තකානි කට්ඨකලිඞ්ගරානි ගහෙත්වා චක්කාදීනි කරොන්ති, කස්මා සචිත්තකා අත්තනො චිත්තං වසෙ වත්තෙත්වා සමණධම්මං කාතුං න සක්ඛිස්සන්තී''ති. සො ඉමානි කාරණානි දිස්වා, ''භන්තෙ, සචෙ තුම්හාකං පත්තචීවරෙ තුම්හෙ ගණ්හෙය්‍යාථ, අහං නිවත්තෙය්‍යා''න්ති. ථෙරො ''අයං අධුනා පබ්බජිතො දහරසාමණෙරො මං අනුබන්ධමානො එවං වදෙතී''ති චිත්තං අනුප්පාදෙත්වාව ''ආහර, සාමණෙරා''ති වත්වා අත්තනො පත්තචීවරං අග්ගහෙසි.

සාමණෙරොපි උපජ්ඣායං වන්දිත්වා නිවත්තන්තො, ''භන්තෙ, මය්හං ආහාරං ආහරන්තො රොහිතමච්ඡරසෙනෙව ආහරෙය්‍යාථා''ති ආහ. ''කථං ලභිස්සාමාවුසො''ති? ''භන්තෙ, අත්තනො පුඤ්ඤෙන අලභන්තා මම පුඤ්ඤෙන ලභිස්සථා''ති ආහ. ථෙරො ''දහරසාමණෙරස්ස බහි නිසින්නකස්ස පරිපන්ථොපි භවෙය්‍යා''ති කුඤ්චිකං දත්වා ''මය්හං වසනගබ්භස්ස ද්වාරං විවරිත්වා අන්තො පවිසිත්වා නිසීදෙය්‍යාසී''ති ආහ. සො තථා කත්වා අත්තනො කරජකායෙ ඤාණං ඔතාරෙත්වා අත්තභාවං සම්මසන්තො නිසීදි. අථස්ස ගුණතෙජෙන සක්කස්ස ආසනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සො ''කිං නු ඛො කාරණ''න්ති උපධාරෙන්තො ''පණ්ඩිතසාමණෙරො

උපජ්ඣායස්ස පත්තචීවරං දත්වා ‘සමණධම්මං කරිස්සාමී’ති නිවත්තො, මයාපි තත්ථ ගන්තුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා චත්තාරො මහාරාජෙ ආමන්තෙත්වා ‘‘විහාරස්ස උපවනෙ වසන්තෙ සකුණෙ පලාපෙත්වා සමන්තතො ආරක්ඛං ගණ්හථා’’ති වත්වා චන්දදෙවපුත්තං ‘‘චන්දමණ්ඩලං ආකඩ්ඪිත්වා ගණ්හාහී’’ති, සූරියදෙවපුත්තං ‘‘සූරියමණ්ඩලං ආකඩ්ඪිත්වා ගණ්හාහී’’ති වත්වා සයං ගන්ත්වා ආවිඤ්ඡනරජ්ජුට්ඨානෙ ආරක්ඛං ගහෙත්වා අට්ඨාසි, විහාරෙ පුරාණපණ්ණස්ස පතන්තස්සපි සද්දො නාහොසි, සාමණෙරස්ස චිත්තං එකග්ගං අහොසි. සො අන්තරාභත්තෙයෙව අත්තභාවං සම්මසිත්වා තීණි ඵලානි පාපුණි.

ථෙරොපි ‘‘සාමණෙරො විහාරෙ නිසින්නො, තස්ස උපකප්පනකං භොජනං අසුකකුලෙ නාම සක්කා ලද්ධු’’න්ති එකං පෙමගාරවයුත්තං උපට්ඨාකකුලං අගමාසි. තත්ථ ච මනුස්සා තං දිවසං රොහිතමච්ඡෙ ලභිත්වා ථෙරස්සෙව ආගමනං ඔලොකෙන්තො නිසීදිංසු. තෙ ථෙරං ආගච්ඡන්තං දිස්වා , ‘‘භන්තෙ, භද්දකං වො කතං ඉධාගච්ඡන්තෙහී’’ති අන්තොගෙහෙ පවෙසෙත්වා යාගුඛජ්ජකාදීනි දත්වා රොහිතමච්ඡරසෙනස්ස පිණ්ඩපාතං අදංසු. ථෙරො හරණාකාරං දස්සෙසි. මනුස්සා ‘‘පරිභුඤ්ජථ, භන්තෙ, හරණකභත්තම්පි ලභිස්සථා’’ති වත්වා ථෙරස්ස භත්තකිච්චාවසානෙ පත්තං රොහිතමච්ඡරසභොජනස්ස පූරෙත්වා අදංසු. ථෙරො ‘‘සාමණෙරො මෙ ඡාතො’’ති සීඝං අගමාසි. සත්ථාපි තං දිවසං කාලස්සෙව භුඤ්ජිත්වා විහාරං ගන්ත්වා එවං ආවජ්ජෙසි – ‘‘පණ්ඩිතසාමණෙරො උපජ්ඣායස්ස පත්තචීවරං දත්වා ‘සමණධම්මං කරිස්සාමී’ති නිවත්තො, නිප්ඵජ්ජිස්සති නු ඛො අස්ස පබ්බජිතකිච්ච’’න්ති උපධාරෙන්තො තිණ්ණං ඵලානං පත්තභාවං ඤත්වා ‘‘අරහත්තස්ස උපනිස්සයො අත්ථි, නත්ථී’’ති ආවජ්ජෙන්තො ‘‘අත්ථී’’ති දිස්වා ‘‘පුරෙභත්තමෙව අරහත්තං පත්තුං සක්ඛිස්සති, න සක්ඛිස්සතී’’ති උපධාරෙන්තො ‘‘සක්ඛිස්සතී’’ති අඤ්ඤාසි. අථස්ස එතදහොසි – ‘‘සාරිපුත්තො සාමණෙරස්ස භත්තං ආදාය සීඝං ආගච්ඡති, අන්තරායම්පිස්ස කරෙය්‍ය ද්වාරකොට්ඨකෙ ආරක්ඛං ගහෙත්වා නිසීදිස්සාමි, අථ නං පඤ්හං පුච්ඡිස්සාමි, තස්මිං පඤ්හෙ විස්සජ්ජියමානෙ සාමණෙරො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිස්සතී’’ති. තතො ගන්ත්වා ද්වාරකොට්ඨකෙ ඨත්වා සම්පත්තං ථෙරං චත්තාරො පඤ්හෙ පුච්ඡි, පුට්ඨං පුට්ඨං පඤ්හං විස්සජ්ජෙසි.

තත්‍රිදං පුච්ඡාවිස්සජ්ජනං – සත්ථා කිර නං ආහ – ‘‘සාරිපුත්ත, කිං තෙ ලද්ධ’’න්ති? ‘‘ආහාරො, භන්තෙ’’ති. ‘‘ආහාරො නාම කිං ආහරති, සාරිපුත්තා’’ති? ‘‘වෙදනං, භන්තෙ’’ති. ‘‘වෙදනා කිං ආහරති, සාරිපුත්තා’’ති? ‘‘රූපං, භන්තෙ’’ති. ‘‘රූපං පන කිං ආහරති, සාරිපුත්තා’’ති ? ‘‘ඵස්සං, භන්තෙ’’ති. තත්‍රායං අධිප්පායො – ‘‘ජිඝච්ඡිතෙන හි පරිභුත්තො ආහාරො තස්ස බුද්දං පරිහරිත්වා සුඛං වෙදනං ආහරති. ආහාරපරිභොගෙන සුඛිතස්ස සුඛාය වෙදනාය උප්පජ්ජමානාය සරීරෙ වණ්ණසම්පත්ති හොති. එවං වෙදනා රූපං ආහරති. සුඛිතො පන ආහාරජරූපවසෙන උප්පන්නසුඛසොමනස්සො ‘ඉදානි මෙ අස්සාදො ජාතො’ති නිප්පජ්ජන්තො වා නිසීදන්තො වා සුඛසම්ඵස්සං පටිලභතී’’ති.

එවං ඉමෙසු චතූසු පඤ්හෙසු විස්සජ්ජිතෙසු සාමණෙරො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්තො. සත්ථාපි ථෙරං ආහ – ‘‘ගච්ඡ, සාරිපුත්ත, තව සාමණෙරස්ස භත්තං දෙහී’’ති. ථෙරො ගන්ත්වා ද්වාරං ආකොටෙසි. සාමණෙරො නික්ඛමිත්වා ථෙරස්ස හත්ථතො පත්තං ගහෙත්වා එකමන්තං ඨපෙත්වා තාලවණ්ටෙන ථෙරං බීජි. අථ නං ථෙරො ආහ – ‘‘සාමණෙර, භත්තකිච්චං කරොහී’’ති. ‘‘තුම්හෙ පන, භන්තෙ’’ති. ‘‘කතං මයා භත්තකිච්චං, ත්වං කරොහී’’ති. සත්තවස්සිකදාරකො පබ්බජිත්වා අට්ඨමෙ දිවසෙ තං ඛණං විකසිතපදුමුප්පලසදිසො අරහත්තං පත්තො, පච්චවෙක්ඛිතට්ඨානං පන පච්චවෙක්ඛන්තො නිසීදිත්වා භත්තකිච්චමකාසි. තෙන පත්තං ධොවිත්වා පටිසාමිතකාලෙ චන්දදෙවපුත්තො චන්දමණ්ඩලං විස්සජ්ජෙසි, සූරියදෙවපුත්තො සූරියමණ්ඩලං. චත්තාරො මහාරාජානො චතුද්දිසං ආරක්ඛං විස්සජ්ජෙසුං, සක්කො දෙවරාජා ආවිඤ්ඡනකෙ ආරක්ඛං විස්සජ්ජෙසි. සූරියො මජ්ඣට්ඨානතො ගලිත්වා ගතො.

භික්ඛූ උජ්ඣායිංසු, ‘‘ඡායා අධිකප්පමාණා ජාතා, සූරියො මජ්ඣට්ඨානතො ගලිත්වා ගතො, සාමණෙරෙන ච ඉදානෙව භුත්තං, කිං නු ඛො එත’’න්ති. සත්ථා තං පවත්තිං ඤත්වා ආගන්ත්වා පුච්ඡි – ‘‘භික්ඛවෙ, කිං කථෙථා’’ති? ‘‘ඉදං නාම, භන්තෙ’’ති? ‘‘ආම, භික්ඛවෙ, පුඤ්ඤවතො සමණධම්මං කරණකාලෙ චන්දදෙවපුත්තො චන්දමණ්ඩලං, සූරියදෙවපුත්තො සූරියමණ්ඩලං ආකඩ්ඪිත්වා ගණ්හි, චත්තාරො මහාරාජානො විහාරොපවනෙ චතුද්දිසං ආරක්ඛං ගණ්හිංසු, සක්කො දෙවරාජා ආවිඤ්ඡනකෙ ආරක්ඛං ගණ්හි, අහම්පි ‘බුද්ධොම්හී’ති අප්පොස්සුක්කො නිසීදිතුං නාලත්ථං, ගන්ත්වා ද්වාරකොට්ඨකෙ මම පුත්තස්ස ආරක්ඛං අග්ගහෙසිං, නෙත්තිකෙ ච මාතිකාය උදකං හරන්තෙ, උසුකාරෙ ච උසුං උජුං කරොන්තෙ, තච්ඡකෙ ච දාරූනි තච්ඡන්තෙ දිස්වා එත්තකං ආරම්මණං ගහෙත්වා පණ්ඩිතා අත්තානං දමෙත්වා අරහත්තං ගණ්හන්තියෙවා’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

80. ‘‘උදකඤ්හි නයන්ති නෙත්තිකා, උසුකාරා නමයන්ති තෙජනං;
දාරුං නමයන්ති තච්ඡකා, අත්තානං දමයන්ති පණ්ඩිතා’’ති.

තත්ථ **උදක**න්ති පථවියා ථලට්ඨානං ඛණිත්වා ආවාටට්ඨානං පූරෙත්වා මාතිකං වා කත්වා රුක්ඛදොණිං වා ඨපෙත්වා අත්තනා ඉච්ඡිතිච්ඡිතට්ඨානං උදකං. නෙන්තීති **නෙත්තිකා. තෙජන**න්ති කණ්ඩං. ඉදං වුත්තං හොති – නෙත්තිකා අත්තනො රුචියා උදකං **නයන්ති, උසුකාරා**පි තාපෙත්වා තෙජනං **නමයන්ති** උජුං කරොන්ති. **තච්ඡකා**පි නෙමිආදීනං අත්ථාය තච්ඡන්තා **දාරුං නමයන්ති** අත්තනො රුචියා උජුං වා වඞ්කං වා කරොන්ති. එවං එත්තකං ආරම්මණං කත්වා **පණ්ඩිතා** සොතාපත්තිමග්ගාදීනි උප්පාදෙන්තා **අත්තානං දමයන්ති,** අරහත්තප්පත්තා පන එකන්තදන්තා නාම හොන්තීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

පණ්ඩිතසාමණෙරවත්ථු පඤ්චමං.

6. ලකුණ්ඩකභද්දියත්ථෙරවත්ථු

සෙලො යථාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ලකුණ්ඩකභද්දියත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

පුථුජ්ජනා කිර සාමණෙරාදයො ථෙරං දිස්වා සීසෙපි කණ්ණෙසුපි නාසායපි ගහෙත්වා ‘‘කිං, චූළපිත, සාසනස්මිං න උක්කණ්ඨසි, අභිරමසී’’ති වදන්ති. ථෙරො තෙසු නෙව කුජ්ඣති, න දුස්සති. ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං ‘‘පස්සථාවුසො, ලකුණ්ඩකභද්දියත්ථෙරං දිස්වා සාමණෙරාදයො එවඤ්චෙවඤ්ච විහෙඨෙන්ති, සො තෙසු නෙව කුජ්ඣති, න දුස්සතී’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කිං කථෙථ, භික්ඛවෙ’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමං නාම, භන්තෙ’’ති වුත්තෙ ‘‘ආම, භික්ඛවෙ, ඛීණාසවා නාම නෙව කුජ්ඣන්ති, න දුස්සන්ති. ඝනසෙලසදිසා හෙතෙ අචලා අකම්පියා’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

81. ‘‘සෙලො යථා එකඝනො, වාතෙන න සමීරති;
එවං නින්දාපසංසාසු, න සමිඤ්ජන්ති පණ්ඩිතා’’ති.

තත්ථ **නින්දාපසංසාසූති** කිඤ්චාපි ඉධ ද්වෙ ලොකධම්මා වුත්තා, අත්ථො පන අට්ඨන්නම්පි වසෙන වෙදිතබ්බො. යථා හි **එකඝනො** අසුසිරො **සෙලො** පුරත්ථිමාදිභෙදෙන **වාතෙන න සමීරති** න ඉඤ්ජති න චලති, එවං අට්ඨසුපි ලොකධම්මෙසු අජ්ඣොත්ථරන්තෙසු **පණ්ඩිතා න සමිඤ්ජන්ති,** පටිඝවසෙන වා අනුනයවසෙන වා න චලන්ති න කම්පන්ති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ලකුණ්ඩකභද්දියත්ථෙරවත්ථු ඡට්ඨං.

7. කාණමාතුවත්ථු

යථාපි රහදොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො කාණමාතරං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු විනයෙ (පාචි. 230) ආගතමෙව.

තදා පන කාණමාතරා අතුච්ඡහත්ථං ධීතරං පතිකුලං පෙසෙතුං පක්කෙසු පූවෙසු චතුක්ඛත්තුං චතුන්නං භික්ඛූනං දින්නකාලෙ සත්ථාරා තස්මිං වත්ථුස්මිං සික්ඛාපදෙ පඤ්ඤත්තෙ කාණාය සාමිකෙන අඤ්ඤාය පජාපතියා ආනීතාය කාණා තං පවත්තිං සුත්වා ‘‘ඉමෙහි මෙ සරාවාසො නාසිතො’’ති දිට්ඨදිට්ඨෙ භික්ඛූ අක්කොසති පරිභාසති. භික්ඛූ තං වීථිං පටිපජ්ජිතුං න විසහිංසු. සත්ථා තං පවත්තිං ඤත්වා තත්ථ අගමාසි. කාණමාතා සත්ථාරං වන්දිත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදාපෙත්වා යාගුඛජ්ජකං අදාසි. සත්ථා කතපාතරාසො ‘‘කහං කාණා’’ති පුච්ඡි. ‘‘එසා, භන්තෙ, තුම්හෙ දිස්වා මඞ්කුභූතා රොදන්තී ඨිතා’’ති. ‘‘කිං කාරණා’’ති? ‘‘එසා, භන්තෙ, භික්ඛූ අක්කොසති පරිභාසති, තස්මා තුම්හෙ දිස්වා මඞ්කුභූතා රොදමානා ඨිතා’’ති. අථ නං සත්ථා පක්කොසාපෙත්වා – ‘‘කාණෙ, කස්මා මං දිස්වා මඞ්කුභූතා නිලීයිත්වා රොදසී’’ති. අථස්සා මාතා තාය කතකිරියං ආරොචෙසි. අථ නං සත්ථා ආහ – ‘‘කිං පන කාණමාතෙ මම සාවකා තයා දින්නකං ගණ්හිංසු, අදින්නක’’න්ති? ‘‘දින්නකං, භන්තෙ’’ති. ‘‘සචෙ මම සාවකා පිණ්ඩාය චරන්තා තව ගෙහද්වාරං පත්තා තයා දින්නකං ගණ්හිංසු, කො තෙසං දොසො’’ති? ‘‘නත්ථි, භන්තෙ, අය්‍යානං දොසො’’. ‘‘එතිස්සායෙව දොසො’’ති. සත්ථා කාණං ආහ – ‘‘කාණෙ, මය්හං කිර සාවකා පිණ්ඩාය චරමානා ගෙහද්වාරං ආගතා, අථ නෙසං තව මාතරා පූවා දින්නා, කො නාමෙත්ථ මම සාවකානං දොසො’’ති? ‘‘නත්ථි, භන්තෙ, අය්‍යානං දොසො, මය්හමෙව දොසො’’ති සත්ථාරං වන්දිත්වා ඛමාපෙසි.

අථස්සා සත්ථා අනුපුබ්බිං කථං කථෙසි, සා සොතාපත්තිඵලං පාපුණි. සත්ථා උට්ඨායාසනා විහාරං ගච්ඡන්තො රාජඞ්ගණෙන පායාසි. රාජා දිස්වා ‘‘සත්ථා විය භණෙ’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ආම, දෙවා’’ති වුත්තෙ ‘‘ගච්ඡථ, මම ආගන්ත්වා වන්දනභාවං ආරොචෙථා’’ති පෙසෙත්වා රාජඞ්ගණෙ ඨිතං සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා ‘‘කහං, භන්තෙ, ගතාත්ථා’’ති පුච්ඡි. ‘‘කාණමාතාය ගෙහං, මහාරාජා’’ති. ‘‘කිං කාරණා, භන්තෙ’’ති? ‘‘කාණා කිර භික්ඛූ අක්කොසති පරිභාසති, තංකාරණා ගතොම්හී’’ති. ‘‘කිං පන වො, භන්තෙ, තස්සා අනක්කොසනභාවො කතො’’ති? ‘‘ආම, මහාරාජ, භික්ඛූනඤ්ච අනක්කොසිකා කතා, ලොකුත්තරකුටුම්බසාමිනී චා’’ති . ‘‘හොතු, භන්තෙ, තුම්හෙහි සා ලොකුත්තරකුටුම්බසාමිනී කතා, අහං පන නං ලොකියකුටුම්බසාමිනිං කරිස්සාමී’’ති වත්වා රාජා සත්ථාරං වන්දිත්වා පටිනිවත්තො පටිච්ඡන්නමහායොග්ගං පහිණිත්වා කාණං පක්කොසාපෙත්වා සබ්බාභරණෙහි අලඞ්කරිත්වා ජෙට්ඨධීතුට්ඨානෙ ඨපෙත්වා ‘‘මම ධීතරං පොසෙතුං සමත්ථා ගණ්හන්තූ’’ති ආහ. අථෙකො සබ්බත්ථකමහාමත්තො ‘‘අහං දෙවස්ස ධීතරං පොසෙස්සාමී’’ති තං අත්තනො ගෙහං නෙත්වා සබ්බං ඉස්සරියං පටිච්ඡාපෙත්වා ‘‘යථාරුචි පුඤ්ඤානි කරොහී’’ති ආහ. තතො පට්ඨාය කාණා චතූසු ද්වාරෙසු පුරිසෙ ඨපෙත්වා අත්තනා උපට්ඨාතබ්බෙ භික්ඛූ ච

භික්ඛුනියො ච පරියෙසමානාපි න ලභති. කාණාය ගෙහද්වාරෙ පටියාදෙත්වා ඨපිතං ඛාදනීයභොජනීයං මහොඝො විය පවත්තති. භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං ‘‘පුබ්බෙ, ආවුසො, චත්තාරො මහල්ලකත්ථෙරා කාණාය විප්පටිසාරං කරිංසු, සා එවං විප්පටිසාරිනී හුත්වාපි සත්ථාරං ආගම්ම සද්ධාසම්පදං ලභි. සත්ථාරා පුන තස්සා ගෙහද්වාරං භික්ඛූනං උපසඞ්කමනාරහං කතං. ඉදානි උපට්ඨාතබ්බෙ භික්ඛූ වා භික්ඛුනියො වා පරියෙසමානාපි න ලභති, අහො බුද්ධා නාම අච්ඡරියගුණා’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව තෙහි මහල්ලකභික්ඛූහි කාණාය විප්පටිසාරො කතො, පුබ්බෙපි කරිංසුයෙව. න ච ඉදානෙව මයා කාණා මම වචනකාරිකා කතා, පුබ්බෙපි කතායෙවා’’ති වත්වා තමත්ථං සොතුකාමෙහි භික්ඛූහි යාචිතො –

‘‘යත්ථෙකො ලභතෙ බබ්බු, දුතියො තත්ථ ජායති;
තතියො ච චතුත්ථො ච, ඉදං තෙ බබ්බුකා බිල’’න්ති. (ජා. 1.1.137) –

ඉදං **බබ්බුජාතකං** විත්ථාරෙන කථෙත්වා ‘‘තදා චත්තාරො මහල්ලකභික්ඛූ චත්තාරො බිළාරා අහෙසුං, මූසිකා කාණා, මණිකාරො අහමෙවා’’ති ජාතකං සමොධානෙත්වා ‘‘එවං, භික්ඛවෙ, අතීතෙපි කාණා දුම්මනා ආවිලචිත්තා වික්ඛිත්තචිත්තා හුත්වා මම වචනෙන පසන්නඋදකරහදො විය විප්පසන්නචිත්තා අහොසී’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

82. ‘‘යථාපි රහදො ගම්භීරො, විප්පසන්නො අනාවිලො;
එවං ධම්මානි සුත්වාන, විප්පසීදන්ති පණ්ඩිතා’’ති.

තත්ථ **රහදොති** යො චතුරඞ්ගිනියාපි සෙනාය ඔගාහන්තියා නඛුභති එවරූපො උදකණ්ණවො, සබ්බාකාරෙන පන චතුරාසීතියොජනසහස්සගම්භීරො නීලමහාසමුද්දො රහදො නාම. තස්ස හි හෙට්ඨා චත්තාලීසයොජනසහස්සමත්තෙ ඨානෙ උදකං මච්ඡෙහි චලති, උපරි තාවත්තකෙයෙව ඨානෙ උදකං වාතෙන චලති, මජ්ඣෙ චතුයොජනසහස්සමත්තෙ ඨානෙ උදකං නිච්චලං තිට්ඨති. අයං **ගම්භීරො** රහදො නාම. **එවං ධම්මානීති** දෙසනාධම්මානි. ඉදං වුත්තං හොති – යථා නාම රහදො අනාකුලතාය **විප්පසන්නො,** අචලතාය **අනාවිලො,** එවං මම දෙසනාධම්මං සුත්වා සොතාපත්තිමග්ගාදිවසෙන නිරුපක්කිලෙසචිත්තතං ආපජ්ජන්තා **විප්පසීදන්ති පණ්ඩිතා,** අරහත්තප්පත්තා පන එකන්තවිප්පසන්නාව හොන්තීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

කාණමාතුවත්ථු සත්තමං.

8. පඤ්චසතභික්ඛුවත්ථු

සබ්බත්ථ වෙ සප්පුරිසා වජන්තීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පඤ්චසතෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි. දෙසනා වෙරඤ්ජායං සමුට්ඨිතා.

පඨමබොධියඤ්හි භගවා වෙරඤ්ජං ගන්ත්වා වෙරඤ්ජෙන බ්‍රාහ්මණෙන නිමන්තිතො පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං වස්සං උපගඤ්ඡි. වෙරඤ්ජො බ්‍රාහ්මණො මාරාවට්ටනෙන ආවට්ටො එකදිවසම්පි සත්ථාරං ආරබ්භ සතිං න උප්පාදෙසි. වෙරඤ්ජාපි දුබ්භික්ඛා අහොසි, භික්ඛූ සන්තරබාහිරං වෙරඤ්ජං පිණ්ඩාය චරිත්වා පිණ්ඩපාතං අලභන්තා කිලමිංසු. තෙසං අස්සවාණිජකා පත්ථපත්ථපුලකං භික්ඛං පඤ්ඤාපෙසුං. තෙ කිලමන්තෙ දිස්වා මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො පථවොජං භොජෙතුකාමො, උත්තරකුරුඤ්ච පිණ්ඩාය පවෙසෙතුකාමො අහොසි, සත්ථා තං පටික්ඛිපි. භික්ඛූනං එකදිවසම්පි පිණ්ඩපාතං ආරබ්භ පරිත්තාසො නාහොසි , ඉච්ඡාචාරං වජ්ජෙත්වා එව විහරිංසු. සත්ථා තත්ථ තෙමාසං වසිත්වා වෙරඤ්ජං බ්‍රාහ්මණං අපලොකෙත්වා තෙන කතසක්කාරසම්මානො තං සරණෙසු පතිට්ඨාපෙත්වා තතො නික්ඛන්තො අනුපුබ්බෙන චාරිකං චරමානො එකස්මිං සමයෙ සාවත්ථිං පත්වා ජෙතවනෙ විහාසි, සාවත්ථිවාසිනො සත්තු ආගන්තුකභත්තානි කරිංසු. තදා පන පඤ්චසතමත්තා විඝාසාදා භික්ඛූ නිස්සාය අන්තොවිහාරෙයෙව වසන්ති. තෙ භික්ඛූනං භුත්තාවසෙසානි පණීතභොජනානි භුඤ්ජිත්වා නිද්දායිත්වා උට්ඨාය නදීතීරං ගන්ත්වා නදන්තා වග්ගන්තා මල්ලමුට්ඨියුද්ධං යුජ්ඣන්තා කීළන්තා අන්තොවිහාරෙපි බහිවිහාරෙපි අනාචාරමෙව චරන්තා විචරන්ති. භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං ‘‘පස්සථාවුසො , ඉමෙ විඝාසාදා දුබ්භික්ඛකාලෙ වෙරඤ්ජායං කඤ්චි විකාරං න දස්සෙසුං, ඉදානි පන එවරූපානි පණීතභොජනානි භුඤ්ජිත්වා අනෙකප්පකාරං විකාරං දස්සෙන්තා විචරන්ති. භික්ඛූ පන වෙරඤ්ජායම්පි උපසන්තරූපා විහරිත්වා ඉදානිපි උපසන්තුපසන්තාව විහරන්තී’’ති. සත්ථා ධම්මසභං ගන්ත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, කිං කථෙථා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉදං නාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘පුබ්බෙපෙතෙ ගද්‍රභයොනියං නිබ්බත්තා පඤ්චසතා ගද්‍රභා හුත්වා පඤ්චසතානං ආජානීයසින්ධවානං අල්ලරසමුද්දිකපානකපීතාවසෙසං උච්ඡිට්ඨකසටං උදකෙන මද්දිත්වා මකචිපිලොතිකාහි පරිස්සාවිතත්තා ‘වොලොදක’න්ති සඞ්ඛ්‍යං ගතං අප්පරසං නිහීනං පිවිත්වා මධුමත්තා විය නදන්තා විචරිංසූති වත්වා –

‘‘වාලොදකං අප්පරසං නිහීනං,

පිත්වා මදො ජායති ගද්‍රභානං;
ඉමඤ්ච පිත්වාන රසං පණීතං,
මදො න සඤ්ජායති සින්ධවානං.

‘‘අප්පං පිවිත්වාන නිහීනජච්චො,
සො මජ්ජතී තෙන ජනින්ද පුට්ඨො;
ධොරය්හසීලී ච කුලම්හි ජාතො,
න මජ්ජතී අග්ගරසං පිවිත්වා’’ති. (ජා. 1.2.65);

ඉදං **වාලොදකජාතකං** විත්ථාරෙන කථෙත්වා ‘‘එවං, භික්ඛවෙ, සප්පුරිසා ලොකධම්මං විවජ්ජෙත්වා සුඛිතකාලෙපි දුක්ඛිතකාලෙපි නිබ්බිකාරාව හොන්තී’’ති අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

83. ‘‘සබ්බත්ථ වෙ සප්පුරිසා වජන්ති,
න කාමකාමා ලපයන්ති සන්තො;
සුඛෙන ඵුට්ඨා අථ වා දුඛෙන,
න උච්චාවචං පණ්ඩිතා දස්සයන්තී’’ති.

තත්ථ **සබ්බත්ථාති** පඤ්චක්ඛන්ධාදිභෙදෙසු සබ්බධම්මෙසු. **සප්පුරිසාති** සුපුරිසා. **වජන්තීති** අරහත්තමග්ගඤාණෙන අපකඩ්ඪන්තා ඡන්දරාගං විජහන්ති. **කාමකාමාති** කාමෙ කාමයන්තා කාමහෙතු කාමකාරණා. **න ලපයන්ති සන්තොති** බුද්ධාදයො සන්තො කාමහෙතු නෙව අත්තනා ලපයන්ති, න පරං ලපාපෙන්ති. යෙ හි භික්ඛාය පවිට්ඨා ඉච්ඡාචාරෙ ඨිතා ‘‘කිං, උපාසක, සුඛං තෙ පුත්තදාරස්ස, රාජචොරාදීනං වසෙන ද්විපදචතුප්පදෙසු නත්ථි කොචි උපද්දවො’’තිආදීනි වදන්ති, තාව තෙ ලපයන්ති නාම. තථා පන වත්වා ‘‘ආම, භන්තෙ, සබ්බෙසං නො සුඛං, නත්ථි කොචි උපද්දවො, ඉදානි නො ගෙහං පහූතඅන්නපානං, ඉධෙව වසථා’’ති අත්තානං නිමන්තාපෙන්තා ලපාපෙන්ති නාම. සන්තො පන ඉදං උභයම්පි න කරොන්ති. **සුඛෙන ඵුට්ඨා අථ වා දුඛෙනාති** දෙසනාමත්තමෙතං, අට්ඨහි පන ලොකධම්මෙහි ඵුට්ඨා තුට්ඨිභාවමඞ්කුභාවවසෙන වා වණ්ණභණනඅවණ්ණභණනවසෙන වා **උච්චාවචං** ආකාරං **පණ්ඩිතා න දස්සයන්තීති**.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

පඤ්චසතභික්ඛුවත්ථු අට්ඨමං.

9. ධම්මිකත්ථෙරවත්ථු

න අත්තහෙතූති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ධම්මිකත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිරෙකො උපාසකො ධම්මෙන සමෙන අගාරං අජ්ඣාවසති. සො පබ්බජිතුකාමො හුත්වා එකදිවසං භරියාය සද්ධිං නිසීදිත්වා සුඛකථං කථෙන්තො ආහ – ‘‘භද්දෙ, ඉච්ඡාමහං පබ්බජිතු’’න්ති. ‘‘තෙන හි, සාමි, ආගමෙහි තාව , යාවාහං කුච්ඡිගතං දාරකං විජායාමී’’ති. සො ආගමෙත්වා දාරකස්ස පදසා ගමනකාලෙ පුන තං ආපුච්ඡිත්වා ‘‘ආගමෙහි තාව, සාමි, යාවායං වයප්පත්තො හොතී’’ති වුත්තෙ ‘‘කිං මෙ ඉමාය අපලොකිතාය වා අනපලොකිතාය වා, අත්තනො දුක්ඛනිස්සරණං කරිස්සාමී’’ති නික්ඛමිත්වා පබ්බජි. සො කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ඝටෙන්තො වායමන්තො අත්තනො පබ්බජිතකිච්චං නිට්ඨපෙත්වා තෙසං දස්සනත්ථාය පුන සාවත්ථිං ගන්ත්වා පුත්තස්ස ධම්මකථං කථෙසි. සොපි නික්ඛමිත්වා පබ්බජි, පබ්බජිත්වා ච පන න චිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි. පුරාණදුතියිකාපිස්ස ‘‘යෙසං අත්ථාය අහං ඝරාවාසෙ වසෙය්‍යං, තෙ උභොපි පබ්බජිතා, ඉදානි මෙ කිං ඝරාවාසෙන, පබ්බජිස්සාමී’’ති නික්ඛමිත්වා පබ්බජි, පබ්බජිත්වා ච පන න චිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි. අථෙකදිවසං ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ‘‘ආවුසො, ධම්මිකඋපාසකො අත්තනො ධම්මෙ පතිට්ඨිතත්තා නික්ඛමිත්වා පබ්බජිත්වා අරහත්තං පත්තො පුත්තදාරස්සාපි පතිට්ඨා ජාතො’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘ඉමාය නාමා’’’ති වුත්තෙ, ‘‘භික්ඛවෙ, පණ්ඩිතෙන නාම නෙව අත්තහෙතු, න පරහෙතු සමිද්ධි ඉච්ඡිතබ්බා, ධම්මිකෙනෙව පන ධම්මපටිසරණෙන භවිතබ්බ’’න්ති අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

84. ‘‘න අත්තහෙතු න පරස්ස හෙතු,
න පුත්තමිච්ඡෙ න ධනං න රට්ඨං;
න ඉච්ඡෙය්‍ය අධම්මෙන සමිද්ධිමත්තනො,
ස සීලවා පඤ්ඤවා ධම්මිකො සියා’’ති.

තත්ථ **න අත්තහෙතූති** පණ්ඩිතො නාම අත්තහෙතු වා පරහෙතු වා පාපං න කරොති. **න පුත්තමිච්ඡෙති** පුත්තං වා ධනං වා **රට්ඨං** වා පාපකම්මෙන න ඉච්ඡෙය්‍ය, එතානිපි ඉච්ඡන්තො පාපකම්මං න කරොතියෙවාති අත්ථො.

සමිද්ධිමත්තනොති යා අත්තනො සමිද්ධි, තම්පි **අධම්මෙන න ඉච්ඡෙය්‍ය,**සමිද්ධිකාරණාපි පාපං න කරොතීති අත්ථො. **ස සීලවාති** යො එවරූපො පුග්ගලො , සො එව සීලවා ච **පඤ්ඤවා ච ධම්මිකොව සියා,** න අඤ්ඤොති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ධම්මිකත්ථෙරවත්ථු නවමං.

10. ධම්මස්සවනවත්ථු

අප්පකා තෙ මනුස්සෙසූති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ධම්මස්සවනං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිර එකවීථිවාසිනො මනුස්සා සමග්ගා හුත්වා ගණබන්ධෙන දානං දත්වා සබ්බරත්තිං ධම්මස්සවනං කාරෙසුං, සබ්බරත්තිං පන ධම්මං සොතුං නාසක්ඛිංසු. එකච්චෙ කාමරතිනිස්සිතා හුත්වා, පුන ගෙහමෙව ගතා, එකච්චෙ දොසනිස්සිතා හුත්වා, එකච්චෙ මානනිස්සිතා හුත්වා, එකච්චෙ ථිනමිද්ධසමඞ්ගිනො හුත්වා තත්ථෙව නිසීදිත්වා පචලායන්තා සොතුං නාසක්ඛිංසු. පුනදිවසෙ භික්ඛූ තං පවත්තිං ඤත්වා ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං. සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ, ''භික්ඛවෙ, ඉමෙ සත්තා නාම යෙභුය්‍යෙන භවනිස්සිතා, භවෙසු එව ලග්ගා විහරන්ති, පාරගාමිනො නාම අප්පකා''ති අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා ආහ –

85. ''අප්පකා තෙ මනුස්සෙසු, යෙ ජනා පාරගාමිනො;
අථායං ඉතරා පජා, තීරමෙවානුධාවති.

86. ''යෙ ච ඛො සම්මදක්ඛාතෙ, ධම්මෙ ධම්මානුවත්තිනො;
තෙ ජනා පාරමෙස්සන්ති, මච්චුධෙය්‍යං සුදුත්තර''න්ති.

තත්ථ **අප්පකාති** ථොකා න බහූ. **පාරගාමිනොති** නිබ්බානපාරගාමිනො. **අථායං ඉතරා පජාති** යා පනායං අවසෙසා පජා සක්කායදිට්ඨිතීරමෙව **අනුධාවති,** අයමෙව බහුතරාති අත්ථො. **සම්මදක්ඛාතෙති** සම්මා අක්ඛාතෙ සුකථිතෙ. **ධම්මෙති** දෙසනාධම්මෙ. **ධම්මානුවත්තිනොති** තං ධම්මං සුත්වා තදනුච්ඡවිකං පටිපදං පූරෙත්වා මග්ගඵලසච්ඡිකරණෙන ධම්මානුවත්තිනො. **පාරමෙස්සන්තීති** තෙ එවරූපා ජනා නිබ්බානපාරං ගමිස්සන්ති. **මච්චුධෙය්‍යන්ති** කිලෙසමාරසඞ්ඛාතස්ස මච්චුස්ස නිවාසට්ඨානභූතං තෙභූමිකවට්ටං. **සුදුත්තරන්ති** යෙ ජනා ධම්මානුවත්තිනො, තෙ එතං සුදුත්තරං දුරතික්කමං මාරධෙය්‍යං තරිත්වා අතික්කමිත්වා නිබ්බානපාරං ගමිස්සන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ධම්මස්සවනවත්ථු දසමං.

11. පඤ්චසතආගන්තුකභික්ඛුවත්ථු

කණ්හං ධම්මං විප්පහායාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පඤ්චසතෙ ආගන්තුකෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

කොසලරට්ඨෙ කිර පඤ්චසතා භික්ඛූ වස්සං වසිත්වා වුට්ඨවස්සා ''සත්ථාරං පස්සිස්සාමා''ති ජෙතවනං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. සත්ථා තෙසං චරියපටිපක්ඛං නිසාමෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

87. ''කණ්හං ධම්මං විප්පහාය, සුක්කං භාවෙථ පණ්ඩිතො;
ඔකා අනොකමාගම්ම, විවෙකෙ යත්ථ දූරමං.

88. ''තත්‍රාභිරතිමිච්ඡෙය්‍ය , හිත්වා කාමෙ අකිඤ්චනො;
පරියොදපෙය්‍ය අත්තානං, චිත්තක්ලෙසෙහි පණ්ඩිතො.

89. ''යෙසං සම්බොධියඞ්ගෙසු, සම්මා චිත්තං සුභාවිතං;
ආදානපටිනිස්සග්ගෙ, අනුපාදාය යෙ රතා;
ඛීණාසවා ජුතිමන්තො, තෙ ලොකෙ පරිනිබ්බුතා''ති.

තත්ථ **කණ්හං ධම්මන්ති** කායදුච්චරිතාදිභෙදං අකුසලං ධම්මං **විප්පහාය** ජහිත්වා. **සුක්කං භාවෙථාති පණ්ඩිතො** භික්ඛු අභිනික්ඛමනතො පට්ඨාය යාව අරහත්තමග්ගා කායසුචරිතාදිභෙදං සුක්කං ධම්මං භාවෙය්‍ය. කථං? **ඔකා අනොකමාගම්මාති** ඔකං වුච්චති ආලයො, **අනොකං** වුච්චති අනාලයො, ආලයතො නික්ඛමිත්වා අනාලයසඞ්ඛාතං

නිබ්බානං පටිච්ච ආරබ්භ තං පත්ථයමානො භාවෙය්‍යාති අත්ථො. **තත්‍රාභිරතිමිච්ඡෙය්‍යාති** යස්මිං අනාලයසඞ්ඛාතෙ විවෙකෙ නිබ්බානෙ ඉමෙහි සත්තෙහි දුරභිරමං, තත්‍ර අභිරතිං ඉච්ඡෙය්‍ය. **හිත්වා කාමෙති** වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙ හිත්වා **අකිඤ්චනො** හුත්වා විවෙකෙ අභිරතිං ඉච්ඡෙය්‍යාති අත්ථො. **චිත්තක්ලෙසෙහීති** පඤ්චහි නීවරණෙහි, **අත්තානං පරියොදපෙය්‍ය** වොදාපෙය්‍ය, පරිසොධෙය්‍යාති අත්ථො. **සම්බොධියඞ්ගෙසූති** සම්බොජ්ඣඞ්ගෙසු. **සම්මා චිත්තං සුභාවිතන්ති** හෙතුනා නයෙන චිත්තං සුට්ඨු භාවිතං වඩ්ඪිතං. **ආදානපටිනිස්සග්ගෙති** ආදානං වුච්චති ගහණං, තස්ස පටිනිස්සග්ගසඞ්ඛාතෙ අග්ගහණෙ චතූහි උපාදානෙහි කිඤ්චි අනුපාදියිත්වා **යෙ රතාති** අත්ථො. **ජුතිමන්තොති** ආනුභාවවන්තො, අරහත්තමග්ගඤාණජුතියා ඛන්ධාදිභෙදෙ ධම්මෙ ජොතෙත්වා ඨිතාති අත්ථො. **තෙ ලොකෙති** ඉමස්මිං ඛන්ධාදිලොකෙ **පරිනිබ්බුතා** නාම අරහත්තපත්තිතො පට්ඨාය කිලෙසවට්ටස්ස ඛෙපිතත්තා සඋපාදිසෙසෙන, චරිමචිත්තනිරොධෙන ඛන්ධවට්ටස්ස ඛෙපිතත්තා අනුපාදිසෙසෙන චාති ද්වීහි පරිනිබ්බානෙහි පරිනිබ්බුතා, අනුපාදානො විය පදීපො අපණ්ණත්තිකභාවං ගතාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

පඤ්චසතආගන්තුකභික්ඛුවත්ථු එකාදසමං.

පණ්ඩිතවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඡට්ඨො වග්ගො.

7. අරහන්තවග්ගො

1. ජීවකපඤ්හවත්ථු

ගතද්ධිනොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජීවකම්බවනෙ විහරන්තො ජීවකෙන පුට්ඨපඤ්හං ආරබ්භ කථෙසි. ජීවකවත්ථු ඛන්ධකෙ (මහාව. 326 ආදයො) විත්ථාරිතමෙව.

එකස්මිං පන සමයෙ දෙවදත්තො අජාතසත්තුනා සද්ධිං එකතො හුත්වා ගිජ්ඣකූටං අභිරුහිත්වා පදුට්ඨචිත්තො ‘‘සත්ථාරං වධිස්සාමී’’ති සිලං පවිජ්ඣි. තං ද්වෙ පබ්බතකූටානි සම්පටිච්ඡිංසු. තතො භිජ්ජිත්වා ගතා පපටිකා භගවතො පාදං පහරිත්වා ලොහිතං උප්පාදෙසි, භුසා වෙදනා පවත්තිංසු. භික්ඛූ සත්ථාරං මද්දකුච්ඡිං නයිංසු. සත්ථා තතොපි ජීවකම්බවනං ගන්තුකාමො ‘‘තත්ථ මං නෙථා’’ති ආහ. භික්ඛූ භගවන්තං ආදාය ජීවකම්බවනං අගමංසු. ජීවකො තං පවත්තිං සුත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වණපටිකම්මත්ථාය තිඛිණභෙසජ්ජං දත්වා වණං බන්ධිත්වා සත්ථාරං එතදවොච – ‘‘භන්තෙ, මයා අන්තොනගරෙ එකස්ස මනුස්සස්ස භෙසජ්ජං කතං, තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පුන ආගමිස්සාමි, ඉදං භෙසජ්ජං යාව මමාගමනා බද්ධනියාමෙනෙව තිට්ඨතූ’’ති. සො ගන්ත්වා තස්ස පුරිසස්ස කත්තබ්බකිච්චං කත්වා ද්වාරපිදහනවෙලාය ආගච්ඡන්තො ද්වාරං න සම්පාපුණි. අථස්ස එතදහොසි – ‘‘අහො මයා භාරියං කම්මං කතං, ය්වාහං අඤ්ඤතරස්ස පුරිසස්ස විය තථාගතස්ස පාදෙ තිඛිණභෙසජ්ජං දත්වා වණං බන්ධිං, අයං තස්ස මොචනවෙලා, තස්මිං අමුච්චමානෙ සබ්බරත්තිං භගවතො සරීරෙ පරිළාහො උප්පජ්ජිස්සතී’’ති. තස්මිං ඛණෙ සත්ථා ආනන්දත්ථෙරං ආමන්තෙසි – ‘‘ආනන්ද, ජීවකො සායං ආගච්ඡන්තො ද්වාරං න සම්පාපුණි, ‘අයං වණස්ස මොචනවෙලා’ති පන චින්තෙසි, මොචෙහි න’’න්ති. ථෙරො මොචෙසි, වණො රුක්ඛතො ඡල්ලි විය අපගතො. ජීවකො අන්තොඅරුණෙයෙව සත්ථු සන්තිකං වෙගෙන ආගන්ත්වා ‘‘කිං නු ඛො, භන්තෙ, සරීරෙ වො පරිළාහො උප්පන්නො’’ති පුච්ඡි. සත්ථා ‘‘තථාගතස්ස ඛො, ජීවක, බොධිමණ්ඩෙයෙව සබ්බපරිළාහො වූපසන්තො’’ති අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

90. ‘‘ගතද්ධිනො විසොකස්ස, විප්පමුත්තස්ස සබ්බධි;
සබ්බගන්ථප්පහීනස්ස, පරිළාහො න විජ්ජතී’’ති.

තත්ථ **ගතද්ධිනොති** ගතමග්ගස්ස කන්තාරද්ධා වට්ටද්ධාති ද්වෙ අද්ධා නාම. තෙසු කන්තාරපටිපන්නො යාව ඉච්ඡිතට්ඨානං න පාපුණාති, තාව අද්ධිකොයෙව, එතස්මිං පන පත්තෙ ගතද්ධි නාම හොති. වට්ටසන්නිස්සිතාපි සත්තා යාව වට්ටෙ වසන්ති, තාව අද්ධිකා එව. කස්මා? වට්ටස්ස අබෙපිතත්තා. සොතාපන්නාදයොපි අද්ධිකා එව, වට්ටං පන ඛෙපෙත්වා ඨිතො ඛීණාසවො ගතද්ධි නාම හොති. තස්ස ගතද්ධිනො. **විසොකස්සාති** වට්ටමූලකස්ස සොකස්ස විගතත්තා විසොකස්ස. **විප්පමුත්තස්ස සබ්බධීති** සබ්බෙසු ඛන්ධාදිධම්මෙසු විප්පමුත්තස්ස, **සබ්බගන්ථප්පහීනස්සාති** චතුන්නම්පි ගන්ථානං පහීනත්තා සබ්බාගන්ථප්පහීනස්ස. **පරිළාහො න විජ්ජතීති** දුවිධො පරිළාහො කායිකො චෙතසිකො චාති. තෙසු ඛීණාසවස්ස සීතුණ්හාදිවසෙන උප්පන්නත්තා කායිකපරිළාහො අනිබ්බුතොව, තං සන්ධාය ජීවකො පුච්ඡති. සත්ථා පන ධම්මරාජතාය දෙසනාවිධිකුසලතාය චෙතසිකපරිළාහවසෙන දෙසනං විනිවත්තෙන්තො, ‘‘ජීවක, පරමත්ථෙන එවරූපස්ස ඛීණාසවස්ස පරිළාහො න විජ්ජතී’’ති ආහ.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ජීවකපඤ්හවත්ථු පඨමං.

2. මහාකස්සපත්ථෙරවත්ථු

උයයුඤ්ජන්තීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො මහාකස්සපත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ සත්ථා රාජගහෙ වුට්ඨවස්සො ‘‘අද්ධමාසච්චයෙන චාරිකං පක්කමිස්සාමී’’ති භික්ඛූනං ආරොචාපෙසි. වත්තං කිරෙතං බුද්ධානං භික්ඛූහි සද්ධිං චාරිකං චරිතුකාමානං ‘‘එවං භික්ඛූ අත්තනො පත්තපචනචීවරරජනාදීනි කත්වා සුඛං ගමිස්සන්තී’’ති ‘‘ඉදානි අද්ධමාසච්චයෙන චාරිකං පක්කමිස්සාමී’’ති භික්ඛූනං ආරොචාපනං. භික්ඛූසු පන අත්තනො පත්තචීවරාදීනි කරොන්තෙසු මහාකස්සපත්ථෙරොපි චීවරානි ධොවි. භික්ඛූ උජ්ඣායිංසු ‘‘ථෙරො කස්මා චීවරානි ධොවති, ඉමස්මිං නගරෙ අන්තො ච බහි ච අට්ඨාරස මනුස්සකොටියො වසන්ති . තත්ථ යෙ ථෙරස්ස න ඤාතකා, තෙ උපට්ඨාකා, යෙ න උපට්ඨාකා, තෙ ඤාතකා. තෙ ථෙරස්ස චතූහි පච්චයෙහි සම්මානසක්කාරං කරොන්ති. එත්තකං උපකාරං පහාය එස කහං ගමිස්සති? සචෙපි ගච්ඡෙය්‍ය, මාපමාදකන්දරතො පරං න ගමිස්සතී’’ති. සත්ථා කිර යං කන්දරං පත්වා නිවත්තෙතබ්බයුත්තකෙ භික්ඛූ ‘‘තුම්හෙ ඉතො නිවත්තථ, මා පමජ්ජිත්ථා’’ති වදති. තං ‘‘මාපමාදකන්දර’’න්ති වුච්චති, තං සන්ධායෙතං වුත්තං.

සත්ථාපි චාරිකං පක්කමන්තො චින්තෙසි – ‘‘ඉමස්මිං නගරෙ අන්තො ච බහි ච අට්ඨාරස මනුස්සකොටියො වසන්ති. මනුස්සානං මඞ්ගලාමඞ්ගලට්ඨානෙසු භික්ඛූහි ගන්තබ්බං හොති, න සක්කා විහාරං තුච්ඡං කාතුං, කං නු ඛො

නිවත්තෙස්සාමී''ති? අථස්ස එතදහොසි –''කස්සපස්ස හෙතෙ මනුස්සා ඤාතකා ච උපට්ඨාකා ච, කස්සපං නිවත්තෙතුං වට්ටතී''ති. සො ථෙරං ආහ – ''කස්සප, න සක්කා විහාරං තුච්ඡං කාතුං, මනුස්සානං මඞ්ගලාමඞ්ගලට්ඨානෙසු භික්ඛූහි අත්ථො හොති, ත්වං අත්තනො පරිසාය සද්ධිං නිවත්තස්සූ''ති. ''සාධු, භන්තෙ''ති ථෙරො පරිසං ආදාය නිවත්ති. භික්ඛූ උපජ්ඣායිංසු ''දිට්ඨං වො, ආවුසො, නනු ඉදානෙව අම්හෙහි වුත්තං 'මහාකස්සපො කස්මා චීවරානි ධොවති, න එසො සත්ථාරා සද්ධිං ගමිස්සතී'ති, යං අම්හෙහි වුත්තං, තදෙව ජාත''න්ති. සත්ථා භික්ඛූනං කථං සුත්වා නිවත්තිත්වා ඨිතො ආහ – ''භික්ඛවෙ, කිං නාමෙතං කථෙථා''ති? ''මහාකස්සපත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙම, භන්තෙ''ති අත්තනා කථිතනියාමෙනෙව සබ්බං ආරොචෙසුං. තං සුත්වා සත්ථා ''න, භික්ඛවෙ, තුම්හෙ කස්සපං 'කුලෙසු ච පච්චයෙසු ච ලග්ගො'ති වදෙථ, සො 'මම වචනං කරිස්සාමී'ති නිවත්තො. එසො හි පුබ්බෙ පත්ථනං කරොන්තොයෙව 'චතූසු පච්චයෙසු අලග්ගො චන්දූපමො හුත්වා කුලානි උපසඞ්කමිතුං සමත්ථො භවෙය්‍ය'න්ති පත්ථනං අකාසි. නත්ථෙතස්ස කුලෙ වා පච්චයෙ වා ලග්ගො, අහං චන්දොපමප්පටිපදඤ්චෙව (සං. නි. 2.146) අරියවංසප්පටිපදඤ්ච කථෙන්තො මම පුත්තං කස්සපං ආදිං කත්වා කථෙසි''න්ති ආහ.

භික්ඛූ සත්ථාරං පුච්ඡිංසු – ''භන්තෙ, කදා පන ථෙරෙන පත්ථනා ඨපිතා''ති? ''සොතුකාමාත්ථ, භික්ඛවෙ''ති? ''ආම, භන්තෙ''ති. සත්ථා තෙසං, ''භික්ඛවෙ, ඉතො කප්පසතසහස්සමත්ථකෙ පදුමුත්තරො නාම බුද්ධො ලොකෙ උදපාදී''ති වත්වා පදුමුත්තරපාදමූලෙ තෙන ඨපිතපත්ථනං ආදිං කත්වා සබ්බං ථෙරස්ස පුබ්බචරිතං කථෙසි. තං ථෙරපාළියං (ථෙරගා. 1054 ආදයො) විත්ථාරිතමෙව. සත්ථා පන ඉමං ථෙරස්ස පුබ්බචරිතං විත්ථාරෙත්වා ''ඉති ඛො, භික්ඛවෙ, අහං චන්දොපමප්පටිපදඤ්චෙව අරියවංසප්පටිපදඤ්ච මම පුත්තං කස්සපං ආදිං කත්වා කථෙසිං, මම පුත්තස්ස කස්සපස්ස පච්චයෙසු වා කුලෙසු වා විහාරෙසු වා පරිවෙණෙසු වා ලග්ගො නාම නත්ථි , පල්ලලෙ ඔතරිත්වා තත්ථ චරිත්වා ගච්ඡන්තො රාජහංසො විය කත්ථචි අලග්ගොයෙව මම පුත්තො''ති අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

''උය්‍යුඤ්ජන්ති සතීමන්තො, න නිකෙතෙ රමන්ති තෙ;
91. හංසාව පල්ලලං හිත්වා, ඔකමොකං ජහන්ති තෙ''ති.

තත්ථ **උය්‍යුඤ්ජන්ති සතීමන්තොති** සතිවෙපුල්ලප්පත්තා ඛීණාසවා අත්තනා පටිවිද්ධගුණෙසු ඣානවිපස්සනාදීසු ආවජ්ජනසමාපජ්ජනවුට්ඨානාධිට්ඨානපච්චවෙක්ඛණාහි යුඤ්ජන්ති ඝටෙන්ති. **න නිකෙතෙ රමන්ති තෙති** තෙසං ආලයෙ රති නාම නත්ථි. **හංසාවාති** දෙසනාසීසමෙතං, අයං පනෙත්ථ අත්ථො – යථා ගොචරසම්පන්නෙ පල්ලලෙ සකුණා අත්තනො ගොචරං ගහෙත්වා ගමනකාලෙ ''මම උදකං, මම පදුමං, මම උප්පලං, මම කණ්ණිකා''ති තස්මිං ඨානෙ කඤ්චි ආලයං අකත්වා අනපෙක්ඛාව තං ඨානං පහාය උප්පතිත්වා ආකාසෙ කීළමානා ගච්ඡන්ති; එවමෙවං ඛීණාසවා යත්ථ කත්ථචි විහරන්තාපි කුලාදීසු අලග්ගා එව විහරිත්වා ගමනසමයෙපි තං ඨානං පහාය ගච්ඡන්තා ''මම විහාරො, මම පරිවෙණං, මමූපට්ඨාකා''ති අනාලයා අනුපෙක්ඛාව ගච්ඡන්ති. **ඔකමොකන්ති** ආලයාලයං, සබ්බාලයෙ පරිච්චජන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

මහාකස්සපත්ථෙරවත්ථු දුතියං.

3. බෙලට්ඨසීසත්ථෙරවත්ථු

යෙසං සන්නිචයො නත්ථීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ආයස්මන්තං බෙලට්ඨසීසං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිරායස්මා අන්තොගාමෙ එකං වීථිං පිණ්ඩාය චරිත්වා භත්තකිච්චං කත්වා පුන අපරං වීථිං චරිත්වා සුක්ඛං කූරං ආදාය විහාරං හරිත්වා පටිසාමෙත්වා ''නිබද්ධං පිණ්ඩපාතපරියෙසනං නාම දුක්ඛ''න්ති කතිපාහං ඣානසුඛෙන වීතිනාමෙත්වා ආහාරෙන අත්ථෙ සති තං පරිභුඤ්ජති. භික්ඛූ ඤත්වා උජ්ඣායිත්වා තමත්ථං භගවතො ආරොචෙසුං. සත්ථා එතස්මිං නිදානෙ ආයතිං සන්නිධිකාරපරිවජ්ජනත්ථාය භික්ඛූනං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙත්වාපි ථෙරෙන පන අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙ අප්පිච්ඡතං නිස්සාය කතත්තා තස්ස දොසාභාවං පකාසෙන්තො අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

''යෙසං සන්නිචයො නත්ථි, යෙ පරිඤ්ඤාතභොජනා;
92. සුඤ්ඤතො අනිමිත්තො ච, විමොක්ඛො යෙසං ගොචරො;
ආකාසෙව සකුන්තානං, ගති තෙසං දුරන්නයා''ති.

තත්ථ **සන්නිචයොති** ද්වෙ සන්නිචයා – කම්මසන්නිචයො ච, පච්චයසන්නිචයො ච. තෙසු කුසලාකුසලකම්මං **කම්මසන්නිචයො** නාම, චත්තාරො පච්චයා **පච්චයසන්නිචයො** නාම. තත්ථ විහාරෙ වසන්තස්ස භික්ඛුනො එකං ගුළපිණ්ඩං, චතුභාගමත්තං සප්පිං, එකඤ්ච තණ්ඩුලනාළිං ඨපෙන්තස්ස පච්චයසන්නිචයො නත්ථි, තතො උත්තරි හොති. **යෙසං** අයං දුවිධොපි සන්නිචයො **නත්ථි. පරිඤ්ඤාතභොජනාති** තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිඤ්ඤාතභොජනා. යාගුආදීනඤ්හි යාගුභාවාදිජානනං ඤාතපරිඤ්ඤා, ආහාරෙ පටිකූලසඤ්ඤාවසෙන පන භොජනස්ස පරිජානනං

තීරණපරිඤ්ඤා, කබළීකාරාහාරෙ ඡන්දරාගඅපකඩ්ඪනඤාණං පහානපරිඤ්ඤා. ඉමාහි තීහි පරිඤ්ඤාහි **යෙ** පරිඤ්ඤාතභොජනා. **සුඤ්ඤතො අනිමිත්තො චාති** එත්ථ අප්පණිහිතවිමොක්ඛොපි ගහිතොයෙව. තීණිපි චෙතානි නිබ්බානස්සෙව නාමානි. නිබ්බානඤ්හි රාගදොසමොහානං අභාවෙන සුඤ්ඤතො, තෙහි ච විමුත්තන්ති සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො, තථා රාගාදිනිමිත්තානං අභාවෙන අනිමිත්තං, තෙහි ච විමුත්තන්ති අනිමිත්තො විමොක්ඛො, රාගාදිපණිධීනං පන අභාවෙන අප්පණිහිතං , තෙහි ච විමුත්තන්ති අප්පණිහිතො විමොක්ඛොති වුච්චති. ඵලසමාපත්තිවසෙන තං ආරම්මණං කත්වා විහරන්තානං අයං තිවිධො **විමොක්ඛො යෙසං ගොචරො. ගති තෙසං දුරන්නයාති** යථා නාම ආකාසෙන ගතානං සකුණානං පදනික්ඛෙපස්ස අදස්සනෙන ගති දුරන්නයා න සක්කා ජානිතුං, එවමෙව යෙසං අයං දුවිධො සන්නිචයො නත්ථි, ඉමාහි ච තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිඤ්ඤාතභොජනා, යෙසඤ්ච අයං වුත්තප්පකාරො විමොක්ඛො ගොචරො, තෙසං තයො භවා, චතස්සො යොනියො, පඤ්ච ගතියො, සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියො, නව සත්තාවාසාති ඉමෙසු පඤ්චසු කොට්ඨාසෙසු ඉමිනා නාම ගතාති ගමනස්ස අපඤ්ඤායනතො ගති දුරන්නයා න සක්කා පඤ්ඤාපෙතුන්ති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

බෙලට්ඨසීසත්ථෙරවත්ථු තතියං.

4. අනුරුද්ධත්ථෙරවත්ථු

යස්සාසවාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො අනුරුද්ධත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි දිවසෙ ථෙරො ජිණ්ණචීවරො සඞ්කාරකූටාදීසු චීවරං පරියෙසති. තස්ස ඉතො තතියෙ අත්තභාවෙ පුරාණදුතියිකා තාවතිංසභවනෙ නිබ්බත්තිත්වා ජාලිනී නාම දෙවධීතා අහොසි. සා ථෙරං චොළකානි පරියෙසමානං දිස්වා ථෙරස්ස අත්ථාය තෙරසහත්ථායතානි චතුහත්ථවිත්ථතානි තීණි දිබ්බදුස්සානි ගහෙත්වා ‘‘සචාහං ඉමානි ඉමිනා නීහාරෙන දස්සාමි, ථෙරො න ගණ්හිස්සතී’’ති චින්තෙත්වා තස්ස චොළකානි පරියෙසමානස්ස පුරතො එකස්මිං සඞ්කාරකූටෙ යථා නෙසං දසන්තමත්තමෙව පඤ්ඤායති, තථා ඨපෙසි. ථෙරො තෙන මග්ගෙන චොළකපරියෙසමානං චරන්තො නෙසං දසන්තං දිස්වා තත්ථෙව ගහෙත්වා ආකඩ්ඪමානො වුත්තප්පමාණානි දිබ්බදුස්සානි දිස්වා ‘‘උක්කට්ඨපංසුකූලං වත ඉද’’න්ති ආදාය පක්කාමි. අථස්ස චීවරකරණදිවසෙ සත්ථා පඤ්චසතභික්ඛුපරිවාරො විහාරං ගන්ත්වා නිසීදි, අසීතිමහාථෙරාපි තත්ථෙව නිසීදිංසු, චීවරං සිබ්බෙතුං මහාකස්සපත්ථෙරො මූලෙ නිසීදි, සාරිපුත්තත්ථෙරො මජ්ඣෙ, ආනන්දත්ථෙරො අග්ගෙ, භික්ඛුසඞ්ඝො සුත්තං වට්ටෙසි, සත්ථා සූචිපාසකෙ ආවුණි, මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො යෙන යෙන අත්ථො, තං තං උපනෙන්තො විචරි.

දෙවධීතාපි අන්තොගාමං පවිසිත්වා ‘‘භොන්තා අය්‍යස්ස නො අනුරුද්ධත්ථෙරස්ස චීවරං කරොන්තො සත්ථා අසීතිමහාසාවකපරිවුතො පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං විහාරෙ නිසීදි, යාගුආදීනි ආදාය විහාරං ගච්ඡථා’’ති භික්ඛං සමාදපෙසි. මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරොපි අන්තරාභත්තෙ මහාජම්බුපෙසිං ආහරි, පඤ්චසතා භික්ඛූ පරික්ඛීණං ඛාදිතුං නාසක්ඛිංසු. සක්කො චීවරකරණට්ඨානෙ භූමිපරිභණ්ඩමකාසි, භූමි අලත්තකරසරඤ්ජිතා විය අහොසි. භික්ඛූහි පරිභුත්තාවසෙසානං යාගුඛජ්ජකභත්තානං මහාරාසි අහොසි. භික්ඛූ උජ්ඣායිංසු ‘‘එත්තකානං භික්ඛූනං කිං එවංබහුකෙහි යාගුආදීහි, නනු නාම පමාණං සල්ලක්ඛෙත්වා එත්තකං නාම ආහරථා’’ති ඤාතකා ච උපට්ඨාකා ච වත්තබ්බා සියුං, අනුරුද්ධත්ථෙරො අත්තනො ඤාතිඋපට්ඨාකානං බහුභාවං ඤාපෙතුකාමො මඤ්ඤෙ’’ති, අථ නෙ සත්ථා ‘‘කිං, භික්ඛවෙ, කථෙථා’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘භන්තෙ, ඉදං නාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘කිං පන තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, ‘ඉදං අනුරුද්ධෙන ආහරාපිත’න්ති මඤ්ඤථා’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති. ‘‘න, භික්ඛවෙ, මම පුත්තො අනුරුද්ධො එවරූපං වදෙති. න හි ඛීණාසවා පච්චයපටිසංයුත්තං කථං කථෙන්ති, අයං පන පිණ්ඩපාතො දෙවතානුභාවෙන නිබ්බත්තො’’ති අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

93. ‘‘යස්සාසවා පරික්ඛීණා, ආහාරෙ ච අනිස්සිතො;
සුඤ්ඤතො අනිමිත්තො ච, විමොක්ඛො යස්ස ගොචරො;
ආකාසෙව සකුන්තානං, පදං තස්ස දුරන්නය’’න්ති.

තත්ථ **යස්සාසවාති** යස්ස චත්තාරො ආසවා **පරික්ඛීණා. ආහාරෙ ච අනිස්සිතොති** ආහාරස්මිඤ්ච තණ්හාදිට්ඨිනිස්සයෙහි අනිස්සිතො. **පදං තස්ස දුරන්නයන්ති** යථා **ආකාසෙ** ගච්ඡන්තානං සකුණානං ‘‘ඉමස්මිං ඨානෙ පාදෙහි අක්කමිත්වා ගතා, ඉදං ඨානං උරෙන පහරිත්වා ගතා, ඉදං සීසෙන, ඉදං පක්ඛෙහී’’ති න සක්කා ඤාතුං, එවමෙව එවරූපස්ස භික්ඛුනො ‘‘නිරයපදෙන වා ගතො, තිරච්ඡානයොනිපදෙන වා’’තිආදිනා නයෙන පදං පඤ්ඤාපෙතුං නාම න සක්කොති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්ති ඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

අනුරුද්ධත්ථෙරවත්ථු චතුත්ථං.

5. මහාකච්චායනත්ථෙරවත්ථු

යස්සින්ද්‍රියානීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා පුබ්බාරාමෙ විහරන්තො මහාකච්චායනත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ භගවා මහාපවාරණාය මිගාරමාතුයා පාසාදස්ස හෙට්ඨා මහාසාවකපරිවුතො නිසීදි. තස්මිං සමයෙ මහාකච්චායනත්ථෙරො අවන්තීසු විහරති. සො පනායස්මා දූරතොපි ආගන්ත්වා ධම්මස්සවනං පග්ගණ්හාතියෙව. තස්මා මහාථෙරා නිසීදන්තා මහාකච්චායනත්ථෙරස්ස ආසනං ඨපෙත්වා නිසීදිංසු. සක්කො දෙවරාජා ද්වීහි දෙවලොකෙහි දෙවපරිසාය සද්ධිං ආගන්ත්වා දිබ්බගන්ධමාලාදීහි සත්ථාරං පූජෙත්වා ඨිතො මහාකච්චායනත්ථෙරං අදිස්වා කිං නු ඛො මම, අයෙය්‍යා, න දිස්සති, සාධු ඛො පනස්ස සචෙ ආගච්ඡෙය්‍යාති. ථෙරොපි තං ඛණඤ්ඤෙව ආගන්ත්වා අත්තනො ආසනෙ නිසින්නමෙව අත්තානං දස්සෙසි. සක්කො ථෙරං දිස්වා ගොප්ඵකෙසු දළ්හං ගහෙත්වා ‘‘සාධු වත මෙ, අයෙය්‍යා, ආගතො, අහං අය්‍යස්ස ආගමනමෙව පච්චාසීසාමී’’ති වත්වා උභොහි හත්ථෙහි පාදෙ සම්බාහිත්වා ගන්ධමාලාදීහි පූජෙත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. භික්ඛූ උජ්ඣායිංසු. ‘‘සක්කො මුඛං ඔලොකෙත්වා සක්කාරං කරොති, අවසෙසමහාසාවකානං එවරූපං සක්කාරං අකරිත්වා මහාකච්චායනං දිස්වා වෙගෙන ගොප්ඵකෙසු ගහෙත්වා ‘සාධු වත මෙ, අයෙය්‍යා, ආගතො, අහං අය්‍යස්ස ආගමනමෙව පච්චාසීසාමී’ති වත්වා උභොහි හත්ථෙහි පාදෙ සම්බාහිත්වා පූජෙත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං ඨිතො’’ති. සත්ථා තෙසං තං කථං සුත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, මම පුත්තෙන මහාකච්චායනෙන සදිසා ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරා භික්ඛූ දෙවානම්පි මනුස්සානම්පි පියායෙවා’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

94. ‘‘යස්සින්ද්‍රියානි සමථඞ්ගතානි,
අස්සා යථා සාරථිනා සුදන්තා;
පහීනමානස්ස අනාසවස්ස,
දෙවාපි තස්ස පිහයන්ති තාදිනො’’ති.

තස්සත්ථො – **යස්ස** භික්ඛුනො ඡෙකෙන **සාරථිනා සුදන්තා අස්සා** විය ඡ **ඉන්ද්‍රියානි සමථං** දන්තභාවං නිබ්බිසෙවනභාවං **ගතානි,** තස්ස නවවිධං මානං පහාය ඨිතත්තා **පහීනමානස්ස** චතුන්නං ආසවානං අභාවෙන **අනාසවස්ස. තාදිනොති** තාදිභාවසණ්ඨිතස්ස තථාරූපස්ස **දෙවාපි පිහයන්ති,** මනුස්සාපි දස්සනඤ්ච ආගමනඤ්ච පත්ථෙන්තියෙවාති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

මහාකච්චායනත්ථෙරවත්ථු පඤ්චමං.

6. සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු

පථවිසමොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සාරිපුත්තත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ ආයස්මා සාරිපුත්තො වුට්ඨවස්සො චාරිකං පක්කමිතුකාමො භගවන්තං ආපුච්ඡිත්වා වන්දිත්වා අත්තනො පරිවාරෙන සද්ධිං නික්ඛමි. අඤ්ඤෙපි බහූ භික්ඛූ ථෙරං අනුගච්ඡිංසු. ථෙරො ච නාමගොත්තවසෙන පඤ්ඤායමානෙ භික්ඛූ නාමගොත්තවසෙන කථෙත්වා නිවත්තාපෙසි. අඤ්ඤතරො නාමගොත්තවසෙන අපාකටො භික්ඛු චින්තෙසි – ‘‘අහො වත මම්පි නාමගොත්තවසෙන පග්ගණ්හන්තො කථෙත්වා නිවත්තාපෙය්‍යා’’ති ථෙරො මහාභික්ඛුසඞ්ඝස්ස අන්තරෙ තං න සල්ලක්ඛෙසි. සො ‘‘අඤ්ඤෙ විය භික්ඛූ න මං පග්ගණ්හාතී’’ති ථෙරෙ ආඝාතං බන්ධි. ථෙරස්සපි සඞ්ඝාටිකණ්ණො තස්ස භික්ඛුනො සරීරං ඵුසි, තෙනාපි ආඝාතං බන්ධියෙව. සො ‘‘දානි ථෙරො විහාරූපචාරං අතික්කන්තො භවිස්සතී’’ති ඤත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ‘‘ආයස්මා මං, භන්තෙ, සාරිපුත්තො තුම්හාකං අග්ගසාවකොම්හීති කණ්ණසක්ඛලිං භින්දන්තො විය පහරිත්වා අඛමාපෙත්වාව චාරිකං පක්කන්තො’’ති ආහ. සත්ථා ථෙරං පක්කොසාපෙසි.

තස්මිං ඛණෙ මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො ච ආනන්දත්ථෙරො ච චින්තෙසුං – ‘‘අම්හාකං අග්ගජෙට්ඨභාතරා ඉමස්ස භික්ඛුනො අපහටභාවං සත්ථා නො න ජානාති, සීහනාදං පන නදාපෙතුකාමො භවිස්සතීති පරිසං සන්නිපාතාපෙස්සාමා’’ති. තෙ කුඤ්චිකහත්ථා පරිවෙණද්වාරානි විවරිත්වා ‘‘අභික්කමථායස්මන්තො , අභික්කමථායස්මන්තො, ඉදානායස්මා සාරිපුත්තො භගවතො සම්මුඛා සීහනාදං නදිස්සතී’’ති (අ. නි. 9.11) මහාභික්ඛුසඞ්ඝං සන්නිපාතෙසුං. ථෙරොපි ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා නිසීදි. අථ නං සත්ථා තමත්ථං පුච්ඡි. ථෙරො ‘‘නායං භික්ඛු මයා පහටො’’ති අවත්වාව අත්තනො ගුණකථං කථෙන්තො ‘‘යස්ස නූන, භන්තෙ, කායෙ කායගතාසති අනුපට්ඨිතා අස්ස, සො ඉධ අඤ්ඤතරං සබ්‍රහ්මචාරිං ආසජ්ජ අප්පටිනිස්සජ්ජ චාරිකං පක්කමෙය්‍යා’’ති වත්වා ‘‘සෙය්‍යථාපි, භන්තෙ, පථවියං සුචිම්පි නික්ඛිපන්ති, අසුචිම්පි නික්ඛිපන්තී’’තිආදිනා නයෙන අත්තනො පථවීසමචිත්තතඤ්ච ආපොතෙජොවායො රජොහරණචණ්ඩාලකුමාරකඋසභඡින්නවිසාණසමචිත්තතඤ්ච අහිකුණපාදීහි විය අත්තනො කායෙන අට්ටියනඤ්ච මෙදකථාලිකා විය අත්තනො කායපරිහරණඤ්ච පකාසෙසි. ඉමාහි ච පන නවහි උපමාහි ථෙරෙ අත්තනො ගුණෙ කථෙන්තෙ නවසුපි ඨානෙසු උදකපරියන්තං කත්වා මහාපථවී කම්පි.

රජොහරණචණ්ඩාලකුමාරකමෙදකථාලිකො පමානං පන ආහරණකාලෙ පුථුජ්ජනා භික්ඛූ අස්සූනි සන්ධාරෙතුං නාසක්ඛිංසු, ඛීණාසවානං ධම්මසංවෙගො උදපාදි.

ථෙරෙ අත්තනො ගුණං කථෙන්තෙයෙව අබ්භාචික්ඛනකස්ස භික්ඛුනො සකලසරීරෙ ඩාහො උප්පජ්ජි, සො තාවදෙව භගවතො පාදෙසු පතිත්වා අත්තනො අබ්භාචික්ඛනදොසං පකාසෙත්වා අච්චයං දෙසෙසි. සත්ථා ථෙරං ආමන්තෙත්වා, ''සාරිපුත්ත, ඛම ඉමස්ස මොඝපුරිසස්ස, යාවස්ස සත්තධා මුද්ධා න ඵලතී''ති ආහ. ථෙරො උක්කුටිකං නිසීදිත්වා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ ''ඛමාමහං, භන්තෙ, තස්ස ආයස්මතො, ඛමතු ච මෙ සො ආයස්මා, සචෙ මය්හං දොසො අත්ථී''ති ආහ. භික්ඛූ කථයිංසු ''පස්සථ ආවුසො, ථෙරස්ස අනොපමගුණං, එවරූපස්ස නාම මුසාවාදෙන අබ්භාචික්ඛනකස්ස භික්ඛුනො උපරි අප්පමත්තකම්පි කොපං වා දොසං වා අකත්වා සයමෙව උක්කුටිකං නිසීදිත්වා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ ඛමාපෙතී''ති. ''සත්ථා තං කථං සුත්වා, භික්ඛවෙ, කිං කථෙථා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉදං නාම, භන්තෙ''ති වුත්තෙ, ''න භික්ඛවෙ, සක්කා සාරිපුත්තසදිසානං කොපං වා දොසං වා උප්පාදෙතුං , මහාපථවීසදිසං, භික්ඛවෙ, ඉන්දඛීලසදිසං පසන්නඋදකරහදසදිසඤ්ච සාරිපුත්තස්ස චිත්ත''න්ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

95. ''පථවිසමො නො විරුජ්ඣති,
ඉන්දඛිලුපමො තාදි සුබ්බතො;
රහදොව අපෙතකද්දමො,
සංසාරා න භවන්ති තාදිනො''ති.

තස්සත්ථො – භික්ඛවෙ, යථා නාම පථවියං සුචීනි ගන්ධමාලාදීනිපි නික්ඛිපන්ති, අසුචීනි මුත්තකරීසාදීනිපි නික්ඛිපන්ති, යථා නාම නගරද්වාරෙ නිඛාතං ඉන්දඛීලං දාරකාදයො ඔමුත්තෙන්තිපි ඌහදන්තිපි, අපරෙ පන තං ගන්ධමාලාදීහි සක්කරොන්ති. තත්ථ පථවියා ඉන්දඛීලස්ස ච නෙව අනුරොධො උප්පජ්ජති, න විරොධො; එවමෙව ය්වායං ඛීණාසවො භික්ඛු අට්ඨහි ලොකධම්මෙහි අකම්පියභාවෙන **තාදි,** වතානං සුන්දරතාය **සුබ්බතො.** සො ''ඉමෙ මං චතූහි පච්චයෙහි සක්කරොන්ති, ඉමෙ පන න සක්කරොන්තී''ති සක්කාරඤ්ච අසක්කාරඤ්ච කරොන්තෙසු නෙව අනුරුජ්ඣති, **නො විරුජ්ඣති,** අථ ඛො **පථවිසමො** ච **ඉන්දඛිලුපමො** එව ච හොති. යථා ච අපගතකද්දමො **රහදො** පසන්නොදකො හොති, එවං අපගතකිලෙසතාය රාගකද්දමාදීහි අකද්දමො විප්පසන්නොව හොති. **තාදිනොති** තස්ස පන එවරූපස්ස සුගතිදුග්ගතීසු සංසරණවසෙන **සංසාරා** නාම න හොන්තීති.

දෙසනාවසානෙ නව භික්ඛුසහස්සානි සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිංසූති.

සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු ඡට්ඨං.

7. කොසම්බිවාසීතිස්සත්ථෙරසාමණෙරවත්ථු

සන්තං තස්ස මනං හොතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො තිස්සත්ථෙරස්ස සාමණෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකො කිර කොසම්බිවාසී කුලපුත්තො සත්ථු සාසනෙ පබ්බජිත්වා ලද්ධූපසම්පදො ''කොසම්බිවාසීතිස්සත්ථෙරො''ති පඤ්ඤායි. තස්ස කොසම්බියං වුට්ඨවස්සස්ස උපට්ඨාකො තිචීවරඤ්චෙව සප්පිඵාණිතඤ්ච ආහරිත්වා පාදමූලෙ ඨපෙසි. අථ නං ථෙරො ආහ – ''කිං ඉදං උපාසකා''ති. ''නනු මයා, භන්තෙ, තුම්හෙ වස්සං වාසිතා, අම්හාකඤ්ච විහාරෙ වුට්ඨවස්සා ඉමං ලාභං ලභන්ති, ගණ්හථ, භන්තෙ''ති. ''හොතු, උපාසක, න මය්හං ඉමිනා අත්ථො''ති. ''කිං කාරණා, භන්තෙ''ති? ''මම සන්තිකෙ කප්පියකාරකො සාමණෙරොපි නත්ථි, ආවුසො''ති. ''සචෙ, භන්තෙ, කප්පියකාරකො නත්ථි, මම පුත්තො අය්යස්ස සන්තිකෙ සාමණෙරො භවිස්සතී''ති. ථෙරො අධිවාසෙසි. උපාසකො සත්තවස්සිකං අත්තනො පුත්තං ථෙරස්ස සන්තිකං නෙත්වා ''ඉමං පබ්බාජෙථා''ති අදාසි. අථස්ස ථෙරො කෙසෙ තෙමෙත්වා තචපඤ්චකකම්මට්ඨානං දත්වා පබ්බාජෙසි . සො ඛුරග්ගෙයෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි.

ථෙරො තං පබ්බාජෙත්වා අඩ්ඪමාසං තත්ථ වසිත්වා ''සත්ථාරං පස්සිස්සාමී''ති සාමණෙරං භණ්ඩකං ගාහාපෙත්වා ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ එකං විහාරං පාවිසි. සාමණෙරො උපජ්ඣායස්ස සෙනාසනං ගහෙත්වා පටිජග්ගි. තස්ස තං පටිජග්ගන්තස්සෙව විකාලො ජාතො, තෙන අත්තනො සෙනාසනං පටිජග්ගිතුං නාසක්ඛි. අථ නං උපට්ඨානවෙලායං ආගන්ත්වා නිසින්නං ථෙරො පුච්ඡි – ''සාමණෙර, අත්තනො වසනට්ඨානං පටිජග්ගිත''න්ති? ''භන්තෙ, පටිජග්ගිතුං ඔකාසං නාලත්ථ''න්ති. ''තෙන හි මම වසනට්ඨානෙයෙව වස, දුක්ඛං තෙ ආගන්තුකට්ඨානෙ බහි වසිතු''න්ති තං ගහෙත්වාව සෙනාසනං පාවිසි. ථෙරො පන පුථුජ්ජනො නිපන්නමත්තොව නිද්දං ඔක්කමි. සාමණෙරො චින්තෙසි – ''අජ්ජ මෙ උපජ්ඣායෙන සද්ධිං තතියො දිවසො එකසෙනාසනෙ වසන්තස්ස, 'සචෙ නිපජ්ජිත්වා නිද්දායිස්සාමි, ථෙරො සහසෙය්‍යං ආපජ්ජෙය්‍යා'ති නිසින්නකොව වීතිනාමෙස්සාමී''ති උපජ්ඣායස්ස මඤ්චකසමීපෙ පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසින්නකොව රත්තිං වීතිනාමෙසි. ථෙරො පච්චූසකාලෙ පච්චුට්ඨාය ''සාමණෙරං නික්ඛමාපෙතුං වට්ටතී''ති මඤ්චකපස්සෙ ඨපිතබීජනිං ගහෙත්වා බීජනිපත්තස්ස අග්ගෙන සාමණෙරස්ස

කටසාරකං පහරිත්වා බීජනිං උද්ධං උක්ඛිපන්තො ''සාමණෙර, බහි නික්ඛමා''ති ආහ, බීජනිපත්තදණ්ඩකො අක්ඛිම්හි පටිහඤ්ඤි, තාවදෙව අක්ඛි භිජ්ජි. සො ''කිං, භන්තෙ''ති වත්වා උට්ඨාය ''බහි නික්ඛමා''ති වුත්තෙ ''අක්ඛි මෙ, භන්තෙ, භින්න''න්ති අවත්වා එකෙන හත්ථෙන පටිච්ඡාදෙත්වා නික්ඛමි. වත්තකරණකාලෙ ච පන ''අක්ඛි මෙ භින්න''න්ති තුණ්හී අනිසීදිත්වා එකෙන හත්ථෙන අක්ඛිං ගහෙත්වා එකෙන හත්ථෙන මුට්ඨිසම්මුඤ්ජනිං ආදාය වච්චකුටිඤ්ච මුඛධොවනට්ඨානඤ්ච සම්මජ්ජිත්වා මුඛධොවනොදකඤ්ච ඨපෙත්වා පරිවෙණං සම්මජ්ජි. සො උපජ්ඣායස්ස දන්තකට්ඨං දදමානො එකෙනෙව හත්ථෙන අදාසි.

අථ නං උපජ්ඣායො ආහ – ''අසික්ඛිතො වතායං සාමණෙරො, ආචරියුපජ්ඣායානං එකෙන හත්ථෙන දන්තකට්ඨං දාතුං න වට්ටතී''ති. ජානාමහං, භන්තෙ, ''න එවං වට්ටතී''ති, එකො පන මෙ හත්ථො න තුච්ඡොති. ''කිං සාමණෙරා''ති? සො ආදිතො පට්ඨාය තං පවත්තිං ආරොචෙසි. ථෙරො සුත්වාව සංවිග්ගමානසො ''අහො වත මයා භාරියං කම්මං කත''න්ති වත්වා ''ඛමාහි මෙ, සප්පුරිස, නාහමෙතං ජානාමි, අවස්සයො මෙ හොහී''ති අඤ්ජලිං පග්ගය්හ සත්තවස්සිකදාරකස්ස පාදමූලෙ උක්කුටිකං නිසීදි. අථ නං සාමණෙරො ආහ – ''නාහං, භන්තෙ, එතදත්ථාය කථෙසිං, තුම්හාකං චිත්තං අනුරක්ඛන්තෙන මයා එවං වුත්තං නෙවෙත්ථ තුම්හාකං දොසො අත්ථි, න මය්හං. වට්ටස්සෙවෙසො දොසො, මා චින්තයිත්ථ, මයා තුම්හාකං විප්පටිසාරං රක්ඛන්තෙනෙව නාරොචිත''න්ති. ථෙරො සාමණෙරෙන අස්සාසියමානොපි අනස්සාසිත්වා උප්පන්නසංවෙගො සාමණෙරස්ස භණ්ඩකං ගහෙත්වා සත්ථු සන්තිකං පායාසි. සත්ථාපිස්ස ආගමනං ඔලොකෙන්තොව නිසීදි. සො ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා සත්ථාරා සද්ධිං පටිසම්මොදනං කත්වා ''ඛමනීයං තෙ භික්ඛු, කිඤ්චි අතිරෙකං අඵාසුකං අත්ථී''ති පුච්ඡිතො ආහ – ''ඛමනීයං, භන්තෙ, නත්ථි මෙ කිඤ්චි අතිරෙකං අඵාසුකං, අපිච ඛො පන මෙ අයං දහරසාමණෙරො විය අඤ්ඤො අතිරෙකගුණො න දිට්ඨපුබ්බො''ති. ''කිං පන ඉමිනා කතං භික්ඛූ''ති. සො ආදිතො පට්ඨාය සබ්බං තං පවත්තිං භගවතො ආරොචෙන්තො ආහ – ''එවං, භන්තෙ, මයා ඛමාපියමානො මං එවං වදෙසි 'නෙවෙත්ථ තුම්හාකං දොසො අත්ථි, න මය්හං. වට්ටස්සෙවෙසො දොසො, තුම්හෙ මා චින්තයිත්ථා'ති, ඉති මං අස්සාසෙසියෙව, මයි නෙව කොපං, න දොසමකාසි, න මෙ, භන්තෙ, එවරූපො ගුණසම්පන්නො දිට්ඨපුබ්බො''ති. අථ නං සත්ථා ''භික්ඛු ඛීණාසවා නාම න කස්සචි කුප්පන්ති, න දුස්සන්ති, සන්තින්ද්‍රියා සන්තමානසාව හොන්තී''ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

96. ''සන්තං තස්ස මනං හොති, සන්තා වාචා ච කම්ම ච;
සම්මදඤ්ඤා විමුත්තස්ස, උපසන්තස්ස තාදිනො''ති.

තත්ථ **සන්තං තස්සාති** තස්ස ඛීණාසවසාමණෙරස්ස අභිජ්ඣාදීනං අභාවෙන **මනං** සන්තමෙව **හොති** උපසන්තං නිබ්බුතං . තථා මුසාවාදාදීනං අභාවෙන **වාචා ච** පාණාතිපාතාදීනං අභාවෙන කායකම්මඤ්ච සන්තමෙව හොති. **සම්මදඤ්ඤා විමුත්තස්සාති** නයෙන හෙතුනා ජානිත්වා පඤ්චහි විමුත්තීහි විමුත්තස්ස. **උපසන්තස්සාති** අබ්භන්තරෙ රාගාදීනං උපසමෙන උපසන්තස්ස. **තාදිනොති** තථාරූපස්ස ගුණසම්පන්නස්සාති.

දෙසනාවසානෙ කොසම්බිවාසීතිස්සත්ථෙරො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. සෙසමහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

කොසම්බිවාසීතිස්සත්ථෙරසාමණෙරවත්ථු සත්තමං.

8. සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු

අස්සද්ධොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සාරිපුත්තත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ තිංසමත්තා ආරඤ්ඤකා භික්ඛූ සත්ථු සන්තිකං ආගන්ත්වා වන්දිත්වා නිසීදිංසු. සත්ථා තෙසං සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තස්සූපනිස්සයං දිස්වා සාරිපුත්තත්ථෙරං ආමන්තෙත්වා ''සද්දහසි ත්වං, සාරිපුත්ත, සද්ධින්ද්‍රියං භාවිතං බහුලීකතං අමතොගධං හොති අමතපරියොසාන''න්ති (සං. නි. 5.514) එවං පඤ්චින්ද්‍රියානි ආරබ්භ පඤ්හං පුච්ඡි. ථෙරො ''න ඛ්වාහං, භන්තෙ, එත්ථ භගවතො සද්ධාය ගච්ඡාමි, සද්ධින්ද්‍රියං…පෙ.… අමතපරියොසානං. යෙසඤ්හෙතං, භන්තෙ, අඤ්ඤාතං අස්ස අදිට්ඨං අවිදිතං අසච්ඡිකතං අඵස්සිතං පඤ්ඤාය, තෙ තත්ථ පරෙසං සද්ධාය ගච්ඡෙය්‍යුං. සද්ධින්ද්‍රියං…පෙ.… අමතපරියොසාන''න්ති (සං. නි. 5.514) එවං තං පඤ්හං බ්‍යාකාසි. තං සුත්වා භික්ඛූ කථං සමුට්ඨාපෙසුං ''සාරිපුත්තත්ථෙරො මිච්ඡාගහණං නෙව විස්සජ්ජෙසි, අජ්ජාපි සම්මාසම්බුද්ධස්ස න සද්දහතියෙවා''ති. තං සුත්වා සත්ථා ''කිං නාමෙතං, භික්ඛවෙ, වදෙථ. අහඤ්හි 'පඤ්චින්ද්‍රියානි අභාවෙත්වා සමථවිපස්සනං අවඩ්ඪෙත්වා මග්ගඵලානි සච්ඡිකාතුං සමත්ථො නාම අත්ථීති සද්දහසි ත්වං සාරිපුත්තා'ති පුච්ඡිං. සො 'එවං සච්ඡිකරොන්තො අත්ථී නාමාති න සද්දහාමි, භන්තෙ'ති කථෙසි. න දින්නස්ස වා කතස්ස වා ඵලං විපාකං න සද්දහති, නාපි බුද්ධාදීනං ගුණං න සද්දහති. එසො පන අත්තනා පටිවිද්ධෙසු ඣානවිපස්සනාමග්ගඵලධම්මෙසු පරෙසං සද්ධාය න ගච්ඡති. තස්මා අනුපවජ්ජො''ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

97. ''අස්සද්ධො අකතඤ්ඤූ ච, සන්ධිච්ඡෙදො ච යො නරො,
හතාවකාසො වන්තාසො, ස වෙ උත්තමපොරිසො''ති.

තස්සථො – අත්තනො පටිවිද්ධගුණං පරෙසං කථාය න සද්දහතීති **අස්සද්ධො.** අකතං නිබ්බානං ජානාතීති **අකතඤ්ඤූ** , සච්ඡිකතනිබ්බානොති අත්ථො. වට්ටසන්ධිං, සංසාරසන්ධිං ඡින්දිත්වා ඨිතොති **සන්ධිච්ඡෙදො.** කුසලාකුසලකම්මබීජස්ස ඛීණත්තා නිබ්බත්තනාවකාසො හතො අස්සාති **හතාවකාසො.** චතූහි මග්ගෙහි කත්තබ්බකිච්චස්ස කතත්තා,සබ්බා ආසා ඉමිනා වන්තාති **වන්තාසො.** සො එවරූපො **නරො.** පටිවිද්ධලොකුත්තරධම්මතාය පුරිසෙසු උත්තමභාවං පත්තොති **පුරිසුත්තමොති.**

ගාථාවසානෙ තෙ ආරඤ්ඤකා තිංසමත්තා භික්ඛූ සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිංසු. සෙසජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු අට්ඨමං.

9. ඛදිරවනියරෙවතත්ථෙරවත්ථු

ගාමෙ වාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ඛදිරවනියරෙවතත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

ආයස්මා හි සාරිපුත්තො සත්තාසීතිකොටිධනං පහාය පබ්බජිත්වා චාලා, උපචාලා, සීසූපචාලාති තිස්සො භගිනියො, චුන්දො උපසෙනොති ඉමෙ ද්වෙ ච භාතරො පබ්බාජෙසි. රෙවතකුමාරො එකොව ගෙහෙ අවසිට්ඨො. අථස්ස මාතා චින්තෙසි – ‘‘මම පුත්තො උපතිස්සො එත්තකං ධනං පහාය පබ්බජිත්වා තිස්සො ච භගිනියො ද්වෙ ච භාතරො පබ්බාජෙසි, රෙවතො එකොව අවසෙසො. සචෙ ඉමම්පි පබ්බාජෙස්සති, එත්තකං නො ධනං නස්සිස්සති, කුලවංසො පච්ඡිජ්ජිස්සති, දහරකාලෙයෙව නං ඝරාවාසෙන බන්ධිස්සාමී’’ති. සාරිපුත්තත්ථෙරොපි පටිකච්චෙව භික්ඛූ ආණාපෙසි ‘‘සචෙ, ආවුසො, රෙවතො පබ්බජිතුකාමො ආගච්ඡති, ආගතමත්තමෙව නං පබ්බාජෙය්‍යාථ, මම මාතාපිතරො මිච්ඡාදිට්ඨිකා, කිං තෙහි ආපුච්ඡිතෙහි, අහමෙව තස්ස මාතා ච පිතා චා’’ති. මාතාපිස්ස රෙවතකුමාරං සත්තවස්සිකමෙව ඝරබන්ධනෙන බන්ධිතුකාමා සමානජාතිකෙ කුලෙ දාරිකං වාරෙත්වා දිවසං වවත්ථපෙත්වා කුමාරං මණ්ඩෙත්වා පසාධෙත්වා මහතා පරිවාරෙන සද්ධිං ආදාය කුමාරිකාය ඤාතිඝරං අගමාසි. අථ නෙසං කතමඞ්ගලානං ද්වින්නම්පි ඤාතකෙසු සන්නිපතිතෙසු උදකපාතියං හත්ථෙ ඔතාරෙත්වා මඞ්ගලානි වත්වා කුමාරිකාය වුඩ්ඪිං ආකඞ්ඛමානා ඤාතකා ‘‘තව අය්‍යිකාය දිට්ඨධම්මං පස්ස, අය්‍යිකා විය චිරං ජීව, අම්මා’’ති ආහංසු. රෙවතකුමාරො ‘‘කො නු ඛො ඉමිස්සා අය්‍යිකාය දිට්ඨධම්මො’’ති චින්තෙත්වා ‘‘කතරා ඉමිස්සා අය්‍යිකා’’ති පුච්ඡි. අථ නං ආහංසු, ‘‘තාත, කිං න පස්සසි ඉමං වීසවස්සසතිකං ඛණ්ඩදන්තං පලිතකෙසං වලිත්තචං තිලකාහතගත්තං ගොපානසිවඞ්කං, එසා එතිස්සා අය්‍යිකා’’ති. ‘‘කිං පන අයම්පි එවරූපා භවිස්සතී’’ති? ‘‘සචෙ ජීවිස්සති, භවිස්සති, තාතා’’ති. සො චින්තෙසි – ‘‘එවරූපම්පි නාම සරීරං ජරාය ඉමං විප්පකාරං පාපුණිස්සති, ඉමං මෙ භාතරා උපතිස්සෙන දිට්ඨං භවිස්සති, අජ්ජෙව මයා පලායිත්වා පබ්බජිතුං වට්ටතී’’ති. අථ නං ඤාතකා කුමාරිකාය සද්ධිං එකයානං ආරොපෙත්වා ආදාය පක්කමිංසු.

සො ථොකං ගන්ත්වා සරීරකිච්චං අපදිසිත්වා ‘‘ඨපෙථ තාව යානං, ඔතරිත්වා ආගමිස්සාමී’’ති යානා ඔතරිත්වා එකස්මිං ගුම්බෙ ථොකං පපඤ්චං කත්වා අගමාසි. පුනපි ථොකං ගන්ත්වා තෙනෙව අපදෙසෙන ඔතරිත්වා අභිරුහි, පුනපි තථෙව අකාසි. අථස්ස ඤාතකා ‘‘අද්ධා ඉමස්ස උට්ඨානානි වත්තන්තී’’ති සල්ලක්ඛෙත්වා නාතිදළ්හං ආරක්ඛං කරිංසු. සො පුනපි ථොකං ගන්ත්වා තෙනෙව අපදෙසෙන ඔතරිත්වා ‘‘තුම්හෙ පාජෙන්තො පුරතො ගච්ඡථ, මයං පච්ඡතො සණිකං ආගමිස්සාමා’’ති වත්වා ඔතරිත්වා ගුම්බාභිමුඛො අහොසි. ඤාතකාපිස්ස ‘‘පච්ඡතො ආගමිස්සතී’’ති සඤ්ඤාය යානං පාජෙන්තා ගමිංසු. සොපි තතො පලායිත්වා එකස්මිං පදෙසෙ තිංසමත්තා භික්ඛූ වසන්ති, තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා ආහ – ‘‘පබ්බාජෙථ මං, භන්තෙ’’ති. ‘‘ආවුසො, ත්වං සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතො, මයං තෙ රාජපුත්තභාවං වා අමච්චපුත්තභාවං වා න ජානාම, කථං පබ්බාජෙස්සාමා’’ති? ‘‘තුම්හෙ මං, භන්තෙ, න ජානාථා’’ති? ‘‘න ජානාමාවුසො’’ති. ‘‘අහං උපතිස්සස්ස කනිට්ඨභාතිකො’’ති. ‘‘කො එස උපතිස්සො නාමා’’ති? ‘‘භන්තෙ, භද්දන්තා මම භාතරං ‘සාරිපුත්තො’ති වදන්ති, තස්මා මයා ‘උපතිස්සො’ති වුත්තෙ න ජානන්තී’’ති. ‘‘කිං පන ත්වං සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස කනිට්ඨභාතිකො’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති. ‘‘තෙන හි එහි, භාතරා තෙ අනුඤ්ඤාතමෙවා’’ති වත්වා භික්ඛූ තස්ස ආභරණානි ඔමුඤ්චාපෙත්වා එකමන්තං ඨපෙත්වා තං පබ්බාජෙත්වා ථෙරස්ස සාසනං පහිණිංසු. ථෙරො තං සුත්වා භගවතො ආරොචෙසි – ‘‘භන්තෙ, ‘ආරඤ්ඤිකභික්ඛූහි කිර රෙවතො පබ්බාජිතො’ති සාසනං පහිණිංසු, ගන්ත්වා තං පස්සිත්වා ආගමිස්සාමී’’ති. සත්ථා ‘‘අධිවාසෙහි තාව, සාරිපුත්තා’’ති ගන්තුං න අදාසි. ථෙරො පුන කතිපාහච්චයෙන සත්ථාරං ආපුච්ඡි. සත්ථා ‘‘අධිවාසෙහි තාව, සාරිපුත්ත, මයම්පි ආගමිස්සාමා’’ති නෙව ගන්තුං අදාසි.

සාමණෙරොපි ‘‘සචාහං ඉධ වසිස්සාමි , ඤාතකා මං අනුබන්ධිත්වා පක්කොසිස්සන්තී’’ති තෙසං භික්ඛූනං සන්තිකෙ යාව අරහත්තා කම්මට්ඨානං උග්ගණ්හිත්වා පත්තචීවරමාදාය චාරිකං චරමානො තතො තිංසයොජනිකෙ ඨානෙ ඛදිරවනං ගන්ත්වා අන්තොවස්සෙයෙව තෙමාසබ්භන්තරෙ සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. ථෙරොපි පවාරෙත්වා සත්ථාරං පුන තත්ථ ගමනත්ථාය ආපුච්ඡි. සත්ථා ‘‘මයම්පි ගමිස්සාම, සාරිපුත්තා’’ති පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං නික්ඛමි. ථොකං ගතකාලෙ ආනන්දත්ථෙරො ද්වෙධාපථෙ ඨත්වා සත්ථාරං ආහ – ‘‘භන්තෙ, රෙවතස්ස සන්තිකං ගමනමග්ගෙසු අයං පරිහාරපථො සට්ඨියොජනිකො මනුස්සාවාසො, අයං උජුමග්ගො තිංසයොජනිකො අමනුස්සපරිග්ගහිතො, කතරෙන ගච්ඡාමා’’ති. ‘‘සීවලි, පන, ආනන්ද, අම්හෙහි සද්ධිං ආගතො’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති.

‘‘සචෙ, සීවලි, ආගතො, උජුමග්ගමෙව ගණ්හාහී’’ති. සත්ථා කිර ‘‘අහං තුම්හාකං යාගුභත්තං උප්පාදෙස්සාමි, උජුමග්ගං ගණ්හාහී’’ති අවත්වා ‘‘තෙසං තෙසං ජනානං පුඤ්ඤස්ස විපාකදානට්ඨානං එත’’න්ති ඤත්වා ‘‘සචෙ, සීවලි, ආගතො, උජුමග්ගං ගණ්හාහී’’ති ආහ. සත්ථරි පන තං මග්ගං පටිපන්නෙ දෙවතා ‘‘අම්හාකං අය්‍යස්ස සීවලිත්ථෙරස්ස සක්කාරං කරිස්සාමා’’ති චින්තෙත්වා එකෙකයොජනෙ විහාරෙ කාරෙත්වා එකයොජනතො උද්ධං ගන්තුං අදත්වා පාතො වුට්ඨාය දිබ්බයාගුආදීනි ගහෙත්වා, ‘‘අය්‍යො, නො සීවලිත්ථෙරො කහං නිසින්නො’’ති විචරන්ති. ථෙරො අත්තනො අභිහටං බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දාපෙසි. එවං සත්ථා සපරිවාරො තිංසයොජනිකං කන්තාරං සීවලිත්ථෙරස්ස පුඤ්ඤං අනුභවමානොව ආගමාසි. රෙවතත්ථෙරොපි සත්ථු ආගමනං ඤත්වා භගවතො ගන්ධකුටිං මාපෙත්වා පඤ්ච කූටාගාරසතානි, පඤ්ච චඞ්කමනසතානි, පඤ්චරත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානසතානි ච මාපෙසි. සත්ථා තස්ස සන්තිකෙ මාසමත්තමෙව වසි. තස්මිං වසමානොපි සීවලිත්ථෙරස්සෙව පුඤ්ඤං අනුභවි.

තත්ථ පන ද්වෙ මහල්ලකභික්ඛූ සත්ථු ඛදිරවනං පවිසනකාලෙ එවං චින්තයිංසු – ‘‘අයං භික්ඛු එත්තකං නවකම්මං කරොන්තො කිං සක්ඛිස්සති සමණධම්මං කාතුං, සත්ථා ‘සාරිපුත්තස්ස කනිට්ඨො’ති මුඛොලොකනකිච්චං කරොන්තො එවරූපස්ස නවකම්මිකස්ස භික්ඛුස්ස සන්තිකං ආගතො’’ති. සත්ථාපි තං දිවසං පච්චූසකාලෙ ලොකං වොලොකෙත්වා තෙ භික්ඛූ දිස්වා තෙසං චිත්තාචාරං අඤ්ඤාසි. තස්මා තත්ථ මාසමත්තං වසිත්වා නික්ඛමනදිවසෙ යථා තෙ භික්ඛූ අත්තනො තෙලනාළිඤ්ච උදකතුම්බඤ්ච උපාහනානි ච පමුස්සන්ති, තථා අධිට්ඨහිත්වා නික්ඛමන්තො විහාරූපචාරතො බහි නික්ඛන්තකාලෙ ඉද්ධිං විස්සජ්ජෙසි. අථ තෙ භික්ඛූ ‘‘මයා ඉදඤ්චිදඤ්ච පමුට්ඨං , මයාපි පමුට්ඨ’’න්ති උභොපි නිවත්තිත්වා තං ඨානං අසල්ලක්ඛෙත්වා ඛදිරරුක්ඛකණ්ටකෙහි විජ්ඣමානා විචරිත්වා එකස්මිං ඛදිරරුක්ඛෙ ඔලම්බන්තං අත්තනො භණ්ඩකං දිස්වා ආදාය පක්කමිංසු. සත්ථාපි භික්ඛුසඞ්ඝං ආදාය පුන මාසමත්තෙනෙව සීවලිත්ථෙරස්ස පුඤ්ඤං අනුභවමානො පටිගන්ත්වා පුබ්බාරාමං පාවිසි.

අථ තෙ මහල්ලකභික්ඛූ පාතොව මුඛං ධොවිත්වා ‘‘ආගන්තුකභත්තදායිකාය විසාඛාය ඝරං යාගුං පිවිස්සාමා’’ති ගන්ත්වා යාගුං පිවිත්වා ඛජ්ජකං ඛාදිත්වා නිසීදිංසු. අථ නෙ විසාඛා පුච්ඡි – ‘‘තුම්හෙපි, භන්තෙ, සත්ථාරා සද්ධිං රෙවතත්ථෙරස්ස වසනට්ඨානං අගමිත්ථා’’ති. ‘‘ආම, උපාසිකෙති, රමණීයං, භන්තෙ, ථෙරස්ස වසනට්ඨාන’’න්ති. ‘‘කුතො තස්ස රමණීයතා සෙතකණ්ටකඛදිරරුක්ඛගහනං පෙතානං නිවාසනට්ඨානසදිසං උපාසිකෙ’’ති. අථඤ්ඤෙ ද්වෙ දහරභික්ඛූ ආගමිංසු. උපාසිකා තෙසම්පි යාගුඛජ්ජකං දත්වා තථෙව පටිපුච්ඡි . තෙ ආහංසු – ‘‘න සක්කා උපාසිකෙ වණ්ණෙතුං, සුධම්මදෙවසභාසදිසං ඉද්ධියා අභිසඞ්ඛතං විය ථෙරස්ස වසනට්ඨාන’’න්ති. උපාසිකා චින්තෙසි – ‘‘පඨමං ආගතා භික්ඛූ අඤ්ඤථා වදිංසු, ඉමෙ අඤ්ඤථා වදන්ති, පඨමං ආගතා භික්ඛූ කිඤ්චිදෙව පමුස්සිත්වා ඉද්ධියා විස්සට්ඨකාලෙ පටිනිවත්තිත්වා ගතා භවිස්සන්ති, ඉමෙ පන ඉද්ධියා අභිසඞ්ඛරිත්වා නිම්මිතකාලෙ ගතා භවිස්සන්තී’’ති අත්තනො පණ්ඩිතභාවෙන එතමත්ථං ඤත්වා ‘‘සත්ථාරං ආගතකාලෙ පුච්ඡිස්සාමී’’ති අට්ඨාසි. තතො මුහුත්තංයෙව සත්ථා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො විසාඛාය ගෙහං ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදි. සා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං සක්කච්චං පරිවිසිත්වා භත්තකිච්චාවසානෙ සත්ථාරං වන්දිත්වා පටිපුච්ඡි – ‘‘භන්තෙ, තුම්හෙහි සද්ධිං ගතභික්ඛූසු එකච්චෙ රෙවතත්ථෙරස්ස වසනට්ඨානං ‘ඛදිරගහනං අරඤ්ඤ’න්ති වදන්ති, එකච්චෙ ‘රමණීය’න්ති, කිං නු ඛො එත’’න්ති? තං සුත්වා සත්ථා ‘‘උපාසිකෙ ගාමො වා හොතු අරඤ්ඤං වා, යස්මිං ඨානෙ අරහන්තො විහරන්ති, තං රමණීයමෙවා’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

98. ‘‘ගාමෙ වා යදි වාරඤ්ඤෙ, නින්නෙ වා යදි වා ථලෙ;
යත්ථ අරහන්තො විහරන්ති, තං භූමිරාමණෙය්‍යක’’න්ති.

තත්ථ කිඤ්චාපි අරහන්තො ගාමන්තෙ කායවිවෙකං න ලභන්ති, චිත්තවිවෙකං පන ලභන්තෙව. තෙසඤ්හි දිබ්බපටිභාගානිපි ආරම්මණානි චිත්තං චාලෙතුං න සක්කොන්ති. තස්මා ගාමො වා හොතු අරඤ්ඤාදීනං වා අඤ්ඤතරං, **යත්ථ අරහන්තො විහරන්ති, තං භූමිරාමණෙය්‍යක**න්ති සො භූමිපදෙසො රමණීයො එවාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

අපරෙන සමයෙන භික්ඛූ කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ‘‘ආවුසො, කෙන නු ඛො කාරණෙන ආයස්මා සීවලිත්ථෙරො සත්තදිවසසත්තමාසාධිකානි සත්ත වස්සානි මාතු කුච්ඡියං වසි, කෙන නිරයෙ පච්චි, කෙන නිස්සන්දෙන ලාභග්ගයසග්ගප්පත්තො ජාතො’’ති? සත්ථා තං කථං සුත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, කිං කථෙථා’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘භන්තෙ, ඉදං නාමා’’ති වුත්තෙ තස්සායස්මතො පුබ්බකම්මං කථෙන්තො ආහ –

භික්ඛවෙ , ඉතො එකනවුතිකප්පෙ විපස්සී භගවා ලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා එකස්මිං සමයෙ ජනපදචාරිකං චරිත්වා පිතු නගරං පච්චාගමාසි. රාජා බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ආගන්තුකදානං සජ්ජෙත්වා නාගරානං සාසනං පෙසෙසි ‘‘ආගන්ත්වා මය්හං දානෙ සහායකා හොන්තූ’’ති. තෙ තථා කත්වා ‘‘රඤ්ඤා දින්නදානතො අතිරෙකතරං දස්සාමා’’ති සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙ දානං පටියාදෙත්වා රඤ්ඤො සාසනං පහිණිංසු. රාජා ආගන්ත්වා තෙසං දානං දිස්වා ‘‘ඉතො අධිකතරං දස්සාමී’’ති පුනදිවසත්ථාය සත්ථාරං නිමන්තෙසි, නෙව රාජා නාගරෙ පරාජෙතුං සක්ඛි, න නාගරා රාජානං. නාගරා ඡට්ඨෙ වාරෙ ‘‘ස්වෙ දානි යථා ‘ඉමස්මිං දානෙ ඉදං නාම නත්ථී’ති න සක්කා හොති වත්තුං, එවං දානං දස්සාමා’’ති චින්තෙත්වා පුනදිවසෙ දානං පටියාදෙත්වා ‘‘කිං නු ඛො එත්ථ නත්ථී’’ති ඔලොකෙන්තා අල්ලමධුමෙව න අද්දසංසු. පක්කමධු පන බහුං අත්ථි. තෙ අල්ලමධුස්සත්ථාය චතූසු නගරද්වාරෙසු චත්තාරි කහාපණසහස්සානි ගාහාපෙත්වා පහිණිංසු. අථෙකො ජනපදමනුස්සො ගාමභොජකං පස්සිතුං ආගච්ඡන්තො

අන්තරාමග්ගෙ මධුපටලං දිස්වා මක්ඛිකා පලාපෙත්වා සාඛං ඡින්දිත්වා සාඛාදණ්ඩකෙනෙව සද්ධිං මධුපටලං ආදාය ‘‘ගාමභොජකස්ස දස්සාමී’’ති නගරං පාවිසි. මධුඅත්ථාය ගතො තං දිස්වා, ‘‘අම්භො, වික්කිණියං මධූ’’න්ති පුච්ඡි. ‘‘න වික්කිණියං, සාමී’’ති. ‘‘හන්ද, ඉමං කහාපණං ගහෙත්වා දෙහී’’ති. සො චින්තෙසි – ‘‘ඉමං මධුපටලං පාදමත්තම්පි න අග්ඝති, අයං පන කහාපණං දෙති. බහුකහාපණකො මඤ්ඤෙ, මයා වඩ්ඪෙතුං වට්ටතී’’ති. අථ නං ‘‘න දෙමී’’ති ආහ, ‘‘තෙන හි ද්වෙ කහාපණෙ ගණ්හාහී’’ති. ‘‘ද්වීහිපි න දෙමී’’ති. එවං තාව වඩ්ඪෙසි, යාව සො ‘‘තෙන හි ඉදං සහස්සං ගණ්හාහී’’ති භණ්ඩිකං උපනෙසි.

අථ නං සො ආහ – ‘‘කිං නු බො ත්වං උම්මත්තකො , උදාහු කහාපණානං ඨපනොකාසං න ලභසි, පාදම්පි න අග්ඝනකං මධුං ‘සහස්සං ගහෙත්වා දෙහී’ති වදසි, ‘කිං නාමෙත’’’න්ති? ‘ජානාමහං, භො, ඉමිනා පන මෙ කම්මං අත්ථි, තෙනෙවං වදාමී’ති. ‘‘කිං කම්මං, සාමී’’ති? ‘‘අම්හෙහි විපස්සීබුද්ධස්ස අට්ඨසට්ඨියා සමණසහස්සපරිවාරස්ස මහාදානං සජ්ජිතං, තත්‍රෙකං අල්ලමධුමෙව නත්ථි, තස්මා එවං ගණ්හාමී’’ති. එවං, සන්තෙ, නාහං මූලෙන දස්සාමි, සචෙ ‘‘අහම්පි දානෙ පත්තිං ලභිස්සාමි, දස්සාමී’’ති. සො ගන්ත්වා නාගරානං තමත්ථං ආරොචෙසි. නාගරා තස්ස සද්ධාය බලවභාවං ඤත්වා, ‘‘සාධු, පත්තිකො හොතූ’’ති පටිජානිංසු, තෙ බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිසීදාපෙත්වා යාගුඛජ්ජකං දත්වා මහතිං සුවණ්ණපාතිං ආහරාපෙත්වා මධුපටලං පීළාපෙසුං. තෙනෙව මනුස්සෙන පණ්ණාකාරත්ථාය දධිවාරකොපි ආභතො අත්ථි, සො තම්පි දධිං පාතියං ආකිරිත්වා තෙන මධුනා සංසන්දිත්වා බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ආදිතො පට්ඨාය අදාසි. තං යාවදත්ථං ගණ්හන්තානං සබ්බෙසං පාපුණි උත්තරිම්පි අවසිට්ඨං අහොසියෙව. ‘‘එවං ථොකං මධු කථං තාව බහූනං පාපුණී’’ති න චින්තෙතබ්බං. තඤ්හි බුද්ධානුභාවෙන පාපුණි. බුද්ධවිසයො න චින්තෙතබ්බො. චත්තාරි හි ‘‘අචින්තෙය්‍යානී’’ති (අ. නි. 4.77) වුත්තානි. තානි චින්තෙන්තො උම්මාදස්සෙව භාගී හොතීති. සො පුරිසො එත්තකං කම්මං කත්වා ආයුපරියොසානෙ දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා එත්තකං කාලං සංසරන්තො එකස්මිං සමයෙ දෙවලොකා චවිත්වා බාරාණසියං රාජකුලෙ නිබ්බත්තො පිතු අච්චයෙන රජ්ජං පාපුණි. සො ‘‘එකං නගරං ගණ්හිස්සාමී’’ති ගන්ත්වා පරිවාරෙසි, නාගරානඤ්ච සාසනං පහිණි ‘‘රජ්ජං වා මෙ දෙන්තු යුද්ධං වා’’ති. තෙ ‘‘නෙව රජ්ජං දස්සාම, න යුද්ධ’’න්ති වත්වා චූළද්වාරෙහි නික්ඛමිත්වා දාරුදකාදීනි ආහරන්ති, සබ්බකිච්චානි කරොන්ති.

ඉතරොපි චත්තාරි මහාද්වාරානි රක්ඛන්තො සත්තමාසාධිකානි සත්ත වස්සානි නගරං උපරුන්ධි. අථස්ස මාතා ‘‘කිං මෙ පුත්තො කරොතී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉදං නාම දෙවී’’ති තං පවත්තිං සුත්වා ‘‘බාලො මම පුත්තො, ගච්ඡථ, තස්ස ‘චූළද්වාරානිපි පිධාය නගරං උපරුන්ධතූ’ති වදෙථා’’ති. සො මාතු සාසනං සුත්වා තථා අකාසි. නාගරාපි බහි නික්ඛමිතුං අලභන්තා සත්තමෙ දිවසෙ අත්තනො රාජානං මාරෙත්වා තස්ස රජ්ජං අදංසු. සො ඉමං කම්මං කත්වා ආයුපරියොසානෙ අවීචිම්හි නිබ්බත්තිත්වා යාවායං පථවී යොජනමත්තං උස්සන්නා, තාව නිරයෙ පච්චිත්වා චතුන්නං චූළද්වාරානං පිදහිතත්තා තතො චුතො තස්සා එව මාතු කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා සත්තමාසාධිකානි සත්ත වස්සානි අන්තොකුච්ඡිස්මිං වසිත්වා සත්ත දිවසානි යොනිමුඛෙ තිරියං නිපජ්ජි. එවං, භික්ඛවෙ, සීවලි, තදා නගරං උපරුන්ධිත්වා ගහිතකම්මෙන එත්තකං කාලං නිරයෙ පච්චිත්වා චතුන්නං චූළද්වාරානං පිදහිතත්තා තතො චුතො තස්සා එව මාතු කුච්ඡියං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා එත්තකං කාලං කුච්ඡියං වසි. නවමධුනො දින්නත්තා ලාභග්ගයසග්ගප්පත්තො ජාතොති.

පුනෙකදිවසං භික්ඛූ කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ‘‘අහො සාමණෙරස්ස ලාභො, අහො පුඤ්ඤං, යෙන එකකෙන පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං පඤ්චකූටාගාරසතාදීනි කතානී’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ, ‘‘භික්ඛවෙ, මය්හං පුත්තස්ස නෙව පුඤ්ඤං අත්ථි, න පාපං, උභයමස්ස පහීන’’න්ති වත්වා බ්‍රාහ්මණවග්ගෙ ඉමං ගාථමාහ –

‘‘යොධ පුඤ්ඤඤ්ච පාපඤ්ච, උභො සඞ්ගමුපච්චගා;
අසොකං විරජං සුද්ධං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති. (ධ. ප. 412);

ඛදිරවනියරෙවතත්ථෙරවත්ථු නවමං.

10. අඤ්ඤතරඉත්ථිවත්ථු

රමණීයානීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං ඉත්ථිං ආරබ්භ කථෙසි.

එකො කිර පිණ්ඩපාතිකො භික්ඛු සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා එකං ජිණ්ණඋය්‍යානං පවිසිත්වා සමණධම්මං කරොති. එකා නගරසොභිනී ඉත්ථී පුරිසෙන සද්ධිං ‘‘අහං අසුකට්ඨානං නාම ගමිස්සාමි, ත්වං තත්ථ ආගච්ඡෙය්‍යාසී’’ති සඞ්කෙතං කත්වා අගමාසි. සො පුරිසො නාගච්ඡි. සා තස්ස ආගමනමග්ගං ඔලොකෙන්තී තං අදිස්වා උක්කණ්ඨිත්වා ඉතො චිතො ච විචරමානා තං උය්‍යානං පවිසිත්වා ථෙරං පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසින්නං දිස්වා ඉතො චිතො ච ඔලොකයමානා අඤ්ඤං කඤ්චි අදිස්වා ‘‘අයඤ්ච පුරිසො එව, ඉමස්ස චිත්තං පමොහෙස්සාමී’’ති තස්ස පුරතො ඨත්වා පුනප්පුනං නිවත්ථසාටකං මොචෙත්වා නිවාසෙති, කෙසෙ මුඤ්චිත්වා බන්ධති, පාණිං පහරිත්වා හසති. ථෙරස්ස සංවෙගො උප්පජ්ජිත්වා සකලසරීරං ඵරි. සො ‘‘කිං නු බො ඉද’’න්ති චින්තෙසි. සත්ථාපි ‘‘මම සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ‘සමණධම්මං කරිස්සාමී’ති ගතස්ස භික්ඛුනො කා නු බො පවත්තී’’ති උපධාරෙන්තො තං

ඉත්ථිං දිස්වා තස්සා අනාචාරකිරියං, ථෙරස්ස ච සංවෙගුප්පත්තිං ඤත්වා ගන්ධකුටියං නිසින්නොව තෙන සද්ධිං කථෙසි – ''භික්ඛු, කාමගවෙසකානං අරමණට්ඨානමෙව වීතරාගානං රමණට්ඨානං හොතී''ති . එවඤ්ච පන වත්වා ඔභාසං ඵරිත්වා තස්ස ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

99. ''රමණීයානි අරඤ්ඤානි, යත්ථ න රමතී ජනො;
වීතරාගා රමිස්සන්ති, න තෙ කාමගවෙසිනො''ති.

තත්ථ **අරඤ්ඤානී**ති සුපුප්ඵිතතරුවනසණ්ඩපටිමණ්ඩිතානි විමලසලිලසම්පන්නානි අරඤ්ඤානි නාම **රමණීයානි. යත්ථා**ති යෙසු අරඤ්ඤෙසු විකසිතෙසු පදුමවනෙසු ගාමමක්ඛිකා විය කාමගවෙසකො **ජනො න රමති. වීතරාගා**ති විගතරාගා පන ඛීණාසවා නාම භමරමධුකරා විය පදුමවනෙසු තථාරූපෙසු අරඤ්ඤෙසු **රමිස්සන්ති**. කිං කාරණා? **න තෙ කාමපවෙසිනො,** යස්මා තෙ කාමගවෙසිනො න හොන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො ථෙරො යථානිසින්නොව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිත්වා ආකාසෙනාගන්ත්වා ථුතිං කරොන්තො තථාගතස්ස පාදෙ වන්දිත්වා අගමාසීති.

අඤ්ඤතරඉත්ථිවත්ථු දසමං.

අරහන්තවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සත්තමො වග්ගො.

8. සහස්සවග්ගො

1. තම්බදාඨිකචොරඝාතකවත්ථු

සහස්සමපි චෙ වාචාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො තම්බදාඨිකචොරඝාතකං ආරබ්භ කථෙසි.

එකූනපඤ්චසතා කිර චොරා ගාමඝාතකාදීනි කරොන්තා ජීවිකං කප්පෙසුං. අථෙකො පුරිසො නිබ්බිද්ධපිඞ්ගලො තම්බදාඨිකො තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘අහම්පි තුම්හෙහි සද්ධිං ජීවිස්සාමී’’ති ආහ. අථ නං චොරජෙට්ඨකස්ස දස්සෙත්වා ‘‘අයම්පි අම්හාකං සන්තිකෙ වසිතුං ඉච්ඡතී’’ති ආහංසු. අථ නං චොරජෙට්ඨකො ඔලොකෙත්වා ‘‘අයං මාතු ථනං ඡින්දිත්වා පිතු වා ගලලොහිතං නීහරිත්වා ඛාදනසමත්ථො අතිකක්ඛළො’’ති චින්තෙත්වා ‘‘නත්ථෙතස්ස අම්හාකං සන්තිකෙ වසනකිච්ච’’න්ති පටික්ඛිපි. සො එවං පටික්ඛිත්තොපි ආගන්ත්වා එකං තස්සෙව අන්තෙවාසිකං උපට්ඨහන්තො ආරාධෙසි. සො තං ආදාය චොරජෙට්ඨකං උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘සාමි, භද්දකො එස, අම්හාකං උපකාරකො, සඞ්ගණ්හථ න’’න්ති යාචිත්වා චොරජෙට්ඨකං පටිච්ඡාපෙසි. අථෙකදිවසං නාගරා රාජපුරිසෙහි සද්ධිං එකතො හුත්වා තෙ චොරෙ ගහෙත්වා විනිච්ඡයමහාමච්චානං සන්තිකං නයිංසු. අමච්චා තෙසං ඵරසුනා සීසච්ඡෙදං ආණාපෙසුං. තතො ‘‘කො නු ඛො ඉමෙ මාරෙස්සතී’’ති පරියෙසන්තා තෙ මාරෙතුං ඉච්ඡන්තං කඤ්චි අදිස්වා චොරජෙට්ඨකං ආහංසු – ‘‘ත්වං ඉමෙ මාරෙත්වා ජීවිතඤ්චෙව ලභිස්සසි සම්මානඤ්ච, මාරෙහි නෙ’’ති. සොපි අත්තානං නිස්සාය වසිතත්තා තෙ මාරෙතුං න ඉච්ඡි. එතෙනූපායෙන එකූනපඤ්චසතෙ පුච්ඡිංසු, සබ්බෙපි න ඉච්ඡිංසු. සබ්බපච්ඡා තං නිබ්බිද්ධපිඞ්ගලං තම්බදාඨිකං පුච්ඡිංසු. සො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා තෙ සබ්බෙපි මාරෙත්වා ජීවිතඤ්චෙව සම්මානඤ්ච ලභි. එතෙනූපායෙන නගරස්ස දක්ඛිණතොපි පඤ්ච චොරසතානි ආනෙත්වා අමච්චානං දස්සෙත්වා තෙහි තෙසම්පි සීසච්ඡෙදෙ ආණත්තෙ චොරජෙට්ඨකං ආදිං කත්වා පුච්ඡන්තා කඤ්චි මාරෙතුං ඉච්ඡන්තං අදිස්වා ‘‘පුරිමදිවසෙ එකො පුරිසො පඤ්චසතෙ චොරෙ මාරෙසි, කහං නු ඛො සො’’ති. ‘‘අසුකට්ඨානෙ අම්හෙහි දිට්ඨො’’ති වුත්තෙ තං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘ඉමෙ මාරෙහි, සම්මානං ලච්ඡසී’’ති ආණාපෙසුං. සො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා තෙ සබ්බෙපි මාරෙත්වා සම්මානං ලභි. අථ නං ‘‘භද්දකො අයං පුරිසො, නිබද්ධං චොරඝාතකමෙව එතං කරිස්සාමා’’ති මන්තෙත්වා තස්ස තං ඨානන්තරං දත්වාව සම්මානං කරිංසු. සො පච්ඡිමදිසතොපි උත්තරදිසතොපි ආනීතෙ පඤ්චසතෙ පඤ්චසතෙ චොරෙ ඝාතෙසියෙව. එවං චතූහි දිසාහි ආනීතානි ද්වෙ සහස්සානි මාරෙත්වා තතො පට්ඨාය දෙවසිකං එකං ද්වෙති ආනීතෙ තෙ මනුස්සෙ මාරෙත්වා පඤ්චපණ්ණාස සංවච්ඡරානි චොරඝාතකකම්මං අකාසි.

සො මහල්ලකකාලෙ එකප්පහාරෙනෙව සීසං ඡින්දිතුං න සක්කොති, ද්වෙ තයො වාරෙ පහරන්තො මනුස්සෙ කිලමෙති. නාගරා චින්තයිංසු – ‘‘අඤ්ඤොපි චොරඝාතකො උප්පජ්ජිස්සති, අයං අතිවිය මනුස්සෙ කිලමෙති, කිං ඉමිනා’’ති තස්ස තං ඨානන්තරං හරිංසු. සො පුබ්බෙ චොරඝාතකකම්මං කරොන්තො ‘‘අහතසාටකෙ නිවාසෙතුං, නවසප්පිනා සඞ්ඛතං ඛීරයාගුං පිවිතුං, සුමනපුප්ඵානි පිළන්ධිතුං, ගන්ධෙ විලිම්පිතු’’න්ති ඉමානි චත්තාරි න ලභි. සො ඨානා චාවිතදිවසෙ ‘‘ඛීරයාගුං මෙ පචථා’’ති වත්වා අහතවත්ථසුමනමාලාවිලෙපනානි ගාහාපෙත්වා නදිං ගන්ත්වා න්හත්වා අහතවත්ථානි නිවාසෙත්වා මාලා පිළන්ධිත්වා ගන්ධෙහි අනුලිත්තගත්තො ගෙහං ආගන්ත්වා නිසීදි. අථස්ස නවසප්පිනා සඞ්ඛතං ඛීරයාගුං පුරතො ඨපෙත්වා හත්ථධොවනොදකං ආහරිංසු. තස්මිං ඛණෙ සාරිපුත්තත්ථෙරො සමාපත්තිතො වුට්ඨාය ‘‘කත්ථ නු ඛො අජ්ජ මයා ගන්තබ්බ’’න්ති අත්තනො භික්ඛාචාරං ඔලොකෙන්තො තස්ස ගෙහෙ ඛීරයාගුං දිස්වා ‘‘කරිස්සති නු ඛො මෙ පුරිසො සඞ්ගහ’’න්ති උපධාරෙන්තො ‘‘මං දිස්වා මම සඞ්ගහං කරිස්සති, කරිත්වා ච පන මහාසම්පත්තිං ලභිස්සති අයං කුලපුත්තො’’ති ඤත්වා චීවරං පාරුපිත්වා පත්තං ආදාය තස්ස ගෙහද්වාරෙ ඨිතමෙව අත්තානං දස්සෙසි.

සො ථෙරං දිස්වා පසන්නචිත්තො චින්තෙසි – ‘‘මයා චිරං චොරඝාතකකම්මං කතං, බහූ මනුස්සා මාරිතා, ඉදානි මෙ ගෙහෙ ඛීරයාගු පටියත්තා, ථෙරො ආගන්ත්වා මම ගෙහද්වාරෙ ඨිතො, ඉදානි මයා අය්‍යස්ස දෙය්‍යධම්මං දාතුං වට්ටතී’’ති පුරතො ඨපිතයාගුං අපනෙත්වා ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා අන්තොගෙහෙ නිසීදාපෙත්වා පත්තෙ ඛීරයාගුං ආකිරිත්වා නවසප්පිං ආසිඤ්චිත්වා ථෙරං බීජමානො අට්ඨාසි. අථස්ස ච දීඝරත්තං අලද්ධපුබ්බතාය ඛීරයාගුං පාතුං බලවඅජ්ඣාසයො අහොසි. ථෙරො තස්ස අජ්ඣාසයං ඤත්වා ‘‘ත්වං, උපාසක, අත්තනො යාගුං පිවා’’ති ආහ. සො අඤ්ඤස්ස හත්ථෙ බීජනිං දත්වා යාගුං පිවි. ථෙරො බීජමානං පුරිසං ‘‘ගච්ඡ, උපාසකමෙව බීජාහී’’ති ආහ. සො බීජියමානො කුච්ඡිපූරං යාගුං පිවිත්වා ආගන්ත්වා ථෙරං බීජමානො ඨත්වා කතාහාරකිච්චස්ස ථෙරස්ස පත්තං අග්ගහෙසි. ථෙරො තස්ස අනුමොදනං ආරභි. සො අත්තනො චිත්තං ථෙරස්ස ධම්මදෙසනානුගං කාතුං නාසක්ඛි. ථෙරො සල්ලක්ඛෙත්වා, ‘‘උපාසක, කස්මා චිත්තං දෙසනානුගං කාතුං න සක්කොසී’’ති පුච්ඡි. ‘‘භන්තෙ, මයා දීඝරත්තං කක්ඛළකම්මං කතං, බහූ මනුස්සා මාරිතා, තමහං අත්තනො කම්මං අනුස්සරන්තො චිත්තං අය්‍යස්ස දෙසනානුගං කාතුං නාසක්ඛි’’න්ති. ථෙරො ‘‘වඤ්චෙස්සාමි න’’න්ති චින්තෙත්වා ‘‘කිං පන ත්වං අත්තනො රුචියා අකාසි, අඤ්ඤෙහි කාරිතොසී’’ති? ‘‘රාජා මං කාරෙසි, භන්තෙ’’ති. ‘‘කිං නු ඛො තෙ, උපාසක, එවං සන්තෙ අකුසලං හොතී’’ති? මන්දධාතුකො උපාසකො ථෙරෙනෙවං වුත්තෙ ‘‘නත්ථි මය්හං අකුසල’’න්ති සඤ්ඤී හුත්වා තෙන හි, ‘‘භන්තෙ, ධම්මං කථෙථා’’ති. සො ථෙරෙ අනුමොදනං කරොන්තෙ එකග්ගචිත්තො හුත්වා ධම්මං සුණන්තො සොතාපත්තිමග්ගස්ස ඔරතො අනුලොමිකං ඛන්තිං නිබ්බත්තෙසි. ථෙරොපි අනුමොදනං කත්වා පක්කාමි.

උපාසකං ථෙරං අනුගන්ත්වා නිවත්තමානං එකා යක්ඛිනී ධෙනුවෙසෙන ආගන්ත්වා උරෙ පහරිත්වා මාරෙසි. සො කාලං කත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්ති. භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං ''චොරඝාතකො පඤ්චපණ්ණාස වස්සානි කක්ඛළකම්මං කත්වා අජ්ජෙව තතො මුත්තො, අජ්ජෙව ථෙරස්ස භික්ඛං දත්වා අජ්ජෙව කාලං කතො, කහං නු ඛො නිබ්බත්තො''ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ , ''භික්ඛවෙ, තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තො''ති ආහ. ''කිං, භන්තෙ, වදෙථ, එත්තකං කාලං එත්තකෙ මනුස්සෙ ඝාතෙත්වා තුසිතවිමානෙ නිබ්බත්තො''ති. ''ආම, භික්ඛවෙ, මහන්තො තෙන කල්‍යාණමිත්තො ලද්ධො, සො සාරිපුත්තස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වා අනුලොමඤාණං නිබ්බත්තෙත්වා ඉතො චුතො තුසිතවිමානෙ නිබ්බත්තො''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

''සුභාසිතං සුණිත්වාන, නගරෙ චොරඝාතකො;
අනුලොමඛන්තිං ලද්ධාන, මොදතී තිදිවං ගතො''ති.

''භන්තෙ , අනුමොදනකථා නාම න බලවා, තෙන කතං අකුසලකම්මං මහන්තං, කථං එත්තකෙන විසෙසං නිබ්බත්තෙසී''ති. සත්ථා ''කිං, භික්ඛවෙ, 'මයා දෙසිතධම්මස්ස අප්පං වා බහුං වා'ති මා පමාණං ගණ්හථ. එකවාචාපි හි අත්ථනිස්සිතා සෙය්‍යාවා''ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

100. ''සහස්සමපි චෙ වාචා, අනත්ථපදසංහිතා;
එකං අත්ථපදං සෙය්‍යො, යං සුත්වා උපසම්මතී''ති.

තත්ථ **සහස්සමපීති** පරිච්ඡෙදවචනං, එකං සහස්සං ද්වෙ සහස්සානීති එවං සහස්සෙන චෙපි පරිච්ඡින්නවාචා හොන්ති, තා ච පන **අනත්ථපදසංහිතා** ආකාසවණ්ණනාපබ්බතවණ්ණනාවනවණ්ණනාදීනි පකාසකෙහි අනිය්‍යානදීපකෙහි අනත්ථකෙහි පදෙහි සංහිතා යාව බහුකා හොති, තාව පාපිකා එවාති අත්ථො. **එකං අත්ථපදන්ති යං** පන ''අයං කායො, අයං කායගතාසති, තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තො, කතං බුද්ධස්ස සාසන''න්ති එවරූපං එකං අත්ථපදං **සුත්වා** රාගාදිවූපසමෙන **උපසම්මති,** තං අත්ථසාධකං නිබ්බානපටිසංයුත්තං ඛන්ධධාතුආයතනඉන්ද්‍රියබලබොජ්ඣඞ්ගසතිපට්ඨානපරිදීපකං එකම්පි පදං සෙය්‍යොයෙවාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

තම්බදාඨිකචොරඝාතකවත්ථු පඨමං.

2. බාහියදාරුචීරියත්ථෙරවත්ථු

සහස්සමපි චෙ ගාථාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො දාරුචීරියත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි කාලෙ බහූ මනුස්සා නාවාය මහාසමුද්දං පක්ඛන්දිත්වා අන්තොමහාසමුද්දෙ භින්නාය නාවාය මච්ඡකච්ඡපභක්ඛා අහෙසුං. එකොවෙත්ථ එකං ඵලකං ගහෙත්වා වායමන්තො සුප්පාරකපට්ටනතීරං ඔක්කමි, තස්ස නිවාසනපාරුපනං නත්ථි. සො අඤ්ඤං කිඤ්චි අපස්සන්තො සුක්ඛකට්ඨදණ්ඩකෙ වාකෙහි පලිවෙඨෙත්වා නිවාසනපාරුපනං කත්වා දෙවකුලතො කපාලං ගහෙත්වා සුප්පාරකපට්ටනං අගමාසි, මනුස්සා තං දිස්වා යාගුභත්තාදීනි දත්වා ''අයං එකො අරහා''ති සම්භාවෙසුං. සො වත්ථෙසු උපනීතෙසු ''සචාහං නිවාසෙස්සාමි වා පාරුපිස්සාමි වා, ලාභසක්කාරො මෙ පරිහායිස්සතී''ති තානි වත්ථානි පටික්ඛිපිත්වා දාරුචීරානෙව පරිදහි. අථස්ස බහූහි ''අරහා අරහා''ති වුච්චමානස්ස එවං චෙතසො පරිවිතක්කො උදපාදි ''යෙ ඛො කෙචි ලොකෙ අරහන්තො වා අරහත්තමග්ගං වා සමාපන්නා, අහං තෙසං අඤ්ඤතරො''ති. අථස්ස පුරාණසාලොහිතා දෙවතා එවං චින්තෙසි.

පුරාණසාලොහිතාති පුබ්බෙ එකතො කතසමණධම්මා. පුබ්බෙ කිර කස්සපදසබලස්ස සාසනෙ ඔසක්කමානෙ සාමණෙරාදීනං විප්පකාරං දිස්වා සත්ත භික්ඛූ සංවෙගප්පත්තා ''යාව සාසනස්ස අන්තරධානං න හොති, තාව අත්තනො පතිට්ඨං කරිස්සාමා''ති සුවණ්ණචෙතියං වන්දිත්වා අරඤ්ඤං පවිට්ඨා එකං පබ්බතං දිස්වා ''ජීවිතෙ සාලයා නිවත්තන්තු. නිරාලයා ඉමං පබ්බතං අභිරුහන්තූ''ති වත්වා නිස්සෙණිං බන්ධිත්වා සබ්බෙපි තං අභිරුය්හ නිස්සෙණිං පාතෙත්වා සමණධම්මං කරිංසු. තෙසු සඞ්ඝත්ථෙරො එකරත්තාතික්කමෙනෙව අරහත්තං පාපුණි. සො අනොතත්තදහෙ නාගලතාදන්තකට්ඨං ඛාදිත්වා උත්තරකුරුතො පිණ්ඩපාතං ආහරිත්වා තෙ භික්ඛූ ආහ – ''ආවුසො, ඉමං දන්තකට්ඨං ඛාදිත්වා මුඛං ධොවිත්වා ඉමං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජථා''ති. කිං පන, භන්තෙ, අම්හෙහි එවං කතිකා කතා ''යො පඨමං අරහත්තං පාපුණාති, තෙනාභතං පිණ්ඩපාතං අවසෙසා පරිභුඤ්ජිස්සන්තී''ති? ''නො හෙතං, ආවුසො''ති. ''තෙන හි සචෙ මයම්පි තුම්හෙ විය විසෙසං නිබ්බත්තෙස්සාම, සයං ආහරිත්වා පරිභුඤ්ජිස්සාමා''ති න ඉච්ඡිංසු. දුතියදිවසෙ දුතියත්ථෙරො අනාගාමිඵලං පාපුණි. සොපි තථෙව පිණ්ඩපාතං ආහරිත්වා ඉතරෙ නිමන්තෙසි. තෙ එවමාහංසු – ''කිං පන, භන්තෙ, අම්හෙහි එවං කතිකා කතා 'මහාථෙරෙන ආභතං පිණ්ඩපාතං අභුඤ්ජිත්වා අනුථෙරෙන ආභතං භුඤ්ජිස්සාමා'''ති? ''නො හෙතං, ආවුසො''ති. ''එවං සන්තෙ තුම්හෙ විය මයම්පි විසෙසං නිබ්බත්තෙත්වා අත්තනො පුරිසකාරෙන භුඤ්ජිතුං සක්කොන්තා භුඤ්ජිස්සාමා''ති න ඉච්ඡිංසු. තෙසු අරහත්තං පත්තො භික්ඛු පරිනිබ්බායි, අනාගාමී බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්ති. ඉතරෙ පඤ්ච ථෙරා විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං

අසක්කොන්තා සුස්සිත්වා සත්තමෙ දිවසෙ කාලං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ තතො චවිත්වා තත්ථ තත්ථ කුලඝරෙසු නිබ්බත්තිංසු. තෙසු එකො **පුක්කුසාති රාජා** (ම. නි. 3.342) අහොසි, එකො **කුමාරකස්සපො** (ම. නි. 1.249), එකො **දාරුචීරියො** (උදා. 10), එකො **දබ්බො මල්ලපුත්තො** (පාරා. 380; උදා. 79) එකො **සභියො පරිබ්බාජකොති** (සු. නි. සභියසුත්තං). තත්ථ යො බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තො භික්ඛු තං සන්ධායෙතං වුත්තං ''පුරාණසාලොහිතා දෙවතා''ති.

තස්ස හි බ්‍රහ්මුනො එතදහොසි – ''අයං මයා සද්ධිං නිස්සෙණිං බන්ධිත්වා පබ්බතං අභිරුහිත්වා සමණධම්මං අකාසි, ඉදානි ඉමං ලද්ධිං ගහෙත්වා විචරන්තො විනස්සෙය්‍ය, සංවෙජෙස්සාමි න''න්ති. අථ නං උපසඞ්කමිත්වා එවමාහ – ''නෙව ඛො ත්වං, බාහිය, අරහා, නපි අරහත්තමග්ගං වා සමාපන්නො, සාපි තෙ පටිපදා නත්ථි, යාය ත්වං අරහා වා අස්ස අරහත්තමග්ගං වා සමාපන්නො''ති. බාහියො ආකාසෙ ඨත්වා කථෙන්තං මහාබ්‍රහ්මානං ඔලොකෙත්වා චින්තෙසි – ''අහො භාරියං කම්මං කතං, අහං 'අරහන්තොම්හී'ති චින්තෙසිං, අයඤ්ච මං 'න ත්වං අරහා, නපි අරහත්තමග්ගං වා සමාපන්නොසී'ති වදති, අත්ථි නු ඛො ලොකෙ අඤ්ඤො අරහා''ති. අථ නං පුච්ඡි – ''අත්ථි නු ඛො එතරහි දෙවතෙ ලොකෙ අරහා වා අරහත්තමග්ගං වා සමාපන්නො''ති. අථස්ස දෙවතා ආචික්ඛි – ''අත්ථි, බාහිය, උත්තරෙසු ජනපදෙසු සාවත්ථි නාම නගරං, තත්ථ සො භගවා එතරහි විහරති අරහං සම්මාසම්බුද්ධො. සො හි, බාහිය, භගවා අරහා චෙව අරහත්තත්ථාය ච ධම්මං දෙසෙතී''ති.

බාහියො රත්තිභාගෙ දෙවතාය කථං සුත්වා සංවිග්ගමානසො තං ඛණංයෙව සුප්පාරකා නික්ඛමිත්වා එකරත්තිවාසෙන සාවත්ථිං අගමාසි, සබ්බං වීසයොජනසතිකං මග්ගං එකරත්තිවාසෙනෙව අගමාසි. ගච්ඡන්තො ච පන දෙවතානුභාවෙන ගතො. ''බුද්ධානුභාවෙනා''තිපි වදන්තියෙව. තස්මිං පන ඛණෙ සත්ථා සාවත්ථිං පිණ්ඩාය පවිට්ඨො හොති. සො භුත්තපාතරාසෙ කායආලසියවිමොචනත්ථං අබ්භොකාසෙ චඞ්කමන්තෙ සම්බහුලෙ භික්ඛූ ''කහං එතරහි සත්ථා''ති පුච්ඡි. භික්ඛූ ''භගවා සාවත්ථිං පිණ්ඩාය පවිට්ඨො''ති වත්වා තං පුච්ඡිංසු – ''ත්වං පන කුතො ආගතොසී''ති? ''සුප්පාරකා ආගතොම්හී''ති. ''කදා නික්ඛන්තොසී''ති? ''හිය්‍යො සායං නික්ඛන්තොම්හී''ති. ''දූරතොසි ආගතො, නිසීද, තව පාදෙ ධොවිත්වා තෙලෙන මක්ඛෙත්වා ථොකං විස්සමාහි, ආගතකාලෙ සත්ථාරං දක්ඛිස්සසී''ති. ''අහං, භන්තෙ, සත්ථු වා අත්තනො වා ජීවිතන්තරායං න ජානාමි, එකරත්තෙනෙවම්හි කත්ථචි අට්ඨත්වා අනිසීදිත්වා වීසයොජනසතිකං මග්ගං ආගතො, සත්ථාරං පස්සිත්වාව විස්සමිස්සාමී''ති. සො එවං වත්වා තරමානරූපො සාවත්ථිං පවිසිත්වා භගවන්තං අනොපමාය බුද්ධසිරියා පිණ්ඩාය චරන්තං දිස්වා ''චිරස්සං වත මෙ ගොතමො සම්මාසම්බුද්ධො දිට්ඨො''ති දිට්ඨට්ඨානතො පට්ඨාය ඔනතසරීරො ගන්ත්වා අන්තරවීථියමෙව පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා ගොප්ඵකෙසු දළ්හං ගහෙත්වා එවමාහ – ''දෙසෙතු මෙ, භන්තෙ, භගවා ධම්මං, දෙසෙතු සුගතො ධම්මං, යං මමස්ස දීඝරත්තං හිතාය සුඛායා''ති. අථ නං සත්ථා ''අකාලො ඛො තාව, බාහිය, අන්තරඝරං පවිට්ඨම්හා පිණ්ඩායා''ති පටික්ඛිපි.

තං සුත්වා බාහියො, භන්තෙ, සංසාරෙ සංසරන්තෙන කබළීකාරාහාරො න අලද්ධපුබ්බො, තුම්හාකං වා මය්හං වා ජීවිතන්තරායං න ජානාමි, දෙසෙතු මෙ ධම්මන්ති. සත්ථා දුතියම්පි පටික්ඛිපියෙව. එවං කිරස්ස අහොසි – ''ඉමස්ස මං දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය සකලසරීරං පීතියා නිරන්තරං අජ්ඣොත්ථටං හොති, බලවපීතිවෙගො ධම්මං සුත්වාපි න සක්ඛිස්සති පටිවිජ්ඣිතුං, මජ්ඣත්තුපෙක්ඛාය තාව තිට්ඨතු, එකරත්තෙනෙව වීසයොජනසතිකං මග්ගං ආගතත්තා දරථොපිස්ස බලවා, සොපි තාව පටිප්පස්සම්භතූ''ති. තස්මා ද්වික්ඛත්තුං පටික්ඛිපිත්වා තතියං යාචිතො අන්තරවීථියං ඨිතොව ''තස්මාතිහ තෙ, බාහිය, එවං සික්ඛිතබ්බං 'දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තං භවිස්සතී'''තිආදිනා (උදා. 10) නයෙන ධම්මං දෙසෙසි. සො සත්ථු ධම්මං සුණන්තොයෙව සබ්බාසවෙ ඛෙපෙත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. තාවදෙව ච පන භගවන්තං පබ්බජ්ජං යාචි, ''පරිපුණ්ණං තෙ පත්තචීවර''න්ති පුට්ඨො ''න පරිපුණ්ණ''න්ති ආහ. අථ නං සත්ථා ''තෙන හි පත්තචීවරං පරියෙසාහී''ති වත්වා පක්කාමි.

''සො කිර වීසති වස්සසහස්සානි සමණධම්මං කරොන්තො 'භික්ඛුනා නාම අත්තනා පච්චයෙ ලභිත්වා අඤ්ඤං අනොලොකෙත්වා සයමෙව පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටතී'ති එකභික්ඛුස්සාපි පත්තෙන වා චීවරෙන වා සඞ්ගහං න අකාසි , තෙනස්ස ඉද්ධිමයපත්තචීවරං න උපජ්ජිස්සතී''ති ඤත්වා එහිභික්ඛුභාවෙන පබ්බජ්ජං න අදාසි. තම්පි පත්තචීවරං පරියෙසමානමෙව එකා යක්ඛිනී ධෙනුරූපෙන ආගන්ත්වා උරම්හි පහරිත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපෙසි. සත්ථා පිණ්ඩාය චරිත්වා කතභත්තකිච්චො සම්බහුලෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං නික්ඛන්තො බාහියස්ස සරීරං සඞ්කාරට්ඨානෙ පතිතං දිස්වා භික්ඛූ ආණාපෙසි, ''භික්ඛවෙ, එකස්මිං ගෙහද්වාරෙ ඨත්වා මඤ්චකං ආහරාපෙත්වා ඉමං සරීරං නගරතො නීහරිත්වා ඣාපෙත්වා ථූපං කරොථා''ති. භික්ඛූ තථා කරිංසු, කත්වා ච පන විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා අත්තනා කතකිච්චං ආරොචෙත්වා තස්ස අභිසම්පරායං පුච්ඡිංසු. අථ නෙසං භගවා තස්ස පරිනිබ්බුතභාවං ආචික්ඛිත්වා ''එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං ඛිප්පාභිඤ්ඤානං යදිදං බාහියො දාරුචීරියො''ති (අ. නි. 1.216) එතදග්ගෙ ඨපෙසි. අථ නං භික්ඛූ පුච්ඡිංසු – ''භන්තෙ, තුම්හෙ 'බාහියො අරහත්තං පත්තො'ති වදෙථ, කදා සො අරහත්තං පත්තො''ති? ''මම ධම්මං සුතකාලෙ, භික්ඛවෙ''ති. ''කදා පනස්ස, භන්තෙ, තුම්හෙහි ධම්මො කථිතො''ති? ''පිණ්ඩාය චරන්තෙන අන්තරවීථියං ඨත්වා''ති. ''අප්පමත්තකො හි, භන්තෙ, තුම්හෙහි අන්තරවීථියං ඨත්වා කථිතධම්මො කථං සො තාවත්තකෙන විසෙසං නිබ්බත්තෙසී''ති, අථ නෙ සත්ථා ''කිං, භික්ඛවෙ, මම ධම්මං 'අප්පං වා බහුං වා'ති මා පමාණං ගණ්හථ. අනෙකානිපි හි ගාථාසහස්සානි අනත්ථනිස්සිතානි න සෙය්‍යො, අත්ථනිස්සිතං පන එකම්පි ගාථාපදං සෙය්‍යො''ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

101. ‘‘සහස්සමපි චෙ ගාථා, අනත්ථපදසංහිතා;
එකං ගාථාපදං සෙය්‍යො, යං සුත්වා උපසම්මතී’’ති.

තත්ථ **එකං ගාථාපදං සෙය්‍යොති** ‘‘අප්පමාදො අමතපදං…පෙ…. යථා මයා’’ති (ධ. ප. 21) එවරූපා එකා ගාථාපි සෙය්‍යොති අත්ථො. සෙසං පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

බාහියදාරුචීරියත්ථෙරවත්ථු දුතියං.

3. කුණ්ඩලකෙසිත්ථෙරීවත්ථු

යො ච ගාථාසතං භාසෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො කුණ්ඩලකෙසිං ආරබ්භ කථෙසි.

රාජගහෙ කිර එකා සෙට්ඨිධීතා සොළසවස්සුද්දෙසිකා අභිරූපා අහොසි දස්සනීයා පාසාදිකා. තස්මිඤ්ච වයෙ ඨිතා නාරියො පුරිසජ්ඣාසයා හොන්ති පුරිසලොලා. අථ නං මාතාපිතරො සත්තභූමිකස්ස පාසාදස්ස උපරිමතලෙ සිරිගබ්භෙ නිවාසාපෙසුං. එකමෙවස්සා දාසිං පරිචාරිකං අදංසු. අථෙකං කුලපුත්තං චොරකම්මං කරොන්තං ගහෙත්වා පච්ඡාබාහං බන්ධිත්වා චතුක්කෙ චතුක්කෙ කසාහි පහරිත්වා ආඝාතනං නයිංසු. සෙට්ඨිධීතා මහාජනස්ස සද්දං සුත්වා ‘‘කිං නු ඛො එත’’න්ති පාසාදතලෙ ඨත්වා ඔලොකෙන්තී තං දිස්වා පටිබද්ධචිත්තා හුත්වා තං පත්ථයමානා ආහාරං පටික්ඛිපිත්වා මඤ්චකෙ නිපජ්ජි. අථ නං මාතා පුච්ඡි – ‘‘කිං ඉදං, අම්මා’’ති? ‘‘සචෙ එතං ‘චොරො’ති ගහෙත්වා නියමානං පුරිසං ලභිස්සාමි, ජීවිස්සාමි. නො චෙ ලභිස්සාමි, ජීවිතං මෙ නත්ථි, ඉධෙව මරිස්සාමී’’ති. ‘‘අම්ම, මා එවං කරි, අම්හාකං ජාතියා ච ගොත්තෙන ච භොගෙන ච සදිසං අඤ්ඤං සාමිකං ලභිස්සසී’’ති. ‘‘මය්හං අඤ්ඤෙන කිච්චං නත්ථි, ඉමං අලභමානා මරිස්සාමී’’ති. මාතා ධීතරං සඤ්ඤාපෙතුං අසක්කොන්තී පිතුනො ආරොචෙසි. සොපි නං සඤ්ඤාපෙතුං අසක්කොන්තො ‘‘කිං සක්කා කාතු’’න්ති චින්තෙත්වා තං චොරං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තස්ස රාජපුරිසස්ස සහස්සභණ්ඩිකං පෙසෙසි – ‘‘ඉමං ගහෙත්වා එතං පුරිසං මය්හං දෙහී’’ති. සො ‘‘සාධූ’’ති කහාපණෙ ගහෙත්වා තං මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤං මාරෙත්වා ‘‘මාරිතො, දෙව, චොරො’’ති රඤ්ඤො ආරොචෙසි. සෙට්ඨිපි තස්ස ධීතරං අදාසි.

සා තතො පට්ඨාය ‘‘සාමිකං ආරාධෙස්සාමී’’ති සබ්බාභරණපටිමණ්ඩිතා සයමෙව තස්ස යාගුආදීනි සංවිදහති, චොරො කතිපාහච්චයෙන චින්තෙසි – ‘‘කදා නු ඛො ඉමං මාරෙත්වා එතිස්සා ආභරණානි ගහෙත්වා එකස්මිං සුරාගෙහෙ වික්කිණිත්වා ඛාදිතුං ලභිස්සාමී’’ති? සො ‘‘අත්ථෙකො උපායො’’ති චින්තෙත්වා ආහාරං පටික්ඛිපිත්වා මඤ්චකෙ නිපජ්ජි, අථ නං සා උපසඞ්කමිත්වා ‘‘කිං තෙ, සාමි, රුජ්ජතී’’ති පුච්ඡි. ‘‘න කිඤ්චි මෙ, භද්දෙති, කච්චි පන මෙ මාතාපිතරො තුය්හං කුද්ධා’’ති? ‘‘න කුජ්ඣන්ති, භද්දෙ’’ති . අථ ‘‘කිං නාමෙත’’න්ති? ‘‘භද්දෙ, අහං තං දිවසං බන්ධිත්වා නියමානො චොරපපාතෙ අධිවත්ථාය දෙවතාය බලිකම්මං පටිස්සුණිත්වා ජීවිතං ලභිං, ත්වම්පි මයා තස්සා එව ආනුභාවෙන ලද්ධා, ‘තං මෙ දෙවතාය බලිකම්මං ඨපිත’න්ති චින්තෙමි, භද්දෙ’’ති. ‘‘සාමි, මා චින්තයි, කරිස්සාමි බලිකම්මං, වදෙහි , කෙනත්ථො’’ති? ‘‘අප්පොදකමධුපායසෙන ච ලාජපඤ්චමකපුප්ඵෙහි චා’’ති. ‘‘සාධු, සාමි, අහං පටියාදෙස්සාමී’’ති සා සබ්බං බලිකම්මං පටියාදෙත්වා ‘‘එහි, සාමි, ගච්ඡාමා’’ති ආහ. ‘‘තෙන හි, භද්දෙ, තව ඤාතකෙ නිවත්තෙත්වා මහග්ඝානි වත්ථාභරණානි ගහෙත්වා අත්තානං අලඞ්කරොහි, හසන්තා කීළන්තා සුඛං ගමිස්සාමා’’ති. සා තථා අකාසි.

අථ නං සො පබ්බතපාදං ගතකාලෙ ආහ – ‘‘භද්දෙ, ඉතො පරං උභොව ජනා ගමිස්සාම, සෙසජනං යානකෙන සද්ධිං නිවත්තාපෙත්වා බලිකම්මභාජනං සයං උක්ඛිපිත්වා ගණ්හාහී’’ති. සා තථා අකාසි. චොරො තං ගහෙත්වා චොරපපාතපබ්බතං අභිරුහි. තස්ස හි එකෙන පස්සෙන මනුස්සා අභිරුහන්ති, එකං පස්සං ඡින්නපපාතං. පබ්බතමත්ථකෙ ඨිතා තෙන පස්සෙන චොරෙ පාතෙන්ති. තෙ ඛණ්ඩාඛණ්ඩං හුත්වා භූමියං පතන්ති. තස්මා ‘‘චොරපපාතො’’ති වුච්චති. සා තස්ස පබ්බතස්ස මත්ථකෙ ඨත්වා ‘‘බලිකම්මං තෙ, සාමි, කරොහී’’ති ආහ. සො තුණ්හී අහොසි. පුන තාය ‘‘කස්මා, සාමි, තුණ්හීභූතොසී’’ති වුත්තෙ තං ආහ – ‘‘න මය්හං බලිකම්මෙනත්ථො, වඤ්චෙත්වා පන තං ආදාය ආගතොම්හී’’ති. ‘‘කිං කාරණා, සාමී’’ති? ‘‘තං මාරෙත්වා තව ආභරණානි ගහෙත්වා පලායනත්ථායා’’ති. සා මරණභයතජ්ජිතා ආහ – ‘‘සාමි, අහඤ්ච ආභරණානි ච තව සන්තකානෙව, කස්මා එවං වදෙසී’’ති? සො, ‘‘මා එවං කරොහී’’ති, පුනප්පුනං යාචියමානොපි ‘‘මාරෙමි එවා’’ති ආහ. ‘‘එවං සන්තෙ කිං තෙ මම මරණෙන? ඉමානි ආභරණානි ගහෙත්වා මය්හං ජීවිතං දෙහි, ඉතො පට්ඨාය මං ‘මතා’ති ධාරෙහි, දාසී වා තෙ හුත්වා කම්මං කරිස්සාමී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘ඉදං සුවණ්ණකෙයූරං, මුත්තා වෙළුරියා බහූ;
සබ්බං හරස්සු භද්දන්තෙ, මං ච දාසීති සාවයා’’ති. (අප. ථෙරී 2.3.27);

තං සුත්වා චොරො ‘‘එවං කතෙ ත්වං ගන්ත්වා මාතාපිතූනං ආචික්ඛිස්සසි, මාරෙස්සාමියෙව, මා ත්වං බාළ්හං පරිදෙවසී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘මා බාළ්හං පරිදෙවෙසි, ඛිප්පං බන්ධාහි භණ්ඩිකං;
න තුය්හං ජීවිතං අත්ථි, සබ්බං ගණ්හාමි භණ්ඩක’’න්ති. –

සා චින්තෙසි – ‘‘අහො ඉදං කම්මං භාරියං. පඤ්ඤා නාම න පචිත්වා ඛාදනත්ථාය කතා, අථ ඛො විචාරණත්ථාය කතා, ජානිස්සාමිස්ස කත්තබ්බ’’න්ති, අථ නං ආහ – ‘‘සාමි, යදා ත්වං ‘චොරො’ති ගහෙත්වා නීයසි, තදාහං මාතාපිතූනං ආචික්ඛිං, තෙ සහස්සං විස්සජ්ජෙත්වා තං ආහරාපෙත්වා ගෙහෙ කරිංසු. තතො පට්ඨාය අහං තුය්හං උපකාරිකා, අජ්ජ මෙ සුදිට්ඨං කත්වා අත්තානං වන්දිතුං දෙහී’’ති. සො ‘‘සාධු, භද්දෙ, සුදිට්ඨං කත්වා වන්දාහී’’ති වත්වා පබ්බතන්තෙ අට්ඨාසි. අථ නං සා තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා චතූසු ඨානෙසු වන්දිත්වා, ‘‘සාමි, ඉදං තෙ පච්ඡිමදස්සනං, ඉදානි තුය්හං වා මම දස්සනං, මය්හං වා තව දස්සනං නත්ථී’’ති පුරතො ච පච්ඡතො ච ආලිඞ්ගිත්වා පමත්තං හුත්වා පබ්බතන්තෙ ඨිතං පිට්ඨිපස්සෙ ඨත්වා එකෙන හත්ථෙන ඛන්ධෙ ගහෙත්වා එකෙන පිට්ඨිකච්ඡාය ගහෙත්වා පබ්බතපපාතෙ ඛිපි. සො පබ්බතකුච්ඡියං පටිහතො ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං හුත්වා භූමියං පති. චොරපපාතමත්ථකෙ අධිවත්ථා දෙවතා තෙසං ද්වින්නම්පි කිරියං දිස්වා තස්සා ඉත්ථියා සාධුකාරං දත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘න හි සබ්බෙසු ඨානෙසු, පුරිසො හොති පණ්ඩිතො;
ඉත්ථීපි පණ්ඩිතා හොති, තත්ථ තත්ථ විචක්ඛණා’’ති. (අප. ථෙරී 2.3.31);

සාපි චොරං පපාතෙ ඛිපිත්වා චින්තෙසි – ‘‘සචාහං ගෙහං ගමිස්සාමි, ‘සාමිකො තෙ කුහි’න්ති පුච්ඡිස්සන්ති, සචාහං එවං පුට්ඨා ‘මාරිතො මෙ’ති වක්ඛාමි, ‘දුබ්බිනීතෙ සහස්සං දත්වා තං ආහරාපෙත්වා ඉදානි නං මාරෙසී’ති මං මුඛසත්තීහි විජ්ඣිස්සන්ති, ‘ආභරණත්ථාය සො මං මාරෙතුකාමො අහොසී’ති වුත්තෙපි න සද්දහිස්සන්ති, අලං මෙ ගෙහෙනා’’ති තත්ථෙවාභරණානි ඡඩ්ඩෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා අනුපුබ්බෙන විචරන්තී එකං පරිබ්බාජකානං අස්සමං පත්වා වන්දිත්වා ‘‘මය්හං, භන්තෙ, තුම්හාකං සන්තිකෙ පබ්බජ්ජං දෙථා’’ති ආහ. අථ නං පබ්බාජෙසුං. සා පබ්බජිත්වාව පුච්ඡි – ‘‘භන්තෙ, තුම්හාකං පබ්බජ්ජාය කිං උත්තම’’න්ති? ‘‘භද්දෙ, දසසු වා කසිණෙසු පරිකම්මං කත්වා ඣානං නිබ්බත්තෙතබ්බං , වාදසහස්සං වා උග්ගණ්හිතබ්බං, අයං අම්හාකං පබ්බජ්ජාය උත්තමත්ථො’’ති. ‘‘ඣානං තාව නිබ්බත්තෙතුං අහං න සක්ඛිස්සාමි, වාදසහස්සං පන උග්ගණ්හිස්සාමි, අය්යා’’ති. අථ නං තෙ වාදසහස්සං උග්ගණ්හාපෙත්වා ‘‘උග්ගහිතං තෙ සිප්පං, ඉදානි ත්වං ජම්බුදීපතලෙ විචරිත්වා අත්තනා සද්ධිං පඤ්හං කථෙතුං සමත්ථං ඔලොකෙහී’’ති තස්ස හත්ථෙ ජම්බුසාඛං දත්වා උය්යොජෙසුං – ‘‘ගච්ඡ, භද්දෙ, සචෙ කොචි ගිහිභූතො තයා සද්ධිං පඤ්හං කථෙතුං සක්කොති, තස්සෙව පාදපරිචාරිකා භවාහි, සචෙ පබ්බජිතො සක්කොති, තස්ස සන්තිකෙ පබ්බජාහී’’ති.

සා නාමෙන ජම්බුපරිබ්බාජිකා නාම හුත්වා තතො නික්ඛමිත්වා දිට්ඨෙ දිට්ඨෙ පඤ්හං පුච්ඡන්තී විචරති. තාය සද්ධිං කථෙතුං සමත්ථො නාම නාහොසි. ‘‘ඉතො ජම්බුපරිබ්බාජිකා ආගච්ඡතී’’ති සුත්වාව මනුස්සා පලායන්ති. සා ගාමං වා නිගමං වා භික්ඛාය පවිසන්තී ගාමද්වාරෙ වාලුකරාසිං කත්වා තත්ථ ජම්බුසාඛං ඨපෙත්වා ‘‘මයා සද්ධිං කථෙතුං සමත්ථො ජම්බුසාඛං මද්දතූ’’ති වත්වා ගාමං පාවිසි. තං ඨානං උපසඞ්කමිතුං සමත්ථො නාම නාහොසි. සාපි මිලාතාය ජම්බුසාඛාය අඤ්ඤං ජම්බුසාඛං ගණ්හාති, ඉමිනා නීහාරෙන විචරන්තී සාවත්ථිං පත්වා ගාමද්වාරෙ වාලුකරාසිං කත්වා ජම්බුසාඛං ඨපෙත්වා වුත්තනයෙනෙව වත්වා භික්ඛාය පාවිසි. සම්බහුලා ගාමදාරකා ජම්බුසාඛං පරිවාරෙත්වා අට්ඨංසු. තදා සාරිපුත්තත්ථෙරො පිණ්ඩාය චරිත්වා කතභත්තකිච්චො නගරා නික්ඛන්තො තෙ දාරකෙ ජම්බුසාඛං පරිවාරෙත්වා ඨිතෙ දිස්වා ‘‘කිං ඉද’’න්ති පුච්ඡි. දාරකා ථෙරස්ස තං පවත්තිං ආචික්ඛිංසු. ‘‘තෙන හි දාරකා ඉමං සාඛං මද්දථා’’ති. ‘‘භායාම, භන්තෙ’’ති . ‘‘අහං පඤ්හං කථෙස්සාමි, මද්දථ තුම්හෙ’’ති. තෙ ථෙරස්ස වචනෙන සඤ්ජාතුස්සාහා තථා කත්වා මද්දන්තා ජම්බුසාඛං උක්ඛිපිංසු. පරිබ්බාජිකා ආගන්ත්වා තෙ පරිභාසිත්වා ‘‘තුම්හෙහි සද්ධිං මම පඤ්හෙන කිච්චං නත්ථි, කස්මා මෙ සාඛං මද්දථා’’ති ආහ. ‘‘අය්යෙනම්හා මද්දාපිතා’’ති ආහංසු. ‘‘භන්තෙ, තුම්හෙහි මෙ සාඛා මද්දාපිතා’’ති? ‘‘ආම, භගිනී’’ති. ‘‘තෙන හි මයා සද්ධිං පඤ්හං කථෙථා’’ති. ‘‘සාධු කථෙස්සාමී’’ති.

සා වඩ්ඪමානකච්ඡායාය පඤ්හං පුච්ඡිතුං ථෙරස්ස සන්තිකං අගමාසි, සකලනගරං සඞ්ඛුභි. ‘‘ද්වින්නං පණ්ඩිතානං කථං සුණිස්සාමා’’ති නාගරා තාය සද්ධිංයෙව ගන්ත්වා ථෙරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. පරිබ්බාජිකා ථෙරං ආහ – ‘‘භන්තෙ, පුච්ඡාමි තෙ පඤ්හ’’න්ති. ‘‘පුච්ඡ, භගිනී’’ති. සා වාදසහස්සං පුච්ඡි, පුච්ඡිතං පුච්ඡිතං ථෙරො විස්සජ්ජෙසි. අථ නං ථෙරො ආහ – ‘‘එත්තකා එව තෙ පඤ්හා, අඤ්ඤෙපි අත්ථී’’ති? ‘‘එත්තකා එව, භන්තෙ’’ති. ‘‘තයා බහූ පඤ්හා පුට්ඨා, මයම්පි එකං පුච්ඡාම, විස්සජ්ජිස්සසි නො’’ති? ‘‘ජානමානා විස්සජ්ජිස්සාමි පුච්ඡථ, භන්තෙ’’ති. ථෙරො ‘‘එකං නාම කි’’න්ති (ඛු. පා. 4.1) පඤ්හං පුච්ඡි. සා ‘‘එවං නාමෙස විස්සජ්ජෙතබ්බො’’ති අජානන්තී ‘‘කිං නාමෙතං, භන්තෙ’’ති පුච්ඡි. ‘‘බුද්ධපඤ්හො නාම, භගිනී’’ති. ‘‘මය්හම්පි තං දෙථ, භන්තෙ’’ති. ‘‘සචෙ මාදිසා භවිස්සසි, දස්සාමී’’ති. ‘‘තෙන හි මං පබ්බාජෙථා’’ති. ථෙරො භික්ඛුනීනං ආචික්ඛිත්වා පබ්බාජෙසි. සා පබ්බජිත්වා ලද්ධූපසම්පදා කුණ්ඩලකෙසිත්ථෙරී නාම හුත්වා කතිපාහච්චයෙනෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි.

භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ‘‘කුණ්ඩලකෙසිත්ථෙරියා ධම්මස්සවනඤ්ච බහුං නත්ථි, පබ්බජිතකිච්චඤ්චස්සා මත්ථකං පත්තං, එකෙන කිර චොරෙන සද්ධිං මහාසඞ්ගාමං කත්වා ජිනිත්වා ආගතා’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ, ‘‘භික්ඛවෙ, මයා දෙසිතධම්මං ‘අප්පං වා බහුං වා’ති පමාණං මා ගණ්හථ, අනත්ථකං පදසතම්පි සෙය්යො න හොති,

ධම්මපදං පන එකම්පි සෙය්‍යොව. අවසෙසචොරෙ ජිනන්තස්ස ච ජයො නාම න හොති, අජ්ඣත්තිකකිලෙසචොරෙ ජිනන්තස්සෙව පන ජයො නාම හොතී''ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

102. ''යො ච ගාථාසතං භාසෙ, අනත්ථපදසංහිතා;
එකං ධම්මපදං සෙය්‍යො, යං සුත්වා උපසම්මති.

103. ''යො සහස්සං සහස්සෙන, සඞ්ගාමෙ මානුසෙ ජිනෙ;
එකඤ්ච ජෙය්‍යමත්තානං, ස වෙ සඞ්ගාමජුත්තමො''ති.

තත්ථ **ගාථාසතන්ති** යො ච පුග්ගලො සතපරිච්ඡෙදා බහූපි ගාථා භාසෙය්‍යාති අත්ථො. **අනත්ථපදසංහිතාති** ආකාසවණ්ණනාදිවසෙන අනත්ථකෙහි පදෙහි සංහිතා. **ධම්මපදන්ති** අත්ථසාධකං ඛන්ධාදිපටිසංයුත්තං, ''චත්තාරිමානි පරිබ්බාජකා ධම්මපදානි. කතමානි චත්තාරි? අනභිජ්ඣා පරිබ්බාජකා ධම්මපදං, අබ්‍යාපාදො පරිබ්බාජකා ධම්මපදං, සම්මාසති පරිබ්බාජකා ධම්මපදං , සම්මාසමාධි පරිබ්බාජකා ධම්මපද''න්ති (අ. නි. 4.30) එවං වුත්තෙසු චතූසු ධම්මපදෙසු එකම්පි ධම්මපදං **සෙය්‍යො. යො සහස්සං සහස්සෙනාති** යො එකො සඞ්ගාමයොධො සහස්සෙන ගුණිතං සහස්සං **මානුසෙ** එකස්මිං **සඞ්ගාමෙ** ජිනෙය්‍ය, දසමනුස්සසතසහස්සං ජිනිත්වා ජයං ආහරෙය්‍ය, අයම්පි සඞ්ගාමජිනතං උත්තමො පවරො නාම න හොති. **එකඤ්ච ජෙය්‍යමත්තානන්ති** යො රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානෙසු අජ්ඣත්තිකකම්මට්ඨානං සම්මසන්තො අත්තනො ලොභාදිකිලෙසජයෙන අත්තානං ජිනෙය්‍ය . **ස වෙ සඞ්ගාමජුත්තමොති** සො සඞ්ගාමජිනානං උත්තමො පවරො සඞ්ගාමසීසයොධොති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

කුණ්ඩලකෙසිත්ථෙරීවත්ථු තතියං.

4. අනත්ථපුච්ඡකබ්‍රාහ්මණවත්ථු

අත්තා හවෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අනත්ථපුච්ඡකං බ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර බ්‍රාහ්මණො ''කිං නු ඛො සම්මාසම්බුද්ධො අත්ථමෙව ජානාති, උදාහු අනත්ථම්පි, පුච්ඡිස්සාමි න''න්ති සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි – ''භන්තෙ, තුම්හෙ අත්ථමෙව ජානාථ මඤ්ඤෙ, නො අනත්ථ''න්ති? ''අත්ථඤ්චාහං, බ්‍රාහ්මණ, ජානාමි අනත්ථඤ්චා''ති. ''තෙන හි මෙ අනත්ථං කථෙථා''ති. අථස්ස සත්ථා ඉමං ගාථමාහ –

''උස්සූරසෙය්‍යං ආලස්‍යං, චණ්ඩික්කං දීඝසොණ්ඩියං;
එකස්සද්ධානගමනං පරදාරූපසෙවනං;
එතං බ්‍රාහ්මණ සෙවස්සු, අනත්ථං තෙ භවිස්සතී''ති.

තං සුත්වා බ්‍රාහ්මණො සාධුකාරමදාසි ''සාධු සාධු, ගණාචරිය, ගණජෙට්ඨක, තුම්හෙ අත්ථඤ්ච ජානාථ අනත්ථඤ්චා''ති . ''එවං ඛො, බ්‍රාහ්මණ, අත්ථානත්ථජානනකො නාම මයා සදිසො නත්ථී''ති. අථස්ස සත්ථා අජ්ඣාසයං උපධාරෙත්වා, ''බ්‍රාහ්මණ, කෙන කම්මෙන ජීවසී''ති පුච්ඡි. ''ජූතකම්මෙන, භො ගොතමා''ති. ''කිං පන තෙ ජයො හොති පරාජයො''ති . ''ජයොපි හොති පරාජයොපී''ති වුත්තෙ, ''බ්‍රාහ්මණ, අප්පමත්තකො එස, පරං ජිනන්තස්ස ජයො නාම න සෙය්‍යො. යො පන කිලෙසජයෙන අත්තානං ජිනාති, තස්ස ජයො සෙය්‍යො. න හි තං ජයං කොචි අපජයං කාතුං සක්කොතී''ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

104. ''අත්තා හවෙ ජිතං සෙය්‍යො, යා චායං ඉතරා පජා;
අත්තදන්තස්ස පොසස්ස, නිච්චං සඤ්ඤතචාරිනො.

105. ''නෙව දෙවො න ගන්ධබ්බො, න මාරො සහ බ්‍රහ්මුනා;
ජිතං අපජිතං කයිරා, තථාරූපස්ස ජන්තුනො''ති.

තත්ථ **හවෙති** නිපාතො. **ජිතන්ති** ලිඞ්ගවිපල්ලාසො, අත්තනො කිලෙසජයෙන අත්තා ජිතො සෙය්‍යොති අත්ථො. **යා චායං ඉතරා පජාති** යා පනායං අවසෙසා පජා ජූතෙන වා ධනහරණෙන වා සඞ්ගාමෙන වා බලාභිභවෙන වා ජිතා භවෙය්‍ය, තං ජිනන්තෙන යං ජිතං, න තං සෙය්‍යොති අත්ථො. කස්මා පන තදෙව ජිතං සෙය්‍යො, ඉදං න සෙය්‍යොති? යස්මා **අත්තදන්තස්ස…පෙ…. තථාරූපස්ස ජන්තුනොති**. ඉදං වුත්තං හොති – යස්මා හි ය්වායං නික්කිලෙසතාය අත්තදන්තො පොසො, තස්ස අත්තදන්තස්ස කායාදීහි නිච්චං සඤ්ඤතචාරිනො එවරූපස්ස ඉමෙහි කායසඤ්ඤමාදීහි සඤ්ඤතස්ස ජන්තුනො **දෙවො** වා **ගන්ධබ්බො** වා **මාරො** වා **බ්‍රහ්මුනා සහ** උට්ඨහිත්වා ''අහමස්ස ජිතං අපජිතං කරිස්සාමි, මග්ගභාවනාය පහීනෙ කිලෙසෙ පුන උප්පාදෙස්සාමී''ති ඝටෙන්තොපි වායමන්තොපි යථා ධනාදීහි පරාජිතො පක්ඛන්තරො හුත්වා ඉතරෙන ජිතං පුන ජිනන්තො අපජිතං කරෙය්‍ය, ''එවං අපජිතං කාතුං නෙව සක්කුණෙය්‍යා''ති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

අනත්ථපුච්ඡකබ්‍රාහ්මණවත්ථු චතුත්ථං.

5. සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස මාතුලබ්‍රාහ්මණවත්ථු

මාසෙ මාසෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස මාතුලබ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කථෙසි.

ථෙරො කිර තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ආහ – ‘‘කිං නු ඛො, බ්‍රාහ්මණ, කිඤ්චිදෙව කුසලං කරොසී’’ති? ‘‘කරොමි, භන්තෙ’’ති. ‘‘කිං කරොසී’’ති? ‘‘මාසෙ මාසෙ සහස්සපරිච්චාගෙන දානං දම්මී’’ති. ‘‘කස්ස දෙසී’’ති? ‘‘නිගණ්ඨානං, භන්තෙ’’ති. ‘‘කිං පත්ථයන්තො’’ති? ‘‘බ්‍රහ්මලොකං, භන්තෙ’’ති. ‘‘කිං පන බ්‍රහ්මලොකස්ස අයං මග්ගො’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති. ‘‘කො එවමාහා’’ති? ‘‘ආචරියෙහි මෙ කථිතං, භන්තෙ’’ති. ‘‘නො ත්වං බ්‍රහ්මලොකස්ස මග්ගං ජානාසි, නාපි තෙ ආචරියා, සත්ථාව එකො ජානාති, එහි, බ්‍රාහ්මණ, බ්‍රහ්මලොකස්ස තෙ මග්ගං කථාපෙස්සාමී’’ති තං ආදාය සත්ථු සන්තිකං නෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, අයං බ්‍රාහ්මණො එවමාහා’’ති, ‘‘තං පවත්තිං ආරොචෙත්වා සාධු වතස්ස බ්‍රහ්මලොකස්ස මග්ගං කථෙථා’’ති. සත්ථා ‘‘එවං කිර, බ්‍රාහ්මණා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ආම, භො ගොතමා’’ති වුත්තෙ, ‘‘බ්‍රාහ්මණ, තයා එවං දදමානෙන වස්සසතං දින්නදානතොපි මුහුත්තමත්තං පසන්නචිත්තෙන මම සාවකස්ස ඔලොකනං වා කටච්ඡුභික්ඛාමත්තදානං වා මහප්ඵලතර’’න්ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

106. ‘‘මාසෙ මාසෙ සහස්සෙන, යො යජෙථ සතං සමං;
එකඤ්ච භාවිතත්තානං, මුහුත්තමපි පූජයෙ;
සායෙව පූජනා සෙය්‍යො, යඤ්චෙ වස්සසතං හුත’’න්ති.

තත්ථ **සහස්සෙනාති** සහස්සපරිච්චාගෙන. **යො යජෙථ සතං සම**න්ති යො වස්සසතං මාසෙ මාසෙ සහස්සං පරිච්චජන්තො ලොකියමහාජනස්ස දානං දදෙය්‍ය, **එකඤ්ච භාවිතත්තාන**න්ති යො පන එකං සීලාදිගුණවිසෙසෙන වඩ්ඪිතඅත්තානං හෙට්ඨිමකොටියා සොතාපන්නං, උපරිමකොටියා ඛීණාසවං ඝරද්වාරං සම්පත්තං කටච්ඡුභික්ඛාදානවසෙන වා යාපනමත්තආහාරදානවසෙන වා ථූලසාටකදානමත්තෙන වා පූජෙය්‍ය. **යං** ඉතරෙන **වස්සසතං හුතං**. තතො **සායෙව පූජනා සෙය්‍යො**. සෙට්ඨො උත්තමොති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො බ්‍රාහ්මණො සොතාපත්තිඵලං පත්තො, අඤ්ඤෙපි බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස මාතුලබ්‍රාහ්මණවත්ථු පඤ්චමං.

6. සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස භාගිනෙය්‍යවත්ථු

යො ච වස්සසතං ජන්තූති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස භාගිනෙය්‍යං ආරබ්භ කථෙසි.

තම්පි හි ථෙරො උපසඞ්කමිත්වා ආහ – ‘‘කිං, බ්‍රාහ්මණ, කුසලං කරොසී’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති. ‘‘කිං කරොසී’’ති? ‘‘මාසෙ මාසෙ එකං එකං පසුං ඝාතෙත්වා අග්ගිං පරිචරාමී’’ති. ‘‘කිමත්ථං එවං කරොසී’’ති? ‘‘බ්‍රහ්මලොකමග්ගො කිරෙසො’’ති. ‘‘කෙනෙවං කථිත’’න්ති? ‘‘ආචරියෙහි මෙ, භන්තෙ’’ති. ‘‘නෙව ත්වං බ්‍රහ්මලොකස්ස මග්ගං ජානාසි, නාපි තෙ ආචරියා, එහි, සත්ථු සන්තිකං ගමිස්සාමා’’ති තං සත්ථු සන්තිකං නෙත්වා තං පවත්තිං ආරොචෙත්වා ‘‘ඉමස්ස, භන්තෙ, බ්‍රහ්මලොකස්ස මග්ගං කථෙථා’’ති ආහ. සත්ථා ‘‘එවං කිරා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘එවං, භො ගොතමා’’ති වුත්තෙ, ‘‘බ්‍රාහ්මණ, වස්සසතම්පි එවං අග්ගිං පරිචරන්තස්ස තව අග්ගිපාරිචරියා මම සාවකස්ස තඞ්ඛණමත්තං පූජම්පි න පාපුණාතී’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

107. ‘‘යො ච වස්සසතං ජන්තු, අග්ගිං පරිචරෙ වනෙ;
එකඤ්ච භාවිතත්තානං, මුහුත්තමපි පූජයෙ;
සායෙව පූජනා සෙය්‍යො, යඤ්චෙ වස්සසතං හුත’’න්ති.

තත්ථ **ජන්තූති** සත්තාධිවචනමෙතං. **අග්ගිං පරිචරෙ වනෙති** නිප්පපඤ්චභාවපත්ථනාය වනං පවිසිත්වාපි තත්ථ අග්ගිං පරිචරෙය්‍ය. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

දෙසනාවසානෙ සො බ්‍රාහ්මණො සොතාපත්තිඵලං පාපුණි, අඤ්ඤෙපි බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස භාගිනෙය්‍යවත්ථු ඡට්ඨං.

7. සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සහායකබ්‍රාහ්මණවත්ථු

යං කිඤ්චි යිට්ඨං වාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සහායකබ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කථෙසි.

තම්පි හි ථෙරො උපසඞ්කමිත්වා ''කිං, බ්‍රාහ්මණ, කිඤ්චි කුසලං කරොසී''ති පුච්ඡි. ''ආම, භන්තෙ''ති. ''කිං කරොසී''ති? ''යිට්ඨයාගං යජාමී''ති. ''තදා කිර තං යාගං මහාපරිච්චාගෙන යජ''න්ති. ඉතො පරං ථෙරො පුරිමනයෙනෙව පුච්ඡිත්වා තං සත්ථු සන්තිකං නෙත්වා තං පවත්තිං ආරොචෙත්වා ''ඉමස්ස, භන්තෙ, බ්‍රහ්මලොකස්ස මග්ගං කථෙථා''ති ආහ. සත්ථා, ''බ්‍රාහ්මණ, එවං කිරා''ති පුච්ඡිත්වා ''එවං, භො ගොතමා''ති වුත්තෙ, ''බ්‍රාහ්මණ, තයා සංවච්ඡරං යිට්ඨයාගං යජන්තෙන ලොකියමහාජනස්ස දින්නදානං පසන්නචිත්තෙන මම සාවකානං වන්දන්තානං උප්පන්නකුසලචෙතනාය චතුභාගමත්තම්පි න අග්ඝතී''ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

108. ''යං කිඤ්චි යිට්ඨං ව හුතං ව ලොකෙ,
සංවච්ඡරං යජෙථ පුඤ්ඤපෙක්ඛො;
සබ්බම්පි තං න චතුභාගමෙති,
අභිවාදනා උජ්ජුගතෙසු සෙය්‍යො''ති.

තත්ථ **යං කිඤ්චී**ති අනවසෙසපරියාදානවචනමෙතං. **යිට්ඨ**න්ති යෙභුය්‍යෙන මඞ්ගලකිරියාදිවසෙසු දින්නදානං. **හුත**න්ති අභිසඞ්ඛරිත්වා කතං පාහුනදානඤ්චෙව, කම්මඤ්ච ඵලඤ්ච සද්දහිත්වා කතදානඤ්ච. **සංවච්ඡරං යජෙථා**ති එකසංවච්ඡරං නිරන්තරමෙව වුත්තප්පකාරං දානං සකලචක්කවාළෙපි ලොකියමහාජනස්ස දදෙය්‍ය. **පුඤ්ඤපෙක්ඛො**ති පුඤ්ඤං ඉච්ඡන්තො. **උජ්ජුගතෙසූ**ති හෙට්ඨිමකොටියා සොතාපන්නෙසු උපරිමකොටියා ඛීණාසවෙසු. ඉදං වුත්තං හොති – ''එවරූපෙසු පසන්නචිත්තෙන සරීරං ඔනමිත්වා වන්දන්තස්ස කුසලචෙතනාය යං ඵලං, තතො චතුභාගම්පි සබ්බං තං දානං න අග්ඝති, තස්මා උජුගතෙසු අභිවාදනමෙව සෙය්‍යො''ති.

දෙසනාවසානෙ සො බ්‍රාහ්මණො සොතාපත්තිඵලං පත්තො, අඤ්ඤෙපි බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සහායකබ්‍රාහ්මණවත්ථු සත්තමං.

8. ආයුවඩ්ඪනකුමාරවත්ථු

අභිවාදනසීලිස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා දීඝලඞ්ඝිකං නිස්සාය අරඤ්ඤකුටියං විහරන්තො දීඝායුකුමාරං ආරබ්භ කථෙසි.

දීඝලඞ්ඝිකනගරවාසිනො කිර ද්වෙ බ්‍රාහ්මණා බාහිරකපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා අට්ඨචත්තාලීස වස්සානි තපචරණං කරිංසු. තෙසු එකො ''පවෙණි මෙ නස්සිස්සති, විබ්භමිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා අත්තනා කතං තපං පරෙසං වික්කිණිත්වා ගොසතෙන චෙව කහාපණසතෙන ච සද්ධිං භරියං ලභිත්වා කුටුම්බං සණ්ඨපෙසි. අථස්ස භරියා පුත්තං විජායි. ඉතරො පනස්ස සහායකො පවාසං ගන්ත්වා පුනදෙව තං නගරං පච්චාගමි. සො තස්ස ආගතභාවං සුත්වා පුත්තදාරං ආදාය සහායකස්ස දස්සනත්ථාය අගමාසි. ගන්ත්වා පුත්තං මාතු හත්ථෙ දත්වා සයං තාව වන්දි, මාතාපි පුත්තං පිතු හත්ථෙ දත්වා වන්දි. සො ''දීඝායුකා හොථා''ති ආහ, පුත්තෙ පන වන්දාපිතෙ තුණ්හී අහොසි. අථ නං ''කස්මා, භන්තෙ, අම්හෙහි වන්දිතෙ 'දීඝායුකා හොථා'ති වත්වා ඉමස්ස වන්දනකාලෙ කිඤ්චි න වදෙථා''ති ආහ. ''ඉමස්සෙකො අන්තරායො අත්ථි, බ්‍රාහ්මණා''ති. ''කිත්තකං ජීවිස්සති, භන්තෙ''ති? ''සත්තාහං, බ්‍රාහ්මණා''ති. ''පටිබාහනකාරණං අත්ථි, භන්තෙ''ති? ''නාහං පටිබාහනකාරණං ජානාමී''ති. ''කො පන ජානෙය්‍ය, භන්තෙ''ති? ''සමණො ගොතමො ජානෙය්‍ය, තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පුච්ඡාහී''ති. ''තත්ථ ගච්ඡන්තො තපපරිහානිතො භායාමී''ති. ''සචෙ තෙ පුත්තසිනෙහො අත්ථි, තපපරිහානිං අචින්තෙත්වා තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පුච්ඡාහී''ති.

සො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සයං තාව වන්දි. සත්ථා ''දීඝායුකො හොහී''ති ආහ, පජාපතියා වන්දනකාලෙපි තස්සා තථෙව වත්වා පුත්තස්ස වන්දාපනකාලෙ තුණ්හී අහොසි. සො පුරිමනයෙනෙව සත්ථාරං පුච්ඡි, සත්ථාපි තථෙව බ්‍යාකාසි. සො කිර බ්‍රාහ්මණො සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං අපටිවිජ්ඣිත්වාව අත්තනො මන්තං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සංසන්දෙසි, පටිබාහනූපායං පන න ජානාති. බ්‍රාහ්මණො සත්ථාරං පුච්ඡි – ''අත්ථි පන, භන්තෙ, පටිබාහනූපායො''ති? ''භවෙය්‍ය, බ්‍රාහ්මණා''ති. ''කිං භවෙය්‍යා''ති? ''සචෙ ත්වං අත්තනො ගෙහද්වාරෙ මණ්ඩපං කාරෙත්වා තස්ස මජ්ඣෙ පීඨිකං කාරෙත්වා තං පරික්ඛිපන්තො අට්ඨ වා සොළස වා ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා තෙසු මම සාවකෙ නිසීදාපෙත්වා සත්තාහං නිරන්තරං පරිත්තං කාතුං සක්කුණෙය්‍යාසි, එවමස්ස අන්තරායො නස්සෙය්‍යා''ති. ''භො ගොතම, මයා මණ්ඩපාදීනි සක්කා කාතුං, තුම්හාකං පන සාවකෙ කථං ලච්ඡාමී''ති? ''තයා එත්තකෙ කතෙ අහං මම සාවකෙ පහිණිස්සාමී''ති. ''සාධු, භො ගොතමා''ති සො අත්තනො ගෙහද්වාරෙ සබ්බං කිච්චං නිට්ඨාපෙත්වා සත්ථු සන්තිකං අගමාසි. සත්ථා භික්ඛූ පහිණි, තෙ ගන්ත්වා තත්ථ නිසීදිංසු, දාරකම්පි පීඨිකායං නිපජ්ජාපෙසුං, භික්ඛූ සත්තරත්තින්දිවං නිරන්තරං පරිත්තං භණිංසු, සත්තමෙ දිවසෙ සායං සත්ථා ආගච්ඡි. තස්මිං ආගතෙ සබ්බචක්කවාළදෙවතා

සන්නිපතිංසු. එකො පන අවරුද්ධකො නාම යක්ඛො ද්වාදස සංවච්ඡරානි වෙස්සවණං උපට්ඨහිත්වා තස්ස සන්තිකා වරං ලභන්තො ‘‘ඉතො සත්තමෙ දිවසෙ ඉමං දාරකං ගණ්හෙය්‍යාසී’’ති ලභි. තස්මා සොපි ආගන්ත්වා අට්ඨාසි.

සත්ථරි පන තත්ථ ගතෙ මහෙසක්ඛාසු දෙවතාසු සන්නිපතිතාසු අප්පෙසක්ඛා දෙවතා ඔසක්කිත්වා ඔසක්කිත්වා ඔකාසං අලභමානා ද්වාදස යොජනානි පටික්කමිංසු. අවරුද්ධකොපි තථෙව පටික්කමි, සත්ථාපි සබ්බරත්තිං පරිත්තමකාසි. සත්තාහෙ වීතිවත්තෙ අවරුද්ධකො දාරකං න ලභි. අට්ඨමෙ පන දිවසෙ අරුණෙ උග්ගතමත්තෙ දාරකං ආනෙත්වා සත්ථාරං වන්දාපෙසුං. සත්ථා ‘‘දීඝායුකො හොහී’’ති ආහ. ‘‘කීවචිරං පන, භො ගොතම, දාරකො ඨස්සතී’’ති? ‘‘වීසවස්සසතං, බ්‍රාහ්මණා’’ති. අථස්ස ‘‘ආයුවඩ්ඪනකුමාරො’’ති නාමං කරිංසු. සො වුද්ධිමන්වාය පඤ්චහි උපාසකසතෙහි පරිවුතො විචරි. අථෙකදිවසං ධම්මසභායං භික්ඛූ කථං සමුට්ඨාපෙසුං ‘‘පස්සථාවුසො, ආයුවඩ්ඪනකුමාරෙන කිර සත්තමෙ දිවසෙ මරිතබ්බං අභවිස්ස, සො ඉදානි වීසවස්සසතට්ඨායී හුත්වා පඤ්චහි උපාසකසතෙහි පරිවුතො විචරති, අත්ථි මඤ්ඤෙ ඉමෙසං සත්තානං ආයුවඩ්ඪනකාරණ’’න්ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ, ‘‘භික්ඛවෙ, න කෙවලං ආයුවඩ්ඪනමෙව, ඉමෙ පන සත්තා ගුණවන්තෙ වන්දන්තා අභිවාදෙන්තා චතූහි කාරණෙහි වඩ්ඪන්ති, පරිස්සයතො මුච්චන්ති, යාවතායුකමෙව තිට්ඨන්තී’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

109. ‘‘අභිවාදනසීලිස්ස , නිච්චං වුඩ්ඪාපචායිනො;
චත්තාරො ධම්මා වඩ්ඪන්ති, ආයු වණ්ණො සුඛං බල’’න්ති.

තත්ථ **අභිවාදනසීලිස්සාති** වන්දනසීලිස්ස, අභිණ්හං වන්දනකිච්චපසුතස්සාති අත්ථො. **වුඩ්ඪාපචායිනොති** ගිහිස්ස වා තදහුපබ්බජිතෙ දහරසාමණෙරෙපි, පබ්බජිතස්ස වා පන පබ්බජ්ජාය වා උපසම්පදාය වා වුඩ්ඪතරෙ ගුණවුඩ්ඪෙ අපචායමානස්ස, අභිවාදනෙන වා **නිච්චං** පූජෙන්තස්සාති අත්ථො. **චත්තාරො ධම්මා වඩ්ඪන්තීති** ආයුම්හි වඩ්ඪමානෙ යත්තකං කාලං තං වඩ්ඪති, තත්තකං ඉතරෙපි වඩ්ඪන්තියෙව. යෙන හි පඤ්ඤාසවස්සආයුසංවත්තනිකං කුසලං කතං, පඤ්චවීසතිවස්සකාලෙ චස්ස ජීවිතන්තරායො උප්පජ්ජෙය්‍ය, සො අභිවාදනසීලතාය පටිප්පස්සම්භති, සො යාවතායුකමෙව තිට්ඨති, වණ්ණාදයොපිස්ස ආයුනාව සද්ධිං වඩ්ඪන්ති. ඉතො උත්තරිපි එසෙව නයො. අනන්තරායෙන පවත්තස්සායුනො වඩ්ඪනං නාම නත්ථි.

දෙසනාවසානෙ ආයුවඩ්ඪනකුමාරො පඤ්චහි උපාසකසතෙහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, අඤ්ඤෙපි බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ආයුවඩ්ඪනකුමාරවත්ථු අට්ඨමං.

9. සංකිච්චසාමණෙරවත්ථු

යො ච වස්සසතං ජීවෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සංකිච්චසාමණෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිර තිංසමත්තා කුලපුත්තා සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා සාසනෙ උරං දත්වා පබ්බජිංසු. තෙ උපසම්පදාය පඤ්චවස්සා හුත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ගන්ථධුරං විපස්සනාධුරන්ති ද්වෙ ධුරානීති සුත්වා ‘‘මයං මහල්ලකකාලෙ පබ්බජිතා’’ති ගන්ථධුරෙ උස්සාහං අකත්වා විපස්සනාධුරං පූරෙතුකාමා යාව අරහත්තා කම්මට්ඨානං කථාපෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, එකං අරඤ්ඤායතනං ගමිස්සාමා’’ති සත්ථාරං ආපුච්ඡිංසු. සත්ථා ‘‘කතරං ඨානං ගමිස්සථා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘අසුකං නාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘තත්ථ තෙසං එකං විඝාසාදං නිස්සාය භයං උප්පජ්ජිස්සති, තඤ්ච පන සංකිච්චසාමණෙරෙ ගතෙ වූපසමිස්සති, අථ නෙසං පබ්බජිතකිච්චං පාරිපූරිං ගමිස්සතී’’ති අඤ්ඤාසි.

සංකිච්චසාමණෙරො නාම සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සාමණෙරො සත්තවස්සිකො ජාතියා. තස්ස කිර මාතා සාවත්ථියං අඩ්ඪකුලස්ස ධීතා. සා තස්මිං කුච්ඡිගතෙ එකෙන බ්‍යාධිනා තඞ්ඛණඤ්ඤෙව කාලමකාසි. තස්සා ඣාපියමානාය ඨපෙත්වා ගබ්භමංසං සෙසං ඣායි. අථස්සා ගබ්භමංසං චිතකතො ඔතාරෙත්වා ද්වීසු තීසු ඨානෙසු සූලෙහි විජ්ඣිංසු. සූලකොටි දාරකස්ස අක්ඛිකොටිං පහරි. එවං ගබ්භමංසං විජ්ඣිත්වා අඞ්ගාරරාසිම්හි ඛිපිත්වා අඞ්ගාරෙහෙව පටිච්ඡාදෙත්වා පක්කමිංසු. ගබ්භමංසං ඣායි, අඞ්ගාරමත්ථකෙ පන සුවණ්ණබිම්බසදිසො දාරකො පදුමගබ්භෙ නිපන්නො විය අහොසි. පච්ඡිමභවිකස්ස සත්තස්ස හි සිනෙරුනා ඔත්ථරියමානස්සපි අරහත්තං අප්පත්වා ජීවිතක්ඛයො නාම නත්ථි. පුනදිවසෙ ‘‘චිතකං නිබ්බාපෙස්සාමා’’ති ආගතා තථානිපන්නං දාරකං දිස්වා අච්ඡරියබ්භුතචිත්තජාතා ‘‘කථඤ්හි නාම එත්තකෙසු දාරූසු ඛීයමානෙසු සකලසරීරෙ ඣාපියමානෙ දාරකො න ඣායි, කිං නු ඛො භවිස්සතී’’ති දාරකං ආදාය අන්තොගාමං ගන්ත්වා නෙමිත්තකෙ පුච්ඡිංසු. නෙමිත්තකා ‘‘සචෙ අයං දාරකො අගාරං අජ්ඣාවසිස්සති, යාව සත්තමා කුලපරිවට්ටා ඤාතකා දුග්ගතා භවිස්සන්ති? සචෙ පබ්බජිස්සති, පඤ්චහි සමණසතෙහි පරිවුතො විචරිස්සතී’’ති ආහංසු. තස්ස සඞ්කුනා අක්ඛිකොටියා භින්නත්තා **සංකිච්චො**ති නාමං කරිංසු. සො අපරෙන සමයෙන සංකිච්චොති පඤ්ඤායි. අථ නං ඤාතකා ‘‘හොතු, වඩ්ඪිතකාලෙ අම්හාකං අය්‍යස්ස සාරිපුත්තස්ස සන්තිකෙ පබ්බාජෙස්සාමා’’ති පොසිංසු. සො සත්තවස්සිකකාලෙ ‘‘තව මාතුකුච්ඡියං වසනකාලෙ මාතා තෙ කාලමකාසි, තස්සා සරීරෙ ඣාපියමානෙපි ත්වං න ඣායී’’ති කුමාරකානං කථං සුත්වා ‘‘අහං කිර එවරූපා භයා මුත්තො, කිං මෙ ඝරාවාසෙන, පබ්බජිස්සාමී’’ති ඤාතකානං ආරොචෙසි. තෙ ‘‘සාධු, තාතා’’ති සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සන්තිකං නෙත්වා,

''භන්තෙ, ඉමං පබ්බාජෙථා''ති අදංසු. ථෙරො තචපඤ්චකකම්මට්ඨානං දත්වා පබ්බාජෙසි. සො ඛුරග්ගෙයෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. අයං සංකිච්චසාමණෙරො නාම.

සත්ථා ''එතස්මිං ගතෙ තං භයං වූපසමිස්සති, අථ නෙසං පබ්බජිතකිච්චං පාරිපූරිං ගමිස්සතී''ති ඤත්වා, ''භික්ඛවෙ, තුම්හාකං ජෙට්ඨභාතිකං සාරිපුත්තත්ථෙරං ඔලොකෙත්වා ගච්ඡථා''ති ආහ. තෙ ''සාධූ''ති වත්වා ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ''කිං, ආවුසො''ති වුත්තෙ මයං සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසිතුකාමා හුත්වා ආපුච්ඡිම්හා, අථ නො සත්ථා එවමාහ – ''තුම්හාකං ජෙට්ඨභාතිකං ඔලොකෙත්වා ගච්ඡථා''ති? ''තෙනම්හා ඉධාගතා''ති. ථෙරො ''සත්ථාරා ඉමෙ එකං කාරණං දිස්වා ඉධ පහිතා භවිස්සන්ති, කිං නු ඛො එත''න්ති ආවජ්ජෙන්තො තමත්ථං ඤත්වා ආහ – ''අත්ථි පන වො, ආවුසො, සාමණෙරො''ති? ''නත්ථි, ආවුසො''ති. ''සචෙ නත්ථි, ඉමං සංකිච්චසාමණෙරං ගහෙත්වා ගච්ඡථා''ති. ''අලං, ආවුසො, සාමණෙරං නිස්සාය නො පලිබොධො භවිස්සති, කිං අරඤ්ඤෙ වසන්තානං සාමණෙරෙනා''ති? ''නාවුසො , ඉමං නිස්සාය තුම්හාකං පලිබොධො, අපිච ඛො පන තුම්හෙ නිස්සාය ඉමස්ස පලිබොධො භවිස්සති. සත්ථාපි තුම්හෙ මම සන්තිකං පහිණන්තො තුම්හෙහි සද්ධිං සාමණෙරස්ස පහිණනං පච්චාසීසන්තො පහිණි, ඉමං ගහෙත්වා ගච්ඡථා''ති. තෙ ''සාධූ''ති අධිවාසෙත්වා සාමණෙරෙන සද්ධිං එකතිංස ජනා ථෙරං අපලොකෙත්වා විහාරා නික්ඛම්ම චාරිකං චරන්තා වීසයොජනසතමත්ථකෙ එකං සහස්සකුලං ගාමං පාපුණිංසු.

මනුස්සා තෙ දිස්වා පසන්නචිත්තා සක්කච්චං පරිවිසිත්වා, ''භන්තෙ, කත්ථ ගමිස්සථා''ති පුච්ඡිත්වා ''යථාඵාසුකට්ඨානං, ආවුසො''ති වුත්තෙ පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා ''මයං, භන්තෙ, අයොසු ඉමං ඨානං නිස්සාය අන්තොවස්සං වසන්තෙසු පඤ්චසීලං සමාදාය උපොසථකම්මං කරිස්සාමා''ති යාචිංසු. ථෙරා අධිවාසෙසුං. අථ නෙසං මනුස්සා රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානචඞ්කමනපණ්ණසාලායො සංවිදහිත්වා ''අජ්ජ මයං, ස්වෙ මය''න්ති උස්සාහජාතා උපට්ඨානමකංසු. ථෙරා වස්සූපනායිකදිවසෙ කතිකවත්තං කරිංසු, ''ආවුසො, අම්හෙහි ධරමානකබුද්ධස්ස සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහිතං, න ඛො පන සක්කා අඤ්ඤත්‍ර පටිපත්තිසම්පදාය බුද්ධෙ ආරාධෙතුං, අම්හාකඤ්ච අපායද්වාරානි විවටානෙව, තස්මා අඤ්ඤත්‍ර පාතො භික්ඛාචාරවෙලං, සායං ථෙරුපට්ඨානවෙලඤ්ච සෙසකාලෙ ද්වෙ එකට්ඨානෙ න භවිස්සාම, යස්ස අඵාසුකං භවිස්සති, තෙන ඝණ්ඩියා පහටාය තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා භෙසජ්ජං කරිස්සාම, ඉතො අඤ්ඤස්මිං රත්තිභාගෙ වා දිවසභාගෙ වා අප්පමත්තා කම්මට්ඨානමනුයුඤ්ජිස්සාමා''ති.

තෙසු එවං කතිකං කත්වා විහරන්තෙසු එකො දුග්ගතපුරිසො ධීතරං උපනිස්සාය ජීවන්තො තස්මිං ඨානෙ දුබ්භික්ඛෙ උප්පන්නෙ අපරං ධීතරං උපනිස්සාය ජීවිතුකාමො මග්ගං පටිපජ්ජි. ථෙරාපි ගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා වසනට්ඨානං ආගච්ඡන්තා අන්තරාමග්ගෙ එකිස්සා නදියා න්හත්වා වාලුකපුලිනෙ නිසීදිත්වා භත්තකිච්චං කරිංසු. තස්මිං ඛණෙ සො පුරිසො තං ඨානං පත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. අථ නං ථෙරා ''කහං ගච්ඡසී''ති පුච්ඡිංසු. සො තමත්ථං ආරොචෙසි. ථෙරා තස්මිං කාරුඤ්ඤං උප්පාදෙත්වා, ''උපාසක, අතිවිය ඡාතොසි, ගච්ඡ, පණ්ණං ආහර, එකමෙකං තෙ භත්තපිණ්ඩං දස්සාමා''ති වත්වා තෙන පණ්ණෙ ආහටෙ අත්තනා අත්තනා භුඤ්ජනනියාමෙනෙව සූපබ්‍යඤ්ජනෙහි සන්නහිත්වා එකමෙකං පිණ්ඩං අදංසු. එතදෙව කිර වත්තං, යං භොජනකාලෙ ආගතස්ස භත්තං දදමානෙන භික්ඛුනා අග්ගභත්තං අදත්වා අත්තනා භුඤ්ජනනියාමෙනෙව ථොකං වා බහුං වා දාතබ්බං. තස්මා තෙපි තථා අදංසු. සො කතභත්තකිච්චො ථෙරෙ වන්දිත්වා පුච්ඡි – ''කිං, භන්තෙ, අය්‍යා, කෙනචි නිමන්තිතා''ති? ''නත්ථි, උපාසක, නිමන්තනං, මනුස්සා දෙවසිකං එවරූපමෙව ආහාරං දෙන්තී''ති. සො චින්තෙසි – ''මයං නිච්චකාලං උට්ඨාය සමුට්ඨාය කම්මං කරොන්තාපි එවරූපං ආහාරං ලද්ධුං න සක්කොම, කිං මෙ අඤ්ඤත්ථ ගතෙන, ඉමෙසං සන්තිකෙයෙව ජීවිස්සාමී''ති. අථ නෙ ආහ – ''අහං වත්තපටිවත්තං කත්වා අය්‍යානං සන්තිකෙ වසිතුං ඉච්ඡාමී''ති. ''සාධු, උපාසකා''ති. සො තෙහි සද්ධිං තෙසං වසනට්ඨානං ගන්ත්වා සාධුකං වත්තපටිවත්තං කරොන්තො භික්ඛූ අතිවිය ආරාධෙත්වා ද්වෙමාසච්චයෙන ධීතරං දට්ඨුකාමො හුත්වා ''සචෙ, අයො, ආපුච්ඡිස්සාමි, න මං විස්සජ්ජිස්සන්ති, අනාපුච්ඡා ගමිස්සාමී''ති තෙසං අනාචික්ඛිත්වාව නික්ඛමි. එත්තකමෙව කිරස්ස ඔළාරිකං ඛලිතං අහොසි, යං භික්ඛූනං අනාරොචෙත්වා පක්කාමි.

තස්ස පන ගමනමග්ගෙ එකා අටවී අත්ථි. තත්ථ පඤ්චසතානං චොරානං ''යො ඉමං අටවිං පවිසති, තං මාරෙත්වා තස්ස මංසලොහිතෙන තුය්හං බලිකම්මං කරිස්සාමා''ති දෙවතාය ආයාචනං කත්වා වසන්තානං සත්තමො දිවසො හොති. තස්මා සත්තමෙ දිවසෙ චොරජෙට්ඨකො රුක්ඛං ආරුය්හ ඔලොකෙන්තො තං ආගච්ඡන්තං දිස්වා චොරානං සඤ්ඤමදාසි. තෙ තස්ස අටවිමජ්ඣං පවිට්ඨභාවං ඤත්වා පරික්ඛිපිත්වා තං ගණ්හිත්වා ගාළ්හබන්ධනං කත්වා අරණිසහිතෙන අග්ගිං නිබ්බත්තෙත්වා දාරූනි සඞ්කඩ්ඪිත්වා මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං කත්වා සූලානි තච්ඡිංසු. සො තෙසං තං කිරියං දිස්වා, ''සාමි, ඉමස්මිං ඨානෙ නෙව සූකරා, න මිගාදයො දිස්සන්ති, කිං කාරණා ඉදං කරොථා''ති පුච්ඡි. ''තං මාරෙත්වා තව මංසලොහිතෙන දෙවතාය බලිකම්මං කරිස්සාමා''ති. සො මරණභයතජ්ජිතො භික්ඛූනං තං උපකාරං අචින්තෙත්වා කෙවලං අත්තනො ජීවිතමෙව රක්ඛමානො එවමාහ – ''සාමි, අහං විඝාසාදො, උච්ඡිට්ඨභත්තං භුඤ්ජිත්වා වඩ්ඪිතො, විඝාසාදො නාම කාළකණ්ණිකො, අය්‍යා පන යතො තතො නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතාපි ඛත්තියාව, අසුකස්මිං ඨානෙ එකතිංස භික්ඛූ වසන්ති, තෙ මාරෙත්වා බලිකම්මං කරොථ, අතිවිය වො දෙවතා තුස්සිස්සතී''ති. තං සුත්වා චොරා ''භද්දකං එස වදෙති, කිං ඉමිනා කාළකණ්ණිනා, ඛත්තියෙ මාරෙත්වා බලිකම්මං කරිස්සාමා''ති චින්තෙත්වා ''එහි, නෙසං වසනට්ඨානං දස්සෙහී''ති තමෙව මග්ගදෙසකං කත්වා තං ඨානං පත්වා විහාරමජ්ඣෙ භික්ඛූ අදිස්වා ''කහං භික්ඛූ''ති නං පුච්ඡිංසු. සො ද්වෙ මාසෙ වසිතත්තා තෙසං කතිකවත්තං ජානන්තො එවමාහ –

‘‘අත්තනො දිවාට්ඨානරත්තිට්ඨානෙසු නිසින්නා, එතං සණ්ඩිං පහරථ, සණ්ඩිසද්දෙන සන්නිපතිස්සන්තී’’ති. චොරජෙට්ඨකො සණ්ඩිං පහරි.

භික්ඛූ සණ්ඩිසද්දං සුත්වා ‘‘අකාලෙ සණ්ඩි පහටා, කස්සචි අඵාසුකං භවිස්සතී’’ති ආගන්ත්වා විහාරමජ්ඣෙ පටිපාටියා පඤ්ඤත්තෙසු පාසාණඵලකෙසු නිසීදිංසු. සඞ්ඝත්ථෙරො චොරෙ ඔලොකෙත්වා පුච්ඡි – ‘‘උපාසකා කෙනායං සණ්ඩි පහටා’’ති? චොරජෙට්ඨකො ආහ – ‘‘මයා, භන්තෙ’’ති. ‘‘කිං කාරණා’’ති? ‘‘අම්හෙහි අටවිදෙවතාය ආයාචිතං අත්ථි, තස්සා බලිකම්මකරණත්ථාය එකං භික්ඛුං ගහෙත්වා ගමිස්සාමා’’ති. තං සුත්වා මහාථෙරො භික්ඛූ ආහ – ‘‘ආවුසො, භාතිකානං උප්පන්නකිච්චං නාම ජෙට්ඨභාතිකෙන නිත්ථරිතබ්බං, අහං අත්තනො ජීවිතං තුම්හාකං පරිච්චජිත්වා ඉමෙහි සද්ධිං ගමිස්සාමි, මා සබ්බෙසං අන්තරායො හොතු, අප්පමත්තා සමණධම්මං කරොථා’’ති. අනුථෙරො ආහ – ‘‘භන්තෙ, ජෙට්ඨභාතු කිච්චං නාම කනිට්ඨස්ස භාරො, අහං ගමිස්සාමි, තුම්හෙ අප්පමත්තා හොථා’’ති. ඉමිනා උපායෙන ‘‘අහමෙව අහමෙවා’’ති වත්වා පටිපාටියා තිංසපි ජනා උට්ඨහිංසු, එවං තෙ නෙව එකිස්සා මාතුයා පුත්තා, න එකස්ස පිතුනො, නාපි වීතරාගා, අථ ච පන අවසෙසානං අත්ථාය පටිපාටියා ජීවිතං පරිච්චජිංසු. තෙසු එකොපි ‘‘ත්වං යාහී’’ති වත්තුං සමත්ථො නාම නාහොසි.

සංකිච්චසාමණෙරො තෙසං කථං සුත්වා, ‘‘භන්තෙ, තුම්හෙ තිට්ඨථ , අහං තුම්හාකං ජීවිතං පරිච්චජිත්වා ගමිස්සාමී’’ති ආහ. තෙ ආහංසු – ‘‘ආවුසො, මයං සබ්බෙ එකතො මාරියමානාපි තං එකකං න විස්සජ්ජෙස්සාමා’’ති. ‘‘කිං කාරණා, භන්තෙ’’ති? ‘‘‘ආවුසො, ත්වං ධම්මසෙනාපතිසාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සාමණෙරො, සචෙ තං විස්සජ්ජෙස්සාම, සාමණෙරං මෙ ආදාය ගන්ත්වා චොරානං නියාදිංසූ’ති ථෙරො නො ගරහිස්සති, තං නින්දං නිත්ථරිතුං න සක්ඛිස්සාම, තෙන තං න විස්සජ්ජෙස්සාමා’’ති. ‘‘භන්තෙ, සම්මාසම්බුද්ධො තුම්හෙ මම උපජ්ඣායස්ස සන්තිකං පහිණන්තොපි, මම උපජ්ඣායො මං තුම්හෙහි සද්ධිං පහිණන්තොපි ඉදමෙව කාරණං දිස්වා පහිණි, තිට්ඨථ තුම්හෙ, අහමෙව ගමිස්සාමී’’ති සො තිංස භික්ඛූ වන්දිත්වා ‘‘සචෙ, භන්තෙ, මෙ දොසො අත්ථි, ඛමථා’’ති වත්වා නික්ඛමි. තදා භික්ඛූනං මහාසංවෙගො උප්පජ්ජි, අක්ඛීනි අස්සුපුණ්ණානි හදයමංසං පවෙධි. මහාථෙරො චොරෙ ආහ – ‘‘උපාසකා අයං දහරකො තුම්හෙ අග්ගිං කරොන්තෙ, සූලානි තච්ඡන්තෙ, පණ්ණානි අත්ථරන්තෙ දිස්වා භායිස්සති, ඉමං එකමන්තෙ ඨපෙත්වා තානි කිච්චානි කරෙය්‍යාථා’’ති. චොරා සාමණෙරං ආදාය ගන්ත්වා එකමන්තෙ ඨපෙත්වා සබ්බකිච්චානි කරිංසු.

කිච්චපරියොසානෙ චොරජෙට්ඨකො අසිං අබ්බාහිත්වා සාමණෙරං උපසඞ්කමි. සාමණෙරො නිසීදමානො ඣානං සමාපජ්ජිත්වාව නිසීදි. චොරජෙට්ඨකො අසිං පරිවත්තෙත්වා සාමණෙරස්ස ඛන්ධෙ පාතෙසි, අසි නමිත්වා ධාරාය ධාරං පහරි, සො ‘‘න සම්මා පහරි’’න්ති මඤ්ඤමානො පුන තං උජුකං කත්වා පහරි. අසි තාලපණ්ණං විය වෙඨයමානො ථරුමූලං අගමාසි. සාමණෙරඤ්හි තස්මිං කාලෙ සිනෙරුනා අවත්ථරන්තොපි මාරෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථි, පගෙව අසිනා. තං පාටිහාරියං දිස්වා චොරජෙට්ඨකො චින්තෙසි – ‘‘පුබ්බෙ මෙ අසි සිලාථම්භං වා ඛදිරඛාණුං වා කළීරං විය ඡින්දති, ඉදානි එකවාරං නමි, එකවාරං තාලපත්තවෙඨකො විය ජාතො. අයං නාම අසි අචෙතනා හුත්වාපි ඉමස්ස ගුණං ජානාති, අහං සචෙතනොපි න ජානාමී’’ති. සො අසිං භූමියං ඛිපිත්වා තස්ස පාදමූලෙ උරෙන නිපජ්ජිත්වා, ‘‘භන්තෙ, මයං ධනකාරණා අටවිං පවිට්ඨාම්හා, අම්හෙ දූරතොව දිස්වා සහස්සමත්තාපි මනුස්සා පවෙධන්ති, ද්වෙ තිස්සො කථා කථෙතුං න සක්කොන්ති. තව පන සන්තාසමත්තම්පි නත්ථි, උක්කාමුඛෙ සුවණ්ණං විය සුපුප්ඵිතකණිකාරං විය ච තෙ මුඛං විරොචති, කිං නු ඛො කාරණ’’න්ති පුච්ඡන්තො ඉමං ගාථමාහ –

‘‘තස්ස තෙ නත්ථි භීතත්තං, භියොයා වණ්ණො පසීදති;
කස්මා න පරිදෙවෙසි, එවරූපෙ මහබ්භයෙ’’ති. (ථෙරගා. 706);

සාමණෙරො ඣානා වුට්ඨාය තස්ස ධම්මං දෙසෙන්තො, ‘‘ආවුසො ගාමණි, ඛීණාසවස්ස අත්තභාවො නාම සීසෙ ඨපිතභාරො විය හොති, සො තස්මිං භිජ්ජන්තෙ වා නස්සන්තෙ වා තුස්සතෙව, න භායතී’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

‘‘නත්ථි චෙතසිකං දුක්ඛං, අනපෙක්ඛස්ස ගාමණි;
අතික්කන්තා භයා සබ්බෙ, ඛීණසංයොජනස්ස වෙ.

‘‘ඛීණාය භවනෙත්තියා, දිට්ඨෙ ධම්මෙ යථාතථෙ;
න භයං මරණෙ හොති, භාරනික්ඛෙපනෙ යථා’’ති. (ථෙරගා. 707-708);

සො තස්ස කථං සුත්වා පඤ්ච චොරසතානි ඔලොකෙත්වා ආහ – ‘‘තුම්හෙ කිං කරිස්සථා’’ති? ‘‘තුම්හෙ පන, සාමී’’ති. ‘‘මම තාව, භො, ‘එවරූපං පාටිහාරියං දිස්වා අගාරමජ්ඣෙ කම්මං නත්ථි, අය්‍යස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමී’ති. මයම්පි තථෙව කරිස්සාමා’’ති. ‘‘සාධු, තාතා’’ති තතො පඤ්චසතාපි චොරා සාමණෙරං වන්දිත්වා පබ්බජ්ජං යාචිංසු . සො තෙසං අසිධාරාහි එව කෙසෙ චෙව වත්ථදසා ච ඡින්දිත්වා තම්බමත්තිකාය රජිත්වා තානි කාසායානි අච්ඡාදාපෙත්වා දසසු සීලෙසු පතිට්ඨාපෙත්වා තෙ ආදාය ගච්ඡන්තො චින්තෙසි – ‘‘සචාහං ථෙරෙ අදිස්වාව ගමිස්සාමි, තෙ සමණධම්මං කාතුං න සක්ඛිස්සන්ති. චොරානඤ්හි මං ගහෙත්වා නික්ඛන්තකාලතො පට්ඨාය තෙසු එකොපි අස්සූනි සන්ධාරෙතුං නාසක්ඛි, ‘මාරිතො නු ඛො සාමණෙරො, නො’ති චින්තෙන්තානං කම්මට්ඨානං අභිමුඛං න භවිස්සති, තස්මා දිස්වාව නෙ ගමිස්සාමී’’ති. සො පඤ්චසතභික්ඛුපරිවාරො තත්ථ ගන්ත්වා අත්තනො දස්සනෙන

පටිලද්ධඅස්සාසෙහි තෙහි ‘‘කිං, සප්පුරිස, සංකිච්ච, ලද්ධං තෙ ජීවිත’’න්ති වුත්තෙ, ‘‘ආම, භන්තෙ, ඉමෙ මං මාරෙතුකාමා හුත්වා මාරෙතුං අසක්කොන්තා මම ගුණෙ පසීදිත්වා ධම්මං සුත්වා පබ්බජිතා, අහං ‘තුම්හෙ දිස්වාව ගමිස්සාමී’ති ආගතො, අප්පමත්තා සමණධම්මං කරොථ, අහං සත්ථු සන්තිකං ගමිස්සාමී’’ති තෙ භික්ඛූ වන්දිත්වා ඉතරෙ ආදාය උපජ්ඣායස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘කිං සංකිච්ච, අන්තෙවාසිකා තෙ ලද්ධා’’ති වුත්තෙ, ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති තං පවත්තිං ආරොචෙසි. ථෙරෙන ‘‘ගච්ඡ සංකිච්ච, සත්ථාරං පස්සාහී’’ති වුත්තෙ, ‘‘සාධූ’’ති ථෙරං වන්දිත්වා තෙ ආදාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරාපි ‘‘කිං සංකිච්ච, අන්තෙවාසිකා තෙ ලද්ධා’’ති වුත්තෙ, ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති තං පවත්තිං ආරොචෙසි. සත්ථා ‘‘එවං කිර, භික්ඛවෙ’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති වුත්තෙ, ‘‘භික්ඛවෙ, තුම්හාකං චොරකම්මං කත්වා දුස්සීලෙ පතිට්ඨාය වස්සසතං ජීවනතො ඉදානි සීලෙ පතිට්ඨාය එකදිවසම්පි ජීවිතං සෙය්‍යො’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

110. ‘‘යො ච වස්සසතං ජීවෙ, දුස්සීලො අසමාහිතො;
එකාහං ජීවිතං සෙය්‍යො, සීලවන්තස්ස ඣායිනො’’ති.

තත්ථ **දුස්සීලොති** නිස්සීලො. **සීලවන්තස්සාති** දුස්සීලස්ස **වස්සසතං** ජීවනතො **සීලවන්තස්ස** ද්වීහි ඣානෙහි **ඣායිනො** එකදිවසම්පි එකමුහුත්තම්පි **ජීවිතං සෙය්‍යො,** උත්තමන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ පඤ්චසතාපි භික්ඛූ සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිංසු, සම්පත්තමහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

අපරෙන සමයෙන සංකිච්චො උපසම්පදං ලභිත්වා දසවස්සො හුත්වා සාමණෙරං ගණ්හි. සො පන තස්සෙව භාගිනෙය්‍යො අධිමුත්තසාමණෙරො නාම. අථ නං ථෙරො පරිපුණ්ණවස්සකාලෙ ආමන්තෙත්වා ‘‘උපසම්පදං තෙ කරිස්සාමි, ගච්ඡ, ඤාතකානං සන්තිකෙ වස්සපරිමාණං පුච්ඡිත්වා එහී’’ති උය්‍යොජෙසි. සො මාතාපිතූනං සන්තිකං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ පඤ්චසතෙහි චොරෙහි බලිකම්මත්ථාය මාරියමානො තෙසං ධම්මං දෙසෙත්වා පසන්නචිත්තෙහි තෙහි ‘‘න තෙ ඉමස්මිං ඨානෙ අම්හාකං අත්ථිභාවො කස්සචි ආරොචෙතබ්බො’’ති විස්සට්ඨො පටිපථෙ මාතාපිතරො ආගච්ඡන්තෙ දිස්වා තමෙව මග්ගං පටිපජ්ජන්තානම්පි තෙසං සච්චමනුරක්ඛන්තො නාරොචෙසි. තෙසං චොරෙහි විහෙඨියමානානං ‘‘ත්වම්පි චොරෙහි සද්ධිං එකතො හුත්වා මඤ්ඤෙ, අම්හාකං නාරොචෙසී’’ති පරිදෙවන්තානං සද්දං සුත්වා තෙ මාතාපිතූනම්පි අනාරොචිතභාවං ඤත්වා පසන්නචිත්තා පබ්බජ්ජං යාචිංසු. සොපි සංකිච්චසාමණෙරො විය තෙ සබ්බෙ පබ්බාජෙත්වා උපජ්ඣායස්ස සන්තිකං ආනෙත්වා තෙන සත්ථු සන්තිකං පෙසිතො ගන්ත්වා තං පවත්තිං ආරොචෙසි. සත්ථා ‘‘එවං කිර, භික්ඛවෙ’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති වුත්තෙ පුරිමනයෙනෙව අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමමෙව ගාථමාහ –

‘‘යො ච වස්සසතං ජීවෙ, දුස්සීලො අසමාහිතො;
එකාහං ජීවිතං සෙය්‍යො, සීලවන්තස්ස ඣායිනො’’ති.

ඉදම්පි **අධිමුත්තසාමණෙරවත්ථු** වුත්තනයමෙවාති.

සංකිච්චසාමණෙරවත්ථු නවමං.

10. ඛාණුකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරවත්ථු

යො ච වස්සසතං ජීවෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ඛාණුකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර ථෙරො සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤෙ විහරන්තො අරහත්තං පත්වා ‘‘සත්ථු ආරොචෙස්සාමී’’ති තතො ආගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ කිලන්තො මග්ගා ඔක්කම්ම එකස්මිං පිට්ඨිපාසාණෙ නිසින්නො ඣානං සමාපජ්ජි. අථෙකං ගාමං විලුම්පිත්වා පඤ්චසතා චොරා අත්තනො බලානුරූපෙන භණ්ඩිකං බන්ධිත්වා සීසෙනාදාය ගච්ඡන්තා දූරං ගන්ත්වා කිලන්තරූපා ‘‘දූරං ආගතාම්හ, ඉමස්මිං පිට්ඨිපාසාණෙ විස්සමිස්සාමා’’ති මග්ගා ඔක්කම්ම පිට්ඨිපාසාණස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ථෙරං දිස්වාපි ‘‘ඛාණුකො අය’’න්ති සඤ්ඤිනො අහෙසුං. අථෙකො චොරො ථෙරස්ස සීසෙ භණ්ඩිකං ඨපෙසි, අපරොපි තං නිස්සාය භණ්ඩිකං ඨපෙසි. එවං පඤ්චසතාපි චොරා පඤ්චහි භණ්ඩිකසතෙහි ථෙරං පරික්ඛිපිත්වා සයම්පි නිසින්නා නිද්දායිත්වා අරුණුග්ගමනකාලෙ පබුජ්ඣිත්වා අත්තනො අත්තනො භණ්ඩිකං ගණ්හන්තා ථෙරං දිස්වා ‘‘අමනුස්සො’’ති සඤ්ඤාය පලායිතුං ආරභිංසු. අථ නෙ ථෙරො ආහ – ‘‘මා භායිත්ථ උපාසකා, පබ්බජිතො අහ’’න්ති. තෙ ථෙරස්ස පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා ‘‘ඛමථ, භන්තෙ, මයං ඛාණුකසඤ්ඤිනො අහුම්හා’’ති ථෙරං ඛමාපෙත්වා චොරජෙට්ඨකෙන ‘‘අහං අය්‍යස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමී’’ති වුත්තෙ සෙසා ‘‘මයම්පි පබ්බජිස්සාමා’’ති වත්වා සබ්බෙපි එකච්ඡන්දා හුත්වා ථෙරං පබ්බජ්ජං යාචිංසු. ථෙරො සංකිච්චසාමණෙරො විය සබ්බෙපි තෙ පබ්බාජෙසි. තතො පට්ඨාය **ඛාණුකොණ්ඩඤ්ඤොති** පඤ්ඤායි. සො තෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරා ‘‘කිං, කොණ්ඩඤ්ඤ, අන්තෙවාසිකා තෙ ලද්ධා’’ති වුත්තෙ තං පවත්තිං ආරොචෙසි. සත්ථා ‘‘එවං කිර, භික්ඛවෙ’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘ආම, භන්තෙ, න නො අඤ්ඤස්ස එවරූපො

ආනුභාවො දිට්ඨපුබ්බො, තෙනම්හා පබ්බජිතා''ති වුත්තෙ, ''භික්ඛවෙ, එවරූපෙ දුප්පඤ්ඤකම්මෙ පතිට්ඨාය වස්සසතං ජීවනතො ඉදානි වො පඤ්ඤාසම්පදාය වත්තමානානං එකාහම්පි ජීවිතං සෙය්‍යො''ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

111. ''යො ච වස්සසතං ජීවෙ, දුප්පඤ්ඤො අසමාහිතො;
එකාහං ජීවිතං සෙය්‍යො, පඤ්ඤවන්තස්ස ඣායිනො''ති.

තත්ථ **දුප්පඤ්ඤො** නිප්පඤ්ඤො. **පඤ්ඤවන්තස්සාති** සප්පඤ්ඤස්ස. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චසතාපි තෙ භික්ඛූ සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිංසු. සම්පත්තමහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

ඛාණුකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරවත්ථු දසමං.

11. සප්පදාසත්ථෙරවත්ථු

යො ච වස්සසතං ජීවෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සප්පදාසත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිරෙකො කුලපුත්තො සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා පබ්බජිත්වා ලද්ධූපසම්පදො අපරෙන සමයෙන උක්කණ්ඨිත්වා ''මාදිසස්ස කුලපුත්තස්ස ගිහිභාවො නාම අයුත්තො, පබ්බජ්ජාය ඨත්වා මරණම්පි මෙ සෙය්‍යො''ති චින්තෙත්වා අත්තනො මරණූපායං චින්තෙන්තො විචරති. අථෙකදිවසං පාතොව කතභත්තකිච්චා භික්ඛූ විහාරං ගන්ත්වා අග්ගිසාලාය සප්පං දිස්වා තං එකස්මිං කුටෙ පක්ඛිපිත්වා කුටං පිදහිත්වා ආදාය විහාරා නික්ඛමිංසු. උක්කණ්ඨිතභික්ඛුපි භත්තකිච්චං කත්වා ආගච්ඡන්තො තෙ භික්ඛූ දිස්වා ''කිං ඉදං, ආවුසො''ති පුච්ඡිත්වා ''සප්පො, ආවුසො''ති වුත්තෙ ඉමිනා ''කිං කරිස්සථා''ති? ''ඡඩ්ඩෙස්සාම න''න්ති. තෙසං වචනං සුත්වා ''ඉමිනා අත්තානං ඩංසාපෙත්වා මරිස්සාමී''ති ''ආහරථ, අහං තං ඡඩ්ඩෙස්සාමී''ති තෙසං හත්ථතො කුටං ගහෙත්වා එකස්මිං ඨානෙ නිසින්නො තෙන සප්පෙන අත්තානං ඩංසාපෙති, සප්පො ඩංසිතුං න ඉච්ඡති. සො කුටෙ හත්ථං ඔතාරෙත්වා ඉතො චිතො ච ආලොලෙති, සොරසප්පස්ස මුඛං විවරිත්වා අඞ්ගුලිං පක්ඛිපති, නෙව නං සප්පො ඩංසි. සො ''නායං ආසීවිසො, ඝරසප්පො එසො''ති තං පහාය විහාරං අගමාසි. අථ නං භික්ඛූ ''ඡඩ්ඩිතො තෙ, ආවුසො, සප්පො''ති ආහංසු. ''න සො, ආවුසො, සොරසප්පො, ඝරසප්පො එසො''ති. ''සොරසප්පොයෙවාවුසො, මහන්තං ඵණං කත්වා සුසුයන්තො දුක්ඛෙන අම්හෙහි ගහිතො, කිං කාරණා එවං ත්වං වදෙසී''ති ආහංසු. ''අහං, ආවුසො, තෙන අත්තානං ඩංසාපෙන්තොපි මුඛෙ අඞ්ගුලිං පක්ඛිපෙන්තොපි තං ඩංසාපෙතුං නාසක්ඛි''න්ති. තං සුත්වා භික්ඛූ තුණ්හී අහෙසුං.

අථෙකදිවසං න්හාපිතො ද්වෙ තයො ඛුරෙ ආදාය විහාරං ගන්ත්වා එකං භූමියං ඨපෙත්වා එකෙන භික්ඛූනං කෙසෙ ඔහාරෙති. සො භූමියං ඨපිතං ඛුරං ගහෙත්වා ''ඉමිනා ගීවං ඡින්දිත්වා මරිස්සාමී''ති එකස්මිං රුක්ඛෙ ගීවං උපනිධාය ඛුරධාරං ගලනාළියං කත්වා ඨිතො උපසම්පදාමාළතො පට්ඨාය අත්තනො සීලං ආවජ්ජෙන්තො විමලචන්දමණ්ඩලං විය සුධොතමණිඛන්ධමිව ච නිම්මලං සීලං අද්දස. තස්ස තං ඔලොකෙන්තස්ස සකලසරීරං ඵරන්තී පීති උප්පජ්ජි. සො පීතිං වික්ඛම්භෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙන්තො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා ඛුරං ආදාය විහාරමජ්ඣං පාවිසි. අථ නං භික්ඛූ ''කහං ගතොසි, ආවුසො''ති පුච්ඡිංසු. '''ඉමිනා ඛුරෙන ගලනාළිං ඡින්දිත්වා මරිස්සාමී'ති ගතොම්හි , ආවුසො''ති. අථ ''කස්මා න මතොසී''ති? ඉදානිම්හි සත්ථං ආහරිතුං අභබ්බො ජාතො. අහඤ්හි ''ඉමිනා ඛුරෙන ගලනාළිං ඡින්දිස්සාමී''ති ඤාණඛුරෙන සබ්බකිලෙසෙ ඡින්දින්ති. භික්ඛූ ''අයං අභූතෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතී''ති භගවතො ආරොචෙසුං. භගවා තෙසං කථං සුත්වා ආහ – ''න, භික්ඛවෙ, ඛීණාසවා නාම සහත්ථා අත්තානං ජීවිතා වොරොපෙන්තී''ති. භන්තෙ, තුම්හෙ ඉමං ''ඛීණාසවො''ති වදථ, එවං අරහත්තූපනිස්සයසම්පන්නො පනායං කස්මා උක්කණ්ඨති, කිමස්ස අරහත්තූපනිස්සයකාරණං ''කස්මා සො සප්පො එතං න ඩංසතී''ති? ''භික්ඛවෙ, සො තාව සප්පො ඉමස්ස ඉතො තතියෙ අත්තභාවෙ දාසො අහොසි, සො අත්තනො සාමිකස්ස සරීරං ඩංසිතුං න විසහතී''ති. එවං තාව නෙසං සත්ථා එකං කාරණං ආචික්ඛි. තතො පට්ඨාය ච සො භික්ඛු **සප්පදාසො** නාම ජාතො.

කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ කිරෙකො කුලපුත්තො සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා උප්පන්නසංවෙගො පබ්බජිත්වා ලද්ධූපසම්පදො අපරෙන සමයෙන අනභිරතියා උප්පන්නාය එකස්ස සහායකස්ස භික්ඛුනො ආරොචෙසි. සො තස්ස අභිණ්හං ගිහිභාවෙ ආදීනවං කථෙසි. තං සුත්වා ඉතරො සාසනෙ අභිරමිත්වා පුබ්බෙ අනභිරතකාලෙ මලග්ගහිතෙ සමණපරික්ඛාරෙ එකස්මිං සොණ්ඩිතීරෙ නිම්මලෙ කරොන්තො නිසීදි. සහායකොපිස්ස සන්තිකෙයෙව නිසින්නො. අථ නං සො එවමාහ – ''අහං, ආවුසො, උප්පබ්බජන්තො ඉමෙ පරික්ඛාරෙ තුය්හං දාතුකාමො අහොසි''න්ති. සො ලොභං උප්පාදෙත්වා චින්තෙසි – ''ඉමිනා මය්හං පබ්බජිතෙන වා උප්පබ්බජිතෙන වා කො අත්ථො, ඉදානි පරික්ඛාරෙ ගණ්හිස්සාමී''ති. සො තතො පට්ඨාය ''කිං දානාවුසො, අම්හාකං ජීවිතෙන, යෙ මයං කපාලහත්ථා පරකුලෙසු භික්ඛාය චරාම, පුත්තදාරෙහි සද්ධිං ආලාපසල්ලාපං න කරොමා''තිආදීනි වදන්තො ගිහිභාවස්ස ගුණං කථෙසි. සො තස්ස කථං සුත්වා පුන උක්කණ්ඨිතො හුත්වා චින්තෙසි – ''අයං මයා 'උක්කණ්ඨිතොම්හී'ති වුත්තෙ පඨමං ගිහිභාවෙ ආදීනවං කථෙත්වා ඉදානි අභිණ්හං ගුණං කථෙති, 'කිං නු ඛො කාරණ'''න්ති චින්තෙන්තො ''ඉමෙසු සමණපරික්ඛාරෙසු ලොභෙනා''ති ඤත්වා සයමෙව අත්තනො චිත්තං නිවත්තෙසි. එවමස්ස කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ එකස්ස

භික්ඛුනො උක්කණ්ඨාපිතත්තා ඉදානි අනභිරති උප්පන්නා. යො පන තෙනෙව තදා වීසති වස්සසහස්සානි සමණධම්මො කතො, ස්වස්ස එතරහි අරහත්තූපනිස්සයො ජාතොති.

ඉමමත්ථං තෙ භික්ඛූ භගවතො සන්තිකා සුත්වා උත්තරිං පුච්ඡිංසු – ‘‘භන්තෙ, අයං කිර භික්ඛු ඛුරධාරං ගලනාළියං කත්වා ඨිතොව අරහත්තං පාපුණාති, උප්පජ්ජිස්සති නු ඛො එත්තකෙන ඛණෙන අරහත්තමග්ගො’’ති. ‘‘ආම, භික්ඛවෙ, ආරද්ධවීරියස්ස භික්ඛුනො පාදං උක්ඛිපිත්වා භූමියං ඨපෙන්තස්ස පාදෙ භූමියං අසම්පත්තෙයෙව අරහත්තමග්ගො උප්පජ්ජති. කුසීතස්ස පුග්ගලස්ස හි වස්සසතං ජීවනතො ආරද්ධවීරියස්ස ඛණමත්තම්පි ජීවිතං සෙය්‍යො’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ඉමං ගාථමාහ –

112. ‘‘යො ච වස්සසතං ජීවෙ, කුසීතො හීනවීරියො;
එකාහං ජීවිතං සෙය්‍යො, වීරියමාරභතො දළ්හ’’න්ති.

තත්ථ **කුසීතොති** කාමවිතක්කාදීහි තීහි විතක්කෙහි වීතිනාමෙන්තො පුග්ගලො. **හීනවීරියොති** නිබ්බීරියො. **වීරියමාරභතො දළ්හන්ති** දුවිධජ්ඣානනිබ්බත්තනසමත්ථං ථිරං වීරියං ආරභන්තස්ස. සෙසං පුරිමසදිසමෙව.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සප්පදාසත්ථෙරවත්ථු එකාදසමං.

12. පටාචාරාථෙරීවත්ථු

යො ච වස්සසතං ජීවෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පටාචාරං ථෙරිං ආරබ්භ කථෙසි.

සා කිර සාවත්ථියං චත්තාලීසකොටිවිභවස්ස සෙට්ඨිනො ධීතා අහොසි අභිරූපා. තං සොළසවස්සුද්දෙසිකකාලෙ සත්තභූමිකස්ස පාසාදස්ස උපරිමතලෙ රක්ඛන්තා වසාපෙසුං. එවං සන්තෙපි සා එකෙන අත්තනො චූළුපට්ඨාකෙන සද්ධිං විප්පටිපජ්ජි . අථස්සා මාතාපිතරො සමජාතිකකුලෙ එකස්ස කුමාරස්ස පටිස්සුණිත්වා විවාහදිවසං ඨපෙසුං. තස්මිං උපකට්ඨෙ සා තං චූළුපට්ඨාකං ආහ – ‘‘මං කිර අසුකකුලස්ස නාම දස්සන්ති, මයි පතිකුලං ගතෙ මම පණ්ණාකාරං ගහෙත්වා ආගතොපි තත්ථ පවෙසනං න ලභිස්සසි, සචෙ තෙ මයි සිනෙහො අත්ථි, ඉදානෙව මං ගහෙත්වා යෙන වා තෙන වා පලායස්සූ’’ති. ‘‘සො සාධු, භද්දෙ’’ති. ‘‘තෙන හි අහං ස්වෙ පාතොව නගරද්වාරස්ස අසුකට්ඨානෙ නාම ඨස්සාමි, ත්වං එකෙන උපායෙන නික්ඛමිත්වා තත්ථ ආගච්ඡෙය්‍යාසී’’ති වත්වා දුතියදිවසෙ සඞ්කෙතට්ඨානෙ අට්ඨාසි. සාපි පාතොව කිලිට්ඨං වත්ථං නිවාසෙත්වා කෙසෙ වික්කිරිත්වා කුණ්ඩකෙන සරීරං මක්ඛිත්වා කුටං ආදාය දාසීහි සද්ධිං ගච්ඡන්තී විය ඝරා නික්ඛමිත්වා තං ඨානං අගමාසි. සො තං ආදාය දූරං ගන්ත්වා එකස්මිං ගාමෙ නිවාසං කප්පෙත්වා අරඤ්ඤෙ ඛෙත්තං කසිත්වා දාරුපණ්ණාදීනි ආහරති. ඉතරා කුටෙන උදකං ආහරිත්වා සහත්ථා කොට්ටනපචනාදීනි කරොන්තී අත්තනො පාපස්ස ඵලං අනුභොති. අථස්සා කුච්ඡියං ගබ්භො පතිට්ඨාසි. සා පරිපුණ්ණගබ්භා ‘‘ඉධ මෙ කොචි උපකාරකො නත්ථි, මාතාපිතරො නාම පුත්තෙසු මුදුහදයා හොන්ති, තෙසං සන්තිකං මං නෙහි, තත්ථ මෙ ගබ්භවුට්ඨානං භවිස්සතී’’ති සාමිකං යාචි. සො ‘‘කිං, භද්දෙ, කථෙසි, මං දිස්වා තව මාතාපිතරො විවිධා කම්මකාරණා කරෙය්‍යුං, න සක්කා මයා තත්ථ ගන්තු’’න්ති පටික්ඛිපි. සා පුනප්පුනං යාචිත්වාපි ගමනං අලභමානා තස්ස අරඤ්ඤං ගතකාලෙ පටිවිස්සකෙ ආමන්තෙත්වා ‘‘සචෙ සො ආගන්ත්වා මං අපස්සන්තො ‘කහං ගතා’ති පුච්ඡිස්සති, මම අත්තනො කුලඝරං ගතභාවං ආචික්ඛෙය්‍යාථා’’ති වත්වා ගෙහද්වාරං පිදහිත්වා පක්කාමි. සොපි ආගන්ත්වා තං අපස්සන්තො පටිවිස්සකෙ පුච්ඡිත්වා තං පවත්තිං සුත්වා ‘‘නිවත්තෙස්සාමි න’’න්ති අනුබන්ධිත්වා තං දිස්වා නානප්පකාරං යාචියමානොපි නිවත්තෙතුං නාසක්ඛි. අථස්සා එකස්මිං ඨානෙ කම්මජවාතා චලිංසු. සා එකං ගච්ඡන්තරං පවිසිත්වා, ‘‘සාමි, කම්මජවාතා මෙ චලිතා’’ති වත්වා භූමියං නිපජ්ජිත්වා සම්පරිවත්තමානා කිච්ඡෙන දාරකං විජායිත්වා ‘‘යස්සත්ථායාහං කුලඝරං ගච්ඡෙය්‍යං, සො අත්ථො නිප්ඵන්නො’’ති පුනදෙව තෙන සද්ධිං ගෙහං ආගන්ත්වා වාසං කප්පෙසි.

තස්සා අපරෙන සමයෙන පුන ගබ්භො පතිට්ඨහි. සා පරිපුණ්ණගබ්භා හුත්වා පුරිමනයෙනෙව සාමිකං යාචිත්වා ගමනං අලභමානා පුත්තං අඞ්කෙනාදාය තථෙව පක්කමිත්වා තෙන අනුබන්ධිත්වා ‘‘තිට්ඨාහී’’ති වුත්තෙ නිවත්තිතුං න ඉච්ඡි. අථ නෙසං ගච්ඡන්තානං මහා අකාලමෙඝො උදපාදි සමන්තා විජ්ජුලතාහි ආදිත්තං විය මෙඝත්ථනිතෙහි, භිජ්ජමානං විය උදකධාරානිපාතනිරන්තරං නභං අහොසි. තස්මිං ඛණෙ තස්සා කම්මජවාතා චලිංසු. සා සාමිකං ආමන්තෙත්වා, ‘‘සාමි, කම්මජවාතා මෙ චලිතා, න සක්කොමි සන්ධාරෙතුං, අනොවස්සකට්ඨානං මෙ ජානාහී’’ති ආහ. සො හත්ථගතාය වාසියා ඉතො චිතො ච උපධාරෙන්තො එකස්මිං වම්මිකමත්ථකෙ ජාතං ගුම්බං දිස්වා ඡින්දිතුං ආරභි. අථ නං වම්මිකතො නික්ඛමිත්වා ඝොරවිසො ආසීවිසො ඩංසි. තඞ්ඛණඤ්ඤෙවස්ස සරීරං අන්තොසමුට්ඨිතාහි අග්ගිජාලාහි ඩය්හමානං විය නීලවණ්ණං හුත්වා තත්ථෙව පති. ඉතරාපි මහාදුක්ඛං අනුභවමානා තස්ස ආගමනං ඔලොකෙන්තීපි තං අදිස්වාව අපරම්පි පුත්තං විජායි. ද්වෙ දාරකා වාතවුට්ඨිවෙගං අසහමානා මහාවිරවං විරවන්ති. සා උභොපි තෙ උරන්තරෙ කත්වා ද්වීහි ජණ්ණුකෙහි චෙව හත්ථෙහි ච භූමියං උප්පීළෙත්වා තථා ඨිතාව රත්තිං වීතිනාමෙසි. සකලසරීරං නිල්ලොහිතං විය පණ්ඩුපලාසවණ්ණං අහොසි. සා උට්ඨිතෙ අරුණෙ මංසපෙසිවණ්ණං එකං පුත්තං අඞ්කෙනාදාය ඉතරං අඞ්ගුලියා ගහෙත්වා ‘‘එහි, තාත, පිතා තෙ ඉතො ගතො’’ති වත්වා සාමිකස්ස ගතමග්ගෙන

ගච්ඡන්තී තං වම්මිකමත්ථකෙ කාලං කත්වා පතිතං නීලවණ්ණං ථද්ධසරීරං දිස්වා ‘‘මං නිස්සාය මම සාමිකො පන්ථෙ මතො’’ති රොදන්තී පරිදෙවන්තී පායාසි.

සා සකලරත්තිං දෙවෙන වුට්ඨත්තා අචිරවතිං නදිං ජණ්ණුප්පමාණෙන කටිප්පමාණෙන ථනප්පමාණෙන උදකෙන පරිපුණ්ණං දිස්වා අත්තනො මන්දබුද්ධිතාය ද්වීහි දාරකෙහි සද්ධිං උදකං ඔතරිතුං අවිසහන්තී ජෙට්ඨපුත්තං ඔරිමතීරෙ ඨපෙත්වා ඉතරං ආදාය පරතීරං ගන්ත්වා සාඛාභඞ්ගං අත්ථරිත්වා නිපජ්ජාපෙත්වා ‘‘ඉතරස්ස සන්තිකං ගමිස්සාමී’’ති බාලපුත්තකං පහාය තරිතුං අසක්කොන්තී පුනප්පුනං නිවත්තිත්වා ඔලොකයමානා පායාසි. අථස්සා නදීමජ්ඣං ගතකාලෙ එකො සෙනො තං කුමාරං දිස්වා ‘‘මංසපෙසී’’ති සඤ්ඤාය ආකාසතො හඤ්ඤි. සා තං පුත්තස්සත්ථාය හස්සන්තං දිස්වා උභො හත්ථෙ උක්ඛිපිත්වා ‘‘සූසූ’’ති තික්ඛත්තුං මහාසද්දං නිච්ඡාරෙසි. සෙනො දූරභාවෙන තං අසුත්වාව කුමාරකං ගහෙත්වා වෙහාසං උප්පතිත්වා ගතො. ඔරිමතීරෙ ඨිතපුත්තො මාතරං නදීමජ්ඣෙ උභො හත්ථෙ උක්ඛිපිත්වා මහාසද්දං නිච්ඡාරයමානං දිස්වා ‘‘මං පක්කොසතී’’ති සඤ්ඤාය වෙගෙන උදකෙ පති. ඉතිස්සා බාලපුත්තං සෙනො හරි, ජෙට්ඨපුත්තො උදකෙන වූළ්හො.

සා ‘‘එකො මෙ පුත්තො සෙනෙන ගහිතො, එකො උදකෙන වූළ්හො, පන්ථෙ මෙ පති මතො’’ති රොදන්තී පරිදෙවන්තී ගච්ඡමානා සාවත්ථිතො ආගච්ඡන්තං එකං පුරිසං දිස්වා පුච්ඡි – ‘‘කත්ථ වාසිකොසි, තාතා’’ති? ‘‘සාවත්ථිවාසිකොම්හි, අම්මා’’ති. ‘‘සාවත්ථිනගරෙ අසුකවීථියං එවරූපං අසුකකුලං නාම අත්ථි, ජානාසි, තාතා’’ති? ‘‘ජානාමි, අම්ම, තං පන මා පුච්ඡි, සචෙ අඤ්ඤං ජානාසි පුච්ඡා’’ති. ‘‘අඤ්ඤෙන මෙ කම්මං නත්ථි, තදෙව පුච්ඡාමි, තාතා’’ති. ‘‘අම්ම, ත්වං අත්තනො අනාචික්ඛිතුං න දෙසි, අජ්ජ තෙ සබ්බරත්තිං දෙවො වස්සන්තො දිට්ඨො’’ති. ‘‘දිට්ඨො මෙ, තාත, මය්හමෙවෙසො සබ්බරත්තිං වුට්ඨො, න අඤ්ඤස්ස. මය්හං පන වුට්ඨකාරණං පච්ඡා තෙ කථෙස්සාමි, එතස්මිං තාව මෙ සෙට්ඨිගෙහෙ පවත්තිං කථෙහී’’ති. ‘‘අම්ම, අජ්ජ රත්තිං සෙට්ඨිඤ්ච සෙට්ඨිභරියඤ්ච සෙට්ඨිපුත්තඤ්චාති තයොපි ජනෙ අවත්ථරමානං ගෙහං පති, තෙ එකචිතකස්මිං ඣායන්ති. එස ධූමො පඤ්ඤායති, අම්මා’’ති. සා තස්මිං ඛණෙ නිවත්ථවත්ථං පතමානං න සඤ්ජානි, උම්මත්තිකභාවං පත්වා යථාජාතාව රොදන්තී පරිදෙවන්තී –

> ‘‘උභො පුත්තා කාලකතා, පන්ථෙ මය්හං පතී මතො;
> මාතා පිතා ච භාතා ච, එකචිතම්හි ඩය්හරෙ’’ති. (අප. ථෙරී 2.2.498) –

විලපන්තී පරිබ්භමි. මනුස්සා තං දිස්වා ‘‘උම්මත්තිකා උම්මත්තිකා’’ති කචවරං ගහෙත්වා පංසුං ගහෙත්වා මත්ථකෙ ඔකිරන්තා ලෙඩ්ඩූහි පහරන්ති. සත්ථා ජෙතවනමහාවිහාරෙ අට්ඨපරිසමජ්ඣෙ නිසීදිත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො තං ආගච්ඡමානං අද්දස කප්පසතසහස්සං පූරිතපාරමිං අභිනීහාරසම්පන්නං.

සා කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ පදුමුත්තරසත්ථාරා එකං විනයධරත්ථෙරිං බාහාය ගහෙත්වා නන්දනවනෙ ඨපෙන්තං විය එතදග්ගට්ඨානෙ ඨපියමානං දිස්වා ‘‘අහම්පි තුම්හාදිසස්ස බුද්ධස්ස සන්තිකෙ විනයධරත්ථෙරීනං අග්ගට්ඨානං ලභෙය්‍යා’’න්ති අධිකාරං කත්වා පත්ථනං ඨපෙසි. පදුමුත්තරබුද්ධො අනාගතංසඤාණං පත්ථරිත්වා පත්ථනාය සමිජ්ඣනභාවං ඤත්වා ‘‘අනාගතෙ ගොතමබුද්ධස්ස නාම සාසනෙ අයං පටාචාරා නාමෙන විනයධරත්ථෙරීනං අග්ගා භවිස්සතී’’ති බ්‍යාකාසි. තං එවං පත්ථිතපත්ථනං අභිනීහාරසම්පන්නං සත්ථා දූරතොව ආගච්ඡන්තිං දිස්වා ‘‘ඉමිස්සා ඨපෙත්වා මං අඤ්ඤො අවස්සයො භවිතුං සමත්ථො නාම නත්ථී’’ති චින්තෙත්වා තං යථා විහාරාභිමුඛං ආගච්ඡති, එවං අකාසි. පරිසා තං දිස්වාව ‘‘ඉමිස්සා උම්මත්තිකාය ඉතො ආගන්තුං මා අදිත්ථා’’ති ආහ. සත්ථා ‘‘අපෙථ, මා නං වාරයිත්ථා’’ති වත්වා අවිදූරට්ඨානං ආගතකාලෙ ‘‘සතිං පටිලභ භගිනී’’ති ආහ. සා තං ඛණංයෙව බුද්ධානුභාවෙන සතිං පටිලභි. තස්මිංකාලෙ නිවත්ථවත්ථස්ස පතිතභාවං සල්ලක්ඛෙත්වා හිරොත්තප්පං පච්චුපට්ඨාපෙත්වා උක්කුටිකං නිසීදි. අථස්සා එකො පුරිසො උත්තරසාටකං ඛිපි. සා තං නිවාසෙත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා සුවණ්ණවණ්ණෙසු පාදෙසු පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, අවස්සයො මෙ හොථ, පතිට්ඨා මෙ හොථ. එකඤ්හි මෙ පුත්තං සෙනො ගණ්හි, එකො උදකෙන වූළ්හො, පන්ථෙ මෙ පති මතො, මාතාපිතරො චෙව මෙ භාතා ච ගෙහෙන අවත්ථටා එකචිතකස්මිං ඣායන්තී’’ති.

සත්ථා තස්සා වචනං සුත්වා ‘‘පටාචාරෙ, මා චින්තයි, තව තාණං සරණං අවස්සයො භවිතුං සමත්ථස්සෙව සන්තිකං ආගතාසි. යථා හි තව ඉදානි එකො පුත්තකො සෙනෙන ගහිතො, එකො උදකෙන වූළ්හො, පන්ථෙ පති මතො, මාතාපිතරො චෙව භාතා ච ගෙහෙන අවත්ථටා; එවමෙව ඉමස්මිං සංසාරෙ පුත්තාදීනං මතකාලෙ තව රොදන්තියා පග්ඝරිතඅස්සු චතුන්නං මහාසමුද්දානං උදකතො බහුතර’’න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

> ‘‘චතූසු සමුද්දෙසු ජලං පරිත්තකං,
> තතො බහුං අස්සුජලං අනප්පකං;
> දුක්ඛෙන ඵුට්ඨස්ස නරස්ස සොචනා,
> කිං කාරණා අම්ම තුවං පමජ්ජසී’’ති.

එවං සත්ථරි **අනමතග්ගපරියායං** කථෙන්තෙ තස්ස සරීරෙ සොකො තනුත්තං අගමාසි. අථ නං තනුභූතසොකං ඤත්වා පුන සත්ථා ආමන්තෙත්වා ‘‘පටාචාරෙ පුත්තාදයො නාම පරලොකං ගච්ඡන්තස්ස තාණං වා ලෙණං වා සරණං

වා භවිතුං න සක්කොන්ති, තස්මා විජ්ජමානාපි තෙ න සන්තියෙව, පණ්ඩිතෙන පන සීලං විසොධෙත්වා අත්තනො නිබ්බානගාමිමග්ගං ඛිප්පමෙව සොධෙතුං වට්ටතී''ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

''න සන්ති පුත්තා තාණාය, න පිතා නාපි බන්ධවා;
අන්තකෙනාධිපන්නස්ස, නත්ථි ඤාතීසු තාණතා. (ධ. ප. 288; අප. ථෙරී 2.2.501);

''එතමත්ථවසං ඤත්වා, පණ්ඩිතො සීලසංවුතො;
නිබ්බානගමනං මග්ගං, ඛිප්පමෙව විසොධයෙ''ති. (ධ. ප. 289);

දෙසනාවසානෙ පටාචාරා මහාපථවියං පංසුපරිමාණෙ කිලෙසෙ ඛාපෙත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, අඤ්ඤෙපි බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති. සා පන සොතාපන්නා හුත්වා සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාචි. සත්ථා තං භික්ඛුනීනං සන්තිකං පහිණිත්වා පබ්බාජෙසි. සා ලද්ධූපසම්පදා පටිතාචාරත්තා **පටාචාරා**ත්වෙව පඤ්ඤායි. සා එකදිවසං කුටෙන උදකං ආදාය පාදෙ ධොවන්තී උදකං ආසිඤ්චි, තං ථොකං ගන්ත්වා පච්ඡිජ්ජි. දුතියවාරෙ ආසිත්තං තතො දූරතරං අගමාසි. තතියවාරෙ ආසිත්තං තතොපි දූරතරන්ති. සා තදෙව ආරම්මණං ගහෙත්වා තයො වයෙ පරිච්ඡින්දිත්වා ''මයා පඨමං ආසිත්තං උදකං විය ඉමෙ සත්තා පඨමවයෙපි මරන්ති, තතො දූරතරං ගතං දුතියවාරෙ ආසිත්තං උදකං විය මජ්ඣිමවයෙපි මරන්ති, තතොපි දූරතරං ගතං තතියවාරෙ ආසිත්තං උදකං විය පච්ඡිමවයෙපි මරන්තියෙවා''ති චින්තෙසි. සත්ථා ගන්ධකුටියං නිසින්නොව ඔභාසං ඵරිත්වා තස්සා සම්මුඛෙ ඨත්වා කථෙන්තො විය ''එවමෙතං පටාචාරෙ, පඤ්චන්නම්පි ඛන්ධානං උදයබ්බයං අපස්සන්තස්ස වස්සසතං ජීවනතො තෙසං උදයබ්බයං පස්සන්තස්ස එකාහම්පි එකක්ඛණම්පි ජීවිතං සෙය්‍යො''ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ගාථමාහ –

113. ''යො ච වස්සසතං ජීවෙ, අපස්සං උදයබ්බයං;
එකාහං ජීවිතං සෙය්‍යො, පස්සතො උදයබ්බය''න්ති.

තත්ථ **අපස්සං උදයබ්බය**න්ති පඤ්චන්නං ඛන්ධානං පඤ්චවීසතියා ලක්ඛණෙහි උදයඤ්ච වයඤ්ච අපස්සන්තො. **පස්සතො උදයබ්බය**න්ති තෙසං උදයඤ්ච වයඤ්ච පස්සන්තස්ස. ඉතරස්ස ජීවනතො එකාහම්පි ජීවිතං සෙය්‍යොති.

දෙසනාවසානෙ පටාචාරා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි.

පටාචාරාථෙරීවත්ථු ද්වාදසමං.

13. කිසාගොතමීවත්ථු

යො ච වස්සසතං ජීවෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො කිසාගොතමිං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිරෙකස්ස සෙට්ඨිස්ස ගෙහෙ චත්තාලීසකොටිධනං අඞ්ගාරා එව හුත්වා අට්ඨාසි. සෙට්ඨි තං දිස්වා උප්පන්නසොකො ආහාරං පටික්ඛිපිත්වා මඤ්චකෙ නිපජ්ජි. තස්සෙකො සහායකො ගෙහං ගන්ත්වා, ''සම්ම, කස්මා සොචසී''ති පුච්ඡිත්වා තං පවත්තිං සුත්වා, ''සම්ම, මා සොචි, අහං එකං උපායං ජානාමි, තං කරොහී''ති. ''කිං කරොමි, සම්මා''ති? අත්තනො ආපණෙ කිලඤ්ජං පසාරෙත්වා තත්ථ තෙ අඞ්ගාරෙ රාසිං කත්වා වික්කිණන්තො විය නිසීද, ආගතාගතෙසු මනුස්සෙසු යෙ එවං වදන්ති – ''සෙසජනා වත්ථතෙලමධුඵාණිතාදීනි වික්කිණන්ති, ත්වං පන අඞ්ගාරෙ වික්කිණන්තො නිසින්නො''ති. තෙ වදෙය්‍යාසි – ''අත්තනො සන්තකං අවික්කිණන්තො කිං කරොමී''ති? යො පන තං එවං වදති ''සෙසජනා වත්ථතෙලමධුඵාණිතාදීනි වික්කිණන්ති, ත්වං පන හිරඤ්ඤසුවණ්ණං වික්කිණන්තො නිසින්නො''ති. තං වදෙය්‍යාසි ''කහං හිරඤ්ඤසුවණ්ණ''න්ති. ''ඉද''න්ති ච වුත්තෙ ''ආහර, තාව න''න්ති හත්ථෙහි පටිච්ඡෙය්‍යාසි. එවං දින්නං තව හත්ථෙ හිරඤ්ඤසුවණ්ණං භවිස්සති. සා පන සචෙ කුමාරිකා හොති, තව ගෙහෙ පුත්තස්ස නං ආහරිත්වා චත්තාලීසකොටිධනං තස්සා නිය්‍යාදෙත්වා තාය දින්නං වලඤ්ජෙය්‍යාසි. සචෙ කුමාරකො හොති, තව ගෙහෙ වයප්පත්තං ධීතරං තස්ස දත්වා චත්තාලීසකොටිධනං නිය්‍යාදෙත්වා තෙන දින්නං වලඤ්ජෙය්‍යාසීති. සො ''භද්දකො උපායො''ති අත්තනො ආපණෙ අඞ්ගාරෙ රාසිං කත්වා වික්කිණන්තො විය නිසීදි. යෙ පන නං එවමාහංසු – ''සෙසජනා වත්ථතෙලමධුඵාණිතාදීනි වික්කිණන්ති, කිං පන ත්වං අඞ්ගාරෙ වික්කිණන්තො නිසින්නො''ති? තෙසං ''අත්තනො සන්තකං අවික්කිණන්තො කිං කරොමී''ති පටිවචනං අදාසි. අථෙකා ගොතමී නාම කුමාරිකා කිසසරීරතාය **කිසාගොතමී**ති පඤ්ඤායමානා පරිජිණ්ණකුලස්ස ධීතා අත්තනො එකෙන කිච්චෙන ආපණද්වාරං ගන්ත්වා තං සෙට්ඨිං දිස්වා එවමාහ – ''කිං, තාත, සෙසජනා වත්ථතෙලමධුඵාණිතාදීනි වික්කිණන්ති, ත්වං හිරඤ්ඤසුවණ්ණං වික්කිණන්තො නිසින්නො''ති? ''කහං, අම්ම, හිරඤ්ඤසුවණ්ණ''න්ති ? ''නනු 'ත්වං තදෙව ගහෙත්වා නිසින්නොසී'ති, ආහර, තාව නං, අම්මා''ති. සා හත්ථපූරං ගහෙත්වා තස්ස හත්ථෙසු ඨපෙසි, තං හිරඤ්ඤසුවණ්ණමෙව අහොසි.

අථ නං සෙට්ඨි ''කතරං තෙ, අම්ම, ගෙහ''න්ති පුච්ඡිත්වා ''අසුකං නාමා''ති වුත්තෙ තස්සා අස්සාමිකභාවං ඤත්වා ධනං පටිසාමෙත්වා තං අත්තනො පුත්තස්ස ආනෙත්වා චත්තාලීසකොටිධනං පටිච්ඡාපෙසි. සබ්බං හිරඤ්ඤසුවණ්ණමෙව අහොසි. තස්සා අපරෙන සමයෙන ගබ්භො පතිට්ඨහි. සා දසමාසච්චයෙන පුත්තං විජායි. සො

පදසා ගමනකාලෙ කාලමකාසි. සා අදිට්ඨපුබ්බමරණතාය තං ඣාපෙතුං නීහරන්තෙ වාරෙත්වා ‘‘පුත්තස්ස මෙ භෙසජ්ජං පුච්ඡිස්සාමී’’ති මතකළෙවරං අඞ්කෙනාදාය ‘‘අපි නු මෙ පුත්තස්ස භෙසජ්ජං ජානාථා’’ති පුච්ඡන්තී ඝරපටිපාටියා විචරති. අථ නං මනුස්සා, ‘‘අම්ම, ත්වං උම්මත්තිකා ජාතා, මතකපුත්තස්ස භෙසජ්ජං පුච්ඡන්තී විචරසී’’ති වදන්ති. සා ‘‘අවස්සං මම පුත්තස්ස භෙසජ්ජං ජානනකං ලභිස්සාමී’’ති මඤ්ඤමානා විචරති. අථ නං එකො පණ්ඩිතපුරිසො දිස්වා, ‘‘අයං මම ධීතා පඨමං පුත්තකං විජාතා භවිස්සති අදිට්ඨපුබ්බමරණා, මයා ඉමිස්සා අවස්සයෙන භවිතුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා ආහ – ‘‘අම්ම, අහං භෙසජ්ජං න ජානාමි, භෙසජ්ජජානනකං පන ජානාමී’’ති. ‘‘කො ජානාති, තාතා’’ති? ‘‘සත්ථා, අම්ම, ජානාති, ගච්ඡ, තං පුච්ඡාහී’’ති. සා ‘‘ගමිස්සාමි, තාත, පුච්ඡිස්සාමි, තාතා’’ති වත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං ඨිතා පුච්ඡි – ‘‘තුම්හෙ කිර මෙ පුත්තස්ස භෙසජ්ජං ජානාථ, භන්තෙ’’ති? ‘‘ආම, ජානාමී’’ති. ‘‘කිං ලද්ධුං වට්ටතී’’ති? ‘‘අච්ඡරග්ගහණමත්තෙ සිද්ධත්ථකෙ ලද්ධුං වට්ටතී’’ති. ‘‘ලභිස්සාමි, භන්තෙ’’. ‘‘කස්ස පන ගෙහෙ ලද්ධුං වට්ටතී’’ති? ‘‘යස්ස ගෙහෙ පුත්තො වා ධීතා වා න කොචි මතපුබ්බො’’ති. සා ‘‘සාධු, භන්තෙ’’ති සත්ථාරං වන්දිත්වා මතපුත්තකං අඞ්කෙනාදාය අන්තොගාමං පවිසිත්වා පඨමගෙහස්ස ද්වාරෙ ඨත්වා ‘‘අත්ථි නු ඛො ඉමස්මිං ගෙහෙ සිද්ධත්ථකො, පුත්තස්ස කිර මෙ භෙසජ්ජං එත’’න්ති වත්වා ‘‘අත්ථී’’ති වුත්තෙ තෙන හි දෙථාති. තෙහි ආහරිත්වා සිද්ධත්ථකෙසු දියමානෙසු ‘‘ඉමස්මිං ගෙහෙ පුත්තො වා ධීතා වා මතපුබ්බො කොචි නත්ථි, අම්මා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘කිං වදෙසි, අම්ම? ජීවමානා හි කතිපයා, මතකා එව බහුකා’’ති වුත්තෙ ‘‘තෙන හි ගණ්හථ වො සිද්ධත්ථකෙ, නෙතං මම පුත්තස්ස භෙසජ්ජ’’න්ති පටිඅදාසි.

සා ඉමිනා නියාමෙන ආදිතො පට්ඨාය නං පුච්ඡන්තී විචරි. සා එකගෙහෙපි සිද්ධත්ථකෙ අගහෙත්වා සායන්හසමයෙ චින්තෙසි – ‘‘අහො භාරියං කම්මං, අහං ‘මමෙව පුත්තො මතො’ති සඤ්ඤමකාසිං, සකලගාමෙපි පන ජීවන්තෙහි මතකාව බහුතරා’’ති. තස්සා එවං චින්තයමානාය පුත්තසිනෙහං මුදුකහදයං ථද්ධභාවං අගමාසි. සා පුත්තං අරඤ්ඤෙ ඡඩ්ඩෙත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා ‘‘ලද්ධා තෙ එකච්ඡරමත්තා සිද්ධත්ථකා’’ති ආහ. ‘‘න ලද්ධා, භන්තෙ, සකලගාමෙ ජීවන්තෙහි මතකාව බහුතරා’’ති. අථ නං සත්ථා ‘‘ත්වං ‘මමෙව පුත්තො මතො’ති සල්ලක්ඛෙසි, ධුවධම්මො එස සත්තානං. මච්චුරාජා හි සබ්බසත්තෙ අපරිපුණ්ණජ්ඣාසයෙ එව මහොඝො විය පරිකඩ්ඪමානොයෙව අපායසමුද්දෙ පක්ඛිපතී’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

> ‘‘තං පුත්තපසුසම්මත්තං, බ්‍යාසත්තමනසං නරං;
> සුත්තං ගාමං මහොඝොව, මච්චු ආදාය ගච්ඡතී’’ති. (ධ. ප. 287);

ගාථාපරියොසානෙ කිසාගොතමී සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, අඤ්ඤෙපි බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සා පන සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාචි, සත්ථා තං භික්ඛුනීනං සන්තිකං පෙසෙත්වා පබ්බාජෙසි. සා ලද්ධූපසම්පදා **කිසාගොතමී ථෙරීති** පඤ්ඤායි. සා එකදිවසං උපොසථාගාරෙ වාරං පත්වා දීපං ජාලෙත්වා නිසින්නා දීපජාලා උප්පජ්ජන්තියො ච භිජ්ජන්තියො ච දිස්වා ‘‘එවමෙව ඉමෙ සත්තා උප්පජ්ජන්ති චෙව නිරුජ්ඣන්ති ච, නිබ්බානප්පත්තා එව න පඤ්ඤායන්තී’’ති ආරම්මණං අග්ගහෙසි. සත්ථා ගන්ධකුටියං නිසින්නොව ඔභාසං ඵරිත්වා තස්සා සම්මුඛෙ නිසීදිත්වා කථෙන්තො විය ‘‘එවමෙව, ගොතමි, ඉමෙ සත්තා දීපජාලා විය උප්පජ්ජන්ති චෙව නිරුජ්ඣන්ති ච, නිබ්බානප්පත්තා එව න පඤ්ඤායන්ති, එවං නිබ්බානං අපස්සන්තානං වස්සසතං ජීවනතො නිබ්බානං පස්සන්තස්ස ඛණමත්තම්පි ජීවිතං සෙය්‍යො’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

114. ‘‘යො ච වස්සසතං ජීවෙ, අපස්සං අමතං පදං;
එකාහං ජීවිතං සෙය්‍යො, පස්සතො අමතං පද’’න්ති.

තත්ථ **අමතං පදන්ති** මරණවිරහිතකොට්ඨාසං, අමතමහානිබ්බානන්ති අත්ථො. සෙසං පුරිමසදිසමෙව.

දෙසනාවසානෙ කිසාගොතමී යථානිසින්නාව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තෙ පතිට්ඨහීති.

කිසාගොතමීවත්ථු තෙරසමං.

14. බහුපුත්තිකත්ථෙරීවත්ථු

යො ච වස්සසතං ජීවෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො බහුපුත්තිකං ථෙරිං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිරෙකස්මිං කුලෙ සත්ත පුත්තා සත්ත ච ධීතරො අහෙසුං. තෙ සබ්බෙපි වයප්පත්තා ගෙහෙ පතිට්ඨහිත්වා අත්තනො ධම්මතාය සුඛප්පත්තා අහෙසුං. තෙසං අපරෙන සමයෙන පිතා කාලමකාසි. මහාඋපාසිකා සාමිකෙ නට්ඨෙපි න තාව කුටුම්බං විභජති. අථ නං පුත්තා ආහංසු – ‘‘අම්ම, අම්හාකං පිතරි නට්ඨෙ තුය්හං කො අත්ථො කුටුම්බෙන, කිං මයං තං උපට්ඨාතුං න සක්කොමා’’ති. සා තෙසං කථං සුත්වා තුණ්හී හුත්වා පුනප්පුනං තෙහි වුච්චමානා ‘‘පුත්තා මං පටිජග්ගිස්සන්ති, කිං මෙ විසුං කුටුම්බෙනා’’ති සබ්බං සාපතෙය්‍යං මජ්ඣෙ භින්දිත්වා අදාසි. අථ නං කතිපාහච්චයෙන ජෙට්ඨපුත්තස්ස භරියා ‘‘අහො අම්හාකං, අය්‍යා, ‘ජෙට්ඨපුත්තො මෙ’ති ද්වෙ කොට්ඨාසෙ

දත්වා විය ඉමමෙව ගෙහං ආගච්ඡතී''ති ආහ. සෙසපුත්තානං හරියාපි එවමෙව වදිංසු. ජෙට්ඨධීතරං ආදිං කත්වා තාසං ගෙහං ගතකාලෙපි නං එවමෙව වදිංසු. සා අවමානප්පත්තා හුත්වා ''කිං ඉමෙසං සන්තිකෙ වුට්ඨෙන, භික්ඛුනී හුත්වා ජීවිස්සාමී''ති භික්ඛුනීඋපස්සයං ගන්ත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. තා නං පබ්බාජෙසුං. සා ලද්ධූපසම්පදා හුත්වා **බහුපුත්තිකත්ථෙරීති** පඤ්ඤායි. සා ''අහං මහල්ලකකාලෙ පබ්බජිතා, අප්පමත්තාය මෙ භවිතබ්බ''න්ති භික්ඛුනීනං වත්තපටිවත්තං කරොන්තී ''සබ්බරත්තිං සමණධම්මං කරිස්සාමී''ති හෙට්ඨාපාසාදෙ එකං ථම්භං හත්ථෙන ගහෙත්වා තං ආවිඤ්ඡමානාව සමණධම්මං කරොති, චඞ්කමමානාපි ''අන්ධකාරට්ඨානෙ මෙ රුක්ඛෙ වා කත්ථචි වා සීසං පටිහඤ්ඤෙය්‍යා''ති තං රුක්ඛං හත්ථෙන ගහෙත්වා තං ආවිඤ්ඡමානාව සමණධම්මං කරොති, ''සත්ථාරා දෙසිතධම්මමෙව කරිස්සාමී''ති ධම්මං ආවජ්ජෙත්වා ධම්මං අනුස්සරමානාව සමණධම්මං කරොති. අථ සත්ථා ගන්ධකුටියං නිසින්නොව ඔභාසං ඵරිත්වා සම්මුඛෙ නිසින්නො විය තාය සද්ධිං කථෙන්තො ''බහුපුත්තිකෙ මයා දෙසිතං ධම්මං අනාවජ්ජෙන්තස්ස අපස්සන්තස්ස වස්සසතං ජීවනතො මයා දෙසිතං ධම්මං පස්සන්තස්ස මුහුත්තම්පි ජීවිතං සෙය්‍යො''ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

115. ''යො ච වස්සසතං ජීවෙ, අපස්සං ධම්මමුත්තමං;
එකාහං ජීවිතං සෙය්‍යො, පස්සතො ධම්මමුත්තම''න්ති.

තත්ථ **ධම්මමුත්තමන්ති** නවවිධං ලොකුත්තරධම්මං. සො හි උත්තමො ධම්මො නාම. යො හි තං න පස්සති, තස්ස වස්සසතම්පි ජීවනතො තං ධම්මං පස්සන්තස්ස පටිවිජ්ඣන්තස්ස එකාහම්පි එකක්ඛණම්පි **ජීවිතං සෙය්‍යොති**.

ගාථාපරියොසානෙ බහුපුත්තිකත්ථෙරී සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තෙ පතිට්ඨහීති.

බහුපුත්තිකත්ථෙරීවත්ථු චුද්දසමං.

සහස්සවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අට්ඨමො වග්ගො.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

ඛුද්දකනිකායෙ

ධම්මපද-අට්ඨකථා

(දුතියො භාගො)

9. පාපවග්ගො

1. චූළෙකසාටකබ්‍රාහ්මණවත්ථු

අභිත්ථරෙථ කල්‍යාණෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො චූළෙකසාටකබ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කථෙසි.

විපස්සිදසබලස්ස කාලස්මිඤ්හි මහාඑකසාටකබ්‍රාහ්මණො නාම අහොසි, අයං පන එතරහි සාවත්ථියං චූළෙකසාටකො නාම. තස්ස හි එකො නිවාසනසාටකො අහොසි, බ්‍රාහ්මණියාපි එකො. උභින්නම්පි එකමෙව පාරුපනං, බහි ගමනකාලෙ බ්‍රාහ්මණො වා බ්‍රාහ්මණී වා තං පාරුපති. අථෙකදිවසං විහාරෙ ධම්මස්සවනෙ ඝොසිතෙ බ්‍රාහ්මණො ආහ – ‘‘භොති ධම්මස්සවනං ඝොසිතං, කිං දිවා ධම්මස්සවනං ගමිස්සසි, උදාහු රත්තිං. පාරුපනස්ස හි අභාවෙන න සක්කා අම්හෙහි එකතො ගන්තු’’න්ති. බ්‍රාහ්මණී, ‘‘සාමි, අහං දිවා ගමිස්සාමී’’ති සාටකං පාරුපිත්වා අගමාසි. බ්‍රාහ්මණො දිවසභාගං ගෙහෙ වීතිනාමෙත්වා රත්තිං ගන්ත්වා සත්ථු පුරතො නිසින්නොව ධම්මං අස්සොසි. අථස්ස සරීරං ඵරමානා පඤ්චවණ්ණා පීති උප්පජ්ජි. සො සත්ථාරං පූජිතුකාමො හුත්වා ‘‘සචෙ ඉමං සාටකං දස්සාමි, නෙව බ්‍රාහ්මණියා, න මය්හං පාරුපනං භවිස්සතී’’ති චින්තෙසි. අථස්ස මච්ඡෙරචිත්තානං සහස්සං උප්පජ්ජි, පුනෙකං සද්ධාචිත්තං උප්පජ්ජි. තං අභිභවිත්වා පුන මච්ඡෙරසහස්සං උප්පජ්ජි. ඉතිස්ස බලවමච්ඡෙරං බන්ධිත්වා ගණ්හන්තං විය සද්ධාචිත්තං පටිබාහතියෙව. තස්ස ‘‘දස්සාමි, න දස්සාමී’’ති චින්තෙන්තස්සෙව පඨමයාමො අපගතො, මජ්ඣිමයාමො සම්පත්තො. තස්මිම්පි දාතුං නාසක්ඛි. පච්ඡිමයාමෙ සම්පත්තෙ සො චින්තෙසි – ‘‘මම සද්ධාචිත්තෙන මච්ඡෙරචිත්තෙන ච සද්ධිං යුජ්ඣන්තස්සෙව ද්වෙ යාමා වීතිවත්තා, ඉදං මම එත්තකං මච්ඡෙරචිත්තං වඩ්ඪමානං චතූහි අපායෙහි සීසං උක්ඛිපිතුං න දස්සති, දස්සාමි න’’න්ති. සො මච්ඡෙරසහස්සං අභිභවිත්වා සද්ධාචිත්තං පුරෙචාරිකං කත්වා සාටකං ආදාය සත්ථු පාදමූලෙ ඨපෙත්වා ‘‘ජිතං මෙ, ජිතං මෙ’’ති තික්ඛත්තුං මහාසද්දමකාසි.

රාජා පසෙනදි කොසලො ධම්මං සුණන්තො තං සද්දං සුත්වා ‘‘පුච්ඡථ නං, කිං කිර තෙන ජිත’’න්ති ආහ. සො රාජපුරිසෙහි පුච්ඡිතො තමත්ථං ආරොචෙසි. තං සුත්වා රාජා ‘‘දුක්කරං කතං බ්‍රාහ්මණෙන, සඞ්ගහමස්ස කරිස්සාමී’’ති එකං සාටකයුගං දාපෙසි. සො තම්පි තථාගතස්සෙව අදාසි. පුන රාජා ද්වෙ චත්තාරි අට්ඨ සොළසාති ද්විගුණං කත්වා දාපෙසි. සො තානිපි තථාගතස්සෙව අදාසි. අථස්ස රාජා ද්වත්තිංස යුගානි දාපෙසි. බ්‍රාහ්මණො ‘‘අත්තනො අග්ගහෙත්වා ලද්ධං ලද්ධං විස්සජ්ජෙසියෙවා’’ති වාදමොචනත්ථං තතො එකං යුගං අත්තනො, එකං බ්‍රාහ්මණියාති ද්වෙ යුගානි ගහෙත්වා තිංස යුගානි තථාගතස්සෙව අදාසි. රාජා පන තස්මිං සත්තක්ඛත්තුම්පි දදන්තෙ පුන දාතුකාමොයෙව අහොසි. පුබ්බෙ මහාඑකසාටකො චතුසට්ඨියා සාටකයුගෙසු ද්වෙ අග්ගහෙසි, අයං පන ද්වත්තිංසාය ලද්ධකාලෙ ද්වෙ අග්ගහෙසි. රාජා පුරිසෙ ආණාපෙසි – ‘‘දුක්කරං භණෙ බ්‍රාහ්මණෙන කතං, අන්තෙපුරෙ මම ද්වෙ කම්බලානි ආහරාපෙය්‍යාථා’’ති. තෙ තථා කරිංසු. රාජා සතසහස්සග්ඝනකෙ ද්වෙ කම්බලෙ දාපෙසි. බ්‍රාහ්මණො ‘‘න ඉමෙ මම සරීරෙ උපයොගං අරහන්ති, බුද්ධසාසනස්සෙව එතෙ අනුච්ඡවිකා’’ති එකං කම්බලං අන්තොගන්ධකුටියං සත්ථු සයනස්ස උපරි විතානං කත්වා බන්ධි, එකං අත්තනො ඝරෙ නිබද්ධං භුඤ්ජන්තස්ස භික්ඛුනො භත්තකිච්චට්ඨානෙ විතානං කත්වා බන්ධි. රාජා සායන්හසමයෙ සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා තං කම්බලං සඤ්ජානිත්වා, ‘‘භන්තෙ, කෙන පූජා කතා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘එකසාටකෙනා’’ති වුත්තෙ ‘‘බ්‍රාහ්මණො මම පසාදට්ඨානෙයෙව පසීදතී’’ති වත්වා ‘‘චත්තාරො හත්ථී චත්තාරො අස්සෙ චත්තාරි කහාපණසහස්සානි චතස්සො ඉත්ථියො චතස්සො දාසියො චත්තාරො පුරිසෙ චතුරො ගාමවරෙ’’ති එවං යාව සබ්බසතා චත්තාරි චත්තාරි කත්වා සබ්බචතුක්කං නාම අස්ස දාපෙසි.

භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ‘‘අහො අච්ඡරියං චූළෙකසාටකස්ස කම්මං, තංමුහුත්තමෙව සබ්බචතුක්කං ලභි, ඉදානි කතෙන කල්‍යාණකම්මෙන අජ්ජෙව විපාකො දින්නො’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ, ‘‘භික්ඛවෙ, සචායං එකසාටකො පඨමයාමෙ මය්හං දාතුං අසක්ඛිස්ස, සබ්බසොළසකං අලභිස්ස. සචෙ මජ්ඣිමයාමෙ අසක්ඛිස්ස, සබ්බට්ඨකං අලභිස්ස . බලවපච්ඡිමයාමෙ දින්නත්තා පනෙස සබ්බචතුක්කං ලභි. කල්‍යාණකම්මං කරොන්තෙන හි උප්පන්නං චිත්තං අහාපෙත්වා තඞ්ඛණඤ්ඤෙව කාතබ්බං. දන්ධං කතං කුසලඤ්හි සම්පත්තිං දදමානං දන්ධමෙව දදාති, තස්මා චිත්තුප්පාදසමනන්තරමෙව කල්‍යාණකම්මං කාතබ්බ’’න්ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

116. ‘‘අභිත්ථරෙථ කල්‍යාණෙ, පාපා චිත්තං නිවාරයෙ;
දන්ධඤ්හි කරොතො පුඤ්ඤං, පාපස්මිං රමතී මනො’’ති.

තත්ථ **අභිත්ථරෙථාති** තුරිතතුරිතං සීඝසීඝං කරෙය්‍යාති අත්ථො. ගිහිනා වා හි ‘‘සලාකභත්තදානාදීසු කිඤ්චිදෙව කුසලං කරිස්සාමී’’ති චිත්තෙ උප්පන්නෙ යථා අඤ්ඤෙ ඔකාසං න ලභන්ති, එවං ‘‘අහං පුරෙ, අහං පුරෙ’’ති තුරිතතුරිතමෙව කාතබ්බං. පබ්බජිතෙන වා උපජ්ඣායවත්තාදීනි කරොන්තෙන අඤ්ඤස්ස ඔකාසං අදත්වා ‘‘අහං පුරෙ, අහං පුරෙ’’ති තුරිතතුරිතමෙව කාතබ්බං. **පාපා චිත්තන්ති** කායදුච්චරිතාදිපාපකම්මතො වා අකුසලචිත්තුප්පාදතො වා සබ්බථාමෙන චිත්තං **නිවාරයෙ. දන්ධඤ්හි කරොතොති** යො පන ‘‘දස්සාමි, න දස්සාමි සම්පජ්ජිස්සති නු ඛො මෙ, නො’’ති එවං චික්ඛල්ලමග්ගෙන ගච්ඡන්තො විය දන්ධං පුඤ්ඤං කරොති, තස්ස

එකසාටකස්ස විය මච්ඡෙරසහස්සං පාපං ඔකාසං ලභති. අථස්ස **පාපස්මිං රමතී මනො,** කුසලකම්මකරණකාලෙයෙව හි චිත්තං කුසලෙ රමති, තතො මුච්චිත්වා පාපනින්නමෙව හොතීති.

ගාථාපරියොසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

චූළෙකසාටකබ්‍රාහ්මණවත්ථු පඨමං.

2. සෙය්‍යසකත්ථෙරවත්ථු

පාපඤ්ච පුරිසොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සෙය්‍යසකත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො හි ලාළුදායිත්ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකො, අත්තනො අනභිරතිං තස්ස ආරොචෙත්වා තෙන පඨමසඞ්ඝාදිසෙසකම්මෙ සමාදපිතො උප්පන්නුප්පන්නාය අනභිරතියා තං කම්මමකාසි (පාරා. 234). සත්ථා තස්ස කිරියං සුත්වා තං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘එවං කිර ත්වං කරොසී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති වුත්තෙ ‘‘කස්මා භාරියං කම්මං අකාසි, අනනුච්ඡවිකං මොඝපුරිසා’’ති නානප්පකාරතො ගරහිත්වා සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙත්වා ‘‘එවරූපඤ්හි කම්මං දිට්ඨධම්මෙපි සම්පරායෙපි දුක්ඛසංවත්තනිකමෙව හොතී’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

117. ‘‘පාපඤ්චෙ පුරිසො කයිරා, න නං කයිරා පුනප්පුනං;
න තම්හි ඡන්දං කයිරාථ, දුක්ඛො පාපස්ස උච්චයො’’ති.

තස්සත්ථො – සචෙ **පුරිසො** සකිං පාපකම්මං කරෙය්‍ය, තඞ්ඛණෙයෙව පච්චවෙක්ඛිත්වා ‘‘ඉදං අප්පතිරූපං ඔළාරික’’න්ති **න නං කයිරා පුනප්පුනං.** යොපි **තම්හි** ඡන්දො වා රුචි වා උප්පජ්ජෙය්‍ය, තම්පි විනොදෙත්වා න කයිරාථෙව. කිං කාරණා? **දුක්ඛො පාපස්ස උච්චයො.** පාපස්ස හි උච්චයො වුඩ්ඪි ඉධලොකෙපි සම්පරායෙපි දුක්ඛමෙව ආවහතීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සෙය්‍යසකත්ථෙරවත්ථු දුතියං.

3. ලාජදෙවධීතාවත්ථු

පුඤ්ඤඤ්චෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ලාජදෙවධීතරං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු රාජගහෙ සමුට්ඨිතං.

ආයස්මා හි මහාකස්සපො පිප්පලිගුහායං විහරන්තො ඣානං සමාපජ්ජිත්වා සත්තමෙ දිවසෙ වුට්ඨාය දිබ්බෙන චක්ඛුනා භික්ඛාචාරට්ඨානං ඔලොකෙන්තො එකං සාලිඛෙත්තපාලිකං ඉත්ථිං සාලිසීසානි ගහෙත්වා ලාජෙ කුරුමානං දිස්වා ‘‘සද්ධා නු ඛො, අස්සද්ධා’’ති වීමංසිත්වා ‘‘සද්ධා’’ති ඤත්වා ‘‘සක්ඛිස්සති නු ඛො මෙ සඞ්ගහං කාතුං, නො’’ති උපධාරෙන්තො ‘‘විසාරදා කුලධීතා මම සඞ්ගහං කරිස්සති, කත්වා ච පන මහාසම්පත්තිං ලභිස්සතී’’ති ඤත්වා චීවරං පාරුපිත්වා පත්තමාදාය සාලිඛෙත්තසමීපෙයෙව අට්ඨාසි. කුලධීතා ථෙරං දිස්වාව පසන්නචිත්තා පඤ්චවණ්ණාය පීතියා ඵුට්ඨසරීරා ‘‘තිට්ඨථ, භන්තෙ’’ති වත්වා ලාජෙ ආදාය වෙගෙන ගන්ත්වා ථෙරස්ස පත්තෙ ආකිරිත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, තුම්හෙහි දිට්ඨධම්මස්ස භාගිනී අස්ස’’න්ති පත්ථනං අකාසි. ථෙරො ‘‘එවං හොතූ’’ති අනුමොදනමකාසි. සාපි ථෙරං වන්දිත්වා අත්තනා දින්නදානං ආවජ්ජමානා නිවත්ති. තාය ච පන කෙදාරමරියාදාය ගමනමග්ගෙ එකස්මිං බිලෙ ඝොරවිසො සප්පො නිපජ්ජි. සො ථෙරස්ස කාසායපටිච්ඡන්නං ජඞ්ඝං ඩංසිතුං නාසක්ඛි. ඉතරා දානං ආවජ්ජමානා නිවත්තන්තී තං පදෙසං පාපුණි. සප්පො බිලා නික්ඛමිත්වා තං ඩංසිත්වා තත්ථෙව පාතෙසි. සා පසන්නචිත්තෙන කාලං කත්වා තාවතිංසභවනෙ තිංසයොජනිකෙ කනකවිමානෙ සුත්තප්පබුද්ධා විය සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතෙන තිගාවුතෙන අත්තභාවෙන නිබ්බත්ති. සා ද්වාදසයොජනිකං එකං දිබ්බවත්ථං නිවාසෙත්වා එකං පාරුපිත්වා අච්ඡරාසහස්සපරිවුතා පුබ්බකම්මපකාසනත්ථාය සුවණ්ණලාජභරිතෙන ඔලම්බකෙන සුවණ්ණසරකෙන පටිමණ්ඩිතෙ විමානද්වාරෙ ඨිතා අත්තනො සම්පත්තිං ඔලොකෙත්වා ‘‘කිං නු ඛො මෙ කත්වා අයං සම්පත්ති ලද්ධා’’ති දිබ්බෙන චක්ඛුනා උපධාරෙන්තී ‘‘අය්‍යස්ස මෙ මහාකස්සපත්ථෙරස්ස දින්නලාජනිස්සන්දෙන සා ලද්ධා’’ති අඤ්ඤාසි.

සා එවං පරිත්තකෙන කම්මෙන එවරූපං සම්පත්තිං ලභිත්වා ‘‘න දානි මයා පමජ්ජිතුං වට්ටති, අය්‍යස්ස වත්තපටිවත්තං කත්වා ඉමං සම්පත්තිං ථාවරං කරිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා පාතොව කනකමයං සම්මජ්ජනිඤ්චෙව කචවරඡඩ්ඩනකඤ්ච පච්ඡිං ආදාය ගන්ත්වා ථෙරස්ස පරිවෙණං සම්මජ්ජිත්වා පානීයපරිභොජනීයං උපට්ඨාපෙසි. ථෙරො තං දිස්වා ‘‘කෙනචි දහරෙන වා සාමණෙරෙන වා වත්තං කතං භවිස්සතී’’ති සල්ලක්ඛෙසි. සා දුතියදිවසෙපි තථෙව අකාසි, ථෙරොපි තථෙව සල්ලක්ඛෙසි. තතියදිවසෙ පන ථෙරො තස්සා සම්මජ්ජනිසද්දං සුත්වා තාලච්ඡිද්දාදීහි

ච පවිට්ඨං සරීරොභාසං දිස්වා ද්වාරං විවරිත්වා ‘‘කො එස සම්මජ්ජතී’’ති පුච්ඡි. ‘‘අහං, භන්තෙ, තුම්හාකං උපට්ඨායිකා ලාජදෙවධීතා’’ති. ‘‘නනු මය්හං එවංනාමිකා උපට්ඨායිකා නාම නත්ථී’’ති. ‘‘අහං, භන්තෙ, සාලිඛෙත්තං රක්ඛමානා ලාජෙ දත්වා පසන්නචිත්තා නිවත්තන්තී සප්පෙන දට්ඨා කාලං කත්වා තාවතිංසදෙවලොකෙ උප්පන්නා, මයා අයං නිස්සාය අයං සම්පත්ති ලද්ධා, ඉදානිපි තුම්හාකං වත්තපටිවත්තං කත්වා ‘සම්පත්තිං ථාවරං කරිස්සාමී’ති ආගතාම්හි, භන්තෙ’’ති. ‘‘හියොපි පරෙපි තයාවෙතං ඨානං සම්මජ්ජිතං, තයාව පානීයභොජනීයං උපට්ඨාපිත’’න්ති. ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති. ‘‘අපෙහි දෙවධීතෙ, තයා කතං වත්තං කතංව හොතු, ඉතො පට්ඨාය ඉමං ඨානං මා ආගමී’’ති. ‘‘භන්තෙ, මා මං නාසෙථ, තුම්හාකං වත්තං කත්වා සම්පත්තිං මෙ ථිරං කාතුං දෙථා’’ති. ‘‘අපෙහි දෙවධීතෙ, මා මං අනාගතෙ චිත්තබීජනිං ගහෙත්වා නිසින්නෙහි ධම්මකථිකෙහි ‘මහාකස්සපත්ථෙරස්ස කිර එකා දෙවධීතා ආගන්ත්වා වත්තපටිවත්තං කත්වා පානීයපරිභොජනීයං උපට්ඨාපෙසී’ති වත්තබ්බතං කරි, ඉතො පට්ඨාය ඉධ මා ආගමි, පටික්කමා’’ති. සා ‘‘මා මං, භන්තෙ, නාසෙථා’’ති පුනප්පුනං යාචියෙව. ථෙරො ‘‘නායං මම වචනං සුණාතී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘තුවං පමාණං න ජානාසී’’ති අච්ඡරං පහරි. සා තත්ථ සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තී ආකාසෙ උප්පතිත්වා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ, ‘‘භන්තෙ, මයා ලද්ධසම්පත්තිං මා නාසෙථ, ථාවරං කාතුං දෙථා’’ති රොදන්තී ආකාසෙ අට්ඨාසි.

සත්ථා ජෙතවනෙ ගන්ධකුටියං නිසින්නොව තස්සා රොදිතසද්දං සුත්වා ඔභාසං ඵරිත්වා දෙවධීතාය සම්මුඛෙ නිසීදිත්වා කථෙන්තො විය ‘‘දෙවධීතෙ මම පුත්තස්ස කස්සපස්ස සංවරකරණමෙව භාරො, පුඤ්ඤත්ථිකානං පන ‘අයං නො අත්ථො’ති සල්ලක්ඛෙත්වා පුඤ්ඤකරණමෙව භාරො. පුඤ්ඤකරණඤ්හි ඉධ චෙව සම්පරායෙ ච සුඛමෙවා’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

118. ‘‘පුඤ්ඤඤ්චෙ පුරිසො කයිරා, කයිරා නං පුනප්පුනං;
තම්හි ඡන්දං කයිරාථ, සුඛො පුඤ්ඤස්ස උච්චයො’’ති.

තස්සත්ථො – සචෙ **පුරිසො පුඤ්ඤං** කරෙය්‍ය, ‘‘එකවාරං මෙ පුඤ්ඤං කතං, අලං එත්තාවතා’’ති අනොරමිත්වා **පුනප්පුනං** කරොථෙව. තස්ස අකරණක්ඛණෙපි **තම්හි** පුඤ්ඤෙ **ඡන්දං** රුචිං උස්සාහං කරොථෙව. කිං කාරණා? **සුඛො පුඤ්ඤස්ස උච්චයො**. පුඤ්ඤස්ස හි උච්චයො වුඩ්ඪි ඉධලොකපරලොකසුඛාවහනතො සුඛොති.

දෙසනාවසානෙ දෙවධීතා පඤ්චචත්තාලීසයොජනමත්ථකෙ ඨිතාව සොතාපත්තිඵලං පාපුණීති.

ලාජදෙවධීතාවත්ථු තතියං.

4. අනාථපිණ්ඩිකසෙට්ඨිවත්ථු

පාපොපි පස්සතී භද්‍රන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අනාථපිණ්ඩිකං ආරබ්භ කථෙසි.

අනාථපිණ්ඩිකො හි විහාරමෙව උද්දිස්ස චතුපණ්ණාසකොටිධනං බුද්ධසාසනෙ විකිරිත්වා සත්ථරි ජෙතවනෙ විහරන්තෙ දෙවසිකං තීණි මහාඋපට්ඨානානි ගච්ඡති, ගච්ඡන්තො ච ‘‘කිං නු ඛො ආදාය ආගතොති සාමණෙරා වා දහරා වා හත්ථම්පි මෙ ඔලොකෙය්‍යු’’න්ති තුච්ඡහත්ථො නාම න ගතපුබ්බො. පාතොව ගච්ඡන්තො යාගුං ගාහාපෙත්වාව ගච්ඡති, කතපාතරාසො සප්පිනවනීතාදීනි භෙසජ්ජානි. සායන්හසමයෙ මාලාගන්ධවිලෙපනවත්ථාදීනි ගාහාපෙත්වා ගච්ඡති. එවං නිච්චකාලමෙව දිවසෙ දිවසෙ දානං දත්වා සීලං රක්ඛති. අපරභාගෙ ධනං පරික්ඛයං ගච්ඡති. වොහාරූපජීවිනොපිස්ස හත්ථතො අට්ඨාරසකොටිධනං ඉණං ගණ්හිංසු, කුලසන්තකාපිස්ස අට්ඨාරසහිරඤ්ඤකොටියො, නදීතීරෙ නිදහිත්වා ඨපිතා උදකෙන කූලෙ භින්නෙ මහාසමුද්දං පවිසිංසු. එවමස්ස අනුපුබ්බෙන ධනං පරික්ඛයං අගමාසි. සො එවංභූතොපි සඞ්ඝස්ස දානං දෙතියෙව, පණීතං පන කත්වා දාතුං න සක්කොති.

සො එකදිවසං සත්ථාරා ‘‘දීයති පන තෙ, ගහපති, කුලෙ දාන’’න්ති වුත්තෙ ‘‘දීයති, භන්තෙ, තඤ්ච ඛො කණාජකං බිලඞ්ගදුතිය’’න්ති ආහ. අථ නං සත්ථා, ‘‘ගහපති, ‘ලූඛං දානං දෙමී’ති මා චින්තයි. චිත්තස්මිඤ්හි පණීතෙ බුද්ධාදීනං දින්නදානං ලූඛං නාම නත්ථි, අපිච ත්වං අට්ඨන්නං අරියපුග්ගලානං දානං දෙසි, අහං පන වෙලාමකාලෙ සකලජම්බුදීපං උන්නඞ්ගලං කත්වා මහාදානං පවත්තයමානොපි තිසරණගතම්පි කඤ්චි නාලත්ථං, දක්ඛිණෙය්‍යා නාම එවං දුල්ලභා. තස්මා ‘ලූඛං මෙ දාන’න්ති මා චින්තයී’’ති වත්වා **වෙලාමසුත්ත**මස්ස (අ. නි. 9.20) කථෙසි. අථස්ස ද්වාරකොට්ඨකෙ අධිවත්ථා දෙවතා සත්ථරි චෙව සත්ථුසාවකෙසු ච ගෙහං පවිසන්තෙසු තෙසං තෙජෙන සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තී, ‘‘යථා ඉමෙ ඉමං ගෙහං න පවිසන්ති, තථා ගහපතිං පරිභින්දිස්සාමී’’ති තං වත්තුකාමාපි ඉස්සරකාලෙ කිඤ්චි වත්තුං නාසක්ඛි, ඉදානි ‘‘පනායං දුග්ගතො ගණ්හිස්සති මෙ වචන’’න්ති රත්තිභාගෙ සෙට්ඨිස්ස සිරිගබ්භං පවිසිත්වා ආකාසෙ අට්ඨාසි. අථ සෙට්ඨි නං දිස්වා ‘‘කො එසො’’ති ආහ. අහං තෙ මහාසෙට්ඨි චතුත්ථද්වාරකොට්ඨකෙ අධිවත්ථා දෙවතා, තුය්හං ඔවාදදානත්ථාය ආගතාති. තෙන හි ඔවදෙහීති. මහාසෙට්ඨි තයා පච්ඡිමකාලං අනොලොකෙත්වාව සමණස්ස ගොතමස්ස සාසනෙ බහුං ධනං විප්පකිණ්ණං, ඉදානි දුග්ගතො හුත්වාපි තං න මුඤ්චසියෙව, එවං වත්තමානො කතිපාහෙනෙව සාසච්ඡාදනමත්තම්පි න ලභිස්සසි , කිං තෙ සමණෙන ගොතමෙන, අතිපරිච්චාගතො ඔරමිත්වා කම්මන්තෙ පයොජෙන්තො කුටුම්බං සණ්ඨාපෙහීති. අයං මෙ තයා දින්නඔවාදොති. ආම, සෙට්ඨීති. ගච්ඡ, නාහං තාදිසීනං සතෙනපි සහස්සෙනපි සතසහස්සෙනපි සක්කා කම්පෙතුං, අයුත්තං තෙ වුත්තං, කං

තයා මම ගෙහෙ වසමානාය, සීඝං සීඝං මෙ සරා නික්ඛමාහීති. සා සොතාපන්නස්ස අරියසාවකස්ස වචනං සුත්වා ඨාතුං අසක්කොන්තී දාරකෙ ආදාය නික්ඛමි, නික්ඛමිත්වා ච පන අඤ්ඤත්ථ වසනට්ඨානං අලභමානා ''සෙට්ඨිං ඛමාපෙත්වා තත්ථෙව වසිස්සාමී''ති නගරපරිග්ගාහකං දෙවපුත්තං උපසඞ්කමිත්වා අත්තනා කතාපරාධං ආචික්ඛිත්වා ''එහි, මං සෙට්ඨිස්ස සන්තිකං නෙත්වා ඛමාපෙත්වා වසනට්ඨානං දාපෙහී''ති ආහ. සො ''අයුත්තං තයා වුත්තං, නාහං තස්ස සන්තිකං ගන්තුං උස්සහාමී''ති තං පටික්ඛිපි. සා චතුන්නං මහාරාජානං සන්තිකං ගන්ත්වා තෙහිපි පටික්ඛිත්තා සක්කං දෙවරාජානං උපසඞ්කමිත්වා තං පවත්තිං ආචික්ඛිත්වා, ''අහං, දෙව, වසනට්ඨානං අලභමානා දාරකෙ හත්ථෙන ගහෙත්වා අනාථා විචරාමි, වසනට්ඨානං මෙ දාපෙහී''ති සුට්ඨුතරං යාචි.

අථ නං සො ''අහම්පි තව කාරණා සෙට්ඨිං වත්තුං න සක්ඛිස්සාමි, එකං පන තෙ උපායං කථෙස්සාමී''ති ආහ. සාධු, දෙව, කථෙහීති. ගච්ඡ, සෙට්ඨිනො ආයුත්තකවෙසං ගහෙත්වා සෙට්ඨිස්ස හත්ථතො පණ්ණං ආරොපෙත්වා වොහාරූපජීවීහි ගහිතං අට්ඨාරසකොටිධනං අත්තනො ආනුභාවෙන සොධෙත්වා තුච්ඡගබ්භෙ පූරෙත්වා මහාසමුද්දං පවිට්ඨං අට්ඨාරසකොටිධනං අත්ථි, අඤ්ඤම්පි අසුකට්ඨානෙ නාම අස්සාමිකං අට්ඨාරසකොටිධනං අත්ථි, තං සබ්බං සංහරිත්වා තස්ස තුච්ඡගබ්භෙ පූරෙත්වා දණ්ඩකම්මං කත්වා ඛමාපෙහීති. සා ''සාධු, දෙවා''ති වුත්තනයෙනෙව තං සබ්බං කත්වා පුන තස්ස සිරිගබ්භං ඔභාසයමානා ආකාසෙ ඨත්වා ''කො එසො''ති වුත්තෙ අහං තෙ චතුත්ථද්වාරකොට්ඨකෙ අධිවත්ථා අන්ධබාලදෙවතා, මයා අන්ධබාලතාය යං තුම්හාකං සන්තිකෙ කථිතං, තං මෙ ඛමථ. සක්කස්ස හි මෙ වචනෙන චතුපණ්ණාසකොටිධනං සංහරිත්වා තුච්ඡගබ්භපූරණං දණ්ඩකම්මං කතං, වසනට්ඨානං අලභමානා කිලමාමීති. අනාථපිණ්ඩිකො චින්තෙසි – ''අයං දෙවතා 'දණ්ඩකම්මඤ්ච මෙ කත'න්ති වදති, අත්තනො ච දොසං පටිජානාති, සම්මාසම්බුද්ධස්ස නං දස්සෙස්සාමී''ති. සො තං සත්ථු සන්තිකං නෙත්වා තාය කතකම්මං සබ්බං ආරොචෙසි. දෙවතා සත්ථු පාදෙසු සිරසා නිපතිත්වා, ''භන්තෙ, යං මයා අන්ධබාලතාය තුම්හාකං ගුණෙ අජානිත්වා පාපකං වචනං වුත්තං, තං මෙ ඛමථා''ති සත්ථාරං ඛමාපෙත්වා මහාසෙට්ඨිං ඛමාපෙසි. සත්ථා කල්යාණපාපකානං කම්මානං විපාකවසෙන සෙට්ඨිඤ්චෙව දෙවතඤ්ච ඔවදන්තො ''ඉධ, ගහපති, පාපපුග්ගලොපි යාව පාපං න පච්චති, තාව භද්‍රම්පි පස්සති. යදා පනස්ස පාපං පච්චති, තදා පාපමෙව පස්සති. භද්‍රපුග්ගලොපි යාව භද්‍රං න පච්චති, තාව පාපානි පස්සති. යදා පනස්ස භද්‍රං පච්චති, තදා භද්‍රමෙව පස්සතී''ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

119. ''පාපොපි පස්සතී භද්‍රං, යාව පාපං න පච්චති;
යදා ච පච්චතී පාපං, අථ පාපො පාපානි පස්සති.

120. ''භද්‍රොපි පස්සතී පාපං, යාව භද්‍රං න පච්චති;
යදා ච පච්චතී භද්‍රං, අථ භද්‍රො භද්‍රානි පස්සතී''ති.

තත්ථ **පාපොති** කායදුච්චරිතාදිනා පාපකම්මෙන යුත්තපුග්ගලො. සොපි හි පුරිමසුචරිතානුභාවෙන නිබ්බත්තං සුඛං අනුභවමානො **භද්‍රම්පි පස්සති. යාව පාපං න පච්චතීති** යාවස්ස තං පාපකම්මං දිට්ඨධම්මෙ වා සම්පරායෙ වා විපාකං න දෙති. **යදා** පනස්ස තං දිට්ඨධම්මෙ වා සම්පරායෙ වා විපාකං දෙති, **අථ** දිට්ඨධම්මෙ විවිධා කම්මකාරණා, සම්පරායෙ ච අපායදුක්ඛං අනුභොන්තො සො **පාපො පාපානියෙව පස්සති**. දුතියගාථායපි කායසුචරිතාදිනා භද්‍රකම්මෙන යුත්තො **භද්‍රො**. සොපි හි පුරිමදුච්චරිතානුභාවෙන නිබ්බත්තං දුක්ඛං අනුභවමානො **පාපං පස්සති. යාව භද්‍රං න පච්චතීති** යාවස්ස තං භද්‍රං කම්මං දිට්ඨධම්මෙ වා සම්පරායෙ වා විපාකං න දෙති. **යදා** පන තං විපාකං දෙති, **අථ** දිට්ඨධම්මෙ ලාභසක්කාරාදිසුඛං, සම්පරායෙ ච දිබ්බසම්පත්තිසුඛං අනුභවමානො සො **භද්‍රො භද්‍රානියෙව පස්සතීති**.

දෙසනාවසානෙ සා දෙවතා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

අනාථපිණ්ඩිකසෙට්ඨිවත්ථු චතුත්ථං.

5. අසඤ්ඤතපරික්ඛාරභික්ඛුවත්ථු

මාවමඤ්ඤෙථ පාපස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකං අසඤ්ඤතපරික්ඛාරං භික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර යං කිඤ්චි මඤ්චපීඨාදිභෙදං පරික්ඛාරං බහි පරිභුඤ්ජිත්වා තත්ථෙව ඡඩ්ඩෙති. පරික්ඛාරො වස්සෙනපි ආතපෙනපි උපචිකාදීහිපි විනස්සති. සො භික්ඛූහි ''නනු, ආවුසො, පරික්ඛාරො නාම පටිසාමිතබ්බො''ති වුත්තෙ ''අප්පකං මයා කතං, ආවුසො, එතං, න එතස්ස චිත්තං අත්ථි, න පිත්ත''න්ති වත්වා තථෙව කරොති. භික්ඛූ තස්ස කිරියං සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා තං පක්කොසාපෙත්වා ''සච්චං කිර ත්වං භික්ඛු එවං කරොසී''ති පුච්ඡි. සො සත්ථාරා පුච්ඡිතොපි ''කිං එතං භගවා අප්පකං මයා කතං, න තස්ස චිත්තං අත්ථි, නාස්ස පිත්ත''න්ති තථෙව අවමඤ්ඤන්තො ආහ. අථ නං සත්ථා ''භික්ඛූහි එවං කාතුං න වට්ටති, පාපකම්මං නාම 'අප්පක'න්ති න අවමඤ්ඤිතබ්බං. අජ්ඣොකාසෙ ඨපිතඤ්හි විවටමුඛං භාජනං දෙවෙ වස්සන්තෙ කිඤ්චාපි එකබින්දුනා න පූරති, පුනප්පුනං වස්සන්තෙ පන පූරතෙව, එවමෙවං පාපං කරොන්තො පුග්ගලො අනුපුබ්බෙන මහන්තං පාපරාසිං කරොතී''ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

121. ‘‘මාවමඤ්ඤෙථ පාපස්ස, න මන්දං ආගමිස්සති;
උදබින්දුනිපාතෙන, උදකුම්භොපි පූරති;
බාලො පූරති පාපස්ස, ථොකං ථොකම්පි ආචින’’න්ති.

තත්ථ **මාවමඤ්ඤෙථා**ති න අවජානෙය්‍ය. **පාපස්සා**ති පාපං. **න මන්දං ආගමිස්සතී**ති ‘‘අප්පමත්තකං මෙ පාපකං කතං, කදා එතං විපච්චිස්සතී’’ති එවං පාපං නාවජානෙය්‍යාති අත්ථො. **උදකුම්භොපී**ති දෙවෙ වස්සන්තෙ මුඛං විවරිත්වා ඨපිතං යං කිඤ්චි කුලාලභාජනං යථා තං එකෙකස්සාපි උදකබින්දුනො නිපාතෙන අනුපුබ්බෙන **පූරති,** එවං බාලපුග්ගලො ථොකං ථොකම්පි පාපං ආචිනන්තො කරොන්තො වඩ්ඪෙන්තො **පාපස්ස පූරතියෙවා**ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු. සත්ථාපි ‘‘අජ්ඣොකාසෙ සෙය්‍යං සන්ථරිත්වා පටිපාකතිකං අකරොන්තො ඉමං නාම ආපත්තිමාපජ්ජතී’’ති (පාචි. 108-110) සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙසීති.

අසඤ්ඤතපරික්ඛාරභික්ඛුවත්ථු පඤ්චමං.

6. බිළාලපාදකසෙට්ඨිවත්ථු

මාවමඤ්ඤෙථ පුඤ්ඤස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො බිළාලපාදකසෙට්ඨිං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ සාවත්ථිවාසිනො වග්ගබන්ධනෙන බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දානං දෙන්ති. අථෙකදිවසං සත්ථා අනුමොදනං කරොන්තො එවමාහ –

‘‘උපාසකා ඉධෙකච්චො අත්තනාව දානං දෙති, පරං න සමාදපෙති. සො නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ භොගසම්පදං ලභති, නො පරිවාරසම්පදං. එකච්චො අත්තනා දානං න දෙති, පරං සමාදපෙති. සො නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ පරිවාරසම්පදං ලභති, නො භොගසම්පදං. එකච්චො අත්තනා ච න දෙති, පරඤ්ච න සමාදපෙති. සො නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ නෙව භොගසම්පදං ලභති, න පරිවාරසම්පදං, විඝාසාදො හුත්වා විචරති. එකච්චො අත්තනා ච දෙති, පරඤ්ච සමාදපෙති. සො නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ භොගසම්පදඤ්චෙව ලභති, පරිවාරසම්පදඤ්චා’’ති.

අථෙකො පණ්ඩිතපුරිසො තං ධම්මදෙසනං සුත්වා ‘‘අහො අච්ඡරියමිදං කාරණං, අහං දානි උභයසම්පත්තිසංවත්තනිකං කම්මං කරිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා සත්ථාරං උට්ඨාය ගමනකාලෙ ආහ – ‘‘භන්තෙ, ස්වෙ අම්හාකං භික්ඛං ගණ්හථා’’ති. කිත්තකෙහි පන තෙ භික්ඛූහි අත්ථොති? සබ්බභික්ඛූහි, භන්තෙති. සත්ථා අධිවාසෙසි . සොපි ගාමං පවිසිත්වා, ‘‘අම්මතාතා, මයා ස්වාතනාය බුද්ධප්පමුඛො භික්ඛුසඞ්ඝො නිමන්තිතො, යො යත්තකානං භික්ඛූනං සක්කොති, සො තත්තකානං යාගුආදීනං අත්ථාය තණ්ඩුලාදීනි දෙතු, එකස්මිං ඨානෙ පචාපෙත්වා දානං දස්සාමා’’ති උග්ඝොසෙන්තො විචරි.

අථ නං එකො සෙට්ඨී අත්තනො ආපණද්වාරං සම්පත්තං දිස්වා ‘‘අයං අත්තනො පහොනකෙ භික්ඛූ අනිමන්තෙත්වා පන සකලගාමං සමාදපෙන්තො විචරතී’’ති කුජ්ඣිත්වා ‘‘තයා ගහිතභාජනං ආහරා’’ති තීහි අඞ්ගුලීහි ගහෙත්වා ථොකෙ තණ්ඩුලෙ අදාසි, තථා මුග්ගෙ, තථා මාසෙති. සො තතො පට්ඨාය **බිළාලපාදකසෙට්ඨී** නාම ජාතො, සප්පිඵාණිතාදීනි දෙන්තොපි කරණ්ඩං කුටෙ පක්ඛිපිත්වා එකතො කොණං කත්වා බින්දුං බින්දුං පග්ඝරාපෙන්තො ථොකථොකමෙව අදාසි. උපාසකො අවසෙසෙහි දින්නං එකතො කත්වා ඉමිනා දින්නං විසුංයෙව අග්ගහෙසි. සො සෙට්ඨී තස්ස කිරියං දිස්වා ‘‘කිං නු ඛො එස මයා දින්නං විසුං ගණ්හාතී’’ති චින්තෙත්වා තස්ස පච්ඡතො පච්ඡතො එකං චූළුපට්ඨාකං පහිණි ‘‘ගච්ඡ, යං එස කරොති, තං ජානාහී’’ති. සො ගන්ත්වා ‘‘සෙට්ඨිස්ස මහප්ඵලං හොතූ’’ති යාගුභත්තපූවානං අත්ථාය එකං ද්වෙ තණ්ඩුලෙ පක්ඛිපිත්වා මුග්ගමාසෙපි තෙලඵාණිතාදිබින්දූනිපි සබ්බභාජනෙසු පක්ඛිපි. චූළුපට්ඨාකො ගන්ත්වා සෙට්ඨිස්ස ආරොචෙසි . තං සුත්වා සෙට්ඨී චින්තෙසි – ‘‘සචෙ මෙ සො පරිසමජ්ඣෙ අවණ්ණං භාසිස්සති, මම නාමෙ ගහිතමත්තෙයෙව නං පහරිත්වා මාරෙස්සාමී’’ති නිවාසනන්තරෙ ඡුරිකං බන්ධිත්වා පුනදිවසෙ ගන්ත්වා භත්තග්ගෙ අට්ඨාසි. සො පුරිසො බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිවිසිත්වා භගවන්තං ආහ – ‘‘භන්තෙ, මයා මහාජනං සමාදපෙත්වා ඉමං දානං දින්නං, තත්ථ සමාදපිතමනුස්සා අත්තනො අත්තනො බලෙන බහූනිපි ථොකානිපි තණ්ඩුලාදීනි අදංසු, තෙසං සබ්බෙසං මහප්ඵලං හොතූ’’ති. තං සුත්වා සො සෙට්ඨී චින්තෙසි – ‘‘අහං ‘අසුකෙන නාම අච්ඡරාය ගණ්හිත්වා තණ්ඩුලාදීනි දින්නානීති මම නාමෙ ගහිතමත්තෙ ඉමං මාරෙස්සාමී’ති ආගතො, අයං පන සබ්බසඞ්ගාහිකං කත්වා ‘යෙහිපි නාළිආදීහි මිනිත්වා දින්නං, යෙහිපි අච්ඡරාය ගහෙත්වා දින්නං, සබ්බෙසං මහප්ඵලං හොතූ’ති වදති. සචාහං එවරූපං න ඛමාපෙස්සාමි, දෙවදණ්ඩො මම මත්ථකෙ පතිස්සතී’’ති. සො තස්ස පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා ‘‘ඛමාහි මෙ, සාමී’’ති ආහ. ‘‘කිං ඉද’’න්ති ච තෙන වුත්තෙ සබ්බං තං පවත්තිං ආරොචෙසි. තං කිරියං දිස්වා සත්ථා ‘‘කිං ඉද’’න්ති දානවෙය්‍යාවටිකං පුච්ඡි. සො අතීතදිවසතො පට්ඨාය සබ්බං තං පවත්තිං ආරොචෙසි. අථ නං සත්ථා ‘‘එවං කිර සෙට්ඨී’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති වුත්තෙ, ‘‘උපාසක, පුඤ්ඤං නාම ‘අප්පක’න්ති න අවමඤ්ඤිතබ්බං, මාදිසස්ස බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දානං දත්වා ‘අප්පක’න්ති න

අවමඤ්ඤිතබ්බං. පණ්ඩිතමනුස්සා හි පුඤ්ඤං කරොන්තා විවටභාජනං විය උදකෙන අනුක්කමෙන පුඤ්ඤෙන පූරන්තියෙවා''ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

122. ''මාවමඤ්ඤෙථ පුඤ්ඤස්ස, න මන්දං ආගමිස්සති;
උදබින්දුනිපාතෙන, උදකුම්භොපි පූරති;
ධීරො පූරති පුඤ්ඤස්ස, ථොකං ථොකම්පි ආචින''න්ති.

තස්සත්ථො – පණ්ඩිතමනුස්සො පුඤ්ඤං කත්වා ''අප්පකමත්තං මයා කතං, **න මන්දං** විපාකවසෙන **ආගමිස්සති,** එවං පරිත්තකං කම්මං කහං මං දක්ඛිස්සති, අහං වා තං කහං දක්ඛිස්සාමි, කදා එතං විපච්චිස්සතී''ති එවං පුඤ්ඤං **මාවමඤ්ඤෙථ** න අවජානෙය්‍ය. යථා හි නිරන්තරං **උදබින්දුනිපාතෙන** විවරිත්වා ඨපිතං කුලාලභාජනං **පූරති,** එවං **ධීරො** පණ්ඩිතපුරිසො **ථොකං ථොකම්පි** පුඤ්ඤං ආචිනන්තො **පුඤ්ඤස්ස පූරතී**ති.

දෙසනාවසානෙ සො සෙට්ඨි සොතාපත්තිඵලං පාපුණි, සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

බිළාලපාදකසෙට්ඨිවත්ථු ඡට්ඨං.

7. මහාධනවාණිජවත්ථු

වාණිජොවාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො මහාධනවාණිජං ආරබ්භ කථෙසි.

තස්ස කිර වාණිජස්ස ගෙහෙ පඤ්චසතා චොරා ඔතාරං ගවෙසමානා ඔතාරං න ලභිංසු. අපරෙන සමයෙන වාණිජො පඤ්ච සකටසතානි භණ්ඩස්ස පූරෙත්වා භික්ඛූනං ආරොචාපෙසි – ''අහං අසුකට්ඨානං නාම වාණිජ්ජත්ථාය ගච්ඡාමි, යෙ, අය්‍යා, තං ඨානං ගන්තුකාමා, තෙ නික්ඛමන්තු, මග්ගෙ භික්ඛාය න කිලමිස්සන්තී''ති. තං සුත්වා පඤ්චසතා භික්ඛූ තෙන සද්ධිං මග්ගං පටිපජ්ජිංසු. තෙපි චොරා ''සො කිර වාණිජො නික්ඛන්තො''ති ගන්ත්වා අටවියං අට්ඨංසු. වාණිජොපි ගන්ත්වා අටවිමුඛෙ එකස්මිං ගාමෙ වාසං කත්වා ද්වෙ තයොපි දිවසෙ ගොණසකටාදීනි සංවිදහි, තෙසං පන භික්ඛූනං නිබද්ධං භික්ඛං දෙතියෙව. චොරා තස්මිං අතිචිරායන්තෙ ''ගච්ඡ, තස්ස නික්ඛමනදිවසං ඤත්වා එහී''ති එකං පුරිසං පහිණිංසු. සො තං ගාමං ගන්ත්වා එකං සහායකං පුච්ඡි – ''කදා වාණිජො නික්ඛමිස්සතී''ති. සො ''ද්වීහතීහච්චයෙනා''ති වත්වා ''කිමත්ථං පන පුච්ඡසී''ති ආහ. අථස්ස සො ''මයං පඤ්චසතා චොරා එතස්සත්ථාය අටවියං ඨිතා''ති ආචික්ඛි. ඉතරො ''තෙන හි ගච්ඡ, සීඝං නික්ඛමිස්සතී''ති තං උය්‍යොජෙත්වා, ''කිං නු ඛො චොරෙ වාරෙමි, උදාහු වාණිජ''න්ති චින්තෙත්වා, ''කිං මෙ චොරෙහි, වාණිජං නිස්සාය පඤ්චසතා භික්ඛූ ජීවන්ති, වාණිජස්ස සඤ්ඤං දස්සාමී''ති සො තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ''කදා ගමිස්සථා''ති පුච්ඡිත්වා ''තතියදිවසෙ''ති වුත්තෙ මය්හං වචනං කරොථ, අටවියං කිර තුම්හාකං අත්ථාය පඤ්චසතා චොරා ඨිතා, මා තාව ගමිත්ථාති. ත්වං කථං ජානාසීති? තෙසං අන්තරෙ මම සහායො අත්ථි, තස්ස මෙ කථාය ඤාතන්ති. ''තෙන හි 'කිං මෙ එත්තො ගතෙනා'ති නිවත්තිත්වා ගෙහමෙව ගමිස්සාමී''ති ආහ. තස්මිං චිරායන්තෙ පුන තෙහි චොරෙහි පෙසිතො පුරිසො ආගන්ත්වා තං සහායකං පුච්ඡිත්වා තං පවත්තිං සුත්වා ''නිවත්තිත්වා ගෙහමෙව කිර ගමිස්සතී''ති ගන්ත්වා චොරානං ආරොචෙසි. තං සුත්වා චොරා තතො නික්ඛමිත්වා ඉතරස්මිං මග්ගෙ අට්ඨංසු, තස්මිං චිරයන්තෙ පුනපි තෙ චොරා තස්ස සන්තිකං පුරිසං පෙසෙසුං. සො තෙසං තත්ථ ඨිතභාවං ඤත්වා පුන වාණිජස්ස ආරොචෙසි. වාණිජො ''ඉධාපි මෙ වෙකල්ලං නත්ථි, එවං සන්තෙ නෙව එත්තො ගමිස්සාමි, න ඉතො, ඉධෙව භවිස්සාමී''ති භික්ඛූනං සන්තිකං ගන්ත්වා ආහ – ''භන්තෙ, චොරා කිර මං විලුම්පිතුකාමා මග්ගෙ ඨිතා, 'පුන නිවත්තිස්සතී'ති සුත්වා ඉතරස්මිං මග්ගෙ ඨිතා, අහං එත්තො වා ඉතො වා අගන්ත්වා ථොකං ඉධෙව භවිස්සාමි, භදන්තා ඉධෙව වසිතුකාමා වසන්තු, ගන්තුකාමා අත්තනො රුචිං කරොන්තූ''ති. භික්ඛූ ''එවං සන්තෙ මයං නිවත්තිස්සාමා''ති වාණිජං ආපුච්ඡිත්වා පුනදෙව සාවත්ථිං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා නිසීදිංසු. සත්ථා ''කිං, භික්ඛවෙ, මහාධනවාණිජෙන සද්ධිං න ගමිත්ථා''ති පුච්ඡිත්වා ''ආම, භන්තෙ, මහාධනවාණිජස්ස විලුම්පනත්ථාය ද්වීසුපි මග්ගෙසු චොරා පරියුට්ඨිංසු, තෙන සො තත්ථෙව ඨිතො, මයං පන තං ආපුච්ඡිත්වා ආගතා''ති වුත්තෙ, ''භික්ඛවෙ, මහාධනවාණිජො චොරානං අත්ථිතාය මග්ගං පරිවජ්ජති, ජීවිතුකාමො විය පුරිසො හලාහලං විසං පරිවජ්ජෙති, භික්ඛුනාපි 'තයො භවා චොරෙහි පරියුට්ඨිතමග්ගසදිසා'ති ඤත්වා පාපං පරිවජ්ජෙතුං වට්ටතී''ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

123. ''වාණිජොව භයං මග්ගං, අප්පසත්ථො මහද්ධනො;
විසං ජීවිතුකාමොව, පාපානි පරිවජ්ජයෙ''ති.

තත්ථ **භය**න්ති භායිතබ්බං, චොරෙහි පරියුට්ඨිතත්තා සප්පටිභයන්ති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – යථා මහාධනවාණිජො **අප්පසත්ථො** සප්පටිභයං **මග්ගං,** යථා ච **ජීවිතුකාමො** හලාහලං **විසං** පරිවජ්ජෙති, එවං පණ්ඩිතො භික්ඛු අප්පමත්තකානිපි **පාපානි** පරිවජ්ජෙය්‍යාති.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිංසු, සම්පත්තමහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

මහාධනවාණිජවත්ථු සත්තමං.

8. කුක්කුටමිත්තනෙසාදවත්ථු

පාණිම්හි චෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො කුක්කුටමිත්තං නාම නෙසාදං ආරබ්භ කථෙසි.

රාජගහෙ කිර එකා සෙට්ඨිධීතා වයප්පත්තා සත්තභූමිකපාසාදස්ස උපරි සිරිගබ්භෙ ආරක්ඛණත්ථාය එකං පරිචාරිකං දත්වා මාතාපිතූහි වාසියමානා එකදිවසං සායන්හසමයෙ වාතපානෙන අන්තරවීථිං ඔලොකෙන්තී පඤ්ච පාසසතානි පඤ්ච සූලසතානි ආදාය මිගෙ වධිත්වා ජීවමානං එකං කුක්කුටමිත්තං නාම නෙසාදං පඤ්ච මිගසතානි වධිත්වා තෙසං මංසෙන මහාසකටං පූරෙත්වා සකටධුරෙ නිසීදිත්වා මංසවික්කිණනත්ථාය නගරං පවිසන්තං දිස්වා තස්මිං පටිබද්ධචිත්තා පරිචාරිකාය හත්ථෙ පණ්ණාකාරං දත්වා ‘‘ගච්ඡ, එතස්ස පණ්ණාකාරං දත්වා ගමනකාලං ඤත්වා එහී’’ති පෙසෙසි. සා ගන්ත්වා තස්ස පණ්ණාකාරං දත්වා පුච්ඡි – ‘‘කදා ගමිස්සසී’’ති? සො ‘‘අජ්ජ මංසං වික්කිණිත්වා පාතොව අසුකද්වාරෙන නාම නික්ඛමිත්වා ගමිස්සාමී’’ති ආහ. සා තෙන කථිතකථං සුත්වා ආගන්ත්වා තස්සා ආරොචෙසි. සෙට්ඨිධීතා අත්තනා ගහෙතබ්බයුත්තකං වත්ථාභරණජාතං සංවිදහිත්වා පාතොව මලිනවත්ථං නිවාසෙත්වා කුටං ආදාය දාසීහි සද්ධිං උදකතිත්ථං ගච්ඡන්තී විය නික්ඛමිත්වා තං ඨානං ගන්ත්වා තස්සාගමනං ඔලොකෙන්තී අට්ඨාසි. සොපි පාතොව සකටං පාජෙන්තො නික්ඛමි. සා තස්ස පච්ඡතො පච්ඡතො පායාසි. සො තං දිස්වා ‘‘අහං තං ‘අසුකස්ස නාම ධීතා’ති න ජානාමි, මා මං අනුබන්ධි, අම්මා’’ති ආහ. න මං ත්වං පක්කොසසි, අහං අත්තනො ධම්මතාය ආගච්ඡාමි, ත්වං තුණ්හී හුත්වා අත්තනො සකටං පාජෙහීති. සො පුනප්පුනං තං නිවාරෙතියෙව. අථ නං සා ආහ – ‘‘සාමි, සිරී නාම අත්තනො සන්තිකං ආගච්ඡන්තී නිවාරෙතුං න වට්ටතී’’ති. සො තස්සා නිස්සංසයෙන ආගමනකාරණං ඤත්වා තං සකටං ආරොපෙත්වා අගමාසි. තස්සා මාතාපිතරො ඉතො චිතො ච පරියෙසාපෙත්වා අපස්සන්තා ‘‘මතා භවිස්සතී’’ති මතකභත්තං කරිංසු. සාපි තෙන සද්ධිං සංවාසමන්වාය පටිපාටියා සත්ත පුත්තෙ විජායිත්වා තෙ වයප්පත්තෙ සරබන්ධනෙන බන්ධි.

අථෙකදිවසං සත්ථා පච්චූසසමයෙ ලොකං වොලොකෙන්තො කුක්කුටමිත්තං සපුත්තං සසුණිසං අත්තනො ඤාණජාලස්ස අන්තො පවිට්ඨං දිස්වා, ‘‘කිං නු ඛො එත’’න්ති උපධාරෙන්තො තෙසං පන්නරසන්නම්පි සොතාපත්තිමග්ගස්ස උපනිස්සයං දිස්වා පාතොව පත්තචීවරං ආදාය තස්ස පාසට්ඨානං අගමාසි . තං දිවසං පාසෙ බද්ධො එකමිගොපි නාහොසි. සත්ථා තස්ස පාසමූලෙ පදවලඤ්ජං දස්සෙත්වා පුරතො එකස්ස ගුම්බස්ස හෙට්ඨා ඡායායං නිසීදි. කුක්කුටමිත්තො පාතොව ධනුං ආදාය පාසට්ඨානං ගන්ත්වා ආදිතො පට්ඨාය පාසෙ ඔලොකයමානො පාසෙ බද්ධං එකම්පි මිගං අදිස්වා සත්ථු පදවලඤ්ජං අද්දස. අථස්ස එතදහොසි – ‘‘කො මය්හං බද්ධමිගෙ මොචෙන්තො විචරතී’’ති. සො සත්ථරි ආඝාතං බන්ධිත්වා ගච්ඡන්තො ගුම්බමූලෙ නිසින්නං සත්ථාරං දිස්වා, ‘‘ඉමිනා මම මිගා මොචිතා භවිස්සන්ති, මාරෙස්සාමි න’’න්ති ධනුං ආකඩ්ඪි. සත්ථා ධනුං ආකඩ්ඪිතුං දත්වා විස්සජ්ජෙතුං නාදාසි. සො සරං විස්සජ්ජෙතුම්පි ඔරොපෙතුම්පි අසක්කොන්තො ඵාසුකාහි භිජ්ජන්තීහි විය මුඛතො ඛෙළෙන පග්ඝරන්තෙන කිලන්තරූපො අට්ඨාසි. අථස්ස පුත්තා ගෙහං ගන්ත්වා ‘‘පිතා නො චිරායති, කිං නු ඛො එත’’න්ති වත්වා ‘‘ගච්ඡථ, තාතා, පිතු සන්තික’’න්ති මාතරා පෙසිතා ධනූනි ආදාය ගන්ත්වා පිතරං තථාඨිතං දිස්වා ‘‘අයං නො පිතු පච්චාමිත්තො භවිස්සතී’’ති සත්තපි ජනා ධනූනි ආකඩ්ඪිත්වා බුද්ධානුභාවෙන යථා නෙසං පිතා ඨිතො, තථෙව අට්ඨංසු. අථ නෙසං මාතා ‘‘කිං නු ඛො මෙ පුත්තාපි චිරායන්තී’’ති වත්වා සත්තහි සුණිසාහි සද්ධිං ගන්ත්වා තෙ තථාඨිතෙ දිස්වා ‘‘කස්ස නු ඛො ඉමෙ ධනූනි ආකඩ්ඪිත්වා ඨිතා’’ති ඔලොකෙන්තී සත්ථාරං දිස්වා බාහා පග්ගය්හ – ‘‘මා මෙ පිතරං නාසෙථ, මා මෙ පිතරං නාසෙථා’’ති මහාසද්දමකාසි. කුක්කුටමිත්තො තං සද්දං සුත්වා චින්තෙසි – ‘‘නට්ඨො වතම්හි, සසුරො කිර මෙ එස, අහො මයා භාරියං කම්මං කත’’න්ති. පුත්තාපිස්ස ‘‘අය්යකො කිර නො එස, අහො භාරියං කම්මං කත’’න්ති චින්තයිංසු. කුක්කුටමිත්තො ‘‘අයං සසුරො මෙ’’ති මෙත්තචිත්තං උපට්ඨපෙසි, පුත්තාපිස්ස ‘‘අය්යකො නො’’ති මෙත්තචිත්තං උපට්ඨපෙසුං. අථ තෙ නෙසං මාතා සෙට්ඨිධීතා ‘‘ඛිප්පං ධනූනි ඡඩ්ඩෙත්වා පිතරං මෙ ඛමාපෙථා’’ති ආහ.

සත්ථා තෙසං මුදුචිත්තතං ඤත්වා ධනුං ඔතාරෙතුං අදාසි. තෙ සබ්බෙ සත්ථාරං වන්දිත්වා ‘‘ඛමථ නො, භන්තෙ’’ති ඛමාපෙත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. අථ නෙසං සත්ථා අනුපුබ්බිං කථං කථෙසි. දෙසනාවසානෙ කුක්කුටමිත්තො සද්ධිං පුත්තෙහි චෙව සුණිසාහි ච අත්තපඤ්චදසමො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. සත්ථා පිණ්ඩාය චරිත්වා පච්ඡාභත්තං විහාරං අගමාසි. අථ නං ආනන්දත්ථෙරො පුච්ඡි – ‘‘භන්තෙ, කහං ගමිත්ථා’’ති. කුක්කුටමිත්තස්ස සන්තිකං , ආනන්දාති. පාණාතිපාතකම්මස්ස වො, භන්තෙ, අකාරකො කතොති. ආමානන්ද, සො අත්තපඤ්චදසමො අචලසද්ධාය පතිට්ඨාය තීසු රතනෙසු නික්කඞ්ඛො හුත්වා පාණාතිපාතකම්මස්ස අකාරකො ජාතොති. භික්ඛූ ආහංසු – ‘‘නනු, භන්තෙ, භරියාපිස්ස අත්ථී’’ති. ආම, භික්ඛවෙ, සා කුලගෙහෙ කුමාරිකා හුත්වා සොතාපත්තිඵලං පත්තාති. භික්ඛූ කථං සමුට්ඨාපෙසුං ‘‘කුක්කුටමිත්තස්ස කිර භරියා කුමාරිකකාලෙ එව සොතාපත්තිඵලං පත්වා තස්ස ගෙහං ගන්ත්වා සත්ත පුත්තෙ ලභි, සා එත්තකං කාලං සාමිකෙන ‘ධනුං ආහර, සරෙ ආහර, සත්තිං ආහර, සූලං ආහර, ජාලං ආහරා’ති වුච්චමානා තානි අදාසි. සොපි තාය දින්නානි ආදාය ගන්ත්වා පාණාතිපාතං කරොති, කිං නු ඛො සොතාපන්නාපි පාණාතිපාතං කරොන්තී’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ, ‘‘න, භික්ඛවෙ, සොතාපන්නා පාණාතිපාතං කරොන්ති, සා පන ‘සාමිකස්ස වචනං කරොමී’ති තථා අකාසි. ‘ඉදං ගහෙත්වා එස ගන්ත්වා පාණාතිපාතං කරොතූ’ති තස්සා චිත්තං නත්ථි. පාණිතලස්මිඤ්හි වණෙ අසති විසං ගණ්හන්තස්ස තං විසං අනුඩහිතුං න සක්කොති, එවමෙවං අකුසලචෙතනාය අභාවෙන පාපං අකරොන්තස්ස ධනුආදීනි නීහරිත්වා දදතොපි පාපං නාම න හොතී’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

124. ''පාණිම්හි චෙ වණො නාස්ස, හරෙය්‍ය පාණිනා විසං;
නාබ්බණං විසමන්වෙති, නත්ථි පාපං අකුබ්බතො''ති.

තත්ථ **නාස්සාති** න භවෙය්‍ය. **හරෙය්‍යාති** හරිතුං සක්කුණෙය්‍ය. කිං කාරණා? යස්මා **නාබ්බණං විසමන්වෙති** අවණඤ්හි පාණිං විසං අන්වෙතුං න සක්කොති, එවමෙව ධනුආදීනි නීහරිත්වා දෙන්තස්සාපි අකුසලචෙතනාය අභාවෙන පාපං **අකුබ්බතො පාපං** නාම **නත්ථි,** අවණං පාණිං විසං විය නාස්ස චිත්තං පාපං අනුගච්ඡතීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

අපරෙන සමයෙන භික්ඛූ කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ''කො නු ඛො කුක්කුටමිත්තස්ස සපුත්තස්ස සසුණිසස්ස සොතාපත්තිමග්ගස්සූපනිස්සයො, කෙන කාරණෙන නෙසාදකුලෙ නිබ්බත්තො''ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ , එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ, භික්ඛවෙ, අතීතෙ කස්සපදසබලස්ස ධාතුචෙතියං සංවිදහන්තා එවමාහංසු – ''කිං නු ඛො ඉමස්ස චෙතියස්ස මත්තිකා භවිස්සති, කිං උදක''න්ති. අථ නෙසං එතදහොසි – ''හරිතාලමනොසිලා මත්තිකා භවිස්සති, තිලතෙලං උදක''න්ති. තෙ හරිතාලමනොසිලා කොට්ටෙත්වා තිලතෙලෙන සංසන්දිත්වා ඉට්ඨකාය සථෙත්වා සුවණ්ණෙන ඛචිත්වා අන්තො විනිංසු, බහිමුඛෙ පන එකග්ඝනසුවණ්ණඉට්ඨකාව අහෙසුං. එකෙකා සතසහස්සග්ඝනිකා අහොසි. තෙ යාව ධාතුනිධානා චෙතියෙ නිට්ඨිතෙ චින්තයිංසු – ''ධාතුනිධානකාලෙ බහුනා ධනෙන අත්ථො, කං නු ඛො ජෙට්ඨකං කරොමා''ති.

අථෙකො ගාමවාසිකො සෙට්ඨි ''අහං ජෙට්ඨකො භවිස්සාමී''ති ධාතුනිධානෙ එකං හිරඤ්ඤකොටිං පක්ඛිපි. තං දිස්වා රට්ඨවාසිනො ''අයං නගරසෙට්ඨි ධනමෙව සංහරති, එවරූපෙ චෙතියෙ ජෙට්ඨකො භවිතුං න සක්කොති, ගාමවාසී පන කොටිධනං පක්ඛිපිත්වා ජෙට්ඨකො ජාතො''ති උජ්ඣායිංසු. සො තෙසං කථං සුත්වා ''අහං ද්වෙ කොටියො දත්වා ජෙට්ඨකො භවිස්සාමී''ති ද්වෙ කොටියො අදාසි. ඉතරො ''අහමෙව ජෙට්ඨකො භවිස්සාමී''ති තිස්සො කොටියො අදාසි. එවං වඩ්ඪෙත්වා වඩ්ඪෙත්වා නගරවාසී අට්ඨ කොටියො අදාසි. ගාමවාසිනො පන ගෙහෙ නවකොටිධනමෙව අත්ථි, නගරවාසිනො චත්තාලීසකොටිධනං. තස්මා ගාමවාසී චින්තෙසි – ''සචාහං නව කොටියො දස්සාමි, අයං 'දස කොටියො දස්සාමී'ති වක්ඛති, අථ මෙ නිද්ධනභාවො පඤ්ඤායිස්සතී''ති. සො එවමාහ – ''අහං එත්තකඤ්ච ධනං දස්සාමි, සපුත්තදාරො ච චෙතියස්ස දාසො භවිස්සාමී''ති සත්ත පුත්තෙ සත්ත සුණිසායො භරියඤ්ච ගහෙත්වා අත්තනා සද්ධිං චෙතියස්ස නිය්‍යාදෙසි. රට්ඨවාසිනො ''ධනං නාම සක්කා උප්පාදෙතුං, අයං පන සපුත්තදාරො අත්තානං නිය්‍යාදෙසි, අයමෙව ජෙට්ඨකො හොතූ''ති තං ජෙට්ඨකං කරිංසු. ඉති තෙ සොළසපි ජනා චෙතියස්ස දාසා අහෙසුං. රට්ඨවාසිනො පන තෙ භුජිස්සෙ අකංසු. එවං සන්තෙපි චෙතියමෙව පටිජග්ගිත්වා යාවතායුකං ඨත්වා තතො චුතා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිංසු. තෙසු එකං බුද්ධන්තරං දෙවලොකෙ වසන්තෙසු ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ භරියා තතො චවිත්වා රාජගහෙ සෙට්ඨිනො ධීතා හුත්වා නිබ්බත්ති. සා කුමාරිකාව හුත්වා සොතාපත්තිඵලං පාපුණි. අදිට්ඨසච්චස්ස පන පටිසන්ධි නාම භාරියාති තස්සා සාමිකො සම්පරිවත්තමානො ගන්ත්වා නෙසාදකුලෙ නිබ්බත්ති. තස්ස සහ දස්සනෙනෙව සෙට්ඨිධීතරං පුබ්බසිනෙහො අජ්ඣොත්ථරි. වුත්තම්පි චෙතං –

''පුබ්බෙව සන්නිවාසෙන, පච්චුප්පන්නහිතෙන වා;
එවං තං ජායතෙ පෙමං, උප්පලංව යථොදකෙ''ති. (ජා. 1.2.174);

සා පුබ්බසිනෙහෙනෙව නෙසාදකුලං අගමාසි. පුත්තාපිස්සා දෙවලොකා චවිත්වා තස්සා එව කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හිංසු, සුණිසායොපිස්සා තත්ථ තත්ථ නිබ්බත්තිත්වා වයප්පත්තා තෙසංයෙව ගෙහං අගමංසු. එවං තෙ සබ්බෙපි තදා චෙතියං පටිජග්ගිත්වා තස්ස කම්මස්සානුභාවෙන සොතාපත්තිඵලං පත්තාති.

කුක්කුටමිත්තනෙසාදවත්ථු අට්ඨමං.

9. කොකසුනඛලුද්දකවත්ථු

යො අප්පදුට්ඨස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො කොකං නාම සුනඛලුද්දකං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර එකදිවසං පුබ්බණ්හසමයෙ ධනුං ආදාය සුනඛපරිවුතො අරඤ්ඤං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ එකං පිණ්ඩාය පවිසන්තං භික්ඛුං දිස්වා කුජ්ඣිත්වා ''කාළකණ්ණි මෙ දිට්ඨො, අජ්ජ කිඤ්චි න ලභිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා පක්කාමි. ථෙරොපි ගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා කතභත්තකිච්චො පුන විහාරං පායාසි. ඉතරොපි අරඤ්ඤෙ විචරිත්වා කිඤ්චි අලභිත්වා පච්චාගච්ඡන්තො පුන ථෙරං දිස්වා ''අජ්ජාහං ඉමං කාළකණ්ණිං දිස්වා අරඤ්ඤං ගතො කිඤ්චි න ලභිං, ඉදානි මෙ පුනපි අභිමුඛො ජාතො, සුනඛෙහි නං ඛාදාපෙස්සාමී''ති සඤ්ඤං දත්වා සුනඛෙ විස්සජ්ජෙසි. ථෙරොපි ''මා එවං කරි උපාසකා''ති යාචි. සො ''අජ්ජාහං තව සම්මුඛීභූතත්තා කිඤ්චි නාලත්ථං, පුනපි මෙ සම්මුඛීභාවමාගතොසි, ඛාදාපෙස්සාමෙව ත''න්ති වත්වා සුනඛෙ උය්‍යොජෙසි. ථෙරො වෙගෙන එකං රුක්ඛං අභිරුහිත්වා පුරිසප්පමාණෙ ඨානෙ නිසීදි. සුනඛා රුක්ඛං පරිවාරෙසුං. ලුද්දකො ගන්ත්වා ''රුක්ඛං අභිරුහතොපි තෙ මොක්ඛො නත්ථී''ති තං සරතුණ්ඩෙන පාදතලෙ විජ්ඣි. ථෙරො ''මා එවං කරොහී''ති තං යාචියෙව. ඉතරො තස්ස

යාවනං අනාදියිත්වා පුනප්පුනං විජ්ඣියෙව. ථෙරො එකස්මිං පාදතලෙ විජ්ඣියමානෙ තං උක්ඛිපිත්වා දුතියං පාදං ඔලම්බිත්වා තස්මිං විජ්ඣියමානෙ තම්පි උක්ඛිපති, එවමස්ස සො යාවනං අනාදියිත්වාව ද්වෙපි පාදතලානි විජ්ඣියෙව. ථෙරස්ස සරීරං උක්කාහි ආදිත්තං විය අහොසි. සො වෙදනානුවත්තිකො හුත්වා සතිං පච්චුපට්ඨාපෙතුං නාසක්ඛි, පාරුතචීවරං භස්සන්තම්පි න සල්ලක්ඛෙසි. තං පතමානං කොකං සීසතො පට්ඨාය පරික්ඛිපන්තමෙව පති. සුනඛා ''ථෙරො පතිතො''ති සඤ්ඤාය චීවරන්තරං පවිසිත්වා අත්තනො සාමිකං ලුඤ්ජිත්වා ඛාදන්තා අට්ඨිමත්තාවසෙසං කරිංසු. සුනඛා චීවරන්තරතො නික්ඛමිත්වා බහි අට්ඨංසු.

අථ නෙසං ථෙරො එකං සුක්ඛදණ්ඩකං භඤ්ජිත්වා ඛිපි. සුනඛා ථෙරං දිස්වා ''සාමිකොව අම්හෙහි ඛාදිතො''ති ඤත්වා අරඤ්ඤං පවිසිංසු. ථෙරො කුක්කුච්චං උප්පාදෙසි ''මම චීවරන්තරං පවිසිත්වා එස නට්ඨො, අරොගං නු ඛො මෙ සීල''න්ති. සො රුක්ඛා ඔතරිත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ආදිතො පට්ඨාය සබ්බං තං පවත්තිං ආරොචෙත්වා – ''භන්තෙ, මම චීවරං නිස්සාය සො උපාසකො නට්ඨො, කච්චි මෙ අරොගං සීලං, අත්ථි මෙ සමණභාවො''ති පුච්ඡි. සත්ථා තස්ස වචනං සුත්වා ''භික්ඛු අරොගං තෙ සීලං, අත්ථි තෙ සමණභාවො, සො අප්පදුට්ඨස්ස පදුස්සිත්වා විනාසං පත්තො, න කෙවලඤ්ච ඉදානෙව, අතීතෙපි අප්පදුට්ඨානං පදුස්සිත්වා විනාසං පත්තොයෙවා''ති වත්වා තමත්ථං පකාසෙන්තො අතීතං ආහරි –

අතීතෙ කිරෙකො වෙජ්ජො වෙජ්ජකම්මත්ථාය ගාමං විචරිත්වා කිඤ්චි කම්මං අලභිත්වා ඡාතජ්ඣත්තො නික්ඛමිත්වා ගාමද්වාරෙ සම්බහුලෙ කුමාරකෙ කීළන්තෙ දිස්වා ''ඉමෙ සප්පෙන ඩංසාපෙත්වා තිකිච්ඡිත්වා ආහාරං ලභිස්සාමී''ති එකස්මිං රුක්ඛබිලෙ සීසං නිහරිත්වා නිපන්නං සප්පං දස්සෙත්වා, ''අම්භො, කුමාරකා එසො සාළිකපොතකො, ගණ්හථ න''න්ති ආහ. අථෙකො කුමාරකො සප්පං ගීවායං දළ්හං ගහෙත්වා නීහරිත්වා තස්ස සප්පභාවං ඤත්වා විරවන්තො අවිදූරෙ ඨිතස්ස වෙජ්ජස්ස මත්ථකෙ ඛිපි. සප්පො වෙජ්ජස්ස ඛන්ධට්ඨිකං පරික්ඛිපිත්වා දළ්හං ඩංසිත්වා තත්ථෙව ජීවිතක්ඛයං පාපෙසි, එවමෙස කොකො සුනඛලුද්දකො පුබ්බෙපි අප්පදුට්ඨස්ස පදුස්සිත්වා විනාසං පත්තොයෙවාති.

සත්ථා ඉමං අතීතං ආහරිත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

125. ''යො අප්පදුට්ඨස්ස නරස්ස දුස්සති, සුද්ධස්ස පොසස්ස අනඞ්ගණස්ස;
තමෙව බාලං පච්චෙති පාපං, සුඛුමො රජො පටිවාතංව ඛිත්තො''ති.

තත්ථ **අප්පදුට්ඨස්සාති** අත්තනො වා සබ්බසත්තානං වා අදුට්ඨස්ස. **නරස්සාති** සත්තස්ස. **දුස්සතීති** අපරජ්ඣති. **සුද්ධස්සාති** නිරපරාධස්සෙව. **පොසස්සාති** ඉදම්පි අපරෙනාකාරෙන සත්තාධිවචනමෙව. **අනඞ්ගණස්සාති** නික්කිලෙසස්ස. **පච්චෙතීති** පතිඑති. **පටිවාතන්ති** යථා එකෙන පුරිසෙන පටිවාතෙ ඨිතං පහරිතුකාමතාය **ඛිත්තො සුඛුමො රජොති** තමෙව පුරිසං පච්චෙති, තස්සෙව උපරි පතති, එවමෙව යො පුග්ගලො අපදුට්ඨස්ස පුරිසස්ස පාණිප්පහාරාදීනි දදන්තො පදුස්සති, **තමෙව බාලං** දිට්ඨෙව ධම්මෙ, සම්පරායෙ වා නිරයාදීසු විපච්චමානං තං **පාපං** විපාකදුක්ඛවසෙන පච්චෙතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො භික්ඛු අරහත්තෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

කොකසුනඛලුද්දකවත්ථු නවමං.

10. මණිකාරකුලූපකතිස්සත්ථෙරවත්ථු

ගබ්භමෙකෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො මණිකාරකුලූපකං තිස්සත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර ථෙරො එකස්ස මණිකාරස්ස කුලෙ ද්වාදස වස්සානි භුඤ්ජි. තස්මිං කුලෙ ජයම්පතිකා මාතාපිතුට්ඨානෙ ඨත්වා ථෙරං පටිජග්ගිංසු. අථෙකදිවසං සො මණිකාරො ථෙරස්ස පුරතො මංසං ඡින්දන්තො නිසින්නො හොති. තස්මිං ඛණෙ රාජා පසෙනදි කොසලො එකං මණිරතනං ''ඉමං ධොවිත්වා විජ්ඣිත්වා පහිණතූ''ති පෙසෙසි. මණිකාරො සලොහිතෙනෙව හත්ථෙන තං පටිග්ගහෙත්වා පෙළාය උපරි ඨපෙත්වා හත්ථධොවනත්ථං අන්තො පාවිසි. තස්මිං පන ගෙහෙ පොසාවනියකොඤ්චසකුණො අත්ථි. සො ලොහිතගන්ධෙන මංසසඤ්ඤාය තං මණිං ථෙරස්ස පස්සන්තස්සෙව ගිලි. මණිකාරො ආගන්ත්වා මණිං අපස්සන්තො ''මණි කෙන ගහිතො''ති භරියඤ්ච පුත්තකෙ ච පටිපාටියා පුච්ඡිත්වා තෙහි ''න ගණ්හාමා''ති වුත්තෙ ''ථෙරෙන ගහිතො භවිස්සතී''ති. චින්තෙත්වා භරියාය සද්ධිං මන්තෙසි – ''ථෙරෙන මණි ගහිතො භවිස්සතී''ති. සා, සාමි, මා එවං අවච, එත්තකං කාලං මයා ථෙරස්ස න කිඤ්චි වජ්ජං දිට්ඨපුබ්බං, න සො මණිං ගණ්හාතීති. මණිකාරො ථෙරං පුච්ඡි – ''භන්තෙ, ඉමස්මිං ඨානෙ මණිරතනං තුම්හෙහි ගහිත''න්ති. න ගණ්හාමි, උපාසකාති. භන්තෙ, න ඉධ අඤ්ඤො අත්ථි, තුම්හෙහියෙව ගහිතො භවිස්සති, දෙථ මෙ මණිරතනන්ති. සො තස්මිං අසම්පටිච්ඡන්තෙ පුන භරියං ආහ – ''ථෙරෙනෙව මණි ගහිතො, පීළෙත්වා නං පුච්ඡිස්සාමී''ති. සා, සාමි, මා නො නාසයි, වරං අම්හෙහි දාසබ්‍යං උපගන්තුං, න ච ථෙරං එවරූපං වත්තුන්ති. සො ''සබ්බෙව මයං දාසත්තං උපගච්ඡන්තා මණිමූලං න අග්ඝාමා''ති රජ්ජුං ගහෙත්වා ථෙරස්ස සීසං වෙඨෙත්වා දණ්ඩෙන ඝට්ටෙසි. ථෙරස්ස සීසතො ච

කණ්ණනාසාහි ච ලොහිතං පග්ඝරි, අක්ඛීනි නික්ඛමනාකාරප්පත්තානි අහෙසුං, සො වෙදනාපමත්තො භූමියං පති. කොඤ්චො ලොහිතගන්ධෙනා ගන්ත්වා ලොහිතං පිවි. අථ නං මණිකාරො ථෙරෙ උප්පන්නකොධවෙගෙන ''ත්වං කිං කරොසී''ති පාදෙන පහරිත්වා ඛිපි. සො එකප්පහාරෙනෙව මරිත්වා උත්තානො අහොසි.

ථෙරො තං දිස්වා, උපාසක, සීසෙ වෙඨනං තාව මෙ සිථිලං කත්වා ඉමං කොඤ්චං ඔලොකෙහි ''මතො වා, නො වා''ති. අථ නං සො ආහ – ''එසො විය ත්වම්පි මරිස්සසී''ති. උපාසක, ඉමිනා සො මණි ගිලිතො, සචෙ අයං න අමරිස්සා, න තෙ අහං මරන්තොපි මණිං ආචික්ඛිස්සන්ති. සො තස්ස උදරං ඵාලෙත්වා මණිං දිස්වා පවෙධෙන්තො සංවිග්ගමානසො ථෙරස්ස පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා ''ඛමථ, මෙ, භන්තෙ, අජානන්තෙන මයා කත''න්ති ආහ. උපාසක, නෙව තුය්හං දොසො අත්ථි, න මය්හං, වට්ටස්සෙවෙස දොසො, ඛමාමි තෙති. භන්තෙ, සචෙ මෙ ඛමථ, පකතිනියාමෙනෙව මෙ ගෙහෙ නිසීදිත්වා භික්ඛං ගණ්හථාති. ''උපාසක, න දානාහං ඉතො පට්ඨාය පරෙසං ගෙහස්ස අන්තොඡදනං පවිසිස්සාමි, අන්තොගෙහපවෙසනස්සෙව හි අයං දොසො, ඉතො පට්ඨාය පාදෙසු ආවහන්තෙසු ගෙහද්වාරෙ ඨිතොව භික්ඛං ගණ්හිස්සාමී''ති වත්වා ධුතඞ්ගං සමාදාය ඉමං ගාථමාහ –

''පච්චති මුනිනො භත්තං, ථොකං ථොකං කුලෙ කුලෙ;
පිණ්ඩිකාය චරිස්සාමි, අත්ථි ජඞ්ඝබලං මමා''ති. (ථෙරගා. 248) –

ඉදඤ්ච පන වත්වා ථෙරො තෙනෙව බ්‍යාධිනා න චිරස්සෙව පරිනිබ්බායි. කොඤ්චො මණිකාරස්ස භරියාය කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි. මණිකාරො කාලං කත්වා නිරයෙ නිබ්බත්ති. මණිකාරස්ස භරියා ථෙරෙ මුදුචිත්තතාය කාලං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්ති. භික්ඛූ සත්ථාරං තෙසං අභිසම්පරායං පුච්ඡිංසු. සත්ථා, ''භික්ඛවෙ, ඉධෙකච්චෙ ගබ්භෙ නිබ්බත්තන්ති, එකච්චෙ පාපකාරිනො නිරයෙ නිබ්බත්තන්ති, එකච්චෙ කතකල්‍යාණා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තන්ති, අනාසවා පන පරිනිබ්බායන්ති''ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

126. ''ගබ්භමෙකෙ උප්පජ්ජන්ති, නිරයං පාපකම්මිනො;
සග්ගං සුගතිනො යන්ති, පරිනිබ්බන්ති අනාසවා''ති.

තත්ථ **ගබ්භන්ති** ඉධ මනුස්සගබ්භොව අධිප්පෙතො. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

මණිකාරකුලූපකතිස්සත්ථෙරවත්ථු දසමං.

11. තයොජනවත්ථු

න අන්තලික්ඛෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො තයො ජනෙ ආරබ්භ කථෙසි.

සත්ථරි කිර ජෙතවනෙ විහරන්තෙ සම්බහුලා භික්ඛූ සත්ථු දස්සනත්ථාය ආගච්ඡන්තා එකං ගාමං පිණ්ඩාය පවිසිංසු. ගාමවාසිනො තෙ සම්පත්තෙ ආදාය ආසනසාලාය නිසීදාපෙත්වා යාගුඛජ්ජකං දත්වා පිණ්ඩපාතවෙලං ආගමයමානා ධම්මං සුණන්තා නිසීදිංසු. තස්මිං ඛණෙ භත්තං පචිත්වා සූපබ්‍යඤ්ජනං ධූපයමානාය එකිස්සා ඉත්ථියා භාජනතො අග්ගිජාලා උට්ඨහිත්වා ඡදනං ගණ්හි. තතො එකං තිණකරළං උට්ඨහිත්වා ජලමානං ආකාසං පක්ඛන්දි. තස්මිං ඛණෙ එකො කාකො ආකාසෙන ගච්ඡන්තො තත්ථ ගීවං පවෙසෙත්වා තිණවල්ලිවෙඨිතො ඣායිත්වා ගාමමජ්ඣෙ පති . භික්ඛූ තං දිස්වා ''අහො භාරියං කම්මං, පස්සථාවුසො, කාකෙන පත්තං විප්පකාරං, ඉමිනා කතකම්මං අඤ්ඤත්‍ර සත්ථාරා කො ජානිස්සති, සත්ථාරමස්ස කම්මං පුච්ඡිස්සාමා''ති චින්තෙත්වා පක්කමිංසු.

අපරෙසම්පි භික්ඛූනං සත්ථු දස්සනත්ථාය නාවං අභිරුය්හ ගච්ඡන්තානං නාවා සමුද්දෙ නිච්චලා අට්ඨාසි. මනුස්සා ''කාළකණ්ණිනා එත්ථ භවිතබ්බ''න්ති සලාකං විචාරෙසුං. නාවිකස්ස ච භරියා පඨමවයෙ ඨිතා දස්සනීයා පාසාදිකා, සලාකා තස්සා පාපුණි. ''සලාකං පුන විචාරෙථා''ති වත්වා යාවතතියං විචාරෙසුං, තික්ඛත්තුම්පි තස්සා එව පාපුණි. මනුස්සා ''කිං, සාමී''ති නාවිකස්ස මුඛං ඔලොකෙසුං. නාවිකො ''න සක්කා එකිස්සා අත්ථාය මහාජනං නාසෙතුං, උදකෙ නං ඛිපථා''ති ආහ. සා ගහෙත්වා උදකෙ ඛිපියමානා මරණභයතජ්ජිතා විරවං අකාසි. තං සුත්වා නාවිකො කො අත්ථො ඉමිස්සා ආභරණෙහි නට්ඨෙහි, සබ්බාභරණානි ඔමුඤ්චිත්වා එකං පිලොතිකං නිවාසාපෙත්වා ඡඩ්ඩෙථ නං, අහං පනෙතං උදකපිට්ඨෙ ප්ලවමානං දට්ඨුං න සක්ඛිස්සාමි තස්මා යථා නං අහං න පස්සාමි, තථා එකං වාලුකකුටං ගීවාය බන්ධිත්වා සමුද්දෙ ඛිපථාති. තෙ තථා කරිංසු. තම්පි පතිතට්ඨානෙයෙව මච්ඡකච්ඡපා විලුම්පිංසු. භික්ඛූ තං පවත්තිං ඤත්වා ''ඨපෙත්වා සත්ථාරං කො අඤ්ඤො එතිස්සා ඉත්ථියා කතකම්මං ජානිස්සති, සත්ථාරං තස්සා කම්මං පුච්ඡිස්සාමා''ති ඉච්ඡිතට්ඨානං පත්වා නාවාතො ඔරුය්හ පක්කමිංසු.

අපරෙපි සත්ත භික්ඛූ සත්ථු දස්සනත්ථාය ගච්ඡන්තා සායං එකං විහාරං පවිසිත්වා වසනට්ඨානං පුච්ඡිංසු. එකස්මිඤ්ච ලෙණෙ සත්ත මඤ්චා හොන්ති. තෙසං තදෙව ලභිත්වා තත්ථ නිපන්නානං රත්තිභාගෙ කූටාගාරමත්තො පාසාණො පවට්ටමානො ආගන්ත්වා ලෙණද්වාරං පිදහි. නෙවාසිකා භික්ඛූ ''මයං ඉමං ලෙණං ආගන්තුකභික්ඛූනං

පාපයිම්හා, අයඤ්ච මහාපාසාණො ලෙණද්වාරං පිදහන්තො අට්ඨාසි, අපනෙස්සාම න''න්ති සමන්තා සත්තහි ගාමෙහි මනුස්සෙ සන්නිපාතෙත්වා වායමන්තාපි ඨානා චාලෙතුං නාසක්ඛිංසු. අන්තො පවිට්ඨභික්ඛූපි වායමිංසුයෙව. එවං සන්තෙපි සත්තාහං පාසාණං චාලෙතුං නාසක්ඛිංසු. ආගන්තුකා සත්තාහං ඡාතජ්ඣත්තා මහාදුක්ඛං අනුභවිංසු. සත්තමෙ දිවසෙ පාසාණො සයමෙව පවට්ටිත්වා අපගතො. භික්ඛූ නික්ඛමිත්වා ''අම්හාකං ඉමං පාපං අඤ්ඤත්‍ර සත්ථාරා කො ජානිස්සති, සත්ථාරං පුච්ඡිස්සාමා''ති චින්තෙත්වා පක්කමිංසු. තෙ පුරිමෙහි සද්ධිං අන්තරාමග්ගෙ සමාගන්ත්වා සබ්බෙ එකතොව සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසින්නා සත්ථාරා කතපටිසන්ථාරා අත්තනා අත්තනා දිට්ඨානුභූතානි කාරණානි පටිපාටියා පුච්ඡිංසු.

සත්ථාපි තෙසං පටිපාටියා එවං බ්‍යාකාසි – ''භික්ඛවෙ, සො තාව කාකො අත්තනා කතකම්මමෙව අනුභොසි. අතීතකාලෙ හි බාරාණසියං එකො කස්සකො අත්තනො ගොණං දමෙන්තො දමෙතුං නාසක්ඛි. සො හිස්ස ගොණො ථොකං ගන්ත්වා නිපජ්ජි, පොථෙත්වා උට්ඨාපිතොපි ථොකං ගන්ත්වා පුනපි තථෙව නිපජ්ජි. සො වායමිත්වා තං දමෙතුං අසක්කොන්තො කොධාභිභූතො හුත්වා 'ඉතො දානි පට්ඨාය සුඛං නිපජ්ජිස්සසී'ති පලාලපිණ්ඩං විය කරොන්තො පලාලෙන තස්ස ගීවං පලිවෙඨෙත්වා අග්ගිමදාසි, ගොණො තත්ථෙව ඣායිත්වා මතො. තදා, භික්ඛවෙ, තෙන කාකෙන තං පාපකම්මං කතං. සො තස්ස විපාකෙන දීඝරත්තං නිරයෙ පච්චිත්වා විපාකාවසෙසෙන සත්තක්ඛත්තුං කාකයොනියං නිබ්බත්තිත්වා එවමෙව ආකාසෙ ඣායිත්වාව මතො''ති.

සාපි, භික්ඛවෙ, ඉත්ථී අත්තනා කතකම්මමෙව අනුභොසි. සා හි අතීතෙ බාරාණසියං එකස්ස ගහපතිකස්ස භරියා උදකහරණකොට්ටනපචනාදීනි සබ්බකිච්චානි සහත්ථෙනෙව අකාසි. තස්සා එකො සුනඛො තං ගෙහෙ සබ්බකිච්චානි කුරුමානං ඔලොකෙන්තොව නිසීදති. ඛෙත්තෙ භත්තං හරන්තියා දාරුපණ්ණාදීනං වා අත්ථාය අරඤ්ඤං ගච්ඡන්තියා තාය සද්ධිංයෙව ගච්ඡති. තං දිස්වා දහරමනුස්සා ''අම්භො නික්ඛන්තො සුනඛලුද්දකො, අජ්ජ මයං මංසෙන භුඤ්ජිස්සාමා''ති උප්පණ්ඩෙන්ති. සා තෙසං කථාය මඞ්කු හුත්වා සුනඛං ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීහි පහරිත්වා පලාපෙති, සුනඛො නිවත්තිත්වා පුන අනුබන්ධති. සො කිරස්සා තතියෙ අත්තභාවෙ භත්තා අහොසි, තස්මා සිනෙහං ඡින්දිතුං න සක්කොති. කිඤ්චාපි හි අනමතග්ගෙ සංසාරෙ ජායා වා පති වා අභූතපුබ්බා නාම නත්ථි, අවිදූරෙ පන අත්තභාවෙ ඤාතකෙසු අධිමත්තො සිනෙහො හොති, තස්මා සො සුනඛො තං විජහිතුං න සක්කොති. සා තස්ස කුජ්ඣිත්වා ඛෙත්තං සාමිකස්ස යාගුං හරමානා රජ්ජුං උච්ඡඞ්ගෙ ඨපෙත්වා අගමාසි, සුනඛො තායෙව සද්ධිං ගතො. සා සාමිකස්ස යාගුං දත්වා තුච්ඡකුටං ආදාය එකං උදකට්ඨානං ගන්ත්වා කුටං වාලුකාය පූරෙත්වා සමීපෙ ඔලොකෙත්වා ඨිතස්ස සුනඛස්ස සද්දමකාසි. සුනඛො ''චිරස්සං වත මෙ අජ්ජ මධුරකථා ලද්ධා''ති නඞ්ගුට්ඨං චාලෙන්තො තං උපසඞ්කමි. සා තං ගීවායං දළ්හං ගහෙත්වා එකාය රජ්ජුකොටියා කුටං බන්ධිත්වා එකං රජ්ජුකොටිං සුනඛස්ස ගීවායං බන්ධිත්වා කුටං උදකාභිමුඛං පවට්ටෙසි. සුනඛො කුටං අනුබන්ධන්තො උදකෙ පතිත්වා තත්ථෙව කාලමකාසි. සා තස්ස කම්මස්ස විපාකෙන දීඝරත්තං නිරයෙ පච්චිත්වා විපාකාවසෙසෙන අත්තභාවසතෙ වාලුකකුටං ගීවායං බන්ධිත්වා උදකෙ පක්ඛිත්තා කාලමකාසීති.

තුම්හෙහිපි, භික්ඛවෙ, අත්තනා කතකම්මමෙව අනුභූතං. අතීතස්මිඤ්හි බාරාණසිවාසිනො සත්ත ගොපාලකදාරකා එකස්මිං අටවිපදෙසෙ සත්තාහවාරෙන ගාවියො චරන්තා එකදිවසං ගාවියො චාරෙත්වා ආගච්ඡන්තා එකං මහාගොධං දිස්වා අනුබන්ධිංසු. ගොධා පලායිත්වා එකං වම්මිකං පාවිසි. තස්ස පන වම්මිකස්ස සත්ත ඡිද්දානි, දාරකා ''මයං දානි ගහෙතුං න සක්ඛිස්සාම, ස්වෙ ආගන්ත්වා ගණ්හිස්සාමා''ති එකෙකො එකෙකං සාඛභඞ්ගමුට්ඨිං ආදාය සත්තපි ජනා සත්ත ඡිද්දානි පිදහිත්වා පක්කමිංසු . තෙ පුනදිවසෙ තං ගොධං අමනසිකත්වා අඤ්ඤස්මිං පදෙසෙ ගාවියො චාරෙත්වා සත්තමෙ දිවසෙ ගාවියො ආදාය ගච්ඡන්තා තං වම්මිකං දිස්වා සතිං පටිලභිත්වා ''කා නු ඛො තස්සා ගොධාය පවත්තී''ති අත්තනා අත්තනා පිදහිතානි ඡිද්දානි විවරිංසු. ගොධා ජීවිතෙ නිරාලයා හුත්වා අට්ඨිචම්මාවසෙසා පවෙධමානා නික්ඛමි. තෙ තං දිස්වා අනුකම්පං කත්වා ''මා නං මාරෙථ, සත්තාහං ඡින්නභත්තා ජාතා''ති තස්සා පිට්ඨිං පරිමජ්ජිත්වා ''සුඛෙන ගච්ඡාහී''ති විස්සජ්ජෙසුං. තෙ ගොධාය අමාරිතත්තා නිරයෙ තාව න පච්චිංසු. තෙ පන සත්ත ජනා එකතො හුත්වා චුද්දසසු අත්තභාවෙසු සත්ත සත්ත දිවසානි ඡින්නභත්තා අහෙසුං. තදා, භික්ඛවෙ, තුම්හෙහි සත්තහි ගොපාලකෙහි හුත්වා තං කම්මං කතන්ති. එවං සත්ථා තෙහි පුට්ඨපුට්ඨං පඤ්හං බ්‍යාකාසි.

අඤ්ඤතරො භික්ඛු සත්ථාරං ආහ – ''කිං පන, භන්තෙ, පාපකම්මං කත්වා ආකාසෙ උප්පතිතස්සාපි සමුද්දං පක්ඛන්දස්සාපි පබ්බතන්තරං පවිට්ඨස්සාපි මොක්ඛො නත්ථී''ති. සත්ථා ''එවමෙතං, භික්ඛවෙ, ආකාසාදීසුපි එකපදෙසොපි නත්ථි, යත්ථ ඨිතො පාපකම්මතො මුච්චෙය්‍යා''ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

127. ''න අන්තලික්ඛෙ න සමුද්දමජ්ඣෙ, න පබ්බතානං විවරං පවිස්ස;
න විජ්ජතී සො ජගතිප්පදෙසො, යත්ථට්ඨිතො මුච්චෙය්‍ය පාපකම්මා''ති.

තස්සත්ථො – සචෙ හි කොචි ''ඉමිනා උපායෙන පාපකම්මතො මුච්චිස්සාමී''ති **අන්තලික්ඛෙ** වා නිසීදෙය්‍ය, චතුරාසීතියොජනසහස්සගම්භීරං මහාසමුද්දං වා පවිසෙය්‍ය, පබ්බතන්තරෙ වා නිසීදෙය්‍ය, නෙව පාපකම්මතො **මුච්චෙය්‍ය**. පුරත්ථිමාදීසු ජගතිපදෙසෙසු පථවීභාගෙසු න සො වාලග්ගමත්තොපි ඔකාසො අත්ථි, යත්ථ ඨිතො පාපකම්මතො මුච්චිතුං සක්කුණෙය්‍යාති.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු, සම්පත්තමහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

තයොජනවත්ථු එකාදසමං.

12. සුප්පබුද්ධසක්‍යවත්ථු

න අන්තලික්ඛෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා නිග්‍රොධාරාමෙ විහරන්තො සුප්පබුද්ධං සක්කං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර ‘‘අයං මම ධීතරං ඡඩ්ඩෙත්වා නික්ඛන්තො ච, මම පුත්තං පබ්බාජෙත්වා තස්ස වෙරිට්ඨානෙ ඨිතො චා’’ති ඉමෙහි ද්වීහි කාරණෙහි සත්ථරි ආඝාතං බන්ධිත්වා එකදිවසං ‘‘න දානිස්ස නිමන්තනට්ඨානං ගන්ත්වා භුඤ්ජිතුං දස්සාමී’’ති ගමනමග්ගං පිදහිත්වා අන්තරවීථියං සුරං පිවන්තො නිසීදි. අථස්ස සත්ථරි භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතෙ තං ඨානං ආගතෙ ‘‘සත්ථා ආගතො’’ති ආරොචෙසුං . සො ආහ – ‘‘පුරතො ගච්ඡාති තස්ස වදෙථ, නායං මයා මහල්ලකතරො, නාස්ස මග්ගං දස්සාමී’’ති පුනප්පුනං වුච්චමානොපි තථෙව වත්වා නිසීදි. සත්ථා මාතුලස්ස සන්තිකා මග්ගං අලභිත්වා තතො නිවත්ති. සොපි එකං චරපුරිසං පෙසෙසි ‘‘ගච්ඡ, තස්ස කථං සුත්වා එහී’’ති. සත්ථාපි නිවත්තන්තො සිතං කත්වා ආනන්දත්ථෙරෙන ‘‘කො නු ඛො, භන්තෙ, සිතස්ස පාතුකම්මස්ස පච්චයො’’ති පුට්ඨො ආහ – ‘‘පස්සසි, ආනන්ද, සුප්පබුද්ධ’’න්ති. පස්සාමි, භන්තෙති. භාරියං තෙන කම්මං කතං මාදිසස්ස බුද්ධස්ස මග්ගං අදෙන්තෙන, ඉතො සත්තමෙ දිවසෙ හෙට්ඨාපාසාදෙ සොපානපාදමූලෙ පථවිං පවිසිස්සතීති. චරපුරිසො තං කථං සුත්වා සුප්පබුද්ධස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘කිං මම භාගිනෙය්‍යෙන නිවත්තන්තෙන වුත්ත’’න්ති පුට්ඨො යථාසුතං ආරොචෙසි. සො තස්ස වචනං සුත්වා ‘‘න දානි මම භාගිනෙය්‍යස්ස කථාය දොසො අත්ථි, අද්ධා යං සො වදති, තං තථෙව හොති. එවං සන්තෙපි නං ඉදානි මුසාවාදෙන නිග්ගණ්හිස්සාමි. සො හි මං ‘සත්තමෙ දිවසෙ පථවිං පවිසිස්සතී’ති අනියමෙන අවත්වා ‘හෙට්ඨාපාසාදෙ සොපානපාදමූලෙ පථවිං පවිසිස්සතී’’’ති ආහ. ‘‘ඉතො දානි පට්ඨායාහං තං ඨානං න ගමිස්සාමි, අථ නං තස්මිං ඨානෙ පථවිං අපවිසිත්වා මුසාවාදෙන නිග්ගණ්හිස්සාමී’’ති අත්තනො උපභොගජාතං සබ්බං සත්තභූමිකපාසාදස්ස උපරි ආරොපෙත්වා සොපානං හරාපෙත්වා ද්වාරං පිදහාපෙත්වා එකෙකස්මිං ද්වාරෙ ද්වෙ ද්වෙ මල්ලෙ ඨපෙත්වා ‘‘සචාහං පමාදෙන හෙට්ඨා ඔරොහිතුකාමො හොමි, නිවාරෙය්‍යාථ ම’’න්ති වත්වා සත්තමෙ පාසාදතලෙ සිරිගබ්භෙ නිසීදි. සත්ථා තං පවත්තිං සුත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, සුප්පබුද්ධො න කෙවලං පාසාදතලෙ වෙහාසං උප්පතිත්වා ආකාසෙ වා නිසීදතු, නාවාය වා සමුද්දං පක්ඛන්දතු, පබ්බතන්තරං වා පවිසතු, බුද්ධානං කථාය ද්විධාභාවො නාම නත්ථි, මයා වුත්තට්ඨානෙයෙව සො පථවිං පවිසිස්සතී’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

128. ‘‘න අන්තලික්ඛෙ න සමුද්දමජ්ඣෙ, න පබ්බතානං විවරං පවිස්ස;
න විජ්ජතී සො ජගතිප්පදෙසො, යත්ථට්ඨිතං නප්පසහෙය්‍ය මච්චූ’’ති.

තත්ථ **යත්ථ ඨිතං නප්පසහෙය්‍ය, මච්චූති** යස්මිං පදෙසෙ ඨිතං මරණං නප්පසහෙය්‍ය නාභිභවෙය්‍ය, කෙසග්ගමත්තොපි පථවිප්පදෙසො නත්ථි. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සත්තමෙ දිවසෙ සත්ථු භික්ඛාචාරමග්ගස්ස නිරුද්ධවෙලාය හෙට්ඨාපාසාදෙ සුප්පබුද්ධස්ස මඞ්ගලස්සො උද්දාමො හුත්වා තං තං භිත්තිං පහරි. සො උපරි නිසින්නොවස්ස සද්දං සුත්වා ‘‘කිමෙත’’න්ති පුච්ඡි. ‘‘මඞ්ගලස්සො උද්දාමො’’ති. සො පනස්සො සුප්පබුද්ධං දිස්වාව සන්නිසීදති. අථ නං සො ගණ්හිතුකාමො හුත්වා නිසින්නට්ඨානා උට්ඨාය ද්වාරාභිමුඛො අහොසි, ද්වාරානි සයමෙව විවටානි, සොපානං සකට්ඨානෙයෙව ඨිතං. ද්වාරෙ ඨිතා මල්ලා තං ගීවායං ගහෙත්වා හෙට්ඨාභිමුඛං ඛිපිංසු. එතෙනුපායෙන සත්තසුපි තලෙසු ද්වාරානි සයමෙව විවටානි, සොපානානි යථාඨානෙ ඨිතානි. තත්ථ තත්ථ මල්ලා තං ගීවායමෙව ගහෙත්වා හෙට්ඨාභිමුඛං ඛිපිංසු. අථ නං හෙට්ඨාපාසාදෙ සොපානපාදමූලං සම්පත්තමෙව මහාපථවී විවරමානා භිජ්ජිත්වා සම්පටිච්ඡි, සො ගන්ත්වා අවීචිම්හි නිබ්බත්තීති.

සුප්පබුද්ධසක්‍යවත්ථු ද්වාදසමං.

පාපවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නවමො වග්ගො.

10. දණ්ඩවග්ගො

1. ඡබ්බග්ගියභික්ඛුවත්ථු

සබ්බෙ තසන්තීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ඡබ්බග්ගියෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ සත්තරසවග්ගියෙහි සෙනාසනෙ පටිජග්ගිතෙ ඡබ්බග්ගියා භික්ඛූ ‘‘නික්ඛමථ, මයං මහල්ලකතරා, අම්හාකං එතං පාපුණාතී’’ති වත්වා තෙහි ‘‘න මයං දස්සාම, අම්හෙහි පඨමං පටිජග්ගිත’’න්ති වුත්තෙ තෙ භික්ඛූ පහරිංසු. සත්තරසවග්ගියා මරණභයතජ්ජිතා මහාවිරවං විරවිංසු. සත්ථා තෙසං සද්දං සුත්වා ‘‘කිං ඉද’’න්ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉදං නාමා’’ති ආරොචිතෙ ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉතො පට්ඨාය භික්ඛුනා නාම එවං කත්තබ්බං, යො කරොති, සො ඉමං නාම ආපත්තිං ආපජ්ජතී’’ති **පහාරදානසික්ඛාපදං** (පාචි. 449 ආදයො) පඤ්ඤාපෙත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා නාම ‘යථා අහං, තථෙව අඤ්ඤෙපි දණ්ඩස්ස තසන්ති, මච්චුනො භායන්ති’ති ඤත්වා පරො න පහරිතබ්බො, න ඝාතෙතබ්බො’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

129. ‘‘සබ්බෙ තසන්ති දණ්ඩස්ස, සබ්බෙ භායන්ති මච්චුනො;
අත්තානං උපමං කත්වා, න හනෙය්‍ය න ඝාතයෙ’’ති.

තත්ථ **සබ්බෙ තසන්තීති** සබ්බෙපි සත්තා අත්තනි දණ්ඩෙ පතන්තෙ තස්ස දණ්ඩස්ස තසන්ති. **මච්චුනොති** මරණස්සාපි **භායන්ති**යෙව. ඉමිස්සා ච දෙසනාය බ්‍යඤ්ජනං නිරවසෙසං, අත්ථො පන සාවසෙසො. යථා හි රඤ්ඤා ‘‘සබ්බෙ සන්නිපතන්තූ’’ති භෙරියා චරාපිතායපි රාජමහාමත්තෙ ඨපෙත්වා සෙසා සන්නිපතන්ති, එවමිධ ‘‘සබ්බෙ තසන්තී’’ති වුත්තෙපි හත්ථාජානෙය්‍යො අස්සාජානෙය්‍යො උසභාජානෙය්‍යො ඛීණාසවොති ඉමෙ චත්තාරො ඨපෙත්වා අවසෙසාව තසන්තීති වෙදිතබ්බා. ඉමෙසු හි ඛීණාසවො සක්කායදිට්ඨියා පහීනත්තා මරණකසත්තං අපස්සන්තො න භායති, ඉතරෙ තයො සක්කායදිට්ඨියා බලවත්තා අත්තනො පටිපක්ඛභූතං සත්තං අපස්සන්තා න භායන්තීති. **න හනෙය්‍ය න ඝාතයෙති** යථා අහං , එවං අඤ්ඤෙපි සත්තාති නෙව පරං පහරෙය්‍ය න පහරාපෙය්‍යාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ඡබ්බග්ගියභික්ඛුවත්ථු පඨමං.

2. ඡබ්බග්ගියභික්ඛුවත්ථු

සබ්බෙ තසන්තීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ඡබ්බග්ගියෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙයෙව එකස්මිඤ්හි සමයෙ තෙනෙව කාරණෙන පුරිමසික්ඛාපදෙ සත්තරසවග්ගියෙ පහරිංසු. තෙනෙව කාරණෙන තෙසං තලසත්තිකං උග්ගිරිංසු. ඉධාපි සත්ථා තෙසං සද්දං සුත්වා ‘‘කිං ඉද’’න්ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉදං නාමා’’ති ආරොචිතෙ ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉතො පට්ඨාය භික්ඛුනා නාම එවං කත්තබ්බං, යො කරොති, සො ඉමං නාම ආපත්තිං ආපජ්ජතී’’ති **තලසත්තිකසික්ඛාපදං** (පාචි. 454 ආදයො) පඤ්ඤාපෙත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා නාම ‘යථා අහං, තථෙව අඤ්ඤෙපි දණ්ඩස්ස තසන්ති, යථා ච මය්හං, තථෙව නෙසං ජීවිතං පිය’න්ති ඤත්වා පරො න පහරිතබ්බො න ඝාටෙතබ්බො’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

130. ‘‘සබ්බෙ තසන්ති දණ්ඩස්ස, සබ්බෙසං ජීවිතං පියං;
අත්තානං උපමං කත්වා, න හනෙය්‍ය න ඝාතයෙ’’ති.

තත්ථ **සබ්බෙසං ජීවිතං පියන්ති** ඛීණාසවං ඨපෙත්වා සෙසසත්තානං ජීවිතං පියං මධුරං, ඛීණාසවො පන ජීවිතෙ වා මරණෙ වා උපෙක්ඛකොව හොති. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ඡබ්බග්ගියභික්ඛුවත්ථු දුතියං.

3. සම්බහුලකුමාරකවත්ථු

සුඛකාමානි භූතානීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සම්බහුලෙ කුමාරකෙ ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ සත්ථා සාවත්ථියං පිණ්ඩාය පවිසන්තො අන්තරාමග්ගෙ සම්බහුලෙ කුමාරකෙ එකං සරසප්පජාතිකං අහිං දණ්ඩකෙන පහරන්තෙ දිස්වා ''කුමාරකා කිං කරොථා''ති පුච්ඡිත්වා ''අහිං, භන්තෙ, දණ්ඩකෙන පහරාමා''ති වුත්තෙ ''කිං කාරණා''ති පුන පුච්ඡිත්වා ''ඩංසනභයෙන, භන්තෙ''ති වුත්තෙ ''තුම්හෙ 'අත්තනො සුඛං කරිස්සාමා'ති ඉමං පහරන්තා නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ සුඛලාභිනො න භවිස්සථ. අත්තනො සුඛං පත්ථෙන්තෙන හි පරං පහරිතුං න වට්ටතී''ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

131. ''සුඛකාමානි භූතානි, යො දණ්ඩෙන විහිංසති;
අත්තනො සුඛමෙසානො, පෙච්ච සො න ලභතෙ සුඛං.

132. ''සුඛකාමානි භූතානි, යො දණ්ඩෙන න හිංසති;
අත්තනො සුඛමෙසානො, පෙච්ච සො ලභතෙ සුඛ''න්ති.

තත්ථ **යො දණ්ඩෙනා**ති යො පුග්ගලො දණ්ඩෙන වා ලෙඩ්ඩුආදීහි වා විහෙඨෙති. **පෙච්ච සො න ලභතෙ සුඛ**න්ති සො පුග්ගලො පරලොකෙ මනුස්සසුඛං වා දිබ්බසුඛං වා පරමත්ථභූතං වා නිබ්බානසුඛං න ලභති. දුතියගාථාය **පෙච්ච සො ලභතෙ**ති සො පුග්ගලො පරලොකෙ වුත්තප්පකාරං තිවිධම්පි **සුඛං** ලභතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චසතාපි තෙ කුමාරකා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසූති.

සම්බහුලකුමාරකවත්ථු තතියං.

4. කොණ්ඩධානත්ථෙරවත්ථු

මාවොච ඵරුසං කඤ්චීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො කොණ්ඩධානත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

තස්ස කිර පබ්බජිතදිවසතො පට්ඨාය එකං ඉත්ථිරූපං ථෙරෙන සද්ධිංයෙව විචරති. තං ථෙරො න පස්සති, මහාජනො පන පස්සති. අන්තොගාමං පිණ්ඩාය චරතොපිස්ස මනුස්සා එකං භික්ඛං දත්වා, ''භන්තෙ, අයං තුම්හාකං හොතු, අයං පන තුම්හාකං සහායිකායා''ති වත්වා දුතියම්පි දදන්ති.

කිං තස්ස පුබ්බකම්මන්ති? කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ කිර ද්වෙ සහායකා භික්ඛූ එකමාතුකුච්ඡිතො නික්ඛන්තසදිසා අතිවිය සමග්ගා අහෙසුං. දීඝායුකබුද්ධකාලෙ ච අනුසංවච්ඡරං වා අනුඡමාසං වා භික්ඛූ උපොසථත්ථාය සන්නිපතන්ති. තස්මා තෙපි ''උපොසථග්ගං ගමිස්සාමා''ති වසනට්ඨානා නික්ඛමිංසු. තෙ එකා තාවතිංසභවනෙ නිබ්බත්තදෙවතා දිස්වා ''ඉමෙ භික්ඛූ අතිවිය සමග්ගා, සක්කා නු ඛො ඉමෙ භින්දිතු''න්ති චින්තෙත්වා අත්තනො බාලතාය චින්තිතසමනන්තරමෙව ආගන්ත්වා තෙසු එකෙන, ''ආවුසො, මුහුත්තං ආගමෙහි, සරීරකිච්චෙනම්හි අත්ථිකො''ති වුත්තෙ සා දෙවතා එකං මනුස්සිත්ථිවණ්ණං මාපෙත්වා ථෙරස්ස ගච්ඡන්තරං පවිසිත්වා නික්ඛමනකාලෙ එකෙන හත්ථෙන කෙසකලාපං, එකෙන නිවාසනං සණ්ඨාපයමානා තස්ස පිට්ඨිතො නික්ඛමි. සො තං න පස්සති, තමාගමයමානො පන පුරතො ඨිතභික්ඛු නිවත්තිත්වා ඔලොකයමානො තං තථා කත්වා නික්ඛමන්තං පස්සි. සා තෙන දිට්ඨභාවං ඤත්වා අන්තරධායි. ඉතරො තං භික්ඛුං අත්තනො සන්තිකං ආගතකාලෙ ආහ – ''ආවුසො, සීලං තෙ භින්න''න්ති. ''නත්ථාවුසො, මය්හං එවරූප''න්ති. ඉදානෙව තෙ මයා පච්ඡතො නික්ඛමමානා තරුණිත්ථී ඉදං නාම කරොන්තී දිට්ඨා, ත්වං ''නත්ථි මය්හං එවරූප''න්ති කිං වදෙසීති. සො අසනියා මත්ථකෙ අවත්ථටො විය මා මං, ආවුසො, නාසෙහි, නත්ථි මය්හං එවරූපන්ති. ඉතරො ''මයා සාමං අක්ඛීහි දිට්ඨං, කිං තව සද්දහිස්සාමී''ති දණ්ඩකො විය භිජ්ජිත්වා පක්කාමි, උපොසථග්ගෙපි ''නාහං ඉමිනා සද්ධිං උපොසථං කරිස්සාමී''ති නිසීදි. ඉතරො ''මය්හං, භන්තෙ, සීලෙ අණුමත්තම්පි කාළං නත්ථී''ති භික්ඛූනං කථෙසි. සොපි ''මයා සාමං දිට්ඨ''න්ති ආහ. දෙවතා තං තෙන සද්ධිං උපොසථං කාතුං අනිච්ඡන්තං දිස්වා ''භාරියං මයා කම්මං කත''න්ති චින්තෙත්වා – ''භන්තෙ, මය්හං අය්‍යස්ස සීලභෙදො නත්ථි, මයා පන වීමංසනවසෙනෙතං කතං, කරොථ තෙන සද්ධිං උපොසථ''න්ති ආහ. සො තස්සා ආකාසෙ ඨත්වා කථෙන්තියා සද්දහිත්වා උපොසථං අකාසි , න පන ථෙරෙ පුබ්බෙ විය මුදුචිත්තො අහොසි. එත්තකං දෙවතාය පුබ්බකම්මං.

ආයුපරියොසානෙ පන තෙ ථෙරා යථාසුඛං දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිංසු. දෙවතා අවීචිම්හි නිබ්බත්තිත්වා එකං බුද්ධන්තරං තත්ථ පච්චිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං නිබ්බත්තිත්වා වුද්ධිමන්වාය සාසනෙ පබ්බජිත්වා උපසම්පදං ලභි. තස්ස පබ්බජිතදිවසතො පට්ඨාය තං ඉත්ථිරූපං තථෙව පඤ්ඤායි. තෙනෙවස්ස **කොණ්ඩධානත්ථෙරො**ති නාමං කරිංසු. තං තථාචරන්තං දිස්වා භික්ඛූ අනාථපිණ්ඩිකං ආහංසු – ''මහාසෙට්ඨි, ඉමං දුස්සීලං තව විහාරා නීහර. ඉමඤ්හි නිස්සාය සෙසභික්ඛූනං අයසො උප්පජ්ජිස්සතී''ති. කිං පන, භන්තෙ, සත්ථා විහාරෙ නත්ථීති? අත්ථි උපාසකාති. තෙන හි, භන්තෙ, සත්ථාව ජානිස්සතීති. භික්ඛූ ගන්ත්වා විසාඛායපි තථෙව කථෙසුං. සාපි නෙසං තථෙව පටිවචනං අදාසි.

භික්ඛූපි තෙහි අසම්පටිච්ඡිතවචනා රඤ්ඤො ආරොචෙසුං – ''මහාරාජ, කොණ්ඩධානත්ථෙරො එකං ඉත්ථිං ගහෙත්වා විචරන්තො සබ්බෙසං අයසං උප්පාදෙසි, තං තුම්හාකං විජිතා නීහරථා''ති. ''කහං පන සො, භන්තෙ''ති?

‘‘විහාරෙ, මහාරාජා’’ති. ‘‘කතරස්මිං සෙනාසනෙ විහරතී’’ති? ‘‘අසුකස්මිං නාමා’’ති. ‘‘තෙන හි ගච්ඡථ, අහං තං ගණ්හිස්සාමී’’ති සො සායන්හසමයෙ විහාරං ගන්ත්වා තං සෙනාසනං පුරිසෙහි පරික්ඛිපාපෙත්වා ථෙරස්ස වසනට්ඨානාභිමුඛො අගමාසි. ථෙරො මහාසද්දං සුත්වා විහාරා නික්ඛමිත්වා පමුඛෙ අට්ඨාසි. තම්පිස්ස ඉත්ථිරූපං පිට්ඨිපස්සෙ ඨිතං රාජා අද්දස. ථෙරො රඤ්ඤො ආගමනං ඤත්වා විහාරං අභිරුහිත්වා නිසීදි. රාජා ථෙරං න වන්දි, තම්පි ඉත්ථිං නාද්දස. සො ද්වාරන්තරෙපි හෙට්ඨාමඤ්චෙපි ඔලොකෙන්තො අදිස්වාව ථෙරං ආහ – ‘‘භන්තෙ, ඉමස්මිං ඨානෙ එකං ඉත්ථිං අද්දසං, කහං සා’’ති? ‘‘න පස්සාමි, මහාරාජා’’ති. ‘‘ඉදානි මයා තුම්හාකං පිට්ඨිපස්සෙ ඨිතා දිට්ඨා’’ති වුත්තෙපි ‘‘අහං න පස්සාමී’’ච්චෙවාහ. රාජා ‘‘කිං නු ඛො එත’’න්ති චින්තෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, ඉතො තාව නික්ඛමථා’’ති ආහ. ථෙරෙ නික්ඛමිත්වා පමුඛෙ ඨිතෙ පුන සා ථෙරස්ස පිට්ඨිපස්සෙ අට්ඨාසි. රාජා තං දිස්වා පුන උපරිතලං අභිරුහි, තස්ස ආගතභාවං ඤත්වා ථෙරො නිසීදි. පුන රාජා තං සබ්බට්ඨානෙසු ඔලොකෙන්තොපි අදිස්වා, ‘‘භන්තෙ, කහං සා ඉත්ථී’’ති පුන ථෙරං පුච්ඡි. නාහං පස්සාමි මහාරාජාති. ‘‘කිං කථෙථ, භන්තෙ, මයා ඉදානෙව තුම්හාකං පිට්ඨිපස්සෙ ඨිතා දිට්ඨා’’ති ආහ. ආම, මහාරාජ, මහාජනොපි ‘‘මෙ පබ්බජිතො පබ්බජිතො ඉත්ථිං විචරතී’’ති වදති, අහං පන න පස්සාමීති . රාජා ‘‘පටිරූපකෙන භවිතබ්බ’’න්ති සල්ලක්ඛෙත්වා පුන ථෙරං, ‘‘භන්තෙ, ඉතො තාව ඔතරථා’’ති වත්වා ථෙරෙ ඔතරිත්වා පමුඛෙ ඨිතෙ පුන තං තස්ස පිට්ඨිපස්සෙ ඨිතං දිස්වා උපරිතලං අභිරුහි. පුන නාද්දස. සො පුන ථෙරං පුච්ඡිත්වා තෙන ‘‘න පස්සාමී’’ච්චෙව වුත්තෙ ‘‘පටිරූපකමෙවෙත’’න්ති නිට්ඨං ගන්ත්වා ථෙරං ආහ – ‘‘භන්තෙ, එවරූපෙ සංකිලෙසෙ තුම්හාකං පිට්ඨිතො විචරන්තෙ අඤ්ඤො කොචි තුම්හාකං භික්ඛං න දස්සති, නිබද්ධං මම ගෙහං පවිසථ, අහමෙව චතූහි පච්චයෙහි උපට්ඨහිස්සාමී’’ති ථෙරං නිමන්තෙත්වා පක්කාමි.

භික්ඛූ ‘‘පස්සථාවුසො, රඤ්ඤො පාපකිරියං, ‘එතං විහාරතො නීහරා’ති වුත්තෙ ආගන්ත්වා චතූහි පච්චයෙහි නිමන්තෙත්වා ගතො’’ති උජ්ඣායිංසු. තම්පි ථෙරං ආහංසු – ‘‘අම්භො, දුස්සීල, ඉදානිසි රාජකොණ්ඩො ජාතො’’ති. සොපි පුබ්බෙ භික්ඛූ කිඤ්චි වත්තුං අසක්කොන්තො ‘‘තුම්හෙ දුස්සීලා, තුම්හෙ කොණ්ඩා, තුම්හෙ ඉත්ථිං ගහෙත්වා විචරථා’’ති ආහ. තෙ ගන්ත්වා සත්ථු ආරොචෙසුං – ‘‘භන්තෙ, කොණ්ඩධානත්ථෙරො අම්හෙහි වුත්තො අම්හෙ ‘දුස්සීලා’තිආදීනි වත්වා අක්කොසතී’’ති. සත්ථා තං පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡි – ‘‘සච්චං කිර ත්වං, භික්ඛු, එවං වදෙසී’’ති? ‘‘සච්චං, භන්තෙ’’ති. ‘‘කිං කාරණා’’ති? ‘‘මයා සද්ධිං කථිතකාරණා’’ති. ‘‘තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, ඉමිනා සද්ධිං කස්මා කථෙථා’’ති. ‘‘ඉමස්ස පබ්බජිතො ඉත්ථිං විචරන්තිං දිස්වා, භන්තෙ’’ති. ‘‘ඉමෙ කිර තයා සද්ධිං ඉත්ථිං විචරන්තිං දිස්වා වදන්ති, ත්වං කස්මා කථෙසි , එතෙ තාව දිස්වා කථෙන්ති. ත්වං අදිස්වාව ඉමෙහි සද්ධිං කස්මා කථෙසි, නනු පුබ්බෙ තවෙව පාපිකං දිට්ඨිං නිස්සාය ඉදං ජාතං, ඉදානි කස්මා පුන පාපිකං දිට්ඨිං ගණ්හාසී’’ති. භික්ඛූ ‘‘කිං පන, භන්තෙ, ඉමිනා පුබ්බෙ කත’’න්ති පුච්ඡිංසු. අථ නෙසං සත්ථා තස්ස පුබ්බකම්මං කථෙත්වා ‘‘භික්ඛු ඉදං පාපකම්මං නිස්සාය ත්වං ඉමං විප්පකාරං පත්තො, ඉදානි තෙ පුන තථාරූපං පාපිකං දිට්ඨිං ගහෙතුං න යුත්තං, මා පුන භික්ඛූහි සද්ධිං කිඤ්චි කථෙහි, නිස්සද්දො මුඛවට්ටියං ඡින්නකංසථාලසදිසො හොහි, එවං කරොන්තො නිබ්බානප්පත්තො නාම භවිස්සතී’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

133. ‘‘මාවොච ඵරුසං කඤ්චි, වුත්තා පටිවදෙය්‍යු තං;
දුක්ඛා හි සාරම්භකථා, පටිදණ්ඩා ඵුසෙය්‍යු තං.

134. ‘‘සචෙ නෙරෙසි අත්තානං, කංසො උපහතො යථා;
එස පත්තොසි නිබ්බානං, සාරම්භො තෙ න විජ්ජතී’’ති.

තත්ථ **මාවොච ඵරුසං කඤ්චීති** කඤ්චි එකපුග්ගලම්පි ඵරුසං මා අවච. **වුත්තාති** තයා පරෙ ‘‘දුස්සීලා’’ති වුත්තා, තම්පි තථෙව **පටිවදෙය්‍යුං. සාරම්භකථාති** එසා කරණුත්තරා යුගග්ගාහකථා නාම **දුක්ඛා. පටිදණ්ඩාති** කායදණ්ඩාදීහි පරං පහරන්තස්ස තාදිසා පටිදණ්ඩා ච තව මත්ථකෙ පතෙය්‍යුං. **සචෙ නෙරෙසීති** සචෙ අත්තානං නිච්චලං කාතුං සක්ඛිස්සසි. **කංසො උපහතො යථාති** මුඛවට්ටියං ඡින්දිත්වා තලමත්තං කත්වා ඨපිතකංසථාලං විය. තඤ්හි හත්ථපාදෙහි වා දණ්ඩකෙන වා පහටම්පි සද්දං න කරොති, **එස පත්තොසීති** සචෙ එවරූපො භවිතුං සක්ඛිස්සසි, ඉමං පටිපදං පූරයමානො ඉදානි අප්පත්තොපි එසො නිබ්බානප්පත්තො නාම. **සාරම්භො තෙ න විජ්ජතීති** එවං සන්තෙ ච පන ‘‘ත්වං දුස්සීලො, තුම්හෙ දුස්සීලා’’තිඑවමාදිකො උත්තරකරණවාචාලක්ඛණො සාරම්භොපි තෙ න විජ්ජති, න භවිස්සතියෙවාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු, කොණ්ඩධානත්ථෙරොපි සත්ථාරා දින්නඔවාදෙ ඨත්වා අරහත්තං පාපුණි, න චිරස්සෙව ආකාසෙ උප්පතිත්වා පඨමං සලාකං ගණ්හීති.

කොණ්ඩධානත්ථෙරවත්ථු චතුත්ථං.

5. උපොසථිකඉත්ථීනං වත්ථු

යථා දණ්ඩෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා පුබ්බාරාමෙ විහරන්තො විසාඛාදීනං උපාසිකානං උපොසථකම්මං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිර එකස්මිං මහාඋපොසථදිවසෙ පඤ්චසතමත්තා ඉත්ථියො උපොසථිකා හුත්වා විහාරං අගමිංසු. විසාඛා තාසු මහල්ලකිත්ථියො උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි, ‘‘අම්මා, කිමත්ථං උපොසථිකා ජාතත්ථා’’ති. තාහි

‘‘දිබ්බසම්පත්තිං පත්ථෙත්වා’’ති වුත්තෙ මජ්ඣිමිත්ථියො පුච්ඡි, තාහි ‘‘සපත්තිවාසා මුච්චනත්ථාය’’ති වුත්තෙ තරුණිත්ථියො පුච්ඡි, තාහි ‘‘පඨමගබ්භෙ පුත්තපටිලාභත්ථාය’’ති වුත්තෙ කුමාරිකායො පුච්ඡි, තාහි ‘‘තරුණභාවෙයෙව පතිකුලගමනත්ථාය’’ති වුත්තෙ තං සබ්බම්පි තාසං කථං සුත්වා තා ආදාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පටිපාටියා ආරොචෙසි. තං සුත්වා සත්ථා ‘‘විසාඛෙ ඉමෙසං සත්තානං ජාතිආදයො නාම දණ්ඩහත්ථකගොපාලකසදිසා, ජාති ජරාය සන්තිකං, ජරා බ්‍යාධිනො සන්තිකං, බ්‍යාධි මරණස්ස සන්තිකං පෙසෙත්වා මරණං කුඨාරියා ඡින්දන්තා විය ජීවිතං ඡින්දති, එවං සන්තෙපි විවට්ටං පත්ථෙන්තා නාම නත්ථි, වට්ටමෙව පන පත්ථෙන්තී’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

135. ‘‘යථා දණ්ඩෙන ගොපාලො, ගාවො පාජෙති ගොචරං;
එවං ජරා ච මච්චු ච, ආයුං පාජෙන්ති පාණින’’න්ති.

තත්ථ **පාජෙතීති** ඡෙකො **ගොපාලො** කෙදාරන්තරං පවිසන්තියො **ගාවො දණ්ඩෙන** නිවාරෙත්වා තෙනෙව පොථෙන්තො සුලභතිණොදකං **ගොචරං** නෙති. **ආයුං පාජෙන්තීති** ජීවිතින්ද්‍රියං ඡින්දන්ති ඛෙපෙන්ති. ගොපාලකො විය හි ජරා ච මච්චු ච, ගොගණො විය ජීවිතින්ද්‍රියං, ගොචරභූමි විය මරණං. තත්ථ ජාති තාව සත්තානං ජීවිතින්ද්‍රියං ජරාය සන්තිකං පෙසෙසි, ජරා බ්‍යාධිනො සන්තිකං , බ්‍යාධි මරණස්ස සන්තිකං. තමෙව මරණං කුඨාරියා ඡෙදං විය ඡින්දිත්වා ගච්ඡතීති ඉදමෙත්ථ ඔපම්මසම්පටිපාදනං.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

උපොසථිකඉත්ථීනං වත්ථු පඤ්චමං.

6. අජගරපෙතවත්ථු

අථ පාපානි කම්මානීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො අජගරපෙතං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො ලක්ඛණත්ථෙරෙන සද්ධිං ගිජ්ඣකූටතො ඔතරන්තො දිබ්බෙන චක්ඛුනා පඤ්චවීසතියොජනිකං අජගරපෙතං නාම අද්දස. තස්ස සීසතො අග්ගිජාලා උට්ඨහිත්වා පරියන්තං ගච්ඡන්ති, පරියන්තතො උට්ඨහිත්වා සීසං ගච්ඡන්ති, උභයතො උට්ඨහිත්වා මජ්ඣෙ ඔතරන්ති. ථෙරො තං දිස්වා සිතං පාත්වාකාසි. ලක්ඛණත්ථෙරෙන සිතකාරණං පුට්ඨො ‘‘අකාලො, ආවුසො, ඉමස්ස පඤ්හස්ස වෙය්‍යාකරණාය, සත්ථු සන්තිකෙ මං පුච්ඡෙය්‍යාසී’’ති වත්වා රාජගහෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා සත්ථු සන්තිකං ගතකාලෙ ලක්ඛණත්ථෙරෙන පුට්ඨො ආහ – ‘‘තත්‍රාහං, ආවුසො, එකං පෙතං අද්දසං, තස්ස එවරූපො නාම අත්තභාවො, අහං තං දිස්වා ‘න වත මෙ එවරූපො අත්තභාවො දිට්ඨපුබ්බො’ති සිතං පාත්වාකාසි’’න්ති. සත්ථා ‘‘චක්ඛුභූතා වත, භික්ඛවෙ, සාවකා විහරන්තී’’තිආදීනි (පාරා. 228; සං. නි. 2.202) වදන්තො ථෙරස්ස කථං පතිට්ඨාපෙත්වා ‘‘මයාපි එසො, භික්ඛවෙ, පෙතො බොධිමණ්ඩෙයෙව දිට්ඨො, ‘යෙ ච පන මෙ වචනං න සද්දහෙය්‍යුං, තෙසං තං අහිතාය අස්සා’ති න කථෙසිං, ඉදානි මොග්ගල්ලානං සක්ඛිං ලභිත්වා කථෙමී’’ති වත්වා භික්ඛූහි තස්ස පුබ්බකම්මං පුට්ඨො බ්‍යාකාසි –

කස්සපබුද්ධකාලෙ කිර සුමඞ්ගලසෙට්ඨි නාම සුවණ්ණිට්ඨකාහි භූමිං සන්ථරිත්වා වීසතිඋසභට්ඨානෙ තත්තකෙනෙව ධනෙන විහාරං කාරෙත්වා තාවත්තකෙනෙව විහාරමහං කාරෙසි. සො එකදිවසං පාතොව සත්ථු සන්තිකං ගච්ඡන්තො නගරද්වාරෙ එකිස්සා සාලාය කාසාවං සසීසං පාරුපිත්වා කලලමක්ඛිතෙහි පාදෙහි නිපන්නං එකං චොරං දිස්වා ‘‘අයං කලලමක්ඛිතපාදො රත්තිං විචරිත්වා දිවා නිපන්නමනුස්සො භවිස්සතී’’ති ආහ. චොරො මුඛං විවරිත්වා සෙට්ඨිං දිස්වා ‘‘හොතු, ජානිස්සාමි තෙ කත්තබ්බ’’න්ති ආඝාතං බන්ධිත්වා සත්තක්ඛත්තුං ඛෙත්තං ඣාපෙසි, සත්තක්ඛත්තුං වජෙ ගුන්නං පාදෙ ඡින්දි, සත්තක්ඛත්තුං ගෙහං ඣාපෙසි, සො එත්තකෙනාපි කොපං නිබ්බාපෙතුං අසක්කොන්තො තස්ස චූළුපට්ඨාකෙන සද්ධිං මිත්තසන්ථවං කත්වා ‘‘කිං තෙ සෙට්ඨිනො පිය’’න්ති පුට්ඨො ‘‘ගන්ධකුටිතො අඤ්ඤං තස්ස පියතරං නත්ථී’’ති සුත්වා ‘‘හොතු, ගන්ධකුටිං ඣාපෙත්වා කොපං නිබ්බාපෙස්සාමී’’ති සත්ථරි පිණ්ඩාය පවිට්ඨෙ පානීයපරිභොජනීයඝටෙ භින්දිත්වා ගන්ධකුටියං අග්ගිං අදාසි. සෙට්ඨි ‘‘ගන්ධකුටි කිර ඣායතී’’ති සුත්වා ආගච්ඡන්තො ඣාමකාලෙ ආගන්ත්වා ගන්ධකුටිං ඣාමං ඔලොකෙන්තො වාලග්ගමත්තම්පි දොමනස්සං අකත්වා වාමබාහුං සමඤ්ජිත්වා දක්ඛිණෙන හත්ථෙන මහාඅප්ඵොටනං අප්ඵොටෙසි. අථ නං සමීපෙ ඨිතා පුච්ඡිංසු – ‘‘කස්මා, සාමි, එත්තකං ධනං විස්සජ්ජෙත්වා කතගන්ධකුටියා ඣාමකාලෙ අප්ඵොටෙසී’’ති? සො ආහ – ‘‘එත්තකං මෙ, තාතා, අග්ගිආදීහි අසාධාරණෙ බුද්ධස්ස සාසනෙ ධනං නිදහිතුං ලද්ධං, ‘පුනපි එත්තකං ධනං විස්සජ්ජෙත්වා සත්ථු ගන්ධකුටිං කාතුං ලභිස්සාමී’ති තුට්ඨමානසො අප්ඵොටෙසි’’න්ති. සො පුන තත්තකං ධනං විස්සජ්ජෙත්වා ගන්ධකුටිං කාරෙත්වා වීසතිසහස්සභික්ඛුපරිවාරස්ස සත්ථුනො දානං අදාසි. තං දිස්වා චොරො චින්තෙසි – ‘‘අහං ඉමං අමාරෙත්වා මඞ්කුකාතුං න සක්ඛිස්සාමි, හොතු, මාරෙස්සාමි න’’න්ති නිවාසනන්තරෙ ඡුරිකං බන්ධිත්වා සත්තාහං විහාරෙ විචරන්තොපි ඔකාසං න ලභි. මහාසෙට්ඨිපි සත්ත දිවසානි බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දානං දත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා ආහ – ‘‘භන්තෙ, මම එකෙන පුරිසෙන සත්තක්ඛත්තුං ඛෙත්තං ඣාපිතං, සත්තක්ඛත්තුං වජෙ ගුන්නං පාදා ඡින්නා, සත්තක්ඛත්තුං ගෙහං ඣාපිතං, ඉදානි ගන්ධකුටිපි තෙනෙව ඣාපිතා භවිස්සති, අහං ඉමස්මිං දානෙ පඨමං පත්තිං තස්ස දම්මී’’ති.

තං සුත්වා චොරො ‘‘භාරියං වත මෙ කම්මං කතං, එවං අපරාධකාරකෙ මයි ඉමස්ස කොපමත්තම්පි නත්ථි, ඉමස්මිම්පි දානෙ මය්හමෙව පඨමං පත්තිං දෙති, අහං ඉමස්මිං දුබ්භාමි, එවරූපං මෙ පුරිසං අඛමාපෙන්තස්ස දෙවදණ්ඩොපි මෙ මත්ථකෙ පතෙය්‍යා’’ති ගන්ත්වා සෙට්ඨිස්ස පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා ‘‘ඛමාහි මෙ, සාමී’’ති වත්වා ‘‘කිං ඉද’’න්ති වුත්තෙ, ‘‘සාමි, එවං අයුත්තකං කම්මං මයා කතං, තස්ස මෙ ඛමාහී’’ති ආහ. අථ නං සෙට්ඨි ‘‘තයා මෙ ඉදඤ්චිදඤ්ච කත’’න්ති සබ්බං පුච්ඡිත්වා ‘‘ආම, මයා කත’’න්ති වුත්තෙ, ‘‘ත්වං මයා න දිට්ඨපුබ්බො, කස්මා මෙ කුජ්ඣිත්වා එවමකාසී’’ති පුච්ඡි. සො එකදිවසං නගරා නික්ඛන්තෙන තෙන වුත්තවචනං සාරෙත්වා ‘‘ඉමිනා මෙ කාරණෙන කොපො උප්පාදිතො’’ති ආහ. සෙට්ඨි අත්තනා වුත්තං සරිත්වා ‘‘ආම, තාත, වුත්තං මයා , තං මෙ ඛමාහී’’ති චොරං ඛමාපෙත්වා ‘‘උට්ඨෙහි, තාත, ඛමාමි තෙ, ගච්ඡ, තාතා’’ති ආහ. සචෙ මෙ, සාමි, ඛමසි, සපුත්තදාරං මං ගෙහෙ දාසං කරොහීති. තාත, ත්වං මයා එත්තකෙ කථිතෙ එවරූපං ඡෙදනං අකාසි, ගෙහෙ වසන්තෙන පන සද්ධිං න සක්කා කිඤ්චි කථෙතුං, න මෙ තයා ගෙහෙ වසන්තෙන කිච්චං අත්ථි, ඛමාමි තෙ, ගච්ඡ, තාතාති. චොරො තං කම්මං කත්වා ආයුපරියොසානෙ අවීචිම්හි නිබ්බත්තො දීඝරත්තං තත්ථ පච්චිත්වා විපාකාවසෙසෙන ඉදානි ගිජ්ඣකූටෙ පබ්බතෙ පච්චතීති.

එවං සත්ථා තස්ස පුබ්බකම්මං කථෙත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, බාලා නාම පාපානි කම්මානි කරොන්තා න බුජ්ඣන්ති, පච්ඡා පන අත්තනා කතකම්මෙහි ඩය්හමානා අත්තනාව අත්තනො දාවග්ගිසදිසාව හොන්තී’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

136. ‘‘අථ පාපානි කම්මානි, කරං බාලො න බුජ්ඣති;
සෙහි කම්මෙහි දුම්මෙධො, අග්ගිඩඩ්ඪොව තප්පතී’’ති.

තත්ථ **අථ පාපානී**ති න කෙවලං **බාලො** කොධවසෙන පාපානි කරොති, කරොන්තොපි පන **න බුජ්ඣතී**ති අත්ථො. පාපං කරොන්තො ච ‘‘පාපං කරොමී’’ති අබුජ්ඣනකො නාම නත්ථි. ‘‘ඉමස්ස කම්මස්ස එවරූපො නාම විපාකො’’ති අජානනතාය ‘‘න බුජ්ඣතී’’ති වුත්තං. **සෙහී**ති සො තෙහි අත්තනො සන්තකෙහි **කම්මෙහි දුම්මෙධො** නිප්පඤ්ඤො පුග්ගලො නිරයෙ නිබ්බත්තිත්වා **අග්ගිඩඩ්ඪොව තප්පතී**ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

අජගරපෙතවත්ථු ඡට්ඨං.

7. මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරවත්ථු

යො දණ්ඩෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ තිත්ථියා සන්නිපතිත්වා මන්තෙසුං – ‘‘ජානාථාවුසො, ‘කෙන කාරණෙන සමණස්ස ගොතමස්ස ලාභසක්කාරො මහා හුත්වා නිබ්බත්තො’ති . මයං න ජානාම, තුම්හෙ පන ජානාථාති. ආම, ජානාම, මහාමොග්ගල්ලානං නාම එකං නිස්සාය උප්පන්නො. සො හි දෙවලොකං ගන්ත්වා දෙවතාහි කතකම්මං පුච්ඡිත්වා ආගන්ත්වා මනුස්සානං කථෙති ‘ඉදං නාම කත්වා එවරූපං සම්පත්තිං ලභන්තී’ති. නිරයෙ නිබ්බත්තානම්පි කම්මං පුච්ඡිත්වා ආගන්ත්වා මනුස්සානං කථෙති ‘ඉදං නාම කත්වා එවරූපං දුක්ඛං අනුභවන්තී’ති. මනුස්සා තස්ස කථං සුත්වා මහන්තං ලාභසක්කාරං අභිහරන්ති, සචෙ තං මාරෙතුං සක්ඛිස්සාම, සො ලාභසක්කාරො අම්හාකං නිබ්බත්තිස්සතී’’ති. තෙ ‘‘අත්ථෙකො උපායො’’ති සබ්බෙ එකච්ඡන්දා හුත්වා ‘‘යංකිඤ්චි කත්වා තං මාරාපෙස්සාමා’’ති අත්තනො උපට්ඨාකෙ සමාදපෙත්වා කහාපණසහස්සං ලභිත්වා පුරිසඝාතකම්මං කත්වා චරන්තෙ චොරෙ පක්කොසාපෙත්වා ‘‘මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො නාම කාළසිලායං වසති, තත්ථ ගන්ත්වා තං මාරෙථා’’ති තෙසං කහාපණෙ අදංසු. චොරා ධනලොභෙන සම්පටිච්ඡිත්වා ‘‘ථෙරං මාරෙස්සාමා’’ති ගන්ත්වා තස්ස වසනට්ඨානං පරිවාරෙසුං. ථෙරො තෙහි පරික්ඛිත්තභාවං ඤත්වා කුඤ්චිකච්ඡිද්දෙන නික්ඛමිත්වා පක්කාමි. තෙ චොරා තං දිවසං ථෙරං අදිස්වා පුනෙකදිවසං ගන්ත්වා පරික්ඛිපිංසු. ථෙරො ඤත්වා කණ්ණිකාමණ්ඩලං භින්දිත්වා ආකාසං පක්ඛන්දි. එවං තෙ පඨමමාසෙපි මජ්ඣිමමාසෙපි ථෙරං ගහෙතුං නාසක්ඛිංසු. පච්ඡිමමාසෙ පන සම්පත්තෙ ථෙරො අත්තනා කතකම්මස්ස ආකඩ්ඪනභාවං ඤත්වා න අපගච්ඡි. චොරා ගන්ත්වා ථෙරං ගහෙත්වා තණ්ඩුලකණමත්තානිස්ස අට්ඨීනි කරොන්තා භින්දිංසු. අථ නං ‘‘මතො’’ති සඤ්ඤාය එකස්මිං ගුම්බපිට්ඨෙ ඛිපිත්වා පක්කමිංසු.

ථෙරො ‘‘සත්ථාරං පස්සිත්වාව පරිනිබ්බායිස්සාමී’’ති අත්තභාවං ඣානවෙඨනෙන වෙඨෙත්වා ථිරං කත්වා ආකාසෙන සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, පරිනිබ්බායිස්සාමී’’ති ආහ. ‘‘පරිනිබ්බායිස්සසි, මොග්ගල්ලානා’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති. ‘‘කත්ථ ගන්ත්වා’’ති? ‘‘කාළසිලාපදෙසං, භන්තෙ’’ති. තෙන හි, මොග්ගල්ලාන, මය්හං ධම්මං කථෙත්වා යාහි. තාදිසස්ස හි මෙ සාවකස්ස ඉදානි දස්සනං නත්ථීති. සො ‘‘එවං කරිස්සාමි, භන්තෙ’’ති සත්ථාරං වන්දිත්වා ආකාසං උප්පතිත්වා පරිනිබ්බානදිවසෙ සාරිපුත්තත්ථෙරො විය නානප්පකාරා ඉද්ධියො කත්වා ධම්මං කථෙත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා කාළසිලාටවිං ගන්ත්වා පරිනිබ්බායි. ‘‘ථෙරං කිර චොරා මාරෙසු’’න්ති අයම්පි කථා සකලජම්බුදීපෙ පත්ථරි. රාජා අජාතසත්තු චොරෙ පරියෙසනත්ථාය චරපුරිසෙ පයොජෙසි. තෙසුපි චොරෙසු සුරාපානෙ සුරං පිවන්තෙසු එකො එකස්ස පිට්ඨිං පහරිත්වා පාතෙසි. සො තං

සන්තජ්ජෙත්වා ‘‘අම්භො දුබ්බිනීත, ත්වං කස්මා මෙ පිට්ඨිං පාතෙසී’’ති ආහ. කිං පන හරෙ දුට්ඨචොර, තයා මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො පඨමං පහටොති? කිං පන මයා පහටභාවං ත්වං න ජානාසීති? ඉති නෙසං ‘‘මයා පහටො, මයා පහටො’’ති වදන්තානං වචනං සුත්වා තෙ චරපුරිසා තෙ සබ්බෙ චොරෙ ගහෙත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රාජා චොරෙ පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡි – ‘‘තුම්හෙහි ථෙරො මාරිතො’’ති? ‘‘ආම, දෙවා’’ති. ‘‘කෙන තුම්හෙ උය්යොජිතා’’ති? ‘‘නග්ගසමණකෙහි, දෙවා’’ති. රාජා පඤ්චසතෙ නග්ගසමණකෙ ගාහාපෙත්වා පඤ්චසතෙහි චොරෙහි සද්ධිං රාජඞ්ගණෙ නාභිප්පමාණෙසු ආවාටෙසු නිඛණාපෙත්වා පලාලෙහි පටිච්ඡාදාපෙත්වා අග්ගිං දාපෙසි . අථ නෙසං ඣාමභාවං ඤත්වා අයනඞ්ගලෙහි කසාපෙත්වා සබ්බෙ ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං කාරාපෙසි.

භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ‘‘මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො අත්තනො අනනුරූපමෙව මරණං පත්තො’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ, ‘‘භික්ඛවෙ, මොග්ගල්ලානො ඉමස්සෙව අත්තභාවස්ස අනනුරූපං මරණං පත්තො, පුබ්බෙ පන තෙන කතස්ස කම්මස්ස අනුරූපමෙව මරණං පත්තො’’ති වත්වා ‘‘කිං පනස්ස, භන්තෙ, පුබ්බකම්ම’’න්ති පුට්ඨො විත්ථාරෙත්වා කථෙසි –

අතීතෙ කිර බාරාණසිවාසී එකො කුලපුත්තො සයමෙව කොට්ටනපචනාදීනි කම්මානි කරොන්තො මාතාපිතරො පටිජග්ගි. අථස්ස මාතාපිතරො නං, ‘‘තාත, ත්වං එකකොව ගෙහෙ ච අරඤ්ඤෙ ච කම්මං කරොන්තො කිලමසි, එකං තෙ කුමාරිකං ආනෙස්සාමා’’ති වත්වා, ‘‘අම්මතාතා, න මය්හං එවරූපායත්ථො, අහං යාව තුම්හෙ ජීවථ, තාව වො සහත්ථා උපට්ඨහිස්සාමී’’ති තෙන පටික්ඛිත්තා පුනප්පුනං තං යාචිත්වා කුමාරිකං ආනයිංසු. සා කතිපාහමෙව තෙ උපට්ඨහිත්වා පච්ඡා තෙසං දස්සනම්පි අනිච්ඡන්තී ‘‘න සක්කා තව මාතාපිතූහි සද්ධිං එකට්ඨානෙ වසිතු’’න්ති උජ්ඣායිත්වා තස්මිං අත්තනො කථං අග්ගණ්හන්තෙ තස්ස බහිගතකාලෙ මකච්චාකඛණ්ඩානි ච යාගුඵෙණඤ්ච ගහෙත්වා තත්ථ තත්ථ ආකිරිත්වා තෙනාගන්ත්වා ‘‘කිං ඉද’’න්ති පුට්ඨා ආහ – ‘‘ඉමෙසං අන්ධමහල්ලකානං එතං කම්මං, සබ්බං ගෙහං කිලිට්ඨං කරොන්තා විචරන්ති, න සක්කා එතෙහි සද්ධිං එකට්ඨානෙ වසිතු’’න්ති. එවං තාය නං පුනප්පුනං කථයමානාය එවරූපොපි පූරිතපාරමී සත්තො මාතාපිතූහි සද්ධිං භිජ්ජි. සො ‘‘හොතු, ජානිස්සාමි නෙසං කත්තබ්බ’’න්ති තෙ භොජෙත්වා, ‘‘අම්මතාතා, අසුකට්ඨානෙ නාම තුම්හාකං ඤාතකා ආගමනං පච්චාසීසන්ති, තත්ථ ගමිස්සාමා’’ති තෙ යානකං ආරොපෙත්වා ආදාය ගච්ඡන්තො අටවිමජ්ඣං පත්තකාලෙ, ‘‘තාත, රස්මියො ගණ්හාථ, ගාවො පතොදසඤ්ඤාය ගමිස්සන්ති, ඉමස්මිං ඨානෙ චොරා වසන්ති, අහං ඔතරාමී’’ති පිතු හත්ථෙ රස්මියො දත්වා ඔතරිත්වා ගච්ඡන්තො සද්දං පරිවත්තෙත්වා චොරානං උට්ඨිතසද්දමකාසි. මාතාපිතරො සද්දං සුත්වා ‘‘චොරා උට්ඨිතා’’ති සඤ්ඤාය, ‘‘තාත, මයං මහල්ලකා, ත්වං අත්තානමෙව රක්ඛාහී’’ති ආහංසු. සො මාතාපිතරො තථාවිරවන්තෙපි චොරසද්දං කරොන්තො කොට්ටෙත්වා මාරෙත්වා අටවියං ඛිපිත්වා පච්චාගමි.

සත්ථා ඉදං තස්ස පුබ්බකම්මං කථෙත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, මොග්ගල්ලානො එත්තකං කම්මං කත්වා අනෙකවස්සසතසහස්සානි නිරයෙ පච්චිත්වා විපාකාවසෙසෙන අත්තභාවසතෙ එවමෙව කොට්ටෙත්වා සංචුණ්ණිතො මරණං පත්තො. එවං මොග්ගල්ලානෙන අත්තනො කම්මානුරූපමෙව මරණං ලද්ධං, පඤ්චහි චොරසතෙහි සද්ධිං ලභිංසු. අප්පදුට්ඨෙසු හි පදුස්සන්තො දසහි කාරණෙහි අනයබ්‍යසනං පාපුණාතියෙවා’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

137. ‘‘යො දණ්ඩෙන අදණ්ඩෙසු, අප්පදුට්ඨෙසු දුස්සති;
දසන්නමඤ්ඤතරං ඨානං, ඛිප්පමෙව නිගච්ඡති.

138. ‘‘වෙදනං ඵරුසං ජානිං, සරීරස්ස ච භෙදනං;
ගරුකං වාපි ආබාධං, චිත්තක්ඛෙපං ච පාපුණෙ.

139. ‘‘රාජතො වා උපසග්ගං, අබ්භක්ඛානං ච දාරුණං;
පරික්ඛයං ච ඤාතීනං, භොගානං ච පභඞ්ගුරං.

140. ‘‘අථ වාස්ස අගාරානි, අග්ගි ඩහති පාවකො;
කායස්ස භෙදා දුප්පඤ්ඤො, නිරයං සොපපජ්ජතී’’ති.

තත්ථ **අදණ්ඩෙසූති** කායදණ්ඩාදිරහිතෙසු ඛීණාසවෙසු. **අප්පදුට්ඨෙසූති** පරෙසු වා අත්තනි වා නිරපරාධෙසු. **දසන්නමඤ්ඤතරං ඨානන්ති** දසසු දුක්ඛකාරණෙසු අඤ්ඤතරං කාරණං. **වෙදනන්ති** සීසරොගාදිභෙදං **ඵරුසං** වෙදනං. **ජානින්ති** කිච්ඡාධිගතස්ස ධනස්ස ජානිං. **භෙදනන්ති** හත්ථච්ඡෙදාදිකං සරීරභෙදනං. **ගරුකන්ති** පක්ඛහතඑකචක්ඛුකපීඨසප්පිකුණිභාවකුට්ඨරොගාදිභෙදං ගරුකාබාධං වා. **චිත්තක්ඛෙපන්ති** උම්මාදං. **උපසග්ගන්ති** යසවිලොපසෙනාපතිට්ඨානාදිඅච්ඡින්දනාදිකං **රාජතො** උපසග්ගං වා. **අබ්භක්ඛානන්ති** අදිට්ඨඅසුතඅචින්තිතපුබ්බං ‘‘ඉදං සන්ධිච්ඡෙදාදිකම්මං, ඉදං වා රාජාපරාධිකකම්මං තයා කත’’න්ති එවරූපං **දාරුණං** අබ්භක්ඛානං වා. **පරික්ඛයං ච ඤාතීනන්ති** අත්තනො අවස්සයො භවිතුං සමත්ථානං **ඤාතීනං** පරික්ඛයං වා. **පභඞ්ගුරන්ති** පභඞ්ගුභාවං පූතිභාවං. යං හිස්ස ගෙහෙ ධඤ්ඤං, තං පූතිභාවං ආපජ්ජති, සුවණ්ණං අඞ්ගාරභාවං, මුත්තා කප්පාසට්ඨිභාවං, කහාපණං කපාලඛණ්ඩාදිභාවං, ද්විපදචතුප්පදා කාණකුණාදිභාවන්ති අත්ථො. **අග්ගි ඩහතීති** එකසංවච්ඡරෙ ද්වත්තික්ඛත්තුං අඤ්ඤස්මිං ඩාහකෙ අවිජ්ජමානෙපි අසනිඅග්ගි වා පතිත්වා ඩහති, අත්තනොව ධම්මතාය උට්ඨිතො පාවකො වා

ඞහතියෙව. **නිරයන්ති** දිට්ඨෙව ධම්මෙ ඉමෙසං දසන්නං ඨානානං අඤ්ඤතරං පත්වාපි එකංසෙන සම්පරායෙ පත්තබ්බං දස්සෙතුං ''නිරයං සොපපජ්ජතී''ති වුත්තං.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරවත්ථු සත්තමං.

8. බහුභණ්ඩිකභික්ඛුවත්ථු

න නග්ගචරියාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො බහුභණ්ඩිකං භික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථිවාසී කිරෙකො කුටුම්බිකො භරියාය කාලකතාය පබ්බජි. සො පබ්බජන්තො අත්තනො පරිවෙණඤ්ච අග්ගිසාලඤ්ච භණ්ඩගබ්භඤ්ච කාරෙත්වා සබ්බම්පි භණ්ඩගබ්භං සප්පිමධුතෙලාදීහි පූරෙත්වා පබ්බජි, පබ්බජිත්වා ච පන අත්තනො දාසෙ පක්කොසාපෙත්වා යථාරුචිකං ආහාරං පචාපෙත්වා භුඤ්ජති. බහුභණ්ඩො ච බහුපරික්ඛාරො ච අහොසි. රත්තිං අඤ්ඤං නිවාසනපාරුපනං හොති, දිවා අඤ්ඤං නිවාසනපාරුපනං හොති, දිවා අඤ්ඤං විහාරපච්චන්තෙ වසති. තස්සෙකදිවසං චීවරපච්චත්ථරණානි සුක්ඛාපෙන්තස්ස සෙනාසනචාරිකං ආහිණ්ඩන්තා භික්ඛූ පස්සිත්වා ''කස්සිමානි, ආවුසො''ති පුච්ඡිත්වා ''මය්හ''න්ති වුත්තෙ, ''ආවුසො, භගවතා තිචීවරානි අනුඤ්ඤාතානි, ත්වඤ්ච පන එවං අප්පිච්ඡස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ පබ්බජිත්වා එවං බහුපරික්ඛාරො ජාතො''ති තං සත්ථු සන්තිකං නෙත්වා, ''භන්තෙ , අයං භික්ඛු අතිබහුභණ්ඩො''ති ආරොචෙසුං. සත්ථා ''සච්චං කිර තං භික්ඛූ''ති පුච්ඡිත්වා ''සච්චං, භන්තෙ''ති වුත්තෙ ආහ – ''කස්මා පන ත්වං, භික්ඛු, මයා අප්පිච්ඡතාය ධම්මෙ දෙසිතෙ එවං බහුභණ්ඩො ජාතො''ති. සො තාවත්තකෙනෙව කුපිතො ''ඉමිනා දානි නීහාරෙන චරිස්සාමී''ති පාරුපනං ඡඩ්ඩෙත්වා පරිසමජ්ඣෙ එකචීවරො අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා උපත්ථම්භයමානො නනු ත්වං භික්ඛු පුබ්බෙ හිරොත්තප්පගවෙසකො දකරක්ඛසකාලෙපි හිරොත්තප්පං ගවෙසමානො ද්වාදස වස්සානි විහාසි, කස්මා ඉදානි එවං ගරුකෙ බුද්ධසාසනෙ පබ්බජිත්වා චතුපරිසමජ්ඣෙ පාරුපනං ඡඩ්ඩෙත්වා හිරොත්තප්පං පහාය ඨිතොසීති. සො සත්ථු වචනං සුත්වා හිරොත්තප්පං පච්චුපට්ඨාපෙත්වා තං චීවරං පාරුපිත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. භික්ඛූ තස්ස අත්ථස්ස ආවිභාවත්ථං භගවන්තං යාචිංසු. භගවා අතීතං ආහරිත්වා කථෙසි –

අතීතෙ කිර බාරාණසිරඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිස්මිං බොධිසත්තො පටිසන්ධිං ගණ්හි. තස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ **මහිංසකුමාරොති** නාමං කරිංසු. තස්ස කනිට්ඨභාතා **චන්දකුමාරො** නාම අහොසි. තෙසං මාතරි කාලකතාය රාජා අඤ්ඤං අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ ඨපෙසි. සාපි පුත්තං විජායි, **සූරියකුමාරොතිස්ස** නාමං කරිංසු. තං දිස්වා රාජා තුට්ඨො ''පුත්තස්ස තෙ වරං දම්මී''ති ආහ. සාපි බො, ''දෙව, ඉච්ඡිතකාලෙ ගණ්හිස්සාමී''ති වත්වා පුත්තස්ස වයප්පත්තකාලෙ රාජානං ආහ – ''දෙවෙන මය්හං පුත්තස්ස ජාතකාලෙ වරො දින්නො, ඉදානි මෙ පුත්තස්ස රජ්ජං දෙහී''ති . රාජා ''මම ද්වෙ පුත්තා අග්ගික්ඛන්ධා විය ජලන්තා විචරන්ති, න සක්කා තස්ස රජ්ජං දාතු''න්ති පටික්ඛිපිත්වාපි තං පුනප්පුනං යාචමානමෙව දිස්වා ''අයං මෙ පුත්තානං අනත්ථම්පි කරෙය්‍යා''ති පුත්තෙ පක්කොසාපෙත්වා, ''තාතා, අහං සූරියකුමාරස්ස ජාතකාලෙ වරං අදාසිං, ඉදානිස්ස මාතා රජ්ජං යාචති, අහං තස්ස න දාතුකාමො, තස්ස මාතා තුම්හාකං අනත්ථම්පි කරෙය්‍යා, ගච්ඡථ තුම්හෙ, අරඤ්ඤෙ වසිත්වා මමච්චයෙනාගන්ත්වා රජ්ජං ගණ්හථා''ති උය්‍යොජෙසි. තෙ පිතරං වන්දිත්වා පාසාදා ඔතරන්තෙ රාජඞ්ගණෙ කීළමානො සූරියකුමාරො දිස්වා තං කාරණං ඤත්වා තෙහි සද්ධිං නික්ඛමි. තෙසං හිමවන්තං පවිට්ඨකාලෙ බොධිසත්තො මග්ගා ඔක්කම්ම අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ නිසීදිත්වා සූරියකුමාරං ආහ – ''තාත, එතං සරං ගන්ත්වා න්හත්වා ච පිවිත්වා ච අම්හාකම්පි පදුමිනිපණ්ණෙහි උදකං ආහරා''ති. සො පන සරො වෙස්සවණ්ණස්ස සන්තිකා එකෙන දකරක්ඛසෙන ලද්ධො හොති. වෙස්සවණ්ණො ච තං ආහ – ''ඨපෙත්වා දෙවධම්මජානනකෙ යෙ ච අඤ්ඤෙ ඉමං සරං ඔතරන්ති, තෙ ඛාදිතුං ලභසී''ති. තතො පට්ඨාය සො තං සරං ඔතිණ්ණොතිණ්ණෙ දෙවධම්මෙ පුච්ඡිත්වා අජානන්තෙ ඛාදති, සූරියකුමාරොපි තං සරං අවීමංසිත්වාව ඔතරි, තෙන ච ''දෙවධම්මෙ ජානාසී''ති පුච්ඡිතො ''දෙවධම්මා නාම චන්දිමසූරියා''ති ආහ. අථ නං ''ත්වං දෙවධම්මෙ න ජානාසී''ති උදකං පවෙසෙත්වා අත්තනො භවනෙ ඨපෙසි. බොධිසත්තොපි තං චිරායන්තං දිස්වා චන්දකුමාරං පෙසෙසි. සොපි තෙන ''දෙවධම්මෙ ජානාසී''ති පුච්ඡිතො ''දෙවධම්මා නාම චතස්සො දිසා''ති ආහ. දකරක්ඛසො තම්පි උදකං පවෙසෙත්වා තත්ථෙව ඨපෙසි.

බොධිසත්තො තස්මිම්පි චිරායන්තෙ ''අන්තරායෙන භවිතබ්බ''න්ති සයං ගන්ත්වා ද්වින්නම්පි ඔතරණපදංයෙව දිස්වා ''අයං සරො රක්ඛසපරිග්ගහිතො''ති ඤත්වා ඛග්ගං සන්නය්හිත්වා ධනුං ගහෙත්වා අට්ඨාසි. රක්ඛසො තං අනොතරන්තං දිස්වා වනකම්මිකපුරිසවෙසෙනාගන්ත්වා ආහ – ''භො පුරිස, ත්වං මග්ගකිලන්තො, කස්මා ඉමං සරං ඔතරිත්වා න්හත්වා ච පිවිත්වා ච භිසමුලාලං ඛාදිත්වා පුප්ඵානි පිලන්ධිත්වා න ගච්ඡසී''ති. බොධිසත්තො තං දිස්වාව ''එස සො යක්ඛො''ති ඤත්වා ''තයා මෙ භාතරො ගහිතා''ති ආහ. ආම, මයා ගහිතාති. කිං කාරණාති? අහං ඉමං සරං ඔතිණ්ණොතිණ්ණෙ ලභාමීති . කිං පන සබ්බෙව ලභසීති? දෙවධම්මජානනකෙ ඨපෙත්වා අවසෙසෙ ලභාමීති. අත්ථි පන තෙ දෙවධම්මෙහි අත්ථොති? ආම, අත්ථීති. අහං කථෙස්සාමීති. තෙන හි කථෙහීති. න සක්කා කිලිට්ඨෙන ගත්තෙන කථෙතුන්ති. යක්ඛො බොධිසත්තං න්හාපෙත්වා පානීයං පායෙත්වා අලඞ්කරිත්වා අලඞ්කතමණ්ඩපමජ්ඣෙ පල්ලඞ්කං ආරොපෙත්වා සයමස්ස පාදමූලෙ නිසීදි. අථ නං බොධිසත්තො ''සක්කච්චං සුණාහී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘හිරිඔත්තප්පසම්පන්නා, සුක්කධම්මසමාහිතා;
සන්තො සප්පුරිසා ලොකෙ, **දෙවධම්මා**ති වුච්චරෙ’’ති. (ජා. 1.1.6);

යක්ඛො ඉමං ධම්මදෙසනං සුත්වා පසන්නො බොධිසත්තං ආහ – ‘‘පණ්ඩිත, අහං තෙ පසන්නො, එකං භාතරං දම්මි, කතරං ආනෙමී’’ති? ‘‘කනිට්ඨං ආනෙහී’’ති. පණ්ඩිත, ත්වං කෙවලං දෙවධම්මෙ ජානාසියෙව, න පන තෙසු වත්තසීති. කිං කාරණාති? යස්මා ජෙට්ඨං ඨපෙත්වා කනිට්ඨං ආහරාපෙන්තො ජෙට්ඨාපචායිකකම්මං න කරොසීති, දෙවධම්මෙ චාහං යක්ඛ ජානාමි, තෙසු ච වත්තාමි. මයඤ්හි එතං නිස්සාය ඉමං අරඤ්ඤං පවිට්ඨා. එතස්ස හි අත්ථාය අම්හාකං පිතරං එතස්ස මාතා රජ්ජං යාචි, අම්හාකං පන පිතා තං වරං අදත්වා අම්හාකං අනුරක්ඛණත්ථාය අරඤ්ඤෙ වාසං අනුජානි, සො කුමාරො අනිවත්තිත්වා අම්හෙහි සද්ධිං ආගතො. ‘‘තං අරඤ්ඤෙ එකො යක්ඛො ඛාදී’’ති වුත්තෙපි න කොචි සද්දහිස්සති. තෙනාහං ගරහභයභීතො තමෙවාහරාපෙමීති. යක්ඛො බොධිසත්තස්ස පසීදිත්වා ‘‘සාධු පණ්ඩිත, ත්වමෙව දෙවධම්මෙ ජානාසි, දෙවධම්මෙසු ච වත්තසී’’ති ද්වෙ භාතරො ආනෙත්වා අදාසි. අථ නං බොධිසත්තො යක්ඛභාවෙ ආදීනවං කථෙත්වා පඤ්චසු සීලෙසු පතිට්ඨාපෙසි. සො තෙන සුසංවිහිතාරක්ඛො තස්මිං අරඤ්ඤෙ වසිත්වා පිතරි කාලකතෙ යක්ඛං ආදාය බාරාණසිං ගන්ත්වා රජ්ජං ගහෙත්වා චන්දකුමාරස්ස උපරජ්ජං, සූරියකුමාරස්ස සෙනාපතිට්ඨානං දත්වා යක්ඛස්ස රමණීයෙ ඨානෙ ආයතනං කාරාපෙත්වා යථා සො ලාභග්ගප්පත්තො හොති, තථා අකාසි.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා ජාතකං සමොධානෙසි ‘‘තදා රක්ඛසො බහුභණ්ඩිකභික්ඛු අහොසි, සූරියකුමාරො ආනන්දො, චන්දකුමාරො සාරිපුත්තො, මහිංසකුමාරො පන අහමෙවා’’ති. එවං සත්ථා ජාතකං කථෙත්වා ‘‘එවං ත්වං, භික්ඛු, පුබ්බෙ දෙවධම්මෙ ගවෙසමානො හිරිඔත්තප්පසම්පන්නො විචරිත්වා ඉදානි චතුපරිසමජ්ඣෙ ඉමිනා නීහාරෙන ඨත්වා මම පුරතො ‘අප්පිච්ඡොම්හී’ති වදන්තො අයුත්තං අකාසි. න හි සාටකපටික්ඛෙපාදිමත්තෙන සමණො නාම හොතී’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

141. ‘‘න නග්ගචරියා න ජටා න පඞ්කා, නානාසකා ථණ්ඩිලසායිකා වා;
රජොජල්ලං උක්කුටිකප්පධානං, සොධෙන්ති මච්චං අවිතිණ්ණකඞ්ඛ’’න්ති.

තත්ථ **නානාසකා**ති න අනසකා, භත්තපටික්ඛෙපකාති අත්ථො. **ථණ්ඩිලසායිකා**ති භූමිසයනා. **රජොජල්ල**න්ති කද්දමලෙපනාකාරෙන සරීරෙ සන්නිහිතරජො . **උක්කුටිකප්පධාන**න්ති උක්කුටිකභාවෙන ආරද්ධවීරියං. ඉදං වුත්තං හොති – යො හි මච්චො ‘‘එවං අහං ලොකනිස්සරණසඞ්ඛාතං සුද්ධිං පාපුණිස්සාමී’’ති ඉමෙසු නග්ගචරියාදීසු යං කිඤ්චි සමාදාය වත්තෙය්‍ය, සො කෙවලං මිච්ඡාදස්සනඤ්චෙව වඩ්ඪෙය්‍ය, කිලමථස්ස ච භාගී අස්ස. න හි එතානි සුසමාදින්නානිපි අට්ඨවත්ථුකාය කඞ්ඛාය අවිතිණ්ණභාවෙන **අවිතිණ්ණකඞ්ඛං මච්චං සොධෙන්තීති**.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

බහුභණ්ඩිකභික්ඛුවත්ථු අට්ඨමං.

9. සන්තතිමහාමත්තවත්ථු

අලඞ්කතො චෙපීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සන්තතිමහාමත්තං ආරබ්භ කථෙසි.

සො හි එකස්මිං කාලෙ රඤ්ඤො පසෙනදිකොසලස්ස පච්චන්තං කුපිතං වූපසමෙත්වා ආගතො. අථස්ස රාජා තුට්ඨො සත්ත දිවසානි රජ්ජං දත්වා එකං නච්චගීතකුසලං ඉත්ථිං අදාසි. සො සත්ත දිවසානි සුරාමදමත්තො හුත්වා සත්තමෙ දිවසෙ සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතො හත්ථික්ඛන්ධවරගතො න්හානතිත්ථං ගච්ඡන්තො සත්ථාරං පිණ්ඩාය පවිසන්තං ද්වාරන්තරෙ දිස්වා හත්ථික්ඛන්ධවරගතොව සීසං චාලෙත්වා වන්දිත්වා පක්කාමි. සත්ථා සිතං කත්වා ‘‘කො නු ඛො, භන්තෙ, සිතපාතුකරණෙ හෙතූ’’ති ආනන්දත්ථෙරෙන පුට්ඨො සිතකාරණං ආචික්ඛන්තො ආහ – ‘‘පස්සානන්ද, සන්තතිමහාමත්තං, අජ්ජ සබ්බාභරණපටිමණ්ඩිතොව මම සන්තිකං ආගන්ත්වා චතුප්පදිකගාථාවසානෙ අරහත්තං පත්වා සත්තතාලමත්තෙ ආකාසෙ නිසීදිත්වා පරිනිබ්බායිස්සතී’’ති. මහාජනො ථෙරෙන සද්ධිං කථෙන්තස්ස සත්ථු වචනං අස්සොසි. තත්ථ මිච්ඡාදිට්ඨිකා චින්තයිංසු – ‘‘පස්සථ සමණස්ස ගොතමස්ස කිරියං, මුඛප්පත්තමෙව භාසති, අජ්ජ කිර එස එවං සුරාමදමත්තො යථාලඞ්කතොව එතස්ස සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා පරිනිබ්බායිස්සති, අජ්ජෙව තං මුසාවාදෙන නිග්ගණ්හිස්සාමා’’ති. සම්මාදිට්ඨිකා චින්තෙසුං – ‘‘අහො බුද්ධානං මහානුභාවතා, අජ්ජ බුද්ධලීළඤ්චෙව සන්තතිමහාමත්තලීළඤ්ච දට්ඨුං ලභිස්සාමා’’ති.

සන්තතිමහාමත්තොපි න්හානතිත්ථෙ දිවසභාගං උදකකීළං කීළිත්වා උය්‍යානං ගන්ත්වා ආපානභූමියං නිසීදි. සාපි ඉත්ථී රඞ්ගමජ්ඣං ඔතරිත්වා නච්චගීතං දස්සෙතුං ආරභි. තස්සා සරීරලීළාය දස්සනත්ථං සත්තාහං අප්පාහාරතාය තං දිවසං නච්චගීතං දස්සයමානාය අන්තොකුච්ඡියං සත්ථකවාතා සමුට්ඨාය හදයමංසං කන්තිත්වා අගමංසු. සා තඞ්ඛණඤ්ඤෙව මුඛෙන චෙව අක්ඛීහි ච විවටෙහි කාලමකාසි. සන්තතිමහාමත්තො ‘‘උපධාරෙථ න’’න්ති වත්වා ‘‘නිරුද්ධා, සාමී’’ති ච වුත්තමත්තෙයෙව බලවසොකෙන අභිභූතො තඞ්ඛණඤ්ඤෙවස්ස සත්තාහං පීතසුරා

තත්තකපාලෙ උදකබින්දු විය පරික්ඛයං අගමාසි. සො ''න මෙ ඉමං සොකං අඤ්ඤෙ නිබ්බාපෙතුං සක්ඛිස්සන්ති අඤ්ඤත්‍ර තථාගතෙනා''ති බලකායපරිවුතො සායන්හසමයෙ සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එවමාහ – ''භන්තෙ, 'එවරූපො මෙ සොකො උප්පන්නො, තං මෙ තුම්හෙ නිබ්බාපෙතුං සක්ඛිස්සථා'ති ආගතොම්හි, පටිසරණං මෙ හොථා''ති. අථ නං සත්ථා ''සොකං නිබ්බාපෙතුං සමත්ථස්සෙව සන්තිකං ආගතොසි. ඉමිස්සා හි ඉත්ථියා ඉමිනාව ආකාරෙන මතකාලෙ තව රොදන්තස්ස පග්ඝරිතඅස්සූනි චතුන්නං මහාසමුද්දානං උදකතො අතිරෙකතරානී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

''යං පුබ්බෙ තං විසොසෙහි, පච්ඡා තෙ මාහු කිඤ්චනං;
මජ්ඣෙ චෙ නො ගහෙස්සසි, උපසන්තො චරිස්සසී''ති. (සු. නි. 955, 1105; චූළනි. ජතුකණ්ණිමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 68);

ගාථාපරියොසානෙ සන්තතිමහාමත්තො අරහත්තං පත්වා අත්තනො ආයුසඞ්ඛාරං ඔලොකෙන්තො තස්ස අප්පවත්තනභාවං ඤත්වා සත්ථාරං ආහ – ''භන්තෙ, පරිනිබ්බානං මෙ අනුජානාථා''ති. සත්ථා තෙන කතකම්මං ජානන්තොපි ''මුසාවාදෙන නිග්ගණ්හනත්ථං සන්නිපතිතා මිච්ඡාදිට්ඨිකා ඔකාසං න ලභිස්සන්ති, 'බුද්ධලීළඤ්චෙව සන්තතිමහාමත්තලීළඤ්ච පස්සිස්සාමා'ති සන්නිපතිතා සම්මාදිට්ඨිකා ඉමිනා කතකම්මං සුත්වා පුඤ්ඤෙසු ආදරං කරිස්සන්තී''ති සල්ලක්ඛෙත්වා ''තෙන හි තයා කතකම්මං මය්හං කථෙහි, කථෙන්තො ච භූමියං ඨිතො අකථෙත්වා සත්තතාලමත්තෙ ආකාසෙ ඨිතො කථෙහී''ති ආහ. සො ''සාධු, භන්තෙ''ති සත්ථාරං වන්දිත්වා එකතාලප්පමාණං උග්ගම්ම ඔරොහිත්වා පුන සත්ථාරං වන්දිත්වා උග්ගච්ඡන්තො පටිපාටියා සත්තතාලප්පමාණෙ ආකාසෙ පල්ලඞ්කෙන නිසීදිත්වා ''සුණාථ මෙ, භන්තෙ, පුබ්බකම්ම''න්ති වත්වා ආහ –

ඉතො එකනවුතිකප්පෙ විපස්සීසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ අහං බන්ධුමතිනගරෙ එකස්මිං කුලෙ නිබ්බත්තිත්වා චින්තෙසිං – ''කිං නු ඛො පරෙසං ඡෙදං වා පීළං වා අකරණකම්ම''න්ති උපධාරෙන්තො ධම්මඝොසකකම්මං දිස්වා තතො පට්ඨාය තං කම්මං කරොන්තො මහාජනං සමාදපෙත්වා ''පුඤ්ඤානි කරොථ, උපොසථදිවසෙසු උපොසථං සමාදියථ, දානං දෙථ, ධම්මං සුණාථ, බුද්ධරතනාදීහි සදිසං අඤ්ඤං නාම නත්ථි, තිණ්ණං රතනානං සක්කාරං කරොථා''ති උග්ඝොසෙන්තො විචරාමි. තස්ස මය්හං සද්දං සුත්වා බුද්ධපිතා බන්ධුමතිමහාරාජා මං පක්කොසාපෙත්වා, ''තාත, කිං කරොන්තො විචරසී''ති පුච්ඡිත්වා, ''දෙව, තිණ්ණං රතනානං ගුණං පකාසෙත්වා මහාජනං පුඤ්ඤකම්මෙසු සමාදපෙන්තො විචරාමී''ති වුත්තෙ, ''කත්ථ නිසින්නො විචරසී''ති මං පුච්ඡිත්වා ''පදසාව, දෙවා''ති මයා වුත්තෙ, ''තාත, න ත්වං එවං විචරිතුං අරහසි, ඉමං පුප්ඵදාමං පිලන්ධිත්වා අස්සපිට්ඨෙ නිසින්නොව විචරා''ති මය්හං මුත්තාදාමසදිසං පුප්ඵදාමං දත්වා දන්තං අස්සං අදාසි. අථ මං රඤ්ඤා දින්නපරිහාරෙන තථෙව උග්ඝොසෙත්වා විචරන්තං පුන රාජා පක්කොසාපෙත්වා, ''තාත, කිං කරොන්තො විචරසී''ති පුච්ඡිත්වා ''තදෙව, දෙවා''ති වුත්තෙ, ''තාත, අස්සොපි තෙ නානුච්ඡවිකො, ඉධ නිසීදිත්වා විචරා''ති චතුසින්ධවයුත්තරථං අදාසි. තතියවාරෙපි මෙ රාජා සද්දං සුත්වා පක්කොසාපෙත්වා, ''තාත, කිං කරොන්තො විචරසී''ති පුච්ඡිත්වා ''තදෙව, දෙවා''ති වුත්තෙ, ''තාත, රථොපි තෙ නානුච්ඡවිකො''ති මය්හං මහන්තං භොගක්ඛන්ධං මහාපසාධනඤ්ච දත්වා එකඤ්ච හත්ථිං අදාසි. ස්වාහං සබ්බාභරණපටිමණ්ඩිතො හත්ථික්ඛන්ධෙ නිසින්නො අසීති වස්සසහස්සානි ධම්මඝොසකකම්මං අකාසිං, තස්ස මෙ එත්තකං කාලං කායතො චන්දනගන්ධො වායති, මුඛතො උප්පලගන්ධො වායති. ඉදං මයා කතකම්මන්ති.

එවං සො අත්තනො පුබ්බකම්මං කථෙත්වා ආකාසෙ නිසින්නොව තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වා පරිනිබ්බායි. සරීරෙ අග්ගිජාලා උට්ඨහිත්වා මංසලොහිතං ඣාපෙසි, සුමනපුප්ඵානි විය ධාතුයො අවසිස්සිංසු. සත්ථා සුද්ධවත්ථං පසාරෙසි, ධාතුයො තත්ථ පතිංසු. තා පත්තෙ පක්ඛිපිත්වා චතුමහාපථෙ ථූපං කාරෙසි ''මහාජනො වන්දිත්වා පුඤ්ඤභාගී භවිස්සතී''ති. භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං, ''ආවුසො, සන්තතිමහාමත්තො ගාථාවසානෙ අරහත්තං පත්වා අලඞ්කතපටියත්තොයෙව ආකාසෙ නිසීදිත්වා පරිනිබ්බුතො, කිං නු ඛො එතං 'සමණො'ති වත්තුං වට්ටති උදාහු බ්‍රාහ්මණො''ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ, ''භික්ඛවෙ, මම පුත්තං 'සමණො'තිපි වත්තුං වට්ටති, 'බ්‍රාහ්මණො'තිපි වත්තුං වට්ටතියෙවා''ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

142. අලඞ්කතො චෙපි සමං චරෙය්‍ය,
සන්තො දන්තො නියතො බ්‍රහ්මචාරී;
සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං,
සො බ්‍රාහ්මණො සො සමණො ස භික්ඛූ''ති.

තත්ථ **අලඞ්කතොති** වත්ථාභරණෙහි පටිමණ්ඩිතො. තස්සත්ථො – වත්ථාලඞ්කාරාදීහි අලඞ්කතො **චෙපි** පුග්ගලො කායාදීහි **සමං චරෙය්‍ය,** රාගාදිවූපසමෙන **සන්තො** ඉන්ද්‍රියදමනෙන **දන්තො** චතුමග්ගනියමෙන **නියතො** සෙට්ඨචරියාය **බ්‍රහ්මචාරී** කායදණ්ඩාදීනං ඔරොපිතතාය **සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං. සො** එවරූපො බාහිතපාපත්තා **බ්‍රාහ්මණොතිපි** සමිතපාපත්තා **සමණොතිපි** භින්නකිලෙසත්තා **භික්ඛූතිපි** වත්තබ්බොයෙවාති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සන්තතිමහාමත්තවත්ථු නවමං.

10. පිලොතිකතිස්සත්ථෙරවත්ථු

හිරීනිසෙධොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පිලොතිකත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ ආනන්දත්ථෙරො එකං පිලොතිකඛණ්ඩනිවත්ථං කපාලං ආදාය භික්ඛාය චරන්තං දාරකං දිස්වා ‘‘කිං තෙ එවං විචරිත්වා ජීවනතො පබ්බජ්ජා න උත්තරිතරා’’ති වත්වා, ‘‘භන්තෙ, කො මං පබ්බාජෙස්සතී’’ති වුත්තෙ ‘‘අහං පබ්බාජෙස්සාමී’’ති තං ආදාය ගන්ත්වා සහත්ථා න්හාපෙත්වා කම්මට්ඨානං දත්වා පබ්බාජෙසි. තඤ්ච පන නිවත්ථපිලොතිකඛණ්ඩං පසාරෙත්වා ඔලොකෙන්තො පරිස්සාවනකරණමත්තම්පි ගය්හූපගං කිඤ්චි පදෙසං අදිස්වා කපාලෙන සද්ධිං එකිස්සා රුක්ඛසාඛාය ඨපෙසි. සො පබ්බජිත්වා ලද්ධූපසම්පදො බුද්ධානං උප්පන්නලාභසක්කාරං පරිභුඤ්ජමානො මහග්ඝානි චීවරානි අච්ඡාදෙත්වා විචරන්තො ථූලසරීරො හුත්වා උක්කණ්ඨිත්වා ‘‘කිං මෙ ජනස්ස සද්ධාදෙය්‍යං නිවාසෙත්වා විචරණෙන, අත්තනො පිලොතිකමෙව නිවාසෙස්සාමී’’ති තං ඨානං ගන්ත්වා පිලොතිකං ගහෙත්වා ‘‘අහිරික නිල්ලජ්ජ එවරූපානං වත්ථානං අච්ඡාදනට්ඨානං පහාය ඉමං පිලොතිකඛණ්ඩං නිවාසෙත්වා කපාලහත්ථො භික්ඛාය චරිතුං ගච්ඡසී’’ති තං ආරම්මණං කත්වා අත්තනාව අත්තානං ඔවදි, ඔවදන්තස්සෙව පනස්ස චිත්තං සන්නිසීදි. සො තං පිලොතිකං තත්ථෙව ඨපෙත්වා නිවත්තිත්වා විහාරමෙව ගතො. සො කතිපාහච්චයෙන පුනපි උක්කණ්ඨිත්වා තථෙව වත්වා නිවත්ති, පුනපි තථෙවාති. තං එවං අපරාපරං විචරන්තං දිස්වා භික්ඛූ ‘‘කහං , ආවුසො, ගච්ඡසී’’ති පුච්ඡන්ති. සො ‘‘ආචරියස්ස සන්තිකං ගච්ඡාමාවුසො’’ති වත්වා එතෙනෙව නීහාරෙන අත්තනො පිලොතිකඛණ්ඩමෙව ආරම්මණං කත්වා අත්තානං නිසෙධෙත්වා කතිපාහෙනෙව අරහත්තං පාපුණි. භික්ඛූ ආහංසු – ‘‘කිං, ආවුසො, න දානි ආචරියස්ස සන්තිකං ගච්ඡසි, නනු අයං තෙ විචරණමග්ගො’’ති. ආවුසො, ආචරියෙන සද්ධිං සංසග්ගෙ සති ගතොම්හි, ඉදානි පන මෙ ඡින්නො සංසග්ගො, තෙනස්ස සන්තිකං න ගච්ඡාමීති. භික්ඛූ තථාගතස්ස ආරොචෙසුං – ‘‘භන්තෙ, පිලොතිකත්ථෙරො අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතී’’ති. කිමාහ, භික්ඛවෙති? ඉදං නාම, භන්තෙති. තං සුත්වා සත්ථා ‘‘ආම, භික්ඛවෙ, මම පුත්තො සංසග්ගෙ සති ආචරියස්ස සන්තිකං ගතො, ඉදානි පනස්ස සංසග්ගො ඡින්නො, අත්තනාව අත්තානං නිසෙධෙත්වා අරහත්තං පත්තො’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

143. ‘‘හිරීනිසෙධො පුරිසො, කොචි ලොකස්මිං විජ්ජති;
යො නිද්දං අපබොධෙති, අස්සො භද්‍රො කසාමිව.

144. ‘‘අස්සො යථා භද්‍රො කසානිවිට්ඨො,
ආතාපිනො සංවෙගිනො භවාථ;
සද්ධාය සීලෙන ච වීරියෙන ච,
සමාධිනා ධම්මවිනිච්ඡයෙන ච;
සම්පන්නවිජ්ජාචරණා පතිස්සතා,
ජහිස්සථ දුක්ඛමිදං අනප්පක’’න්ති.

තත්ථ අන්තො උප්පන්නං අකුසලවිතක්කං හිරියා නිසෙධෙතීති **හිරීනිසෙධො. කොචි ලොකස්මි**න්ති එවරූපො පුග්ගලො දුල්ලභො, කොචිදෙව ලොකස්මිං **විජ්ජති. යො නිද්ද**න්ති අප්පමත්තො සමණධම්මං කරොන්තො අත්තනො උප්පන්නං නිද්දං අපහරන්තො බුජ්ඣතීති **අපබොධෙති. කසාමිවාති** යථා **භද්‍රො අස්සො** අත්තනි පතමානං කසං අපහරති, අත්තනි පතිතුං න දෙති. යො එවං නිද්දං අපබොධෙති, සො දුල්ලභොති අත්ථො.

දුතියගාථාය අයං සඞ්ඛෙපත්ථො – ‘‘භික්ඛවෙ, යථා **භද්‍රො අස්සො** පමාදමාගම්ම කසාය නිවිට්ඨො, අහම්පි නාම කසාය පහටො’’ති අපරභාගෙ ආතප්පං කරොති, එවං තුම්හෙපි **ආතාපිනො සංවෙගිනො භවථ** , එවංභූතා ලොකියලොකුත්තරාය දුවිධාය **සද්ධාය** ච චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන ච කායිකචෙතසිකවීරියෙන ච අට්ඨසමාපත්තිසමාධිනා ච කාරණාකාරණජානනලක්ඛණෙන **ධම්මවිනිච්ඡයෙන** ච සමන්නාගතා හුත්වා තිස්සන්නං වා අට්ඨන්නං වා විජ්ජානං, පඤ්චදසන්නඤ්ච චරණානං සම්පත්තියා **සම්පන්නවිජ්ජාචරණා** . උපට්ඨිතසතිතාය **පතිස්සතා** හුත්වා ඉදං අනප්පකං වට්ටදුක්ඛං පජහිස්සථාති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

පිලොතිකතිස්සත්ථෙරවත්ථු දසමං.

11. සුඛසාමණෙරවත්ථු

උදකඤ්හි නයන්තීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සුඛසාමණෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

අතීතස්මිඤ්හි බාරාණසිසෙට්ඨිනො ගන්ධකුමාරො නාම පුත්තො අහොසි. රාජා තස්ස පිතරි කාලකතෙ තං පක්කොසාපෙත්වා සමස්සාසෙත්වා මහන්තෙන සක්කාරෙන තස්සෙව සෙට්ඨිට්ඨානං අදාසි. සො තතො පට්ඨාය

ගන්ධසෙට්ඨීති පඤ්ඤායි. අථස්ස භණ්ඩාගාරිකො ධනගබ්භද්වාරං විවරිත්වා, ‘‘සාමි, ඉදං තෙ එත්තකං පිතු ධනං, එත්තකං පිතාමහාදීන’’න්ති නීහරිත්වා දස්සෙසි. සො තං ධනරාසිං ඔලොකෙත්වා ආහ – ‘‘කිං පන තෙ ඉමං ධනං ගහෙත්වා න ගමිංසූ’’ති. ‘‘සාමි, ධනං ගහෙත්වා ගතා නාම නත්ථි. අත්තනා කතං කුසලාකුසලමෙව හි ආදාය සත්තා ගච්ඡන්තී’’ති. සො චින්තෙසි – ‘‘තෙ බාලතාය ධනං සණ්ඨාපෙත්වා පහාය ගතා, අහං පනෙතං ගහෙත්වාව ගමිස්සාමී’’ති. එවං පන චින්තෙන්තො ‘‘දානං වා දස්සාමි, පූජං වා කරිස්සාමී’’ති අචින්තෙත්වා ‘‘ඉදං සබ්බං ඛාදිත්වාව ගමිස්සාමී’’ති චින්තෙසි. සො සතසහස්සං විස්සජ්ජෙත්වා ඵලිකමයං න්හානකොට්ඨකං කාරෙසි, සතසහස්සං දත්වා ඵලිකමයමෙව න්හානඵලකං, සතසහස්සං දත්වා නිසීදනපල්ලඞ්කං, සතසහස්සං දත්වා භොජනපාතිං, සතසහස්සමෙව දත්වා භොජනට්ඨානෙ මණ්ඩපං කාරාපෙසි, සතසහස්සං දත්වා භොජනපාතියා ආසිත්තකූපධානං කාරෙසි, සතසහස්සෙනෙව ගෙහෙ සීහපඤ්ජරං සණ්ඨාපෙසි, අත්තනො පාතරාසත්ථාය සහස්සං අදාසි, සායමාසත්ථායපි සහස්සමෙව. පුණ්ණමදිවසෙ පන භොජනත්ථාය සතසහස්සං දාපෙසි, තං භත්තං භුඤ්ජනදිවසෙ සතසහස්සං විස්සජ්ජෙත්වා නගරං අලඞ්කරිත්වා භෙරිං චරාපෙසි – ‘‘ගන්ධසෙට්ඨිස්ස කිර භත්තභුඤ්ජනාකාරං ඔලොකෙන්තූ’’ති.

මහාජනො මඤ්චාතිමඤ්චෙ බන්ධිත්වා සන්නිපති. සොපි සතසහස්සග්ඝනකෙ න්හානකොට්ඨකෙ සතසහස්සග්ඝනකෙ ඵලකෙ නිසීදිත්වා සොළසහි ගන්ධොදකඝටෙහි න්හත්වා තං සීහපඤ්ජරං විවරිත්වා තස්මිං පල්ලඞ්කෙ නිසීදි. අථස්ස තස්මිං ආසිත්තකූපධානෙ තං පාතිං ඨපෙත්වා සතසහස්සග්ඝනකං භොජනං වඩ්ඪෙසුං. සො නාටකපරිවුතො එවරූපාය සම්පත්තියා තං භොජනං භුඤ්ජති. අපරෙන සමයෙන එකො ගාමිකමනුස්සො අත්තනො පරිබ්බයාහරණත්ථං දාරුආදීනි යානකෙ පක්ඛිපිත්වා නගරං ගන්ත්වා සහායකස්ස ගෙහෙ නිවාසං ගණ්හි. තදා පන පුණ්ණමදිවසො හොති. ‘‘ගන්ධසෙට්ඨිනො භුඤ්ජනලීළං ඔලොකෙන්තූ’’ති නගරෙ භෙරිං චරාපෙසි. අථ නං සහායකො ආහ – ‘‘සම්ම, ගන්ධසෙට්ඨිනො තෙ භුඤ්ජනලීළං දිට්ඨපුබ්බ’’න්ති. ‘‘න දිට්ඨපුබ්බං, සම්මා’’ති. ‘‘තෙන හි එහි, ගච්ඡාම, අයං නගරෙ භෙරී චරති, එතස්ස මහාසම්පත්තිං පස්සාමා’’ති නගරවාසී ජනපදවාසිං ගහෙත්වා අගමාසි. මහාජනොපි මඤ්චාතිමඤ්චෙ අභිරුහිත්වා පස්සති. ගාමවාසී භත්තගන්ධං ඝායිත්වාව නගරවාසිං ආහ – ‘‘මය්හං එතාය පාතියා භත්තපිණ්ඩෙ පිපාසා ජාතා’’ති. සම්ම, මා එතං පත්ථයි, න සක්කා ලද්ධුන්ති. සම්ම, අලභන්තො න ජීවිස්සාමීති. සො තං පටිබාහිතුං අසක්කොන්තො පරිසපරියන්තෙ ඨත්වා ‘‘පණාමාමි තෙ, සාමී’’ති තික්ඛත්තුං මහාසද්දං නිච්ඡාරෙත්වා ‘‘කො එසො’’ති වුත්තෙ අහං, සාමීති. ‘‘කිමෙත’’න්ති. ‘‘අයං එකො ගාමවාසී තුම්හාකං පාතියං භත්තපිණ්ඩෙ පිපාසං උප්පාදෙසි, එකං භත්තපිණ්ඩං දාපෙථා’’ති. ‘‘න සක්කා ලද්ධු’’න්ති. ‘‘කිං, සම්ම, සුතං තෙ’’ති? ‘‘සුතං මෙ, අපිච ලභන්තො ජීවිස්සාමි, අලභන්තස්ස මෙ මරණං භවිස්සතී’’ති. සො පුනපි විරවි – ‘‘අයං කිර, සාමි, අලභන්තො මරිස්සති, ජීවිතමස්ස දෙථා’’ති. අම්භො භත්තපිණ්ඩො නාම සතම්පි අග්ඝති, සතද්වයම්පි අග්ඝති. යො යො යාචති, තස්ස තස්ස දදමානො අහං කිං භුඤ්ජිස්සාමීති? සාමි, අයං අලභන්තො මරිස්සති, ජීවිතමස්ස දෙථාති. න සක්කාව මුධා ලද්ධුං, යදි පන අලභන්තො න ජීවති, තීණි සංවච්ඡරානි මම ගෙහෙ භතිං කරොතු, එවමස්ස භත්තපාතිං දාපෙස්සාමීති. ගාමවාසී තං සුත්වා ‘‘එවං හොතු, සම්මා’’ති සහායකං වත්වා පුත්තදාරං පහාය ‘‘භත්තපාතිඅත්ථාය තීණි සංවච්ඡරානි භතිං කරිස්සාමී’’ති සෙට්ඨිස්ස ගෙහං පාවිසි. සො භතිං කරොන්තො සබ්බකිච්චානි සක්කච්චං අකාසි. ගෙහෙ වා අරඤ්ඤෙ වා රත්තිං වා දිවා වා සබ්බානි කත්තබ්බකම්මානි කතානෙව පඤ්ඤායිංසු. ‘‘භත්තභතිකො’’ති ච වුත්තෙ සකලනගරෙපි පඤ්ඤායි. අථස්ස දිවසෙ පරිපුණ්ණෙ භත්තවෙය්‍යාවටිකො ‘‘භත්තභතිකස්ස, සාමි, දිවසො පුණ්ණො, දුක්කරං තෙන කතං තීණි සංවච්ඡරානි භතිං කරොන්තෙන, එකම්පි කම්මං න කොපිතපුබ්බ’’න්ති ආහ.

අථස්ස සෙට්ඨී අත්තනො සායපාතරාසත්ථාය ද්වෙ සහස්සානි, තස්ස පාතරාසත්ථාය සහස්සන්ති තීණි සහස්සානි දාපෙත්වා ආහ – ‘‘අජ්ජ මය්හං කත්තබ්බං පරිහාරං තස්සෙව කරොථා’’ති. වත්වා ච පන ඨපෙත්වා එකං චින්තාමණිං නාම පියභරියං අවසෙසජනම්පි ‘‘අජ්ජ තමෙව පරිවාරෙථා’’ති වත්වා සබ්බසම්පත්තිං තස්ස නිය්‍යාදෙසි. සො සෙට්ඨිනො න්හානොදකෙන තස්සෙව කොට්ඨකෙ තස්මිං ඵලකෙ නිසින්නො න්හත්වා තස්සෙව නිවාසනසාටකෙ නිවාසෙත්වා තස්සෙව පල්ලඞ්කෙ නිසීදි. සෙට්ඨිපි නගරෙ භෙරිං චරාපෙසි – ‘‘භත්තභතිකො ගන්ධසෙට්ඨිස්ස ගෙහෙ තීණි සංවච්ඡරානි භතිං කත්වා පාතිං ලභි, තස්ස භුඤ්ජනසම්පත්තිං ඔලොකෙන්තූ’’ති. මහාජනො මඤ්චාතිමඤ්චෙ අභිරුහිත්වා පස්සති, ගාමවාසිස්ස ඔලොකිතොලොකිතට්ඨානං කම්පනාකාරප්පත්තං අහොසි. නාටකා පරිවාරෙත්වා අට්ඨංසු, තස්ස පුරතො භත්තපාතිං වඩ්ඪෙත්වා ඨපයිංසු. අථස්ස හත්ථධොවනවෙලාය ගන්ධමාදනෙ එකො පච්චෙකබුද්ධො සත්තමෙ දිවසෙ සමාපත්තිතො වුට්ඨාය ‘‘කත්ථ නු ඛො අජ්ජ භික්ඛාචාරත්ථාය ගච්ඡාමී’’ති උපධාරෙන්තො භත්තභතිකං අද්දස. අථ සො ‘‘අයං තීණි සංවච්ඡරානි භතිං කත්වා භත්තපාතිං ලභි, අත්ථි නු ඛො එතස්ස සද්ධා, නත්ථී’’ති උපධාරෙන්තො ‘‘අත්ථී’’ති ඤත්වා ‘‘සද්ධාපි එකච්චෙ සඞ්ගහං කාතුං න සක්කොන්ති, සක්ඛිස්සති නු ඛො මෙ සඞ්ගහං කාතු’’න්ති චින්තෙත්වා ‘‘සක්ඛිස්සති චෙව මම ච සඞ්ගහකරණං නිස්සාය මහාසම්පත්තිං ලභිස්සතී’’ති ඤත්වා චීවරං පාරුපිත්වා පත්තමාදාය වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා පරිසන්තරෙන ගන්ත්වා තස්ස පුරතො ඨිතමෙව අත්තානං දස්සෙසි.

සො පච්චෙකබුද්ධං දිස්වා චින්තෙසි – ‘‘අහං පුබ්බෙ අදින්නභාවෙන එකිස්සා භත්තපාතියා අත්ථාය තීණි සංවච්ඡරානි පරගෙහෙ භතිං අකාසිං, ඉදානි මෙ ඉදං භත්තං එකං රත්තින්දිවං රක්ඛෙය්‍ය, සචෙ පන නං අය්‍යස්ස දස්සාමි, අනෙකානිපි කප්පකොටිසහස්සානි රක්ඛිස්සති , අය්‍යස්සෙව නං දස්සාමී’’ති. සො තීණි සංවච්ඡරානි භතිං කත්වා ලද්ධභත්තපාතිතො එකපිණ්ඩම්පි මුඛෙ අට්ඨපෙත්වා තණ්හං විනොදෙත්වා සයමෙව පාතිං උක්ඛිපිත්වා පච්චෙකබුද්ධස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පාතිං අඤ්ඤස්ස හත්ථෙ දත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා පාතිං වාමහත්ථෙන ගහෙත්වා දක්ඛිණහත්ථෙන තස්ස පත්තෙ භත්තං ආකිරි. පච්චෙකබුද්ධො භත්තස්ස උපඩ්ඪසෙසකාලෙ පත්තං හත්ථෙන පිදහි. අථ නං සො ආහ – ‘‘භන්තෙ, එකොව පටිවිසො න සක්කා ද්විධා කාතුං, මා මං ඉධලොකෙන

සඞ්ගණ්හථ, පරලොකෙන සඞ්ගහමෙව කරොථ, සාවසෙසං අකත්වා නිරවසෙසමෙව දස්සාමී''ති. අත්තනො හි ථොකම්පි අනවසෙසෙත්වා දින්නං නිරවසෙසදානං නාම, තං මහප්ඵලං හොති. සො තථා කරොන්තො සබ්බං දත්වා පුන වන්දිත්වා ආහ – ''භන්තෙ, එකං භත්තපාතිං නිස්සාය තීණි සංවච්ඡරානි මෙ පරගෙහෙ භතිං කරොන්තෙන දුක්ඛං අනුභූතං, ඉදානි මෙ නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ සුඛමෙව හොතු, තුම්හෙහි දිට්ඨධම්මස්සෙව භාගී අස්ස''න්ති. පච්චෙකබුද්ධො ''එවං හොතු, චින්තාමණි විය තෙ සබ්බකාමදදො මනොසඞ්කප්පා පුණ්ණචන්දො විය පූරෙන්තූ''ති අනුමොදනං කරොන්තො –

''ඉච්ඡිතං පත්ථිතං තුය්හං, සබ්බමෙව සමිජ්ඣතු;
සබ්බෙ පූරෙන්තු සඞ්කප්පා, චන්දො පන්නරසො යථා.

''ඉච්ඡිතං පත්ථිතං තුය්හං, ඛිප්පමෙව සමිජ්ඣතු;
සබ්බෙ පූරෙන්තු සඞ්කප්පා, මණි ජොතිරසො යථා''ති. –

වත්වා ''අයං මහාජනො යාව ගන්ධමාදනපබ්බතගමනා මං පස්සන්තො තිට්ඨතූ''ති අධිට්ඨාය ආකාසෙන ගන්ධමාදනං අගමාසි.

මහාජනොපි නං පස්සන්තොව අට්ඨාසි. සො තත්ථ ගන්ත්වා තං පිණ්ඩපාතං පඤ්චසතානං පච්චෙකබුද්ධානං විභජිත්වා අදාසි. සබ්බෙ අත්තනො පහොනකං ගණ්හිංසු. ''අප්පො පිණ්ඩපාතො කථං පහොසී''ති න චින්තෙතබ්බං. චත්තාරි හි අචින්තෙය්‍යානි (අ. නි. 4.77) වුත්තානි, තත්‍රායං පච්චෙකබුද්ධවිසයොති. මහාජනො පච්චෙකබුද්ධානං පිණ්ඩපාතං විභජිත්වා දිය්‍යමානං දිස්වා සාධුකාරසහස්සානි පවත්තෙසි, අසනිසතනිපාතසද්දො විය අහොසි. තං සුත්වා ගන්ධසෙට්ඨි චින්තෙසි – ''භත්තභතිකො මයා දින්නසම්පත්තිං ධාරෙතුං නාසක්ඛි මඤ්ඤෙ, තෙනායං මහාජනො පරිහාසං කරොන්තො සන්නිපතිතො නදතී''ති. සො තප්පවත්තිජානනත්ථං මනුස්සෙ පෙසෙසි. තෙ ආගන්ත්වා ''සම්පත්තිධාරකා නාම, සාමි, එවං හොන්තූ''ති වත්වා තං පවත්තිං ආරොචෙසුං. සෙට්ඨි තං සුත්වාව පඤ්චවණ්ණාය පීතියා ඵුට්ඨසරීරො හුත්වා ''අහො දුක්කරං තෙන කතං, අහං එත්තකං කාලං එවරූපාය සම්පත්තියා ඨිතො කිඤ්චි දාතුං නාසක්ඛි''න්ති තං පක්කොසාපෙත්වා ''සච්චං කිර තයා ඉදං නාම කත''න්ති පුච්ඡිත්වා ''ආම, සාමී''ති වුත්තෙ, ''හන්ද, සහස්සං ගහෙත්වා තව දානෙ මය්හම්පි පත්තිං දෙහී''ති ආහ. සො තථා අකාසි. සෙට්ඨිපිස්ස සබ්බං අත්තනො සන්තකං මජ්ඣෙ භින්දිත්වා අදාසි.

චතස්සො හි සම්පදා නාම – වත්ථුසම්පදා, පච්චයසම්පදා, චෙතනාසම්පදා, ගුණාතිරෙකසම්පදාති. තත්ථ නිරොධසමාපත්තිතො වුට්ඨිතො අරහා වා අනාගාමී වා දක්ඛිණෙය්‍යො **වත්ථුසම්පදා** නාම. පච්චයානං ධම්මෙන සමෙන උප්පත්ති **පච්චයසම්පදා** නාම. දානතො පුබ්බෙ දානකාලෙ පච්ඡා භාගෙති තීසු කාලෙසු චෙතනාය සොමනස්සසහගතඤාණසම්පයුත්තභාවො **චෙතනාසම්පදා** නාම. දක්ඛිණෙය්‍යස්ස සමාපත්තිතො වුට්ඨිතභාවො **ගුණාතිරෙකසම්පදා** නාමාති. ඉමස්ස ච ඛීණාසවො පච්චෙකබුද්ධො දක්ඛිණෙය්‍යා, භතිං කත්වා ලද්ධභාවෙන පච්චයො ධම්මතො උප්පන්නො, තීසු කාලෙසු පරිසුද්ධා චෙතනා, සමාපත්තිතො වුට්ඨිතමත්තො පච්චෙකබුද්ධො ගුණාතිරෙකොති චතස්සොපි සම්පදා නිප්ඵන්නා. එතාසං ආනුභාවෙන දිට්ඨෙව ධම්මෙ මහාසම්පත්තිං පාපුණන්ති. තස්මා සො සෙට්ඨිනො සන්තිකා සම්පත්තිං ලභි. අපරභාගෙ ච රාජාපි ඉමිනා කතකම්මං සුත්වා තං පක්කොසාපෙත්වා සහස්සං දත්වා පත්තිං ගහෙත්වා තුට්ඨමානසො මහන්තං භොගක්ඛන්ධං දත්වා සෙට්ඨිට්ඨානං අදාසි. **භත්තභතිකසෙට්ඨී**තිස්ස නාමං අකාසි. සො ගන්ධසෙට්ඨිනා සද්ධිං සහායො හුත්වා එකතො ඛාදන්තො පිවන්තො යාවතායුකං ඨත්වා තතො චුතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා එකං බුද්ධන්තරං දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං සාරිපුත්තත්ථෙරස්සුපට්ඨාකකුලෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි. අථස්ස මාතා ලද්ධගබ්භපරිහාරා කතිපාහච්චයෙන ''අහො වතාහං පඤ්චසතෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සතරසභොජනං දත්වා කාසායවත්ථනිවත්ථා සුවණ්ණසරකං ආදාය ආසනපරියන්තෙ නිසින්නා තෙසං භික්ඛූනං උච්ඡිට්ඨාවසෙසකං පරිභුඤ්ජෙය්‍ය''න්ති දොහළිනී හුත්වා තථෙව කත්වා දොහළං පටිවිනොදෙසි. සා සෙසමඞ්ගලෙසුපි තථාරූපමෙව දානං දත්වා පුත්තං විජායිත්වා නාමග්ගහණදිවසෙ ''පුත්තස්ස මෙ, භන්තෙ, සික්ඛාපදානි දෙථා''ති ථෙරං ආහ. ථෙරො ''කිමස්ස නාම''න්ති පුච්ඡි. ''භන්තෙ, පුත්තස්ස මෙ පටිසන්ධිග්ගහණතො පට්ඨාය ඉමස්මිං ගෙහෙ කස්සචි දුක්ඛං නාම න භූතපුබ්බං, තෙනෙවස්ස **සුඛකුමාරො**ති නාමං භවිස්සතී''ති වුත්තෙ තදෙවස්ස නාමං ගහෙත්වා සික්ඛාපදානි අදාසි.

තදා එවඤ්චස්ස මාතු ''නාහං මම පුත්තස්ස අජ්ඣාසයං භින්දිස්සාමී''ති චිත්තං උප්පජ්ජි. සා තස්ස කණ්ණවිජ්ඣනමඞ්ගලාදීසුපි තථෙව දානං අදාසි. කුමාරොපි සත්තවස්සිකකාලෙ ''ඉච්ඡාමහං, අම්ම, ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිතු''න්ති ආහ. සා ''සාධු, තාත, නාහං තව අජ්ඣාසයං භින්දිස්සාමී''ති ථෙරං නිමන්තෙත්වා භොජෙත්වා, ''භන්තෙ, පුත්තො මෙ පබ්බජිතුං ඉච්ඡති, ඉමාහං සායන්හසමයෙ විහාරං ආනෙස්සාමී''ති ථෙරං උය්‍යොජෙත්වා ඤාතකෙ සන්නිපාතෙත්වා ''පුත්තස්ස මෙ ගිහිකාලෙ කත්තබ්බං කිච්චං අජ්ජෙව කරිස්සාමා''ති වත්වා පුත්තං අලඞ්කරිත්වා මහන්තෙන සිරිසොභග්ගෙන විහාරං නෙත්වා ථෙරස්ස නිය්‍යාදෙසි. ථෙරොපි තං, ''තාත, පබ්බජ්ජා නාම දුක්කරා , සක්ඛිස්සසි අභිරමිතු''න්ති වත්වා ''කරිස්සාමි වො, භන්තෙ, ඔවාද''න්ති වුත්තෙ කම්මට්ඨානං දත්වා පබ්බාජෙසි. මාතාපිතරොපිස්ස පබ්බජ්ජාය සක්කාරං කරොන්තා අන්තොවිහාරෙයෙව සත්තාහං බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස සතරසභොජනං දත්වා සායං අත්තනො ගෙහං අගමංසු. අට්ඨමෙ දිවසෙ සාරිපුත්තත්ථෙරො භික්ඛුසඞ්ඝෙ ගාමං පවිට්ඨෙ විහාරෙ කත්තබ්බකිච්චං කත්වා සාමණෙරං පත්තචීවරං ගාහාපෙත්වා ගාමං පිණ්ඩාය

පාවිසි. සාමණෙරො අන්තරාමග්ගෙ මාතිකාදීනි දිස්වා පණ්ඩිතසාමණෙරො විය පුච්ඡි. ථෙරොපි තස්ස තථෙව බ්‍යාකාසි. සාමණෙරො තානි කාරණානි සුත්වා ''සචෙ තුම්හෙ අත්තනො පත්තචීවරං ගණ්හෙය්‍යාථ, අහං නිවත්තෙය්‍යා''න්ති වත්වා ථෙරෙන තස්ස අජ්ඣාසයං අභින්දිත්වා, ''සාමණෙර, දෙහි මම පත්තචීවර''න්ති පත්තචීවරෙ ගහිතෙ ථෙරං වන්දිත්වා නිවත්තමානො, ''භන්තෙ, මය්හං ආහාරං ආහරමානො සතරසභොජනං ආහරෙය්‍යාථා''ති ආහ. කුතො තං ලභිස්සාමීති? අත්තනො පුඤ්ඤෙන අලභන්තො මම පුඤ්ඤෙන ලභිස්සථ, භන්තෙති. අථස්ස ථෙරො කුඤ්චිකං දත්වා ගාමං පිණ්ඩාය පාවිසි. සොපි විහාරං ආගන්ත්වා ථෙරස්ස ගබ්භං විවරිත්වා පවිසිත්වා ද්වාරං පිධාය අත්තනො කායෙ ඤාණං ඔතාරෙත්වා නිසීදි.

තස්ස ගුණතෙජෙන සක්කස්ස ආසනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සක්කො ''කිං නු ඛො එත''න්ති ඔලොකෙන්තො සාමණෙරං දිස්වා ''සුඛසාමණෙරො අත්තනො උපජ්ඣායස්ස පත්තචීවරං දත්වා 'සමණධම්මං කරිස්සාමී'ති නිවත්තො, මයා තත්ථ ගන්තුං වට්ටතී''ති චින්තෙත්වා චත්තාරො මහාරාජෙ පක්කොසාපෙත්වා ''ගච්ඡථ, තාතා, විහාරස්සුපවනෙ දුස්සද්දකෙ සකුණෙ පලාපෙථා''ති උය්‍යොජෙසි. තෙ තථා කත්වා සාමන්තා ආරක්ඛං ගණ්හිංසු. චන්දිමසූරියෙ ''අත්තනො විමානානි ගහෙත්වා තිට්ඨථා''ති ආණාපෙසි. තෙපි තථා කරිංසු. සයම්පි ආවිඤ්ඡනට්ඨානෙ ආරක්ඛං ගණ්හි. විහාරො සන්නිසින්නො නිරවො අහොසි. සාමණෙරො එකග්ගචිත්තෙන විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා තීණි මග්ගඵලානි පාපුණි. ථෙරො ''සාමණෙරෙන 'සතරසභොජනං ආහරෙය්‍යාථා'ති වුත්තං, කස්ස නු ඛො ඝරෙ සක්කා ලද්ධු''න්ති ඔලොකෙන්තො එකං අජ්ඣාසයසම්පන්නං උපට්ඨාකකුලං දිස්වා තත්ථ ගන්ත්වා, ''භන්තෙ, සාධු වො කතං අජ්ජ ඉධාගච්ඡන්තෙහී''ති තෙහි තුට්ඨමානසෙහි පත්තං ගහෙත්වා නිසීදාපෙත්වා යාගුඛජ්ජකං දත්වා යාව භත්තකාලං ධම්මකථං යාචිතො තෙසං සාරණීයධම්මකථං කථෙත්වා කාලං සල්ලක්ඛෙත්වා දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. අථස්ස සතරසභොජනං දත්වා තං ආදාය ගන්තුකාමං ථෙරං දිස්වා ''භුඤ්ජථ, භන්තෙ, අපරම්පි තෙ දස්සාමා''ති ථෙරං භොජෙත්වා පුන පත්තපූරං අදංසු. ථෙරො තං ආදාය ''සාමණෙරො මෙ ඡාතො''ති තුරිතතුරිතො විහාරං පායාසි. තං දිවසං සත්ථා පාතොව නික්ඛමිත්වා ගන්ධකුටියං නිසින්නොව ආවජ්ජෙසි – ''අජ්ජ සුඛසාමණෙරො උපජ්ඣායස්ස පත්තචීවරං දත්වා 'සමණධම්මං කරිස්සාමී'ති නිවත්තො, නිප්ඵන්නං නු ඛො තස්ස කිච්ච''න්ති. සො තිණ්ණංයෙව මග්ගඵලානං පත්තභාවං දිස්වා උත්තරිපි උපධාරෙන්තො ''සක්ඛිස්සතායං අජ්ජ අරහත්තං පාපුණිතුං , සාරිපුත්තො පන 'සාමණෙරො මෙ ඡාතො'ති වෙගෙන භත්තං ආදාය නික්ඛමති, සචෙ ඉමස්මිං අරහත්තං අප්පත්තෙ භත්තං ආහරිස්සති, ඉමස්ස අන්තරායො භවිස්සති, මයා ගන්ත්වා ද්වාරකොට්ඨකෙ ආරක්ඛං ගණ්හිතුං වට්ටතී''ති චින්තෙත්වා ගන්ධකුටිතො නික්ඛමිත්වා ද්වාරකොට්ඨකෙ ඨත්වා ආරක්ඛං ගණ්හි.

ථෙරොපි භත්තං ආහරි. අථ නං හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව චත්තාරො පඤ්හෙ පුච්ඡි. පඤ්හවිස්සජ්ජනාවසානෙ සාමණෙරො අරහත්තං පාපුණි. සත්ථා ථෙරං ආමන්තෙත්වා ''ගච්ඡ, සාරිපුත්ත, සාමණෙරස්ස තෙ භත්තං දෙහී''ති ආහ. ථෙරො ගන්ත්වා ද්වාරං ආකොටෙසි. සාමණෙරොපි නික්ඛමිත්වා උපජ්ඣායස්ස වත්තං කත්වා ''භත්තකිච්චං කරොහී''ති වුත්තෙ ථෙරස්ස භත්තෙන අනත්ථිකභාවං ඤත්වා සත්තවස්සිකකුමාරො තඞ්ඛණඤ්ඤෙව අරහත්තං පත්තො නිවාසනට්ඨානං පච්චවෙක්ඛන්තො භත්තකිච්චං කත්වා පත්තං ධොවි. තස්මිං කාලෙ චත්තාරො මහාරාජානො ආරක්ඛං විස්සජ්ජෙසුං. චන්දිමසූරියාපි විමානානි මුඤ්චිංසු. සක්කොපි ආවිඤ්ඡනට්ඨානෙ ආරක්ඛං විස්සජ්ජෙසි. සූරියො නභමජ්ඣං අතික්කන්තොයෙව පඤ්ඤායි. භික්ඛූ ''සායන්හො පඤ්ඤායති, සාමණෙරෙන ච ඉදානෙව භත්තකිච්චං කතං, කිං නු ඛො අජ්ජ පුබ්බණ්හො බලවා ජාතො, සායන්හො මන්දො''ති වදිංසු. සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා, ''භන්තෙ, අජ්ජ පුබ්බණ්හො බලවා ජාතො, සායන්හො මන්දො, සාමණෙරෙන ච ඉදානෙව භත්තකිච්චං කතං, අථ ච පන සූරියො නභමජ්ඣං අතික්කන්තොයෙව පඤ්ඤායතී''ති වුත්තෙ, ''භික්ඛවෙ, එවමෙවං හොති පුඤ්ඤවන්තානං සමණධම්මකරණකාලෙ. අජ්ජ හි චත්තාරො මහාරාජානො සාමන්තා ආරක්ඛං ගණ්හිංසු, චන්දිමසූරියා විමානානි ගහෙත්වා අට්ඨංසු, සක්කො ආවිඤ්ඡනකෙ ආරක්ඛං ගණ්හි, අහම්පි ද්වාරකොට්ඨකෙ ආරක්ඛං ගණ්හිං, අජ්ජ සුඛසාමණෙරො මාතිකාය උදකං හරන්තෙ, උසුකාරෙ උසුං උජුං කරොන්තෙ , තච්ඡකෙ චක්කාදීනි කරොන්තෙ දිස්වා අත්තානං දමෙත්වා අරහත්තං පත්තො''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

145. ''උදකඤ්හි නයන්ති නෙත්තිකා, උසුකාරා නමයන්ති තෙජනං;
දාරුං නමයන්ති තච්ඡකා, අත්තානං දමයන්ති සුබ්බතා''ති.

තත්ථ **සුබ්බතා**ති සුවදා, සුඛෙන ඔවදිතබ්බා අනුසාසිතබ්බාති අත්ථො. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සුඛසාමණෙරවත්ථු එකාදසමං.

දණ්ඩවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දසමො වග්ගො.

11. ජරාවග්ගො

1. විසාඛාය සහායිකානං වත්ථු

කො නු හාසො කිමානන්දොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො විසාඛාය සහායිකායො ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිර පඤ්චසතා කුලපුත්තා ''එවං ඉමා අප්පමාදවිහාරිනියො භවිස්සන්ති''ති අත්තනො අත්තනො භරියායො විසාඛං මහාඋපාසිකං සම්පටිච්ඡාපෙසුං. තා උය්‍යානං වා විහාරං වා ගච්ඡන්තියො තාය සද්ධිංයෙව ගච්ඡන්ති. තා එකස්මිං කාලෙ ''සත්තාහං සුරාඡණො භවිස්සතී''ති ඡණෙ සඞ්ඝුට්ඨෙ අත්තනො අත්තනො සාමිකානං සුරං පටියාදෙසුං. තෙ සත්තාහං සුරාඡණං කීළිත්වා අට්ඨමෙ දිවසෙ කම්මන්තභෙරියා නික්ඛන්තාය කම්මන්තෙ අගමංසු. තාපි ඉත්ථියො ''මයං සාමිකානං සම්මුඛා සුරං පාතුං න ලභිම්හා, අවසෙසා සුරා ච අත්ථි, ඉදං යථා තෙ න ජානන්ති, තථා පිවිස්සාමා''ති විසාඛාය සන්තිකං ගන්ත්වා ''ඉච්ඡාම, අය්‍යෙ, උය්‍යානං දට්ඨු''න්ති වත්වා ''සාධු, අම්මා, තෙන හි කත්තබ්බකිච්චානි කත්වා නික්ඛමථා''ති වුත්තෙ තාය සද්ධිං ගන්ත්වා පටිච්ඡන්නාකාරෙන සුරං නීහරාපෙත්වා උය්‍යානෙ පිවිත්වා මත්තා විචරිංසු. විසාඛාපි ''අයුත්තං ඉමාහි කතං, ඉදානි මං 'සමණස්ස ගොතමස්ස සාවිකා විසාඛා සුරං පිවිත්වා විචරතී'ති තිත්ථියාපි ගරහිස්සන්තී''ති චින්තෙත්වා තා ඉත්ථියො ආහ – ''අම්මා අයුත්තං වො කතං, මමපි අයසො උප්පාදිතො, සාමිකාපි වො කුජ්ඣිස්සන්ති, ඉදානි කිං කරිස්සථා''ති. ගිලානාලයං දස්සයිස්සාම, අය්‍යෙති. තෙන හි පඤ්ඤායිස්සථ සකෙන කම්මෙනාති. තා ගෙහං ගන්ත්වා ගිලානාලයං කරිංසු. අථ තාසං සාමිකා ''ඉත්ථන්නාමා ච ඉත්ථන්නාමා ච කහ''න්ති පුච්ඡිත්වා ''ගිලානා''ති සුත්වා ''අද්ධා එතාහි අවසෙසසුරා පීතා භවිස්සන්තී''ති සල්ලක්ඛෙත්වා තා පොථෙත්වා අනයබ්‍යසනං පාපෙසුං. තා අපරස්මිම්පි ඡණවාරෙ තථෙව සුරං පිවිතුකාමා විසාඛං උපසඞ්කමිත්වා, ''අය්‍යෙ, උය්‍යානං නො නෙහී''ති වත්වා ''පුබ්බෙපි මෙ තුම්හෙහි අයසො උප්පාදිතො, ගච්ඡථ, න වො අහං නෙස්සාමී''ති තාය පටික්ඛිත්තා ''ඉදානි එවං න කරිස්සාමා''ති සම්මන්තයිත්වා පුන තං උපසඞ්කමිත්වා ආහංසු, ''අය්‍යෙ , බුද්ධපූජං කාතුකාමාම්හා, විහාරං නො නෙහී''ති. ඉදානි අම්මා යුජ්ජති, ගච්ඡථ, පරිවච්ඡං කරොථාති. තා චඞ්කොටකෙහි ගන්ධමාලාදීනි ගාහාපෙත්වා සුරාපුණ්ණෙ මුට්ඨිවාරකෙ හත්ථෙහි ඔලම්බෙත්වා මහාපටෙ පාරුපිත්වා විසාඛං උපසඞ්කමිත්වා තාය සද්ධිං විහාරං පවිසමානා එකමන්තං ගන්ත්වා මුට්ඨිවාරකෙහෙව සුරං පිවිත්වා වාරකෙ ඡඩ්ඩෙත්වා ධම්මසභායං සත්ථු පුරතො නිසීදිංසු .

විසාඛා ''ඉමාසං, භන්තෙ, ධම්මං කථෙථා''ති ආහ. තාපි මදවෙගෙන කම්පමානසරීරා ''නච්චාම, ගායාමා''ති චිත්තං උප්පාදෙසුං. අථෙකා මාරකායිකා දෙවතා ''ඉමාසං සරීරෙ අධිමුච්චිත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස පුරතො විප්පකාරං දස්සෙස්සාමී''ති චින්තෙත්වා තාසං සරීරෙ අධිමුච්චි. තාසු එකච්චා සත්ථු පුරතො පාණිං පහරිත්වා හසිතුං, එකච්චා නච්චිතුං ආරභිංසු. සත්ථා ''කිං ඉද''න්ති ආවජ්ජෙන්තො තං කාරණං ඤත්වා ''න ඉදානි මාරකායිකානං ඔතාරං ලභිතුං දස්සාමි. න හි මයා එත්තකං කාලං පාරමියො පූරෙන්තෙන මාරකායිකානං ඔතාරලාභත්ථාය පූරිතා''ති තා සංවෙජෙතුං භමුකලොමතො රස්මියො විස්සජ්ජෙසි, තාවදෙව අන්ධකාරතිමිසා අහොසි. තා භීතා අහෙසුං මරණභයතජ්ජිතා. තෙන තාසං කුච්ඡියං සුරා ජීරි. සත්ථා නිසින්නපල්ලඞ්කෙ අන්තරහිතො සිනෙරුමුද්ධනි ඨත්වා උණ්ණාලොමතො රස්මිං විස්සජ්ජෙසි, තඞ්ඛණංයෙව චන්දසහස්සුග්ගමනං විය අහොසි. අථ සත්ථා තා ඉත්ථියො ආමන්තෙත්වා ''තුම්හෙහි මම සන්තිකං ආගච්ඡමානාහි පමත්තාහි ආගන්තුං න වට්ටති. තුම්හාකඤ්හි පමාදෙනෙව මාරකායිකා දෙවතා ඔතාරං ලභිත්වා තුම්හෙ හසාදීනං අකරණට්ඨානෙ හසාදීනි කාරාපෙසි, ඉදානි තුම්හෙහි රාගාදීනං අග්ගීනං නිබ්බාපනත්ථාය උස්සාහං කාතුං වට්ටතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

146. ''කො නු හාසො කිමානන්දො, නිච්චං පජ්ජලිතෙ සති;
අන්ධකාරෙන ඔනද්ධා, පදීපං න ගවෙසථා''ති.

තත්ථ **ආනන්දොති** තුට්ඨි. ඉදං වුත්තං හොති – ඉමස්මිං ලොකසන්නිවාසෙ රාගාදීහි එකාදසහි අග්ගීහි **නිච්චං පජ්ජලිතෙ සති කො නු** තුම්හාකං **හාසො** වා තුට්ඨි වා? නනු එස අකත්තබ්බරූපොයෙව. අට්ඨවත්ථුකෙන හි අවිජ්ජාන්ධකාරෙන **ඔනද්ධා** තුම්හෙ තස්සෙව අන්ධකාරස්ස විධමනත්ථාය කිං කාරණා ඤාණප්පදීපං **න ගවෙසථ** න කරොථාති.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චසතාපි තා ඉත්ථියො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු.

සත්ථා තාසං අචලසද්ධාය පතිට්ඨිතභාවං ඤත්වා සිනෙරුමත්ථකා ඔතරිත්වා බුද්ධාසනෙ නිසීදි. අථ නං විසාඛා ආහ – ''භන්තෙ, සුරා නාමෙසා පාපිකා. එවරූපා හි නාම ඉමා ඉත්ථියො තුම්හාදිසස්ස බුද්ධස්ස පුරතො නිසීදිත්වා ඉරියාපථමත්තම්පි සණ්ඨාපෙතුං අසක්කොන්තියො උට්ඨාය පාණිං පහරිත්වා හසනගීතනච්චාදීනි ආරභිංසූ''ති. සත්ථා ''ආම, විසාඛෙ, පාපිකා එව එසා සුරා නාම. එතඤ්හි නිස්සාය අනෙකෙ සත්තා අනයබ්‍යසනං පත්තා''ති වත්වා ''කදා පනෙසා, භන්තෙ, උප්පන්නා''ති වුත්තෙ තස්සා උප්පත්තිං විත්ථාරෙන කථෙතුං අතීතං ආහරිත්වා **කුම්භජාතකං** (ජා. 1.16.33 ආදයො) කථෙසීති.

විසාඛාය සහායිකානං වත්ථු පඨමං.

2. සිරිමාවත්ථු

පස්ස චිත්තකතන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො සිරිමං ආරබ්භ කථෙසි.

සා කිර රාජගහෙ අභිරූපා ගණිකා. එකස්මිං පන අන්තොවස්සෙ සුමනසෙට්ඨිපුත්තස්ස භරියාය පුණ්ණකසෙට්ඨිස්ස ධීතාය උත්තරාය නාම උපාසිකාය අපරජ්ඣිත්වා තං පසාදෙතුකාමා තස්සා ගෙහෙ භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං කතභත්තකිච්චං සත්ථාරං ඛමාපෙත්වා තං දිවසං දසබලස්ස භත්තානුමොදනං සුත්වා –

‘‘අක්කොධෙන ජිනෙ කොධං, අසාධුං සාධුනා ජිනෙ;
ජිනෙ කදරියං දානෙන, සච්චෙනාලිකවාදින’’න්ති. (ජා. 1.2.2; ධ. ප. 223) –

ගාථාපරියොසානෙ සොතාපත්තිඵලං පාපුණි. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරකථා පන කොධවග්ගෙ අනුමොදනගාථාවණ්ණනායමෙව ආවිභවිස්සති. එවං සොතාපත්තිඵලං පත්තා පන සිරිමා දසබලං නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙ මහාදානං දත්වා සඞ්ඝස්ස අට්ඨකභත්තං නිබද්ධං දාපෙසි. ආදිතො පට්ඨාය නිබද්ධං අට්ඨ භික්ඛූ ගෙහං ගච්ඡන්ති. ‘‘සප්පිං ගණ්හථ, ඛීරං ගණ්හථා’’තිආදීනි වත්වා තෙසං පත්තෙ පූරෙති. එකෙන ලද්ධං තිණ්ණම්පි චතුන්නම්පි පහොති. දෙවසිකං සොළසකහාපණපරිබ්බයෙන පිණ්ඩපාතො දීයති. අථෙකදිවසං එකො භික්ඛු තස්සා ගෙහෙ අට්ඨකභත්තං භුඤ්ජිත්වා තියොජනමත්ථකෙ එකං විහාරං අගමාසි. අථ නං සායං ථෙරුපට්ඨානෙ නිසින්නං පුච්ඡිංසු – ‘‘ආවුසො, කහං භික්ඛං ගහෙත්වා ආගතොසී’’ති. සිරිමාය අට්ඨකභත්තං මෙ භුත්තන්ති. මනාපං කත්වා දෙති, ආවුසොති. ‘‘න සක්කා තස්සා භත්තං වණ්ණෙතුං, අතිවිය පණීතං කත්වා දෙති, එකෙන ලද්ධං තිණ්ණම්පි චතුන්නම්පි පහොති, තස්සා පන දෙය්‍යධම්මතොපි දස්සනමෙව උත්තරිතරං. සා හි ඉත්ථී එවරූපා ච එවරූපා චා’’ති තස්සා ගුණෙ වණ්ණෙසි.

අථෙකො භික්ඛු තස්සා ගුණකථං සුත්වා අදස්සනෙනෙව සිනෙහං උප්පාදෙත්වා ‘‘මයා ගන්ත්වා තං දට්ඨුං වට්ටතී’’ති අත්තනො වස්සග්ගං කථෙත්වා තං භික්ඛුං ඨිතිකං පුච්ඡිත්වා ‘‘ස්වෙ, ආවුසො, තස්මිං ගෙහෙ ත්වං සඞ්ඝත්ථෙරො හුත්වා අට්ඨකභත්තං ලභිස්සසී’’ති සුත්වා තඞ්ඛණඤ්ඤෙව පත්තචීවරං ආදාය පක්කන්තොපි පාතොව අරුණෙ උග්ගතෙ සලාකග්ගං පවිසිත්වා ඨිතො සඞ්ඝත්ථෙරො හුත්වා තස්සා ගෙහෙ අට්ඨකභත්තං ලභි. යො පන භික්ඛු හිය්‍යො භුඤ්ජිත්වා පක්කාමි, තස්ස ගතවෙලායමෙව අස්සා සරීරෙ රොගො උප්පජ්ජි. තස්මා සා ආභරණානි ඔමුඤ්චිත්වා නිපජ්ජි. අථස්සා දාසියො අට්ඨකභත්තං ලභිත්වා ආගතෙ භික්ඛූ දිස්වා ආරොචෙසුං. සා සහත්ථා පත්තෙ ගහෙත්වා නිසීදාපෙතුං වා පරිවිසිතුං වා අසක්කොන්තී දාසියො ආණාපෙසි – ‘‘අම්මා පත්තෙ ගහෙත්වා, අය්‍යෙ, නිසීදාපෙත්වා යාගුං පායෙත්වා ඛජ්ජකං දත්වා භත්තවෙලාය පත්තෙ පූරෙත්වා දෙථා’’ති. තා ‘‘සාධු, අය්‍යෙ’’ති භික්ඛූ පවෙසෙත්වා යාගුං පායෙත්වා ඛජ්ජකං දත්වා භත්තවෙලාය භත්තස්ස පත්තෙ පූරෙත්වා තස්සා ආරොචයිංසු. සා ‘‘මං පරිග්ගහෙත්වා නෙථ, අය්‍යෙ, වන්දිස්සාමී’’ති වත්වා තාහි පරිග්ගහෙත්වා භික්ඛූනං සන්තිකං නීතා වෙධමානෙන සරීරෙන භික්ඛූ වන්දි. සො භික්ඛු තං ඔලොකෙත්වා චින්තෙසි – ‘‘ගිලානාය තාව එවරූපා අයං එතිස්සා රූපසොභා, අරොගකාලෙ පන සබ්බාභරණපටිමණ්ඩිතාය ඉමිස්සා කීදිසී රූපසම්පත්තී’’ති. අථස්ස අනෙකවස්සකොටිසන්නිචිතො කිලෙසො සමුදාචරි, සො අඤ්ඤාණී හුත්වා භත්තං භුඤ්ජිතුං අසක්කොන්තො පත්තමාදාය විහාරං ගන්ත්වා පත්තං පිධාය එකමන්තෙ ඨපෙත්වා චීවරං පත්ථරිත්වා නිපජ්ජි.

අථ නං එකො සහායකො භික්ඛු යාචන්තොපි භොජෙතුං නාසක්ඛි. සො ඡින්නභත්තො අහොසි. තං දිවසමෙව සායන්හසමයෙ සිරිමා කාලමකාසි. රාජා සත්ථු සාසනං පෙසෙසි – ‘‘භන්තෙ, ජීවකස්ස කනිට්ඨභගිනී, සිරිමා, කාලමකාසී’’ති. සත්ථා තං සුත්වා රඤ්ඤො සාසනං පහිණි ‘‘සිරිමාය ඣාපනකිච්චං නත්ථි, ආමකසුසානෙ තං යථා කාකසුනඛාදයො න ඛාදන්ති, තථා නිපජ්ජාපෙත්වා රක්ඛාපෙථා’’ති. රාජාපි තථා අකාසි. පටිපාටියා තයො දිවසා අතික්කන්තා, චතුත්ථෙ දිවසෙ සරීරං උද්ධුමායි, නවහි වණමුඛෙහි පුළවා පග්ඝරිංසු , සකලසරීරං භින්නං සාලිභත්තචාටි විය අහොසි. රාජා නගරෙ භෙරිං චරාපෙසි – ‘‘ඨපෙත්වා ගෙහරක්ඛකෙ දාරකෙ සිරිමාය දස්සනත්ථං අනාගච්ඡන්තානං අට්ඨ කහාපණානි දණ්ඩො’’ති. සත්ථු සන්තිකඤ්ච පෙසෙසි – ‘‘බුද්ධප්පමුඛො කිර භික්ඛුසඞ්ඝො සිරිමාය දස්සනත්ථං ආගච්ඡතූ’’ති. සත්ථා භික්ඛූනං ආරොචෙසි – ‘‘සිරිමාය දස්සනත්ථං ගමිස්සාමා’’ති. සොපි දහරභික්ඛු චත්තාරො දිවසෙ කස්සචි වචනං අග්ගහෙත්වා ඡින්නභත්තොව නිපජ්ජි. පත්තෙ භත්තං පූතිකං ජාතං, පත්තෙ මලං උට්ඨහි. අථ නං සො සහායකො භික්ඛු උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘ආවුසො, සත්ථා සිරිමාය දස්සනත්ථං ගච්ඡතී’’ති ආහ. සො තථා ඡාතජ්ඣත්තොපි ‘‘සිරිමා’’ති වුත්තපදෙයෙව සහසා උට්ඨහිත්වා ‘‘කිං භණසී’’ති ආහ. ‘‘සත්ථා සිරිමං දට්ඨුං ගච්ඡති, ත්වම්පි ගමිස්සසී’’ති වුත්තෙ, ‘‘ආම, ගමිස්සාමී’’ති භත්තං ඡඩ්ඩෙත්වා පත්තං ධොවිත්වා ථවිකාය පක්ඛිපිත්වා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං අගමාසි. සත්ථා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො එකපස්සෙ අට්ඨාසි, භික්ඛුනිසඞ්ඝොපි රාජපරිසාපි උපාසකපරිසාපි උපාසිකාපරිසාපි එකෙකපස්සෙ අට්ඨංසු .

සත්ථා රාජානං පුච්ඡි – ‘‘කා එසා, මහාරාජා’’ති. භන්තෙ, ජීවකස්ස භගිනී, සිරිමා, නාමාති. සිරිමා, එසාති. ආම, භන්තෙති. තෙන හි නගරෙ භෙරිං චරාපෙහි ‘‘සහස්සං දත්වා සිරිමං ගණ්හන්තූ’’ති. රාජා තථා කාරෙසි. එකොපි ‘හ’න්ති වා ‘හු’න්ති වා වදන්තො නාම නාහොසි. රාජා සත්ථු ආරොචෙසි – ‘‘න ගණ්හන්ති, භන්තෙ’’ති. තෙන හි,

මහාරාජ, අග්ඝං ඔහාරෙහීති. රාජා ‘‘පඤ්චසතානි දත්වා ගණ්හන්තූ’’ති භෙරිං චරාපෙත්වා කඤ්චි ගණ්හනකං අදිස්වා ‘‘අඩ්ඪතෙය්‍යානි සතානි, ද්වෙ සතානි, සතං, පණ්ණාසං, පඤ්චවීසති කහාපණෙ, දස කහාපණෙ, පඤ්ච කහාපණෙ, එකං කහාපණං අඩ්ඪං, පාදං, මාසකං, කාකණිකං දත්වා සිරිමං ගණ්හන්තූ’’ති භෙරිං චරාපෙසි. කොචි තං න ඉච්ඡි. ‘‘මුධාපි ගණ්හන්තූ’’ති භෙරිං චරාපෙසි. ‘හ’න්ති වා ‘හු’න්ති වා වදන්තො නාම නාහොසි. රාජා ‘‘මුධාපි, භන්තෙ, ගණ්හන්තො නාම නත්ථී’’ති ආහ. සත්ථා ‘‘පස්සථ, භික්ඛවෙ, මහාජනස්ස පියං මාතුගාමං, ඉමස්මිංයෙව නගරෙ සහස්සං දත්වා පුබ්බෙ එකදිවසං ලභිංසු, ඉදානි මුධා ගණ්හන්තොපි නත්ථි, එවරූපං නාම රූපං ඛයවයප්පත්තං, පස්සථ, භික්ඛවෙ, ආතුරං අත්තභාව’’න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

147. ‘‘පස්ස චිත්තකතං බිම්බං, අරුකායං සමුස්සිතං;
ආතුරං බහුසඞ්කප්පං, යස්ස නත්ථි ධුවං ඨිතී’’ති.

තත්ථ **චිත්තකත**න්ති කතචිත්තං, වත්ථාභරණමාලාලත්තකාදීහි විචිත්තන්ති අත්ථො. **බිම්බ**න්ති දීඝාදියුත්තට්ඨානෙසු දීඝාදීහි අඞ්ගපච්චඞ්ගෙහි සණ්ඨිතං අත්තභාවං. **අරුකාය**න්ති නවන්නං වණමුඛානං වසෙන අරුභූතං කායං. **සමුස්සිත**න්ති තීහි අට්ඨිසතෙහි සමුස්සිතං. **ආතුර**න්ති සබ්බකාලං ඉරියාපථාදීහි පරිහරිතබ්බතාය නිච්චගිලානං. **බහුසඞ්කප්ප**න්ති මහාජනෙන බහුධා සඞ්කප්පිතං. **යස්ස නත්ථි ධුවං ඨිතී**ති යස්ස ධුවභාවො වා ඨිතිභාවො වා නත්ථි, එකන්තෙන භෙදනවිකිරණවිද්ධංසනධම්මමෙවෙතං, ඉමං පස්සථාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි, සොපි භික්ඛු සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහීති.

සිරිමාවත්ථු දුතියං.

3. උත්තරාථෙරීවත්ථු

පරිජිණ්ණමිදන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො උත්තරාථෙරිං නාම භික්ඛුනිං ආරබ්භ කථෙසි.

ථෙරී කිර වීසවස්සසතිකා ජාතියා පිණ්ඩාය චරිත්වා ලද්ධපිණ්ඩපාතා අන්තරවීථියං එකං භික්ඛුං දිස්වා පිණ්ඩපාතෙන ආපුච්ඡිත්වා තස්ස අපටික්ඛිපිත්වා ගණ්හන්තස්ස සබ්බං දත්වා නිරාහාරා අහොසි. එවං දුතියෙපි තතියෙපි දිවසෙ තස්සෙව භික්ඛුනො තස්මිංයෙව ඨානෙ භත්තං දත්වා නිරාහාරා අහොසි, චතුත්ථෙ දිවසෙ පන පිණ්ඩාය චරන්තී එකස්මිං සම්බාධට්ඨානෙ සත්ථාරං දිස්වා පටික්කමන්තී ඔලම්බන්තං අත්තනො චීවරකණ්ණං අක්කමිත්වා සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තී පරිවත්තිත්වා පති. සත්ථා තස්සා සන්තිකං ගන්ත්වා, ‘‘භගිනි, පරිජිණ්ණො තෙ අත්තභාවො න චිරස්සෙව භිජ්ජිස්සතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

148. ‘‘පරිජිණ්ණමිදං රූපං, රොගනීළං පභඞ්ගුරං;
භිජ්ජති පූතිසන්දෙහො, මරණන්තඤ්හි ජීවිත’’න්ති.

තස්සත්ථො – භගිනි **ඉදං** තව සරීරසඞ්ඛාතං **රූපං** මහල්ලකභාවෙන **පරිජිණ්ණං,** තඤ්ච ඛො සබ්බරොගානං නිවාසට්ඨානට්ඨෙන **රොගනීළං,** යථා ඛො පන තරුණොපි සිඞ්ගාලො ‘‘ජරසිඞ්ගාලො’’ති වුච්චති, තරුණාපි ගළොචිලතා ‘‘පූතිලතා’’ති වුච්චති, එවං තදහුජාතං සුවණ්ණවණ්ණම්පි සමානං නිච්චං පග්ඝරණට්ඨෙන පූතිතාය **පභඞ්ගුරං,** සො එස පූතිකො සමානො තව දෙහො **භිජ්ජති,** න චිරස්සෙව භිජ්ජිස්සතීති වෙදිතබ්බො. කිං කාරණා? **මරණන්තඤ්හි ජීවිතං** යස්මා සබ්බසත්තානං ජීවිතං මරණපරියොසානමෙවාති වුත්තං හොති.

දෙසනාවසානෙ සා ථෙරී සොතාපත්තිඵලං පත්තා, මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

උත්තරාථෙරීවත්ථු තතියං.

4. සම්බහුලඅධිමානිකභික්ඛුවත්ථු

යානිමානීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සම්බහුලෙ අධිමානිකෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

පඤ්චසතා කිර භික්ඛූ සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ඝටෙන්තා වායමන්තා ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා ‘‘කිලෙසානං අසමුදාචාරෙන පබ්බජිතකිච්චං නො නිප්ඵන්නං, අත්තනා පටිලද්ධගුණං සත්ථු ආරොචෙස්සාමා’’ති ආගමිංසු. සත්ථා තෙසං බහිද්වාරකොට්ඨකං පත්තකාලෙයෙව ආනන්දත්ථෙරං ආහ – ‘‘ආනන්ද, එතෙසං භික්ඛූනං පවිසිත්වා මයා දිට්ඨෙන කම්මං නත්ථි, ආමකසුසානං ගන්ත්වා තතො ආගන්ත්වා මං පස්සන්තූ’’ති. ථෙරො ගන්ත්වා තෙසං තමත්ථං ආරොචෙසි. තෙ ‘‘කිං අම්හාකං ආමකසුසානෙනා’’ති අවත්වාව ‘‘දීඝදස්සිනා බුද්ධෙන කාරණං දිට්ඨං භවිස්සතී’’ති ආමකසුසානං ගන්ත්වා තත්ථ කුණපානි පස්සන්තා එකාහද්වීහපතිතෙසු

කුණපෙසු ආඝාතං පටිලභිත්වා තං ඛණං පතිතෙසු අල්ලසරීරෙසු රාගං උප්පාදයිංසු, තස්මිං ඛණෙ අත්තනො සකිලෙසභාවං ජානිංසු. සත්ථා ගන්ධකුටියං නිසින්නොව ඔභාසං ඵරිත්වා තෙසං භික්ඛූනං සම්මුඛෙ කථෙන්තො විය ''නප්පතිරූපං නු ඛො, භික්ඛවෙ, තුම්හාකං එවරූපං අට්ඨිසඞ්ඝාතං දිස්වා රාගරතිං උප්පාදෙතු''න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

149. ''යානිමානි අපත්ථානි, අලාබූනෙව සාරදෙ;
කාපොතකානි අට්ඨීනි, තානි දිස්වාන කා රතී''ති.

තත්ථ **අපත්ථානීති** ඡඩ්ඩිතානි. **සාරදෙති** සරදකාලෙ වාතාතපපහතානි තත්ථ තත්ථ විප්පකිණ්ණඅලාබූනි විය. **කාපොතකානීති** කපොතකවණ්ණානි. **තානි දිස්වානාති** තානි එවරූපානි අට්ඨීනි දිස්වා තුම්හාකං කා රති, නනු අප්පමත්තකම්පි කාමරතිං කාතුං න වට්ටතියෙවාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ යථාඨිතාව අරහත්තං පත්වා භගවන්තං අභිත්ථවමානා ආගන්ත්වා වන්දිංසූති.

සම්බහුලඅධිමානිකභික්ඛුවත්ථු චතුත්ථං.

5. ජනපදකල්‍යාණී රූපනන්දාථෙරීවත්ථු

අට්ඨීනං නගරං කතන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ජනපදකල්‍යාණිං රූපනන්දාථෙරිං ආරබ්භ කථෙසි.

සා කිර එකදිවසං චින්තෙසි – ''මය්හං ජෙට්ඨභාතිකො රජ්ජසිරිං පහාය පබ්බජිත්වා ලොකෙ අග්ගපුග්ගලො බුද්ධො ජාතො, පුත්තොපිස්ස රාහුලකුමාරො පබ්බජිතො, භත්තාපි මෙ පබ්බජිතො, මාතාපි මෙ පබ්බජිතා, අහම්පි එත්තකෙ ඤාතිජනෙ පබ්බජිතෙ ගෙහෙ කිං කරිස්සාමි, පබ්බජිස්සාමා''ති. සා භික්ඛුනූපස්සයං ගන්ත්වා පබ්බජි ඤාතිසිනෙහෙනෙව, නො සද්ධාය, අභිරූපතාය පන **රූපනන්දාති** පඤ්ඤායි. ''සත්ථා කිර 'රූපං අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා, වෙදනා… සඤ්ඤා… සඞ්ඛාරා… විඤ්ඤාණං අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා'ති වදෙතී''ති සුත්වා සා එවං දස්සනීයෙ පාසාදිකෙ මමපි රූපෙ දොසං කථෙය්‍යාති සත්ථු සම්මුඛීභාවං න ගච්ඡති. සාවත්ථිවාසිනො පාතොව දානං දත්වා සමාදින්නුපොසථා සුද්ධුත්තරාසඞ්ගා ගන්ධමාලාදිහත්ථා සායන්හසමයෙ ජෙතවනෙ සන්නිපතිත්වා ධම්මං සුණන්ති. භික්ඛුනිසඞ්ඝොපි සත්ථු ධම්මදෙසනාය උප්පන්නච්ඡන්දො විහාරං ගන්ත්වා ධම්මං සුණාති. ධම්මං සුත්වා නගරං පවිසන්තො සත්ථු ගුණකථං කථෙන්තොව පවිසති.

චතුප්පමාණිකෙ හි ලොකසන්නිවාසෙ අප්පකාව තෙ සත්තා, යෙසං තථාගතං පස්සන්තානං පසාදො න උප්පජ්ජති. රූපප්පමාණිකාපි හි තථාගතස්ස ලක්ඛණානුබ්‍යඤ්ජනපටිමණ්ඩිතං සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං දිස්වා පසීදන්ති, ඝොසප්පමාණිකාපි අනෙකානි ජාතිසතානි නිස්සාය පවත්තං සත්ථු ගුණඝොසඤ්චෙව අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතං ධම්මදෙසනාඝොසඤ්ච සුත්වා පසීදන්ති, ලූඛප්පමාණිකාපිස්ස චීවරාදිලූඛතං පටිච්ච පසීදන්ති, ධම්මප්පමාණිකාපි ''එවරූපං දසබලස්ස සීලං, එවරූපො සමාධි, එවරූපා පඤ්ඤා, භගවා සීලාදීහි ගුණෙහි අසමො අප්පටිපුග්ගලො''ති පසීදන්ති. තෙසං තථාගතස්ස ගුණං කථෙන්තානං මුඛං නප්පහොති. රූපනන්දා භික්ඛුනීනඤ්චෙව උපාසිකානඤ්ච සන්තිකා තථාගතස්ස ගුණකථං සුත්වා චින්තෙසි – ''අතිවිය මෙ භාතිකස්ස වණ්ණං කථෙන්තියෙව. එකදිවසම්පි මෙ රූපෙ දොසං කථෙන්තො කිත්තකං කථෙස්සති. යංනූනාහං භික්ඛුනීහි සද්ධිං ගන්ත්වා අත්තානං අදස්සෙත්වාව තථාගතං පස්සිත්වා ධම්මමස්ස සුණිත්වා ආගච්ඡෙය්‍යා''න්ති. සා ''අහම්පි අජ්ජ ධම්මස්සවනං ගමිස්සාමී''ති භික්ඛුනීනං ආරොචෙසි.

භික්ඛුනියො ''චිරස්සං වත රූපනන්දාය සත්ථු උපට්ඨානං ගන්තුකාමතා උප්පන්නා, අජ්ජ සත්ථා ඉමං නිස්සාය විචිත්‍රධම්මදෙසනං නානානයං දෙසෙස්සතී''ති තුට්ඨමානසා තං ආදාය නික්ඛමිංසු. සා නික්ඛන්තකාලතො පට්ඨාය ''අහං අත්තානං නෙව දස්සෙස්සාමී''ති චින්තෙසි. සත්ථා ''අජ්ජ රූපනන්දා මය්හං උපට්ඨානං ආගමිස්සති, කීදිසී නු ඛො තස්සා ධම්මදෙසනා සප්පායා''ති චින්තෙත්වා ''රූපගරුකා එසා අත්තභාවෙ බලවසිනෙහා, කණ්ටකෙන කණ්ටකුද්ධරණං විය රූපෙනෙවස්සා රූපමදනිම්මදනං සප්පාය''න්ති සන්නිට්ඨානං කත්වා තස්සා විහාරං පවිසනසමයෙ එකං පන අභිරූපං ඉත්ථිං සොළසවස්සුද්දෙසිකං රත්තවත්ථනිවත්ථං සබ්බාභරණපටිමණ්ඩිතං බීජනිං ගහෙත්වා අත්තනො සන්තිකෙ ඨත්වා බීජයමානං ඉද්ධිබලෙන අභිනිම්මිනි. තං ඛො පන ඉත්ථිං සත්ථා චෙව පස්සති රූපනන්දා ච. සා භික්ඛුනීහි සද්ධිං විහාරං පවිසිත්වා භික්ඛුනීනං පිට්ඨිපස්සෙ ඨත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන සත්ථාරං වන්දිත්වා භික්ඛුනීනං අන්තරෙ නිසින්නා පාදන්තතො පට්ඨාය සත්ථාරං ඔලොකෙන්තී ලක්ඛණවිචිත්තං අනුබ්‍යඤ්ජනසමුජ්ජලං බ්‍යාමප්පභාපරික්ඛිත්තං සත්ථු සරීරං දිස්වා පුණ්ණචන්දසස්සිරිකං මුඛං ඔලොකෙන්තී සමීපෙ ඨිතං ඉත්ථිරූපං අද්දස . සා තං ඔලොකෙත්වා අත්තභාවං ඔලොකෙන්තී සුවණ්ණරාජහංසියා පුරතො කාකීසදිසං අත්තානං අවමඤ්ඤි. ඉද්ධිමයරූපං දිට්ඨකාලතො පට්ඨායෙව හි තස්සා අක්ඛීනි භමිංසු. සා ''අහො ඉමිස්සා කෙසා සොභනා, අහො නලාටං සොභන''න්ති සබ්බෙසං සාරීරප්පදෙසානං රූපසිරියා සමාකඩ්ඪිතචිත්තා තස්මිං රූපෙ බලවසිනෙහා අහොසි.

සත්ථා තස්සා තත්ථ අභිරතිං ඤත්වා ධම්මං දෙසෙන්තොව තං රූපං සොළසවස්සුද්දෙසිකභාවං අතික්කමිත්වා වීසතිවස්සුද්දෙසිකං කත්වා දස්සෙසි. රූපනන්දා ඔලොකෙත්වා ''න වතිදං රූපං පුරිමසදිස''න්ති ථොකං විරත්තචිත්තා අහොසි. සත්ථා අනුක්කමෙනෙව තස්සා ඉත්ථියා සකිං විජාතවණ්ණං මජ්ඣිමිත්ථිවණ්ණං ජරාජිණ්ණමහල්ලිකිත්ථිවණ්ණඤ්ච දස්සෙසි. සාපි අනුපුබ්බෙනෙව ''ඉදම්පි අන්තරහිතං, ඉදම්පි අන්තරහිත''න්ති ජරාජිණ්ණකාලෙ තං විරජ්ජමානා ඛණ්ඩදන්තිං පලිතසිරං ඔභග්ගං ගොපානසිවඞ්කං දණ්ඩපරායණං පවෙධමානං දිස්වා අතිවිය විරජ්ජි. අථ සත්ථා තං බ්‍යාධිනා අභිභූතං කත්වා දස්සෙසි. සා තඞ්ඛණඤ්ඤෙව දණ්ඩඤ්ච තාලවණ්ටඤ්ච ඡඩ්ඩෙත්වා මහාවිරවං විරවමානා භූමියං පතිත්වා සකෙ මුත්තකරීසෙ නිමුග්ගා අපරාපරං පරිවත්ති. රූපනන්දා තම්පි දිස්වා අතිවිය විරජ්ජි. සත්ථාපි තස්සා ඉත්ථියා මරණං දස්සෙසි. සා තඞ්ඛණංයෙව උද්ධුමාතකභාවං ආපජ්ජි, නවහි වණමුඛෙහි පුබ්බවට්ටියො චෙව පුළවා ච පග්ඝරිංසු, කාකාදයො සන්නිපතිත්වා විලුම්පිංසු. රූපනන්දාපි තං ඔලොකෙත්වා ''අයං ඉත්ථී ඉමස්මිංයෙව ඨානෙ ජරං පත්තා, බ්‍යාධිං පත්තා, මරණං පත්තා, ඉමස්සාපි මෙ අත්තභාවස්ස එවමෙව ජරාබ්‍යාධිමරණානි ආගමිස්සන්තී''ති අත්තභාවං අනිච්චතො පස්සි. අනිච්චතො දිට්ඨත්තා එව පන දුක්ඛතො අනත්තතො දිට්ඨොයෙව හොති. අථස්සා තයො භවා ආදිත්තා ගෙහා විය ගීවාය බද්ධකුණපං විය ච උපට්ඨහිංසු, කම්මට්ඨානාභිමුඛං චිත්තං පක්ඛන්දි. සත්ථා තාය අනිච්චතො දිට්ඨභාවං ඤත්වා ''සක්ඛිස්සති නු ඛො සයමෙව අත්තනො පතිට්ඨං කාතු''න්ති ඔලොකෙන්තො ''න සක්ඛිස්සති, බහිද්ධා පච්චයං ලද්ධුං වට්ටතී''ති චින්තෙත්වා තස්සා සප්පායවසෙන ධම්මං දෙසෙන්තො ආහ –

''ආතුරං අසුචිං පූතිං, පස්ස නන්දෙ සමුස්සයං;
උග්ඝරන්තං පග්ඝරන්තං, බාලානං අභිපත්ථිතං.

''යථා ඉදං තථා එතං, යථා එතං තථා ඉදං;
ධාතුතො සුඤ්ඤතො පස්ස, මා ලොකං පුනරාගමි;
භවෙ ඡන්දං විරාජෙත්වා, උපසන්තො චරිස්සතී''ති. –

ඉත්ථං සුදං භගවා නන්දං භික්ඛුනිං ආරබ්භ ඉමා ගාථායො අභාසිත්ථාති. නන්දා දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා සොතාපත්තිඵලං පාපුණි. අථස්සා උපරි තිණ්ණං මග්ගඵලානං විපස්සනාපරිවාසත්ථාය සුඤ්ඤතාකම්මට්ඨානං කථෙතුං, ''නන්දෙ, මා 'ඉමස්මිං සරීරෙ සාරො අත්ථී'ති සඤ්ඤං කරි. අප්පමත්තකොපි හි එත්ථ සාරො නත්ථි, තීණි අට්ඨිසතානි උස්සාපෙත්වා කතං අට්ඨිනගරමෙත''න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

150. ''අට්ඨීනං නගරං කතං, මංසලොහිතලෙපනං;
යත්ථ ජරා ච මච්චු ච, මානො මක්ඛො ච ඔහිතො''ති.

තස්සත්ථො – යථෙව හි පුබ්බණ්ණාපරණ්ණාදීනං ඔදහනත්ථාය කට්ඨානි උස්සාපෙත්වා වල්ලීහි බන්ධිත්වා මත්තිකාය විලිම්පෙත්වා නගරසඞ්ඛාතං බහිද්ධා ගෙහං කරොන්ති, එවමිදං අජ්ඣත්තිකම්පි තීණි අට්ඨිසතානි උස්සාපෙත්වා න්හාරුවිනද්ධං මංසලොහිතලෙපනං තචපටිච්ඡන්නං ජීරණලක්ඛණාය ජරාය මරණලක්ඛණස්ස මච්චුනො ආරොහසම්පදාදීනි පටිච්ච මජ්ජනලක්ඛණස්ස මානස්ස සුකතකාරණවිනාසනලක්ඛණස්ස මක්ඛස්ස ච ඔදහනත්ථාය **නගරං කතං**. එවරූපො එව හි එත්ථ කායිකචෙතසිකො ආබාධො ඔහිතො, ඉතො උද්ධං කිඤ්චි ගය්හූපගං නත්ථීති.

දෙසනාවසානෙ සා ථෙරී අරහත්තං පාපුණි, මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

ජනපදකල්‍යාණී රූපනන්දාථෙරීවත්ථු පඤ්චමං.

6. මල්ලිකාදෙවීවත්ථු

ජීරන්ති වෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො මල්ලිකං දෙවිං ආරබ්භ කථෙසි.

සා කිර එකදිවසං න්හානකොට්ඨකං පවිට්ඨා මුඛං ධොවිත්වා ඔනතසරීරා ජඞ්ඝං ධොවිතුං ආරභි. තාය ච සද්ධිංයෙව පවිට්ඨො එකො වල්ලභසුනඛො අත්ථි. සො තං තථා ඔනතං දිස්වා අසද්ධම්මසන්ථවං කාතුං ආරභි. සා ඵස්සං සාදියන්තී අට්ඨාසි. රාජාපි උපරිපාසාදෙ වාතපානෙන ඔලොකෙන්තො තං දිස්වා තතො ආගතකාලෙ ''නස්ස, වසලි, කස්මා එවරූපමකාසී''ති ආහ. කිං මයා කතං, දෙවාති. සුනඛෙන සද්ධිං සන්ථවොති. නත්ථෙතං, දෙවාති. මයා සාමං දිට්ඨං, නාහං තව සද්දහිස්සාමි, නස්ස, වසලීති. ''මහාරාජ, යො කොචි ඉමං කොට්ඨකං පවිට්ඨො ඉමිනා වාතපානෙන ඔලොකෙන්තස්ස එකොව ද්විධා පඤ්ඤායතී''ති අභූතං කථෙසි. දෙව, සචෙ මෙ සද්දහසි, එතං කොට්ඨකං පවිස, අහං තං ඉමිනා වාතපානෙන ඔලොකෙස්සාමීති. රාජා මූළ්හධාතුකො තස්සා වචනං සද්දහිත්වා කොට්ඨකං පාවිසි. සාපි ඛො දෙවී වාතපානෙ ඨත්වා ඔලොකෙන්තී ''අන්ධබාල, මහාරාජ, කිං නාමෙතං, අජිකාය සද්ධිං සන්ථවං කරොසී''ති ආහ. ''නාහං, භද්දෙ, එවරූපං කරොමී''ති ච වුත්තෙපි ''මයා සාමං දිට්ඨං, නාහං තව සද්දහිස්සාමී''ති ආහ.

තං සුත්වා රාජා ''අද්ධා ඉමං කොට්ඨකං පවිට්ඨයො එකොව ද්විධා පඤ්ඤායතී''ති සද්දහි. මල්ලිකා චින්තෙසි – ''අයං රාජා අන්ධබාලතාය මයා වඤ්චිතො, පාපං මෙ කතං, අයඤ්ච මෙ අභූතෙන අබ්භාචික්ඛිතො, ඉදං මෙ කම්මං සත්ථාපි ජානිස්සති, ද්වෙ අග්ගසාවකාපි අසීති මහාසාවකාපි ජානිස්සන්ති, අහො වත මෙ භාරියං කම්මං කත''න්ති. අයං කිර රඤ්ඤො අසදිසදානෙ සහායිකා අහොසි. තත්ථ ච එකදිවසං කතපරිච්චාගො ධනස්ස චුද්දසකොටිඅග්ඝනකො අහොසි. තථාගතස්ස සෙතච්ඡත්තං නිසීදනපල්ලඞ්කො ආධාරකො පාදපීඨන්ති ඉමානි පන චත්තාරි අනග්ඝානෙව අහෙසුං. සා මරණකාලෙ එවරූපං මහාපරිච්චාගං නානුස්සරිත්වා තදෙව පාපකම්මං අනුස්සරන්තී කාලං කත්වා අවීචිම්හි නිබ්බත්ති. රඤ්ඤො පන සා අතිවිය පියා අහොසි. සො බලවසොකාභිභූතො තස්සා සරීරකිච්චං කාරෙත්වා ''නිබ්බත්තට්ඨානමස්සා පුච්ඡිස්සාමී''ති සත්ථු සන්තිකං අගමාසි. සත්ථා යථා සො ආගතකාරණං න සරති, තථා අකාසි. සො සත්ථු සන්තිකෙ සාරණීයධම්මකථං සුත්වා ගෙහං පවිට්ඨකාලෙ සරිත්වා ''අහං භණෙ මල්ලිකාය නිබ්බත්තට්ඨානං පුච්ඡිස්සාමීති සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පමුට්ඨයො, ස්වෙ පුන පුච්ඡිස්සාමී''ති පුනදිවසෙපි අගමාසි. සත්ථාපි පටිපාටියා සත්ත දිවසානි යථා සො න සරති , තථා අකාසි. සාපි සත්තාහමෙව නිරයෙ පච්චිත්වා අට්ඨමෙ දිවසෙ තතො චුතා තුසිතභවනෙ නිබ්බත්ති. කස්මා පනස්ස සත්ථා අසරණභාවං අකාසීති? සා කිර තස්ස අතිවිය පියා අහොසි මනාපා, තස්මා තස්සා නිරයෙ නිබ්බත්තභාවං සුත්වා ''සචෙ එවරූපා සද්ධාසම්පන්නා නිරයෙ නිබ්බත්තා, දානං දත්වා කිං කරිස්සාමී''ති මිච්ඡාදිට්ඨිං ගහෙත්වා පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං ගෙහෙ පවත්තං නිච්චභත්තං හරාපෙත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තෙය්‍ය, තෙනස්ස සත්ථා සත්තාහං අසරණභාවං කත්වා අට්ඨමෙ දිවසෙ පිණ්ඩාය චරන්තො සයමෙව රාජකුලද්වාරං අගමාසි.

රාජා ''සත්ථා ආගතො''ති සුත්වා නික්ඛමිත්වා පත්තං ආදාය පාසාදං අභිරුහිතුං ආරභි. සත්ථා පන රථසාලාය නිසීදිතුං ආකාරං දස්සෙසි. රාජා සත්ථාරං තත්ථෙව නිසීදාපෙත්වා යාගුඛජ්ජකෙන පටිමානෙත්වා වන්දිත්වා නිසින්නොව අහං, භන්තෙ, මල්ලිකාය දෙවියා නිබ්බත්තට්ඨානං පුච්ඡිස්සාමීති ගන්ත්වා පමුට්ඨයො, කත්ථ නු ඛො සා, භන්තෙ, නිබ්බත්තාති. තුසිතභවනෙ, මහාරාජාති, භන්තෙ, තාය තුසිතභවනෙ අනිබ්බත්තන්තියා කො අඤ්ඤො නිබ්බත්තිස්සති , භන්තෙ, නත්ථි තාය සදිසා ඉත්ථී. තස්සා හි නිසින්නට්ඨානාදීසු ''ස්වෙ තථාගතස්ස ඉදං දස්සාමි, ඉදං කරිස්සාමී''ති දානසංවිධානං ඨපෙත්වා අඤ්ඤං කිච්චමෙව නත්ථි, භන්තෙ, තස්සා පරලොකං ගතකාලතො පට්ඨාය සරීරං මෙ න වහතීති. අථ නං සත්ථා ''මා චින්තයි, මහාරාජ, සබ්බෙසං ධුවධම්මො අය''න්ති වත්වා ''අයං, මහාරාජ, රථො කස්සා''ති පුච්ඡි. තං සුත්වා රාජා සිරස්මිං අඤ්ජලිං පතිට්ඨාපෙත්වා ''පිතාමහස්ස මෙ, භන්තෙ''ති ආහ. ''අයං කස්සා''ති? ''පිතු මෙ, භන්තෙ''ති. ''අයං පන රථො කස්සා''ති? ''මම, භන්තෙ''ති. එවං වුත්තෙ සත්ථා, ''මහාරාජ, තව පිතාමහස්ස රථො තෙනෙවාකාරෙන තව පිතු රථං න පාපුණි, තව පිතු රථො තව රථං න පාපුණි, එවරූපස්ස නාම කට්ඨකලිඞ්ගරස්සාපි ජරා ආගච්ඡති, කිමඞ්ගං පන අත්තභාවස්ස. මහාරාජ, සප්පුරිසධම්මස්සෙව හි ජරා නත්ථි, සත්තා පන අජීරකා නාම නත්ථී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

151. ''ජීරන්ති වෙ රාජරථා සුචිත්තා,
අථො සරීරම්පි ජරං උපෙති;
සතඤ්ච ධම්මො න ජරං උපෙති,
සන්තො හවෙ සබ්භි පවෙදයන්තී''ති.

තත්ථ **වෙ**ති නිපාතො. **සුචිත්තා**ති සත්තහි රතනෙහි අපරෙහි ච රථාලඞ්කාරෙහි සුට්ඨු චිත්තිතා රාජූනං රථාපි **ජීරන්ති. සරීරම්පී**ති න කෙවලං රථා එව, ඉදං සුප්පටිජග්ගිතං සරීරම්පි ඛණ්ඩිච්චාදීනි පාපුණන්තං **ජරං උපෙති. සතඤ්ච**ාති බුද්ධාදීනං පන සන්තානං නවවිධො ලොකුත්තරධම්මො ච කිඤ්චි උපඝාතං න උපෙතීති **න ජරං උපෙති** නාම. **පවෙදයන්තී**ති එවං **සන්තො** බුද්ධාදයො **සබ්භි** පණ්ඩිතෙහි සද්ධිං කථෙන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

මල්ලිකාදෙවීවත්ථු ඡට්ඨං.

7. ලාළුදායිත්ථෙරවත්ථු

අප්පස්සුතායන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ලාළුදායිත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර මඞ්ගලං කරොන්තානං ගෙහං ගන්ත්වා ''තිරොකුට්ටෙසු තිට්ඨන්ති''තිආදිනා (ඛු. පා. 7.1; පෙ. ව. 14) නයෙන අවමඞ්ගලං කථෙති, අවමඞ්ගලං කරොන්තානං ගෙහං ගන්ත්වා තිරොකුට්ටාදීසු කථෙතබ්බෙසු ''දානඤ්ච ධම්මචරියා චා''තිආදිනා (ඛු. පා. 5.7; සු. නි. 266) නයෙන මඞ්ගලගාථා වා ''යං කිඤ්චි විත්තං ඉධ වා හුරං වා''ති රතනසුත්තං (ඛු. පා. 6.3; සු. නි. 226) වා කථෙති. එවං තෙසු තෙසු ඨානෙසු ''අඤ්ඤං කථෙස්සාමී''ති අඤ්ඤං කථෙන්තොපි ''අඤ්ඤං කථෙමී''ති න ජානාති. භික්ඛූ තස්ස කථං සුත්වා සත්ථු ආරොචෙසුං – ''කිං, භන්තෙ, ලාළුදායිස්ස මඞ්ගලාමඞ්ගලට්ඨානෙසු ගමනෙන, අඤ්ඤස්මිං කථෙතබ්බෙ අඤ්ඤමෙව කථෙතී''ති. සත්ථා ''න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙවෙස එවං කථෙති, පුබ්බෙපි අඤ්ඤස්මිං කථෙතබ්බෙ අඤ්ඤමෙව කථෙසී''ති වත්වා අතීතං ආහරි –

අතීතෙ කිර බාරාණසියං අග්ගිදත්තස්ස නාම බ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තො සොමදත්තකුමාරො නාම රාජානං උපට්ඨහි. සො රඤ්ඤො පියො අහොසි මනාපො. බ්‍රාහ්මණො පන කසිකම්මං නිස්සාය ජීවති. තස්ස ද්වෙයෙව ගොණා අහෙසුං. තෙසු එකො මතො. බ්‍රාහ්මණො පුත්තං ආහ – ‘‘තාත, සොමදත්ත, රාජානං මෙ යාචිත්වා එකං ගොණං ආහරා’’ති. සොමදත්තො ‘‘සචාහං රාජානං යාචිස්සාමි, ලහුභාවො මෙ පඤ්ඤායිස්සතී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘තුම්හෙයෙව, තාත, රාජානං යාචථා’’ති වත්වා ‘‘තෙන හි, තාත, මං ගහෙත්වා යාහී’’ති වුත්තො චින්තෙසි – ‘‘අයං බ්‍රාහ්මණො දන්ධපඤ්ඤො අභික්කමාදිවචනමත්තම්පි න ජානාති, අඤ්ඤස්මිං වත්තබ්බෙ අඤ්ඤමෙව වදති, සික්ඛාපෙත්වා පන නං නෙස්සාමී’’ති. සො තං ආදාය බීරණත්ථම්භකං නාම සුසානං ගන්ත්වා තිණකලාපෙ බන්ධිත්වා ‘‘අයං රාජා, අයං උපරාජා, අයං සෙනාපතී’’ති නාමානි කත්වා පටිපාටියා පිතු දස්සෙත්වා ‘‘තුම්හෙහි රාජකුලං ගන්ත්වා එවං අභික්කමිතබ්බං, එවං පටික්කමිතබ්බං, එවං නාම රාජා වත්තබ්බො, එවං නාම උපරාජා, රාජානං පන උපසඞ්කමිත්වා ‘ජයතු භවං, මහාරාජා’ති වත්වා එවං ඨත්වා ඉමං ගාථං වත්වා ගොණං යාචෙය්‍යාථා’’ති ගාථං උග්ගණ්හාපෙසි –

‘‘ද්වෙ මෙ ගොණා මහාරාජ, යෙහි ඛෙත්තං කසාමසෙ;
තෙසු එකො මතො දෙව, දුතියං දෙහි ඛත්තියා’’ති.

සො හි සංවච්ඡරමත්තෙන තං ගාථං පගුණං කත්වා පගුණභාවං පුත්තස්ස ආරොචෙත්වා ‘‘තෙන හි, තාත, කඤ්චිදෙව පණ්ණාකාරං ආදාය ආගච්ඡථ, අහං පුරිමතරං ගන්ත්වා රඤ්ඤො සන්තිකෙ ඨස්සාමී’’ති වුත්තෙ ‘‘සාධු, තාතා’’ති පණ්ණාකාරං ගහෙත්වා සොමදත්තස්ස රඤ්ඤො සන්තිකෙ ඨිතකාලෙ උස්සාහප්පත්තො රාජකුලං ගන්ත්වා රඤ්ඤා තුට්ඨචිත්තෙන කතපටිසම්මොදනො, ‘‘තාත, චිරස්සං වත ආගතත්ථ, ඉදමාසනං නිසීදිත්වා වදථ, යෙනත්ථො’’ති වුත්තෙ ඉමං ගාථමාහ –

‘‘ද්වෙ මෙ ගොණා මහාරාජ, යෙහි ඛෙත්තං කසාමසෙ;
තෙසු එකො මතො දෙව, දුතියං ගණ්හ ඛත්තියා’’ති.

රඤ්ඤා ‘‘කිං වදෙසි, තාත, පුන වදෙහී’’ති වුත්තෙපි තමෙව ගාථං ආහ. රාජා තෙන විරජ්ඣිත්වා කථිතභාවං ඤත්වා සිතං කත්වා, ‘‘සොමදත්ත, තුම්හාකං ගෙහෙ බහූ මඤ්ඤෙ ගොණා’’ති වත්වා ‘‘තුම්හෙහි දින්නා බහූ භවිස්සන්ති, දෙවා’’ති වුත්තෙ බොධිසත්තස්ස තුස්සිත්වා බ්‍රාහ්මණස්ස සොළස ගොණෙ අලඞ්කාරභණ්ඩකං නිවාසගාමඤ්චස්ස බ්‍රහ්මදෙය්‍යං දත්වා මහන්තෙන යසෙන බ්‍රාහ්මණං උය්‍යොජෙසීති.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා ‘‘තදා රාජා ආනන්දො අහොසි, බ්‍රාහ්මණො ලාළුදායී, සොමදත්තො පන අහමෙවා’’ති ජාතකං සමොධානෙත්වා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපෙස අත්තනො අප්පස්සුතතාය අඤ්ඤස්මිං වත්තබ්බෙ අඤ්ඤමෙව වදති. අප්පස්සුතපුරිසො හි බලිබද්දසදිසො නාම හොතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

152. ‘‘අප්පස්සුතායං පුරිසො, බලිබද්දොව ජීරති;
මංසානි තස්ස වඩ්ඪන්ති, පඤ්ඤා තස්ස න වඩ්ඪතී’’ති.

තත්ථ **අප්පස්සුතායන්ති** එකස්ස වා ද්වින්නං වා පණ්ණාසකානං. අථ වා පන වග්ගානං සබ්බන්තිමෙන පරිච්ඡෙදෙන එකස්ස වා ද්වින්නං වා සුත්තන්තානං වාපි අභාවෙන අප්පස්සුතො අයං. කම්මට්ඨානං පන උග්ගහෙත්වා අනුයුඤ්ජන්තො බහුස්සුතොව. **බලිබද්දොව ජීරතීති** යථා හි බලිබද්දො ජීරමානො වඩ්ඪමානො නෙව මාතු, න පිතු, න සෙසඤාතකානං අත්ථාය වඩ්ඪති, අථ ඛො නිරත්ථකමෙව ජීරති, එවමෙවං අයම්පි න උපජ්ඣායවත්තං කරොති, න ආචරියවත්තං, න ආගන්තුකවත්තාදීනි, න භාවනාරාමතං අනුයුඤ්ජති, නිරත්ථකමෙව ජීරති, **මංසානි තස්ස වඩ්ඪන්තීති** යථා බලිබද්දස්ස ‘‘යුගනඞ්ගලාදීනි වහිතුං අසමත්ථො එසො’’ති අරඤ්ඤෙ විස්සට්ඨස්ස තත්ථෙව විචරන්තස්ස ඛාදන්තස්ස පිවන්තස්ස මංසානි වඩ්ඪන්ති, එවමෙව ඉමස්සාපි උපජ්ඣායාදීහි විස්සට්ඨස්ස සඞ්ඝං නිස්සාය චත්තාරො පච්චයෙ ලභිත්වා උද්ධවිරෙචනාදීනි කත්වා කායං පොසෙන්තස්ස මංසානි වඩ්ඪන්ති, ථූලසරීරො හුත්වා විචරති. **පඤ්ඤා තස්සාති** ලොකියලොකුත්තරා පනස්ස පඤ්ඤා එකඞ්ගුලමත්තාපි **න වඩ්ඪති,** අරඤ්ඤෙ පන ගච්ඡලතාදීනි විය ඡ ද්වාරානි නිස්සාය තණ්හා චෙව නවවිධමානො ච වඩ්ඪතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ මහාජනො සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණීති.

ලාළුදායිත්ථෙරවත්ථු සත්තමං.

8. උදානවත්ථු

අනෙකජාතිසංසාරන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා බොධිරුක්ඛමූලෙ නිසින්නො උදානවසෙන උදානෙත්වා අපරභාගෙ ආනන්දත්ථෙරෙන පුට්ඨො කථෙසි.

සො හි බොධිරුක්ඛමූලෙ නිසින්නො සූරියෙ අනත්ථඞ්ගතෙයෙව මාරබලං විද්ධංසෙත්වා පඨමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසපටිච්ඡාදකං තමං පදාලෙත්වා මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බචක්ඛුං විසොධෙත්වා පච්ඡිමයාමෙ සත්තෙසු

කාරුඤ්ඤතං පටිච්ච පච්චයාකාරෙ ඤාණං ඔතාරෙත්වා තං අනුලොමපටිලොමවසෙන සම්මසන්තො අරුණුග්ගමනවෙලාය සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣිත්වා අනෙකෙහි බුද්ධසතසහස්සෙහි අවිජහිතං උදානං උදානෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

153. ‘‘අනෙකජාතිසංසාරං, සන්ධාවිස්සං අනිබ්බිසං;
ගහකාරං ගවෙසන්තො, දුක්ඛා ජාති පුනප්පුනං.

154. ‘‘ගහකාරක දිට්ඨොසි, පුන ගෙහං න කාහසි;
සබ්බා තෙ ඵාසුකා භග්ගා, ගහකූටං විසඞ්ඛතං;
විසඞ්ඛාරගතං චිත්තං, තණ්හානං ඛයමජ්ඣගා’’ති.

තත්ථ **ගහකාරං ගවෙසන්තොති** අහං ඉමස්ස අත්තභාවසඞ්ඛාතස්ස ගෙහස්ස කාරකං තණ්හාවඩ්ඪකිං ගවෙසන්තො යෙන ඤාණෙන සක්කා තං දට්ඨුං , තස්ස බොධිඤාණස්සත්ථාය දීපඞ්කරපාදමූලෙ කතාභිනීහාරො එත්තකං කාලං **අනෙකජාතිසංසාරං** අනෙකජාතිසතසහස්සසඞ්ඛාතං ඉමං සංසාරවට්ටං **අනිබ්බිසං** තං ඤාණං අවින්දන්තො අලභන්තොයෙව **සන්ධාවිස්සං** සංසරිං, අපරාපරං අනුවිචරින්ති අත්ථො. **දුක්ඛා ජාති පුනප්පුනන්ති** ඉදං ගහකාරකගවෙසනස්ස කාරණවචනං. යස්මා ජරාබ්‍යාධිමරණමිස්සිතාය ජාති නාමෙසා පුනප්පුනං උපගන්තුං දුක්ඛා, න ච සා තස්මිං අදිට්ඨෙ නිවත්තති. තස්මා තං ගවෙසන්තො සන්ධාවිස්සන්ති අත්ථො. **දිට්ඨොසීති** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣන්තෙන මයා ඉදානි දිට්ඨොසි. **පුන ගෙහන්ති** පුන ඉමස්මිං සංසාරවට්ටෙ අත්තභාවසඞ්ඛාතං මම ගෙහං **න කාහසි. සබ්බා තෙ ඵාසුකා භග්ගාති** තව සබ්බා අවසෙසා කිලෙසඵාසුකා මයා භග්ගා. **ගහකූටං විසඞ්ඛතන්ති** ඉමස්ස තයා කතස්ස අත්තභාවගෙහස්ස අවිජ්ජාසඞ්ඛාතං කණ්ණිකමණ්ඩලම්පි මයා විද්ධංසිතං. **විසඞ්ඛාරගතං චිත්තන්ති** ඉදානි මම චිත්තං විසඞ්ඛාරං නිබ්බානං ආරම්මණකරණවසෙන ගතං අනුපවිට්ඨං. **තණ්හානං ඛයමජ්ඣගාති** තණ්හානං ඛයසඞ්ඛාතං අරහත්තං අධිගතොස්මීති.

උදානවත්ථු අට්ඨමං.

9. මහාධනසෙට්ඨිපුත්තවත්ථු

අචරිත්වාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ඉසිපතනෙ මිගදායෙ විහරන්තො මහාධනසෙට්ඨිපුත්තං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර බාරාණසියං අසීතිකොටිවිභවෙ කුලෙ නිබ්බත්ති. අථස්ස මාතාපිතරො චින්තෙසුං – ‘‘අම්හාකං කුලෙ මහාභොගක්ඛන්ධො, පුත්තස්ස නො හත්ථෙ ඨපෙත්වා යථාසුඛං පරිභොගං කරිස්සාම, අඤ්ඤෙන කම්මෙන කිච්චං නත්ථී’’ති. තං නච්චගීතවාදිතමත්තමෙව සික්ඛාපෙසුං. තස්මිංයෙව නගරෙ අඤ්ඤස්මිං අසීතිකොටිවිභවෙ කුලෙ එකා ධීතාපි නිබ්බත්ති. තස්සාපි මාතාපිතරො තථෙව චින්තෙත්වා තං නච්චගීතවාදිතමත්තමෙව සික්ඛාපෙසුං. තෙසං වයප්පත්තානං ආවාහවිවාහො අහොසි. අථ නෙසං අපරභාගෙ මාතාපිතරො කාලමකංසු. ද්වෙඅසීතිකොටිධනං එකස්මිංයෙව ගෙහෙ අහොසි. සෙට්ඨිපුත්තො දිවසස්ස තික්ඛත්තුං රඤ්ඤො උපට්ඨානං ගච්ඡති. අථ තස්මිං නගරෙ ධුත්තා චින්තෙසුං – ‘‘සචායං සෙට්ඨිපුත්තො සුරාසොණ්ඩො භවිස්සති, අම්හාකං ඵාසුකං භවිස්සති, උග්ගණ්හාපෙම නං සුරාසොණ්ඩභාව’’න්ති. තෙ සුරං ආදාය ඛජ්ජකමංසෙ චෙව ලොණසක්ඛරා ච දුස්සන්තෙ බන්ධිත්වා මූලකන්දෙ ගහෙත්වා තස්ස රාජකුලතො ආගච්ඡන්තස්ස මග්ගං ඔලොකයමානා නිසීදිත්වා තං ආගච්ඡන්තං දිස්වා සුරං පිවිත්වා ලොණසක්ඛරං මුඛෙ ඛිපිත්වා මූලකන්දං ඩංසිත්වා ‘‘වස්සසතං ජීව සාමි, සෙට්ඨිපුත්ත, තං නිස්සාය මයං ඛාදනපිවනසමත්ථා භවෙය්‍යාමා’’ති ආහංසු. සො තෙසං වචනං සුත්වා පච්ඡතො ආගච්ඡන්තං චූළුපට්ඨාකං පුච්ඡි – ‘‘කිං එතෙ පිවන්තී’’ති. එකං පානකං, සාමීති. මනාපජාතිකං එතන්ති. සාමි, ඉමස්මිං ජීවලොකෙ ඉමිනා සදිසං පාතබ්බයුත්තකං නාම නත්ථීති. සො ‘‘එවං සන්තෙ මයාපි පාතුං වට්ටතී’’ති ථොකං ථොකං ආහරාපෙත්වා පිවති. අථස්ස නචිරස්සෙව තෙ ධුත්තා පිවනභාවං ඤත්වා තං පරිවාරයිංසු. ගච්ඡන්තෙ කාලෙ පරිවාරො මහා අහොසි. සො සතෙනපි සතද්වයෙනපි සුරං ආහරාපෙත්වා පිවන්තො ඉමිනා අනුක්කමෙනෙව නිසින්නට්ඨානාදීසු කහාපණරාසිං ඨපෙත්වා සුරං පිවන්තො ‘‘ඉමිනා මාලා ආහරථ, ඉමිනා ගන්ධෙ, අයං ජනො ජූතෙ ඡෙකො, අයං නච්චෙ, අයං ගීතෙ, අයං වාදිතෙ. ඉමස්ස සහස්සං දෙථ, ඉමස්ස ද්වෙ සහස්සානී’’ති එවං විකිරන්තො නචිරස්සෙව අත්තනො සන්තකං අසීතිකොටිධනං ඛෙපෙත්වා ‘‘ඛීණං තෙ, සාමි, ධන’’න්ති වුත්තෙ කිං භරියාය මෙ සන්තකං නත්ථීති. අත්ථි, සාමීති . තෙන හි තං ආහරථාති. තම්පි තථෙව ඛෙපෙත්වා අනුපුබ්බෙන ඛෙත්තආරාමුය්‍යානයොග්ගාදිකම්පි අන්තමසො භාජනභණ්ඩකම්පි අත්ථරණපාවුරණනිසීදනම්පි සබ්බං අත්තනො සන්තකං වික්කිණිත්වා ඛාදි. අථ නං මහල්ලකකාලෙ යෙහිස්ස කුලසන්තකං ගෙහං වික්කිණිත්වා ගහිතං, තෙ තං ගෙහා නීහරිංසු. සො භරියං ආදාය පරජනස්ස ගෙහභිත්තිං නිස්සාය වසන්තො කපාලඛණ්ඩං ආදාය භික්ඛාය චරිත්වා ජනස්ස උච්ඡිට්ඨකං භුඤ්ජිතුං ආරභි.

අථ නං එකදිවසං ආසනසාලාය ද්වාරෙ ඨත්වා දහරසාමණෙරෙහි දීයමානං උච්ඡිට්ඨකභොජනං පටිග්ගණ්හන්තං දිස්වා සත්ථා සිතං පාත්වාකාසි. අථ නං ආනන්දත්ථෙරො සිතකාරණං පුච්ඡි. සත්ථා සිතකාරණං කථෙන්තො ‘‘පස්සානන්ද, ඉමං මහාධනසෙට්ඨිපුත්තං ඉමස්මිං නගරෙ ද්වෙඅසීතිකොටිධනං ඛෙපෙත්වා භරියං ආදාය භික්ඛාය චරන්තං. සචෙ හි අයං පඨමවයෙ භොගෙ අඛෙපෙත්වා කම්මන්තෙ පයොජයිස්ස, ඉමස්මිංයෙව නගරෙ අග්ගසෙට්ඨි අභවිස්ස. සචෙ පන නික්ඛමිත්වා පබ්බජිස්ස, අරහත්තං පාපුණිස්ස, භරියාපිස්ස අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨහිස්ස. සචෙ මජ්ඣිමවයෙ භොගෙ අඛෙපෙත්වා කම්මන්තෙ පයොජයිස්ස, දුතියසෙට්ඨි අභවිස්ස, නික්ඛමිත්වා

පබ්බජන්තො අනාගාමී අභවිස්ස. හරියාපිස්ස සකදාගාමිඵලෙ පතිට්ඨහිස්ස. සචෙ පච්ඡිමවයෙ භොගෙ අඛෙපෙත්වා කම්මන්තෙ පයොජයිස්ස, තතියසෙට්ඨි අභවිස්ස, නික්ඛමිත්වා පබ්බජන්තොපි සකදාගාමී අභවිස්ස , හරියාපිස්ස සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිස්ස. ඉදානි පනෙස ගිහිභොගතොපි පරිහීනො සාමඤ්ඤතොපි. පරිහායිත්වා ච පන සුක්ඛපල්ලලෙ කොඤ්චසකුණො විය ජාතො''ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

155. ''අචරිත්වා බ්‍රහ්මචරියං, අලද්ධා යොබ්බනෙ ධනං;
ජිණ්ණකොඤ්චාව ඣායන්ති, ඛීණමච්ඡෙව පල්ලලෙ.

156. ''අචරිත්වා බ්‍රහ්මචරියං, අලද්ධා යොබ්බනෙ ධනං;
සෙන්ති චාපාතිඛීණාව, පුරාණානි අනුත්ථුන''න්ති.

තත්ථ **අචරිත්වාති** බ්‍රහ්මචරියවාසං අවසිත්වා. **යොබ්බනෙති** අනුප්පන්නෙ වා භොගෙ උප්පාදෙතුං උප්පන්නෙ වා භොගෙ රක්ඛිතුං සමත්ථකාලෙ ධනම්පි අලභිත්වා. **ඛීණමච්ඡෙති** තෙ එවරූපා බාලා උදකස්ස අභාවා ඛීණමච්ඡෙ **පල්ලලෙ** පරික්ඛීණපත්තා **ජිණ්ණකොඤ්චා** විය අවඣායන්ති. ඉදං වුත්තං හොති – පල්ලලෙ උදකස්ස අභාවො විය හි ඉමෙසං වසනට්ඨානස්ස අභාවො, මච්ඡානං ඛීණභාවො විය ඉමෙසං භොගානං අභාවො, ඛීණපත්තානං කොඤ්චානං උප්පතිත්වා ගමනාභාවො විය ඉමෙසං ඉදානි ජලථලපථාදීහි භොගෙ සණ්ඨාපෙතුං අසමත්ථභාවො. තස්මා තෙ ඛීණපත්තා කොඤ්චා විය එත්ථෙව බජ්ඣිත්වා අවඣායන්තීති. **චාපාතිඛීණාවාති** චාපතො අතිඛීණා, චාපා විනිමුත්තාති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – යථා චාපා විනිමුත්තා සරා යථාවෙගං ගන්ත්වා පතිතා, තං ගහෙත්වා උක්ඛිපන්තෙ අසති තත්ථෙව උපචිකානං භත්තං හොන්ති, එවං ඉමෙපි තයො වයෙ අතික්කන්තා ඉදානි අත්තානං උද්ධරිතුං අසමත්ථතාය මරණං උපගමිස්සන්ති. තෙන වුත්තං – ''සෙන්ති චාපාතිඛීණාවා''ති. **පුරාණානි අනුත්ථුනන්ති** ''ඉති අම්හෙහි ඛාදිතං ඉති පීත''න්ති පුබ්බෙ කතානි ඛාදිතපිවිතනච්චගීතවාදිතාදීනි අනුත්ථුනන්තා සොචන්තා අනුසොචන්තා සෙන්තීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

මහාධනසෙට්ඨිපුත්තවත්ථු නවමං.

ජරාවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එකාදසමො වග්ගො.

12. අත්තවග්ගො

1. බොධිරාජකුමාරවත්ථු

අත්තානඤ්චෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා භෙසකළාවනෙ විහරන්තො බොධිරාජකුමාරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර පථවීතලෙ අඤ්ඤෙහි පාසාදෙහි අසදිසරූපං ආකාසෙ උප්පතමානං විය කොකනුදං නාම පාසාදං කාරෙත්වා වඩ්ඪකිං පුච්ඡි – ''කිං තයා අඤ්ඤත්ථාපි එවරූපො පාසාදො කතපුබ්බො, උදාහු පඨමසිප්පමෙව තෙ ඉද''න්ති. ''පඨමසිප්පමෙව, දෙවා''ති ච වුත්තෙ චින්තෙසි – ''සචෙ අයං අඤ්ඤස්සපි එවරූපං පාසාදං කරිස්සති, අයං පාසාදො අනච්ඡරියො භවිස්සති. ඉමං මයා මාරෙතුං වා හත්ථපාදෙ වාස්ස ඡින්දිතුං අක්ඛීනි වා උප්පාටෙතුං වට්ටති, එවං අඤ්ඤස්ස පාසාදං න කරිස්සතී''ති. සො තමත්ථං අත්තනො පියසහායකස්ස සඤ්ජීවකපුත්තස්ස නාම මාණවකස්ස කථෙසි. සො චින්තෙසි – ''නිස්සංසයං එස වඩ්ඪකිං නාසෙස්සති, අනග්ඝො සිප්පී, සො මයි පස්සන්තෙ මා නස්සතු, සඤ්ඤමස්ස දස්සාමී''ති. සො තං උපසඞ්කමිත්වා ''පාසාදෙ තෙ කම්මං නිට්ඨිතං, නො''ති පුච්ඡිත්වා ''නිට්ඨිත''න්ති වුත්තෙ ''රාජකුමාරො තං නාසෙතුකාමො අත්තානං රක්ඛෙය්‍යාසී''ති ආහ . වඩ්ඪකීපි ''භද්දකං තෙ, සාමි, කතං මම ආරොචෙන්තෙන, අහමෙත්ථ කත්තබ්බං ජානිස්සාමී''ති වත්වා ''කිං, සම්ම, අම්හාකං පාසාදෙ කම්මං නිට්ඨිත''න්ති රාජකුමාරෙන පුට්ඨො ''න තාව, දෙව, නිට්ඨිතං, බහු අවසිට්ඨ''න්ති ආහ. කිං කම්මං නාම අවසිට්ඨන්ති? පච්ඡා, දෙව, ආචික්ඛිස්සාමි, දාරූනි තාව ආහරාපෙථාති. කිං දාරූනි නාමාති? නිස්සාරානි සුක්ඛදාරූනි, දෙවාති. සො ආහරාපෙත්වා අදාසි. අථ නං ආහ – ''දෙව, තෙ ඉතො පට්ඨාය මම සන්තිකං නාගන්තබ්බං. කිං කාරණා? සුඛුමකම්මං කරොන්තස්ස හි අඤ්ඤෙහි සද්ධිං සල්ලපන්තස්ස මෙ කම්මවික්ඛෙපො හොති, ආහාරවෙලායං පන මෙ භරියාව ආහාරං ආහරිස්සතී''ති. රාජකුමාරොපි ''සාධූ''ති පටිස්සුණි. සොපි එකස්මිං ගබ්භෙ නිසීදිත්වා තානි දාරූනි තච්ඡෙත්වා අත්තනො පුත්තදාරස්ස අන්තො නිසීදනයොග්ගං ගරුළසකුණං කත්වා ආහාරවෙලාය පන භරියං ආහ – ''ගෙහෙ විජ්ජමානකං සබ්බං වික්කිණිත්වා හිරඤ්ඤසුවණ්ණං ගණ්හාහී''ති. රාජකුමාරොපි වඩ්ඪකිස්ස අනික්ඛමනත්ථාය ගෙහං පරික්ඛිපිත්වා ආරක්ඛං ඨපෙසි. වඩ්ඪකීපි සකුණස්ස නිට්ඨිතකාලෙ ''අජ්ජ සබ්බෙපි දාරකෙ ගහෙත්වා ආගච්ඡෙය්‍යාසී''ති භරියං වත්වා භුත්තපාතරාසො පුත්තදාරං සකුණස්ස කුච්ඡියං නිසීදාපෙත්වා වාතපානෙන නික්ඛමිත්වා පලායි. සො තෙසං, ''දෙව, වඩ්ඪකී පලායතී''ති කන්දන්තානංයෙව ගන්ත්වා හිමවන්තෙ ඔතරිත්වා එකං නගරං මාපෙත්වා කට්ඨවාහනරාජා නාම ජාතො.

රාජකුමාරොපි ''පාසාදමහං කරිස්සාමී''ති සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා පාසාදෙ චතුජ්ජාතියගන්ධෙහි පරිභණ්ඩිකං කත්වා පඨමඋම්මාරතො පට්ඨාය චෙලපටිකං පත්ථරි. සො කිර අපුත්තකො, තස්මා ''සචාහං පුත්තං වා ධීතරං වා ලච්ඡාමි, සත්ථා ඉමං අක්කමිස්සතී''ති චින්තෙත්වා පත්ථරි. සො සත්ථරි ආගතෙ සත්ථාරං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා පත්තං ගහෙත්වා ''පවිසථ, භන්තෙ''ති ආහ. සත්ථා න පාවිසි, සො දුතියම්පි තතියම්පි යාචි. සත්ථා අපවිසිත්වාව ආනන්දත්ථෙරං ඔලොකෙසි. ථෙරො ඔලොකිතසඤ්ඤායෙව වත්ථානං අනක්කමනභාවං ඤත්වා තං ''සංහරතු, රාජකුමාර, දුස්සානි, න භගවා චෙලපටිකං අක්කමිස්සති, පච්ඡිමජනතං තථාගතො ඔලොකෙතී''ති දුස්සානි සංහරාපෙසි. සො දුස්සානි සංහරිත්වා සත්ථාරං අන්තොනිවෙසනං පවෙසෙත්වා යාගුඛජ්ජකෙන සම්මානෙත්වා එකමන්තං නිසින්නො වන්දිත්වා ආහ – ''භන්තෙ, අහං තුම්හාකං උපකාරකො තික්ඛත්තුං සරණං ගතො, කුච්ඡිගතො ච කිරම්හි එකවාරං සරණං ගතො, දුතියං තරුණදාරකකාලෙ, තතියං විඤ්ඤුභාවං පත්තකාලෙ. තස්ස මෙ කස්මා චෙලපටිකං න අක්කමිත්ථා''ති? ''කිං පන ත්වං, කුමාර, චින්තෙත්වා චෙලානි අත්ථරී''ති? ''සචෙ පුත්තං වා ධීතරං වා ලච්ඡාමි, සත්ථා මෙ චෙලපටිකං අක්කමිස්සතී''ති ඉදං චින්තෙත්වා, භන්තෙති. තෙනෙවාහං තං න අක්කමින්ති. ''කිං පනාහං, භන්තෙ, පුත්තං වා ධීතරං වා නෙව ලච්ඡාමී''ති? ''ආම, කුමාරා''ති. ''කිං කාරණා''ති? ''පුරිමකඅත්තභාවෙ ජායාය සද්ධිං පමාදං ආපන්නත්තා''ති. ''කස්මිං කාලෙ, භන්තෙ''ති? අථස්ස සත්ථා අතීතං ආහරිත්වා දස්සෙසි –

අතීතෙ කිර අනෙකසතා මනුස්සා මහතියා නාවාය සමුද්දං පක්ඛන්දිංසු. නාවා සමුද්දමජ්ඣෙ භිජ්ජි. ද්වෙ ජයම්පතිකා එකං ඵලකං ගහෙත්වා අන්තරදීපකං පවිසිංසු, සෙසා සබ්බෙ තත්ථෙව මරිංසු. තස්මිං ඛො පන දීපකෙ මහාසකුණසඞ්ඝො වසති. තෙ අඤ්ඤං ඛාදිතබ්බකං අදිස්වා ඡාතජ්ඣත්තා සකුණඅණ්ඩානි අඞ්ගාරෙසු පචිත්වා ඛාදිංසු, තෙසු අප්පහොන්තෙසු සකුණච්ඡාපෙ ගහෙත්වා ඛාදිංසු. එවං පඨමවයෙපි මජ්ඣිමවයෙපි පච්ඡිමවයෙපි ඛාදිංසුයෙව. එකස්මිම්පි වයෙ අප්පමාදං නාපජ්ජිංසු, එකොපි ච නෙසං අප්පමාදං නාපජ්ජි.

සත්ථා ඉදං තස්ස පුබ්බකම්මං දස්සෙත්වා ''සචෙ හි ත්වං, කුමාර, තදා එකස්මිම්පි වයෙ භරියාය සද්ධිං අප්පමාදං ආපජ්ජිස්ස, එකස්මිම්පි වයෙ පුත්තො වා ධීතා වා උප්පජ්ජෙය්‍ය. සචෙ පන වො එකොපි අප්පමත්තො අභවිස්ස, තං පටිච්ච පුත්තො වා ධීතා වා උප්පජ්ජිස්ස. කුමාර, අත්තානඤ්හි පියං මඤ්ඤමානෙන තීසුපි වයෙසු අප්පමත්තෙන අත්තා රක්ඛිතබ්බො, එවං අසක්කොන්තෙන එකවයෙපි රක්ඛිතබ්බොයෙවා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

157. ''අත්තානඤ්චෙ පියං ජඤ්ඤා, රක්ඛෙය්‍ය නං සුරක්ඛිතං;
තිණ්ණං අඤ්ඤතරං යාමං, පටිජග්ගෙය්‍ය පණ්ඩිතො''ති.

තත්ථ **යාමන්ති** සත්ථා අත්තනො ධම්මිස්සරතාය දෙසනාකුසලතාය ච ඉධ තිණ්ණං වයානං අඤ්ඤතරං වයං යාමන්ති කත්වා දෙසෙසි, තස්මා එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. සචෙ **අත්තානං පියං** ජානෙය්‍ය, **රක්ඛෙය්‍ය නං**

සුරක්ඛිතන්ති යථා සො සුරක්ඛිතො හොති, එවං නං රක්ඛෙය්‍ය. තත්ථ සචෙ ගිහී සමානො ‘‘අත්තානං රක්ඛිස්සාමී’’ති උපරිපාසාදතලෙ සුසංවුතං ගබ්භං පවිසිත්වා සම්පන්නාරක්ඛො හුත්වා වසන්තොපි, පබ්බජිතො හුත්වා සුසංවුතෙ පිහිතද්වාරවාතපානෙ ලෙණෙ විහරන්තොපි අත්තානං න රක්ඛතියෙව. ගිහී පන සමානො යථාබලං දානසීලාදීනි පුඤ්ඤානි කරොන්තො, පබ්බජිතො වා පන වත්තපටිවත්තපරියත්තිමනසිකාරෙසු උස්සුක්කං ආපජ්ජන්තො අත්තානං රක්ඛති නාම. එවං තීසු වයෙසු අසක්කොන්තො අඤ්ඤතරස්මිම්පි වයෙ පණ්ඩිතපුරිසො අත්තානං පටිජග්ගතියෙව. සචෙ හි ගිහිභූතො පඨමවයෙ ඛිඩ්ඩාපසුතතාය කුසලං කාතුං න සක්කොති, මජ්ඣිමවයෙ අප්පමත්තෙන හුත්වා කුසලං කාතබ්බං. සචෙ මජ්ඣිමවයෙ පුත්තදාරං පොසෙන්තො කුසලං කාතුං න සක්කොති, පච්ඡිමවයෙ කාතබ්බමෙව. එවම්පි කරොන්තෙන අත්තා පටිජග්ගිතොව හොති. එවං අකරොන්තස්ස පන අත්තා පියො නාම න හොති, අපායපරායණමෙව නං කරොති. සචෙ පන පබ්බජිතො පඨමවයෙ සජ්ඣායං කරොන්තො ධාරෙන්තො වාචෙන්තො වත්තපටිවත්තං කරොන්තො පමාදං ආපජ්ජති, මජ්ඣිමවයෙ අප්පමත්තෙන සමණධම්මො කාතබ්බො. සචෙ පඨමවයෙ උග්ගහිතපරියත්තියා අට්ඨකථං විනිච්ඡයං කාරණාකාරණඤ්ච පුච්ඡන්තො මජ්ඣිමවයෙ පමාදං ආපජ්ජති, පච්ඡිමවයෙ අප්පමත්තෙන සමණධම්මො කාතබ්බොයෙව. එවම්පි කරොන්තෙන අත්තා පටිජග්ගිතොව හොති. එවං අකරොන්තස්ස පන අත්තා පියො නාම න හොති, පච්ඡානුතාපෙනෙව නං තාපෙතීති.

දෙසනාවසානෙ බොධිරාජකුමාරො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

බොධිරාජකුමාරවත්ථු පඨමං.

2. උපනන්දසක්‍යපුත්තත්ථෙරවත්ථු

අත්තානමෙව පඨමන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො උපනන්දං සක්‍යපුත්තං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර ථෙරො ධම්මකථං කථෙතුං ඡෙකො. තස්ස අප්පිච්ඡතාදිපටිසංයුත්තං ධම්මකථං සුත්වා බහූ භික්ඛූ තං තිචීවරෙහි පූජෙත්වා ධුතඞ්ගානි සමාදියිංසු. තෙහි විස්සට්ඨපරික්ඛාරෙ සොයෙව ගණ්හි. සො එකස්මිං අන්තොවස්සෙ උපකට්ඨෙ ජනපදං අගමාසි. අථ නං එකස්මිං විහාරෙ දහරසාමණෙරා ධම්මකථිකපෙමෙන, ‘‘භන්තෙ, ඉධ වස්සං උපෙථා’’ති වදිංසු. ‘‘ඉධ කිත්තකං වස්සාවාසිකං ලබ්භතී’’ති පුච්ඡිත්වා තෙහි ‘‘එකෙකො සාටකො’’ති වුත්තෙ තත්ථ උපාහනා ඨපෙත්වා අඤ්ඤං විහාරං අගමාසි . දුතියං විහාරං ගන්ත්වා ‘‘ඉධ කිං ලබ්භතී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ද්වෙ සාටකා’’ති වුත්තෙ කත්තරයට්ඨිං ඨපෙසි. තතියං විහාරං ගන්ත්වා ‘‘ඉධ කිං ලබ්භතී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘තයො සාටකා’’ති වුත්තෙ තත්ථ උදකතුම්බං ඨපෙසි. චතුත්ථං විහාරං ගන්ත්වා ‘‘ඉධ කිං ලබ්භතී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘චත්තාරො සාටකා’’ති වුත්තෙ ‘‘සාධු ඉධ වසිස්සාමී’’ති තත්ථ වස්සං උපගන්ත්වා ගහට්ඨානඤ්චෙව භික්ඛූනඤ්ච ධම්මකථං කථෙසි. තෙ නං බහූහි වත්ථෙහි චෙව චීවරෙහි ච පූජෙසුං. සො වුට්ඨවස්සො ඉතරෙසුපි විහාරෙසු සාසනං පෙසෙත්වා ‘‘මයා පරික්ඛාරස්ස ඨපිතත්තා වස්සාවාසිකං ලද්ධබ්බං, තං මෙ පහිණන්තූ’’ති සබ්බං ආහරාපෙත්වා යානකං පූරෙත්වා පායාසි.

අථෙකස්මිං විහාරෙ ද්වෙ දහරභික්ඛූ ද්වෙ සාටකෙ එකඤ්ච කම්බලං ලභිත්වා ‘‘තුය්හං සාටකා හොන්තු, මය්හං කම්බලො’’ති භාජෙතුං අසක්කොන්තා මග්ගසමීපෙ නිසීදිත්වා විවදන්ති. තෙ තං ථෙරං ආගච්ඡන්තං දිස්වා, ‘‘භන්තෙ, තුම්හෙ නො භාජෙත්වා දෙථා’’ති වදිංසු. තුම්හෙයෙව භාජෙථාති. න සක්කොම, භන්තෙ, තුම්හෙයෙව නො භාජෙත්වා දෙථාති. තෙන හි මම වචනෙ ඨස්සථාති. ආම, ඨස්සාමාති. ‘‘තෙන හි සාධූ’’ති තෙසං ද්වෙ සාටකෙ දත්වා ‘‘අයං ධම්මකථං කථෙන්තානං අම්හාකං පාරුපනාරහො’’ති මහග්ඝං කම්බලං ආදාය පක්කාමි. දහරභික්ඛූ විප්පටිසාරිනො හුත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව තුම්හාකං සන්තකං ගහෙත්වා තුම්හෙ විප්පටිසාරිනො කරොති, පුබ්බෙපි අකාසියෙවා’’ති වත්වා අතීතං ආහරි –

අතීතස්මිං අනුතීරචාරී ච ගම්භීරචාරී චාති ද්වෙ උද්දා මහන්තං රොහිතමච්ඡං ලභිත්වා ‘‘මය්හං සීසං හොතු, තව නඞ්ගුට්ඨ’’න්ති විවාදාපන්නා භාජෙතුං අසක්කොන්තා එකං සිඞ්ගාලං දිස්වා ආහංසු – ‘‘මාතුල, ඉමං නො භාජෙත්වා දෙහී’’ති. අහං රඤ්ඤා විනිච්ඡයට්ඨානෙ ඨපිතො, තත්ථ චිරං නිසීදිත්වා ජඞ්ඝවිහාරත්ථාය ආගතොම්හි, ඉදානි මෙ ඔකාසො නත්ථීති. මාතුල, මා එවං කරොථ, භාජෙත්වා එව නො දෙථාති. මම වචනෙ ඨස්සථාති. ඨස්සාම, මාතුලාති. ‘‘තෙන හි සාධූ’’ති සො සීසං ඡින්දිත්වා එකමන්තෙ අකාසි, නඞ්ගුට්ඨං එකමන්තෙ. කත්වා ච පන, ‘‘තාතා, යෙන වො අනුතීරෙ චරිතං, සො නඞ්ගුට්ඨං ගණ්හාතු. යෙන ගම්භීරෙ චරිතං, තස්ස සීසං හොතු. අයං පන මජ්ඣිමො ඛණ්ඩො මම විනිච්ඡයධම්මෙ ඨිතස්ස භවිස්සතී’’ති තෙ සඤ්ඤාපෙන්තො –

‘‘අනුතීරචාරි නඞ්ගුට්ඨං, සීසං ගම්භීරචාරිනො;
අච්චායං මජ්ඣිමො ඛණ්ඩො, ධම්මට්ඨස්ස භවිස්සතී’’ති. (ජා. 1.7.33) –

ඉමං ගාථං වත්වා මජ්ඣිමඛණ්ඩං ආදාය පක්කාමි. තෙපි විප්පටිසාරිනො තං ඔලොකෙත්වා අට්ඨංසු.

සත්ථා ඉමං අතීතං දස්සෙත්වා ‘‘එවමෙස අතීතෙපි තුම්හෙ විප්පටිසාරිනො අකාසියෙවා’’ති තෙ භික්ඛූ සඤ්ඤාපෙත්වා උපනන්දං ගරහන්තො, ‘‘භික්ඛවෙ , පරං ඔවදන්තෙන නාම පඨමමෙව අත්තා පතිරූපෙ පතිට්ඨාපෙතබ්බො’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

158. ‘‘අත්තානමෙව පඨමං, පතිරූපෙ නිවෙසයෙ;
අථඤ්ඤමනුසාසෙය්‍ය, න කිලිස්සෙය්‍ය පණ්ඩිතො’’ති.

තත්ථ **පතිරූපෙ නිවෙසයෙ**ති අනුච්ඡවිකෙ ගුණෙ පතිට්ඨාපෙය්‍ය. ඉදං වුත්තං හොති – යො අප්පිච්ඡතාදිගුණෙහි වා අරියවංසපටිපදාදීහි වා පරං අනුසාසිතුකාමො, සො **අත්තානමෙව පඨමං** තස්මිං ගුණෙ පතිට්ඨාපෙය්‍ය. එවං පතිට්ඨාපෙත්වා **අථඤ්ඤං** තෙහි ගුණෙහි **අනුසාසෙය්‍ය**. අත්තානඤ්හි තත්ථ අනිවෙසෙත්වා කෙවලං පරමෙව අනුසාසමානො පරතො නින්දං ලභිත්වා කිලිස්සති නාම, තත්ථ අත්තානං නිවෙසෙත්වා අනුසාසමානො පරතො පසංසං ලභති, තස්මා න කිලිස්සති නාම. එවං කරොන්තො **පණ්ඩිතො න කිලිස්සෙය්‍යා**ති.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු, මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

උපනන්දසක්‍යපුත්තත්ථෙරවත්ථු දුතියං.

3. පධානිකතිස්සත්ථෙරවත්ථු

අත්තානඤ්චෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පධානිකතිස්සත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා පඤ්චසතෙ භික්ඛූ ආදාය අරඤ්ඤෙ වස්සං උපගන්ත්වා, ‘‘ආවුසො, ධරමානකස්ස බුද්ධස්ස සන්තිකෙ වො කම්මට්ඨානං ගහිතං, අප්පමත්තාව සමණධම්මං කරොථා’’ති ඔවදිත්වා සයං ගන්ත්වා නිපජ්ජිත්වා සුපති. තෙ භික්ඛූ පඨමයාමෙ චඞ්කමිත්වා මජ්ඣිමයාමෙ විහාරං පවිසන්ති. සො නිද්දායිත්වා පබුද්ධකාලෙ තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘කිං තුම්හෙ ‘නිපජ්ජිත්වා නිද්දායිස්සාමා’ති ආගතා, සීඝං නික්ඛමිත්වා සමණධම්මං කරොථා’’ති වත්වා සයං ගන්ත්වා තථෙව සුපති. ඉතරෙ මජ්ඣිමයාමෙ බහි චඞ්කමිත්වා පච්ඡිමයාමෙ විහාරං පවිසන්ති. සො පුනපි පබුජ්ඣිත්වා තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා තෙ විහාරා නීහරිත්වා සයං පුන ගන්ත්වා තථෙව සුපති. තස්මිං නිච්චකාලං එවං කරොන්තෙ තෙ භික්ඛූ සජ්ඣායං වා කම්මට්ඨානං වා මනසිකාතුං නාසක්ඛිංසු, චිත්තං අඤ්ඤථත්තං අගමාසි. තෙ ‘‘අම්හාකං ආචරියො අතිවිය ආරද්ධවීරියො, පරිග්ගණ්හිස්සාම න’’න්ති පරිග්ගණ්හන්තා තස්ස කිරියං දිස්වා ‘‘නට්ඨම්හා, ආවුසො, ආචරියො නො තුච්ඡරවං රවතී’’ති වදිංසු. තෙසං අතිවිය නිද්දාය කිලමන්තානං එකභික්ඛුපි විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං නාසක්ඛි. තෙ වුට්ඨවස්සා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරා කතපටිසන්ථාරා ‘‘කිං, භික්ඛවෙ, අප්පමත්තා හුත්වා සමණධම්මං කරිත්ථා’’ති පුච්ඡිතා තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපෙස තුම්හාකං අන්තරායමකාසියෙවා’’ති වත්වා තෙහි යාචිතො –

‘‘අමාතාපිතරසංවඩ්ඪො, අනාචෙරකුලෙ වසං;
නායං කාලං අකාලං වා, අභිජානාති කුක්කුටො’’ති. (ජා. 1.1.119) –

ඉමං **අකාලරාවිකුක්කුටජාතකං** විත්ථාරෙත්වා කථෙසි. ‘‘තදා හි සො කුක්කුටො අයං පධානිකතිස්සත්ථෙරො අහොසි, ඉමෙ පඤ්ච සතා භික්ඛූ තෙ මාණවා අහෙසුං, දිසාපාමොක්ඛො ආචරියො අහමෙවා’’ති සත්ථා ඉමං ජාතකං විත්ථාරෙත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, පරං ඔවදන්තෙන නාම අත්තා සුදන්තො කාතබ්බො. එවං ඔවදන්තො හි සුදන්තො හුත්වා දමෙති නාමා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

159. ‘‘අත්තානඤ්චෙ තථා කයිරා, යථාඤ්ඤමනුසාසති;
සුදන්තො වත දමෙථ, අත්තා හි කිර දුද්දමො’’ති.

තස්සත්ථො – යො හි භික්ඛු ‘‘පඨමයාමාදීසු චඞ්කමිතබ්බ’’න්ති වත්වා පරං ඔවදති, සයං චඞ්කමනාදීනි අධිට්ඨහන්තො **අත්තානඤ්චෙ තථා කයිරා, යථාඤ්ඤමනුසාසති,** එවං සන්තෙ **සුදන්තො වත දමෙථා**ති යෙන ගුණෙන පරං අනුසාසති, තෙන අත්තනා සුදන්තො හුත්වා දමෙය්‍ය. **අත්තා හි කිර දුද්දමො**ති අයඤ්හි අත්තා නාම දුද්දමො. තස්මා යථා සො සුදන්තො හොති, තථා දමෙතබ්බොති.

දෙසනාවසානෙ පඤ්ච සතාපි තෙ භික්ඛූ අරහත්තං පාපුණිංසූති.

පධානිකතිස්සත්ථෙරවත්ථු තතියං.

4. කුමාරකස්සපමාතුථෙරීවත්ථු

අත්තා හි අත්තනො නාථොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො කුමාරකස්සපත්ථෙරස්ස මාතරං ආරබ්භ කථෙසි.

සා කිර රාජගහනගරෙ සෙට්ඨිධීතා විඤ්ඤුතං පත්තකාලතො පට්ඨාය පබ්බජ්ජං යාචි. අථ සා පුනප්පුනං යාචමානාපි මාතාපිතූනං සන්තිකා පබ්බජ්ජං අලභිත්වා වයප්පත්තා පතිකුලං ගන්ත්වා පතිදෙවතා හුත්වා අගාරං අජ්ඣාවසි. අථස්සා න චිරස්සෙව කුච්ඡිස්මිං ගබ්භො පතිට්ඨහි. සා ගබ්භස්ස පතිට්ඨිතභාවං අජානිත්වාව සාමිකං ආරාධෙත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. අථ නං සො මහන්තෙන සක්කාරෙන භික්ඛුනුපස්සයං නෙත්වා අජානන්තො දෙවදත්තපක්ඛිකානං භික්ඛුනීනං සන්තිකෙ පබ්බාජෙසි. අපරෙන සමයෙන භික්ඛුනියො තස්සා ගබ්භිනිභාවං ඤත්වා තාහි ‘‘කිං ඉද’’න්ති වුත්තා නාහං, අය්‍යෙ, ජානාමි ‘‘කිමෙතං’’, සීලං වත මෙ අරොගමෙවාති. භික්ඛුනියො තං දෙවදත්තස්ස සන්තිකං නෙත්වා ‘‘අයං භික්ඛුනී සද්ධාපබ්බජිතා, ඉමිස්සා මයං ගබ්භස්ස පතිට්ඨිතභාවං ජානාම, කාලං න ජානාම, කිං දානි කරොමා’’ති පුච්ඡිංසු. දෙවදත්තො ‘‘මා මය්හං ඔවාදකාරිකානං භික්ඛුනීනං අයසො උප්පජ්ජතූ’’ති එත්තකමෙව චින්තෙත්වා ‘‘උප්පබ්බාජෙථ න’’න්ති ආහ. තං සුත්වා සා දහරා මා මං, අය්‍යෙ, නාසෙථ, නාහං දෙවදත්තං උද්දිස්ස පබ්බජිතා, එථ, මං සත්ථු සන්තිකං ජෙතවනං නෙථාති. තා තං ආදාය ජෙතවනං ගන්ත්වා සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා ‘‘තස්සා ගිහිකාලෙ ගබ්භො පතිට්ඨිතො’’ති ජානන්තොපි පරවාදමොචනත්ථං රාජානං පසෙනදිකොසලං මහාඅනාථපිණ්ඩිකං චූළඅනාථපිණ්ඩිකං විසාඛාඋපාසිකං අඤ්ඤානි ච මහාකුලානි පක්කොසාපෙත්වා උපාලිත්ථෙරං ආණාපෙසි – ‘‘ගච්ඡ, ඉමිස්සා දහරාය භික්ඛුනියා චතුපරිසමජ්ඣෙ කම්මං පරිසොධෙහී’’ති. ථෙරො රඤ්ඤො පුරතො විසාඛං පක්කොසාපෙත්වා තං අධිකරණං පටිච්ඡාපෙසි. සා සාණිපාකාරං පරික්ඛිපාපෙත්වා අන්තොසාණියං තස්සා හත්ථපාදනාභිඋදරපරියොසානානි ඔලොකෙත්වා මාසදිවසෙ සමානෙත්වා ‘‘ගිහිභාවෙ ඉමාය ගබ්භො ලද්ධො’’ති ඤත්වා ථෙරස්ස තමත්ථං ආරොචෙසි. අථස්සා ථෙරො පරිසමජ්ඣෙ පරිසුද්ධභාවං පතිට්ඨාපෙසි. සා අපරෙන සමයෙන පදුමුත්තරබුද්ධස්ස පාදමූලෙ පත්ථිතපත්ථනං මහානුභාවං පුත්තං විජායි.

අථෙකදිවසං රාජා භික්ඛුනුපස්සයසමීපෙන ගච්ඡන්තො දාරකසද්දං සුත්වා ‘‘කිං ඉද’’න්ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘දෙව, එකිස්සා භික්ඛුනියා පුත්තො ජාතො, තස්සෙස සද්දො’’ති වුත්තෙ තං කුමාරං අත්තනො ඝරං නෙත්වා ධාතීනං අදාසි. නාමග්ගහණදිවසෙ චස්ස **කස්සපො**ති නාමං කත්වා කුමාරපරිහාරෙන වඩ්ඪිතත්තා **කුමාරකස්සපො**ති සඤ්ජානිංසු. සො කීළාමණ්ඩලෙ දාරකෙ පහරිත්වා ‘‘නිම්මාතාපිතිකෙනම්හා පහටා’’ති වුත්තෙ රාජානං උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘දෙව, මං ‘නිම්මාතාපිතිකො’ති වදන්ති, මාතරං මෙ ආචික්ඛථා’’ති පුච්ඡිත්වා රඤ්ඤා ධාතියො දස්සෙත්වා ‘‘ඉමා තෙ මාතරො’’ති වුත්තෙ ‘‘න එත්තිකා මෙ මාතරො, එකාය මෙ මාතරා භවිතබ්බං, තං මෙ ආචික්ඛථා’’ති ආහ. රාජා ‘‘න සක්කා ඉමං වඤ්චෙතු’’න්ති චින්තෙත්වා, තාත, තව මාතා භික්ඛුනී, ත්වං මයා භික්ඛුනුපස්සයා ආනීතොති. සො තාවතකෙනෙව සමුප්පන්නසංවෙගො හුත්වා, ‘‘තාත, පබ්බාජෙථ ම’’න්ති ආහ. රාජා ‘‘සාධු, තාතා’’ති තං මහන්තෙන සක්කාරෙන සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බාජෙසි. සො ලද්ධූපසම්පදො **කුමාරකස්සපත්ථෙරො**ති පඤ්ඤායි. සො සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා වායමිත්වා විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං අසක්කොන්තො ‘‘පුන කම්මට්ඨානං විසෙසෙත්වා ගහෙස්සාමී’’ති සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා අන්ධවනෙ විහාසි.

අථ නං කස්සපබුද්ධකාලෙ එකතො සමණධම්මං කත්වා අනාගාමිඵලං පත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තභික්ඛු බ්‍රහ්මලොකතො ආගන්ත්වා පන්නරස පඤ්හෙ පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමෙ පඤ්හෙ ඨපෙත්වා සත්ථාරං අඤ්ඤො බ්‍යාකාතුං සමත්ථො නාම නත්ථි, ගච්ඡ, සත්ථු සන්තිකෙ ඉමෙසං අත්ථං උග්ගණ්හා’’ති උය්‍යොජෙසි. සො තථා කත්වා පඤ්හවිස්සජ්ජනාවසානෙ අරහත්තං පාපුණි. තස්ස පන නික්ඛන්තදිවසතො පට්ඨාය ද්වාදස වස්සානි මාතුභික්ඛුනියා අක්ඛීහි අස්සූනි පවත්තිංසු. සා පුත්තවියොගදුක්ඛිතා අස්සුතින්තෙනෙව මුඛෙන භික්ඛාය චරමානා අන්තරවීථියං ථෙරං දිස්වාව, ‘‘පුත්ත , පුත්තා’’ති විරවන්තී තං ගණ්හිතුං උපධාවමානා පරිවත්තිත්වා පති. සා ථනෙහි ඛීරං මුඤ්චන්තෙහි උට්ඨහිත්වා අල්ලචීවරා ගන්ත්වා ථෙරං ගණ්හි. සො චින්තෙසි – ‘‘සචායං මම සන්තිකා මධුරවචනං ලභිස්සති, විනස්සිස්සති. ථද්ධමෙව කත්වා ඉමාය සද්ධිං සල්ලපිස්සාමී’’ති. අථ නං ආහ – ‘‘කිං කරොන්තී විචරසි, සිනෙහමත්තම්පි ඡින්දිතුං න සක්කොසී’’ති. සා ‘‘අහො කක්ඛළා ථෙරස්ස කථා’’ති චින්තෙත්වා ‘‘කිං වදෙසි, තාතා’’ති වත්වා පුනපි තෙන තථෙව වුත්තා චින්තෙසි – ‘‘අහං ඉමස්ස කාරණා ද්වාදස වස්සානි අස්සූනි සන්ධාරෙතුං න සක්කොමි, අයං පනෙවං ථද්ධහදයො, කිං මෙ ඉමිනා’’ති පුත්තසිනෙහං ඡින්දිත්වා තංදිවසමෙව අරහත්තං පාපුණි.

අපරෙන සමයෙන ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ‘‘ආවුසො, දෙවදත්තෙන එවං උපනිස්සයසම්පන්නො කුමාරකස්සපො ච ථෙරී ච නාසිතා, සත්ථා පන තෙසං පතිට්ඨා ජාතො, අහො බුද්ධා නාම ලොකානුකම්පකා’’ති . සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව අහං ඉමෙසං පච්චයො පතිට්ඨා ජාතො, පුබ්බෙපි නෙසං අහං පතිට්ඨා අහොසිංයෙවා’’ති වත්වා –

> ‘‘නිග්‍රොධමෙව සෙවෙය්‍ය, න සාඛමුපසංවසෙ;
> නිග්‍රොධස්මිං මතං සෙය්‍යො, යඤ්චෙ සාඛස්මි ජීවිත’’න්ති. (ජා. 1.1.12; 1.10.81) –

ඉමං **නිග්‍රොධජාතකං** විත්ථාරෙන කථෙත්වා ‘‘තදා සාඛමිගො දෙවදත්තො අහොසි, පරිසාපිස්ස දෙවදත්තපරිසා, වාරප්පත්තා මිගධෙනු ථෙරී අහොසි, පුත්තො කුමාරකස්සපො, ගබ්භිනීමිගියා ජීවිතං පරිච්චජිත්වා ගතො නිග්‍රොධමිගරාජා පන අහමෙවා’’ති ජාතකං සමොධානෙත්වා පුත්තසිනෙහං ඡින්දිත්වා ථෙරියා අත්තනාව අත්තනො

පතිට්ඨානකතභාවං පකාසෙන්තො, ‘‘භික්ඛවෙ, යස්මා පරස්ස අත්තනි ඨිතෙන සග්ගපරායණෙන වා මග්ගපරායණෙන වා භවිතුං න සක්කා, තස්මා අත්තාව අත්තනො නාථො, පරො කිං කරිස්සතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

160. ‘‘අත්තා හි අත්තනො නාථො, කො හි නාථො පරො සියා;
අත්තනා හි සුදන්තෙන, නාථං ලභති දුල්ලභ’’න්ති.

තත්ථ **නාථොති** පතිට්ඨා. ඉදං වුත්තං හොති – යස්මා අත්තනි ඨිතෙන අත්තසම්පන්නෙන කුසලං කත්වා සග්ගං වා පාපුණිතුං, මග්ගං වා භාවෙතුං, ඵලං වා සච්ඡිකාතුං සක්කා . තස්මා හි අත්තාව **අත්තනො** පතිට්ඨා හොති, **පරො කො** නාම කස්ස පතිට්ඨා **සියා. අත්තනා එව හි සුදන්තෙන** නිබ්බිසෙවනෙන අරහත්තඵලසඞ්ඛාතං **දුල්ලභං නාථං ලභති**. අරහත්තඤ්හි සන්ධාය ඉධ ‘‘නාථං ලභති දුල්ලභ’’න්ති වුත්තං.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

කුමාරකස්සපමාතුථෙරීවත්ථු චතුත්ථං.

5. මහාකාලඋපාසකවත්ථු

අත්තනා හි කතං පාපන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකං මහාකාලං නාම සොතාපන්නඋපාසකං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර මාසස්ස අට්ඨදිවසෙසු උපොසථිකො හුත්වා විහාරෙ සබ්බරත්තිං ධම්මකථං සුණාති. අථ රත්තිං චොරා එකස්මිං ගෙහෙ සන්ධිං ඡින්දිත්වා භණ්ඩකං ගහෙත්වා ලොහභාජනසද්දෙන පබුද්ධෙහි සාමිකෙහි අනුබද්ධා ගහිතභණ්ඩං ඡඩ්ඩෙත්වා පලායිංසු. සාමිකාපි තෙ අනුබන්ධිංසුයෙව, තෙ දිසා පක්ඛන්දිංසු. එකො පන විහාරමග්ගං ගහෙත්වා මහාකාලස්ස රත්තිං ධම්මකථං සුත්වා පාතොව පොක්ඛරණිතීරෙ මුඛං ධොවන්තස්ස පුරතො භණ්ඩිකං ඡඩ්ඩෙත්වා පලායි. චොරෙ අනුබන්ධිත්වා ආගතමනුස්සා භණ්ඩිකං දිස්වා ‘‘ත්වං නො ගෙහසන්ධිං ඡින්දිත්වා භණ්ඩිකං හරිත්වා ධම්මං සුණන්තො විය විචරසී’’ති තං ගහෙත්වා පොථෙත්වා මාරෙත්වා ඡඩ්ඩෙත්වා අගමිංසු. අථ නං පාතොව පානීයඝටං ආදාය ගතා දහරසාමණෙරා දිස්වා ‘‘විහාරෙ ධම්මකථං සුත්වා සයිතඋපාසකො අයුත්තං මරණං ලභතී’’ති වත්වා සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා ‘‘ආම, භික්ඛවෙ, ඉමස්මිං අත්තභාවෙ කාලෙන අප්පතිරූපං මරණං ලද්ධං, පුබ්බෙ කතකම්මස්ස පන තෙන යුත්තමෙව ලද්ධ’’න්ති වත්වා තෙහි යාචිතො තස්ස පුබ්බකම්මං කථෙසි –

අතීතෙ කිර බාරාණසිරඤ්ඤො විජිතෙ එකස්ස පච්චන්තගාමස්ස අටවිමුඛෙ චොරා පහරන්ති. රාජා අටවිමුඛෙ එකං රාජභටං ඨපෙසි, සො භතිං ගහෙත්වා මනුස්සෙ ඔරතො පාරං නෙති, පාරතො ඔරං ආනෙති. අථෙකො මනුස්සො අභිරූපං අත්තනො භරියං චූළයානකං ආරොපෙත්වා තං ඨානං අගමාසි. රාජභටො තං ඉත්ථිං දිස්වාව සඤ්ජාතසිනෙහො තෙන ‘‘අටවිං නො , සාමි, අතික්කාමෙහී’’ති වුත්තෙපි ‘‘ඉදානි විකාලො, පාතොව අතික්කාමෙස්සාමී’’ති ආහ. සො සකාලො, සාමි, ඉදානෙව නො නෙහීති. නිවත්ත, භො, අම්හාකංයෙව ගෙහෙ ආහාරො ච නිවාසො ච භවිස්සතීති. සො නෙව නිවත්තිතුං ඉච්ඡි. ඉතරො පුරිසානං සඤ්ඤං දත්වා යානකං නිවත්තාපෙත්වා අනිච්ඡන්තස්සෙව ද්වාරකොට්ඨකෙ නිවාසං දත්වා ආහාරං පටියාදාපෙසි. තස්ස පන ගෙහෙ එකං මණිරතනං අත්ථි. සො තං තස්ස යානකන්තරෙ පක්ඛිපාපෙත්වා පච්චූසකාලෙ චොරානං පවිට්ඨසද්දං කාරෙසි. අථස්ස පුරිසා ‘‘මණිරතනං, සාමි, චොරෙහි හට’’න්ති ආරොචෙසුං. සො ගාමද්වාරෙසු ආරක්ඛං ඨපෙත්වා ‘‘අන්තොගාමතො නික්ඛමන්තෙ විචිනථා’’ති ආහ. ඉතරොපි පාතොව යානකං යොජෙත්වා පායාසි. අථස්ස යානකං සොධෙන්තා අත්තනා ඨපිතං මණිරතනං දිස්වා සන්තජ්ජෙත්වා ‘‘ත්වං මණිං ගහෙත්වා පලායසී’’ති පොථෙත්වා ‘‘ගහිතො නො, සාමි, චොරො’’ති ගාමභොජකස්ස දස්සෙසුං. සො ‘‘භතකස්ස වත මෙ ගෙහෙ නිවාසං දත්වා භත්තං දින්නං, මණිං ගහෙත්වා ගතො, ගණ්හථ නං පාපපුරිස’’න්ති පොථාපෙත්වා මාරෙත්වා ඡඩ්ඩාපෙසි. ඉදං තස්ස පුබ්බකම්මං. සො තතො චුතො අවීචිම්හි නිබ්බත්තිත්වා තත්ථ දීඝරත්තං පච්චිත්වා විපාකාවසෙසෙන අත්තභාවසතෙ තථෙව පොථිතො මරණං පාපුණි.

එවං සත්ථා මහාකාලස්ස පුබ්බකම්මං දස්සෙත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, එවං ඉමෙ සත්තෙ අත්තනා කතපාපකම්මමෙව චතූසු අපායෙසු අභිමත්ථතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

161. ‘‘අත්තනා හි කතං පාපං, අත්තජං අත්තසම්භවං;
අභිමත්ථති දුම්මෙධං, වජිරංවස්මමයං මණි’’න්ති.

තත්ථ **වජිරංවස්මමයං මණින්ති** වජිරංව අස්මමයං මණිං. ඉදං වුත්තං හොති – යථා පාසාණමයං පාසාණසම්භවං වජිරං තමෙව අස්මමයං මණිං අත්තනො උට්ඨානට්ඨානසඞ්ඛාතං පාසාණමණිං ඛාදිත්වා ඡිද්දං ඡිද්දං ඛණ්ඩං ඛණ්ඩං කත්වා අපරිභොගං කරොති, එවමෙව **අත්තනා කතං** අත්තනි ජාතං **අත්තසම්භවං** පාපං **දුම්මෙධං** නිප්පඤ්ඤං පුග්ගලං චතූසු අපායෙසු **අභිමත්ථති** කන්තති විද්ධංසෙතීති.

දෙසනාවසානෙ සම්පත්තභික්ඛූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

මහාකාලඋපාසකවත්ථු පඤ්චමං.

6. දෙවදත්තවත්ථු

යස්ස අච්චන්තදුස්සීලයන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො දෙවදත්තං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි දිවසෙ භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ''ආවුසො, දෙවදත්තො දුස්සීලො පාපධම්මො දුස්සීල්‍යකාරණෙන වඩ්ඪිතාය තණ්හාය අජාතසත්තුං සඞ්ගණ්හිත්වා මහන්තං ලාභසක්කාරං නිබ්බත්තෙත්වා අජාතසත්තුං පිතුවධෙ සමාදපෙත්වා තෙන සද්ධිං එකතො හුත්වා නානප්පකාරෙන තථාගතස්ස වධාය පරිසක්කතී''ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ ''න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි දෙවදත්තො නානප්පකාරෙන මය්හං වධාය පරිසක්කතී''ති වත්වා **කුරුඞ්ගමිගජාතකාදීනි** (ජා. 1.2.111-2) කථෙත්වා, ''භික්ඛවෙ, අච්චන්තදුස්සීලපුග්ගලං නාම දුස්සීල්‍යකාරණා උප්පන්නා තණ්හා මාලුවා විය සාලං පරියොනන්ධිත්වා සම්භඤ්ජමානා නිරයාදීසු පක්ඛිපතී''ති වත්වා ඉමං ගාථාමාහ –

162. ''යස්ස අච්චන්තදුස්සීල්‍යං, මාලුවා සාලමිවොත්ථතං;
කරොති සො තථත්තානං, යථා නං ඉච්ඡතී දිසො''ති.

තත්ථ **අච්චන්තදුස්සීල්‍ය**න්ති එකන්තදුස්සීලභාවො. ගිහී වා ජාතිතො පට්ඨාය දස අකුසලකම්මපථෙ කරොන්තො, පබ්බජිතො වා උපසම්පන්නදිවසතො පට්ඨාය ගරුකාපත්තිං ආපජ්ජමානො අච්චන්තදුස්සීලො නාම. ඉධ පන යො ද්වීසු තීසු අත්තභාවෙසු දුස්සීලො, එතස්ස ගතියා ආගතං දුස්සීලභාවං සන්ධායෙතං වුත්තං. **දුස්සීලභාවො**ති චෙත්ථ දුස්සීලස්ස ඡ ද්වාරානි නිස්සාය උප්පන්නා තණ්හා වෙදිතබ්බා. **මාලුවා සාලමිවොත්ථත**න්ති යස්ස පුග්ගලස්ස තං තණ්හාසඞ්ඛාතං දුස්සීල්‍යං යථා නාම මාලුවා සාලං ඔත්ථරන්තී දෙවෙ වස්සන්තෙ පත්තෙහි උදකං සම්පටිච්ඡිත්වා සම්භඤ්ජනවසෙන සබ්බත්ථකමෙව පරියොනන්ධති, එවං අත්තභාවං ඔත්ථතං පරියොනන්ධිත්වා ඨිතං. සො මාලුවාය සම්භඤ්ජිත්වා භූමියං පාතියමානො රුක්ඛො විය තාය දුස්සීල්‍යසඞ්ඛාතාය තණ්හාය සම්භඤ්ජිත්වා අපායෙසු පාතියමානො, යථා නං අනත්ථකාමො දිසො ඉච්ඡති, තථා අත්තානං කරොති නාමාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

දෙවදත්තවත්ථු ඡට්ඨං.

7. සඞ්ඝභෙදපරිසක්කනවත්ථු

සුකරානීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො සඞ්ඝභෙදපරිසක්කනං ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි දෙවදත්තො සඞ්ඝභෙදාය පරිසක්කන්තො ආයස්මන්තං ආනන්දං පිණ්ඩාය චරන්තං දිස්වා අත්තනො අධිප්පායං ආරොචෙසි. තං සුත්වා ථෙරො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා භගවන්තං එතදවොච – ''ඉධාහං, භන්තෙ, පුබ්බණ්හසමයං නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය රාජගහං පිණ්ඩාය පාවිසිං. අද්දසා ඛො මං, භන්තෙ, දෙවදත්තො රාජගහෙ පිණ්ඩාය චරන්තං. දිස්වා යෙනාහං තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා මං එතදවොච – 'අජ්ජතග්ගෙ දානාහං, ආවුසො ආනන්ද, අඤ්ඤත්‍රෙව භගවතා අඤ්ඤත්‍ර භික්ඛුසඞ්ඝෙන උපොසථං කරිස්සාමි සඞ්ඝකම්මඤ්චා'ති. අජ්ජ භගවා දෙවදත්තො සඞ්ඝං භින්දිස්සති, උපොසථඤ්ච කරිස්සති සඞ්ඝකම්මානි චා''ති. එවං වුත්තෙ සත්ථා –

''සුකරං සාධුනා සාධු, සාධු පාපෙන දුක්කරං;
පාපං පාපෙන සුකරං, පාපමරියෙහි දුක්කර''න්ති. (උදා. 48) –

ඉමං උදානං උදානෙත්වා, ''ආනන්ද, අත්තනො අහිතකම්මං නාම සුකරං, හිතකම්මමෙව දුක්කර''න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

163. ''සුකරානි අසාධූනි, අත්තනො අහිතානි ච;
යං වෙ හිතඤ්ච සාධුඤ්ච, තං වෙ පරමදුක්කර''න්ති.

තස්සත්ථො – යානි කම්මානි **අසාධූනි** සාවජ්ජානි අපායසංවත්තනිකත්තායෙව **අත්තනො අහිතානි ච** හොන්ති, තානි **සුකරානි** . **යං** පන සුගතිසංවත්තනිකත්තා අත්තනො **හිතඤ්ච** අනවජ්ජත්ථෙන **සාධුඤ්ච** සුගතිසංවත්තනිකඤ්චෙව නිබ්බානසංවත්තනිකඤ්ච කම්මං, තං පාචීනනින්නාය ගඞ්ගාය උබ්බත්තෙත්වා පච්ඡාමුඛකරණං විය අතිදුක්කරන්ති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සඞ්ඝභෙදපරිසක්කනවත්ථු සත්තමං.

8. කාලත්ථෙරවත්ථු

යො සාසනන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො කාලත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිරෙකා ඉත්ථී මාතුට්ඨානෙ ඨත්වා තං ථෙරං උපට්ඨහි. තස්සා පටිවිස්සකගෙහෙ මනුස්සා සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා ආගන්ත්වා ''අහො බුද්ධා නාම අච්ඡරියා, අහො ධම්මදෙසනා මධුරා''ති පසංසන්ති. සා ඉත්ථී තෙසං කථං සුත්වා, ''භන්තෙ, අහම්පි සත්ථු ධම්මදෙසනං සොතුකාමා''ති තස්ස ආරොචෙසි. සො ''තත්ථ මා ගමී''ති තං නිවාරෙසි. සා පුනදිවසෙ පුනදිවසෙපීති යාවතතියං තෙන නිවාරියමානාපි සොතුකාමාව අහොසි. කස්මා සො පනෙතං නිවාරෙසීති? එවං කිරස්ස අහොසි – ''සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා මයි භිජ්ජිස්සතී''ති. සා එකදිවසං පාතොව භුත්තපාතරාසා උපොසථං සමාදියිත්වා, ''අම්ම, සාධුකං අය්‍යං පරිවිසෙය්‍යාසී''ති ධීතරං ආණාපෙත්වා විහාරං අගමාසි. ධීතාපිස්සා තං භික්ඛුං ආගතකාලෙ පරිවිසිත්වා ''කුහිං මහාඋපාසිකා''ති වුත්තා ''ධම්මස්සවනාය විහාරං ගතා''ති ආහ. සො තං සුත්වාව කුච්ඡියං උට්ඨිතෙන ඩාහෙන සන්තප්පමානො ''ඉදානි සා මයි භින්නා''ති වෙගෙන ගන්ත්වා සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුණමානං දිස්වා සත්ථාරං ආහ, ''භන්තෙ, අයං ඉත්ථී දන්ධා සුඛුමං ධම්මකථං න ජානාති, ඉමිස්සා ඛන්ධාදිපටිසංයුත්තං සුඛුමං ධම්මකථං අකථෙත්වා දානකථං වා සීලකථං වා කථෙතුං වට්ටතී''ති. සත්ථා තස්සජ්ඣාසයං විදිත්වා ''ත්වං දුප්පඤ්ඤො පාපිකං දිට්ඨිං නිස්සාය බුද්ධානං සාසනං පටික්කොසසි. අත්තඝාතායෙව වායමසී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

164. ''යො සාසනං අරහතං, අරියානං ධම්මජීවිනං;
පටික්කොසති දුම්මෙධො, දිට්ඨිං නිස්සාය පාපිකං;
ඵලානි කට්ඨකස්සෙව, අත්තඝාතාය ඵල්ලතී''ති.

තස්සත්ථො – **යො දුම්මෙධො** පුග්ගලො අත්තනො සක්කාරහානිභයෙන **පාපිකං දිට්ඨිං නිස්සාය** ''ධම්මං වා සොස්සාම, දානං වා දස්සාමා''ති වදන්තෙ පටික්කොසන්තො **අරහතං අරියානං ධම්මජීවිනං** බුද්ධානං **සාසනං පටික්කොසති,** තස්ස තං පටික්කොසනං සා ච පාපිකා දිට්ඨි වෙළුසඞ්ඛාතස්ස **කට්ඨකස්ස ඵලානි** විය හොති. තස්මා යථා කට්ඨකො ඵලානි ගණ්හන්තො **අත්තඝාතාය ඵල්ලති,** අත්තනො ඝාතත්ථමෙව ඵලති, එවං සොපි අත්තඝාතාය ඵල්ලතීති. වුත්තම්පි චෙතං –

''ඵලං වෙ කදලිං හන්ති, ඵලං වෙළුං ඵලං නළං;
සක්කාරො කාපුරිසං හන්ති, ගබ්භො අස්සතරිං යථා''ති. (චූළව. 335; අ. නි. 4.68);

දෙසනාවසානෙ උපාසිකා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

කාලත්ථෙරවත්ථු අට්ඨමං.

9. චූළකාලඋපාසකවත්ථු

අත්තනා හි කතන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො චූළකාලං උපාසකං ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි මහාකාලවත්ථුස්මිං වුත්තනයෙනෙව උමඞ්ගචොරා සාමිකෙහි අනුබද්ධා රත්තිං විහාරෙ ධම්මකථං සුත්වා පාතොව විහාරා නික්ඛමිත්වා සාවත්ථිං ආගච්ඡන්තස්ස තස්ස උපාසකස්ස පුරතො භණ්ඩිකං ඡඩ්ඩෙත්වා පලායිංසු. මනුස්සා තං දිස්වා ''අයං රත්තිං චොරකම්මං කත්වා ධම්මං සුණන්තො විය චරති, ගණ්හථ න''න්ති තං පොථයිංසු. කුම්භදාසියො උදකතිත්ථං ගච්ඡමානා තං දිස්වා ''අපෙථ, සාමි, නායං එවරූපං කරොතී''ති තං මොචෙසුං. සො විහාරං ගන්ත්වා, ''භන්තෙ, අහම්හි මනුස්සෙහි නාසිතො, කුම්භදාසියො මෙ නිස්සාය ජීවිතං ලද්ධ''න්ති භික්ඛූනං ආරොචෙසි. භික්ඛූ තථාගතස්ස තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා, ''භික්ඛවෙ, චූළකාලඋපාසකො කුම්භදාසියො චෙව නිස්සාය, අත්තනො ච අකරණභාවෙන ජීවිතං ලභි. ඉමෙ හි නාම සත්තා අත්තනා පාපකම්මං කත්වා නිරයාදීසු අත්තනාව කිලිස්සන්ති, කුසලං කත්වා පන සුගතිඤ්චෙව නිබ්බානඤ්ච ගච්ඡන්තා අත්තනාව විසුජ්ඣන්ති''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

165. ''අත්තනා හි කතං පාපං, අත්තනා සංකිලිස්සති;
අත්තනා අකතං පාපං, අත්තනාව විසුජ්ඣති;
සුද්ධී අසුද්ධි පච්චත්තං, නාඤ්ඤො අඤ්ඤං විසොධයෙ''ති.

තස්සත්ථො – යෙන **අත්තනා** අකුසලකම්මං **කතං** හොති, සො චතූසු අපායෙසු දුක්ඛං අනුභවන්තො **අත්තනාව සංකිලිස්සති**. යෙන පන **අත්තනා අකතං පාපං,** සො සුගතිඤ්චෙව නිබ්බානඤ්ච ගච්ඡන්තො **අත්තනාව විසුජ්ඣති**.

කුසලකම්මසඞ්ඛාතා **සුද්ධි** අකුසලකම්මසඞ්ඛාතා ච **අසුද්ධි පච්චත්තං** කාරකසත්තානං අත්තනියෙව විපච්චති. **අඤ්ඤො** පුග්ගලො **අඤ්ඤං** පුග්ගලං **න විසොධයෙ** නෙව විසොධෙති, න කිලෙසෙතීති වුත්තං හොති.

දෙසනාවසානෙ චූළකාලො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

චූළකාලඋපාසකවත්ථු නවමං.

10. අත්තදත්ථත්ථෙරවත්ථු

අත්තදත්ථන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අත්තදත්ථත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සත්ථාරා හි පරිනිබ්බානකාලෙ, ''භික්ඛවෙ, අහං ඉතො චතුමාසච්චයෙන පරිනිබ්බායිස්සාමී''ති වුත්තෙ උප්පන්නසංවෙගා සත්තසතා පුථුජ්ජනා භික්ඛූ සත්ථු සන්තිකං අවිජහිත්වා ''කිං නු ඛො, ආවුසො, කරිස්සාමා''ති සම්මන්තයමානා විචරන්ති. අත්තදත්ථත්ථෙරො පන චින්තෙසි – ''සත්ථා කිර චතුමාසච්චයෙන පරිනිබ්බායිස්සති, අහඤ්චම්හි අවීතරාගො, සත්ථරි ධරමානෙයෙව අරහත්තත්ථාය වායමිස්සාමී''ති. සො භික්ඛූනං සන්තිකං න ගච්ඡති. අථ නං භික්ඛූ ''කස්මා, ආවුසො, ත්වං නෙව අම්හාකං සන්තිකං ආගච්ඡසි, න කිඤ්චි මන්තෙසී''ති වත්වා සත්ථු සන්තිකං නෙත්වා ''අයං, භන්තෙ, එවං නාම කරොතී''ති ආරොචයිංසු. සො සත්ථාරාපි ''කස්මා එවං කරොසී''ති වුත්තෙ ''තුම්හෙ කිර, භන්තෙ, චතුමාසච්චයෙන පරිනිබ්බායිස්සථ, අහං තුම්හෙසු ධරන්තෙසුයෙව අරහත්තප්පත්තියා වායමිස්සාමී''ති. සත්ථා තස්ස සාධුකාරං දත්වා, ''භික්ඛවෙ, යස්ස මයි සිනෙහො අත්ථි, තෙන අත්තදත්ථෙන විය භවිතුං වට්ටති. න හි ගන්ධාදීහි පූජෙන්තා මං පූජෙන්ති, ධම්මානුධම්මපටිපත්තියා පන මං පූජෙන්ති. තස්මා අඤ්ඤෙනපි අත්තදත්ථසදිසෙනෙව භවිතබ්බ''න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

166. ''අත්තදත්ථං පරත්ථෙන, බහුනාපි න හාපයෙ;
අත්තදත්ථමභිඤ්ඤාය, සදත්ථපසුතො සියා''ති.

තස්සත්ථො – ගිහිභූතා තාව කාකණිකමත්තම්පි අත්තනො අත්ථං සහස්සමත්තෙනාපි පරස්ස අත්ථෙන න හාපයෙ. කාකණිකමත්තෙනාපි හිස්ස අත්තදත්ථොව ඛාදනීයං වා භොජනීයං වා නිප්ඵාදෙය්‍යො, න පරත්ථො. ඉදං පන එවං අකථෙත්වා කම්මට්ඨානසීසෙන කථිතං, තස්මා ''අත්තදත්ථං න හාපෙමී''ති භික්ඛුනා නාම සඞ්ඝස්ස උප්පන්නං චෙතියපටිසඞ්ඛරණාදිකිච්චං වා උපජ්ඣායාදිවත්තං වා න හාපෙතබ්බං. ආභිසමාචාරිකවත්තඤ්හි පූරෙන්තොයෙව අරියඵලාදීනි සච්ඡිකරොති, තස්මා අයම්පි අත්තදත්ථොව. යො පන අච්චාරද්ධවිපස්සකො ''අජ්ජ වා සුවෙ වා''ති පටිවෙධං පත්ථයමානො විචරති, තෙන උපජ්ඣායවත්තාදීනිපි හාපෙත්වා අත්තනො කිච්චමෙව කාතබ්බං. එවරූපඤ්හි **අත්තදත්ථමභිඤ්ඤාය** ''අයං මෙ අත්තනො අත්ථො''ති සල්ලක්ඛෙත්වා , **සදත්ථපසුතො සියා**ති තස්මිං සකෙ අත්ථෙ උය්‍යුත්තපයුත්තො භවෙය්‍යාති.

දෙසනාවසානෙ සො ථෙරො අරහත්තෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තභික්ඛූනම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

අත්තදත්ථත්ථෙරවත්ථු දසමං.

අත්තවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ද්වාදසමො වග්ගො.

13. ලොකවග්ගො

1. දහරභික්ඛුවත්ථු

හීනං ධම්මන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං දහරභික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

අඤ්ඤතරො කිර ථෙරො දහරභික්ඛුනා සද්ධිං පාතොව විසාඛාය ගෙහං අගමාසි. විසාඛාය ගෙහෙ පඤ්චසතානං භික්ඛූනං ධුවයාගු නිච්චපඤ්ඤත්තා හොති. ථෙරො තත්ථ යාගුං පිවිත්වා දහරභික්ඛුං නිසීදාපෙත්වා සයං අඤ්ඤං ගෙහං අගමාසි. තෙන ච සමයෙන විසාඛාය පුත්තස්ස ධීතා අය්‍යිකාය ඨානෙ ඨත්වා භික්ඛූනං වෙය්‍යාවච්චං කරොති. සා තස්ස දහරස්ස උදකං පරිස්සාවෙන්තී චාටියං අත්තනො මුඛනිමිත්තං දිස්වා හසි, දහරොපි තං ඔලොකෙත්වා හසි. සා තං හසමානං දිස්වා ''ඡින්නසීසො හසතී''ති ආහ. අථ නං දහරො ''ත්වං ඡින්නසීසා, මාතාපිතරොපි තෙ ඡින්නසීසා''ති අක්කොසි. සා රොදමානා මහානසෙ අය්‍යිකාය සන්තිකං ගන්ත්වා ''කිං ඉදං, අම්මා''ති වුත්තෙ තමත්ථං ආරොචෙසි. සා දහරස්ස සන්තිකං ආගන්ත්වා, ''භන්තෙ, මා කුජ්ඣි, න එතං ඡින්නකෙසනඛස්ස ඡින්නනිවාසනපාරුපනස්ස මජ්ඣෙ ඡින්නකපාලං ආදාය භික්ඛාය චරන්තස්ස අය්‍යස්ස අගරුක''න්ති ආහ. දහරො ආම, උපාසිකෙ, ත්වං මම ඡින්නකෙසාදිභාවං ජානාසි, ඉමිස්සා මං ''ඡින්නසීසො''ති කත්වා අක්කොසිතුං වට්ටිස්සතීති. විසාඛා නෙව දහරං සඤ්ඤාපෙතුං අසක්ඛි, නපි දාරිකං. තස්මිං ඛණෙ ථෙරො ආගන්ත්වා ''කිමිදං උපාසිකෙ''ති පුච්ඡිත්වා තමත්ථං සුත්වා දහරං ඔවදන්තො ආහ – ''අපෙහි, ආවුසො, නායං ඡින්නකෙසනඛවත්ථස්ස මජ්ඣෙ ඡින්නකපාලං ආදාය භික්ඛාය චරන්තස්ස අක්කොසො, තුණ්හී හොහී''ති. ආම, භන්තෙ, කිං තුම්හෙ අත්තනො උපට්ඨායිකං අතජ්ජෙත්වා මං තජ්ජෙථ, මං ''ඡින්නසීසො''ති අක්කොසිතුං වට්ටිස්සතීති. තස්මිං ඛණෙ සත්ථා ආගන්ත්වා ''කිං ඉද''න්ති පුච්ඡි. විසාඛා ආදිතො පට්ඨාය තං පවත්තිං ආරොචෙසි. සත්ථා තස්ස දහරස්ස සොතාපත්තිඵලූපනිස්සයං දිස්වා ''මයා ඉමං දහරං අනුවත්තිතුං වට්ටතී''ති චින්තෙත්වා විසාඛං ආහ – ''කිං පන විසාඛෙ තව දාරිකාය ඡින්නකෙසාදිමත්තකෙනෙව මම සාවකෙ ඡින්නසීසෙ කත්වා අක්කොසිතුං වට්ටතී''ති? දහරො තාවදෙව උට්ඨාය අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා , ''භන්තෙ, එතං පඤ්හං තුම්හෙව සුට්ඨු ජානාථ, අම්හාකං උපජ්ඣායො ච උපාසිකා ච සුට්ඨු න ජානන්තී''ති ආහ. සත්ථා දහරස්ස අත්තනො අනුකූලභාවං ඤත්වා ''කාමගුණං ආරබ්භ හසනභාවො නාම හීනො ධම්මො, හීනඤ්ච නාම ධම්මං සෙවිතුං පමාදෙන සද්ධිං සංවසිතුං න වට්ටතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

167. ''හීනං ධම්මං න සෙවෙය්‍ය, පමාදෙන න සංවසෙ;
මිච්ඡාදිට්ඨිං න සෙවෙය්‍ය, න සියා ලොකවඩ්ඪනො''ති.

තත්ථ **හීනං ධම්මන්ති** පඤ්චකාමගුණං ධම්මං. සො හි හීනො ධම්මො න අන්තමසො ඔට්ඨගොණාදීහිපි පටිසෙවිතබ්බො. හීනෙසු ච නිරයාදීසු ඨානෙසු නිබ්බත්තාපෙතීති හීනො නාම, තං **න සෙවෙය්‍ය. පමාදෙනාති** සතිවොස්සග්ගලක්ඛණෙන පමාදෙනාපි **න සංවසෙ. න සෙවෙය්‍යාති** මිච්ඡාදිට්ඨිම්පි න ගණ්හෙය්‍ය. **ලොකවඩ්ඪනොති** යො හි එවං කරොති, සො ලොකවඩ්ඪනො නාම හොති. තස්මා එවං අකරණෙන න සියා ලොකවඩ්ඪනොති.

දෙසනාවසානෙ සො දහරො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

දහරභික්ඛුවත්ථු පඨමං.

2. සුද්ධොදනවත්ථු

උත්තිට්ඨෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා නිග්‍රොධාරාමෙ විහරන්තො පිතරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ සත්ථා පඨමගමනෙන කපිලපුරං ගන්ත්වා ඤාතීහි කතපච්චුග්ගමනො නිග්‍රොධාරාමං පත්වා ඤාතීනං මානභින්දනත්ථාය ආකාසෙ රතනචඞ්කමං මාපෙත්වා තත්ථ චඞ්කමන්තො ධම්මං දෙසෙසි. ඤාතී පසන්නචිත්තා සුද්ධොදනමහාරාජානං ආදිං කත්වා වන්දිංසු. තස්මිං ඤාතිසමාගමෙ පොක්ඛරවස්සං වස්සි. තං ආරබ්භ මහාජනෙන කථාය සමුට්ඨාපිතාය ''න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි මය්හං ඤාතිසමාගමෙ පොක්ඛරවස්සං වස්සියෙවා''ති වත්වා **වෙස්සන්තරජාතකං** (ජා. 2.22.1655 ආදයො) කථෙසි. ධම්මදෙසනං සුත්වා පක්කමන්තෙසු ඤාතීසු එකොපි සත්ථාරං න නිමන්තෙසි. රාජාපි ''මය්හං පුත්තො මම ගෙහං අනාගන්ත්වා කහං ගමිස්සතී''ති අනිමන්තෙත්වාව අගමාසි. ගන්ත්වා ච පන ගෙහෙ වීසතියා භික්ඛුසහස්සානං යාගුආදීනි පටියාදාපෙත්වා ආසනානි පඤ්ඤාපෙසි. පුනදිවසෙ සත්ථා පිණ්ඩාය පවිසන්තො ''කිං නු ඛො අතීතබුද්ධා පිතු නගරං පත්වා උජුකමෙව ඤාතිකුලං පවිසිංසු, උදාහු පටිපාටියා පිණ්ඩාය චරිංසූ''ති ආවජ්ජෙන්තො ''පටිපාටියා චරිංසූ''ති දිස්වා පඨමගෙහතො පට්ඨාය පිණ්ඩාය චරන්තො පායාසි. රාහුලමාතා පාසාදතලෙ නිසින්නාව දිස්වා තං පවත්තිං රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා සාටකං සණ්ඨාපෙන්තො වෙගෙන නික්ඛමිත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා – ''පුත්ත, කස්මා මං නාසෙසි, අතිවිය තෙ පිණ්ඩාය චරන්තෙන ලජ්ජා උප්පාදිතා, යුත්තං නාම වො ඉමස්මිංයෙව නගරෙ සුවණ්ණසිවිකාදීහි විචරිත්වා පිණ්ඩාය චරිතුං, කිං මං ලජ්ජාපෙසී''ති? ''නාහං තං, මහාරාජ, ලජ්ජාපෙමි, අත්තනො පන කුලවංසං අනුවත්තාමී''ති. ''කිං පන,

තාත, පිණ්ඩාය චරිත්වා ජීවනවංසො මම වංසො''ති? ''නෙසො, මහාරාජ, තව වංසො, මම පනෙසො වංසො. අනෙකානි හි බුද්ධසහස්සානි පිණ්ඩාය චරිත්වාව ජීවිංසූ''ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

168. ''උත්තිට්ඨෙ නප්පමජ්ජෙය්‍ය, ධම්මං සුචරිතං චරෙ;
ධම්මචාරී සුඛං සෙති, අස්මිං ලොකෙ පරම්හි ච.

169. ''ධම්මං චරෙ සුචරිතං, න නං දුච්චරිතං චරෙ;
ධම්මචාරී සුඛං සෙති, අස්මිං ලොකෙ පරම්හි චා''ති.

තත්ථ **උත්තිට්ඨෙති** උට්ඨහිත්වා පරෙසං ඝරද්වාරෙ ඨත්වා ගහෙතබ්බපිණ්ඩෙ. **නප්පමජ්ජෙය්‍යාති** පිණ්ඩචාරිකවත්තඤ්හි හාපෙත්වා පණීතභොජනානි පරියෙසන්තො උත්තිට්ඨෙ පමජ්ජති නාම, සපදානං පිණ්ඩාය චරන්තො පන න පමජ්ජති නාම. එවං කරොන්තො උත්තිට්ඨෙ නප්පමජ්ජෙය්‍ය. **ධම්මන්ති** අනෙසනං පහාය සපදානං චරන්තො තමෙව භික්ඛාචරියධම්මං **සුචරිතං චරෙ. සුඛං සෙතීති** දෙසනාමත්තමෙතං, එවං පනෙතං භික්ඛාචරියධම්මං චරන්තො **ධම්මචාරී** ඉධ ලොකෙ චතූහි ඉරියාපථෙහි **සුඛං** විහරතීති අත්ථො. **න නං දුච්චරිතන්ති** වෙසියාදිභෙදෙ අගොචරෙ චරන්තො භික්ඛාචරියධම්මං දුච්චරිතං චරති නාම. එවං අචරිත්වා **ධම්මං චරෙ සුචරිතං, න නං දුච්චරිතං චරෙ**. සෙසං වුත්තත්ථමෙව.

දෙසනාවසානෙ රාජා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

සුද්ධොදනවත්ථු දුතියං.

3. පඤ්චසතවිපස්සකභික්ඛුවත්ථු

යථා පුබ්බුළකන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පඤ්චසතෙ විපස්සකෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙ කිර සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ඝටෙන්තා වායමන්තා අප්පවිසෙසා ''විසෙසෙත්වා කම්මට්ඨානං ගහෙස්සාමා''ති සත්ථු සන්තිකං ආගච්ඡන්තා අන්තරාමග්ගෙ මරීචිකම්මට්ඨානං භාවෙන්තාව ආගමිංසු . තෙසං විහාරං පවිට්ඨක්ඛණෙයෙව දෙවො වස්සි. තෙ තත්ථ තත්ථ පමුඛෙසු ඨත්වා ධාරාවෙගෙන උට්ඨහිත්වා භිජ්ජන්තෙ පුබ්බළකෙ දිස්වා ''අයම්පි අත්තභාවො උප්පජ්ජිත්වා භිජ්ජනට්ඨෙන පුබ්බුළකසදිසොයෙවා''ති ආරම්මණං ගණ්හිංසු. සත්ථා ගන්ධකුටියං නිසින්නොව තෙ භික්ඛූ ඔලොකෙත්වා තෙහි සද්ධිං කථෙන්තො විය ඔභාසං ඵරිත්වා ඉමං ගාථමාහ –

170. ''යථා පුබ්බුළකං පස්සෙ, යථා පස්සෙ මරීචිකං;
එවං ලොකං අවෙක්ඛන්තං, මච්චුරාජා න පස්සතී''ති.

තත්ථ **මරීචිකන්ති** මයූඛං. තෙ හි දූරතොව ගෙහසණ්ඨානාදිවසෙන උපට්ඨිතාපි උපගච්ඡන්තානං අගය්හූපගා රිත්තකා තුච්ඡකාව. තස්මා යථා උප්පජ්ජිත්වා භිජ්ජනට්ඨෙන **පුබ්බුළකං** රිත්තතුච්ඡාදිභාවෙනෙව පස්සෙය්‍ය, එවං ඛන්ධාදිලොකං **අවෙක්ඛන්තං මච්චුරාජා න පස්සතීති** අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ ඨිතට්ඨානෙයෙව අරහත්තං පාපුණිංසූති.

පඤ්චසතවිපස්සකභික්ඛුවත්ථු තතියං.

4. අභයරාජකුමාරවත්ථු

එථ පස්සථිමං ලොකන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො අභයරාජකුමාරං ආරබ්භ කථෙසි.

තස්ස කිර පච්චන්තං වූපසමෙත්වා ආගතස්ස පිතා බිම්බිසාරො තුස්සිත්වා එකං නච්චගීතකුසලං නාටකිත්ථිං දත්වා සත්තාහං රජ්ජමදාසි. සො සත්තාහං ගෙහා බහි අනික්ඛන්තොව රජ්ජසිරිං අනුභවිත්වා අට්ඨමෙ දිවසෙ නදීතිත්ථං ගන්ත්වා න්හත්වා උය්‍යානං පවිසිත්වා සන්තතිමහාමත්තො විය තස්සා ඉත්ථියා නච්චගීතං පස්සන්තො නිසීදි. සාපි තඞ්ඛණඤ්ඤෙව සන්තතිමහාමත්තස්ස නාටකිත්ථී විය සත්ථකවාතානං වසෙන කාලමකාසි. කුමාරො තස්සා කාලකිරියාය උප්පන්නසොකො ''න මෙ ඉමං සොකං ඨපෙත්වා සත්ථාරං අඤ්ඤො නිබ්බාපෙතුං සක්ඛිස්සතී''ති සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා, ''භන්තෙ, සොකං මෙ නිබ්බාපෙථා''ති ආහ. සත්ථා තං සමස්සාසෙත්වා ''තයා හි, කුමාර, ඉමිස්සා ඉත්ථියා එවමෙව මතකාලෙ රොදන්තෙන පවත්තිතානං අස්සූනං අනමතග්ගෙ සංසාරෙ පමාණං නත්ථී''ති වත්වා තාය දෙසනාය සොකස්ස තනුභාවං ඤත්වා, ''කුමාර, මා සොචි, බාලජනානං සංසීදනට්ඨානමෙත''න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

171. ‘‘එථ පස්සථිමං ලොකං, චිත්තං රාජරථූපමං;
යත්ථ බාලා විසීදන්ති, නත්ථි සඞ්ගො විජානත’’න්ති.

තත්ථ **එථ පස්සථා**ති රාජකුමාරමෙව සන්ධායාහ. **ඉමං ලොක**න්ති ඉමං ඛන්ධලොකාදිසඞ්ඛාතං අත්තභාවං. **චිත්ත**න්ති සත්තරතනාදිවිචිත්තං රාජරථං විය වත්ථාලඞ්කාරාදිචිත්තිතං. **යත්ථ බාලා**ති යස්මිං අත්තභාවෙ බාලා එවං විසීදන්ති. **විජානත**න්ති විජානන්තානං පණ්ඩිතානං එත්ථ රාගසඞ්ගාදීසු එකොපි **සඞ්ගො නත්ථී**ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ රාජකුමාරො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

අභයරාජකුමාරවත්ථු චතුත්ථං.

5. සම්මජ්ජනත්ථෙරවත්ථු

යො ච පුබ්බෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සම්මජ්ජනත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර පාතො වා සායං වාති වෙලං පමාණං අකත්වා අභික්ඛණං සම්මජ්ජන්තොව විචරති. සො එකදිවසං සම්මජ්ජනිං ගහෙත්වා දිවාට්ඨානෙ නිසින්නස්ස රෙවතත්ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘අයං මහාකුසීතො ජනස්ස සද්ධාදෙය්‍යං භුඤ්ජිත්වා ආගන්ත්වා නිසීදති, කිං නාමෙතස්ස සම්මජ්ජනිං ගහෙත්වා එකං ඨානං සම්මජ්ජිතුං න වට්ටතී’’ති ආහ. ථෙරො ‘‘ඔවාදමස්ස දස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා එහාවුසොති. කිං, භන්තෙති? ගච්ඡ න්හත්වා එහීති. සො තථා අකාසි. අථ නං ථෙරො එකමන්තං නිසීදාපෙත්වා ඔවදන්තො ආහ – ‘‘ආවුසො, භික්ඛුනා නාම න සබ්බකාලං සම්මජ්ජන්තෙන විචරිතුං වට්ටති, පාතො එව පන සම්මජ්ජිත්වා පිණ්ඩාය චරිත්වා පිණ්ඩපාතපටික්කන්තෙන ආගන්ත්වා රත්තිට්ඨානෙ වා දිවාට්ඨානෙ වා නිසින්නෙන ද්වත්තිංසාකාරං සජ්ඣායිත්වා අත්තභාවෙ ඛයවයං පට්ඨපෙත්වා සායන්හෙ උට්ඨාය සම්මජ්ජිතුං වට්ටති, නිච්චකාලං අසම්මජ්ජිත්වා අත්තනොපි නාම ඔකාසො කාතබ්බො’’ති. සො ථෙරස්ස ඔවාදෙ ඨත්වා න චිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි. තං තං ඨානං උක්ලාපං අහොසි. අථ නං භික්ඛූ ආහංසු – ‘‘ආවුසො සම්මජ්ජනත්ථෙර, තං තං ඨානං උක්ලාපං කස්මා න සම්මජ්ජසී’’ති? ‘‘භන්තෙ, මයා පමාදකාලෙ එවං කතං, ඉදානාම්හි අප්පමත්තො’’ති. භික්ඛූ ‘‘අයං ථෙරො අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතී’’ති සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා ‘‘ආම, භික්ඛවෙ, මම පුත්තො පුබ්බෙ පමාදකාලෙ සම්මජ්ජන්තො විචරි, ඉදානි පන මග්ගඵලසුඛෙන වීතිනාමෙන්තො න සම්මජ්ජතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

172. ‘‘යො ච පුබ්බෙ පමජ්ජිත්වා, පච්ඡා සො නප්පමජ්ජති;
සොමං ලොකං පභාසෙති, අබ්භා මුත්තොව චන්දිමා’’ති.

තස්සත්ථො – **යො** පුග්ගලො **පුබ්බෙ** වත්තපටිවත්තකරණෙන වා සජ්ඣායාදීහි වා **පමජ්ජිත්වා පච්ඡා** මග්ගඵලසුඛෙන වීතිනාමෙන්තො **නප්පමජ්ජති, සො** අබ්භාදීහි **මුත්තො** චන්දොව ඔකාසලොකං මග්ගඤාණෙන **ඉමං** ඛන්ධාදිලොකං ඔභාසෙති, එකාලොකං කරොතීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සම්මජ්ජනත්ථෙරවත්ථු පඤ්චමං.

6. අඞ්ගුලිමාලත්ථෙරවත්ථු

යස්ස පාපන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඞ්ගුලිමාලත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු **අඞ්ගුලිමාලසුත්තන්ත**වසෙනෙව (ම. නි. 2.347 ආදයො) වෙදිතබ්බං.

ථෙරො පන සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණි. අථ ඛො ආයස්මා අඞ්ගුලිමාලො රහොගතො පටිසල්ලීනො විමුත්තිසුඛපටිසංවෙදී. තායං වෙලායං ඉමං උදානං උදානෙසි –

‘‘යො ච පුබ්බෙ පමජ්ජිත්වා, පච්ඡා සො නප්පමජ්ජති;
සොමං ලොකං පභාසෙති, අබ්භා මුත්තොව චන්දිමා’’ති. –

ආදිනා නයෙන උදානං උදානෙත්වා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බුතො. භික්ඛූ ‘‘කහං නු ඛො, ආවුසො, ථෙරො උප්පන්නො’’ති ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං? සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘භන්තෙ, අඞ්ගුලිමාලත්ථෙරස්ස නිබ්බත්තට්ඨානකථාය’’ති වුත්තෙ ‘‘පරිනිබ්බුතො ච, භික්ඛවෙ, මම පුත්තො’’ති. ‘‘භන්තෙ, එත්තකෙ මනුස්සෙ මාරෙත්වා පරිනිබ්බුතො’’ති? ‘‘ආම, භික්ඛවෙ, සො පුබ්බෙ එකං කල්‍යාණමිත්තං අලභිත්වා එත්තකං පාපමකාසි, පච්ඡා පන කල්‍යාණමිත්තපච්චයං ලභිත්වා අප්පමත්තො අහොසි. තෙනස්ස තං පාපකම්මං කුසලෙන පිහිත’’න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

173. ‘‘යස්ස පාපං කතං කම්මං, කුසලෙන පිධීයති;
සොමං ලොකං පභාසෙති, අබ්භා මුත්තොව චන්දිමා’’ති.

තත්ථ **කුසලෙනා**ති අරහත්තමග්ගං සන්ධාය වුත්තං. සෙසං උත්තානත්ථමෙවාති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

අඞ්ගුලිමාලත්ථෙරවත්ථු ඡට්ඨං.

7. පෙසකාරධීතාවත්ථු

අන්ධභූතොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා අග්ගාළවෙ චෙතියෙ විහරන්තො එකං පෙසකාරධීතරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි ආළවිවාසිනො සත්ථරි ආළවිං සම්පත්තෙ නිමන්තෙත්වා දානං අදංසු. සත්ථා භත්තකිච්චාවසානෙ අනුමොදනං කරොන්තො ‘‘අද්ධුවං මෙ ජීවිතං, ධුවං මෙ මරණං, අවස්සං මයා මරිතබ්බමෙව , මරණපරියොසානං මෙ ජීවිතං, ජීවිතමෙව අනියතං, මරණං නියතන්ති එවං මරණස්සතිං භාවෙථ. යෙසඤ්හි මරණස්සති අභාවිතා, තෙ පච්ඡිමෙ කාලෙ ආසීවිසං දිස්වා භීතඅදණ්ඩපුරිසො විය සන්තාසප්පත්තා භෙරවරවං රවන්තා කාලං කරොන්ති. යෙසං පන මරණස්සති භාවිතා, තෙ දූරතොව ආසීවිසං දිස්වා දණ්ඩකෙන ගහෙත්වා ඡඩ්ඩෙත්වා ඨිතපුරිසො විය පච්ඡිමෙ කාලෙ න සන්තසන්ති, තස්මා මරණස්සති භාවෙතබ්බා’’ති ආහ. තං ධම්මදෙසනං සුත්වා අවසෙසජනා සකිච්චප්පසුතාව අහෙසුං. එකා පන සොළසවස්සුද්දෙසිකා පෙසකාරධීතා ‘‘අහො බුද්ධානං කථා නාම අච්ඡරියා, මයා පන මරණස්සතිං භාවෙතුං වට්ටතී’’ති රත්තින්දිවං මරණස්සතිමෙව භාවෙසි. සත්ථාපි තතො නික්ඛමිත්වා ජෙතවනං අගමාසි. සාපි කුමාරිකා තීණි වස්සානි මරණස්සතිං භාවෙසියෙව.

අථෙකදිවසං සත්ථා පච්චූසසමයෙ ලොකං ඔලොකෙන්තො තං කුමාරිකං අත්තනො ඤාණජාලස්ස අන්තොපවිට්ඨං දිස්වා ‘‘කිං නු ඛො භවිස්සතී’’ති උපධාරෙන්තො ‘‘ඉමාය කුමාරිකාය මම ධම්මදෙසනාය සුතදිවසතො පට්ඨාය තීණි වස්සානි මරණස්සති භාවිතා, ඉදානාහං තත්ථ ගන්ත්වා ඉමං කුමාරිකං චත්තාරො පඤ්හෙ පුච්ඡිත්වා තාය විස්සජ්ජෙන්තියා චතූසු ඨානෙසු සාධුකාරං දත්වා ඉමං ගාථං භාසිස්සාමි. සා ගාථාවසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිස්සති, තං නිස්සාය මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා භවිස්සතී’’ති ඤත්වා පඤ්චසතභික්ඛුපරිවාරො ජෙතවනා නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන අග්ගාළවවිහාරං අගමාසි. ආළවිවාසිනො ‘‘සත්ථා ආගතො’’ති සුත්වා තං විහාරං ගන්ත්වා නිමන්තයිංසු. තදා සාපි කුමාරිකා සත්ථු ආගමනං සුත්වා ‘‘ආගතො කිර මය්හං පිතා, සාමි, ආචරියො පුණ්ණචන්දමුඛො මහාගොතමබුද්ධො’’ති තුට්ඨමානසා ‘‘ඉතො මෙ තිණ්ණං සංවච්ඡරානං මත්ථකෙ සුවණ්ණවණ්ණො සත්ථා දිට්ඨපුබ්බො, ඉදානිස්ස සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං දට්ඨුං මධුරොජඤ්ච වරධම්මං සොතුං ලභිස්සාමී’’ති චින්තෙසි. පිතා පනස්සා සාලං ගච්ඡන්තො ආහ – ‘‘අම්ම, පරසන්තකො මෙ සාටකො ආරොපිතො, තස්ස විදත්ථිමත්තං අනිට්ඨිතං, තං අජ්ජ නිට්ඨාපෙස්සාමි, සීඝං මෙ තසරං වට්ටෙත්වා ආහරෙය්‍යාසී’’ති. සා චින්තෙසි – ‘‘අහං සත්ථු ධම්මං සොතුකාමා, පිතා ච මං එවං ආහ. කිං නු ඛො සත්ථු ධම්මං සුණාමි, උදාහු පිතු තසරං වට්ටෙත්වා හරාමී’’ති? අථස්සා එතදහොසි ‘‘පිතා මං තසරෙ අනාහරියමානෙ පොථෙය්‍යාපි පහරෙය්‍යාපි, තස්මා තසරං වට්ටෙත්වා තස්ස දත්වා පච්ඡා ධම්මං සොස්සාමී’’ති පීඨකෙ නිසීදිත්වා තසරං වට්ටෙසි.

ආළවිවාසිනොපි සත්ථාරං පරිවිසිත්වා පත්තං ගහෙත්වා අනුමොදනත්ථාය අට්ඨංසු. සත්ථා ‘‘යමහං කුලධීතරං නිස්සාය තිංසයොජනමග්ගං ආගතො, සා අජ්ජාපි ඔකාසං න ලභති. තාය ඔකාසෙ ලද්ධෙ අනුමොදනං කරිස්සාමී’’ති තුණ්හීභූතො අහොසි. එවං තුණ්හීභූතම්පි සත්ථාරං සදෙවකෙ ලොකෙ කොචි කිඤ්චි වත්තුං න විසහති. සාපි ඛො කුමාරිකා තසරං වට්ටෙත්වා පච්ඡියං ඨපෙත්වා පිතු සන්තිකං ගච්ඡමානා පරිසපරියන්තෙ ඨත්වා සත්ථාරං ඔලොකයමානාව අට්ඨාසි. සත්ථාපි ගීවං උක්ඛිපිත්වා තං ඔලොකෙසි. සා ඔලොකිතාකාරෙනෙව අඤ්ඤාසි – ‘‘සත්ථා එවරූපාය පරිසාය මජ්ඣෙ නිසීදිත්වාව මං ඔලොකෙන්තො මමාගමනං පච්චාසීසති, අත්තනො සන්තිකං ආගමනමෙව පච්චාසීසතී’’ති. සා තසරපච්ඡිං ඨපෙත්වා සත්ථු සන්තිකං අගමාසි. කස්මා පන නං සත්ථා ඔලොකෙසීති? එවං කිරස්ස අහොසි ‘‘එසා එත්තොව ගච්ඡමානා පුථුජ්ජනකාලකිරියං කත්වා අනියතගතිකා භවිස්සති, මම සන්තිකං ආගන්ත්වා ගච්ඡමානා සොතාපත්තිඵලං පත්වා නියතගතිකා හුත්වා තුසිතවිමානෙ නිබ්බත්තිස්සතී’’ති. තස්සා කිර තං දිවසං මරණතො මුත්ති නාම නත්ථි. සා ඔලොකිතසඤ්ඤාණෙනෙව සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ඡබ්බණ්ණරංසීනං අන්තරං පවිසිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. තථාරූපාය පරිසාය මජ්ඣෙ නිසීදිත්වා තුණ්හීභූතං සත්ථාරං වන්දිත්වා ඨිතක්ඛණෙයෙව තං ආහ – ‘‘කුමාරිකෙ, කුතො ආගච්ඡසී’’ති? ‘‘න ජානාමි, භන්තෙ’’ති. ‘‘කත්ථ ගමිස්සසී’’ති? ‘‘න ජානාමි, භන්තෙ’’ති. ‘‘න ජානාසී’’ති? ‘‘ජානාමි, භන්තෙ’’ති. ‘‘ජානාසී’’ති? ‘‘න ජානාමි, භන්තෙ’’ති. ඉති නං සත්ථා චත්තාරො පඤ්හෙ පුච්ඡි. මහාජනො උජ්ඣායි – ‘‘අම්භො, පස්සථ, අයං පෙසකාරධීතා සම්මාසම්බුද්ධෙන සද්ධිං ඉච්ඡිතිච්ඡිතං කථෙසි, නනු නාම ඉමාය ‘කුතො ආගච්ඡසී’ති වුත්තෙ ‘පෙසකාරගෙහතො’ති වත්තබ්බං. ‘කහං ගච්ඡසී’ති වුත්තෙ ‘පෙසකාරසාල’න්ති වත්තබ්බං සියා’’ති.

සත්ථා මහාජනං නිස්සද්දං කත්වා, ‘‘කුමාරිකෙ, ත්වං කුතො ආගච්ඡසී’’ති වුත්තෙ ‘‘කස්මා න ජානාමීති වදෙසී’’ති පුච්ඡි. භන්තෙ, තුම්හෙ මම පෙසකාරගෙහතො ආගතභාවං ජානාථ, ‘‘කුතො ආගතාසී’’ති පුච්ඡන්තා පන

‘‘කුතො ආගන්ත්වා ඉධ නිබ්බත්තාසී’’ති පුච්ඡථ. අහං පන න ජානාමි ‘‘කුතො ච ආගන්ත්වා ඉධ නිබ්බත්තාම්හී’’ති. අථස්සා සත්ථා ‘‘සාධු සාධු, කුමාරිකෙ, මයා පුච්ඡිතපඤ්හොව තයා විස්සජ්ජිතො’’ති පඨමං සාධුකාරං දත්වා උත්තරිම්පි පුච්ඡි – ‘‘කත්ථ ගමිස්සසීති පුන පුට්ඨා කස්මා ‘න ජානාමී’ති වදෙසී’’ති? භන්තෙ, තුම්හෙ මං තසරපච්ඡිං ගහෙත්වා පෙසකාරසාලං ගච්ඡන්තිං ජානාථ, ‘‘ඉතො ගන්ත්වා කත්ථ නිබ්බත්තිස්සසී’’ති පුච්ඡථ. අහඤ්ච ඉතො චුතා න ජානාමි ‘‘කත්ථ ගන්ත්වා නිබ්බත්තිස්සාමී’’ති. අථස්සා සත්ථා ‘‘මයා පුච්ඡිතපඤ්හොයෙව තයා විස්සජ්ජිතො’’ති දුතියං සාධුකාරං දත්වා උත්තරිම්පි පුච්ඡි – ‘‘අථ කස්මා ‘න ජානාසී’ති පුට්ඨා ‘ජානාමී’ති වදෙසී’’ති? ‘‘මරණභාවං ජානාමි, භන්තෙ, තස්මා එවං වදෙමී’’ති. අථස්සා සත්ථා ‘‘මයා පුච්ඡිතපඤ්හොයෙව තයා විස්සජ්ජිතො’’ති තතියං සාධුකාරං දත්වා උත්තරිම්පි පුච්ඡි – ‘‘අථ කස්මා ‘ජානාසී’ති පුට්ඨා ‘න ජානාමී’ති වදෙසී’’ති. මම මරණභාවමෙව අහං ජානාමි, භන්තෙ, ‘‘රත්තින්දිවපුබ්බණ්හාදීසු පන අසුකකාලෙ නාම මරිස්සාමී’’ති න ජානාමි, තස්මා එවං වදෙමීති. අථස්සා සත්ථා ‘‘මයා පුච්ඡිතපඤ්හොයෙව තයා විස්සජ්ජිතො’’ති චතුත්ථං සාධුකාරං දත්වා පරිසං ආමන්තෙත්වා ‘‘එත්තකං නාම තුම්හෙ ඉමාය කථිතං න ජානාථ, කෙවලං උජ්ඣායථෙව. යෙසඤ්හි පඤ්ඤාචක්ඛු නත්ථි, තෙ අන්ධා එව . යෙසං පඤ්ඤාචක්ඛු අත්ථි, තෙ එව චක්ඛුමන්තො’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

174. ‘‘අන්ධභූතො අයං ලොකො, තනුකෙත්ථ විපස්සති;
සකුණො ජාලමුත්තොව, අප්පො සග්ගාය ගච්ඡතී’’ති.

තත්ථ **අන්ධභූතො අයං ලොකොති** අයං ලොකියමහාජනො පඤ්ඤාචක්ඛුනො අභාවෙන අන්ධභූතො. **තනුකෙත්ථාති** තනුකො එත්ථ, න බහු ජනො අනිච්චාදිවසෙන **විපස්සති. ජාලමුත්තොවාති** යථා ඡෙකෙන සාකුණිකෙන ජාලෙන ඔත්ථරිත්වා ගය්හමානෙසු වට්ටකෙසු කොචිදෙව ජාලතො මුච්චති. සෙසා අන්තොජාලමෙව පවිසන්ති. තථා මරණජාලෙන ඔත්ථටෙසු සත්තෙසු බහූ අපායගාමිනො හොන්ති, **අප්පො** කොචිදෙව සත්තො **සග්ගාය ගච්ඡති,** සුගතිං වා නිබ්බානං වා පාපුණාතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ කුමාරිකා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

සාපි තසරපච්ඡිං ගහෙත්වා පිතු සන්තිකං අගමාසි, සොපි නිසින්නකොව නිද්දායි. තස්සා අසල්ලක්ඛෙත්වාව තසරපච්ඡිං උපනාමෙන්තියා තසරපච්ඡි වෙමකොටියං පටිහඤ්ඤිත්වා සද්දං කුරුමානා පති. සො පබුජ්ඣිත්වා ගහිතනිමිත්තෙනෙව වෙමකොටිං ආකඩ්ඪි. වෙමකොටි ගන්ත්වා තං කුමාරිකං උරෙ පහරි, සා තත්ථෙව කාලං කත්වා තුසිතභවනෙ නිබ්බත්ති. අථස්සා පිතා තං ඔලොකෙන්තො සකලසරීරෙන ලොහිතමක්ඛිතෙන පතිත්වා මතං අද්දස. අථස්ස මහාසොකො උප්පජ්ජි. සො ‘‘න මම සොකං අඤ්ඤො නිබ්බාපෙතුං සක්ඛිස්සතී’’ති රොදන්තො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා තමත්ථං ආරොචෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, සොකං මෙ නිබ්බාපෙථා’’ති ආහ. සත්ථා තං සමස්සාසෙත්වා ‘‘මා සොචි, උපාසක. අනමතග්ගස්මිඤ්හි සංසාරෙ තව එවමෙව ධීතු මරණකාලෙ පග්ඝරිතඅස්සු චතුන්නං මහාසමුද්දානං උදකතො අතිරෙකතර’’න්ති වත්වා අනමතග්ගකථං කථෙසි . සො තනුභූතසොකො සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාචිත්වා ලද්ධූපසම්පදො න චිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණීති.

පෙසකාරධීතාවත්ථු සත්තමං.

8. තිංසභික්ඛුවත්ථු

හංසාදිච්චපථෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො තිංස භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි දිවසෙ තිංසමත්තා දිසාවාසිකා භික්ඛූ සත්ථාරං උපසඞ්කමිංසු. ආනන්දත්ථෙරො සත්ථු වත්තකරණවෙලාය ආගන්ත්වා තෙ භික්ඛූ දිස්වා ‘‘සත්ථාරා ඉමෙහි සද්ධිං පටිසන්ථාරෙ කතෙ වත්තං කරිස්සාමී’’ති ද්වාරකොට්ඨකෙ අට්ඨාසි. සත්ථාපි තෙහි සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා තෙසං සාරණීයධම්මං කථෙසි. තං සුත්වා තෙ සබ්බෙපි අරහත්තං පත්වා උප්පතිත්වා ආකාසෙන අගමිංසු. ආනන්දත්ථෙරො තෙසු චිරායන්තෙසු සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘භන්තෙ, ඉදානෙව තිංසමත්තා භික්ඛූ ආගතා, තෙ කුහි’’න්ති පුච්ඡි. ‘‘ගතා, ආනන්දා’’ති. ‘‘කතරෙන මග්ගෙන, භන්තෙ’’ති? ‘‘ආකාසෙනානන්දා’’ති. ‘‘කිං පන තෙ, භන්තෙ, ඛීණාසවා’’ති? ‘‘ආමානන්ද, මම සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා අරහත්තං පත්තා’’ති. තස්මිං පන ඛණෙ ආකාසෙන හංසා ආගමිංසු. සත්ථා ‘‘යස්ස ඛො පනානන්ද, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා සුභාවිතා, සො හංසා විය ආකාසෙන ගච්ඡතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

175. ‘‘හංසාදිච්චපථෙ යන්ති, ආකාසෙ යන්ති ඉද්ධියා;
නීයන්ති ධීරා ලොකම්හා, ජෙත්වා මාරං සවාහිනි’’න්ති.

තස්සත්ථො – ඉමෙ **හංසා ආදිච්චපථෙ ආකාසෙ** ගච්ඡන්ති. යෙසං ඉද්ධිපාදා සුභාවිතා, තෙපි ආකාසෙ **යන්ති ඉද්ධියා. ධීරා** පණ්ඩිතා **සවාහිනිං මාරං ජෙත්වා** ඉමම්හා වට්ටලොකා **නීයන්ති,** නිබ්බානං පාපුණන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

තිංසභික්ඛුවත්ථු අට්ඨමං.

9. චිඤ්චමාණවිකාවත්ථු

එකං ධම්මන්ති ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො චිඤ්චමාණවිකං ආරබ්භ කථෙසි.

පඨමබොධියඤ්හි දසබලස්ස පුථුභූතෙසු සාවකෙසු අප්පමාණෙසු දෙවමනුස්සෙසු අරියභූමිං ඔක්කන්තෙසු පත්ථටෙ ගුණසමුදයෙ මහාලාභසක්කාරො උදපාදි. තිත්ථියා සූරියුග්ගමනෙ ඛජ්ජොපනකසදිසා අහෙසුං හතලාභසක්කාරා. තෙ අන්තරවීථියං ඨත්වා ''කිං සමණො ගොතමොව බුද්ධො, මයම්පි බුද්ධා, කිං තස්සෙව දින්නං මහප්ඵලං, අම්හාකම්පි දින්නං මහප්ඵලමෙව, අම්හාකම්පි දෙථ සක්කරොථා''ති එවං මනුස්සෙ විඤ්ඤාපෙන්තාපි ලාභසක්කාරං අලභිත්වා රහො සන්නිපතිත්වා ''කෙන නු ඛො උපායෙන සමණස්ස ගොතමස්ස මනුස්සානං අන්තරෙ අවණ්ණං උප්පාදෙත්වා ලාභසක්කාරං නාසෙය්‍යාමා''ති චින්තයිංසු.

තදා සාවත්ථියං චිඤ්චමාණවිකා නාමෙකා පරිබ්බාජිකා උත්තමරූපධරා සොභග්ගප්පත්තා දෙවච්ඡරා විය. අස්සා සරීරතො රස්මියො නිච්ඡරන්ති. අථෙකො ඛරමන්තී එවමාහ – ''චිඤ්චමාණවිකං පටිච්ච සමණස්ස ගොතමස්ස අවණ්ණං උප්පාදෙත්වා ලාභසක්කාරං නාසෙස්සාමා''ති. තෙ ''අත්ථෙකො උපායො''ති සම්පටිච්ඡිංසු. අථ සා තිත්ථියාරාමං ගන්ත්වා වන්දිත්වා අට්ඨාසි, තිත්ථියා තාය සද්ධිං න කථෙසුං. සා ''කො නු ඛො මෙ දොසො''ති යාවතතියං ''වන්දාමි, අය්‍යා''ති වත්වා, ''අය්‍යා, කො නු ඛො මෙ දොසො, කිං මයා සද්ධිං න කථෙථා''ති ආහ. ''භගිනි, සමණං ගොතමං අම්හෙ විහෙඨයන්තං හතලාභසක්කාරෙ කත්වා විචරන්තං න ජානාසී''ති? ''න ජානාමි, අය්‍යා, කිං පනෙත්ථ මයා කත්තබ්බ''න්ති. ''සචෙ ත්වං, භගිනි, අම්හාකං සුඛමිච්ඡසි, අත්තානං පටිච්ච සමණස්ස ගොතමස්ස අවණ්ණං උප්පාදෙත්වා ලාභසක්කාරං නාසෙහී''ති.

සා ''සාධු, අය්‍යා, මය්හංවෙසො භාරො, මා චින්තයිත්ථා''ති වත්වා පක්කමිත්වා ඉත්ථිමායාසු කුසලතාය තතො පට්ඨාය සාවත්ථිවාසීනං ධම්මකථං සුත්වා ජෙතවනා නික්ඛමනසමයෙ ඉන්දගොපකවණ්ණං පටං පාරුපිත්වා ගන්ධමාලාදිහත්ථා ජෙතවනාභිමුඛී ගච්ඡති. ''ඉමාය වෙලාය කුහිං ගච්ඡසී''ති වුත්තෙ, ''කිං තුම්හාකං මම ගමනට්ඨානෙනා''ති වත්වා ජෙතවනසමීපෙ තිත්ථියාරාමෙ වසිත්වා පාතොව ''අග්ගවන්දනං වන්දිස්සාමා''ති නගරා නික්ඛමන්තෙ උපාසකජනෙ ජෙතවනස්ස අන්තොවුට්ඨා විය හුත්වා නගරං පවිසති. ''කුහිං වුට්ඨාසී''ති වුත්තෙ, ''කිං තුම්හාකං මම වුට්ඨට්ඨානෙනා''ති වත්වා මාසද්ධමාසච්චයෙන පුච්ඡියමානා ජෙතවනෙ සමණෙන ගොතමෙන සද්ධිං එකගන්ධකුටියා වුට්ඨාම්හීති. පුථුජ්ජනානං ''සච්චං නු ඛො එතං, නො''ති කඞ්ඛං උප්පාදෙත්වා තෙමාසචතුමාසච්චයෙන පිලොතිකාහි උදරං වෙඨෙත්වා ගබ්භිනිවණ්ණං දස්සෙත්වා උපරි රත්තපටං පාරුපිත්වා ''සමණං ගොතමං පටිච්ච ගබ්භො උප්පන්නො''ති අන්ධබාලෙ සද්දහාපෙත්වා අට්ඨනවමාසච්චයෙන උදරෙ දාරුමණ්ඩලිකං බන්ධිත්වා උපරි පටං පාරුපිත්වා හත්ථපාදපිට්ඨියො ගොහනුකෙන කොට්ටාපෙත්වා උස්සදෙ දස්සෙත්වා කිලන්තින්ද්‍රියා හුත්වා සායන්හසමයෙ තථාගතෙ අලඞ්කතධම්මාසනෙ නිසීදිත්වා ධම්මං දෙසෙන්තෙ ධම්මසභං ගන්ත්වා තථාගතස්ස පුරතො ඨත්වා, ''මහාසමණ, මහාජනස්ස තාව ධම්මං දෙසෙසි, මධුරො තෙ සද්දො, සම්ඵුසිතං දන්තාවරණං. අහං පන තං පටිච්ච ගබ්භං ලභිත්වා පරිපුණ්ණගබ්භා ජාතා, නෙව මෙ සූතිඝරං ජානාසි, සප්පිතෙලාදීනි සයං අකරොන්තො උපට්ඨාකානම්පි අඤ්ඤතරං කොසලරාජානං වා අනාථපිණ්ඩිකං වා විසාඛං උපාසිකං වා 'ඉමිස්සා චිඤ්චමාණවිකාය කත්තබ්බයුත්තකං කරොහී'ති න වදෙසි, අභිරමිතුංයෙව ජානාසි, ගබ්භපරිහාරං න ජානාසී''ති ගූථපිණ්ඩං ගහෙත්වා චන්දමණ්ඩලං දූසෙතුං වායමන්තී විය පරිසමජ්ඣෙ තථාගතං අක්කොසි. තථාගතො ධම්මකථං ඨපෙත්වා සීහො විය අභිනදන්තො, ''භගිනි, තයා කථිතස්ස තථභාවං වා විතථභාවං වා අහමෙව ච ත්වඤ්ච ජානාමා''ති ආහ. ''ආම, මහාසමණ, තයා ච මයා ච ඤාතභාවෙනෙතං ජාත''න්ති.

තස්මිං ඛණෙ සක්කස්ස ආසනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සො ආවජ්ජමානො ''චිඤ්චමාණවිකා තථාගතං අභූතෙන අක්කොසතී''ති ඤත්වා ''ඉදං වත්ථුං සොධෙස්සාමී''ති චතූහි දෙවපුත්තෙහි සද්ධිං ආගමි. දෙවපුත්තා මූසිකපොතකා හුත්වා දාරුමණ්ඩලිකස්ස බන්ධනරජ්ජුකෙ එකප්පහාරෙනෙව ඡින්දිංසු, පාරුතපටං වාතො උක්ඛිපි, දාරුමණ්ඩලිකං පතමානං තස්සා පාදපිට්ඨියං පති , උභො අග්ගපාදා ඡිජ්ජිංසු. මනුස්සා ''ධී කාළකණ්ණි, සම්මාසම්බුද්ධං අක්කොසී''ති සීසෙ ඛෙළං පාතෙත්වා ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදිහත්ථා ජෙතවනා නීහරිංසු. අථස්සා තථාගතස්ස චක්ඛුපථං අතික්කන්තකාලෙ මහාපථවී භිජ්ජිත්වා විවරමදාසි, අවීචිතො අග්ගිජාලා උට්ඨහි. සා කුලදත්තියං කම්බලං පාරුපමානා විය ගන්ත්වා අවීචිම්හි නිබ්බත්ති. අඤ්ඤතිත්ථියානං ලාභසක්කාරො පරිහායි, දසබලස්ස භිය්‍යොසොමත්තාය වඩ්ඪි. පුනදිවසෙ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං, ''ආවුසො, චිඤ්චමාණවිකා එවං උළාරගුණං අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යං සම්මාසම්බුද්ධං අභූතෙන අක්කොසිත්වා මහාවිනාසං පත්තා''ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ ''න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි එසා මං අභූතෙන අක්කොසිත්වා විනාසං පත්තායෙවා''ති වත්වා –

> ''නාදට්ඨා පරතො දොසං, අණුං ථූලානි සබ්බසො;
> ඉස්සරො පණයෙ දණ්ඩං, සාමං අප්පටිවෙක්ඛියා''ති. –

ඉමං ද්වාදසනිපාතෙ **මහාපදුමජාතකං** (ජා. 1.12.106) විත්ථාරෙත්වා කථෙසි –

තදා කිරෙසා මහාපදුමකුමාරස්ස බොධිසත්තස්ස මාතු සපත්තී රඤ්ඤො අග්ගමහෙසී හුත්වා මහාසත්තං අසද්ධම්මෙන නිමන්තෙත්වා තස්ස මනං අලභිත්වා අත්තනාව අත්තනි විප්පකාරං කත්වා ගිලානාලයං දස්සෙත්වා ''තව පුත්තො මං අනිච්ඡන්තිං ඉමං විප්පකාරං පාපෙසී''ති රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා කුද්ධො මහාසත්තං චොරපපාතෙ ඛිපි. අථ නං පබ්බතකුච්ඡියං අධිවත්ථා දෙවතා පටිග්ගහෙත්වා නාගරාජස්ස ඵණගබ්භෙ පතිට්ඨපෙසි. නාගරාජා තං නාගභවනං නෙත්වා උපඩ්ඪරජ්ජෙන සම්මානෙසි. සො තත්ථ සංවච්ඡරං වසිත්වා පබ්බජිතුකාමො හිමවන්තප්පදෙසං පත්වා පබ්බජිත්වා ඣානාභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙසි. අථ නං එකො වනචරකො දිස්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා කතපටිසන්ථාරො සබ්බං තං පවත්තිං ඤත්වා මහාසත්තං රජ්ජෙන නිමන්තෙත්වා තෙන ''මය්හං රජ්ජෙන කිච්චං නත්ථි, ත්වං පන දස රාජධම්මෙ අකොපෙත්වා අගතිගමනං පහාය ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙහී''ති ඔවදිතො උට්ඨායාසනා රොදිත්වා නගරං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ අමච්චෙ පුච්ඡි – ''අහං කං නිස්සාය එවං ආචාරසම්පන්නෙන පුත්තෙන වියොගං පත්තො''ති? ''අග්ගමහෙසිං නිස්සාය, දෙවා''ති. රාජා තං උද්ධංපාදං ගහෙත්වා චොරපපාතෙ ඛිපාපෙත්වා නගරං පවිසිත්වා ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙසි. තදා මහාපදුමකුමාරො සත්ථා අහොසි, මාතු සපත්තී චිඤ්චමාණවිකාති.

සත්ථා ඉමමත්ථං පකාසෙත්වා, ''භික්ඛවෙ, එකං ධම්මඤ්හි සච්චවචනං පහාය මුසාවාදෙ පතිට්ඨිතානං විස්සට්ඨපරලොකානං අකත්තබ්බපාපකම්මං නාම නත්ථී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

176. ''එකං ධම්මං අතීතස්ස, මුසාවාදිස්ස ජන්තුනො;
විතිණ්ණපරලොකස්ස, නත්ථි පාපං අකාරිය''න්ති.

තත්ථ **එකං ධම්ම**න්ති සච්චං. **මුසාවාදිස්සා**ති යස්ස දසසු වචනෙසු එකම්පි සච්චං නත්ථි, එවරූපස්ස මුසාවාදිනො . **විතිණ්ණපරලොකස්සා**ති විස්සට්ඨපරලොකස්ස. එවරූපො හි මනුස්සසම්පත්තිං දෙවසම්පත්තිං අවසානෙ නිබ්බානසම්පත්තින්ති ඉමා තිස්සොපි සම්පත්තියො න පස්සති. **නත්ථි පාප**න්ති තස්ස එවරූපස්ස ඉදං නාම පාපං අකත්තබ්බන්ති නත්ථි.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

චිඤ්චමාණවිකාවත්ථු නවමං.

10. අසදිසදානවත්ථු

න වෙ කදරියාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අසදිසදානං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ සත්ථා චාරිකං චරිත්වා පඤ්චසතභික්ඛුපරිවාරො ජෙතවනං පාවිසි. රාජා විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙ ආගන්තුකදානං සජ්ජෙත්වා ''දානං මෙ පස්සන්තූ''ති නාගරෙ පක්කොසි. නාගරා ආගන්ත්වා රඤ්ඤො දානං දිස්වා පුනදිවසෙ සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා දානං සජ්ජෙත්වා ''අම්හාකම්පි දානං, දෙවො, පස්සතූ''ති රඤ්ඤො පහිණිංසු. රාජා තෙසං දානං දිස්වා ''ඉමෙහි මම දානතො උත්තරිතරං කතං, පුන දානං කරිස්සාමී''ති පුනදිවසෙපි දානං සජ්ජෙසි. නාගරාපි තං දිස්වා පුනදිවසෙ සජ්ජයිංසු. එවං නෙව රාජා නාගරෙ පරාජෙතුං සක්කොති, න නාගරා රාජානං. අථ ඡට්ඨෙ වාරෙ නාගරා සතගුණං සහස්සගුණං වඩ්ඪෙත්වා යථා න සක්කා හොති ''ඉදං නාම ඉමෙසං දානෙ නත්ථී''ති වත්තුං, එවං දානං සජ්ජයිංසු. රාජා තං දිස්වා ''සචාහං ඉමෙසං දානතො උත්තරිතරං කාතුං න සක්ඛිස්සාමි, කිං මෙ ජීවිතෙනා''ති උපායං චින්තෙන්තො නිපජ්ජි. අථ නං මල්ලිකා දෙවී උපසඞ්කමිත්වා, ''කස්මා, මහාරාජ, එවං නිපන්නොසි, කෙන තෙ ඉන්ද්‍රියානි කිලන්තානි විය''ති පුච්ඡි. රාජා ආහ – ''න දානි ත්වං, දෙවි, ජානාසී''ති. ''න ජානාමි, දෙවා''ති. සො තස්සා තමත්ථං ආරොචෙසි.

අථ නං මල්ලිකා ආහ – ''දෙව, මා චින්තයි, කහං තයා පථවිස්සරො රාජා නාගරෙහි පරාජීයමානො දිට්ඨපුබ්බො වා සුතපුබ්බො වා, අහං තෙ දානං සංවිදහිස්සාමී''ති. ඉතිස්ස අසදිසදානං සංවිදහිතුකාමතාය එවං වත්වා, මහාරාජ, සාලකල්‍යාණිපදරෙහි පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං අන්තො ආවට්ටෙ නිසීදනමණ්ඩපං කාරෙහි, සෙසා බහිආවට්ටෙ නිසීදිස්සන්ති. පඤ්ච සෙතච්ඡත්තසතානි කාරෙහි, තානි ගහෙත්වා පඤ්චසතා හත්ථී පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං මත්ථකෙ ධාරයමානා ඨස්සන්ති. අට්ඨ වා දස වා රත්තසුවණ්ණනාවායො කාරෙහි, තා මණ්ඩපමජ්ඣෙ භවිස්සන්ති. ද්වින්නං ද්වින්නං භික්ඛූනං අන්තරෙ එකෙකා ඛත්තියධීතා නිසීදිත්වා ගන්ධෙ පිසිස්සති, එකෙකා ඛත්තියධීතා බීජනං ආදාය ද්වෙ ද්වෙ භික්ඛූ බීජමානා ඨස්සති, සෙසා ඛත්තියධීතරො පිසෙ පිසෙ ගන්ධෙ හරිත්වා සුවණ්ණනාවාසු පක්ඛිපිස්සන්ති, තාසු එකච්චා ඛත්තියධීතරො නීලුප්පලකලාපෙ ගහෙත්වා සුවණ්ණනාවාසු පක්ඛිත්තගන්ධෙ ආලොළෙත්වා වාසං ගාහාපෙස්සන්ති. නාගරානඤ්හිනෙව ඛත්තියධීතරො අත්ථි, න සෙතච්ඡත්තානි, න හත්ථිනො ච. ඉමෙහි කාරණෙහි නාගරා පරාජිස්සන්ති, එවං කරොහි, මහාරාජාති. රාජා ''සාධු, දෙවි, කල්‍යාණං තෙ කථිත''න්ති තාය කථිතනියාමෙන සබ්බං කාරෙසි. එකස්ස පන භික්ඛුනො එකො හත්ථී නප්පහොසි. අථ රාජා මල්ලිකං ආහ – ''භද්දෙ, එකස්ස භික්ඛුනො එකො හත්ථී නප්පහොති, කිං කරිස්සාමා''ති. ''කිං, දෙව, පඤ්ච හත්ථිසතානි නත්ථී''ති? ''අත්ථි, දෙවි, අවසෙසා දුට්ඨහත්ථිනො, තෙ භික්ඛූ දිස්වාව වෙරම්භවාතා විය චණ්ඩා හොන්තී''ති. ''දෙව, අහං එකස්ස දුට්ඨහත්ථිපොතකස්ස ඡත්තං ගහෙත්වා තිට්ඨනට්ඨානං ජානාමී''ති. ''කත්ථ නං ඨපෙස්සාමා''ති? ''අය්‍යස්ස

අඞ්ගුලිමාලස්ස සන්තිකෙ''ති. රාජා තථා කාරෙසි. හත්ථිපොතකො වාලධිං අන්තරසත්ථීමිහි පක්ඛිපිත්වා උභො කණ්ණෙ පාතෙත්වා අක්ඛීනි නිමිලෙත්වා අට්ඨාසි. මහාජනො ''එවරූපස්ස නාම චණ්ඩහත්ථිනො අයමාකාරො''ති හත්ථිමෙව ඔලොකෙසි.

රාජා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිවිසිත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා, ''භන්තෙ, යං ඉමස්මිං දානග්ගෙ කප්පියභණ්ඩං වා අකප්පියභණ්ඩං වා, සබ්බං තං තුම්හාකමෙව දම්මී''ති ආහ . තස්මිං පන දානෙ එකදිවසෙනෙව පරිච්චත්තං චුද්දසකොටිධනං හොති. සත්ථු පන සෙතච්ඡත්තං නිසීදනපල්ලඞ්කො ආධාරකො පාදපීඨිකාති චත්තාරි අනග්ඝානෙව. පුන එවරූපං කත්වා බුද්ධානං දානං නාම දාතුං සමත්ථො නාහොසි, තෙනෙව තං ''අසදිසදාන''න්ති පඤ්ඤායි. තං කිර සබ්බබුද්ධානං එකවාරං හොතියෙව, සබ්බෙසං පන ඉත්ථියෙව සංවිදහති. රඤ්ඤො පන කාළො ච ජුණ්හො චාති ද්වෙ අමච්චා අහෙසුං. තෙසු කාළො චින්තෙසි – ''අහො රාජකුලස්ස පරිහානි, එකදිවසෙනෙව චුද්දසකොටිධනං ඛයං ගච්ඡති, ඉමෙ ඉමං දානං භුඤ්ජිත්වා ගන්ත්වා නිපන්නා නිද්දායිස්සන්ති, අහො නට්ඨං රාජකුල''න්ති. ජුණ්හො චින්තෙසි – ''අහො රඤ්ඤො දානං සුදින්නං. න හි සක්කා රාජභාවෙ අට්ඨිතෙන එවරූපං දානං දාතුං, සබ්බසත්තානං පත්තිං අදෙන්තො නාම නත්ථි, අහං පනිදං දානං අනුමොදාමී''ති.

සත්ථු භත්තකිච්චාවසානෙ රාජා අනුමොදනත්ථාය පත්තං ගණ්හි. සත්ථා චින්තෙසි – ''රඤ්ඤා මහොඝං පවත්තෙන්තෙන විය මහාදානං දින්නං, අසක්ඛි නු ඛො මහාජනො චිත්තං පසාදෙතුං, උදාහු නො''ති. සො තෙසං අමච්චානං චිත්තාචාරං ඤත්වා ''සචෙ රඤ්ඤො දානානුච්ඡවිකං අනුමොදනං කරිස්සාමි, කාළස්ස මුද්ධා සත්තධා ඵලිස්සති, ජුණ්හො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිස්සතී''ති ඤත්වා කාළෙ අනුකම්පං පටිච්ච එවරූපං දානං දත්වා ඨිතස්ස රඤ්ඤො චතුප්පදිකං ගාථමෙව වත්වා උට්ඨායාසනා විහාරං ගතො. භික්ඛූ අඞ්ගුලිමාලං පුච්ඡිංසු – ''න කිං නු ඛො, ආවුසො, දුට්ඨහත්ථිං ඡත්තං ධාරෙත්වා ඨිතං දිස්වා භායී''ති? ''න භායිං, ආවුසො''ති. තෙ සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ආහංසු – ''අඞ්ගුලිමාලො, භන්තෙ, අඤ්ඤං බ්‍යාකරොසී''ති. සත්ථා ''න, භික්ඛවෙ , අඞ්ගුලිමාලො භායති. ඛීණාසවඋසභානඤ්හි අන්තරෙ ජෙට්ඨකඋසභා මම පුත්තසදිසා භික්ඛූ න භායන්තී''ති වත්වා බ්‍රාහ්මණවග්ගෙ ඉමං ගාථමාහ –

''උසභං පවරං වීරං, මහෙසිං විජිතාවිනං;
අනෙජං න්හාතකං බුද්ධං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති. (ධ. ප. 422; සු. නි. 651);

රාජාපි දොමනස්සප්පත්තො ''එවරූපාය නාම පරිසාය දානං දත්වා ඨිතස්ස මය්හං අනුච්ඡවිකං අනුමොදනං අකත්වා ගාථමෙව වත්වා සත්ථා උට්ඨායාසනා ගතො. මයා සත්ථු අනුච්ඡවිකං දානං අකත්වා අනනුච්ඡවිකං කතං භවිස්සති , කප්පියභණ්ඩං අදත්වා අකප්පියභණ්ඩං වා දින්නං භවිස්සති, සත්ථාරා මෙ කුපිතෙන භවිතබ්බං. එවඤ්හි අසදිසදානං නාම, දානානුරූපං අනුමොදනං කාතුං වට්ටතී''ති විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එතදවොච – ''කිං නු ඛො මෙ, භන්තෙ, දාතබ්බයුත්තකං දානං න දින්නං, උදාහු දානානුරූපං කප්පියභණ්ඩං අදත්වා අකප්පියභණ්ඩමෙව දින්න''න්ති. ''කිමෙතං , මහාරාජා''ති? ''න මෙ තුම්හෙහි දානානුච්ඡවිකා අනුමොදනා කතා''ති? ''මහාරාජ, අනුච්ඡවිකමෙව තෙ දානං දින්නං. එතඤ්හි අසදිසදානං නාම, එකස්ස බුද්ධස්ස එකවාරමෙව සක්කා දාතුං, පුන එවරූපං නාම දානං දුද්දද''න්ති. ''අථ කස්මා, භන්තෙ, මෙ දානානුරූපං අනුමොදනං න කරිත්ථා''ති? ''පරිසාය අසුද්ධත්තා, මහාරාජා''ති. ''කො නු ඛො, භන්තෙ, පරිසාය දොසො''ති? අථස්ස සත්ථා ද්වින්නම්පි අමච්චානං චිත්තාචාරං ආරොචෙත්වා කාළෙ අනුකම්පං පටිච්ච අනුමොදනාය අකතභාවං ආචික්ඛි. රාජා ''සච්චං කිර තෙ, කාළ, එවං චින්තිත''න්ති පුච්ඡිත්වා ''සච්ච''න්ති වුත්තෙ ''තව සන්තකං අග්ගහෙත්වා මම පුත්තදාරෙහි සද්ධිං මයි අත්තනො සන්තකං දෙන්තෙ තුය්හං කා පීළා. ගච්ඡ, භො, යං තෙ මයා දින්නං, තං දින්නමෙව හොතු, රට්ඨතො පන මෙ නික්ඛමා''ති තං රට්ඨා නීහරිත්වා ජුණ්හං පක්කොසාපෙත්වා ''සච්චං කිර තෙ එවං චින්තිත''න්ති පුච්ඡිත්වා ''සච්ච''න්ති වුත්තෙ, ''සාධු, මාතුල, පසන්නොස්මි, ත්වං මම පරිජනං ගහෙත්වා මයා දින්නනියාමෙනෙව සත්ත දිවසානි දානං දෙහී''ති සත්තාහං රජ්ජං නිය්‍යාදෙත්වා සත්ථාරං ආහ – ''පස්සථ, භන්තෙ, බාලස්ස කරණං, මයා එවං දින්නදානෙ පහාරමදාසී''ති. සත්ථා ''ආම, මහාරාජ, බාලා නාම පරස්ස දානං අනභිනන්දිත්වා දුග්ගතිපරායණා හොන්ති, ධීරා පන පරෙසම්පි දානං අනුමොදිත්වා සග්ගපරායණා එව හොන්තී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

177. ''න වෙ කදරියා දෙවලොකං වජන්ති, බාලා හවෙ නප්පසංසන්ති දානං;
ධීරො ච දානං අනුමොදමානො, තෙනෙව සො හොති සුඛී පරත්ථා''ති.

තත්ථ **කදරියාති** ථද්ධමච්ඡරිනො. **බාලාති** ඉධලොකපරලොකං අජානනකා. **ධීරොති** පණ්ඩිතො. **සුඛී පරත්ථාති තෙනෙව සො** දානානුමොදනපුඤ්ඤෙන පරලොකෙ දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවමානො **සුඛී හොතීති**.

දෙසනාවසානෙ ජුණ්හො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසි, ජුණ්හොපි සොතාපන්නො හුත්වා සත්තාහං රඤ්ඤා දින්නනියාමෙනෙව දානං අදාසීති.

අසදිසදානවත්ථු දසමං.

11. අනාථපිණ්ඩිකපුත්තකාලවත්ථු

පථබ්‍යා එකරජ්ජෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො කාලං නාම අනාථපිණ්ඩිකස්ස පුත්තං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර තථාවිධස්ස සද්ධාසම්පන්නස්ස සෙට්ඨිනො පුත්තො හුත්වා නෙව සත්ථු සන්තිකං ගන්තුං, න ගෙහං ආගතකාලෙ දට්ඨුං, න ධම්මං සොතුං, න සඞ්ඝස්ස වෙය්‍යාවච්චං කාතුං ඉච්ඡති. පිතරා ''මා එවං, තාත, කරී''ති වුත්තොපි තස්ස වචනං න සුණාති. අථස්ස පිතා චින්තෙසි – ''අයං එවරූපං දිට්ඨිං ගහෙත්වා විචරන්තො අවීචිපරායණො භවිස්සති, න ඛො පනෙතං පතිරූපං, යං මයි පස්සන්තෙ මම පුත්තො නිරයං ගච්ඡෙය්‍ය. ඉමස්මිං ඛො පන ලොකෙ ධනදානෙන අභිජ්ජනකසත්තො නාම නත්ථි, ධනෙන නං භින්දිස්සාමී''ති. අථ නං ආහ – ''තාත, උපොසථිකො හුත්වා විහාරං ගන්ත්වා ධම්මං සුත්වා එහි, කහාපණසතං තෙ දස්සාමී''ති. දස්සථ, තාතාති. දස්සාමි, පුත්තාති. සො යාවතතියං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා උපොසථිකො හුත්වා විහාරං අගමාසි. ධම්මස්සවනෙන පනස්ස කිච්චං නත්ථි, යථාඵාසුකට්ඨානෙ සයිත්වා පාතොව ගෙහං අගමාසි. අථස්ස පිතා ''පුත්තො මෙ උපොසථිකො අහොසි, සීඝමස්ස යාගුආදීනි ආහරථා''ති වත්වා දාපෙසි. සො ''කහාපණෙ අග්ගහෙත්වා න භුඤ්ජිස්සාමී''ති ආහටාහටං පටික්ඛිපි. අථස්ස පිතා පීළං අසහන්තො කහාපණභණ්ඩං දාපෙසි. සො තං හත්ථෙන ගහෙත්වාව ආහාරං පරිභුඤ්ජි.

අථ නං පුනදිවසෙ සෙට්ඨි, ''තාත, කහාපණසහස්සං තෙ දස්සාමි, සත්ථු පුරතො ඨත්වා එකං ධම්මපදං උග්ගණ්හිත්වා ආගච්ඡෙය්‍යාසී''ති පෙසෙසි. සොපි විහාරං ගන්ත්වා සත්ථු පුරතො ඨත්වාව එකමෙව පදං උග්ගණ්හිත්වා පලායිතුකාමො අහොසි. අථස්ස සත්ථා අසල්ලක්ඛණාකාරං අකාසි. සො තං පදං අසල්ලක්ඛෙත්වා උපරිපදං උග්ගණ්හිස්සාමීති ඨත්වා අස්සොසියෙව . උග්ගණ්හිස්සාමීති සුණන්තොව කිර සක්කච්චං සුණාති නාම. එවඤ්ච කිර සුණන්තානං ධම්මො සොතාපත්තිමග්ගාදයො දෙති. සොපි උග්ගණ්හිස්සාමීති සුණාති, සත්ථාපිස්ස අසල්ලක්ඛණාකාරං කරොති. සො ''උපරිපදං උග්ගණ්හිස්සාමී''ති ඨත්වා සුණන්තොව සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි.

සො පුනදිවසෙ බුද්ධප්පමුඛෙන භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිංයෙව සාවත්ථිං පාවිසි. මහාසෙට්ඨි තං දිස්වා ''අජ්ජ මම පුත්තස්ස ආකාරො රුච්චතී''ති චින්තෙසි. තස්සපි එතදහොසි – ''අහො වත මෙ පිතා අජ්ජ සත්ථු සන්තිකෙ කහාපණෙ න දදෙය්‍ය, කහාපණකාරණා මය්හං උපොසථිකභාවං පටිච්ඡාදෙය්‍යා''ති. සත්ථා පනස්ස හිය්‍යොව කහාපණස්ස කාරණා උපොසථිකභාවං අඤ්ඤාසි. මහාසෙට්ඨි, බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස යාගුං දාපෙත්වා පුත්තස්සපි දාපෙසි. සො නිසීදිත්වා තුණ්හීභූතොව යාගුං පිවි, ඛාදනීයං ඛාදි, භත්තං භුඤ්ජි. මහාසෙට්ඨි සත්ථු භත්තකිච්චාවසානෙ පුත්තස්ස පුරතො සහස්සභණ්ඩිකං ඨපාපෙත්වා, ''තාත, මයා තෙ 'සහස්සං දස්සාමී'ති වත්වා උපොසථං සමාදාපෙත්වා විහාරං පහිතො. ඉදං තෙ සහස්ස''න්ති ආහ. සො සත්ථු පුරතො කහාපණෙ දිය්‍යමානෙ දිස්වා ලජ්ජන්තො ''අලං මෙ කහාපණෙහී''ති වත්වා, ''ගණ්හ, තාතා''ති වුච්චමානොපි න ගණ්හි. අථස්ස පිතා සත්ථාරං වන්දිත්වා, ''භන්තෙ, අජ්ජ මෙ පුත්තස්ස ආකාරො රුච්චතී''ති වත්වා ''කිං, මහාසෙට්ඨී''ති වුත්තෙ ''මයා එස පුරිමදිවසෙ 'කහාපණසතං තෙ දස්සාමී'ති වත්වා විහාරං පෙසිතො. පුනදිවසෙ කහාපණෙ අග්ගහෙත්වා භුඤ්ජිතුං න ඉච්ඡි, අජ්ජ පන දිය්‍යමානෙපි කහාපණෙ න ඉච්ඡතී''ති ආහ. සත්ථා ''ආම, මහාසෙට්ඨි, අජ්ජ තව පුත්තස්ස චක්කවත්තිසම්පත්තිතොපි දෙවලොකබ්‍රහ්මලොකසම්පත්තීහිපි සොතාපත්තිඵලමෙව වර''න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

178. ''පථබ්‍යා එකරජ්ජෙන, සග්ගස්ස ගමනෙන වා;
සබ්බලොකාධිපච්චෙන, සොතාපත්තිඵලං වර''න්ති.

තත්ථ **පථබ්‍යා එකරජ්ජෙනාති** චක්කවත්තිරජ්ජෙන. **සග්ගස්ස ගමනෙන වාති** ඡබ්බීසතිවිධස්ස සග්ගස්ස අධිගමනෙන. **සබ්බලොකාධිපච්චෙනාති** න එකස්මිං එත්තකෙ ලොකෙ නාගසුපණ්ණවෙමානිකපෙතෙහි සද්ධිං, සබ්බස්මිං ලොකෙ ආධිපච්චෙන. **සොතාපත්තිඵලං වරන්ති** යස්මා එත්තකෙ ඨානෙ රජ්ජං කාරෙත්වාපි නිරයාදීහි අමුත්තොව හොති, සොතාපන්නො පන පිහිතාපායද්වාරො හුත්වා සබ්බදුබ්බලොපි අට්ඨමෙ භවෙ න නිබ්බත්තති, තස්මා සොතාපත්තිඵලමෙව වරං උත්තමන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

අනාථපිණ්ඩකපුත්තකාලවත්ථු එකාදසමං.

ලොකවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තෙරසමො වග්ගො.

14. බුද්ධවග්ගො

1. මාරධීතරවත්ථු

යස්ස ජිතන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා බොධිමණ්ඩෙ විහරන්තො මාරධීතරො ආරබ්භ කථෙසි. දෙසනං පන සාවත්ථියං සමුට්ඨාපෙත්වා පුන කුරුරට්ඨෙ මාගණ්ඩියබ්‍රාහ්මණස්ස කථෙසි.

කුරුරට්ඨෙ කිර මාගණ්ඩියබ්‍රාහ්මණස්ස ධීතා මාගණ්ඩියායෙව නාම අහොසි උත්තමරූපධරා. තං පත්ථයමානා අනෙකබ්‍රාහ්මණමහාසාලා චෙව ඛත්තියමහාසාලා ච ‘‘ධීතරං නො දෙතූ’’ති මාගණ්ඩියස්ස පහිණිංසු. සොපි ‘‘න තුම්හෙ මය්හං ධීතු අනුච්ඡවිකා’’ති සබ්බෙ පටික්ඛිපතෙව. අථෙකදිවසං සත්ථා පච්චූසසමයෙ ලොකං වොලොකෙන්තො අත්තනො ඤාණජාලස්ස අන්තො පවිට්ඨං මාගණ්ඩියබ්‍රාහ්මණං දිස්වා ‘‘කිං නු ඛො භවිස්සතී’’ති උපධාරෙන්තො බ්‍රාහ්මණස්ස ච බ්‍රාහ්මණියා ච තිණ්ණං මග්ගඵලානං උපනිස්සයං අද්දස. බ්‍රාහ්මණොපි බහිගාමෙ නිබද්ධං අග්ගිං පරිචරති. සත්ථා පාතොව පත්තචීවරමාදාය තං ඨානං අගමාසි. බ්‍රාහ්මණො සත්ථු රූපසිරිං ඔලොකෙන්තො ‘‘ඉමස්මිං ලොකෙ ඉමිනා සදිසො පුරිසො නාම නත්ථි, අයං මය්හං ධීතු අනුච්ඡවිකො, ඉමස්ස මෙ ධීතරං දස්සාමා’’ති චින්තෙත්වා සත්ථාරං ආහ – ‘‘සමණ, මම එකා ධීතා අත්ථි, අහං තස්සා අනුච්ඡවිකං පුරිසං අපස්සන්තො තං න කස්සචි අදාසිං, ත්වං පනස්සා අනුච්ඡවිකො, අහං තෙ ධීතරං පාදපරිචාරිකං කත්වා දාතුකාමො, යාව නං ආනෙමි, තාව ඉධෙව තිට්ඨාහී’’ති. සත්ථා තස්ස කථං සුත්වා නෙව අභිනන්දි, න පටික්කොසි.

බ්‍රාහ්මණොපි ගෙහං ගන්ත්වා බ්‍රාහ්මණිං ආහ – ‘‘භොති, අජ්ජ මෙ ධීතු අනුච්ඡවිකො පුරිසො දිට්ඨො, තස්ස නං දස්සාමා’’ති ධීතරං අලඞ්කාරාපෙත්වා ආදාය බ්‍රාහ්මණියා සද්ධිං තං ඨානං අගමාසි. මහාජනොපි කුතූහලජාතො නික්ඛමි. සත්ථා බ්‍රාහ්මණෙන වුත්තට්ඨානෙ අට්ඨත්වා තත්ථ පදචෙතියං දස්සෙත්වා අඤ්ඤස්මිං ඨානෙ අට්ඨාසි. බුද්ධානං කිර පදචෙතියං ‘‘ඉදං අසුකො නාම පස්සතූ’’ති අධිට්ඨහිත්වා අක්කන්තට්ඨානෙයෙව පඤ්ඤායති, සෙසට්ඨානෙ තං පස්සන්තො නාම නත්ථි. බ්‍රාහ්මණො අත්තනා සද්ධිං ගච්ඡමානාය බ්‍රාහ්මණියා ‘‘කහං සො’’ති පුට්ඨො ‘‘ඉමස්මිං ඨානෙ තිට්ඨාහීති තං අවචා’’න්ති ඔලොකෙන්තො පදවලඤ්ජං දිස්වා ‘‘ඉදමස්ස පද’’න්ති දස්සෙසි. සා ලක්ඛණමන්තකුසලතාය ‘‘න ඉදං, බ්‍රාහ්මණ, කාමභොගිනො පද’’න්ති වත්වා බ්‍රාහ්මණෙන, ‘‘භොති, ත්වං උදකපාතිම්හි සුසුමාරං පස්සසි, මයා සො සමණො දිට්ඨො ‘ධීතරං තෙ දස්සාමී’ති වුත්තො, තෙනාපි අධිවාසිත’’න්ති වුත්තෙ, ‘‘බ්‍රාහ්මණ, කිඤ්චාපි ත්වං එවං වදෙසි, ඉදං පන නික්කිලෙසස්සෙව පද’’න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘රත්තස්ස හි උක්කුටිකං පදං භවෙ,
දුට්ඨස්ස හොති සහසානුපීළිතං;
මූළ්හස්ස හොති අවකඩ්ඪිතං පදං,
විවට්ටච්ඡදස්ස ඉදමීදිසං පද’’න්ති. (විසුද්ධි. 1.45; අ. නි. අට්ඨ. 1.1.260-261; ධ. ප. අට්ඨ. 1.සාමාවතීවත්ථු);

අථ නං බ්‍රාහ්මණො, ‘‘භොති, මා විරවි, තුණ්හීභූතාව එහී’’ති ගච්ඡන්තො සත්ථාරං දිස්වා ‘‘අයං සො පුරිසො’’ති තස්සා දස්සෙත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘සමණ, ධීතරං තෙ දස්සාමී’’ති ආහ. සත්ථා ‘‘න මෙ තව ධීතාය අත්ථො’’ති අවත්වා, ‘‘බ්‍රාහ්මණ, එකං තෙ කාරණං කථෙස්සාමි, සුණිස්සසී’’ති වත්වා ‘‘කථෙහි, භො සමණ, සුණිස්සාමී’’ති වුත්තෙ අභිනික්ඛමනතො පට්ඨාය අතීතං ආහරිත්වා දස්සෙසි.

තත්‍රායං සඞ්ඛෙපකථා – මහාසත්තො රජ්ජසිරිං පහාය කණ්ඨකං ආරුය්හ ඡන්නසහායො අභිනික්ඛමන්තො නගරද්වාරෙ ඨිතෙන මාරෙන ‘‘සිද්ධත්ථ, නිවත්ත, ඉතො තෙ සත්තමෙ දිවසෙ චක්කරතනං පාතුභවිස්සතී’’ති වුත්තෙ, ‘‘අහමෙතං, මාර, ජානාමි, න මෙ තෙනත්ථො’’ති ආහ. අථ කිමත්ථාය නික්ඛමසීති? සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණත්ථායාති. ‘‘තෙන හි සචෙ අජ්ජතො පට්ඨාය කාමවිතක්කාදීනං එකම්පි විතක්කං විතක්කෙස්සසි, ජානිස්සාමි තෙ කත්තබ්බ’’න්ති ආහ. සො තතො පට්ඨාය ඔතාරාපෙක්ඛො සත්ත වස්සානි මහාසත්තං අනුබන්ධි.

සත්ථාපි ඡබ්බස්සානි දුක්කරකාරිකං චරිත්වා පච්චත්තපුරිසකාරං නිස්සාය බොධිමූලෙ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣිත්වා විමුත්තිසුඛං පටිසංවෙදයමානො පඤ්චමසත්තාහෙ අජපාලනිග්‍රොධමූලෙ නිසීදි. තස්මිං සමයෙ මාරො ‘‘අහං එත්තකං කාලං අනුබන්ධිත්වා ඔතාරාපෙක්ඛොපි ඉමස්ස කිඤ්චි ඛලිතං නාද්දසං, අතික්කන්තො ඉදානි එස මම විසය’’න්ති දොමනස්සප්පත්තො මහාමග්ගෙ නිසීදි. අථස්ස තණ්හා අරතී රගාති ඉමා තිස්සො ධීතරො ‘‘පිතා නො න පඤ්ඤායති, කහං නු ඛො එතරහී’’ති ඔලොකයමානා තං තථා නිසින්නං දිස්වා උපසඞ්කමිත්වා ‘‘කස්මා , තාත, දුක්ඛී දුම්මනොසී’’ති පුච්ඡිංසු. සො තාසං තමත්ථං ආරොචෙසි. අථ නං තා ආහංසු – ‘‘තාත, මා චින්තයි, මයං තං අත්තනො වසෙ කත්වා ආනෙස්සාමා’’ති. ‘‘න සක්කා අම්මා, එස කෙනචි වසෙ කාතුන්ති. ‘‘තාත, මයං ඉත්ථියො නාම ඉදානෙව නං රාගපාසාදීහි බන්ධිත්වා ආනෙස්සාම, තුම්හෙ මා චින්තයිත්ථා’’ති සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ‘‘පාදෙ තෙ, සමණ, පරිචාරෙමා’’ති ආහංසු. සත්ථා නෙව තාසං වචනං මනසාකාසි, න අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා ඔලොකෙසි.

පුන මාරධීතරො ‘‘උච්චාවචා ඛො පුරිසානං අධිප්පායා, කෙසඤ්චි කුමාරිකාසු පෙමං හොති, කෙසඤ්චි පඨමවයෙ ඨිතාසු, කෙසඤ්චි මජ්ඣිමවයෙ ඨිතාසු, කෙසඤ්චි පච්ඡිමවයෙ ඨිතාසු, නානප්පකාරෙහි තං පලොභෙස්සාමා’’ති

එකෙකා කුමාරිකවණ්ණාදිවසෙන සතං සතං අත්තභාවෙ අභිනිම්මිනිත්වා කුමාරියො, අවිජාතා, සකිං විජාතා, දුවිජාතා, මජ්ඣිමිත්ථියො, මහල්ලකිත්ථියො ච හුත්වා ඡක්ඛත්තුං භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා ''පාදෙ තෙ, සමණ, පරිචාරෙමා''ති ආහංසු. තම්පි භගවා න මනසාකාසි යථා තං අනුත්තරෙ උපධිසඞ්ඛයෙ විමුත්තොති. අථ සත්ථා එත්තකෙනපි තා අනුගච්ඡන්තියො ''අපෙථ, කිං දිස්වා එවං වායමථ, එවරූපං නාම වීතරාගානං පුරතො කාතුං න වට්ටති. තථාගතස්ස පන රාගාදයො පහීනා. කෙන තං කාරණෙන අත්තනො වසං නෙස්සථා''ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

179. ''යස්ස ජිතං නාවජීයති,
ජිතං යස්ස නොයාති කොචි ලොකෙ;
තං බුද්ධමනන්තගොචරං,
අපදං කෙන පදෙන නෙස්සථ.

180. ''යස්ස ජාලිනී විසත්තිකා,
තණ්හා නත්ථි කුහිඤ්චි නෙතවෙ;
තං බුද්ධමනන්තගොචරං,
අපදං කෙන පදෙන නෙස්සථා''ති.

තත්ථ **යස්ස ජිතං නාවජීයතී**ති යස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස තෙන තෙන මග්ගෙන ජිතං රාගාදිකිලෙසජාතං පුන අසමුදාචරණතො නාවජීයති, දුජ්ජිතං නාම න හොති. **නොයාතී**ති න උයයාති, යස්ස ජිතං කිලෙසජාතං රාගාදීසු කොචි එකො කිලෙසොපි ලොකෙ පච්ඡතො වත්තී නාම න හොති, නානුබන්ධතීති අත්ථො. **අනන්තගොචරන්**ති අනන්තාරම්මණස්ස සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස වසෙන අපරියන්ත ගොචරං. **කෙන පදෙනා**ති යස්ස හි රාගපදාදීසු එකපදම්පි අත්ථි, තං තුම්හෙ තෙන පදෙන නෙස්සථ. බුද්ධස්ස පන එකපදම්පි නත්ථි, තං අපදං බුද්ධං තුම්හෙ කෙන පදෙන නෙස්සථ.

දුතියගාථාය තණ්හා නාමෙසා සංසිබ්බිතපරියොනන්ධනට්ඨෙන ජාලමස්සා අත්ථීතිපි ජාලකාරිකාතිපි ජාලූපමාතිපි **ජාලිනී**. රූපාදීසු ආරම්මණෙසු විසත්තතාය විසත්තමනතාය විසාහරතාය විසපුප්ඵතාය විසඵලතාය විසපරිභොගතාය **විසත්තිකා**. සා එවරූපා තණ්හා **යස්ස කුහිඤ්චි** භවෙ **නෙතුං** නත්ථි, තං තුම්හෙ අපදං බුද්ධං කෙන පදෙන නෙස්සථාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූනං දෙවතානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. මාරධීතරොපි තත්ථෙව අන්තරධායිංසු.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා, ''මාගණ්ඩිය, අහං පුබ්බෙ ඉමා තිස්සො මාරධීතරො අද්දසං සෙම්හාදීහි අපලිබුද්ධෙන සුවණ්ණක්ඛන්ධසදිසෙන අත්තභාවෙන සමන්නාගතා, තදාපි මෙථුනස්මිං ඡන්දො නාහොසියෙව. තව ධීතු සරීරං ද්වත්තිංසාකාරකුණපපරිපූරං බහිවිචිත්තො විය අසුචිඝටො. සචෙ හි මම පාදො අසුචිමක්ඛිතො භවෙය්‍ය, අයඤ්ච උම්මාරට්ඨානෙ තිට්ඨෙය්‍ය, තථාපිස්සා සරීරෙ අහං පාදෙ න ඵුසෙය්‍ය''න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

''දිස්වාන තණ්හං අරතිං රගඤ්ච,
නාහොසි ඡන්දො අපි මෙථුනස්මිං;
කිමෙවිදං මුත්තකරීසපුණ්ණං,
පාදාපි නං සම්ඵුසිතුං න ඉච්ඡෙ''ති. (සු. නි. 841; මහානි. 70);

දෙසනාවසානෙ උභොපි ජයම්පතිකා අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨහිංසූති.

මාරධීතරවත්ථු පඨමං.

2. දෙවොරොහණවත්ථු

යෙ ඣානපසුතා ධීරාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සඞ්කස්සනගරද්වාරෙ බහූ දෙවමනුස්සෙ ආරබ්භ කථෙසි. දෙසනා පන රාජගහෙ සමුට්ඨිතා.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ රාජගහසෙට්ඨි පරිස්සයමොචනත්ථඤ්චෙව පමාදෙන ගලිතානං ආභරණාදීනං රක්ඛණත්ථඤ්ච ජාලකරණ්ඩකං පරික්ඛිපාපෙත්වා ගඞ්ගාය උදකකීළං කීළි. අථෙකො රත්තචන්දනරුක්ඛො ගඞ්ගාය උපරිතීරෙ ජාතො ගඞ්ගොදකෙන ධොතමූලො පතිත්වා තත්ථ තත්ථ පාසාණෙසු සංභජ්ජමානො විප්පකිරි. තතො එකා ඝටප්පමාණා ඝටිකා පාසාණෙහි සංඝංසියමානා උදකඌමීහි පොථියමානා මට්ඨා හුත්වා අනුපුබ්බෙන වුය්හමානා සෙවාලපරියොනද්ධා ආගන්ත්වා තස්ස ජාලෙ ලග්ගි. සෙට්ඨි ''කිමෙත''න්ති වත්වා ''රුක්ඛඝටිකා''ති සුත්වා තං ආහරාපෙත්වා ''කිං නාමෙත''න්ති උපධාරණත්ථං වාසිකණ්ණෙන තච්ඡාපෙසි. තාවදෙව අලත්තකවණ්ණං රත්තචන්දනං පඤ්ඤායි. සෙට්ඨි පන නෙව සම්මාදිට්ඨි න මිච්ඡාදිට්ඨි, මජ්ඣත්තධාතුකො. සො චින්තෙසි – ''මය්හං ගෙහෙ රත්තචන්දනං බහු, කිං නු ඛො ඉමිනා කරිස්සාමී''ති. අථස්ස එතදහොසි – ''ඉමස්මිං ලොකෙ 'මයං අරහන්තො

මයං අරහන්තො’ති වත්තාරො බහූ, අහං එකං අරහන්තම්පි න පස්සාමි. ගෙහෙ හමං යොජෙත්වා පත්තං ලිඛාපෙත්වා සික්කාය ඨපෙත්වා වෙළුපරම්පරාය සට්ඨිහත්ථමත්තෙ ආකාසෙ ඔලම්බාපෙත්වා ‘සචෙ අරහා අත්ථි, ඉමං ආකාසෙනාගන්ත්වා ගණ්හාතූ’ති වක්ඛාමි. යො තං ගහෙස්සති, තං සපුත්තදාරො සරණං ගමිස්සාමී’’ති. සො චින්තිතනියාමෙනෙව පත්තං ලිඛාපෙත්වා වෙළුපරම්පරාය උස්සාපෙත්වා ‘‘යො ඉමස්මිං ලොකෙ අරහා, සො ආකාසෙනාගන්ත්වා ඉමං පත්තං ගණ්හාතූ’’ති ආහ.

ඡ සත්ථාරො ‘‘අම්හාකං එස අනුච්ඡවිකො, අම්හාකමෙව නං දෙහී’’ති වදිංසු. සො ‘‘ආකාසෙනාගන්ත්වා ගණ්හථා’’ති ආහ. අථ ඡට්ඨෙ දිවසෙ නිගණ්ඨො නාටපුත්තො අන්තෙවාසිකෙ පෙසෙසි – ‘‘ගච්ඡථ, සෙට්ඨිං එවං වදෙථ – ‘අම්හාකං ආචරියස්සෙව අනුච්ඡවිකොයං, මා අප්පමත්තකස්ස කාරණා ආකාසෙනාගමනං කරි, දෙහි කිර මෙ තං පත්ත’’’න්ති . තෙ ගන්ත්වා සෙට්ඨිං තථා වදිංසු. සෙට්ඨි ‘‘ආකාසෙනාගන්ත්වා ගණ්හිතුං සමත්ථොව ගණ්හාතූ’’ති ආහ. නාටපුත්තො සයං ගන්තුකාමො අන්තෙවාසිකානං සඤ්ඤං අදාසි – ‘‘අහං එකං හත්ථඤ්ච පාදඤ්ච උක්ඛිපිත්වා උප්පතිතුකාමො විය භවිස්සාමි, තුම්හෙ මං, ‘ආචරිය, කිං කරොථ, දාරුමයපත්තස්ස කාරණා පටිච්ඡන්නං අරහත්තගුණං මහාජනස්ස මා දස්සයිත්ථා’ති වත්වා මං හත්ථෙසු ච පාදෙසු ච ගහෙත්වා ආකඩ්ඪන්තා භූමියං පාතෙය්‍යාථා’’ති. සො තත්ථ ගන්ත්වා සෙට්ඨිං ආහ, ‘‘මහාසෙට්ඨි, මය්හං අයං පත්තො අනුච්ඡවිකො, අඤ්ඤෙසං නානුච්ඡවිකො, මා තෙ අප්පමත්තකස්ස කාරණා මම ආකාසෙ උප්පතනං රුච්චි, දෙහි මෙ පත්ත’’න්ති. භන්තෙ, ආකාසෙ උප්පතිත්වාව ගණ්හථාති. තතො නාටපුත්තො ‘‘තෙන හි අපෙථ අපෙථා’’ති අන්තෙවාසිකෙ අපනෙත්වා ‘‘ආකාසෙ උප්පතිස්සාමී’’ති එකං හත්ථඤ්ච පාදඤ්ච උක්ඛිපි. අථ නං අන්තෙවාසිකා, ‘‘ආචරිය, කිං නාමෙතං කරොථ, ඡවස්ස ලාමකස්ස දාරුමයපත්තස්ස කාරණා පටිච්ඡන්නගුණෙන මහාජනස්ස දස්සිතෙන කො අත්ථො’’ති තං හත්ථපාදෙසු ගහෙත්වා ආකඩ්ඪිත්වා භූමියං පාතෙසුං. සො සෙට්ඨිං ආහ – ‘‘ඉමෙ, මහාසෙට්ඨි, උප්පතිතුං න දෙන්ති, දෙහි මෙ පත්ත’’න්ති. උප්පතිත්වා ගණ්හථ, භන්තෙති. එවං තිත්ථියා ඡ දිවසානි වායමිත්වාපි තං පත්තං න ලභිංසුයෙව.

සත්තමෙ දිවසෙ ආයස්මතො මහාමොග්ගල්ලානස්ස ච ආයස්මතො පිණ්ඩොලභාරද්වාජස්ස ච ‘‘රාජගහෙ පිණ්ඩාය චරිස්සාමා’’ති ගන්ත්වා එකස්මිං පිට්ඨිපාසාණෙ ඨත්වා චීවරං පාරුපනකාලෙ ධුත්තකා කථං සමුට්ඨාපෙසුං ‘‘අම්භො පුබ්බෙ ඡ සත්ථාරො ලොකෙ ‘මයං අරහන්තම්හා’ති විචරිංසු., රාජගහසෙට්ඨිනො පන අජ්ජ සත්තමො දිවසො පත්තං උස්සාපෙත්වා ‘සචෙ අරහා අත්ථි, ආකාසෙනාගන්ත්වා ගණ්හාතූ’ති වදන්තස්ස, එකොපි ‘අහං අරහා’ති ආකාසෙ උප්පතන්තො නත්ථි. අජ්ජ නො ලොකෙ අරහන්තානං නත්ථිභාවො ඤාතො’’ති. තං කථං සුත්වා ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො ආයස්මන්තං පිණ්ඩොලභාරද්වාජං ආහ – ‘‘සුතං තෙ, ආවුසො භාරද්වාජ, ඉමෙසං වචනං, ඉමෙ බුද්ධස්ස සාසනං පරිග්ගණ්හන්තා විය වදන්ති. ත්වඤ්ච මහිද්ධිකො මහානුභාවො, ගච්ඡ තං පත්තං ආකාසෙන ගන්ත්වා ගණ්හාහී’’ති. ආවුසො මහාමොග්ගල්ලාන, ත්වං ඉද්ධිමන්තානං අග්ගො, ත්වං එතං ගණ්හාහි, තයි පන අග්ගණ්හන්තෙ අහං ගණ්හිස්සාමීති. ‘‘ගණ්හාවුසො’’ති වුත්තෙ ආයස්මා පිණ්ඩොලභාරද්වාජො අභිඤ්ඤාපාදකං චතුත්ථජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා උට්ඨාය තිගාවුතං පිට්ඨිපාසාණං පාදන්තෙන පටිච්ඡාදෙන්තො තූලපිචු විය ආකාසෙ උට්ඨාපෙත්වා රාජගහනගරස්ස උපරි සත්තක්ඛත්තුං අනුපරියායි. සො තිගාවුතපමාණස්ස නගරස්ස පිධානං විය පඤ්ඤායි. නගරවාසිනො ‘‘පාසාණො නො අවත්ථරිත්වා ගණ්හාතී’’ති භීතා සුප්පාදීනි මත්ථකෙ කත්වා තත්ථ තත්ථ නිලීයිංසු . සත්තමෙ වාරෙ ථෙරො පිට්ඨිපාසාණං භින්දිත්වා අත්තානං දස්සෙසි. මහාජනො ථෙරං දිස්වා, ‘‘භන්තෙ පිණ්ඩොලභාරද්වාජ, තව පාසාණං දළ්හං කත්වා ගණ්හ, මා නො සබ්බෙ නාසයී’’ති. ථෙරො පාසාණං පාදන්තෙන ඛිපිත්වා විස්සජ්ජෙසි. සො ගන්ත්වා යථාඨානෙයෙව පතිට්ඨාසි. ථෙරො සෙට්ඨිස්ස ගෙහමත්ථකෙ අට්ඨාසි. තං දිස්වා සෙට්ඨි උරෙන නිපජ්ජිත්වා ‘‘ඔතරථ සාමී’’ති වත්වා ආකාසතො ඔතිණ්ණං ථෙරං නිසීදාපෙත්වා පත්තං ඔතාරාපෙත්වා චතුමධුරපුණ්ණං කත්වා ථෙරස්ස අදාසි. ථෙරො පත්තං ගහෙත්වා විහාරාභිමුඛො පායාසි. අථස්ස යෙ අරඤ්ඤගතා වා සුඤ්ඤාගාරගතා වා තං පාටිහාරියං නාද්දසංසු. තෙ සන්නිපතිත්වා, ‘‘භන්තෙ, අම්හාකම්පි පාටිහාරියං දස්සෙහී’’ති ථෙරං අනුබන්ධිංසු. සො තෙසං තෙසං පාටිහාරියං දස්සෙත්වා විහාරං අගමාසි.

සත්ථා තං අනුබන්ධිත්වා උන්නාදෙන්තස්ස මහාජනස්ස සද්දං සුත්වා, ‘‘ආනන්ද, කස්සෙසො සද්දො’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘භන්තෙ, පිණ්ඩොලභාරද්වාජෙන ආකාසෙ උප්පතිත්වා චන්දනපත්තො ගහිතො, තස්ස සන්තිකෙ එසො සද්දො’’ති සුත්වා භාරද්වාජං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘සච්චං කිර තයා එවං කත’’න්ති පුච්ඡිත්වා ‘‘සච්චං, භන්තෙ’’ති වුත්තෙ, ‘‘කස්මා තෙ, භාරද්වාජ, එවං කත’’න්ති ථෙරං ගරහිත්වා තං පත්තං ඛණ්ඩාඛණ්ඩං භෙදාපෙත්වා භික්ඛූනං අඤ්ජනපිසනත්ථාය දාපෙත්වා පාටිහාරියස්ස අකරණත්ථාය සාවකානං සික්ඛාපදං (චූළව. 252) පඤ්ඤාපෙසි.

තිත්ථියා ‘‘සමණො කිර ගොතමො තං පත්තං භෙදාපෙත්වා පාටිහාරියස්ස අකරණත්ථාය සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙසී’’ති සුත්වා ‘‘සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකා පඤ්ඤත්තං සික්ඛාපදං ජීවිතහෙතුපි නාතික්කමන්ති, සමණොපි ගොතමො තං රක්ඛිස්සතෙව. ඉදානි අම්හෙහි ඔකාසො ලද්ධො’’ති නගරවීථීසු ආරොචෙන්තා විචරිංසු ‘‘මයං අත්තනො ගුණං රක්ඛන්තා පුබ්බෙ දාරුමයපත්තස්ස කාරණා අත්තනො ගුණං මහාජනස්ස න දස්සයිම්හා, සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකා පත්තකමත්තස්ස කාරණා අත්තනො ගුණං මහාජනස්ස දස්සෙසුං. සමණො ගොතමො අත්තනො පණ්ඩිතතාය පත්තං භෙදාපෙත්වා සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙසි, ඉදානි මයං තෙනෙව සද්ධිං පාටිහාරියං කරිස්සාමා’’ති.

රාජා බිම්බිසාරො තං කථං සුත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘තුම්හෙහි කිර, භන්තෙ, පාටිහාරියස්ස අකරණත්ථාය සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්ත’’න්ති? ‘‘ආම, මහාරාජා’’ති. ඉදානි තිත්ථියා ‘‘තුම්හෙහි සද්ධිං

පාටිහාරියං කරිස්සාමා''ති වදන්ති, කිං ඉදානි කරිස්සථාති? ''තෙසු කරොන්තෙසු කරිස්සාමි, මහාරාජා''ති. නනු තුම්හෙහි සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තන්ති. නාහං, මහාරාජ, අත්තනො සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙසිං, තං මමෙව සාවකානං පඤ්ඤත්තන්ති. තුම්හෙ ඨපෙත්වා අඤ්ඤෙසං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං නාම හොති, භන්තෙති. තෙන හි, මහාරාජ, තමෙවෙත්ථ පටිපුච්ඡාමි, ''අත්ථි පන තෙ, මහාරාජ, විජිතෙ උය්‍යාන''න්ති. ''අත්ථි, භන්තෙ''ති. ''සචෙ තෙ, මහාරාජ, උය්‍යානෙ මහාජනො අම්බාදීනි ඛාදෙය්‍ය, කිමස්ස කත්තබ්බ''න්ති? ''දණ්ඩො, භන්තෙ''ති. ''ත්වං පන ඛාදිතුං ලභසී''ති? ''ආම, භන්තෙ, මය්හං දණ්ඩො නත්ථි, අහං අත්තනො සන්තකං ඛාදිතුං ලභාමී''ති. ''මහාරාජ, යථා තව තියොජනසතිකෙ රජ්ජෙ ආණා පවත්තති, අත්තනො උය්‍යානෙ අම්බාදීනි ඛාදන්තස්ස දණ්ඩො නත්ථි, අඤ්ඤෙසං අත්ථි, එවං මමපි චක්කවාළකොටිසතසහස්සෙ ආණා පවත්තති, අත්තනො සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා අතික්කමො නාම නත්ථි, අඤ්ඤෙසං පන අත්ථි, කරිස්සාමහං පාටිහාරිය''න්ති. තිත්ථියා තං කථං සුත්වා ''ඉදානම්හා නට්ඨා, සමණෙන කිර ගොතමෙන සාවකානංයෙව සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං, න අත්තනො. සයමෙව කිර පාටිහාරියං කත්තුකාමො, කිං නු ඛො කරොමා''ති මන්තයිංසු.

රාජා සත්ථාරං පුච්ඡි – ''භන්තෙ, කදා පාටිහාරියං කරිස්සථා''ති. ''ඉතො චතුමාසච්චයෙන ආසාළ්හිපුණ්ණමායං, මහාරාජා''ති. ''කත්ථ කරිස්සථ, භන්තෙ''ති ? ''සාවත්ථිං නිස්සාය, මහාරාජා''ති. ''කස්මා පන සත්ථා එවං දූරට්ඨානං අපදිසී''ති? ''යස්මා තං සබ්බබුද්ධානං මහාපාටිහාරියකරණට්ඨානං, අපිච මහාජනස්ස සන්නිපාතනත්ථායපි දූරට්ඨානමෙව අපදිසී''ති. තිත්ථියා තං කථං සුත්වා ''ඉතො කිර චතුන්නං මාසානං අච්චයෙන සමණො ගොතමො සාවත්ථියං පාටිහාරියං කරිස්සති, ඉදානි තං අමුඤ්චිත්වාව අනුබන්ධිස්සාම, මහාජනො අම්හෙ දිස්වා 'කිං ඉද'න්ති පුච්ඡිස්සති. අථස්ස වක්ඛාම 'මයං සමණෙන ගොතමෙන සද්ධිං පාටිහාරියං කරිස්සාමා'ති වදිම්හා. සො පලායති, මයමස්ස පලායිතුං අදත්වා අනුබන්ධාමා''ති. සත්ථා රාජගහෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා නික්ඛමි. තිත්ථියාපිස්ස පච්ඡතොව නික්ඛමිත්වා භත්තකිච්චට්ඨානෙ වසන්ති. වසිතට්ඨානෙ පුනදිවසෙ පාතරාසං කරොන්ති. තෙ මනුස්සෙහි ''කිමිද''න්ති පුච්ඡිතා හෙට්ඨා චින්තිතනියාමෙනෙව ආරොචෙසුං . මහාජනොපි ''පාටිහාරියං පස්සිස්සාමා''ති අනුබන්ධි.

සත්ථා අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං පාපුණි. තිත්ථියාපි තෙන සද්ධිංයෙව ගන්ත්වා උපට්ඨාකෙ සමාදපෙත්වා සතසහස්සං ලභිත්වා ඛදිරථම්භෙහි මණ්ඩපං කාරෙත්වා නීලුප්පලෙහි ඡාදාපෙත්වා ''ඉධ පාටිහාරියං කරිස්සාමා''ති නිසීදිංසු. රාජා පසෙනදි කොසලො සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා, ''භන්තෙ, තිත්ථියෙහි මණ්ඩපො කාරිතො, අහම්පි තුම්හාකං මණ්ඩපං කරිස්සාමී''ති. ''අලං, මහාරාජ, අත්ථි මය්හං මණ්ඩපකාරකො''ති. ''භන්තෙ, මං ඨපෙත්වා කො අඤ්ඤො කාතුං සක්ඛිස්සතී''ති? ''සක්කො, දෙවරාජා''ති. ''කහං පන, භන්තෙ, පාටිහාරියං කරිස්සථා''ති? ''කණ්ඩම්බරුක්ඛමූලෙ, මහාරාජා''ති. තිත්ථියා ''අම්බරුක්ඛමූලෙ කිර පාටිහාරියං කරිස්සතී''ති සුත්වා අත්තනො උපට්ඨාකානං ආරොචෙත්වා යොජනබ්භන්තරෙ ඨානෙ අන්තමසො තදහුජාතම්පි අම්බපොතකං උප්පාටෙත්වා අරඤ්ඤෙ ඛිපාපෙසුං.

සත්ථා ආසාළ්හිපුණ්ණමදිවසෙ අන්තොනගරං පාවිසි. රඤ්ඤොපි උය්‍යානපාලො කණ්ඩො නාම එකං පිඩිගලකිපිල්ලිකෙහි කතපත්තපුටස්ස අන්තරෙ මහන්තං අම්බපක්කං දිස්වා තස්ස ගන්ධරසලොභෙන සම්පතන්තෙ වායසෙ පලාපෙත්වා රඤ්ඤො ඛාදනත්ථාය ආදාය ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ සත්ථාරං දිස්වා චින්තෙසි – ''රාජා ඉමං අම්බං ඛාදිත්වා මය්හං අට්ඨ වා සොළස වා කහාපණෙ දදෙය්‍ය, තං මෙ එකත්තභාවෙපි ජීවිතවුත්තියා නාලං. සචෙ පනාහං සත්ථු ඉමං දස්සාමි, අවස්සං තං මෙ දීඝකාලං හිතාවහං භවිස්සතී''ති. සො තං අම්බපක්කං සත්ථු උපනාමෙසි. සත්ථා ආනන්දත්ථෙරං ඔලොකෙසි . අථස්ස ථෙරො චතුමහාරාජදත්තියං පත්තං නීහරිත්වා හත්ථෙ ඨපෙසි. සත්ථා පත්තං උපනාමෙත්වා අම්බපක්කං පටිග්ගහෙත්වා තත්ථෙව නිසීදනාකාරං දස්සෙසි. ථෙරො චීවරං පඤ්ඤාපෙත්වා අදාසි. අථස්ස තස්මිං නිසින්නෙ ථෙරො පානීයං පරිස්සාවෙත්වා අම්බපක්කං මද්දිත්වා පානකං කත්වා අදාසි. සත්ථා අම්බපානකං පිවිත්වා කණ්ඩං ආහ – ''ඉමං අම්බට්ඨිං ඉධෙව පංසුං වියූහිත්වා රොපෙහී''ති. සො තථා අකාසි. සත්ථා තස්ස උපරි හත්ථං ධොවි. හත්ථෙ ධොවිතමත්තෙයෙව නඞ්ගලසීසමත්තක්ඛන්ධො හුත්වා උබ්බෙධෙන පණ්ණාසහත්ථො අම්බරුක්ඛො උට්ඨහි. චතූසු දිසාසු එකෙකා, උද්ධං එකාති පඤ්ච මහාසාඛා පණ්ණාසහත්ථා අහෙසුං. සො තාවදෙව පුප්ඵඵලසඤ්ඡන්නො හුත්වා එකෙකස්මිං ඨානෙ පරිපක්කඅම්බපිණ්ඩිධරො අහොසි. පච්ඡතො ආගච්ඡන්තා භික්ඛූ අම්බපක්කානි ඛාදන්තා එව ආගමිංසු. රාජා ''එවරූපො කිර අම්බරුක්ඛො උට්ඨිතො''ති සුත්වා ''මා නං කොචි ඡින්දී''ති ආරක්ඛං ඨපෙසි. සො පන කණ්ඩෙන රොපිතත්තා **කණ්ඩම්බරුක්ඛො**ත්වෙව පඤ්ඤායි. ධුත්තකාපි අම්බපක්කානි ඛාදිත්වා ''හරෙ දුට්ඨතිත්ථියා 'සමණො කිර ගොතමො කණ්ඩම්බරුක්ඛමූලෙ පාටිහාරියං කරිස්සතී'ති තුම්හෙහි යොජනබ්භන්තරෙ තදහුජාතාපි අම්බපොතකා උප්පාටාපිතා, කණ්ඩම්බො නාම අය''න්ති වත්වා තෙ උච්ඡිට්ඨඅම්බට්ඨීහි පහරිංසු.

සක්කො වාතවලාහකං දෙවපුත්තං ආණාපෙසි ''තිත්ථියානං මණ්ඩපං වාතෙහි උප්පාටෙත්වා උක්කාරභූමියං ඛිපාපෙහී''ති. සො තථා අකාසි. සූරියම්පි දෙවපුත්තං ආණාපෙසි ''සූරියමණ්ඩලං නිකඩ්ඪන්තො තාපෙහී''ති. සො තථා අකාසි. පුන වාතවලාහකං ආණාපෙසි ''වාතමණ්ඩලං උට්ඨාපෙන්තො යාහී''ති. සො තථා කරොන්තො තිත්ථියානං පග්ඝරිතසෙදසරීරෙ රජොවට්ටියා ඔකිරි. තෙ තම්බමත්තිකසදිසා අහෙසුං. වස්සවලාහකම්පි ආණාපෙසි ''මහන්තානි බින්දූනි පාතෙහී''ති. සො තථා අකාසි. අථ නෙසං කායො කබරගාවිසදිසො අහොසි. තෙ නිගණ්ඨා ලජ්ජමානා හුත්වා සම්මුඛසම්මුඛට්ඨානෙනෙව පලායිංසු. එවං පලායන්තෙසු පූරණකස්සපස්ස උපට්ඨාකො එකො කස්සකො ''ඉදානි මෙ අය්‍යානං පාටිහාරියකරණවෙලා, ගන්ත්වා පාටිහාරියං පස්සිස්සාමී''ති ගොණෙ විස්සජ්ජෙත්වා පාතොව ආභතං යාගුකුටඤ්චෙව යොත්තකඤ්ච ගහෙත්වා ආගච්ඡන්තො පූරණං තථා පලායන්තං දිස්වා, භන්තෙ , අජ්ජ 'අය්‍යානං

පාටිහාරියං පස්සිස්සාමී’ති ආගච්ඡාමි, තුම්හෙ කහං ගච්ඡථා’’ති. කිං තෙ පාටිහාරියෙන, ඉමං කුටඤ්ච යොත්තඤ්ච දෙහීති. සො තෙන දින්නං කුටඤ්ච යොත්තඤ්ච ආදාය නදීතීරං ගන්ත්වා කුටං යොත්තෙන අත්තනො ගීවාය බන්ධිත්වා ලජ්ජන්තො කිඤ්චි අකථෙත්වා රහදෙ පතිත්වා උදකපුබ්බුළෙ උට්ඨාපෙන්තො කාලං කත්වා අවීචිම්හි නිබ්බත්ති.

සක්කො ආකාසෙ රතනචඞ්කමං මාපෙසි. තස්ස එකා කොටි පාචීනචක්කවාළමුඛවට්ටියං අහොසි, එකා පච්ඡිමචක්කවාළමුඛවට්ටියං. සත්ථා සන්නිපතිතාය ඡත්තිංසයොජනිකාය පරිසාය වඩ්ඪමානකච්ඡායාය ‘‘ඉදානි පාටිහාරියකරණවෙලා’’ති ගන්ධකුටිතො නික්ඛමිත්වා පමුඛෙ අට්ඨාසි. අථ නං **සරණී** නාම ඉද්ධිමන්තී එකා අනාගාමිඋපාසිකා උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘භන්තෙ, මාදිසාය ධීතරි විජ්ජමානාය තුම්හාකං කිලමනකිච්චං නත්ථි, අහං පාටිහාරියං කරිස්සාමී’’ති ආහ. ‘‘කථං ත්වං කරිස්සසි, සරණී’’ති? ‘‘භන්තෙ, එකස්මිං චක්කවාළගබ්භෙ මහාපථවිං උදකං කත්වා උදකසකුණිකා විය නිමුජ්ජිත්වා පාචීනචක්කවාළමුඛවට්ටියං අත්තානං දස්සෙස්සාමි, තථා පච්ඡිමඋත්තරදක්ඛිණචක්කවාළමුඛවට්ටියං, තථා මජ්ඣෙ’’. මහාජනො මං දිස්වා ‘‘කා එසා’’ති වුත්තෙ වක්ඛති ‘‘සරණී නාමෙසා, අයං තාව එකිස්සා ඉත්ථියා ආනුභාවො, බුද්ධානුභාවො පන කීදිසො භවිස්සතී’’ති . එවං තිත්ථියා තුම්හෙ අදිස්වාව පලායිස්සන්තීති. අථ නං සත්ථා ‘‘ජානාමි තෙ සරණී එවරූපං පාටිහාරියං කාතුං සමත්ථභාවං, න පනායං තවත්ථාය බද්ධො මාලාපුටො’’ති වත්වා පටික්ඛිපි. සා ‘‘න මෙ සත්ථා අනුජානාති, අද්ධා මයා උත්තරිතරං පාටිහාරියං කාතුං සමත්ථො අඤ්ඤො අත්ථී’’ති එකමන්තං අට්ඨාසි. සත්ථාපි ‘‘එවමෙව තෙසං ගුණො පාකටො භවිස්සතීති එවං ඡත්තිංසයොජනිකාය පරිසාය මජ්ඣෙ සීහනාදං නදිස්සතී’’ති මඤ්ඤමානො අපරෙපි පුච්ඡි – ‘‘තුම්හෙ කථං පාටිහාරියං කරිස්සථා’’ති. තෙ ‘‘එවඤ්ච එවඤ්ච කරිස්සාම, භන්තෙ’’ති සත්ථු පුරතො ඨිතාව සීහනාදං නදිංසු. තෙසු කිර **චූළඅනාථපිණ්ඩිකො** ‘‘මාදිසෙ අනාගාමිඋපාසකෙ පුත්තෙ විජ්ජමානෙ සත්ථු කිලමනකිච්චං නත්ථී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘අහං, භන්තෙ, පාටිහාරියං කරිස්සාමී’’ති වත්වා ‘‘කථං කරිස්සසී’’ති පුට්ඨො ‘‘අහං, භන්තෙ, ද්වාදසයොජනිකං බ්‍රහ්මත්තභාවං නිම්මිනිත්වා ඉමිස්සා පරිසාය මජ්ඣෙ මහාමෙඝගජ්ජිතසදිසෙන සද්දෙන බ්‍රහ්මඅප්ඵොටනං නාම අප්ඵොටෙස්සාමී’’ති. මහාජනො ‘‘කිං නාමෙසො සද්දො’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘චූළඅනාථපිණ්ඩිකස්ස කිර බ්‍රහ්මඅප්ඵොටනසද්දො නාමා’’ති වක්ඛති. තිත්ථියා ‘‘ගහපතිකස්ස කිර තාව එසො ආනුභාවො, බුද්ධානුභාවො කීදිසො භවිස්සතී’’ති තුම්හෙ අදිස්වාව පලායිස්සන්තීති. සත්ථා ‘‘ජානාමි තෙ ආනුභාව’’න්ති තස්සපි තථෙව වත්වා පාටිහාරියකරණං නානුජානි.

අථෙකා පටිසම්භිදප්පත්තා සත්තවස්සිකා චීරසාමණෙරී කිර නාම සත්ථාරං වන්දිත්වා ‘‘අහං, භන්තෙ, පාටිහාරියං කරිස්සාමී’’ති ආහ. ‘‘කථං කරිස්සසි චීරෙ’’ති? ‘‘භන්තෙ, සිනෙරුඤ්ච චක්කවාළපබ්බතඤ්ච හිමවන්තඤ්ච ආහරිත්වා ඉමස්මිං ඨානෙ පටිපාටියා ඨපෙත්වා අහං හංසසකුණී විය තතො තතො නික්ඛමිත්වා අසජ්ජමානා ගමිස්සාමි, මහාජනො මං දිස්වා ‘කා එසා’ති පුච්ඡිත්වා ‘චීරසාමණෙරී’ති වක්ඛති. තිත්ථියා ‘සත්තවස්සිකාය තාව සාමණෙරියා අයමානුභාවො, බුද්ධානුභාවො කීදිසො භවිස්සතී’ති තුම්හෙ අදිස්වාව පලායිස්සන්තී’’ති. ඉතො පරං එවරූපානි වචනානි වුත්තානුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බානි. තස්සාපි භගවා ‘‘ජානාමි තෙ ආනුභාව’’න්ති වත්වා පාටිහාරියකරණං නානුජානි. අථෙකො පටිසම්භිදප්පත්තො ඛීණාසවො **චුන්දසාමණෙරො** නාම ජාතියා සත්තවස්සිකො සත්ථාරං වන්දිත්වා ‘‘අහං භගවා පාටිහාරියං කරිස්සාමී’’ති වත්වා ‘‘කථං කරිස්සසී’’ති පුට්ඨො ආහ – ‘‘අහං, භන්තෙ, ජම්බුදීපස්ස ධජභූතං මහාජම්බුරුක්ඛං ඛන්ධෙ ගහෙත්වා චාලෙත්වා මහාජම්බුපෙසියො ආහරිත්වා ඉමං පරිසං ඛාදාපෙස්සාමි, පාරිච්ඡත්තකකුසුමානි ච ආහරිත්වා තුම්හෙ වන්දිස්සාමී’’ති. සත්ථා ‘‘ජානාමි තෙ ආනුභාව’’න්ති තස්ස පාටිහාරියකරණං පටික්ඛිපි.

අථ උප්පලවණ්ණා ථෙරී සත්ථාරං වන්දිත්වා ‘‘අහං, භන්තෙ, පාටිහාරියං කරිස්සාමී’’ති වත්වා ‘‘කථං කරිස්සසී’’ති පුට්ඨා ආහ – ‘‘අහං, භන්තෙ, සමන්තා ද්වාදසයොජනිකං පරිසං දස්සෙත්වා ආවට්ටතො ඡත්තිංසයොජනාය පරිසාය පරිවුතො චක්කවත්තිරාජා හුත්වා ආගන්ත්වා තුම්හෙ වන්දිස්සාමී’’ති . සත්ථා ‘‘ජානාමි තෙ ආනුභාව’’න්ති තස්සාපි පාටිහාරියකරණං පටික්ඛිපි. අථ මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො භගවන්තං වන්දිත්වා ‘‘අහං, භන්තෙ, පාටිහාරියං කරිස්සාමී’’ති වත්වා ‘‘කථං කරිස්සසී’’ති පුට්ඨො ආහ – ‘‘අහං, භන්තෙ, සිනෙරුපබ්බතරාජානං දන්තන්තරෙ ඨපෙත්වා මාසසාසපබීජං විය ඛාදිස්සාමී’’ති. ‘‘අඤ්ඤං කිං කරිස්සසී’’ති? ‘‘ඉමං මහාපථවිං කටසාරකං විය සංවෙල්ලිත්වා අඞ්ගුලන්තරෙ නික්ඛිපිස්සාමී’’ති. ‘‘අඤ්ඤං කිං කරිස්සසී’’ති? ‘‘මහාපථවිං කුලාලචක්කං විය පරිවත්තෙත්වා මහාජනං පථවොජං ඛාදාපෙස්සාමී’’ති. ‘‘අඤ්ඤං කිං කරිස්සසී’’ති? ‘‘වාමහත්ථෙ පථවිං කත්වා ඉමෙ සත්තෙ දක්ඛිණහත්ථෙන අඤ්ඤස්මිං දීපෙ ඨපෙස්සාමී’’ති. ‘‘අඤ්ඤං කිං කරිස්සසී’’ති? ‘‘සිනෙරුං ඡත්තදණ්ඩං විය කත්වා මහාපථවිං උක්ඛිපිත්වා තස්සුපරි ඨපෙත්වා ඡත්තහත්ථො භික්ඛු විය එකහත්ථෙනාදාය ආකාසෙ චඞ්කමිස්සාමී’’ති. සත්ථා ‘‘ජානාමි තෙ ආනුභාව’’න්ති තස්සපි පාටිහාරියකරණං නානුජානි. සො ‘‘ජානාති මඤ්ඤෙ සත්ථා මයා උත්තරිතරං පාටිහාරියං කාතුං සමත්ථ’’න්ති එකමන්තං අට්ඨාසි.

අථ නං සත්ථා ‘‘නායං මොග්ගල්ලාන තවත්ථාය බද්ධො බාලාපුටො. අහඤ්හි අසමධුරො, මම ධුරං අඤ්ඤො වහිතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. අනච්ඡරියමෙතං, යං ඉදානි මම ධුරං වහිතුං සමත්ථො නාම භවෙය්‍ය. අහෙතුකතිරච්ඡානයොනියං නිබ්බත්තකාලෙපි මම ධුරං අඤ්ඤො වහිතුං සමත්ථො නාම නාහොසියෙවා’’ති වත්වා ‘‘කදා පන, භන්තෙ’’ති ථෙරෙන පුට්ඨො අතීතං ආහරිත්වා –

‘‘යතො යතො ගරු ධුරං, යතො ගම්භීරවත්තනී;

තදාස්සු කණ්හං යුඤ්ජන්ති, ස්වාස්සු තං වහතෙ ධුර''න්ති. –

ඉදං **කණ්හඋසභජාතකං** (ජා. 1.1.29) විත්ථාරෙත්වා පුන තමෙව වත්ථුං විසෙසෙත්වා දස්සෙන්තො –

''මනුඤ්ඤමෙව භාසෙය්‍ය, නාමනුඤ්ඤං කුදාචනං;
මනුඤ්ඤං භාසමානස්ස, ගරුං භාරං උදද්ධරි;
ධනඤ්ච නං අලාභෙසි, තෙන චත්තමනො අහූ''ති. –

ඉදං **නන්දිවිසාලජාතකං** විත්ථාරෙත්වා කථෙසි. කථෙත්වා ච පන සත්ථා රතනචඞ්කමං අභිරුහි, පුරතො ද්වාදසයොජනිකා පරිසා අහොසි තථා පච්ඡතො ච උත්තරතො ච දක්ඛිණතො ච. උජුකං පන චතුවීසතියොජනිකාය පරිසාය මජ්ඣෙ භගවා යමකපාටිහාරියං අකාසි.

තං පාළිතො තාව එවං වෙදිතබ්බං (පටි. ම. 1.116) – කතමං තථාගතස්ස යමකපාටිහාරියෙ ඤාණං? ඉධ තථාගතො යමකපාටිහාරියං කරොති අසාධාරණං සාවකෙහි, උපරිමකායතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, හෙට්ඨිමකායතො උදකධාරා පවත්තති . හෙට්ඨිමකායතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, උපරිමකායතො උදකධාරා පවත්තති. පුරත්ථිමකායතො, පච්ඡිමකායතො; පච්ඡිමකායතො, පුරත්ථිමකායතො; දක්ඛිණඅක්ඛිතො, වාමඅක්ඛිතො; වාමඅක්ඛිතො, දක්ඛිණඅක්ඛිතො; දක්ඛිණකණ්ණසොතතො, වාමකණ්ණසොතතො; වාමකණ්ණසොතතො, දක්ඛිණකණ්ණසොතතො; දක්ඛිණනාසිකාසොතතො, වාමනාසිකාසොතතො; වාමනාසිකාසොතතො, දක්ඛිණනාසිකාසොතතො; දක්ඛිණඅංසකූටතො, වාමඅංසකූටතො; වාමඅංසකූටතො, දක්ඛිණඅංසකූටතො; දක්ඛිණහත්ථතො, වාමහත්ථතො; වාමහත්ථතො, දක්ඛිණහත්ථතො; දක්ඛිණපස්සතො, වාමපස්සතො; වාමපස්සතො, දක්ඛිණපස්සතො; දක්ඛිණපාදතො, වාමපාදතො; වාමපාදතො, දක්ඛිණපාදතො; අඞ්ගුලඞ්ගුලෙහි, අඞ්ගුලන්තරිකාහි; අඞ්ගුලන්තරිකාහි, අඞ්ගුලඞ්ගුලෙහි; එකෙකලොමකූපතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, එකෙකලොමතො උදකධාරා පවත්තති. එකෙකලොමතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, එකෙකලොමකූපතො උදකධාරා පවත්තති ඡන්නං වණ්ණානං නීලානං පීතකානං ලොහිතකානං ඔදාතානං මඤ්ජෙට්ඨානං පභස්සරානං. භගවා චඞ්කමති, බුද්ධනිම්මිතො තිට්ඨති වා නිසීදති වා සෙය්‍යං වා කප්පෙති…පෙ…. නිම්මිතො සෙය්‍යං කප්පෙති, භගවා චඞ්කමති වා තිට්ඨති වා නිසීදති වා. ඉදං තථාගතස්ස යමකපාටිහාරියෙ ඤාණන්ති.

ඉදං පන පාටිහාරියං භගවා තස්මිං චඞ්කමෙ චඞ්කමිත්වා අකාසි. තස්ස තෙජොකසිණසමාපත්තිවසෙන උපරිමකායතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, ආපොකසිණසමාපත්තිවසෙන හෙට්ඨිමකායතො උදකධාරා පවත්තති. න පන උදකධාරාය පවත්තනට්ඨානතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, අග්ගික්ඛන්ධස්ස පවත්තනට්ඨානතො උදකධාරා පවත්තතීති දස්සෙතුං ''හෙට්ඨිමකායතො උපරිමකායතො''ති වුත්තං. එසෙව නයො සබ්බපදෙසු. අග්ගික්ඛන්ධො පනෙත්ථ උදකධාරාය අසම්මිස්සො අහොසි, තථා උදකධාරා අග්ගික්ඛන්ධෙන. උභයම්පි කිර වෙගං යාව බ්‍රහ්මලොකා උග්ගන්ත්වා චක්කවාළමුඛවට්ටියං පතති. ''ඡන්නං වණ්ණාන''න්ති වුත්තා පනස්ස ඡබ්බණ්ණරංසියො සටෙහි ආසිඤ්චමානං විලීනසුවණ්ණං විය යන්තනාලිකතො නික්ඛන්තසුවණ්ණරසධාරා විය ච එකචක්කවාළගබ්භතො උග්ගන්ත්වා බ්‍රහ්මලොකං ආහච්ච පටිනිවත්තිත්වා චක්කවාළමුඛවට්ටිමෙව ගණ්හිංසු. එකචක්කවාළගබ්භං වඞ්කගොපානසිකං විය බොධිසරං අහොසි එකාලොකං.

තංදිවසං සත්ථා චඞ්කමිත්වා පාටිහාරියං කරොන්තො අන්තරන්තරා මහාජනස්ස ධම්මං කථෙසි. කථෙන්තො ච ජනං නිරස්සාසං අකත්වා තස්ස අස්සාසවාරං දෙති. තස්මිං ඛණෙ මහාජනො සාධුකාරං පවත්තෙසි. තස්ස සාධුකාරපවත්තනකාලෙ සත්ථා තාවමහතියා පරිසාය චිත්තං ඔලොකෙන්තො එකෙකස්ස සොළසන්නං ආකාරානං වසෙන චිත්තාචාරං අඤ්ඤාසි. එවං ලහුකපරිවත්තං බුද්ධානං චිත්තං . යො යො යස්මිඤ්ච ධම්මෙ යස්මිඤ්ච පාටිහීරෙ පසන්නො, තස්ස තස්ස අජ්ඣාසයවසෙනෙව ධම්මඤ්ච කථෙසි, පාටිහීරඤ්ච අකාසි. එවං ධම්මෙ දෙසියමානෙ පාටිහීරෙ ච කරියමානෙ මහාජනස්ස ධම්මාභිසමයො අහොසි. සත්ථා පන තස්මිං සමාගමෙ අත්තනො මනං ගහෙත්වා අඤ්ඤං පඤ්හං පුච්ඡිතුං සමත්ථං අදිස්වා නිම්මිතබුද්ධං මාපෙසි. තෙන පුච්ඡිතං පඤ්හං සත්ථා විස්සජ්ජෙසි, සත්ථාරා පුච්ඡිතං සො විස්සජ්ජෙසි. භගවතො චඞ්කමනකාලෙ නිම්මිතො ඨානාදීසු අඤ්ඤතරං කප්පෙසි, නිම්මිතස්ස චඞ්කමනකාලෙ භගවා ඨානාදීසු අඤ්ඤතරං කප්පෙසි. තමත්ථං දස්සෙතුං ''නිම්මිතො චඞ්කමති වා''තිආදි වුත්තං. එවං කරොන්තස්ස සත්ථු පාටිහාරියං දිස්වා ධම්මකථං සුත්වා තස්මිං සමාගමෙ වීසතියා පාණකොටීනං ධම්මාභිසමයො අහොසි.

සත්ථා පාටිහීරං කරොන්තොව ''කත්ථ නු ඛො අතීතබුද්ධා ඉදං පාටිහීරං කත්වා වස්සං උපෙන්තී''ති ආවජ්ජෙත්වා ''තාවතිංසභවනෙ වස්සං උපගන්ත්වා මාතු අභිධම්මපිටකං දෙසෙන්තී''ති දිස්වා දක්ඛිණපාදං උක්ඛිපිත්වා යුගන්ධරමත්ථකෙ ඨපෙත්වා ඉතරං පාදං උක්ඛිපිත්වා සිනෙරුමත්ථකෙ ඨපෙසි. එවං අට්ඨසට්ඨියොජනසතසහස්සට්ඨානෙ තයො පදවාරා අහෙසුං, ද්වෙ පාදඡිද්දානි. සත්ථා පාදං පසාරෙත්වා අක්කමීති න සල්ලක්ඛෙතබ්බං. තස්ස හි පාදුක්ඛිපනකාලෙයෙව පබ්බතා පාදමූලං ආගන්ත්වා සම්පටිච්ඡිංසු, සත්ථාරා අක්කමනකාලෙ තෙ පබ්බතා උට්ඨාය සකට්ඨානෙයෙව අට්ඨංසු. සක්කො සත්ථාරං දිස්වා චින්තෙසි – ''පණ්ඩුකම්බලසිලාය මජ්ඣෙ සත්ථා ඉමං වස්සාවාසං උපෙස්සති, බහූනඤ්ච දෙවතානං උපකාරො භවිස්සති, සත්ථරි පනෙත්ථ වස්සාවාසං උපගතෙ අඤ්ඤා දෙවතා හත්ථම්පි ඨපෙතුං න සක්ඛිස්සන්ති. අයං ඛො පන පණ්ඩුකම්බලසිලා

දීඝතො සට්ඨියොජනා, විත්ථාරතො පණ්ණාසයොජනා, පුථුලතො පන්නරසයොජනා, සත්ථරි නිසින්නෙපි තුච්ඡං භවිස්සතී''ති. සත්ථා තස්ස අජ්ඣාසයං විදිත්වා අත්තනො සඞ්ඝාටිං සිලාසනං පටිච්ඡාදයමානං ඛිපි. සක්කො චින්තෙසි – ''චීවරං තාව පටිච්ඡාදයමානං ඛිපි, සයං පන පරිත්තකෙ ඨානෙ නිසීදිස්සතී''ති. සත්ථා තස්ස අජ්ඣාසයං විදිත්වා නීචපීඨකං මහාපංසුකූලිකො විය පණ්ඩුකම්බලසිලං අන්තොචීවරභොගෙයෙව කත්වා නිසීදි. මහාජනොපි තංඛණඤ්ඤෙව සත්ථාරං ඔලොකෙන්තො නාද්දස, චන්දස්ස අත්ථඞ්ගමිතකාලො විය සූරියස්ස ච අත්ථඞ්ගමිතකාලො විය අහොසි. මහාජනො –

''ගතො නු චිත්තකූටං වා, කෙලාසං වා යුගන්ධරං;
න නො දක්ඛෙමු සම්බුද්ධං, ලොකජෙට්ඨං නරාසභ''න්ති. –

ඉමං ගාථං වදන්තො පරිදෙවි. අපරෙ ''සත්ථා නාම පවිවෙකරතො, සො 'එවරූපාය මෙ පරිසාය එවරූපං පාටිහීරං කත'න්ති ලජ්ජාය අඤ්ඤං රට්ඨං වා ජනපදං වා ගතො භවිස්සති, න දානි තං දක්ඛිස්සාමා''ති පරිදෙවන්තා ඉමං ගාථමාහංසු –

''පවිවෙකරතො ධීරො, නිමං ලොකං පුනෙහිති;
න නො දක්ඛෙමු සම්බුද්ධං, ලොකජෙට්ඨං නරාසභ''න්ති.

තෙ මහාමොග්ගල්ලානං පුච්ඡිංසු – ''කහං, භන්තෙ, සත්ථා''ති? සො සයං ජානන්තොපි ''පරෙසම්පි ගුණා පාකටා හොන්තූ''ති අජ්ඣාසයෙන ''අනුරුද්ධං පුච්ඡථා''ති ආහ. තෙ ථෙරං තථා පුච්ඡිංසු – ''කහං, භන්තෙ, සත්ථා''ති? තාවතිංසභවනෙ පණ්ඩුකම්බලසිලායං වස්සං උපගන්ත්වා මාතු අභිධම්මපිටකං දෙසෙතුං ගතොති. ''කදා ආගමිස්සති, භන්තෙ''ති? ''තයො මාසෙ අභිධම්මපිටකං දෙසෙත්වා මහාපවාරණදිවසෙ''ති. තෙ ''සත්ථාරං අදිස්වා න ගමිස්සාමා''ති තත්ථෙව ඛන්ධාවාරං ඛන්ධිංසු. ආකාසමෙව කිර නෙසං ඡදනං අහොසි. තාය ච මහතියා පරිසාය සරීරනිසංසො නාම න පඤ්ඤායි, පථවී විවරං අදාසි, සබ්බත්ථ පරිසුද්ධමෙව භූමිතලං අහොසි.

සත්ථා පඨමමෙව මොග්ගල්ලානත්ථෙරං අවොච – ''මොග්ගල්ලාන, ත්වං එතිස්සාය පරිසාය ධම්මං දෙසෙය්‍යාසි, චූළඅනාථපිණ්ඩිකො ආහාරං දස්සතී''ති. තස්මා තං තෙමාසං චූළඅනාථපිණ්ඩිකොව තස්සා පරිසාය යාපනං යාගුභත්තං ඛාදනීයං තම්බූලතෙලගන්ධමාලාපිලන්ධනානි ච අදාසි. මහාමොග්ගල්ලානො ධම්මං දෙසෙසි, පාටිහාරියදස්සනත්ථං ආගතාගතෙහි පුට්ඨපඤ්හෙ ච විස්සජ්ජෙසි. සත්ථාරම්පි මාතු අභිධම්මදෙසනත්ථං පණ්ඩුකම්බලසිලායං වස්සං උපගතං දසසහස්සචක්කවාළදෙවතා පරිවාරයිංසු. තෙන වුත්තං –

''තාවතිංසෙ යදා බුද්ධො, සිලායං පණ්ඩුකම්බලෙ;
පාරිච්ඡත්තකමූලම්හි, විහාසි පුරිසුත්තමො.

''දසසු ලොකධාතූසු, සන්නිපතිත්වාන දෙවතා;
පයිරුපාසන්ති සම්බුද්ධං, වසන්තං නාගමුද්ධනි.

''න කොචි දෙවො වණ්ණෙන, සම්බුද්ධස්ස විරොචති;
සබ්බෙ දෙවෙ අතික්කම්ම, සම්බුද්ධොව විරොචතී''ති. (පෙ. ව. 317-319);

එවං සබ්බා දෙවතා අත්තනො සරීරප්පභාය අභිභවිත්වා නිසින්නස්ස පනස්ස මාතා තුසිතවිමානතො ආගන්ත්වා දක්ඛිණපස්සෙ නිසීදි. ඉන්දකොපි දෙවපුත්තො ආගන්ත්වා දක්ඛිණපස්සෙයෙව නිසීදි, අඞ්කුරො වාමපස්සෙ නිසීදි. සො මහෙසක්ඛාසු දෙවතාසු සන්නිපතන්තීසු අපගන්ත්වා ද්වාදසයොජනිකෙ ඨානෙ ඔකාසං ලභි, ඉන්දකො තත්ථෙව නිසීදි. සත්ථා තෙ උභොපි ඔලොකෙත්වා අත්තනො සාසනෙ දක්ඛිණෙය්‍යපුග්ගලානං දින්නදානස්ස මහප්ඵලභාවං ඤාපෙතුකාමො එවමාහ – ''අඞ්කුර, තයා දීඝමන්තරෙ දසවස්සසහස්සපරිමාණකාලෙ ද්වාදසයොජනිකං උද්ධනපන්තිං කත්වා මහාදානං දින්නං, ඉදානි මම සමාගමං ආගන්ත්වා ද්වාදසයොජනිකෙ ඨානෙ ඔකාසං ලභි, කිං නු ඛො එත්ථ කාරණ''න්ති? වුත්තම්පි චෙතං –

''ඔලොකෙත්වාන සම්බුද්ධො, අඞ්කුරඤ්චාපි ඉන්දකං;
දක්ඛිණෙය්‍යං සම්භාවෙන්තො, ඉදං වචනමබ්‍රවි.

''මහාදානං තයා දින්නං, අඞ්කුර දීඝමන්තරෙ;
අතිදූරෙ නිසින්නොසි, ආගච්ඡ මම සන්තිකෙ''ති. (පෙ. ව. 321-322);

සො සද්දො පථවීතලං පාපුණි. සබ්බාපි නං සා පරිසා අස්සොසි. එවං වුත්තෙ –

''චොදිතො භාවිතත්තෙන, අඞ්කුරො එතමබ්‍රවි;
කිං මය්හං තෙන දානෙන, දක්ඛිණෙය්‍යෙන සුඤ්ඤතං.

‘‘අයං සො ඉන්දකො යක්ඛො, දජ්ජා දානං පරිත්තකං;
අතිරොචති අම්හෙහි, චන්දො තාරාගණෙ යථා’’ති. (පෙ. ව. 323-324);

තත්ථ **දජ්ජා**ති දත්වා. එවං වුත්තෙ සත්ථා ඉන්දකං ආහ – ‘‘ඉන්දක, ත්වං මම දක්ඛිණපස්සෙ නිසින්නො, කස්මා අනපගන්ත්වාව නිසීදසී’’ති? සො ‘‘අහං, භන්තෙ, සුඛෙත්තෙ අප්පකබීජං වපනකස්සකො විය දක්ඛිණෙය්‍යසම්පදං අලත්ථ’’න්ති දක්ඛිණෙය්‍යං පභාවෙන්තො ආහ –

‘‘උජ්ජඞ්ගලෙ යථා ඛෙත්තෙ, බීජං බහුම්පි රොපිතං;
න ඵලං විපුලං හොති, නපි තොසෙති කස්සකං.

‘‘තථෙව දානං බහුකං, දුස්සීලෙසු පතිට්ඨිතං;
න ඵලං විපුලං හොති, නපි තොසෙති දායකං.

‘‘යථාපි භද්දකෙ ඛෙත්තෙ, බීජං අප්පම්පි රොපිතං;
සම්මා ධාරං පවෙච්ඡන්තෙ, ඵලං තොසෙති කස්සකං.

‘‘තථෙව සීලවන්තෙසු, ගුණවන්තෙසු තාදිසු;
අප්පකම්පි කතං කාරං, පුඤ්ඤං හොති මහප්ඵල’’න්ති. (පෙ. ව. 325-328);

කිං පනෙතස්ස පුබ්බකම්මන්ති? සො කිර අනුරුද්ධත්ථෙරස්ස අන්තොගාමං පිණ්ඩාය පවිට්ඨස්ස අත්තනො ආභතං කටච්ඡුභික්ඛං දාපෙසි. තදා තස්ස පුඤ්ඤං අඞ්කුරෙන දසවස්සසහස්සානි ද්වාදසයොජනිකං උද්ධනපන්තිං කත්වා දින්නදානතො මහප්ඵලතරං ජාතං. තස්මා එවමාහ.

එවං වුත්තෙ සත්ථා, ‘‘අඞ්කුර, දානං නාම විචෙය්‍ය දාතුං වට්ටති, එවං තං සුඛෙත්තෙසු වුත්තබීජං විය මහප්ඵලං හොති. ත්වං පන න තථා අකාසි, තෙන තෙ දානං මහප්ඵලං න ජාත’’න්ති ඉමමත්ථං විභාවෙන්තො –

‘‘විචෙය්‍ය දානං දාතබ්බං, යත්ථ දින්නං මහප්ඵලං…පෙ.....

‘‘විචෙය්‍ය දානං සුගතප්පසත්ථං,
යෙ දක්ඛිණෙය්‍යා ඉධ ජීවලොකෙ;
එතෙසු දින්නානි මහප්ඵලානි,
බීජානි වුත්තානි යථා සුඛෙත්තෙ’’ති. (පෙ. ව. 329-330) –

වත්වා උත්තරිම්පි ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

‘‘තිණදොසානි ඛෙත්තානි, රාගදොසා අයං පජා;
තස්මා හි වීතරාගෙසු, දින්නං හොති මහප්ඵලං.

‘‘තිණදොසානි ඛෙත්තානි, දොසදොසා අයං පජා;
තස්මා හි වීතදොසෙසු, දින්නං හොති මහප්ඵලං.

‘‘තිණදොසානි ඛෙත්තානි, මොහදොසා අයං පජා;
තස්මා හි වීතමොහෙසු, දින්නං හොති මහප්ඵලං.

‘‘තිණදොසානි ඛෙත්තානි, ඉච්ඡාදොසා අයං පජා;
තස්මා හි විගතිච්ඡෙසු, දින්නං හොති මහප්ඵල’’න්ති.

දෙසනාවසානෙ අඞ්කුරො ච ඉන්දකො ච සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු, මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

අථ සත්ථා දෙවපරිසාය මජ්ඣෙ නිසින්නො මාතරං ආරබ්භ ‘‘කුසලා ධම්මා, අකුසලා ධම්මා, අබ්‍යාකතා ධම්මා’’ති අභිධම්මපිටකං පට්ඨපෙසි. එවං තයො මාසෙ නිරන්තරං අභිධම්මපිටකං කථෙසි. කථෙන්තො පන භික්ඛාචාරවෙලාය ‘‘යාව මමාගමනා එත්තකං නාම ධම්මං දෙසෙතූ’’ති නිම්මිතබුද්ධං මාපෙත්වා හිමවන්තං ගන්ත්වා නාගලතාදන්තකට්ඨං ඛාදිත්වා අනොතත්තදහෙ මුඛං ධොවිත්වා උත්තරකුරුතො පිණ්ඩපාතං ආහරිත්වා මහාසාලමාළකෙ නිසින්නො භත්තකිච්චං අකාසි. සාරිපුත්තත්ථෙරො තත්ථ ගන්ත්වා සත්ථු වත්තං කරොති. සත්ථා භත්තකිච්චපරියොසානෙ, ‘‘සාරිපුත්ත , අජ්ජ මයා එත්තකො නාම ධම්මො භාසිතො, ත්වං අත්තනො අන්තෙවාසිකානං භික්ඛූනං වාචෙහී’’ති ථෙරස්ස කථෙසි. යමකපාටිහීරෙ කිර පසීදිත්වා පඤ්චසතා කුලපුත්තා ථෙරස්ස

සන්තිකෙ පබ්බජිංසු. තෙ සන්ධාය ථෙරං එවමාහ. වත්වා ච පන දෙවලොකං ගන්ත්වා නිම්මිතබුද්ධෙන දෙසිතට්ඨානතො පට්ඨාය සයං ධම්මං දෙසෙසි. ථෙරොපි ගන්ත්වා තෙසං භික්ඛූනං ධම්මං දෙසෙසි. තෙ සත්ථරි දෙවලොකෙ විහරන්තෙයෙව සත්තපකරණිකා අහෙසුං.

තෙ කිර කස්සපබුද්ධකාලෙ ඛුද්දකවග්ගුලියො හුත්වා එකස්මිං පබ්භාරෙ ඔලම්බන්තා ද්වින්නං ථෙරානං චඞ්කමිත්වා අභිධම්මං සජ්ඣායන්තානං සද්දං සුත්වා සරෙ නිමිත්තං අග්ගහෙසුං. තෙ ‘‘ඉමෙ ඛන්ධා නාම, ඉමා ධාතුයො නාමා’’ති අජානිත්වා සරෙ නිමිත්තගහණමත්තෙනෙව තතො චුතා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තා, එකං බුද්ධන්තරං දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවිත්වා තතො චවිත්වා සාවත්ථියං කුලඝරෙසු නිබ්බත්තා. යමකපාටිහීරෙ උප්පන්නපසාදා ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා සබ්බපඨමං සත්තපකරණිකා අහෙසුං. සත්ථාපි තෙනෙව නීහාරෙන තං තෙමාසං අභිධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාවසානෙ අසීතිකොටිසහස්සානං දෙවතානං ධම්මාභිසමයො අහොසි, මහාමායාපි සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි.

සාපි ඛො ඡත්තිංසයොජනපරිමණ්ඩලා පරිසා ‘‘ඉදානි සත්තමෙ දිවසෙ මහාපවාරණා භවිස්සතී’’ති මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා ආහ – ‘‘භන්තෙ සත්ථු, ඔරොහණදිවසං සඤ්ඤාතුං වට්ටති, න හි මයං සත්ථාරං අදිස්වා ගමිස්සාමා’’ති. ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො තං කථං සුත්වා ‘‘සාධාවුසො’’ති වත්වා තත්ථෙව පථවියං නිමුග්ගො සිනෙරුපාදං ගන්ත්වා ‘‘මං අභිරුහන්තං පරිසා පස්සතූ’’ති අධිට්ඨාය මණිරතනෙන ආවුතං පණ්ඩුකම්බලසුත්තං විය පඤ්ඤායමානරූපොව සිනෙරුමජ්ඣෙන අභිරුහි. මනුස්සාපි නං ‘‘එකයොජනං අභිරුළ්හො, ද්වියොජනං අභිරුළ්හො’’ති ඔලොකයිංසු. ථෙරොපි සත්ථු පාදෙ සීසෙන උක්ඛිපන්තො විය අභිරුහිත්වා වන්දිත්වා එවමාහ – ‘‘භන්තෙ, පරිසා තුම්හෙ දිස්වාව ගන්තුකාමා, කදා ඔරොහිස්සථා’’ති. ‘‘කහං පන තෙ, මොග්ගල්ලාන, ජෙට්ඨභාතිකො සාරිපුත්තො’’ති. ‘‘භන්තෙ, සඞ්කස්සනගරෙ වස්සං උපගතො’’ති. මොග්ගල්ලාන, අහං ඉතො සත්තමෙ දිවසෙ මහාපවාරණාය සඞ්කස්සනගරද්වාරෙ ඔතරිස්සාමි, මං දට්ඨුකාමා තත්ථ ආගච්ඡන්තු, සාවත්ථිතො සඞ්කස්සනගරද්වාරං තිංසයොජනානි, එත්තකෙ මග්ගෙ කස්සචි පාථෙය්‍යකිච්චං නත්ථි, උපොසථිකා හුත්වා ධුරවිහාරං ධම්මස්සවනත්ථාය ගච්ඡන්තා විය ආගච්ඡෙය්‍යාථාති තෙසං ආරොචෙය්‍යාසීති. ථෙරො ‘‘සාධු, භන්තෙ’’ති ගන්ත්වා තථා ආරොචෙසි.

සත්ථා වුට්ඨවස්සො පවාරෙත්වා සක්කස්ස ආරොචෙසි – ‘‘මහාරාජ, මනුස්සපථං ගමිස්සාමී’’ති . සක්කො සුවණ්ණමයං මණිමයං රජතමයන්ති තීණි සොපානානි මාපෙසි. තෙසං පාදා සඞ්කස්සනගරද්වාරෙ පතිට්ඨහිංසු, සීසානි සිනෙරුමුද්ධනි. තෙසු දක්ඛිණපස්සෙ සුවණ්ණමයං සොපානං දෙවතානං අහොසි, වාමපස්සෙ රජතමයං සොපානං මහාබ්‍රහ්මානං අහොසි, මජ්ඣෙ මණිමයං සොපානං තථාගතස්ස අහොසි. සත්ථාපි සිනෙරුමුද්ධනි ඨත්වා දෙවොරොහණසමයෙ යමකපාටිහාරියං කත්වා උද්ධං ඔලොකෙසි, යාව බ්‍රහ්මලොකා එකඞ්ගණා අහෙසුං. අධො ඔලොකෙසි, යාව අවීචිතො එකඞ්ගණං අහොසි. දිසාවිදිසා ඔලොකෙසි, අනෙකානි චක්කවාළසතසහස්සානි එකඞ්ගණානි අහෙසුං. දෙවා මනුස්සෙ පස්සිංසු, මනුස්සාපි දෙවෙ පස්සිංසු, සබ්බෙ සම්මුඛාව පස්සිංසු.

භගවා ඡබ්බණ්ණරංසියො විස්සජ්ජෙසි. තං දිවසං බුද්ධසිරිං ඔලොකෙත්වා ඡත්තිංසයොජන පරිමණ්ඩලාය පරිසාය එකොපි බුද්ධභාවං අපත්ථෙන්තො නාම නත්ථි. සුවණ්ණසොපානෙන දෙවා ඔතරිංසු, රජතසොපානෙන මහාබ්‍රහ්මානො ඔතරිංසු, මණිසොපානෙන සම්මාසම්බුද්ධො ඔතරි. පඤ්චසිඛො ගන්ධබ්බදෙවපුත්තො බෙලුවපණ්ඩුවීණං ආදාය දක්ඛිණපස්සෙ ඨත්වා සත්ථු ගන්ධබ්බමධුරදිබ්බවීණාය සද්දෙන පූජං කරොන්තො ඔතරි, මාතලි, සඞ්ගාහකො වාමපස්සෙ ඨත්වා දිබ්බගන්ධමාලාපුප්ඵං ගහෙත්වා නමස්සමානො පූජං කත්වා ඔතරි, මහාබ්‍රහ්මා ඡත්තං ධාරෙසි, සුයාමො වාලබීජනිං ධාරෙසි. සත්ථා ඉමිනා පරිවාරෙන සද්ධිං ඔතරිත්වා සඞ්කස්සනගරද්වාරෙ පතිට්ඨහි. සාරිපුත්තත්ථෙරොපි ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා යස්මා සාරිපුත්තත්ථෙරෙන තථාරූපාය බුද්ධසිරියා ඔතරන්තො සත්ථා ඉතො පුබ්බෙ න දිට්ඨපුබ්බො, තස්මා –

‘‘න මෙ දිට්ඨො ඉතො පුබ්බෙ, න සුතො උද කස්සචි;
එවං වග්ගුවදො සත්ථා, තුසිතා ගණිමාගතො’’ති. (සු. නි. 961; මහානි. 190) –

ආදීහි අත්තනො තුට්ඨිං පකාසෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, අජ්ජ සබ්බෙපි දෙවමනුස්සා තුම්හාකං පිහයන්ති, පත්ථෙන්තී’’ති ආහ. අථ නං සත්ථා, ‘‘සාරිපුත්ත, එවරූපෙහි ගුණෙහි සමන්නාගතා බුද්ධා දෙවමනුස්සානං පියා හොන්තියෙවා’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

181. ‘‘යෙ ඣානපසුතා ධීරා, නෙක්ඛම්මූපසමෙ රතා;
දෙවාපි තෙසං පිහයන්ති, සම්බුද්ධානං සතීමත’’න්ති.

තත්ථ **යෙ ඣානපසුතාති** ලක්ඛණූපනිජ්ඣානං ආරම්මණූපනිජ්ඣානන්ති ඉමෙසු ද්වීසු ඣානෙසු ආවජ්ජනසමාපජ්ජනඅධිට්ඨානවුට්ඨානපච්චවෙක්ඛණෙහි යුත්තප්පයුත්තා. **නෙක්ඛම්මූපසමෙ රතාති** එත්ථ පබ්බජ්ජා නෙක්ඛම්මන්ති න ගහෙතබ්බා, කිලෙසවූපසමනිබ්බානරතිං පන සන්ධායෙතං වුත්තං. **දෙවාපීති** දෙවාපි මනුස්සාපි තෙසං පිහයන්ති පත්ථෙන්ති. **සතීමතන්ති** එවරූපගුණානං තෙසං සතියා සමන්නාගතානං සම්බුද්ධානං. ‘‘අහො වත මයං බුද්ධා භවෙය්‍යාමා’’ති බුද්ධභාවං ඉච්ඡමානා පිහයන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තිංසමත්තානං පාණකොටීනං ධම්මාභිසමයො අහොසි, ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකා පඤ්චසතභික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු.

සබ්බබුද්ධානං කිර අවිජහිතමෙව යමකපාටිහීරං කත්වා දෙවලොකෙ වස්සං වසිත්වා සඞ්කස්සනගරද්වාරෙ ඔතරණං. තත්ථ පන දක්ඛිණපාදස්ස පතිට්ඨිතට්ඨානං අචලචෙතියට්ඨානං නාම හොති. සත්ථා තත්ථ ඨත්වා පුථුජ්ජනාදීනං විසයෙ පඤ්හං පුච්ඡි, පුථුජ්ජනා අත්තනො විසයෙ පඤ්හෙ විස්සජ්ජෙත්වා සොතාපන්නවිසයෙ පඤ්හං විස්සජ්ජෙතුං නාසක්ඛිංසු. තථා සකදාගාමිආදීනං විසයෙ සොතාපන්නාදයො, මහාමොග්ගල්ලානවිසයෙ සෙසමහාසාවකා, සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස විසයෙ මහාමොග්ගල්ලානො, බුද්ධවිසයෙ ච සාරිපුත්තොපි විස්සජ්ජෙතුං නාසක්ඛියෙව. සො පාචීනදිසං ආදිං කත්වා සබ්බදිසා ඔලොකෙසි, සබ්බත්ථ එකඞ්ගණමෙව අහොසි. අට්ඨසු දිසාසු දෙවමනුස්සා උද්ධං යාව බ්‍රහ්මලොකා හෙට්ඨා භූමට්ඨා ච යක්ඛනාගසුපණ්ණා අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, ඉධ තස්ස පඤ්හස්ස විස්සජ්ජෙතා නත්ථි, එත්ථෙව උපධාරෙථා’’ති ආහංසු. සත්ථා සාරිපුත්තො කිලමති. කිඤ්චාපි හෙස –

‘‘යෙ ච සඞ්ඛාතධම්මාසෙ, යෙ ච සෙඛා පුථූ ඉධ;
තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං, පුට්ඨො පබ්‍රූහි මාරිසා’’ති. (සු. නි. 1044; චූළනි. අජිතමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 7) –

ඉමං බුද්ධවිසයෙ පුට්ඨපඤ්හං සුත්වා ‘සත්ථා මං සෙඛාසෙඛානං ආගමනපටිපදං පුච්ඡතී’ති පඤ්හෙ නික්කඞ්ඛො, ඛන්ධාදීසු පන කතරෙන නු ඛො මුඛෙන ඉමං පටිපදං කථෙන්තො ‘අහං සත්ථු අජ්ඣාසයං ගණ්හිතුං න සක්ඛිස්සාමී’ති මම අජ්ඣාසයෙ කඞ්ඛති, සො මයා නයෙ අදින්නෙ කථෙතුං න සක්ඛිස්සති, නයමස්ස දස්සාමීති නයං දස්සෙන්තො ‘‘භූතමිදං, සාරිපුත්ත, සමනුපස්සසී’’ති ආහ. එවං කිරස්ස අහොසි ‘‘සාරිපුත්තො මම අජ්ඣාසයං ගහෙත්වා කථෙන්තො ඛන්ධවසෙන කථෙස්සතී’’ති. ථෙරස්ස සහ නයදානෙන සො පඤ්හො නයසතෙන නයසහස්සෙන නයසතසහස්සෙන උපට්ඨාසි. සො සත්ථාරා දින්නනයෙ ඨත්වා තං පඤ්හං කථෙසි. ඨපෙත්වා කිර සම්මාසම්බුද්ධං අඤ්ඤො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස පඤ්ඤං පාපුණිතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. තෙනෙව කිර ථෙරො සත්ථු පුරතො ඨත්වා සීහනාදං නදි – ‘‘අහං, භන්තෙ, සකලකප්පම්පි දෙවෙ වුට්ඨෙ ‘එත්තකානි බින්දූනි මහාසමුද්දෙ පතිතානි, එත්තකානි භූමියං, එත්තකානි පබ්බතෙ’ති ගණෙත්වා ලෙඛං ආරොපෙතුං සමත්ථො’’ති. සත්ථාපි නං ‘‘ජානාමි, සාරිපුත්ත, ගණෙතුං සමත්ථභාව’’න්ති ආහ. තස්ස ආයස්මතො පඤ්ඤාය උපමා නාම නත්ථි. තෙනෙවාහ –

‘‘ගඞ්ගාය වාලුකා ඛීයෙ, උදකං ඛීයෙ මහණ්ණවෙ;
මහියා මත්තිකා ඛීයෙ, න ඛීයෙ මම බුද්ධියා’’ති.

ඉදං වුත්තං හොති – සචෙ හි, භන්තෙ, බුද්ධිසම්පන්නලොකනාථ, මයා එකස්මිං පඤ්හෙ විස්සජ්ජිතෙ එකං වා වාලුකං එකං වා උදකබින්දුං එකං වා පංසුඛණ්ඩං අඛිපිත්වා පඤ්හානං සතෙන වා සහස්සෙනවා සතසහස්සෙන වා විස්සජ්ජිතෙ ගඞ්ගාය වාලුකාදීසු එකෙකං එකමන්තෙ ඛිපෙය්‍යා, ඛිප්පතරං ගඞ්ගාදීසු වාලුකාදයො පරික්ඛයං ගච්ඡෙය්‍යුං, න ත්වෙව මම පඤ්හානං විස්සජ්ජනන්ති. එවං මහාපඤ්ඤොපි හි භික්ඛු බුද්ධවිසයෙ පඤ්හස්ස අන්තං වා කොටිං වා අදිස්වා සත්ථාරා දින්නනයෙ ඨත්වාව පඤ්හං විස්සජ්ජෙසි. තං සුත්වා භික්ඛූ කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ‘‘යං පඤ්හං පුට්ඨො සබ්බොපි ජනො කථෙතුං න සක්ඛි, තං ධම්මසෙනාපති සාරිපුත්තො එකකොව කථෙසී’’ති. සත්ථා තං කථං සුත්වා ‘‘න ඉදානෙව සාරිපුත්තො යං පඤ්හං මහාජනො විස්සජ්ජෙතුං නාසක්ඛි , තං විස්සජ්ජෙසි, පුබ්බෙපි අනෙන විස්සජ්ජිතොයෙවා’’ති වත්වා අතීතං ආහරිතුං –

‘‘පරොසහස්සම්පි සමාගතානං,
කන්දෙය්‍යුං තෙ වස්සසතං අපඤ්ඤා;
එකොව සෙය්‍යො පුරිසො සපඤ්ඤො,
යො භාසිතස්ස විජානාති අත්ථ’’න්ති. (ජා. 1.1.99) –

ඉමං ජාතකං විත්ථාරෙන කථෙසීති.

දෙවොරොහණවත්ථු දුතියං.

3. එරකපත්තනාගරාජවත්ථු

කිච්ඡො මනුස්සපටිලාභොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා බාරාණසියං උපනිස්සාය සත්තසිරීසකරුක්ඛමූලෙ විහරන්තො එරකපත්තං නාම නාගරාජං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර පුබ්බෙ කස්සපබුද්ධසාසනෙ දහරභික්ඛු හුත්වා ගඞ්ගාය නාවං අභිරුය්හ ගච්ඡන්තො එකස්මිං එරකගුම්බෙ එරකපත්තං ගහෙත්වා නාවාය වෙගසා ගච්ඡමානායපි න මුඤ්චි, එරකපත්තං ඡිජ්ජිත්වා ගතං. සො ‘‘අප්පමත්තකං එත’’න්ති ආපත්තිං අදෙසෙත්වා වීසති වස්සසහස්සානි අරඤ්ඤෙ සමණධම්මං කත්වාපි මරණකාලෙ එරකපත්තෙන ගීවාය ගහිතො විය ආපත්තිං දෙසෙතුකාමොපි අඤ්ඤං භික්ඛුං අපස්සමානො ‘‘අපරිසුද්ධං මෙ සීල’’න්ති උප්පන්නවිප්පටිසාරො තතො චවිත්වා එකරුක්ඛදොණිකනාවප්පමාණො නාගරාජා හුත්වා නිබ්බත්ති,

එරකපත්තොත්වෙවස්ස නාමං අහොසි. සො නිබ්බත්තක්ඛණෙයෙව අත්තභාවං ඔලොකෙත්වා ''එත්තකං නාම කාලං සමණධම්මං කත්වා අහෙතුකයොනියං මණ්ඩූකභක්ඛට්ඨානෙ නිබ්බත්තොම්හී''ති විප්පටිසාරී අහොසි. සො අපරභාගෙ එකං ධීතරං ලභිත්වා මජ්ඣෙ ගඞ්ගාය උදකපිට්ඨෙ මහන්තං ඵලං උක්ඛිපිත්වා ධීතරං තස්මිං ඨපෙත්වා නච්චාපෙත්වා ගායාපෙසි. එවං කිරස්ස අහොසි – ''අද්ධා අහං ඉධ ඉමිනා උපායෙන බුද්ධෙ උප්පන්නෙ තස්ස උප්පන්නභාවං සුණිස්සාමී''ති. යො මෙ ගීතස්ස පටිගීතං ආහරති , තස්ස මහන්තෙන නාගභවනෙන සද්ධිං ධීතරං දස්සාමීති අන්වඩ්ඪමාසං උපොසථදිවසෙ තං ධීතරං ඵලෙ ඨපෙසි. සා තත්ථ ඨිතා නච්චන්තී –

> ''කිංසු අධිප්පතී රාජා, කිංසු රාජා රජ්ජිස්සරො;
> කථංසු විරජො හොති, කථං බාලොති වුච්චතී''ති. –

ඉමං ගීතං ගායති.

සකලජම්බුදීපවාසිනො ''නාගමාණවිකං ගණ්හිස්සාමා''ති ගන්ත්වා අත්තනො අත්තනො පඤ්ඤාබලෙන පටිගීතං කත්වා ගායන්ති. සා තං පටික්ඛිපති. තස්සා අන්වඩ්ඪමාසං ඵලෙ ඨත්වා එවං ගායන්තියාව එකං බුද්ධන්තරං වීතිවත්තං. අථ අම්හාකං සත්ථා ලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා එකදිවසං පච්චූසකාලෙ ලොකං වොලොකෙන්තො එරකපත්තං ආදිං කත්වා උත්තරමාණවං නාම අත්තනො ඤාණජාලස්ස අන්තො පවිට්ඨං දිස්වා ''කිං නු ඛො භවිස්සතී''ති ආවජ්ජෙන්තො ''අජ්ජ එරකපත්තස්ස ධීතරං ඵලෙ ඨපෙත්වා නච්චාපනදිවසො, අයං උත්තරමාණවො මයා දින්නං පටිගීතං ගණ්හන්තොව සොතාපන්නො හුත්වා තං ආදාය නාගරාජස්ස සන්තිකං ගමිස්සති. සො තං සුත්වා 'බුද්ධො උප්පන්නො'ති ඤත්වා මම සන්තිකං ආගමිස්සති, අහං තස්මිං ආගතෙ මහාසමාගමෙ ගාථං කථෙස්සාමි, ගාථාපරියොසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො භවිස්සතී''ති අද්දස. සො තත්ථ ගන්ත්වා බාරාණසිතො අවිදූරෙ සත්ත සිරීසකරුක්ඛා අත්ථි, තෙසු එකස්ස මූලෙ නිසීදි. ජම්බුදීපවාසිනො ගීතපටිගීතං ආදාය සන්නිපතිංසු. සත්ථා අවිදූරෙ ඨානෙ ගච්ඡන්තං උත්තරමාණවං දිස්වා ''එහි, උත්තරා''ති ආහ. ''කිං, භන්තෙ''ති? ''ඉතො තාව එහී''ති. අථ නං ආගන්ත්වා වන්දිත්වා නිසින්නං ආහ ''කහං ගච්ඡසී''ති? ''එරකපත්තස්ස ධීතු ගායනට්ඨාන''න්ති. ''ජානාසි පන ගීතපටිගීත''න්ති? ''ජානාමි, භන්තෙ''ති. ''වදෙහි තාව න''න්ති? අථ නං අත්තනො ජානනනියාමෙනෙව වදන්තං ''න උත්තරං එතං පටිගීතං, අහං තෙ පටිගීතං දස්සාමි, ආදාය නං ගමිස්සසී''ති. ''සාධු, භන්තෙ''ති. අථ නං සත්ථා, උත්තර, ත්වං නාගමාණවිකාය ගීතකාලෙ –

> ''ඡද්වාරාධිප්පතී රාජා, රජ්ජමානො රජ්ජිස්සරො;
> අරජ්ජං විරජො හොති, රජ්ජං බාලොති වුච්චතී''ති. –

ඉමං පටිගීතං ගායෙය්‍යාසීති ආහ.

මාණවිකාය ගීතස්ස අත්ථො – **කිංසු අධිප්පතී රාජා**ති කිං අධිප්පති රාජා නාම හොති? **කිංසු රාජා රජ්ජිස්සරො**ති කථං පන රාජා රජ්ජිස්සරො නාම හොති? **කථංසු විරජො හොතී**ති කථං නු ඛො සො රාජා විරජො නාම හොතීති?

පටිගීතස්ස පන අත්ථො – **ඡද්වාරාධිප්පතී රාජා**ති යො ඡන්නං ද්වාරානං අධිප්පති, එකද්වාරෙපි රූපාදීහි අනභිභූතො, අයං රාජා නාම. **රජ්ජමානො රජ්ජිස්සරො**ති යො පන තෙසු ආරම්මණෙසු රජ්ජති, සො රජ්ජමානො රජ්ජිස්සරො නාම. **අරජ්ජ**න්ති අරජ්ජමානො පන විරජො නාම හොති. **රජ්ජ**න්ති රජ්ජමානො බාලොති වුච්චතීති.

එවමස්ස සත්ථා පටිගීතං දත්වා, උත්තර, තයා ඉමස්මිං ගීතෙ ගායිතෙ ඉමස්ස ගීතස්ස ඉමං පටිගීතං ගායිස්සති –

> ''කෙනස්සු වුය්හති බාලො, කථං නුදති පණ්ඩිතො;
> යොගක්ඛෙමී කථං හොති, තං මෙ අක්ඛාහි පුච්ඡිතො''ති.

අථස්ස ත්වං ඉදං පටිගීතං ගායෙය්‍යාසි –

> ''ඔඝෙන වුය්හති බාලො, යොගා නුදති පණ්ඩිතො;
> සබ්බයොගවිසංයුත්තො, යොගක්ඛෙමීති වුච්චතී''ති.

තස්සත්ථො – ''කාමොඝාදිනා චතුබ්බිධෙන ඔඝෙන බාලො වුය්හති, තං ඔඝං පණ්ඩිතො සම්මප්පධානසඞ්ඛාතෙන යොගෙන නුදති. සො සබ්බෙහි කාමයොගාදීහි විසංයුත්තො යොගක්ඛෙමී නාම වුච්චතී''ති.

උත්තරො ඉමං පටිගීතං ගණ්හන්තොව සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. සො සොතාපන්නො හුත්වා තං ගාථං ආදාය ගන්ත්වා, ''අම්භො, මයා ගීතපටිගීතං ආහටං, ඔකාසං මෙ දෙථා''ති වත්වා නිරන්තරං ඨිතස්ස මහාජනස්ස ජණ්ණුනා අක්කමන්තො අගමාසි. නාගමාණවිකා පිතු ඵලෙ ඨත්වා නච්චමානා ''කිංසු අධිප්පතී රාජා''ති ගීතං ගායති? උත්තරො ''ඡද්වාරාධිප්පතී රාජා''ති පටිගීතං ගායි. පුන නාගමාණවිකා ''කෙනස්සු වුය්හතී''ති තස්ස ගීතං ගායති? අථස්සා පටිගීතං ගායන්තො උත්තරො ''ඔඝෙන වුය්හතී''ති ඉමං ගාථමාහ. නාගරාජා තං සුත්වාව බුද්ධස්ස උප්පන්නභාවං

ඤත්වා ‘‘මයා එකං බුද්ධන්තරං එවරූපං පදං නාම න සුතපුබ්බං, උප්පන්නො වත, භො, ලොකෙ බුද්ධො’’ති තුට්ඨමානසො නඞ්ගුට්ඨෙන උදකං පහරි, මහාවීචියො උට්ඨහිංසු, උභො තීරානි භිජ්ජිංසු. ඉතො චිතො ච උසභමත්තෙ ඨානෙ මනුස්සා උදකෙ නිමුජ්ජිංසු. සො එත්තකං මහාජනං ඵණෙ ඨපෙත්වා උක්ඛිපිත්වා ථලෙ පතිට්ඨපෙසි. සො උත්තරං උපසඞ්කමිත්වා ‘‘කහං, සාමි, සත්ථා’’ති පුච්ඡි. ‘‘එකස්මිං රුක්ඛමූලෙ නිසින්නො, මහාරාජා’’ති. සො ‘‘එහි, සාමි, ගච්ඡාමා’’ති උත්තරෙන සද්ධිං අගමාසි. මහාජනොපි තෙන සද්ධිංයෙව ගතො. නාගරාජා ගන්ත්වා ඡබ්බණ්ණරංසීනං අන්තරං පවිසිත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා රොදමානො අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා ආහ – ‘‘කිං ඉදං, මහාරාජා’’ති? ‘‘අහං, භන්තෙ, තුම්හාදිසස්ස බුද්ධස්ස සාවකො හුත්වා වීසති වස්සසහස්සානි සමණධම්මං අකාසිං, සොපි මං සමණධම්මො නිද්ධාරෙතුං නාසක්ඛි. අප්පමත්තකං එරකපත්තඡින්දනමත්තං නිස්සාය අහෙතුකපටිසන්ධිං ගහෙත්වා උරෙන පරිසක්කනට්ඨානෙ නිබ්බත්තොස්මි, එකං බුද්ධන්තරං නෙව මනුස්සත්තං ලභාමි, න සද්ධම්මස්සවනං, න තුම්හාදිසස්ස බුද්ධස්ස දස්සන’’න්ති සත්ථා තස්ස කථං සුත්වා, ‘‘මහාරාජ, මනුස්සත්තං නාම දුල්ලභමෙව, තථා සද්ධම්මස්සවනං , තථා බුද්ධුප්පාදො, ඉදං කිච්ඡෙන කසිරෙන ලබ්භතී’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

182. ‘‘කිච්ඡො මනුස්සපටිලාභො, කිච්ඡං මච්චාන ජීවිතං;
කිච්ඡං සද්ධම්මස්සවනං, කිච්ඡො බුද්ධානමුප්පාදො’’ති.

තස්සත්ථො – මහන්තෙන හි වායාමෙන මහන්තෙන කුසලෙන ලද්ධත්තා මනුස්සත්තපටිලාභො නාම කිච්ඡො දුල්ලභො. නිරන්තරං කසිකම්මාදීනි කත්වා ජීවිතවුත්තිං ඝටනතොපි පරිත්තට්ඨායිතායපි මච්චානං ජීවිතං කිච්ඡං. අනෙකෙසුපි කප්පෙසු ධම්මදෙසකස්ස පුග්ගලස්ස දුල්ලභතාය සද්ධම්මස්සවනම්පි කිච්ඡං. මහන්තෙන වායාමෙන අභිනීහාරස්ස සමිජ්ඣනතො සමිද්ධාභිනීහාරස්ස ච අනෙකෙහිපි කප්පකොටිසහස්සෙහි දුල්ලභුප්පාදතො බුද්ධානං උප්පාදොපි කිච්ඡොයෙව, අතිවිය දුල්ලභොති.

දෙසනාවසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. නාගරාජාපි තංදිවසං සොතාපත්තිඵලං ලභෙය්‍ය, තිරච්ඡානගතත්තා පන නාලත්ථ. සො යෙසු පටිසන්ධිගහණතචජහනවිස්සට්ඨනිද්දොක්කමනසජාතියාමෙථුනසෙවනචුතිසඞ්ඛාතෙසු පඤ්චසු ඨානෙසු නාගසරීරමෙව ගහෙත්වා කිලමන්ති, තෙසු අකිලමනභාවං පත්වා මාණවරූපෙනෙව විචරිතුං ලභතීති.

එරකපත්තනාගරාජවත්ථු තතියං.

4. ආනන්දත්ථෙරපඤ්හවත්ථු

සබ්බපාපස්ස අකරණන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ආනන්දත්ථෙරස්ස පඤ්හං ආරබ්භ කථෙසි.

ථෙරො කිර දිවාට්ඨානෙ නිසින්නො චින්තෙසි – ‘‘සත්ථාරා සත්තන්නං බුද්ධානං මාතාපිතරො ආයුපරිච්ඡෙදො බොධි සාවකසන්නිපාතො අග්ගසාවකසන්නිපාතො අග්ගසාවකඋපට්ඨාකොති ඉදං සබ්බං කථිතං, උපොසථො පන අකථිතො, කිං නු ඛො තෙසම්පි අයමෙව උපොසථො, අඤ්ඤො’’ති? සො සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා තමත්ථං පුච්ඡි. යස්මා පන තෙසං බුද්ධානං කාලභෙදොව අහොසි, න කථාභෙදො. විපස්සී සම්මාසම්බුද්ධො හි සත්තමෙ සත්තමෙ සංවච්ඡරෙ උපොසථං අකාසි. එකදිවසං දින්නොවාදොයෙව හිස්ස සත්තන්නං සංවච්ඡරානං අලං හොති. සිඛී චෙව වෙස්සභූ ච ඡට්ඨෙ ඡට්ඨෙ සංවච්ඡරෙ උපොසථං කරිංසු, කකුසන්ධො කොණාගමනො ච සංවච්ඡරෙ සංවච්ඡරෙ. කස්සපදසබලො ඡට්ඨෙ ඡට්ඨෙ මාසෙ උපොසථං අකාසි. එකදිවසං දින්නොවාදො එව හිස්ස ඡන්නං මාසානං අලං අහොසි. තස්මා සත්ථා තෙසං ඉමං කාලභෙදං ආරොචෙත්වා ‘‘ඔවාදගාථා පන නෙසං ඉමායෙවා’’ති වත්වා සබ්බෙසං එකමෙව උපොසථං ආවි කරොන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

183. ‘‘සබ්බපාපස්ස අකරණං, කුසලස්ස උපසම්පදා;
සචිත්තපරියොදපනං, එතං බුද්ධාන සාසනං.

184. ‘‘ඛන්තී පරමං තපො තිතික්ඛා,
නිබ්බානං පරමං වදන්ති බුද්ධා;
න හි පබ්බජිතො පරූපඝාතී,
න සමණො හොති පරං විහෙඨයන්තො.

185. ‘‘අනූපවාදො අනූපඝාතො, පාතිමොක්ඛෙ ච සංවරො;
මත්තඤ්ඤුතා ච භත්තස්මිං, පන්තඤ්ච සයනාසනං;
අධිචිත්තෙ ච ආයොගො, එතං බුද්ධාන සාසන’’න්ති.

තත්ථ **සබ්බපාපස්සාති** සබ්බස්ස අකුසලකම්මස්ස. **උපසම්පදාති** අභිනික්ඛමනතො පට්ඨාය යාව අරහත්තමග්ගා කුසලස්ස උප්පාදනඤ්චෙව උප්පාදිතස්ස ච භාවනා. **සචිත්තපරියොදපනන්ති** පඤ්චහි නීවරණෙහි අත්තනො චිත්තස්ස වොදාපනං. **එතං බුද්ධාන සාසනන්ති** සබ්බබුද්ධානං අයමනුසිට්ඨි.

ඛන්තීති යා එසා තිතික්ඛාසඞ්ඛාතා ඛන්තී නාම, ඉදං ඉමස්මිං සාසනෙ පරමං උත්තමං තපො. **නිබ්බානං පරමං වදන්ති බුද්ධාති** බුද්ධා ච පච්චෙකබුද්ධා ච අනුබුද්ධා චාති ඉමෙ තයො බුද්ධා නිබ්බානං උත්තමන්ති වදන්ති. **න හි පබ්බජිතොති** පාණිආදීහි පරං අපහනන්තො විහෙඨෙන්තො පරූපඝාතී පබ්බජිතො නාම න හොති. **න සමණොති** වුත්තනයෙනෙව පරං විහෙඨයන්තො සමණොපි න හොතියෙව .

අනූපවාදොති අනූපවාදනඤ්චෙව අනූපවාදාපනඤ්ච. **අනූපඝාතොති** අනූපඝාතනඤ්චෙව අනූපඝාතාපනඤ්ච . **පාතිමොක්ඛෙති** ජෙට්ඨකසීලෙ. **සංවරොති** පිදහනං. **මත්තඤ්ඤුතාති** මත්තඤ්ඤුභාවො පමාණජානනං. **පන්තන්ති** විවිත්තං. **අධිචිත්තෙති** අට්ඨසමාපත්තිසඞ්ඛාතෙ අධිචිත්තෙ. **ආයොගොති** පයොගකරණං. **එතන්ති** එතං සබ්බෙසං බුද්ධානං සාසනං. එත්ථ හි අනූපවාදෙන වාචසිකං සීලං කථිතං, අනූපඝාතෙන කායිකසීලං, ‘‘පාතිමොක්ඛෙ ච සංවරො’’ති සීලං කථිතං, අනූපඝාතෙන කායිකසීලං, ‘‘පාතිමොක්ඛෙ ච සංවරො’’ති ඉමිනා පාතිමොක්ඛසීලඤ්චෙව ඉන්ද්‍රියසංවරඤ්ච, මත්තඤ්ඤුතාය ආජීවපාරිසුද්ධි චෙව පච්චයසන්නිසිතසීලඤ්ච, පන්තසෙනාසනෙන සප්පායසෙනාසනං, අධිචිත්තෙන අට්ඨ සමාපත්තියො. එවං ඉමාය ගාථාය තිස්සොපි සික්ඛා කථිතා එව හොන්තීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ආනන්දත්ථෙරපඤ්හවත්ථු චතුත්ථං.

5. අනභිරතභික්ඛුවත්ථු

න කහාපණවස්සෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකං අනභිරතභික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර සාසනෙ පබ්බජිත්වා ලද්ධූපසම්පදො ‘‘අසුකට්ඨානං නාම ගන්ත්වා උද්දෙසං උග්ගණ්හාහී’’ති උපජ්ඣායෙන පෙසිතො තත්ථ අගමාසි. අථස්ස පිතුනො රොගො උප්පජ්ජි. සො පුත්තං දට්ඨුකාමො හුත්වා තං පක්කොසිතුං සමත්ථං කඤ්චි අලභිත්වා පුත්තසොකෙන විප්පලපන්තොයෙව ආසන්නමරණො හුත්වා ‘‘ඉදං මෙ පුත්තස්ස පත්තචීවරමූලං කරෙය්‍යාසී’’ති කහාපණසතං කනිට්ඨස්ස හත්ථෙ දත්වා කාලමකාසි. සො දහරස්ස ආගතකාලෙ පාදමූලෙ නිපතිත්වා පවට්ටෙන්තො රොදිත්වා, ‘‘භන්තෙ, පිතා තෙ විප්පලපන්තොව කාලකතො, මය්හං පන තෙන කහාපණසතං හත්ථෙ ඨපිතං, තෙන කිං කරොමී’’ති ආහ. දහරො ‘‘න මෙ කහාපණෙහි අත්ථො’’ති පටික්ඛිපිත්වා අපරභාගෙ චින්තෙසි – ‘‘කිං මෙ පරකුලෙසු පිණ්ඩාය චරිත්වා ජීවිතෙන, සක්කා තං කහාපණසතං නිස්සාය ජීවිතුං, විබ්භමිස්සාමී’’ති. සො අනභිරතියා පීළිතො විස්සට්ඨසජ්ඣායනකම්මට්ඨානො පණ්ඩුරොගී විය අහොසි. අථ නං දහරසාමණෙරා ‘‘කිං ඉදං’’න්ති පුච්ඡිත්වා ‘‘උක්කණ්ඨිතොම්හී’’ති වුත්තෙ ආචරියුපජ්ඣායානං ආචික්ඛිංසු. අථ නං තෙ සත්ථු සන්තිකං නෙත්වා සත්ථු දස්සෙසුං. සත්ථා ‘‘සච්චං කිර ත්වං උක්කණ්ඨිතො’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති වුත්තෙ ‘‘කස්මා එවමකාසි, අත්ථි පන තෙ කොචි ජීවිතපච්චයො’’ති ආහ. ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති. ‘‘කිං තෙ අත්ථී’’ති? ‘‘කහාපණසතං, භන්තෙ’’ති. තෙන හි කත්ථචි තාව සක්ඛරා ආහර, ගණෙත්වා ජානිස්සාම ‘‘සක්කා වා තාවත්තකෙන ජීවිතුං, නො වා’’ති. සො සක්ඛරා ආහරි. අථ නං සත්ථා ආහ – ‘‘පරිභොගත්ථාය තාව පණ්ණාසං ඨපෙහි, ද්වින්නං ගොණානං අත්ථාය චතුවීසති, එත්තකං නාම බීජත්ථාය, යුගනඞ්ගලත්ථාය, කුද්දාලවාසිඵරසුඅත්ථායා’’ති එවං ගණියමානෙ තං කහාපණසතං නප්පහොති. අථ නං සත්ථා ‘‘භික්ඛු තව කහාපණා අප්පකා, කථං එතෙ නිස්සාය තණ්හං පූරෙස්සසි, අතීතෙ කිර චක්කවත්තිරජ්ජං කාරෙත්වා අප්ඵොටිතමත්තෙන ද්වාදසයොජනට්ඨානෙ කටිප්පමාණෙන රතනවස්සං වස්සාපෙතුං සමත්ථො යාව ඡත්තිංස සක්කා චවන්ති, එත්තකං කාලං දෙවරජ්ජං කාරෙත්වාපි මරණකාලෙ තණ්හං අපූරෙත්වාව කාලමකාසී’’ති වත්වා තෙන යාචිතො අතීතං ආහරිත්වා **මන්ධාතුජාතකං** (ජා. 1.3.22) විත්ථාරෙත්වා –

‘‘යාවතා චන්දිමසූරියා පරිහරන්ති, දිසා භන්ති විරොචනා;
සබ්බෙව දාසා මන්ධාතු, යෙ පාණා පථවිස්සිතා’’ති. –

ඉමිස්සා ගාථාය අනන්තරා ඉමා ද්වෙ ගාථා අභාසි –

186. ‘‘න කහාපණවස්සෙන, තිත්ති කාමෙසු විජ්ජති;
අප්පස්සාදා දුඛා කාමා, ඉති විඤ්ඤාය පණ්ඩිතො.

187. ‘‘අපි දිබ්බෙසු කාමෙසු, රතිං සො නාධිගච්ඡති;
තණ්හක්ඛයරතො හොති, සම්මාසම්බුද්ධසාවකො’’ති.

තත්ථ **කහාපණවස්සෙනාති** යං සො අප්ඵොටෙත්වා සත්තරතනවස්සං වස්සාපෙසි, තං ඉධ කහාපණවස්සන්ති වුත්තං. තෙනපි හි වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙසු තිත්ති නාම නත්ථි. එවං දුප්පූරා එසා තණ්හා. **අප්පස්සාදාති** සුපිනසදිසතාය පරිත්තසුඛා. **දුඛාති** දුක්ඛක්ඛන්ධාදීසු ආගතදුක්ඛවසෙන පන බහුදුක්ඛාව. **ඉති විඤ්ඤායාති** එවමෙතෙ කාමෙ ජානිත්වා. **අපි දිබ්බෙසූති** සචෙ හි දෙවානං උපකප්පනකකාමෙහි නිමන්තෙය්‍යාපි ආයස්මා සමිද්ධි විය එවම්පි තෙසු කාමෙසු රතිං න වින්දතියෙව. **තණ්හක්ඛයරතොති** අරහත්තෙ චෙව නිබ්බානෙ ච අභිරතො හොති, තං

පත්ථයමානො විහරති. **සම්මාසම්බුද්ධසාවකොති** සම්මාසම්බුද්ධෙන දෙසිතස්ස ධම්මස්ස සවනෙන ජාතො යොගාවචරභික්ඛූති.

දෙසනාවසානෙ සො භික්ඛු සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

අනභිරතභික්ඛුවත්ථු පඤ්චමං.

6. අග්ගිදත්තබ්‍රාහ්මණවත්ථු

බහුං වෙ සරණං යන්තීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො වාලිකරාසිම්හි නිසින්නං අග්ගිදත්තං නාම කොසලරඤ්ඤො පුරොහිතං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර මහාකොසලස්ස පුරොහිතො අහොසි. අථ නං පිතරි කාලකතෙ රාජා පසෙනදි කොසලො ‘‘පිතු මෙ පුරොහිතො’’ති ගාරවෙන තස්මිංයෙව ඨානෙ ඨපෙත්වා තස්ස අත්තනො උපට්ඨානං ආගතකාලෙ පච්චුග්ගමනං කරොති, ‘‘ආචරිය, ඉධ නිසීදථා’’ති සමානාසනං දාපෙසි. සො චින්තෙසි – ‘‘අයං රාජා මයි අතිවිය ගාරවං කරොති, න ඛො පන රාජූනං නිච්චකාලමෙව සක්කා චිත්තං ගහෙතුං. සමානවයෙනෙව හි සද්ධිං රජ්ජසුඛං නාම සුඛං හොති, අහඤ්චම්හි මහල්ලකො, පබ්බජිතුං මෙ යුත්ත’’න්ති. සො රාජානං පබ්බජ්ජං අනුජානාපෙත්වා නගරෙ භෙරිං චරාපෙත්වා සත්තාහෙන සබ්බං අත්තනො ධනං දානමුඛෙ විස්සජ්ජෙත්වා බාහිරකපබ්බජ්ජං පබ්බජි. තං නිස්සාය දස පුරිසසහස්සානි අනුපබ්බජිංසු. සො තෙහි සද්ධිං අඞ්ගමගධානඤ්ච කුරුරට්ඨස්ස ච අන්තරෙ වාසං කප්පෙත්වා ඉමං ඔවාදං දෙති, ‘‘තාතා, යස්ස කාමවිතක්කාදයො උප්පජ්ජන්ති, සො නදිතො එකෙකං වාලුකපුටං උද්ධරිත්වා ඉමස්මිං ඔකිරතූ’’ති. තෙ ‘‘සාධූ’’ති පටිස්සුණිත්වා කාමවිතක්කාදීනං උප්පන්නකාලෙ තථා කරිංසු. අපරෙන සමයෙන මහාවාලුකරාසි අහොසි, තං අහිඡත්තො නාම නාගරාජා පටිග්ගහෙසි. අඞ්ගමගධවාසිනො චෙව කුරුරට්ඨවාසිනො ච මාසෙ මාසෙ තෙසං මහන්තං සක්කාරං අභිහරිත්වා දානං දෙන්ති. අථ නෙසං අග්ගිදත්තො ඉමං ඔවාදං අදාසි – ‘‘පබ්බතං සරණං යාථ, වනං සරණං යාථ, ආරාමං සරණං යාථ, රුක්ඛං සරණං යාථ, එවං සබ්බදුක්ඛතො මුච්චිස්සථා’’ති. අත්තනො අන්තෙවාසිකෙපි ඉමිනා ඔවාදෙන ඔවදි.

බොධිසත්තොපි කතාභිනික්ඛමනො සම්මාසම්බොධිං පත්වා තස්මිං සමයෙ සාවත්ථිං නිස්සාය ජෙතවනෙ විහරන්තො පච්චූසකාලෙ ලොකං වොලොකෙන්තො අග්ගිදත්තබ්‍රාහ්මණං සද්ධිං අන්තෙවාසිකෙහි අත්තනො ඤාණජාලස්ස අන්තො පවිට්ඨං දිස්වා ‘‘සබ්බෙපි ඉමෙ අරහත්තස්ස උපනිස්සයසම්පන්නා’’ති ඤත්වා සායන්හසමයෙ මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරං ආහ – ‘‘මොග්ගල්ලාන, කිං පස්සසි අග්ගිදත්තබ්‍රාහ්මණං මහාජනං අතිත්ථෙ පක්ඛන්දාපෙන්තං, ගච්ඡ තෙසං ඔවාදං දෙහී’’ති. භන්තෙ, බහූ එතෙ, එකකස්ස මය්හං අවිසය්හා. සචෙ තුම්හෙපි ආගමිස්සථ, විසය්හා භවිස්සන්තීති. මොග්ගල්ලාන, අහම්පි ආගමිස්සාමි, ත්වං පුරතො යාහීති. ථෙරො පුරතො ගච්ඡන්තොව චින්තෙසි – ‘‘එතෙ බලවන්තො චෙව බහූ ච. සචෙ සබ්බෙසං සමාගමට්ඨානෙ කිඤ්චි කථෙස්සාමි, සබ්බෙපි වග්ගවග්ගෙන උට්ඨහෙය්‍යු’’න්ති අත්තනො ආනුභාවෙන ථූලඵුසිතකං දෙවං වුට්ඨාපෙසි. තෙ ථූලඵුසිතකෙසු පතන්තෙසු උට්ඨායුට්ඨාය අත්තනො අත්තනො පණ්ණසාලං පවිසිංසු. ථෙරො අග්ගිදත්තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පණ්ණසාලද්වාරෙ ඨත්වා ‘‘අග්ගිදත්තා’’ති ආහ. සො ථෙරස්ස සද්දං සුත්වා ‘‘මං ඉමස්මිං ලොකෙ නාමෙන ආලපිතුං සමත්ථො නාම නත්ථි, කො නු ඛො මං නාමෙන ආලපතී’’ති මානත්ථද්ධතාය ‘‘කො එසො’’ති ආහ. ‘‘අහං, බ්‍රාහ්මණා’’ති. ‘‘කිං වදෙසී’’ති? ‘‘අජ්ජ මෙ එකරත්තිං ඉධ වසනට්ඨානං ත්වං ආචික්ඛාහී’’ති. ‘‘ඉධ වසනට්ඨානං නත්ථි, එකස්ස එකාව පණ්ණසාලා’’ති. ‘‘අග්ගිදත්ත, මනුස්සා නාම මනුස්සානං, ගාවො ගුන්නං, පබ්බජිතා පබ්බජිතානං සන්තිකං ගච්ඡන්ති, මා එවං කරි, දෙහි මෙ වසනට්ඨාන’’න්ති. ‘‘කිං පන ත්වං පබ්බජිතො’’ති? ‘‘ආම, පබ්බජිතොම්හී’’ති. ‘‘සචෙ පබ්බජිතො, කහං තෙ ඛාරිභණ්ඩං, කො පබ්බජිතපරික්ඛාරො’’ති. ‘‘අත්ථි මෙ පරික්ඛාරො, විසුං පන නං ගහෙත්වා විචරිතුං දුක්ඛන්ති අබ්භන්තරෙනෙව නං ගහෙත්වා විචරාමි, බ්‍රාහ්මණා’’ති. සො ‘‘තං ගහෙත්වා විචරිස්සසී’’ති ථෙරස්ස කුජ්ඣි. අථ නං සො ආහ – ‘‘අම්හෙ, අග්ගිදත්ත, මා කුජ්ඣි, වසනට්ඨානං මෙ ආචික්ඛාහී’’ති. නත්ථි එත්ථ වසනට්ඨානන්ති. එතස්මිං පන වාලුකරාසිම්හි කො වසතීති. එකො, නාගරාජාති. එතං මෙ දෙහීති. න සක්කා දාතුං, භාරියං එතස්ස කම්මන්ති. හොතු, දෙහි මෙති. තෙන හි ත්වං එව ජානාහීති.

ථෙරො වාලුකරාසිඅභිමුඛො පායාසි. නාගරාජා තං ආගච්ඡන්තං දිස්වා ‘‘අයං සමණො ඉතො ආගච්ඡති, න ජානාති මඤ්ඤෙ මම අත්ථිභාවං, ධූමායිත්වා නං මාරෙස්සාමී’’ති ධූමායි. ථෙරො ‘‘අයං නාගරාජා ‘අහමෙව ධූමායිතුං සක්කොමි, අඤ්ඤෙ න සක්කොන්තී’ති මඤ්ඤෙ සල්ලක්ඛෙතී’’ති සයම්පි ධූමායි. ද්වින්නම්පි සරීරතො උග්ගතා ධූමා යාව බ්‍රහ්මලොකා උට්ඨහිංසු. උභොපි ධූමා ථෙරං අබාධෙත්වා නාගරාජානමෙව බාධෙන්ති. නාගරාජා ධූමවෙගං සහිතුං අසක්කොන්තො පජ්ජලි. ථෙරොපි තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වා තෙන සද්ධිංයෙව පජ්ජලි. අග්ගිජාලා යාව බ්‍රහ්මලොකා උට්ඨහිංසු. උභොපි ථෙරං අබාධෙත්වා නාගරාජානමෙව බාධයිංසු. අථස්ස සකලසරීරං උක්කාහි පදිත්තං විය අහොසි. ඉසිගණො ඔලොකෙත්වා චින්තෙසි – ‘‘නාගරාජා, සමණං ඣාපෙති, භද්දකො වත සමණො අම්හාකං වචනං අසුත්වා නට්ඨො’’ති. ථෙරො නාගරාජානං දමෙත්වා නිබ්බිසෙවනං කත්වා වාලුකරාසිම්හි නිසීදි. නාගරාජා වාලුකරාසිං භොගෙහි පරික්ඛිපිත්වා කූටාගාරකුච්ඡිපමාණං ඵණං මාපෙත්වා ථෙරස්ස උපරි ධාරෙසි.

ඉසිගණා පාතොව ‘‘සමණස්ස මතභාවං වා අමතභාවං වා ජානිස්සාමා’’ති ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා තං වාලුකරාසිමත්ථකෙ නිසින්නං දිස්වා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ අභිත්ථවන්තා ආහංසු – ‘‘සමණ, කච්චි නාගරාජෙන න බාධිතො’’ති. ‘‘කිං න පස්සථ මම උපරිඵණං ධාරෙත්වා ඨිත’’න්ති? තෙ ‘‘අච්ඡරියං වත භො, සමණස්ස එවරූපො නාම නාගරාජා දමිතො’’ති ථෙරං පරිවාරෙත්වා අට්ඨංසු. තස්මිං ඛණෙ සත්ථා ආගතො. ථෙරො සත්ථාරං දිස්වා උට්ඨාය වන්දි. අථ නං ඉසයො ආහංසු – ‘‘අයම්පි තයා මහන්තතරො’’ති. එසො භගවා සත්ථා, අහං ඉමස්ස සාවකොති. සත්ථා වාලුකරාසිමත්ථකෙ නිසීදි, ඉසිගණො ‘‘අයං තාව සාවකස්ස ආනුභාවො, ඉමස්ස පන ආනුභාවො කීදිසො භවිස්සතී’’ති අඤ්ජලිං පග්ගය්හ සත්ථාරං අභිත්ථවි. සත්ථා අග්ගිදත්තං ආමන්තෙත්වා ආහ – ‘‘අග්ගිදත්ත, ත්වං තව සාවකානඤ්ච උපට්ඨාකානඤ්ච ඔවාදං දදමානො කින්ති වත්වා දෙසී’’ති. ‘‘එතං පබ්බතං සරණං ගච්ඡථ, වනං ආරාමං රුක්ඛං සරණං ගච්ඡථ. එතානි හි සරණං ගතො සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතී’’ති එවං තෙසං ඔවාදං දම්මීති. සත්ථා ‘‘න ඛො, අග්ගිදත්ත, එතානි සරණං ගතො සබ්බදුක්ඛා පමුච්චති, බුද්ධං ධම්මං සඞ්ඝං පන සරණං ගන්ත්වා සකලවට්ටදුක්ඛා පමුච්චතී’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

188. ‘‘බහුං වෙ සරණං යන්ති, පබ්බතානි වනානි ච;
ආරාමරුක්ඛචෙත්‍යානි, මනුස්සා භයතජ්ජිතා.

189. ‘‘නෙතං ඛො සරණං ඛෙමං, නෙතං සරණමුත්තමං;
නෙතං සරණමාගම්ම, සබ්බදුක්ඛා පමුච්චති.

190. ‘‘යො ච බුද්ධඤ්ච ධම්මඤ්ච, සඞ්ඝඤ්ච සරණං ගතො;
චත්තාරි අරියසච්චානි, සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සති.

191. ‘‘දුක්ඛං දුක්ඛසමුප්පාදං, දුක්ඛස්ස ච අතික්කමං;
අරියං චට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං, දුක්ඛූපසමගාමිනං.

192. ‘‘එතං ඛො සරණං ඛෙමං, එතං සරණමුත්තමං;
එතං සරණමාගම්ම, සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතී’’ති.

තත්ථ **බහු**න්ති බහු. **පබ්බතානී**ති තත්ථ තත්ථ ඉසිගිලිවෙපුල්ලවෙභාරාදිකෙ පබ්බතෙ ච මහාවනගොසිඞ්ගසාලවනාදීනි වනානි ච වෙළුවනජීවකම්බවනාදයො ආරාමෙ ච උදෙනචෙතියගොතමචෙතියාදීනි රුක්ඛචෙත්‍යානි ච තෙ තෙ මනුස්සා තෙන තෙන භයෙන තජ්ජිතා භයතො මුච්චිතුකාමා පුත්තලාභාදීනි වා පත්ථයමානා සරණං යන්තීති අත්ථො. **නෙතං සරණ**න්ති එතං සබ්බම්පි සරණං නෙව ඛෙමං න උත්තමං, න ච එතං පටිච්ච ජාතිආදිධම්මෙසු සත්තෙසු එකොපි ජාතිආදිතො සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතීති අත්ථො.

යො චාති ඉදං අඛෙමං අනුත්තමං සරණං දස්සෙත්වා ඛෙමං උත්තමං සරණං දස්සනත්ථං ආරද්ධං. තස්සත්ථො – යො ච ගහට්ඨො වා පබ්බජිතො වා ‘‘ඉතිපි සො භගවා අරහං සම්මාසම්බුද්ධො’’තිආදිකං බුද්ධධම්මසඞ්ඝානුස්සතිකම්මට්ඨානං නිස්සාය සෙට්ඨවසෙන බුද්ධඤ්ච ධම්මඤ්ච සඞ්ඝඤ්ච සරණං ගතො, තස්සපි තං සරණගමනං අඤ්ඤතිත්ථියවන්දනාදීහි කුප්පති චලති. තස්ස පන අචලභාවං දස්සෙතුං මග්ගෙන ආගතසරණමෙව පකාසන්තො **චත්තාරි අරියසච්චානි සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතී**ති ආහ. යො හි එතෙසං සච්චානං දස්සනවසෙන එතානි සරණං ගතො, එතස්ස එතං සරණං ඛෙමඤ්ච උත්තමඤ්ච, සො ච පුග්ගලො එතං සරණං පටිච්ච සකලස්මාපි වට්ටදුක්ඛා පමුච්චති, තස්මා **එතං ඛො සරණං ඛෙම**න්තිආදි වුත්තං.

දෙසනාවසානෙ සබ්බෙපි තෙ ඉසයො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා පබ්බජ්ජං යාචිංසු. සත්ථාපි චීවරගබ්භතො හත්ථං පසාරෙත්වා ‘‘එථ භික්ඛවො, චරථ බ්‍රහ්මචරිය’’න්ති ආහ. තෙ තඞ්ඛණෙයෙව අට්ඨපරික්ඛාරධරා වස්සසට්ඨිකථෙරා විය අහෙසුං. සො ච සබ්බෙසම්පි අඞ්ගමගධකුරුරට්ඨවාසීනං සක්කාරං ආදාය ආගමනදිවසො අහොසි. තෙ සක්කාරං ආදාය ආගතා සබ්බෙපි තෙ ඉසයො පබ්බජිතෙ දිස්වා ‘‘කිං නු ඛො අම්හාකං අග්ගිදත්තබ්‍රාහ්මණො මහා, උදාහු සමණො ගොතමො’’ති චින්තෙත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස ආගතත්තා ‘‘අග්ගිදත්තොව මහා’’ති මඤ්ඤිංසු. සත්ථා තෙසං අජ්ඣාසයං ඔලොකෙත්වා, ‘‘අග්ගිදත්ත, පරිසාය කඞ්ඛං ඡින්දා’’ති ආහ. සො ‘‘අහම්පි එත්තකමෙව පච්චාසීසාමී’’ති ඉද්ධිබලෙන සත්තක්ඛත්තුං වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා පුනප්පුනං ඔරුය්හ සත්ථාරං වන්දිත්වා ‘‘සත්ථා මෙ, භන්තෙ, භගවා, සාවකොහමස්මී’’ති වත්වා සාවකත්තං පකාසෙසීති.

අග්ගිදත්තබ්‍රාහ්මණවත්ථු ඡට්ඨං.

7. ආනන්දත්ථෙරපඤ්හවත්ථු

දුල්ලභොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ආනන්දත්ථෙරස්ස පඤ්හං ආරබ්භ කථෙසි.

ථෙරො හි එකදිවසං දිවාට්ඨානෙ නිසින්නො චින්තෙසි – ‘‘හත්ථාජානීයො ඡද්දන්තකුලෙ වා උපොසථකුලෙ වා උප්පජ්ජති, අස්සාජානීයො සින්ධවකුලෙ වා වලාහකස්සරාජකුලෙ වා, උසභො ගොආජානීයො දක්ඛිණපථෙතිආදීනි වදන්තෙන සත්ථාරා හත්ථිආජානීයාදීනං උප්පත්තිට්ඨානාදීනි කථිතානි, පුරිසාජානීයො පන කහං නු ඛො උප්පජ්ජතී’’ති. සො සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිත්වා එතමත්ථං පුච්ඡි. සත්ථා, ‘‘ආනන්ද,

පුරිසාජානීයො නාම සබ්බත්ථ නුප්පජ්ජති, උජුකතො පන තියොජනසතායාමෙ විත්ථාරතො අඩ්ඪතෙයාසතෙ ආවට්ටතො නවයොජනසතප්පමාණෙ මජ්ඣිමපදෙසට්ඨානෙ උප්පජ්ජති. උප්පජ්ජන්තො ච පන න යස්මිං වා තස්මිං වා කුලෙ උප්පජ්ජති, ඛත්තියමහාසාලබ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලානං පන අඤ්ඤතරස්මිංයෙව උප්පජ්ජතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

193. ''දුල්ලභො පුරිසාජඤ්ඤො, න සො සබ්බත්ථ ජායති;
යත්ථ සො ජායතී ධීරො, තං කුලං සුඛමෙධතී''ති.

තත්ථ **දුල්ලභො**ති පුරිසාජඤ්ඤො හි දුල්ලභො, න හත්ථිආජානීයාදයො විය සුලභො, සො සබ්බත්ථ පච්චන්තදෙසෙ වා නීචකුලෙ වා න ජායති, මජ්ඣිමදෙසෙපි මහාජනස්ස අභිවාදනාදිසක්කාරකරණට්ඨානෙ ඛත්තියබ්‍රාහ්මණකුලානං අඤ්ඤතරස්මිං කුලෙ ජායති. එවං ජායමානො **යත්ථ සො ජායති ධීරො** උත්තමපඤ්ඤො සම්මාසම්බුද්ධො **, තං කුලං සුඛමෙධතී**ති සුඛප්පත්තමෙව හොතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ආනන්දත්ථෙරපඤ්හවත්ථු සත්තමං.

8. සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු

සුඛො බුද්ධානන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සම්බහුලානං භික්ඛූනං කථං ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි පඤ්චසතභික්ඛූ උපට්ඨානසාලායං නිසින්නා, ''ආවුසො, කිං නු ඛො ඉමස්මිං ලොකෙ සුඛ''න්ති කථං සමුට්ඨාපෙසුං? තත්ථ කෙචි ''රජ්ජසුඛසදිසං සුඛං නාම නත්ථී''ති ආහංසු. කෙචි කාමසුඛසදිසං, කෙචි ''සාලිමංසභොජනාදිසදිසං සුඛං නාම නත්ථී''ති ආහංසු. සත්ථා තෙසං නිසින්නට්ඨානං ගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ, ''භික්ඛවෙ, කිං කථෙථ? ඉදඤ්හි සබ්බම්පි සුඛං වට්ටදුක්ඛපරියාපන්නමෙව, ඉමස්මිං ලොකෙ බුද්ධුප්පාදො ධම්මස්සවනං, සඞ්ඝසාමග්ගී, සම්මොදමානභාවොති ඉදමෙව සුඛ''න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

194. ''සුඛො බුද්ධානමුප්පාදො, සුඛා සද්ධම්මදෙසනා;
සුඛා සඞ්ඝස්ස සාමග්ගී, සමග්ගානං තපො සුඛො''ති.

තත්ථ **බුද්ධානමුප්පාදො**ති යස්මා බුද්ධා උප්පජ්ජමානා මහාජනං රාගකන්තාරාදීහි තාරෙන්ති, තස්මා බුද්ධානං උප්පාදො සුඛො උත්තමො. යස්මා සද්ධම්මදෙසනං ආගම්ම ජාතිආදිධම්මා සත්තා ජාතිආදීහි මුච්චන්ති, තස්මා **සද්ධම්මදෙසනා සුඛා. සාමග්ගී**ති සමචිත්තතා, සාපි සුඛා එව. සමග්ගානං පන එකචිත්තානං යස්මා බුද්ධවචනං වා උග්ගණ්හිතුං ධුතඞ්ගානි වා පරිහරිතුං සමණධම්මං වා කාතුං සක්කා, තස්මා **සමග්ගානං තපො සුඛො**ති වුත්තං. තෙනෙවාහ – ''යාවකීවඤ්ච, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ සමග්ගා සන්නිපතිස්සන්ති, සමග්ගා වුට්ඨහිස්සන්ති, සමග්ගා සඞ්ඝකරණීයානි කරිස්සන්ති, වුද්ධියෙව, භික්ඛවෙ, භික්ඛූනං පාටිකඞ්ඛා, නො පරිහානී''ති (දී. නි. 2.136).

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු, මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු අට්ඨමං.

9. කස්සපදසබලස්ස සුවණ්ණචෙතියවත්ථු

පූජාරහෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා චාරිකං චරමානො කස්සපදසබලස්ස සුවණ්ණචෙතියං ආරබ්භ කථෙසි.

තථාගතො සාවත්ථිතො නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන බාරාණසිං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ තොදෙය්‍යගාමස්ස සමීපෙ මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො අඤ්ඤතරං දෙවට්ඨානං සම්පාපුණි. තත්‍ර නිසින්නො සුගතො ධම්මභණ්ඩාගාරිකං පෙසෙත්වා අවිදූරෙ කසිකම්මං කරොන්තං බ්‍රාහ්මණං පක්කොසාපෙසි . සො බ්‍රාහ්මණො ආගන්ත්වා තථාගතං අනභිවන්දිත්වා තමෙව දෙවට්ඨානං වන්දිත්වා අට්ඨාසි. සුගතොපි ''ඉමං පදෙසං කින්ති මඤ්ඤසි බ්‍රාහ්මණා''ති ආහ. අම්හාකං පවෙණියා ආගතචෙතියට්ඨානන්ති වන්දාමි, භො ගොතමාති. ''ඉමං ඨානං වන්දන්තෙන තයා සාධු කතං බ්‍රාහ්මණා''ති සුගතො තං සම්පහංසෙසි. තං සුත්වා භික්ඛූ ''කෙන නු ඛො කාරණෙන භගවා එවං සම්පහංසෙසී''ති සංසයං සඤ්ජනෙසුං. තතො තථාගතො තෙසං සංසයමපනෙතුං මජ්ඣිමනිකායෙ **ඝටිකාරසුත්තන්තං** (ම. නි. 2.282 ආදයො) වත්වා ඉද්ධානුභාවෙන කස්සපදසබලස්ස යොජනුබ්බෙධං කනකචෙතියං අපරඤ්ච කනකචෙතියං ආකාසෙ නිම්මිනිත්වා මහාජනං දස්සෙත්වා, ''බ්‍රාහ්මණ, එවංවිධානං පූජාරහානං පූජා යුත්තතරාවා''ති වත්වා

මහාපරිනිබ්බානසුත්තෙ (දී. නි. 2.206) දස්සිතනයෙනෙව බුද්ධාදිකෙ චත්තාරො ථූපාරහෙ පකාසෙත්වා සරීරචෙතියං උද්දිස්සචෙතියං පරිභොගචෙතියන්ති තීණි චෙතියානි විසෙසතො පරිදීපෙත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

195. ‘‘පූජාරහෙ පූජයතො, බුද්ධෙ යදි ව සාවකෙ;
පපඤ්චසමතික්කන්තෙ, තිණ්ණසොකපරිද්දවෙ.

196. ‘‘තෙ තාදිසෙ පූජයතො, නිබ්බුතෙ අකුතොභයෙ;
න සක්කා පුඤ්ඤං සඞ්ඛාතුං, ඉමෙත්තමපි කෙනචි’’ති. (අප. ථෙර 1.10.1-2);

තත්ථ පූජිතුං අරහා **පූජාරහා,** පූජිතුං යුත්තාති අත්ථො. **පූජාරහෙ පූජයතොති** අභිවාදනාදීහි ච චතූහි ච පච්චයෙහි පූජෙන්තස්ස. පූජාරහෙ දස්සෙති **බුද්ධෙතිආදිනා. බුද්ධෙති** සම්මාසම්බුද්ධෙ. **යදීති** යදි වා, අථ වාති අත්ථො. තත්ථ පච්චෙකබුද්ධෙති කථිතං හොති, සාවකෙ ච. **පපඤ්චසමතික්කන්තෙති** සමතික්කන්තතණ්හාදිට්ඨිමානපපඤ්චෙ. **තිණ්ණසොකපරිද්දවෙති** අතික්කන්තසොකපරිද්දවෙ , ඉමෙ ද්වෙ අතික්කන්තෙති අත්ථො. එතෙහි පූජාරහත්තං දස්සිතං.

තෙති බුද්ධාදයො. **තාදිසෙති** වුත්තගහණවසෙන. **නිබ්බුතෙති** රාගාදිනිබ්බුතියා. නත්ථි කුතොචි භවතො වා ආරම්මණතො වා එතෙසං භයන්ති අකුතොභයා, තෙ **අකුතොභයෙ. න සක්කා පුඤ්ඤං සඞ්ඛාතුන්ති** පුඤ්ඤං ගණෙතුං න සක්කා. කථන්ති චෙ? **ඉමෙත්තමපි කෙනචීති** ඉමං එත්තකං, ඉමං එත්තකන්ති කෙනචීති අපිසද්දො ඉධ සම්බන්ධිතබ්බො, කෙනචි පුග්ගලෙන මානෙන වා. තත්ථ **පුග්ගලෙනාති** තෙන බ්‍රහ්මාදිනා. **මානෙනාති** තිවිධෙන මානෙන තීරණෙන ධාරණෙන පූරණෙන වා. **තීරණං** නාම ඉදං එත්තකන්ති නයතො තීරණං. **ධාරණන්ති** තුලාය ධාරණං. **පූරණං** නාම අඩ්ඪපසතපත්ථනාළිකාදිවසෙන පූරණං. කෙනචි පුග්ගලෙන ඉමෙහි තීහි මානෙහි බුද්ධාදිකෙ පූජයතො පුඤ්ඤං විපාකවසෙන ගණෙතුං න සක්කා පරියන්තරහිතතොති ද්වීසු ඨානෙසු පූජයතො කිං දානං පඨමං ධරමානෙ බුද්ධාදී පූජයතො න සක්කා පුඤ්ඤං සඞ්ඛාතුං, පුන තෙ තාදිසෙ කිලෙසපරිනිබ්බානනිමිත්තෙන ඛන්ධපරිනිබ්බානෙන නිබ්බුතෙපි පූජයතො න සක්කා සඞ්ඛාතුන්ති භෙදා යුජ්ජන්ති. තෙන හි විමානවත්ථුම්හි –

‘‘තිට්ඨන්තෙ නිබ්බුතෙ චාපි, සමෙ චිත්තෙ සමං ඵලං;
චෙතොපණිධිහෙතු හි, සත්තා ගච්ඡන්ති සුග්ගති’’න්ති. (වි. ව. 806);

දෙසනාවසානෙ සො බ්‍රාහ්මණො සොතාපන්නො අහොසීති. යොජනිකං කනකචෙතියං සත්තාහමාකාසෙව අට්ඨාසි, මහන්තෙන සමාගමො චාහොසි, සත්තාහං චෙතියං නානප්පකාරෙන පූජෙසුං. තතො භින්නලද්ධිකානං ලද්ධිභෙදො ජාතො, බුද්ධානුභාවෙන තං චෙතියං සකට්ඨානමෙව ගතං, තත්ථෙව තංඛණෙ මහන්තං පාසාණචෙතියං අහොසි. තස්මිං සමාගමෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

කස්සපදසබලස්ස සුවණ්ණචෙතියවත්ථු නවමං.

බුද්ධවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චුද්දසමො වග්ගො.

පඨමභාණවාරං නිට්ඨිතං.

15. සුඛවග්ගො

1. ඤාතිකලහවූපසමනවත්ථු

සුසුඛං වතාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සක්කෙසු විහරන්තො කලහවූපසමනත්ථං ඤාතකෙ ආරබ්භ කථෙසි.

සාකියකොලියා කිර කපිලවත්ථුනගරස්ස ච කොලියනගරස්ස ච අන්තරෙ රොහිණිං නාම නදිං එකෙනෙව ආවරණෙන බන්ධාපෙත්වා සස්සානි කරොන්ති. අථ ජෙට්ඨමූලමාසෙ සස්සෙසු මිලායන්තෙසු උභයනගරවාසිකානම්පි කම්මකාරා සන්නිපතිංසු. තත්ථ කොලියනගරවාසිනො ආහංසු – ‘‘ඉදං උදකං උභයතො හරියමානං නෙව තුම්හාකං, න අම්හාකං පහොස්සති, අම්හාකං පන සස්සං එකඋදකෙනෙව නිප්ඵජ්ජිස්සති, ඉදං උදකං අම්හාකං දෙථා’’ති. ඉතරෙපි ආහංසු – ‘‘තුම්හෙසු කොට්ඨකෙ පූරෙත්වා ඨිතෙසු මයං රත්තසුවණ්ණනීලමණිකාළකහාපණෙ ච ගහෙත්වා පච්ඡිපසිබ්බකාදිහත්ථා න සක්ඛිස්සාම තුම්හාකං ඝරද්වාරෙ විචරිතුං, අම්හාකම්පි සස්සං එකඋදකෙනෙව නිප්ඵජ්ජිස්සති, ඉදං උදකං අම්හාකං දෙථා’’ති. න මයං දස්සාමාති. මයම්පි න දස්සාමාති එවං කථං වඩ්ඪෙත්වා එකො උට්ඨාය එකස්ස පහාරං අදාසි, සොපි අඤ්ඤස්සාති එවං අඤ්ඤමඤ්ඤං පහරිත්වා රාජකුලානං ජාතිං ඝට්ටෙත්වා කලහං වඩ්ඪයිංසු.

කොලියකම්මකාරා වදන්ති – ‘‘තුම්හෙ කපිලවත්ථුවාසිකෙ ගහෙත්වා ගජ්ජථ, යෙ සොණසිඞ්ගාලාදයො විය අත්තනො භගිනීහි සද්ධිං සංවසිංසු, එතෙසං හත්ථිනො චෙව අස්සා ච ඵලකාවුධානි ච අම්හාකං කිං කරිස්සන්ති’’ති. සාකියකම්මකාරාපි වදන්ති ‘‘තුම්හෙ ඉදානි කුට්ඨිනො දාරකෙ ගහෙත්වා ගජ්ජථ, යෙ අනාථා නිග්ගතිකා තිරච්ඡානා විය කොලරුක්ඛෙ වසිංසු, එතෙසං හත්ථිනො ච අස්සා ච ඵලකාවුධානි ච අම්හාකං කිං කරිස්සන්ති’’ති. තෙ ගන්ත්වා තස්මිං කම්මෙ නියුත්තානං අමච්චානං කථයිංසු, අමච්චා රාජකුලානං කථෙසුං. තතො සාකියා ‘‘භගිනීහි සද්ධිං සංවසිතකානං ථාමඤ්ච බලඤ්ච දස්සෙස්සාමා’’ති යුද්ධසජ්ජා නික්ඛමිංසු. කොලියාපි ‘‘කොලරුක්ඛවාසීනං ථාමඤ්ච බලඤ්ච දස්සෙස්සාමා’’ති යුද්ධසජ්ජා නික්ඛමිංසු.

සත්ථාපි පච්චූසසමයෙ ලොකං වොලොකෙන්තො ඤාතකෙ දිස්වා ‘‘මයි අගච්ඡන්තෙ ඉමෙ නස්සිස්සන්ති, මයා ගන්තුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා එකකොව ආකාසෙන ගන්ත්වා රොහිණිනදියා මජ්ඣෙ ආකාසෙ පල්ලඞ්කෙන නිසීදි. ඤාතකා සත්ථාරං දිස්වා ආවුධානි ඡඩ්ඩෙත්වා වන්දිංසු. අථ නෙ සත්ථා ආහ – ‘‘කිං කලහො නාමෙස, මහාරාජා’’ති? ‘‘න ජානාම, භන්තෙ’’ති. ‘‘කො දානි ජානිස්සතී’’ති? තෙ ‘‘උපරාජා ජානිස්සති, සෙනාපති ජානිස්සතී’’ති ඉමිනා උපායෙන යාව දාසකම්මකරෙ පුච්ඡිත්වා, ‘‘භන්තෙ, උදකකලහො’’ති ආහංසු. ‘‘උදකං කිං අග්ඝති, මහාරාජා’’ති? ‘‘අප්පග්ඝං, භන්තෙ’’ති. ‘‘ඛත්තියා කිං අග්ඝන්ති මහාරාජා’’ති? ‘‘ඛත්තියා නාම අනග්ඝා, භන්තෙ’’ති. ‘‘අයුත්තං තුම්හාකං අප්පමත්තකං උදකං නිස්සාය අනග්ඝෙ ඛත්තියෙ නාසෙතු’’න්ති. තෙ තුණ්හී අහෙසුං. අථ තෙ සත්ථා ආමන්තෙත්වා ‘‘කස්මා මහාරාජා එවරූපං කරොථ, මයි අසන්තෙ අජ්ජ ලොහිතනදී පවත්තිස්සති, අයුත්තං වො කතං, තුම්හෙ පඤ්චහි වෙරෙහි සවෙරා විහරථ, අහං අවෙරො විහරාමි. තුම්හෙ කිලෙසාතුරා හුත්වා විහරථ, අහං අනාතුරො. තුම්හෙ කාමගුණපරියෙසනුස්සුක්කා හුත්වා විහරථ, අහං අනුස්සුක්කො විහරාමී’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

197. ‘‘සුසුඛං වත ජීවාම, වෙරිනෙසු අවෙරිනො,
වෙරිනෙසු මනුස්සෙසු, විහරාම අවෙරිනො.

198. ‘‘සුසුඛං වත ජීවාම, ආතුරෙසු අනාතුරා;
ආතුරෙසු මනුස්සෙසු, විහරාම අනාතුරා.

199. ‘‘සුසුඛං වත ජීවාම, උස්සුකෙසු අනුස්සුකා;
උස්සුකෙසු මනුස්සෙසු, විහරාම අනුස්සුකා’’ති.

තත්ථ **සුසුඛ**න්ති සුට්ඨු සුඛං. ඉදං වුත්තං හොති – යෙ ගිහිනො සන්ධිච්ඡෙදාදිවසෙන, පබ්බජිතා වා පන වෙජ්ජකම්මාදිවසෙන ජීවිතවුත්තිං උප්පාදෙත්වා ‘‘සුඛෙන ජීවාමා’’ති වදන්ති, තෙහි මයමෙව සුසුඛං වත ජීවාම, යෙ මයං පඤ්චහි වෙරීහි වෙරිනෙසු මනුස්සෙසු අවෙරිනො, කිලෙසාතුරෙසු මනුස්සෙසු නික්කිලෙසතාය අනාතුරා, පඤ්චකාමගුණපරියෙසනෙ උස්සුකෙසු තාය පරියෙසනාය අභාවෙන අනුස්සුකාති. සෙසං උත්තානත්ථමෙව.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ඤාතිකලහවූපසමනවත්ථු පඨමං.

2. මාරවත්ථු

සුසුඛං වත ජීවාමාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා පඤ්චසාලාය බ්‍රාහ්මණගාමෙ විහරන්තො මාරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි සත්ථා පඤ්චසතානං කුමාරිකානං සොතාපත්තිමග්ගස්සූපනිස්සයං දිස්වා තං ගාමං උපනිස්සාය විහාසි. තාපි කුමාරිකායො එකස්මිං නක්ඛත්තදිවසෙ නදිං ගන්ත්වා න්හත්වා අලඞ්කතපටියත්තා ගාමාභිමුඛියො පායිංසු. සත්ථාපි තං ගාමං පවිසිත්වා පිණ්ඩාය චරති. අථ මාරො සකලගාමවාසීනං සරීරෙ අධිමුච්චිත්වා යථා සත්ථා කටච්ඡුභත්තමත්තම්පි න ලභති, එවං කත්වා යථාධොතෙන පත්තෙන නික්ඛමන්තං සත්ථාරං ගාමද්වාරෙ ඨත්වා ආහ – ''අපි, සමණ, පිණ්ඩපාතං ලභිත්ථා''ති. ''කිං පන ත්වං, පාපිම, තථා අකාසි, යථාහං පිණ්ඩං න ලභෙය්‍යා''න්ති? ''තෙන හි, භන්තෙ, පුන පවිසථා''ති. එවං කිරස්ස අහොසි – ''සචෙ පුන පවිසති, සබ්බෙසං සරීරෙ අධිමුච්චිත්වා ඉමස්ස පුරතො පාණිං පහරිත්වා හස්සකෙළිං කරිස්සාමී''ති. තස්මිං ඛණෙ තා කුමාරිකායො ගාමද්වාරං පත්වා සත්ථාරං දිස්වා වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨංසු. මාරොපි සත්ථාරං ආහ – ''අපි, භන්තෙ, පිණ්ඩං අලභමානා ජිඝච්ඡාදුක්ඛෙන පීළිතත්ථා''ති. සත්ථා ''අජ්ජ මයං, පාපිම, කිඤ්චි අලභිත්වාපි ආභස්සරලොකෙ මහාබ්‍රහ්මානො විය පීතිසුඛෙනෙව වීතිනාමෙස්සාමා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

200. ''සුසුඛං වත ජීවාම, යෙසං නො නත්ථි කිඤ්චනං;
පීතිභක්ඛා භවිස්සාම, දෙවා ආභස්සරා යථා''ති.

තත්ථ **යෙසං නො**ති යෙසං අම්හාකං පලිබුජ්ඣනත්ථෙන රාගාදීසු කිඤ්චනෙසු එකම්පි කිඤ්චනං නත්ථි. **පීතිභක්ඛා**ති යථා ආභස්සරා දෙවා පීතිභක්ඛා හුත්වා පීතිසුඛෙනෙව වීතිනාමෙන්ති, එවං මයම්පි, පාපිම, කිඤ්චි අලභිත්වා පීතිභක්ඛා භවිස්සාමාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චසතාපි කුමාරිකායො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසූති.

මාරවත්ථු දුතියං.

3. කොසලරඤ්ඤො පරාජයවත්ථු

ජයං වෙරන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො කොසලරඤ්ඤො පරාජයං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර කාසිකගාමං නිස්සාය භාගිනෙය්‍යෙන අජාතසත්තුනා සද්ධිං යුජ්ඣන්තො තෙන තයො වාරෙ පරාජිතො තතියවාරෙ චින්තෙසි – ''අහං ඛීරමුඛම්පි දාරකං පරාජෙතුං නාසක්ඛිං, කිං මෙ ජීවිතෙනා''ති. සො ආහාරූපච්ඡෙදං කත්වා මඤ්චකෙ නිපජ්ජි. අථස්ස සා පවත්ති සකලනගරං පත්ථරි. භික්ඛූ තථාගතස්ස ආරොචෙසුං – ''භන්තෙ, රාජා කිර කාසිකගාමකං නිස්සාය තයො වාරෙ පරාජිතො, සො ඉදානි පරාජිත්වා ආගතො 'ඛීරමුඛම්පි දාරකං පරාජෙතුං නාසක්ඛිං, කිං මෙ ජීවිතෙනා'ති ආහාරූපච්ඡෙදං කත්වා මඤ්චකෙ නිපන්නො''ති. සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා, ''භික්ඛවෙ, ජිනන්තොපි වෙරං පසවති, පරාජිතො පන දුක්ඛං සෙතියෙවා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

201. ''ජයං වෙරං පසවති, දුක්ඛං සෙති පරාජිතො;
උපසන්තො සුඛං සෙති, හිත්වා ජයපරාජය''න්ති.

තත්ථ **ජය**න්ති පරං ජිනන්තො වෙරං පටිලභති. **පරාජිතො**ති පරෙන පරාජිතො ''කදා නු ඛො පච්චාමිත්තස්ස පිට්ඨිං දට්ඨුං සක්ඛිස්සාමී''ති දුක්ඛං සෙති සබ්බිරියාපථෙසු දුක්ඛමෙව විහරතීති අත්ථො. **උපසන්තො**ති අබ්භන්තරෙ උපසන්තරාගාදිකිලෙසො ඛීණාසවො ජයඤ්ච පරාජයඤ්ච හිත්වා සුඛං සෙති, සබ්බිරියාපථෙසු සුඛමෙව විහරතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

කොසලරඤ්ඤො පරාජයවත්ථු තතියං.

4. අඤ්ඤතරකුලදාරිකාවත්ථු

නත්ථි රාගසමොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං කුලදාරිකං ආරබ්භ කථෙසි.

තස්සා කිර මාතාපිතරො ආවාහං කත්වා මඞ්ගලදිවසෙ සත්ථාරං නිමන්තයිංසු. සත්ථා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො තත්ථ ගන්ත්වා නිසීදි. සාපි ඛො වධුකා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස උදකපරිස්සාවනාදීනි කරොන්තී අපරාපරං සඤ්චරති. සාමිකොපිස්සා තං ඔලොකෙන්තො අට්ඨාසි. තස්ස රාගවසෙන ඔලොකෙන්තස්ස අන්තො කිලෙසො සමුදාචරි. සො අඤ්ඤාණාභිභූතො නෙව බුද්ධං උපට්ඨහි, න අසීති මහාථෙරෙ. හත්ථං පසාරෙත්වා ''තං වධුකං ගණ්හිස්සාමී''ති පන චිත්තං අකාසි. සත්ථා තස්සජ්ඣාසයං ඔලොකෙත්වා යථා තං ඉත්ථිං න පස්සති, එවමකාසි. සො අදිස්වා සත්ථාරං ඔලොකෙන්තො අට්ඨාසි. සත්ථා තස්ස ඔලොකෙත්වා ඨිතකාලෙ ''කුමාරක, න හි රාගග්ගිනා සදිසො අග්ගි නාම , දොසකලිනා සදිසො කලි නාම, ඛන්ධපරිහරණදුක්ඛෙන සදිසං දුක්ඛං නාම අත්ථි, නිබ්බානසුඛසදිසං සුඛම්පි නත්ථියෙවා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

202. ‘‘නත්ථි රාගසමො අග්ගි, නත්ථි දොසසමො කලි;
නත්ථි ඛන්ධසමා දුක්ඛා, නත්ථි සන්තිපරං සුඛ’’න්ති.

තත්ථ **නත්ථි රාගසමොති** ධූමං වා ජාලං වා අඞ්ගාරං වා අදස්සෙත්වා අන්තොයෙව ඣාපෙත්වා භස්මමුට්ඨිං කාතුං සමත්ථො රාගෙන සමො අඤ්ඤො අග්ගි නාම නත්ථි. **කලීති** දොසෙන සමො අපරාධොපි නත්ථි. **ඛන්ධසමාති** ඛන්ධෙහි සමා. යථා පරිහරියමානා ඛන්ධා දුක්ඛා, එවං අඤ්ඤං දුක්ඛං නාම නත්ථි. **සන්තිපරන්ති** නිබ්බානතො උත්තරිං අඤ්ඤං සුඛම්පි නත්ථි. අඤ්ඤඤ්හි සුඛං සුඛමෙව, නිබ්බානං පරමසුඛන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ කුමාරිකා ච කුමාරකො ච සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු. තස්මිං සමයෙ භගවා තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං දස්සනාකාරං අකාසීති.

අඤ්ඤතරකුලදාරිකාවත්ථු චතුත්ථං.

5. එකඋපාසකවත්ථු

ජිඝච්ඡාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ආළවියං විහරන්තො එකං උපාසකං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි දිවසෙ සත්ථා ජෙතවනෙ ගන්ධකුටියං නිසින්නොව පච්චූසකාලෙ ලොකං වොලොකෙන්තො ආළවියං එකං දුග්ගතමනුස්සං දිස්වා තස්සූපනිස්සයසම්පත්තිං ඤත්වා පඤ්චසතභික්ඛුපරිවාරො ආළවිං අගමාසි. ආළවිවාසිනො සත්ථාරං නිමන්තයිංසු. සොපි දුග්ගතමනුස්සො ‘‘සත්ථා කිර ආගතො’’ති සුත්වා ‘‘සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සොස්සාමී’’ති මනං අකාසි. තංදිවසමෙව චස්ස එකො ගොණො පලායි. සො ‘‘කිං නු ඛො ගොණං පරියෙසිස්සාමි, උදාහු ධම්මං සුණාමී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘ගොණං පරියෙසිත්වා පච්ඡා ධම්මං සොස්සාමී’’ති පාතොව ගෙහා නික්ඛමි. ආළවිවාසිනොපි බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිසීදාපෙත්වා පරිවිසිත්වා අනුමොදනත්ථාය පත්තං ගණ්හිංසු. සත්ථා ‘‘යං නිස්සාය අහං තිංසයොජනමග්ගං ආගතො, සො ගොණං පරියෙසිතුං අරඤ්ඤං පවිට්ඨො, තස්මිං ආගතෙයෙව ධම්මං දෙසෙස්සාමී’’ති තුණ්හී අහොසි.

සොපි මනුස්සො දිවා ගොණං දිස්වා ගොගණෙ පක්ඛිපිත්වා ‘‘සචෙපි අඤ්ඤං නත්ථි, සත්ථු වන්දනමත්තම්පි කරිස්සාමී’’ති ජිඝච්ඡාපීළිතොපි ගෙහං ගමනාය මනං අකත්වා වෙගෙන සත්ථු සන්තිකං ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. සත්ථා තස්ස ඨිතකාලෙ දානවෙය්‍යාවටිකං ආහ – ‘‘අත්ථි කිඤ්චි භික්ඛුසඞ්ඝස්ස අතිරිත්තභත්ත’’න්ති? ‘‘භන්තෙ, සබ්බං අත්ථී’’ති. තෙන හි ‘‘ඉමං පරිවිසාහී’’ති. සො සත්ථාරා වුත්තට්ඨානෙයෙව තං නිසීදාපෙත්වා යාගුඛාදනීයභොජනීයෙහි සක්කච්චං පරිවිසි. සො භුත්තභත්තො මුඛං වික්ඛාලෙසි. ඨපෙත්වා කිර ඉමං ඨානං තීසු පිටකෙසු අඤ්ඤත්ථ ගතාගතස්ස භත්තවිචාරණං නාම නත්ථි. තස්ස පස්සද්ධදරථස්ස චිත්තං එකග්ගං අහොසි. අථස්ස සත්ථා අනුපුබ්බිං කථං කථෙත්වා සච්චානි පකාසෙසි. සො දෙසනාවසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. සත්ථාපි අනුමොදනං කත්වා උට්ඨායාසනා පක්කාමි. මහාජනො සත්ථාරං අනුගන්ත්වා නිවත්ති.

භික්ඛූ සත්ථාරා සද්ධිං ගච්ඡන්තායෙව උජ්ඣායිංසු – ‘‘පස්සථාවුසො, සත්ථු කම්මං, අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු එවරූපං නත්ථි, අජ්ජ පනෙකං මනුස්සං දිස්වාව යාගුආදීනි විචාරෙත්වා දාපෙසී’’ති. සත්ථා නිවත්තිත්වා ඨිතකොව ‘‘කිං කථෙථ, භික්ඛවෙ’’ති පුච්ඡිත්වා තමත්ථං සුත්වා ‘‘ආම, භික්ඛවෙ, අහං තිංසයොජනං කන්තාරං ආගච්ඡන්තො තස්ස උපාසකස්සූපනිස්සයං දිස්වා ආගතො, සො අතිවිය ජිඝච්ඡිතො, පාතොව පට්ඨාය ගොණං පරියෙසන්තො අරඤ්ඤෙ විචරි. ‘ජිඝච්ඡදුක්ඛෙන ධම්මෙ දෙසියමානෙපි පටිවිජ්ඣිතුං න සක්ඛිස්සතී’ති චින්තෙත්වා එවං අකාසිං, ජිඝච්ඡාරොගසදිසො රොගො නාම නත්ථී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

203. ‘‘ජිඝච්ඡාපරමා රොගා, සඞ්ඛාරපරමා දුඛා;
එතං ඤත්වා යථාභූතං, නිබ්බානං පරමං සුඛ’’න්ති.

තත්ථ **ජිඝච්ඡාපරමා රොගාති** යස්මා අඤ්ඤො රොගො සකිං තිකිච්ඡිතො විනස්සති වා තදඞ්ගවසෙන වා පහීයති , ජිඝච්ඡා පන නිච්චකාලං තිකිච්ඡිතබ්බායෙවාති සෙසරොගානං අයං පරමා නාම. **සඞ්ඛාරාති** පඤ්ච ඛන්ධා. **එතං ඤත්වාති** ජිඝච්ඡාසමො රොගො නත්ථි, ඛන්ධපරිහරණසමං දුක්ඛං නාම නත්ථීති එතමත්ථං යථාභූතං ඤත්වා පණ්ඩිතො නිබ්බානං සච්ඡිං කරොති. **නිබ්බානං පරමං සුඛන්ති** තඤ්හි සබ්බසුඛානං පරමං උත්තමං සුඛන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

එකඋපාසකවත්ථු පඤ්චමං.

6. පසෙනදිකොසලවත්ථු

ආරොග්‍යපරමා ලාභාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො රාජානං පසෙනදිකොසලං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ රාජා තණ්ඩුලදොණස්ස ඔදනං තදුපියෙන සූපබ්‍යඤ්ජනෙන භුඤ්ජති. එකදිවසං භුත්තපාතරාසො භත්තසම්මදං අවිනොදෙත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා කිලන්තරූපො ඉතො චිතො ච සම්පරිවත්තති, නිද්දාය අභිභූයමානොපි උජුකං නිපජ්ජිතුං අසක්කොන්තො එකමන්තං නිසීදි. අථ නං සත්ථා ආහ – ‘‘කිං, මහාරාජ, අවිස්සමිත්වාව ආගතොසී’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, භුත්තකාලතො පට්ඨාය මෙ මහාදුක්ඛං හොතී’’ති. අථ නං සත්ථා, ‘‘මහාරාජ , අතිබහුභොජනං එවං දුක්ඛං හොතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘මිද්ධී යදා හොති මහග්ඝසො ච,
නිද්දායිතා සම්පරිවත්තසායී;
මහාවරාහොව නිවාපපුට්ඨො,
පුනප්පුනං ගබ්භමුපෙති මන්දො’’ති. (ධ. ප. 325); –

ඉමාය ගාථාය ඔවදිත්වා, ‘‘මහාරාජ, භොජනං නාම මත්තාය භුඤ්ජිතුං වට්ටති. මත්තභොජිනො හි සුඛං හොතී’’ති උත්තරි ඔවදන්තො ඉමං ගාථමාහ –

‘‘මනුජස්ස සදා සතීමතො,
මත්තං ජානතො ලද්ධභොජනෙ;
තනුකස්ස භවන්ති වෙදනා,
සණිකං ජීරති ආයුපාලය’’න්ති. (සං. නි. 1.124);

රාජා ගාථං උග්ගණ්හිතුං නාසක්ඛි, සමීපෙ ඨිතං පන භාගිනෙය්‍යං, සුදස්සනං නාම මාණවං ‘‘ඉමං ගාථං උග්ගණ්හ, තාතා’’ති ආහ. සො තං ගාථං උග්ගණ්හිත්වා ‘‘කිං කරොමි, භන්තෙ’’ති සත්ථාරං පුච්ඡි. අථ නං සත්ථා ආහ – ‘‘රඤ්ඤො භුඤ්ජන්තස්ස ඔසානපිණ්ඩකාලෙ ඉමං ගාථං වදෙය්‍යාසි, රාජා අත්ථං සල්ලක්ඛෙත්වා යං පිණ්ඩං ඡඩ්ඩෙස්සති, තස්මිං පිණ්ඩෙ සිත්ථගණනාය රඤ්ඤො භත්තපචනකාලෙ තත්තකෙ තණ්ඩුලෙ හරෙය්‍යාසී’’ති. සො ‘‘සාධු, භන්තෙ’’ති සායම්පි පාතොපි රඤ්ඤො භුඤ්ජන්තස්ස ඔසානපිණ්ඩකාලෙ තං ගාථං උදාහරිත්වා තෙන ඡඩ්ඩිතපිණ්ඩෙ සිත්ථගණනාය තණ්ඩුලෙ හාපෙසි. රාජාපි තස්ස ගාථං සුත්වා සහස්සං සහස්සං දාපෙසි . සො අපරෙන සමයෙන නාළිකොදනපරමතාය සණ්ඨහිත්වා සුඛප්පත්තො තනුසරීරො අහොසි.

අථෙකදිවසං සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා ආහ – ‘‘භන්තෙ, ඉදානි මෙ සුඛං ජාතං, මිගම්පි අස්සම්පි අනුබන්ධිත්වා ගණ්හනසමත්ථො ජාතොම්හි. පුබ්බෙ මෙ භාගිනෙය්‍යෙන සද්ධිං යුද්ධමෙව හොති, ඉදානි වජිරකුමාරිං නාම ධීතරං භාගිනෙය්‍යස්ස දත්වා සො ගාමො තස්සායෙව න්හානචුණ්ණමූලං කත්වා දින්නො, තෙන සද්ධිං විග්ගහො වූපසන්තො, ඉමිනාපි මෙ කාරණෙන සුඛමෙව ජාතං. කුලසන්තකං රාජමණිරතනං නො ගෙහෙ පුරිමදිවසෙ නට්ඨං, තම්පි ඉදානි හත්ථපත්තං ආගතං, ඉමිනාපි මෙ කාරණෙන සුඛමෙව ජාතං. තුම්හාකං සාවකෙහි සද්ධිං විස්සාසං ඉච්ඡන්තෙන ඤාතිධීතාපි නො ගෙහෙ කතා, ඉමිනාපි මෙ කාරණෙන සුඛමෙව ජාත’’න්ති. සත්ථා ‘‘ආරොග්‍යං නාම, මහාරාජ, පරමො ලාභො, යථාලද්ධෙන සන්තුට්ඨභාවසදිසම්පි ධනං, විස්සාසසදිසො ච පරමා ඤාති, නිබ්බානසදිසඤ්ච සුඛං නාම නත්ථී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

204. ‘‘ආරොග්‍යපරමා ලාභා, සන්තුට්ඨීපරමං ධනං;
විස්සාසපරමා ඤාති, නිබ්බානපරමං සුඛ’’න්ති.

තත්ථ **ආරොග්‍යපරමා ලාභාති** අරොගභාවපරමා ලාභා. රොගිනො හි විජ්ජමානාපි ලාභා අලාභායෙව, තස්මා අරොගස්ස සබ්බලාභා ආගතාව හොන්ති. තෙනෙතං වුත්තං – ‘‘ආරොග්‍යපරමා ලාභා’’ති. **සන්තුට්ඨීපරමං ධනන්ති** ගිහිනො වා පබ්බජිතස්ස වා යං අත්තනා ලද්ධං අත්තනො සන්තකං, තෙනෙව තුස්සනභාවො සන්තුට්ඨී නාම සෙසධනෙහි පරමං ධනං. **විස්සාසපරමා ඤාතීති** මාතා වා හොතු පිතා වා, යෙන සද්ධිං විස්සාසො නත්ථි, සො අඤ්ඤාතකොව. යෙන අඤ්ඤාතකෙන පන සද්ධිං විස්සාසො අත්ථි, සො අසම්බන්ධොපි පරමො උත්තමො ඤාති. තෙන වුත්තං – ‘‘විස්සාසපරමා ඤාතී’’ති. නිබ්බානසදිසං පන සුඛං නාම නත්ථි, තෙනෙවාහ – **නිබ්බානපරමං සුඛ**න්ති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

පසෙනදිකොසලවත්ථු ඡට්ඨං.

7. තිස්සත්ථෙරවත්ථු

පවිවෙකරසන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙසාලියං විහරන්තො අඤ්ඤතරං භික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

සත්ථාරා හි, ‘‘භික්ඛවෙ, අහං ඉතො චතුන්නං මාසානං අච්චයෙන පරිනිබ්බායිස්සාමී’’ති වුත්තෙ සත්ථු සන්තිකෙ සත්ත භික්ඛුසතානි සන්තාසං ආපජ්ජිංසු, ඛීණාසවානං ධම්මසංවෙගො උප්පජ්ජි, පුථුජ්ජනා අස්සූනි සන්ධාරෙතුං නාසක්ඛිංසු. භික්ඛූ වග්ගා වග්ගා හුත්වා ‘‘කිං නු ඛො කරිස්සාමා’’ති මන්තෙන්තා විචරන්ති. අථෙකො තිස්සත්ථෙරො නාම භික්ඛු ‘‘සත්ථා කිර චතුමාසච්චයෙන පරිනිබ්බායිස්සති, අහඤ්චම්හි අවීතරාගො, සත්ථරි ධරමානෙයෙව මයා අරහත්තං ගණ්හිතුං වට්ටතී’’ති චතූසු ඉරියාපථෙසු එකකොව විහාසි. භික්ඛූනං සන්තිකෙ ගමනං වා කෙනචි සද්ධිං කථාසල්ලාපො වා නත්ථි. අථ නං භික්ඛූ ආහංසු – ‘‘ආවුසො, තිස්ස කස්මා එවං කරොසී’’ති. සො තෙසං කථං න සුණාති. තෙ තස්ස පවත්තිං සත්ථු ආරොචෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, තුම්හෙසු තිස්සත්ථෙරස්ස සිනෙහො නත්ථී’’ති ආහංසු. සත්ථා තං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘කස්මා තිස්ස එවං අකාසී’’ති පුච්ඡිත්වා තෙන අත්තනො අධිප්පායෙ ආරොචිතෙ ‘‘සාධු, තිස්සා’’ති සාධුකාරං දත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, මයි සිනෙහො තිස්සසදිසොව හොතු. ගන්ධමාලාදීහි පූජං කරොන්තාපි නෙව මං පූජෙන්ති, ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජමානායෙව පන මං පූජෙන්තී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

205. ‘‘පවිවෙකරසං පිත්වා, රසං උපසමස්ස ච;
නිද්දරො හොති නිප්පාපො, ධම්මපීතිරසං පිව’’න්ති.

තත්ථ **පවිවෙකරස**න්ති පවිවෙකතො උප්පන්නං රසං, එකීභාවසුඛන්ති අත්ථො. **පිත්වා**ති දුක්ඛපරිඤ්ඤාදීනි කරොන්තො ආරම්මණතො සච්ඡිකිරියාවසෙන පිවිත්වා. **උපසමස්ස චා**ති කිලෙසූපසමනිබ්බානස්ස ච රසං පිත්වා. **නිද්දරො හොතී**ති තෙන උභයරසපානෙන ඛීණාසවො භික්ඛු අබ්භන්තරෙ රාගදරථාදීනං අභාවෙන නිද්දරො චෙව නිප්පාපො ච හොති. **රසං පිව**න්ති නවවිධලොකුත්තරධම්මවසෙන උප්පන්නං පීතිරසං පිවන්තොපි නිද්දරො නිප්පාපො ච හොති.

දෙසනාවසානෙ තිස්සත්ථෙරො අරහත්තං පාපුණි, මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

තිස්සත්ථෙරවත්ථු සත්තමං.

8. සක්කවත්ථු

සාහු දස්සනන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවගාමකෙ විහරන්තො සක්කං ආරබ්භ කථෙසි.

තථාගතස්ස හි ආයුසඞ්ඛාරෙ විස්සට්ඨෙ ලොහිතපක්ඛන්දිකාබාධස්ස උප්පන්නභාවං ඤත්වා සක්කො දෙවරාජා ‘‘මයා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ගිලානුපට්ඨානං කාතුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා තිගාවුතප්පමාණං අත්තභාවං විජහිත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා හත්ථෙහි පාදෙ පරිමජ්ජි. අථ නං සත්ථා ආහ ‘‘කො එසො’’ති? ‘‘අහං, භන්තෙ, සක්කො’’ති. ‘‘කස්මා ආගතොසී’’ති? ‘‘තුම්හෙ ගිලානෙ උපට්ඨහිතුං, භන්තෙ’’ති. ‘‘සක්ක, දෙවානං මනුස්සගන්ධො යොජනසතතො පට්ඨාය ගලෙ බද්ධකුණපං විය හොති , ගච්ඡ ත්වං, අත්ථි මෙ ගිලානුපට්ඨකා භික්ඛූ’’ති. ‘‘භන්තෙ, චතුරාසීතියොජනසහස්සමත්ථකෙ ඨිතො තුම්හාකං සීලගන්ධං ඝායිත්වා ආගතො, අහමෙව උපට්ඨහිස්සාමී’’ති සො සත්ථු සරීරවළඤ්ජනභාජනං අඤ්ඤස්ස හත්ථෙනාපි ඡුපිතුං අදත්වා සීසෙයෙව ඨපෙත්වා නීහරන්තො මුඛසඞ්කොචනමත්තම්පි න අකාසි, ගන්ධභාජනං පරිහරන්තො විය අහොසි. එවං සත්ථාරං පටිජග්ගිත්වා සත්ථු ඵාසුකකාලෙයෙව අගමාසි.

භික්ඛූ කථං සමුට්ඨාපෙසුං ‘‘අහො සත්ථරි සක්කස්ස සිනෙහො, එවරූපං නාම දිබ්බසම්පත්තිං පහාය මුඛසඞ්කොචනමත්තම්පි අකත්වා ගන්ධභාජනං නීහරන්තො විය සත්ථු සරීරවළඤ්ජනභාජනං සීසෙන නීහරන්තො උපට්ඨානමකාසී’’ති. සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා කිං වදෙථ, භික්ඛවෙ, අනච්ඡරියං එතං, යං සක්කො දෙවරාජා මයි සිනෙහං කරොති. අයං සක්කො හි දෙවරාජා මං නිස්සාය ජරසක්කභාවං විජහිත්වා සොතාපන්නො හුත්වා තරුණසක්කස්ස භාවං පත්තො, අහං හිස්ස මරණභයතජ්ජිතස්ස පඤ්චසිඛගන්ධබ්බදෙවපුත්තං පුරතො කත්වා ආගතකාලෙ ඉන්දසාලගුහායං දෙවපරිසාය මජ්ඣෙ නිසින්නස්ස –

‘‘පුච්ඡ වාසව මං පඤ්හං, යං කිඤ්චි මනසිච්ඡසි;
තස්ස තස්සෙව පඤ්හස්ස, අහං අන්තං කරොමි තෙ’’ති. (දී. නි. 2.356) –

වත්වා තස්ස කඞ්ඛං විනොදෙන්තො ධම්මං දෙසෙසිං. දෙසනාවසානෙ චුද්දසන්නං පාණකොටීනං ධම්මාභිසමයො අහොසි, සක්කොපි යථානිසින්නොව සොතාපත්තිඵලං පත්වා තරුණසක්කො ජාතො. එවමස්සාහං බහුපකාරො. තස්ස මයි සිනෙහො නාම අනච්ඡරියො. භික්ඛවෙ, අරියානඤ්හි දස්සනම්පි සුඛං, තෙහි සද්ධිං එකට්ඨානෙ සන්නිවාසොපි සුඛො. බාලෙහි සද්ධිං පන සබ්බමෙතං දුක්ඛන්ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

206. ‘‘සාහු දස්සනමරියානං, සන්නිවාසො සදා සුඛො;
අදස්සනෙන බාලානං, නිච්චමෙව සුඛී සියා.

207. ‘‘බාලසඞ්ගතචාරී හි, දීඝමද්ධාන සොචති;
දුක්ඛො බාලෙහි සංවාසො, අමිත්තෙනෙව සබ්බදා;

ධීරො ච සුඛසංවාසො, ඤාතීනංව සමාගමො''.

තස්මා හි –

208. ''ධීරඤ්ච පඤ්ඤඤ්ච බහුස්සුතඤ්ච,ධොරය්හසීලං වතවන්තමරියං;
තං තාදිසං සප්පුරිසං සුමෙධං,භජෙථ නක්ඛත්තපථං ච චන්දිමා''ති.

තත්ථ **සාහූති** සුන්දරං භද්දකං. **සන්නිවාසොති** න කෙවලඤ්ච තෙසං දස්සනමෙව, තෙහි සද්ධිං එකට්ඨානෙ නිසීදනාදිභාවොපි තෙසං වත්තපටිවත්තං කාතුං ලභනභාවොපි සාධුයෙව. **බාලසඞ්ගතචාරී හීති** යො බාලෙන සහචාරී. **දීඝමද්ධානන්ති** සො බාලසහායෙන ''එහි සන්ධිච්ඡෙදාදීනි කරොමා''ති වුච්චමානො තෙන සද්ධිං එකච්ඡන්දො හුත්වා තානි කරොන්තො හත්ථච්ඡෙදාදීනි පත්වා දීඝමද්ධානං සොචති. **සබ්බදාති** යථා අසිහත්ථෙන වා අමිත්තෙන ආසීවිසාදීහි වා සද්ධිං එකතො වාසො නාම නිච්චං දුක්ඛො, තථෙව බාලෙහි සද්ධින්ති අත්ථො. **ධීරො ච සුඛසංවාසොති** එත්ථ සුඛො සංවාසො එතෙනාති සුඛසංවාසො, පණ්ඩිතෙන සද්ධිං එකට්ඨානෙ සංවාසො සුඛොති අත්ථො. කථං? **ඤාතීනංව සමාගමොති** යථාපි ඤාතීනං සමාගමො සුඛො, එවං සුඛො.

තස්මා හීති යස්මා බාලෙහි සද්ධිං සංවාසො දුක්ඛො, පණ්ඩිතෙන සද්ධිං සුඛො, තස්මා හි ධිතිසම්පන්නං ධීරඤ්ච, ලොකියලොකුත්තරපඤ්ඤාසම්පන්නං පඤ්ඤඤ්ච , ආගමාධිගමසම්පන්නං බහුස්සුතඤ්ච, අරහත්තපාපනකසඞ්ඛාතාය ධුරවහනසීලතාය ධොරය්හසීලං, සීලවතෙන චෙව ධුතඞ්ගවතෙන ච වතවන්තං, කිලෙසෙහි ආරකතාය අරියං, තථාරූපං සප්පුරිසං සොභනපඤ්ඤං යථා නිම්මලං නක්ඛත්තපථසඞ්ඛාතං ආකාසං චන්දිමා භජති, එවං භජෙථ පයිරුපාසෙථාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සක්කවත්ථු අට්ඨමං.

සුඛවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පන්නරසමො වග්ගො.

16. පියවග්ගො

1. තයොජනපබ්බජිතවත්ථු

අයොගෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො තයො පබ්බජිතෙ ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිර එකස්මිං කුලෙ මාතාපිතූනං එකපුත්තකො අහොසි පියො මනාපො. සො එකදිවසං ගෙහෙ නිමන්තිතානං භික්ඛූනං අනුමොදනං කරොන්තානං ධම්මකථං සුත්වා පබ්බජිතුකාමො හුත්වා මාතාපිතරො පබ්බජ්ජං යාචි. තෙ නානුජානිංසු. තස්ස එතදහොසි – ''අහං මාතාපිතූනං අපස්සන්තානංයෙව බහි ගන්ත්වා පබ්බජිස්සාමී''ති. අථස්ස පිතා බහි නික්ඛමන්තො ''ඉමං රක්ඛෙය්‍යාසී''ති මාතරං පටිච්ඡාපෙසි, මාතා බහි නික්ඛමන්තී පිතරං පටිච්ඡාපෙසි. අථස්ස එකදිවසං පිතරි බහි ගතෙ මාතා ''පුත්තං රක්ඛිස්සාමී''ති එකං ද්වාරබාහං නිස්සාය එකං පාදෙහි උප්පීළෙත්වා ඡමාය නිසින්නා සුත්තං කන්තති. සො ''ඉමං වඤ්චෙත්වා ගමිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා, ''අම්ම, ථොකං තාව අපෙහි, සරීරවලඤ්ජං කරිස්සාමී''ති වත්වා තාය පාදෙ සමිඤ්ජිතෙ නික්ඛමිත්වා වෙගෙන විහාරං ගන්ත්වා භික්ඛූ උපසඞ්කමිත්වා ''පබ්බාජෙථ මං, භන්තෙ''ති යාචිත්වා තෙසං සන්තිකෙ පබ්බජි.

අථස්ස පිතා ආගන්ත්වා මාතරං පුච්ඡි – ''කහං මෙ පුත්තො''ති? ''සාමි, ඉමස්මිං පදෙසෙ අහොසී''ති. සො ''කහං නු ඛො මෙ පුත්තො''ති ඔලොකෙන්තො තං අදිස්වා ''විහාරං ගතො භවිස්සතී''ති විහාරං ගන්ත්වා පුත්තං පබ්බජිතං දිස්වා කන්දිත්වා රොදිත්වා, ''තාත, කිං මං නාසෙසී''ති වත්වා ''මම පුත්තෙ පබ්බජිතෙ අහං ඉදානි ගෙහෙ කිං කරිස්සාමී''ති සයම්පි භික්ඛූ යාචිත්වා පබ්බජි. අථස්ස මාතාපි ''කිං නු ඛො මෙ පුත්තො ච පති ච චිරායන්ති, කච්චි විහාරං ගන්ත්වා පබ්බජිතා''ති තෙ ඔලොකෙන්තී විහාරං ගන්ත්වා උභොපි පබ්බජිතෙ දිස්වා ''ඉමෙසං පබ්බජිතකාලෙ මම ගෙහෙන කො අත්ථො''ති සයම්පි භික්ඛුනිඋපස්සයං ගන්ත්වා පබ්බජි. තෙ පබ්බජිත්වාපි විනා භවිතුං න සක්කොන්ති, විහාරෙපි භික්ඛුනිඋපස්සයෙපි එකතොව නිසීදිත්වා සල්ලපන්තා දිවසං වීතිනාමෙන්ති. තෙන භික්ඛූපි භික්ඛුනියොපි උබ්බාළ්හා හොන්ති.

අථෙකදිවසං භික්ඛූ නෙසං කිරියං සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා තෙ පක්කොසාපෙත්වා ''සච්චං කිර තුම්හෙ එවං කරොථා''ති පුච්ඡිත්වා ''සච්ච''න්ති වුත්තෙ ''කස්මා එවං කරොථ? න හි එස පබ්බජිතානං යොගො''ති. ''භන්තෙ, විනා භවිතුං න සක්කොමා''ති. ''පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය එවං කරණං අයුත්තං. පියානඤ්හි අදස්සනං, අප්පියානඤ්ච දස්සනං දුක්ඛමෙව. තස්මා සත්තෙසු ච සඞ්ඛාරෙසු ච කඤ්චි පියං වා අප්පියං වා කාතුං න වට්ටතී''ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

209. ''අයොගෙ යුඤ්ජමත්තානං, යොගස්මිඤ්ච අයොජයං;
අත්ථං හිත්වා පියග්ගාහී, පිහෙතත්තානුයොගිනං.

210. ''මා පියෙහි සමාගඤ්ඡි, අප්පියෙහි කුදාචනං;
පියානං අදස්සනං දුක්ඛං, අප්පියානඤ්ච දස්සනං.

211. ''තස්මා පියං න කයිරාථ, පියාපායො හි පාපකො;
ගන්ථා තෙසං න විජ්ජන්ති, යෙසං නත්ථි පියාප්පිය''න්ති.

තත්ථ **අයොගෙ**ති අයුඤ්ජිතබ්බෙ අයොනිසොමනසිකාරෙ. වෙසියාගොචරාදිභෙදස්ස හි ඡබ්බිධස්ස අගොචරස්ස සෙවනං ඉධ අයොනිසොමනසිකාරො නාම, තස්මිං අයොනිසොමනසිකාරෙ අත්තානං යුඤ්ජන්තොති අත්ථො. **යොගස්මි**න්ති තබ්බිපරීතෙ ච යොනිසොමනසිකාරෙ අයුඤ්ජන්තොති අත්ථො. **අත්ථං හිත්වා**ති පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය අධිසීලාදිසික්ඛත්තයං අත්ථො නාම, තං අත්ථං හිත්වා. **පියග්ගාහී**ති පඤ්චකාමගුණසඞ්ඛාතං පියමෙව ගණ්හන්තො. **පිහෙතත්තානුයොගින**න්ති තාය පටිපත්තියා සාසනතො චුතො ගිහිභාවං පත්වා පච්ඡා යෙ අත්තානුයොගං අනුයුත්තා සීලාදීනි සම්පාදෙත්වා දෙවමනුස්සානං සන්තිකා සක්කාරං ලභන්ති, තෙසං පිහෙති, ''අහො වතාහම්පි එවරූපො අස්ස''න්ති ඉච්ඡතීති අත්ථො.

මා පියෙහීති පියෙහි සත්තෙහි වා සඞ්ඛාරෙහි වා කුදාචනං එකක්ඛණෙපි න සමාගච්ඡෙය්‍ය, තථා අප්පියෙහි. කිං කාරණා? පියා නඤ්හි වියොගවසෙන අදස්සනං අප්පියානඤ්ච උපසඞ්කමනවසෙන දස්සනං නාම දුක්ඛං. **තස්මා**ති යස්මා ඉදං උභයම්පි දුක්ඛං, තස්මා කඤ්චි සත්තං වා සඞ්ඛාරං වා පියං නාම න කරෙය්‍ය. **පියාපායො හී**ති පියෙහි අපායො වියොගො . **පාපකො**ති ලාමකො. **ගන්ථා තෙසං න විජ්ජන්තී**ති යෙසං පියං නත්ථි, තෙසං අභිජ්ඣාකායගන්ථො පහීයති. යෙසං අප්පියං නත්ථි, තෙසං බ්‍යාපාදො කායගන්ථො. තෙසු පන ද්වීසු පහීනෙසු සෙසගන්ථා පහීනා හොන්ති. තස්මා පියං වා අප්පියං වා න කත්තබ්බන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති. තෙන පන තයො ජනා ''මයං විනා භවිතුං න සක්කොමා''ති විබ්භමිත්වා ගෙහමෙව අගමිංසූති.

තයොජනපබ්බජිතවත්ථු පඨමං.

2. අඤ්ඤතරකුටුම්බිකවත්ථු

පියතො ජායතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං කුටුම්බිකං ආරබ්භ කථෙසි.

සො හි අත්තනො පුත්තෙ කාලකතෙ පුත්තසොකාභිභූතො ආළාහනං ගන්ත්වා රොදති, පුත්තසොකං සන්ධාරෙතුං න සක්කොති. සත්ථා පච්චූසකාලෙ ලොකං වොලොකෙන්තො තස්ස සොතාපත්තිමග්ගස්සූපනිස්සයං දිස්වා පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො එකං පච්ඡාසමණං ගහෙත්වා තස්ස ගෙහද්වාරං අගමාසි. සො සත්ථු ආගතභාවං සුත්වා ''මයා සද්ධිං පටිසන්ථාරං කාතුකාමො භවිස්සතී''ති සත්ථාරං පවෙසෙත්වා ගෙහමජ්ඣෙ ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා සත්ථරි නිසින්නෙ ආගන්ත්වා එකමන්තං නිසීදි. අථ නං සත්ථා ''කිං නු ඛො, උපාසක, දුක්ඛිතොසී''ති පුච්ඡිත්වා තෙන පුත්තවියොගදුක්ඛෙ ආරොචිතෙ, ''උපාසක, මා චින්තයි, ඉදං මරණං නාම න එකස්මිංයෙව ඨානෙ, න ච එකස්සෙව හොති, යාවතා පන භවුප්පත්ති නාම අත්ථි, සබ්බසත්තානං හොතියෙව. එකසඞ්ඛාරොපි නිච්චො නාම නත්ථි. තස්මා 'මරණධම්මං මතං, භිජ්ජනධම්මං භින්න'න්ති යොනිසො පච්චවෙක්ඛිතබ්බං, න සොචිතබ්බං. පොරාණපණ්ඩිතාපි හි පුත්තස්ස මතකාලෙ 'මරණධම්මං මතං, භිජ්ජනධම්මං භින්න'න්ති සොකං අකත්වා මරණස්සතිමෙව භාවයිංසූ''ති වත්වා, ''භන්තෙ, කෙ එවමකංසු, කදා ච අකංසු, ආචික්ඛථ මෙ''ති යාචිතො තස්සත්ථස්ස පකාසනත්ථං අතීතං ආහරිත්වා –

''උරගොව තචං ජිණ්ණං, හිත්වා ගච්ඡති සං තනුං;
එවං සරීරෙ නිබ්භොගෙ, පෙතෙ කාලකතෙ සති.

''ඩය්හමානො න ජානාති, ඤාතීනං පරිදෙවිතං;
තස්මා එතං න සොචාමි, ගතො සො තස්ස යා ගතී''ති. (ජා. 1.5.19-20) –

ඉමං පඤ්චකනිපාතෙ **උරගජාතකං** විත්ථාරෙත්වා ''එවං පුබ්බෙ පණ්ඩිතා පියපුත්තෙ කාලකතෙ යථා එතරහි ත්වං කම්මන්තෙ විස්සජ්ජෙත්වා නිරාහාරො රොදන්තො විචරසි, තථා අවිචරිත්වා මරණස්සතිභාවනාබලෙන සොකං අකත්වා ආහාරං පරිභුඤ්ජිංසු, කම්මන්තඤ්ච අධිට්ඨහිංසු . තස්මා 'පියපුත්තො මෙ කාලකතො'ති මා චින්තයි. උප්පජ්ජමානො හි සොකො වා භයං වා පියමෙව නිස්සාය උප්පජ්ජතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

212. ''පියතො ජායතී සොකො, පියතො ජායතී භයං;
පියතො විප්පමුත්තස්ස, නත්ථි සොකො කුතො භය''න්ති.

තත්ථ **පියතොති** වට්ටමූලකො හි සොකො වා භයං වා උප්පජ්ජමානං පියමෙව සත්තං වා සඞ්ඛාරං වා නිස්සාය උප්පජ්ජති, තතො පන විප්පමුත්තස්ස උභයම්පෙතං නත්ථීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ කුටුම්බිකො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

අඤ්ඤතරකුටුම්බිකවත්ථු දුතියං.

3. විසාඛාවත්ථු

පෙමතො ජායතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො විසාඛං උපාසිකං ආරබ්භ කථෙසි.

සා කිර පුත්තස්ස ධීතරං සුදත්තිං නාම කුමාරිකං අත්තනො ඨානෙ ඨපෙත්වා ගෙහෙ භික්ඛුසඞ්ඝස්ස වෙය්‍යාවච්චං කාරෙසි. සා අපරෙන සමයෙන කාලමකාසි. සා තස්සා සරීරනික්ඛෙපං කාරෙත්වා සොකං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තී දුක්ඛිනී දුම්මනා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. අථ නං සත්ථා ''කිං නු ඛො ත්වං, විසාඛෙ, දුක්ඛිනී දුම්මනා අස්සුමුඛා රොදමානා නිසින්නා''ති ආහ. සා තමත්ථං ආරොචෙත්වා ''පියා මෙ, භන්තෙ, සා කුමාරිකා වත්තසම්පන්නා, ඉදානි තථාරූපං න පස්සාමී''ති ආහ. ''කිත්තකා පන, විසාඛෙ, සාවත්ථියං මනුස්සා''ති? ''භන්තෙ, තුම්හෙහියෙව මෙ කථිතං සත්ත ජනකොටියො''ති. ''සචෙ පනායං එත්තකො ජනො තව නත්තාය සදිසො භවෙය්‍ය, ඉච්ඡෙය්‍යාසි න''න්ති? ''ආම, භන්තෙ''ති. ''කති පන ජනා සාවත්ථියං දෙවසිකං කාලං කරොන්තී''ති? ''බහූ, භන්තෙ''ති. ''නනු එවං, භන්තෙ, තව අසොචනකාලො න භවෙය්‍ය, රත්තින්දිවං රොදන්තීයෙව විචරෙය්‍යාසී''ති. ''හොතු, භන්තෙ, ඤාතං මයා''ති. අථ නං සත්ථා ''තෙන හි මා සොචි, සොකො වා භයං වා පෙමතොව ජායතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

213. ''පෙමතො ජායතී සොකො, පෙමතො ජායතී භයං;
පෙමතො විප්පමුත්තස්ස, නත්ථි සොකො කුතො භය''න්ති.

තත්ථ **පෙමතොති** පුත්තධීතාදීසු කතං පෙමමෙව නිස්සාය සොකො ජායතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

විසාඛාවත්ථු තතියං.

4. ලිච්ඡවීවත්ථු

රතියා ජායතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙසාලිං නිස්සාය කූටාගාරසාලායං විහරන්තො ලිච්ඡවී ආරබ්භ කථෙසි.

තෙ කිර එකස්මිං ඡණදිවසෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං අසදිසෙහි අලඞ්කාරෙහි අලඞ්කරිත්වා උය්‍යානගමනත්ථාය නගරා නික්ඛමිංසු. සත්ථා පිණ්ඩාය පවිසන්තො තෙ දිස්වා භික්ඛූ ආමන්තෙසි – ''පස්සථ, භික්ඛවෙ, ලිච්ඡවයො, යෙහි දෙවා තාවතිංසා න දිට්ඨපුබ්බා, තෙ ඉමෙ ඔලොකෙන්තූ''ති වත්වා නගරං පාවිසි. තෙපි උය්‍යානං ගච්ඡන්තා එකං නගරසොභිනිං ඉත්ථිං ආදාය ගන්ත්වා තං නිස්සාය ඉස්සාභිභූතා අඤ්ඤමඤ්ඤං පහරිත්වා ලොහිතං නදිං විය පවත්තයිංසු. අථ නෙ මඤ්චෙනාදාය උක්ඛිපිත්වා ආගමංසු. සත්ථාපි කතභත්තකිච්චො නගරා නික්ඛමි. භික්ඛූපි ලිච්ඡවයො තථා නීයමානෙ දිස්වා සත්ථාරං ආහංසු – ''භන්තෙ, ලිච්ඡවිරාජානො පාතොව අලඞ්කතපටියත්තා දෙවා විය නගරා නික්ඛමිත්වා ඉදානි එකං ඉත්ථිං නිස්සාය ඉමං බ්‍යසනං පත්තා''ති. සත්ථා, ''භික්ඛවෙ, සොකො වා භයං වා උප්පජ්ජමානං රතිං නිස්සාය උප්පජ්ජතියෙවා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

214. ''රතියා ජායතී සොකො, රතියා ජායතී භයං;
රතියා විප්පමුත්තස්ස, නත්ථි සොකො කුතො භය''න්ති.

තත්ථ **රතියාති** පඤ්චකාමගුණරතිතො, තං නිස්සායාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ලිච්ඡවීවත්ථු චතුත්ථං.

5. අනිත්ථිගන්ධකුමාරවත්ථු

කාමතොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අනිත්ථිගන්ධකුමාරං නාම ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර බ්‍රහ්මලොකා චුතසත්තො සාවත්ථියං මහාභොගකුලෙ නිබ්බත්තො ජාතදිවසතො පට්ඨාය ඉත්ථිසමීපං උපගන්තුං න ඉච්ඡති, ඉත්ථියා ගය්හමානො රොදති. වත්ථචුම්බටකෙන නං ගහෙත්වා ථඤ්ඤං පායෙන්ති. සො වයප්පත්තො මාතාපිතූහි, ''තාත, ආවාහං තෙ කරිස්සාමා''ති වුත්තෙ ''න මෙ ඉත්ථියා අත්ථො''ති පටික්ඛිපිත්වා පුනප්පුනං යාචියමානො පඤ්චසතෙ සුවණ්ණකාරෙ පක්කොසාපෙත්වා රත්තසුවණ්ණනික්ඛසහස්සං දාපෙත්වා අතිවිය පාසාදිකං ඝනකොට්ටිමං ඉත්ථිරූපං කාරෙත්වා පුන මාතාපිතූහි, ''තාත, තයි ආවාහං අකරොන්තෙ කුලවංසො න පතිට්ඨහිස්සති, කුමාරිකං තෙ ආනෙස්සාමා''ති වුත්තෙ ''තෙන හි සචෙ මෙ එවරූපං කුමාරිකං ආනෙස්සථ, කරිස්සාමි වො වචන''න්ති තං සුවණ්ණරූපකං දස්සෙති. අථස්ස මාතාපිතරො අභිඤ්ඤාතෙ බ්‍රාහ්මණෙ පක්කොසාපෙත්වා ''අම්හාකං පුත්තො මහාපුඤ්ඤො, අවස්සං ඉමිනා සද්ධිං කතපුඤ්ඤා කුමාරිකා භවිස්සති, ගච්ඡථ ඉමං සුවණ්ණරූපකං ගහෙත්වා එවරූපං කුමාරිකං ආහරථා''ති පහිණිංසු. තෙ ''සාධූ''ති චාරිකං චරන්තා මද්දරට්ඨෙ සාගලනගරං ගතා. තස්මිඤ්ච නගරෙ එකා සොළසවස්සුද්දෙසිකා අභිරූපා කුමාරිකා අහොසි, තං මාතාපිතරො සත්තභූමිකස්ස පාසාදස්සූපරිමතලෙ පරිවාසෙසුං. තෙපි ඛො බ්‍රාහ්මණා ''සචෙ ඉධ එවරූපා කුමාරිකා භවිස්සති, ඉමං දිස්වා 'අයං අසුකස්ස කුලස්ස ධීතා විය අභිරූපා'ති වක්ඛන්තී''ති තං සුවණ්ණරූපකං තිත්ථමග්ගෙ ඨපෙත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු.

අථස්ස කුමාරිකාය ධාතී තං කුමාරිකං න්හාපෙත්වා සයම්පි න්හායිතුකාමා හුත්වා තිත්ථං ආගතා තං රූපකං දිස්වා ''ධීතා මෙ''ති සඤ්ඤාය ''දුබ්බිනීතාසි, ඉදානෙවාහං න්හාපෙත්වා නික්ඛන්තා, ත්වං මයා පුරෙතරං ඉධාගතාසී''ති හත්ථෙන පහරිත්වා ථද්ධභාවඤ්චෙව නිබ්බිකාරතඤ්ච ඤත්වා ''අහං මෙ, ධීතාති සඤ්ඤමකාසිං, කිං නාමෙත''න්ති ආහ. අථ නං තෙ බ්‍රාහ්මණා ''එවරූපා තෙ, අම්ම, ධීතා''ති පුච්ඡිංසු. අයං මම ධීතු සන්තිකෙ කිං අග්ඝතීති? තෙන හි තෙ ධීතරං අම්හාකං දස්සෙහීති. සා තෙහි සද්ධිං ගෙහං ගන්ත්වා සාමිකානං ආරොචෙසි. තෙ බ්‍රාහ්මණෙහි සද්ධිං කතපටිසම්මොදනා ධීතරං ඔතාරෙත්වා හෙට්ඨාපාසාදෙ සුවණ්ණරූපකස්ස සන්තිකෙ ඨපෙසුං. සුවණ්ණරූපකං නිප්පභං අහොසි, කුමාරිකා සප්පභා අහොසි. බ්‍රාහ්මණා තං තෙසං දත්වා කුමාරිකං පටිච්ඡාපෙත්වා ගන්ත්වා අනිත්ථිගන්ධකුමාරස්ස මාතාපිතූනං ආරොචයිංසු. තෙ තුට්ඨමානසා ''ගච්ඡථ, නං සීඝං ආනෙථා''ති මහන්තෙන සක්කාරෙන පහිණිංසු.

කුමාරොපි තං පවත්තිං සුත්වා ''කඤ්චනරූපතොපි කිර අභිරූපතරා දාරිකා අත්ථී''ති සවනවසෙනෙව සිනෙහං උප්පාදෙත්වා ''සීඝං ආනෙන්තූ''ති ආහ. සාපි ඛො යානං ආරොපෙත්වා ආනීයමානා අතිසුඛුමාලතාය යානුග්ඝාතෙන සමුප්පාදිතවාතරොගා අන්තරාමග්ගෙයෙව කාලමකාසි. කුමාරොපි ''ආගතා''ති නිරන්තරං පුච්ඡති, තස්ස

අතිසිනෙහෙන පුථුජ්ජනස්ස සහසාව අනාරොචෙත්වා කතිපාහං වික්ඛෙපං කත්වා තමත්ථං ආරොචයිංසු. සො ‘‘තථාරූපාය නාම ඉත්ථියා සද්ධිං සමාගමං නාලත්ථ’’න්ති උප්පන්නදොමනස්සො පබ්බතෙන විය සොකදුක්ඛෙන අජ්ඣොත්ථටො අහොසි. සත්ථා තස්සූපනිස්සයං දිස්වා පිණ්ඩාය චරන්තො තං ගෙහද්වාරං අගමාසි. අථස්ස මාතාපිතරො සත්ථාරං අන්තොගෙහං පවෙසෙත්වා සක්කච්චං පරිවිසිංසු. සත්ථා භත්තකිච්චාවසානෙ ‘‘කහං අනිත්ථිගන්ධකුමාරො’’ති පුච්ඡි. ‘‘එසො, භන්තෙ, ආහාරූපච්ඡෙදං කත්වා අන්තොගබ්භෙ නිසින්නො’’ති. ‘‘පක්කොසථ න’’න්ති. සො ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. සත්ථා ‘‘කිං නු ඛො, කුමාර, බලවසොකො උප්පන්නො’’ති වුත්තෙ, ‘‘ආම, භන්තෙ, ‘එවරූපා නාම ඉත්ථී අන්තරාමග්ගෙ කාලකතා’ති සුත්වා බලවසොකො උප්පන්නො, භත්තම්පි මෙ නච්ඡාදෙතී’’ති. අථ නං සත්ථා ‘‘ජානාසි පන ත්වං, කුමාර, කිං තෙ නිස්සාය සොකො උප්පන්නො’’ති? ‘‘න ජානාමි, භන්තෙ’’ති. ‘‘කාමං නිස්සාය, කුමාර, බලවසොකො උප්පන්නො, සොකො වා භයං වා කාමං නිස්සාය උප්පජ්ජතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

215. ‘‘කාමතො ජායතී සොකො, කාමතො ජායතී භයං;
කාමතො විප්පමුත්තස්ස, නත්ථි සොකො කුතො භය’’න්ති.

තත්ථ **කාමතොති** වත්ථුකාමකිලෙසකාමතො, දුවිධම්පෙතං කාමං නිස්සායාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ අනිත්ථිගන්ධකුමාරො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි.

අනිත්ථිගන්ධකුමාරවත්ථු පඤ්චමං.

6. අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණවත්ථු

තණ්හාය ජායතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං බ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර මිච්ඡාදිට්ඨිකො එකදිවසං නදීතීරං ගන්ත්වා ඛෙත්තං සොධෙති. සත්ථා තස්ස උපනිස්සයසම්පත්තිං දිස්වා තස්ස සන්තිකං අගමාසි. සො සත්ථාරං දිස්වාපි සාමීචිකම්මං අකත්වා තුණ්හී අහොසි. අථ නං සත්ථා පුරෙතරං ආලපිත්වා, ‘‘බ්‍රාහ්මණ, කිං කරොසී’’ති ආහ. ‘‘ඛෙත්තං, භො ගොතම, සොධෙමී’’ති. සත්ථා එත්තකමෙව වත්වා ගතො. පුනදිවසෙපි තස්ස ඛෙත්තං කසිතුං ආගතස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා, ‘‘බ්‍රාහ්මණ, කිං කරොසී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඛෙත්තං කසාමි, භො ගොතමා’’ති සුත්වා පක්කාමි. පුනදිවසාදීසුපි තථෙව ගන්ත්වා පුච්ඡිත්වා, ‘‘භො ගොතම, ඛෙත්තං වපාමි නිද්දෙමි රක්ඛාමී’’ති සුත්වා පක්කාමි. අථ නං එකදිවසං බ්‍රාහ්මණො ආහ – ‘‘භො ගොතම, ත්වං මම ඛෙත්තසොධනදිවසතො පට්ඨාය ආගතො. සචෙ මෙ සස්සං සම්පජ්ජිස්සති, තුය්හම්පි සංවිභාගං කරිස්සාමි, තුය්හං අදත්වා සයං න ඛාදිස්සාමි, ඉතො දානි පට්ඨාය ත්වං මම සහායො’’ති.

අථස්ස අපරෙන සමයෙන සස්සං සම්පජ්ජි , තස්ස ‘‘සම්පන්නං මෙ සස්සං, ස්වෙ දානි ලායාපෙස්සාමී’’ති ලායනත්ථං කත්තබ්බකිච්චස්ස රත්තිං මහාමෙඝො වස්සිත්වා සබ්බං සස්සං හරි, ඛෙත්තං තච්ඡෙත්වා ඨපිතසදිසං අහොසි. සත්ථා පන පඨමදිවසංයෙව ‘‘තං සස්සං න සම්පජ්ජිස්සතී’’ති අඤ්ඤාසි. බ්‍රාහ්මණො පාතොව ‘‘ඛෙත්තං ඔලොකෙස්සාමී’’ති ගතො තුච්ඡං ඛෙත්තං දිස්වා උප්පන්නබලවසොකො චින්තෙසි – ‘‘සමණො ගොතමො මම ඛෙත්තසොධනකාලතො පට්ඨාය ආගතො , අහම්පි නං ‘ඉමස්මිං සස්සෙ නිප්ඵන්නෙ තුය්හම්පි සංවිභාගං කරිස්සාමි, තුය්හං අදත්වා සයං න ඛාදිස්සාමි, ඉතො පට්ඨාය දානි ත්වං මම සහායො’ති අවචං. සොපි මෙ මනොරථො මත්ථකං න පාපුණී’’ති ආහාරූපච්ඡෙදං කත්වා මඤ්චකෙ නිපජ්ජි. අථස්ස සත්ථා ගෙහද්වාරං අගමාසි. සො සත්ථු ආගමනං සුත්වා ‘‘සහායං මෙ ආනෙත්වා ඉධ නිසීදාපෙථා’’ති ආහ. පරිජනො තථා අකාසි. සත්ථා නිසීදිත්වා ‘‘කහං බ්‍රාහ්මණො’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ගබ්භෙ නිපන්නො’’ති වුත්තෙ ‘‘පක්කොසථ න’’න්ති පක්කොසාපෙත්වා ආගන්ත්වා එකමන්තං නිසින්නං ආහ ‘‘කිං, බ්‍රාහ්මණා’’ති? භො ගොතම, තුම්හෙ මම ඛෙත්තසොධනදිවසතො පට්ඨාය ආගතා, අහම්පි ‘‘සස්සෙ නිප්ඵන්නෙ තුම්හාකං සංවිභාගං කරිස්සාමී’’ති අවචං. සො මෙ මනොරථො අනිප්ඵන්නො, තෙන මෙ සොකො උප්පන්නො, භත්තම්පි මෙ නච්ඡාදෙතීති. අථ නං සත්ථා ‘‘ජානාසි පන, බ්‍රාහ්මණ, කිං තෙ නිස්සාය සොකො උප්පන්නො’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘න ජානාමි, භො ගොතම, ත්වං පන ජානාසී’’ති වුත්තෙ, ‘‘ආම, බ්‍රාහ්මණ, උප්පජ්ජමානො සොකො වා භයං වා තණ්හං නිස්සාය උප්පජ්ජතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

216. ‘‘තණ්හාය ජායතී සොකො, තණ්හාය ජායතී භයං;
තණ්හාය විප්පමුත්තස්ස, නත්ථි සොකො කුතො භය’’න්ති.

තත්ථ **තණ්හායාති** ඡද්වාරිකාය තණ්හාය, එතං තණ්හං නිස්සාය උප්පජ්ජතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බ්‍රාහ්මණො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහීති.

අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණවත්ථු ඡට්ඨං.

7. පඤ්චසතදාරකවත්ථු

සීලදස්සනසම්පන්නන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො අන්තරාමග්ගෙ පඤ්චසතදාරකෙ ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි සත්ථා අසීතිමහාථෙරෙහි සද්ධිං පඤ්චසතභික්ඛුපරිවාරො රාජගහං පිණ්ඩාය පවිසන්තො එකස්මිං ඡණදිවසෙ පඤ්චසතෙ දාරකෙ පූවපච්ඡියො උක්ඛිපාපෙත්වා නගරා නික්ඛම්ම උය්‍යානං ගච්ඡන්තෙ අද්දස. තෙපි සත්ථාරං වන්දිත්වා පක්කමිංසු, තෙ එකං භික්ඛුම්පි ''පූවං ගණ්හථා''ති න වදිංසු. සත්ථා තෙසං ගතකාලෙ භික්ඛූ ආහ – ''ඛාදිස්සථ, භික්ඛවෙ, පූවෙ''ති. ''කහං භන්තෙ, පූවා''ති? ''කිං න පස්සථ තෙ දාරකෙ පූවපච්ඡියො උක්ඛිපාපෙත්වා අතික්කන්තෙ''ති? ''භන්තෙ, එවරූපා නාම දාරකා කස්සචි පූවං න දෙන්තී''ති. ''භික්ඛවෙ, කිඤ්චාපි එතෙ මං වා තුම්හෙ වා පූවෙහි න නිමන්තයිංසු, පූවසාමිකො පන භික්ඛු පච්ඡතො ආගච්ඡති, පූවෙ ඛාදිත්වාව ගන්තුං වට්ටතී''ති. බුද්ධානඤ්හි එකපුග්ගලෙපි ඉස්සා වා දොසො වා නත්ථි, තස්මා ඉමං වත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං ආදාය එකස්මිං රුක්ඛමූලෙ ඡායාය නිසීදි. දාරකා මහාකස්සපත්ථෙරං පච්ඡතො ආගච්ඡන්තං දිස්වා උප්පන්නසිනෙහා පීතිවෙගෙන පරිපුණ්ණසරීරා හුත්වා පච්ඡියො ඔතාරෙත්වා ථෙරං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා පූවෙ පච්ඡීහි සද්ධිංයෙව උක්ඛිපිත්වා ''ගණ්හථ, භන්තෙ''ති ථෙරං වදිංසු. අථ නෙ ථෙරො ආහ – ''එස සත්ථා භික්ඛුසඞ්ඝං ගහෙත්වා රුක්ඛමූලෙ නිසින්නො, තුම්හාකං දෙය්‍යධම්මං ආදාය ගන්ත්වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස සංවිභාගං කරොථා''ති. තෙ ''සාධු, භන්තෙ''ති නිවත්තිත්වා ථෙරෙන සද්ධිංයෙව ගන්ත්වා පූවෙ දත්වා ඔලොකයමානා එකමන්තෙ ඨත්වා පරිභොගාවසානෙ උදකං අදංසු. භික්ඛූ උජ්ඣායිංසු ''දාරකෙහි මුඛොලොකනෙන භික්ඛා දින්නා, සම්මාසම්බුද්ධං වා මහාථෙරෙ වා පූවෙහි අනාපුච්ඡිත්වා මහාකස්සපත්ථෙරං දිස්වා පච්ඡීහි සද්ධිංයෙව ආදාය ආගමිංසූ''ති. සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා, ''භික්ඛවෙ, මම පුත්තෙන මහාකස්සපෙන සදිසො භික්ඛු දෙවමනුස්සානං පියො හොති, තෙ ච තස්ස චතුපච්චයෙන පූජං කරොන්තියෙවා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

217. ''සීලදස්සනසම්පන්නං, ධම්මට්ඨං සච්චවෙදිනං;
අත්තනො කම්ම කුබ්බානං, තං ජනො කුරුතෙ පිය''න්ති.

තත්ථ **සීලදස්සනසම්පන්න**න්ති චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන චෙව මග්ගඵලසම්පයුත්තෙන ච සම්මාදස්සනෙන සම්පන්නං. **ධම්මට්ඨ**න්ති නවවිධලොකුත්තරධම්මෙ ඨිතං, සච්ඡිකතලොකුත්තරධම්මන්ති අත්ථො. **සච්චවෙදින**න්ති චතුන්නං සච්චානං සොළසහාකාරෙහි සච්ඡිකතත්තා සච්චඤාණෙන සච්චවෙදිනං. **අත්තනො කම්ම කුබ්බාන**න්ති අත්තනො කම්මං නාම තිස්සො සික්ඛා, තා පූරයමානන්ති අත්ථො. **තං ජනො**ති තං පුග්ගලං ලොකියමහාජනො පියං කරොති, දට්ඨුකාමො වන්දිතුකාමො පච්චයෙන පූජෙතුකාමො හොතියෙවාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සබ්බෙපි තෙ දාරකා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසූති.

පඤ්චසතදාරකවත්ථු සත්තමං.

8. එකඅනාගාමිත්ථෙරවත්ථු

ඡන්දජාතොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකං අනාගාමිත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි තං ථෙරං සද්ධිවිහාරිකා පුච්ඡිංසු – ''අත්ථි පන වො, භන්තෙ, විසෙසාධිගමො''ති. ථෙරො ''අනාගාමිඵලං නාම ගහට්ඨාපි පාපුණන්ති, අරහත්තං පත්තකාලෙයෙව තෙහි සද්ධිං කථෙස්සාමී''ති හරායමානො කිඤ්චි අකථෙත්වාව කාලකතො සුද්ධාවාසදෙවලොකෙ නිබ්බත්ති. අථස්ස සද්ධිවිහාරිකා රොදිත්වා පරිදෙවිත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා රොදන්තාව එකමන්තං නිසීදිංසු. අථ නෙ සත්ථා ''කිං, භික්ඛවෙ, රොදථා''ති ආහ. ''උපජ්ඣායො නො, භන්තෙ, කාලකතො''ති. ''හොතු, භික්ඛවෙ, මා චින්තයිත්ථ, ධුවධම්මො නාමෙසො''ති? ''ආම, භන්තෙ, මයම්පි ජානාම, අපිච මයං උපජ්ඣායං විසෙසාධිගමං පුච්ඡිම්හා, සො කිඤ්චි අකථෙත්වාව කාලකතො, තෙනම්හ දුක්ඛිතා''ති. සත්ථා, ''භික්ඛවෙ, මා චින්තයිත්ථ, උපජ්ඣායෙන වො අනාගාමිඵලං පත්තං, සො 'ගිහීපෙතං පාපුණන්ති, අරහත්තං පත්වාව නෙසං කථෙස්සාමී'ති හරායන්තො තුම්හාකං කිඤ්චි අකථෙත්වා කාලං කත්වා සුද්ධාවාසෙ නිබ්බත්තො, අස්සාසථ, භික්ඛවෙ, උපජ්ඣායො වො කාමෙසු අප්පටිබද්ධචිත්තතං පත්තො''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

218. ''ඡන්දජාතො අනක්ඛාතෙ, මනසා ච ඵුටො සියා;
කාමෙසු ච අප්පටිබද්ධචිත්තො, උද්ධංසොතොති වුච්චතී''ති.

තත්ථ **ඡන්දජාතො**ති කත්තුකාමතාවසෙන ජාතඡන්දො උස්සාහපත්තො. **අනක්ඛාතෙ**ති නිබ්බානෙ. තඤ්හි ''අසුකෙන කතං වා නීලාදීසු එවරූපං වා''ති අවත්තබ්බතාය අනක්ඛාතං නාම. **මනසා ච ඵුටො සියා**ති හෙට්ඨිමෙහි තීහි මග්ගඵලචිත්තෙහි ඵුටො පූරිතො භවෙය්‍ය. **අප්පටිබද්ධචිත්තො**ති අනාගාමිමග්ගවසෙන කාමෙසු අප්පටිබද්ධචිත්තො. **උද්ධංසොතො**ති එවරූපො භික්ඛු අවිහෙසු නිබ්බත්තිත්වා තතො පට්ඨාය පටිසන්ධිවසෙන අකනිට්ඨං ගච්ඡන්තො උද්ධංසොතොති වුච්චති, තාදිසො වො උපජ්ඣායොති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ අරහත්තඵලෙ පතිට්ඨහිංසු, මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

එකඅනාගාමිත්ථෙරවත්ථු අට්ඨමං.

9. නන්දියවත්ථු

චිරප්පවාසින්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ඉසිපතනෙ විහරන්තො නන්දියං ආරබ්භ කථෙසි.

බාරාණසියං කිර සද්ධාසම්පන්නස්ස කුලස්ස නන්දියො නාම පුත්තො අහොසි, සො මාතාපිතූනං අනුරූපො සද්ධාසම්පන්නො සඞ්ඝුපට්ඨාකො අහොසි. අථස්ස මාතාපිතරො වයප්පත්තකාලෙ සම්මුඛගෙහතො මාතුලධීතරං රෙවතිං නාම ආනෙතුකාමා අහෙසුං. සා පන අස්සද්ධා අදානසීලා, නන්දියො තං න ඉච්ඡි. අථස්ස මාතා රෙවතිං ආහ – ‘‘අම්ම, ත්වං ඉමස්මිං ගෙහෙ භික්ඛුසඞ්ඝස්ස නිසජ්ජනට්ඨානං උපලිම්පිත්වා ආසනානි පඤ්ඤාපෙහි, ආධාරකෙ ඨපෙහි, භික්ඛූනං ආගතකාලෙ පත්තං ගහෙත්වා නිසීදාපෙත්වා ධම්මකරණෙන පානීයං පරිස්සාවෙත්වා භුත්තකාලෙ පත්තෙ ධොව, එවං මෙ පුත්තස්ස ආරාධිතා භවිස්සසී’’ති. සා තථා අකාසි. අථ නං ‘‘ඔවාදක්ඛමා ජාතා’’ති පුත්තස්ස ආරොචෙත්වා තෙන සාධූති සම්පටිච්ඡිතෙ දිවසං ඨපෙත්වා ආවාහං කරිංසු .

අථ නං නන්දියො ආහ – ‘‘සචෙ භික්ඛුසඞ්ඝඤ්ච මාතාපිතරො ච මෙ උපට්ඨහිස්සසි, එවං ඉමස්මිං ගෙහෙ වසිතුං ලභිස්සසි, අප්පමත්තා හොහී’’ති. සා ‘‘සාධූ’’ති පටිස්සුණිත්වා කතිපාහං සද්ධා විය හුත්වා භත්තාරං උපට්ඨහන්තී ද්වෙ පුත්තෙ විජායි. නන්දියස්සාපි මාතාපිතරො කාලමකංසු, ගෙහෙ සබ්බිස්සරියං තස්සායෙව අහොසි. නන්දියොපි මාතාපිතූනං කාලකිරියතො පට්ඨාය මහාදානපති හුත්වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දානං පට්ඨපෙසි. කපණද්ධිකාදීනම්පි ගෙහද්වාරෙ පාකවත්තං පට්ඨපෙසි. සො අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා ආවාසදානෙ ආනිසංසං සල්ලක්ඛෙත්වා ඉසිපතනෙ මහාවිහාරෙ චතූහි ගබ්භෙහි පටිමණ්ඩිතං චතුසාලං කාරෙත්වා මඤ්චපීඨාදීනි අත්ථරාපෙත්වා තං ආවාසං නිය්‍යාදෙන්තො බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දානං දත්වා තථාගතස්ස දක්ඛිණොදකං අදාසි. සත්ථු හත්ථෙ දක්ඛිණොදකපතිට්ඨානෙන සද්ධිංයෙව තාවතිංසදෙවලොකෙ සබ්බදිසාසු ද්වාදසයොජනිකො උද්ධං යොජනසතුබ්බෙධො සත්තරතනමයො නාරීගණසම්පන්නො දිබ්බපාසාදො උග්ගච්ඡි.

අථෙකදිවසෙ මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො දෙවචාරිකං ගන්ත්වා තස්ස පාසාදස්ස අවිදූරෙ ඨිතො අත්තනො සන්තිකෙ ආගතෙ දෙවපුත්තෙ පුච්ඡි – ‘‘කස්සෙසො අච්ඡරාගණපරිවුතො දිබ්බපාසාදො නිබ්බත්තො’’ති. අථස්ස දෙවපුත්තා විමානසාමිකං ආචික්ඛන්තා ආහංසු – ‘‘භන්තෙ, යෙන නන්දියෙන නාම ගහපතිපුත්තෙන ඉසිපතනෙ සත්ථු විහාරං කාරෙත්වා දින්නො, තස්සත්ථාය එතං විමානං නිබ්බත්ත’’න්ති . අච්ඡරාසඞ්ඝොපි නං දිස්වා පාසාදතො ඔරොහිත්වා ආහ – ‘‘භන්තෙ, මයං ‘නන්දියස්ස පරිචාරිකා භවිස්සාමා’ති ඉධ නිබ්බත්තා, තං පන අපස්සන්තී අතිවිය උක්කණ්ඨිතම්හා, මත්තිකපාතිං භින්දිත්වා සුවණ්ණපාතිගහණං විය මනුස්සසම්පත්තිං ජහිත්වා දිබ්බසම්පත්තිගහණං, ඉධාගමනත්ථාය නං වදෙය්‍යාථා’’ති. ථෙරො තතො ආගන්ත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි – ‘‘නිබ්බත්තති නු ඛො, භන්තෙ, මනුස්සලොකෙ ඨිතානංයෙව කතකල්‍යාණානං දිබ්බසම්පත්තී’’ති. ‘‘මොග්ගල්ලාන, නනු තෙ දෙවලොකෙ නන්දියස්ස නිබ්බත්තා දිබ්බසම්පත්ති සාමං දිට්ඨා, කස්මා මං පුච්ඡසී’’ති. ‘‘එවං, භන්තෙ, නිබ්බත්තතී’’ති.

අථ නං සත්ථා ‘‘මොග්ගල්ලානං කිං නාමෙතං කථෙසි. යථා හි චිරප්පවුට්ඨං පුත්තං වා භාතරං වා විප්පවාසතො ආගච්ඡන්තං ගාමද්වාරෙ ඨිතො කොචිදෙව දිස්වා වෙගෙන ගෙහං ආගන්ත්වා ‘අසුකො නාම ආගතො’ති ආරොචෙය්‍ය, අථස්ස ඤාතකා හට්ඨපහට්ඨා වෙගෙන නික්ඛමිත්වා ‘ආගතොසි, තාත, අරොගොසි, තාතා’ති තං අභිනන්දෙය්‍යුං, එවමෙව ඉධ කතකල්‍යාණං ඉත්ථිං වා පුරිසං වා ඉමං ලොකං ජහිත්වා පරලොකං ගතං දසවිධං දිබ්බපණ්ණාකාරං ආදාය ‘අහං පුරතො , අහං පුරතො’ති පච්චුග්ගන්ත්වා දෙවතා අභිනන්දන්තී’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

219. ‘‘චිරප්පවාසිං පුරිසං, දූරතො සොත්ථිමාගතං;
ඤාතිමිත්තා සුහජ්ජා ච, අභිනන්දන්ති ආගතං.

220. ‘‘තථෙව කතපුඤ්ඤම්පි, අස්මා ලොකා පරං ගතං;
පුඤ්ඤානි පටිගණ්හන්ති, පියං ඤාතීව ආගත’’න්ති.

තත්ථ **චිරප්පවාසින්**ති චිරප්පවුට්ඨං. **දූරතො සොත්ථිමාගතන්**ති වණිජ්ජං වා රාජපොරිසං වා කත්වා ලද්ධලාභං නිප්ඵන්නසම්පත්තිං අනුපද්දවෙන දූරට්ඨානතො ආගතං. **ඤාතිමිත්තා සුහජ්ජා චා**ති කුලසම්බන්ධවසෙන ඤාතී ච සන්දිට්ඨාදිභාවෙන මිත්තා ච සුහදයභාවෙන සුහජ්ජා ච. **අභිනන්දන්ති ආගතන්**ති නං දිස්වා ආගතන්ති වචනමත්තෙන වා අඤ්ජලිකරණමත්තෙන වා ගෙහසම්පත්තං පන නානප්පකාරපණ්ණාකාරාභිහරණවසෙන අභිනන්දන්ති. **තථෙවා**ති තෙනෙවාකාරෙන කතපුඤ්ඤම්පි පුග්ගලං ඉමස්මා ලොකා පරලොකං ගතං දිබ්බං ආයුවණ්ණසුඛයසආධිපතෙය්‍යං, දිබ්බං රූපසද්දගන්ධරසඵොට්ඨබ්බන්ති ඉමං දසවිධං පණ්ණාකාරං ආදාය මාතාපිතුට්ඨානෙ ඨිතානි පුඤ්ඤානි අභිනන්දන්තානි පටිග්ගණ්හන්ති. **පියං ඤාතීවා**ති ඉධලොකෙ පියඤාතකං ආගතං සෙසඤාතකා වියාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

නන්දියවත්ථු නවමං.

පියවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සොළසමො වග්ගො.

17. කොධවග්ගො

1. රොහිනීඛත්තියකඤ්ඤාවත්ථු

කොධං ජහෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා නිග්‍රොධාරාමෙ විහරන්තො රොහිනිං නාම ඛත්තියකඤ්ඤං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිං කිර සමයෙ ආයස්මා අනුරුද්ධො පඤ්චසතෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං කපිලවත්ථුං අගමාසි. අථස්ස ඤාතකා ''ථෙරො ආගතො''ති සුත්වා ථෙරස්ස සන්තිකං අගමංසු ඨපෙත්වා රොහිනිං නාම ථෙරස්ස භගිනිං. ථෙරො ඤාතකෙ පුච්ඡි ''කහං, රොහිනී''ති? ''ගෙහෙ, භන්තෙ''ති. ''කස්මා ඉධ නාගතා''ති? ''සරීරෙ තස්සා ඡවිරොගො උප්පන්නොති ලජ්ජාය නාගතා, භන්තෙ''ති. ථෙරො ''පක්කොසථ න''න්ති පක්කොසාපෙත්වා පටකඤ්චුකං පටිමුඤ්චිත්වා ආගතං එවමාහ – ''රොහිනි, කස්මා නාගතාසී''ති? ''සරීරෙ මෙ, භන්තෙ, ඡවිරොගො උප්පන්නො, තස්මා ලජ්ජාය නාගතාම්හී''ති. ''කිං පන තෙ පුඤ්ඤං කාතුං න වට්ටතී''ති? ''කිං කරොමි, භන්තෙ''ති? ''ආසනසාලං කාරෙහී''ති. ''කිං ගහෙත්වා''ති? ''කිං තෙ පසාධනභණ්ඩකං නත්ථී''ති? ''අත්ථි, භන්තෙ''ති. ''කිං මූල''න්ති? ''දසසහස්සමූලං භවිස්සතී''ති. ''තෙන හි තං විස්සජ්ජෙත්වා ආසනසාලං කාරෙහී''ති. ''කො මෙ, භන්තෙ, කාරෙස්සතී''ති? ථෙරො සමීපෙ ඨිතඤාතකෙ ඔලොකෙත්වා ''තුම්හාකං භාරො හොතූ''ති ආහ. ''තුම්හෙ පන, භන්තෙ, කිං කරිස්සථා''ති? ''අහම්පි ඉධෙව භවිස්සාමී''ති. ''තෙන හි එතිස්සා දබ්බසම්භාරෙ ආහරථා''ති. තෙ ''සාධු, භන්තෙ''ති ආහරිංසු.

ථෙරො ආසනසාලං සංවිදහන්තො රොහිනිං ආහ – ''ද්විභූමිකං ආසනසාලං කාරෙත්වා උපරි පදරානං දින්නකාලතො පට්ඨාය හෙට්ඨාසාලං නිබද්ධං සම්මජ්ජිත්වා ආසනානි පඤ්ඤාපෙහි, නිබද්ධං පානීයඝටෙ උපට්ඨාපෙහී''ති. සා ''සාධු, භන්තෙ''ති පසාධනභණ්ඩකං විස්සජ්ජෙත්වා ද්විභූමිකආසනසාලං කාරෙත්වා උපරි පදරානං දින්නකාලතො පට්ඨාය හෙට්ඨාසාලං සම්මජ්ජනාදීනි අකාසි. නිබද්ධං භික්ඛූ නිසීදන්ති. අථස්සා ආසනසාලං සම්මජ්ජන්තියාව ඡවිරොගො මිලායි. සා ආසනසාලාය නිට්ඨිතාය බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිමන්තෙත්වා ආසනසාලං පූරෙත්වා නිසින්නස්ස බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පණීතං ඛාදනීයං භොජනීයං අදාසි. සත්ථා කතභත්තකිච්චො ''කස්සෙතං දාන''න්ති පුච්ඡි. ''භගිනියා මෙ, භන්තෙ, රොහිනියා''ති. ''සා පන කහ''න්ති? ''ගෙහෙ, භන්තෙ''ති. ''පක්කොසථ න''න්ති? සා ආගන්තුං න ඉච්ඡි. අථ නං සත්ථා අනිච්ඡමානම්පි පක්කොසාපෙසියෙව. ආගන්ත්වා ච පන වන්දිත්වා නිසින්නං ආහ – ''රොහිනි, කස්මා නාගමිත්ථා''ති? ''සරීරෙ මෙ, භන්තෙ, ඡවිරොගො අත්ථි, තෙන ලජ්ජමානා නාගතාම්හී''ති. ''ජානාසි පන කිං තෙ නිස්සාය එස උප්පන්නො''ති? ''න ජානාමි, භන්තෙ''ති. ''තව කොධං නිස්සාය උප්පන්නො එසො''ති. ''කිං පන මෙ, භන්තෙ, කත''න්ති? ''තෙන හි සුණාහී''ති. අථස්සා සත්ථා අතීතං ආහරි.

අතීතෙ බාරාණසිරඤ්ඤො අග්ගමහෙසී එකිස්සා රඤ්ඤො නාටකිත්ථියා ආඝාතං බන්ධිත්වා ''දුක්ඛමස්සා උප්පාදෙස්සාමී''ති චින්තෙත්වා මහාකච්ඡුඵලානි ආහරාපෙත්වා තං නාටකිත්ථිං අත්තනො සන්තිකං පක්කොසාපෙත්වා යථා සා න ජානාති, එවමස්සා සයනෙ චෙව පාවාරකොජවාදීනඤ්ච අන්තරෙසු කච්ඡුචුණ්ණානි ඨපාපෙසි, කෙළිං කුරුමානා විය තස්සා සරීරෙපි ඔකිරි. තං ඛණංයෙව තස්සා සරීරං උප්පක්කුප්පක්කං ගණ්ඩාගණ්ඩජාතං අහොසි. සා කණ්ඩුවන්තී ගන්ත්වා සයනෙ නිපජ්ජි, තත්‍රාපිස්සා කච්ඡුචුණ්ණෙහි ඛාදියමානාය ඛරතරා වෙදනා උප්පජ්ජි. තදා අග්ගමහෙසී රොහිනී අහොසීති.

සත්ථා ඉමං අතීතං ආහරිත්වා, ''රොහිනි, තදා තයාවෙතං කම්මං කතං. අප්පමත්තකොපි හි කොධො වා ඉස්සා වා කාතුං න යුත්තරූපො එවා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

221. ''කොධං ජහෙ විප්පජහෙය්‍ය මානං,
සංයොජනං සබ්බමතික්කමෙය්‍ය;
තං නාමරූපස්මිමසජ්ජමානං,
අකිඤ්චනං නානුපතන්ති දුක්ඛා''ති.

තත්ථ **කොධන්ති** සබ්බාකාරම්පි කොධං නවවිධම්පි මානං ජහෙය්‍ය. **සංයොජනන්ති** කාමරාගසංයොජනාදිකං දසවිධම්පි සබ්බසංයොජනං අතික්කමෙය්‍ය. **අසජ්ජමානන්ති** අලග්ගමානං. යො හි ''මම රූපං මම වෙදනා''තිආදිනා නයෙන නාමරූපං පටිග්ගණ්හාති, තස්මිඤ්ච භිජ්ජමානෙ සොචති විහඤ්ඤති , අයං නාමරූපස්මිං සජ්ජති නාම. එවං අග්ගණ්හන්තො අවිහඤ්ඤන්තො න සජ්ජති නාම. තං පුග්ගලං එවං අසජ්ජමානං රාගාදීනං අභාවෙන අකිඤ්චනං දුක්ඛා නාම නානුපතන්තීති අත්ථො. දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති. රොහිනීපි සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතා, තඞ්ඛණඤ්ඤෙවස්සා සරීරං සුවණ්ණවණ්ණං අහොසි.

සා තතො චුතා තාවතිංසභවනෙ චතුන්නං දෙවපුත්තානං සීමන්තරෙ නිබ්බත්තිත්වා පාසාදිකා රූපසොභග්ගප්පත්තා අහොසි. චත්තාරොපි දෙවපුත්තා තං දිස්වා උප්පන්නසිනෙහා හුත්වා ''මම සීමාය අන්තො නිබ්බත්තා, මම සීමාය අන්තො නිබ්බත්තා''ති විවදන්තා සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා, ''දෙව, ඉමං නො නිස්සාය අඩ්ඩො උප්පන්නො, තං විනිච්ඡිනාථා''ති ආහංසු. සක්කොපි තං ඔලොකෙත්වාව උප්පන්නසිනෙහො හුත්වා

එවමාහ – ‘‘ඉමාය වො දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය කථං චිත්තානි උප්පන්නානී’’ති. අථෙකො ආහ – ‘‘මම තාව උප්පන්නචිත්තං සඞ්ගාමභෙරි විය සන්නිසීදිතුං නාසක්ඛී’’ති. දුතියො ‘‘මම චිත්තං පබ්බතනදී විය සීඝං පවත්තතියෙවා’’ති . තතියො ‘‘මම ඉමිස්සා දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය කක්කටස්ස විය අක්ඛීනි නික්ඛමිංසූ’’ති. චතුත්ථො ‘‘මම චිත්තං චෙතියෙ උස්සාපිතධජො විය නිච්චලං ඨාතුං නාසක්ඛී’’ති. අථ නෙ සක්කො ආහ – ‘‘තාතා, තුම්හාකං තාව චිත්තානි පසය්හරූපානි, අහං පන ඉමං ලභන්තො ජීවිස්සාමි, අලභන්තස්ස මෙ මරණං භවිස්සතී’’ති. දෙවපුත්තා, ‘‘මහාරාජ, තුම්හාකං මරණෙන අත්ථො නත්ථී’’ති තං සක්කස්ස විස්සජ්ජෙත්වා පක්කමිංසු. සා සක්කස්ස පියා අහොසි මනාපා. ‘‘අසුකකීළං නාම ගච්ඡාමා’’ති වුත්තෙ සක්කො තස්සා වචනං පටික්ඛිපිතුං නාසක්ඛීති.

රොහිණීඛත්තියකඤ්ඤාවත්ථු පඨමං.

2. අඤ්ඤතරභික්ඛුවත්ථු

යො වෙ උප්පතිතන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා අග්ගාළවෙ චෙතියෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං භික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

සත්ථාරා හි භික්ඛුසඞ්ඝස්ස සෙනාසනෙ අනුඤ්ඤාතෙ රාජගහසෙට්ඨිආදීහි සෙනාසනෙසු කරියමානෙසු එකො ආළවිකො භික්ඛු අත්තනො සෙනාසනං කරොන්තො එකං මනාපරුක්ඛං දිස්වා ඡින්දිතුං ආරභි. තත්ථ පන නිබ්බත්තා එකා තරුණපුත්තා දෙවතා පුත්තං අඞ්කෙනාදාය ඨිතා යාචි ‘‘මා මෙ, සාමි, විමානං ඡින්දි, න සක්ඛිස්සාමි පුත්තං ආදාය අනාවාසා විචරිතු’’න්ති. සො ‘‘අහං අඤ්ඤත්‍ර ඊදිසං රුක්ඛං න ලභිස්සාමී’’ති තස්සා වචනං නාදියි. සා ‘‘ඉමම්පි තාව දාරකං ඔලොකෙත්වා ඔරමිස්සතී’’ති පුත්තං රුක්ඛසාඛාය ඨපෙසි. සොපි භික්ඛු උක්ඛිපිතං ඵරසුං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තො දාරකස්ස බාහුං ඡින්දි, දෙවතා උප්පන්නබලවකොධා ‘‘පහරිත්වා නං මාරෙස්සාමී’’ති උභො හත්ථෙ උක්ඛිපිත්වා එවං තාව චින්තෙසි – ‘‘අයං භික්ඛු සීලවා. සචාහං ඉමං මාරෙස්සාමි, නිරයගාමිනී භවිස්සාමි. සෙසදෙවතාපි අත්තනො රුක්ඛං ඡින්දන්තෙ භික්ඛූ දිස්වා ‘අසුකදෙවතාය එවං නාම මාරිතො භික්ඛූ’ති මං පමාණං කත්වා භික්ඛූ මාරෙස්සන්ති. අයඤ්ච සසාමිකො භික්ඛු, සාමිකස්සෙව නං කථෙස්සාමී’’ති උක්ඛිත්තහත්ථෙ අපනෙත්වා රොදමානා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා ‘‘කිං දෙවතෙ’’ති ආහ. සා, ‘‘භන්තෙ, තුම්හාකං මෙ සාවකෙන ඉදං නාම කතං, අහම්පි නං මාරෙතුකාමා හුත්වා ඉදං නාම චින්තෙත්වා අමාරෙත්වාව ඉධාගතා’’ති සබ්බං තං පවත්තිං විත්ථාරතො ආරොචෙසි.

සත්ථා තං සුත්වා ‘‘සාධු, සාධු දෙවතෙ, සාධු තෙ කතං එවං උග්ගතං කොපං භන්තං රථං විය නිග්ගණ්හමානායා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

222. ‘‘යො වෙ උප්පතිතං කොධං, රථං භන්තංව වාරයෙ;
තමහං සාරථිං බ්‍රූමි, රස්මිග්ගාහො ඉතරො ජනො’’ති.

තත්ථ **උප්පතිතන්**ති උප්පන්නං. **රථං භන්තං වා**ති යථා නාම ඡෙකො සාරථි අතිවෙගෙන ධාවන්තං රථං නිග්ගණ්හිත්වා යථිච්ඡකං ඨපෙති, එවං යො පුග්ගලො උප්පන්නං කොධං වාරයෙ නිග්ගණ්හිතුං සක්කොති. **තමහන්**ති තං අහං සාරථිං බ්‍රූමි. **ඉතරො ජනො**ති ඉතරො පන රාජඋපරාජාදීනං රථසාරථිජනො රස්මිග්ගාහො නාම හොති, න උත්තමසාරථීති.

දෙසනාවසානෙ දෙවතා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

දෙවතා පන සොතාපන්නා හුත්වාපි රොදමානා අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා ‘‘කිං දෙවතෙ’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘භන්තෙ, විමානං මෙ නට්ඨං, ඉදානි කිං කරිස්සාමී’’ති වුත්තෙ, ‘‘අලං දෙවතෙ, මා චින්තයි, අහං තෙ විමානං දස්සාමී’’ති ජෙතවනෙ ගන්ධකුටිසමීපෙ පුරිමදිවසෙ චුතදෙවතං එකං රුක්ඛං අපදිසන්තො ‘‘අමුකස්මිං ඔකාසෙ රුක්ඛො විවිත්තො, තත්ථ උපගච්ඡා’’ති ආහ. සා තත්ථ උපගඤ්ඡි. තතො පට්ඨාය ‘‘බුද්ධදත්තියං ඉමිස්සා විමාන’’න්ති මහෙසක්ඛදෙවතාපි ආගන්ත්වා තං චාලෙතුං නාසක්ඛිංසු. සත්ථා තං අත්ථුප්පත්තිං කත්වා භික්ඛූනං භූතගාමසික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙසීති.

අඤ්ඤතරභික්ඛුවත්ථු දුතියං.

3. උත්තරාඋපාසිකාවත්ථු

අක්කොධෙන ජිනෙ කොධන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො උත්තරාය ගෙහෙ කතභත්තකිච්චො උත්තරං උපාසිකං ආරබ්භ කථෙසි.

තත්‍රායමනුපුබ්බී කථා – රාජගහෙ කිර සුමනසෙට්ඨිං නිස්සාය පුණ්ණො නාම දලිද්දො භතිං කත්වා ජීවති. තස්ස භරියා ච උත්තරා නාම ධීතා චාති ද්වෙයෙව ගෙහමානුසකා. අථෙකදිවසං ‘‘සත්තාහං නක්ඛත්තං කීළිතබ්බ’’න්ති

රාජගහෙ ඝොසනං කරිංසු. තං සුත්වා සුමනසෙට්ඨී පාතොව ආගතං පුණ්ණං ආමන්තෙත්වා, ''තාත, අම්හාකං පරිජනො නක්ඛත්තං කීළිතුකාමො, ත්වං කිං නක්ඛත්තං කීළිස්සසි, උදාහු භතිං කරිස්සසී''ති ආහ. ''සාමි, නක්ඛත්තං නාම සධනානං හොති, මම පන ගෙහෙ ස්වාතනාය යාගුතණ්ඩුලම්පි නත්ථි, කිං මෙ නක්ඛත්තෙන, ගොණෙ ලභන්තො කසිතුං ගමිස්සාමී''ති. ''තෙන හි ගොණෙ ගණ්හාහී''ති. සො බලවගොණෙ ච නඞ්ගලඤ්ච ගහෙත්වා, ''භද්දෙ, නාගරා නක්ඛත්තං කීළන්ති, අහං දලිද්දතාය භතිං කාතුං ගමිස්සාමි, මය්හම්පි තාව අජ්ජ ද්විගුණං නිවාපං පචිත්වා භත්තං ආහරෙය්‍යාසී''ති භරියං වත්වා ඛෙත්තං අගමාසි.

සාරිපුත්තත්ථෙරොපි සත්තාහං නිරොධසමාපන්නො තං දිවසං වුට්ඨාය ''කස්ස නු ඛො අජ්ජ මයා සඞ්ගහං කාතුං වට්ටතී''ති ඔලොකෙන්තො පුණ්ණං අත්තනො ඤාණජාලස්ස අන්තො පවිට්ඨං දිස්වා ''සද්ධො නු ඛො එස, සක්ඛිස්සති වා මෙ සඞ්ගහං කාතු''න්ති ඔලොකෙන්තො තස්ස සද්ධභාවඤ්ච සඞ්ගහං කාතුං සමත්ථභාවඤ්ච තප්පච්චයා චස්ස මහාසම්පත්තිපටිලාභඤ්ච ඤත්වා පත්තචීවරමාදාය තස්ස කසනට්ඨානං ගන්ත්වා ආවාටතීරෙ එකං ගුම්බං ඔලොකෙන්තො අට්ඨාසි.

පුණ්ණො ථෙරං දිස්වාව කසිං ඨපෙත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන ථෙරං වන්දිත්වා ''දන්තකට්ඨෙන අත්ථො භවිස්සතී''ති දන්තකට්ඨං කප්පියං කත්වා අදාසි. අථස්ස ථෙරො පත්තඤ්ච පරිස්සාවනඤ්ච නීහරිත්වා අදාසි. සො ''පානීයෙන අත්ථො භවිස්සතී''ති තං ආදාය පානීයං පරිස්සාවෙත්වා අදාසි. ථෙරො චින්තෙසි – ''අයං පරෙසං පච්ඡිමගෙහෙ වසති. සචස්ස ගෙහද්වාරං ගමිස්සාමි, ඉමස්ස භරියා මං දට්ඨුං න ලභිස්සති. යාවස්සා භත්තං ආදාය මග්ගං පටිපජ්ජති, තාව ඉධෙව භවිස්සාමී''ති. සො තත්ථෙව ථොකං වීතිනාමෙත්වා තස්සා මග්ගාරුළ්හභාවං ඤත්වා අන්තොනගරාභිමුඛො පායාසි.

සා අන්තරාමග්ගෙ ථෙරං දිස්වා චින්තෙසි – ''අප්පෙකදාහං දෙය්‍යධම්මෙ සති අය්‍යං න පස්සාමි, අප්පෙකදා මෙ අය්‍යං පස්සන්තියා දෙය්‍යධම්මො න හොති. අජ්ජ පන මෙ අය්‍යො ච දිට්ඨො, දෙය්‍යධම්මො චායං අත්ථි, කරිස්සති නු ඛො මෙ සඞ්ගහ''න්ති. සා භත්තභාජනං ඔරොපෙත්වා ථෙරං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා, ''භන්තෙ, ඉදං ලූඛං වා පණීතං වාති අචින්තෙත්වා දාසස්ස වො සඞ්ගහං කරොථා''ති ආහ. ථෙරො පත්තං උපනාමෙත්වා තාය එකෙන හත්ථෙන භාජනං ධාරෙත්වා එකෙන හත්ථෙන තතො භත්තං දදමානාය උපඩ්ඪභත්තෙ දින්නෙ ''අල''න්ති හත්ථෙන පත්තං පිදහි. සා, ''භන්තෙ, එකොව පටිවිසො, න සක්කා ද්විධා කාතුං. තුම්හාකං දාසස්ස ඉධලොකසඞ්ගහං අකත්වා පරලොකසඞ්ගහං කරොථ, නිරවසෙසමෙව දාතුකාමම්හී''ති වත්වා සබ්බමෙව ථෙරස්ස පත්තෙ පතිට්ඨපෙත්වා ''තුම්හෙහි දිට්ඨධම්මස්සෙව භාගී අස්ස''න්ති පත්ථනං අකාසි. ථෙරො ''එවං හොතූ''ති වත්වා ඨිතකොව අනුමොදනං කරිත්වා එකස්මිං උදකඵාසුකට්ඨානෙ නිසීදිත්වා භත්තකිච්චමකාසි. සාපි නිවත්තිත්වා තණ්ඩුලෙ පරියෙසිත්වා භත්තං පචි. පුණ්ණොපි අඩ්ඪකරීසමත්තට්ඨානං කසිත්වා ජිඝච්ඡං සහිතුං අසක්කොන්තො ගොණෙ විස්සජ්ජෙත්වා එකරුක්ඛච්ඡායං පවිසිත්වා මග්ගං ඔලොකෙන්තො නිසීදි.

අථස්ස භරියා භත්තං ආදාය ගච්ඡමානා තං දිස්වාව ''එස ජිඝච්ඡාය පීළිතො මං ඔලොකෙන්තො නිසින්නො. සචෙ මං 'අතිවිය මෙ චිරායී'ති තජ්ජෙත්වා පතොදලට්ඨියා මං පහරිස්සති, මයා කතකම්මං නිරත්ථකං භවිස්සති. පටිකච්චෙවස්ස ආරොචෙස්සාමී''ති චින්තෙත්වා එවමාහ – ''සාමි, අජ්ජෙකදිවසං චිත්තං පසාදෙහි, මා මයා කතකම්මං නිරත්ථකං කරි. අහඤ්හි පාතොව තෙ භත්තං ආහරන්තී අන්තරාමග්ගෙ ධම්මසෙනාපතිං දිස්වා තව භත්තං තස්ස දත්වා පුන ගන්ත්වා භත්තං පචිත්වා ආගතා, පසාදෙහි, සාමි, චිත්ත''න්ති. සො ''කිං වදෙසි, භද්දෙ''ති පුච්ඡිත්වා පුන තමත්ථං සුත්වා, ''භද්දෙ, සාධු වත තෙ කතං මම භත්තං අය්‍යස්ස දදමානාය, මයාපිස්ස අජ්ජ පාතොව දන්තකට්ඨඤ්ච මුඛොදකඤ්ච දින්න''න්ති පසන්නමානසො තං වචනං අභිනන්දිත්වා උස්සූරෙ ලද්ධභත්තතාය කිලන්තකායො තස්සා අඞ්කෙ සීසං කත්වා නිද්දං ඔක්කමි.

අථස්ස පාතොව කසිතට්ඨානං පංසුචුණ්ණං උපාදාය සබ්බං රත්තසුවණ්ණං කණිකාරපුප්ඵරාසි විය සොභමානං අට්ඨාසි. සො පබුද්ධො ඔලොකෙත්වා භරියං ආහ – ''භද්දෙ, එතං කසිතට්ඨානං සබ්බං මම සුවණ්ණං හුත්වා පඤ්ඤායති, කිං නු ඛො මෙ අතිඋස්සූරෙ ලද්ධභත්තතාය අක්ඛීනි භමන්තී''ති. ''සාමි, මය්හම්පි එවමෙව පඤ්ඤායතී''ති. සො උට්ඨාය තත්ථ ගන්ත්වා එකපිණ්ඩං ගහෙත්වා නඞ්ගලසීසෙ පහරිත්වා සුවණ්ණභාවං ඤත්වා ''අහො අය්‍යස්ස ධම්මසෙනාපතිස්ස මෙ දින්නදානෙන අජ්ජෙව විපාකො දස්සිතො, න ඛො පන සක්කා එත්තකං ධනං පටිච්ඡාදෙත්වා පරිභුඤ්ජිතු''න්ති භරියාය ආභතං භත්තපාතිං සුවණ්ණස්ස පූරෙත්වා රාජකුලං ගන්ත්වා රඤ්ඤා කතොකාසො පවිසිත්වා රාජානං අභිවාදෙත්වා ''කිං, තාතා''ති වුත්තෙ, ''දෙව, අජ්ජ මයා කසිතට්ඨානං සබ්බං සුවණ්ණභරිතමෙව හුත්වා ඨිතං, ඉදං සුවණ්ණං ආහරාපෙතුං වට්ටතී''ති. ''කොසි ත්ව''න්ති? ''පුණ්ණො නාම අහ''න්ති. ''කිං පන තෙ අජ්ජ කත''න්ති? ''ධම්මසෙනාපතිස්ස මෙ අජ්ජ පාතොව දන්තකට්ඨඤ්ච මුඛොදකඤ්ච දින්නං, භරියායපි මෙ මය්හං ආහරණභත්තං තස්සෙව දින්න''න්ති.

තං සුත්වා රාජා ''අජ්ජෙව කිර, භො, ධම්මසෙනාපතිස්ස දින්නදානෙන විපාකො දස්සිතො''ති වත්වා, ''තාත, කිං කරොමී''ති පුච්ඡි. ''බහූනි සකටසහස්සානි පහිණිත්වා සුවණ්ණං ආහරාපෙථා''ති. රාජා සකටානි පහිණි. රාජපුරිසෙසු ''රඤ්ඤො සන්තක''න්ති ගණ්හන්තෙසු ගහිතගහිතං මත්තිකාව හොති. තෙ ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙත්වා ''තුම්හෙහි කින්ති වත්වා ගහිත''න්ති. පුට්ඨා ''තුම්හාකං සන්තක''න්ති ආහංසු. න මය්හං, තාතා, සන්තකං, ගච්ඡථ ''පුණ්ණස්ස සන්තක''න්ති වත්වා ගණ්හථාති. තෙ තථා කරිංසු, ගහිතගහිතං සුවණ්ණමෙව අහොසි. සබ්බම්පි

ආහරිත්වා රාජඞ්ගණෙ රාසිමකංසු, අසීතිහත්ථුබ්බෙධො රාසි අහොසි. රාජා නාගරෙ සන්නිපාතෙත්වා ‘‘ඉමස්මිං නගරෙ අත්ථි කස්සචි එත්තකං සුවණ්ණ’’න්ති? ‘‘නත්ථි, දෙවා’’ති. ‘‘කිං පනස්ස දාතුං වට්ටතී’’ති? ‘‘සෙට්ඨිඡත්තං, දෙවා’’ති. රාජා ‘‘බාහුධනසෙට්ඨි නාම හොතූ’’ති මහන්තෙන භොගෙන සද්ධිං තස්ස සෙට්ඨිඡත්තමදාසි. අථ නං සො ආහ – ‘‘මයං, දෙව, එත්තකං කාලං පරකුලෙ වසිම්හා, වසනට්ඨානං නො දෙථා’’ති. ‘‘තෙන හි පස්ස, එස ගුම්බො පඤ්ඤායති, එතං හරාපෙත්වා ගෙහං කාරෙහී’’ති පුරාණසෙට්ඨිස්ස ගෙහට්ඨානං ආචික්ඛි. සො තස්මිං ඨානෙ කතිපාහෙනෙව ගෙහං කාරාපෙත්වා ගෙහප්පවෙසනමඞ්ගලඤ්ච ඡත්තමඞ්ගලඤ්ච එකතොව කරොන්තො සත්තාහං බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දානං අදාසි. අථස්ස සත්ථා අනුමොදනං කරොන්තො අනුපුබ්බිං කථං කථෙසි. ධම්මකථාවසානෙ පුණ්ණසෙට්ඨි ච භරියා චස්ස ධීතා ච උත්තරාති තයො ජනා සොතාපන්නා අහෙසුං.

අපරභාගෙ රාජගහසෙට්ඨි පුණ්ණසෙට්ඨිනො ධීතරං අත්තනො පුත්තස්ස වාරෙසි. සො ‘‘නාහං දස්සාමී’’ති වත්වා ‘‘මා එවං කරොතු, එත්තකං කාලං අම්හෙ නිස්සාය වසන්තෙනෙව තෙ සම්පත්ති ලද්ධා, දෙතු මෙ පුත්තස්ස ධීතර’’න්ති වුත්තෙ ‘‘සො මිච්ඡාදිට්ඨිකො, මම ධීතා තීහි රතනෙහි විනා වත්තිතුං න සක්කොති, නෙවස්ස ධීතරං දස්සාමී’’ති ආහ. අථ නං බහූ සෙට්ඨිගණාදයො කුලපුත්තා ‘‘මා තෙන සද්ධිං විස්සාසං භින්දි, දෙහිස්ස ධීතර’’න්ති යාචිංසු. සො තෙසං වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා ආසාළ්හිපුණ්ණමායං ධීතරං අදාසි. සා පතිකුලං ගතකාලතො පට්ඨාය භික්ඛුං වා භික්ඛුනිං වා උපසඞ්කමිතුං දානං වා දාතුං ධම්මං වා සොතුං නාලත්ථ. එවං අඩ්ඪතියෙසු මාසෙසු වීතිවත්තෙසු සන්තිකෙ ඨිතං පරිචාරිකං පුච්ඡි – ‘‘ඉදානි කිත්තකං අන්තොවස්සස්ස අවසිට්ඨ’’න්ති? ‘‘අඩ්ඪමාසො, අය්‍යෙ’’ති. සා පිතු සාසනං පහිණි ‘‘කස්මා මං එවරූපෙ බන්ධනාගාරෙ පක්ඛිපිංසු, වරං මෙ ලක්ඛණාහතං කත්වා පරෙසං දාසිං සාවෙතුං. එවරූපස්ස මිච්ඡාදිට්ඨිකුලස්ස දාතුං න වට්ටති. ආගතකාලතො පට්ඨාය භික්ඛුදස්සනාදීසු එකම්පි පුඤ්ඤං කාතුං න ලභාමී’’ති.

අථස්සා පිතා ‘‘දුක්ඛිතා වත මෙ ධීතා’’ති අනත්තමනතං පවෙදෙත්වා පඤ්චදස කහාපණසහස්සානි පෙසෙසි ‘‘ඉමස්මිං නගරෙ සිරිමා නාම ගණිකා අත්ථි, දෙවසිකං සහස්සං ගණ්හාති. ඉමෙහි කහාපණෙහි තං ආනෙත්වා සාමිකස්ස පාදපරිචාරිකං කත්වා සයං පුඤ්ඤානි කරොතූ’’ති . සා සිරිමං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘සහායිකෙ ඉමෙ කහාපණෙ ගහෙත්වා ඉමං අඩ්ඪමාසං තව සහායකං පරිචරාහී’’ති ආහ. සා ‘‘සාධූ’’ති පටිස්සුණි. සා තං ආදාය සාමිකස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා තෙන සිරිමං දිස්වා ‘‘කිං ඉද’’න්ති වුත්තෙ, ‘‘සාමි, ඉමං අඩ්ඪමාසං මම සහායිකා තුම්හෙ පරිචරතු, අහං පන ඉමං අඩ්ඪමාසං දානඤ්චෙව දාතුකාමා ධම්මඤ්ච සොතුකාමා’’ති ආහ. සො තං අභිරූපං ඉත්ථිං දිස්වා උප්පන්නසිනෙහො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡි.

උත්තරාපි ඛො බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිමන්තෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, ඉමං අඩ්ඪමාසං අඤ්ඤත්ථ අගන්ත්වා ඉධෙව භික්ඛා ගහෙතබ්බා’’ති සත්ථු පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා ‘‘ඉතො දානි පට්ඨාය යාව මහාපවාරණා, තාව සත්ථාරං උපට්ඨාතුං ධම්මඤ්ච සොතුං ලභිස්සාමී’’ති තුට්ඨමානසා ‘‘එවං යාගුං පචථ, එවං පූවෙ පචථා’’ති මහානසෙ සබ්බකිච්චානි සංවිදහන්තී විචරති. අථස්සා සාමිකො ‘‘ස්වෙ පවාරණා භවිස්සතී’’ති මහානසාභිමුඛො වාතපානෙ ඨත්වා ‘‘කිං නු ඛො කරොන්තී සා අන්ධබාලා විචරතී’’ති ඔලොකෙන්තො තං සෙදකිලින්නං ඡාරිකාය ඔකිණ්ණං අඞ්ගාරමසිමක්ඛිතං තථා සංවිදහිත්වා විචරමානං දිස්වා ‘‘අහො අන්ධබාලා එවරූපෙ ඨානෙ ඉමං සිරිසම්පත්තිං නානුභවති, ‘මුණ්ඩකසමණෙ උපට්ඨහිස්සාමී’ති තුට්ඨචිත්තා විචරතී’’ති හසිත්වා අපගඤ්ඡි.

තස්මිං අපගතෙ තස්ස සන්තිකෙ ඨිතා සිරිමා ‘‘කිං නු ඛො ඔලොකෙත්වා එස හසී’’ති තෙනෙව වාතපානෙන ඔලොකෙන්තී උත්තරං දිස්වා ‘‘ඉමං ඔලොකෙත්වා ඉමිනා හසිතං, අද්ධා ඉමස්ස එතාය සද්ධිං සන්ථවො අත්ථී’’ති චින්තෙසි. සා කිර අඩ්ඪමාසං තස්මිං ගෙහෙ බාහිරකඉත්ථී හුත්වා වසමානාපි තං සම්පත්තිං අනුභවමානා අත්තනො බාහිරකඉත්ථිභාවං අජානිත්වා ‘‘අහං සරසාමිනී’’ති සඤ්ඤමකාසි. සා උත්තරාය ආඝාතං බන්ධිත්වා ‘‘දුක්ඛමස්සා උප්පාදෙස්සාමී’’ති පාසාදා ඔරුය්හ මහානසං පවිසිත්වා පූවපචනට්ඨානෙ පක්කුථිතං සප්පිං කටච්ඡුනා ආදාය උත්තරාභිමුඛං පායාසි. උත්තරා තං ආගච්ඡන්තිං දිස්වා ‘‘මම සහායිකාය මය්හං උපකාරො කතො, චක්කවාළං අතිසම්බාධං, බ්‍රහ්මලොකො අතිනීචකො, මම සහායිකාය ගුණොව මහන්තො. අහඤ්හි එතං නිස්සාය දානඤ්ච දාතුං ධම්මඤ්ච සොතුං ලභිං. සචෙ මම එතිස්සා උපරි කොපො අත්ථි, ඉදං සප්පි මං දහතු. සචෙ නත්ථි, මා දහතූ’’ති තං මෙත්තාය ඵරි. තාය තස්සා මත්ථකෙ ආසිත්තං පක්කුථිතසප්පි සීතුදකං විය අහොසි.

අථ නං ‘‘ඉදං සීතලං භවිස්සතී’’ති කටච්ඡුං පූරෙත්වා ආදාය ආගච්ඡන්තිං උත්තරාය දාසියො දිස්වා ‘‘අපෙහි දුබ්බිනීතෙ, න ත්වං අම්හාකං අය්‍යාය පක්කුථිතං සප්පිං ආසිඤ්චිතුං අනුච්ඡවිකා’’ති සන්තජ්ජෙන්තියො ඉතො චිතො ච උට්ඨාය හත්ථෙහි ච පාදෙහි ච පොථෙත්වා භූමියං පාතෙසුං. උත්තරා වාරෙන්තීපි වාරෙතුං නාසක්ඛි. අථස්සා උපරි ඨිතා සබ්බා දාසියො පටිබාහිත්වා ‘‘කිස්ස තෙ එවරූපං භාරියං කත’’න්ති සිරිමං ඔවදිත්වා උණ්හොදකෙන න්හාපෙත්වා සතපාකතෙලෙන අබ්භඤ්ජි. තස්මිං ඛණෙ සා අත්තනො බාහිරකිත්ථිභාවං ඤත්වා චින්තෙසි – ‘‘මයා භාරියං කම්මං කතං සාමිකස්ස හසනමත්තකාරණා ඉමිස්සා උපරි පක්කුථිතං සප්පිං ආසිඤ්චන්තියා, අයං ‘ගණ්හථ න’න්ති දාසියො න ආණාපෙසි. මං විහෙඨනකාලෙපි සබ්බදාසියො පටිබාහිත්වා මය්හං කත්තබ්බමෙව අකාසි. සචාහං ඉමං න ඛමාපෙස්සාමි, මුද්ධා මෙ සත්තධා ඵලෙය්‍යා’’ති තස්සා පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා, ‘‘අය්‍යෙ, ඛමාහි මෙ’’ති ආහ. අහං සපිතිකා ධීතා, පිතරි ඛමන්තෙ ඛමාමීති. හොතු, අය්‍යෙ, පිතරං තෙ පුණ්ණසෙට්ඨිං ඛමාපෙස්සාමීති. පුණ්ණො මම වට්ටජනකපිතා, විවට්ටජනකෙ පිතරි ඛමන්තෙ පනාහං ඛමිස්සාමීති. කො පන තෙ විවට්ටජනකපිතාති? සම්මාසම්බුද්ධොති. මය්හං තෙන සද්ධිං විස්සාසො නත්ථීති. අහං කරිස්සාමි, සත්ථා ස්වෙ භික්ඛුසඞ්ඝං ආදාය

ඉධාගමිස්සති, ත්වං යථාලද්ධං සක්කාරං ගහෙත්වා ඉධෙව ආගන්ත්වා තං ඛමාපෙහීති. සා ‘‘සාධු, අය්යො’’ති උට්ඨාය අත්තනො ගෙහං ගන්ත්වා පඤ්චසතා පරිචාරිත්ථියො ආණාපෙත්වා නානාවිධානි ඛාදනීයානි චෙව සූපෙය්‍යානි ච සම්පාදෙත්වා පුනදිවසෙ තං සක්කාරං ආදාය උත්තරාය ගෙහං ආගන්ත්වා බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පත්තෙ පතිට්ඨාපෙතුං අවිසහන්තී අට්ඨාසි. තං සබ්බං ගහෙත්වා උත්තරාව සංවිදහි. සිරිමාපි භත්තකිච්චාවසානෙ සද්ධිං පරිවාරෙන සත්ථු පාදමූලෙ නිපජ්ජි.

අථ නං සත්ථා පුච්ඡි – ‘‘කො තෙ අපරාධො’’ති? භන්තෙ, මයා හිය්‍යො ඉදං නාම කතං, අථ මෙ සහායිකා මං විහෙඨයමානා දාසියො නිවාරෙත්වා මය්හං උපකාරමෙව අකාසි. සාහං ඉමිස්සා ගුණං ජානිත්වා ඉමං ඛමාපෙසිං, අථ මං එසා ‘‘තුම්හෙසු ඛමන්තෙසු ඛමිස්සාමී’’ති ආහ. ‘‘එවං කිර උත්තරෙ’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, සීසෙ මෙ සහායිකාය පක්කුථිතසප්පි ආසිත්ත’’න්ති. අථ ‘‘තයා කිං චින්තිත’’න්ති? ‘‘චක්කවාළං අතිසම්බාධං, බ්‍රහ්මලොකො අතිනීචකො, මම සහායිකාය ගුණොව මහන්තො. අහඤ්හි එතං නිස්සාය දානඤ්ච දාතුං ධම්මඤ්ච සොතුං අලත්ථං, සචෙ මෙ ඉමිස්සා උපරි කොපො අත්ථි, ඉදං මං දහතු. නො චෙ, මා දහතූ’’ති එවං චින්තෙත්වා ඉමං මෙත්තාය ඵරිං, භන්තෙති. සත්ථා ‘‘සාධු සාධු, උත්තරෙ, එවං කොධං ජිනිතුං වට්ටති. කොධො හි නාම අක්කොධෙන, අක්කොසකපරිභාසකො අනක්කොසන්තෙන අපරිභාසන්තෙන, ථද්ධමච්ඡරී අත්තනො සන්තකස්ස දානෙන, මුසාවාදී සච්චවචනෙන ජිනිතබ්බො’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

223. ‘‘අක්කොධෙන ජිනෙ කොධං, අසාධුං සාධුනා ජිනෙ;
ජිනෙ කදරියං දානෙන, සච්චෙනාලිකවාදින’’න්ති.

තත්ථ **අක්කොධෙනාති** කොධනො හි පුග්ගලො අක්කොධෙන හුත්වා ජිනිතබ්බො. **අසාධුන්ති** අභද්දකො භද්දකෙන හුත්වා ජිනිතබ්බො. **කදරියන්ති** ථද්ධමච්ඡරී අත්තනො සන්තකස්ස චාගචිත්තෙන ජිනිතබ්බො. අලිකවාදී සච්චවචනෙන ජිනිතබ්බො. තස්මා එවමාහ – ‘‘අක්කොධෙන ජිනෙ කොධං…පෙ…. සච්චෙනාලිකවාදින’’න්ති.

දෙසනාවසානෙ සිරිමා සද්ධිං පඤ්චසතාහි ඉත්ථීහි සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහීති.

උත්තරාඋපාසිකාවත්ථු තතියං.

4. මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරපඤ්හවත්ථු

සච්චං භණෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස පඤ්හං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ ථෙරො දෙවචාරිකං ගන්ත්වා මහෙසක්ඛාය දෙවතාය විමානද්වාරෙ ඨත්වා තං අත්තනො සන්තිකං ආගන්ත්වා වන්දිත්වා ඨිතං එවමාහ – ‘‘දෙවතෙ මහතී තෙ සම්පත්ති, කිං කම්මං කත්වා ඉමං අලත්ථා’’ති? ‘‘මා මං, භන්තෙ, පුච්ඡථා’’ති. දෙවතා කිර අත්තනො පරිත්තකම්මෙන ලජ්ජමානා එවං වදති. සා පන ථෙරෙන ‘‘කථෙහියෙවා’’ති වුච්චමානා ආහ – ‘‘භන්තෙ, මයා නෙව දානං දින්නං, න පූජා කතා, න ධම්මො සුතො, කෙවලං සච්චමත්තං රක්ඛිත’’න්ති. ථෙරො අඤ්ඤානි විමානද්වාරානි ගන්ත්වා ආගතාගතා අපරාපි දෙවධීතරො පුච්ඡි. තාසුපි තථෙව නිගුහිත්වා ථෙරං පටිබාහිතුං අසක්කොන්තීසු එකා තාව ආහ – ‘‘භන්තෙ, මයා නෙව දානාදීසු කතං නාම අත්ථි, අහං පන කස්සපබුද්ධකාලෙ පරස්ස දාසී අහොසිං, තස්සා මෙ සාමිකො අතිවිය චණ්ඩො ඵරුසො, ගහිතගහිතෙනෙව කට්ඨෙන වා කලිඞ්ගරෙන වා සීසං භින්දති. සාහං උප්පන්නෙ කොපෙ ‘එස තව සාමිකො ලක්ඛණාහතං වා කාතුං නාසාදීනි වා ඡින්දිතුං ඉස්සරො, මා කුජ්ඣී’ති අත්තානමෙව පරිභාසෙත්වා කොපං නාම න අකාසිං, තෙන මෙ අයං සම්පත්ති ලද්ධා’’ති. අපරා ආහ – ‘‘අහං, භන්තෙ, උච්ඡුඛෙත්තං රක්ඛමානා එකස්ස භික්ඛුනො උච්ඡුයට්ඨිං අදාසිං’’. අපරා එකං තිම්බරුසකං අදාසිං. අපරා එකං එළාලුකං අදාසිං. අපරා එකං ඵාරුසකං අදාසිං. අපරා එකං මූලමුට්ඨිං. අපරා ‘‘නිම්බමුට්ඨි’’න්තිආදිනා නයෙන අත්තනා අත්තනා කතං පරිත්තදානං ආරොචෙත්වා ‘‘ඉමිනා ඉමිනා කාරණෙන අම්හෙහි අයං සම්පත්ති ලද්ධා’’ති ආහංසු.

ථෙරො තාහි කතකම්මං සුත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි – ‘‘සක්කා නු ඛො, භන්තෙ, සච්චකථනමත්තෙන, කොපනිබ්බාපනමත්තෙන, අතිපරිත්තකෙන තිම්බරුසකාදිදානමත්තෙන දිබ්බසම්පත්තිං ලද්ධු’’න්ති. ‘‘කස්මා මං, මොග්ගල්ලාන, පුච්ඡසි, නනු තෙ දෙවතාහි අයං අත්ථො කථිතො’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, ලබ්භති මඤ්ඤෙ එත්තකෙන දිබ්බසම්පත්තී’’ති. අථ නං සත්ථා ‘‘මොග්ගල්ලාන, සච්චමත්තං කථෙත්වාපි කොපමත්තං ජහිත්වාපි පරිත්තකං දානං දත්වාපි දෙවලොකං ගච්ඡතියෙවා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

224. ‘‘සච්චං භණෙ න කුජ්ඣෙය්‍ය, දජ්ජා අප්පම්පි යාචිතො;
එතෙහි තීහි ඨානෙහි, ගච්ඡෙ දෙවාන සන්තිකෙ’’ති.

තත්ථ **සච්චං භණෙති** සච්චං දීපෙය්‍ය වොහරෙය්‍ය, සච්චෙ පතිට්ඨහෙය්‍යාති අත්ථො. **න කුජ්ඣෙය්‍යාති** පරස්ස න කුජ්ඣෙය්‍ය . **යාචිතොති** යාචකා නාම සීලවන්තො පබ්බජිතා. තෙ හි කිඤ්චාපි ‘‘දෙථා’’ති අයාචිත්වාව ඝරද්වාරෙ

තිට්ඨන්ති, අත්ථතො පන යාචන්තියෙව නාම. එවං සීලවන්තෙහි යාචිතො අප්පස්මිං දෙය්‍යධම්මෙ විජ්ජමානෙ අප්පමත්තකම්පි දදෙය්‍ය. **එතෙහි තීහීති** එතෙසු තීසු එකෙනාපි කාරණෙන දෙවලොකං ගච්ඡෙය්‍යාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරපඤ්හවත්ථු චතුත්ථං.

5. බුද්ධපිතුබ්‍රාහ්මණවත්ථු

අහිංසකා යෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාකෙතං නිස්සාය අඤ්ජනවනෙ විහරන්තො භික්ඛූහි පට්ඨපඤ්හං ආරබ්භ කථෙසි.

භගවතො කිර භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතස්ස සාකෙතං පිණ්ඩාය පවිසනකාලෙ එකො සාකෙතවාසී මහල්ලකබ්‍රාහ්මණො නගරතො නික්ඛමන්තො අන්තරසරද්වාරෙ දසබලං දිස්වා පාදෙසු නිපතිත්වා ගොප්ඵකෙසු දළ්හං ගහෙත්වා, ''තාත, නනු නාම පුත්තෙහි ජිණ්ණකාලෙ මාතාපිතරො පටිජග්ගිතබ්බා, කස්මා එත්තකං කාලං අම්හාකං අත්තානං න දස්සෙසි. මයා තාව දිට්ඨොසි, මාතරම්පි පස්සිතුං එහී''ති සත්ථාරං ගහෙත්වා අත්තනො ගෙහං අගමාසි. සත්ථා තත්ථ ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදි සද්ධිං භික්ඛුසඞ්ඝෙන. බ්‍රාහ්මණීපි ආගන්ත්වා සත්ථු පාදෙසු නිපතිත්වා, ''තාත, එත්තකං කාලං කුහිං ගතොසි, නනු නාම මාතාපිතරො මහල්ලකකාලෙ උපට්ඨාතබ්බා''ති වත්වා පුත්තධීතරො ''එථ භාතරං වන්දථා''ති වන්දාපෙසි. තෙ උභොපි තුට්ඨමානසා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිවිසිත්වා, ''භන්තෙ, ඉධෙව නිබද්ධං භික්ඛං ගණ්හථා''ති වත්වා ''බුද්ධා නාම එකට්ඨානෙයෙව නිබද්ධං භික්ඛං න ගණ්හන්තී''ති වුත්තෙ, ''තෙන හි, භන්තෙ, යෙ වො නිමන්තෙතුං ආගච්ඡන්ති, තෙ අම්හාකං සන්තිකං පහිණෙය්‍යාථා''ති ආහංසු. සත්ථා තතො පට්ඨාය නිමන්තෙතුං ආගතෙ ''ගන්ත්වා බ්‍රාහ්මණස්ස ආරොචෙය්‍යාථා''ති පෙසෙසි. තෙ ගන්ත්වා ''මයං ස්වාතනාය සත්ථාරං නිමන්තෙමා''ති බ්‍රාහ්මණං වදන්ති. බ්‍රාහ්මණො පුනදිවසෙ අත්තනො ගෙහතො භත්තභාජනසූපෙය්‍යභාජනානි ආදාය සත්ථු නිසීදනට්ඨානං ගච්ඡති. අඤ්ඤත්‍ර පන නිමන්තනෙ අසති සත්ථා බ්‍රාහ්මණස්සෙව ගෙහෙ භත්තකිච්චං කරොති. තෙ උභොපි අත්තනො දෙය්‍යධම්මං නිච්චකාලං තථාගතස්ස දෙන්තා ධම්මකථං සුණන්තා අනාගාමිඵලං පාපුණිංසු.

භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං, ''ආවුසො, බ්‍රාහ්මණො 'තථාගතස්ස සුද්ධොදනො පිතා, මහාමායා මාතා'ති ජානාති, ජානන්තොව සද්ධිං බ්‍රාහ්මණියා තථාගතං 'අම්හාකං පුත්තො'ති වදති, සත්ථාපි තථෙව අධිවාසෙති. කිං නු ඛො කාරණ''න්ති? සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා, ''භික්ඛවෙ, උභොපි තෙ අත්තනො පුත්තමෙව පුත්තොති වදන්තී''ති වත්වා අතීතං ආහරි.

අතීතෙ, භික්ඛවෙ, අයං බ්‍රාහ්මණො නිරන්තරං පඤ්ච ජාතිසතානි මය්හං පිතා අහොසි, පඤ්ච ජාතිසතානි චූළපිතා, පඤ්ච ජාතිසතානි මහාපිතා. සාපි මෙ බ්‍රාහ්මණී නිරන්තරමෙව පඤ්ච ජාතිසතානි මාතා අහොසි, පඤ්ච ජාතිසතානි චූළමාතා, පඤ්ච ජාතිසතානි මහාමාතා. එවාහං දියඩ්ඪජාතිසහස්සං බ්‍රාහ්මණස්ස හත්ථෙ සංවඩ්ඪො, දියඩ්ඪජාතිසහස්සං බ්‍රාහ්මණියා හත්ථෙති තීණි ජාතිසහස්සානි තෙසං පුත්තභාවං දස්සෙත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

''යස්මිං මනො නිවිසති, චිත්තඤ්චාපි පසීදති;
අදිට්ඨපුබ්බකෙ පොසෙ, කාමං තස්මිම්පි විස්සසෙ. (ජා. 1.1.68);

''පුබ්බෙව සන්නිවාසෙන, පච්චුප්පන්නහිතෙන වා;
එවං තං ජායතෙ පෙමං, උප්පලංව යථොදකෙ''ති. (ජා. 1.2.174);

සත්ථා තෙමාසමෙව තං කුලං නිස්සාය විහාසි. තෙ උභොපි අරහත්තං සච්ඡිකත්වා පරිනිබ්බායිංසු. අථ නෙසං මහාසක්කාරං කත්වා උභොපි එකකූටාගාරමෙව ආරොපෙත්වා නීහරිංසු. සත්ථාපි පඤ්චසතභික්ඛුපරිවාරො තෙහි සද්ධිංයෙව ආළාහනං අගමාසි. ''බුද්ධානං කිර මාතාපිතරො''ති මහාජනො නික්ඛමි. සත්ථාපි ආළාහනසමීපෙ එකං සාලං පවිසිත්වා අට්ඨාසි. මනුස්සා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තෙ ඨත්වා, ''භන්තෙ, 'මාතාපිතරො වො කාලකතා'ති මා චින්තයිත්ථා''ති සත්ථාරා සද්ධිං පටිසන්ථාරං කරොන්ති. සත්ථා තෙ ''මා එවං අවචුත්ථා''ති අප්පටික්ඛිපිත්වා පරිසාය ආසයං ඔලොකෙත්වා තඞ්ඛණානුරූපං ධම්මං දෙසෙන්තො –

''අප්පං වත ජීවිතං ඉදං,
ඔරං වස්සසතාපි මිය්‍යති;
යො චෙපි අතිච්ච ජීවති,
අථ සො ජරසාපි මිය්‍යතී''ති. (සු. නි. 810; මහානි. 39) –

ඉදං **ජරාසුත්තං** කථෙසි. දෙසනාවසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. භික්ඛූ බ්‍රාහ්මණස්ස ච බ්‍රාහ්මණියා ච පරිනිබ්බුතභාවං අජානන්තා, ''භන්තෙ, තෙසං කො අභිසම්පරායො''ති පුච්ඡිංසු. සත්ථා, ''භික්ඛවෙ,

එවරූපානං අසෙඛමුනීනං අභිසම්පරායො නාම නත්ථි. එවරූපා හි අච්චුතං අමතං මහානිබ්බානමෙව පාපුණන්තී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

225. ‘‘අහිංසකා යෙ මුනයො, නිච්චං කායෙන සංවුතා;
තෙ යන්ති අච්චුතං ඨානං, යත්ථ ගන්ත්වා න සොචරෙ’’ති.

තත්ථ **මුනයොති** මොනෙය්‍යපටිපදාය මග්ගඵලපත්තා අසෙඛමුනයො. **කායෙනාති** දෙසනාමත්තමෙවෙතං, තීහිපි ද්වාරෙහි සුසංවුතාති අත්ථො. **අච්චුතන්ති** සස්සතං. **ඨානන්ති** අකුප්පට්ඨානං ධුවට්ඨානං. **යත්ථාති** යස්මිං නිබ්බානෙ ගන්ත්වා න සොචරෙ න සොචන්ති න විහඤ්ඤන්ති, තං ඨානං ගච්ඡන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

බුද්ධපිතුබ්‍රාහ්මණවත්ථු පඤ්චමං.

6. පුණ්ණදාසීවත්ථු

සදා ජාගරමානානන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ගිජ්ඣකූටෙ විහරන්තො පුණ්ණං නාම රාජගහසෙට්ඨිනො දාසිං ආරබ්භ කථෙසි.

තස්සා කිර එකදිවසං කොට්ටනත්ථාය බහුවීහිං අදංසු. සා රත්තිම්පි දීපං ජාලෙත්වා වීහිං කොට්ටෙන්තී විස්සමනත්ථාය සෙදතින්තෙන ගත්තෙන බහිවාතෙ අට්ඨාසි. තස්මිං සමයෙ දබ්බො මල්ලපුත්තො භික්ඛූනං සෙනාසනපඤ්ඤාපකො අහොසි. සො ධම්මස්සවනං සුත්වා අත්තනො අත්තනො සෙනාසනං ගච්ඡන්තානං භික්ඛූනං අඞ්ගුලිං ජාලෙත්වා පුරතො පුරතො මග්ගදෙසනත්ථාය ගච්ඡන්තො භික්ඛූනං ආලොකං නිම්මිනි. පුණ්ණා තෙනාලොකෙන පබ්බතෙ විචරන්තෙ භික්ඛූ දිස්වා ‘‘අහං තාව අත්තනො දුක්ඛෙන උපද්දුතා ඉමායපි වෙලාය නිද්දං න උපෙමි, භද්දන්තා කිං කාරණා න නිද්දායන්තී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘අද්ධා කස්සචි භික්ඛුනො අඵාසුකං වා භවිස්සති, දීඝජාතිකෙන වා උපද්දවො භවිස්සතී’’ති සඤ්ඤං කත්වා පාතොව කුණ්ඩකං ආදාය උදකෙන තෙමෙත්වා හත්ථතලෙ පූවං කත්වා අඞ්ගාරෙසු පචිත්වා උච්ඡඞ්ගෙ කත්වා තිත්ථමග්ගෙ ඛාදිස්සාමීති ඝටං ආදාය තිත්ථාභිමුඛී පායාසි. සත්ථාපි ගාමං පිණ්ඩාය පවිසිතුං තමෙව මග්ගං පටිපජ්ජි.

සා සත්ථාරං දිස්වා චින්තෙසි – ‘‘අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු සත්ථරි දිට්ඨෙපි මම දෙය්‍යධම්මො න හොති, දෙය්‍යධම්මෙ සති සත්ථාරං න පස්සාමි, ඉදානි මෙ දෙය්‍යධම්මො ච අත්ථි, සත්ථා ච සම්මුඛීභූතො. සචෙ ලූඛං වා පණීතං වාති අචින්තෙත්වා ගණ්හෙය්‍ය, දදෙය්‍යාහං ඉමං පූව’’න්ති ඝටං එකමන්තෙ නික්ඛිපිත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ , ඉමං ලූඛං දානං පටිග්ගණ්හන්තා මම සඞ්ගහං කරොථා’’ති ආහ. සත්ථා ආනන්දත්ථෙරං ඔලොකෙත්වා තෙන නීහරිත්වා දින්නං මහාරාජදත්තියං පත්තං උපනාමෙත්වා පූවං ගණ්හි. පුණ්ණාපි තං සත්ථු පත්තෙ පතිට්ඨපෙත්වාව පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, තුම්හෙහි දිට්ඨධම්මොයෙව මෙ සමිජ්ඣතූ’’ති ආහ. සත්ථා ‘‘එවං හොතූ’’ති ඨිතකොව අනුමොදනං අකාසි.

පුණ්ණාපි චින්තෙසි – ‘‘කිඤ්චාපි මෙ සත්ථා සඞ්ගහං කරොන්තො පූවං ගණ්හි, න පනිදං ඛාදිස්සති. අද්ධා පුරතො කාකස්ස වා සුනඛස්ස වා දත්වා රඤ්ඤො වා රාජපුත්තස්ස වා ගෙහං ගන්ත්වා පණීතභොජනං භුඤ්ජිස්සතී’’ති. සත්ථාපි ‘‘කිං නු ඛො එසා චින්තෙසී’’ති තස්සා චිත්තාචාරං ඤත්වා ආනන්දත්ථෙරං ඔලොකෙත්වා නිසීදනාකාරං දස්සෙසි. ථෙරො චීවරං පඤ්ඤාපෙත්වා අදාසි. සත්ථා බහිනගරෙයෙව නිසීදිත්වා භත්තකිච්චං අකාසි. දෙවතා සකලචක්කවාළගබ්භෙ දෙවමනුස්සානං උපකප්පනකං ඔජං මධුපටලං විය පීළෙත්වා තත්ථ පක්ඛිපිංසු. පුණ්ණා ච ඔලොකෙන්තී අට්ඨාසි. භත්තකිච්චාවසානෙ ථෙරො උදකං අදාසි. සත්ථා කතභත්තකිච්චො පුණ්ණං ආමන්තෙත්වා ‘‘කස්මා ත්වං පුණ්ණෙ මම සාවකෙ පරිභවසී’’ති ආහ. න පරිභවාමි, භන්තෙති. අථ තයා මම සාවකෙ ඔලොකෙත්වා කිං කථිතන්ති? ‘‘අහං තාව ඉමිනා දුක්ඛුපද්දවෙන නිද්දං න උපෙමි, භද්දන්තා කිමත්ථං නිද්දං න උපෙන්ති, අද්ධා කස්සචි අඵාසුකං වා භවිස්සති, දීඝජාතිකෙන වා උපද්දවො භවිස්සතී’’ති එත්තකං මයා, භන්තෙ, චින්තිතන්ති. සත්ථා තස්සා වචනං සුත්වා ‘‘පුණ්ණෙ ත්වං න තාව දුක්ඛුපද්දවෙන නිද්දායසි, මම සාවකා සදා ජාගරියමනුයුත්තතාය න නිද්දායන්තී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

226. ‘‘සදා ජාගරමානානං, අහොරත්තානුසික්ඛිනං;
නිබ්බානං අධිමුත්තානං, අත්ථං ගච්ඡන්ති ආසවා’’ති.

තත්ථ **අහොරත්තානුසික්ඛිනන්ති** දිවා ච රත්තිඤ්ච තිස්සො සික්ඛා සික්ඛමානානං. **නිබ්බානං අධිමුත්තානන්ති** නිබ්බානජ්ඣාසයානං. **අත්ථං ගච්ඡන්තීති** එවරූපානං සබ්බෙපි ආසවා අත්ථං විනාසං නත්ථිභාවං ගච්ඡන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ යථාඨිතා පුණ්ණා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

සත්ථා කුණ්ඩකඅඞ්ගාරපූවෙන භත්තකිච්චං කත්වා විහාරං අගමාසි. භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං ‘‘දුක්කරං , ආවුසො, සම්මාසම්බුද්ධෙන කතං පුණ්ණාය දින්නෙන කුණ්ඩකඅඞ්ගාරපූවෙන භත්තකිච්චං කරොන්තෙනා’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි මයා ඉමාය දින්නකුණ්ඩකං පරිභුත්තමෙවා’’ති වත්වා අතීතං ආහරිත්වා –

‘‘භුත්වා තිණපරිඝාසං, භුත්වා ආචාමකුණ්ඩකං;
එතං තෙ භොජනං ආසි, කස්මා දානි න භුඤ්ජසි.

‘‘යත්ථ පොසං න ජානන්ති, ජාතියා විනයෙන වා;
බහුං තත්ථ මහාබ්‍රහ්මෙ, අපි ආචාමකුණ්ඩකං.

‘‘ත්වඤ්ච ඛො මං පජානාසි, යාදිසායං හයුත්තමො;
ජානන්තො ජානමාගම්ම, න තෙ භක්ඛාමි කුණ්ඩක’’න්ති. (ජා. 1.3.10-12) –

ඉමං **කුණ්ඩකසින්ධවපොතකජාතකං** විත්ථාරෙත්වා කථෙසි.

පුණ්ණදාසිවත්ථු ඡට්ඨං.

7. අතුලඋපාසකවත්ථු

පොරාණමෙතන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අතුලං නාම උපාසකං ආරබ්භ කථෙසි.

සො හි සාවත්ථිවාසී උපාසකො පඤ්චසතඋපාසකපරිවාරො එකදිවසං තෙ උපාසකෙ ආදාය ධම්මස්සවනත්ථාය විහාරං ගන්ත්වා රෙවතත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ ධම්මං සොතුකාමො හුත්වා රෙවතත්ථෙරං වන්දිත්වා නිසීදි. සො පනායස්මා පටිසල්ලානාරාමො සීහො විය එකචාරො, තස්මා තෙන සද්ධිං න කිඤ්චි කථෙසි. සො ‘‘අයං ථෙරො න කිඤ්චි කථෙසී’’ති කුද්ධො උට්ඨාය සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා එකමන්තං ඨිතො ථෙරෙන ‘‘කෙනත්ථෙන ආගතත්ථා’’ති වුත්තෙ ‘‘අහං, භන්තෙ, ඉමෙ උපාසකෙ ආදාය ධම්මස්සවනත්ථාය රෙවතත්ථෙරං උපසඞ්කමිං, තස්ස මෙ ථෙරො න කිඤ්චි කථෙසි, ස්වාහං තස්ස කුජ්ඣිත්වා ඉධාගතො, ධම්මං මෙ කථෙථා’’ති ආහ. අථ ථෙරො ‘‘තෙන හි උපාසකා නිසීදථා’’ති වත්වා බහුකං කත්වා අභිධම්මකථං කථෙසි. උපාසකොපි ‘‘අභිධම්මකථා නාම අතිසණ්හා, ථෙරො බහුං අභිධම්මමෙව කථෙසි, අම්හාකං ඉමිනා කො අත්ථො’’ති කුජ්ඣිත්වා පරිසං ආදාය ආනන්දත්ථෙරස්ස සන්තිකං අගමාසි.

ථෙරෙනාපි ‘‘කිං උපාසකා’’ති වුත්තෙ, ‘‘භන්තෙ, මයං ධම්මස්සවනත්ථාය රෙවතත්ථෙරං උපසඞ්කමිම්හා, තස්ස සන්තිකෙ ආලාපසල්ලාපමත්තම්පි අලභිත්වා කුද්ධා සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සන්තිකං අගමිම්හා, සොපි නො අතිසණ්හං බහුං අභිධම්මමෙව කථෙසි, ‘ඉමිනා අම්හාකං කො අත්ථො’ති එතස්සාපි කුජ්ඣිත්වා ඉධාගමිම්හා, කථෙහි නො, භන්තෙ, ධම්මකථ’’න්ති. තෙන හි නිසීදිත්වා සුණාථාති ථෙරො තෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං කත්වා අප්පකමෙව ධම්මං කථෙසි. තෙ ථෙරස්සපි කුජ්ඣිත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු, අථ නෙ සත්ථා ආහ – ‘‘කස්මා උපාසකා ආගතත්ථා’’ති? ‘‘ධම්මස්සවනාය, භන්තෙ’’ති. ‘‘සුතො පන වො ධම්මො’’ති? ‘‘භන්තෙ, මයං ආදිතො රෙවතත්ථෙරං උපසඞ්කමිම්හා, සො අම්හෙහි සද්ධිං න කිඤ්චි කථෙසි, තස්ස කුජ්ඣිත්වා සාරිපුත්තත්ථෙරං උපසඞ්කමිම්හා, තෙන නො බහු අභිධම්මො කථිතො, තං අසල්ලක්ඛෙත්වා කුජ්ඣිත්වා ආනන්දත්ථෙරං උපසඞ්කමිම්හා, තෙන නො අප්පමත්තකොව ධම්මො කථිතො, තස්සපි කුජ්ඣිත්වා ඉධාගතම්හා’’ති.

සත්ථා තස්ස කථං සුත්වා, ‘‘අතුල, පොරාණතො පට්ඨාය ආචිණ්ණමෙවෙතං, තුණ්හීභූතම්පි බහුකථම්පි මන්දකථම්පි ගරහන්තියෙව. එකන්තං ගරහිතබ්බොයෙව වා හි පසංසිතබ්බොයෙව වා නත්ථි . රාජානොපි එකච්චෙ නින්දන්ති, එකච්චෙ පසංසන්ති. මහාපථවිම්පි චන්දිමසූරියෙපි ආකාසාදයොපි චතුපරිසමජ්ඣෙ නිසීදිත්වා ධම්මං කථෙන්තම්පි සම්මාසම්බුද්ධං එකච්චෙ ගරහන්ති, එකච්චෙ පසංසන්ති. අන්ධබාලානඤ්හි නින්දා වා පසංසා වා අප්පමාණා, පණ්ඩිතෙන පන මෙධාවිනා නින්දිතො නින්දිතො නාම, පසංසිතො ච පසංසිතො නාම හොතී’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

227. ‘‘පොරාණමෙතං අතුල, නෙතං අජ්ජතනාමිව;
නින්දන්ති තුණ්හිමාසීනං, නින්දන්ති බහුභාණිනං;
මිතභාණිම්පි නින්දන්ති, නත්ථි ලොකෙ අනින්දිතො.

228. ‘‘න චාහු න ච භවිස්සති, න චෙතරහි විජ්ජති;
එකන්තං නින්දිතො පොසො, එකන්තං වා පසංසිතො.

229. ‘‘යං චෙ විඤ්ඤූ පසංසන්ති, අනුවිච්ච සුවෙ සුවෙ;
අච්ඡිද්දවුත්තිං මෙධාවිං, පඤ්ඤාසීලසමාහිතං.

230. ‘‘නික්ඛං ජම්බොනදස්සෙව, කො තං නින්දිතුමරහති;
දෙවාපි නං පසංසන්ති, බ්‍රහ්මුනාපි පසංසිතො’’ති.

තත්ථ **පොරාණමෙතන්ති** පුරාණකං එතං. **අතුලාති** තං උපාසකං නාමෙන ආලපති. **නෙතං අජ්ජතනාමිවාති** ඉදං නින්දනං වා පසංසනං වා අජ්ජතනං අධුනා උප්පන්නං විය න හොති. **තුණ්හිමාසීනන්ති** කිං එසො මූගො විය බධිරො විය කිඤ්චි අජානන්තො විය තුණ්හී හුත්වා නිසින්නොති නින්දන්ති. **බහුභාණිනන්ති** කිං එස වාතාහතතාලපණ්ණං විය තටතටායති, ඉමස්ස කථාපරියන්තොයෙව නත්ථීති නින්දන්ති. **මිතභාණිම්පීති** කිං එස සුවණ්ණහිරඤ්ඤං විය අත්තනො වචනං මඤ්ඤමානො එකං වා ද්වෙ වා වත්වා තුණ්හී අහොසීති නින්දන්ති. එවං සබ්බථාපි ඉමස්මිං ලොකෙ අනින්දිතො නාම නත්ථීති අත්ථො. **න චාහූති** අතීතෙපි නාහොසි, අනාගතෙපි න භවිස්සති.

යං චෙ විඤ්ඤූති බාලානං නින්දා වා පසංසා වා අප්පමාණා, යං පන පණ්ඩිතා දිවසෙ දිවසෙ අනුවිච්ච නින්දකාරණං වා පසංසකාරණං වා ජානිත්වා පසංසන්ති, අච්ඡිද්දාය වා සික්ඛාය අච්ඡිද්දාය වා ජීවිතවුත්තියා සමන්නාගතත්තා අච්ඡිද්දවුත්තිං ධම්මොජපඤ්ඤාය සමන්නාගතත්තා මෙධාවිං ලොකියලොකුත්තරපඤ්ඤාය චෙව චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන ච සමන්නාගතත්තා පඤ්ඤාසීලසමාහිතං පසංසන්ති, තං සුවණ්ණදොසවිරහිතං ඝට්ටනමජ්ජනක්ඛමං ජම්බොනදනික්ඛං විය කො නින්දිතුමරහතීති අත්ථො. **දෙවාපීති** දෙවතාපි පණ්ඩිතමනුස්සාපි තං භික්ඛුං උපට්ඨාය ථොමෙන්ති පසංසන්ති. **බ්‍රහ්මුනාපීති** න කෙවලං දෙවමනුස්සෙහි, දසසහස්සචක්කවාළෙ මහාබ්‍රහ්මුනාපි එස පසංසිතොයෙවාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චසතාපි උපාසකා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසූති.

අතුලඋපාසකවත්ථු සත්තමං.

8. ඡබ්බග්ගියවත්ථු

කායප්පකොපන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො ඡබ්බග්ගියෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො තෙසං ඡබ්බග්ගියානං උභොහි හත්ථෙහි යට්ඨියො ගහෙත්වා කට්ඨපාදුකා ආරුය්හ පිට්ඨිපාසාණෙ චඞ්කමන්තානං ඛටඛටාතිසද්දං සුත්වා, ‘‘ආනන්ද, කිං සද්දො නාමෙසො’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඡබ්බග්ගියානං පාදුකා ආරුය්හ චඞ්කමන්තානං ඛටඛටසද්දො’’ති සුත්වා සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙත්වා ‘‘භික්ඛුනා නාම කායාදීනි රක්ඛිතුං වට්ටතී’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

231. ‘‘කායප්පකොපං රක්ඛෙය්‍ය, කායෙන සංවුතො සියා;
කායදුච්චරිතං හිත්වා, කායෙන සුචරිතං චරෙ.

232. ‘‘වචීපකොපං රක්ඛෙය්‍ය, වාචාය සංවුතො සියා;
වචීදුච්චරිතං හිත්වා, වාචාය සුචරිතං චරෙ.

233. ‘‘මනොපකොපං රක්ඛෙය්‍ය, මනසා සංවුතො සියා;
මනොදුච්චරිතං හිත්වා, මනසා සුචරිතං චරෙ.

234. ‘‘කායෙන සංවුතා ධීරා, අථො වාචාය සංවුතා;
මනසා සංවුතා ධීරා, තෙ වෙ සුපරිසංවුතා’’ති.

තත්ථ **කායප්පකොපන්ති** තිවිධං කායදුච්චරිතං රක්ඛෙය්‍ය. **කායෙන සංවුතොති** කායද්වාරෙ දුච්චරිතපවෙසනං නිවාරෙත්වා සංවුතො පිහිතද්වාරො සියා. යස්මා පන කායදුච්චරිතං හිත්වා කායසුචරිතං චරන්තො උභයම්පෙතං කරොති, තස්මා **කායදුච්චරිතං හිත්වා, කායෙන සුචරිතං චරෙති** වුත්තං. අනන්තරගාථාසුපි එසෙව නයො. **කායෙන සංවුතා ධීරාති** යෙ පණ්ඩිතා පාණාතිපාතාදීනි අකරොන්තා කායෙන, මුසාවාදාදීනි අකරොන්තා වාචාය, අභිජ්ඣාදීනි අසමුට්ඨපෙන්තා මනසා සංවුතා, තෙ ඉධ ලොකස්මිං සුසංවුතා සුරක්ඛිතා සුගොපිතා සුපිහිතද්වාරාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ඡබ්බග්ගියවත්ථු අට්ඨමං.

කොධවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සත්තරසමො වග්ගො.

18. මලවග්ගො

1. ගොඝාතකපුත්තවත්ථු

පණ්ඩුපලාසොව දානිසීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකං ගොඝාතකපුත්තං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිරෙකො ගොඝාතකො ගාවො වධිත්වා වරමංසානි ගහෙත්වා පචාපෙත්වා පුත්තදාරෙහි සද්ධිං නිසීදිත්වා මංසඤ්ච ඛාදති, මූලෙන ච වික්කිණිත්වා ජීවිකං කප්පෙසි. සො එවං පඤ්චපණ්ණාස වස්සානි ගොඝාතකකම්මං කරොන්තො ධුරවිහාරෙ විහරන්තස්ස සත්ථු එකදිවසම්පි කටච්ඡුමත්තම්පි යාගුං වා භත්තං වා න අදාසි. සො ච විනා මංසෙන භත්තං න භුඤ්ජති. සො එකදිවසං දිවසභාගෙ මංසං වික්කිණිත්වා අත්තනො අත්ථාය පචිතුං එකං මංසඛණ්ඩං භරියාය දත්වා න්හායිතුං අගමාසි. අථස්ස සහායකො ගෙහං ගන්ත්වා භරියං ආහ – ''ථොකං මෙ වික්කිණියමංසං දෙහි, ගෙහං මෙ පාහුනකො ආගතො''ති. නත්ථි වික්කිණියමංසං, සහායකො තෙ මංසං වික්කිණිත්වා ඉදානි න්හායිතුං ගතොති. මා එවං කරි, සචෙ මංසඛණ්ඩං අත්ථි, දෙහීති. සහායකස්ස තෙ නික්ඛිත්තමංසං ඨපෙත්වා අඤ්ඤං නත්ථීති. සො ''සහායකස්ස මෙ අත්ථාය ඨපිතමංසතො අඤ්ඤං මංසං නත්ථි, සො ච විනා මංසෙන න භුඤ්ජති, නායං දස්සතී''ති සාමංයෙව තං මංසං ගහෙත්වා පක්කාමි.

ගොඝාතකොපි න්හත්වා ආගතො තාය අත්තනො පක්කපණ්ණෙන සද්ධිං වඩ්ඪෙත්වා භත්තෙ උපනීතෙ ආහ ''කහං මංස''න්ති? ''නත්ථි, සාමී''ති. නනු අහං පචනත්ථාය මංසං දත්වා ගතොති. තව සහායකො ආගන්ත්වා ''පාහුනකො මෙ ආගතො, වික්කිණියමංසං දෙහී''ති වත්වා මයා ''සහායකස්ස තෙ ඨපිතමංසතො අඤ්ඤං මංසං නත්ථි, සො ච විනා මංසෙන න භුඤ්ජතී''ති වුත්තෙපි බලක්කාරෙන තං මංසං සාමංයෙව ගහෙත්වා ගතොති. අහං විනා මංසෙන භත්තං න භුඤ්ජාමි, හරාහි නන්ති. කිං සක්කා කාතුං, භුඤ්ජ, සාමීති. සො ''නාහං භුඤ්ජාමී''ති තං භත්තං හරාපෙත්වා සත්ථං ආදාය පච්ඡාගෙහෙ ඨිතො ගොණො අත්ථි, තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා මුඛෙ හත්ථං පක්ඛිපිත්වා ජිව්හං නීහරිත්වා සත්ථෙන මූලෙ ඡින්දිත්වා ආදාය ගන්ත්වා අඞ්ගාරෙසු පචාපෙත්වා භත්තමත්ථකෙ ඨපෙත්වා නිසින්නො එකං භත්තපිණ්ඩං භුඤ්ජිත්වා එකං මංසඛණ්ඩං මුඛෙ ඨපෙසි. තඞ්ඛණඤ්ඤෙවස්ස ජිව්හා ඡිජ්ජිත්වා භත්තපාතියං පති. තඞ්ඛණඤ්ඤෙව කම්මසරික්ඛකං විපාකං ලභි. සොපි ඛො ගොණො විය ලොහිතධාරාය මුඛතො පග්ඝරන්තියා අන්තොගෙහං පවිසිත්වා ජණ්ණුකෙහි විචරන්තො විරවි.

තස්මිං සමයෙ ගොඝාතකස්ස පුත්තො පිතරං ඔලොකෙන්තො සමීපෙ ඨිතො හොති. අථ නං මාතා ආහ – ''පස්ස, පුත්ත, ඉමං ගොඝාතකං ගොණං විය ගෙහමජ්ඣෙ ජණ්ණුකෙහි විචරිත්වා විරවන්තං, ඉදං දුක්ඛං තව මත්ථකෙ පතිස්සති, මම්පි අනොලොකෙත්වා අත්තනො සොත්ථිං කරොන්තො පලායස්සූ''ති. සො මරණභයතජ්ජිතො මාතරං වන්දිත්වා පලායි, පලායිත්වා ච පන තක්කසිලං අගමාසි. ගොඝාතකොපි ගොණො විය ගෙහමජ්ඣෙ විරවන්තො විචරිත්වා කාලකතො අවීචිම්හි නිබ්බත්ති. ගොණොපි කාලමකාසි. ගොඝාතකපුත්තොපි තක්කසිලං ගන්ත්වා සුවණ්ණකාරකම්මං උග්ගණ්හි. අථස්සාචරියො ගාමං ගච්ඡන්තො ''එවරූපං නාම අලඞ්කාරං කරෙය්‍යාසී''ති වත්වා පක්කාමි. සොපි තථාරූපං අලඞ්කාරං අකාසි. අථස්සාචරියො ආගන්ත්වා අලඞ්කාරං දිස්වා ''අයං යත්ථ කත්ථචි ගන්ත්වා ජීවිතුං සමත්ථො''ති වයප්පත්තං අත්තනො ධීතරං අදාසි. සො පුත්තධීතාහි වඩ්ඪි.

අථස්ස පුත්තා වයප්පත්තා සිප්පං උග්ගණ්හිත්වා අපරභාගෙ සාවත්ථියං ගන්ත්වා තත්ථ ඝරාවාසං සණ්ඨපෙත්වා වසන්තා සද්ධා පසන්නා අහෙසුං. පිතාපි නෙසං තක්කසිලායං කිඤ්චි කුසලං අකත්වාව ජරං පාපුණි. අථස්ස පුත්තා ''පිතා නො මහල්ලකො''ති අත්තනො සන්තිකං පක්කොසාපෙත්වා ''පිතු අත්ථාය දානං දස්සාමා''ති බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිමන්තයිංසු. තෙ පුනදිවසෙ අන්තොගෙහෙ බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිසීදාපෙත්වා සක්කච්චං පරිවිසිත්වා භත්තකිච්චාවසානෙ සත්ථාරං ආහංසු – ''භන්තෙ, අම්හෙහි ඉදං පිතු ජීවභත්තං දින්නං, පිතු නො අනුමොදනං කරොථා''ති. සත්ථා තං ආමන්තෙත්වා, ''උපාසක, ත්වං මහල්ලකො පරිපක්කසරීරො පණ්ඩුපලාසසදිසො, තව පරලොකගමනාය කුසලපාථෙය්‍යං නත්ථි, අත්තනො පතිට්ඨං කරොහි, පණ්ඩිතො භව, මා බාලො''ති අනුමොදනං කරොන්තො ඉමා ද්වෙ ගාථා අභාසි –

235. ''පණ්ඩුපලාසොව දානිසි,
යමපුරිසාපි ච තෙ උපට්ඨිතා;
උය්‍යොගමුඛෙ ච තිට්ඨසි,
පාථෙය්‍යම්පි ච තෙ න විජ්ජති.

236. ''සො කරොහි දීපමත්තනො,
ඛිප්පං වායම පණ්ඩිතො භව;
නිද්ධන්තමලො අනඞ්ගණො,
දිබ්බං අරියභූමිං උපෙහිසී''ති.

තත්ථ **පණ්ඩුපලාසොව දානිසීති**, උපාසක, ත්වං ඉදානි ඡිජ්ජිත්වා භූමියං පතිතපණ්ඩුපලාසො විය අහොසි. **යමපුරිසාති** යමදූතා වුච්චන්ති, ඉදං පන මරණමෙව සන්ධාය වුත්තං, මරණං තෙ පච්චුපට්ඨිතන්ති අත්ථො. **උය්‍යොගමුඛෙති** පරිහානිමුඛෙ, අවුඩ්ඪිමුඛෙ ච ඨිතොසීති අත්ථො. **පාථෙය්‍යන්ති** ගමිකස්ස තණ්ඩුලාදිපාථෙය්‍යං විය පරලොකං ගච්ඡන්තස්ස තව කුසලපාථෙය්‍යම්පි නත්ථීති අත්ථො. **සො කරොහීති** සො ත්වං සමුද්දෙ නාවාය භින්නාය දීපසඞ්ඛාතං පතිට්ඨං විය අත්තනො කුසලපතිට්ඨං කරොහි. කරොන්තො ච ඛිප්පං වායම, සීඝං සීඝං වීරියං ආරභ, අත්තනො කුසලකම්මපතිට්ඨකරණෙන පණ්ඩිතො භව. යො හි මරණමුඛං අප්පත්වා කාතුං සමත්ථකාලෙව කුසලං කරොති, එස පණ්ඩිතො නාම, තාදිසො භව, මා අන්ධබාලොති අත්ථො. **දිබ්බං අරියභූමින්ති** එවං වීරියං කරොන්තො රාගාදීනං මලානං නීහටතාය නිද්ධන්තමලො අඞ්ගණාභාවෙන අනඞ්ගණො නික්කිලෙසො හුත්වා පඤ්චවිධං සුද්ධාවාසභූමිං පාපුණිස්සසීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ උපාසකො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

තෙ පුනදිවසත්ථායපි සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා දානං දත්වා කතභත්තකිච්චං සත්ථාරං අනුමොදනකාලෙ ආහංසු – ‘‘භන්තෙ, ඉදම්පි අම්හාකං පිතු ජීවභත්තමෙව, ඉමස්සෙව අනුමොදනං කරොථා’’ති. සත්ථා තස්ස අනුමොදනං කරොන්තො ඉමා ද්වෙ ගාථා අභාසි –

237. ‘‘උපනීතවයො ච දානිසි,
සම්පයාතොසි යමස්ස සන්තිකං;
වාසො තෙ නත්ථි අන්තරා,
පාථෙය්‍යම්පි ච තෙ න විජ්ජති.

238. ‘‘සො කරොහි දීපමත්තනො,
ඛිප්පං වායම පණ්ඩිතො භව;
නිද්ධන්තමලො අනඞ්ගණො,
න පුන ජාතිජරං උපෙහිසී’’ති.

තත්ථ **උපනීතවයොති** උපාති නිපාතමත්තං, **නීතවයොති** විගතවයො අතික්කන්තවයො, ත්වඤ්චසි දානි තයො වයෙ අතික්කමිත්වා මරණමුඛෙ ඨිතොති අත්ථො. **සම්පයාතොසි යමස්ස සන්තිකන්ති** මරණමුඛං ගන්තුං සජ්ජො හුත්වා ඨිතොසීති අත්ථො. **වාසො තෙ නත්ථි අන්තරාති** යථා මග්ගං ගච්ඡන්තා තානි තානි කිච්චානි කරොන්තා අන්තරාමග්ගෙ වසන්ති, න එවං පරලොකං ගච්ඡන්තා. න හි සක්කා පරලොකං ගච්ඡන්තෙන ‘‘අධිවාසෙථ කතිපාහං, දානං තාව දෙමි, ධම්මං තාව සුණාමී’’තිආදීනි වත්තුං. ඉතො පන චවිත්වා පරලොකෙ නිබ්බත්තොව හොති. ඉමමත්ථං සන්ධායෙතං වුත්තං. **පාථෙය්‍යන්ති** ඉදං කිඤ්චාපි හෙට්ඨා වුත්තමෙව, උපාසකස්ස පන පුනප්පුනං දළ්හීකරණත්ථං ඉධාපි සත්ථාරා කථිතං. **ජාතිජරන්ති** එත්ථ බ්‍යාධිමරණානිපි ගහිතානෙව හොන්ති. හෙට්ඨිමගාථාහි ච අනාගාමිමග්ගො කථිතො, ඉධ අරහත්තමග්ගො කථිතො. එවං සන්තෙපි යථා නාම රඤ්ඤා අත්තනො මුඛපමාණෙන කබළං වඩ්ඪෙත්වා පුත්තස්ස උපනීතෙ සො කුමාරො අත්තනො මුඛපමාණෙනෙව ගණ්හාති, එවමෙව සත්ථාරා උපරිමග්ගවසෙන ධම්මෙ දෙසිතෙපි උපාසකො අත්තනො උපනිස්සයවසෙන හෙට්ඨා සොතාපත්තිඵලං පත්වා ඉමිස්සා අනුමොදනාය අවසානෙ අනාගාමිඵලං පත්තො. සෙසපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

ගොඝාතකපුත්තවත්ථු පඨමං.

2. අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණවත්ථු

අනුපුබ්බෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර එකදිවසං පාතොව නික්ඛමිත්වා භික්ඛූනං චීවරපාරුපනට්ඨානෙ භික්ඛූ චීවරං පාරුපන්තෙ ඔලොකෙන්තො අට්ඨාසි. තං පන ඨානං විරූළ්හතිණං හොති. අථෙකස්ස භික්ඛුනො චීවරං පාරුපන්තස්ස චීවරකණ්ණො තිණෙසු පවට්ටෙන්තො උස්සාවබින්දූහි තෙමි. බ්‍රාහ්මණො ‘‘ඉමං ඨානං අප්පහරිතං කාතුං වට්ටතී’’ති පුනදිවසෙ කුද්දාලං ආදාය ගන්ත්වා තං ඨානං තච්ඡෙත්වා ඛලමණ්ඩලසදිසං අකාසි. පුනදිවසෙපි තං ඨානං ආගන්ත්වා භික්ඛූසු චීවරං පාරුපන්තෙසු එකස්ස චීවරකණ්ණං භූමියං පතිත්වා පංසුම්හි පවට්ටමානං දිස්වා ‘‘ඉධ වාලුකං ඔකිරිතුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා වාලුකං ආහරිත්වා ඔකිරි.

අථෙකදිවසං පුරෙභත්තං චණ්ඩො ආතපො අහොසි, තදාපි භික්ඛූනං චීවරං පාරුපන්තානං ගත්තතො සෙදෙ මුච්චන්තෙ දිස්වා ‘‘ඉධ මයා මණ්ඩපං කාරෙතුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා මණ්ඩපං කාරෙසි. පුනදිවසෙ පාතොව වස්සං වස්සි, වද්දලිකං අහොසි. තදාපි බ්‍රාහ්මණො භික්ඛූ ඔලොකෙන්තොව ඨිතො තින්තචීවරකෙ භික්ඛූ දිස්වා ‘‘එත්ථ මයා සාලං කාරෙතුං වට්ටතී’’ති සාලං කාරෙත්වා ‘‘ඉදානි සාලමහං කරිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිමන්තෙත්වා අන්තො ච බහි ච භික්ඛූ නිසීදාපෙත්වා භත්තකිච්චාවසානෙ අනුමොදනත්ථාය සත්ථු පත්තං ගහෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, අහං භික්ඛූනං චීවරපාරුපනකාලෙ ඉමස්මිං ඨානෙ ඔලොකෙන්තො ඨිතො ඉදඤ්චිදඤ්ච දිස්වා ඉදඤ්චිදඤ්ච කාරෙසි’’න්ති ආදිතො පට්ඨාය සබ්බං තං පවත්තිං ආරොචෙසි. සත්ථා තස්ස වචනං සුත්වා, ‘‘බ්‍රාහ්මණ, පණ්ඩිතා නාම

ඛණෙ ඛණෙ ථොකං කුසලං කරොන්තා අනුපුබ්බෙන අත්තනො අකුසලමලං නීහරන්තියෙවා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

239. ''අනුපුබ්බෙන මෙධාවී, ථොකං ථොකං ඛණෙ ඛණෙ;
කම්මාරො රජතස්සෙව, නිද්ධමෙ මලමත්තනො''ති.

තත්ථ **අනුපුබ්බෙනාති** අනුපටිපාටියා. **මෙධාවීති** ධම්මොජපඤ්ඤාය සමන්නාගතො. **ඛණෙ ඛණෙති** ඔකාසෙ ඔකාසෙ කුසලං කරොන්තො. **කම්මාරො රජතස්සෙවාති** යථා සුවණ්ණකාරො එකවාරමෙව සුවණ්ණං තාපෙත්වා කොට්ටෙත්වා මලං නීහරිත්වා පිළන්ධනවිකතිං කාතුං න සක්කොති , පුනප්පුනං තාපෙන්තො කොට්ටෙන්තො පන මලං නීහරති, තතො අනෙකවිධං පිළන්ධනවිකතිං කරොති, එවමෙව පුනප්පුනං කුසලං කරොන්තො පණ්ඩිතො අත්තනො රාගාදිමලං නිද්ධමෙය්‍ය, එවං නිද්ධන්තමලො නික්කිලෙසොව හොතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බ්‍රාහ්මණො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණවත්ථු දුතියං.

3. තිස්සත්ථෙරවත්ථු

අයසාව මලන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො තිස්සත්ථෙරං නාම භික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

එකො කිර සාවත්ථිවාසී කුලපුත්තො පබ්බජිත්වා ලද්ධූපසම්පදො තිස්සත්ථෙරොති පඤ්ඤායි. සො අපරභාගෙ ජනපදවිහාරෙ වස්සූපගතො අට්ඨහත්ථකං ථූලසාටකං ලභිත්වා වුත්ථවස්සො පවාරෙත්වා තං ආදාය ගන්ත්වා භගිනියා හත්ථෙ ඨපෙසි. සා ''න මෙ එසො සාටකො භාතු අනුච්ඡවිකො''ති තං තිඛිණාය වාසියා ඡින්දිත්වා හීරහීරං කත්වා උදුක්ඛලෙ කොට්ටෙත්වා පවිසෙත්වා පොථෙත්වා වට්ටෙත්වා සුඛුමසුත්තං කන්තිත්වා සාටකං වායාපෙසි. ථෙරොපි සුත්තඤ්චෙව සූචියො ච සංවිදහිත්වා චීවරකාරකෙ දහරසාමණෙරෙ සන්නිපාතෙත්වා භගිනියා සන්තිකං ගන්ත්වා ''තං මෙ සාටකං දෙථ, චීවරං කාරෙස්සාමී''ති ආහ. සා නවහත්ථං සාටකං නීහරිත්වා කනිට්ඨභාතිකස්ස හත්ථෙ ඨපෙසි. සො තං ගහෙත්වා විත්ථාරෙත්වා ඔලොකෙත්වා ''මම සාටකො ථූලො අට්ඨහත්ථො, අයං සුඛුමො නවහත්ථො. නායං මම සාටකො, තුම්හාකං එස, න මෙ ඉමිනා අත්ථො, තමෙව මෙ දෙථා''ති ආහ. ''භන්තෙ, තුම්හාකමෙව එසො, ගණ්හථ න''න්ති? සො නෙව ඉච්ඡි. අථස්ස අත්තනා කතකිච්චං සබ්බං ආරොචෙත්වා, ''භන්තෙ, තුම්හාකමෙවෙස, ගණ්හථ න''න්ති අදාසි. සො තං ආදාය විහාරං ගන්ත්වා චීවරකම්මං පට්ඨපෙසි.

අථස්ස භගිනී චීවරකාරානං අත්ථාය යාගුභත්තාදීනි සම්පාදෙසි. චීවරස්ස නිට්ඨිතදිවසෙ පන අතිරෙකසක්කාරං කාරෙසි. සො චීවරං ඔලොකෙත්වා තස්මිං උප්පන්නසිනෙහො ''ස්වෙ දානි නං පාරුපිස්සාමී''ති සංහරිත්වා චීවරවංසෙ ඨපෙත්වා තං රත්තිං භුත්තාහාරං ජීරාපෙතුං අසක්කොන්තො කාලං කත්වා තස්මිංයෙව චීවරෙ ඌකා හුත්වා නිබ්බත්ති. භගිනීපිස්ස කාලකිරියං සුත්වා භික්ඛූනං පාදෙසු පවත්තමානා රොදි. භික්ඛූ තස්ස සරීරකිච්චං කත්වා ගිලානුපට්ඨාකස්ස අභාවෙන සඞ්ඝස්සෙව තං පාපුණාති. ''භාජෙස්සාම න''න්ති තං චීවරං නීහරාපෙසුං. සා ඌකා ''ඉමෙ මම සන්තකං විලුම්පන්තී''ති විරවන්තී ඉතො චිතො ච සන්ධාවි. සත්ථා ගන්ධකුටියං නිසින්නොව දිබ්බාය සොතධාතුයා තං සද්දං සුත්වා, ''ආනන්ද, තිස්සස්ස චීවරං අභාජෙත්වා සත්තාහං නික්ඛිපිතුං වදෙහී''ති ආහ. ථෙරො තථා කාරෙසි. සාපි සත්තමෙ දිවසෙ කාලං කත්වා තුසිතවිමානෙ නිබ්බත්ති. සත්ථා ''අට්ඨමෙ දිවසෙ තිස්සස්ස චීවරං භාජෙත්වා ගණ්හථා''ති ආණාපෙසි. භික්ඛූ තථා කරිංසු.

භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං ''කස්මා නු ඛො සත්ථා තිස්සස්ස චීවරං සත්ත දිවසෙ ඨපාපෙත්වා අට්ඨමෙ දිවසෙ ගණ්හිතුං අනුජානී''ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ, ''භික්ඛවෙ, තිස්සො අත්තනො චීවරෙ ඌකා හුත්වා නිබ්බත්තො, තුම්හෙහි තස්මිං භාජීයමානෙ 'ඉමෙ මම සන්තකං විලුම්පන්තී'ති විරවන්තී ඉතො චිතො ච ධාවි. සා තුම්හෙහි චීවරෙ ගය්හමානෙ තුම්හෙසු මනං පදුස්සිත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තෙය්‍ය, තෙන වාහං චීවරං නික්ඛිපාපෙසිං. ඉදානි පන සා තුසිතවිමානෙ නිබ්බත්තා, තෙන වො මයා චීවරගහණං අනුඤ්ඤාත''න්ති වත්වා පුන තෙහි ''භාරියා වත අයං, භන්තෙ, තණ්හා නාමා''ති වුත්තෙ ''ආම, භික්ඛවෙ, ඉමෙසං සත්තානං තණ්හා නාම භාරියා. යථා අයතො මලං උට්ඨහිත්වා අයමෙව ඛාදති විනාසෙති අපරිභොගං කරොති, එවමෙවායං තණ්හා ඉමෙසං සත්තානං අබ්භන්තරෙ උප්පජ්ජිත්වා තෙ සත්තෙ නිරයාදීසු නිබ්බත්තාපෙති, විනාසං පාපෙතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

240. ''අයසාව මලං සමුට්ඨිතං,
තතුට්ඨාය තමෙව ඛාදති;
එවං අතිධොනචාරිනං,
සානි කම්මානි නයන්ති දුග්ගති''න්ති.

තත්ථ **අයසාවාති** අයතො සමුට්ඨිතං. **තතුට්ඨායාති** තතො උට්ඨාය. **අතිධොනචාරිනන්ති** ධොනා වුච්චති චත්තාරො පච්චයෙ ''ඉදමත්ථං එතෙ''ති පච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුඤ්ජනපඤ්ඤා, තං අතික්කමිත්වා චරන්තො

අතිධොනචාරී නාම. ඉදං වුත්තං හොති – යථා අයතො මලං සමුට්ඨාය තතො සමුට්ඨිතං තමෙව ඛාදති, එවමෙවං චතුපච්චයෙ අපච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුඤ්ජන්තං අතිධොනචාරිනං සානි කම්මානි අත්තනි ඨිතත්තා අත්තනො සන්තකානෙව තානි කම්මානි දුග්ගතිං නයන්තීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

තිස්සත්ථෙරවත්ථු තතියං.

4. ලාලුදායිත්ථෙරවත්ථු

අසජ්ඣායමලාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ලාලුදායිත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිර පඤ්චකොටිමත්තා අරියසාවකා වසන්ති, ද්වෙ කොටිමත්තා පුථුජ්ජනා වසන්ති. තෙසු අරියසාවකා පුරෙභත්තං දානං දත්වා පච්ඡාභත්තං සප්පිතෙලමධුඵාණිතවත්ථාදීනි ගහෙත්වා විහාරං ගන්ත්වා ධම්මකථං සුණන්ති. ධම්මං සුත්වා ගමනකාලෙ ච සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානානං ගුණකථං කථෙන්ති. උදායිත්ථෙරො තෙසං කථං සුත්වා ''එතෙසං තාව ධම්මං සුත්වා තුම්හෙ එවං කථෙථ, මම ධම්මකථං සුත්වා කිං නු ඛො න කථෙස්සථා''ති වදති. මනුස්සා තස්ස කථං සුත්වා ''අයං එකො ධම්මකථිකො භවිස්සති, ඉමස්සපි අම්හෙහි ධම්මකථං සොතුං වට්ටතී''ති තෙ එකදිවසං ථෙරං යාචිත්වා, ''භන්තෙ, අජ්ජ අම්හාකං ධම්මස්සවනදිවසො''ති සඞ්ඝස්ස දානං දත්වා, ''භන්තෙ, තුම්හෙ අම්හාකං දිවා ධම්මකථං කථෙය්‍යාථා''ති ආහංසු. සොපි තෙසං අධිවාසෙසි.

තෙහි ධම්මස්සවනවෙලාය ආගන්ත්වා, ''භන්තෙ, නො ධම්මං කථෙථා''ති වුත්තෙ ලාලුදායිත්ථෙරො ආසනෙ නිසීදිත්වා චිත්තබීජනිං ගහෙත්වා චාලෙන්තො එකම්පි ධම්මපදං අදිස්වා ''අහං සරභඤ්ඤං භණිස්සාමි, අඤ්ඤො ධම්මකථං කථෙතූ''ති වත්වා ඔතරි. තෙ අඤ්ඤෙන ධම්මකථං කථාපෙත්වා සරභාණත්ථාය පුන තං ආසනං ආරොපයිංසු. සො පුනපි කිඤ්චි අදිස්වා ''අහං රත්තිං කථෙස්සාමි, අඤ්ඤො සරභඤ්ඤං භණතූ''ති වත්වා ආසනා ඔතරි. තෙ අඤ්ඤෙන සරභඤ්ඤං භණාපෙත්වා පුන රත්තිං ථෙරං ආනයිංසු. සො රත්තිම්පි කිඤ්චි අදිස්වා ''අහං පච්චූසකාලෙ කථෙස්සාමි, රත්තිං අඤ්ඤො කථෙතූ''ති වත්වා ඔතරි. තෙ අඤ්ඤෙන රත්තිං කථාපෙත්වා පුන පච්චූසෙ තං ආනයිංසු. සො පුනපි කිඤ්චි නාද්දස. මහාජනො ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීනි ගහෙත්වා, ''අන්ධබාල, ත්වං සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානානං වණ්ණෙ කථියමානෙ එවඤ්චෙවඤ්ච වදෙසි, ඉදානි කස්මා න කථෙසී''ති සන්තජ්ජෙත්වා පලායන්තං අනුබන්ධි. සො පලායන්තො එකිස්සා වච්චකුටියා පති.

මහාජනො කථං සමුට්ඨාපෙසි – ''අජ්ජ ලාලුදායී සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානානං ගුණකථාය පවත්තමානාය උස්සූයන්තො අත්තනො ධම්මකථිකභාවං පකාසෙත්වා මනුස්සෙහි සක්කාරං කත්වා 'ධම්මං සුණොමා'ති වුත්තෙ චතුක්ඛත්තුං ආසනෙ නිසීදිත්වා කථෙතබ්බයුත්තකං කිඤ්චි අපස්සන්තො 'ත්වං අම්හාකං අය්‍යෙහි සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානත්ථෙරෙහි සද්ධිං යුගග්ගාහං ගණ්හාසී'ති ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීනි ගහෙත්වා සන්තජ්ජෙත්වා පලාපියමානො වච්චකුටියා පතිතො''ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ ''න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි එසො ගූථකූපෙ නිමුග්ගොයෙවා''ති වත්වා අතීතං ආහරිත්වා –

''චතුප්පදො අහං සම්ම, ත්වම්පි සම්ම චතුප්පදො;
එහි සම්ම නිවත්තස්සු, කිං නු භීතො පලායසි.

''අසුචිපූතිලොමොසි, දුග්ගන්ධො වාසි සූකර;
සචෙ යුජ්ඣිතුකාමොසි, ජයං සම්ම දදාමි තෙ''ති. (ජා. 1.2.5-6) –

ඉමං **ජාතකං** විත්ථාරෙත්වා කථෙසි. තදා සීහො සාරිපුත්තො අහොසි, සූකරො ලාලුදායීති. සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා, ''භික්ඛවෙ, ලාලුදායිනා අප්පමත්තකොව ධම්මො උග්ගහිතො, සජ්ඣායං පන නෙව අකාසි, කිඤ්චි පරියත්තිං උග්ගහෙත්වා තස්සා අසජ්ඣායකරණං මලමෙවා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

241. ''අසජ්ඣායමලා මන්තා, අනුට්ඨානමලා ඝරා;
මලං වණ්ණස්ස කොසජ්ජං, පමාදො රක්ඛතො මල''න්ති.

තත්ථ **අසජ්ඣායමලාති** යාකාචි පරියත්ති වා සිප්පං වා යස්මා අසජ්ඣායන්තස්ස අනනුයුඤ්ජන්තස්ස විනස්සති වා නිරන්තරං වා න උපට්ඨාති, තස්මා ''අසජ්ඣායමලා මන්තා''ති වුත්තං. යස්මා පන ඝරාවාසං වසන්තස්ස උට්ඨායුට්ඨාය ජිණ්ණපටිසඞ්ඛරණාදීනි අකරොන්තස්ස ඝරං නාම විනස්සති, තස්මා **''අනුට්ඨානමලා ඝරා''**ති වුත්තං. යස්මා ගිහිස්ස වා පබ්බජිතස්ස වා කොසජ්ජවසෙන සරීරපටිජග්ගනං වා පරික්ඛාරපටිජග්ගනං වා අකරොන්තස්ස කායො දුබ්බණ්ණො හොති, තස්මා **''මලං වණ්ණස්ස කොසජ්ජ''**න්ති වුත්තං. යස්මා ගාවො රක්ඛන්තස්ස පමාදවසෙන නිද්දායන්තස්ස වා කීළන්තස්ස වා තා ගාවො අතිත්ථපක්ඛන්දනාදිනා වා වාළමිගචොරාදිඋපද්දවෙන වා

පරෙසං සාලිඛෙත්තාදීනි ඔතරිත්වා ඛාදනවසෙන විනාසං ආපජ්ජන්ති, සයම්පි දණ්ඩං වා පරිභාසං වා පාපුණාති, පබ්බජිතං වා පන ඡ ද්වාරානි අරක්ඛන්තං පමාදවසෙන කිලෙසා ඔතරිත්වා සාසනා චාවෙන්ති, තස්මා **''පමාදො රක්ඛතො මල''**න්ති වුත්තං. සො හිස්ස විනාසාවහනෙන මලට්ඨානියත්තා මලන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ලාළුදායිත්ථෙරවත්ථු චතුත්ථං.

5. අඤ්ඤතරකුලපුත්තවත්ථු

මලිත්ථියා දුච්චරිතන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං කුලපුත්තං ආරබ්භ කථෙසි.

තස්ස කිර සමානජාතිකං කුලකුමාරිකං ආනෙසුං. සා ආනීතදිවසතො පට්ඨාය අතිචාරිනී අහොසි. සො කුලපුත්තො තස්සා අතිචාරෙන ලජ්ජිතො කස්සචි සම්මුඛීභාවං උපගන්තුං අසක්කොන්තො බුද්ධුපට්ඨානාදීනි පච්ඡින්දිත්වා කතිපාහච්චයෙන සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසින්නො ''කිං, උපාසක, න දිස්සසී''ති වුත්තෙ තමත්ථං ආරොචෙසි. අථ නං සත්ථා, ''උපාසක, පුබ්බෙපි මයා 'ඉත්ථියො නාම නදීආදිසදිසා, තාසු පණ්ඩිතෙන කොධො න කාතබ්බො'ති වුත්තං, ත්වං පන භවපටිච්ඡන්නත්තා න සල්ලක්ඛෙසී''ති වත්වා තෙන යාචිතො –

''යථා නදී ච පන්ථො ච, පානාගාරං සභා පපා;
එවං ලොකිත්ථියො නාම, වෙලා තාසං න විජ්ජතී''ති. (ජා. 1.1.65; 1.12.9) –

ජාතකං විත්ථාරෙත්වා, ''උපාසක, ඉත්ථියා හි අතිචාරිනිභාවො මලං, දානං දෙන්තස්ස මච්ඡෙරං මලං, ඉධලොකපරලොකෙසු සත්තානං අකුසලකම්මං විනාසනත්ථෙන මලං, අවිජ්ජා පන සබ්බමලානං උත්තමමල''න්ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

242. ''මලිත්ථියා දුච්චරිතං, මච්ඡෙරං දදතො මලං;
මලා වෙ පාපකා ධම්මා, අස්මිං ලොකෙ පරම්හි ච.

243. ''තතො මලා මලතරං, අවිජ්ජා පරමං මලං;
එතං මලං පහන්ත්වාන, නිම්මලා හොථ භික්ඛවො''ති.

තත්ථ **දුච්චරිතන්ති** අතිචාරො. අතිචාරිනිඤ්හි ඉත්ථිං සාමිකොපි ගෙහා නීහරති, මාතාපිතූනං සන්තිකං ගතම්පි ''ත්වං කුලස්ස අගාරවභූතා, අක්ඛීහිපි න දට්ඨබ්බා''ති තං නීහරන්ති. සා අනාථා විචරන්තී මහාදුක්ඛං පාපුණාති. තෙනස්සා දුච්චරිතං ''මල''න්ති වුත්තං. **දදතොති** දායකස්ස. යස්ස හි ඛෙත්තකසනකාලෙ ''ඉමස්මිං ඛෙත්තෙ සම්පන්නෙ සලාකභත්තාදීනි දස්සාමී''ති චින්තෙත්වා නිප්ඵන්නෙ සස්සෙපි මච්ඡෙරං උප්පජ්ජිත්වා චාගචිත්තං නිවාරෙති, සො මච්ඡෙරවසෙන චාගචිත්තෙ අවිරූහන්තෙ මනුස්සසම්පත්තිං දිබ්බසම්පත්තිං නිබ්බානසම්පත්තින්ති තිස්සො සම්පත්තියො න ලභති. තෙන වුත්තං – **''මච්ඡෙරං දදතො මල''**න්ති. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **පාපකා ධම්මාති** අකුසලධම්මා පන ඉධලොකෙ ච පරලොකෙ ච මලමෙව.

තතොති හෙට්ඨා වුත්තමලතො. **මලතරන්ති** අතිරෙකමලං වො කථෙමීති අත්ථො. **අවිජ්ජාති** අට්ඨවත්ථුකං අඤ්ඤාණමෙව පරමං මලං. **පහන්ත්වානාති** එතං මලං ජහිත්වා, භික්ඛවෙ, තුම්හෙ නිම්මලා හොථාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

අඤ්ඤතරකුලපුත්තවත්ථු පඤ්චමං.

6. චූළසාරිවත්ථු

සුජීවන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො චූළසාරිං නාම සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර එකදිවසෙ වෙජ්ජකම්මං කත්වා පණීතභොජනං ලභිත්වා ආදාය නික්ඛමන්තො අන්තරාමග්ගෙ ථෙරං දිස්වා, ''භන්තෙ, ඉදං මයා වෙජ්ජකම්මං කත්වා ලද්ධං, තුම්හෙ අඤ්ඤත්ථ එවරූපං භොජනං න ලභිස්සථ, ඉමං භුඤ්ජථ, අහං තෙ වෙජ්ජකම්මං කත්වා නිච්චකාලං එවරූපං ආහාරං ආහරිස්සාමී''ති ආහ. ථෙරො තස්ස වචනං සුත්වා තුණ්හීභූතොව පක්කාමි. භික්ඛූ විහාරං ගන්ත්වා සත්ථු තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා, ''භික්ඛවෙ, අහිරිකො නාම

පගබ්භො කාකසදිසො හුත්වා එකවීසතිවිධාය අනෙසනාය ඨත්වා සුඛං ජීවති, හිරිඔත්තප්පසම්පන්නො පන දුක්ඛං ජීවතී’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

244. ‘‘සුජීවං අහිරිකෙන, කාකසූරෙන ධංසිනා;
පක්ඛන්දිනා පගබ්භෙන, සංකිලිට්ඨෙන ජීවිතං.

245. ‘‘හිරිමතා ච දුජ්ජීවං, නිච්චං සුචිගවෙසිනා;
අලීනෙනාප්පගබ්භෙන, සුද්ධාජීවෙන පස්සතා’’ති.

තත්ථ **අහිරිකෙනා**ති ඡින්නහිරොත්තප්පකෙන. එවරූපෙන හි අමාතරමෙව ‘‘මාතා මෙ’’ති අපිතාදයො එව ච ‘‘පිතා මෙ’’තිආදිනා නයෙන වත්වා එකවීසතිවිධාය අනෙසනාය පතිට්ඨාය සුඛෙන ජීවතුං සක්කා. **කාකසූරෙනා**ති සූරකාකසදිසෙන. යථා හි සූරකාකො කුලඝරෙසු යාගුආදීනි ගණ්හිතුකාමො භිත්තිආදීසු නිසීදිත්වා අත්තනො ඔලොකනභාවං ඤත්වා අනොලොකෙන්තො විය අඤ්ඤවිහිතකො විය නිද්දායන්තො විය ච හුත්වා මනුස්සානං පමාදං සල්ලක්ඛෙත්වා අනුපතිත්වා ‘‘සුසූ’’ති වදන්තෙසුයෙව භාජනතො මුඛපූරං ගහෙත්වා පලායති, එවමෙවං අහිරිකපුග්ගලොපි භික්ඛූහි සද්ධිං ගාමං පවිසිත්වා යාගුභත්තට්ඨානාදීනි වවත්ථපෙති. තත්ථ භික්ඛූ පිණ්ඩාය චරිත්වා යාපනමත්තං ආදාය ආසනසාලං ගන්ත්වා පච්චවෙක්ඛන්තා යාගුං පිවිත්වා කම්මට්ඨානං මනසි කරොන්ති සජ්ඣායන්ති ආසනසාලං සම්මජ්ජන්ති. අයං පන අකත්වා ගාමාභිමුඛොව හොති.

සො හි භික්ඛූහි ‘‘පස්සථිම’’න්ති ඔලොකියමානොපි අනොලොකෙන්තො විය අඤ්ඤවිහිතො විය නිද්දායන්තො විය ගණ්ඨිකං පටිමුඤ්චන්තො විය චීවරං සංවිදහන්තො විය හුත්වා ‘‘අසුකං නාම මෙ කම්මං අත්ථී’’ති වදන්තො උට්ඨායාසනා ගාමං පවිසිත්වා පාතොව වවත්ථපිතගෙහෙසු අඤ්ඤතරං ගෙහං උපසඞ්කමිත්වා ඝරමානුසකෙසු ථොකං කවාටං පිධාය ද්වාරෙ නිසීදිත්වා කන්දන්තෙසුපි එකෙන හත්ථෙන කවාටං පණාමෙත්වා අන්තො පවිසති. අථ නං දිස්වා අකාමකාපි ආසනෙ නිසීදාපෙත්වා යාගුආදීසු යං අත්ථි, තං දෙන්ති. සො යාවදත්ථං භුඤ්ජිත්වා අවසෙසං පත්තෙනාදාය පක්කමති. අයං කාකසූරො නාම. එවරූපෙන අහිරිකෙන සුජීවන්ති අත්ථො.

ධංසිනාති ‘‘අසුකත්ථෙරො නාම අප්පිච්ඡො’’තිආදීනි වදන්තෙසු – ‘‘කිං පන මයං න අප්පිච්ඡා’’තිආදිවචනෙන පරෙසං ගුණධංසනතාය ධංසිනා. තථාරූපස්ස වචනං සුත්වා ‘‘අයම්පි අප්පිච්ඡතාදිගුණෙ යුත්තො’’ති මඤ්ඤමානා මනුස්සා දාතබ්බං මඤ්ඤන්ති. සො පන තතො පට්ඨාය විඤ්ඤූපුරිසානං චිත්තං ආරාධෙතුං අසක්කොන්තො තම්හාපි ලාභා පරිහායති. එවං ධංසිපුග්ගලො අත්තනොපි පරස්සපි ලාභං නාසෙතියෙව.

පක්ඛන්දිනාති පක්ඛන්දචාරිනා. පරෙසං කිච්චානිපි අත්තනො කිච්චානි විය දස්සෙන්තො පාතොව භික්ඛූසු චෙතියඞ්ගණාදීසු වත්තං කත්වා කම්මට්ඨානමනසිකාරෙන ථොකං නිසීදිත්වා උට්ඨාය ගාමං පවිසන්තෙසු මුඛං ධොවිත්වා පණ්ඩුකාසාවපාරුපනඅක්ඛිඅඤ්ජනසීසමක්ඛනාදීහි අත්තභාවං මණ්ඩෙත්වා සම්මජ්ජන්තො විය ද්වෙ තයො සම්මජ්ජනිපහාරෙ දත්වා ද්වාරකොට්ඨකාභිමුඛො හොති. මනුස්සා පාතොව ‘‘චෙතියං වන්දිස්සාම, මාලාපූජං කරිස්සාමා’’ති ආගතා තං දිස්වා ‘‘අයං විහාරො ඉමං දහරං නිස්සාය පටිජග්ගනං ලභති, ඉමං මා පමජ්ජිත්ථා’’ති වත්වා තස්ස දාතබ්බං මඤ්ඤන්ති. එවරූපෙන පක්ඛන්දිනාපි සුජීවං. **පගබ්භෙනා**ති කායපාගබ්භියාදීහි සමන්නාගතෙන. **සංකිලිට්ඨෙන ජීවිත**න්ති එවං ජීවිකං කප්පෙත්වා ජීවන්තෙන හි පුග්ගලෙන සංකිලිට්ඨෙන හුත්වා ජීවිතං නාම හොති, තං දුජ්ජීවිතං පාපමෙවාති අත්ථො.

හිරිමතා චාති හිරොත්තප්පසම්පන්නෙන පුග්ගලෙන දුජ්ජීවං. සො හි අමාතාදයොව ‘‘මාතා මෙ’’තිආදීනි අවත්වා අධම්මිකෙ පච්චයෙ ගූථං විය ජිගුච්ඡන්තො ධම්මෙන සමෙන පරියෙසන්තො සපදානං පිණ්ඩාය චරිත්වා ජීවිකං කප්පෙන්තො ලූඛං ජීවිකං ජීවතීති අත්ථො. **සුචිගවෙසිනා**ති සුචීනි කායකම්මාදීනි ගවෙසන්තෙන. **අලීනෙනා**ති ජීවිතවුත්තිමනල්ලීනෙන. **සුද්ධාජීවෙන පස්සතා**ති එවරූපො හි පුග්ගලො සුද්ධාජීවො නාම හොති. තෙන එවං සුද්ධාජීවෙන තමෙව සුද්ධාජීවං සාරතො පස්සතා ලූඛජීවිතවසෙන දුජ්ජීවං හොතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

චූළසාරිවත්ථු ඡට්ඨං.

7. පඤ්චඋපාසකවත්ථු

යො පාණන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පඤ්ච උපාසකෙ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙසු හි එකො පාණාතිපාතාවෙරමණිසික්ඛාපදමෙව රක්ඛති, ඉතරෙ ඉතරානි. තෙ එකදිවසං ‘‘අහං දුක්කරං කරොමි, දුක්කරං රක්ඛාමී’’ති විවාදාපන්නා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා එකසීලම්පි කනිට්ඨකං අකත්වා ‘‘සබ්බානෙව දුරක්ඛානී’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

246. ‘‘යො පාණමතිපාතෙති, මුසාවාදඤ්ච භාසති;

ලොකෙ අදින්නමාදියති, පරදාරඤ්ච ගච්ඡති.

247. ‘‘සුරාමෙරයපානඤ්ච , යො නරො අනුයුඤ්ජති;
ඉධෙව මෙසො ලොකස්මිං, මූලං ඛණති අත්තනො.

248. ‘‘එවං භො පුරිස ජානාහි, පාපධම්මා අසඤ්ඤතා;
මා තං ලොභො අධම්මො ච, චිරං දුක්ඛාය රන්ධයු’’න්ති.

තත්ථ **යො පාණමතිපාතෙතීති** යො සාහත්ථිකාදීසු ඡසු පයොගෙසු එකපයොගෙනාපි පරස්ස ජීවිතින්ද්‍රියං උපච්ඡින්දති. **මුසාවාදන්ති** පරෙසං අත්ථභඤ්ජනකං මුසාවාදඤ්ච භාසති. **ලොකෙ අදින්නමාදියතීති** ඉමස්මිං සත්තලොකෙ ථෙය්‍යාවහාරාදීසු එකෙනපි අවහාරෙන පරපරිග්ගහිතං ආදියති. **පරදාරඤ්ච ගච්ඡතීති** පරස්ස රක්ඛිතගොපිතෙසු භණ්ඩෙසු අපරජ්ඣන්තො උප්පථචාරං චරති. **සුරාමෙරයපානන්ති** යස්ස කස්සචි සුරාය චෙව මෙරයස්ස ච පානං. **අනුයුඤ්ජතීති** සෙවති බහුලීකරොති. **මූලං ඛණතීති** තිට්ඨතු පරලොකො, සො පන පුග්ගලො ඉධ ලොකස්මිංයෙව යෙන ඛෙත්තවත්ථුආදිනා මූලෙන පතිට්ඨහෙය්‍ය, තම්පි අට්ඨපෙත්වා වා විස්සජ්ජෙත්වා වා සුරං පිවන්තො අත්තනො මූලං ඛණති, අනාථො කපණො හුත්වා විචරති. **එවං, භොති** පඤ්චදුස්සීල්‍යකම්මකාරකං පුග්ගලං ආලපති. **පාපධම්මාති** ලාමකධම්මා. **අසඤ්ඤතාති** කායසඤ්ඤතාදිරහිතා. අචෙතසාතිපි පාඨො, අචිත්තකාති අත්ථො. **ලොභො අධම්මො චාති** ලොභො චෙව දොසො ච. උභයම්පි හෙතං අකුසලමෙව. **චිරං දුක්ඛාය රන්ධයුන්ති** චිරකාලං නිරයදුක්ඛාදීනං අත්ථාය තං එතෙ ධම්මා මා රන්ධෙන්තු මා මත්ථෙන්තූති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ පඤ්ච උපාසකා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

පඤ්චඋපාසකවත්ථු සත්තමං.

8. තිස්සදහරවත්ථු

දදාති වෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො තිස්සදහරං නාම ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර අනාථපිණ්ඩිකස්ස ගහපතිනො විසාඛාය උපාසිකායාති පඤ්චන්නං අරියසාවකකොටීනං දානං නින්දන්තො විචරි, අසදිසදානම්පි නින්දියෙව. තෙසං තෙසං දානග්ගෙ සීතලං ලභිත්වා ‘‘සීතල’’න්ති නින්දි, උණ්හං ලභිත්වා ‘‘උණ්හ’’න්ති නින්දි. අප්පං දෙන්තෙපි ‘‘කිං ඉමෙ අප්පමත්තකං දෙන්තී’’ති නින්දි, බහුං දෙන්තෙපි ‘‘ඉමෙසං ගෙහෙ ඨපනට්ඨානං මඤ්ඤෙ නත්ථි, නනු නාම භික්ඛූනං යාපනමත්තං දාතබ්බං, එත්තකං යාගුභත්තං නිරත්ථකමෙව විස්සජ්ජතී’’ති නින්දි. අත්තනො පන ඤාතකෙ ආරබ්භ ‘‘අහො අම්හාකං ඤාතකානං ගෙහං චතූහි දිසාහි ආගතාගතානං භික්ඛූනං ඔපානභූත’’න්තිආදීනි වත්වා පසංසං පවත්තෙසි. සො පනෙකස්ස දොවාරිකස්ස පුත්තො ජනපදං විචරන්තෙහි වඩ්ඪකීහි සද්ධිං විචරන්තො සාවත්ථිං පත්වා පබ්බජිතො. අථ නං භික්ඛූ එවං මනුස්සානං දානාදීනි නින්දන්තං දිස්වා ‘‘පරිග්ගණ්හිස්සාම න’’න්ති චින්තෙත්වා, ‘‘ආවුසො, තව ඤාතකා කහං වසන්තී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘අසුකගාමෙ නාමා’’ති සුත්වාව කතිපයෙ දහරෙ පෙසෙසුං. තෙ තත්ථ ගන්ත්වා ගාමවාසිකෙහි ආසනසාලාය නිසීදාපෙත්වා කතසක්කාරා පුච්ඡිංසු – ‘‘ඉමම්හා ගාමා නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතො තිස්සො නාම දහරො අත්ථි. තස්ස කතමෙ ඤාතකා’’ති? මනුස්සා ‘‘ඉධ කුලගෙහතො නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතදාරකො නත්ථි, කිං නු ඛො ඉමෙ වදන්තී’’ති චින්තෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, එකො දොවාරිකපුත්තො වඩ්ඪකීහි සද්ධිං විචරිත්වා පබ්බජිතොති සුණොම, තං සන්ධාය වදෙථ මඤ්ඤෙ’’ති ආහංසු. දහරභික්ඛූ තිස්සස්ස තත්ථ ඉස්සරඤාතකානං අභාවං ඤත්වා සාවත්ථිං ගන්ත්වා ‘‘අකාරණමෙව, භන්තෙ, තිස්සො විලපන්තො විචරතී’’ති තං පවත්තිං භික්ඛූනං ආරොචෙසුං. භික්ඛූපි තං තථාගතස්ස ආරොචෙසුං.

සත්ථා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව විකත්ථෙන්තො විචරති, පුබ්බෙපි විකත්ථකොව අහොසී’’ති වත්වා භික්ඛූහි යාචිතො අතීතං ආහරිත්වා –

‘‘බහුම්පි සො විකත්ථෙය්‍ය, අඤ්ඤං ජනපදං ගතො;
අන්වාගන්ත්වාන දූසෙය්‍ය, භුඤ්ජ භොගෙ කටාහකා’’ති. (ජා. 1.1.125) –

ඉමං **කටාහජාතකං** විත්ථාරෙත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, යො හි පුග්ගලො පරෙහි අප්පකෙ වා බහුකෙ වා ලූඛෙ වා පණීතෙ වා දින්නෙ අඤ්ඤෙසං වා දත්වා අත්තනො අදින්නෙ මඞ්කු හොති, තස්ස ඣානං වා විපස්සනං වා මග්ගඵලාදීනි වා න උප්පජ්ජන්තී’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථං අභාසි –

249. ‘‘දදාති වෙ යථාසද්ධං, යථාපසාදනං ජනො;
තත්ථ යො ච මඞ්කු හොති, පරෙසං පානභොජනෙ;
න සො දිවා වා රත්තිං වා, සමාධිමධිගච්ඡති.

250. ''යස්ස චෙතං සමුච්ඡින්නං, මූලඝච්චං සමූහතං;
ස වෙ දිවා වා රත්තිං වා, සමාධිමධිගච්ඡතී''ති.

තත්ථ **දදාති වෙ යථාසද්ධන්ති** ලූඛපණීතාදීසු යංකිඤ්චි දෙන්තො ජනො යථාසද්ධං අත්තනො සද්ධානුරූපමෙව දෙති. **යථාපසාදනන්ති** ථෙරනවාදීසු චස්ස යස්මිං යස්මිං පසාදො උප්පජ්ජති, තස්ස දෙන්තො යථාපසාදනං අත්තනො පසාදානුරූපමෙව දෙති. **තත්ථාති** තස්මිං පරස්ස දානෙ ''මයා අප්පං වා ලද්ධං, ලූඛං වා ලද්ධ''න්ති මඞ්කුභාවං ආපජ්ජති. **සමාධින්ති** සො පුග්ගලො දිවා වා රත්තිං වා උපචාරප්පනාවසෙන වා මග්ගඵලවසෙන වා සමාධිං නාධිගච්ඡති. **යස්ස චෙතන්ති** යස්ස පුග්ගලස්ස එතං එකෙසු ඨානෙසු මඞ්කුභාවසඞ්ඛාතං අකුසලං සමුච්ඡින්නං මූලඝච්චං කත්වා අරහත්තමග්ගඤාණෙන සමූහතං, සො වුත්තප්පකාරං සමාධිං අධිගච්ඡතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

තිස්සදහරවත්ථු අට්ඨමං.

9. පඤ්චඋපාසකවත්ථු

නත්ථි රාගසමො අග්ගීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පඤ්ච උපාසකෙ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙ කිර ධම්මං සොතුකාමා විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. බුද්ධානඤ්ච ''අයං ඛත්තියො, අයං බ්‍රාහ්මණො, අයං අඩ්ඪො, අයං දුග්ගතො, ඉමස්ස උළාරං කත්වා ධම්මං දෙසෙස්සාමි, ඉමස්ස නො''ති චිත්තං න උප්පජ්ජති. යංකිඤ්චි ආරබ්භ ධම්මං දෙසෙන්තො ධම්මගාරවං පුරක්ඛත්වා ආකාසගඞ්ගං ඔතාරෙන්තො විය දෙසෙති. එවං දෙසෙන්තස්ස පන තථාගතස්ස සන්තිකෙ නිසින්නානං තෙසං එකො නිසින්නකොව නිද්දායි, එකො අඞ්ගුලියා භූමිං ලිඛන්තො නිසීදි, එකො එකං රුක්ඛං චාලෙන්තො නිසීදි, එකො ආකාසං උල්ලොකෙන්තො නිසීදි, එකො පන සක්කච්චං ධම්මං අස්සොසි.

ආනන්දත්ථෙරො සත්ථාරං බීජයමානො තෙසං ආකාරං ඔලොකෙන්තො සත්ථාරං ආහ – ''භන්තෙ, තුම්හෙ ඉමෙසං මහාමෙඝගජ්ජිතං ගජ්ජන්තා විය ධම්මං දෙසෙථ, එතෙ පන තුම්හෙසුපි ධම්මං කථෙන්තෙසු ඉදඤ්චිදඤ්ච කරොන්තා නිසින්නා''ති. ''ආනන්ද, ත්වං එතෙ න ජානාසී''ති? ''ආම, න ජානාමි, භන්තෙ''ති. එතෙසු හි යො එස නිද්දායන්තො නිසින්නො, එස පඤ්ච ජාතිසතානි සප්පයොනියං නිබ්බත්තිත්වා භොගෙසු සීසං ඨපෙත්වා නිද්දායි, ඉදානිපිස්ස නිද්දාය තිත්ති නත්ථි, නාස්ස කණ්ණං මම සද්දො පවිසතීති. කිං පන, භන්තෙ, පටිපාටියා කථෙථ, උදාහු අන්තරන්තරාති. ආනන්ද, එතස්ස හි කාලෙන මනුස්සත්තං, කාලෙන දෙවත්තං, කාලෙන නාගත්තන්ති එවං අන්තරන්තරා උප්පජ්ජන්තස්ස උපපත්තියො සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙනාපි න සක්කා පරිච්ඡින්දිතුං. පටිපාටියා පනෙස පඤ්ච ජාතිසතානි නාගයොනියං නිබ්බත්තිත්වා නිද්දායන්තොපි නිද්දාය අතිත්තොයෙව. අඞ්ගුලියා භූමිං ලිඛන්තො නිසින්නපුරිසොපි පඤ්ච ජාතිසතානි ගණ්ඩුප්පාදයොනියං නිබ්බත්තිත්වා භූමිං ඛණි, ඉදානිපි භූමිං ඛණන්තොව මම සද්දං න සුණාති. එස රුක්ඛං චාලෙන්තො නිසින්නපුරිසොපි පටිපාටියා පඤ්ච ජාතිසතානි මක්කටයොනියං නිබ්බත්ති, ඉදානිපි පුබ්බාචිණ්ණවසෙන රුක්ඛං චාලෙතියෙව, නාස්ස කණ්ණං මම සද්දො පවිසති. එස ආකාසං උල්ලොකෙත්වා නිසින්නපුරිසොපි පඤ්ච ජාතිසතානි නක්ඛත්තපාඨකො හුත්වා නිබ්බත්ති, ඉදානි පුබ්බාචිණ්ණවසෙන අජ්ජාපි ආකාසමෙව උල්ලොකෙති, නාස්ස කණ්ණං මම සද්දො පවිසති. එස සක්කච්චං ධම්මං සුණන්තො නිසින්නපුරිසො පන පටිපාටියා පඤ්ච ජාතිසතානි තිණ්ණං වෙදානං පාරගූ මන්තජ්ඣායකබ්‍රාහ්මණො හුත්වා නිබ්බත්ති, ඉදානිපි මන්තං සංසන්දන්තො විය සක්කච්චං සුණාතීති.

''භන්තෙ, තුම්හාකං ධම්මදෙසනා ඡවිආදීනි ඡින්දිත්වා අට්ඨිමිඤ්ජං ආහච්ච තිට්ඨති, කස්මා ඉමෙ තුම්හෙසුපි ධම්මං දෙසෙන්තෙසු සක්කච්චං න සුණන්තී''ති? ''ආනන්ද, මම ධම්මො සුස්සවනීයොති සඤ්ඤං කරොසි මඤ්ඤෙ''ති. ''කිං පන, භන්තෙ, දුස්සවනීයො''ති? ''ආම, ආනන්දා''ති. ''කස්මා, භන්තෙ''ති ? ''ආනන්ද, බුද්ධොති වා ධම්මොති වා සඞ්ඝොති වා පදං ඉමෙහි සත්තෙහි අනෙකෙසුපි කප්පකොටිසතසහස්සෙසු අසුතපුබ්බං. යස්මා ඉමං ධම්මං සොතුං න සක්කොන්තා අනමතග්ගෙ සංසාරෙ ඉමෙ සත්තා අනෙකවිහිතං තිරච්ඡානකථංයෙව සුණන්තා ආගතා, තස්මා සුරාපානකෙළිමණ්ඩලාදීසු ගායන්තා නච්චන්තා විචරන්ති, ධම්මං සොතුං න සක්කොන්තී''ති. ''කිං නිස්සාය පනෙතෙ න සක්කොන්ති, භන්තෙ''ති?

අථස්ස සත්ථා, ''ආනන්ද, රාගං නිස්සාය දොසං නිස්සාය මොහං නිස්සාය තණ්හං නිස්සාය න සක්කොන්ති. රාගග්ගිසදිසො අග්ගි නාම නත්ථි, සො ඡාරිකම්පි අසෙසෙත්වා සත්තෙ දහති. කිඤ්චාපි සත්තසූරියපාතුභාවං නිස්සාය උප්පන්නො කප්පවිනාසකො අග්ගිපි කිඤ්චි අනවසෙසෙත්වාව ලොකං දහති, සො පන අග්ගි කදාචියෙව දහති. රාගග්ගිනො අදහනකාලො නාම නත්ථි, තස්මා රාගසමො වා අග්ගි දොසසමො වා ගහො මොහසමං වා ජාලං තණ්හාසමා වා නදී නාම නත්ථී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

251. ''නත්ථි රාගසමො අග්ගි, නත්ථි දොසසමො ගහො;
නත්ථි මොහසමං ජාලං, නත්ථි තණ්හාසමා නදී''ති.

තත්ථ **රාගසමොති** ධූමාදීසු කිඤ්චි අදස්සෙත්වා අන්තොයෙව උට්ඨාය ඣාපනවසෙන රාගෙන සමො අග්ගි නාම නත්ථි. **දොසසමොති** යක්ඛගහඅජගරගහකුම්භිලගහාදයො එකස්මිංයෙව අත්තභාවෙ ගණ්හිතුං සක්කොන්ති, දොසගහො පන සබ්බත්ථ එකන්තමෙව ගණ්හාතීති දොසෙන සමො ගහො නාම නත්ථි. **මොහසමන්ති** ඔනන්ධනපරියොනන්ධනට්ඨෙන පන මොහසමං ජාලං නාම නත්ථි. **තණ්හාසමාති** ගඞ්ගාදීනං නදීනං පුණ්ණකාලොපි ඌනකාලොපි සුක්ඛකාලොපි පඤ්ඤායති, තණ්හාය පන පුණ්ණකාලො වා සුක්ඛකාලො වා නත්ථි, නිච්චං ඌනාව පඤ්ඤායතීති දුප්පූරණට්ඨෙන තණ්හාය සමා නදී නාම නත්ථීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සක්කච්චං ධම්මං සුණන්තො උපාසකො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

පඤ්චඋපාසකවත්ථු නවමං.

10. මෙණ්ඩකසෙට්ඨිවත්ථු

සුදස්සං වජ්ජන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා භද්දියනගරං නිස්සාය ජාතියාවනෙ විහරන්තො මෙණ්ඩකසෙට්ඨිං ආරබ්භ කථෙසි.

සත්ථා කිර අඞ්ගුත්තරාපෙසු චාරිකං චරන්තො මෙණ්ඩකසෙට්ඨිනො ච, භරියාය චස්ස චන්දපදුමාය, පුත්තස්ස ච ධනඤ්චයසෙට්ඨිනො, සුණිසාය ච සුමනදෙවියා, නත්තාය චස්ස විසාඛාය, දාසස්ස ච පුණ්ණස්සාති ඉමෙසං සොතාපත්තිඵලූපනිස්සයං දිස්වා භද්දියනගරං ගන්ත්වා ජාතියාවනෙ විහාසි. මෙණ්ඩකසෙට්ඨි සත්ථු ආගමනං අස්සොසි. කස්මා පනෙස මෙණ්ඩකසෙට්ඨි නාම ජාතොති? තස්ස කිර පච්ඡිමගෙහෙ අට්ඨකරීසමත්තෙ ඨානෙ හත්ථිඅස්සඋසභපමාණා සුවණ්ණමෙණ්ඩකා පථවිං භින්දිත්වා පිට්ඨියා පිට්ඨිං පහරමානා උට්ඨහිංසු. තෙසං මුඛෙසු පඤ්චවණ්ණානං සුත්තානං ගෙණ්ඩුකා පක්ඛිත්තා හොන්ති. සප්පිතෙලමධුඵාණිතාදීහි වා වත්ථච්ඡාදනහිරඤ්ඤසුවණ්ණාදීහි වා අත්ථෙ සති තෙසං මුඛතො ගෙණ්ඩුකෙ අපනෙන්ති, එකස්සාපි මෙණ්ඩකස්ස මුඛතො ජම්බුදීපවාසීනං පහොනකං සප්පිතෙලමධුඵාණිතවත්ථච්ඡාදනහිරඤ්ඤසුවණ්ණං නික්ඛමති. තතො පට්ඨාය මෙණ්ඩකසෙට්ඨීති පඤ්ඤායි.

කිං පනස්ස පුබ්බකම්මන්ති? විපස්සීබුද්ධකාලෙ කිර එස අවරොජස්ස නාම කුටුම්බිකස්ස භාගිනෙය්‍යො මාතුලෙන සමානනාමො අවරොජො නාම අහොසි. අථස්ස මාතුලො සත්ථු ගන්ධකුටිං කාතුං ආරභි. සො තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා, ‘‘මාතුල, උභොපි සහෙව කරොමා’’ති වත්වා ‘‘අහං අඤ්ඤෙහි සද්ධිං අසාධාරණං කත්වා එකකොව කරිස්සාමී’’ති තෙන පන පටික්ඛිත්තකාලෙ ‘‘ඉමස්මිං ඨානෙ ගන්ධකුටියා කතාය ඉමස්මිං නාම ඨානෙ කුඤ්ජරසාලං නාම ලද්ධුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා අරඤ්ඤතො දබ්බසම්භාරෙ ආහරාපෙත්වා එකං ථම්භං සුවණ්ණඛචිතං, එකං රජතඛචිතං, එකං මණිඛචිතං, එකං සත්තරතනඛචිතන්ති එවං තුලාසඞ්ඝාතද්වාරකවාටවාතපානගොපානසීඡදනිට්ඨකා සබ්බාපි සුවණ්ණාදිඛචිතාව කාරෙත්වා ගන්ධකුටියා සම්මුඛට්ඨානෙ තථාගතස්ස සත්තරතනමයං කුඤ්ජරසාලං කාරෙසි. තස්සා උපරි ඝනරත්තසුවණ්ණමයා කම්බලා පවාළමයා සිඛරථූපිකායො අහෙසුං. කුඤ්ජරසාලාය මජ්ඣෙ ඨානෙ රතනමණ්ඩපං කාරෙත්වා ධම්මාසනං පතිට්ඨාපෙසි. තස්ස ඝනරත්තසුවණ්ණමයා පාදා අහෙසුං, තථා චතස්සො අටනියො. චත්තාරො පන සුවණ්ණමෙණ්ඩකෙ කාරාපෙත්වා ආසනස්ස චතුන්නං පාදානං හෙට්ඨා ඨපෙසි, ද්වෙ මෙණ්ඩකෙ කාරාපෙත්වා පාදපීඨකාය හෙට්ඨා ඨපෙසි, ඡ සුවණ්ණමෙණ්ඩකෙ කාරාපෙත්වා මණ්ඩපං පරික්ඛිපෙන්තො ඨපෙසි. ධම්මාසනං පඨමං සුත්තමයෙහි රජ්ජුකෙහි වායාපෙත්වා මජ්ඣෙ සුවණ්ණසුත්තමයෙහි උපරි මුත්තමයෙහි සුත්තෙහි වායාපෙසි. තස්ස චන්දනමයො අපස්සයො අහොසි. එවං කුඤ්ජරසාලං නිට්ඨාපෙත්වා සාලාමහං කරොන්තො අට්ඨසට්ඨිහි භික්ඛුසතසහස්සෙහි සද්ධිං සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා චත්තාරො මාසෙ දානං දත්වා ඔසානදිවසෙ තිචීවරං අදාසි. තත්ථ සඞ්ඝනවකස්ස සතසහස්සග්ඝනිකං පාපුණි.

එවං විපස්සීබුද්ධකාලෙ පුඤ්ඤකම්මං කත්වා තතො චුතො දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සංසරන්තො ඉමස්මිං භද්දකප්පෙ බාරාණසියං මහාභොගකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා බාරාණසිසෙට්ඨි නාම අහොසි. සො එකදිවසං රාජුපට්ඨානං ගච්ඡන්තො පුරොහිතං දිස්වා ‘‘කිං, ආචරිය, නක්ඛත්තමුහුත්තං, උපධාරෙථා’’ති ආහ. ආම, උපධාරෙමි, කිං අඤ්ඤං අම්හාකං කම්මන්ති. තෙන හි කීදිසං ජනපදචාරිත්තන්ති? එකං භයං භවිස්සතීති. කිං භයං නාමාති? ඡාතකභයං සෙට්ඨීති. කදා භවිස්සතීති? ඉතො තිණ්ණං සංවච්ඡරානං අච්චයෙනාති. තං සුත්වා සෙට්ඨි බහුං කසිකම්මං කාරෙත්වා ගෙහෙ විජ්ජමානධනෙනාපි ධඤ්ඤමෙව ගහෙත්වා අඩ්ඪතෙරසානි කොට්ඨසතානි කාරෙත්වා සබ්බකොට්ඨකෙ වීහීහි පරිපූරෙසි. කොට්ඨෙසු අප්පහොන්තෙසු චාටිආදීනි පූරෙත්වා අවසෙසං භූමියං ආවාටෙ කත්වා නිඛණි. නිධානාවසෙසං මත්තිකාය සද්ධිං මද්දිත්වා භිත්තියො ලිම්පාපෙසි.

සො අපරෙන සමයෙන ඡාතකභයෙ සම්පත්තෙ යථානික්ඛිත්තං ධඤ්ඤං පරිභුඤ්ජන්තො කොට්ඨෙසු ච චාටිආදීසු ච නික්ඛිත්තධඤ්ඤෙ පරික්ඛීණෙ පරිජනෙ පක්කොසාපෙත්වා ආහ – ‘‘ගච්ඡථ, තාතා, පබ්බතපාදං පවිසිත්වා ජීවන්තා සුභික්ඛකාලෙ මම සන්තිකං ආගන්තුකාමා ආගච්ඡථ, අනාගන්තුකාමා තත්ථ තත්ථෙව ජීවථා’’ති. තෙ රොදමානා අස්සුමුඛා හුත්වා සෙට්ඨිං වන්දිත්වා ඛමාපෙත්වා සත්තාහං නිසීදිත්වා තථා අකංසු. තස්ස පන සන්තිකෙ

වෙය්‍යාවච්චකරො එකොව පුණ්ණො නාම දාසො ඔහීයි, තෙන සද්ධිං සෙට්ඨිජායා සෙට්ඨිපුත්තො සෙට්ඨිසුණිසාති පඤ්චෙව ජනා අහෙසුං. තෙ භූමියං ආචාටෙසු නිහිතධඤ්ඤෙපි පරික්ඛීණෙ භිත්තිමත්තිකං පාතෙත්වා තෙමෙත්වා තතො ලද්ධධඤ්ඤෙන යාපයිංසු. අථස්ස ජායා ඡාතකෙ අවත්ථරන්තෙ මත්තිකාය ඛීයමානාය භිත්තිපාදෙසු අවසිට්ඨමත්තිකං පාතෙත්වා තෙමෙත්වා අඩ්ඪාළ්හකමත්තං වීහිං ලභිත්වා කොට්ටෙත්වා එකං තණ්ඩුලනාළිං ගහෙත්වා ''ඡාතකකාලෙ චොරා බහූ හොන්තී''ති චොරභයෙන එකස්මිං කුටෙ පක්ඛිපිත්වා පිදහිත්වා භූමියං නිඛණිත්වා ඨපෙසි. අථ නං සෙට්ඨි රාජුපට්ඨානතො ආගන්ත්වා ආහ – ''භද්දෙ, ඡාතොම්හි, අත්ථි කිඤ්චී''ති. සා විජ්ජමානං ''නත්ථී''ති අවත්වා ''එකා තණ්ඩුලනාළි අත්ථී''ති ආහ. ''කහං සා''ති? ''චොරභයෙන මෙ නිඛණිත්වා ඨපිතා''ති. ''තෙන හි නං උද්ධරිත්වා කිඤ්චි පචාහී''ති. ''සචෙ යාගුං පචිස්සාමි, ද්වෙ වාරෙ ලභිස්සති. සචෙ භත්තං පචිස්සාමි, එකවාරමෙව ලභිස්සති, කිං පචාමි, සාමී''ති ආහ. ''අම්හාකං අඤ්ඤො පච්චයො නත්ථි, භත්තං භුඤ්ජිත්වා මරිස්සාම, භත්තමෙව පචාහී''ති. සා භත්තං පචිත්වා පඤ්ච කොට්ඨාසෙ කත්වා සෙට්ඨිනො කොට්ඨාසං වඩ්ඪෙත්වා පුරතො ඨපෙසි.

තස්මිං ඛණෙ ගන්ධමාදනපබ්බතෙ පච්චෙකබුද්ධො සමාපත්තිතො වුට්ඨාති. අන්තොසමාපත්තියං කිර සමාපත්තිබලෙන ජිඝච්ඡා න බාධති. සමාපත්තිතො වුට්ඨිතානං පන බලවතී හුත්වා උදරපටලං ඩය්හන්තී විය උප්පජ්ජති. තස්මා තෙ ලභනට්ඨානං ඔලොකෙත්වා ගච්ඡන්ති. තං දිවසඤ්ච තෙසං දානං දත්වා සෙනාපතිට්ඨානාදීසු අඤ්ඤතරසම්පත්තිං ලභන්ති. තස්මා සොපි දිබ්බෙන චක්ඛුනා ඔලොකෙන්තො ''සකලජම්බුදීපෙ ඡාතකභයං උප්පන්නං, සෙට්ඨිගෙහෙ ච පඤ්චන්නං ජනානං නාළිකොදනොව පක්කො, සද්ධා නු ඛො එතෙ, සක්ඛිස්සන්ති වා මම සඞ්ගහං කාතු''න්ති තෙසං සද්ධභාවඤ්ච සඞ්ගහං කාතුං සමත්ථභාවඤ්ච දිස්වා පත්තචීවරමාදාය මහාසෙට්ඨිස්ස පුරතො ද්වාරෙ ඨිතමෙව අත්තානං දස්සෙසි. සො තං දිස්වා පසන්නචිත්තො ''පුබ්බෙපි මයා දානස්ස අදින්නත්තා එවරූපං ඡාතකං දිට්ඨං, ඉදං ඛො පන භත්තං මං එකදිවසමෙව රක්ඛෙය්‍ය. අය්‍යස්ස පන දින්නං අනෙකාසු කප්පකොටීසු මම හිතසුඛාවහං භවිස්සතී''ති තං භත්තපාතිං අපනෙත්වා පච්චෙකබුද්ධං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා ගෙහං පවෙසෙත්වා ආසනෙ නිසින්නස්ස පාදෙ ධොවිත්වා සුවණ්ණපාදපීඨෙ ඨපෙත්වා භත්තපාතිමාදාය පච්චෙකබුද්ධස්ස පත්තෙ ඔකිරි. උපඩ්ඪාවසෙසෙ භත්තෙ පච්චෙකබුද්ධො හත්ථෙන පත්තං පිදහි. අථ නං, ''භන්තෙ, එකාය තණ්ඩුලනාළියා පඤ්චන්නං ජනානං පක්කඔදනස්ස අයං එකො කොට්ඨාසො, ඉමං ද්විධා කාතුං න සක්කා. මා මය්හං ඉධලොකෙ සඞ්ගහං කරොථ, අහං නිරවසෙසං දාතුකාමොම්හී''ති වත්වා සබ්බං භත්තමදාසි. දත්වා ච පන පත්ථනං පට්ඨපෙසි, ''මා, භන්තෙ, පුන නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ එවරූපං ඡාතකභයං අද්දසං, ඉතො පට්ඨාය සකලජම්බුදීපවාසීනං බීජභත්තං දාතුං සමත්ථො භවෙය්‍යං, සහත්ථෙන කම්මං කත්වා ජීවිකං න කප්පෙය්‍යං, අඩ්ඪතෙරස කොට්ඨසතානි සොධාපෙත්වා සීසං න්හායිත්වා තෙසං ද්වාරෙ නිසීදිත්වා උද්ධං ඔලොකිතක්ඛණෙයෙව මෙ රත්තසාලිධාරා පතිත්වා සබ්බකොට්ඨෙ පූරෙය්‍යුං. නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ ච අයමෙව භරියා, අයමෙව පුත්තො, අයමෙව සුණිසා, අයමෙව දාසො හොතූ''ති.

භරියාපිස්ස ''මම සාමිකෙ ජිඝච්ඡාය පීළියමානෙ න සක්කා මයා භුඤ්ජිතු''න්ති චින්තෙත්වා අත්තනො කොට්ඨාසං පච්චෙකබුද්ධස්ස දත්වා පත්ථනං පට්ඨපෙසි, ''භන්තෙ, ඉදානි නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ එවරූපං ඡාතකභයං න පස්සෙය්‍යං, භත්තථාලිකං පුරතො කත්වා සකලජම්බුදීපවාසීනං භත්තං දෙන්තියාපි ච මෙ යාව න උට්ඨහිස්සාමි, තාව ගහිතගහිතට්ඨානං පූරිතමෙව හොතු. අයමෙව සාමිකො, අයමෙව පුත්තො, අයමෙව සුණිසා, අයමෙව දාසො හොතූ''ති. පුත්තොපිස්ස අත්තනො කොට්ඨාසං පච්චෙකබුද්ධස්ස දත්වා පත්ථනං පට්ඨපෙසි, ''භන්තෙ, ඉතො පට්ඨාය එවරූපං ඡාතකභයං න පස්සෙය්‍යං, එකඤ්ච මෙ සහස්සථවිකං ගහෙත්වා සකලජම්බුදීපවාසීනං කහාපණං දෙන්තස්සාපි අයං සහස්සථවිකා පරිපුණ්ණාව හොතු, ඉමෙයෙව මාතාපිතරො හොන්තු, අයං භරියා, අයං දාසො හොතූ''ති.

සුණිසාපිස්ස අත්තනො කොට්ඨාසං පච්චෙකබුද්ධස්ස දත්වා පත්ථනං පට්ඨපෙසි, ''ඉතො පට්ඨාය එවරූපං ඡාතකභයං න පස්සෙය්‍යං, එකඤ්ච මෙ ධඤ්ඤපිටකං පුරතො ඨපෙත්වා සකලජම්බුදීපවාසීනං බීජභත්තං දෙන්තියාපි ඛීණභාවො මා පඤ්ඤායිත්ථ, නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ ඉමෙයෙව සසුරා හොන්තු, අයමෙව සාමිකො, අයමෙව දාසො හොතූ''ති. දාසොපි අත්තනො කොට්ඨාසං පච්චෙකබුද්ධස්ස දත්වා පත්ථනං පට්ඨපෙසි , ''ඉතො පට්ඨාය එවරූපං ඡාතකභයං න පස්සෙය්‍යං, සබ්බෙ ඉමෙ සාමිකා හොන්තු, කසන්තස්ස ච මෙ ඉතො තිස්සො, එත්තො තිස්සො, මජ්ඣෙ එකාති දාරුඅම්බණමත්තා සත්ත සත්ත සීතායො ගච්ඡන්තූ''ති. සො තං දිවසං සෙනාපතිට්ඨානං පත්ථෙත්වා ලද්ධුං සමත්ථොපි සාමිකෙසු සිනෙහෙන ''ඉමෙයෙව මෙ සාමිකා හොන්තූ''ති පත්ථනං පට්ඨපෙසි. පච්චෙකබුද්ධො සබ්බෙසම්පි වචනාවසානෙ ''එවං හොතූ''ති වත්වා –

''ඉච්ඡිතං පත්ථිතං තුය්හං, ඛිප්පමෙව සමිජ්ඣතු;
සබ්බෙ පූරෙන්තු සඞ්කප්පා, චන්දො පන්නරසො යථා.

''ඉච්ඡිතං පත්ථිතං තුය්හං, ඛිප්පමෙව සමිජ්ඣතු;
සබ්බෙ පූරෙන්තු සඞ්කප්පා, මණි ජොතිරසො යථා''ති. –

පච්චෙකබුද්ධගාථාහි අනුමොදනං කත්වා ''මයා ඉමෙසං චිත්තං පසාදෙතුං වට්ටතී''ති චින්තෙත්වා ''යාව ගන්ධමාදනපබ්බතා ඉමෙ මං පස්සන්තූ''ති අධිට්ඨහිත්වා පක්කාමි. තෙපි ඔලොකෙත්වාව අට්ඨංසු. සො ගන්ත්වා තං

හත්තං පඤ්චහි පච්චෙකබුද්ධසතෙහි සද්ධිං සංවිභජි. තං තස්සානුභාවෙන සබ්බෙසම්පි පහොති. තෙ ඔලොකෙන්තායෙව අට්ඨංසු.

අතික්කන්තෙ පන මජ්ඣන්හිකෙ සෙට්ඨිභරියා උක්ඛලිං ධොවිත්වා පිදහිත්වා ඨපෙසි. සෙට්ඨිපි ඡාතච්ඡාතය පීළිතො නිපජ්ජිත්වා නිද්දං ඔක්කමි. සො සායන්හෙ පබුජ්ඣිත්වා භරියං ආහ – ‘‘භද්දෙ, අතිවිය ඡාතොම්හි, අත්ථි නු ඛො උක්ඛලියා තලෙ ඣාමකසිත්ථානී’’ති. සා ධොවිත්වා උක්ඛලියා ඨපිතභාවං ජානන්තීපි ‘‘නත්ථී’’ති අවත්වා ‘‘උක්ඛලිං විවරිත්වා ආචික්ඛිස්සාමී’’ති උට්ඨාය උක්ඛලිමූලං ගන්ත්වා උක්ඛලිං විවරි, තාවදෙව සුමනමකුලසදිසවණ්ණස්ස භත්තස්ස පූරා උක්ඛලි පිධානං උක්ඛිපිත්වා අට්ඨාසි. සා තං දිස්වාව පීතියා ඵුට්ඨසරීරා සෙට්ඨිං ආහ – ‘‘උට්ඨෙහි, සාමි, අහං උක්ඛලිං ධොවිත්වා පිදහිං, සා පන සුමනමකුලසදිසවණ්ණස්ස භත්තස්ස පූරා, පුඤ්ඤානි නාම කත්තබ්බරූපානි, දානං නාම කත්තබ්බයුත්තකං. උට්ඨෙහි, සාමි, භුඤ්ජස්සූ’’ති. සා ද්වින්නං පිතාපුත්තානං භත්තං අදාසි. තෙසු සුත්වා උට්ඨිතෙසු සුණිසාය සද්ධිං නිසීදිත්වා භුඤ්ජිත්වා පුණ්ණස්ස භත්තං අදාසි. ගහිතගහිතට්ඨානං න ඛීයති, කටච්ඡුනා සකිං ගහිතට්ඨානමෙව පඤ්ඤායති. තංදිවසමෙව කොට්ඨාදයො පුබ්බෙ පූරිතනියාමෙනෙව පුන පූරයිංසු. ‘‘සෙට්ඨිස්ස ගෙහෙ භත්තං උප්පන්නං, බීජභත්තෙහි අත්ථිකා ආගන්ත්වා ගණ්හන්තූ’’ති නගරෙ සොසනං කාරෙසි. මනුස්සා තස්ස ගෙහතො බීජභත්තං ගණ්හිංසු. සකලජම්බුදීපවාසිනො තං නිස්සාය ජීවිතං ලභිංසුයෙව.

සො තතො චුතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ භද්දියනගරෙ සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බත්ති. භරියාපිස්ස මහාභොගකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා වයප්පත්තා තස්සෙව ගෙහං අගමාසි. තස්ස තං පුබ්බකම්මං නිස්සාය පච්ඡාගෙහෙ පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරා මෙණ්ඩකා උට්ඨහිංසු. පුත්තොපි නෙසං පුත්තොව, සුණිසා සුණිසාව, දාසො දාසොව අහොසි. අථෙකදිවසං සෙට්ඨි අත්තනො පුඤ්ඤං වීමංසිතුකාමො අඩ්ඪතෙරසානි කොට්ඨසතානි සොධාපෙත්වා සීසං න්හාතො ද්වාරෙ නිසීදිත්වා උද්ධං ඔලොකෙසි. සබ්බානිපි වුත්තප්පකාරානං රත්තසාලීනං පූරයිංසු. සො සෙසානම්පි පුඤ්ඤානි වීමංසිතුකාමො භරියඤ්ච පුත්තාදයො ච ‘‘තුම්හාකම්පි පුඤ්ඤානි වීමංසිස්සථා’’ති ආහ.

අථස්ස භරියා සබ්බාලඞ්කාරෙහි අලඞ්කරිත්වා මහාජනස්ස පස්සන්තස්සෙව තණ්ඩුලෙ මිනාපෙත්වා තෙහි භත්තං පචාපෙත්වා ද්වාරකොට්ඨකෙ පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදිත්වා සුවණ්ණකටච්ඡුං ආදාය ‘‘භත්තෙන අත්ථිකා ආගච්ඡන්තූ’’ති සොසාපෙත්වා ආගතාගතානං උපනීතභාජනානි පූරෙත්වා අදාසි. සකලදිවසම්පි දෙන්තියා කටච්ඡුනා ගහිතට්ඨානමෙව පඤ්ඤායති. තස්සා පන පුරිමබුද්ධානම්පි භික්ඛුසඞ්ඝස්ස වාමහත්ථෙන උක්ඛලිං දක්ඛිණහත්ථෙන කටච්ඡුං ගහෙත්වා එවමෙව පත්තෙ පූරෙත්වා භත්තස්ස දින්නත්තා වාමහත්ථතලං පූරෙත්වා පදුමලක්ඛණං නිබ්බත්ති, දක්ඛිණහත්ථතලං පූරෙත්වා චන්දලක්ඛණං නිබ්බත්ති. යස්මා පන වාමහත්ථෙන ධම්මකරණං ආදාය භික්ඛුසඞ්ඝස්ස උදකං පරිස්සාවෙත්වා දදමානා අපරාපරං විචරි, තෙනස්සා දක්ඛිණපාදතලං පූරෙත්වා චන්දලක්ඛණං නිබ්බත්ති, වාමපාදතලං පූරෙත්වා පදුමලක්ඛණං නිබ්බත්ති. තස්සා ඉමිනා කාරණෙන චන්දපදුමාති නාමං කරිංසු.

පුත්තොපිස්ස සීසං න්හාතො සහස්සත්ථවිකං ආදාය ‘‘කහාපණෙහි අත්ථිකා ආගච්ඡන්තූ’’ති වත්වා ආගතාගතානං ගහිතභාජනානි පූරෙත්වා අදාසි. ථවිකාය කහාපණසහස්සං අහොසියෙව. සුණිසාපිස්ස සබ්බාලඞ්කාරෙහි අලඞ්කරිත්වා වීහිපිටකං ආදාය ආකාසඞ්ගණෙ නිසින්නා ‘‘බීජභත්තෙහි අත්ථිකා ආගච්ඡන්තූ’’ති වත්වා ආගතාගතානං ගහිතභාජනානි පූරෙත්වා අදාසි. පිටකං යථාපූරිතමෙව අහොසි. දාසොපිස්ස සබ්බාලඞ්කාරෙහි අලඞ්කරිත්වා සුවණ්ණයුගෙසු සුවණ්ණයොත්තෙහි ගොණෙ යොජෙත්වා සුවණ්ණපතොදයට්ඨිං ආදාය ද්වින්නං ගොණානං ගන්ධපඤ්චඞ්ගුලිකානි දත්වා විසාණෙසු සුවණ්ණකොසකෙ පටිමුඤ්චිත්වා ඛෙත්තං ගන්ත්වා පාජෙසි. ඉතො තිස්සො, එත්තො තිස්සො, මජ්ඣෙ එකාති සත්ත සීතා භිජ්ජිත්වා අගමංසු. ජම්බුදීපවාසිනො භත්තබීජහිරඤ්ඤසුවණ්ණාදීසු යථාරුචිතං සෙට්ඨිගෙහතොයෙව ගණ්හිංසු. ඉමෙ පඤ්ච මහාපුඤ්ඤා.

එවං මහානුභාවො සෙට්ඨි ‘‘සත්ථා කිර ආගතො’’ති සුත්වා ‘‘සත්ථු පච්චුග්ගමනං කරිස්සාමී’’ති නික්ඛමන්තො අන්තරාමග්ගෙ තිත්ථියෙ දිස්වා තෙහි ‘‘කස්මා තං, ගහපති, කිරියවාදො සමානො අකිරියවාදස්ස සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකං ගච්ඡසී’’ති නිවාරියමානොපි තෙසං වචනං අනාදියිත්වා ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි . අථස්ස සත්ථා අනුපුබ්බිං කථං කථෙසි. සො දෙසනාවසානෙ සොතාපත්තිඵලං පත්වා සත්ථු තිත්ථියෙහි අවණ්ණං වත්වා අත්තනො නිවාරිතභාවං ආරොචෙසි. අථ නං සත්ථා, ‘‘ගහපති, ඉමෙ සත්තා නාම මහන්තම්පි අත්තනො දොසං න පස්සන්ති, අවිජ්ජමානම්පි පරෙසං දොසං විජ්ජමානං කත්වා තත්ථ තත්ථ භුසං විය ඔපුනන්තී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

252. ‘‘සුදස්සං වජ්ජමඤ්ඤෙසං, අත්තනො පන දුද්දසං;
පරෙසඤ්හි සො වජ්ජානි, ඔපුනාති යථා භුසං;
අත්තනො පන ඡාදෙති, කලිංව කිතවා සඨො’’ති.

තත්ථ **සුදස්සං වජ්ජන්**ති පරස්ස අණුමත්තම්පි වජ්ජං ඛලිතං සුදස්සං සුඛෙනෙව පස්සිතුං සක්කා, අත්තනො පන අතිමහන්තම්පි දුද්දසං. **පරෙසං හී**ති තෙනෙව කාරණෙන සො පුග්ගලො සඞ්ඝමජ්ඣාදීසු පරෙසං වජ්ජානි උච්චට්ඨානෙ ඨපෙත්වා භුසං ඔපුනන්තො විය ඔපුනාති. **කලිංව කිතවා සඨො**ති එත්ථ සකුණෙසු අපරජ්ඣනභාවෙන අත්තභාවො කලි නාම, සාඛාභඞ්ගාදිකං පටිච්ඡාදනං කිතවා නාම, සාකුණිකො සඨො නාම. යථා සකුණලුද්දකො සකුණෙ ගහෙත්වා මාරෙතුකාමො කිතවා විය අත්තභාවං පටිච්ඡාදෙති, එවං අත්තනො වජ්ජං ඡාදෙතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

මෙණ්ඩකසෙට්ඨිවත්ථු දසමං.

11. උජ්ඣානසඤ්ඤිත්ථෙරවත්ථු

පරවජ්ජානුපස්සිස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො උජ්ඣානසඤ්ඤිං නාම එකං ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර ‘‘අයං එවං නිවාසෙති, එවං පාරුපතී’’ති භික්ඛූනං අන්තරමෙව ගවෙසන්තො විචරති. භික්ඛූ ‘‘අසුකො නාම, භන්තෙ, ථෙරො එවං කරොතී’’ති සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා, ‘‘භික්ඛවෙ, වත්තසීසෙ ඨත්වා එවං ඔවදන්තො අනනුපවාදො. යො පන නිච්චං උජ්ඣානසඤ්ඤිතාය පරෙසං අන්තරං පරියෙසමානො එවං වත්වා විචරති, තස්ස ඣානාදීසු එකොපි විසෙසො නුප්පජ්ජති, කෙවලං ආසවායෙව වඩ්ඪන්තී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

253. ‘‘පරවජ්ජානුපස්සිස්ස, නිච්චං උජ්ඣානසඤ්ඤිනො;
ආසවා තස්ස වඩ්ඪන්ති, ආරා සො ආසවක්ඛයා’’ති.

තත්ථ **උජ්ඣානසඤ්ඤිනොති** එවං නිවාසෙතබ්බං එවං පාරුපිතබ්බන්ති පරෙසං අන්තරගවෙසිතාය උජ්ඣානබහුලස්ස පුග්ගලස්ස ඣානාදීසු එකධම්මොපි න වඩ්ඪති, අථ ඛො ආසවාව තස්ස වඩ්ඪන්ති. තෙනෙව කාරණෙන සො අරහත්තමග්ගසඞ්ඛාතා ආසවක්ඛයා ආරා දූරං ගතොව හොතීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

උජ්ඣානසඤ්ඤිත්ථෙරවත්ථු එකාදසමං.

12. සුභද්දපරිබ්බාජකවත්ථු

ආකාසෙති ඉදං ධම්මදෙසනං සත්ථා කුසිනාරායං උපවත්තනෙ මල්ලානං සාලවනෙ පරිනිබ්බානමඤ්චකෙ නිපන්නො සුභද්දං පරිබ්බාජකං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර අතීතෙ කනිට්ඨභාතරි එකස්මිං සස්සෙ නවක්ඛත්තුං අග්ගදානං දෙන්තෙ දානං දාතුං අනිච්ඡන්තො ඔසක්කිත්වා අවසානෙ අදාසි. තස්මා පඨමබොධියම්පි මජ්ඣිමබොධියම්පි සත්ථාරං දට්ඨුං නාලත්ථ. පච්ඡිමබොධියං පන සත්ථු පරිනිබ්බානකාලෙ ‘‘අහං තීසු පඤ්හෙසු අත්තනො කඞ්ඛං මහල්ලකෙ පරිබ්බාජකෙ පුච්ඡිත්වා සමණං ගොතමං ‘දහරො’ති සඤ්ඤාය න පුච්ඡිං , තස්ස ච දානි පරිනිබ්බානකාලො, පච්ඡා මෙ සමණස්ස ගොතමස්ස අපුච්ඡිතකාරණා විප්පටිසාරො උප්පජ්ජෙය්‍යා’’ති සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ආනන්දත්ථෙරෙන නිවාරියමානොපි සත්ථාරා ඔකාසං කත්වා, ‘‘ආනන්ද, මා සුභද්දං නිවාරයි, පුච්ඡතු මං පඤ්හ’’න්ති වුත්තෙ අන්තොසාණිං පවිසිත්වා හෙට්ඨාමඤ්චකෙ නිසින්නො, ‘‘භො සමණ, කිං නු ඛො ආකාසෙ පදං නාම අත්ථි, ඉතො බහිද්ධා සමණො නාම අත්ථි, සඞ්ඛාරා සස්සතා නාම අත්ථී’’ති ඉමෙ පඤ්හෙ පුච්ඡි. අථස්ස සත්ථා තෙසං අභාවං ආචික්ඛන්තො ඉමාහි ගාථාහි ධම්මං දෙසෙසි –

254. ‘‘ආකාසෙව පදං නත්ථි, සමණො නත්ථි බාහිරෙ;
පපඤ්චාභිරතා පජා, නිප්පපඤ්චා තථාගතා.

255. ‘‘ආකාසෙව පදං නත්ථි, සමණො නත්ථි බාහිරෙ;
සඞ්ඛාරා සස්සතා නත්ථි, නත්ථි බුද්ධානමිඤ්ජිත’’න්ති.

තත්ථ **පදන්ති** ඉමස්මිං ආකාසෙ වණ්ණසණ්ඨානවසෙන එවරූපන්ති පඤ්ඤාපෙතබ්බං කස්සචි පදං නාම නත්ථි. **බාහිරෙති** මම සාසනතො බහිද්ධා මග්ගඵලට්ඨො සමණො නාම නත්ථි. **පජාති** අයං සත්තලොකසඞ්ඛාතා පජා තණ්හාදීසු පපඤ්චෙසුයෙවාභිරතා. **නිප්පපඤ්චාති** බොධිමූලෙයෙව සබ්බපපඤ්චානං සමුච්ඡින්නත්තා නිප්පපඤ්චා තථාගතා. **සඞ්ඛාරාති** පඤ්චක්ඛන්ධා. තෙසු හි එකොපි සස්සතො නාම නත්ථි. **ඉඤ්ජිතන්ති** බුද්ධානං පන තණ්හාමානාදීසු ඉඤ්ජිතෙසු යෙන සඞ්ඛාරා සස්සතාති ගණ්හෙය්‍යුං, තං එකං ඉඤ්ජිතම්පි නාම නත්ථීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සුභද්දො අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

සුභද්දපරිබ්බාජකවත්ථු ද්වාදසමං.

මලවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අට්ඨාරසමො වග්ගො.

19. ධම්මට්ඨවග්ගො

1. විනිච්ඡයමහාමත්තවත්ථු

න තෙන හොතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො විනිච්ඡයමහාමත්තෙ ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි භික්ඛූ සාවත්ථියං උත්තරද්වාරගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා පිණ්ඩපාතපටික්කන්තා නගරමජ්ඣෙන විහාරං ආගච්ඡන්ති. තස්මිං ඛණෙ මෙඝො උට්ඨාය පාවස්සි. තෙ සම්මුඛාගතං විනිච්ඡයසාලං පවිසිත්වා විනිච්ඡයමහාමත්තෙ ලඤ්ජං ගහෙත්වා සාමිකෙ අසාමිකෙ කරොන්තෙ දිස්වා ‘‘අහො ඉමෙ අධම්මිකා, මයං පන ‘ඉමෙ ධම්මෙන විනිච්ඡයං කරොන්ති’ති සඤ්ඤිනො අහුම්හා’’ති චින්තෙත්වා වස්සෙ විගතෙ විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසින්නා තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඡන්දාදිවසිකා හුත්වා සාහසෙන අත්ථං විනිච්ඡිනන්තා ධම්මට්ඨා නාම හොන්ති, අපරාධං පන අනුවිජ්ජිත්වා අපරාධානුරූපං අසාහසෙන විනිච්ඡයං කරොන්තා එව ධම්මට්ඨා නාම හොන්ති’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

256. ‘‘න තෙන හොති ධම්මට්ඨො, යෙනත්ථං සාහසා නයෙ;
යො ච අත්ථං අනත්ථඤ්ච, උභො නිච්ඡෙය්‍ය පණ්ඩිතො.

257. ‘‘අසාහසෙන ධම්මෙන, සමෙන නයතී පරෙ;
ධම්මස්ස ගුත්තො මෙධාවී, ධම්මට්ඨොති පවුච්චතී’’ති.

තත්ථ **තෙනාති** එත්තකෙනෙව කාරණෙන. **ධම්මට්ඨොති** රාජා හි අත්තනො කාතබ්බෙ විනිච්ඡයධම්මෙ ඨිතොපි ධම්මට්ඨො නාම න හොති. **යෙනාති** යෙන කාරණෙන. **අත්ථන්ති** ඔතිණ්ණං විනිච්ඡිතබ්බං අත්ථං. **සාහසා නයෙති** ඡන්දාදීසු පතිට්ඨිතො සාහසෙන මුසාවාදෙන විනිච්ඡෙය්‍ය. යො හි ඡන්දෙ පතිට්ඨාය ඤාතීති වා මිත්තොති වා මුසා වත්වා අසාමිකමෙව සාමිකං කරොති, දොසෙ පතිට්ඨාය අත්තනො වෙරීනං මුසා වත්වා සාමිකමෙව අසාමිකං කරොති, මොහෙ පතිට්ඨාය ලඤ්ජං ගහෙත්වා විනිච්ඡයකාලෙ අඤ්ඤවිහිතො විය ඉතො චිතො ච ඔලොකෙන්තො මුසා වත්වා ‘‘ඉමිනා ජිතං, අයං පරාජිතො’’ති පරං නීහරති, භයෙ පතිට්ඨාය කස්සචිදෙව ඉස්සරජාතිකස්ස පරාජයං පාපුණන්තස්සාපි ජයං ආරොපෙති, අයං සාහසෙන අත්ථං නෙති නාම. එසො ධම්මට්ඨො නාම න හොතීති අත්ථො. **අත්ථං අනත්ථඤ්චාති** භූතඤ්ච අභූතඤ්ච කාරණං. **උභො නිච්ඡෙය්‍යාති** යො පන පණ්ඩිතො උභො අත්ථානත්ථෙ විනිච්ඡිනිත්වා වදති. **අසාහසෙනාති** අමුසාවාදෙන. **ධම්මෙනාති** විනිච්ඡයධම්මෙන, න ඡන්දාදිවසෙන. **සමෙනාති** අපරාධානුරූපෙනෙව පරෙ නයති, ජයං වා පරාජයං වා පාපෙති. **ධම්මස්ස ගුත්තොති** සො ධම්මගුත්තො ධම්මරක්ඛිතො ධම්මොජපඤ්ඤාය සමන්නාගතො මෙධාවී විනිච්ඡයධම්මෙ ඨිතත්තා ධම්මට්ඨොති පවුච්චතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

විනිච්ඡයමහාමත්තවත්ථු පඨමං.

2. ඡබ්බග්ගියවත්ථු

න තෙන පණ්ඩිතො හොතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ඡබ්බග්ගියෙ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙ කිර විහාරෙපි ගාමෙපි භත්තග්ගං ආකුලං කරොන්තා විචරන්ති. අථෙකදිවසෙ භික්ඛූ ගාමෙ භත්තකිච්චං කත්වා ආගතෙ දහරෙ සාමණෙරෙ ච පුච්ඡිංසු – ‘‘කීදිසං, ආවුසො, භත්තග්ග’’න්ති? භන්තෙ, මා පුච්ඡථ, ඡබ්බග්ගියා ‘‘මයමෙව වියත්තා, මයමෙව පණ්ඩිතා, ඉමෙ පහරිත්වා සීසෙ කචවරං ආකිරිත්වා නීහරිස්සාමා’’ති වත්වා අම්හෙ පිට්ඨියං ගහෙත්වා කචවරං ඔකිරන්තා භත්තග්ගං ආකුලං අකංසූති. භික්ඛූ සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා ‘‘නාහං, භික්ඛවෙ, බහුං භාසිත්වා පරෙ විහෙඨයමානං ‘පණ්ඩිතො’ති වදාමි, ඛෙමිනං පන අවෙරිනං අභයමෙව පණ්ඩිතොති වදාමී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

258. ‘‘න තෙන පණ්ඩිතො හොති, යාවතා බහු භාසති;
ඛෙමී අවෙරී අභයො, පණ්ඩිතොති පවුච්චතී’’ති.

තත්ථ **යාවතාති** යත්තකෙන කාරණෙන සඞ්ඝමජ්ඣාදීසු බහුං කථෙති, තෙන පණ්ඩිතො නාම න හොති . යො පන සයං ඛෙමී පඤ්චන්නං වෙරානං අභාවෙන අවෙරී නිබ්භයො , යං වා ආගම්ම මහාජනස්ස භයං න හොති, සො පණ්ඩිතො නාම හොතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ඡබ්බග්ගියවත්ථු දුතියං.

3. එකුදානඛීණාසවත්ථෙරවත්ථු

න තාවතාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකුදානත්ථෙරං නාම ඛීණාසවං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර එකකොව එකස්මිං වනසණ්ඩෙ විහරති, එකමෙවස්ස උදානං පගුණං –

''අධිචෙතසො අප්පමජ්ජතො,
මුනිනො මොනපථෙසු සික්ඛතො;
සොකා න භවන්ති තාදිනො,
උපසන්තස්ස සදා සතීමතො''ති. (පාචි. 153; උදා. 37);

සො කිර උපොසථදිවසෙසු සයමෙව ධම්මස්සවනං ඝොසෙත්වා ඉමං ගාථං වදති. පථවිඋන්ද්‍රියනසද්දො විය දෙවතානං සාධුකාරසද්දො හොති. අථෙකස්මිං උපොසථදිවසෙ පඤ්චපඤ්චසතපරිවාරා ද්වෙ තිපිටකධරා භික්ඛූ තස්ස වසනට්ඨානං අගමංසු. සො තෙ දිස්වාව තුට්ඨමානසො ''සාධු වො කතං ඉධ ආගච්ඡන්තෙහි, අජ්ජ මයං තුම්හාකං ධම්මං සුණිස්සාමා''ති ආහ. අත්ථි පන, ආවුසො, ඉධ ධම්මං සොතුකාමාති. අත්ථි, භන්තෙ, අයං වනසණ්ඩො ධම්මස්සවනදිවසෙ දෙවතානං සාධුකාරසද්දෙන එකනින්නාදො හොතීති. තෙසු එකො තිපිටකධරො ධම්මං ඔසාරෙසි, එකො කථෙසි. එකදෙවතාපි සාධුකාරං නාදාසි. තෙ ආහංසු – ''ත්වං, ආවුසො, ධම්මස්සවනදිවසෙ ඉමස්මිං වනසණ්ඩෙ දෙවතා මහන්තෙන සද්දෙන සාධුකාරං දෙන්තීති වදෙසි, කිං නාමෙත''න්ති. භන්තෙ, අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු සාධුකාරසද්දෙන එකනින්නාදො එව හොති, න අජ්ජ පන ජානාමි ''කිමෙත''න්ති. ''තෙන හි, ආවුසො, ත්වං තාව ධම්මං කථෙහී''ති. සො බීජනිං ගහෙත්වා ආසනෙ නිසින්නො තමෙව ගාථං වදෙසි. දෙවතා මහන්තෙන සද්දෙන සාධුකාරමදංසු. අථ නෙසං පරිවාරා භික්ඛූ උජ්ඣායිංසු ''ඉමස්මිං වනසණ්ඩෙ දෙවතා මුඛොලොකනෙන සාධුකාරං දදන්ති, තිපිටකධරභික්ඛූසු එත්තකං භණන්තෙසුපි කිඤ්චි පසංසනමත්තම්පි අවත්වා එකෙන මහල්ලකත්ථෙරෙන එකගාථාය කථිතාය මහාසද්දෙන සාධුකාරං දදන්තී''ති. තෙපි විහාරං ගන්ත්වා සත්ථු තමත්ථං ආරොචෙසුං.

සත්ථා ''නාහං, භික්ඛවෙ, යො බහුම්පි උග්ගණ්හති වා භාසති වා, තං ධම්මධරොති වදාමි. යො පන එකම්පි ගාථං උග්ගණ්හිත්වා සච්චානි පටිවිජ්ඣති, අයං ධම්මධරො නාමා''ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

259. ''න තාවතා ධම්මධරො, යාවතා බහු භාසති;
යො ච අප්පම්පි සුත්වාන, ධම්මං කායෙන පස්සති;
ස වෙ ධම්මධරො හොති, යො ධම්මං නප්පමජ්ජති''ති.

තත්ථ **යාවතාති** යත්තකෙන උග්ගහණධාරණවාචනාදිනා කාරණෙන බහුං භාසති, තාවත්තකෙන ධම්මධරො න හොති, වංසානුරක්ඛකො පන පවෙණිපාලකො නාම හොති. **යො ච අප්පම්පීති** යො පන අප්පමත්තකම්පි සුත්වා ධම්මමන්වාය අත්ථමන්වාය ධම්මානුධම්මප්පටිපන්නො හුත්වා නාමකායෙන දුක්ඛාදීනි පරිජානන්තො චතුසච්චධම්මං පස්සති, ස වෙ ධම්මධරො හොති. **යො ධම්මං නප්පමජ්ජතීති** යොපි ආරද්ධවීරියො හුත්වා අජ්ජ අජ්ජෙවාති පටිවෙධං ආකඞ්ඛන්තො ධම්මං නප්පමජ්ජති, අයම්පි ධම්මධරොයෙවාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

එකුදානඛීණාසවත්ථෙරවත්ථු තතියං.

4. ලකුණ්ඩකභද්දියත්ථෙරවත්ථු

න තෙන ථෙරො සො හොතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ලකුණ්ඩකභද්දියත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි තස්මිං ථෙරෙ සත්ථු උපට්ඨානං ගන්ත්වා පක්කන්තමත්තෙ තිංසමත්තා ආරඤ්ඤිකා භික්ඛූ තං පස්සන්තා එව ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා නිසීදිංසු. සත්ථා තෙසං අරහත්තූපනිස්සයං දිස්වා ඉමං පඤ්හං පුච්ඡි – ''ඉතො ගතං එකං ථෙරං පස්සථා''ති? ''න පස්සාම, භන්තෙ''ති. ''කිං නු දිට්ඨයො වො''ති? ''එකං, භන්තෙ, සාමණෙරං පස්සිම්හා''ති. ''න සො, භික්ඛවෙ, සාමණෙරො, ථෙරො එව සො''ති? ''අතිවිය ඛුද්දකො, භන්තෙ''ති. ''නාහං, භික්ඛවෙ, මහල්ලකභාවෙන ථෙරාසනෙ නිසින්නමත්තකෙන ථෙරොති වදාමි. යො පන සච්චානි පටිවිජ්ඣිත්වා මහාජනස්ස අහිංසකභාවෙ ඨිතො, අයං ථෙරො නාමා''ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

260. ''න තෙන ථෙරො සො හොති, යෙනස්ස පලිතං සිරො;
පරිපක්කො වයො තස්ස, මොඝජිණ්ණොති වුච්චති.

261. ''යම්හි සච්චඤ්ච ධම්මො ච, අහිංසා සංයමො දමො;
ස වෙ වන්තමලො ධීරො, ථෙරො ඉති පවුච්චතී''ති.

තත්ථ **පරිපක්කොති** පරිණතො, වුඩ්ඪභාවං පත්තොති අත්ථො. **මොඝජිණ්ණොති** අන්තො ථෙරකරානං ධම්මානං අභාවෙන තුච්ඡජිණ්ණො නාම. **යම්හි සච්චඤ්ච ධම්මො චාති** යම්හි පන පුග්ගලෙ සොළසහාකාරෙහි පටිවිද්ධත්තා චතුබ්බිධං සච්චං, ඤාණෙන සච්ඡිකතත්තා නවවිධො ලොකුත්තරධම්මො ච අත්ථි. **අහිංසාති** අහිංසනභාවො. දෙසනාමත්තමෙතං, යම්හි පන චතුබ්බිධාපි අප්පමඤ්ඤාභාවනා අත්ථීති අත්ථො. **සංයමො දමොති** සීලඤ්චෙව ඉන්ද්‍රියසංවරො ච. **වන්තමලොති** මග්ගඤාණෙන නීහටමලො. **ධීරොති** ධිතිසම්පන්නො. **ථෙරොති** සො ඉමෙහි ථිරභාවකාරකෙහි සමන්නාගතත්තා ථෙරොති වුච්චතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසූති.

ලකුණ්ඩකභද්දියත්ථෙරවත්ථු චතුත්ථං.

5. සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු

න වාක්කරණමත්තෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සම්බහුලෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ දහරෙ චෙව සාමණෙරෙ ච අත්තනො ධම්මාචරියානමෙව චීවරරජනාදීනි වෙය්‍යාවච්චානි කරොන්තෙ දිස්වා එකච්චෙ ථෙරා චින්තයිංසු – ‘‘මයම්පි බ්‍යඤ්ජනසමයෙ කුසලා, අම්හාකමෙව කිඤ්චි නත්ථි. යංනූන මයං සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා එවං වදෙය්‍යාම, ‘භන්තෙ, මයං බ්‍යඤ්ජනසමයෙ කුසලා, අඤ්ඤෙසං සන්තිකෙ ධම්මං උග්ගණ්හිත්වාපි ඉමෙසං සන්තිකෙ අසොධෙත්වා මා සජ්ඣායිත්ථාති දහරසාමණෙරෙ ආණාපෙථා’ති. එවඤ්හි අම්හාකං ලාභසක්කාරො වඩ්ඪිස්සතී’’ති. තෙ සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා තථා වදිංසු.

සත්ථා තෙසං වචනං සුත්වා ‘‘ඉමස්මිං සාසනෙ පවෙණිවසෙනෙව එවං වත්තුං ලභති, ඉමෙ පන ලාභසක්කාරෙ නිස්සිතාති ඤත්වා අහං තුම්හෙ වාක්කරණමත්තෙන සාධුරූපාති න වදාමි. යස්ස පනෙතෙ ඉස්සාදයො ධම්මා අරහත්තමග්ගෙන සමුච්ඡින්නා, එසො එව සාධුරූපො’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

262. ‘‘න වාක්කරණමත්තෙන, වණ්ණපොක්ඛරතාය වා;
සාධුරූපො නරො හොති, ඉස්සුකී මච්ඡරී සඨො.

263. ‘‘යස්ස චෙතං සමුච්ඡින්නං, මූලඝච්චං සමූහතං;
සවන්තදොසො මෙධාවී, සාධුරූපොති වුච්චතී’’ති.

තත්ථ **න වාක්කරණමත්තෙනාති** වචීකරණමත්තෙන සද්දලක්ඛණසම්පන්නවචනමත්තෙන. **වණ්ණපොක්ඛරතාය වාති** සරීරවණ්ණස්ස මනාපභාවෙන වා. **නරොති** එත්තකෙනෙව කාරණෙන පරලාභාදීසු ඉස්සාමනකො පඤ්චවිධෙන මච්ඡෙරෙන සමන්නාගතො කෙරාටිකභාවෙන සඨො නරො සාධුරූපො න හොති. **යස්ස චෙතන්ති** යස්ස ච පුග්ගලස්සෙතං ඉස්සාදිදොසජාතං අරහත්තමග්ගඤාණෙන සමූලකං ඡින්නං, මූලඝාතං කත්වා සමූහතං , සො වන්තදොසො ධම්මොජපඤ්ඤාය සමන්නාගතො සාධුරූපොති වුච්චතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු පඤ්චමං.

6. හත්ථකවත්ථු

න මුණ්ඩකෙන සමණොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං විහරන්තො හත්ථකං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර වාදක්ඛිත්තො ‘‘තුම්හෙ අසුකවෙලාය අසුකට්ඨානං නාම ආගච්ඡෙය්‍යාථ, වාදං කරිස්සාමා’’ති වත්වා පුරෙතරමෙව තත්ථ ගන්ත්වා ‘‘පස්සථ, තිත්ථියා මම භයෙන නාගතා, එසොව පන නෙසං පරාජයො’’තිආදීනි වත්වා වාදක්ඛිත්තො අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිචරන්තො විචරති. සත්ථා ‘‘හත්ථකො කිර එවං කරොතී’’ති සුත්වා තං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘සච්චං කිර ත්වං, හත්ථක, එවං කරොසී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘සච්ච’’න්ති වුත්තෙ, ‘‘කස්මා එවං කරොසි? එවරූපඤ්හි මුසාවාදං කරොන්තො සීසමුණ්ඩනාදිමත්තෙනෙව සමණො නාම න හොති. යො පන අණූනි වා ථූලානි වා පාපානි සමෙත්වා ඨිතො, අයමෙව සමණො’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

264. ‘‘න මුණ්ඩකෙන සමණො, අබ්බතො අලිකං භණං;
ඉච්ඡාලොභසමාපන්නො, සමණො කිං භවිස්සති.

265. ‘‘යො ච සමෙති පාපානි, අණුං ථූලානි සබ්බසො;
සමිතත්තා හි පාපානං, සමණොති පවුච්චතී’’ති.

තත්ථ **මුණ්ඩකෙනාති** සීසමුණ්ඩනමත්තෙන. **අබ්බතොති** සීලවතෙන ච ධුතඞ්ගවතෙන ච විරහිතො. **අලිකං භණන්ති** මුසාවාදං භණන්තො අසම්පත්තෙසු ආරම්මණෙසු ඉච්ඡාය පත්තෙසු ච ලොභෙන සමන්නාගතො සමණො නාම කිං භවිස්සති? **සමෙතීති** යො ච පරිත්තානි වා මහන්තානි වා පාපානි වූපසමෙති, සො තෙසං සමිතත්තා සමණොති පවුච්චතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

හත්ථකවත්ථු ඡට්ඨං.

7. අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණවත්ථු

න තෙන භික්ඛු සො හොතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං බ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර බාහිරසමයෙ පබ්බජිත්වා භික්ඛං චරන්තො චින්තෙසි – ‘‘සමණො ගොතමො අත්තනො සාවකෙ භික්ඛාය චරණෙන ‘භික්ඛූ’ති වදති, මම්පි ‘භික්ඛූ’ති වත්තුං වට්ටතී’’ති. සො සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘භො ගොතම, අහම්පි භික්ඛං චරිත්වා ජීවාමි, මම්පි ‘භික්ඛූ’ති වදෙහී’’ති ආහ. අථ නං සත්ථා ‘‘නාහං, බ්‍රාහ්මණ, භික්ඛනමත්තෙන භික්ඛූති වදාමි. න හි විස්සං ධම්මං සමාදාය වත්තන්තො භික්ඛු නාම හොති. යො පන සබ්බසඞ්ඛාරෙසු සඞ්ඛාය චරති, සො භික්ඛු නාමා’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

266. ‘‘න තෙන භික්ඛු සො හොති, යාවතා භික්ඛතෙ පරෙ;
විස්සං ධම්මං සමාදාය, භික්ඛු හොති න තාවතා.

267. ‘‘යොධ පුඤ්ඤඤ්ච පාපඤ්ච, බාහෙත්වා බ්‍රහ්මචරියවා;
සඞ්ඛාය ලොකෙ චරති, ස වෙ භික්ඛූති වුච්චතී’’ති.

තත්ථ **යාවතාති** යත්තකෙන පරෙ භික්ඛතෙ, තෙන භික්ඛනමත්තෙන භික්ඛු නාම න හොති. **විස්සන්ති** විසමං ධම්මං, විස්සගන්ධං වා කායකම්මාදිකං ධම්මං සමාදාය චරන්තො භික්ඛු නාම න හොති. **යොධාති** යො ඉධ සාසනෙ උභයම්පෙතං පුඤ්ඤඤ්ච පාපඤ්ච මග්ගබ්‍රහ්මචරියෙන බාහෙත්වා පනුදිත්වා බ්‍රහ්මචරියවා හොති. **සඞ්ඛායාති** ඤාණෙන. **ලොකෙති** ඛන්ධාදිලොකෙ ‘‘ඉමෙ අජ්ඣත්තිකා ඛන්ධා, ඉමෙ බාහිරා’’ති එවං සබ්බෙපි ධම්මෙ ජානිත්වා චරති, සො තෙන ඤාණෙන කිලෙසානං භින්නත්තා ‘‘භික්ඛූ’’ති වුච්චතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණවත්ථු සත්තමං.

8. තිත්ථියවත්ථු

න මොනෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො තිත්ථියෙ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙ කිර භුත්තට්ඨානෙසු මනුස්සානං ‘‘ඛෙමං හොතු, සුඛං හොතු, ආයු වඩ්ඪතු, අසුකට්ඨානෙ නාම කලලං අත්ථි, අසුකට්ඨානෙ නාම කණ්ටකො අත්ථි, එවරූපං ඨානං ගන්තුං න වට්ටතී’’තිආදිනා නයෙන මඞ්ගලං වත්වා පක්කමන්ති. භික්ඛූ පන පඨමබොධියං අනුමොදනාදීනං අනනුඤ්ඤාතකාලෙ භත්තග්ගෙ මනුස්සානං අනුමොදනං අකත්වා පක්කමන්ති. මනුස්සා ‘‘තිත්ථියානං සන්තිකා මඞ්ගලං සුණාම, භද්දන්තා පන තුණ්හීභූතා පක්කමන්තී’’ති උජ්ඣායිංසු. භික්ඛූ තමත්ථං සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා, ‘‘භික්ඛවෙ, ඉතො පට්ඨාය භත්තග්ගාදීසු යථාසුඛං අනුමොදනං කරොථ, උපනිසින්නකථං කරොථ, ධම්මං කථෙථා’’ති අනුජානි. තෙ තථා කරිංසු. මනුස්සා අනුමොදනාදීනි සුණන්තා උස්සාහජාතා භික්ඛූ නිමන්තෙත්වා සක්කාරං කරොන්තා විචරන්ති. තිත්ථියා පන ‘‘මයං මුනිනො මොනං කරොම, සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකා භත්තග්ගාදීසු මහාකථං කථෙන්තා විචරන්තී’’ති උජ්ඣායිංසු.

සත්ථා තමත්ථං සුත්වා ‘‘නාහං, භික්ඛවෙ, තුණ්හීභාවමත්තෙන ‘මුනී’ති වදාමි. එකච්චෙ හි අජානන්තා න කථෙන්ති, එකච්චෙ අවිසාරදතාය, එකච්චෙ ‘මා නො ඉමං අතිසයත්ථං අඤ්ඤෙ ජානිංසූ’ති මච්ඡෙරෙන. තස්මා මොනමත්තෙන මුනි න හොති, පාපවූපසමෙන පන මුනි නාම හොතී’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

268. ‘‘න මොනෙන මුනී හොති, මූළ්හරූපො අවිද්දසු;
යො ච තුලංව පග්ගය්හ, වරමාදාය පණ්ඩිතො.

269. ‘‘පාපානි පරිවජ්ජෙති, ස මුනී තෙන සො මුනි;
යො මුනාති උභො ලොකෙ, මුනි තෙන පවුච්චතී’’ති.

තත්ථ **න මොනෙනාති** කාමඤ්හි මොනෙය්‍යපටිපදාසඞ්ඛාතෙන මග්ගඤාණමොනෙන මුනි නාම හොති, ඉධ පන තුණ්හීභාවං සන්ධාය ''මොනෙනා''ති වුත්තං. **මූළ්හරූපොති** තුච්ඡරූපො. **අවිද්දසූති** අවිඤ්ඤූ. එවරූපො හි තුණ්හීභූතොපි මුනි නාම න හොති. අථ වා මොනෙන මුනි නාම න හොති, තුච්ඡසභාවො පන අවිඤ්ඤූ ච හොතීති අත්ථො. **යො ච තුලංව පග්ගය්හාති** යථා හි තුලං ගහෙත්වා ඨිතො අතිරෙකං චෙ හොති, හරති. ඌනං චෙ හොති , පක්ඛිපති. එවමෙව යො අතිරෙකං හරන්තො විය පාපං හරති පරිවජ්ජෙති, ඌනකෙ පක්ඛිපන්තො විය කුසලං පරිපූරෙති. එවඤ්ච පන කරොන්තො සීලසමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤාණදස්සනසඞ්ඛාතං වරං උත්තමමෙව ආදාය පාපානි අකුසලකම්මානි පරිවජ්ජෙති. **ස මුනීති** සො මුනි නාමාති අත්ථො. **තෙන සො මුනීති** කස්මා පන සො මුනීති චෙ? යං හෙට්ඨා වුත්තකාරණං, තෙන සො මුනීති අත්ථො. **සො මුනාති උභො ලොකෙති** යො පුග්ගලො ඉමස්මිං ඛන්ධාදිලොකෙ තුලං ආරොපෙත්වා මිනන්තො විය ''ඉමෙ අජ්ඣත්තිකා ඛන්ධා, ඉමෙ බාහිරා''තිආදිනා නයෙන ඉමෙ උභො අත්ථෙ මුනාති. **මුනි තෙන පවුච්චතීති** තෙන කාරණෙන මුනීති වුච්චතියෙවාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

තිත්ථියවත්ථු අට්ඨමං.

9. බාලිසිකවත්ථු

න තෙන අරියො හොතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකං අරියං නාම බාලිසිකං ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි සත්ථා තස්ස සොතාපත්තිමග්ගස්සූපනිස්සයං දිස්වා සාවත්ථියා උත්තරද්වාරගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො තතො ආගච්ඡති. තස්මිං ඛණෙ සො බාලිසිකො බලිසෙන මච්ඡෙ ගණ්හන්තො බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං දිස්වා බලිසයට්ඨිං ඡඩ්ඩෙත්වා අට්ඨාසි. සත්ථා තස්ස අවිදූරෙ ඨානෙ නිවත්තිත්වා ඨිතො ''ත්වං කිං නාමොසී''ති සාරිපුත්තත්ථෙරාදීනං නාමානි පුච්ඡි. තෙපි ''අහං සාරිපුත්තො අහං මොග්ගල්ලානො''ති අත්තනො අත්තනො නාමානි කථයිංසු. බාලිසිකො චින්තෙසි – ''සත්ථා සබ්බෙසං නාමානි පුච්ඡති, මමම්පි නාමං පුච්ඡිස්සති මඤ්ඤෙ''ති. සත්ථා තස්ස ඉච්ඡං ඤත්වා, ''උපාසක, ත්වං කො නාමොසී''ති පුච්ඡිත්වා ''අහං, භන්තෙ, අරියො නාමා''ති වුත්තෙ ''න, උපාසක, තාදිසා පාණාතිපාතිනො අරියා නාම හොන්ති, අරියා පන මහාජනස්ස අහිංසනභාවෙ ඨිතා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

270. ''න තෙන අරියො හොති, යෙන පාණානි හිංසති;
අහිංසා සබ්බපාණානං, අරියොති පවුච්චතී''ති.

තත්ථ **අහිංසාති** අහිංසනෙන. ඉදං වුත්තං හොති – යෙන හි පාණානි හිංසති, න තෙන කාරණෙන අරියො හොති. යො පන සබ්බපාණානං පාණිආදීහි අහිංසනෙන මෙත්තාදිභාවනාය පතිට්ඨිතත්තා හිංසතො ආරාව ඨිතො, අයං අරියොති වුච්චතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බාලිසිකො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

බාලිසිකවත්ථු නවමං.

10. සම්බහුලසීලාදිසම්පන්නභික්ඛුවත්ථු

න සීලබ්බතමත්තෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සම්බහුලෙ සීලාදිසම්පන්නෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙසු කිර එකච්චානං එවං අහොසි – ''මයං සම්පන්නසීලා, මයං ධුතඞ්ගධරා, මයං බහුස්සුතා, මයං පන්තසෙනාසනවාසිනො, මයං ඣානලාභිනො, න අම්හාකං අරහත්තං දුල්ලභං, ඉච්ඡිතදිවසෙයෙව අරහත්තං පාපුණිස්සාමා''ති. යෙපි තත්ථ අනාගාමිනො, තෙසම්පි එතදහොසි – ''න අම්හාකං ඉදානි අරහත්තං දුල්ලභ''න්ති. තෙ සබ්බෙපි එකදිවසං සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා නිසින්නා ''අපි නු ඛො වො, භික්ඛවෙ, පබ්බජිතකිච්චං මත්ථකං පත්ත''න්ති සත්ථාරා පුට්ඨා එවමාහංසු – ''භන්තෙ, මයං එවරූපා එවරූපා ච, තස්මා 'ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙයෙව අරහත්තං පත්තුං සමත්ථම්හා'ති චින්තෙත්වා විහරාමා''ති.

සත්ථා තෙසං වචනං සුත්වා, ''භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා නාම පරිසුද්ධසීලාදිමත්තකෙන වා අනාගාමිසුඛප්පත්තමත්තකෙන වා 'අප්පකං නො භවදුක්ඛ'න්ති වත්තුං න වට්ටති, ආසවක්ඛයං පන අප්පත්වා 'සුඛිතොම්හී'ති චිත්තං න උප්පාදෙතබ්බ''න්ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

271. ''න සීලබ්බතමත්තෙන, බාහුසච්චෙන වා පන;

අථ වා සමාධිලාභෙන, විවිත්තසයනෙන වා.

272. ‘‘ඵුසාමි නෙක්ඛම්මසුඛං, අපුථුජ්ජනසෙවිතං;
භික්ඛු විස්සාසමාපාදි, අප්පත්තො ආසවක්ඛය’’න්ති.

තත්ථ **සීලබ්බතමත්තෙනා**ති චතුපාරිසුද්ධිසීලමත්තෙන වා තෙරසධුතඞ්ගමත්තෙන වා. **බාහුසච්චෙන වා**ති තිණ්ණං පිටකානං උග්ගහිතමත්තෙන වා. **සමාධිලාභෙනා**ති අට්ඨසමාපත්තියා ලාභෙන. **නෙක්ඛම්මසුඛ**න්ති අනාගාමිසුඛං. තං අනාගාමිසුඛං ඵුසාමීති එත්තකමත්තෙන වා. **අපුථුජ්ජනසෙවිත**න්ති පුථුජ්ජනෙහි අසෙවිතං අරියසෙවිතමෙව. **භික්ඛූ**ති තෙසං අඤ්ඤතරං ආලපන්තො ආහ. **විස්සාසමාපාදී**ති විස්සාසං න ආපජ්ජෙය්‍ය. ඉදං වුත්තං හොති – භික්ඛු ඉමිනා සම්පන්නසීලාදිභාවමත්තකෙනෙව ‘‘මය්හං භවො අප්පකො පරිත්තකො’’ති ආසවක්ඛයසඞ්ඛාතං අරහත්තං අප්පත්තො හුත්වා භික්ඛු නාම විස්සාසං නාපජ්ජෙය්‍ය. යථා හි අප්පමත්තකොපි ගූථො දුග්ගන්ධො හොති, එවං අප්පමත්තකොපි භවො දුක්ඛොති.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

සම්බහුලසීලාදිසම්පන්නභික්ඛුවත්ථු දසමං.

ධම්මට්ඨවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එකූනවීසතිමො වග්ගො.

20. මග්ගවග්ගො

1. පඤ්චසතභික්ඛුවත්ථු

මග්ගානට්ඨඞ්ගිකොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පඤ්චසතෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙ කිර සත්ථරි ජනපදචාරිකං චරිත්වා පුන සාවත්ථිං ආගතෙ උපට්ඨානසාලාය නිසීදිත්වා ‘‘අසුකගාමතො අසුකගාමස්ස මග්ගො සමො, අසුකගාමස්ස මග්ගො විසමො, සසක්ඛරො, අසක්ඛරො’’තිආදිනා නයෙන අත්තනො විචරිතමග්ගං ආරබ්භ මග්ගකථං කථෙසුං. සත්ථා තෙසං අරහත්තස්සූපනිස්සයං දිස්වා තං ඨානං ආගන්ත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසින්නො ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ, ‘‘භික්ඛවෙ, අයං බාහිරකමග්ගො, භික්ඛුනා නාම අරියමග්ගෙ කම්මං කාතුං වට්ටති, එවඤ්හි කරොන්තො භික්ඛු සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතී’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

273. ‘‘මග්ගානට්ඨඞ්ගිකො සෙට්ඨො, සච්චානං චතුරො පදා;
විරාගො සෙට්ඨො ධම්මානං, ද්විපදානඤ්ච චක්ඛුමා.

274. ‘‘එසෙව මග්ගො නත්ථඤ්ඤො, දස්සනස්ස විසුද්ධියා;
එතඤ්හි තුම්හෙ පටිපජ්ජථ, මාරස්සෙතං පමොහනං.

275. ‘‘එතඤ්හි තුම්හෙ පටිපන්නා, දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සථ;
අක්ඛාතො වො මයා මග්ගො, අඤ්ඤාය සල්ලකන්තනං.

276. ‘‘තුම්හෙහි කිච්චමාතප්පං, අක්ඛාතාරො තථාගතා;
පටිපන්නා පමොක්ඛන්ති, ඣායිනො මාරබන්ධනා’’ති.

තත්ථ **මග්ගානට්ඨඞ්ගිකොති** ජඞ්ඝමග්ගාදයො වා හොන්තු ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතමග්ගා වා, තෙසං සබ්බෙසම්පි මග්ගානං සම්මාදිට්ඨිආදීහි අට්ඨහි අඞ්ගෙහි මිච්ඡාදිට්ඨිආදීනං අට්ඨන්නං පහානං කරොන්තො නිරොධං ආරම්මණං කත්වා චතූසුපි සච්චෙසු දුක්ඛපරිජානනාදිකිච්චං සාධයමානො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො සෙට්ඨො උත්තමො. **සච්චානං චතුරො පදාති** ‘‘සච්චං භණෙ න කුජ්ඣෙය්‍යා’’ති (ධ. ප. 224) ආගතං වචීසච්චං වා හොතු, ‘‘සච්චො බ්‍රාහ්මණො සච්චො ඛත්තියො’’තිආදිභෙදං සම්මුතිසච්චං වා ‘‘ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤ’’න්ති (ධ. ස. 1144; ම. නි. 2.187-188) දිට්ඨිසච්චං වා ‘‘දුක්ඛං අරියසච්ච’’න්තිආදිභෙදං පරමත්ථසච්චං වා හොතු, සබ්බෙසම්පි ඉමෙසං සච්චානං පරිජානිතබ්බට්ඨෙන සච්ඡිකාතබ්බට්ඨෙන පහාතබ්බට්ඨෙන භාවෙතබ්බට්ඨෙන එකපටිවෙධට්ඨෙන ච තථපටිවෙධට්ඨෙන ච දුක්ඛං අරියසච්චන්තිආදයො චතුරො පදා සෙට්ඨා නාම. **විරාගො සෙට්ඨො ධම්මානන්ති** ‘‘යාවතා, භික්ඛවෙ, ධම්මා සඞ්ඛතා වා අසඞ්ඛතා වා, විරාගො තෙසං අග්ගමක්ඛායතී’’ති (ඉතිවු. 90; අ. නි. 4.34) වචනතො සබ්බධම්මානං නිබ්බානසඞ්ඛාතො විරාගො සෙට්ඨො. **ද්විපදානඤ්ච චක්ඛුමාති** සබ්බෙසං දෙවමනුස්සාදිභෙදානං ද්විපදානං පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමා තථාගතොව සෙට්ඨො. ච-සද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො, අරූපධම්මෙ සම්පිණ්ඩෙති. තස්මා අරූපධම්මානම්පි තථාගතො සෙට්ඨො උත්තමො.

දස්සනස්ස විසුද්ධියාති මග්ගඵලදස්සනස්ස විසුද්ධත්ථං යො මයා ‘‘සෙට්ඨො’’ති වුත්තො, එසොව මග්ගො, නත්ථඤ්ඤො. **එතඤ්හි තුම්හෙති** තස්මා තුම්හෙ එතමෙව පටිපජ්ජථ. **මාරස්සෙතං පමොහනන්ති** එතං මාරමොහනං මාරමන්ථනන්ති වුච්චති. **දුක්ඛස්සන්තන්ති** සකලස්සපි වට්ටදුක්ඛස්ස අන්තං පරිච්ඡෙදං කරිස්සථාති අත්ථො. **අඤ්ඤාය සල්ලකන්තනන්ති** රාගසල්ලාදීනං කන්තනං නිම්මථනං අබ්බූහණං එතං මග්ගං, මයා විනා අනුස්සවාදීහි අත්තපච්චක්ඛතො ඤත්වාව අයං මග්ගො අක්ඛාතො, ඉදානි තුම්හෙහි කිලෙසානං ආතාපනෙන ‘‘ආතප්ප’’න්ති සඞ්ඛං ගතං තස්ස අධිගමත්ථාය සම්මප්පධානවීරියං කිච්චං කරණීයං. කෙවලඤ්හි අක්ඛාතාරොව තථාගතා. තස්මා තෙහි අක්ඛාතවසෙන යෙ පටිපන්නා ද්වීහි ඣානෙහි ඣායිනො, තෙ තෙභූමකවට්ටසඞ්ඛාතා මාරබන්ධනා පමොක්ඛන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

පඤ්චසතභික්ඛුවත්ථු පඨමං.

2. අනිච්චලක්ඛණවත්ථු

සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පඤ්චසතෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙ කිර සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ගන්ත්වා අරඤ්ඤෙ වායමන්තාපි අරහත්තං අප්පත්වා ‘‘විසෙසෙත්වා කම්මට්ඨානං උග්ගණ්හිස්සාමා’’ති සත්ථු සන්තිකං ආගමිංසු. සත්ථා ‘‘කිං නු ඛො ඉමෙසං

සප්පාය’’න්ති වීමංසන්තො ‘‘ඉමෙ කස්සපබුද්ධකාලෙ වීසති වස්සසහස්සානි අනිච්චලක්ඛණෙ අනුයුඤ්ජිංසු, තස්මා අනිච්චලක්ඛණෙනෙව තෙසං එකං ගාථං දෙසෙතුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, කාමභවාදීසු සබ්බෙපි සඞ්ඛාරා හුත්වා අභාවට්ඨෙන අනිච්චා එවා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

277. ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චාති, යදා පඤ්ඤාය පස්සති;
අථ නිබ්බින්දති දුක්ඛෙ, එස මග්ගො විසුද්ධියා’’ති.

තත්ථ **සබ්බෙ සඞ්ඛාරා**ති කාමභවාදීසු උප්පන්නා ඛන්ධා තත්ථ තත්ථෙව නිරුජ්ඣනතො **අනිච්චා**ති යදා විපස්සනාපඤ්ඤාය පස්සති, අථ ඉමස්මිං ඛන්ධපරිහරණදුක්ඛෙ නිබ්බින්දති, නිබ්බින්දන්තො දුක්ඛපරිජානනාදිවසෙන සච්චානි පටිවිජ්ඣති. **එස මග්ගො විසුද්ධියා**ති විසුද්ධත්ථාය වොදානත්ථාය එස මග්ගොති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු, සම්පත්තපරිසානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

අනිච්චලක්ඛණවත්ථු දුතියං.

3. දුක්ඛලක්ඛණවත්ථු

දුතියගාථායපි එවරූපමෙව වත්ථු. තදා හි භගවා තෙසං භික්ඛූනං දුක්ඛලක්ඛණෙ කතාභියොගභාවං ඤත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, සබ්බෙපි ඛන්ධා පටිපීළනට්ඨෙන දුක්ඛා එවා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

278. ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛාති, යදා පඤ්ඤාය පස්සති;
අථ නිබ්බින්දති දුක්ඛෙ, එස මග්ගො විසුද්ධියා’’ති.

තත්ථ **දුක්ඛා**ති පටිපීළනට්ඨෙන දුක්ඛා. සෙසං පුරිමසදිසමෙව.

දුක්ඛලක්ඛණවත්ථු තතියං.

4. අනත්තලක්ඛණවත්ථු

තතියගාථායපි එසෙව නයො. කෙවලඤ්හි එත්ථ භගවා තෙසං භික්ඛූනං පුබ්බෙ අනත්තලක්ඛණෙ අනුයුත්තභාවං ඤත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, සබ්බෙපි ඛන්ධා අවසවත්තනට්ඨෙන අනත්තා එවා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

279. ‘‘සබ්බෙ ධම්මා අනත්තාති, යදා පඤ්ඤාය පස්සති;
අථ නිබ්බින්දති දුක්ඛෙ, එස මග්ගො විසුද්ධියා’’ති.

තත්ථ **සබ්බෙ ධම්මා**ති පඤ්චක්ඛන්ධා එව අධිප්පෙතා. **අනත්තා**ති ‘‘මා ජීයන්තු මා මීයන්තූ’’ති වසෙ වත්තෙතුං න සක්කාති අවසවත්තනට්ඨෙන අනත්තා අත්තසුඤ්ඤා අස්සාමිකා අනිස්සරාති අත්ථො. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

අනත්තලක්ඛණවත්ථු චතුත්ථං.

5. පධානකම්මිකතිස්සත්ථෙරවත්ථු

උට්ඨානකාලම්හීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පධානකම්මිකතිස්සත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථිවාසිනො කිර පඤ්චසතා කුලපුත්තා සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤං අගමංසු. තෙසු එකො තත්ථෙව ඔහීයි. අවසෙසා අරඤ්ඤෙ සමණධම්මං කරොන්තා අරහත්තං පත්වා ‘‘පටිලද්ධගුණං සත්ථු ආරොචෙස්සාමා’’ති පුන සාවත්ථිං අගමංසු. තෙ සාවත්ථිතො යොජනමත්තෙ එකස්මිං ගාමකෙ පිණ්ඩාය චරන්තෙ දිස්වා එකො උපාසකො යාගුභත්තාදීහි පතිමානෙත්වා අනුමොදනං සුත්වා පුනදිවසත්ථායපි නිමන්තෙසි. තෙ තදහෙව සාවත්ථිං ගන්ත්වා පත්තචීවරං පටිසාමෙත්වා සායන්හසමයෙ සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. සත්ථා තෙහි සද්ධිං අතිවිය තුට්ඨිං පවෙදයමානො පටිසන්ථාරං අකාසි.

අථ නෙසං තත්ථ ඔහීනො සහායකභික්ඛු චින්තෙසි – ‘‘සත්ථු ඉමෙහි සද්ධිං පටිසන්ථාරං කරොන්තස්ස මුඛං නප්පහොති, මය්හං පන මග්ගඵලාභාවෙන මයා සද්ධිං න කථෙති, අජ්ජෙව අරහත්තං පත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා මයා සද්ධිං කථාපෙස්සාමී’’ති. තෙපි භික්ඛූ, ‘‘භන්තෙ, මයං ආගමනමග්ගෙ එකෙන උපාසකෙන ස්වාතනාය නිමන්තිතා, තත්ථ පාතොව ගමිස්සාමා’’ති සත්ථාරං අපලොකෙසුං. අථ නෙසං සහායකො භික්ඛු සබ්බරත්තිං චඞ්කමන්තො නිද්දාවසෙන චඞ්කමකොටියං එකස්මිං පාසාණඵලකෙ පති, ඌරුට්ඨි භිජ්ජි. සො මහාසද්දෙන විරවි. තස්ස තෙ සහායකා භික්ඛූ සද්දං සඤ්ජානිත්වා ඉතො චිතො ච උපධාවිංසු. තෙසං දීපං ජාලෙත්වා තස්ස

කත්තබ්බකිච්චං කරොන්තානංයෙව අරුණො උට්ඨහි, තෙ තං ගාමං ගන්තුං ඔකාසං න ලභිංසු. අථ නෙ සත්ථා ආහ – ‘‘කිං, භික්ඛවෙ, භික්ඛාචාරගාමං න ගමිත්ථා’’ති. තෙ ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති තං පවත්තිං ආරොචෙසුං. සත්ථා ‘‘න, භික්ඛවෙ, එස ඉදානෙව තුම්හාකං ලාභන්තරායං කරොති, පුබ්බෙපි අකාසියෙවා’’ති වත්වා තෙහි යාචිතො අතීතං ආහරිත්වා –

‘‘යො පුබ්බෙ කරණීයානි, පච්ඡා සො කාතුමිච්ඡති;
වරුණකට්ඨභඤ්ජොව, ස පච්ඡා මනුතප්පතී’’ති. (ජා. 1.1.71) –

ජාතකං විත්ථාරෙසි. තදා කිර තෙ භික්ඛූ පඤ්චසතා මාණවකා අහෙසුං, කුසීතමාණවකො අයං භික්ඛු අහොසි, ආචරියො පන තථාගතොව අහොසීති.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, යො හි උට්ඨානකාලෙ උට්ඨානං න කරොති, සංසන්නසඞ්කප්පො හොති, කුසීතො සො ඣානාදිභෙදං විසෙසං නාධිගච්ඡතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

280. ‘‘උට්ඨානකාලම්හි අනුට්ඨහානො,
යුවා බලී ආලසියං උපෙතො;
සංසන්නසඞ්කප්පමනො කුසීතො,
පඤ්ඤාය මග්ගං අලසො න වින්දතී’’ති.

තත්ථ **අනුට්ඨහානොති** අනුට්ඨහන්තො අවායමන්තො. **යුවා බලීති** පඨමයොබ්බනෙ ඨිතො බලසම්පන්නොපි හුත්වා අලසභාවෙන උපෙතො හොති, භුත්වා සයති. **සංසන්නසඞ්කප්පමනොති** තීහි මිච්ඡාවිතක්කෙහි සුට්ඨු අවසන්නසම්මාසඞ්කප්පචිත්තො. **කුසීතොති** නිබ්බීරියො. **අලසොති** මහාඅලසො පඤ්ඤාය දට්ඨබ්බං අරියමග්ගං අපස්සන්තො න වින්දති, න පටිලභතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

පධානකම්මිකතිස්සත්ථෙරවත්ථු පඤ්චමං.

6. සූකරපෙතවත්ථු

වාචානුරක්ඛීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො සූකරපෙතං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි දිවසෙ මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො ලක්ඛණත්ථෙරෙන සද්ධිං ගිජ්ඣකූටා ඔරොහන්තො එකස්මිං පදෙසෙ සිතං පාත්වාකාසි. ‘‘කො නු ඛො, ආවුසො, හෙතු සිතස්ස පාතුකම්මායා’’ති ලක්ඛණත්ථෙරෙන පුට්ඨො ‘‘අකාලො, ආවුසො, ඉමස්ස පඤ්හස්ස, සත්ථු සන්තිකෙ මං පුච්ඡෙය්‍යාථා’’ති වත්වා ලක්ඛණත්ථෙරෙන සද්ධිංයෙව රාජගහෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො වෙළුවනං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා නිසීදි. අථ නං ලක්ඛණත්ථෙරො තමත්ථං පුච්ඡි. සො ආහ – ‘‘ආවුසො, අහං එකං පෙතං අද්දසං, තස්ස තිගාවුතප්පමාණං සරීරං, තං මනුස්සසරීරසදිසං. සීසං පන සූකරස්ස විය, තස්ස මුඛෙ නඞ්ගුට්ඨං ජාතං, තතො පුළවා පග්ඝරන්ති. ස්වාහං ‘න මෙ එවරූපො සත්තො දිට්ඨපුබ්බො’ති තං දිස්වා සිතං පාත්වාකාසි’’න්ති. සත්ථා ‘‘චක්ඛුභූතා වත, භික්ඛවෙ, මම සාවකා විහරන්තී’’ති වත්වා ‘‘අහම්පෙතං සත්තං බොධිමණ්ඩෙයෙව අද්දසං. ‘යෙ පන මෙ න සද්දහෙය්‍යුං, තෙසං අහිතාය අස්සා’ති පරෙසං අනුකම්පාය න කථෙසිං. ඉදානි මොග්ගල්ලානං සක්ඛිං කත්වා කථෙමි. සච්චං, භික්ඛවෙ, මොග්ගල්ලානො ආහා’’ති කථෙසි. තං සුත්වා භික්ඛූ සත්ථාරං පුච්ඡිංසු – ‘‘කිං පන, භන්තෙ, තස්ස පුබ්බකම්ම’’න්ති. සත්ථා ‘‘තෙන හි, භික්ඛවෙ, සුණාථා’’ති අතීතං ආහරිත්වා තස්ස පුබ්බකම්මං කථෙසි.

කස්සපබුද්ධකාලෙ කිර එකස්මිං ගාමකාවාසෙ ද්වෙ ථෙරා සමග්ගවාසං වසිංසු. තෙසු එකො සට්ඨිවස්සො, එකො එකූනසට්ඨිවස්සො . එකූනසට්ඨිවස්සො ඉතරස්ස පත්තචීවරං ආදාය විචරි, සාමණෙරො විය සබ්බං වත්තපටිවත්තං අකාසි. තෙසං එකමාතුකුච්ඡියං වුත්ථභාතූනං විය සමග්ගවාසං වසන්තානං වසනට්ඨානං එකො ධම්මකථිකො ආගමි. තදා ච ධම්මස්සවනදිවසො හොති. ථෙරා තං සඞ්ගණ්හිත්වා ‘‘ධම්මකථං නො කථෙහි සප්පුරිසා’’ති ආහංසු. සො ධම්මකථං කථෙසි. ථෙරා ‘‘ධම්මකථිකො නො ලද්ධො’’ති තුට්ඨචිත්තා පුනදිවසෙ තං ආදාය ධුරගාමං පිණ්ඩාය පවිසිත්වා තත්ථ කතභත්තකිච්චා, ‘‘ආවුසො, හිය්‍යො කථිතට්ඨානතොව ථොකං ධම්මං කථෙහී’’ති මනුස්සානං ධම්මං කථාපෙසුං. මනුස්සා ධම්මකථං සුත්වා පුනදිවසත්ථායපි නිමන්තයිංසු. එවං සමන්තා භික්ඛාචාරගාමෙසු ද්වෙ ද්වෙ දිවසෙ තං ආදාය පිණ්ඩාය චරිංසු.

ධම්මකථිකො චින්තෙසි – ‘‘ඉමෙ ද්වෙපි අතිමුදුකා, මයා උභොපෙතෙ පලාපෙත්වා ඉමස්මිං විහාරෙ වසිතුං වට්ටතී’’ති. සො සායං ථෙරුපට්ඨානං ගන්ත්වා භික්ඛූනං උට්ඨාය ගතකාලෙ නිවත්තිත්වා මහාථෙරං උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘භන්තෙ, කිඤ්චි වත්තබ්බං අත්ථී’’ති වත්වා ‘‘කථෙහි, ආවුසො’’ති වුත්තෙ ථොකං චින්තෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, කථා නාමෙසා මහාසාවජ්ජා’’ති වත්වා අකථෙත්වාව පක්කාමි. අනුථෙරස්සාපි සන්තිකං ගන්ත්වා තථෙව අකාසි. සො

දුතියදිවසෙ තථෙව කත්වා තතියදිවසෙ තෙසං අතිවිය කොතුහලෙ උප්පන්නෙ මහාථෙරං උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘භන්තෙ, කිඤ්චි වත්තබ්බං අත්ථි, තුම්හාකං පන සන්තිකෙ වත්තුං න විසහාමී’’ති වත්වා ථෙරෙන ‘‘හොතු, ආවුසො, කථෙහී’’ති නිප්පීළිතො ආහ – ‘‘කිං පන, භන්තෙ, අනුථෙරො තුම්හෙහි සද්ධිං සංභොගො’’ති. සප්පුරිස, කිං නාමෙතං කථෙසි, මයං එකමාතුකුච්ඡියං වුත්ථපුත්තා විය, අම්හෙසු එකෙන යං ලද්ධං, ඉතරෙනාපි ලද්ධමෙව හොති. මයා එතස්ස එත්තකං කාලං අගුණො නාම න දිට්ඨපුබ්බොති? එවං, භන්තෙති. ආමාවුසොති. භන්තෙ මං අනුථෙරො එවමාහ – ‘‘සප්පුරිස, ත්වං කුලපුත්තො, අයං මහාථෙරො ලජ්ජී පෙසලොති එතෙන සද්ධිං සංභොගං කරොන්තො උපපරික්ඛිත්වා කරෙය්‍යාසී’’ති එවමෙස මං ආගතදිවසතො පට්ඨාය වදතීති.

මහාථෙරො තං සුත්වාව කුද්ධමානසො දණ්ඩාභිහතං කුලාලභාජනං විය භිජ්ජි. ඉතරොපි උට්ඨාය අනුථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා තථෙව අවොච, සොපි තථෙව භිජ්ජි. තෙසු කිඤ්චාපි එත්තකං කාලං එකොපි විසුං පිණ්ඩාය පවිට්ඨපුබ්බො නාම නත්ථි, පුනදිවසෙ පන විසුං පිණ්ඩාය පවිසිත්වා අනුථෙරො පුරෙතරං ආගන්ත්වා උපට්ඨානසාලාය අට්ඨාසි, මහාථෙරො පච්ඡා අගමාසි. තං දිස්වා අනුථෙරො චින්තෙසි – ‘‘කිං නු ඛො ඉමස්ස පත්තචීවරං පටිග්ගහෙතබ්බං, උදාහු නො’’ති. සො ‘‘න ඉදානි පටිග්ගහෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වාපි ‘‘හොතු, න මයා එවං කතපුබ්බං, මයා අත්තනො වත්තං හාපෙතුං න වට්ටතී’’ති චිත්තං මුදුකං කත්වා ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘භන්තෙ, පත්තචීවරං දෙථා’’ති ආහ. ඉතරො ‘‘ගච්ඡ, දුබ්බිනීත, න ත්වං මම පත්තචීවරං පටිග්ගහෙතුං යුත්තරූපො’’ති අච්ඡරං පහරිත්වා තෙනපි ‘‘ආම, භන්තෙ, අහම්පි තුම්හාකං පත්තචීවරං න පටිග්ගණ්හාමීති චින්තෙසි’’න්ති වුත්තෙ, ‘‘ආවුසො නවක, කිං ත්වං චින්තෙසි, මම ඉමස්මිං විහාරෙ කොචි සඞ්ගො අත්ථී’’ති ආහ. ඉතරොපි ‘‘තුම්හෙ පන, භන්තෙ, කිං එවං මඤ්ඤථ ‘මම ඉමස්මිං විහාරෙ කොචි සඞ්ගො අත්ථී’ති, එසො තෙ විහාරො’’ති වත්වා පත්තචීවරං ආදාය නික්ඛමි. ඉතරොපි නික්ඛමි. තෙ උභොපි එකමග්ගෙනාපි අගන්ත්වා එකො පච්ඡිමද්වාරෙන මග්ගං ගණ්හි, එකො පුරත්ථිමද්වාරෙන. ධම්මකථිකො, ‘‘භන්තෙ, මා එවං කරොථ, මා එවං කරොථා’’ති වත්වා ‘‘තිට්ඨාවුසො’’ති වුත්තෙ නිවත්ති. සො පුනදිවසෙ ධුරගාමං පවිට්ඨො මනුස්සෙහි, ‘‘භන්තෙ, භද්දන්තා කුහි’’න්ති වුත්තෙ, ‘‘ආවුසො, මා පුච්ඡථ, තුම්හාකං කුලූපකා හියො කලහං කත්වා නික්ඛමිංසු, අහං යාචන්තොපි නිවත්තෙතුං නාසක්ඛි’’න්ති ආහ. තෙසු බාලා තුණ්හී අහෙසුං. පණ්ඩිතා පන ‘‘අම්හෙහි එත්තකං කාලං භද්දන්තානං කිඤ්චි ඛලිතං නාම න දිට්ඨපුබ්බං, තෙසං භයං ඉමං නිස්සාය උප්පන්නං භවිස්සතී’’ති දොමනස්සප්පත්තා අහෙසුං.

තෙපි ථෙරා ගතට්ඨානෙ චිත්තසුඛං නාම න ලභිංසු. මහාථෙරො චින්තෙසි – ‘‘අහො නවකස්ස භික්ඛුනො භාරියං කම්මං කතං, මුහුත්තං දිට්ඨං නාම ආගන්තුකභික්ඛුං ආහ – ‘මහාථෙරෙන සද්ධිං සංභොගං මා අකාසී’’’ති. ඉතරොපි චින්තෙසි – ‘‘අහො මහාථෙරස්ස භාරියං කම්මං කතං, මුහුත්තං දිට්ඨං නාම ආගන්තුකභික්ඛුං ආහ – ‘ඉමිනා සද්ධිං සංභොගං මා අකාසී’’’ති. තෙසං නෙව සජ්ඣායො න මනසිකාරො අහොසි. තෙ වස්සසතච්චයෙන පච්ඡිමදිසාය එකං විහාරං අගමංසු. තෙසං එකමෙව සෙනාසනං පාපුණි. මහාථෙරෙ පවිසිත්වා මඤ්චකෙ නිසින්නෙ ඉතරොපි පාවිසි. මහාථෙරො තං දිස්වාව සඤ්ජානිත්වා අස්සූනි සන්ධාරෙතුං නාසක්ඛි. ඉතරොපි මහාථෙරං සඤ්ජානිත්වා අස්සුපුණ්ණෙහි නෙත්තෙහි ‘‘කථෙමි නු ඛො මා කථෙමී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘න තං සද්ධෙය්‍යරූප’’න්ති ථෙරං වන්දිත්වා ‘‘අහං, භන්තෙ, එත්තකං කාලං තුම්හාකං පත්තචීවරං ගහෙත්වා විචරිං, අපි නු ඛො මෙ කායද්වාරාදීසු තුම්හෙහි කිඤ්චි අසාරුප්පං දිට්ඨපුබ්බ’’න්ති. ‘‘න දිට්ඨපුබ්බං, ආවුසො’’ති. අථ කස්මා ධම්මකථිකං අවවුත්ථ ‘‘මා එතෙන සද්ධිං සංභොගමකාසී’’ති? ‘‘නාහං, ආවුසො, එවං කථෙමි, තයා කිර මම අන්තරෙ එවං වුත්ත’’න්ති. ‘‘අහම්පි, භන්තෙ, න වදාමී’’ති. තෙ තස්මිං ඛණෙ ‘‘තෙන අම්හෙ භින්දිතුකාමෙන එවං වුත්තං භවිස්සතී’’ති ඤත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං අච්චයං දෙසයිංසු. තෙ වස්සසතං චිත්තස්සාදං අලභන්තා තං දිවසං සමග්ගා හුත්වා ‘‘ආයාම, නං තතො විහාරා නික්කඩ්ඪිස්සාමා’’ති පක්කමිත්වා අනුපුබ්බෙන තං විහාරං අගමංසු.

ධම්මකථිකොපි ථෙරෙ දිස්වා පත්තචීවරං පටිග්ගහෙතුං උපගච්ඡි. ථෙරා ‘‘න ත්වං ඉමස්මිං විහාරෙ වසිතුං යුත්තරූපො’’ති අච්ඡරං පහරිංසු. සො සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තො තාවදෙව නික්ඛමිත්වා පලායි. අථ නං වීසති වස්සසහස්සානි කතො සමණධම්මො සන්ධාරෙතුං නාසක්ඛි, තතො චවිත්වා අවීචිම්හි නිබ්බත්තො එකං බුද්ධන්තරං පච්චිත්වා ඉදානි ගිජ්ඣකූටෙ වුත්තප්පකාරෙන අත්තභාවෙන දුක්ඛං අනුභොතීති.

සත්ථා ඉදං තස්ස පුබ්බකම්මං ආහරිත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා නාම කායාදීහි උපසන්තරූපෙන භවිතබ්බ’’න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

281. ‘‘වාචානුරක්ඛී මනසා සුසංවුතො,
කායෙන ච නාකුසලං කයිරා;
එතෙ තයො කම්මපථෙ විසොධයෙ,
ආරාධයෙ මග්ගමිසිප්පවෙදිත’’න්ති.

තස්සත්ථො – චතුන්නං වචීදුච්චරිතානං වජ්ජනෙන වාචානුරක්ඛී අභිජ්ඣාදීනං අනුප්පාදනෙන මනසා ච සුට්ඨු සංවුතො පාණාතිපාතාදයො පජහන්තො කායෙන ච අකුසලං න කයිරා. එවං එතෙ තයො කම්මපථෙ විසොධයෙ. එවං විසොධෙන්තො හි සීලක්ඛන්ධාදීනං එසකෙහි බුද්ධාදීහි ඉසීහි පවෙදිතං අට්ඨඞ්ගිකමග්ගං ආරාධෙය්‍යාති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සූකරපෙතවත්ථු ඡට්ඨං.

7. පොට්ඨිලත්ථෙරවත්ථු

යොගා වෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පොට්ඨිලං නාම ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර සත්තන්නම්පි බුද්ධානං සාසනෙ තෙපිටකො පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං ධම්මං වාචෙසි. සත්ථා චින්තෙසි – ''ඉමස්ස භික්ඛුනො 'අත්තනො දුක්ඛනිස්සරණං කරිස්සාමී'ති චිත්තම්පි නත්ථි සංවෙජෙස්සාමි න''න්ති. තතො පට්ඨාය තං ථෙරං අත්තනො උපට්ඨානං ආගතකාලෙ ''එහි, තුච්ඡපොට්ඨිල, වන්ද, තුච්ඡපොට්ඨිල, නිසීද, තුච්ඡපොට්ඨිල, යාහි, තුච්ඡපොට්ඨිලා''ති වදති. උට්ඨාය ගතකාලෙපි ''තුච්ඡපොට්ඨිලො ගතො''ති වදති. සො චින්තෙසි – ''අහං සාට්ඨකථානි තීණි පිටකානි ධාරෙමි, පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං අට්ඨාරස මහාගණෙ ධම්මං වාචෙමි, අථ පන මං සත්ථා අභික්ඛණං, 'තුච්ඡපොට්ඨිලා'ති වදෙති, අද්ධා මං සත්ථා ඣානාදීනං අභාවෙන එවං වදෙතී''ති. සො උප්පන්නසංවෙගො ''දානි අරඤ්ඤං පවිසිත්වා සමණධම්මං කරිස්සාමී''ති සයමෙව පත්තචීවරං සංවිදහිත්වා පච්චූසකාලෙ සබ්බපච්ඡා ධම්මං උග්ගණ්හිත්වා නික්ඛමන්තෙන භික්ඛුනා සද්ධිං නික්ඛමි. පරිවෙණෙ නිසීදිත්වා සජ්ඣායන්තා නං ''ආචරියො''ති න සල්ලක්ඛෙසුං. සො වීසයොජනසතමග්ගං ගන්ත්වා එකස්මිං අරඤ්ඤාවාසෙ තිංස භික්ඛූ වසන්ති, තෙ උපසඞ්කමිත්වා සඞ්ඝත්ථෙරං වන්දිත්වා, ''භන්තෙ, අවස්සයො මෙ හොථා''ති ආහ. ආවුසො, ත්වං ධම්මකථිකො, අම්හෙහි නාම තං නිස්සාය කිඤ්චි ජානිතබ්බං භවෙය්‍ය, කස්මා එවං වදෙසීති? මා, භන්තෙ, එවං කරොථ, අවස්සයො මෙ හොථාති. තෙ පන සබ්බෙ ඛීණාසවාව. අථ නං මහාථෙරො ''ඉමස්ස උග්ගහං නිස්සාය මානො අත්ථියෙවා''ති අනුථෙරස්ස සන්තිකං පහිණි. සොපි නං තථෙවාහ. ඉමිනා නීහාරෙන සබ්බෙපි තං පෙසෙන්තා දිවාට්ඨානෙ නිසීදිත්වා සූචිකම්මං කරොන්තස්ස සබ්බනවකස්ස සත්තවස්සිකසාමණෙරස්ස සන්තිකං පහිණිංසු. එවමස්ස මානං නීහරිංසු.

සො නිහතමානො සාමණෙරස්ස සන්තිකෙ අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා ''අවස්සයො මෙ හොහි සප්පුරිසා''ති ආහ. අහො, ආචරිය, කිං නාමෙතං කථෙථ, තුම්හෙ මහල්ලකා බහුස්සුතා, තුම්හාකං සන්තිකෙ මයා කිඤ්චි කාරණං ජානිතබ්බං භවෙය්‍යාති. මා එවං කරි, සප්පුරිස, හොහියෙව මෙ අවස්සයොති. භන්තෙ, සචෙපි ඔවාදක්ඛමා භවිස්සථ, භවිස්සාමි වො අවස්සයොති. හොමි, සප්පුරිස, අහං ''අග්ගිං පවිසා''ති වුත්තෙ අග්ගිං පවිසාමියෙවාති. අථ නං සො අවිදූරෙ එකං සරං දස්සෙත්වා, ''භන්තෙ, යථානිවත්ථපාරුතොව ඉමං සරං පවිසථා''ති ආහ. සො හිස්ස මහග්ඝානං දුපට්ටචීවරානං නිවත්ථපාරුතභාවං ඤත්වාපි ''ඔවාදක්ඛමො නු ඛො''ති වීමංසන්තො එවමාහ. ථෙරොපි එකවචනෙනෙව උදකං ඔතරි. අථ නං චීවරකණ්ණානං තෙමිතකාලෙ ''එථ, භන්තෙ''ති වත්වා එකවචනෙනෙව ආගන්ත්වා ඨිතං ආහ – ''භන්තෙ, එකස්මිං වම්මිකෙ ඡ ඡිද්දානි, තත්ථ එකෙන ඡිද්දෙන ගොධා අන්තො පවිට්ඨා, තං ගණ්හිතුකාමො ඉතරානි පඤ්ච ඡිද්දානි ථකෙත්වා ඡට්ඨං භින්දිත්වා පවිට්ඨඡිද්දෙනෙව ගණ්හාති, එවං තුම්හෙපි ඡද්වාරිකෙසු ආරම්මණෙසු සෙසානි පඤ්චද්වාරානි පිධාය මනොද්වාරෙ කම්මං පට්ඨපෙථා''ති. බහුස්සුතස්ස භික්ඛුනො එත්තකෙනෙව පදීපුජ්ජලනං විය අහොසි. සො ''එත්තකමෙව හොතු සප්පුරිසා''ති කරජකායෙ ඤාණං ඔතාරෙත්වා සමණධම්මං ආරභි.

සත්ථා වීසයොජනසතමත්ථකෙ නිසින්නොව තං භික්ඛුං ඔලොකෙත්වා ''යථෙවායං භික්ඛු භූරිපඤ්ඤො , එවමෙවං අනෙන අත්තානං පතිට්ඨාපෙතුං වට්ටතී''ති චින්තෙත්වා තෙන සද්ධිං කථෙන්තො විය ඔභාසං ඵරිත්වා ඉමං ගාථමාහ –

282. ''යොගා වෙ ජායතී භූරි, අයොගා භූරිසඞ්ඛයො;
එතං ද්වෙධාපථං ඤත්වා, භවාය විභවාය ච;
තථාත්තානං නිවෙසෙය්‍ය, යථා භූරි පවඩ්ඪතී''ති.

තත්ථ **යොගා**ති අට්ඨතිංසාය ආරම්මණෙසු යොනිසො මනසිකාරා. **භූරී**ති පථවීසමාය විත්ථතාය පඤ්ඤායෙතං නාමං. **සඞ්ඛයො**ති විනාසො. **එතං ද්වෙධාපථ**න්ති එතං යොගඤ්ච අයොගඤ්ච. **භවාය විභවාය චා**ති වුද්ධියා ච අවුද්ධියා ච. **තථා**ති යථා අයං භූරිසඞ්ඛාතා පඤ්ඤා පවඩ්ඪති, එවං අත්තානං නිවෙසෙය්‍යාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ පොට්ඨිලත්ථෙරො අරහත්තෙ පතිට්ඨහීති.

පොට්ඨිලත්ථෙරවත්ථු සත්තමං.

8. පඤ්චමහල්ලකත්ථෙරවත්ථු

වනං ඡින්දථාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සම්බහුලෙ මහල්ලකෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙ කිර ගිහිකාලෙ සාවත්ථියං කුටුම්බිකා මහද්ධනා අඤ්ඤමඤ්ඤසහායකා එකතො පුඤ්ඤානි කරොන්තා සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා ''මයං මහල්ලකා, කිං නො ඝරාවාසෙනා''ති සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාචිත්වා පබ්බජිංසු,

මහල්ලකභාවෙන පන ධම්මං පරියාපුණිතුං අසක්කොන්තා විහාරපරියන්තෙ පණ්ණසාලං කාරෙත්වා එකතොව වසිංසු. පිණ්ඩාය චරන්තාපි යෙභුයෙන පුත්තදාරස්සෙව ගෙහං ගන්ත්වා භුඤ්ජිංසු. තෙසු එකස්ස පුරාණදුතියිකා මධුරපාචිකා නාම, සා තෙසං සබ්බෙසම්පි උපකාරිකා අහොසි. කස්මා සබ්බෙපි අත්තනා ලද්ධාහාරං ගහෙත්වා තස්සා එව ගෙහෙ නිසීදිත්වා භුඤ්ජන්ති? සාපි නෙසං යථාසන්නිහිතං සූපබ්‍යඤ්ජනං දෙති. සා අඤ්ඤතරාබාධෙන ඵුට්ඨා කාලමකාසි. අථ තෙ මහල්ලකත්ථෙරා සහායකස්ස ථෙරස්ස පණ්ණසාලාය සන්නිපතිත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං ගීවාසු ගහෙත්වා ‘‘මධුරපාචිකා උපාසිකා කාලකතා’’ති විලපන්තා රොදිංසු . භික්ඛූහි ච සමන්තතො උපධාවිත්වා ‘‘කිං ඉදං, ආවුසො’’ති පුට්ඨා, ‘‘භන්තෙ, සහායකස්ස නො පුරාණදුතියිකා කාලකතා, සා අම්හාකං අතිවිය උපකාරිකා. ඉදානි කුතො තථාරූපිං ලභිස්සාමාති ඉමිනා කාරණෙන රොදාමා’’ති ආහංසු.

භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි තෙ කාකයොනියං නිබ්බත්තිත්වා සමුද්දතීරෙ චරමානා සමුද්දඋම්මියා සමුද්දං පවෙසෙත්වා මාරිතාය කාකියා රොදිත්වා පරිදෙවිත්වා තං නීහරිස්සාමාති මුඛතුණ්ඩකෙහි මහාසමුද්දං උස්සිඤ්චන්තා කිලමිංසූ’’ති අතීතං ආහරිත්වා –

‘‘අපි නු හනුකා සන්තා, මුඛඤ්ච පරිසුස්සති;
ඔරමාම න පාරෙම, පූරතෙව මහොදධී’’ති. (ජා. 1.1.146);

ඉමං **කාකජාතකං** විත්ථාරෙත්වා තෙ භික්ඛූ ආමන්තෙත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, රාගදොසමොහවනං නිස්සාය තුම්හෙහි ඉදං දුක්ඛං පත්තං, තං වනං ඡින්දිතුං වට්ටති, එවං නිද්දුක්ඛා භවිස්සථා’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

283. ‘‘වනං ඡින්දථ මා රුක්ඛං, වනතො ජායතෙ භයං;
ඡෙත්වා වනඤ්ච වනථඤ්ච, නිබ්බනා හොථ භික්ඛවො.

284. ‘‘යාව හි වනථො න ඡිජ්ජති,
අණුමත්තොපි නරස්ස නාරිසු;
පටිබද්ධමනොව තාව සො,
වච්ඡො ඛීරපකොව මාතරී’’ති.

තත්ථ **මා රුක්ඛ**න්ති සත්ථාරා හි ‘‘වනං ඡින්දථා’’ති වුත්තෙ තෙසං අචිරපබ්බජිතානං ‘‘සත්ථා අම්හෙ වාසිආදීනි ගහෙත්වා වනං ඡින්දාපෙතී’’ති රුක්ඛං ඡින්දිතුකාමතා උප්පජ්ජි. අථ නෙ ‘‘මයා රාගාදිකිලෙසවනං සන්ධායෙතං වුත්තං, න රුක්ඛෙ’’ති පටිසෙධෙන්තො ‘‘මා රුක්ඛ’’න්ති ආහ. **වනතොති** යථා පාකතිකවනතො සීහාදිභයං ජායති, එවං ජාතිආදිභයම්පි කිලෙසවනතො ජායතීති අත්ථො. **වනඤ්ච වනථඤ්චා**ති එත්ථ මහන්තා රුක්ඛා වනං නාම, ඛුද්දකා තස්මිං වනෙ ඨිතතත්තා වනථා නාම. පුබ්බුප්පත්තිකරුක්ඛා වා වනං නාම, අපරාපරුප්පත්තිකා වනථා නාම. එවමෙව මහන්තමහන්තා භවාකඩ්ඪනකා කිලෙසා වනං නාම, පවත්තියං විපාකදායකා වනථා නාම. පුබ්බුප්පත්තිකා වනං නාම, අපරාපරුප්පත්තිකා වනථා නාම. තං උභයං චතුත්ථමග්ගඤාණෙන ඡින්දිතබ්බං. තෙනාහ – ‘‘ඡෙත්වා වනඤ්ච වනථඤ්ච, නිබ්බනා හොථ භික්ඛවො’’ති. **නිබ්බනා හොථා**ති නික්කිලෙසා හොථ. **යාව හි වනථොති** යාව එස අණුමත්තොපි කිලෙසවනථො නරස්ස නාරීසු න ඡිජ්ජති , තාව සො ඛීරපකො වච්ඡො මාතරි විය පටිබද්ධමනො ලග්ගචිත්තොව හොතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චපි තෙ මහල්ලකත්ථෙරා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

පඤ්චමහල්ලකත්ථෙරවත්ථු අට්ඨමං.

9. සුවණ්ණකාරත්ථෙරවත්ථු

උච්ඡින්දාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකං ආරබ්භ කථෙසි.

එකො කිර සුවණ්ණකාරපුත්තො අභිරූපො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජි. ථෙරො ‘‘තරුණානං රාගො උස්සන්නො හොතී’’ති චින්තෙත්වා තස්ස රාගපටිඝාතාය අසුභකම්මට්ඨානං අදාසි. තස්ස පන තං අසප්පායං. තස්මා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා තෙමාසං වායමන්තො චිත්තෙකග්ගමත්තම්පි අලභිත්වා පුන ථෙරස්ස සන්තිකං ආගන්ත්වා ථෙරෙන ‘‘උපට්ඨිතං තෙ, ආවුසො, කම්මට්ඨාන’’න්ති වුත්තෙ තං පවත්තිං ආරොචෙසි. අථස්ස ථෙරො ‘‘කම්මට්ඨානං න සම්පජ්ජතීති වොසානං ආපජ්ජිතුං න වට්ටතී’’ති වත්වා පුන තදෙව කම්මට්ඨානං සාධුකං කථෙත්වා අදාසි. සො දුතියවාරෙපි කිඤ්චි විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං අසක්කොන්තො ආගන්ත්වා ථෙරස්ස ආරොචෙසි. අථස්ස ථෙරොපි සකාරණං සඋපමං කත්වා තදෙව කම්මට්ඨානං ආචික්ඛි. සො පුනපි ආගන්ත්වා කම්මට්ඨානස්ස අසම්පජ්ජනභාවං කථෙසි. ථෙරො චින්තෙසි – ‘‘කාරකො භික්ඛු අත්තනි විජ්ජමානෙ කාමච්ඡන්දාදයො විජ්ජමානාති අවිජ්ජමානෙ අවිජ්ජමානාති පජානාති. අයං භික්ඛු කාරකො, නො අකාරකො, පටිපන්නො, නො අප්පටිපන්නො, අහං පනෙතස්ස අජ්ඣාසයං න ජානාමි, බුද්ධවෙනෙය්‍යො එසො භවිස්සතී’’ති තං ආදාය සායන්හසමයෙ සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා

‘‘අයං, භන්තෙ , මම සද්ධිවිහාරිකො, ඉමස්ස මයා ඉමිනා කාරණෙන ඉදං නාම කම්මට්ඨානං දින්න’’න්ති සබ්බං තං පවත්තිං ආරොචෙසි.

අථ නං සත්ථා ‘‘ආසයානුසයඤාණං නාමෙතං පාරමියො පූරෙත්වා දසසහස්සිලොකධාතුං උන්නාදෙත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පත්තානං බුද්ධානංයෙව විසයො’’ති වත්වා ‘‘කතරකුලා නු ඛො එස පබ්බජිතො’’ති ආවජ්ජෙන්තො ‘‘සුවණ්ණකාරකුලා’’ති ඤත්වා අතීතෙ අත්තභාවෙ ඔලොකෙන්තො තස්ස සුවණ්ණකාරකුලෙයෙව පටිපාටියා නිබ්බත්තානි පඤ්ච අත්තභාවසතානි දිස්වා ‘‘ඉමිනා දහරෙන දීඝරත්තං සුවණ්ණකාරකම්මං කරොන්තෙන කණිකාරපුප්ඵපදුමපුප්ඵාදීනි කරිස්සාමීති රත්තසුවණ්ණමෙව සම්පරිවත්තිතං, තස්මා ඉමස්ස අසුභපටිකූලකම්මට්ඨානං න වට්ටති, මනාපමෙවස්ස කම්මට්ඨානං සප්පාය’’න්ති චින්තෙත්වා, ‘‘සාරිපුත්ත, තයා කම්මට්ඨානං දත්වා චත්තාරො මාසෙ කිලමිතං භික්ඛුං අජ්ජ පච්ඡාභත්තෙයෙව අරහත්තං පත්තං පස්සිස්සසි, ගච්ඡ ත්ව’’න්ති ථෙරං උය්යොජෙත්වා ඉද්ධියා චක්කමත්තං සුවණ්ණපදුමං මාපෙත්වා පත්තෙහි චෙව නාලෙහි ච උදකබින්දූනි මුඤ්චන්තං විය කත්වා ‘‘භික්ඛු ඉමං පදුමං ආදාය විහාරපච්චන්තෙ වාලුකරාසිම්හි ඨපෙත්වා සම්මුඛට්ඨානෙ පල්ලඞ්කෙන නිසීදිත්වා ‘ලොහිතකං ලොහිතක’න්ති පරිකම්මං කරොහී’’ති අදාසි. තස්ස සත්ථුහත්ථතො පදුමං ගණ්හන්තස්සෙව චිත්තං පසීදි. සො විහාරපච්චන්තං ගන්ත්වා වාලුකං උස්සාපෙත්වා තත්ථ පදුමනාලං පවෙසෙත්වා සම්මුඛෙ පල්ලඞ්කෙන නිසින්නො ‘‘ලොහිතකං ලොහිතක’’න්ති පරිකම්මං ආරභි. අථස්ස තඞ්ඛණඤ්ඤෙව නීවරණානි වික්ඛම්භිංසු, උපචාරජ්ඣානං උප්පජ්ජි. තදනන්තරං පඨමජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා පඤ්චහාකාරෙහි වසීභාවං පාපෙත්වා යථානිසින්නොව දුතියජ්ඣානාදීනිපි පත්වා වසීභූතො චතුත්ථජ්ඣානෙන ඣානකීළං කීළන්තො නිසීදි.

සත්ථා තස්ස ඣානානං උප්පන්නභාවං ඤත්වා ‘‘සක්ඛිස්සති නු ඛො එස අත්තනො ධම්මතාය උත්තරි විසෙසං නිබ්බත්තෙතු’’න්ති ඔලොකෙන්තො ‘‘න සක්ඛිස්සතී’’ති ඤත්වා ‘‘තං පදුමං මිලායතූ’’ති අධිට්ඨහි. තං හත්ථෙහි මද්දිතපදුමං විය මිලායන්තං කාළවණ්ණං අහොසි. සො ඣානා වුට්ඨාය තං ඔලොකෙත්වා ‘‘කිං නු ඛො ඉමං පදුමං ජරාය පහටං පඤ්ඤායති, අනුපාදිණ්ණකෙපි එවං ජරාය අභිභුය්යමානෙ උපාදිණ්ණකෙ කථාව නත්ථි. ඉදම්පි හි ජරා අභිභවිස්සතී’’ති අනිච්චලක්ඛණං පස්සි . තස්මිං පන දිට්ඨෙ දුක්ඛලක්ඛණඤ්ච අනත්තලක්ඛණඤ්ච දිට්ඨමෙව හොති. තස්ස තයො භවා ආදිත්තා විය කණ්ඨෙ බද්ධකුණපා විය ච ඛායිංසු. තස්මිං ඛණෙ තස්ස අවිදූරෙ කුමාරකා එකං සරං ඔතරිත්වා කුමුදානි භඤ්ජිත්වා ථලෙ රාසිං කරොන්ති. සො ජලෙ ච ථලෙ ච කුමුදානි ඔලොකෙසි. අථස්ස ජලෙ කුමුදානි අභිරූපානි උදකපග්ඝරන්තානි විය උපට්ඨහිංසු, ඉතරානි අග්ගග්ගෙසු පරිමිලාතානි . සො ‘‘අනුපාදිණ්ණකං ජරා එවං පහරති, උපාදිණ්ණකං කිං පන න පහරිස්සතී’’ති සුට්ඨුතරං අනිච්චලක්ඛණාදීනි අද්දස. සත්ථා ‘‘පාකටීභූතං ඉදානි ඉමස්ස භික්ඛුනො කම්මට්ඨාන’’න්ති ඤත්වා ගන්ධකුටියං නිසින්නකොව ඔභාසං මුඤ්චි, සො තස්ස මුඛං පහරි. අථස්ස ‘‘කිං නු ඛො එත’’න්ති ඔලොකෙන්තස්ස සත්ථා ආගන්ත්වා සම්මුඛෙ ඨිතො විය අහොසි. සො උට්ඨාය අඤ්ජලිං පග්ගණ්හි. අථස්ස සත්ථා සප්පායං සල්ලක්ඛෙත්වා ඉමං ගාථමාහ –

285. ‘‘උච්ඡින්ද සිනෙහමත්තනො, කුමුදං සාරදිකංව පාණිනා;
සන්තිමග්ගමෙව බ්‍රූහය, නිබ්බානං සුගතෙන දෙසිත’’න්ති.

තත්ථ **උච්ඡින්දාති** අරහත්තමග්ගෙන උච්ඡින්ද. **සාරදිකන්ති** සරදකාලෙ නිබ්බත්තං. **සන්තිමග්ගන්ති** නිබ්බානගාමිං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං. **බ්‍රූහයාති** වඩ්ඪය. නිබ්බානඤ්හි සුගතෙන දෙසිතං, තස්මා තස්ස මග්ගං භාවෙහීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො භික්ඛු අරහත්තෙ පතිට්ඨහි.

සුවණ්ණකාරත්ථෙරවත්ථු නවමං.

10. මහාධනවාණිජවත්ථු

ඉධ වස්සන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො මහාධනවාණිජං නාම ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර බාරාණසිතො කුසුම්භරත්තානං වත්ථානං පඤ්ච සකටසතානි පූරෙත්වා වණිජ්ජාය සාවත්ථිං ආගතො නදීතීරං පත්වා ‘‘ස්වෙ නදිං උත්තරිස්සාමී’’ති තත්ථෙව සකටානි මොචෙත්වා වසි. රත්තිං මහාමෙඝො උට්ඨහිත්වා වස්සි. නදී සත්තාහං උදකස්ස පූරා අට්ඨාසි. නාගරාපි සත්තාහං නක්ඛත්තං කීළිංසු. කුසුම්භරත්තෙහි වත්ථෙහි කිච්චං න නිට්ඨිතං. වාණිජො චින්තෙසි – ‘‘අහං දූරං ආගතො. සචෙ පුන ගමිස්සාමි, පපඤ්චො භවිස්සති. ඉධෙව වස්සඤ්ච හෙමන්තඤ්ච ගිම්හඤ්ච මම කම්මං කරොන්තො වසිත්වා ඉමානි වික්කිණිස්සාමී’’ති. සත්ථා නගරෙ පිණ්ඩාය චරන්තො තස්ස චිත්තං ඤත්වා සිතං පාතුකරිත්වා ආනන්දත්ථෙරෙන සිතකාරණං පුට්ඨො ආහ – ‘‘දිට්ඨො තෙ, ආනන්ද, මහාධනවාණිජො’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති. සො අත්තනො ජීවිතන්තරායං අජානිත්වා ඉමං සංවච්ඡරං ඉධෙව වසිත්වා භණ්ඩං වික්කිණිතුං චිත්තමකාසීති. ‘‘කිං පන තස්ස, භන්තෙ, අන්තරායො භවිස්සතී’’ති? සත්ථා ‘‘ආමානන්ද, සත්තාහමෙව ජීවිත්වා සො මච්චුමුඛෙ පතිස්සතී’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

‘‘අජ්ජෙව කිච්චමාතප්පං, කො ජඤ්ඤා මරණං සුවෙ;

න හි නො සඞ්ගරං තෙන, මහාසෙනෙන මච්චුනා.

‘‘එවං විහාරිං ආතාපිං, අහොරත්තමතන්දිතං;
තං වෙ භද්දෙකරත්තොති, සන්තො ආචික්ඛතෙ මුනී’’ති. (ම. නි. 3.272);

ගච්ඡාමිස්ස, භන්තෙ, ආරොචෙස්සාමීති. විස්සත්ථො ගච්ඡානන්දාති. ථෙරො සකටට්ඨානං ගන්ත්වා භික්ඛාය චරි. වාණිජො ථෙරං ආහාරෙන පතිමානෙසි. අථ නං ථෙරො ආහ – ‘‘කිත්තකං කාලං ඉධ වසිස්සසී’’ති? ‘‘භන්තෙ, අහං දූරතො ආගතො’’. සචෙ පුන ගමිස්සාමි, පපඤ්චො භවිස්සති, ඉමං සංවච්ඡරං ඉධ වසිත්වා භණ්ඩං වික්කිණිත්වා ගමිස්සාමීති. උපාසක, දුජ්ජානො ජීවිතන්තරායො, අප්පමාදං කාතුං වට්ටතීති. ‘‘කිං පන, භන්තෙ, අන්තරායො භවිස්සතී’’ති. ‘‘ආම, උපාසක, සත්තාහමෙව තෙ ජීවිතං පවත්තිස්සතීති’’ . සො සංවිග්ගමානසො හුත්වා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිමන්තෙත්වා සත්තාහං මහාදානං දත්වා අනුමොදනත්ථාය පත්තං ගණ්හි. අථස්ස සත්ථා අනුමොදනං කරොන්තො, ‘‘උපාසක, පණ්ඩිතෙන නාම ‘ඉධෙව වස්සාදීනි වසිස්සාමි, ඉදඤ්චිදඤ්ච කම්මං පයොජෙස්සාමී’ති චින්තෙතුං න වට්ටති, අත්තනො පන ජීවිතන්තරායමෙව චින්තෙතුං වට්ටතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

286. ‘‘ඉධ වස්සං වසිස්සාමි, ඉධ හෙමන්තගිම්හිසු;
ඉති බාලො විචින්තෙති, අන්තරායං න බුජ්ඣතී’’ති.

තත්ථ **ඉධ වස්සන්ති** ඉමස්මිං ඨානෙ ඉදඤ්චිදඤ්ච කරොන්තො චතුමාසං වස්සං වසිස්සාමි. **හෙමන්තගිම්හිසූති** හෙමන්තගිම්හෙසුපි ‘‘චත්තාරො මාසෙ ඉදඤ්චිදඤ්ච කරොන්තො ඉධෙව වසිස්සාමී’’ති එවං දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකං අත්ථං අජානන්තො බාලො විචින්තෙති. **අන්තරායන්ති** ‘‘අසුකස්මිං නාම කාලෙ වා දෙසෙ වා වයෙ වා මරිස්සාමී’’ති අත්තනො ජීවිතන්තරායං න බුජ්ඣතීති.

දෙසනාවසානෙ සො වාණිජො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසි . වාණිජොපි සත්ථාරං අනුගන්ත්වා නිවත්තිත්වා ‘‘සීසරොගො විය මෙ උප්පන්නො’’ති සයනෙ නිපජ්ජි, තථානිපන්නොව කාලං කත්වා තුසිතවිමානෙ නිබ්බත්ති.

මහාධනවාණිජවත්ථු දසමං.

11. කිසාගොතමීවත්ථු

තං පුත්තපසුසම්මත්තන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො කිසාගොතමිං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු සහස්සවග්ගෙ –

‘‘යො ච වස්සසතං ජීවෙ, අපස්සං අමතං පදං;
එකාහං ජීවිතං සෙය්‍යො, පස්සතො අමතං පද’’න්ති. (ධ. ප. 114) –

ගාථාවණ්ණනාය විත්ථාරෙත්වා කථිතං. තදා හි සත්ථා ‘‘කිසාගොතමි ලද්ධා තෙ එකච්ඡරමත්තා සිද්ධත්ථකා’’ති ආහ. ‘‘න ලද්ධා, භන්තෙ, සකලගාමෙ ජීවන්තෙහි කිර මතකා එව බහුතරා’’ති. අථ නං සත්ථා ‘‘ත්වං ‘මමෙව පුත්තො මතො’ති සල්ලක්ඛෙසි, ධුවධම්මො එස සබ්බසත්තානං. මච්චුරාජා හි සබ්බසත්තෙ අපරිපුණ්ණජ්ඣාසයෙ එව මහොඝො විය පරිකඩ්ඪමානො අපායසමුද්දෙ පක්ඛිපතී’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

287. ‘‘තං පුත්තපසුසම්මත්තං, බ්‍යාසත්තමනසං නරං;
සුත්තං ගාමං මහොඝොව, මච්චු ආදාය ගච්ඡතී’’ති.

තත්ථ **තං පුත්තපසුසම්මත්තන්ති** තං රූපබලාදිසම්පන්නෙ පුත්තෙ ච පසූ ච ලභිත්වා ‘‘මම පුත්තා අභිරූපා බලසම්පන්නා පණ්ඩිතා සබ්බකිච්චසමත්ථා, මම ගොණා අභිරූපා අරොගා මහාභාරවහා, මම ගාවී බහුඛීරා’’ති එවං පුත්තෙහි ච පසූහි ච සම්මත්තං නරං. **බ්‍යාසත්තමනසන්ති** හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදීසු වා පත්තචීවරාදීසු වා කිඤ්චිදෙව ලභිත්වා තතො උත්තරිතරං පත්ථනතාය ආසත්තමානසං වා, චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යාදීසු ආරම්මණෙසු වුත්තප්පකාරෙසු වා පරික්ඛාරෙසු යං යං ලද්ධං හොති, තත්ථ තත්ථෙව ලග්ගනතාය බ්‍යාසත්තමානසං වා. **සුත්තං ගාමන්ති** නිද්දං උපගතං සත්තනිකායං. **මහොඝොවාති** යථා එවරූපං ගාමං ගම්භීරවිත්ථතො මහන්තො මහානදීනං ඔඝො අන්තමසො සුනඛම්පි අසෙසෙත්වා සබ්බං ආදාය ගච්ඡති, එවං වුත්තප්පකාරං නරං මච්චු ආදාය ගච්ඡතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ කිසාගොතමී සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

කිසාගොතමීවත්ථු එකාදසමං.

12. පටාචාරාවත්ථු

න සන්ති පුත්තාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පටාචාරං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු සහස්සවග්ගෙ –

''යො ච වස්සසතං ජීවෙ, අපස්සං උදයබ්බයං;
එකාහං ජීවිතං සෙය්‍යො, පස්සතො උදයබ්බය''න්ති. (ධ. ප. 113) –

ගාථාවණ්ණනාය විත්ථාරෙත්වා කථිතං. තදා පන සත්ථා පටාචාරං තනුභූතසොකං ඤත්වා ''පටාචාරෙ පුත්තාදයො නාම පරලොකං ගච්ඡන්තස්ස තාණං වා ලෙණං වා සරණං වා භවිතුං න සක්කොන්ති, තස්මා විජ්ජමානාපි තෙ න සන්තියෙව. පණ්ඩිතෙන පන සීලං විසොධෙත්වා අත්තනො නිබ්බානගාමිමග්ගමෙව සොධෙතුං වට්ටතී''ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

288. ''න සන්ති පුත්තා තාණාය, න පිතා නාපි බන්ධවා;
අන්තකෙනාධිපන්නස්ස, නත්ථි ඤාතීසු තාණතා.

289. ''එතමත්ථවසං ඤත්වා, පණ්ඩිතො සීලසංවුතො;
නිබ්බානගමනං මග්ගං, ඛිප්පමෙව විසොධයෙ''ති.

තත්ථ **තාණායාති** තාණභාවාය පතිට්ඨානත්ථාය. **බන්ධවාති** පුත්තෙ ච මාතාපිතරො ච ඨපෙත්වා අවසෙසා ඤාතිසුහජ්ජා. **අන්තකෙනාධිපන්නස්සාති** මරණෙන අභිභූතස්ස. පවත්තියඤ්හි පුත්තාදයො අන්නපානාදිදානෙන චෙව උප්පන්නකිච්චනිත්ථරණෙන ච තාණා හුත්වාපි මරණකාලෙ කෙනචි උපායෙන මරණං පටිබාහිතුං අසමත්ථතාය තාණත්ථාය ලෙණත්ථාය න සන්ති නාම. තෙනෙව වුත්තං – **''නත්ථි ඤාතීසු තාණතා''**ති. **එතමත්ථවසන්ති** එවං තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස තාණං භවිතුං අසමත්ථභාවසඞ්ඛාතං කාරණං ජානිත්වා පණ්ඩිතො චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන සංවුතො රක්ඛිතගොපිතො හුත්වා නිබ්බානගමනං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං සීඝං සීඝං විසොධෙය්‍යාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ පටාචාරා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, අඤ්ඤෙ ච බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

පටාචාරාවත්ථු ද්වාදසමං.

මග්ගවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වීසතිමො වග්ගො.

21. පකිණ්ණකවග්ගො

1. අත්තනොපුබ්බකම්මවත්ථු

මත්තාසුඛපරිච්චාගාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො අත්තනො පුබ්බකම්මං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ වෙසාලී ඉද්ධා අහොසි ඵීතා බහුජනා ආකිණ්ණමනුස්සා. තත්ථ හි වාරෙන වාරෙන රජ්ජං කාරෙන්තානං ඛත්තියානංයෙව සත්තසතාධිකානි සත්තසහස්සානි සත්ත ච ඛත්තියා අහෙසුං. තෙසං වසනත්ථාය තත්තකායෙව පාසාදා තත්තකානෙව කූටාගාරානි උය්‍යානෙ විහාරත්ථාය තත්තකායෙව ආරාමා ච පොක්ඛරණියො ච අහෙසුං. සා අපරෙන සමයෙන දුබ්භික්ඛා අහොසි දුස්සස්සා. තත්ථ ඡාතකභයෙන පඨමං දුග්ගතමනුස්සා කාලමකංසු. තෙසං තෙසං තත්ථ තත්ථ ඡඩ්ඩිතානං කුණපානං ගන්ධෙන අමනුස්සා නගරං පවිසිංසු. අමනුස්සූපද්දවෙන බහුතරා කාලමකංසු. තෙසං කුණපගන්ධපටික්කූලතාය සත්තානං අහිවාතරොගො උප්පජ්ජි. එවං දුබ්භික්ඛභයං අමනුස්සභයං රොගභයන්ති තීණි භයානි උප්පජ්ජිංසු.

නගරවාසිනො සන්නිපතිත්වා රාජානං ආහංසු – ‘‘මහාරාජ, ඉමස්මිං නගරෙ තීණි භයානි උප්පන්නානි, ඉතො පුබ්බෙ යාව සත්තමා රාජපරිවට්ටා එවරූපං භයං නාම න උප්පන්නපුබ්බං. අධම්මිකරාජූනඤ්හි කාලෙ එවරූපං භයං උප්පජ්ජතී’’ති. රාජා සන්ථාගාරෙ සබ්බෙසං සන්නිපාතං කාරෙත්වා ‘‘සචෙ මෙ අධම්මිකභාවො අත්ථි, තං විචිනථා’’ති ආහ. වෙසාලිවාසිනො සබ්බං පවෙණිං විචිනන්තා රඤ්ඤො කඤ්චි දොසං අදිස්වා, ‘‘මහාරාජ, නත්ථි තෙ දොසො’’ති වත්වා ‘‘කථං නු ඛො ඉදං අම්හාකං භයං වූපසමං ගච්ඡෙය්‍යා’’ති මන්තයිංසු. තත්ථ එකච්චෙහි ‘‘බලිකම්මෙන ආයාචනාය මඞ්ගලකිරියායා’’ති වුත්තෙ සබ්බම්පි තං විධිං කත්වා පටිබාහිතුං නාසක්ඛිංසු. අථඤ්ඤෙ එවමාහංසු – ‘‘ඡ සත්ථාරො මහානුභාවා, තෙසු ඉධාගතමත්තෙසු භයං වූපසමෙය්‍යා’’ති. අපරෙ ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නො. සො හි භගවා සබ්බසත්තහිතාය ධම්මං දෙසෙති, මහිද්ධිකො මහානුභාවො. තස්මිං ඉධ ආගතෙ ඉමානි භයානි වූපසමෙය්‍යු’’න්ති ආහංසු. තෙසං වචනං සබ්බෙපි අභිනන්දිත්වා ‘‘කහං නු ඛො සො භගවා එතරහි විහරතී’’ති ආහංසු . තදා පන සත්ථා උපකට්ඨාය වස්සූපනායිකාය රඤ්ඤො බිම්බිසාරස්ස පටිඤ්ඤං දත්වා වෙළුවනෙ විහරති. තෙන ච සමයෙන බිම්බිසාරසමාගමෙ බිම්බිසාරෙන සද්ධිං සොතාපත්තිඵලං පත්තො මහාලි නාම ලිච්ඡවී තස්සං පරිසායං නිසින්නො හොති.

වෙසාලිවාසිනො මහන්තං පණ්ණාකාරං සජ්ජෙත්වා රාජානං බිම්බිසාරං සඤ්ඤාපෙත්වා ‘‘සත්ථාරං ඉධානෙථා’’ති මහාලිඤ්චෙව ලිච්ඡවිං පුරොහිතපුත්තඤ්ච පහිණිංසු. තෙ ගන්ත්වා රඤ්ඤො පණ්ණාකාරං දත්වා තං පවත්තිං නිවෙදෙත්වා, ‘‘මහාරාජ, සත්ථාරං අම්හාකං නගරං පෙසෙථා’’ති යාචිංසු. රාජා ‘‘තුම්හෙව ජානාථා’’ති න සම්පටිච්ඡි. තෙ භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා යාචිංසු – ‘‘භන්තෙ, වෙසාලියං තීණි භයානි උප්පන්නානි, තානි තුම්හෙසු ආගතෙසු වූපසමිස්සන්ති, එථ, භන්තෙ, ගච්ඡාමා’’ති. සත්ථා තෙසං වචනං සුත්වා ආවජ්ජෙන්තො ‘‘වෙසාලියං **රතනසුත්තෙ** (ඛු. පා. 6.1 ආදයො; සු. නි. 224 ආදයො) වුත්තෙ සා රක්ඛා චක්කවාළානං කොටිසතසහස්සං ඵරිස්සති, සුත්තපරියොසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො භවිස්සති, තානි ච භයානි වූපසමිස්සන්තී’’ති ඤත්වා තෙසං වචනං සම්පටිච්ඡි.

රාජා බිම්බිසාරො ‘‘සත්ථාරා කිර වෙසාලිගමනං සම්පටිච්ඡිත’’න්ති සුත්වා නගරෙ ඝොසනං කාරෙත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ‘‘කිං, භන්තෙ, වෙසාලිගමනං සම්පටිච්ඡිත’’න්ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ආම, මහාරාජා’’ති වුත්තෙ ‘‘තෙන හි, භන්තෙ, ආගමෙථ, තාව මග්ගං පටියාදෙස්සාමී’’ති වත්වා රාජගහස්ස ච ගඞ්ගාය ච අන්තරෙ පඤ්චයොජනභූමිං සමං කාරෙත්වා යොජනෙ යොජනෙ විහාරං පතිට්ඨාපෙත්වා සත්ථු ගමනකාලං ආරොචෙසි. සත්ථා පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං මග්ගං පටිපජ්ජි. රාජා යොජනන්තරෙ ජණ්ණුමත්තෙන ඔධිනා පඤ්චවණ්ණානි පුප්ඵානි ඔකිරාපෙත්වා ධජපටාකකදලිආදීනි උස්සාපෙත්වා භගවතො ඡත්තාතිඡත්තං කත්වා ද්වෙ සෙතච්ඡත්තානි එකමෙකස්ස භික්ඛුනො එකමෙකං සෙතච්ඡත්තං උපරි ධාරෙත්වා සපරිවාරො පුප්ඵගන්ධාදීහි පූජං කරොන්තො සත්ථාරං එකෙකස්මිං විහාරෙ වසාපෙත්වා මහාදානාදීනි දත්වා පඤ්චහි දිවසෙහි ගඞ්ගාතීරං පාපෙත්වා තත්ථ නාවං අලඞ්කරොන්තො වෙසාලිකානං සාසනං පෙසෙසි – ‘‘මග්ගං පටියාදෙත්වා සත්ථු පච්චුග්ගමනං කරොන්තූ’’ති. තෙ ‘‘දිගුණං පූජං කරිස්සාමා’’ති වෙසාලියා ච ගඞ්ගාය ච අන්තරෙ තියොජනභූමිං සමං කාරෙත්වා භගවතො චතූහි සෙතච්ඡත්තෙහි එකමෙකස්ස භික්ඛුනො ද්වීහි ද්වීහි සෙතච්ඡත්තෙහි ඡත්තාතිඡත්තානි සජ්ජෙත්වා පූජං කුරුමානා ආගන්ත්වා ගඞ්ගාතීරෙ අට්ඨංසු. බිම්බිසාරො ද්වෙ නාවා සඞ්ඝාටෙත්වා මණ්ඩපං කාරෙත්වා පුප්ඵදාමාදීහි අලඞ්කාරාපෙත්වා සබ්බරතනමයං බුද්ධාසනං පඤ්ඤාපෙසි. භගවා තස්මිං නිසීදි. භික්ඛූපි නාවං අභිරුහිත්වා භගවන්තං පරිවාරෙත්වා නිසීදිංසු. රාජා අනුගච්ඡන්තො ගලප්පමාණං උදකං ඔතරිත්වා ‘‘යාව, භන්තෙ, භගවා ආගච්ඡති, තාවාහං ඉධෙව ගඞ්ගාතීරෙ වසිස්සාමී’’ති වත්වා නාවං උය්‍යොජෙත්වා නිවත්ති. සත්ථා යොජනමත්තං අද්ධානං ගඞ්ගාය ගන්ත්වා වෙසාලිකානං සීමං පාපුණි.

ලිච්ඡවිරාජානො සත්ථාරං පච්චුග්ගන්ත්වා ගලප්පමාණං උදකං ඔතරිත්වා නාවං තීරං උපනෙත්වා සත්ථාරං නාවාතො ඔතාරයිංසු. සත්ථාරා ඔතරිත්වා තීරෙ අක්කන්තමත්තෙයෙව මහාමෙඝො උට්ඨහිත්වා පොක්ඛරවස්සං වස්සි. සබ්බත්ථ ජණ්ණුප්පමාණඌරුප්පමාණකටිප්පමාණාදීනි උදකානි සන්දන්තානි සබ්බකුණපානි ගඞ්ගං පවෙසයිංසු,

පරිසුද්ධො භූමිභාගො අහොසි. ලිච්ඡවීරාජානො සත්ථාරං යොජනෙ යොජනෙ වසාපෙත්වා මහාදානං දත්වා දිගුණං පූජං කරොන්තා තීහි දිවසෙහි වෙසාලිං නයිංසු. සක්කො දෙවරාජා දෙවගණපරිවුතො ආගමාසි, මහෙසක්ඛානං දෙවානං සන්නිපාතෙන අමනුස්සා යෙභුය්‍යෙන පලායිංසු. සත්ථා සායං නගරද්වාරෙ ඨත්වා ආනන්දත්ථෙරං ආමන්තෙසි – ''ඉමං, ආනන්ද, රතනසුත්තං උග්ගණ්හිත්වා ලිච්ඡවිකුමාරෙහි සද්ධිං විචරන්තො වෙසාලියා තිණ්ණං පාකාරානං අන්තරෙ පරිත්තං කරොහී''ති.

ථෙරො සත්ථාරා දින්නං රතනසුත්තං උග්ගණ්හිත්වා සත්ථු සෙලමයපත්තෙන උදකං ආදාය නගරද්වාරෙ ඨිතො පණිධානතො පට්ඨාය තථාගතස්ස දස පාරමියො දස උපපාරමියො දස පරමත්ථපාරමියොති සමතිංස පාරමියො පඤ්ච මහාපරිච්චාගෙ ලොකත්ථචරියා ඤාතත්ථචරියා බුද්ධත්ථචරියාති තිස්සො චරියායො පච්ඡිමභවෙ ගබ්භවොක්කන්තිං ජාතිං අභිනික්ඛමනං පධානචරියං බොධිපල්ලඞ්කෙ මාරවිජයං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණපටිවෙධං ධම්මචක්කපවත්තනං නවලොකුත්තරධම්මෙති සබ්බෙපිමෙ බුද්ධගුණෙ ආවජ්ජෙත්වා නගරං පවිසිත්වා තියාමරත්තිං තීසු පාකාරන්තරෙසු පරිත්තං කරොන්තො විචරි. තෙන ''යංකිඤ්චී''ති වුත්තමත්තෙයෙව උද්ධං ඛිත්තඋදකං අමනුස්සානං උපරි පති. ''යානීධ භූතානී''ති ගාථාකථනතො පට්ඨාය රජතවටංසකා විය උදකබින්දූනි ආකාසෙන ගන්ත්වා ගිලානමනුස්සානං උපරි පතිංසු. තාවදෙව වූපසන්තරොගා මනුස්සා උට්ඨායුට්ඨාය ථෙරං පරිවාරෙසුං . ''යංකිඤ්චී''ති වුත්තපදතො පට්ඨාය පන උදකඵුසිතෙහි ඵුට්ඨඵුට්ඨා සබ්බෙ අපලායන්තා සඞ්කාරකූටභිත්තිපදෙසාදිනිස්සිතා අමනුස්සා තෙන තෙන ද්වාරෙන පලායිංසු. ද්වාරානි අනොකාසානි අහෙසුං. තෙ ඔකාසං අලභන්තා පාකාරං භින්දිත්වාපි පලායිංසු.

මහාජනො නගරමජ්ඣෙ සන්ථාගාරං සබ්බගන්ධෙහි උපලිම්පෙත්වා උපරි සුවණ්ණතාරකාදිවිචිත්තං විතානං බන්ධිත්වා බුද්ධාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා සත්ථාරං ආනෙසි. සත්ථා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදි. භික්ඛුසඞ්ඝොපි ලිච්ඡවිගණොපි සත්ථාරං පරිවාරෙත්වා නිසීදි. සක්කො දෙවරාජා දෙවගණපරිවුතො පතිරූපෙ ඔකාසෙ අට්ඨාසි. ථෙරොපි සකලනගරං අනුවිචරිත්වා වූපසන්තරොගෙන මහාජනෙන සද්ධිං ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා නිසීදි. සත්ථා පරිසං ඔලොකෙත්වා තදෙව රතනසුත්තං අභාසි. දෙසනාවසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. එවං පුනදිවසෙපීති සත්තාහං තදෙව රතනසුත්තං දෙසෙත්වා සබ්බභයානං වූපසන්තභාවං ඤත්වා ලිච්ඡවිගණං ආමන්තෙත්වා වෙසාලිතො නික්ඛමි. ලිච්ඡවිරාජානො දිගුණං සක්කාරං කරොන්තා පුන තීහි දිවසෙහි සත්ථාරං ගඞ්ගාතීරං නයිංසු.

ගඞ්ගාය නිබ්බත්තනාගරාජානො චින්තෙසුං – ''මනුස්සා තථාගතස්ස සක්කාරං කරොන්ති, මයං කිං න කරොමා''ති. තෙ සුවණ්ණරජතමණිමයා නාවායො මාපෙත්වා සුවණ්ණරජතමණිමයෙ පල්ලඞ්කෙ පඤ්ඤාපෙත්වා පඤ්චවණ්ණපදුමසඤ්ඡන්නං උදකං කරිත්වා, ''භන්තෙ, අම්හාකම්පි අනුග්ගහං කරොථා''ති අත්තනො අත්තනො නාවං අභිරුහණත්ථාය සත්ථාරං යාචිංසු. ''මනුස්සා ච නාගා ච තථාගතස්ස පූජං කරොන්ති, මයං පන කිං න කරොමා''ති භුම්මට්ඨකදෙවෙපි ආදිං කත්වා යාව අකනිට්ඨබ්‍රහ්මලොකා සබ්බෙ දෙවා සක්කාරං කරිංසු. තත්ථ නාගා යොජනිකානි ඡත්තාතිඡත්තානි උක්ඛිපිංසු. එවං හෙට්ඨා නාගා භූමිතලෙ රුක්ඛගච්ඡපබ්බතාදීසු භුම්මට්ඨකා දෙවතා, අන්තලික්ඛෙ ආකාසට්ඨදෙවාති නාගභවනං ආදිං කත්වා චක්කවාළපරියන්තෙන යාව බ්‍රහ්මලොකා ඡත්තාතිඡත්තානි උස්සාපිතානි අහෙසුං. ඡත්තන්තරෙසු ධජා, ධජන්තරෙසු පටාකා, තෙසං අන්තරන්තරා පුප්ඵදාමවාසචුණ්ණධූමාදීහි සක්කාරො අහොසි. සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතා දෙවපුත්තා ඡණවෙසං ගහෙත්වා උග්ඝොසයමානා ආකාසෙ විචරිංසු. තයො එව කිර සමාගමා මහන්තා අහෙසුං – යමකපාටිහාරියසමාගමො දෙවොරොහණසමාගමො අයං ගඞ්ගොරොහණසමාගමොති.

පරතීරෙ බිම්බිසාරොපි ලිච්ඡවීහි කතසක්කාරතො දිගුණං සක්කාරං සජ්ජෙත්වා භගවතො ආගමනං උදික්ඛමානො අට්ඨාසි. සත්ථා ගඞ්ගාය උභොසු පස්සෙසු රාජූනං මහන්තං පරිච්චාගං ඔලොකෙත්වා නාගාදීනඤ්ච අජ්ඣාසයං විදිත්වා එකෙකාය නාවාය පඤ්චපඤ්චභික්ඛුසතපරිවාරං එකෙකං නිම්මිතබුද්ධං මාපෙසි. සො එකෙකස්ස සෙතච්ඡත්තස්ස චෙව කප්පරුක්ඛස්ස ච පුප්ඵදාමස්ස ච හෙට්ඨා නාගගණපරිවුතො නිසින්නො හොති. භුම්මට්ඨකදෙවතාදීසුපි එකෙකස්මිං ඔකාසෙ සපරිවාරං එකෙකං නිම්මිතබුද්ධං මාපෙසි. එවං සකලචක්කවාළගබ්භෙ එකාලඞ්කාරෙ එකුස්සවෙ එකඡණෙයෙව ච ජාතෙ සත්ථා නාගානමනුග්ගහං කරොන්තො එකං රතනනාවං අභිරුහි. භික්ඛූසුපි එකෙකො එකෙකමෙව අභිරුහි. නාගරාජානො බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නාගභවනං පවෙසෙත්වා සබ්බරත්තිං සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මකථං සුත්වා දුතියදිවසෙ දිබ්බෙන ඛාදනීයෙන භොජනීයෙන බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිවිසිංසු. සත්ථා අනුමොදනං කත්වා නාගභවනා නික්ඛමිත්වා සකලචක්කවාළදෙවතාහි පූජියමානො පඤ්චහි නාවාසතෙහි ගඞ්ගානදිං අතික්කමි.

රාජා පච්චුග්ගන්ත්වා සත්ථාරං නාවාතො ඔතාරෙත්වා ආගමනකාලෙ ලිච්ඡවීහි කතසක්කාරතො දිගුණං සක්කාරං කත්වා පුරිමනයෙනෙව පඤ්චහි දිවසෙහි රාජගහං අභිනෙසි. දුතියදිවසෙ භික්ඛූ පිණ්ඩපාතපටික්කන්තා සායන්හසමයෙ ධම්මසභායං සන්නිසින්නා කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ''අහො බුද්ධානං මහානුභාවො, අහො සත්ථරි දෙවමනුස්සානං පසාදො, ගඞ්ගාය නාම ඔරතො ච පාරතො ච අට්ඨයොජනෙ මග්ගෙ බුද්ධගතෙන පසාදෙන රාජූහි සමතලං භූමිං කත්වා වාලුකා ඔකිණ්ණා, ජණ්ණුමත්තෙන ඔධිනා නානාවණ්ණානි පුප්ඵානි සන්ථතානි, ගඞ්ගාය උදකං නාගානුභාවෙන පඤ්චවණ්ණෙහි පදුමෙහි සඤ්ඡන්නං, යාව අකනිට්ඨභවනා ඡත්තාතිඡත්තානි උස්සාපිතානි, සකලචක්කවාළගබ්භං එකාලඞ්කාරං එකුස්සවං විය ජාත''න්ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ ''න, භික්ඛවෙ, එස පූජාසක්කාරො මය්හං

බුද්ධානුභාවෙන නිබ්බත්තො, න නාගදෙවබ්‍රහ්මානුභාවෙන. අතීතෙ පන අප්පමත්තකපරිච්චාගානුභාවෙන නිබ්බත්තො''ති වත්වා භික්ඛූහි යාචිතො අතීතං ආහරි.

අතීතෙ තක්කසිලායං සඞ්ඛො නාම බ්‍රාහ්මණො අහොසි. තස්ස පුත්තො සුසීමො නාම මාණවො සොළසවස්සුද්දෙසිකො එකදිවසං පිතරං උපසඞ්කමිත්වා ආහ – ''ඉච්ඡාමහං, තාත, බාරාණසිං ගන්ත්වා මන්තෙ අජ්ඣායිතු''න්ති. අථ නං පිතා ආහ – ''තෙන හි, තාත, අසුකො නාම බ්‍රාහ්මණො මම සහායකො, තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා අධීයස්සූ''ති. සො ''සාධූ''ති පටිස්සුණිත්වා අනුපුබ්බෙන බාරාණසිං ගන්ත්වා තං බ්‍රාහ්මණං උපසඞ්කමිත්වා පිතරා පහිතභාවමාචික්ඛි. අථ නං සො ''සහායකස්ස මෙ පුත්තො''ති සම්පටිච්ඡිත්වා පටිපස්සද්ධදරථං භද්දකෙන දිවසෙන මන්තෙ වාචෙතුමාරභි. සො ලහුඤ්ච ගණ්හන්තො බහුඤ්ච ගණ්හන්තො අත්තනො උග්ගහිතුග්ගහිතං සුවණ්ණභාජනෙ පක්ඛිත්තසීහතෙලමිව අවිනස්සමානං ධාරෙන්තො න චිරස්සෙව ආචරියස්ස සම්මුඛතො උග්ගණ්හිතබ්බං සබ්බං උග්ගණ්හිත්වා සජ්ඣායං කරොන්තො අත්තනො උග්ගහිතසිප්පස්ස ආදිමජ්ඣමෙව පස්සති, නො පරියොසානං.

සො ආචරියං උපසඞ්කමිත්වා ''අහං ඉමස්ස සිප්පස්ස ආදිමජ්ඣමෙව පස්සාමි, නො පරියොසාන''න්ති වත්වා ආචරියෙන ''අහම්පි, තාත, න පස්සාමී''ති වුත්තෙ ''අථ කො, ආචරිය, පරියොසානං ජානාතී''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමෙ, තාත, ඉසයො ඉසිපතනෙ විහරන්ති, තෙ ජානෙය්‍යුං, තෙසං සන්තිකං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡස්සූ''ති ආචරියෙන වුත්තෙ පච්චෙකබුද්ධෙ උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි – ''තුම්හෙ කිර පරියොසානං ජානාථා''ති? ''ආම, ජානාමා''ති. ''තෙන හි මෙ ආචික්ඛථා''ති? ''න මයං අපබ්බජිතස්ස ආචික්ඛාම. සචෙ තෙ පරියොසානෙනත්ථො , පබ්බජස්සූ''ති . සො ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා තෙසං සන්තිකෙ පබ්බජි. අථස්ස තෙ ''ඉදං තාව සික්ඛස්සූ''ති වත්වා ''එවං තෙ නිවාසෙතබ්බං, එවං පාරුපිතබ්බ''න්තිආදිනා නයෙන ආභිසමාචාරිකං ආචික්ඛිංසු. සො තත්ථ සික්ඛන්තො උපනිස්සයසම්පන්නත්තා නචිරස්සෙව පච්චෙකසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣිත්වා සකලබාරාණසිනගරෙ ගගනතලෙ පුණ්ණචන්දො විය පාකටො ලාභග්ගයසග්ගප්පත්තො අහොසි, සො අප්පායුකසංවත්තනිකස්ස කම්මස්ස කතත්තා න චිරස්සෙව පරිනිබ්බායි. අථස්ස පච්චෙකබුද්ධා ච මහාජනො ච සරීරකිච්චං කත්වා ධාතුයො ච ගහෙත්වා නගරද්වාරෙ ථූපං කාරෙසුං.

සඞ්ඛොපි බ්‍රාහ්මණො ''පුත්තො මෙ චිරං ගතො, පවත්තිමස්ස ජානිස්සාමී''ති තං දට්ඨුකාමො තක්කසිලාතො නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන බාරාණසිං පත්වා මහාජනකායං සන්නිපතිතං දිස්වා ''අද්ධා ඉමෙසු එකොපි මෙ පුත්තස්ස පවත්තිං ජානිස්සතී''ති උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි – ''සුසීමො නාම මාණවො ඉධාගමි, අපි නු ඛො තස්ස පවත්තිං ජානාථා''ති? ''ආම, බ්‍රාහ්මණ, ජානාම, අසුකස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස සන්තිකෙ තයො වෙදෙ සජ්ඣායිත්වා පබ්බජිත්වා පච්චෙකසම්බොධිං සච්ඡිකත්වා පරිනිබ්බුතො, අයමස්ස ථූපො පතිට්ඨාපිතො''ති. සො භූමිං හත්ථෙන පහරිත්වා රොදිත්වා කන්දිත්වා තං චෙතියඞ්ගණං ගන්ත්වා තිණානි උද්ධරිත්වා උත්තරසාටකෙන වාලුකං ආහරිත්වා චෙතියඞ්ගණෙ ආකිරිත්වා කමණ්ඩලුතො උදකෙන පරිප්ඵොසිත්වා වනපුප්ඵෙහි පූජං කත්වා සාටකෙන පටාකං ආරොපෙත්වා ථූපස්ස උපරි අත්තනො ඡත්තකං බන්ධිත්වා පක්කාමි.

සත්ථා ඉදං අතීතං ආහරිත්වා ''තදා, භික්ඛවෙ, අහං සඞ්ඛො බ්‍රාහ්මණො අහොසිං. මයා සුසීමස්ස පච්චෙකබුද්ධස්ස චෙතියඞ්ගණෙ තිණානි උද්ධටානි, තස්ස මෙ කම්මස්ස නිස්සන්දෙන අට්ඨයොජනමග්ගං විහතඛාණුකකණ්ටකං කත්වා සුද්ධං සමතලං කරිංසු. මයා තත්ථ වාලුකා ඔකිණ්ණා, තස්ස මෙ නිස්සන්දෙන අට්ඨයොජනමග්ගෙ වාලුකං ඔකිරිංසු. මයා තත්ථ වනකුසුමෙහි පූජා කතා, තස්ස මෙ නිස්සන්දෙන අට්ඨයොජනමග්ගෙ නානාවණ්ණානි පුප්ඵානි ඔකිණ්ණානි, එකයොජනට්ඨානෙ ගඞ්ගාය උදකං පඤ්චවණ්ණෙහි පදුමෙහි සඤ්ඡන්නං. මයා තත්ථ කමණ්ඩලුඋදකෙන භූමි පරිප්ඵොසිතා, තස්ස මෙ නිස්සන්දෙන වෙසාලියං පොක්ඛරවස්සං වස්සි. මයා තත්ථ පටාකා, ආරොපිතා, ඡත්තකඤ්ච බද්ධං, තස්ස මෙ නිස්සන්දෙන යාව අකනිට්ඨභවනා ධජපටාකඡත්තාතිඡත්තාදීහි සකලචක්කවාළගබ්භං එකුස්සවං විය ජාතං. ඉති ඛො, භික්ඛවෙ, එස පූජාසක්කාරො මය්හං නෙව බුද්ධානුභාවෙන නිබ්බත්තො, න නාගදෙවබ්‍රහ්මානුභාවෙන, අතීතෙ පන අප්පමත්තකපරිච්චාගානුභාවෙනා''ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

290. ''මත්තාසුඛපරිච්චාගා , පස්සෙ චෙ විපුලං සුඛං;
චජෙ මත්තාසුඛං ධීරො, සම්පස්සං විපුලං සුඛ''න්ති.

තත්ථ **මත්තාසුඛපරිච්චාගාති මත්තාසුඛ**න්ති පමාණයුත්තකං පරිත්තසුඛං වුච්චති, තස්ස පරිච්චාගෙන. **විපුලං සුඛ**න්ති උළාරං සුඛං නිබ්බානසුඛං වුච්චති, තං චෙ පස්සෙය්‍යාති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – එකඤ්හි භොජනපාතිං සජ්ජාපෙත්වා භුඤ්ජන්තස්ස මත්තාසුඛං නාම උප්පජ්ජති, තං පන පරිච්චජිත්වා උපොසථං වා කරොන්තස්ස දානං වා දදන්තස්ස විපුලං උළාරං නිබ්බානසුඛං නාම නිබ්බත්තති. තස්මා සචෙ එවං තස්ස මත්තාසුඛස්ස පරිච්චාගා විපුලං සුඛං පස්සති, අථෙතං විපුලං සුඛං සම්මා පස්සන්තො පණ්ඩිතො තං මත්තාසුඛං චජෙය්‍යාති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

අත්තනොපුබ්බකම්මවත්ථු පඨමං.

2. කුක්කුටඅණ්ඩඛාදිකාවත්ථු

පරදුක්ඛූපධානෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකං කුක්කුටඅණ්ඩඛාදිකං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියා කිර අවිදූරෙ පණ්ඩුරං නාම එකො ගාමො, තත්ථෙකො කෙවට්ටො වසති. සො සාවත්ථිං ගච්ඡන්තො අචිරවතියං කච්ඡපඅණ්ඩානි දිස්වා තානි ආදාය සාවත්ථිං ගන්ත්වා එකස්මිං ගෙහෙ පචාපෙත්වා ඛාදන්තො තස්මිං ගෙහෙ කුමාරිකායපි එකං අණ්ඩං අදාසි. සා තං ඛාදිත්වා තතො පට්ඨාය අඤ්ඤං ඛාදනීයං නාම න ඉච්ඡි. අථස්සා මාතා කුක්කුටියා විජාතට්ඨානතො එකං අණ්ඩං ගහෙත්වා අදාසි. සා තං ඛාදිත්වා රසතණ්හාය බද්ධා තතො පට්ඨාය සයමෙව කුක්කුටියා අණ්ඩානි ගහෙත්වා ඛාදති. කුක්කුටී විජාතවිජාතකාලෙ තං අත්තනො අණ්ඩානි ගහෙත්වා ඛාදන්තිං දිස්වා තාය උපද්දුතා ආඝාතං බන්ධිත්වා ''ඉතො දානි චුතා යක්ඛිනී හුත්වා තව ජාතදාරකෙ ඛාදිතුං සමත්ථා හුත්වා නිබ්බත්තෙය්‍යා''න්ති පත්ථනං පට්ඨපෙත්වා කාලං කත්වා තස්මිංයෙව ගෙහෙ මජ්ජාරී හුත්වා නිබ්බත්ති. ඉතරාපි කාලං කත්වා තත්ථෙව කුක්කුටී හුත්වා නිබ්බත්ති. කුක්කුටී අණ්ඩානි විජායි, මජ්ජාරී ආගන්ත්වා තානි ඛාදිත්වා දුතියම්පි තතියම්පි ඛාදියෙව. කුක්කුටී ''තයො වාරෙ මම අණ්ඩානි ඛාදිත්වා ඉදානි මම්පි ඛාදිතුකාමාසි , ඉතො චුතා සපුත්තකං තං ඛාදිතුං ලභෙය්‍යා''න්ති පත්ථනං කත්වා තතො චුතා දීපිනී හුත්වා නිබ්බත්ති. ඉතරාපි කාලං කත්වා මිගී හුත්වා නිබ්බත්ති. තස්සා විජාතකාලෙ දීපිනී ආගන්ත්වා තං සද්ධිං පුත්තෙහි ඛාදි. එවං ඛාදන්තා පඤ්චසු අත්තභාවසතෙසු අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස දුක්ඛං උප්පාදෙත්වා අවසානෙ එකා යක්ඛිනී හුත්වා නිබ්බත්ති, එකා සාවත්ථියං කුලධීතා හුත්වා නිබ්බත්ති. ඉතො පරං ''න හි වෙරෙන වෙරානී''ති (ධ. ප. 5) ගාථාය වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. ඉධ පන සත්ථා ''වෙරඤ්හි අවෙරෙන උපසම්මති, නො වෙරෙනා''ති වත්වා උභින්නම්පි ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

291. ''පරදුක්ඛූපධානෙන, අත්තනො සුඛමිච්ඡති;
වෙරසංසග්ගසංසට්ඨො, වෙරා සො න පරිමුච්චතී''ති.

තත්ථ **පරදුක්ඛූපධානෙනාති** පරස්මිං දුක්ඛූපධානෙන, පරස්ස දුක්ඛුප්පාදනෙනාති අත්ථො. **වෙරසංසග්ගසංසට්ඨොති** යො පුග්ගලො අක්කොසනපච්චක්කොසනපහරණපටිහරණාදීනං වසෙන අඤ්ඤමඤ්ඤං කතෙන වෙරසංසග්ගෙන සංසට්ඨො. **වෙරා සො න පරිමුච්චතීති** නිච්චකාලං වෙරවසෙන දුක්ඛමෙව පාපුණාතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ යක්ඛිනී සරණෙසු පතිට්ඨාය පඤ්ච සීලානි සමාදියිත්වා වෙරතො මුච්චි, ඉතරාපි සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

කුක්කුටඅණ්ඩඛාදිකාවත්ථු දුතියං.

3. භද්දියභික්ඛුවත්ථු

යඤ්හි කිච්චන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා භද්දියං නිස්සාය ජාතියාවනෙ විහරන්තො භද්දියෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙ කිර පාදුකමණ්ඩනෙ උය්‍යුත්තා අහෙසුං. යථාහ – ''තෙන ඛො පන සමයෙන භද්දියා භික්ඛූ අනෙකවිහිතං පාදුකමණ්ඩනානුයොගමනුයුත්තා විහරන්ති, තිණපාදුකං කරොන්තිපි කාරාපෙන්තිපි, මුඤ්ජපාදුකං කරොන්තිපි කාරාපෙන්තිපි, පබ්බජපාදුකං හින්තාලපාදුකං කමලපාදුකං කම්බලපාදුකං කරොන්තිපි කාරාපෙන්තිපි, රිඤ්චන්ති උද්දෙසං පරිපුච්ඡං අධිසීලං අධිචිත්තං අධිපඤ්ඤ''න්ති (මහාව. 251). භික්ඛූ තෙසං තථාකරණභාවං ජානිත්වා උජ්ඣායිත්වා සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා තෙ භික්ඛූ ගරහිත්වා, ''භික්ඛවෙ, තුම්හෙ අඤ්ඤෙන කිච්චෙන ආගතා අඤ්ඤස්මිංයෙව කිච්චෙ උය්‍යුත්තා''ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

292. ''යඤ්හි කිච්චං අපවිද්ධං, අකිච්චං පන කරීයති;
උන්නළානං පමත්තානං, තෙසං වඩ්ඪන්ති ආසවා.

293. ''යෙසඤ්ච සුසමාරද්ධා, නිච්චං කායගතා සති;
අකිච්චං තෙ න සෙවන්ති, කිච්චෙ සාතච්චකාරිනො;
සතානං සම්පජානානං, අත්ථං ගච්ඡන්ති ආසවා''ති.

තත්ථ **යඤ්හි කිච්චන්ති** භික්ඛුනො හි පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය අපරිමාණසීලක්ඛන්ධගොපනං අරඤ්ඤාවාසො ධුතඞ්ගපරිහරණං භාවනාරාමතාති එවමාදීනි කිච්චං නාම. ඉමෙහි පන යං අත්තනො කිච්චං, තං අපවිද්ධං ඡඩ්ඩිතං. **අකිච්චන්ති** භික්ඛුනො ඡත්තමණ්ඩනං උපාහනමණ්ඩනං පාදුකපත්තථාලකධම්මකරණකායබන්ධනඅංසබද්ධකමණ්ඩනං අකිච්චං නාම. යෙහි තං කයිරති, තෙසං මානනළං උක්ඛිපිත්වා චරණෙන උන්නළානං සතිවොස්සග්ගෙන පමත්තානං චත්තාරොපි ආසවා වඩ්ඪන්තීති අත්ථො. **සුසමාරද්ධාති** සුපග්ගහිතා. **කායගතා සතීති** කායානුපස්සනාභාවනා. **අකිච්චන්ති** තෙ එතං ඡත්තමණ්ඩනාදිකං අකිච්චං න සෙවන්ති න කරොන්තීති අත්ථො. **කිච්චෙති** පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය කත්තබ්බෙ

අපරිමාණසීලක්ඛන්ධගොපනාදිකෙ කරණීයෙ. **සාතච්චකාරිනොති** සතතකාරිනො අට්ඨිතකාරිනො. තෙසං සතියා අවිප්පවාසෙන සතානං සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං සප්පායසම්පජඤ්ඤං ගොචරසම්පජඤ්ඤං අසම්මොහසම්පජඤ්ඤන්ති චතූහි සම්පජඤ්ඤෙහි සම්පජානානං චත්තාරොපි ආසවා අත්ථං ගච්ඡන්ති, පරික්ඛයං අභාවං ගච්ඡන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

භද්දියවත්ථු තතියං.

4. ලකුණ්ඩකභද්දියත්ථෙරවත්ථු

මාතරන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ලකුණ්ඩකභද්දියත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි සම්බහුලා ආගන්තුකා භික්ඛූ සත්ථාරං දිවාට්ඨානෙ නිසින්නං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. තස්මිං ඛණෙ ලකුණ්ඩකභද්දියත්ථෙරො භගවතො අවිදූරෙ අතික්කමති. සත්ථා තෙසං භික්ඛූනං චිත්තාචාරං ඤත්වා ඔලොකෙත්වා ‘‘පස්සථ, භික්ඛවෙ, අයං භික්ඛු මාතාපිතරො හන්ත්වා නිද්දුක්ඛො හුත්වා යාතී’’ති වත්වා තෙහි භික්ඛූහි ‘‘කිං නු ඛො සත්ථා වදතී’’ති අඤ්ඤමඤ්ඤං මුඛානි ඔලොකෙත්වා සංසයපක්ඛන්දෙහි, ‘‘භන්තෙ, කිං නාමෙතං වදෙථා’’ති වුත්තෙ තෙසං ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

294. ‘‘මාතරං පිතරං හන්ත්වා, රාජානො ද්වෙ ච ඛත්තියෙ;
රට්ඨං සානුචරං හන්ත්වා, අනීඝො යාති බ්‍රාහ්මණො’’ති.

තත්ථ **සානුචරන්ති** ආයසාධකෙන ආයුත්තකෙන සහිතං. එත්ථ හි ‘‘තණ්හා ජනෙති පුරිස’’න්ති (සං. නි. 1.55-57) වචනතො තීසු භවෙසු සත්තානං ජනනතො තණ්හා මාතා නාම. ‘‘අහං අසුකස්ස නාම රඤ්ඤො වා රාජමහාමත්තස්ස වා පුත්තො’’ති පිතරං නිස්සාය අස්මිමානස්ස උප්පජ්ජනතො අස්මිමානො පිතා නාම. ලොකො විය රාජානං යස්මා සබ්බදිට්ඨිගතානි ද්වෙ සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨියො භජන්ති, තස්මා ද්වෙ සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨියො ද්වෙ ඛත්තියරාජානො නාම. ද්වාදසායතනානි විත්ථතට්ඨෙන රට්ඨසදිසත්තා රට්ඨං නාම. ආයසාධකො ආයුත්තකපුරිසො විය තන්නිස්සිතො නන්දිරාගො අනුචරො නාම. **අනීඝොති** නිද්දුක්ඛො. **බ්‍රාහ්මණොති** ඛීණාසවො. එතෙසං තණ්හාදීනං අරහත්තමග්ගඤාණාසිනා හතත්තා ඛීණාසවො නිද්දුක්ඛො හුත්වා යාතීති අයමෙත්ථත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු.

දුතියගාථායපි වත්ථු පුරිමසදිසමෙව. තදා හි සත්ථා ලකුණ්ඩකභද්දියත්ථෙරමෙව ආරබ්භ කථෙසි. තෙසං ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

295. ‘‘මාතරං පිතරං හන්ත්වා, රාජානො ද්වෙ ච සොත්ථියෙ;
වෙයග්ඝපඤ්චමං හන්ත්වා, අනීඝො යාති බ්‍රාහ්මණො’’ති.

තත්ථ **ද්වෙ ච සොත්ථියෙති** ද්වෙ ච බ්‍රාහ්මණෙ. ඉමිස්සා ගාථාය සත්ථා අත්තනො ධම්මිස්සරතාය ච දෙසනාවිධිකුසලතාය ච සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨියො ද්වෙ බ්‍රාහ්මණරාජානො ච කත්වා කථෙසි. **වෙයග්ඝපඤ්චමන්ති** එත්ථ බ්‍යග්ඝානුචරිතො සප්පටිභයො දුප්පටිපන්නො මග්ගො වෙයග්ඝො නාම, විචිකිච්ඡානීවරණම්පි තෙන සදිසතාය වෙයග්ඝං නාම, තං පඤ්චමං අස්සාති නීවරණපඤ්චකං වෙයග්ඝපඤ්චමං නාම. ඉදඤ්ච වෙයග්ඝපඤ්චමං අරහත්තමග්ගඤාණාසිනා නිස්සෙසං හන්ත්වා අනීඝොව යාති බ්‍රාහ්මණොති අයමෙත්ථත්ථො. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

ලකුණ්ඩකභද්දියත්ථෙරවත්ථු චතුත්ථං.

5. දාරුසාකටිකපුත්තවත්ථු

සුප්පබුද්ධන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො දාරුසාකටිකස්ස පුත්තං ආරබ්භ කථෙසි.

රාජගහස්මිඤ්හි සම්මාදිට්ඨිකපුත්තො මිච්ඡාදිට්ඨිකපුත්තොති ද්වෙ දාරකා අභික්ඛණං ගුළකීළං කීළන්ති. තෙසු සම්මාදිට්ඨිකපුත්තො ගුළං ඛිපමානො බුද්ධානුස්සතිං ආවජ්ජෙත්වා ‘‘නමො බුද්ධස්සා’’ති වත්වා වත්වා ගුළං ඛිපති. ඉතරො තිත්ථියගුණෙ උද්දිසිත්වා ‘‘නමො අරහන්තාන’’න්ති වත්වා වත්වා ඛිපති. තෙසු සම්මාදිට්ඨිකස්ස පුත්තො ජිනාති, ඉතරො පන පරාජයති. සො තස්ස කිරියං දිස්වා ‘‘අයං එවං අනුස්සරිත්වා එවං වත්වා ගුළං ඛිපන්තො මමං ජිනාති, අහම්පි එවරූපං කරිස්සාමී’’ති බුද්ධානුස්සතියං පරිචයමකාසි. අථෙකදිවසං තස්ස පිතා සකටං යොජෙත්වා දාරූනං අත්ථාය ගච්ඡන්තො තම්පි දාරකං ආදාය ගන්ත්වා අටවියං දාරූනං සකටං පූරෙත්වා ආගච්ඡන්තො බහිනගරෙ සුසානසාමන්තෙ උදකඵාසුකට්ඨානෙ ගොණෙ මොචෙත්වා භත්තවිස්සග්ගමකාසි. අථස්ස තෙ ගොණා සායන්හසමයෙ

නගරං පවිසන්තෙන ගොගණෙන සද්ධිං නගරමෙව පවිසිංසු. සාකටිකොපි ගොණෙ අනුබන්ධන්තො නගරං පවිසිත්වා සායං ගොණෙ දිස්වා ආදාය නික්ඛමන්තො ද්වාරං න සම්පාපුණි. තස්මිඤ්හි අසම්පත්තෙයෙව ද්වාරං පිහිතං.

අථස්ස පුත්තො එකකොව රත්තිභාගෙ සකටස්ස හෙට්ඨා නිපජ්ජිත්වා නිද්දං ඔක්කමි. රාජගහං පන පකතියාපි අමනුස්සබහුලං. අයඤ්ච සුසානසන්තිකෙ නිපන්නො. තත්ථ නං ද්වෙ අමනුස්සා පස්සිංසු. එකො සාසනස්ස පටිකණ්ඩකො මිච්ඡාදිට්ඨිකො, එකො සම්මාදිට්ඨිකො. තෙසු මිච්ඡාදිට්ඨිකො ආහ – ‘‘අයං නො භක්ඛො, ඉමං ඛාදිස්සාමා’’ති. ඉතරො ‘‘අලං මා තෙ රුච්චී’’ති නිවාරෙති. සො තෙන නිවාරියමානොපි තස්ස වචනං අනාදියිත්වා දාරකං පාදෙසු ගහෙත්වා ආකඩ්ඪි. සො බුද්ධානුස්සතියා පරිචිතත්තා තස්මිං ඛණෙ ‘‘නමො බුද්ධස්සා’’ති ආහ. අමනුස්සො මහාභයභීතො පටික්කමිත්වා අට්ඨාසි. අථ නං ඉතරො ‘‘අම්හෙහි අකිච්චං කතං, දණ්ඩකම්මං තස්ස කරොමා’’ති වත්වා තං රක්ඛමානො අට්ඨාසි. මිච්ඡාදිට්ඨිකො නගරං පවිසිත්වා රඤ්ඤො භොජනපාතිං පූරෙත්වා භොජනං ආහරි. අථ නං උභොපි තස්ස මාතාපිතරො විය හුත්වා උපට්ඨාපෙත්වා භොජෙත්වා ‘‘ඉමානි අක්ඛරානි රාජාව පස්සතු, මා අඤ්ඤො’’ති තං පවත්තිං පකාසෙන්තා යක්ඛානුභාවෙන භොජනපාතියං අක්ඛරානි ඡින්දිත්වා පාතිං දාරුසකටෙ පක්ඛිපිත්වා සබ්බරත්තිං ආරක්ඛං කත්වා පක්කමිංසු.

පුනදිවසෙ ‘‘රාජකුලතො චොරෙහි භොජනභණ්ඩං අවහට’’න්ති කොලාහලං කරොන්තා ද්වාරානි පිදහිත්වා ඔලොකෙන්තා තත්ථ අපස්සන්තා නගරා නික්ඛමිත්වා ඉතො චිතො ච ඔලොකෙන්තා දාරුසකටෙ සුවණ්ණපාතිං දිස්වා ‘‘අයං චොරො’’ති තං දාරකං ගහෙත්වා රඤ්ඤො දස්සෙසුං. රාජා අක්ඛරානි දිස්වා ‘‘කිං එතං, තාතා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘නාහං , දෙව, ජානාමි, මාතාපිතරො මෙ ආගන්ත්වා රත්තිං භොජෙත්වා රක්ඛමානා අට්ඨංසු, අහම්පි මාතාපිතරො මං රක්ඛන්තීති නිබ්භයොව නිද්දං උපගතො. එත්තකං අහං ජානාමී’’ති. අථස්ස මාතාපිතරොපි තං ඨානං ආගමංසු. රාජා තං පවත්තිං ඤත්වා තෙ තයොපි ජනෙ ආදාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සබ්බං ආරොචෙත්වා ‘‘කිං නු ඛො, භන්තෙ, බුද්ධානුස්සති එව රක්ඛා හොති, උදාහු ධම්මානුස්සතිආදයොපී’’ති පුච්ඡි. අථස්ස සත්ථා, ‘‘මහාරාජ, න කෙවලං බුද්ධානුස්සතියෙව රක්ඛා, යෙසං පන ඡබ්බිධෙන චිත්තං සුභාවිතං, තෙසං අඤ්ඤෙන රක්ඛාවරණෙන වා මන්තොසධෙහි වා කිච්චං නත්ථී’’ති වත්වා ඡ ඨානානි දස්සෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි.

296. ‘‘සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්ති, සදා ගොතමසාවකා;
යෙසං දිවා ච රත්තො ච, නිච්චං බුද්ධගතා සති.

297. ‘‘සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්ති, සදා ගොතමසාවකා;
යෙසං දිවා ච රත්තො ච, නිච්චං ධම්මගතා සති.

298. ‘‘සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්ති, සදා ගොතමසාවකා;
යෙසං දිවා ච රත්තො ච, නිච්චං සඞ්ඝගතා සති.

299. ‘‘සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්ති, සදා ගොතමසාවකා;
යෙසං දිවා ච රත්තො ච, නිච්චං කායගතා සති.

300. ‘‘සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්ති, සදා ගොතමසාවකා;
යෙසං දිවා ච රත්තො ච, අහිංසාය රතො මනො.

301. ‘‘සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්ති, සදා ගොතමසාවකා;
යෙසං දිවා ච රත්තො ච, භාවනාය රතො මනො’’ති.

තත්ථ **සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්තීති** බුද්ධගතං සතිං ගහෙත්වා සුපන්තා, ගහෙත්වායෙව ච පබුජ්ඣන්තා සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්ති නාම. **සදා ගොතමසාවකාති** ගොතමගොත්තස්ස බුද්ධස්ස සවනන්තෙ ජාතත්තා තස්සෙව අනුසාසනියා සවනතාය ගොතමසාවකා. **බුද්ධගතා සතීති** යෙසං ‘‘ඉතිපි සො භගවා’’තිආදිප්පභෙදෙ බුද්ධගුණෙ ආරබ්භ උප්පජ්ජමානා සති නිච්චකාලං අත්ථි, තෙ සදාපි සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්තීති අත්ථො. තථා අසක්කොන්තා පන එකදිවසං තීසු කාලෙසු ද්වීසු කාලෙසු එකස්මිම්පි කාලෙ බුද්ධානුස්සතිං මනසි කරොන්තා සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්තියෙව නාම. **ධම්මගතා සතීති** ‘‘ස්වාක්ඛාතො භගවතා ධම්මො’’තිආදිප්පභෙදෙ ධම්මගුණෙ ආරබ්භ උප්පජ්ජමානා සති. **සඞ්ඝගතා සතීති** ‘‘සුප්පටිපන්නො භගවතො සාවකසඞ්ඝො’’තිආදිප්පභෙදෙ සඞ්ඝගුණෙ ආරබ්භ උප්පජ්ජමානා සති. **කායගතා සතීති** ද්වත්තිංසාකාරවසෙන වා නවසිවථිකාවසෙන වා චතුධාතුවවත්ථානවසෙන වා අජ්ඣත්තනීලකසිණාදිරූපජ්ඣානවසෙන වා උප්පජ්ජමානා සති. **අහිංසාය රතොති** ‘‘සො කරුණාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරතී’’ති (විභ. 642) එවං වුත්තාය කරුණාභාවනාය රතො. **භාවනායාති** මෙත්තාභාවනාය. කිඤ්චාපි හෙට්ඨා කරුණාභාවනාය වුත්තත්තා ඉධ සබ්බාපි අවසෙසා භාවනා නාම, ඉධ පන මෙත්තාභාවනාව අධිප්පෙතා. සෙසං පඨමගාථාය වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

දෙසනාවසානෙ දාරකො සද්ධිං මාතාපිතූහි සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. පච්ඡා පන පබ්බජිත්වා සබ්බෙපි අරහත්තං පාපුණිංසු, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

දාරුසාකටිකපුත්තවත්ථු පඤ්චමං.

6. වජ්ජිපුත්තකභික්ඛුවත්ථු

දුප්පබ්බජ්ජන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙසාලිං නිස්සාය මහාවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං වජ්ජිපුත්තකං භික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි. තං සන්ධාය වුත්තං – අඤ්ඤතරො වජ්ජිපුත්තකො භික්ඛු වෙසාලියං විහරති අඤ්ඤතරස්මිං වනසණ්ඩෙ, තෙන ඛො පන සමයෙන වෙසාලියං සබ්බරත්තිඡණො හොති. අථ ඛො සො භික්ඛු වෙසාලියා තූරියතාළිතවාදිතනිග්ඝොසසද්දං සුත්වා පරිදෙවමානො තායං වෙලායං ඉමං ගාථං අභාසි –

> ''එකකා මයං අරඤ්ඤෙ විහරාම,
> අපවිද්ධංව වනස්මිං දාරුකං;
> එතාදිසිකාය රත්තියා,
> කොසු නාමම්හෙහි පාපියො''ති. (සං. නි. 1.229);

සො කිර වජ්ජිරට්ඨෙ රාජපුත්තො වාරෙන සම්පත්තං රජ්ජං පහාය පබ්බජිතො වෙසාලියං චාතුමහාරාජිකෙහි සද්ධිං එකාබද්ධං කත්වා සකලනගරෙ ධජපටාකාදීහි පටිමණ්ඩිතෙ කොමුදියා පුණ්ණමාය සබ්බරත්තිං ඡණවාරෙ වත්තමානෙ භෙරියාදීනං තූරියානං තාළිතානං නිග්ඝොසං වීණාදීනඤ්ච වාදිතානං සද්දං සුත්වා යානි වෙසාලියං සත්ත රාජසහස්සානි සත්ත රාජසතානි සත්ත රාජානො, තත්තකා එව ච නෙසං උපරාජසෙනාපතිආදයො, තෙසු අලඞ්කතපටියත්තෙසු නක්ඛත්තකීළනත්ථාය වීථිං ඔතිණ්ණෙසු සට්ඨිහත්ථෙ මහාචඞ්කමෙ චඞ්කමමානො ගගනමජ්ඣෙ ඨිතං පුණ්ණචන්දං දිස්වා චඞ්කමකොටියං ඵලකං නිස්සාය ඨිතො වෙය්‍යනාලඞ්කාරවිරහිතත්තා වනෙ ඡඩ්ඩිතදාරුකං විය අත්තභාවං ඔලොකෙත්වා ''අත්ථි නු ඛො අඤ්ඤො අම්හෙහි ලාමකතරො''ති චින්තෙන්තො පකතියා ආරඤ්ඤකාදිගුණයුත්තොපි තස්මිං ඛණෙ අනභිරතියා පීළිතො එවමාහ. සො තස්මිං වනසණ්ඩෙ අධිවත්ථාය දෙවතාය ''ඉමං භික්ඛුං සංවෙජෙස්සාමී''ති අධිප්පායෙන –

> ''එකකොව ත්වං අරඤ්ඤෙ විහරසි, අපවිද්ධංව වනස්මිං දාරුකං;
> තස්ස තෙ බහුකා පිහයන්ති, නෙරයිකා විය සග්ගගාමින''න්ති. (සං. නි. 1.229) –

වුත්තං ඉමං ගාථං සුත්වා පුනදිවසෙ සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා නිසීදි. සත්ථා තං පවත්තිං ඤත්වා ඝරාවාසස්ස දුක්ඛතං පකාසෙතුකාමො පඤ්ච දුක්ඛානි සමොධානෙත්වා ඉමං ගාථමාහ –

> **302.** ''දුප්පබ්බජ්ජං දුරභිරමං, දුරාවාසා ඝරා දුඛා;
> දුක්ඛොසමානසංවාසො, දුක්ඛානුපතිතද්ධගූ;
> තස්මා න චද්ධගූ සියා, න ච දුක්ඛානුපතිතො සියා''ති.

තත්ථ **දුප්පබ්බජ්ජන්**ති අප්පං වා මහන්තං වා භොගක්ඛන්ධඤ්චෙව ඤාතිපරිවට්ටඤ්ච පහාය ඉමස්මිං සාසනෙ උරං දත්වා පබ්බජ්ජං නාම දුක්ඛං. **දුරභිරමන්**ති එවං පබ්බජිතෙනාපි භික්ඛාචරියාය ජීවිතවුත්තිං ඝටෙන්තෙන අපරිමාණසීලක්ඛන්ධගොපනධම්මානුධම්මපටිපත්තිපූරණවසෙන අභිරමිතුං දුක්ඛං. **දුරාවාසා**ති යස්මා පන ඝරං ආවසන්තෙන රාජූනං රාජකිච්චං, ඉස්සරානං ඉස්සරකිච්චං වහිතබ්බං, පරිජනා චෙව ධම්මිකා සමණබ්‍රාහ්මණා ච සඞ්ගහිතබ්බා. එවං සන්තෙපි ඝරාවාසො ඡිද්දඝටො විය මහාසමුද්දො විය ච දුප්පූරො. තස්මා ඝරාවාසා නාමෙතෙ දුරාවාසා දුක්ඛා ආවසිතුං, තෙනෙව කාරණෙන දුක්ඛාති අත්ථො. **දුක්ඛො සමානසංවාසො**ති ගිහිනො වා හි යෙ ජාතිගොත්තකුලභොගෙහි පබ්බජිතා වා සීලාචාරබාහුසච්චාදීහි සමානාපි හුත්වා ''කොසි ත්වං, කොස්මි අහ''න්තිආදීනි වත්වා අධිකරණපසුතා හොන්ති, තෙ අසමානා නාම, තෙහි සද්ධිං සංවාසො දුක්ඛොති අත්ථො. **දුක්ඛානුපතිතද්ධගූ**ති යෙ වට්ටසඞ්ඛාතං අද්ධානං පටිපන්නත්තා අද්ධගූ, තෙ දුක්ඛෙ අනුපතිතාව. **තස්මා න චද්ධගූ**ති යස්මා දුක්ඛානුපතිතභාවොපි දුක්ඛො අද්ධගූභාවොපි, තස්මා වට්ටසඞ්ඛාතං අද්ධානං ගමනතාය අද්ධගූ න භවෙය්‍ය, වුත්තප්පකාරෙන දුක්ඛෙන අනුපතිතොපි න භවෙය්‍යාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො භික්ඛු පඤ්චසු ඣානෙසු දස්සිතෙ දුක්ඛෙ නිබ්බින්දන්තො පඤ්චොරම්භාගියානි පඤ්ච උද්ධම්භාගියානි සංයොජනානි පදාලෙත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨහීති.

වජ්ජිපුත්තකභික්ඛුවත්ථු ඡට්ඨං.

7. චිත්තගහපතිවත්ථු

සද්ධොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො චිත්තගහපතිං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු බාලවග්ගෙ ''අසන්තං භාවනමිච්ඡෙය්‍යා''ති ගාථාවණ්ණනාය විත්ථාරිතං. ගාථාපි තත්ථෙව වුත්තා. වුත්තඤ්හෙතං තත්ථ (ධ. ප. අට්ඨ. 1.74) –

''කිං පන, භන්තෙ, එතස්ස තුම්හාකං සන්තිකං ආගච්ඡන්තස්සෙවායං ලාභසක්කාරො උප්පජ්ජති, උදාහු අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්තස්සාපි උප්පජ්ජතී''ති. ''ආනන්ද, මම සන්තිකං ආගච්ඡන්තස්සාපි අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්තස්සාපි

තස්ස උප්පජ්ජතෙව. අයඤ්හි උපාසකො සද්ධො පසන්නො සම්පන්නසීලො, එවරූපො පුග්ගලො යං යං පදෙසං භජති, තත්ථ තත්ථෙවස්ස ලාභසක්කාරො නිබ්බත්තතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

303. ‘‘සද්ධො සීලෙන සම්පන්නො, යසොභොගසමප්පිතො;
යං යං පදෙසං භජති, තත්ථ තත්ථෙව පූජිතො’’ති. (ධ. ප. අට්ඨ. 1.74);

තත්ථ **සද්ධොති** ලොකියලොකුත්තරසද්ධාය සමන්නාගතො. **සීලෙනාති** ආගාරියසීලං, අනාගාරියසීලන්ති දුවිධං සීලං. තෙසු ඉධ ආගාරියසීලං අධිප්පෙතං, තෙන සමන්නාගතොති අත්ථො. **යසොභොගසමප්පිතොති** යාදිසො අනාථපිණ්ඩිකාදීනං පඤ්චඋපාසකසතපරිවාරසඞ්ඛාතො ආගාරියයසො, තාදිසෙනෙව යසෙන ධනධඤ්ඤාදිකො චෙව සත්තවිධඅරියධනසඞ්ඛාතො චාති දුවිධො භොගො, තෙන සමන්නාගතොති අත්ථො. **යං යං පදෙසන්ති** පුරත්ථිමාදීසු දිසාසු එවරූපො කුලපුත්තො යං යං පදෙසං භජති, තත්ථ තත්ථ එවරූපෙන ලාභසක්කාරෙන පූජිතොව හොතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

චිත්තගහපතිවත්ථු සත්තමං.

8. චූළසුභද්දාවත්ථු

දූරෙ සන්තොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අනාථපිණ්ඩිකස්ස ධීතරං චූළසුභද්දං නාම ආරබ්භ කථෙසි.

අනාථපිණ්ඩිකස්ස කිර දහරකාලතො පට්ඨාය උග්ගනගරවාසී උග්ගො නාම සෙට්ඨිපුත්තො සහායකො අහොසි. තෙ එකාචරියකුලෙ සිප්පං උග්ගණ්හන්තා අඤ්ඤමඤ්ඤං කතිකං කරිංසු ‘‘අම්හාකං වයප්පත්තකාලෙ පුත්තධීතාසු ජාතාසු යො පුත්තස්ස ධීතරං වාරෙති, තෙන තස්ස ධීතා දාතබ්බා’’ති. තෙ උභොපි වයප්පත්තා අත්තනො අත්තනො නගරෙ සෙට්ඨිට්ඨානෙ පතිට්ඨහිංසු. අථෙකස්මිං සමයෙ උග්ගසෙට්ඨි වණිජ්ජං පයොජෙන්තො පඤ්චහි සකටසතෙහි සාවත්ථිං අගමාසි. අනාථපිණ්ඩිකො අත්තනො ධීතරං චූළසුභද්දං ආමන්තෙත්වා, ‘‘අම්ම, පිතා තෙ උග්ගසෙට්ඨි නාම ආගතො, තස්ස කත්තබ්බකිච්චං සබ්බං තව භාරො’’ති ආණාපෙසි. සා ‘‘සාධූ’’ති පටිස්සුණිත්වා තස්ස ආගතදිවසතො පට්ඨාය සහත්ථෙනෙව සූපබ්‍යඤ්ජනාදීනි සම්පාදෙති, මාලාගන්ධවිලෙපනාදීනි අභිසඞ්ඛරොති , භොජනකාලෙ තස්ස න්හානොදකං පටියාදාපෙත්වා න්හානකාලතො පට්ඨාය සබ්බකිච්චානි සාධුකං කරොති.

උග්ගසෙට්ඨි තස්සා ආචාරසම්පත්තිං දිස්වා පසන්නචිත්තො එකදිවසං අනාථපිණ්ඩිකෙන සද්ධිං සුඛකථාය සන්නිසින්නො ‘‘මයං දහරකාලෙ එවං නාම කතිකං කරිම්හා’’ති සාරෙත්වා චූළසුභද්දං අත්තනො පුත්තස්සත්ථාය වාරෙසි. සො පන පකතියාව මිච්ඡාදිට්ඨිකො. තස්මා දසබලස්ස තමත්ථං ආරොචෙත්වා සත්ථාරා උග්ගසෙට්ඨිස්සූපනිස්සයං දිස්වා අනුඤ්ඤාතො භරියාය සද්ධිං මන්තෙත්වා තස්ස වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා දිවසං වවත්ථපෙත්වා ධීතරං විසාඛං දත්වා උය්‍යොජෙන්තො ධනඤ්චයසෙට්ඨි විය මහන්තං සක්කාරං කත්වා සුභද්දං ආමන්තෙත්වා, ‘‘අම්ම, සසුරකුලෙ වසන්තියා නාම අන්තොඅග්ගි බහි න නීහරිතබ්බො’’ති (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.259; ධ. ප. අට්ඨ. 1.52 විසාඛාවත්ථු) ධනඤ්චයසෙට්ඨිනා විසාඛාය දින්නනයෙනෙව දස ඔවාදෙ දත්වා ‘‘සචෙ මෙ ගතට්ඨානෙ ධීතු දොසො උප්පජ්ජති, තුම්හෙහි සොධෙතබ්බො’’ති අට්ඨ කුටුම්බිකෙ පාටිභොගෙ ගහෙත්වා තස්සා උය්‍යොජනදිවසෙ බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහාදානං දත්වා පුරිමභවෙ ධීතරා කතානං සුචරිතානං ඵලවිභූතිං ලොකස්ස පාකටං කත්වා දස්සෙන්තො විය මහන්තෙන සක්කාරෙන ධීතරං උය්‍යොජෙසි. තස්සා අනුපුබ්බෙන උග්ගනගරං පත්තකාලෙ සසුරකුලෙන සද්ධිං මහාජනො පච්චුග්ගමනමකාසි.

සාපි අත්තනො සිරිවිභවං පාකටං කාතුං විසාඛා විය සකලනගරස්ස අත්තානං දස්සෙන්තී රථෙ ඨත්වා නගරං පවිසිත්වා නාගරෙහි පෙසිතෙ පණ්ණාකාරෙ ගහෙත්වා අනුරූපවසෙන තෙසං තෙසං පෙසෙන්තී සකලනගරං අත්තනො ගුණෙහි එකාබද්ධමකාසි. මඞ්ගලදිවසාදීසු පනස්සා සසුරො අචෙලකානං සක්කාරං කරොන්තො ‘‘ආගන්ත්වා අම්හාකං සමණෙ වන්දතූ’’ති පෙසෙසි. සා ලජ්ජාය නග්ගෙ පස්සිතුං අසක්කොන්තී ගන්තුං න ඉච්ඡති. සො පුනප්පුනං පෙසෙත්වාපි තාය පටික්ඛිත්තො කුජ්ඣිත්වා ‘‘නීහරථ න’’න්ති ආහ. සා ‘‘න සක්කා මම අකාරණෙන දොසං ආරොපෙතු’’න්ති කුටුම්බිකෙ පක්කොසාපෙත්වා තමත්ථං ආරොචෙසි. තෙ තස්සා නිද්දොසභාවං ඤත්වා සෙට්ඨිං සඤ්ඤාපෙසුං. සො ‘‘අයං මම සමණෙ අහිරිකාති න වන්දී’’ති භරියාය ආරොචෙසි. සා ‘‘කීදිසා නු ඛො ඉමිස්සා සමණා, අතිවිය තෙසං පසංසතී’’ති තං පක්කොසාපෙත්වා ආහ –

‘‘කීදිසා සමණා තුය්හං, බාළ්හං ඛො නෙ පසංසසි;
කිංසීලා කිංසමාචාරා, තං මෙ අක්ඛාහි පුච්ඡිතා’’ති. (අ. නි. අට්ඨ. 2.4.24);

අථස්සා සුභද්දා බුද්ධානඤ්චෙව බුද්ධසාවකානඤ්ච ගුණෙ පකාසෙන්තී –

‘‘සන්තින්ද්‍රියා සන්තමානසා, සන්තං තෙසං ගතං ඨිතං;
ඔක්ඛිත්තචක්ඛූ මිතභාණී, තාදිසා සමණා මම. (අ. නි. අට්ඨ. 2.4.24);

‘‘කායකම්මං සුචි නෙසං, වාචාකම්මං අනාවිලං;
මනොකම්මං සුවිසුද්ධං, තාදිසා සමණා මම.

‘‘විමලා සඞ්ඛමුත්තාභා, සුද්ධා අන්තරබාහිරා;
පුණ්ණා සුද්ධෙහි ධම්මෙහි, තාදිසා සමණා මම.

‘‘ලාභෙන උන්නතො ලොකො, අලාභෙන ච ඔනතො;
ලාභාලාභෙන එකට්ඨා, තාදිසා සමණා මම.

‘‘යසෙන උන්නතො ලොකො, අයසෙන ච ඔනතො;
යසායසෙන එකට්ඨා, තාදිසා සමණා මම.

‘‘පසංසායුන්නතො ලොකො, නින්දායාපි ච ඔනතො;
සමා නින්දාපසංසාසු, තාදිසා සමණා මම.

‘‘සුඛෙන උන්නතො ලොකො, දුක්ඛෙනාපි ච ඔනතො;
අකම්පා සුඛදුක්ඛෙසු, තාදිසා සමණා මමා’’ති. –

එවමාදීහි වචනෙහි සස්සුං තොසෙසි.

අථ නං ‘‘සක්කා තව සමණෙ අම්හාකම්පි දස්සෙතු’’න්ති වත්වා ‘‘සක්කා’’ති වුත්තෙ ‘‘තෙන හි යථා මයං තෙ පස්සාම, තථා කරොහී’’ති වුත්තෙ සා ‘‘සාධූ’’ති බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහාදානං සජ්ජෙත්වා උපරිපාසාදතලෙ ඨත්වා ජෙතවනාභිමුඛී සක්කච්චං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා බුද්ධගුණෙ ආවජ්ජෙත්වා ගන්ධවාසපුප්ඵධූමෙහි පූජං කත්වා, ‘‘භන්තෙ, ස්වාතනාය බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිමන්තෙමි, ඉමිනා මෙ සඤ්ඤාණෙන සත්ථා නිමන්තිතභාවං ජානාතූ’’ති සුමනපුප්ඵානං අට්ඨ මුට්ඨියො ආකාසෙ ඛිපි. පුප්ඵානි ගන්ත්වා චතුපරිසමජ්ඣෙ ධම්මං දෙසෙන්තස්ස සත්ථුනො උපරි මාලාවිතානං හුත්වා අට්ඨංසු. තස්මිං ඛණෙ අනාථපිණ්ඩිකොපි ධම්මකථං සුත්වා ස්වාතනාය සත්ථාරං නිමන්තෙසි. සත්ථා ‘‘අධිවුත්ථං මයා, ගහපති, ස්වාතනාය භත්ත’’න්ති වත්වා, ‘‘භන්තෙ, මයා පුරෙතරං ආගතො නත්ථි, කස්ස නු ඛො වො අධිවුත්ථ’’න්ති වුත්තෙ ‘‘චූළසුභද්දාය, ගහපති, නිමන්තිතො’’ති වත්වා ‘‘නනු, භන්තෙ, චූළසුභද්දා දූරෙ වසති ඉතො වීසතියොජනසතමත්ථකෙ’’ති වුත්තෙ, ‘‘ආම ගහපති, දූරෙ වසන්තාපි හි සප්පුරිසා අභිමුඛෙ ඨිතා විය පකාසෙන්තී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

304. ‘‘දූරෙ සන්තො පකාසෙන්ති, හිමවන්තොව පබ්බතො;
අසන්තෙත්ථ න දිස්සන්ති, රත්තිං ඛිත්තා යථා සරා’’ති.

තත්ථ **සන්තොති** රාගාදීනං සන්තතාය බුද්ධාදයො සන්තා නාම. ඉධ පන පුබ්බබුද්ධෙසු කතාධිකාරා උස්සන්නකුසලමූලා භාවිතභාවනා සත්තා සන්තොති අධිප්පෙතා. **පකාසෙන්තීති** දූරෙ ඨිතාපි බුද්ධානං ඤාණපථං ආගච්ඡන්තා පාකටා හොන්ති. **හිමවන්තො වාති** යථා හි තියොජනසහස්සවිත්ථතො පඤ්චයොජනසතුබ්බෙධො චතුරාසීතියා කූටසහස්සෙහි පටිමණ්ඩිතො හිමවන්තපබ්බතො දූරෙ ඨිතානම්පි අභිමුඛෙ ඨිතො විය පකාසෙති, එවං පකාසෙන්තීති අත්ථො. **අසන්තෙත්ථාති** දිට්ඨධම්මගරුකා විතිණ්ණපරලොකා ආමිසචක්ඛුකා ජීවිකත්ථාය පබ්බජිතා බාලපුග්ගලා අසන්තො නාම, තෙ එත්ථ බුද්ධානං දක්ඛිණස්ස ජාණුමණ්ඩලස්ස සන්තිකෙ නිසින්නාපි න දිස්සන්ති න පඤ්ඤායන්ති. **රත්තිං ඛිත්තාති** රත්තිං චතුරඞ්ගසමන්නාගතෙ අන්ධකාරෙ ඛිත්තසරා විය තථාරූපස්ස උපනිස්සයභූතස්ස පුබ්බහෙතුනො අභාවෙන න පඤ්ඤායන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සක්කො දෙවරාජා ‘‘සත්ථාරා සුභද්දාය නිමන්තනං අධිවාසිත’’න්ති ඤත්වා විස්සකම්මදෙවපුත්තං ආණාපෙසි – ‘‘පඤ්ච කූටාගාරසතානි නිම්මිනිත්වා ස්වෙ බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං උග්ගනගරං නෙහී’’ති. සො පුනදිවසෙ පඤ්චසතානි කූටාගාරානි නිම්මිනිත්වා ජෙතවනද්වාරෙ අට්ඨාසි. සත්ථා උච්චිනිත්වා විසුද්ධඛීණාසවානංයෙව පඤ්චසතානි ආදාය සපරිවාරො කූටාගාරෙසු නිසීදිත්වා උග්ගනගරං අගමාසි. උග්ගසෙට්ඨිපි සපරිවාරො සුභද්දාය දින්නනයෙනෙව තථාගතස්ස ආගතමග්ගං ඔලොකෙන්තො සත්ථාරං මහන්තෙන සිරිවිභවෙන ආගච්ඡන්තං දිස්වා පසන්නමානසො මාලාදීහි මහන්තං සක්කාරං කරොන්තො සපරිවාරො සම්පටිච්ඡිත්වා වන්දිත්වා මහාදානං දත්වා පුනප්පුනං නිමන්තෙත්වා සත්තාහං මහාදානං අදාසි. සත්ථාපිස්ස සප්පායං සල්ලක්ඛෙත්වා ධම්මං දෙසෙසි. තං ආදිං කත්වා චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. සත්ථා ‘‘චූළසුභද්දාය අනුග්ගහණත්ථං ත්වං ඉධෙව

හොහී''ති අනුරුද්ධත්ථෙරං නිවත්තාපෙත්වා සාවත්ථිමෙව අගමාසි. තතො පට්ඨාය තං නගරං සද්ධාසම්පන්නං අහොසීති.

චූළසුභද්දාවත්ථු අට්ඨමං.

9. එකවිහාරිත්ථෙරවත්ථු

එකාසනන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකවිහාරිත්ථෙරං නාම ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර ථෙරො එකකොව සෙය්‍යං කප්පෙති, එකකොව නිසීදති, එකකොව චඞ්කමති, එකකොව තිට්ඨතීති චතුපරිසන්තරෙ පාකටො අහොසි. අථ නං භික්ඛූ, ''භන්තෙ, එවරූපො නාමායං ථෙරො''ති තථාගතස්සාරොචෙසුං. සත්ථා ''සාධු සාධූ''ති තස්ස සාධුකාරං දත්වා ''භික්ඛුනා නාම පවිවිත්තෙන භවිතබ්බ''න්ති විවෙකෙ ආනිසංසං කථෙත්වා ඉමං ගාථමාහ –

305. ''එකාසනං එකසෙය්‍යං, එකො චරමතන්දිතො;
එකො දමයමත්තානං, වනන්තෙ රමිතො සියා''ති.

තත්ථ **එකාසනං එකසෙය්‍ය**න්ති භික්ඛුසහස්සමජ්ඣෙපි මූලකම්මට්ඨානං අවිජහිත්වා තෙනෙව මනසිකාරෙන නිසින්නස්ස ආසනං එකාසනං නාම. ලොහපාසාදසදිසෙපි ච පාසාදෙ භික්ඛුසහස්සමජ්ඣෙපි පඤ්ඤත්තෙ විචිත්‍රපච්චත්ථරණූපධානෙ මහාරහෙ සයනෙ සතිං උපට්ඨපෙත්වා දක්ඛිණෙන පස්සෙන මූලකම්මට්ඨානමනසිකාරෙන නිපන්නස්ස භික්ඛුනො සෙය්‍යා එකසෙය්‍යා නාම. එවරූපං එකාසනඤ්ච එකසෙය්‍යඤ්ච භජෙථාති අත්ථො. **අතන්දිතො**ති ජඞ්ඝබලං නිස්සාය ජීවිතකප්පනෙන අකුසීතො හුත්වා සබ්බිරියාපථෙසු එකකොව චරන්තොති අත්ථො. **එකො දමය**න්ති රත්තිට්ඨානාදීසු කම්මට්ඨානං අනුයුඤ්ජිත්වා මග්ගඵලාධිගමවසෙන එකොව හුත්වා අත්තානං දමෙන්තොති අත්ථො. **වනන්තෙ රමිතො සියා**ති එවං අත්තානං දමෙන්තො ඉත්ථිපුරිසසද්දාදීහි පවිවිත්තෙ වනන්තෙයෙව අභිරමිතො භවෙය්‍ය. න හි සක්කා ආකිණ්ණවිහාරිනා එවං අත්තානං දමෙතුන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු. තතො පට්ඨාය මහාජනො එකවිහාරිකමෙව පත්ථෙසීති.

එකවිහාරිත්ථෙරවත්ථු නවමං.

පකිණ්ණකවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එකවීසතිමො වග්ගො.

22. නිරයවග්ගො

1. සුන්දරීපරිබ්බාජිකාවත්ථු

අභූතවාදීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සුන්දරිං පරිබ්බාජිකං ආරබ්භ කථෙසි.

“තෙන ඛො පන සමයෙන භගවා සක්කතො හොති ගරුකතො මානිතො පූජිතො”ති වත්ථු විත්ථාරතො උදානෙ (උදා. 38) ආගතමෙව. අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපො – භගවතො කිර භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච පඤ්චන්නං මහානදීනං මහොඝසදිසෙ ලාභසක්කාරෙ උප්පන්නෙ හතලාභසක්කාරා අඤ්ඤතිත්ථියා සූරියුග්ගමනකාලෙ ඛජ්ජොපනකා විය නිප්පභා හුත්වා එකතො සන්නිපතිත්වා මන්තයිංසු – “මයං සමණස්ස ගොතමස්ස උප්පන්නකාලතො පට්ඨාය හතලාභසක්කාරා, න නො කොචි අත්ථිභාවම්පි ජානාති, කෙන නු ඛො සද්ධිං එකතො හුත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස අවණ්ණං උප්පාදෙත්වා ලාභසක්කාරමස්ස අන්තරධාපෙය්‍යාමා”ති. අථ නෙසං එතදහොසි – “සුන්දරියා සද්ධිං එකතො හුත්වා සක්කුණිස්සාමා”ති. තෙ එකදිවසං සුන්දරිං තිත්ථියාරාමං පවිසිත්වා වන්දිත්වා ඨිතං නාලපිංසු. සා පුනප්පුනං සල්ලපන්තීපි පටිවචනං අලභිත්වා “අපි පනය්‍යා, කෙනචි විහෙඨිතත්ථා”ති පුච්ඡි. “කිං, භගිනි, සමණං ගොතමං අම්හෙ විහෙඨෙත්වා හතලාභසක්කාරෙ කත්වා විචරන්තං න පස්සසී”ති? “මයා එත්ථ කිං කාතුං වට්ටතී”ති? “ත්වං ඛොසි, භගිනි, අභිරූපා සොභග්ගප්පත්තා, සමණස්ස ගොතමස්ස අයසං ආරොපෙත්වා මහාජනං තව කථං ගාහාපෙත්වා හතලාභසක්කාරං කරොහී”ති. සා තං සුත්වා “සාධූ”ති සම්පටිච්ඡිත්වා පක්කන්තා තතො පට්ඨාය මාලාගන්ධවිලෙපනකප්පූරකටුකඵලාදීනි ගහෙත්වා සායං මහාජනස්ස සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා නගරං පවිසනකාලෙ ජෙතවනාභිමුඛී ගච්ඡති, “කහං ගච්ඡසී”ති ච පුට්ඨා “සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකං ගමිස්සාමි, අහඤ්හි තෙන සද්ධිං එකගන්ධකුටියං වසාමී”ති වත්වා අඤ්ඤතරස්මිං තිත්ථියාරාමෙ වසිත්වා පාතොව ජෙතවනමග්ගං ඔතරිත්වා නගරාභිමුඛී ආගච්ඡන්තී “කිං, සුන්දරි, කහං ගතාසී”ති පුට්ඨා “සමණෙන ගොතමෙන සද්ධිං එකගන්ධකුටියං වසිත්වා තං කිලෙසරතියා රමාපෙත්වා ආගතාම්හී”ති වදති.

අථ තෙ කතිපාහච්චයෙන ධුත්තානං කහාපණෙ දත්වා “ගච්ඡථ සුන්දරිං මාරෙත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස ගන්ධකුටියා සමීපෙ මාලාකචවරන්තරෙ නික්ඛිපිත්වා එථා”ති වදිංසු. තෙ තථා අකංසු. තතො තිත්ථියා “සුන්දරිං න පස්සාමා”ති කොලාහලං කත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙත්වා “කහං වො ආසඞ්කා”ති වුත්තා “ඉමෙසු දිවසෙසු ජෙතවනෙ වසති, තත්ථස්සා පවත්තිං න ජානාමා”ති වත්වා “තෙන හි ගච්ඡථ, නං විචිනථා”ති රඤ්ඤා අනුඤ්ඤාතා අත්තනො උපට්ඨාකෙ ගහෙත්වා ජෙතවනං ගන්ත්වා විචිනන්තා මාලාකචවරන්තරෙ තං දිස්වා මඤ්චකං ආරොපෙත්වා නගරං පවෙසෙත්වා “සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකා ‘සත්ථාරා කතං පාපකම්මං පටිච්ඡාදෙස්සාමා’ති සුන්දරිං මාරෙත්වා මාලාකචවරන්තරෙ නික්ඛිපිංසූ”ති රඤ්ඤො ආරොචයිංසු. රාජා “තෙන හි ගච්ඡථ, නගරං ආහිණ්ඩථා”ති ආහ. තෙ නගරවීථීසු “පස්සථ සමණානං සක්‍යපුත්තියානං කම්ම”න්තිආදීනි වත්වා පුන රඤ්ඤො නිවෙසනද්වාරං ආගමිංසු. රාජා සුන්දරියා සරීරං ආමකසුසානෙ අට්ටකං ආරොපෙත්වා රක්ඛාපෙසි. සාවත්ථිවාසිනො ඨපෙත්වා අරියසාවකෙ සෙසා යෙභුය්‍යෙන “පස්සථ සමණානං සක්‍යපුත්තියානං කම්ම”න්තිආදීනි වත්වා අන්තොනගරෙපි බහිනගරෙපි භික්ඛූ අක්කොසන්තා විචරන්ති. භික්ඛූ තං පවත්තිං තථාගතස්ස ආරොචෙසුං. සත්ථා “තෙන හි තුම්හෙපි තෙ මනුස්සෙ එවං පටිචොදෙථා”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

306. “අභූතවාදී නිරයං උපෙති,
යො වාපි කත්වා න කරොමිචාහ;
උභොපි තෙ පෙච්ච සමා භවන්ති,
නිහීනකම්මා මනුජා පරත්ථා”ති.

තත්ථ **අභූතවාදීති** පරස්ස දොසං අදිස්වාව මුසාවාදං කත්වා තුච්ඡෙන පරං අබ්භාචික්ඛන්තො. **කත්වාති** යො වා පන පාපකම්මං කත්වා “නාහං එතං කරොමී”ති ආහ. **පෙච්ච සමා භවන්තීති** තෙ උභොපි ජනා පරලොකං ගන්ත්වා නිරයං උපගමනෙන ගතියා සමා භවන්ති. ගතියෙව නෙසං පරිච්ඡින්නා, ආයු පන නෙසං න පරිච්ඡින්නං. බහුකඤ්හි පාපකම්මං කත්වා චිරං නිරයෙ පච්චන්ති, පරිත්තං කත්වා අප්පමත්තකමෙව කාලං. යස්මා පන නෙසං උභින්නම්පි ලාමකමෙව කම්මං, තෙන වුත්තං – **“නිහීනකම්මා මනුජා පරත්ථා”**ති. පරත්ථාති ඉමස්ස පන පදස්ස පුරතො පෙච්චපදෙන සම්බන්ධො. පෙච්ච පරත්ථ ඉතො ගන්ත්වා තෙ නිහීනකම්මා පරලොකෙ සමා භවන්තීති අත්ථො. දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

රාජා “සුන්දරියා අඤ්ඤෙහි මාරිතභාවං ජානාථා”ති පුරිසෙ උය්‍යොජෙසි. අථ තෙ ධුත්තා තෙහි කහාපණෙහි සුරං පිවන්තා අඤ්ඤමඤ්ඤං කලහං කරිංසු. එකො එකං ආහ – “ත්වං සුන්දරිං එකප්පහාරෙනෙව මාරෙත්වා මාලාකචවරන්තරෙ නික්ඛිපිත්වා තතො ලද්ධකහාපණෙහි සුරං පිවසි, හොතු හොතූ”ති. රාජපුරිසා තෙ ධුත්තෙ ගහෙත්වා රඤ්ඤො දස්සෙසුං. අථ නෙ රාජා “තුම්හෙහි සා මාරිතා”ති පුච්ඡි. “ආම, දෙවා”ති. “කෙහි මාරාපිතා”ති? “අඤ්ඤතිත්ථියෙහි, දෙවා”ති. රාජා තිත්ථියෙ පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡි. තෙ තථෙව වදිංසු. තෙන හි ගච්ඡථ තුම්හෙ එවං වදන්තා නගරං ආහිණ්ඩථ – “අයං සුන්දරී සමණස්ස ගොතමස්ස අවණ්ණං ආරොපෙතුකාමෙහි අම්හෙහි මාරාපිතා, නෙව සමණස්ස ගොතමස්ස, න සාවකානං දොසො අත්ථි, අම්හාකමෙව දොසො”ති. තෙ තථා කරිංසු.

බාලමහාජනො තදා සද්දහි, තිත්ථියාපි ධුත්තාපි පුරිසවධදණ්ඩං පාපුණිංසු. තතො පට්ඨාය බුද්ධානං සක්කාරො මහා අහොසීති.

සුන්දරීපරිබ්බාජිකාවත්ථු පඨමං.

2. දුච්චරිතඵලපීළිතවත්ථු

කාසාවකණ්ඨාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො දුච්චරිතඵලානුභාවෙන පීළිතෙ සත්තෙ ආරබ්භ කථෙසි.

ආයස්මා හි මොග්ගල්ලානො ලක්ඛණත්ථෙරෙන සද්ධිං ගිජ්ඣකූටා ඔරොහන්තො අට්ඨිසඞ්ඛලිකපෙතාදීනං අත්තභාවෙ දිස්වා සිතං කරොන්තො ලක්ඛණත්ථෙරෙන සිතකාරණං පුට්ඨො ''අකාලො, ආවුසො, ඉමස්ස පඤ්හස්ස, තථාගතස්ස සන්තිකෙ මං පුච්ඡෙය්‍යාසී''ති වත්වා තථාගතස්ස සන්තිකෙ ථෙරෙන පුට්ඨො අට්ඨිසඞ්ඛලිකපෙතාදීනං දිට්ඨභාවං ආචික්ඛිත්වා ''ඉධාහං, ආවුසො, ගිජ්ඣකූටා පබ්බතා ඔරොහන්තො අද්දසං භික්ඛුං වෙහාසං ගච්ඡන්තං, තස්ස සඞ්ඝාටිපි ආදිත්තා සම්පජ්ජලිතා සජොතිභූතා…පෙ…. කායොපි ආදිත්තො''තිආදිනා (පාරා. 230; සං. නි. 2.218) නයෙන සද්ධිං පත්තචීවරකායබන්ධනාදීහි ඩය්හමානෙ පඤ්ච සහධම්මිකෙ ආරොචෙසි. සත්ථා තෙසං කස්සපදසබලස්ස සාසනෙ පබ්බජිත්වා පබ්බජ්ජාය අනුරූපං කාතුං අසක්කොන්තානං පාපභාවං ආචික්ඛිත්වා තස්මිං ඛණෙ තත්ථ නිසින්නානං බහූනං පාපභික්ඛූනං දුච්චරිතකම්මස්ස විපාකං දස්සෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

307. ''කාසාවකණ්ඨා බහවො, පාපධම්මා අසඤ්ඤතා;
පාපා පාපෙහි කම්මෙහි, නිරයං තෙ උපපජ්ජරෙ''ති.

තත්ථ **කාසාවකණ්ඨාති** කාසාවෙන පලිවෙඨිතකණ්ඨා. **පාපධම්මාති** ලාමකධම්මා. **අසඤ්ඤතාති** කායාදිසංයමරහිතා, තථාරූපා පාපපුග්ගලා අත්තනා කතෙහි අකුසලකම්මෙහි නිරයං උපපජ්ජන්ති, තෙ තත්ථ පච්චිත්වා තතො චුතා විපාකාවසෙසෙන පෙතෙසුපි එවං පච්චන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

දුච්චරිතඵලපීළිතවත්ථු දුතියං.

3. වග්ගුමුදාතීරියභික්ඛුවත්ථු

සෙය්‍යො අයොගුළොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙසාලිං උපනිස්සාය මහාවනෙ විහරන්තො වග්ගුමුදාතීරියෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු උත්තරිමනුස්සධම්මපාරාජිකෙ (පාරා. 193 ආදයො) ආගතමෙව.

තදා හි සත්ථා තෙ භික්ඛූ ''කිං පන තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, උදරස්සත්ථාය ගිහීනං අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස උත්තරිමනුස්සධම්මස්ස වණ්ණං භාසිත්ථා''ති වත්වා තෙහි ''ආම, භන්තෙ''ති වුත්තෙ තෙ භික්ඛූ අනෙකපරියායෙන ගරහිත්වා ඉමං ගාථමාහ –

308. ''සෙය්‍යො අයොගුළො භුත්තො, තත්තො අග්ගිසිඛූපමො;
යඤ්චෙ භුඤ්ජෙය්‍ය දුස්සීලො, රට්ඨපිණ්ඩමසඤ්ඤතො''ති.

තත්ථ **යඤ්චෙ භුඤ්ජෙය්‍යාති** යං දුස්සීලො නිස්සීලපුග්ගලො කායාදීහි අසඤ්ඤතො රට්ඨවාසීහි සද්ධාය දින්නං රට්ඨපිණ්ඩං ''සමණොම්හී''ති පටිජානන්තො ගහෙත්වා භුඤ්ජෙය්‍ය, තත්තො ආදිත්තො අග්ගිවණ්ණො අයොගුළොව භුත්තො සෙය්‍යො සුන්දරතරො. කිං කාරණා? තප්පච්චයා හි එකොව අත්තභාවො ඣායෙය්‍ය, දුස්සීලො පන සද්ධාදෙය්‍යං භුඤ්ජිත්වා අනෙකානිපි ජාතිසතානි නිරයෙ පච්චෙය්‍යාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

වග්ගුමුදාතීරියභික්ඛුවත්ථු තතියං.

4. ඛෙමකසෙට්ඨිපුත්තවත්ථු

චත්තාරි ඨානානීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අනාථපිණ්ඩිකස්ස භාගිනෙය්‍යං ඛෙමකං නාම සෙට්ඨිපුත්තං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර අභිරූපො අහොසි, යෙභුය්‍යෙන ඉත්ථියො තං දිස්වා රාගාභිභූතා සකභාවෙන සණ්ඨාතුං නාසක්ඛිංසු. සොපි පරදාරකම්මාභිරතොව අහොසි. අථ නං රත්තිං රාජපුරිසා ගහෙත්වා රඤ්ඤො දස්සෙසුං. රාජා මහාසෙට්ඨිස්ස ලජ්ජාමීති තං කිඤ්චි අවත්වා විස්සජ්ජාපෙසි. සො පන නෙව විරමි . අථ නං දුතියම්පි තතියම්පි රාජපුරිසා ගහෙත්වා රඤ්ඤො දස්සෙසුං. රාජා විස්සජ්ජාපෙසියෙව. මහාසෙට්ඨි, තං පවත්තිං සුත්වා තං ආදාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා තං පවත්තිං ආරොචෙත්වා, ''භන්තෙ, ඉමස්ස ධම්මං දෙසෙථා''ති ආහ. සත්ථා තස්ස සංවෙගකථං වත්වා පරදාරසෙවනාය දොසං දස්සෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

309. ''චත්තාරි ඨානානි නරො පමත්තො,
ආපජ්ජති පරදාරූපසෙවී;
අපුඤ්ඤලාභං න නිකාමසෙය්‍යං,
නින්දං තතීයං නිරයං චතුත්ථං.

310. ''අපුඤ්ඤලාභො ච ගතී ච පාපිකා,
භීතස්ස භීතාය රතී ච ථොකිකා;
රාජා ච දණ්ඩං ගරුකං පණෙති,
තස්මා නරො පරදාරං න සෙවෙ''ති.

තත්ථ **ඨානානීති** දුක්ඛකාරණානි. **පමත්තොති** සතිවොස්සග්ගෙන සමන්නාගතො. **ආපජ්ජතීති** පාපුණාති. **පරදාරූපසෙවීති** පරදාරං උපසෙවන්තො උප්පථචාරී. **අපුඤ්ඤලාභන්ති** අකුසලලාභං. **න නිකාමසෙය්‍යන්ති** යථා ඉච්ඡති, එවං සෙය්‍යං අලභිත්වා අනිච්ඡිතං පරිත්තකමෙව කාලං සෙය්‍යං ලභති. **අපුඤ්ඤලාභො චාති** එවං තස්ස අයඤ්ච අපුඤ්ඤලාභො, තෙන ච අපුඤ්ඤෙන නිරයසඞ්ඛාතා පාපිකා ගති හොති. **රතී ච ථොකිකාති** යා තස්ස භීතස්ස භීතාය ඉත්ථියා සද්ධිං රති, සාපි ථොකිකා පරිත්තා හොති. **ගරුකන්ති** රාජා ච හත්ථච්ඡෙදාදිවසෙන ගරුකං දණ්ඩං පණෙති. **තස්මාති** යස්මා පරදාරං සෙවන්තො එතානි අපුඤ්ඤාදීනි පාපුණාති, තස්මා පරදාරං න සෙවෙය්‍යාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ ඛෙමකො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. තතො පට්ඨාය මහාජනො සුඛං වීතිනාමෙසි. කිං පනස්ස පුබ්බකම්මන්ති? සො කිර කස්සපබුද්ධකාලෙ උත්තමමල්ලො හුත්වා ද්වෙ සුවණ්ණපටාකා දසබලස්ස කඤ්චනථූපෙ ආරොපෙත්වා පත්ථනං පට්ඨපෙසි ''ඨපෙත්වා ඤාතිසාලොහිතිත්ථියො අවසෙසා මං දිස්වා රජ්ජන්තූ''ති. ඉදමස්ස පුබ්බකම්මන්ති. තෙන තං නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ දිස්වා පරෙසං ඉත්ථියො සකභාවෙන සණ්ඨාතුං නාසක්ඛිංසූති.

ඛෙමකසෙට්ඨිපුත්තවත්ථු චතුත්ථං.

5. දුබ්බචභික්ඛුවත්ථු

කුසො යථාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං දුබ්බචභික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

එකො කිර භික්ඛු අසඤ්චිච්ච එකං තිණං ඡින්දිත්වා කුක්කුච්චෙ උප්පන්නෙ එකං භික්ඛුං උපසඞ්කමිත්වා, ''ආවුසො, යො තිණං ඡින්දති, තස්ස කිං හොතී''ති තං අත්තනා කතභාවං ආරොචෙත්වා පුච්ඡි. අථ නං ඉතරො ''ත්වං තිණස්ස ඡින්නකාරණා කිඤ්චි හොතීති සඤ්ඤං කරොසි, න එත්ථ කිඤ්චි හොති, දෙසෙත්වා පන මුච්චතී''ති වත්වා සයම්පි උභොහි හත්ථෙහි තිණං ලුඤ්චිත්වා අග්ගහෙසි. භික්ඛූ තං පවත්තිං සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා තං භික්ඛුං අනෙකපරියායෙන විගරහිත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

311. ''කුසො යථා දුග්ගහිතො, හත්ථමෙවානුකන්තති;
සාමඤ්ඤං දුප්පරාමට්ඨං, නිරයායුපකඩ්ඪති.

312. ''යං කිඤ්චි සිථිලං කම්මං, සංකිලිට්ඨඤ්ච යං වතං;
සඞ්කස්සරං බ්‍රහ්මචරියං, න තං හොති මහප්ඵලං.

313. ''කයිරා චෙ කයිරාථෙනං, දළ්හමෙනං පරක්කමෙ;
සිථිලො හි පරිබ්බාජො, භිය්‍යො ආකිරතෙ රජ''න්ති.

තත්ථ **කුසොති** යං කිඤ්චි තිඛිණධාරං තිණං අන්තමසො තාලපණ්ණම්පි, යථා සො කුසො යෙන දුග්ගහිතො, තස්ස හත්ථං අනුකන්තති ඵාලෙති, එවමෙව සමණධම්මසඞ්ඛාතං සාමඤ්ඤම්පි ඛණ්ඩසීලාදිතාය දුප්පරාමට්ඨං **නිරයායුපකඩ්ඪති,** නිරයෙ නිබ්බත්තාපෙතීති අත්ථො. **සිථිලන්ති** ඔලීයිත්වා කරණෙන සිථිලගාහං කත්වා කතං යංකිඤ්චි කම්මං. **සංකිලිට්ඨන්ති** වෙසියාදිකෙසු අගොචරෙසු චරණෙන සංකිලිට්ඨං. **සඞ්කස්සරන්ති** සඞ්කාහි සරිතබ්බං, උපොසථකිච්චාදීසු අඤ්ඤතරකිච්චෙන සන්නිපතිතම්පි සඞ්ඝං දිස්වා ''අද්ධා ඉමෙ මම චරියං ඤත්වා මං උක්ඛිපිතුකාමාව සන්නිපතිතා''ති එවං අත්තනො ආසඞ්කාහි සරිතං උස්සඞ්කිතං පරිසඞ්කිතං. **න තං හොතීති** තං එවරූපං සමණධම්මසඞ්ඛාතං බ්‍රහ්මචරියං තස්ස පුග්ගලස්ස මහප්ඵලං න හොති, තස්ස මහප්ඵලාභාවෙනෙව භික්ඛාදායකානම්පිස්ස න මහප්ඵලං හොතීති අත්ථො. **කයිරා චෙති** තස්මා යං කම්මං කරෙය්‍ය, තං කරෙය්‍යාථෙව. **දළ්හමෙනං පරක්කමෙති** ථිරකතමෙව කත්වා අවත්තසමාදානො හුත්වා එනං කයිරා. **පරිබ්බාජොති** සිථිලභාවෙන

කතො ඛණ්ඩාදිභාවප්පත්තො සමණධම්මො. **භියྍො ආකිරතෙ රජන්ති** අබ්භන්තරෙ විජ්ජමානං රාගරජාදිං එවරූපො සමණධම්මො අපනෙතුං න සක්කොති, අථ ඛො තස්ස උපරි අපරම්පි රාගරජාදිං ආකිරතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු, සොපි භික්ඛු සංවරෙ ඨත්වා පච්ඡා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණීති.

දුබ්බචභික්ඛුවත්ථු පඤ්චමං.

6. ඉස්සාපකතිත්ථිවත්ථු

අකතන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං ඉස්සාපකතං ඉත්ථිං ආරබ්භ කථෙසි.

තස්සා කිර සාමිකො එකාය ගෙහදාසියා සද්ධිං සන්ථවං අකාසි. සා ඉස්සාපකතා තං දාසිං හත්ථපාදෙසු බන්ධිත්වා තස්සා කණ්ණනාසං ඡින්දිත්වා එකස්මිං ගුළ්හගබ්භෙ පක්ඛිපිත්වා ද්වාරං පිදහිත්වා තස්ස කම්මස්ස අත්තනා කතභාවං පටිච්ඡාදෙතුං ''එහි, අය්‍ය, විහාරං ගන්ත්වා ධම්මං සුණිස්සාමා''ති සාමිකං ආදාය විහාරං ගන්ත්වා ධම්මං සුණන්තී නිසීදි. අථස්සා ආගන්තුකඤාතකා ගෙහං ආගන්ත්වා ද්වාරං විවරිත්වා තං විප්පකාරං දිස්වා දාසිං මොචයිංසු. සා විහාරං ගන්ත්වා චතුපරිසමජ්ඣෙ ඨිතා තමත්ථං දසබලස්ස ආරොචෙසි. සත්ථා තස්සා වචනං සුත්වා ''දුච්චරිතං නාම 'ඉදං මෙ අඤ්ඤෙ න ජානන්තී'ති අප්පමත්තකම්පි න කාතබ්බං, අඤ්ඤස්මිං අජානන්තෙපි සුචරිතමෙව කාතබ්බං. පටිච්ඡාදෙත්වා කතම්පි හි දුච්චරිතං නාම පච්ඡානුතාපං කරොති, සුචරිතං පාමොජ්ජමෙව ජනෙතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

314. ''අකතං දුක්කටං සෙය්‍යො, පච්ඡා තප්පති දුක්කටං;
කතඤ්ච සුකතං සෙය්‍යො, යං කත්වා නානුතප්පතී''ති.

තත්ථ **දුක්කටන්ති** සාවජ්ජං අපායසංවත්තනිකං කම්මං අකතමෙව සෙය්‍යො වරං උත්තමං. **පච්ඡා තප්පතීති** තඤ්හි අනුස්සරිතානුස්සරිතකාලෙ තප්පතියෙව. **සුකතන්ති** අනවජ්ජං පන සුඛදායකං සුගතිසංවත්තනිකමෙව කම්මං කතං සෙය්‍යො. **යං කත්වාති** යං කම්මං කත්වා පච්ඡා අනුස්සරණකාලෙ න තප්පති නානුතප්පති, සොමනස්සජාතොව හොති, තං කම්මං වරන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ උපාසකො ච සා ච ඉත්ථී සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු. තඤ්ච පන දාසිං තත්ථෙව භුජිස්සං කත්වා ධම්මචාරිනිං කරිංසූති.

ඉස්සාපකතිත්ථිවත්ථු ඡට්ඨං.

7. සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු

නගරං යථාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සම්බහුලෙ ආගන්තුකෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙ කිර එකස්මිං පච්චන්තෙ වස්සං උපගන්ත්වා පඨමමාසෙ සුඛං විහරිංසු. මජ්ඣිමමාසෙ චොරා ආගන්ත්වා තෙසං ගොචරගාමං පහරිත්වා කරමරෙ ගහෙත්වා අගමංසු. තතො පට්ඨාය මනුස්සා චොරානං පටිබාහනත්ථාය තං පච්චන්තනගරං අභිසඞ්ඛරොන්තා තෙ භික්ඛූ සක්කච්චං උපට්ඨාතුං ඔකාසං න ලභිංසු. තෙ අඵාසුකං වස්සං වසිත්වා වුත්ථවස්සා සත්ථු දස්සනාය සාවත්ථිං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. සත්ථා තෙහි සද්ධිං කතපටිසන්ථාරො ''කිං, භික්ඛවෙ , සුඛං වසිත්ථා''ති පුච්ඡිත්වා, ''භන්තෙ, මයං පඨමමාසමෙව සුඛං වසිම්හා, මජ්ඣිමමාසෙ චොරා ගාමං පහරිංසු, තතො පට්ඨාය මනුස්සා නගරං අභිසඞ්ඛරොන්තා සක්කච්චං උපට්ඨාතුං ඔකාසං න ලභිංසු. තස්මා අඵාසුකං වස්සං වසිම්හා''ති වුත්තෙ ''අලං, භික්ඛවෙ, මා චින්තයිත්ථ, ඵාසුවිහාරො නාම නිච්චකාලං දුල්ලභො, භික්ඛුනා නාම යථා තෙ මනුස්සා නගරං ගොපයිංසු, එවං අත්තභාවමෙව ගොපයිතුං වට්ටතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

315. ''නගරං යථා පච්චන්තං, ගුත්තං සන්තරබාහිරං;
එවං ගොපෙථ අත්තානං, ඛණො වො මා උපච්චගා;
ඛණාතීතා හි සොචන්ති, නිරයම්හි සමප්පිතා''ති.

තත්ථ **සන්තරබාහිරන්ති**, භික්ඛවෙ, යථා තෙහි මනුස්සෙහි තං පච්චන්තනගරං ද්වාරපාකාරාදීනි ථිරානි කරොන්තෙහි සඅන්තරං, අට්ටාලකපරිඛාදීනි ථිරානි කරොන්තෙහි සබාහිරන්ති සන්තරබාහිරං සුගුත්තං කතං, එවං තුම්හෙපි සතිං උපට්ඨපෙත්වා අජ්ඣත්තිකානි ඡ ද්වාරානි පිදහිත්වා ද්වාරරක්ඛිකං සතිං අවිස්සජ්ජෙත්වා යථා ගය්හමානානි බාහිරානි ඡ ආයතනානි අජ්ඣත්තිකානං උපඝාතාය සංවත්තන්ති, තථා අග්ගහණෙන තානිපි ථිරානි කත්වා තෙසං අප්පවෙසාය ද්වාරරක්ඛිකං සතිං අප්පහාය විචරන්තා අත්තානං ගොපෙථාති අත්ථො. **ඛණො වො මා**

උපච්චගාති යො හි එවං අත්තානං න ගොපෙති, තං පුග්ගලං අයං බුද්ධුප්පාදඛණො මජ්ඣිමදෙසෙ උප්පත්තිඛණො සම්මාදිට්ඨියා පටිලද්ධඛණො ඡන්නං ආයතනානං අවෙකල්ලඛණොති සබ්බොපි අයං ඛණො අතික්කමති, සො ඛණො තුම්හෙ මා අතික්කමතු. **ඛණාතීතාති** යෙ හි තං ඛණං අතීතා, තෙ ච පුග්ගලෙ සො ච ඛණො අතීතො, තෙ නිරයම්හි සමප්පිතා හුත්වා තත්ථ නිබ්බත්තිත්වා සොචන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ උප්පන්නසංවෙගා අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසූති.

සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු සත්තමං.

8. නිගණ්ඨවත්ථු

අලජ්ජිතායෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො නිගණ්ඨෙ ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි දිවසෙ භික්ඛූ නිගණ්ඨෙ දිස්වා කථං සමුට්ඨාපෙසුං, ''ආවුසො, සබ්බසො අප්පටිච්ඡන්නෙහි අචෙලකෙහි ඉමෙ නිගණ්ඨා වරතරා, යෙ එකං පුරිමපස්සම්පි තාව පටිච්ඡාදෙන්ති, සහිරිකා මඤ්ඤෙ එතෙ''ති. තං සුත්වා නිගණ්ඨා ''න මයං එතෙන කාරණෙන පටිච්ඡාදෙම, පංසුරජාදයො පන පුග්ගලා එව, ජීවිතින්ද්‍රියපටිබද්ධා එව, තෙ නො භික්ඛාභාජනෙසු මා පතිංසූති ඉමිනා කාරණෙන පටිච්ඡාදෙමා''ති වත්වා තෙහි සද්ධිං වාදපටිවාදවසෙන බහුං කථං කථෙසුං. භික්ඛූ සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා නිසින්නකාලෙ තං පවත්තිං ආරොචෙසුං. සත්ථා, ''භික්ඛවෙ, අලජ්ජිතබ්බෙන ලජ්ජිත්වා ලජ්ජිතබ්බෙන අලජ්ජමානා නාම දුග්ගතිපරායණාව හොන්තී''ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

316. ''අලජ්ජිතායෙ ලජ්ජන්ති, ලජ්ජිතායෙ න ලජ්ජරෙ;
මිච්ඡාදිට්ඨිසමාදානා, සත්තා ගච්ඡන්ති දුග්ගතිං.

317. ''අභයෙ භයදස්සිනො, භයෙ චාභයදස්සිනො;
මිච්ඡාදිට්ඨිසමාදානා, සත්තා ගච්ඡන්ති දුග්ගති''න්ති.

තත්ථ **අලජ්ජිතායෙති** අලජ්ජිතබ්බෙන. භික්ඛාභාජනඤ්හි අලජ්ජිතබ්බං නාම, තෙ පන තං පටිච්ඡාදෙත්වා විචරන්තා තෙන ලජ්ජන්ති නාම. **ලජ්ජිතායෙති** අපටිච්ඡන්නෙන හිරිකොපීනඞ්ගෙන ලජ්ජිතබ්බෙන. තෙ පන තං අපටිච්ඡාදෙත්වා විචරන්තා ලජ්ජිතායෙ න ලජ්ජන්ති නාම. තෙන තෙසං අලජ්ජිතබ්බෙන ලජ්ජිතං ලජ්ජිතබ්බෙන අලජ්ජිතං තුච්ඡගහණභාවෙන ච අඤ්ඤථාගහණභාවෙන ච මිච්ඡාදිට්ඨි හොති. තං සමාදියිත්වා විචරන්තා පන තෙ මිච්ඡාදිට්ඨිසමාදානා සත්තා නිරයාදිභෙදං දුග්ගතිං ගච්ඡන්තීති අත්ථො. **අභයෙති** භික්ඛාභාජනං නිස්සාය රාගදොසමොහමානදිට්ඨිකිලෙසදුච්චරිතභයානං අනුප්පජ්ජනතො භික්ඛාභාජනං අභයං නාම, භයෙන තං පටිච්ඡාදෙන්තා පන අභයෙ **භයදස්සිනො** නාම. හිරිකොපීනඞ්ගං පන නිස්සාය රාගාදීනං උප්පජ්ජනතො තං භයං නාම, තස්ස අපටිච්ඡාදනෙන **භයෙ චාභයදස්සිනො**. තස්ස තං අයථාගහණස්ස සමාදින්නත්තා මිච්ඡාදිට්ඨිසමාදානා සත්තා දුග්ගතිං ගච්ඡන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ නිගණ්ඨා සංවිග්ගමානසා පබ්බජිංසු, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

නිගණ්ඨවත්ථු අට්ඨමං.

9. තිත්ථියසාවකවත්ථු

අවජ්ජෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො තිත්ථියසාවකෙ ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ අඤ්ඤතිත්ථියසාවකා අත්තනො පුත්තෙ සම්මාදිට්ඨිකානං උපාසකානං පුත්තෙහි සද්ධිං සපරිවාරෙ කීළමානෙ දිස්වා ගෙහං ආගතකාලෙ ''න වො සමණා සක්‍යපුත්තියා වන්දිතබ්බා, නාපි තෙසං විහාරං පවිසිතබ්බ''න්ති සපථං කාරයිංසු. තෙ එකදිවසං ජෙතවනවිහාරස්ස බහිද්වාරකොට්ඨකසාමන්තෙ කීළන්තා පිපාසිතා අහෙසුං. අථෙකං උපාසකදාරකං ''ත්වං එත්ථ ගන්ත්වා පානීයං පිවිත්වා අම්හාකම්පි ආහරාහී''ති පහිණිංසු. සො විහාරං පවිසිත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා පානීයං පිවිත්වා තමත්ථං ආරොචෙසි. අථ නං සත්ථා ''ත්වමෙව පානීයං පිවිත්වා ගන්ත්වා ඉතරෙපි පානීයපිවනත්ථාය ඉධෙව පෙසෙහී''ති ආහ. සො තථා අකාසි. තෙ ආගන්ත්වා පානීයං පිවිංසු. සත්ථා තෙ පක්කොසාපෙත්වා තෙසං සප්පායං ධම්මකථං කථෙත්වා තෙ අචලසද්ධෙ කත්වා සරණෙසු ච සීලෙසු ච පතිට්ඨාපෙසි. තෙ සකානි ගෙහානි ගන්ත්වා තමත්ථං මාතාපිතූනං ආරොචෙසුං . අථ නෙසං මාතාපිතරො ''පුත්තකා නො විපන්නදිට්ඨිකා ජාතා''ති දොමනස්සප්පත්තා පරිදෙවිංසු. අථ තෙසං ඡෙකා සම්බහුලා පටිවිස්සකා මනුස්සා ආගන්ත්වා දොමනස්සවූපසමනත්ථාය ධම්මං කථයිංසු. තෙ තෙසං කථං සුත්වා ''ඉමෙ දාරකෙ සමණස්ස ගොතමස්සෙව නියාදෙස්සාමා''ති මහන්තෙන ඤාතිගණෙන සද්ධිං විහාරං නයිංසු. සත්ථා තෙසං අජ්ඣාසයං ඔලොකෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

318. ‘‘අවජ්ජෙ වජ්ජමතිනො, වජ්ජෙ චාවජ්ජදස්සිනො;
මිච්ඡාදිට්ඨිසමාදානා, සත්තා ගච්ඡන්ති දුග්ගතිං.

319. ‘‘වජ්ජඤ්ච වජ්ජතො ඤත්වා, අවජ්ජඤ්ච අවජ්ජතො;
සම්මාදිට්ඨිසමාදානා, සත්තා ගච්ඡන්ති සුග්ගති’’න්ති.

තත්ථ **අවජ්ජෙති** දසවත්ථුකාය සම්මාදිට්ඨියා, තස්සා උපනිස්සයභූතෙ ධම්මෙ ච. **වජ්ජමතිනොති** වජ්ජං ඉදන්ති උප්පන්නමතිනො. දසවත්ථුකාය මිච්ඡාදිට්ඨියා පන තස්සා උපනිස්සයභූතෙ ධම්මෙ ච අවජ්ජදස්සිනො, එතිස්සා අවජ්ජං වජ්ජතො වජ්ජඤ්ච අවජ්ජතො ඤත්වා ගහණසඞ්ඛාතාය මිච්ඡාදිට්ඨියා සමාදින්නත්තා මිච්ඡාදිට්ඨිසමාදානා සත්තා දුග්ගතිං ගච්ඡන්තීති අත්ථො. දුතියගාථාය වුත්තවිපරියායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

දෙසනාවසානෙ සබ්බෙපි තෙ තීසු සරණෙසු පතිට්ඨාය අපරාපරං ධම්මං සුණන්තා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසූති.

තිත්ථියසාවකවත්ථු නවමං.

නිරයවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ද්වාවීසතිමො වග්ගො.

23. නාගවග්ගො

1. අත්තදන්තවත්ථු

අහං නාගො වාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා කොසම්බියං විහරන්තො අත්තානං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු අප්පමාදවග්ගස්ස ආදිගාථාවණ්ණනාය විත්ථාරිතමෙව. වුත්තඤ්හෙතං තත්ථ (ධ. ප. අට්ඨ. 1.සාමාවතිවත්ථු) –

මාගණ්ඩියා තාසං කිඤ්චි කාතුං අසක්කුණිත්වා ''සමණස්ස ගොතමස්සෙව කත්තබ්බං කරිස්සාමී''ති නාගරානං ලඤ්ජං දත්වා ''සමණං ගොතමං අන්තොනගරං පවිසිත්වා චරන්තං දාසකම්මකරපොරිසෙහි සද්ධිං අක්කොසෙත්වා පරිභාසෙත්වා පලාපෙථා''ති ආණාපෙසි. මිච්ඡාදිට්ඨිකා තීසු රතනෙසු අප්පසන්නා අන්තොනගරං පවිට්ඨං සත්ථාරං අනුබන්ධිත්වා ''චොරොසි බාලොසි මූළ්හොසි ථෙනොසි ඔට්ඨොසි ගොණොසි ගද්‍රභොසි නෙරයිකොසි තිරච්ඡානගතොසි, නත්ථි තුය්හං සුගති, දුග්ගතියෙව තුය්හං පාටිකඞ්ඛා''ති දසහි අක්කොසවත්ථූහි අක්කොසන්ති පරිභාසන්ති. තං සුත්වා ආයස්මා ආනන්දො සත්ථාරං එතදවොච – ''භන්තෙ, ඉමෙ නාගරා අම්හෙ අක්කොසන්ති පරිභාසන්ති, ඉතො අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡාමා''ති. ''කුහිං, ආනන්දා''ති? ''අඤ්ඤං නගරං, භන්තෙ''ති. ''තත්ථ මනුස්සෙසු අක්කොසන්තෙසු පරිභාසන්තෙසු පුන කත්ථ ගමිස්සාමානන්දා''ති. ''තතොපි අඤ්ඤං නගරං, භන්තෙ''ති. ''තත්ථ මනුස්සෙසු අක්කොසන්තෙසු පරිභාසන්තෙසු කුහිං ගමිස්සාමානන්දා''ති. ''තතොපි අඤ්ඤං නගරං, භන්තෙ''ති. ''ආනන්ද, න එවං කාතුං වට්ටති, යත්ථ අධිකරණං උප්පන්නං, තත්ථෙව තස්මිං වූපසන්තෙ අඤ්ඤත්ථ ගන්තුං වට්ටති, කෙ පන තෙ, ආනන්ද, අක්කොසන්තී''ති. ''භන්තෙ, දාසකම්මකරෙ උපාදාය සබ්බෙ අක්කොසන්තී''ති. ''අහං, ආනන්ද, සඞ්ගාමං ඔතිණ්ණහත්ථිසදිසො. සඞ්ගාමං ඔතිණ්ණහත්ථිනො හි චතූහි දිසාහි ආගතෙ සරෙ සහිතුං භාරො, තථෙව බහූහි දුස්සීලෙහි කථිතකථානං සහනං නාම මය්හං භාරො''ති වත්වා අත්තානං ආරබ්භ ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

320. ''අහං නාගොව සඞ්ගාමෙ, චාපතො පතිතං සරං;
අතිවාක්‍යං තිතික්ඛිස්සං, දුස්සීලො හි බහුජ්ජනො.

321. ''දන්තං නයන්ති සමිතිං, දන්තං රාජාභිරූහති;
දන්තො සෙට්ඨො මනුස්සෙසු, යොතිවාක්‍යං තිතික්ඛති.

322. ''වරමස්සතරා දන්තා, ආජානීයා ච සින්ධවා;
කුඤ්ජරා ච මහානාගා, අත්තදන්තො තතො වර''න්ති.

තත්ථ **නාගොවාති** හත්ථී විය. **චාපතො පතිතන්ති** ධනුතො මුත්තං. **අතිවාක්‍යන්ති** අට්ඨඅනරියවොහාරවසෙන පවත්තං වීතික්කමවචනං. **තිතික්ඛිස්සන්ති** යථා සඞ්ගාමාවචරො සුදන්තො මහානාගො ඛමො සත්තිපහාරාදීනි චාපතො මුච්චිත්වා අත්තනි පතිතෙ සරෙ අවිහඤ්ඤමානො තිතික්ඛති, එවමෙව එවරූපං අතිවාක්‍යං තිතික්ඛිස්සං, සහිස්සාමීති අත්ථො. **දුස්සීලො හීති** අයඤ්හි ලොකියමහාජනො බහුදුස්සීලො අත්තනො අත්තනො රුචිවසෙන වාචං නිච්ඡාරෙත්වා ඝට්ටෙන්තො චරති, තත්ථ අධිවාසනං අජ්ඣුපෙක්ඛනමෙව මම භාරො. **සමිතින්ති** උය්‍යානකීළමණ්ඩලාදීසු මහාජනමජ්ඣං ගච්ඡන්තා දන්තමෙව ගොණජාතිං වා අස්සජාතිං වා යානෙ යොජෙත්වා නයන්ති. **රාජාති** තථාරූපෙහෙව වාහනෙහි ගච්ඡන්තො රාජාපි දන්තමෙව අභිරූහති. **මනුස්සෙසූති** මනුස්සෙසුපි චතූහි අරියමග්ගෙහි දන්තො නිබ්බිසෙවනොව සෙට්ඨො. **යොතිවාක්‍යන්ති** යො එවරූපං අතික්කමවචනං පුනප්පුනං වුච්චමානම්පි තිතික්ඛති න පටිප්ඵරති න විහඤ්ඤති, එවරූපො දන්තො සෙට්ඨොති අත්ථො.

අස්සතරාති වළවාය ගද්‍රභෙන ජාතා. **ආජානීයාති** යං අස්සදමසාරථි කාරණං කාරෙති, තස්ස ඛිප්පං ජානනසමත්ථා. **සින්ධවාති** සින්ධවරට්ඨෙ ජාතා අස්සා. **මහානාගාති** කුඤ්ජරසඞ්ඛාතා මහාහත්ථිනො. **අත්තදන්තොති** එතෙ අස්සතරා ච සින්ධවා ච කුඤ්ජරා ච දන්තාව වරං, න අදන්තා. යො පන චතූහි අරියමග්ගෙහි අත්තනො දන්තතාය අත්තදන්තො නිබ්බිසෙවනො, අයං තතොපි වරං, සබ්බෙහිපි එතෙහි උත්තරිතරොති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ ලඤ්ජං ගහෙත්වා වීථිසිඞ්ඝාටකාදීසු ඨත්වා අක්කොසන්තො පරිභාසන්තො සබ්බොපි සො මහාජනො සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණීති.

අත්තදන්තවත්ථු පඨමං.

2. හත්ථාචරියපුබ්බකභික්ඛුවත්ථු

න හි එතෙහීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකං හත්ථාචරියපුබ්බකං භික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර එකදිවසං අචිරවතීනදීතීරෙ හත්ථිදමකං ''එකං හත්ථිං දමෙස්සාමී''ති අත්තනා ඉච්ඡිතං කාරණං සික්ඛාපෙතුං අසක්කොන්තං දිස්වා සමීපෙ ඨිතෙ භික්ඛූ ආමන්තෙත්වා ආහ – ''ආවුසො, සචෙ අයං හත්ථාචරියො ඉමං හත්ථිං අසුකට්ඨානෙ නාම විජ්ඣෙය්‍ය, ඛිප්පමෙව ඉමං කාරණං සික්ඛාපෙය්‍යා''ති. සො තස්ස කථං සුත්වා තථා කත්වා තං හත්ථිං සුදන්තං දමෙසි. තෙ භික්ඛූ තං පවත්තිං සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා තං භික්ඛුං පක්කොසාපෙත්වා ''සච්චං කිර තයා එවං වුත්ත''න්ති පුච්ඡිත්වා ''සච්චං, භන්තෙ''ති වුත්තෙ විගරහිත්වා ''කිං තෙ, මොඝපුරිස, හත්ථියානෙන වා අඤ්ඤෙන වා දන්තෙන. න හි එතෙහි යානෙහි අගතපුබ්බං ඨානං ගන්තුං සමත්ථා නාම අත්ථි, අත්තනා පන සුදන්තෙන සක්කා අගතපුබ්බං ඨානං ගන්තුං, තස්මා අත්තානමෙව දමෙහි, කිං තෙ එතෙසං දමනෙනා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

323. ''න හි එතෙහි යානෙහි, ගච්ඡෙය්‍ය අගතං දිසං;
යථාත්තනා සුදන්තෙන, දන්තො දන්තෙන ගච්ඡතී''ති.

තස්සත්ථො – යානි තානි හත්ථියානාදීනි යානානි, න හි එතෙහි යානෙහි කොචි පුග්ගලො සුපිනන්තෙනපි අගතපුබ්බත්තා ''අගත''න්ති සඞ්ඛාතං නිබ්බානදිසං තථා ගච්ඡෙය්‍ය, යථා පුබ්බභාගෙ ඉන්ද්‍රියදමෙන අපරභාගෙ අරියමග්ගභාවනාය සුදන්තෙන දන්තො නිබ්බිසෙවනො සප්පඤ්ඤො පුග්ගලො තං අගතපුබ්බං දිසං ගච්ඡති, දන්තභූමිං පාපුණාති. තස්මා අත්තදමනමෙව තතො වරන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

හත්ථාචරියපුබ්බකභික්ඛුවත්ථු දුතියං.

3. පරිජිණ්ණබ්‍රාහ්මණපුත්තවත්ථු

ධනපාලොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං විහරන්තො අඤ්ඤතරස්ස පරිජිණ්ණබ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තෙ ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිරෙකො බ්‍රාහ්මණො අට්ඨසතසහස්සවිභවො වයප්පත්තානං චතුන්නං පුත්තානං ආවාහං කත්වා චත්තාරි සතසහස්සානි අදාසි. අථස්ස බ්‍රාහ්මණියා කාලකතාය පුත්තා සම්මන්තයිංසු – ''සචෙ අයං අඤ්ඤං බ්‍රාහ්මණිං ආනෙස්සති, තස්සා කුච්ඡියං නිබ්බත්තානං වසෙන කුලසන්තකං භිජ්ජිස්සති, හන්ද නං මයං සඞ්ගණ්හිස්සාමා''ති තෙ තං පණීතෙහි ඝාසච්ඡාදනාදීහි උපට්ඨහන්තා හත්ථපාදසම්බාහනාදීනි කරොන්තා උපට්ඨහිත්වා එකදිවසමස්ස දිවා නිද්දායිත්වා වුට්ඨිතස්ස හත්ථපාදෙ සම්බාහන්තා පාටියෙක්කං ඝරාවාසෙ ආදීනවං වත්වා ''මයං තුම්හෙ ඉමිනා නීහාරෙන යාවජීවං උපට්ඨහිස්සාම, සෙසධනම්පි නො දෙථා''ති යාචිංසු. බ්‍රාහ්මණො පුන එකෙකස්ස සතසහස්සං දත්වා අත්තනො නිවත්ථපාරුපනමත්තං ඨපෙත්වා සබ්බං උපභොගපරිභොගං චත්තාරො කොට්ඨාසෙ කත්වා නිය්‍යාදෙසි. තං ජෙට්ඨපුත්තො කතිපාහං උපට්ඨහි. අථ නං එකදිවසං න්හත්වා ආගච්ඡන්තං ද්වාරකොට්ඨකෙ ඨත්වා සුණ්හා එවමාහ – ''කිං තයා ජෙට්ඨපුත්තස්ස සතං වා සහස්සං වා අතිරෙකං දින්නං අත්ථි, නනු සබ්බෙසං ද්වෙ ද්වෙ සතසහස්සානි දින්නානි, කිං සෙසපුත්තානං ඝරස්ස මග්ගං න ජානාසී''ති. සොපි ''නස්ස වසලී''ති කුජ්ඣිත්වා අඤ්ඤස්ස ඝරං අගමාසි. තතොපි කතිපාහච්චයෙන ඉමිනාව උපායෙන පලාපිතො අඤ්ඤස්සාති එවං එකඝරම්පි පවෙසනං අලභමානො පණ්ඩරඞ්ගපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා භික්ඛාය චරන්තො කාලානමච්චයෙන ජරාජිණ්ණො දුබ්භොජනදුක්ඛසෙය්‍යාහි මිලාතසරීරො භික්ඛාය චරන්තො ආගම්ම පීඨිකාය නිපන්නො නිද්දං ඔක්කමිත්වා උට්ඨාය නිසින්නො අත්තානං ඔලොකෙත්වා පුත්තෙසු අත්තනො පතිට්ඨං අපස්සන්තො චින්තෙසි – ''සමණො කිර ගොතමො අබ්භාකුටිකො උත්තානමුඛො සුඛසම්භාසො පටිසන්ථාරකුසලො, සක්කා සමණං ගොතමං උපසඞ්කමිත්වා පටිසන්ථාරං ලභිතු''න්ති. සො නිවාසනපාරුපනං සණ්ඨාපෙත්වා භික්ඛභාජනං ගහෙත්වා දණ්ඩමාදාය භගවතො සන්තිකං අගමාසි. වුත්තම්පි චෙතං (සං. නි. 1.200) –

අථ ඛො අඤ්ඤතරො බ්‍රාහ්මණමහාසාලො ලූඛො ලූඛපාවුරණො යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා එකමන්තං නිසීදි. සත්ථා එකමන්තං නිසින්නෙන තෙන සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා එතදවොච – ''කින්නු ත්වං , බ්‍රාහ්මණ, ලූඛො ලූඛපාවුරණො''ති. ඉධ මෙ, භො ගොතම, චත්තාරො පුත්තා , තෙ මං දාරෙහි සංපුච්ඡ ඝරා නික්ඛාමෙන්තීති. තෙන හි ත්වං, බ්‍රාහ්මණ, ඉමා ගාථායො පරියාපුණිත්වා සභායං මහාජනකායෙ සන්නිපතිතෙ පුත්තෙසු ච සන්නිසින්නෙසු භාසස්සු –

''යෙහි ජාතෙහි නන්දිස්සං, යෙසඤ්ච භවමිච්ඡිසං;
තෙ මං දාරෙහි සංපුච්ඡ, සාව වාරෙන්ති සූකරං.

''අසන්තා කිර මං ජම්මා, තාත තාතාති භාසරෙ;
රක්ඛසා පුත්තරූපෙන, තෙ ජහන්ති වයොගතං.

''අස්සොව ජිණ්ණො නිබ්භොගො, ඛාදනා අපනීයති;
බාලකානං පිතා ථෙරො, පරාගාරෙසු භික්ඛති.

‘‘දණ්ඩොව කිර මෙ සෙය්‍යො, යඤ්චෙ පුත්තා අනස්සවා;
චණ්ඩම්පි ගොණං වාරෙති, අථො චණ්ඩම්පි කුක්කුරං.

‘‘අන්ධකාරෙ පුරෙ හොති, ගම්භීරෙ ගාධමෙධති;
දණ්ඩස්ස ආනුභාවෙන, ඛලිත්වා පතිතිට්ඨතී’’ති. (සං. නි. 1.200);

සො භගවතො සන්තිකෙ තා ගාථායො උග්ගණ්හිත්වා තථාරූපෙ බ්‍රාහ්මණානං සමාගමදිවසෙ සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතෙසු පුත්තෙසු තං සභං ඔගාහිත්වා බ්‍රාහ්මණානං මජ්ඣෙ මහාරහෙසු ආසනෙසු නිසින්නෙසු ‘‘අයං මෙ කාලො’’ති සභාය මජ්ඣෙ පවිසිත්වා හත්ථං උක්ඛිපිත්වා ‘‘අහං, භො, තුම්හාකං ගාථායො භාසිතුකාමො, සුණිස්සථා’’ති වත්වා ‘‘භාසස්සු, බ්‍රාහ්මණ, සුණොමා’’ති වුත්තෙ ඨිතකොව අභාසි. තෙන ච සමයෙන මනුස්සානං වත්තං හොති ‘‘යො මාතාපිතූනං සන්තකං ඛාදන්තො මාතාපිතරො න පොසෙති, සො මාරෙතබ්බො’’ති. තස්මා තෙ බ්‍රාහ්මණපුත්තා පිතු පාදෙසු පතිත්වා ‘‘ජීවිතං නො, තාත, දෙථා’’ති යාචිංසු. සො පිතු හදයමුදුතාය ‘‘මා මෙ, භො, පුත්තකෙ විනාසයිත්ථ, පොසෙස්සන්ති ම’’න්ති ආහ. අථස්ස පුත්තෙ මනුස්සා ආහංසු – ‘‘සචෙ, භො , අජ්ජ පට්ඨාය පිතරං න සම්මා පටිජග්ගිස්සථ, ඝාතෙස්සාම වො’’ති. තෙ භීතා පිතරං පීඨෙ නිසීදාපෙත්වා සයං උක්ඛිපිත්වා ගෙහං නෙත්වා සරීරං තෙලෙන අබ්භඤ්ජිත්වා උබ්බට්ටෙත්වා ගන්ධචුණ්ණාදීහි න්හාපෙත්වා බ්‍රාහ්මණියො පක්කොසාපෙත්වා ‘‘අජ්ජ පට්ඨාය අම්හාකං පිතරං සම්මා පටිජග්ගථ, සචෙ තුම්හෙ පමාදං ආපජ්ජිස්සථ, නිග්ගණ්හිස්සාම වො’’ති වත්වා පණීතභොජනං භොජෙසුං.

බ්‍රාහ්මණො සුභොජනඤ්ච සුඛසෙය්‍යඤ්ච ආගම්ම කතිපාහච්චයෙන සඤ්ජාතබලො පීණින්ද්‍රියො අත්තභාවං ඔලොකෙත්වා ‘‘අයං මෙ සම්පත්ති සමණං ගොතමං නිස්සාය ලද්ධා’’ති පණ්ණාකාරත්ථාය එකං දුස්සයුගං ආදාය භගවතො සන්තිකං ගන්ත්වා කතපටිසන්ථාරො එකමන්තං නිසින්නො තං දුස්සයුගං භගවතො පාදමූලෙ ඨපෙත්වා ‘‘මයං, භො ගොතම, බ්‍රාහ්මණා නාම ආචරියස්ස ආචරියධනං පරියෙසාම, පටිග්ගණ්හාතු මෙ භවං ගොතමො ආචරියො ආචරියධන’’න්ති ආහ. භගවා තස්ස අනුකම්පාය තං පටිග්ගහෙත්වා ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාවසානෙ බ්‍රාහ්මණො සරණෙසු පතිට්ඨාය එවමාහ – ‘‘භො ගොතම, මය්හං පුත්තෙහි චත්තාරි ධුවභත්තානි දින්නානි, තතො අහං ද්වෙ තුම්හාකං දම්මී’’ති. අථ නං සත්ථා ‘‘කල්‍යාණං, බ්‍රාහ්මණ, මයං පන රුච්චනට්ඨානමෙව ගමිස්සාමා’’ති වත්වා උය්‍යොජෙසි. බ්‍රාහ්මණො ඝරං ගන්ත්වා පුත්තෙ ආහ – ‘‘තාතා, සමණො ගොතමො මය්හං සහායො, තස්ස මෙ ද්වෙ ධුවභත්තානි දින්නානි, තුම්හෙ තස්මිං සම්පත්තෙ මා පමජ්ජිත්ථා’’ති. තෙ ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිංසු.

සත්ථා පුනදිවසෙ පිණ්ඩාය චරන්තො ජෙට්ඨපුත්තස්ස ඝරද්වාරං අගමාසි. සො සත්ථාරං දිස්වා පත්තමාදාය ඝරං පවෙසෙත්වා මහාරහෙ පල්ලඞ්කෙ නිසීදාපෙත්වා පණීතභොජනමදාසි. සත්ථා පුනදිවසෙ ඉතරස්ස ඉතරස්සාති පටිපාටියා සබ්බෙසං ඝරානි අගමාසි. සබ්බෙ තෙ තථෙව සක්කාරං අකංසු. එකදිවසං ජෙට්ඨපුත්තො මඞ්ගලෙ පච්චුපට්ඨිතෙ පිතරං ආහ – ‘‘තාත, කස්ස මඞ්ගලං දෙමා’’ති? ‘‘නාහං අඤ්ඤෙ ජානාමි, සමණො ගොතමො මය්හං සහායො’’ති. ‘‘තෙන හි තං ස්වාතනාය පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං නිමන්තෙථා’’ති. බ්‍රාහ්මණො තථා අකාසි. සත්ථා පුනදිවසෙ සපරිවාරො තස්ස ගෙහං අගමාසි. සො හරිතුපලිත්තෙ සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතෙ ගෙහෙ බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිසීදාපෙත්වා අප්පොදකමධුපායසෙන චෙව පණීතෙන ඛාදනීයෙන ච පරිවිසි. අන්තරාභත්තස්මිංයෙව බ්‍රාහ්මණස්ස චත්තාරො පුත්තා සත්ථු සන්තිකෙ නිසීදිත්වා ආහංසු – ‘‘භො ගොතම, මයං අම්හාකං පිතරං පටිජග්ගාම න පමජ්ජාම , පස්සථිමස්ස අත්තභාව’’න්ති.

සත්ථා ‘‘කල්‍යාණං වො කතං, මාතාපිතුපොසනං නාම පොරාණකපණ්ඩිතානං ආචිණ්ණමෙවා’’ති වත්වා ‘‘තස්ස නාගස්ස විප්පවාසෙන, විරූළ්හා සල්ලකී ච කුටජා චා’’ති ඉමං එකාදසනිපාතෙ **මාතුපොසකනාගරාජජාතකං** (චරියා. 2.1 ආදයො; ජා. 1.11.1 ආදයො) විත්ථාරෙන කථෙත්වා ඉමං ගාථං අභාසි –

324. ‘‘ධනපාලො නාම කුඤ්ජරො,
කටුකභෙදනො දුන්නිවාරයො;
බද්ධො කබළං න භුඤ්ජති,
සුමරති නාගවනස්ස කුඤ්ජරො’’ති.

තත්ථ **ධනපාලො නාමාති** තදා කාසිකරඤ්ඤා හත්ථාචරියං පෙසෙත්වා රමණීයෙ නාගවනෙ ගාහාපිතස්ස හත්ථිනො එතං නාමං. **කටුකභෙදනොති** තිබ්බමදො. හත්ථීනඤ්හි මදකාලෙ කණ්ණචූළිකා පභිජ්ජන්ති, පකතියාපි හත්ථිනො තස්මිං කාලෙ අඞ්කුසෙ වා කුන්තතොමරෙ වා න ගණෙන්ති, චණ්ඩා භවන්ති. සො පන අතිචණ්ඩොයෙව. තෙන වුත්තං – **කටුකභෙදනො දුන්නිවාරයොති. බද්ධො කබළං න භුඤ්ජතීති** සො බද්ධො හත්ථිසාලං පන නෙත්වා විචිත්‍රසාණියා පරික්ඛිපාපෙත්වා කතගන්ධපරිභණ්ඩාය උපරි බද්ධවිචිත්‍රවිතානාය භූමියා ඨපිතො රඤ්ඤා රාජාරහෙන නානග්ගරසෙන භොජනෙන උපට්ඨාපිතොපි කිඤ්චි භුඤ්ජිතුං න ඉච්ඡි, තමත්ථං සන්ධාය ‘‘බද්ධො කබළං න භුඤ්ජතී’’ති වුත්තං. **සුමරති නාගවනස්සාති** සො රමණීයං මෙ වසනට්ඨානන්ති නාගවනං සරති. ‘‘මාතා පන මෙ අරඤ්ඤෙ පුත්තවියොගෙන දුක්ඛප්පත්තා අහොසි, මාතාපිතුඋපට්ඨානධම්මො න මෙ පූරති, කිං මෙ ඉමිනා භොජනෙනා’’ති ධම්මිකං මාතාපිතුඋපට්ඨානධම්මමෙව සරි. තං පන යස්මා තස්මිං නාගවනෙයෙව ඨිතො සක්කා පූරෙතුං, තෙන වුත්තං – **සුමරති නාගවනස්ස කුඤ්ජරොති**. සත්ථරි ඉමං අත්තනො පුබ්බචරියං ආනෙත්වා කථෙන්තෙ

කථෙන්තෙයෙව සබ්බෙපි තෙ අස්සුධාරා පවත්තෙත්වා මුදුහදයා ඔහිතසොතා හවිංසු. අථ නෙසං භගවා සප්පායං විදිත්වා සච්චානි පකාසෙත්වා ධම්මං දෙසෙසි.

දෙසනාවසානෙ සද්ධිං පුත්තෙහි චෙව සුණිසාහි ච බ්‍රාහ්මණො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහීති.

පරිජිණ්ණබ්‍රාහ්මණපුත්තවත්ථු තතියං.

4. පසෙනදිකොසලවත්ථු

මිද්ධී යදා හොතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො රාජානං පසෙනදිකොසලං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ රාජා තණ්ඩුලදොණස්ස ඔදනං තදුපියෙන සූපබ්‍යඤ්ජනෙන භුඤ්ජති. සො එකදිවසං භුත්තපාතරාසො භත්තසම්මදං අවිනොදෙත්වාව සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා කිලන්තරූපො ඉතො චිතො ච සම්පරිවත්තති, නිද්දාය අභිභුය්‍යමානොපි උජුකං නිපජ්ජිතුං අසක්කොන්තො එකමන්තං නිසීදි. අථ නං සත්ථා ආහ – ‘‘කිං, මහාරාජ, අවිස්සමිත්වාව ආගතොසී’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, භුත්තකාලතො පට්ඨාය මෙ මහාදුක්ඛං හොතී’’ති. අථ නං සත්ථා, ‘‘මහාරාජ, අතිබහුභොජනං එවං දුක්ඛං හොතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

325. ‘‘මිද්ධී යදා හොති මහග්ඝසො ච,
නිද්දායිතා සම්පරිවත්තසායී;
මහාවරාහොව නිවාපපුට්ඨො,
පුනප්පුනං ගබ්භමුපෙති මන්දො’’ති.

තත්ථ **මිද්ධීති** ථිනමිද්ධාභිභූතො. **මහග්ඝසො චාති** මහාභොජනො ආහරහත්ථකඅලංසාටකතත්‍රවට්ටකකාකමාසකභුත්තවමිතකානං අඤ්ඤතරො විය. **නිවාපපුට්ඨොති** කුණ්ඩකාදිනා සූකරභත්තෙන පුට්ඨො. සරසූකරො හි දහරකාලතො පට්ඨාය පොසියමානො ථූලසරීරකාලෙ ගෙහා බහි නික්ඛමිතුං අලභන්තො හෙට්ඨාමඤ්චාදීසු සම්පරිවත්තිත්වා අස්සසන්තො පස්සසන්තො සයතෙව. ඉදං වුත්තං හොති – යදා පුරිසො මිද්ධී ච හොති මහග්ඝසො ච, නිවාපපුට්ඨො මහාවරාහො විය ච අඤ්ඤෙන ඉරියාපථෙන යාපෙතුං අසක්කොන්තො නිද්දායනසීලො සම්පරිවත්තසායී, තදා සො ‘‘අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා’’ති තීණි ලක්ඛණානි මනසිකාතුං න සක්කොති. තෙසං අමනසිකාරා මන්දපඤ්ඤො පුනප්පුනං ගබ්භමුපෙති, ගබ්භවාසතො න පරිමුච්චතීති. දෙසනාවසානෙ සත්ථා රඤ්ඤො උපකාරවසෙන –

‘‘මනුජස්ස සදා සතීමතො, මත්තං ජානතො ලද්ධභොජනෙ;
තනුකස්ස භවන්ති වෙදනා, සණිකං ජීරති ආයු පාලය’’න්ති. (සං. නි. 1.124);

ඉමං ගාථං වත්වා උත්තරමාණවං උග්ගණ්හාපෙත්වා ‘‘ඉමං ගාථං රඤ්ඤො භොජනවෙලාය පවෙදෙය්‍යාසි, ඉමිනා උපායෙන භොජනං පරිහාපෙය්‍යාසී’’ති උපායං ආචික්ඛි, සො තථා අකාසි. රාජා අපරෙන සමයෙන නාළිකොදනපරමතාය සණ්ඨිතො සුසල්ලහුකසරීරො සුඛප්පත්තො සත්ථරි උප්පන්නවිස්සාසො සත්තාහං අසදිසදානං පවත්තෙසි. දානානුමොදනාය මහාජනො මහන්තං විසෙසං පාපුණීති.

පසෙනදිකොසලවත්ථු චතුත්ථං.

5. සානුසාමණෙරවත්ථු

ඉදං පුරෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සානුං නාම සාමණෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර එකිස්සා උපාසිකාය එකපුත්තකො අහොසි. අථ නං සා දහරකාලෙයෙව පබ්බාජෙසි. සො පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය සීලවා අහොසි වත්තසම්පන්නො, ආචරියුපජ්ඣායආගන්තුකානං වත්තං කතමෙව හොති. මාසස්ස අට්ඨමෙ දිවසෙ පාතොව උට්ඨාය උදකමාළකෙ උදකං උපට්ඨාපෙත්වා ධම්මස්සවනග්ගං සම්මජ්ජිත්වා ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා දීපං ජාලෙත්වා මධුරස්සරෙන ධම්මස්සවනං ඝොසෙති. භික්ඛූ තස්ස ථාමං ඤත්වා ‘‘සරභඤ්ඤං භණ සාමණෙරා’’ති අජ්ඣෙසන්ති. සො ‘‘මය්හං හදයවාතො රුජති, කායො වා බාධතී’’ති කිඤ්චි පච්චාහාරං අකත්වා ධම්මාසනං අභිරුහිත්වා ආකාසගඞ්ගං ඔතාරෙන්තො විය සරභඤ්ඤං වත්වා ඔතරන්තො ‘‘මය්හං මාතාපිතූනං ඉමස්මිං සරභඤ්ඤෙ පත්තිං දම්මී’’ති වදති. තස්ස මනුස්සා මාතාපිතරො පත්තියා දින්නභාවං න ජානන්ති. අනන්තරත්තභාවෙ පනස්ස මාතා යක්ඛිනී හුත්වා නිබ්බත්තා, සා දෙවතාහි සද්ධිං ආගන්ත්වා ධම්මං සුත්වා ‘‘සාමණෙරෙන දින්නපත්තිං අනුමොදාමි, තාතා’’ති වදති. ‘‘සීලසම්පන්නො ච නාම භික්ඛු සදෙවකස්ස ලොකස්ස පියො හොතී’’ති තස්මිං සාමණෙරෙ දෙවතා සලජ්ජා සගාරවා මහාබ්‍රහ්මානං විය අග්ගික්ඛන්ධං විය ච නං මඤ්ඤන්ති. සාමණෙරෙ ගාරවෙන තඤ්ච යක්ඛිනිං ගරුකං කත්වා පස්සන්ති. තා ධම්මස්සවනයක්ඛසමාගමාදීසු ‘‘සානුමාතා

සානුමාතා''ති යක්ඛිනියා අග්ගාසනං අග්ගොදකං අග්ගපිණ්ඩං දෙන්ති. මහෙසක්ඛාපි යක්ඛා තං දිස්වා මග්ගා ඔක්කමන්ති, ආසනා වුට්ඨහන්ති.

අථ ඛො සාමණෙරො වුඩ්ඪිමන්වාය පරිපක්කින්ද්‍රියො අනභිරතියා පීළිතො අනභිරතිං විනොදෙතුං අසක්කොන්තො පරූළ්හකෙසනඛො කිලිට්ඨනිවාසනපාරුපනො කස්සචි අනාරොචෙත්වා පත්තචීවරමාදාය එකකොව මාතුඝරං අගමාසි. උපාසිකා පුත්තං දිස්වා වන්දිත්වා ආහ – ''කිං, තාත, ත්වං පුබ්බෙ ආචරියුපජ්ඣායෙහි වා දහරසාමණෙරෙහි වා සද්ධිං ඉධාගච්ඡසි, කස්මා එකකොව අජ්ජ ආගතොසී''ති? සො උක්කණ්ඨිතභාවං ආරොචෙසි. සා උපාසිකා නානප්පකාරෙන ඝරාවාසෙ ආදීනවං දස්සෙත්වා පුත්තං ඔවදමානාපි සඤ්ඤාපෙතුං අසක්කොන්තී ''අප්පෙව නාම අත්තනො ධම්මතායපි සල්ලක්ඛෙය්‍යා''ති අනුය්‍යොජෙත්වා ''තිට්ඨ, තාත, යාව තෙ යාගුභත්තං සම්පාදෙමි, යාගුං පිවිත්වා කතභත්තකිච්චස්ස තෙ මනාපානි වත්ථානි නීහරිත්වා දස්සාමී''ති වත්වා ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා අදාසි. නිසීදි සාමණෙරො. උපාසිකා මුහුත්තෙනෙව යාගුඛජ්ජකං සම්පාදෙත්වා අදාසි. අථ ''භත්තං සම්පාදෙස්සාමී''ති අවිදූරෙ නිසින්නා තණ්ඩුලෙ ධොවති. තස්මිං සමයෙ සා යක්ඛිනී ''කහං නු ඛො සාමණෙරො, කච්චි භික්ඛාහාරං ලභති, නො''ති ආවජ්ජමානා තස්ස විබ්භමිතුකාමතාය නිසින්නභාවං ඤත්වා ''සාමණෙරො මෙ මහෙසක්ඛානං දෙවතානං අන්තරෙ ලජ්ජං උප්පාදෙය්‍ය, ගච්ඡාමිස්ස විබ්භමනෙ අන්තරායං කරිස්සාමී''ති ආගන්ත්වා තස්ස සරීරෙ අධිමුච්චිත්වා ගීවං පරිවත්තෙත්වා ඛෙළෙන පග්ඝරන්තෙන භූමියං නිපති. උපාසිකා පුත්තස්ස තං විප්පකාරං දිස්වා වෙගෙන ගන්ත්වා පුත්තං ආලිඞ්ගෙත්වා ඌරූසු නිපජ්ජාපෙසි. සකලගාමවාසිනො ආගන්ත්වා බලිකම්මාදීනි කරිංසු. උපාසිකා පන පරිදෙවමානා ඉමා ගාථා අභාසි –

''චාතුද්දසිං පඤ්චදසිං, යා ච පක්ඛස්ස අට්ඨමී;
පාටිහාරියපක්ඛඤ්ච, අට්ඨඞ්ගසුසමාගතං.

''උපොසථං උපවසන්ති, බ්‍රහ්මචරියං චරන්ති යෙ;
න තෙහි යක්ඛා කීළන්ති, ඉති මෙ අරහතං සුතං;
සා දානි අජ්ජ පස්සාමි, යක්ඛා කීළන්ති සානුනා''ති. (සං. නි. 1.239);

උපාසිකාය වචනං සුත්වා –

''චාතුද්දසිං පඤ්චදසිං, යා ච පක්ඛස්ස අට්ඨමී;
පාටිහාරියපක්ඛඤ්ච, අට්ඨඞ්ගසුසමාගතං.

''උපොසථං උපවසන්ති, බ්‍රහ්මචරියං චරන්ති යෙ;
න තෙහි යක්ඛා කීළන්ති, සාහු තෙ අරහතං සුත''න්ති. (සං. නි. 1.239) –

වත්වා ආහ –

''සානුං පබුද්ධං වජ්ජාසි, යක්ඛානං වචනං ඉදං;
මාකාසි පාපකං කම්මං, ආවි වා යදි වා රහො.

''සචෙ ච පාපකං කම්මං, කරිස්සසි කරොසි වා;
න තෙ දුක්ඛා පමුත්‍යත්ථි, උප්පච්චාපි පලායතො''ති. (සං. නි. 1.239);

එවං පාපකං කම්මං කත්වා සකුණස්ස විය උප්පතිත්වා පලායතොපි තෙ මොක්ඛො නත්ථීති වත්වා සා යක්ඛිනී සාමණෙරං මුඤ්චි. සො අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා මාතරං කෙසෙ විකිරිය අස්සසන්තිං පස්සසන්තිං රොදමානං සකලගාමවාසිනො ච සන්නිපතිතෙ දිස්වා අත්තනො යක්ඛෙන ගහිතභාවං අජානන්තො ''අහං පුබ්බෙ පීඨෙ නිසින්නො, මාතා මෙ අවිදූරෙ නිසීදිත්වා තණ්ඩුලෙ ධොවි, ඉදානි පනම්හි භූමියං නිපන්නො, කිං නු ඛො එත''න්ති නිපන්නකොව මාතරං ආහ –

''මතං වා අම්ම රොදන්ති, යො වා ජීවං න දිස්සති;
ජීවන්තං අම්ම පස්සන්ති, කස්මා මං අම්ම රොදසී''ති. (ථෙරගා. 44; සං. නි. 1.239);

අථස්ස මාතා වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙ පහාය පබ්බජිතස්ස පුන විබ්භමනත්ථං ආගමනෙ ආදීනවං දස්සෙන්තී ආහ –

''මතං වා පුත්ත රොදන්ති, යො වා ජීවං න දිස්සති;
යො ච කාමෙ චජිත්වාන, පුනරාගච්ඡතෙ ඉධ;
තං වාපි පුත්ත රොදන්ති, පුන ජීවං මතො හි සො''ති. (සං. නි. 1.239);

එවඤ්ච පන වත්වා සරාවාසං කුක්කුළසදිසඤ්චෙව නරකසදිසඤ්ච කත්වා සරාවාසෙ ආදීනවං දස්සෙන්තී පුන ආහ –

> ‘‘කුක්කුළා උබ්භතො තාත, කුක්කුළං පතිතුමිච්ඡසි;
> නරකා උබ්භතො තාත, නරකං පතිතුමිච්ඡසී’’ති. (සං. නි. 1.239);

අථ නං, ‘‘පුත්ත, භද්දං තව හොතු, මයා පන ‘අයං නො පුත්තකො ඩය්හමානො’ති ගෙහා භණ්ඩං විය නීහරිත්වා බුද්ධසාසනෙ පබ්බාජිතො, සරාවාසෙ පුන ඩය්හිතුං ඉච්ඡසි. අභිධාවථ පරිත්තායථ නොති ඉමමත්ථං කස්ස උජ්ඣාපයාම කං නිජ්ඣාපයාමා’’ති දීපෙතුං ඉමං ගාථමාහ –

> ‘‘අභිධාවථ භද්දන්තෙ, කස්ස උජ්ඣාපයාමසෙ;
> ආදිත්තා නීහතං භණ්ඩං, පුන ඩය්හිතුමිච්ඡසී’’ති. (සං. නි. 1.239);

සො මාතරි කථෙන්තියා කථෙන්තියා සල්ලක්ඛෙත්වා ‘‘නත්ථි මය්හං ගිහිභාවෙන අත්ථො’’ති ආහ. අථස්ස මාතා ‘‘සාධු, තාතා’’ති තුට්ඨා පණීතභොජනං භොජෙත්වා ‘‘කතිවස්සොසි, තාතා’’ති පුච්ඡිත්වා පරිපුණ්ණවස්සභාවං ඤත්වා තිචීවරං පටියාදෙසි. සො පරිපුණ්ණපත්තචීවරො උපසම්පදං ලභි. අථස්ස අචිරූපසම්පන්නස්ස සත්ථා චිත්තනිග්ගහෙ උස්සාහං ජනෙන්තො ‘‘චිත්තං නාමෙතං නානාරම්මණෙසු දීඝරත්තං චාරිකං චරන්තං අනිග්ගණ්හන්තස්ස සොත්ථිභාවො නාම නත්ථි, තස්මා අඞ්කුසෙන මත්තහත්ථිනො විය චිත්තස්ස නිග්ගණ්හනෙ යොගො කරණීයො’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

326. ‘‘ඉදං පුරෙ චිත්තමචාරි චාරිකං,
යෙනිච්ඡකං යත්ථකාමං යථාසුඛං;
තදජ්ජහං නිග්ගහෙස්සාමි යොනිසො,
හත්ථිප්පභින්නං විය අඞ්කුසග්ගහො’’ති.

තස්සත්ථො – ඉදං චිත්තං නාම ඉතො පුබ්බෙ රූපාදීසු ච ආරම්මණෙසු රාගාදීනං යෙන කාරණෙන ඉච්ඡති, යත්ථෙවස්ස කාමො උප්පජ්ජති, තස්ස වසෙන යත්ථ කාමං යථාරුචි චරන්තස්ස සුඛං හොති, තථෙව විචරණතො යථාසුඛං දීඝරත්තං චාරිකං චරි, තං අජ්ජ අහං පභින්නං මත්තහත්ථිං හත්ථාචරියසඞ්ඛාතො ඡෙකො අඞ්කුසග්ගහො අඞ්කුසෙන විය යොනිසොමනසිකාරෙන නිග්ගහෙස්සාමි, නාස්ස වීතික්කමිතුං දස්සාමීති.

දෙසනාවසානෙ සානුනා සද්ධිං ධම්මස්සවනාය උපසඞ්කමන්තානං බහූනං දෙවතානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. සොපායස්මා තෙපිටකං බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිත්වා මහාධම්මකථිකො හුත්වා වීසවස්සසතං ඨත්වා සකලජම්බුදීපං සඞ්ඛොභෙත්වා පරිනිබ්බායීති.

සානුසාමණෙරවත්ථු පඤ්චමං.

6. පාවෙය්‍යකහත්ථිවත්ථු

අප්පමාදරතාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො කොසලරඤ්ඤො පාවෙය්‍යකං නාම හත්ථිං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර හත්ථී තරුණකාලෙ මහාබලො හුත්වා අපරෙන සමයෙන ජරාවාතවෙගබ්භාහතො හුත්වා එකං මහන්තං සරං ඔරුය්හ කලලෙ ලග්ගිත්වා උත්තරිතුං නාසක්ඛි. මහාජනො තං දිස්වා ‘‘එවරූපොපි නාම හත්ථී ඉමං දුබ්බලභාවං පත්තො’’ති කථං සමුට්ඨාපෙසි. රාජා තං පවත්තිං සුත්වා හත්ථාචරියං ආණාපෙසි – ‘‘ගච්ඡ, ආචරිය, තං හත්ථිං කලලතො උද්ධරාහී’’ති. සො ගන්ත්වා තස්මිං ඨානෙ සඞ්ගාමසීසං දස්සෙත්වා සඞ්ගාමභෙරිං ආකොටාපෙසි. මානජාතිකො හත්ථී වෙගෙනුට්ඨාය ථලෙ පතිට්ඨහි. භික්ඛූ තං කාරණං දිස්වා සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා ‘‘තෙන, භික්ඛවෙ , හත්ථිනා පකතිපඞ්කදුග්ගතො අත්තා උද්ධටො, තුම්හෙ පන කිලෙසදුග්ගෙ පක්ඛන්දා. තස්මා යොනිසො පදහිත්වා තුම්හෙපි තතො අත්තානං උද්ධරථා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

327. ‘‘අප්පමාදරතා හොථ, සචිත්තමනුරක්ඛථ;
දුග්ගා උද්ධරථත්තානං, පඞ්කෙ සන්නොව කුඤ්ජරො’’ති.

තත්ථ **අප්පමාදරතාති** සතියා අවිප්පවාසෙ අභිරතා හොථ. **සචිත්තන්ති** රූපාදීසු ආරම්මණෙසු අත්තනො චිත්තං යථා වීතික්කමං න කරොති, එවං රක්ඛථ. **දුග්ගාති** යථා සො පඞ්කෙ සන්නො කුඤ්ජරො හත්ථෙහි ච පාදෙහි ච වායාමං කත්වා පඞ්කදුග්ගතො අත්තානං උද්ධරිත්වා ථලෙ පතිට්ඨිතො, එවං තුම්හෙපි කිලෙසදුග්ගතො අත්තානං උද්ධරථ, නිබ්බානථලෙ පතිට්ඨාපෙථාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසූති.

පාවෙය්‍යකහත්ථිවත්ථු ඡට්ඨං.

7. සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු

සචෙ ලභෙථාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා පාලිලෙය්‍යකං නිස්සාය රක්ඛිතවනසණ්ඩෙ විහරන්තො සම්බහුලෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු යමකවග්ගෙ ‘‘පරෙ ච න විජානන්තී’’ති ගාථාවණ්ණනාය ආගතමෙව. වුත්තඤ්හෙතං (ධ. ප. අට්ඨ. 1.5 කොසම්බකවත්ථු) –

තථාගතස්ස තත්ථ හත්ථිනාගෙන උපට්ඨියමානස්ස වසනභාවො සකලජම්බුදීපෙ පාකටො අහොසි. සාවත්ථිනගරතො ‘‘අනාථපිණ්ඩිකො විසාඛා මහාඋපාසිකා’’ති එවමාදීනි මහාකුලානි ආනන්දත්ථෙරස්ස සාසනං පහිණිංසු ‘‘සත්ථාරං නො, භන්තෙ, දස්සෙථා’’ති. දිසාවාසිනොපි පඤ්චසතා භික්ඛූ වුට්ඨවස්සා ආනන්දත්ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා ‘‘චිරස්සුතා නො, ආවුසො ආනන්ද, භගවතො සම්මුඛා ධම්මී කථා, සාධු මයං, ආවුසො ආනන්ද, ලභෙය්‍යාම භගවතො සම්මුඛා ධම්මිං කථං සවනාය’’ති යාචිංසු. ථෙරො තෙ භික්ඛූ ආදාය තත්ථ ගන්ත්වා ‘‘තෙමාසං එකවිහාරිනො තථාගතස්ස සන්තිකං එත්තකෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං උපසඞ්කමනං අයුත්ත’’න්ති චින්තෙත්වා තෙ භික්ඛූ බහි ඨපෙත්වා එකකොව සත්ථාරං උපසඞ්කමි. පාලිලෙය්‍යකො තං දිස්වා දණ්ඩමාදාය පක්ඛන්දි. තං සත්ථා ඔලොකෙත්වා ‘‘අපෙහි, අපෙහි, පාලිලෙය්‍යක, මා වාරයි, බුද්ධුපට්ඨාකො එසො’’ති ආහ. සො තත්ථෙව දණ්ඩං ඡඩ්ඩෙත්වා පත්තචීවරපටිග්ගහණං ආපුච්ඡි. ථෙරො නාදාසි. නාගො ‘‘සචෙ උග්ගහිතවත්තො භවිස්සති, සත්ථු නිසීදනපාසාණඵලකෙ අත්තනො පරික්ඛාරං න ඨපෙස්සතී’’ති චින්තෙසි. ථෙරො පත්තචීවරං භූමියං ඨපෙසි. වත්තසම්පන්නා හි ගරූනං ආසනෙ වා සයනෙ වා අත්තනො පරික්ඛාරං න ඨපෙන්ති.

ථෙරො සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. සත්ථා ‘‘එකකොව ආගතොසී’’ති පුච්ඡිත්වා පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි ආගතභාවං සුත්වා ‘‘කහං පන තෙ’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘තුම්හාකං චිත්තං අජානන්තො බහි ඨපෙත්වා ආගතොම්හී’’ති වුත්තෙ ‘‘පක්කොසාහි නෙ’’ති ආහ. ථෙරො තථා අකාසි. සත්ථා තෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා තෙහි භික්ඛූහි, ‘‘භන්තෙ, භගවා බුද්ධසුඛුමාලො චෙව ඛත්තියසුඛුමාලො ච, තුම්හෙහි තෙමාසං එකකෙහි තිට්ඨන්තෙහි නිසීදන්තෙහි ච දුක්කරං කතං, වත්තපටිවත්තකාරකොපි මුඛොදකාදිදායකොපි නාහොසි මඤ්ඤෙ’’ති වුත්තෙ, ‘‘භික්ඛවෙ, පාලිලෙය්‍යකහත්ථිනා මම සබ්බකිච්චානි කතානි. එවරූපඤ්හි සහායං ලභන්තෙන එකකොව වසිතුං යුත්තං, අලභන්තස්ස එකචාරිකභාවොව සෙය්‍යො’’ති වත්වා නාගවග්ගෙ ඉමා ගාථා අභාසි –

328. ‘‘සචෙ ලභෙථ නිපකං සහායං,
සද්ධිංචරං සාධුවිහාරි ධීරං;
අභිභුය්‍ය සබ්බානි පරිස්සයානි,
චරෙය්‍ය තෙනත්තමනො සතීමා.

329. ‘‘නො චෙ ලභෙථ නිපකං සහායං,
සද්ධිංචරං සාධුවිහාරි ධීරං;
රාජාව රට්ඨං විජිතං පහාය,
එකො චරෙ මාතඞ්ගරඤ්ඤෙව නාගො.

330. ‘‘එකස්ස චරිතං සෙය්‍යො,
නත්ථි බාලෙ සහායතා;
එකො චරෙ න ච පාපානි කයිරා,
අප්පොස්සුක්කො මාතඞ්ගරඤ්ඤෙව නාගො’’ති.

තත්ථ **නිපකන්ති** නෙපක්කපඤ්ඤාය සමන්නාගතං. **සාධුවිහාරි ධීරන්ති** භද්දකවිහාරිං පණ්ඩිතං. **පරිස්සයානීති** තාදිසං මෙත්තාවිහාරිං සහායං ලභන්තො සීහබ්‍යග්ඝාදයො පාකටපරිස්සයෙ ච රාගභයදොසභයමොහභයාදයො පටිච්ඡන්නපරිස්සයෙ චාති සබ්බෙව පරිස්සයෙ අභිභවිත්වා තෙන සද්ධිං අත්තමනො උපට්ඨිතසති හුත්වා චරෙය්‍ය, විහරෙය්‍යාති අත්ථො.

රාජාව රට්ඨන්ති රට්ඨං හිත්වා ගතො මහාජනකරාජා විය. ඉදං වුත්තං හොති – යථා විජිතභූමිපදෙසො රාජා ‘‘ඉදං රජ්ජං නාම මහන්තං පමාදට්ඨානං, කිං මෙ රජ්ජෙන කාරිතෙනා’’ති විජිතං රට්ඨං පහාය එකකොව මහාරඤ්ඤං පවිසිත්වා තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා චතූසු ඉරියාපථෙසු එකකොව චරති, එවං එකකොව චරෙය්‍යාති. **මාතඞ්ගරඤ්ඤෙව නාගොති** යථා ච ‘‘අහං ඛො ආකිණ්ණො විහරාමි හත්ථීහි හත්ථිනීහි හත්ථිකළභෙහි හත්ථිච්ඡාපෙහි, ඡින්නග්ගානි චෙව තිණානි ඛාදාමි, ඔභග්ගොභග්ගඤ්ච මෙ සාඛාභඞ්ගං ඛාදන්ති, ආවිලානි ච පානීයානි පිවාමි, ඔගාහා ච මෙ උත්තිණ්ණස්ස හත්ථිනියො කායං උපනිඝංසන්තියො ගච්ඡන්ති, යංනූනාහං එකකොව ගණම්හා වූපකට්ඨො විහරෙය්‍ය’’න්ති (මහාව. 467; උදා. 35) එවං පටිසඤ්චික්ඛිත්වා ගමනතො මාතඞ්ගොති ලද්ධනාමො ඉමස්මිං අරඤ්ඤෙ අයං හත්ථිනාගො යූථං පහාය සබ්බිරියාපථෙසු එකකොව සුඛං චරති, එවම්පි එකොව චරෙය්‍යාති අත්ථො.

එකස්සාති පබ්බජිතස්ස හි පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය එකීභාවාභිරතස්ස එකකස්සෙව චරිතං සෙය්‍යො. **නත්ථි බාලෙ සහායතාති** චූළසීලං මජ්ඣිමසීලං මහාසීලං දස කථාවත්ථූනි තෙරස ධුතඞ්ගගුණානි විපස්සනාඤාණං චත්තාරො මග්ගා චත්තාරි ඵලානි තිස්සො විජ්ජා ඡ අභිඤ්ඤා අමතමහානිබ්බානන්ති අයඤ්හි සහායතා නාම. සා බාලෙ නිස්සාය අධිගන්තුං න සක්කාති නත්ථි බාලෙ සහායතා. **එකොති** ඉමිනා කාරණෙන සබ්බිරියාපථෙසු එකකොව චරෙය්‍ය, අප්පමත්තකානිපි න ච පාපානි කයිරා. යථා සො අප්පොස්සුක්කො නිරාලයො ඉමස්මිං අරඤ්ඤෙ මාතඞ්ගනාගො ඉච්ඡිතිච්ඡිතට්ඨානෙ සුඛං චරති, එවං එකකොව හුත්වා චරෙය්‍ය, අප්පමත්තකානිපි න ච පාපානි කරෙය්‍යාති අත්ථො. තස්මා තුම්හෙහි පතිරූපං සහායං අලභන්තෙහි එකචාරීහෙව භවිතබ්බන්ති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො සත්ථා තෙසං භික්ඛූනං ඉමං ධම්මදෙසනං දෙසෙසි.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චසතාපි තෙ භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසූති.

සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු සත්තමං.

8. මාරවත්ථු

අත්ථම්හීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා හිමවන්තපදෙසෙ අරඤ්ඤකුටිකායං විහරන්තො මාරං ආරබ්භ කථෙසි.

තස්මිං කිර කාලෙ රාජානො මනුස්සෙ පීළෙත්වා රජ්ජං කාරෙන්ති. අථ භගවා අධම්මිකරාජූනං රජ්ජෙ දණ්ඩකරණපීළිතෙ මනුස්සෙ දිස්වා කාරුඤ්ඤෙන එවං චින්තෙසි – ‘‘සක්කා නු ඛො රජ්ජං කාරෙතුං අහනං අඝාතයං, අජිනං අජාපයං, අසොචං අසොචාපයං ධම්මෙනා’’ති, මාරො පාපිමා තං භගවතො පරිවිතක්කං ඤත්වා ‘‘සමණො ගොතමො ‘සක්කා නු ඛො රජ්ජං කාරෙතු’න්ති චින්තෙසි, ඉදානි රජ්ජං කාරෙතුකාමො භවිස්සති, රජ්ජඤ්ච නාමෙතං පමාදට්ඨානං, තං කාරෙන්තෙ සක්කා ඔකාසං ලභිතුං, ගච්ඡාමි උස්සාහමස්ස ජනෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ආහ – ‘‘කාරෙතු, භන්තෙ, භගවා රජ්ජං, කාරෙතු සුගතො රජ්ජං අහනං අඝාතයං, අජිනං අජාපයං, අසොචං අසොචාපයං ධම්මෙනා’’ති. අථ නං සත්ථා ‘‘කිං පන මෙ ත්වං, පාපිම, පස්සසි, යං මං ත්වං එවං වදෙසී’’ති වත්වා ‘‘භගවතා ඛො, භන්තෙ, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා සුභාවිතා. ආකඞ්ඛමානො හි භගවා හිමවන්තං පබ්බතරාජං ‘සුවණ්ණ’න්ති අධිමුච්චෙය්‍ය, තඤ්ච සුවණ්ණමෙව අස්ස, අහම්පි ඛො ධනෙන ධනකරණීයං කරිස්සාමි, තුම්හෙ ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙස්සථා’’ති තෙන වුත්තෙ –

‘‘පබ්බතස්ස සුවණ්ණස්ස, ජාතරූපස්ස කෙවලො;
ද්විත්තාව නාලමෙකස්ස, ඉති විද්වා සමඤ්චරෙ.

‘‘යො දුක්ඛමදක්ඛි යතොනිදානං,
කාමෙසු සො ජන්තු කථං නමෙය්‍ය;
උපධිං විදිත්වා සඞ්ගොති ලොකෙ,
තස්සෙව ජන්තු විනයාය සික්ඛෙ’’ති. (සං. නි. 1.156) –

ඉමාහි ගාථාහි සංවෙජෙත්වා ‘‘අඤ්ඤො එව ඛො, පාපිම, තව ඔවාදො, අඤ්ඤො මම, තයා සද්ධිං ධම්මසංසන්දනා නාම නත්ථි, අහඤ්හි එවං ඔවදාමී’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

331. ‘‘අත්ථම්හි ජාතම්හි සුඛා සහායා,
තුට්ඨී සුඛා යා ඉතරීතරෙන;
පුඤ්ඤං සුඛං ජීවිතසඞ්ඛයම්හි,
සබ්බස්ස දුක්ඛස්ස සුඛං පහානං.

332. ‘‘සුඛා මත්තෙය්‍යතා ලොකෙ,
අථො පෙත්තෙය්‍යතා සුඛා;
සුඛා සාමඤ්ඤතා ලොකෙ,
අථො බ්‍රහ්මඤ්ඤතා සුඛා.

333. ‘‘සුඛං යාව ජරාසීලං, සුඛා සද්ධා පතිට්ඨිතා;
සුඛො පඤ්ඤාය පටිලාභො, පාපානං අකරණං සුඛ’’න්ති.

තත්ථ **අත්ථම්හීති** පබ්බජිතස්සාපි හි චීවරකරණාදිකෙ වා අධිකරණවූපසමාදිකෙ වා ගිහිනොපි කසිකම්මාදිකෙ වා බලවපක්ඛසන්නිස්සිතෙහි අභිභවනාදිකෙ වා කිච්චෙ උප්පන්නෙ යෙ තං කිච්චං නිප්ඵාදෙතුං වා වූපසමෙතුං වා සක්කොන්ති, එවරූපා සුඛා සහායාති අත්ථො. **තුට්ඨී සුඛාති** යස්මා පන ගිහිනොපි සකෙන අසන්තුට්ඨා සන්ධිච්ඡෙදාදීනි ආරභන්ති, පබ්බජිතාපි නානප්පකාරං අනෙසනං. ඉති තෙ සුඛං න වින්දන්තියෙව. තස්මා යා ඉතරීතරෙන පරිත්තෙන වා විපුලෙන වා අත්තනො සන්තකෙන සන්තුට්ඨී, අයමෙව සුඛාති අත්ථො. **පුඤ්ඤන්ති**

මරණකාලෙ පන යථාජ්ඣාසයෙන පත්ථරිත්වා කතපුඤ්ඤකම්මමෙව සුඛං. **සබ්බස්සාති** සකලස්සපි පන වට්ටදුක්ඛස්ස පහානසඞ්ඛාතං අරහත්තමෙව ඉමස්මිං ලොකෙ සුඛං නාම.

මත්තෙය්‍යතාති මාතරි සම්මා පටිපත්ති. **පෙත්තෙය්‍යතාති** පිතරි සම්මා පටිපත්ති. උභයෙනපි මාතාපිතූනං උපට්ඨානමෙව කථිතං. මාතාපිතරො හි පුත්තානං අනුපට්ඨහනභාවං ඤත්වා අත්තනො සන්තකං භූමියං වා නිදහන්ති, පරෙසං වා විස්සජ්ජෙන්ති, ''මාතාපිතරො න උපට්ඨහන්ති''ති නෙසං නින්දාපි වඩ්ඪති, කායස්ස භෙදා ගූථනිරයෙපි නිබ්බත්තන්ති. යෙ පන මාතාපිතරො සක්කච්චං උපට්ඨහන්ති, තෙ තෙසං සන්තකං ධනම්පි පාපුණන්ති, පසංසම්පි ලභන්ති, කායස්ස භෙදා සග්ගෙ නිබ්බත්තන්ති. තස්මා උභයම්පෙතං සුඛන්ති වුත්තං. **සාමඤ්ඤතාති** පබ්බජිතෙසු සම්මා පටිපත්ති. **බ්‍රහ්මඤ්ඤතාති** බාහිතපාපෙසු බුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකෙසු සම්මා පටිපත්තියෙව. උභයෙනපි තෙසං චතූහි පච්චයෙහි පටිජග්ගනභාවො කථිතො, ඉදම්පි ලොකෙ සුඛං නාම කථිතං.

සීලන්ති මණිකුණ්ඩලරත්තවත්ථාදයො හි අලඞ්කාරා තස්මිං තස්මිං වයෙ ඨිතානංයෙව සොභන්ති. න දහරානං අලඞ්කාරො මහල්ලකකාලෙ, මහල්ලකානං වා අලඞ්කාරො දහරකාලෙ සොභති, ''උම්මත්තකො එස මඤ්ඤෙ''ති ගරහුප්පාදනෙන පන දොසමෙව ජනෙති. පඤ්චසීලදසසීලාදිභෙදං පන සීලං දහරස්සාපි මහල්ලකස්සාපි සබ්බවයෙසු සොභතියෙව, ''අහො වතායං සීලවා''ති පසංසුප්පාදනෙන සොමනස්සමෙව ආවහති. තෙන වුත්තං – **සුඛං යාව ජරා සීලන්ති. සද්ධා පතිට්ඨිතාති** ලොකියලොකුත්තරතො දුවිධාපි සද්ධා නිච්චලා හුත්වා පතිට්ඨිතා. **සුඛො පඤ්ඤාය පටිලාභොති** ලොකියලොකුත්තරපඤ්ඤාය පටිලාභො සුඛො. **පාපානං අකරණන්ති** සෙතුඝාතවසෙන පන පාපානං අකරණං ඉමස්මිං ලොකෙ සුඛන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූනං දෙවතානං ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

මාරවත්ථු අට්ඨමං.

නාගවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තෙවීසතිමො වග්ගො.

24. තණ්හාවග්ගො

1. කපිලමච්ඡවත්ථු

මනුජස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො කපිලමච්ඡං ආරබ්භ කථෙසි.

අතීතෙ කිර කස්සපභගවතො පරිනිබ්බුතකාලෙ ද්වෙ කුලභාතරො නික්ඛමිත්වා සාවකානං සන්තිකෙ පබ්බජිංසු. තෙසු ජෙට්ඨො සාගතො නාම අහොසි, කනිට්ඨො කපිලො නාම. මාතා පන නෙසං සාධිනී නාම, කනිට්ඨභගිනී තාපනා නාම. තාපි භික්ඛුනීසු පබ්බජිංසු. එවං තෙසු පබ්බජිතෙසු උභො භාතරො ආචරියුපජ්ඣායානං වත්තපටිවත්තං කත්වා විහරන්තා එකදිවසං, ‘‘භන්තෙ, ඉමස්මිං සාසනෙ කති ධුරානී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ගන්ථධුරං විපස්සනාධුරඤ්චාති ද්වෙ ධුරානී’’ති සුත්වා ජෙට්ඨො ‘‘විපස්සනාධුරං පූරෙස්සාමී’’ති පඤ්ච වස්සානි ආචරියුපජ්ඣායානං සන්තිකෙ වසිත්වා යාව අරහත්තා කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා වායමන්තො අරහත්තං පාපුණි. කනිට්ඨො ‘‘අහං තාව තරුණො, වුඩ්ඪකාලෙ විපස්සනාධුරං පූරෙස්සාමී’’ති ගන්ථධුරං පට්ඨපෙත්වා තීණි පිටකානි උග්ගණ්හි. තස්ස පරියත්තිං නිස්සාය මහාපරිවාරො, පරිවාරං නිස්සාය ලාභො උදපාදි. සො බාහුසච්චමදෙන මත්තො ලාභතණ්හාය අභිභූතො අතිපණ්ඩිතමානිතාය පරෙහි වුත්තං කප්පියම්පි ‘‘අකප්පිය’’න්ති වදෙති, අකප්පියම්පි ‘‘කප්පිය’’න්ති වදෙති, සාවජ්ජම්පි ‘‘අනවජ්ජ’’න්ති, අනවජ්ජම්පි ‘‘සාවජ්ජ’’න්ති. සො පෙසලෙහි භික්ඛූහි ‘‘මා, ආවුසො කපිල, එවං අවචා’’ති වත්වා ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච දස්සෙත්වා ඔවදියමානොපි ‘‘තුම්හෙ කිං ජානාථ, රිත්තමුට්ඨිසදිසා’’තිආදීනි වත්වා ඛුංසෙන්තො වම්භෙන්තො චරති. අථස්ස භාතු සාගතත්ථෙරස්සාපි භික්ඛූ තමත්ථං ආරොචෙසුං. සොපි නං උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘ආවුසො කපිල, තුම්හාදිසානඤ්හි සම්මාපටිපත්ති සාසනස්ස ආයු නාම, තස්මා පටිපත්තිං පහාය කප්පියාදීනි පටිබාහන්තො මා එවං අවචා’’ති ඔවදි. සො තස්සපි වචනං නාදියි. එවං සන්තෙපි ථෙරො ද්වත්තික්ඛත්තුං ඔවදිත්වා ඔවාදං අගණ්හන්තං ‘‘නායං මම වචනං කරොතී’’ති ඤත්වා ‘‘තෙන, ආවුසො, පඤ්ඤායිස්සසි සකෙන කම්මෙනා’’ති වත්වා පක්කාමි . තතො පට්ඨාය නං අඤ්ඤෙ පෙසලා භික්ඛූ ඡඩ්ඩයිංසු.

සො දුරාචාරො හුත්වා දුරාචාරපරිවුතො විහරන්තො එකදිවසං උපොසථග්ගෙ ‘‘පාතිමොක්ඛං උද්දිසිස්සාමී’’ති බීජනිං ආදාය ධම්මාසනෙ නිසීදිත්වා ‘‘වත්තති, ආවුසො, එත්ථ සන්නිපතිතානං භික්ඛූනං පාතිමොක්ඛ’’න්ති පුච්ඡිත්වා ‘‘කො අත්ථො ඉමස්ස පටිවචනෙන දින්නෙනා’’ති තුණ්හීභූතෙ භික්ඛූ දිස්වා, ‘‘ආවුසො, ධම්මො වා විනයො වා නත්ථි, පාතිමොක්ඛෙන සුතෙන වා අසුතෙන වා කො අත්ථො’’ති වත්වා ආසනා වුට්ඨහි. එවං සො කස්සපස්ස භගවතො පරියත්තිසාසනං ඔසක්කාපෙසි. සාගතත්ථෙරොපි තදහෙව පරිනිබ්බායි. කපිලො ආයුපරියොසානෙ අවීචිම්හි මහානිරයෙ නිබ්බත්ති. සාපිස්ස මාතා ච භගිනී ච තස්සෙව දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජිත්වා පෙසලෙ භික්ඛූ අක්කොසිත්වා පරිභාසිත්වා තත්ථෙව නිබ්බත්තිංසු.

තස්මිං පන කාලෙ පඤ්චසතා පුරිසා ගාමඝාතකාදීනි කත්වා චොරිකාය ජීවන්තා ජනපදමනුස්සෙහි අනුබද්ධා පලායමානා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා තත්ථ කිඤ්චි පටිසරණං අපස්සන්තා අඤ්ඤතරං ආරඤ්ඤිකං භික්ඛුං දිස්වා වන්දිත්වා ‘‘පටිසරණං නො, භන්තෙ, හොථා’’ති වදිංසු. ථෙරො ‘‘තුම්හාකං සීලසදිසං පටිසරණං නාම නත්ථි, සබ්බෙපි පඤ්චසීලානි සමාදියථා’’ති ආහ. තෙ ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා සීලානි සමාදියිංසු. අථ නෙ ථෙරො ඔවදි – ‘‘ඉදානි තුම්හෙ සීලවන්තා, ජීවිතහෙතුපි වො නෙව සීලං අතික්කමිතබ්බං, න මනොපදොසො කාතබ්බො’’ති. තෙ ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිංසු. අථ නෙ ජනපදමනුස්සා තං ඨානං පත්වා ඉතො චිතො ච පරියෙසමානා තෙ චොරෙ දිස්වා සබ්බෙ තෙ ජීවිතා වොරොපෙසුං. තෙ කාලං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිංසු, චොරජෙට්ඨකො ජෙට්ඨකදෙවපුත්තො අහොසි.

තෙ අනුලොමපටිලොමවසෙන එකං බුද්ධන්තරං දෙවලොකෙ සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථිනගරද්වාරෙ පඤ්චසතකුලිකෙ කෙවට්ටගාමෙ නිබ්බත්තිංසු. ජෙට්ඨකදෙවපුත්තො කෙවට්ටජෙට්ඨකස්ස ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, ඉතරෙ ඉතරෙසු. එවං තෙසං එකදිවසෙයෙව පටිසන්ධිගහණඤ්ච මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමනඤ්ච අහොසි. කෙවට්ටජෙට්ඨකො ‘‘අත්ථි නු ඛො ඉමස්මිං ගාමෙ අඤ්ඤෙපි දාරකා අජ්ජ ජාතා’’ති පරියෙසාපෙත්වා තෙසං ජාතභාවං ඤත්වා ‘‘එතෙ මම පුත්තස්ස සහායකා භවිස්සන්තී’’ති සබ්බෙසං පොසාවනිකං දාපෙසි. තෙ සබ්බෙපි සහපංසුකීළකා සහායකා හුත්වා අනුපුබ්බෙන වයප්පත්තා අහෙසුං. තෙසං කෙවට්ටජෙට්ඨකපුත්තොව යසතො ච තෙජතො ච අග්ගපුරිසො අහොසි.

කපිලොපි එකං බුද්ධන්තරං නිරයෙ පච්චිත්වා විපාකාවසෙසෙන තස්මිං කාලෙ අචිරවතියා සුවණ්ණවණ්ණො දුග්ගන්ධමුඛො මච්ඡො හුත්වා නිබ්බත්ති. අථෙකදිවසං තෙ සහායකා ‘‘මච්ඡෙ බන්ධිස්සාමා’’ති ජාලාදීනි ගහෙත්වා නදියා ඛිපිංසු. අථ නෙසං අන්තොජාලං සො මච්ඡො පාවිසි . තං දිස්වා සබ්බෙ කෙවට්ටගාමවාසිනො උච්චාසද්දමකංසු – ‘‘පුත්තා නො පඨමං මච්ඡෙ බන්ධන්තා සුවණ්ණමච්ඡං බන්ධිංසු, ඉදානි නො රාජා බහුධනං දස්සතී’’ති. තෙපි ඛො සහායකා මච්ඡං නාවාය පක්ඛිපිත්වා නාවං උක්ඛිපිත්වා රඤ්ඤො සන්තිකං අගමංසු. රඤ්ඤාපි තං දිස්වාව ‘‘කිං එත’’න්ති වුත්තෙ ‘‘මච්ඡො, දෙවා’’ති ආහංසු. රාජා සුවණ්ණවණ්ණං මච්ඡං දිස්වා ‘‘සත්ථා එතස්ස සුවණ්ණවණ්ණකාරණං ජානිස්සතී’’ති මච්ඡං ගාහාපෙත්වා භගවතො සන්තිකං අගමාසි. මච්ඡෙන මුඛෙ විවටමත්තෙයෙව සකලජෙතවනං අතිවිය දුග්ගන්ධං අහොසි. රාජා සත්ථාරං පුච්ඡි – ‘‘කස්මා, භන්තෙ, මච්ඡො සුවණ්ණවණ්ණො ජාතො, කස්මා චස්ස මුඛතො දුග්ගන්ධො වායතී’’ති?

අයං, මහාරාජ, කස්සපභගවතො පාවචනෙ කපිලො නාම භික්ඛු අහොසි බහුස්සුතො මහාපරිවාරො ලාභතණ්හාය අභිභූතො අත්තනො වචනං අගණ්හන්තානං අක්කොසකපරිභාසකො, තස්ස ච භගවතො සාසනං ඔසක්කාපෙසි, සො තෙන කම්මෙන අවීචිම්හි නිබ්බත්තිත්වා විපාකාවසෙසෙන ඉදානි මච්ඡො හුත්වා ජාතො. යං පන සො දීඝරත්තං බුද්ධවචනං වාචෙසි, බුද්ධස්ස ච ගුණං කථෙසි, තස්ස නිස්සන්දෙන ඉමං සුවණ්ණවණ්ණං පටිලභි. යං භික්ඛූනං අක්කොසකපරිභාසකො අහොසි, තෙනස්ස මුඛතො දුග්ගන්ධො වායති. ''කථාපෙමි නං, මහාරාජා''ති? ''කථාපෙථ, භන්තෙ''ති. අථ නං සත්ථා පුච්ඡි – ''ත්වංසි කපිලො''ති? ''ආම, භන්තෙ, අහං කපිලො''ති. ''කුතො ආගතොසී''ති? ''අවීචිමහානිරයතො, භන්තෙ''ති. ''ජෙට්ඨභාතිකො තෙ සාගතො කුහිං ගතො''ති? ''පරිනිබ්බුතො, භන්තෙ''ති. ''මාතා පන තෙ සාධිනී කහ''න්ති? ''මහානිරයෙ නිබ්බත්තා, භන්තෙ''ති. ''කනිට්ඨභගිනී ච තෙ තාපනා කහ''න්ති? ''මහානිරයෙ නිබ්බත්තා, භන්තෙ''ති. ''ඉදානි ත්වං කහං ගමිස්සසී''ති? ''අවීචිමහානිරයමෙව, භන්තෙ''ති වත්වා විප්පටිසාරාභිභූතො නාවං සීසෙන පහරිත්වා තාවදෙව කාලං කත්වා නිරයෙ නිබ්බත්ති. මහාජනො සංවිග්ගො අහොසි ලොමහට්ඨජාතො.

අථ භගවා තස්මිං ඛණෙ සන්නිපතිතාය පරිසාය චිත්තාචාරං ඔලොකෙත්වා තඞ්ඛණානුරූපං ධම්මං දෙසෙතුං ''ධම්මචරියං බ්‍රහ්මචරියං, එතදාහු වසුත්තම''න්ති සුත්තනිපාතෙ (සු. නි. 276) **කපිලසුත්තං** කථෙත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

334. ''මනුජස්ස පමත්තචාරිනො, තණ්හා වඩ්ඪති මාලුවා විය;
සො ප්ලවතී හුරා හුරං, ඵලමිච්ඡංව වනස්මි වානරො.

335. ''යං එසා සහතෙ ජම්මී, තණ්හා ලොකෙ විසත්තිකා;
සොකා තස්ස පවඩ්ඪන්ති, අභිවට්ඨංව බීරණං.

336. ''යො චෙතං සහතෙ ජම්මිං, තණ්හං ලොකෙ දුරච්චයං;
සොකා තම්හා පපතන්ති, උදබින්දූව පොක්ඛරා.

337. ''තං වො වදාමි භද්දං වො, යාවන්තෙත්ථ සමාගතා;
තණ්හාය මූලං ඛණථ, උසීරත්ථොව බීරණං;
මා වො නළංව සොතොව, මාරො භඤ්ජි පුනප්පුන''න්ති.

තත්ථ **පමත්තචාරිනොති** සතිවොස්සග්ගලක්ඛණෙන පමාදෙන පමත්තචාරිස්ස පුග්ගලස්ස නෙව ඣානං න විපස්සනා න මග්ගඵලානි වඩ්ඪන්ති. යථා පන රුක්ඛං සංසිබ්බන්තී පරියොනන්ධන්තී තස්ස විනාසාය මාලුවාලතා වඩ්ඪති , එවමස්ස ඡ ද්වාරානි නිස්සාය පුනප්පුනං උප්පජ්ජනතො තණ්හා වඩ්ඪතීති අත්ථො. **සො ප්ලවතී හුරා හුරන්ති** සො තණ්හාවසිකො පුග්ගලො භවෙ භවෙ උප්ලවති ධාවති. යථා කිං වියාති? **ඵලමිච්ඡංව වනස්මි වානරො,** යථා රුක්ඛඵලං ඉච්ඡන්තො වානරො වනස්මිං ධාවති, තස්ස තස්ස රුක්ඛස්ස සාඛං ගණ්හාති, තං මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤං ගණ්හාති, තම්පි මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤං ගණ්හාති, ''සාඛං අලභිත්වා සන්නිසින්නො''ති වත්තබ්බතං නාපජ්ජති, එවමෙව තණ්හාවසිකො පුග්ගලො හුරා හුරං ධාවන්තො ''ආරම්මණං අලභිත්වා තණ්හාය අපවත්තං පත්තො''ති වත්තබ්බතං නාපජ්ජති.

යන්ති යං පුග්ගලං එසා ලාමකභාවෙන ජම්මී විසාහාරතාය විසපුප්ඵතාය විසඵලතාය විසපරිභොගතාය රූපාදීසු විසත්තතාය ආසත්තතාය විසත්තිකාති සඞ්ඛ්‍යං ගතා ඡද්වාරිකතණ්හා අභිභවති. යථා නාම වස්සානෙ පුනප්පුනං වස්සන්තෙන දෙවෙන අභිවට්ඨං බීරණතිණං වඩ්ඪති, එවං තස්ස පුග්ගලස්ස අන්තො වට්ටමූලකා සොකා අභිවඩ්ඪන්තීති අත්ථො.

දුරච්චයන්ති යො පන පුග්ගලො එවං වුත්තප්පකාරං අතික්කමිතුං පජහිතුං දුක්කරතාය දුරච්චයං තණ්හං සහති අභිභවති, තම්හා පුග්ගලා වට්ටමූලකා සොකා පපතන්ති. යථා නාම පොක්ඛරෙ පදුමපත්තෙ පතිතං උදකබින්දු න පතිට්ඨාති, එවං න පතිට්ඨහන්තීති අත්ථො.

තං වො වදාමීති තෙන කාරණෙන අහං තුම්හෙ වදාමි. **භද්දං වොති** භද්දං තුම්හාකං හොතු, මා අහං කපිලො විය විනාසං පාපුණථාති අත්ථො. **මූලන්ති** ඉමිස්සා ඡද්වාරිකතණ්හාය අරහත්තමග්ගඤාණෙන මූලං ඛණථ. කිං වියාති? **උසීරත්ථොව බීරණං,** යථා උසීරෙන අත්ථිකො පුරිසො මහන්තෙන කුදාලෙන බීරණං ඛණති, එවමස්සා මූලං ඛණථාති අත්ථො. **මා වො නළංව සොතොව, මාරො භඤ්ජි පුනප්පුනන්ති** මා තුම්හෙ නදීසොතෙ ජාතං නළං මහාවෙගෙන ආගතො නදීසොතො විය කිලෙසමාරො මරණමාරො දෙවපුත්තමාරො ච පුනප්පුනං භඤ්ජතූති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චසතාපි කෙවට්ටපුත්තා සංවෙගං ආපජ්ජිත්වා දුක්ඛස්සන්තකිරියං පත්ථයමානා සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා න චිරස්සෙව දුක්ඛස්සන්තං කත්වා සත්ථාරා සද්ධිං ආනෙඤ්ජවිහාරසමාපත්තිධම්මපරිභොගෙන එකපරිභොගා අහෙසුන්ති.

කපිලමච්ඡවත්ථු පඨමං.

2. සූකරපොතිකාවත්ථු

යථාපි මූලෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො ගූථසූකරපොතිකං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිං කිර සමයෙ සත්ථා රාජගහං පිණ්ඩාය පවිසන්තො එකං සූකරපොතිකං දිස්වා සිතං පාත්වාකාසි. තස්ස සිතං කරොන්තස්ස මුඛවිවරනිග්ගතං දන්තොභාසමණ්ඩලං දිස්වා ආනන්දත්ථෙරො ‘‘කො නු ඛො, භන්තෙ, හෙතු සිතස්ස පාතුකම්මායා’’ති සිතකාරණං පුච්ඡි. අථ නං සත්ථා ආහ – ‘‘පස්සසෙතං, ආනන්ද, සූකරපොතික’’න්ති? ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති. එසා කකුසන්ධස්ස භගවතො සාසනෙ එකාය ආසනසාලාය සාමන්තා කුක්කුටී අහොසි. සා එකස්ස යොගාවචරස්ස විපස්සනාකම්මට්ඨානං සජ්ඣායන්තස්ස ධම්මඝොසං සුත්වා තතො චුතා රාජකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා උබ්බරී නාම රාජධීතා අහොසි. සා අපරභාගෙ සරීරවලඤ්ජට්ඨානං පවිට්ඨා පුළවකරාසිං දිස්වා තත්ථ පුළවකසඤ්ඤං උප්පාදෙත්වා පඨමං ඣානං පටිලභි. සා තත්ථ යාවතායුකං ඨත්වා තතො චුතා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්ති. තතො චවිත්වා පුන ගතිවසෙන ආලුලමානා ඉදානි සූකරයොනියං නිබ්බත්ති, ඉදං කාරණං දිස්වා මයා සිතං පාතුකතන්ති. තං සුත්වා ආනන්දත්ථෙරප්පමුඛා භික්ඛූ මහන්තං සංවෙගං පටිලභිංසු. සත්ථා තෙසං සංවෙගං උප්පාදෙත්වා භවතණ්හාය ආදීනවං පකාසෙන්තො අන්තරවීථියං ඨිතකොව ඉමා ගාථා අභාසි –

338. ‘‘යථාපි මූලෙ අනුපද්දවෙ දළ්හෙ,
ඡින්නොපි රුක්ඛො පුනරෙව රූහති;
එවම්පි තණ්හානුසයෙ අනූහතෙ,
නිබ්බත්තතී දුක්ඛමිදං පුනප්පුනං.

339. ‘‘යස්ස ඡත්තිංසති සොතා, මනාපසවනා භුසා;
මහාවහන්ති දුද්දිට්ඨිං, සඞ්කප්පා රාගනිස්සිතා.

340. ‘‘සවන්ති සබ්බධි සොතා, ලතා උප්පජ්ජ තිට්ඨති;
තඤ්ච දිස්වා ලතං ජාතං, මූලං පඤ්ඤාය ඡින්දථ.

341. ‘‘සරිතානි සිනෙහිතානි ච,
සොමනස්සානි භවන්ති ජන්තුනො;
තෙ සාතසිතා සුඛෙසිනො,
තෙ වෙ ජාතිජරූපගා නරා.

342. ‘‘තසිණාය පුරක්ඛතා පජා,
පරිසප්පන්ති සසොව බන්ධිතො;
සංයොජනසඞ්ගසත්තකා,
දුක්ඛමුපෙන්ති පුනප්පුනං චිරාය.

343. ‘‘තසිණාය පුරක්ඛතා පජා,
පරිසප්පන්ති සසොව බන්ධිතො;
තස්මා තසිණං විනොදයෙ,
ආකඞ්ඛන්ත විරාගමත්තනො’’ති.

තත්ථ **මූලෙති** යස්ස රුක්ඛස්ස චතූසු දිසාසු චතුධා හෙට්ඨා ච උජුකමෙව ගතෙ පඤ්චවිධමූලෙ ඡෙදනඵාලනපාචනවිජ්ඣනාදීනං කෙනචි උපද්දවෙන අනුපද්දවෙ ථිරපත්තතාය දළ්හෙ සො රුක්ඛො උපරිච්ඡින්නොපි සාඛානං වසෙන පුනදෙව රූහති, එවමෙව ඡද්වාරිකාය තණ්හාය අනුසයෙ අරහත්තමග්ගඤාණෙන අනූහතෙ අසමුච්ඡින්නෙ තස්මිං තස්මිං භවෙ ජාතිආදිභෙදං ඉදං දුක්ඛං පුනප්පුනං නිබ්බත්තතියෙවාති අත්ථො.

යස්සාති යස්ස පුග්ගලස්ස ‘‘ඉති අජ්ඣත්තිකස්සූපාදාය අට්ඨාරස තණ්හාවිචරිතානි බාහිරස්සූපාදාය අට්ඨාරස තණ්හාවිචරිතානී’’ති ඉමෙසං තණ්හාවිචරිතානං වසෙන ඡත්තිංසතියා සොතෙහි සමන්නාගතා මනාපෙසු රූපාදීසු ආසවති පවත්තතීති මනාපසවනා තණ්හා භුසා බලවතී හොති, තං පුග්ගලං විපන්නඤාණතාය දුද්දිට්ඨිං පුනප්පුනං උප්පජ්ජනතො මහන්තභාවෙන මහා හුත්වා ඣානං වා විපස්සනං වා අනිස්සාය රාගනිස්සිතා සඞ්කප්පා වහන්තීති අත්ථො.

සවන්ති සබ්බධි සොතාති ඉමෙ තණ්හාසොතා චක්ඛුද්වාරාදීනං වසෙන සබ්බෙසු රූපාදීසු ආරම්මණෙසු සවනතො, සබ්බාපි රූපතණ්හා…පෙ…. ධම්මතණ්හාති සබ්බභවෙසු වා සවනතො සබ්බධි සවන්ති නාම. **ලතාති** පලිවෙඨනට්ඨෙන සංසිබ්බනට්ඨෙන ච ලතා වියාති ලතා. **උප්පජ්ජ තිට්ඨතීති** ඡහි ද්වාරෙහි උප්පජ්ජිත්වා රූපාදීසු ආරම්මණෙසු තිට්ඨති. **තඤ්ච දිස්වාති** තං පන තණ්හාලතං ‘‘එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජතී’’ති ජාතට්ඨානවසෙන දිස්වා. **පඤ්ඤායාති** සත්ථෙන වනෙ ජාතං ලතං විය මග්ගපඤ්ඤාය මූලෙ ඡින්දථාති අත්ථො.

සරිතානීති අනුසටානි පයාතානි. **සිනෙහිතානීති** චීවරාදීසු පවත්තසිනෙහවසෙන සිනෙහිතානි ච, තණ්හාසිනෙහමක්ඛිතානීති අත්ථො. **සොමනස්සානීති** තණ්හාවසිකස්ස ජන්තුනො එවරූපානි සොමනස්සානි භවන්ති.

තෙ සාතසිතාති තෙ තණ්හාවසිකා පුග්ගලා සාතනිස්සිතා සුඛනිස්සිතා ච හුත්වා සුඛෙසිනො සුඛපරියෙසිනො භවන්ති. **තෙ වෙති** යෙ එවරූපා නරා, තෙ ජාතිජරාබ්‍යාධිමරණානි උපගච්ඡන්තියෙවාති ජාතිජරූපගා නාම හොන්ති. **පජාති** ඉමෙ සත්තා තාසකරණෙන තසිණාති සඞ්ඛ්‍යං ගතාය තණ්හාය පුරක්ඛතා පරිවාරිතා හුත්වා.

බන්ධිතොති ලුද්දෙන අරඤ්ඤෙ බද්ධො සසො විය පරිසප්පන්ති භායන්ති. **සංයොජනසඞ්ගසත්තකාති** දසවිධෙන සංයොජනසඞ්ගෙන චෙව සත්තවිධෙන රාගසඞ්ගාදිනා ච සත්තා බද්ධා තස්මිං වා ලග්ගා හුත්වා. **විරායාති** විරං දීඝමද්ධානං පුනප්පුනං ජාතිආදිකං දුක්ඛං උපගච්ඡන්තීති අත්ථො. **තස්මාති** යස්මා තසිණාය පුරක්ඛතා පලිවෙඨිතා සත්තා, තස්මා අත්තනො විරාගං රාගාදිවිගමං නිබ්බානං පත්ථෙන්තො ආකඞ්ඛමානො භික්ඛු අරහත්තමග්ගෙනෙතං තසිණං විනොදයෙ පනුදිත්වා නීහරිත්වා ඡඩ්ඩෙය්‍යාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු.

සාපි ඛො සූකරපොතිකා තතො චවිත්වා සුවණ්ණභූමියං රාජකුලෙ නිබ්බත්ති, තතො චුතා බාරාණසියං, තතො චුතා සුප්පාරකපට්ටනෙ අස්සවාණිජගෙහෙ නිබ්බත්ති, තතො චුතා කාවීරපට්ටනෙ නාවිකස්ස ගෙහෙ නිබ්බත්ති, තතො චුතා අනුරාධපුරෙ ඉස්සරකුලගෙහෙ නිබ්බත්ති, තතො චුතා තස්සෙව දක්ඛිණදිසාය භොක්කන්තගාමෙ සුමනස්ස නාම කුටුම්බිකස්ස ධීතා නාමෙන සුමනා එව හුත්වා නිබ්බත්ති. අථස්සා පිතා තස්මිං ගාමෙ ඡඩ්ඩිතෙ දීඝවාපිරට්ඨං ගන්ත්වා මහාමුනිගාමෙ නාම වසි. තත්ථ නං දුට්ඨගාමණිරඤ්ඤො අමච්චො ලකුණ්ඩකඅතිම්බරො නාම කෙනචිදෙව කරණීයෙන ගතො දිස්වා මහන්තං මඞ්ගලං කත්වා ආදාය මහාපුණ්ණගාමං ගතො. අථ නං කොටිපබ්බතමහාවිහාරවාසී මහාඅනුරුද්ධත්ථෙරො නාම තත්ථ පිණ්ඩාය චරිත්වා තස්සා ගෙහද්වාරෙ ඨිතො දිස්වා භික්ඛූහි සද්ධිං කථෙසි, ''ආවුසො, සූකරපොතිකා නාම ලකුණ්ඩකඅතිම්බරමහාමත්තස්ස භරියභාවං පත්තා, අහො අච්ඡරිය''න්ති. සා තං කථං සුත්වා අතීතභවෙ උග්ඝාටෙත්වා ජාතිස්සරඤාණං පටිලභි. තඞ්ඛණඤ්ඤෙව උප්පන්නසංවෙගා සාමිකං යාචිත්වා මහන්තෙන ඉස්සරියෙන පඤ්චබලකත්ථෙරීනං සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා තිස්සමහාවිහාරෙ මහාසතිපට්ඨානසුත්තකථං සුත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. පච්ඡා දමිළමද්දනෙ කතෙ ඤාතීනං වසනට්ඨානං භොක්කන්තගාමමෙව ගන්ත්වා තත්ථ වසන්තී කල්ලමහාවිහාරෙ ආසීවිසොපමසුත්තන්තං සුත්වා අරහත්තං පාපුණි.

සා පරිනිබ්බානදිවසෙ භික්ඛුභික්ඛුනීහි පුච්ඡිතා භික්ඛුනිසඞ්ඝස්ස සබ්බං ඉමං පවත්තිං නිරන්තරං කථෙත්වා සන්නිපතිතස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මජ්ඣෙ මණ්ඩලාරාමවාසිනා ධම්මපදභාණකමහාතිස්සත්ථෙරෙන සද්ධිං සංසන්දිත්වා ''අහං පුබ්බෙ මනුස්සයොනියං නිබ්බත්තිත්වා තතො චුතා කුක්කුටී හුත්වා තත්ථ සෙනස්ස සන්තිකා සීසච්ඡෙදං පත්වා රාජගහෙ නිබ්බත්තා, පරිබ්බාජිකාසු පබ්බජිත්වා පඨමජ්ඣානභූමියං නිබ්බත්තිත්වා තතො චුතා සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බත්තා නචිරස්සෙව චවිත්වා සූකරයොනිං ගන්ත්වා තතො චුතා සුවණ්ණභූමිං, තතො චුතා බාරාණසිං, තතො චුතා සුප්පාරකපට්ටනං, තතො චුතා කාවීරපට්ටනං, තතො චුතා අනුරාධපුරං, තතො චුතා භොක්කන්තගාම''න්ති එවං සමචිසමෙ තෙරස අත්තභාවෙ පත්වා ''ඉදානි උක්කණ්ඨිත්වා පබ්බජිත්වා අරහත්තං පත්තා, සබ්බෙපි අප්පමාදෙන සම්පාදෙථා''ති වත්වා චතස්සො පරිසා සංවෙජෙත්වා පරිනිබ්බායීති.

සූකරපොතිකාවත්ථු දුතියං.

3. විබ්භන්තභික්ඛුවත්ථු

යො නිබ්බනථොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො එකං විබ්භන්තකං භික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

එකො කිර මහාකස්සපත්ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකො හුත්වා චත්තාරි ඣානානි උප්පාදෙත්වාපි අත්තනො මාතුලස්ස සුවණ්ණකාරස්ස ගෙහෙ විසභාගාරම්මණං දිස්වා තත්ථ පටිබද්ධචිත්තො විබ්භමි. අථ නං මනුස්සා අලසභාවෙන කම්මං කාතුං අනිච්ඡන්තං ගෙහා නීහරිංසු. සො පාපමිත්තසංසග්ගෙන චොරකම්මෙන ජීවිකං කප්පෙන්තො විචරි. අථ නං එකදිවසං ගහෙත්වා පච්ඡාබාහං ගාළ්හබන්ධනං බන්ධිත්වා චතුක්කෙ චතුක්කෙ කසාහි තාළෙන්තා ආඝාතනං නයිංසු. ථෙරො පිණ්ඩාය චරිතුං පවිසන්තො තං දක්ඛිණෙන ද්වාරෙන නීහරියමානං දිස්වා බන්ධනං සිථිලං කාරෙත්වා ''පුබ්බෙ තයා පරිචිතකම්මට්ඨානං පුන ආවජ්ජෙහී''ති ආහ. සො තෙන ඔවාදෙන සතුප්පාදං ලභිත්වා පුන චතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙසි. අථ නං ''ආඝාතනං නෙත්වා ඝාතෙස්සාමා''ති සූලෙ උත්තාසෙසුං. සො න භායති න සන්තසති. අථස්ස තස්මිං තස්මිං දිසාභාගෙ ඨිතා මනුස්සා අසිසත්තිතොමරාදීනි ආවුධානි උක්ඛිපිත්වාපි තං අසන්තසන්තමෙව දිස්වා ''පස්සථ, භො, ඉමං පුරිසං, අනෙකසතානඤ්හි ආවුධහත්ථානං පුරිසානං මජ්ඣෙ නෙව ඡම්භති න වෙධති, අහො අච්ඡරිය''න්ති අච්ඡරියබ්භුතජාතා මහානාදං නදිත්වා රඤ්ඤො තං පවත්තිං ආරොචෙසුං. රාජා තං කාරණං සුත්වා ''විස්සජ්ජෙථ න''න්ති ආහ. සත්ථු සන්තිකම්පි ගන්ත්වා තමත්ථං ආරොචයිංසු. සත්ථා ඔභාසං ඵරිත්වා තස්ස ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

344. ''යො නිබ්බනථො වනාධිමුත්තො,
වනමුත්තො වනමෙව ධාවති;
තං පුග්ගලමෙථ පස්සථ,
මුත්තො බන්ධනමෙව ධාවතී''ති.

තස්සත්ථො – යො පුග්ගලො ගිහිභාවෙ ආලයසඞ්ඛාතං වනථං ඡඩ්ඩෙත්වා පබ්බජිතතාය නිබ්බනථො දිබ්බවිහාරසඞ්ඛාතෙ තපොවනෙ අධිමුත්තො ඝරාවාසබන්ධනසඞ්ඛාතා තණ්හාවනා මුත්තො හුත්වා පුන ඝරාවාසබන්ධනසඞ්ඛාතං තණ්හාවනමෙව ධාවති, එථ තං පුග්ගලං පස්සථ, එසො ඝරාවාසබන්ධනතො මුත්තො ඝරාවාසබන්ධනමෙව ධාවතීති.

ඉමං පන දෙසනං සුත්වා සො රාජපුරිසානං අන්තරෙ සූලග්ගෙ නිසින්නොව උදයබ්බයං පට්ඨපෙත්වා තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා සඞ්ඛාරෙ සම්මසන්තො සොතාපත්තිඵලං පත්වා සමාපත්තිසුඛං අනුභවන්තො වෙහාසං උප්පතිත්වා ආකාසෙනෙව සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා සරාජිකාය පරිසාය මජ්ඣෙයෙව අරහත්තං පාපුණීති.

විබ්භන්තභික්ඛුවත්ථු තතියං.

4. බන්ධනාගාරවත්ථු

න තං දළ්හන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො බන්ධනාගාරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිං කිර කාලෙ බහූ සන්ධිච්ඡෙදකපන්ථඝාතකමනුස්සඝාතකෙ චොරෙ ආනෙත්වා කොසලරඤ්ඤො දස්සයිංසු. තෙ රාජා අන්දුබන්ධනරජ්ජුබන්ධනසඞ්ඛලිකබන්ධනෙහි බන්ධාපෙසි. තිංසමත්තාපි ඛො ජානපදා භික්ඛූ සත්ථාරං දට්ඨුකාමා ආගන්ත්වා දිස්වා වන්දිත්වා පුනදිවසෙ සාවත්ථිං පිණ්ඩාය චරන්තා බන්ධනාගාරං ගන්ත්වා තෙ චොරෙ දිස්වා පිණ්ඩපාතපටික්කන්තා සායන්හසමයෙ තථාගතං උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘භන්තෙ, අජ්ජ අම්හෙහි පිණ්ඩාය චරන්තෙහි බන්ධනාගාරෙ බහූ චොරා අන්දුබන්ධනාදීහි බද්ධා මහාදුක්ඛං අනුභවන්තා දිට්ඨා, තෙ තානි බන්ධනානි ඡින්දිත්වා පලායිතුං න සක්කොන්ති, අත්ථි නු ඛො, භන්තෙ, තෙහි බන්ධනෙහි ථිරතරං අඤ්ඤං බන්ධනං නාමා’’ති පුච්ඡිංසු. සත්ථා, ‘‘භික්ඛවෙ, කිං බන්ධනානි නාමෙතානි, යං පනෙතං ධනධඤ්ඤපුත්තදාරාදීසු තණ්හාසඞ්ඛාතං කිලෙසබන්ධනං, එතං එතෙහි සතගුණෙන සහස්සගුණෙන සතසහස්සගුණෙන ථිරතරං, එවං මහන්තම්පි පනෙතං දුච්ඡින්දනියං බන්ධනං පොරාණකපණ්ඩිතා ඡින්දිත්වා හිමවන්තං පවිසිත්වා පබ්බජිංසූ’’ති වත්වා අතීතං ආහරි –

අතීතෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තෙ රජ්ජං කාරෙන්තෙ බොධිසත්තො එකස්මිං දුග්ගතගහපතිකුලෙ නිබ්බත්ති. තස්ස වයප්පත්තස්ස පිතා කාලමකාසි. සො භතිං කත්වා මාතරං පොසෙසි. අථස්ස මාතා අනිච්ඡමානස්සෙව එකං කුලධීතරං ගෙහෙ කත්වා අපරභාගෙ කාලමකාසි. භරියායපිස්ස කුච්ඡියං ගබ්භො පතිට්ඨහි. සො ගබ්භස්ස පතිට්ඨිතභාවං අජානන්තොව, ‘‘භද්දෙ, ත්වං භතිං කත්වා ජීව, අහං පබ්බජිස්සාමී’’ති ආහ. ‘‘සාමි, නනු ගබ්භො මෙ පතිට්ඨිතො, මයි විජාතාය දාරකං දිස්වා පබ්බජිස්සසී’’ති ආහ. සො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා තස්සා විජාතකාලෙ, ‘‘භද්දෙ, ත්වං සොත්ථිනා විජාතා, ඉදානි අහං පබ්බජිස්සාමී’’ති ආපුච්ඡි. අථ නං සා ‘‘පුත්තස්ස තාව ථනපානතො අපගමනකාලං ආගමෙහී’’ති වත්වා පුන ගබ්භං ගණ්හි. සො චින්තෙසි – ‘‘ඉමං සම්පටිච්ඡාපෙත්වා ගන්තුං න සක්කා, ඉමිස්සා අනාචික්ඛිත්වාව පලායිත්වා පබ්බජිස්සාමී’’ති. සො තස්සා අනාචික්ඛිත්වාව රත්තිභාගෙ උට්ඨාය පලායි. අථ නං නගරගුත්තිකා අග්ගහෙසුං. සො ‘‘අහං, සාමි, මාතුපොසකො නාම, විස්සජ්ජෙථ ම’’න්ති අත්තානං විස්සජ්ජාපෙත්වා එකස්මිං ඨානෙ වසිත්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා අභිඤ්ඤාසමාපත්තියො ලභිත්වා ඣානකීළාය කීළන්තො විහාසි. සො තත්ථ වසන්තොයෙව ‘‘එවරූපම්පි නාම මෙ දුච්ඡින්දනියං පුත්තදාරබන්ධනං කිලෙසබන්ධනං ඡින්න’’න්ති ඉමං උදානං උදානෙසි.

සත්ථා ඉමං අතීතං ආහරිත්වා තෙන උදානිතං උදානං පකාසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

345. ‘‘න තං දළ්හං බන්ධනමාහු ධීරා,
යදායසං දාරුජපබ්බජඤ්ච;
සාරත්තරත්තා මණිකුණ්ඩලෙසු,
පුත්තෙසු දාරෙසු ච යා අපෙක්ඛා.

346. ‘‘එතං දළ්හං බන්ධනමාහු ධීරා,
ඔහාරිනං සිථිලං දුප්පමුඤ්චං;
එතම්පි ඡෙත්වාන පරිබ්බජන්ති,
අනපෙක්ඛිනො කාමසුඛං පහායා’’ති.

තත්ථ **ධීරාති** බුද්ධාදයො පණ්ඩිතපුරිසා යං සඞ්ඛලිකසඞ්ඛාතං අයසා නිබ්බත්තං ආයසං, අන්දුබන්ධනසඞ්ඛාතං දාරුජං, යඤ්ච පබ්බජතිණෙහි වා අඤ්ඤෙහි වා වාකාදීහි රජ්ජුං කත්වා කතං රජ්ජුබන්ධනං, තං අසිආදීහි ඡින්දිතුං සක්කුණෙය්‍යභාවෙන ථිරන්ති න වදන්තීති අත්ථො. **සාරත්තරත්තාති** සාරත්තා හුත්වා රත්තා, බලවරාගරත්තාති අත්ථො. **මණිකුණ්ඩලෙසූති** මණීසු චෙව කුණ්ඩලෙසු ච, මණිවිචිත්තෙසු වා කුණ්ඩලෙසු. **එතං දළ්හන්ති** යෙ මණිකුණ්ඩලෙසු සාරත්තරත්තා, තෙසං සො රාගො ච යා පුත්තදාරෙසු අපෙක්ඛා තණ්හා, එතං කිලෙසමයං බන්ධනඤ්ච පණ්ඩිතපුරිසා දළ්හන්ති වදන්ති. **ඔහාරිනන්ති** ආකඩ්ඪිත්වා චතූසු අපායෙසු පාතනතො අවහරති හෙට්ඨා හරතීති ඔහාරිනං. **සිථිලන්ති** බන්ධනට්ඨානෙ ඡවිචම්මමංසානි න ඡින්දති, ලොහිතං න නීහරති, බන්ධනභාවම්පි අජානාපෙත්වා ථලපථජලපථාදීසු කම්මානි කාතුං දෙතීති සිථිලං. **දුප්පමුඤ්චන්ති** ලොභවසෙන හි එකවාරම්පි

උප්පන්නං කිලෙසබන්ධනං දට්ඨට්ඨානතො කච්ඡපො විය දුම්මොචියං හොතීති දුප්පමුඤ්චං. **එතම්පි ඡෙත්වානාති** එතං දළ්හම්පි කිලෙසබන්ධනං ඤාණඛග්ගෙන ඡින්දිත්වා අනපෙක්ඛිනො හුත්වා කාමසුඛං පහාය පරිබ්බජන්ති, පක්කමන්ති පබ්බජන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

බන්ධනාගාරවත්ථු චතුත්ථං.

5. ඛෙමාථෙරීවත්ථු

යෙ රාගරත්තාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො ඛෙමං නාම රඤ්ඤො බිම්බිසාරස්ස අග්ගමහෙසිං ආරබ්භ කථෙසි.

සා කිර පදුමුත්තරපාදමූලෙ පත්ථිතපත්ථනා අතිවිය අභිරූපා පාසාදිකා අහොසි. ‘‘සත්ථා කිර රූපස්ස දොසං කථෙතී’’ති සුත්වා පන සත්ථු සන්තිකං ගන්තුං න ඉච්ඡි. රාජා තස්සා රූපමදමත්තභාවං ඤත්වා වෙළුවනවණ්ණනාපටිසංයුත්තානි ගීතානි කාරෙත්වා නටාදීනං දාපෙසි. තෙසං තානි ගායන්තානං සද්දං සුත්වා තස්සා වෙළුවනං අදිට්ඨපුබ්බං විය අසුතපුබ්බං විය ච අහොසි. සා ‘‘කතරං උය්‍යානං සන්ධාය ගායථා’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘දෙවි, තුම්හාකං වෙළුවනුය්‍යානමෙවා’’ති වුත්තෙ උය්‍යානං ගන්තුකාමා අහොසි. සත්ථා තස්සා ආගමනං ඤත්වා පරිසමජ්ඣෙ නිසීදිත්වා ධම්මං දෙසෙන්තොව තාලවණ්ටං ආදාය අත්තනො පස්සෙ ඨත්වා බීජමානං අභිරූපං ඉත්ථිං නිම්මිනි. ඛෙමා, දෙවීපි පවිසමානාව තං ඉත්ථිං දිස්වා චින්තෙසි – ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො රූපස්ස දොසං කථෙතීති වදන්ති, අයඤ්චස්ස සන්තිකෙ ඉත්ථී බීජයමානා ඨිතා, නාහං ඉමිස්සා කලභාගම්පි උපෙමි, න මයා ඊදිසං ඉත්ථිරූපං දිට්ඨපුබ්බං, සත්ථාරං අභූතෙන අබ්භාචික්ඛන්ති මඤ්ඤෙ’’ති චින්තෙත්වා තථාගතස්ස කථාසද්දම්පි අනිසාමෙත්වා තමෙව ඉත්ථිං ඔලොකයමානා අට්ඨාසි. සත්ථා තස්සා තස්මිං රූපෙ උප්පන්නබහුමානතං ඤත්වා තං රූපං පඨමවයාදිවසෙන දස්සෙත්වා හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව පරියොසානෙ අට්ඨිමත්තාවසානං කත්වා දස්සෙසි. ඛෙමා තං දිස්වා ‘‘එවරූපම්පි නාමෙතං රූපං මුහුත්තෙනෙව ඛයවයං සම්පත්තං, නත්ථි වත ඉමස්මිං රූපෙ සාරො’’ති චින්තෙසි. සත්ථා තස්සා චිත්තාචාරං ඔලොකෙත්වා, ‘‘ඛෙමෙ, ත්වං ‘ඉමස්මිං රූපෙ සාරො අත්ථී’ති චින්තෙසි, පස්ස දානිස්ස අසාරභාව’’න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘ආතුරං අසුචිං පූතිං, පස්ස ඛෙමෙ සමුස්සයං;
උග්ඝරන්තං පග්ඝරන්තං, බාලානං අභිපත්ථිත’’න්ති. (අප. ථෙරී 2.2.354);

සා ගාථාපරියොසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. අථ නං සත්ථා, ‘‘ඛෙමෙ, ඉමෙ සත්තා රාගරත්තා දොසපදුට්ඨා මොහමූළ්හා අත්තනො තණ්හාසොතං සමතික්කමිතුං න සක්කොන්ති, තත්ථෙව ලග්ගන්තී’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

347. ‘‘යෙ රාගරත්තානුපතන්ති සොතං,
සයං කතං මක්කටකොව ජාලං;
එතම්පි ඡෙත්වාන වජන්ති ධීරා,
අනපෙක්ඛිනො සබ්බදුක්ඛං පහායා’’ති.

තත්ථ **මක්කටකොව ජාලන්ති** යථා නාම මක්කටකො සුත්තජාලං කත්වා මජ්ඣෙ ඨානෙ නාභිමණ්ඩලෙ නිපන්නො පරියන්තෙ පතිතං පටඞ්ගං වා මක්ඛිකං වා වෙගෙන ගන්ත්වා විජ්ඣිත්වා තස්ස රසං පිවිත්වා පුන ගන්ත්වා තස්මිංයෙව ඨානෙ නිපජ්ජති, එවමෙව යෙ සත්තා රාගරත්තා දොසපදුට්ඨා මොහමූළ්හා සයංකතං තණ්හාසොතං අනුපතන්ති, තෙ තං සමතික්කමිතුං න සක්කොන්ති, එවං දුරතික්කමං. **එතම්පි ඡෙත්වාන වජන්ති ධීරාති** පණ්ඩිතා එතං බන්ධනං ඡෙත්වා අනපෙක්ඛිනො නිරාලයා හුත්වා අරහත්තමග්ගෙන සබ්බදුක්ඛං පහාය වජන්ති, ගච්ඡන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ ඛෙමා අරහත්තෙ පතිට්ඨහි, මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසි. සත්ථා රාජානං ආහ – ‘‘මහාරාජ, ඛෙමාය පබ්බජිතුං වා පරිනිබ්බායිතුං වා වට්ටතී’’ති. භන්තෙ, පබ්බාජෙථ නං, අලං පරිනිබ්බානෙනාති. සා පබ්බජිත්වා අග්ගසාවිකා අහොසීති.

ඛෙමාථෙරීවත්ථු පඤ්චමං.

6. උග්ගසෙනවත්ථු

මුඤ්ච පුරෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො උග්ගසෙනං ආරබ්භ කථෙසි.

පඤ්චසතා කිර නටා සංවච්ඡරෙ වා ඡමාසෙ වා පත්තෙ රාජගහං ගන්ත්වා රඤ්ඤො සත්තාහං සමජ්ජං කත්වා බහුං හිරඤ්ඤසුවණ්ණං ලභන්ති, අන්තරන්තරෙ උක්ඛෙපදායානං පරියන්තො නත්ථි. මහාජනො මඤ්චාතිමඤ්චාදීසු ඨත්වා සමජ්ජං ඔලොකෙසි. අථෙකා ලඞ්ඝිකධීතා වංසං අභිරුය්හ තස්ස උපරි පරිවත්තිත්වා තස්ස පරියන්තෙ ආකාසෙ චඞ්කමමානා නච්චති චෙව ගායති ච. තස්මිං සමයෙ උග්ගසෙනො නාම සෙට්ඨිපුත්තො සහායකෙන සද්ධිං මඤ්චාතිමඤ්චෙ ඨිතො තං ඔලොකෙත්වා තස්සා හත්ථපාදවික්ඛෙපාදීසු උප්පන්නසිනෙහො ගෙහං ගන්ත්වා ''තං ලභන්තො ජීවිස්සාමි, අලභන්තස්ස මෙ ඉධෙව මරණ''න්ති ආහාරුපච්ඡෙදං කත්වා මඤ්චකෙ නිපජ්ජි. මාතාපිතූහි, ''තාත, කිං තෙ රුජ්ජතී''ති පුච්ඡිතොපි ''තං මෙ නටධීතරං ලභන්තස්ස ජීවිතං අත්ථි, අලභන්තස්ස මෙ ඉධෙව මරණ''න්ති වත්වා, ''තාත, මා එවං කරි, අඤ්ඤං තෙ අම්හාකං කුලස්ස ච භොගානඤ්ච අනුරූපං කුමාරිකං ආනෙස්සාමා''ති වුත්තෙපි තථෙව වත්වා නිපජ්ජි. අථස්ස පිතා බහුං යාචිත්වාපි තං සඤ්ඤාපෙතුං අසක්කොන්තො තස්ස සහායං පක්කොසාපෙත්වා කහාපණසහස්සං දත්වා ''ඉමෙ කහාපණෙ ගහෙත්වා අත්තනො ධීතරං මය්හං පුත්තස්ස දෙතූ''ති පහිණි. සො ''නාහං කහාපණෙ ගහෙත්වා දෙමි, සචෙ පන සො ඉමං අලභිත්වා ජීවිතුං න සක්කොති, තෙන හි අම්හෙහි සද්ධිංයෙව විචරතු, දස්සාමිස්ස ධීතර''න්ති ආහ. මාතාපිතරො පුත්තස්ස තමත්ථං ආරොචෙසුං. සො ''අහං තෙහි සද්ධිං විචරිස්සාමී''ති වත්වා යාචන්තානම්පි තෙසං කථං අනාදියිත්වා නික්ඛමිත්වා නාටකස්ස සන්තිකං අගමාසි. සො තස්ස ධීතරං දත්වා තෙන සද්ධිංයෙව ගාමනිගමරාජධානීසු සිප්පං දස්සෙන්තො විචරි.

සාපි තෙන සද්ධිං සංවාසමන්වාය නචිරස්සෙව පුත්තං ලභිත්වා කීළාපයමානා ''සකටගොපකස්ස පුත්ත, භණ්ඩහාරකස්ස පුත්ත, කිඤ්චි අජානකස්ස පුත්තා''ති වදති. සොපි තෙසං සකටපරිවත්තකං කත්වා ඨිතට්ඨානෙ ගොණානං තිණං ආහරති, සිප්පදස්සනට්ඨානෙ ලද්ධභණ්ඩකං උක්ඛිපිත්වා හරති . තදෙව කිර සන්ධාය සා ඉත්ථී පුත්තං කීළාපයමානා තථා වදති. සො අත්තානං ආරබ්භ තස්සා ගායනභාවං ඤත්වා තං පුච්ඡි – ''මං සන්ධාය කථෙසී''ති? ''ආම, තං සන්ධායා''ති. ''එවං සන්තෙ අහං පලායිස්සාමී''ති . සා ''කිං පන මය්හං තයා පලායිතෙන වා ආගතෙන වා''ති පුනප්පුනං තදෙව ගීතං ගායති. සා කිර අත්තනො රූපසම්පත්තිඤ්චෙව ධනලාභඤ්ච නිස්සාය තං කිස්මිඤ්චි න මඤ්ඤති. සො ''කිං නු ඛො නිස්සාය ඉමිස්සා අයං මානො''ති චින්තෙන්තො ''සිප්පං නිස්සායා''ති ඤත්වා ''හොතු, සිප්පං උග්ගණ්හිස්සාමී''ති සසුරං උපසඞ්කමිත්වා තස්ස ජානනකසිප්පං උග්ගණ්හිත්වා ගාමනිගමාදීසු සිප්පං දස්සෙන්තො අනුපුබ්බෙන රාජගහං ආගන්ත්වා ''ඉතො සත්තමෙ දිවසෙ උග්ගසෙනො සෙට්ඨිපුත්තො නගරවාසීනං සිප්පං දස්සෙස්සතී''ති ආරොචාපෙසි.

නගරවාසිනො මඤ්චාතිමඤ්චාදයො බන්ධාපෙත්වා සත්තමෙ දිවසෙ සන්නිපතිංසු. සොපි සට්ඨිහත්ථං වංසං අභිරුය්හ තස්ස මත්ථකෙ අට්ඨාසි. තං දිවසං සත්ථා පච්චූසකාලෙ ලොකං වොලොකෙන්තො තං අත්තනො ඤාණජාලස්ස අන්තො පවිට්ඨං දිස්වා ''කිං නු ඛො භවිස්සතී''ති ආවජ්ජෙන්තො ''ස්වෙ සෙට්ඨිපුත්තො සිප්පං දස්සෙස්සාමීති වංසමත්ථකෙ ඨස්සති, තස්ස දස්සනත්ථං මහාජනො සන්නිපතිස්සති. තත්‍ර අහං චතුප්පදිකං ගාථං දෙසෙස්සාමි, තං සුත්වා චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො භවිස්සති, උග්ගසෙනොපි අරහත්තෙ පතිට්ඨහිස්සතී''ති අඤ්ඤාසි. සත්ථා පුනදිවසෙ කාලං සල්ලක්ඛෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො රාජගහං පිණ්ඩාය පාවිසි. උග්ගසෙනොපි සත්ථරි අන්තොනගරං අපවිට්ඨෙයෙව උන්නාදනත්ථාය මහාජනස්ස අඞ්ගුලිසඤ්ඤං දත්වා වංසමත්ථකෙ පතිට්ඨාය ආකාසෙයෙව සත්ත වාරෙ පරිවත්තිත්වා ඔරුය්හ වංසමත්ථකෙ අට්ඨාසි. තස්මිං ඛණෙ සත්ථා නගරං පවිසන්තො යථා තං පරිසා න ඔලොකෙති, එවං කත්වා අත්තානමෙව ඔලොකාපෙසි. උග්ගසෙනො පරිසං ඔලොකෙත්වා ''න මං පරිසා ඔලොකෙතී''ති දොමනස්සප්පත්තො ''ඉදං මයා සංවච්ඡරෙ කත්තබ්බං සිප්පං, සත්ථරි නගරං පවිසන්තෙ පරිසා මං අනොලොකෙත්වා සත්ථාරමෙව ඔලොකෙති, මොඝං වත මෙ සිප්පදස්සනං ජාත''න්ති චින්තෙසි.

සත්ථා තස්ස චිත්තං ඤත්වා මහාමොග්ගල්ලානං ආමන්තෙත්වා ''ගච්ඡ, මොග්ගල්ලාන, සෙට්ඨිපුත්තං වදෙහි 'සිප්පං කිර දස්සෙතූ'''ති ආහ. ථෙරො ගන්ත්වා වංසස්ස හෙට්ඨා ඨිතො සෙට්ඨිපුත්තං ආමන්තෙත්වා ඉමං ගාථමාහ –

''ඉඞ්ඝ පස්ස නටපුත්ත, උග්ගසෙන මහබ්බල;
කරොහි රඞ්ගං පරිසාය, හාසයස්සු මහාජන''න්ති.

සො ථෙරස්ස කථං සුත්වා තුට්ඨමානසො හුත්වා ''සත්ථා මඤ්ඤෙ මම සිප්පං පස්සිතුකාමො''ති වංසමත්ථකෙ ඨිතකොව ඉමං ගාථමාහ –

''ඉඞ්ඝ පස්ස මහාපඤ්ඤ, මොග්ගල්ලාන මහිද්ධික;
කරොමි රඞ්ගං පරිසාය, හාසයාමි මහාජන''න්ති.

එවඤ්ච පන වත්වා වංසමත්ථකතො වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා ආකාසෙව චුද්දසක්ඛත්තුං පරිවත්තිත්වා ඔරුය්හ වංසමත්ථකෙව අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා, ''උග්ගසෙන, පණ්ඩිතෙන නාම අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙසු ඛන්ධෙසු ආලයං පහාය ජාතිආදීහි මුච්චිතුං වට්ටතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

348. ''මුඤ්ච පුරෙ මුඤ්ච පච්ඡතො,
මජ්ඣෙ මුඤ්ච භවස්ස පාරගූ;
සබ්බත්ථ විමුත්තමානසො,

න පුනං ජාතිජරං උපෙහිසී''ති.

තත්ථ **මුඤ්ච පුරෙ**ති අතීතෙසු ඛන්ධෙසු ආලයං නිකන්තිං අජ්ඣොසානං පත්ථනං පරියුට්ඨානං ගාහං පරාමාසං තණ්හං මුඤ්ච. **පච්ඡතො**ති අනාගතෙසුපි ඛන්ධෙසු ආලයාදීනි මුඤ්ච. **මජ්ඣෙ**ති පච්චුප්පන්නෙසුපි තානි මුඤ්ච. **භවස්ස පාරගූ**ති එවං සන්තෙ තිවිධස්සාපි භවස්ස අභිඤ්ඤාපරිඤ්ඤාපහානභාවනාසච්ඡිකිරියවසෙන පාරගූ පාරඞ්ගතො හුත්වා ඛන්ධධාතුආයතනාදිභෙදෙ සබ්බසඞ්ඛතෙ විමුත්තමානසො විහරන්තො පුන ජාතිජරාමරණානි න උපගච්ඡතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. සෙට්ඨිපුත්තොපි වංසමත්ථකෙ ඨිතකොව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා වංසතො ඔරුය්හ සත්ථු සන්තිකං ආගන්ත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන සත්ථාරං වන්දිත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. අථ නං සත්ථා දක්ඛිණහත්ථං පසාරෙත්වා ''එහි භික්ඛූ''ති ආහ. සො තාවදෙව අට්ඨපරික්ඛාරධරො සට්ඨිවස්සිකත්ථෙරො විය අහොසි. අථ නං භික්ඛූ, ''ආවුසො උග්ගසෙන, සට්ඨිහත්ථස්ස තෙ වංසස්ස මත්ථකතො ඔතරන්තස්ස භයං නාම නාහොසී''ති පුච්ඡිත්වා ''නත්ථි මෙ, ආවුසො, භය''න්ති වුත්තෙ සත්ථු ආරොචෙසුං, ''භන්තෙ, උග්ගසෙනො 'න භායාමී'ති වදති, අභූතං වත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතී''ති. සත්ථා ''න, භික්ඛවෙ, මම පුත්තෙන උග්ගසෙනෙන සදිසා ඡින්නසංයොජනා භික්ඛූ භායන්ති, න තසන්තී''ති වත්වා බ්‍රාහ්මණවග්ගෙ ඉමං ගාථමාහ –

''සබ්බසංයොජනං ඡෙත්වා, යො වෙ න පරිතස්සති;
සඞ්ගාතිගං විසංයුත්තං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති. (ධ. ප. 397; සු. නි. 626);

දෙසනාවසානෙ බහූනං ධම්මාභිසමයො අහොසි. පුනෙකදිවසං භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං ''කිං නු ඛො, ආවුසො, එවං අරහත්තූපනිස්සයසම්පන්නස්ස භික්ඛුනො නටධීතරං නිස්සාය නටෙහි සද්ධිං විචරණකාරණං, කිං අරහත්තූපනිස්සයකාරණ''න්ති? සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ, ''භික්ඛවෙ, උභයම්පෙතං ඉමිනා එව කත''න්ති වත්වා තමත්ථං පකාසෙතුං අතීතං ආහරි.

අතීතෙ කිර කස්සපදසබලස්ස සුවණ්ණචෙතියෙ කරියමානෙ බාරාණසිවාසිනො කුලපුත්තා බහුං ඛාදනීයභොජනීයං යානකෙසු ආරොපෙත්වා ''හත්ථකම්මං කරිස්සාමා''ති චෙතියට්ඨානං ගච්ඡන්තා අන්තරාමග්ගෙ එකං ථෙරං පිණ්ඩාය පවිසන්තං පස්සිංසු. අථෙකා කුලධීතා ථෙරං ඔලොකෙත්වා සාමිකං ආහ – ''සාමි, අය්‍යො, පිණ්ඩාය පවිසති, යානකෙ ච නො බහුං ඛාදනීයං භොජනීයං, පත්තමස්ස ආහර, භික්ඛං දස්සාමා''ති. සො තං පත්තං ආහරිත්වා ඛාදනීයභොජනීයස්ස පූරෙත්වා ථෙරස්ස හත්ථෙ පතිට්ඨපෙත්වා උභොපි පත්ථනං කරිංසු, ''භන්තෙ, තුම්හෙහි දිට්ඨධම්මස්සෙව භාගිනො භවෙය්‍යාමා''ති. සොපි ථෙරො ඛීණාසවොව, තස්මා ඔලොකෙන්තො තෙසං පත්ථනාය සමිජ්ඣනභාවං ඤත්වා සිතං අකාසි. තං දිස්වා සා ඉත්ථී සාමිකං ආහ – ''අම්හාකං, අය්‍යො, සිතං කරොති, එකො නටකාරකො භවිස්සතී''ති. සාමිකොපිස්සා ''එවං භවිස්සති, භද්දෙ''ති වත්වා පක්කාමි. ඉදං තෙසං පුබ්බකම්මං. තෙ තත්ථ යාවතායුකං ඨත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චවිත්වා සා ඉත්ථී නටගෙහෙ නිබ්බත්ති, පුරිසො සෙට්ඨිගෙහෙ. සො ''එවං, භද්දෙ, භවිස්සතී''ති තස්සා පටිවචනස්ස දින්නත්තා නටෙහි සද්ධිං විචරි. ඛීණාසවත්ථෙරස්ස දින්නපිණ්ඩපාතං නිස්සාය අරහත්තං පාපුණි. සාපි නටධීතා ''යා මෙ සාමිකස්ස ගති, මය්හම්පි සා එව ගතී''ති පබ්බජිත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨහීති.

උග්ගසෙනවත්ථු ඡට්ඨං.

7. චූළධනුග්ගහපණ්ඩිතවත්ථු

විතක්කමථිතස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො චූළධනුග්ගහපණ්ඩිතං ආරබ්භ කථෙසි.

එකො කිර දහරභික්ඛු සලාකග්ගෙ අත්තනො පත්තසලාකං ගහෙත්වා සලාකයාගුං ආදාය ආසනසාලං ගන්ත්වා පිවි. තත්ථ උදකං අලභිත්වා උදකත්ථාය එකං ඝරං අගමාසි. තත්ථ තං එකා කුමාරිකා දිස්වාව උප්පන්නසිනෙහා, ''භන්තෙ, පුන පානීයෙන අත්ථෙ සති ඉධෙව ආගච්ඡෙය්‍යාථා''ති ආහ. සො තතො පට්ඨාය යදා පානීයං න ලභති, තදා තත්ථෙව ගච්ඡති. සාපිස්ස පත්තං ගහෙත්වා පානීයං දෙති. එවං ගච්ඡන්තෙ කාලෙ යාගුම්පි දත්වා පුනෙකදිවසං තත්ථෙව නිසීදාපෙත්වා භත්තං අදාසි. සන්තිකෙ චස්ස නිසීදිත්වා , ''භන්තෙ, ඉමස්මිං ගෙහෙ න කිඤ්චි නත්ථි නාම, කෙවලං මයං විචරණකමනුස්සමෙව න ලභාමා''ති කථං සමුට්ඨාපෙසි. සො කතිපාහෙනෙව තස්සා කථං සුත්වා උක්කණ්ඨි. අථ නං එකදිවසං ආගන්තුකා භික්ඛූ දිස්වා ''කස්මා ත්වං, ආවුසො, කිසො උප්පණ්ඩුපණ්ඩුකජාතොසී''ති පුච්ඡිත්වා ''උක්කණ්ඨිතොම්හි, ආවුසො''ති වුත්තෙ ආචරියුපජ්ඣායානං සන්තිකං නයිංසු. තෙපි නං සත්ථු සන්තිකං නෙත්වා තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා ''සච්චං කිර ත්වං, භික්ඛු, උක්කණ්ඨිතොසී''ති පුච්ඡිත්වා ''සච්ච''න්ති වුත්තෙ ''කස්මා ත්වං මාදිසස්ස ආරද්ධවීරියස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ පබ්බජිත්වා 'සොතාපන්නො'ති වා 'සකදාගාමී'ති වා අත්තානං අවදාපෙත්වා 'උක්කණ්ඨිතො'ති වදාපෙසි, භාරියං තෙ කම්මං කත''න්ති වත්වා ''කිං කාරණා උක්කණ්ඨිතොසී''ති පුච්ඡි. ''භන්තෙ, එකා මං ඉත්ථී එවමාහා''ති වුත්තෙ, ''භික්ඛු, අනච්ඡරියං එතං තස්සා කිරියං. සා හි පුබ්බෙ සකලජම්බුදීපෙ අග්ගධනුග්ගහපණ්ඩිතං පහාය තංමුහුත්තදිට්ඨකෙ එකස්මිං සිනෙහං උප්පාදෙත්වා තං ජීවිතක්ඛයං පාපෙසී''ති වත්වා තස්සත්ථස්ස පකාසනත්ථං භික්ඛූහි යාචිතො –

අතීතෙ චූළධනුග්ගහපණ්ඩිතකාලෙ තක්කසිලායං දිසාපාමොක්ඛස්ස ආචරියස්ස සන්තිකෙ සිප්පං උග්ගහෙත්වා තෙන තුට්ඨෙන දින්නං ධීතරං ආදාය බාරාණසිං ගච්ඡන්තස්ස එකස්මිං අටවිමුඛෙ එකූනපඤ්ඤාසාය කණ්ඩෙහි එකූනපඤ්ඤාසචොරෙ මාරෙත්වා කණ්ඩෙසු ඛීණෙසු චොරජෙට්ඨකං ගහෙත්වා භූමියං පාතෙත්වා, ‘‘භද්දෙ, අසිං ආහරා’’ති වුත්තෙ තාය තඞ්ඛණඤ්ඤෙව දිට්ඨචොරෙ සිනෙහං කත්වා චොරස්ස හත්ථෙ අසිථරුං ඨපෙත්වා චොරෙන ධනුග්ගහපණ්ඩිතස්ස මාරිතභාවං ආවිකත්වා චොරෙන ච තං ආදාය ගච්ඡන්තෙන ‘‘මම්පි එසා අඤ්ඤං දිස්වා අත්තනො සාමිකං විය මාරාපෙස්සති , කිං මෙ ඉමායා’’ති එකං නදිං දිස්වා ඔරිමතීරෙ තං ඨපෙත්වා තස්සා භණ්ඩිකං ආදාය ‘‘ත්වං ඉධෙව හොහි, යාවාහං භණ්ඩිකං උත්තාරෙමී’’ති තත්ථෙව තං පහාය ගමනභාවඤ්ච ආවිකත්වා –

‘‘සබ්බං භණ්ඩං සමාදාය, පාරං තිණ්ණොසි බ්‍රාහ්මණ;
පච්චාගච්ඡ ලහුං ඛිප්පං, මම්පි තාරෙහි දානිතො.

‘‘අසන්ථුතං මං චිරසන්ථුතෙන,
නිමීනි භොතී අද්ධුවං ධුවෙන;
මයාපි භොතී නිමිනෙය්‍ය අඤ්ඤං,
ඉතො අහං දූරතරං ගමිස්සං.

‘‘කායං එළගලාගුම්බෙ, කරොති අහුහාසියං;
නයිධ නච්චං වා ගීතං වා, තාළං වා සුසමාහිතං;
අනම්හිකාලෙ සුසොණි, කිං නු ජග්ඝසි සොභනෙ.

‘‘සිඞ්ගාල බාල දුම්මෙධ, අප්පපඤ්ඤොසි ජම්බුක;
ජීනො මච්ඡඤ්ච පෙසිඤ්ච, කපණො විය ඣායසි.

‘‘සුදස්සං වජ්ජමඤ්ඤෙසං, අත්තනො පන දුද්දසං;
ජීනා පතිඤ්ච ජාරඤ්ච, මඤ්ඤෙ ත්වඤ්ඤෙව ඣායසි.

‘‘එවමෙතං මිගරාජ, යථා භාසසි ජම්බුක;
සා නූනාහං ඉතො ගන්ත්වා, භත්තු හෙස්සං වසානුගා.

‘‘යො හරෙ මත්තිකං ථාලං, කංසථාලම්පි සො හරෙ;
කතඤ්චෙව තයා පාපං, පුනපෙවං කරිස්සසී’’ති. (ජා. 1.5.128-134) –

ඉමං පඤ්චකනිපාතෙ චූළධනුග්ගහජාතකං විත්ථාරෙත්වා ‘‘තදා චූළධනුග්ගහපණ්ඩිතො ත්වං අහොසි, සා ඉත්ථී එතරහි අයං කුමාරිකා, සිඞ්ගාලරූපෙන ආගන්ත්වා තස්සා නිග්ගහකාරකො සක්කො දෙවරාජා අහමෙවා’’ති වත්වා ‘‘එවං සා ඉත්ථී තංමුහුත්තදිට්ඨකෙ එකස්මිං සිනෙහෙන සකලජම්බුදීපෙ අග්ගපණ්ඩිතං ජීවිතා වොරොපෙසි, තං ඉත්ථිං ආරබ්භ උප්පන්නං තව තණ්හං ඡින්දිත්වා විහරාහි භික්ඛූ’’ති තං ඔවදිත්වා උත්තරිම්පි ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ද්වෙ ගාථා අභාසි –

349. ‘‘විතක්කමථිතස්ස ජන්තුනො,
තිබ්බරාගස්ස සුභානුපස්සිනො;
භිය්‍යො තණ්හා පවඩ්ඪති,
එස ඛො දළ්හං කරොති බන්ධනං.

350. ‘‘විතක්කූපසමෙ ච යො රතො,
අසුභං භාවයතෙ සදා සතො;
එස ඛො බ්‍යන්ති කාහිති,
එස ඡෙච්ඡති මාරබන්ධන’’න්ති.

තත්ථ **විතක්කමථිතස්සාති** කාමවිතක්කාදීහි විතක්කෙහි නිම්මථිතස්ස. **තිබ්බරාගස්සාති** බහලරාගස්ස. **සුභානුපස්සිනොති** ඉට්ඨාරම්මණෙ සුභනිමිත්තගාහාදිවසෙන විස්සට්ඨමානසතාය සුභන්ති අනුපස්සන්තස්ස. **තණ්හාති** එවරූපස්ස ඣානාදීසු එකම්පි න වඩ්ඪති, අථ ඛො ඡද්වාරිකා තණ්හායෙව භිය්‍යො වඩ්ඪති. **එස ඛොති** එසො පුග්ගලො තණ්හාබන්ධනං දළ්හං සුථිරං කරොති. **විතක්කූපසමෙති** මිච්ඡාවිතක්කාදීනං වූපසමසඞ්ඛාතෙ දසසු අසුභෙසු පඨමජ්ඣානෙ. **සදා සතොති** යො එත්ථ අභිරතො හුත්වා නිච්චං උපට්ඨිතසතිතාය සතො තං අසුභජ්ඣානං භාවෙති. **බ්‍යන්ති කාහිතීති** එස භික්ඛු තීසු භවෙසු උප්පජ්ජනකං තණ්හං විගතන්තං කරිස්සති. **මාරබන්ධනන්ති** එසො තෙභූමකවට්ටසඞ්ඛාතං මාරබන්ධනම්පි ඡින්දිස්සතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො භික්ඛු සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

චූළධනුග්ගහපණ්ඩිතවත්ථු සත්තමං.

8. මාරවත්ථු

නිට්ඨඞ්ගතොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො මාරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි විකාලෙ සම්බහුලා ථෙරා ජෙතවනවිහාරං පවිසිත්වා රාහුලත්ථෙරස්ස වසනට්ඨානං ගන්ත්වා තං උට්ඨාපෙසුං. සො අඤ්ඤත්ථ වසනට්ඨානං අපස්සන්තො තථාගතස්ස ගන්ධකුටියා පමුඛෙ නිපජ්ජි. තදා සො ආයස්මා අරහත්තං පත්තො අවස්සිකොව හොති. මාරො වසවත්තිභවනෙ ඨිතොයෙව තං ආයස්මන්තං ගන්ධකුටිපමුඛෙ නිපන්නං දිස්වා චින්තෙසි – ‘‘සමණස්ස ගොතමස්ස රුජනකඅඞ්ගුලි බහි නිපන්නො, සයං අන්තොගන්ධකුටියං නිපන්නො, අඞ්ගුලියා පීළියමානාය සයම්පි පීළිතො භවිස්සතී’’ති. සො මහන්තං හත්ථිරාජවණ්ණං අභිනිම්මිනිත්වා ආගම්ම සොණ්ඩාය ථෙරස්ස මත්ථකං පරික්ඛිපිත්වා මහන්තෙන සද්දෙන කොඤ්චනාදං රවි. සත්ථා ගන්ධකුටියං නිසින්නොව තස්ස මාරභාවං ඤත්වා, ‘‘මාර, තාදිසානං සතසහස්සෙනාපි මම පුත්තස්ස භයං උප්පාදෙතුං න සක්කා. පුත්තො හි මෙ අසන්තාසී වීතතණ්හො මහාවීරියො මහාපඤ්ඤො’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

351. ‘‘නිට්ඨඞ්ගතො අසන්තාසී, වීතතණ්හො අනඞ්ගණො;
අච්ඡින්දි භවසල්ලානි, අන්තිමොයං සමුස්සයො.

352. ‘‘වීතතණ්හො අනාදානො, නිරුත්තිපදකොවිදො;
අක්ඛරානං සන්නිපාතං, ජඤ්ඤා පුබ්බාපරානි ච;
ස වෙ අන්තිමසාරීරො,
මහාපඤ්ඤො මහාපුරිසොති වුච්චතී’’ති.

තත්ථ **නිට්ඨඞ්ගතොති** ඉමස්මිං සාසනෙ පබ්බජිතානං අරහත්තං නිට්ඨං නාම, තං ගතො පත්තොති අත්ථො. **අසන්තාසීති** අබ්භන්තරෙ රාගසන්තාසාදීනං අභාවෙන අසන්තසනකො. **අච්ඡින්දි භවසල්ලානීති** සබ්බානිපි භවගාමිනි සල්ලානි අච්ඡින්දි. **සමුස්සයොති** අයං එතස්ස අන්තිමො දෙහො.

අනාදානොති ඛන්ධාදීසු නිග්ගහණො. **නිරුත්තිපදකොවිදොති** නිරුත්තියඤ්ච සෙසපදෙසු චාති චතූසුපි පටිසම්භිදාසු ඡෙකොති අත්ථො. **අක්ඛරානං සන්නිපාතං, ජඤ්ඤා පුබ්බාපරානි චාති** අක්ඛරානං සන්නිපාතසඞ්ඛාතං අක්ඛරපිණ්ඩඤ්ච ජානාති, පුබ්බක්ඛරෙන අපරක්ඛරං, අපරක්ඛරෙන පුබ්බක්ඛරඤ්ච ජානාති. පුබ්බක්ඛරෙන අපරක්ඛරං ජානාති නාම – ආදිම්හි පඤ්ඤායමානෙ මජ්ඣපරියොසානෙසු අපඤ්ඤායමානෙසුපි ‘‘ඉමෙසං අක්ඛරානං ඉදං මජ්ඣං, ඉදං පරියොසාන’’න්ති ජානාති. අපරක්ඛරෙන පුබ්බක්ඛරං ජානාති නාම – අන්තෙ පඤ්ඤායමානෙ ආදිමජ්ඣෙසු අපඤ්ඤායමානෙසු ‘‘ඉමෙසං අක්ඛරානං ඉදං මජ්ඣං, අයං ආදී’’ති ජානාති. මජ්ඣෙ පඤ්ඤායමානෙපි ‘‘ඉමෙසං අක්ඛරානං අයං ආදි, අයං අන්තො’’ති ජානාති. එවං මහාපඤ්ඤො. **ස වෙ අන්තිමසාරීරොති** එස කොටියං ඨිතසරීරො, මහන්තානං අත්ථධම්මනිරුත්තිපටිභානානං සීලක්ඛන්ධාදීනඤ්ච පරිග්ගාහිකාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතත්තා මහාපඤ්ඤො, ‘‘විමුත්තචිත්තත්තා ඛ්වාහං, සාරිපුත්ත, මහාපුරිසොති වදාමී’’ති (සං. නි. 5.377) වචනතො විමුත්තචිත්තතාය ච මහාපුරිසොති වුච්චතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු. මාරොපි පාපිමා ‘‘ජානාති මං සමණො ගොතමො’’ති තත්ථෙවන්තරධායීති.

මාරවත්ථු අට්ඨමං.

9. උපකාජීවකවත්ථු

සබ්බාභිභූති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා අන්තරාමග්ගෙ උපකං ආජීවකං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ සත්ථා පත්තසබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණො බොධිමණ්ඩෙ සත්තසත්තාහං වීතිනාමෙත්වා අත්තනො පත්තචීවරමාදාය ධම්මචක්කපවත්තනත්ථං බාරාණසිං සන්ධාය අට්ඨාරසයොජනමග්ගං පටිපන්නො අන්තරාමග්ගෙ උපකං ආජීවකං අද්දස. සොපි සත්ථාරං දිස්වා ‘‘විප්පසන්නානි ඛො තෙ, ආවුසො, ඉන්ද්‍රියානි, පරිසුද්ධො ඡවිවණ්ණො පරියොදාතො, කංසි ත්වං, ආවුසො, උද්දිස්ස පබ්බජිතො, කො වා තෙ සත්ථා, කස්ස වා ත්වං ධම්මං රොචෙසී’’ති පුච්ඡි. අථස්ස සත්ථා ‘‘මය්හං උපජ්ඣායො වා ආචරියො වා නත්ථී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

353. ‘‘සබ්බාභිභූ සබ්බවිදූහමස්මි,
සබ්බෙසු ධම්මෙසු අනූපලිත්තො;
සබ්බඤ්ජහො තණ්හක්ඛයෙ විමුත්තො,
සයං අභිඤ්ඤාය කමුද්දිසෙය්‍යං’’න්ති.

තත්ථ **සබ්බාභිභූති** සබ්බෙසං තෙභූමකධම්මානං අභිභවනතො සබ්බාභිභූ. **සබ්බවිදූති** විදිතසබ්බචතුභූමකධම්මො. **සබ්බෙසු ධම්මෙසූති** සබ්බෙසුපි තෙභූමකධම්මෙසු තණ්හාදිට්ඨීහි අනූපලිත්තො. **සබ්බඤ්ජහොති** සබ්බෙ තෙභූමකධම්මෙ ජහිත්වා ඨිතො. **තණ්හක්ඛයෙ විමුත්තොති** තණ්හක්ඛයන්තෙ උප්පාදිතෙ තණ්හක්ඛයසඞ්ඛාතෙ අරහත්තෙ අසෙඛාය විමුත්තියා විමුත්තො. **සයං අභිඤ්ඤායාති** අභිඤ්ඤෙය්‍යාදිභෙදෙ ධම්මෙ සයමෙව ජානිත්වා. **කමුද්දිසෙය්‍යන්ති** ''අයං මෙ උපජ්ඣායො වා ආචරියො වා''ති කං නාම උද්දිසෙය්‍යන්ති.

දෙසනාවසානෙ උපකො ආජීවකො තථාගතස්ස වචනං නෙවාභිනන්දි, න පටික්කොසි. සීසං පන චාලෙත්වා ජිව්හං නිල්ලාළෙත්වා එකපදිකමග්ගං ගහෙත්වා අඤ්ඤතරං ලුද්දකනිවාසනට්ඨානං අගමාසීති.

උපකාජීවකවත්ථු නවමං.

10. සක්කපඤ්හවත්ථු

සබ්බදානන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සක්කං දෙවරාජානං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ තාවතිංසදෙවලොකෙ දෙවතා සන්නිපතිත්වා චත්තාරො පඤ්හෙ සමුට්ඨාපෙසුං ''කතරං දානං නු ඛො දානෙසු, කතරො රසො රසෙසු, කතරා රති රතීසු ජෙට්ඨකා, තණ්හක්ඛයොව කස්මා ජෙට්ඨකොති වුච්චතී''ති? තෙ පඤ්හෙ එකා දෙවතාපි විනිච්ඡිතුං නාසක්ඛි. එකො පන දෙවො එකං දෙවං, සොපි අපරන්ති එවං අඤ්ඤමඤ්ඤං පුච්ඡන්තා දසසු චක්කවාළසහස්සෙසු ද්වාදස සංවච්ඡරානි විචරිංසු. එත්තකෙනාපි කාලෙන පඤ්හානං අත්ථං අදිස්වා දසසහස්සචක්කවාළදෙවතා සන්නිපතිත්වා චතුන්නං මහාරාජානං සන්තිකං ගන්ත්වා ''කිං, තාතා, මහාදෙවතාසන්නිපාතො''ති වුත්තෙ ''චත්තාරො පඤ්හෙ සමුට්ඨාපෙත්වා විනිච්ඡිතුං අසක්කොන්තා තුම්හාකං සන්තිකං ආගතම්හා''ති. ''කිං පඤ්හං නාමෙතං, තාතා''ති. ''දානරසරතීසු කතමා දානරසරතී නු ඛො සෙට්ඨා, තණ්හක්ඛයොව කස්මා සෙට්ඨො''ති ඉමෙ පඤ්හෙ විනිච්ඡිතුං අසක්කොන්තා ආගතම්හාති. තාතා, මයම්පි ඉමෙසං අත්ථෙ න ජානාම, අම්හාකං පන රාජා ජනසහස්සෙන චින්තිතෙ අත්ථෙ චින්තෙත්වා තඞ්ඛණෙනෙව ජානාති, සො අම්හෙහි පඤ්ඤාය ච පුඤ්ඤෙන ච විසිට්ඨො, එථ, තස්ස සන්තිකං ගච්ඡාමාති තමෙව දෙවගණං ආදාය සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා තෙනාපි ''කිං, තාතා, මහන්තො දෙවසන්නිපාතො''ති වුත්තෙ තමත්ථං ආරොචෙසුං. ''තාතා, ඉමෙසං පඤ්හානං අත්ථං අඤ්ඤොපි ජානිතුං න සක්කොති, බුද්ධවිසයා හෙතෙ. සත්ථා පනෙතරහි කහං විහරතී''ති පුච්ඡිත්වා ''ජෙතවනෙ''ති සුත්වා ''එථ, තස්ස සන්තිකං ගමිස්සාමා''ති දෙවගණෙන සද්ධිං රත්තිභාගෙ සකලං ජෙතවනං ඔභාසෙත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං ඨිතො ''කිං, මහාරාජ, මහතා දෙවසඞ්ඝෙන ආගතොසී''ති වුත්තෙ, ''භන්තෙ, දෙවගණෙන ඉමෙ නාම පඤ්හා සමුට්ඨාපිතා, අඤ්ඤො ඉමෙසං අත්ථං ජානිතුං සමත්ථො නාම නත්ථි, ඉමෙසං නො අත්ථං පකාසෙථා''ති ආහ.

සත්ථා ''සාධු මහාරාජ, මයා හි පාරමියො පූරෙත්වා මහාපරිච්චාගෙ පරිච්චජිත්වා තුම්හාදිසානං කඞ්ඛච්ඡෙදනත්ථමෙව සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පටිවිද්ධං, තයා පුච්ඡිතපඤ්හෙසු හි සබ්බදානානං ධම්මදානං සෙට්ඨං, සබ්බරසානං ධම්මරසො සෙට්ඨො, සබ්බරතීනං ධම්මරති සෙට්ඨා, තණ්හක්ඛයො පන අරහත්තං සම්පාපකත්තා සෙට්ඨොයෙවා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

354. ''සබ්බදානං ධම්මදානං ජිනාති,
සබ්බරසං ධම්මරසො ජිනාති;
සබ්බරතිං ධම්මරති ජිනාති,
තණ්හක්ඛයො සබ්බදුක්ඛං ජිනාතී''ති.

තත්ථ **සබ්බදානං ධම්මදානන්ති** සචෙපි හි චක්කවාළගබ්භෙ යාව බ්‍රහ්මලොකා නිරන්තරං කත්වා සන්නිසින්නානං බුද්ධපච්චෙකබුද්ධඛීණාසවානං කදලිගබ්භසදිසානි චීවරානි දදෙය්‍ය, තස්මිං සමාගමෙ චතුප්පදිකාය ගාථාය කතානුමොදනාව සෙට්ඨා. තඤ්හි දානං තස්සා ගාථාය සොළසිං කලං නාග්ඝති. එවං ධම්මස්ස දෙසනාපි වාචනම්පි සවනම්පි මහන්තං. යෙන ච පුග්ගලෙන බහූනං තං ධම්මස්සවනං කාරිතං, තස්සෙව ආනිසංසො මහා. තථාරූපාය එව පරිසාය පණීතපිණ්ඩපාතස්ස පත්තෙ පූරෙත්වා දින්නදානතොපි සප්පිතෙලාදීනං පත්තෙ පූරෙත්වා දින්නභෙසජ්ජදානතොපි මහාවිහාරසදිසානං විහාරානඤ්ච ලොහපාසාදසදිසානඤ්ච පාසාදානං අනෙකානි සතසහස්සානි කාරෙත්වා දින්නසෙනාසනදානතොපි අනාථපිණ්ඩිකාදීහි විහාරෙ ආරබ්භ කතපරිච්චාගතොපි අන්තමසො චතුප්පදිකාය ගාථාය අනුමොදනාවසෙනාපි පවත්තිතං ධම්මදානමෙව වරං සෙට්ඨං. කිං කාරණා? එවරූපානි හි පුඤ්ඤානි කරොන්තා ධම්මං සුත්වාව කරොන්ති, නො අසුත්වා. සචෙ හි ඉමෙ සත්තා ධම්මං න සුණෙය්‍යුං, උළුඞ්කමත්තං යාගුම්පි කටච්ඡුමත්තං භත්තම්පි න දදෙය්‍යුං. ඉමිනා කාරණෙන සබ්බදානෙහි ධම්මදානමෙව සෙට්ඨං. අපිච ඨපෙත්වා බුද්ධෙ ච පච්චෙකබුද්ධෙ ච සකලකප්පං දෙවෙ වස්සන්තෙ උදකබින්දූනි ගණෙතුං සමත්ථාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතා සාරිපුත්තාදයොපි අත්තනො ධම්මතාය සොතාපත්තිඵලාදීනි අධිගන්තුං නාසක්ඛිංසු, අස්සජිත්ථෙරාදීහි කථිතධම්මං සුත්වා සොතාපත්තිඵලං සච්ඡිකරිංසු, සත්ථු ධම්මදෙසනාය සාවකපාරමීඤාණං සච්ඡිකරිංසු. ඉමිනාපි කාරණෙන, මහාරාජ, ධම්මදානමෙව සෙට්ඨං. තෙන වුත්තං – **''සබ්බදානං ධම්මදානං ජිනාතී''**ති.

සබ්බෙ පන ගන්ධරසාදයොපි රසා උක්කංසතො දෙවතානං සුධාභොජනරසොපි සංසාරවට්ටෙ පාතෙත්වා දුක්ඛානුභවනස්සෙව පච්චයො. යො පනෙස සත්තතිංසබොධිපක්ඛියධම්මසඞ්ඛාතො ච නවලොකුත්තරධම්මසඞ්ඛාතො ච ධම්මරසො, අයමෙව සබ්බරසානං සෙට්ඨො. තෙන වුත්තං – **''සබ්බරසං ධම්මරසො ජිනාතී''**ති . යාපෙසා පුත්තරතිධීතුරතිධනරතිඉත්ථිරතිනච්චගීතවාදිතාදිරතිපභෙදා ච අනෙකප්පභෙදා රති, සාපි සංසාරවට්ටෙ පාතෙත්වා දුක්ඛානුභවනස්සෙව පච්චයො. යා පනෙසා ධම්මං කථෙන්තස්ස වා සුණන්තස්ස වා වාචෙන්තස්ස වා අන්තො උප්පජ්ජමානා පීති උදග්ගභාවං ජනෙති, අස්සූනි පවත්තෙති, ලොමහංසං ජනෙති, සායං සංසාරවට්ටස්ස අන්තං කත්වා අරහත්තපරියොසානා හොති. තස්මා සබ්බරතීනං එවරූපා ධම්මරතියෙව සෙට්ඨා. තෙන වුත්තං – **''සබ්බරතිං ධම්මරති ජිනාතී''**ති තණ්හක්ඛයො පන තණ්හාය ඛයන්තෙ උප්පන්නං අරහත්තං සකලස්සපි වට්ටදුක්ඛස්ස අභිභවනතො සබ්බසෙට්ඨමෙව. තෙන වුත්තං – **''තණ්හක්ඛයො සබ්බදුක්ඛං ජිනාතී''**ති.

එවං සත්ථරි ඉමිස්සා ගාථාය අත්ථං කථෙන්තෙයෙව චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. සක්කොපි සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එවමාහ – ''භන්තෙ, එවංජෙට්ඨකෙ නාම ධම්මදානෙ කිමත්ථං අම්හාකං පත්තිං න දාපෙථ, ඉතො පට්ඨාය නො භික්ඛුසඞ්ඝස්ස කථෙත්වා පත්තිං දාපෙථ, භන්තෙ''ති. සත්ථා තස්ස වචනං සුත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං සන්නිපාතෙත්වා, ''භික්ඛවෙ, අජ්ජාදිං කත්වා මහාධම්මස්සවනං වා පාකතිකධම්මස්සවනං වා උපනිසින්නකථං වා අන්තමසො අනුමොදනම්පි කථෙත්වා සබ්බසත්තානං පත්තිං දදෙය්‍යාථා''ති ආහ.

සක්කපඤ්හවත්ථු දසමං.

11. අපුත්තකසෙට්ඨිවත්ථු

හනන්ති භොගාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අපුත්තකසෙට්ඨිං නාම ආරබ්භ කථෙසි.

තස්ස කිර කාලකිරියං සුත්වා රාජා පසෙනදි කොසලො ''අපුත්තකං සාපතෙය්‍යං කස්ස පාපුණාතී''ති පුච්ඡිත්වා ''රඤ්ඤො''ති සුත්වා සත්තහි දිවසෙහි තස්ස ගෙහතො ධනං රාජකුලං අභිහරාපෙත්වා සත්ථු සන්තිකං උපසඞ්කමිත්වා ''හන්ද කුතො නු ත්වං, මහාරාජ, ආගච්ඡසි දිවාදිවස්සා''ති වුත්තෙ ''ඉධ, භන්තෙ, සාවත්ථියං සෙට්ඨි, ගහපති, කාලකතො, තමහං අපුත්තකං සාපතෙය්‍යං රාජන්තෙපුරං අභිහරිත්වා ආගච්ඡාමී''ති ආහ. සබ්බං සුත්තෙ (සං. නි. 1.130) ආගතනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

සො කිර සුවණ්ණපාතියා නානග්ගරසභොජනෙ උපනීතෙ ''එවරූපං නාම මනුස්සා භුඤ්ජන්ති, කිං තුම්හෙ මයා සද්ධිං ඉමස්මිං ගෙහෙ කෙළිං කරොථා''ති භොජනෙ උපට්ඨිතෙ ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීහි පහරිත්වා පලාපෙත්වා ''ඉදං මනුස්සානං භොජන''න්ති කණාජකං භුඤ්ජති බිලඞ්ගදුතියං. වත්ථයානඡත්තෙසුපි මනාපෙසු උපට්ඨාපිතෙසු තෙ මනුස්සෙ ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීහි පහරන්තො පලාපෙත්වා සාණානි ධාරෙති, ජජ්ජරරථකෙන යාති පණ්ණඡත්තකෙන ධාරියමානෙනාති එවං රඤ්ඤා ආරොචිතෙ සත්ථා තස්ස පුබ්බකම්මං කථෙසි.

භූතපුබ්බං සො, මහාරාජ, සෙට්ඨි, ගහපති, තගරසිඛිං නාම පච්චෙකබුද්ධං පිණ්ඩපාතෙන පටිපාදෙසි. ''දෙථ සමණස්ස පිණ්ඩ''න්ති වත්වා සො උට්ඨායාසනා පක්කාමි. තස්මිං කිර අස්සද්ධෙ බාලෙ එවං වත්වා පක්කන්තෙ තස්ස භරියා සද්ධා පසන්නා ''චිරස්සං වත මෙ ඉමස්ස මුඛතො 'දෙහී'ති වචනං සුතං, අජ්ජ මම මනොරථං පූරෙන්තී පිණ්ඩපාතං දස්සාමී''ති පච්චෙකබුද්ධස්ස පත්තං ගහෙත්වා පණීතභොජනස්ස පූරෙත්වා අදාසි. සොපි නිවත්තමානො තං දිස්වා ''කිං, සමණ, කිඤ්චි තෙ ලද්ධ''න්ති පත්තං ගහෙත්වා පණීතපිණ්ඩපාතං දිස්වා විප්පටිසාරී හුත්වා එවං චින්තෙසි – ''වරමෙතං පිණ්ඩපාතං දාසා වා කම්මකරා වා භුඤ්ජෙය්‍යුං. තෙ හි ඉමං භුඤ්ජිත්වා මය්හං කම්මං කරිස්සන්ති, අයං පන ගන්ත්වා භුඤ්ජිත්වා නිද්දායිස්සති, නට්ඨො මෙ සො පිණ්ඩපාතො''ති. සො භාතු ච පන එකපුත්තකං සාපතෙය්‍යස්ස කාරණා ජීවිතා වොරොපෙසි. සො කිරස්ස අඞ්ගුලිං ගහෙත්වා විචරන්තො ''ඉදං මය්හං පිතුසන්තකං යානකං, අයං තස්ස ගොණො''තිආදීනි ආහ. අථ නං සො සෙට්ඨි ''ඉදානි තාවෙස එවං වදෙති, ඉමස්ස පන වුඩ්ඪිප්පත්තකාලෙ ඉමස්මිං ගෙහෙ භොගෙ කො රක්ඛිස්සතී''ති තං අරඤ්ඤං නෙත්වා එකස්මිං ගච්ඡමූලෙ ගීවාය ගහෙත්වා මූලකන්දං විය ගීවං ඵාලෙත්වා මාරෙත්වා තත්ථෙව ඡඩ්ඩෙසි. ඉදමස්ස පුබ්බකම්මං. තෙන වුත්තං –

> ''යං ඛො සො, මහාරාජ, සෙට්ඨි, ගහපති, තගරසිඛිං පච්චෙකබුද්ධං පිණ්ඩපාතෙන පටිපාදෙසි, තස්ස කම්මස්ස විපාකෙන සත්තක්ඛත්තුං සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජි, තස්සෙව කම්මස්ස විපාකාවසෙසෙන ඉමිස්සායෙව සාවත්ථියා සත්තක්ඛත්තුං සෙට්ඨිත්තං කාරෙසි. යං ඛො සො, මහාරාජ, සෙට්ඨි, ගහපති, දත්වා පච්ඡා විප්පටිසාරී අහොසි 'වරමෙතං පිණ්ඩපාතං දාසා වා කම්මකරා වා භුඤ්ජෙය්‍යු'න්ති, තස්ස කම්මස්ස විපාකෙන නාස්සුළාරාය භත්තභොගාය චිත්තං නමති, නාස්සුළාරාය වත්ථභොගාය, නාස්සුළාරාය යානභොගාය, නාස්සුළාරානං පඤ්චන්නං කාමගුණානං භොගාය චිත්තං නමති. යං ඛො සො, මහාරාජ, සෙට්ඨි, ගහපති, භාතු ච පන එකපුත්තං සාපතෙය්‍යස්ස කාරණා ජීවිතා වොරොපෙසි, තස්ස කම්මස්ස විපාකෙන බහූනි වස්සසතානි බහූනි වස්සසහස්සානි බහූනි වස්සසතසහස්සානි නිරයෙ පච්චිත්ථ, තස්සෙව කම්මස්ස විපාකාවසෙසෙන ඉදං සත්තමං අපුත්තකං සාපතෙය්‍යං රාජකොසං පවෙසෙති. තස්ස ඛො පන, මහාරාජ, සෙට්ඨිස්ස ගහපතිස්ස පුරාණඤ්ච පුඤ්ඤං පරික්ඛීණං, නවඤ්ච පුඤ්ඤං අනුපචිතං. අජ්ජ පන, මහාරාජ, සෙට්ඨි, ගහපති, මහාරොරුවෙ නිරයෙ පච්චතී''ති (සං. නි. 1.131).

රාජා සත්ථු වචනං සුත්වා ‘‘අහො, භන්තෙ, භාරියං කම්මං, එත්තකෙ නාම භොගෙ විජ්ජමානෙ නෙව අත්තනා පරිභුඤ්ජි, න තුම්හාදිසෙ බුද්ධෙ ධුරවිහාරෙ විහරන්තෙ පුඤ්ඤකම්මං අකාසී’’ති ආහ . සත්ථා ‘‘එවමෙතං, මහාරාජ, දුම්මෙධපුග්ගලා නාම භොගෙ ලභිත්වා නිබ්බානං න ගවෙසන්ති, භොගෙ නිස්සාය උප්පන්නතණ්හා පනෙතෙ දීඝරත්තං හනතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

355. ‘‘හනන්ති භොගා දුම්මෙධං, නො ච පාරගවෙසිනො;
භොගතණ්හාය දුම්මෙධො, හන්ති අඤ්ඤෙව අත්තන’’න්ති.

තත්ථ **නො ච පාරගවෙසිනො**ති යෙ පන නිබ්බානපාරගවෙසිනො පුග්ගලා, න තෙ භොගා හනන්ති. **අඤ්ඤෙව අත්තන**න්ති භොගෙ නිස්සාය උප්පන්නාය තණ්හාය දුප්පඤ්ඤො පුග්ගලො පරෙ විය අත්තානමෙව හනතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

අපුත්තකසෙට්ඨිවත්ථු එකාදසමං.

12. අඞ්කුරවත්ථු

තිණදොසානීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා පණ්ඩුකම්බලසිලායං විහරන්තො අඞ්කුරං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු ‘‘යෙ ඣානප්පසුතා ධීරා’’ති (ධ. ප. 181) ගාථාය විත්ථාරිතමෙව. වුත්තඤ්හෙතං තත්ථ ඉන්දකං ආරබ්භ. සො කිර අනුරුද්ධත්ථෙරස්ස අන්තොගාමං පිණ්ඩාය පවිට්ඨස්ස අත්තනො ආභතං කටච්ඡුමත්තකං භික්ඛං දාපෙසි. තදස්ස පුඤ්ඤං අඞ්කුරෙන දසවස්සසහස්සානි ද්වාදසයොජනිකං උද්ධනපන්තිං කත්වා දින්නදානතො මහප්ඵලතරං ජාතං. තස්මා එවමාහ. එවං වුත්තෙ සත්ථා, ‘‘අඞ්කුර, දානං නාම විචෙය්‍ය දාතුං වට්ටති, එවං තං සුඛෙත්තෙ සුවුත්තබීජං විය මහප්ඵලං හොති. ත්වං පන තථා නාකාසි, තෙන තෙ දානං න මහප්ඵලං ජාත’’න්ති ඉමමත්ථං විභාවෙන්තො –

‘‘විචෙය්‍ය දානං දාතබ්බං, යත්ථ දින්නං මහප්ඵලං;
විචෙය්‍ය දානං සුගතප්පසත්ථං,
යෙ දක්ඛිණෙය්‍යා ඉධ ජීවලොකෙ;
එතෙසු දින්නානි මහප්ඵලානි,
බීජානි වුත්තානි යථාසුඛෙත්තෙ’’ති. (පෙ. ව. 329) –

වත්වා උත්තරිම්පි ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

356. ‘‘තිණදොසානි ඛෙත්තානි, රාගදොසා අයං පජා;
තස්මා හි වීතරාගෙසු, දින්නං හොති මහප්ඵලං.

357. ‘‘තිණදොසානි ඛෙත්තානි, දොසදොසා අයං පජා;
තස්මා හි වීතදොසෙසු, දින්නං හොති මහප්ඵලං.

358. ‘‘තිණදොසානි ඛෙත්තානි, මොහදොසා අයං පජා;
තස්මා හි වීතමොහෙසු, දින්නං හොති මහප්ඵලං.

359. ‘‘තිණදොසානි ඛෙත්තානි, ඉච්ඡාදොසා අයං පජා;
තස්මා හි විගතිච්ඡෙසු, දින්නං හොති මහප්ඵල’’න්ති.

තත්ථ **තිණදොසානී**ති සාමාකාදීනි තිණානි උට්ඨහන්තානි පුබ්බණ්ණාපරණ්ණානි ඛෙත්තානි දූසෙන්ති, තෙන තානි න බහුඵලානි හොන්ති. එවං සත්තානම්පි අන්තො රාගො උප්පජ්ජන්තො සත්තෙ දූසෙති, තෙන තෙසු දින්නං මහප්ඵලං න හොති . ඛීණාසවෙසු දින්නං පන මහප්ඵලං හොති. තෙන වුත්තං –

‘‘තිණදොසානි ඛෙත්තානි, රාගදොසා අයං පජා;
තස්මා හි වීතරාගෙසු, දින්නං හොති මහප්ඵල’’න්ති. –

සෙසගාථාසුපි එසෙව නයො.

දෙසනාවසානෙ අඞ්කුරො ච ඉන්දකො ච සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

අඞ්කුරවත්ථු ද්වාදසමං.

තණ්හාවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුවීසතිමො වග්ගො.

25. භික්ඛුවග්ගො

1. පඤ්චභික්ඛුවත්ථු

චක්ඛුනා සංවරොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පඤ්ච භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙසු කිර එකෙකො චක්ඛුද්වාරාදීසු පඤ්චසු ද්වාරෙසු එකෙකමෙව රක්ඛි. අථෙකදිවසං සන්නිපතිත්වා ‘‘අහං දුරක්ඛං රක්ඛාමි, අහං දුරක්ඛං රක්ඛාමී’’ති විවදිත්වා ‘‘සත්ථාරං පුච්ඡිත්වා ඉමමත්ථං ජානිස්සාමා’’ති සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘භන්තෙ, මයං චක්ඛුද්වාරාදීනි රක්ඛන්තා අත්තනො අත්තනො රක්ඛනද්වාරමෙව දුරක්ඛන්ති මඤ්ඤාම, කො නු ඛො අම්හෙසු දුරක්ඛං රක්ඛතී’’ති පුච්ඡිංසු. සත්ථා එකං භික්ඛුම්පි අනොසාදෙත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, සබ්බානි පෙතානි දුරක්ඛානෙව, අපි ච ඛො පන තුම්හෙ න ඉදානෙව පඤ්චසු ඨානෙසු අසංවුතා, පුබ්බෙපි අසංවුතා, අසංවුතත්තායෙව ච පණ්ඩිතානං ඔවාදෙ අවත්තිත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපුණිත්ථා’’ති වත්වා ‘‘කදා, භන්තෙ’’ති තෙහි යාචිතො අතීතෙ තක්කසිලජාතකස්ස වත්ථුං විත්ථාරෙත්වා රක්ඛසීනං වසෙන රාජකුලෙ ජීවිතක්ඛයං පත්තෙ පත්තාභිසෙකෙන මහාසත්තෙන සෙතච්ඡත්තස්ස හෙට්ඨා රාජාසනෙ නිසින්නෙන අත්තනො සිරිසම්පත්තිං ඔලොකෙත්වා ‘‘වීරියං නාමෙතං සත්තෙහි කත්තබ්බමෙවා’’ති උදානවසෙන උදානිතං –

> ‘‘කුසලූපදෙසෙ ධිතියා දළ්හාය ච,
> අනිවත්තිතත්තාභයභීරුතාය ච;
> න රක්ඛසීනං වසමාගමිම්හසෙ,
> ස සොත්ථිභාවො මහතා භයෙන මෙ’’ති. (ජා. 1.1.132) –

ඉමං ගාථං දස්සෙත්වා ‘‘තදාපි තුම්හෙව පඤ්ච ජනා තක්කසිලායං රජ්ජගහණත්ථාය නික්ඛන්තං මහාසත්තං ආවුධහත්ථා පරිවාරෙත්වා මග්ගං ගච්ඡන්තා අන්තරාමග්ගෙ රක්ඛසීහි චක්ඛුද්වාරාදිවසෙන උපනීතෙසු රූපාරම්මණාදීසු අසංවුතා පණ්ඩිතස්ස ඔවාදෙ අවත්තිත්වා ඔලීයන්තා රක්ඛසීහි ඛාදිතා ජීවිතක්ඛයං පාපුණිත්ථ. තෙසු පන ආරම්මණෙසු සුසංවුතො පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබන්ධන්තිං දෙවවණ්ණිං යක්ඛිනිං අනාදියිත්වා සොත්ථිනා තක්කසිලං ගන්ත්වා රජ්ජං පත්තො රාජා අහමෙවා’’ති ජාතකං සමොධානෙත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා නාම සබ්බානි ද්වාරානි සංවරිතබ්බානි. එතානි හි සංවරන්තො එව සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතී’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

360. ‘‘චක්ඛුනා සංවරො සාධු, සාධු සොතෙන සංවරො;
ඝානෙන සංවරො සාධු, සාධු ජිව්හාය සංවරො.

361. ‘‘කායෙන සංවරො සාධු, සාධු වාචාය සංවරො;
මනසා සංවරො සාධු, සාධු සබ්බත්ථ සංවරො;
සබ්බත්ථ සංවුතො භික්ඛු, සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතී’’ති.

තත්ථ **චක්ඛුනාති** යදා හි භික්ඛුනො චක්ඛුද්වාරෙ රූපාරම්මණං ආපාථමාගච්ඡති, තදා ඉට්ඨාරම්මණෙ අරජ්ජන්තස්ස අනිට්ඨාරම්මණෙ අදුස්සන්තස්ස අසමපෙක්ඛනෙන මොහං අනුප්පාදෙන්තස්ස තස්මිං ද්වාරෙ සංවරො ථකනං පිදහනං ගුත්ති කතා නාම හොති. තස්ස සො එවරූපො චක්ඛුනා සංවරො සාධු. එස නයො සොතද්වාරාදීසුපි. චක්ඛුද්වාරාදීසුයෙව පන සංවරො වා අසංවරො වා නුප්පජ්ජති, පරතො පන ජවනවීථියං එස ලබ්භති. තදා හි අසංවරො උප්පජ්ජන්තො අස්සද්ධා අක්ඛන්ති කොසජ්ජං මුට්ඨස්සච්චං අඤ්ඤාණන්ති අකුසලවීථියං අයං පඤ්චවිධො ලබ්භති. සංවරො උප්පජ්ජන්තො සද්ධා ඛන්ති වීරියං සති ඤාණන්ති කුසලවීථියං අයං පඤ්චවිධො ලබ්භති.

කායෙන සංවරොති එත්ථ පන පසාදකායොපි චොපනකායොපි ලබ්භති. උභයම්පි පනෙතං කායද්වාරමෙව. තත්ථ පසාදද්වාරෙ සංවරාසංවරො කථිතොව. චොපනද්වාරෙපි තංවත්ථුකා පාණාතිපාතඅදින්නාදානකාමෙසුමිච්ඡාචාරා. තෙහි පන සද්ධිං අකුසලවීථියං උප්පජ්ජන්තෙහි තං ද්වාරං අසංවුතං හොති, කුසලවීථියං උප්පජ්ජන්තෙහි පාණාතිපාතාවෙරමණිආදීහි සංවුතං. **සාධු වාචායාති** එත්ථාපි චොපනවාචාපි වාචා. තාය සද්ධිං උප්පජ්ජන්තෙහි මුසාවාදාදීහි තං ද්වාරං අසංවුතං හොති, මුසාවාදාවෙරමණිආදීහි සංවුතං. **මනසා සංවරොති** එත්ථාපි ජවනමනතො අඤ්ඤෙන මනෙන සද්ධිං අභිජ්ඣාදයො නත්ථි. මනොද්වාරෙ පන ජවනක්ඛණෙ උප්පජ්ජමානෙහි අභිජ්ඣාදීහි තං ද්වාරං අසංවුතං හොති, අනභිජ්ඣාදීහි සංවුතං හොති. **සාධු සබ්බත්ථාති** තෙසු චක්ඛුද්වාරාදීසු සබ්බෙසුපි සංවරො සාධු. එත්තාවතා හි අට්ඨ සංවරද්වාරානි අට්ඨ ච අසංවරද්වාරානි කථිතානි. තෙසු අට්ඨසු අසංවරද්වාරෙසු ඨිතො භික්ඛු සකලවට්ටමූලකදුක්ඛතො න මුච්චති, සංවරද්වාරෙසු පන ඨිතො සබ්බස්මාපි වට්ටමූලකදුක්ඛා මුච්චති. තෙන වුත්තං – ‘‘සබ්බත්ථ සංවුතො භික්ඛු, සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතී’’ති.

දෙසනාවසානෙ තෙ පඤ්ච භික්ඛූ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

පඤ්චභික්ඛුවත්ථු පඨමං.

2. හංසඝාතකභික්ඛුවත්ථු

හත්ථසංයතොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකං හංසඝාතකං භික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථිවාසිනො කිර ද්වෙ සහායකා භික්ඛූසු පබ්බජිත්වා ලද්ධූපසම්පදා යෙභුය්‍යෙන එකතො විචරන්ති. තෙ එකදිවසං අචිරවතිං ගන්ත්වා න්හත්වා ආතපෙ තප්පමානා සාරණීයකථං කථෙන්තා අට්ඨංසු. තස්මිං ඛණෙ ද්වෙ හංසා ආකාසෙන ගච්ඡන්ති. අථෙකො දහරභික්ඛු සක්ඛරං ගහෙත්වා ‘‘එකස්ස හංසපොතකස්ස අක්ඛිං පහරිස්සාමී’’ති ආහ, ඉතරො ‘‘න සක්ඛිස්සාමී’’ති ආහ. තිට්ඨතු ඉමස්මිං පස්සෙ අක්ඛි, පරපස්සෙ අක්ඛිං පහරිස්සාමීති. ඉදම්පි න සක්ඛිස්සසියෙවාති. ‘‘තෙන හි උපධාරෙහී’’ති දුතියං සක්ඛරං ගහෙත්වා හංසස්ස පච්ඡාභාගෙ ඛිපි, හංසො සක්ඛරසද්දං සුත්වා නිවත්තිත්වා ඔලොකෙසි. අථ නං ඉතරං වට්ටසක්ඛරං ගහෙත්වා පරපස්සෙ අක්ඛිම්හි පහරිත්වා ඔරිමක්ඛිනා නික්ඛාමෙසි. හංසො විරවන්තො පරිවත්තිත්වා තෙසං පාදමූලෙයෙව පති. තත්ථ තත්ථ ඨිතා භික්ඛූ දිස්වා, ‘‘ආවුසො, බුද්ධසාසනෙ පබ්බජිත්වා අනනුච්ඡවිකං වො කතං පාණාතිපාතං කරොන්තෙහී’’ති වත්වා තෙ ආදාය ගන්ත්වා තථාගතස්ස දස්සෙසුං.

සත්ථා ‘‘සච්චං කිර තයා භික්ඛු පාණාතිපාතො කතො’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘සච්චං, භන්තෙ’’ති වුත්තෙ ‘‘භික්ඛු කස්මා එවරූපෙ නිය්‍යානිකසාසනෙ පබ්බජිත්වා එවමකාසි, පොරාණකපණ්ඩිතා අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ අගාරමජ්ඣෙ වසමානා අප්පමත්තකෙසුපි ඨානෙසු කුක්කුච්චං කරිංසු , ත්වං පන එවරූපෙ බුද්ධසාසනෙ පබ්බජිත්වා කුක්කුච්චමත්තම්පි න අකාසී’’ති වත්වා තෙහි යාචිතො අතීතං ආහරි.

අතීතෙ කුරුරට්ඨෙ ඉන්දපත්තනගරෙ ධනඤ්චයෙ රජ්ජං කාරෙන්තෙ බොධිසත්තො තස්ස අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා අනුපුබ්බෙන විඤ්ඤුතං පත්තො තක්කසිලායං සිප්පානි උග්ගහෙත්වා පිතරා උපරජ්ජෙ පතිට්ඨාපිතො අපරභාගෙ පිතු අච්චයෙන රජ්ජං පත්වා දස රාජධම්මෙ අකොපෙන්තො කුරුධම්මෙ වත්තිත්ථ. කුරුධම්මො නාම පඤ්චසීලානි, තානි බොධිසත්තො පරිසුද්ධානි කත්වා රක්ඛි. යථා ච බොධිසත්තො, එවමස්ස මාතා අග්ගමහෙසී කනිට්ඨභාතා උපරාජා පුරොහිතො බ්‍රාහ්මණො රජ්ජුගාහකො අමච්චො සාරථී සෙට්ඨී දොණමාපකො මහාමත්තො දොවාරිකො නගරසොභිනී වණ්ණදාසීති එවමෙතෙසු එකාදසසු ජනෙසු කුරුධම්මං රක්ඛන්තෙසු කලිඞ්ගරට්ඨෙ දන්තපුරනගරෙ කලිඞ්ගෙ රජ්ජං කාරෙන්තෙ තස්මිං රට්ඨෙ දෙවො න වස්සි. මහාසත්තස්ස පන අඤ්ජනසන්නිභො නාම මඞ්ගලහත්ථී මහාපුඤ්ඤො හොති. රට්ඨවාසිනො ‘‘තස්මිං ආනීතෙ දෙවො වස්සිස්සතී’’ති සඤ්ඤාය රඤ්ඤො ආරොචයිංසු. රාජා තස්ස හත්ථිස්ස ආනයනත්ථාය බ්‍රාහ්මණෙ පහිණි. තෙ ගන්ත්වා මහාසත්තං හත්ථිං යාචිංසු. සත්ථා තෙසං යාචනකාරණං දස්සෙතුං ආහ –

‘‘තව සද්ධඤ්ච සීලඤ්ච, විදිත්වාන ජනාධිප;
වණ්ණං අඤ්ජනවණ්ණෙන, කලිඞ්ගස්මිං නිමිම්හසෙ’’ති. (ජා. 1.3.76) –

ඉමං තිකනිපාතෙ ජාතකං කථෙසි. හත්ථිම්හි පන ආනීතෙපි දෙවෙ අවස්සන්තෙ ‘‘සො රාජා කුරුධම්මං රක්ඛති, තෙනස්ස රට්ඨෙ දෙවො වස්සතී’’ති සඤ්ඤාය ‘‘යං සො කුරුධම්මං රක්ඛති, තං සුවණ්ණපට්ටෙ ලිඛිත්වා ආනෙථා’’ති පුන කාලිඞ්ගො බ්‍රාහ්මණෙ ච අමච්චෙ ච පෙසෙසි. තෙසු ගන්ත්වා යාචන්තෙසු රාජානං ආදිං කත්වා සබ්බෙපි තෙ අත්තනො අත්තනො සීලෙසු කිඤ්චි කුක්කුච්චමත්තං කත්වා ‘‘අපරිසුද්ධං නො සීල’’න්ති පටික්ඛිපිත්වාපි ‘‘න එත්තාවතා සීලභෙදො හොතී’’ති තෙහි පුනප්පුනං යාචිතා අත්තනො අත්තනො සීලානි කථයිංසු. කාලිඞ්ගො සුවණ්ණපට්ටෙ ලිඛාපෙත්වා ආහතං කුරුධම්මං දිස්වාව සමාදාය සාධුකං පූරෙසි. තස්ස රට්ඨෙ දෙවො පාවස්සි, රට්ඨං ඛෙමං සුභික්ඛං අහොසි. සත්ථා ඉමං අතීතං ආහරිත්වා –

‘‘ගණිකා උප්පලවණ්ණා, පුණ්ණො දොවාරිකො තදා;
රජ්ජුගාහො ච කච්චානො, දොණමාපකො ච කොලිතො.

‘‘සාරිපුත්තො තදා සෙට්ඨී, අනුරුද්ධො ච සාරථී;
බ්‍රාහ්මණො කස්සපො ථෙරො, උපරාජානන්දපණ්ඩිතො.

‘‘මහෙසී රාහුලමාතා, මායාදෙවී ජනෙත්තිකා;
කුරුරාජා බොධිසත්තො, එවං ධාරෙථ ජාතක’’න්ති. –

ජාතකං සමොධානෙත්වා ‘‘භික්ඛු එවං පුබ්බෙපි පණ්ඩිතා අප්පමත්තකෙපි කුක්කුච්චෙ උප්පන්නෙ අත්තනො සීලභෙදෙ ආසඞ්කං කරිංසු, ත්වං පන මාදිසස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ පබ්බජිත්වා පාණාතිපාතං කරොන්තො අතිභාරියං කම්මමකාසි, භික්ඛුනා නාම හත්ථෙහි පාදෙහි වාචාය ච සංයතෙන භවිතබ්බ’’න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

362. ‘‘හත්ථසංයතො පාදසංයතො,

වාචාසංයතො සංයතුත්තමො;
අජ්ඣත්තරතො සමාහිතො,
එකො සන්තුසිතො තමාහු භික්ඛු''න්ති.

තත්ථ **හත්ථසංයතොති** හත්ථකීළාපනාදීනං වා හත්ථෙන පරෙසං පහරණාදීනං වා අභාවෙන හත්ථසංයතො. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. වාචාය පන මුසාවාදාදීනං අකරණතො වාචාය සංයතො. **සංයතුත්තමොති** සංයතත්තභාවො, කායචලනසීසුක්ඛිපනභමුකවිකාරාදීනං අකාරකොති අත්ථො. **අජ්ඣත්තරතොති** ගොචරජ්ඣත්තසඞ්ඛාතාය කම්මට්ඨානභාවනාය රතො. **සමාහිතොති** සුට්ඨු ඨපිතො. **එකො සන්තුසිතොති** එකවිහාරී හුත්වා සුට්ඨු තුසිතො විපස්සනාචාරතො පට්ඨාය අත්තනො අධිගමෙන තුට්ඨමානසො. පුථුජ්ජනකල්‍යාණකඤ්හි ආදිං කත්වා සබ්බෙපි සෙඛා අත්තනො අධිගමෙන සන්තුස්සන්තීති සන්තුසිතා, අරහා පන එකන්තසන්තුසිතොව. තං සන්ධායෙතං වුත්තං.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

හංසඝාතකභික්ඛුවත්ථු දුතියං.

3. කොකාලිකවත්ථු

යො මුඛසංයතොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො කොකාලිකං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු ''අථ ඛො කොකාලිකො භික්ඛු යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමී''ති සුත්තෙ (සං. නි. 1.181; සු. නි. කොකාලිකසුත්ත; අ. නි. 10.89) ආගතමෙව. අත්ථොපිස්ස අට්ඨකථාය වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

කොකාලිකෙ පන පදුමනිරයෙ උප්පන්නෙ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං ''අහො කොකාලිකො භික්ඛු අත්තනො මුඛං නිස්සාය විනාසං පත්තො, ද්වෙ අග්ගසාවකෙ අක්කොසන්තස්සෙව හිස්ස පථවී විවරං අදාසී''ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ ''න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි කොකාලිකො භික්ඛු අත්තනො මුඛමෙව නිස්සාය නට්ඨොයෙ''ති වත්වා තමත්ථං සොතුකාමෙහි භික්ඛූහි යාචිතො තස්ස පකාසනත්ථං අතීතං ආහරි.

අතීතෙ හිමවන්තපදෙසෙ එකස්මිං සරෙ කච්ඡපො වසති. ද්වෙ හංසපොතකා ගොචරාය චරන්තා තෙන සද්ධිං විස්සාසං කත්වා දළ්හවිස්සාසිකා හුත්වා එකදිවසං කච්ඡපං පුච්ඡිංසු – ''සම්ම, අම්හාකං හිමවන්තෙ චිත්තකූටපබ්බතතලෙ කඤ්චනගුහාය වසනට්ඨානං, රමණීයො පදෙසො, ගච්ඡිස්සසි අම්හෙහි සද්ධි''න්ති. ''සම්ම, අහං කථං ගමිස්සාමී''ති? ''මයං තං නෙස්සාම, සචෙ මුඛං රක්ඛිතුං සක්ඛිස්සසී''ති. ''රක්ඛිස්සාමි, සම්මා ගහෙත්වා මං ගච්ඡථා''ති. තෙ ''සාධූ''ති වත්වා එකං දණ්ඩකං කච්ඡපෙන ඩංසාපෙත්වා සයං තස්ස උභො කොටියො ඩංසිත්වා ආකාසං පක්ඛන්දිංසු. තං තථා හංසෙහි නීයමානං ගාමදාරකා දිස්වා ''ද්වෙ හංසා කච්ඡපං දණ්ඩෙන හරන්තී''ති ආහංසු. කච්ඡපො ''යදි මං සහායකා නෙන්ති, තුම්හාකං එත්ථ කිං හොති දුට්ඨචෙටකා''ති වත්තුකාමො හංසානං සීඝවෙගතාය බාරාණසිනගරෙ රාජනිවෙසනස්ස උපරිභාගං සම්පත්තකාලෙ දට්ඨට්ඨානතො දණ්ඩකං විස්සජ්ජෙත්වා ආකාසඞ්ගණෙ පතිත්වා ද්වෙධා භිජ්ජි. සත්ථා ඉමං අතීතං ආහරිත්වා –

''අවධී වත අත්තානං, කච්ඡපො බ්‍යාහරං ගිරං;
සුග්ගහීතස්මිං කට්ඨස්මිං, වාචාය සකියාවධී.

''එතම්පි දිස්වා නරවීරියසෙට්ඨ,
වාචං පමුඤ්චෙ කුසලං නාතිවෙලං;
පස්සසි බහුභාණෙන, කච්ඡපං බ්‍යසනං ගත''න්ති. (ජා. 1.2.129-130);

ඉමං දුකනිපාතෙ **බහුභාණිජාතකං** විත්ථාරෙත්වා, ''භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා නාම මුඛසංයතෙන සමචාරිනා අනුද්ධතෙන නිබ්බුතචිත්තෙන භවිතබ්බ''න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

363. ''යො මුඛසංයතො භික්ඛු, මන්තභාණී අනුද්ධතො;
අත්ථං ධම්මඤ්ච දීපෙති, මධුරං තස්ස භාසිත''න්ති.

තත්ථ **මුඛසංයතොති** දාසචණ්ඩාලාදයොපි ''ත්වං දුජ්ජාතො, ත්වං දුස්සීලො''තිආදීනං අවචනතාය මුඛෙන සංයතො. **මන්තභාණීති** මන්තා වුච්චති පඤ්ඤා, තාය භණනසීලො. **අනුද්ධතොති** නිබ්බුතචිත්තො. **අත්ථං ධම්මඤ්ච දීපෙතීති** භාසිතත්ථඤ්චෙව දෙසනාධම්මඤ්ච කථෙති. **මධුරන්ති** එවරූපස්ස භික්ඛුනො භාසිතං මධුරං නාම. යො පන අත්ථමෙව සම්පාදෙති, න පාළිං, පාළිංයෙව සම්පාදෙති, න අත්ථං, උභයං වා පන න සම්පාදෙති, තස්ස භාසිතං මධුරං නාම න හොතීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

කොකාලිකවත්ථු තතියං.

4. ධම්මාරාමත්ථෙරවත්ථු

ධම්මාරාමොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ධම්මාරාමත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සත්ථාරා කිර ‘‘ඉතො මෙ චතුමාසච්චයෙන පරිනිබ්බානං භවිස්සතී’’ති ආරොචිතෙ අනෙකසහස්සා භික්ඛූ සත්ථාරං පරිවාරෙත්වා විචරිංසු. තත්ථ පුථුජ්ජනා භික්ඛූ අස්සූනි සන්ධාරෙතුං නාසක්ඛිංසු, ඛීණාසවානං ධම්මසංවෙගො උප්පජ්ජි. සබ්බෙපි ‘‘කිං නු ඛො කරිස්සාමා’’ති වග්ගබන්ධනෙන විචරන්ති. එකො පන ධම්මාරාමො නාම භික්ඛු භික්ඛූනං සන්තිකං න උපසඞ්කමති. භික්ඛූහි ‘‘කිං, ආවුසො’’ති වුච්චමානො පටිවචනම්පි අදත්වා ‘‘සත්ථා කිර චතුමාසච්චයෙන පරිනිබ්බායිස්සති, අහඤ්චම්හි අවීතරාගො, සත්ථරි ධරමානෙයෙව වායමිත්වා අරහත්තං පාපුණිස්සාමී’’ති එකකොව විහරන්තො සත්ථාරා දෙසිතං ධම්මං ආවජ්ජෙති චින්තෙති අනුස්සරති. භික්ඛූ තථාගතස්ස ආරොචෙසුං – ‘‘භන්තෙ, ධම්මාරාමස්ස තුම්හෙසු සිනෙහමත්තම්පි නත්ථි, ‘සත්ථා කිර පරිනිබ්බායිස්සති, කිං නු ඛො කරිස්සාමා’ති අම්හෙහි සද්ධිං සම්මන්තනමත්තම්පි න කරොතී’’ති. සත්ථා තං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘සච්චං කිර ත්වං එවං කරොසී’’ති පුච්ඡි. ‘‘සච්චං, භන්තෙ’’ති. ‘‘කිං කාරණා’’ති? තුම්හෙ කිර චතුමාසච්චයෙන පරිනිබ්බායිස්සථ, අහඤ්චම්හි අවීතරාගො, තුම්හෙසු ධරන්තෙසුයෙව වායමිත්වා අරහත්තං පාපුණිස්සාමීති තුම්හෙහි දෙසිතං ධම්මං ආවජ්ජාමි චින්තෙමි අනුස්සරාමීති.

සත්ථා ‘‘සාධු සාධූ’’ති තස්ස සාධුකාරං දත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, අඤ්ඤෙනාපි මයි සිනෙහවන්තෙන භික්ඛුනා නාම ධම්මාරාමසදිසෙනෙව භවිතබ්බං. න හි මය්හං මාලාගන්ධාදීහි පූජං කරොන්තා මම පූජං කරොන්ති නාම, ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජන්තායෙව පන මං පූජෙන්ති නාමා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

364. ‘‘ධම්මාරාමො ධම්මරතො, ධම්මං අනුවිචින්තයං;
ධම්මං අනුස්සරං භික්ඛු, සද්ධම්මා න පරිහායතී’’ති.

තත්ථ නිවාසනට්ඨෙන සමථවිපස්සනාධම්මො ආරාමො අස්සාති **ධම්මාරාමො**. තස්මිංයෙව ධම්මෙ රතොති **ධම්මරතො**. තස්සෙව ධම්මස්ස පුනප්පුනං විචින්තනතාය **ධම්මං අනුවිචින්තයං,** තං ධම්මං ආවජ්ජෙන්තො මනසිකරොන්තොති අත්ථො. **අනුස්සරන්ති** තමෙව ධම්මං අනුස්සරන්තො. **සද්ධම්මාති** එවරූපො භික්ඛු සත්තතිංසභෙදා බොධිපක්ඛියධම්මා නවවිධලොකුත්තරධම්මා ච න පරිහායතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො භික්ඛු අරහත්තෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

ධම්මාරාමත්ථෙරවත්ථු චතුත්ථං.

5. විපක්ඛසෙවකභික්ඛුවත්ථු

සලාභන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං විපක්ඛසෙවකං භික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

තස්ස කිරෙකො දෙවදත්තපක්ඛිකො භික්ඛු සහායො අහොසි. සො තං භික්ඛූහි සද්ධිං පිණ්ඩාය චරිත්වා කතභත්තකිච්චං ආගච්ඡන්තං දිස්වා ‘‘කුහිං ගතොසී’’ති පුච්ඡි. ‘‘අසුකට්ඨානං නාම පිණ්ඩාය චරිතු’’න්ති. ‘‘ලද්ධො තෙ පිණ්ඩපාතො’’ති? ‘‘ආම, ලද්ධො’’ති. ‘‘ඉධ අම්හාකං මහාලාභසක්කාරො, කතිපාහං ඉධෙව හොහී’’ති. සො තස්ස වචනෙන කතිපාහං තත්ථ වසිත්වා සකට්ඨානමෙව අගමාසි . අථ නං භික්ඛූ ‘‘අයං, භන්තෙ, දෙවදත්තස්ස උප්පන්නලාභසක්කාරං පරිභුඤ්ජති, දෙවදත්තස්ස පක්ඛිකො එසො’’ති තථාගතස්ස ආරොචෙසුං. සත්ථා තං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘සච්චං කිර ත්වං එවමකාසී’’ති පුච්ඡි. ‘‘ආම, භන්තෙ, අහං තත්ථ එකං දහරං නිස්සාය කතිපාහං වසිං, න ච පන දෙවදත්තස්ස ලද්ධිං රොචෙමී’’ති. අථ නං භගවා ‘‘කිඤ්චාපි ත්වං ලද්ධිං න රොචෙසි, දිට්ඨදිට්ඨකානංයෙව පන ලද්ධිං රොචෙන්තො විය විචරසි. න ත්වං ඉදානෙව එවං කරොසි, පුබ්බෙපි එවරූපොයෙවා’’ති වත්වා ‘‘ඉදානි තාව, භන්තෙ, අම්හෙහි සාමං දිට්ඨො, පුබ්බෙ පනෙස කෙසං ලද්ධිං රොචෙන්තො විය විචරි, ආචික්ඛථ නො’’ති භික්ඛූහි යාචිතො අතීතං ආහරිත්වා –

‘‘පුරාණචොරාන වචො නිසම්ම,
මහිළාමුඛො පොථයමන්වචාරී;
සුසඤ්ඤතානඤ්හි වචො නිසම්ම,
ගජුත්තමො සබ්බගුණෙසු අට්ඨා’’ති. (ජා. 1.1.26) –

ඉමං **මහිළාමුඛජාතකං** විත්ථාරෙත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා නාම සකලාභෙනෙව සන්තුට්ඨෙන භවිතබ්බං, පරලාභං පත්ථෙතුං න වට්ටති. පරලාභං පත්ථෙන්තස්ස හි ඣානවිපස්සනාමග්ගඵලෙසු එකධම්මොපි නුප්පජ්ජති, සකලාභසන්තුට්ඨස්සෙව පන ඣානාදීනි උප්පජ්ජන්තී’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

365. ‘‘සලාභං නාතිමඤ්ඤෙය්‍ය, නාඤ්ඤෙසං පිහයං චරෙ;
අඤ්ඤෙසං පිහයං භික්ඛු, සමාධිං නාධිගච්ඡති.

366. ‘‘අප්පලාභොපි චෙ භික්ඛු, සලාභං නාතිමඤ්ඤති;
තං වෙ දෙවා පසංසන්ති, සුද්ධාජීවිං අතන්දිත’’න්ති.

තත්ථ **සලාභන්ති** අත්තනො උප්පජ්ජනකලාභං. සපදානචාරඤ්හි පරිවජ්ජෙත්වා අනෙසනාය ජීවිකං කප්පෙන්තො සලාභං අතිමඤ්ඤති හීළෙති ජිගුච්ඡති නාම. තස්මා එවං අකරණෙන සලාභං නාතිමඤ්ඤෙය්‍ය. **අඤ්ඤෙසං පිහයන්ති** අඤ්ඤෙසං ලාභං පත්ථෙන්තො න චරෙය්‍යාති අත්ථො. **සමාධිං නාධිගච්ඡතීති** අඤ්ඤෙසඤ්හි ලාභං පිහයන්තො තෙසං චීවරාදිකරණෙ උස්සුක්කං ආපන්නො භික්ඛු අප්පනාසමාධිං වා උපචාරසමාධිං වා නාධිගච්ඡති. **සලාභං නාතිමඤ්ඤතීති** අප්පලාභොපි සමානො උච්චනීචකුලෙ පටිපාටියා සපදානං චරන්තො භික්ඛු සලාභං නාතිමඤ්ඤති නාම. **තං වෙති** තං එවරූපං භික්ඛුං සාරජීවිතතාය සුද්ධාජීවිං ජඞ්ඝබලං නිස්සාය ජීවිතකප්පනෙන අකුසීතතාය අතන්දිතං දෙවා පසංසන්ති ථොමෙන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

විපක්ඛසෙවකභික්ඛුවත්ථු පඤ්චමං.

6. පඤ්චග්ගදායකබ්‍රාහ්මණවත්ථු

සබ්බසොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පඤ්චග්ගදායකං නාම බ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර සස්සෙ ඛෙත්තෙ ඨිතකාලෙයෙව ඛෙත්තග්ගං නාම දෙති, ඛලකාලෙ ඛලග්ගං නාම දෙති, ඛලභණ්ඩකාලෙ ඛලභණ්ඩග්ගං නාම දෙති, උක්ඛලිකකාලෙ කුම්භග්ගං නාම දෙති, පාතියං වඩ්ඪිතකාලෙ පාතග්ගං නාම දෙතීති ඉමානි පඤ්ච අග්ගදානානි දෙති, සම්පත්තස්ස අදත්වා නාම න භුඤ්ජති. තෙනස්ස **පඤ්චග්ගදායකොත්වෙව** නාමං අහොසි. සත්ථා තස්ස ච බ්‍රාහ්මණියා චස්ස තිණ්ණං ඵලානං උපනිස්සයං දිස්වා බ්‍රාහ්මණස්ස භොජනවෙලායං ගන්ත්වා ද්වාරෙ අට්ඨාසි. සොපි ද්වාරපමුඛෙ අන්තොගෙහාභිමුඛො නිසීදිත්වා භුඤ්ජති, සත්ථාරං ද්වාරෙ ඨිතං න පස්සති. බ්‍රාහ්මණී පන තං පරිවිසමානා සත්ථාරං දිස්වා චින්තෙසි – ‘‘අයං බ්‍රාහ්මණො පඤ්චසු ඨානෙසු අග්ගං දත්වා භුඤ්ජති, ඉදානි ච සමණො ගොතමො ආගන්ත්වා ද්වාරෙ ඨිතො. සචෙ බ්‍රාහ්මණො එතං දිස්වා අත්තනො භත්තං හරිත්වා දස්සති, පුනපාහං පචිතුං න සක්ඛිස්සාමී’’ති. සා ‘‘එවං අයං සමණං ගොතමං න පස්සිස්සතී’’ති සත්ථු පිට්ඨිං දත්වා තස්ස පච්ඡතො තං පටිච්ඡාදෙන්තී ඔනමිත්වා පුණ්ණචන්දං පාණිනා පටිච්ඡාදෙන්තී විය අට්ඨාසි. තථා ඨිතා එව ච පන ‘‘ගතො නු ඛො නො’’ති සත්ථාරං අඩ්ඪක්ඛිකෙන ඔලොකෙසි. සත්ථා තත්ථෙව අට්ඨාසි. බ්‍රාහ්මණස්ස පන සවනභයෙන ‘‘අතිච්ඡථා’’ති න වදෙති, ඔසක්කිත්වා පන සණිකමෙව ‘‘අතිච්ඡථා’’ති ආහ . සත්ථා ‘‘න ගමිස්සාමී’’ති සීසං චාලෙසි. ලොකගරුනා බුද්ධෙන ‘‘න ගමිස්සාමී’’ති සීසෙ චාලිතෙ සා සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තී මහාහසිතං හසි. තස්මිං ඛණෙ සත්ථා ගෙහාභිමුඛං ඔභාසං මුඤ්චි. බ්‍රාහ්මණොපි පිට්ඨිං දත්වා නිසින්නොයෙව බ්‍රාහ්මණියා හසිතසද්දං සුත්වා ඡබ්බණ්ණානඤ්ච රස්මීනං ඔභාසං ඔලොකෙත්වා සත්ථාරං අද්දස. බුද්ධා හි නාම ගාමෙ වා අරඤ්ඤෙ වා හෙතුසම්පන්නානං අත්තානං අදස්සෙත්වා න පක්කමන්ති. බ්‍රාහ්මණොපි සත්ථාරං දිස්වා, ‘‘භොති නාසිතොම්හි තයා, රාජපුත්තං ආගන්ත්වා ද්වාරෙ ඨිතං මය්හං අනාචික්ඛන්තියා භාරියං තෙ කම්මං කත’’න්ති වත්වා අඩ්ඪභුත්තං භොජනපාතිං ආදාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා, ‘‘භො ගොතම, අහං පඤ්චසු ඨානෙසු අග්ගං දත්වාව භුඤ්ජාමි, ඉතො ච මෙ මජ්ඣෙ භින්දිත්වා එකොව භත්තකොට්ඨාසො භුත්තො, එකො කොට්ඨාසො අවසිට්ඨො, පටිග්ගණ්හිස්සසි මෙ ඉදං භත්ත’’න්ති. සත්ථා ‘‘න මෙ තව උච්ඡිට්ඨභත්තෙන අත්ථො’’ති අවත්වා, ‘‘බ්‍රාහ්මණ, අග්ගම්පි මය්හමෙව අනුච්ඡවිකං, මජ්ඣෙ භින්දිත්වා අඩ්ඪභුත්තභත්තම්පි, චරිමකභත්තපිණ්ඩොපි මය්හමෙව අනුච්ඡවිකො. මයඤ්හි, බ්‍රාහ්මණ, පරදත්තූපජීවිපෙතසදිසා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘යදග්ගතො මජ්ඣතො සෙසතො වා,
පිණ්ඩං ලභෙථ පරදත්තූපජීවී;
නාලං ථුතුං නොපි නිපච්චවාදී,
තං වාපි ධීරා මුනි වෙදයන්තී’’ති. (සු. නි. 219);

බ්‍රාහ්මණො තං සුත්වාව පසන්නචිත්තො හුත්වා ‘‘අහො අච්ඡරියං, දීපසාමිකො නාම රාජපුත්තො ‘න මෙ තව උච්ඡිට්ඨභත්තෙන අත්ථො’ති අවත්වා එවං වක්ඛතී’’ති ද්වාරෙ ඨිතකොව සත්ථාරං පඤ්හං පුච්ඡි – ‘‘භො ගොතම , තුම්හෙ අත්තනො සාවකෙ භික්ඛූති වදථ, කිත්තාවතා භික්ඛු නාම හොතී’’ති. සත්ථා ‘‘කථංරූපා නු ඛො ඉමස්ස ධම්මදෙසනා සප්පායා’’ති උපධාරෙන්තො ‘‘ඉමෙ ද්වෙපි ජනා කස්සපබුද්ධකාලෙ ‘නාමරූප’න්ති වදන්තානං කථං සුණිංසු, නාමරූපං අවිස්සජ්ජෙත්වාව නෙසං ධම්මං දෙසෙතුං වට්ටතී’’ති, ‘‘බ්‍රාහ්මණ, නාමෙ ච රූපෙ ච අරජ්ජන්තො අසජ්ජන්තො අසොචන්තො භික්ඛු නාම හොතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

367. ‘‘සබ්බසො නාමරූපස්මිං, යස්ස නත්ථි මමායිතං;
අසතා ච න සොචති, ස වෙ භික්ඛූති වුච්චතී’’ති.

තත්ථ **සබ්බසොති** සබ්බස්මිම්පි වෙදනාදීනං චතුන්නං, රූපක්ඛන්ධස්ස චාති පඤ්චන්නං ඛන්ධානං වසෙන පවත්තෙ නාමරූපෙ. **මමායිතන්ති** යස්ස අහන්ති වා මමන්ති වා ගාහො නත්ථි. **අසතා ච න සොචතීති** තස්මිඤ්ච නාමරූපෙ ඛයවයං පත්තෙ ‘‘මම රූපං ඛීණං…පෙ…. මම විඤ්ඤාණං ඛීණ’’න්ති න සොචති න විහඤ්ඤති, ‘‘ඛයවයධම්මං මෙ ඛීණ’’න්ති පස්සති. **ස වෙ** සො එවරූපො විජ්ජමානෙපි නාමරූපෙ මමායිතරහිතොපි අසතාපි තෙන අසොචන්තො භික්ඛූති වුච්චතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ උභොපි ජයම්පතිකා අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

පඤ්චග්ගදායකබ්‍රාහ්මණවත්ථු ඡට්ඨං.

7. සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු

මෙත්තාවිහාරීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සම්බහුලෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ ආයස්මන්තෙ මහාකච්චානෙ අවන්තිජනපදෙ කුරරඝරං නිස්සාය පවත්තපබ්බතෙ විහරන්තෙ සොණො නාම කොටිකණ්ණො උපාසකො ථෙරස්ස ධම්මකථාය පසීදිත්වා ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිතුකාමො ථෙරෙන ‘‘දුක්කරං ඛො, සොණ, යාවජීවං එකභත්තං එකසෙය්‍යං බ්‍රහ්මචරිය’’න්ති වත්වා ද්වෙ වාරෙ පටික්ඛිත්තොපි පබ්බජ්ජාය අතිවිය උස්සාහජාතො තතියවාරෙ ථෙරං යාචිත්වා පබ්බජිත්වා අප්පභික්ඛුකත්තා දක්ඛිණාපථෙ තිණ්ණං වස්සානං අච්චයෙන ලද්ධූපසම්පදො සත්ථාරං සම්මුඛා දට්ඨුකාමො හුත්වා උපජ්ඣායං ආපුච්ඡිත්වා තෙන දින්නං සාසනං ගහෙත්වා අනුපුබ්බෙන ජෙතවනං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා කතපටිසන්ථාරො සත්ථාරා එකගන්ධකුටියංයෙව අනුඤ්ඤාතසෙනාසනො බහුදෙව රත්තිං අජ්ඣොකාසෙ වීතිනාමෙත්වා රත්තිභාගෙ ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා අත්තනො පත්තසෙනාසනෙ තං රත්තිභාගං වීතිනාමෙත්වා පච්චූසසමයෙ සත්ථාරා අජ්ඣිට්ඨො සොළස අට්ඨකවග්ගිකානි (සු. නි. 772 ආදයො) සබ්බානෙව සරභඤ්ඤෙන අභණි. අථස්ස භගවා සරභඤ්ඤපරියොසානෙ අබ්භානුමොදෙන්තො – ‘‘සාධු සාධු, භික්ඛූ’’ති සාධුකාරං අදාසි. සත්ථාරා දින්නසාධුකාරං සුත්වා භූමට්ඨකදෙවා නාගා සුපණ්ණාති එවං යාව බ්‍රහ්මලොකා එකසාධුකාරමෙව අහොසි.

තස්මිං ඛණෙ ජෙතවනතො වීසයොජනසතමත්ථකෙ කුරරඝරනගරෙ ථෙරස්ස මාතු මහාඋපාසිකාය ගෙහෙ අධිවත්ථා දෙවතාපි මහන්තෙන සද්දෙන සාධුකාරමදාසි. අථ නං උපාසිකා ආහ – ‘‘කො එස සාධුකාරං දෙතී’’ති? අහං, භගිනීති. කොසි ත්වන්ති? තව ගෙහෙ අධිවත්ථා, දෙවතාති. ත්වං ඉතො පුබ්බෙ මය්හං සාධුකාරං අදත්වා අජ්ජ කස්මා දෙසීති? නාහං තුය්හං සාධුකාරං දම්මීති. අථ කස්ස තෙ සාධුකාරො දින්නොති? තව පුත්තස්ස කොටිකණ්ණස්ස සොණත්ථෙරස්සාති. කිං මෙ පුත්තෙන කතන්ති? පුත්තො තෙ අජ්ජ සත්ථාරා සද්ධිං එකගන්ධකුටියං වසිත්වා ධම්මං දෙසෙසි, සත්ථා තව පුත්තස්ස ධම්මං සුත්වා පසන්නො සාධුකාරමදාසි. තෙනස්ස මයාපි සාධුකාරො දින්නො. සම්මාසම්බුද්ධස්ස හි සාධුකාරං සම්පටිච්ඡිත්වා භූමට්ඨකදෙවෙ ආදිං කත්වා යාව බ්‍රහ්මලොකා එකසාධුකාරමෙව ජාතන්ති. කිං පන, සාමි, මම පුත්තෙන සත්ථු ධම්මො කථිතො, සත්ථාරා මම පුත්තස්ස කථිතොති? තව පුත්තෙන සත්ථු කථිතොති. එවං දෙවතාය කථෙන්තියාව උපාසිකාය පඤ්චවණ්ණා පීති උප්පජ්ජිත්වා සකලසරීරං ඵරි.

අථස්සා එතදහොසි – ‘‘සචෙ මෙ පුත්තො සත්ථාරා සද්ධිං එකගන්ධකුටියං වසිත්වා සත්ථු ධම්මං කථෙතුං සක්ඛි , මය්හම්පි කථෙතුං සක්ඛිස්සතියෙව . පුත්තස්ස ආගතකාලෙ ධම්මස්සවනං කාරෙත්වා ධම්මකථං සුණිස්සාමී’’ති. සොණත්ථෙරොපි ඛො සත්ථාරා සාධුකාරෙ දින්නෙ ‘‘අයං මෙ උපජ්ඣායෙන දින්නසාසනං ආරොචෙතුං කාලො’’ති භගවන්තං පච්චන්තිමෙසු ජනපදෙසු විනයධරපඤ්චමෙන ගණෙන උපසම්පදං ආදිං කත්වා (මහාව. 259) පඤ්ච වරෙ යාචිත්වා කතිපාහං සත්ථු සන්තිකෙයෙව වසිත්වා ‘‘උපජ්ඣායං පස්සිස්සාමී’’ති සත්ථාරං ආපුච්ඡිත්වා ජෙතවනා නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන උපජ්ඣායස්ස සන්තිකං අගමාසි.

ථෙරො පුනදිවසෙ තං ආදාය පිණ්ඩාය චරන්තො මාතු උපාසිකාය ගෙහද්වාරං අගමාසි. සාපි පුත්තං දිස්වා තුට්ඨමානසා වන්දිත්වා සක්කච්චං පරිවිසිත්වා පුච්ඡි – ‘‘සච්චං කිර ත්වං, තාත, සත්ථාරා සද්ධිං එකගන්ධකුටියං වසිත්වා සත්ථු ධම්මකථං කථෙසී’’ති. ‘‘උපාසිකෙ, තුය්හං කෙන ඉදං කථිත’’න්ති? ‘‘තාත, ඉමස්මිං ගෙහෙ අධිවත්ථා දෙවතා මහන්තෙන සද්දෙන සාධුකාරං දත්වා මයා ‘කො එසො’ති වුත්තෙ ‘අහ’න්ති වත්වා එවඤ්ච එවඤ්ච කථෙසි. තං සුත්වා මය්හං එතදහොසි – ‘සචෙ මෙ පුත්තො සත්ථු ධම්මකථං කථෙසි, මය්හම්පි කථෙතුං සක්ඛිස්සතී’ති. අථ නං ආහ – ‘තාත, යතො තයා සත්ථු සම්මුඛා ධම්මො කථිතො, මය්හම්පි කථෙතුං සක්ඛිස්සසි එව. අසුකදිවසෙ නාම ධම්මස්සවනං කාරෙත්වා තව ධම්මං සුණිස්සාමි, තාතා’’’ති. සො අධිවාසෙසි. උපාසිකා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දානං දත්වා පූජං කත්වා ‘‘පුත්තස්ස මෙ ධම්මකථං සුණිස්සාමී’’ති එකමෙව දාසිං ගෙහරක්ඛිකං ඨපෙත්වා සබ්බං පරිජනං ආදාය අන්තොනගරෙ ධම්මස්සවනත්ථාය කාරිතෙ මණ්ඩපෙ අලඞ්කතධම්මාසනං අභිරුය්හ ධම්මං දෙසෙන්තස්ස පුත්තස්ස ධම්මකථං සොතුං අගමාසි.

තස්මිං පන කාලෙ නවසතා චොරා තස්සා උපාසිකාය ගෙහෙ ඔතාරං ඔලොකෙන්තා විචරන්ති. තස්සා පන ගෙහං සත්තහි පාකාරෙහි පරික්ඛිත්තං සත්තද්වාරකොට්ඨකයුත්තං, තත්ථ තෙසු තෙසු ඨානෙසු චණ්ඩසුනඛෙ බන්ධිත්වා

ඨපයිංසු. අන්තොගෙහෙ ඡදනස්ස උදකපාතට්ඨානෙ පන පරිබං බණිත්වා තිපුනා පූරයිංසු. තං දිවා ආතපෙන විලීනං පක්කුථිතං විය තිට්ඨති, රත්තිං කඨිනං කක්ඛළං හුත්වා තිට්ඨති. තස්සානන්තරා මහන්තානි අයසඞ්ඝාටකානි නිරන්තරං භූමියං ඔදහිංසු. ඉති ඉමඤ්චාරක්ඛං උපාසිකාය ච අන්තොගෙහෙ ඨිතභාවං පටිච්ච තෙ චොරා ඔකාසං අලභන්තා තං දිවසං තස්සා ගතභාවං ඤත්වා උමඞ්ගං භින්දිත්වා තිපුපරිඛාය ච අයසඞ්ඝාටකානඤ්ච හෙට්ඨාභාගෙනෙව ගෙහං පවිසිත්වා චොරජෙට්ඨකං තස්සා සන්තිකං පහිණිංසු ''සචෙ සා අම්හාකං ඉධ පවිට්ඨභාවං සුත්වා නිවත්තිත්වා ගෙහාභිමුඛී ආගච්ඡති, අසිනා නං පහරිත්වා මාරෙථා''ති. සො ගන්ත්වා තස්සා සන්තිකෙ අට්ඨාසි.

චොරාපි අන්තොගෙහෙ දීපං ජාලෙත්වා කහාපණගබ්භද්වාරං විවරිංසු. සා දාසී චොරෙ දිස්වා උපාසිකාය සන්තිකං ගන්ත්වා, ''අය්යෙ, බහූ චොරා ගෙහං පවිසිත්වා කහාපණගබ්භද්වාරං විවරිංසූ''ති ආරොචෙසි. ''චොරා අත්තනා දිට්ඨකහාපණෙ හරන්තු, අහං මම පුත්තස්ස ධම්මකථං සුණාමි, මා මෙ ධම්මස්ස අන්තරායං කරි, ගෙහං ගච්ඡා''ති තං පහිණි. චොරාපි කහාපණගබ්භං තුච්ඡං කත්වා රජතගබ්භං විවරිංසු. සා පුනපි ගන්ත්වා තමත්ථං ආරොචෙසි. උපාසිකාපි ''චොරා අත්තනා ඉච්ඡිතං හරන්තු, මා මෙ අන්තරායං කරී''ති පුන තං පහිණි. චොරා රජතගබ්භම්පි තුච්ඡං කත්වා සුවණ්ණගබ්භං විවරිංසු. සා පුනපි ගන්ත්වා උපාසිකාය තමත්ථං ආරොචෙසි. අථ නං උපාසිකා ආමන්තෙත්වා, ''භොති ජෙ ත්වං අනෙකවාරං මම සන්තිකං ආගතා, 'චොරා යථාරුචිතං හරන්තු, අහං මම පුත්තස්ස ධම්මකථං සුණාමි, මා මෙ අන්තරායං කරී'ති මයා වුත්තාපි මම කථං අනාදියිත්වා පුනප්පුනං ආගච්ඡසියෙව. සචෙ ඉදානි ත්වං ආගච්ඡිස්සසි, ජානිස්සාමි තෙ කත්තබ්බං, ගෙහමෙව ගච්ඡා''ති පහිණි.

චොරජෙට්ඨකො තස්සා කථං සුත්වා ''එවරූපාය ඉත්ථියා සන්තකං හරන්තානං අසනි පතිත්වා මත්ථකං භින්දෙය්‍යා''ති චොරානං සන්තිකං ගන්ත්වා ''සීඝං උපාසිකාය සන්තකං පටිපාකතිකං කරොථා''ති ආහ. තෙ කහාපණෙහි කහාපණගබ්භං, රජතසුවණ්ණෙහි රජතසුවණ්ණගබ්භෙ පුන පූරයිංසු. ධම්මතා කිරෙසා, යං ධම්මො ධම්මචාරිනං රක්ඛති. තෙනෙවාහ –

''ධම්මො හවෙ රක්ඛති ධම්මචාරිං,
ධම්මො සුචිණ්ණො සුඛමාවහාති;
එසානිසංසො ධම්මෙ සුචිණ්ණෙ,
න දුග්ගතිං ගච්ඡති ධම්මචාරී''ති. (ථෙරගා. 303; ජා. 1.10.102);

චොරාපි ගන්ත්වා ධම්මස්සවනට්ඨානෙ අට්ඨංසු. ථෙරොපි ධම්මං කථෙත්වා විභාතාය රත්තියා ආසනා ඔතරි. තස්මිං ඛණෙ චොරජෙට්ඨකො උපාසිකාය පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා ''ඛමාහි මෙ, අය්යෙ''ති ආහ. ''කිං ඉදං, තාතා''ති? ''අහඤ්හි තුම්හෙසු ආඝාතං කත්වා තුම්හෙ මාරෙතුකාමො අට්ඨාසි''න්ති. ''තෙන හි තෙ, තාත, ඛමාමී''ති. සෙසචොරාපි තථෙව වත්වා, ''තාතා, ඛමාමී''ති වුත්තෙ ආහංසු – ''අය්යෙ, සචෙ නො ඛමථ, පුත්තස්ස වො සන්තිකෙ අම්හාකං පබ්බජ්ජං දාපෙථා''ති. සා පුත්තං වන්දිත්වා ආහ – ''තාත, ඉමෙ චොරා මම ගුණෙසු තුම්හාකඤ්ච ධම්මකථාය පසන්නා පබ්බජ්ජං යාචන්ති, පබ්බාජෙථ නෙ''ති. ථෙරො ''සාධූ''ති වත්වා තෙහි නිවත්ථවත්ථානං දසානි ඡින්දාපෙත්වා තම්බමත්තිකාය රජාපෙත්වා තෙ පබ්බාජෙත්වා සීලෙසු පතිට්ඨාපෙසි. උපසම්පන්නකාලෙ ච නෙසං එකෙකස්ස විසුං විසුං කම්මට්ඨානමදාසි. තෙ නවසතා භික්ඛූ විසුං විසුං නවසතකම්මට්ඨානානි ගහෙත්වා එකං පබ්බතං අභිරුය්හ තස්ස තස්ස රුක්ඛස්ස ඡායාය නිසීදිත්වා සමණධම්මං කරිංසු.

සත්ථා වීසයොජනසතමත්ථකෙ ජෙතවනමහාවිහාරෙ නිසින්නොව තෙ භික්ඛූ ඔලොකෙත්වා තෙසං චරියවසෙන ධම්මදෙසනං වවත්ථාපෙත්වා ඔභාසං ඵරිත්වා සම්මුඛෙ නිසීදිත්වා කථෙන්තො විය ඉමා ගාථා අභාසි –

368. ''මෙත්තාවිහාරී යො භික්ඛු, පසන්නො බුද්ධසාසනෙ;
අධිගච්ඡෙ පදං සන්තං, සඞ්ඛාරූපසමං සුඛං.

369. ''සිඤ්ච භික්ඛු ඉමං නාවං, සිත්තා තෙ ලහුමෙස්සති;
ඡෙත්වා රාගඤ්ච දොසඤ්ච, තතො නිබ්බානමෙහිසි.

370. ''පඤ්ච ඡින්දෙ පඤ්ච ජහෙ, පඤ්ච චුත්තරි භාවයෙ;
පඤ්චසඞ්ගාතිගො භික්ඛු, ඔඝතිණ්ණොති වුච්චති.

371. ''ඣාය භික්ඛු මා පමාදො,
මා තෙ කාමගුණෙ රමෙස්සු චිත්තං;
මා ලොහගුළං ගිලී පමත්තො,
මා කන්දි දුක්ඛමිදන්ති ඩය්හමානො.

372. ''නත්ථි ඣානං අපඤ්ඤස්ස, පඤ්ඤා නත්ථි අඣායතො;
යම්හි ඣානඤ්ච පඤ්ඤා ච, ස වෙ නිබ්බානසන්තිකෙ.

373. ''සුඤ්ඤාගාරං පවිට්ඨස්ස, සන්තචිත්තස්ස භික්ඛුනො;
අමානුසී රතී හොති, සම්මා ධම්මං විපස්සතො.

374. ‘‘යතො යතො සම්මසති, ඛන්ධානං උදයබ්බයං;
ලභතී පීතිපාමොජ්ජං, අමතං තං විජානතං.

375. ‘‘තත්‍රායමාදි භවති, ඉධ පඤ්ඤස්ස භික්ඛුනො;
ඉන්ද්‍රියගුත්ති සන්තුට්ඨී, පාතිමොක්ඛෙ ච සංවරො.

376. ‘‘මිත්තෙ භජස්සු කල්‍යාණෙ, සුද්ධාජීවෙ අතන්දිතෙ;
පටිසන්ථාරවුත්‍යස්ස, ආචාරකුසලො සියා;
තතො පාමොජ්ජබහුලො, දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සතී’’ති.

තත්ථ **මෙත්තාවිහාරී**ති මෙත්තාකම්මට්ඨානෙ කම්මං කරොන්තොපි මෙත්තාවසෙන තිකචතුක්කජ්ඣානෙ නිබ්බත්තෙත්වා ඨිතොපි මෙත්තාවිහාරීයෙව නාම. **පසන්නො**ති යො පන බුද්ධසාසනෙ පසන්නො හොති, පසාදං රොචෙතියෙවාති අත්ථො. **පදං සන්ත**න්ති නිබ්බානස්සෙතං නාමං. එවරූපො හි භික්ඛු සන්තං කොට්ඨාසං සබ්බසඞ්ඛාරානං උපසන්තතාය සඞ්ඛාරූපසමං, පරමසුඛතාය සුඛන්ති ලද්ධනාමං නිබ්බානං අධිගච්ඡති, වින්දතියෙවාති අත්ථො.

සිඤ්ච භික්ඛු ඉමං නාවන්ති භික්ඛු ඉමං අත්තභාවසඞ්ඛාතං නාවං මිච්ඡාවිතක්කොදකං ඡඩ්ඩෙන්තො සිඤ්ච. **සිත්තා තෙ ලහුමෙස්සතී**ති යථා හි මහාසමුද්දෙ උදකස්සෙව භරිතා නාවා ඡිද්දානි පිදහිත්වා උදකස්ස සිත්තතාය සිත්තා සල්ලහුකා හුත්වා මහාසමුද්දෙ අනොසීදිත්වා සීඝං සුපට්ටනං ගච්ඡති, එවං තවාපි අයං මිච්ඡාවිතක්කොදකභරිතා අත්තභාවනාවා චක්ඛුද්වාරාදිඡිද්දානි සංවරෙන පිදහිත්වා උප්පන්නස්ස මිච්ඡාවිතක්කොදකස්ස සිත්තතාය සිත්තා සල්ලහුකා සංසාරවට්ටෙ අනොසීදිත්වා සීඝං නිබ්බානං ගමිස්සති. **ඡෙත්වා**ති රාගදොසබන්ධනානි ඡින්ද. එතානි හි ඡින්දිත්වා අරහත්තප්පත්තො තතො අපරභාගෙ අනුපාදිසෙසනිබ්බානමෙව එහිසි, ගමිස්සසීති අත්ථො.

පඤ්ච ඡින්දෙති හෙට්ඨාඅපායසම්පාපකානි පඤ්චොරම්භාගියසංයොජනානි පාදෙ බද්ධරජ්ජුං පුරිසො සත්ථෙන විය හෙට්ඨාමග්ගත්තයෙන ඡින්දෙය්‍ය. **පඤ්ච ජහෙ**ති උපරිදෙවලොකසම්පාපකානි පඤ්චුද්ධම්භාගියසංයොජනානි පුරිසො ගීවාය බද්ධරජ්ජුකං විය අරහත්තමග්ගෙන ජහෙය්‍ය පජහෙය්‍ය, ඡින්දෙය්‍යාති අත්ථො. **පඤ්ච චුත්තරි භාවයෙ**ති උද්ධම්භාගියසංයොජනානං පහානත්ථාය සද්ධාදීනි පඤ්චින්ද්‍රියානි උත්තරි භාවෙය්‍ය. **පඤ්චසඞ්ගාතිගො**ති එවං සන්තෙ පඤ්චන්නං රාගදොසමොහමානදිට්ඨිසඞ්ගානං අතික්කමනෙන පඤ්චසඞ්ගාතිගො භික්ඛු **ඔඝතිණ්ණොති වුච්චති,** චත්තාරො ඔඝෙ තිණ්ණොයෙවාති වුච්චතීති අත්ථො.

ඣාය භික්ඛූති භික්ඛු ත්වං ද්වින්නං ඣානානං වසෙන ඣාය චෙව, කායකම්මාදීසු ච අප්පමත්තවිහාරිතාය මා පමජ්ජි. **රමෙස්සූ**ති පඤ්චවිධෙ ච කාමගුණෙ තෙ චිත්තං මා රමෙස්සු. **මා ලොහගුළ**න්ති සතිවොස්සග්ගලක්ඛණෙන හි පමාදෙන පමත්තා නිරයෙ තත්තං ලොහගුළං ගිලන්ති, තෙන තං වදාමි ‘‘මා පමත්තො හුත්වා ලොහගුළං ගිලි, මා නිරයෙ ඩය්හමානො ‘දුක්ඛමිද’න්ති කන්දී’’ති අත්ථො.

නත්ථි ඣානන්ති ඣානුප්පාදිකාය වායාමපඤ්ඤාය අපඤ්ඤස්ස ඣානං නාම නත්ථි. **පඤ්ඤා නත්ථී**ති අඣායන්තස්ස ‘‘සමාහිතො භික්ඛු යථාභූතං ජානාති පස්සතී’’ති වුත්තලක්ඛණා පඤ්ඤා නත්ථි. **යම්හි ඣානඤ්ච පඤ්ඤා චා**ති යම්හි පුග්ගලෙ ඉදං උභයම්පි අත්ථි, සො නිබ්බානස්ස සන්තිකෙ ඨිතොයෙවාති අත්ථො.

සුඤ්ඤාගාරං පවිට්ඨස්සාති කිස්මිඤ්චිදෙව විවිත්තොකාසෙ කම්මට්ඨානං අවිජහිත්වා කම්මට්ඨානමනසිකාරෙන නිසින්නස්ස. **සන්තචිත්තස්සා**ති නිබ්බුතචිත්තස්ස. **සම්මා**ති හෙතුනා කාරණෙන ධම්මං විපස්සන්තස්ස විපස්සනාසඞ්ඛාතා අමානුසී රති අට්ඨසමාපත්තිසඞ්ඛාතා දිබ්බාපි රති හොති උප්පජ්ජතීති අත්ථො.

යතො යතො සම්මසතීති අට්ඨතිංසාය ආරම්මණෙසු කම්මං කරොන්තො යෙන යෙනාකාරෙන, පුරෙභත්තාදීසු වා කාලෙසු යස්මිං යස්මිං අත්තනා අභිරුචිතෙ කාලෙ, අභිරුචිතෙ වා කම්මට්ඨානෙ කම්මං කරොන්තො සම්මසති. **උදයබ්බය**න්ති පඤ්චන්නං ඛන්ධානං පඤ්චවීසතියා ලක්ඛණෙහි උදයං , පඤ්චවීසතියා එව ච ලක්ඛණෙහි වයං. **පීතිපාමොජ්ජ**න්ති එවං ඛන්ධානං උදයබ්බයං සම්මසන්තො ධම්මපීතිං ධම්මපාමොජ්ජඤ්ච ලභති. **අමත**න්ති තං සප්පච්චයෙ නාමරූපෙ පාකටෙ හුත්වා උපට්ඨහන්තෙ උප්පන්නං පීතිපාමොජ්ජං අමතනිබ්බානසම්පාපකත්තා විජානතං පණ්ඩිතානං අමතමෙවාති අත්ථො.

තත්‍රායමාදි භවතීති තත්‍ර අයං ආදි, ඉදං පුබ්බට්ඨානං හොති. **ඉධ පඤ්ඤස්සා**ති ඉමස්මිං සාසනෙ පණ්ඩිතභික්ඛුනො. ඉදානි ‘‘තං ආදී’’ති වුත්තං පුබ්බට්ඨානං දස්සෙන්තො **ඉන්ද්‍රියගුත්තී**තිආදිමාහ. චතුපාරිසුද්ධිසීලඤ්හි පුබ්බට්ඨානං නාම. තත්ථ **ඉන්ද්‍රියගුත්තී**ති ඉන්ද්‍රියසංවරො. **සන්තුට්ඨී**ති චතුපච්චයසන්තොසො. තෙන ආජීවපාරිසුද්ධි චෙව පච්චයසන්නිස්සිතඤ්ච සීලං කථිතං. **පාතිමොක්ඛෙ**ති පාතිමොක්ඛසඞ්ඛාතෙ ජෙට්ඨකසීලෙ පරිපූරකාරිතා කථිතා.

මිත්තෙ භජස්සු කල්‍යාණෙති විස්සට්ඨකම්මන්තෙ අපතිරූපසභාගෙ වජ්ජෙත්වා සාධුජීවිතාය සුද්ධාජීවෙ ජඞ්ඝබලං නිස්සාය ජීවිකකප්පනාය අකුසීතෙ අතන්දිතෙ කල්‍යාණමිත්තෙ භජස්සු, සෙවස්සූති අත්ථො.

පටිසන්ථාරවුත්‍යස්සාති ආමිසපටිසන්ථාරෙන ච ධම්මපටිසන්ථාරෙන ච සම්පන්නවුත්තිතාය පටිසන්ථාරවුත්ති අස්ස, පටිසන්ථාරස්ස කාරකො භවෙය්‍යාති අත්ථො. **ආචාරකුසලොති** සීලම්පි ආචාරො, වත්තපටිවත්තම්පි ආචාරො. තත්ථ කුසලො සියා, ඡෙකො භවෙය්‍යාති අත්ථො. **තතො පාමොජ්ජබහුලොති** තතො පටිසන්ථාරවුත්තිතො ච ආචාරකොසල්ලතො ච උප්පන්නෙන ධම්මපාමොජ්ජෙන පාමොජ්ජබහුලො හුත්වා තං සකලස්සාපි වට්ටදුක්ඛස්ස අන්තං කරිස්සතීති අත්ථො.

එවං සත්ථාරා දෙසිතාසු ඉමාසු ගාථාසු එකමෙකිස්සාය ගාථාය පරියොසානෙ එකමෙකං භික්ඛුසතං නිසින්නනිසින්නට්ඨානෙයෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා සබ්බෙපි තෙ භික්ඛූ ආකාසෙනෙව වීසයොජනසතිකං කන්තාරං අතික්කමිත්වා තථාගතස්ස සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං වණ්ණෙන්තා ථොමෙන්තා පාදෙ වන්දිංසූති.

සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු සත්තමං.

8. පඤ්චසතභික්ඛුවත්ථු

වස්සිකා විය පුප්ඵානීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පඤ්චසතෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙ කිර සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤෙ සමණධම්මං කරොන්තා පාතොව පුප්ඵිතානි වස්සිකපුප්ඵානි සායං වණ්ටතො මුච්චන්තානි දිස්වා ‘‘පුප්ඵානං වණ්ටෙහි මුච්චනතො මයං පඨමතරං රාගාදීහි මුච්චිස්සාමා’’ති වායමිංසු. සත්ථා තෙ භික්ඛූ ඔලොකෙත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා නාම වණ්ටතො මුච්චනපුප්ඵෙන විය දුක්ඛතො මුච්චිතුං වායමිතබ්බමෙවා’’ති වත්වා ගන්ධකුටියං නිසින්නොව ආලොකං ඵරිත්වා ඉමං ගාථමාහ –

377. ‘‘වස්සිකා විය පුප්ඵානි, මද්දවානි පමුඤ්චති;
එවං රාගඤ්ච දොසඤ්ච, විප්පමුඤ්චෙථ භික්ඛවො’’ති.

තත්ථ **වස්සිකාති** සුමනා. **මද්දවානීති** මිලාතානි. ඉදං වුත්තං හොති – යථා වස්සිකා හියොයා පුප්ඵිතපුප්ඵානි පුනදිවසෙ පුරාණභූතානි මුඤ්චති, වණ්ටතො විස්සජ්ජෙති, එවං තුම්හෙපි රාගාදයො දොසෙ විප්පමුඤ්චෙථාති.

දෙසනාවසානෙ සබ්බෙපි තෙ භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසූති.

පඤ්චසතභික්ඛුවත්ථු අට්ඨමං.

9. සන්තකායත්ථෙරවත්ථු

සන්තකායොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සන්තකායත්ථෙරං නාම ආරබ්භ කථෙසි.

තස්ස කිර හත්ථපාදකුක්කුච්චං නාම නාහොසි, කායවිජම්භනරහිතො සන්තඅත්තභාවොව අහොසි. සො කිර සීහයොනිතො ආගතො ථෙරො. සීහා කිර එකදිවසං ගොචරං ගහෙත්වා රජතසුවණ්ණමණිපවාළගුහානං අඤ්ඤතරං පවිසිත්වා මනොසිලාතලෙ හරිතාලචුණ්ණෙසු සත්තාහං නිපජ්ජිත්වා සත්තමෙ දිවසෙ උට්ඨාය නිපන්නට්ඨානං ඔලොකෙත්වා සචෙ නඞ්ගුට්ඨස්ස වා කණ්ණානං වා හත්ථපාදානං වා චලිතත්තා මනොසිලාහරිතාලචුණ්ණානං විප්පකිණ්ණතං පස්සන්ති, ‘‘න තෙ ඉදං ජාතියා වා ගොත්තස්ස වා පතිරූප’’න්ති පුන සත්තාහං නිරාහාරා නිපජ්ජන්ති, චුණ්ණානං පන විප්පකිණ්ණභාවෙ අසති ‘‘ඉදං තෙ ජාතිගොත්තානං අනුච්ඡවික’’න්ති ආසයා නික්ඛමිත්වා විජම්භිත්වා දිසා අනුවිලොකෙත්වා තික්ඛත්තුං සීහනාදං නදිත්වා ගොචරාය පක්කමන්ති. එවරූපාය සීහයොනියා ආගතො අයං භික්ඛු. තස්ස කායසමාචාරං දිස්වා භික්ඛූ සත්ථු ආරොචෙසුං – ‘‘න නො, භන්තෙ, සන්තකායත්ථෙරසදිසො භික්ඛු දිට්ඨපුබ්බො. ඉමස්ස හි නිසින්නට්ඨානෙ හත්ථචලනං වා පාදචලනං වා කායවිජම්භිතා වා නත්ථී’’ති. තං සුත්වා සත්ථා, ‘‘භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා නාම සන්තකායත්ථෙරෙන විය කායාදීහි උපසන්තෙනෙව භවිතබ්බ’’න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

378. ‘‘සන්තකායො සන්තවාචො, සන්තවා සුසමාහිතො;
වන්තලොකාමිසො භික්ඛු, උපසන්තොති වුච්චතී’’ති.

තත්ථ **සන්තකායොති** පාණාතිපාතාදීනං අභාවෙන සන්තකායො, මුසාවාදාදීනං අභාවෙන **සන්තවාචො,** අභිජ්ඣාදීනං අභාවෙන **සන්තවා,** කායාදීනං තිණ්ණම්පි සුට්ඨු සමාහිතත්තා **සුසමාහිතො,** චතූහි මග්ගෙහි ලොකාමිසස්ස වන්තතාය **වන්තලොකාමිසො** භික්ඛු අබ්භන්තරෙ රාගාදීනං උපසන්තතාය **උපසන්තොති** වුච්චතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො ථෙරො අරහත්තෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

සන්තකායත්ථෙරවත්ථු නවමං.

10. නඞ්ගලකුලත්ථෙරවත්ථු

අත්තනා චොදයත්තානන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො නඞ්ගලකුලත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකො කිර දුග්ගතමනුස්සො පරෙසං භතිං කත්වා ජීවති, තං එකො භික්ඛු පිලොතිකඛණ්ඩනිවත්ථං නඞ්ගලං උක්ඛිපිත්වා ගච්ඡන්තං දිස්වා එවමාහ – ‘‘කිං පන තෙ එවං ජීවනතො පබ්බජිතුං න වර’’න්ති. කො මං, භන්තෙ, එවං ජීවන්තං පබ්බාජෙස්සතීති? සචෙ පබ්බජිස්සසි , අහං තං පබ්බාජෙස්සාමීති. සාධු භන්තෙ , සචෙ මං පබ්බාජෙස්සථ, පබ්බජිස්සාමීති. අථ නං සො ථෙරො ජෙතවනං නෙත්වා සහත්ථෙන, න්හාපෙත්වා මාළකෙ ඨපෙත්වා පබ්බාජෙත්වා නිවත්ථපිලොතිකඛණ්ඩෙන සද්ධිං නඞ්ගලං මාළකසීමායමෙව රුක්ඛසාඛායං ඨපාපෙසි. සො උපසම්පන්නකාලෙපි **නඞ්ගලකුලත්ථෙරොත්වෙව** පඤ්ඤායි. සො බුද්ධානං උප්පන්නලාභසක්කාරං නිස්සාය ජීවන්තො උක්කණ්ඨිත්වා උක්කණ්ඨිතං විනොදෙතුං අසක්කොන්තො ‘‘න දානි සද්ධාදෙය්‍යානි කාසායානි පරිදහිත්වා ගමිස්සාමී’’ති තං රුක්ඛමූලං ගන්ත්වා අත්තනාව අත්තානං ඔවදි – ‘‘අහිරික, නිල්ලජ්ජ, ඉදං නිවාසෙත්වා විබ්භමිත්වා භතිං කත්වා ජීවිතුකාමො ජාතො’’ති. තස්සෙවං අත්තානං ඔවදන්තස්සෙව චිත්තං තනුකභාවං ගතං. සො නිවත්තිත්වා පුන කතිපාහච්චයෙන උක්කණ්ඨිත්වා තථෙව අත්තානං ඔවදි, පුනස්ස චිත්තං නිවත්ති. සො ඉමිනාව නීහාරෙන උක්කණ්ඨිතුක්කණ්ඨිතකාලෙ තත්ථ ගන්ත්වා අත්තානං ඔවදි. අථ නං භික්ඛූ තත්ථ අභිණ්හං ගච්ඡන්තං දිස්වා, ‘‘ආවුසො, නඞ්ගලත්ථෙර කස්මා එත්ථ ගච්ඡසී’’ති පුච්ඡිංසු. සො ‘‘ආචරියස්ස සන්තිකං ගච්ඡාමි, භන්තෙ’’ති වත්වා කතිපාහෙනෙව අරහත්තං පාපුණි.

භික්ඛූ තෙන සද්ධිං කෙළිං කරොන්තා ආහංසු – ‘‘ආවුසො නඞ්ගලත්ථෙර, තව විචරණමග්ගො අවළඤ්ජො විය ජාතො, ආචරියස්ස සන්තිකං න ගච්ඡසි මඤ්ඤෙ’’ති. ආම, භන්තෙ, මයං සංසග්ගෙ සති අගමිම්හා, ඉදානි පන සො සංසග්ගො ඡින්නො, තෙන න ගච්ඡාමාති. තං සුත්වා භික්ඛූ ‘‘එස අභූතං වත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතී’’ති සත්ථු තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා ‘‘ආම, භික්ඛවෙ, මම පුත්තො අත්තනාව අත්තානං චොදෙත්වා පබ්බජිතකිච්චස්ස මත්ථකං පත්තො’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

379. ‘‘අත්තනා චොදයත්තානං, පටිමංසෙථ අත්තනා;
සො අත්තගුත්තො සතිමා, සුඛං භික්ඛු විහාහිසි.

380. ‘‘අත්තා හි අත්තනො නාථො, කො හි නාථො පරො සියා;
අත්තා හි අත්තනො ගති;
තස්මා සංයමමත්තානං, අස්සං භද්‍රංව වාණිජො’’ති.

තත්ථ **චොදයත්තානන්ති** අත්තනාව අත්තානං චොදය සාරය. **පටිමංසෙථාති** අත්තනාව අත්තානං පරිවීමංසථ. **සොති** සො ත්වං, භික්ඛු, එවං සන්තෙ අත්තනාව ගුත්තතාය **අත්තගුත්තො,** උපට්ඨිතසතිතාය **සතිමා** හුත්වා සබ්බිරියාපථෙසු සුඛං විහරිස්සසීති අත්ථො.

නාථොති අවස්සයො පතිට්ඨා. **කො හි නාථො පරොති** යස්මා පරස්ස අත්තභාවෙ පතිට්ඨාය කුසලං වා කත්වා සග්ගපරායණෙන මග්ගං වා භාවෙත්වා සච්ඡිකතඵලෙන භවිතුං න සක්කා, තස්මා කො හි නාම පරො නාථො භවෙය්‍යාති අත්ථො. **තස්මාති** යස්මා අත්තාව අත්තනො ගති පතිට්ඨා සරණං, තස්මා යථා භද්‍රං අස්සාජානීයං නිස්සාය ලාභං පත්ථයන්තො වාණිජො තස්ස විසමට්ඨානචාරං පච්ඡින්දිත්වා දිවසස්ස තික්ඛත්තුං නහාපෙන්තො භොජෙන්තො සංයමෙති පටිජග්ගති, එවං ත්වම්පි අනුප්පන්නස්ස අකුසලස්ස උප්පාදං නිවාරෙන්තො සතිසම්මොසෙන උප්පන්නං අකුසලං පජහන්තො අත්තානං සංයම ගොපය, එවං සන්තෙ පඨමජ්ඣානං ආදිං කත්වා ලොකියලොකුත්තරවිසෙසං අධිගමිස්සසීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

නඞ්ගලකුලත්ථෙරවත්ථු දසමං.

11. වක්කලිත්ථෙරවත්ථු

පාමොජ්ජබහුලොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො වක්කලිත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිරායස්මා සාවත්ථියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා වයප්පත්තො පිණ්ඩාය පවිට්ඨං තථාගතං දිස්වා සත්ථු සරීරසම්පත්තිං ඔලොකෙත්වා සරීරසම්පත්තිදස්සනෙන අතිත්තො ‘‘එවාහං නිච්චකාලං තථාගතං දට්ඨුං ලභිස්සාමී’’ති සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා යත්ථ ඨිතෙන සක්කා දසබලං පස්සිතුං, තත්ථ ඨිතො සජ්ඣායකම්මට්ඨානමනසිකාරාදීනි පහාය සත්ථාරං ඔලොකෙන්තොව විචරති. සත්ථා තස්ස ඤාණපරිපාකං ආගමෙන්තො කිඤ්චි අවත්වා ‘‘ඉදානිස්ස

ඤාණං පරිපාකං ගත''න්ති ඤත්වා ''කිං තෙ, වක්කලි, ඉමිනා පූතිකායෙන දිට්ඨෙන, යො ඛො, වක්කලි, ධම්මං පස්සති, සො මං පස්සති. යො මං පස්සති, සො ධම්මං පස්සතී''ති (සං. නි. 3.87) වත්වා ඔවදි. සො එවං ඔවදිතොපි සත්ථු දස්සනං පහාය නෙව අඤ්ඤත්ථ ගන්තුං සක්කොති. අථ නං සත්ථා ''නායං භික්ඛු සංවෙගං අලභිත්වා බුජ්ඣිස්සතී''ති උපකට්ඨාය වස්සූපනායිකාය රාජගහං ගන්ත්වා වස්සූපනායිකදිවසෙ ''අපෙහි, වක්කලි, අපෙහි, වක්කලී''ති පණාමෙසි. සො ''න මං සත්ථා ආලපතී''ති තෙමාසං සත්ථු සම්මුඛෙ ඨාතුං අසක්කොන්තො ''කිං මය්හං ජීවිතෙන, පබ්බතා අත්තානං පාතෙස්සාමී''ති ගිජ්ඣකූටං අභිරුහි.

සත්ථා තස්ස කිලමනභාවං ඤත්වා ''අයං භික්ඛු මම සන්තිකා අස්සාසං අලභන්තො මග්ගඵලානං උපනිස්සයං නාසෙය්‍යා''ති අත්තානං දස්සෙතුං ඔභාසං මුඤ්චි. අථස්ස සත්ථු දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය තාවමහන්තොපි සොකො පහීයි. සත්ථා සුක්ඛතළාකං ඔඝෙන පූරෙන්තො විය ථෙරස්ස බලවපීතිපාමොජ්ජං උප්පාදෙතුං ඉමං ගාථමාහ –

381. ''පාමොජ්ජබහුලො භික්ඛු, පසන්නො බුද්ධසාසනෙ;
අධිගච්ඡෙ පදං සන්තං, සඞ්ඛාරූපසමං සුඛ''න්ති.

තස්සත්ථො – පකතියාපි පාමොජ්ජබහුලො භික්ඛු බුද්ධසාසනෙ පසාදං රොචෙති, සො එවං පසන්නො බුද්ධසාසනෙ සන්තං පදං සඞ්ඛාරූපසමං සුඛන්ති ලද්ධනාමං නිබ්බානං අධිගච්ඡෙය්‍යාති. ඉමඤ්ච පන ගාථං වත්වා සත්ථා වක්කලිත්ථෙරස්ස හත්ථං පසාරෙත්වා –

''එහි වක්කලි මා භායි, ඔලොකෙහි තථාගතං;
අහං තං උද්ධරිස්සාමි, පඞ්කෙ සන්නංව කුඤ්ජරං.

''එහි වක්කලි මා භායි, ඔලොකෙහි තථාගතං;
අහං තං මොචයිස්සාමි, රාහුග්ගහංව සූරියං.

''එහි වක්කලි මා භායි, ඔලොකෙහි තථාගතං;
අහං තං මොචයිස්සාමි, රාහුග්ගහංව චන්දිම''න්ති. –

ඉමා ගාථා අභාසි. සො ''දසබලො මෙ දිට්ඨො, එහීති ච අව්හානම්පි ලද්ධ''න්ති බලවපීතිං උප්පාදෙත්වා ''කුතො නු ඛො ගන්තබ්බ''න්ති ගමනමග්ගං අපස්සන්තො දසබලස්ස සම්මුඛෙ ආකාසෙ උප්පතිත්වා පඨමපාදෙ පබ්බතෙ ඨිතෙයෙව සත්ථාරා වුත්තගාථා ආවජ්ජෙන්තො ආකාසෙයෙව පීතිං වික්ඛම්භෙත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා තථාගතං වන්දමානොව ඔතරිත්වා සත්ථු සන්තිකෙ අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා අපරභාගෙ සද්ධාධිමුත්තානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

වක්කලිත්ථෙරවත්ථු එකාදසමං.

12. සුමනසාමණෙරවත්ථු

යො හවෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා පුබ්බාරාමෙ විහරන්තො සුමනසාමණෙරං ආරබ්භ කථෙසි. තත්‍රායං අනුපුබ්බී කථා –

පදුමුත්තරබුද්ධකාලස්මිඤ්හි එකො කුලපුත්තො සත්ථාරා චතුපරිසමජ්ඣෙ එකං භික්ඛුං දිබ්බචක්ඛුකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා තං සම්පත්තිං පත්ථයමානො සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා සත්තාහං බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහාදානං දත්වා, ''භන්තෙ, අහම්පි අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ දිබ්බචක්ඛුකානං අග්ගො භවෙය්‍ය''න්ති පත්ථනං ඨපෙසි. සත්ථා කප්පසතසහස්සං ඔලොකෙන්තො තස්ස පත්ථනාය සමිජ්ඣනභාවං විදිත්වා ''ඉතො කප්පසතසහස්සමත්ථකෙ ගොතමබුද්ධසාසනෙ දිබ්බචක්ඛුකානං අග්ගො අනුරුද්ධො නාම භවිස්සසී''ති බ්‍යාකාසි. සො තං බ්‍යාකරණං සුත්වා ස්වෙ පත්තබ්බං විය තං සම්පත්තිං මඤ්ඤමානො පරිනිබ්බුතෙ සත්ථරි භික්ඛූ දිබ්බචක්ඛුපරිකම්මං පුච්ඡිත්වා සත්තයොජනිකං කඤ්චනථූපං පරික්ඛිපිත්වා අනෙකානි දීපරුක්ඛසහස්සානි කාරෙත්වා දීපපූජං කත්වා තතො චුතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා දෙවමනුස්සෙසු කප්පසතසහස්සානි සංසරිත්වා ඉමස්මිං කප්පෙ බාරාණසියං දලිද්දකුලෙ නිබ්බත්තො සුමනසෙට්ඨිං නිස්සාය තස්ස තිණහාරකො හුත්වා ජීවිකං කප්පෙසි. **අන්නභාරො**තිස්ස නාමං අහොසි. සුමනසෙට්ඨිපි තස්මිං නගරෙ නිච්චකාලං මහාදානං දෙති.

අථෙකදිවසං උපරිට්ඨො නාම පච්චෙකබුද්ධො ගන්ධමාදනෙ නිරොධසමාපත්තිතො වුට්ඨාය ''කස්ස නු ඛො අජ්ජ අනුග්ගහං කරිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා ''අජ්ජ මයා අන්නභාරස්ස අනුග්ගහං කාතුං වට්ටති, ඉදානි ච සො අටවිතො තිණං ආදාය ගෙහං ආගමිස්සතී''ති ඤත්වා පත්තචීවරමාදාය ඉද්ධියා ගන්ත්වා අන්නභාරස්ස සම්මුඛෙ පච්චුට්ඨාසි. අන්නභාරො තං තුච්ඡපත්තහත්ථං දිස්වා ''අපි , භන්තෙ, භික්ඛං ලභිත්ථා''ති පුච්ඡිත්වා ''ලභිස්සාම මහාපුඤ්ඤා''ති වුත්තෙ ''තෙන හි, භන්තෙ, ථොකං ආගමෙථා''ති තිණකාජං ඡඩ්ඩෙත්වා වෙගෙන ගෙහං ගන්ත්වා, ''භද්දෙ, මය්හං ඨපිතභාගභත්තං අත්ථි, නත්ථී''ති භරියං පුච්ඡිත්වා ''අත්ථි, සාමී''ති වුත්තෙ වෙගෙන පච්චාගන්ත්වා පච්චෙකබුද්ධස්ස

පත්තං ආදාය ‘‘මය්හං දාතුකාමතාය සති දෙය්‍යධම්මො න හොති, දෙය්‍යධම්මෙ සති පටිග්ගාහකං න ලභාමි. අජ්ජ පන මෙ පටිග්ගාහකො ච දිට්ඨො, දෙය්‍යධම්මො ච අත්ථි, ලාභා වත මෙ’’ති ගෙහං ගන්ත්වා භත්තං පත්තෙ පක්ඛිපාපෙත්වා පච්චාහරිත්වා පච්චෙකබුද්ධස්ස හත්ථෙ පතිට්ඨපෙත්වා –

‘‘ඉමිනා පන දානෙන, මා මෙ දාලිද්දියං අහු;
නත්ථීති වචනං නාම, මා අහොසි භවාභවෙ. –

භන්තෙ එවරූපා දුජ්ජීවිතා මුච්චෙය්‍යං, නත්ථීති පදමෙව න සුණෙය්‍ය’’න්ති පත්ථනං ඨපෙසි. පච්චෙකබුද්ධො ‘‘එවං හොතු මහාපුඤ්ඤා’’ති වත්වා අනුමොදනං කත්වා පක්කාමි.

සුමනසෙට්ඨිනොපි ඡත්තෙ අධිවත්ථා දෙවතා ‘‘අහො දානං පරමදානං, උපරිට්ඨෙ සුපතිට්ඨිත’’න්ති වත්වා තික්ඛත්තුං සාධුකාරමදාසි. අථ නං සෙට්ඨි ‘‘කිං මං එත්තකං කාලං දානං දදමානං න පස්සසී’’ති ආහ. නාහං තව දානං ආරබ්භ සාධුකාරං දෙමි, අන්නභාරෙන පන උපරිට්ඨස්ස දින්නපිණ්ඩපාතෙ පසීදිත්වා මයා එස සාධුකාරො පවත්තිතොති. සො ‘‘අච්ඡරියං වත, භො, අහං එත්තකං කාලං දානං දදන්තො දෙවතං සාධුකාරං දාපෙතුං නාසක්ඛිං, අන්නභාරො මං නිස්සාය ජීවන්තො එකපිණ්ඩපාතෙනෙව සාධුකාරං දාපෙසි, තස්ස දානෙ අනුච්ඡවිකං කත්වා තං පිණ්ඩපාතං මම සන්තකං කරිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා තං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘අජ්ජ තයා කස්සචි කිඤ්චි දින්න’’න්ති පුච්ඡි. ‘‘ආම, සාමි, උපරිට්ඨපච්චෙකබුද්ධස්ස මෙ අජ්ජ භාගභත්තං දින්න’’න්ති. ‘‘හන්ද, භො, කහාපණං ගහෙත්වා එතං මය්හං පිණ්ඩපාතං දෙහී’’ති? ‘‘න දෙමි, සාමී’’ති. සො යාව සහස්සං වඩ්ඪෙසි, ඉතරො සහස්සෙනාපි නාදාසි. අථ නං ‘‘හොතු, භො, යදි පිණ්ඩපාතං න දෙසි, සහස්සං ගහෙත්වා පත්තිං මෙ දෙහී’’ති ආහ. සො ‘‘අය්‍යෙන සද්ධිං මන්තෙත්වා ජානිස්සාමී’’ති වෙගෙන පච්චෙකබුද්ධං සම්පාපුණිත්වා, ‘‘භන්තෙ සුමනසෙට්ඨි, සහස්සං දත්වා තුම්හාකං පිණ්ඩපාතෙ පත්තිං යාචති, කිං කරොමී’’ති පුච්ඡි.

අථස්ස සො උපමං ආහරි ‘‘සෙය්‍යථාපි, පණ්ඩිත, කුලසතිකෙ ගාමෙ එකස්මිං ඝරෙ දීපං ජාලෙය්‍ය, සෙසා අත්තනො තෙලෙන වට්ටිං තෙමෙත්වා ජාලාපෙත්වා ගණ්හෙය්‍යුං, පුරිමපදීපස්ස පභා අත්ථීති වත්තබ්බා නත්ථී’’ති. අතිරෙකතරා, භන්තෙ, පභා හොතීති. එවමෙවං පණ්ඩිත උළුඞ්කයාගු වා හොතු, කටච්ඡුභික්ඛා වා, අත්තනො පිණ්ඩපාතෙ පරෙසං පත්තිං දෙන්තස්ස යත්තකානං දෙති, තත්තකං වඩ්ඪති. ත්වඤ්හි එකමෙව පිණ්ඩපාතං අදාසි, සෙට්ඨිස්ස පන පත්තියා දින්නාය ද්වෙ පිණ්ඩපාතා හොන්ති එකො තව, එකො තස්සාති.

සො ‘‘සාධු, භන්තෙ’’ති තං අභිවාදෙත්වා සෙට්ඨිස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘ගණ්හ, සාමි, පත්ති’’න්ති ආහ. තෙන හි ඉමෙ කහාපණෙ ගණ්හාති. නාහං පිණ්ඩපාතං වික්කිණාමි, සද්ධාය තෙ පත්තිං දම්මීති. ‘‘ත්වං සද්ධාය දෙසි, අහම්පි තව ගුණෙ පූජෙමි, ගණ්හ, තාත, ඉතො පට්ඨාය ච පන මා සහත්ථා කම්මමකාසි, වීථියං ඝරං මාපෙත්වා වස. යෙන ච තෙ අත්ථො හොති, සබ්බං මම සන්තිකා ගණ්හාහී’’ති ආහ. නිරොධා වුට්ඨිතස්ස පන දින්නපිණ්ඩපාතො තදහෙව විපාකං දෙති. තස්මා රාජාපි තං පවත්තිං සුත්වා අන්නභාරං පක්කොසාපෙත්වා පත්තිං ගහෙත්වා මහන්තං භොගං දත්වා තස්ස සෙට්ඨිට්ඨානං දාපෙසි.

සො සුමනසෙට්ඨිස්ස සහායකො හුත්වා යාවජීවං පුඤ්ඤානි කත්වා තතො චුතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ කපිලවත්ථුනගරෙ අමිතොදනස්ස සක්කස්ස ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, **අනුරුද්ධො**තිස්ස නාමං අකංසු. සො මහානාමසක්කස්ස කනිට්ඨභාතා, සත්ථු චූළපිතු පුත්තො පරමසුඛුමාලො මහාපුඤ්ඤො අහොසි. එකදිවසං කිර ඡසු ඛත්තියෙසු පූවෙ ලක්ඛං කත්වා ගුළෙහි කීළන්තෙසු අනුරුද්ධො පරාජිතො පූවානං අත්ථාය මාතු සන්තිකං පහිණි. සා මහන්තං සුවණ්ණථාලං පූරෙත්වා පූවෙ පෙසෙසි. පූවෙ ඛාදිත්වා පුන කීළන්තො පරාජිතො තථෙව පහිණි. එවං තික්ඛත්තුං පූවෙසු ආභටෙසු චතුත්ථෙ වාරෙ මාතා ‘‘ඉදානි පූවා නත්ථී’’ති පහිණි. තස්සා වචනං සුත්වා ‘‘නත්ථී’’ති පදස්ස අසුතපුබ්බතාය ‘‘නත්ථිපූවා නාම ඉදානි භවිස්සන්තී’’ති සඤ්ඤං කත්වා ‘‘ගච්ඡ නත්ථිපූවෙ ආහරා’’ති පෙසෙසි. අථස්ස මාතා ‘‘නත්ථිපූවෙ කිර, අය්‍යෙ, දෙථා’’ති වුත්තෙ ‘‘මම පුත්තෙන නත්ථීති පදං න සුතපුබ්බං, කථං නු ඛො නත්ථිභාවං ජානාපෙය්‍ය’’න්ති සුවණ්ණපාතිං ධොවිත්වා අපරාය සුවණ්ණපාතියා පටිකුජ්ජිත්වා ‘‘හන්ද, තාත, ඉමං මම පුත්තස්ස දෙහී’’ති පහිණි. තස්මිං ඛණෙ නගරපරිග්ගාහිකා දෙවතා ‘‘අම්හාකං සාමිනා අන්නභාරකාලෙ උපරිට්ඨස්ස පච්චෙකබුද්ධස්ස භාගභත්තං දත්වා ‘නත්ථීති පදමෙව න සුණෙය්‍ය’න්ති පත්ථනා නාම ඨපිතා. සචෙ මයං තමත්ථං ඤත්වා අජ්ඣුපෙක්ඛෙය්‍යාම, මුද්ධාපි නො සත්තධා ඵලෙය්‍යා’’ති චින්තෙත්වා දිබ්බපූවෙහි පාතිං පූරයිංසු. සො පුරිසො පාතිං ආහරිත්වා තස්ස සන්තිකෙ ඨපෙත්වා විවරි. තෙසං ගන්ධො සකලනගරං ඵරි. පූවො පන මුඛෙ ඨපිතමත්තොව සත්තරසහරණිසහස්සානි ඵරිත්වා අට්ඨාසි.

අනුරුද්ධොපි චින්තෙසි – ‘‘න මං මඤ්ඤෙ ඉතො පුබ්බෙ මාතා පියායති. න හි මෙ අඤ්ඤදා තාය නත්ථිපූවා නාම පක්කපුබ්බා’’ති. සො ගන්ත්වා මාතරං එවමාහ – ‘‘අම්ම, නාහං තව පියො’’ති. තාත, කිං වදෙසි, මම අක්ඛීහිපි හදයමංසතොපි ත්වං පියතරොති. සචාහං, අම්ම, තව පියො, කස්මා මම පුබ්බෙ එවරූපෙ නත්ථිපූවෙ නාම න අදාසීති. සා තං පුරිසං පුච්ඡි – ‘‘තාත, කිඤ්චි පාතියං අහොසී’’ති. ආම, අය්‍යෙ, පූවානං පාති පරිපුණ්ණා අහොසි, න මෙ එවරූපා දිට්ඨපුබ්බාති. සා චින්තෙසි – ‘‘පුත්තො මෙ කතපුඤ්ඤො, දෙවතාහිස්ස දිබ්බපූවා පහිතා භවිස්සන්තී’’ති. සොපි මාතරං ආහ – ‘‘අම්ම, න මයා එවරූපා පූවා ඛාදිතපුබ්බා, ඉතො පට්ඨාය මෙ නත්ථිපූවමෙව පචෙය්‍යාසී’’ති. සා තතො පට්ඨාය

තෙන ‘‘පූවෙ බාදිතුකාමොම්හී’’ති වුත්තකාලෙ සුවණ්ණපාතිං ධොවිත්වා අඤ්ඤාය පාතියා පටිකුජ්ජිත්වා පහිණති, දෙවතා පාතිං පූරෙන්ති. එවං සො අගාරමජ්ඣෙ වසන්තො නත්ථීති පදස්ස අත්ථං අජානිත්වා දිබ්බපූවෙයෙව පරිභුඤ්ජි.

සත්ථු පන පරිවාරත්ථං කුලපටිපාටියා සාකියකුමාරෙසු පබ්බජන්තෙසු මහානාමෙන සක්කෙන, ‘‘තාත, අම්හාකං කුලා කොචි පබ්බජිතො නත්ථි, තයා වා පබ්බජිතබ්බං, මයා වා’’ති වුත්තෙ සො ආහ – ‘‘අහං අතිසුඛුමාලො පබ්බජිතුං න සක්ඛිස්සාමී’’ති. තෙන හි කම්මන්තං උග්ගණ්හ, අහං පබ්බජිස්සාමීති. කො එස කම්මන්තො නාමාති? සො හි භත්තස්ස උට්ඨානට්ඨානම්පි න ජානාති, කම්මන්තං කිමෙව ජානිස්සති, තස්මා එවමාහ. එකදිවසඤ්හි අනුරුද්ධො භද්දියො කිමිලොති තයො ජනා ‘‘භත්තං නාම කහං උට්ඨාතී’’ති මන්තයිංසු. තෙසු කිමිලො ‘‘කොට්ඨෙසු උට්ඨාතී’’ති ආහ. සො කිරෙකදිවසං වීහී කොට්ඨම්හි පක්ඛිපන්තෙ අද්දස, තස්මා ‘‘කොට්ඨෙ භත්තං උප්පජ්ජතී’’ති සඤ්ඤාය එවමාහ. අථ නං භද්දියො ‘‘ත්වං න ජානාසී’’ති වත්වා ‘‘භත්තං නාම උක්ඛලියං උට්ඨාතී’’ති ආහ. සො කිරෙකදිවසං උක්ඛලිතො භත්තං වඩ්ඪෙන්තෙ දිස්වා ‘‘එත්ථෙවෙතං උප්පජ්ජතී’’ති සඤ්ඤමකාසි, තස්මා එවමාහ. අනුරුද්ධො තෙ උභොපි ‘‘තුම්හෙ න ජානාථා’’ති වත්වා ‘‘භත්තං නාම රතනුබ්බෙධමකුළාය මහාසුවණ්ණපාතියං උට්ඨාතී’’ති ආහ. තෙන කිර නෙව වීහිං කොට්ටෙන්තා, න භත්තං පචන්තා දිට්ඨපුබ්බා, සුවණ්ණපාතියං වඩ්ඪෙත්වා පුරතො ඨපිතභත්තමෙව පස්සති, තස්මා ‘‘පාතියංයෙවෙතං උප්පජ්ජතී’’ති සඤ්ඤමකාසි, තස්මා එවමාහ. එවං භත්තුට්ඨානට්ඨානම්පි අජානන්තො මහාපුඤ්ඤො කුලපුත්තො කම්මන්තෙ කිං ජානිස්සති.

සො ‘‘එහි ඛො තෙ, අනුරුද්ධ, ඝරාවාසත්ථං අනුසාසිස්සාමි, පඨමං ඛෙත්තං කසාපෙතබ්බ’’න්තිආදිනා නයෙන භාතරා වුත්තානං කම්මන්තානං අපරියන්තභාවං සුත්වා ‘‘න මෙ ඝරාවාසෙන අත්ථො’’ති මාතරං ආපුච්ඡිත්වා භද්දියපමුඛෙහි පඤ්චහි සාකියකුමාරෙහි සද්ධිං නික්ඛමිත්වා අනුපියම්බවනෙ සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා පබ්බජි. පබ්බජිත්වා ච පන සම්මාපටිපදං පටිපන්නො අනුපුබ්බෙන තිස්සො විජ්ජා සච්ඡිකත්වා දිබ්බෙන චක්ඛුනා එකාසනෙ නිසින්නොව හත්ථතලෙ ඨපිතආමලකානි විය සහස්සලොකධාතුයො ඔලොකනසමත්ථො හුත්වා –

‘‘පුබ්බෙනිවාසං ජානාමි, දිබ්බචක්ඛු විසොධිතං;
තෙවිජ්ජො ඉද්ධිපත්තොම්හි, කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති. (ථෙරගා. 332, 562) –

උදානං උදානෙත්වා ‘‘කිං නු ඛො මෙ කත්වා අයං සම්පත්ති ලද්ධා’’ති ඔලොකෙන්තො ‘‘පදුමුත්තරපාදමූලෙ පත්ථනං ඨපෙසි’’න්ති ඤත්වා පුන ‘‘සංසාරෙ සංසරන්තො අසුකස්මිං නාම කාලෙ බාරාණසියං සුමනසෙට්ඨිං නිස්සාය ජීවන්තො අන්නභාරො නාම අහොසි’’න්තිපි ඤත්වා –

‘‘අන්නභාරො පුරෙ ආසිං, දලිද්දො තිණහාරකො;
පිණ්ඩපාතො මයා දින්නො, උපරිට්ඨස්ස තාදිනො’’ති. –

ආහ . අථස්ස එතදහොසි – ‘‘යො සො තදා මයා උපරිට්ඨස්ස දින්නපිණ්ඩපාතතො කහාපණෙ දත්වා පත්තිං අග්ගහෙසි, මම සහායකො සුමනසෙට්ඨී කහං නු ඛො සො එතරහි නිබ්බත්තො’’ති. අථ නං ‘‘විඤ්ඣාටවියං පබ්බතපාදෙ මුණ්ඩනිගමො නාම අත්ථි, තත්ථ මහාමුණ්ඩස්ස නාම උපාසකස්ස මහාසුමනො චූළසුමනොති ද්වෙ පුත්තා, තෙසු සො චූළසුමනො හුත්වා නිබ්බත්තො’’ති අද්දස. දිස්වා ච පන චින්තෙසි – ‘‘අත්ථි නු ඛො තත්ථ මයි ගතෙ උපකාරො, නත්ථී’’ති. සො උපධාරෙන්තො ඉදං අද්දස ‘‘සො තත්ථ මයි ගතෙ සත්තවස්සිකොව නික්ඛමිත්වා පබ්බජිස්සති, ඛුරග්ගෙයෙව ච අරහත්තං පාපුණිස්සතී’’ති. දිස්වා ච පන උපකට්ඨෙ අන්තොවස්සෙ ආකාසෙන ගන්ත්වා ගාමද්වාරෙ ඔතරි. මහාමුණ්ඩො පන උපාසකො ථෙරස්ස පුබ්බෙපි විස්සාසිකො එව. සො ථෙරං පිණ්ඩපාතකාලෙ චීවරං පාරුපන්තං දිස්වා පුත්තං මහාසුමනං ආහ – ‘‘තාත, අයොා, මෙ අනුරුද්ධත්ථෙරො ආගතො, යාවස්ස අඤ්ඤො කොචි පත්තං න ගණ්හාති, තාවස්ස ගන්ත්වා පත්තං ගණ්හ, අහං ආසනං පඤ්ඤාපෙස්සාමී’’ති. සො තථා අකාසි. උපාසකො ථෙරං අන්තොනිවෙසනෙ සක්කච්චං පරිවිසිත්වා තෙමාසං වසනත්ථාය පටිඤ්ඤං ගණ්හි, ථෙරොපි අධිවාසෙසි.

අථ නං එකදිවසං පටිජග්ගන්තො විය තෙමාසං පටිජග්ගිත්වා මහාපවාරණාය තිචීවරඤ්චෙව ගුළතෙලතණ්ඩුලාදීනි ච ආහරිත්වා ථෙරස්ස පාදමූලෙ ඨපෙත්වා ‘‘ගණ්හථ, භන්තෙ’’ති ආහ. ‘‘අලං, උපාසක, න මෙ ඉමිනා අත්ථො’’ති. ‘‘තෙන හි, භන්තෙ, වස්සාවාසිකලාභො නාමෙස, ගණ්හථ න’’න්ති? ‘‘න ගණ්හාමි, උපාසකා’’ති. ‘‘කිමත්ථං න ගණ්හථ, භන්තෙ’’ති? ‘‘මය්හං සන්තිකෙ කප්පියකාරකො සාමණෙරොපි නත්ථී’’ති. ‘‘තෙන හි, භන්තෙ, මම පුත්තො මහාසුමනො සාමණෙරො භවිස්සතී’’ති. ‘‘න මෙ, උපාසක, මහාසුමනෙනත්ථො’’ති. ‘‘තෙන හි, භන්තෙ, චූළසුමනං පබ්බාජෙථා’’ති. ථෙරො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා චූළසුමනං පබ්බාජෙසි. සො ඛුරග්ගෙයෙව අරහත්තං පාපුණි. ථෙරො තෙන සද්ධිං අඩ්ඪමාසමත්තං තත්ථෙව වසිත්වා ‘‘සත්ථාරං පස්සිස්සාමී’’ති තස්ස ඤාතකෙ ආපුච්ඡිත්වා ආකාසෙනෙව ගන්ත්වා හිමවන්තපදෙසෙ අරඤ්ඤකුටිකාය ඔතරි.

ථෙරො පන පකතියාපි ආරද්ධවීරියො, තස්ස තත්ථ පුබ්බරත්තාපරරත්තං චඞ්කමන්තස්ස උදරවාතො සමුට්ඨහි. අථ නං කිලන්තරූපං දිස්වා සාමණෙරො පුච්ඡි – ‘‘භන්තෙ, කිං වො රුජ්ජතී’’ති? ‘‘උදරවාතො මෙ සමුට්ඨිතො’’ති . ‘‘අඤ්ඤදාපි සමුට්ඨිතපුබ්බො, භන්තෙ’’ති? ‘‘ආමාවුසො’’ති. ‘‘කෙන ඵාසුකං හොති, භන්තෙ’’ති? ‘‘අනොතත්තතො පානීයෙ ලද්ධෙ ඵාසුකං හොති, ආවුසො’’ති. ‘‘තෙන හි, භන්තෙ, ආහරාමී’’ති. ‘‘සක්ඛිස්සසි සාමණෙරා’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති. තෙන හි අනොතත්තෙ පන්නගො නාම නාගරාජා මං ජානාති, තස්ස ආචික්ඛිත්වා භෙසජ්ජත්ථාය එකං

පානීයවාරකං ආහරාති. සො සාධූති උපජ්ඣායං වන්දිත්වා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා පඤ්චයොජනසතං ඨානං අගමාසි . තං දිවසං පන නාගරාජා නාගනාටකපරිවුතො උදකකීළං කීළිතුකාමො හොති. සො සාමණෙරං ආගච්ඡන්තං දිස්වාව කුජ්ඣි, ‘‘අයං මුණ්ඩකසමණො අත්තනො පාදපංසුං මම මත්ථකෙ ඔකිරන්තො විචරති, අනොතත්තෙ පානීයත්ථාය ආගතො භවිස්සති, න දානිස්ස පානීයං දස්සාමී’’ති පණ්ණාසයොජනිකං අනොතත්තදහං මහාපාතියා උක්ක්‍ඵලිං පිදහන්තො විය ඵණෙන පිදහිත්වා නිපජ්ජි. සාමණෙරො නාගරාජස්ස ආකාරං ඔලොකෙත්වාව ‘‘කුද්ධො අය’’න්ති ඤත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘සුණොහි මෙ නාගරාජ, උග්ගතෙජ මහබ්බල;
දෙහි මෙ පානීයඝටං, භෙසජ්ජත්ථම්හි ආගතො’’ති.

තං සුත්වා නාගරාජා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘පුරත්ථිමස්මිං දිසාභාගෙ, ගඞ්ගා නාම මහානදී;
මහාසමුද්දමප්පෙති, තතො ත්වං පානීයං හරා’’ති.

තං සුත්වා සාමණෙරො ‘‘අයං නාගරාජා අත්තනො ඉච්ඡාය න දස්සති, අහං බලක්කාරං කත්වා ආනුභාවං ජානාපෙත්වා ඉමං අභිභවිත්වාව පානීයං ගණ්හිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා, ‘‘මහාරාජ , උපජ්ඣායො මං අනොතත්තතොව පානීයං ආහරාපෙති, තෙනාහං ඉදමෙව හරිස්සාමි, අපෙහි, මා මං වාරෙහී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘ඉතොව පානීයං හාස්සං, ඉමිනාවම්හි අත්ථිකො;
යදි තෙ ථාමබලං අත්ථි, නාගරාජ නිවාරයා’’ති.

අථ නං නාගරාජා ආහ –

‘‘සාමණෙර සචෙ අත්ථි, තව වික්කම පොරිසං;
අභිනන්දාමි තෙ වාචං, හරස්සු පානීයං මමා’’ති.

අථ නං සාමණෙරො ‘‘එවං, මහාරාජ, හරාමී’’ති වත්වා ‘‘යදි සක්කොන්තො හරාහී’’ති වුත්තෙ – ‘‘තෙන හි සුට්ඨු ජානස්සූ’’ති තික්ඛත්තුං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා ‘‘බුද්ධසාසනස්ස ආනුභාවං දස්සෙත්වා මයා පානීයං හරිතුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා ආකාසට්ඨදෙවතානං තාව සන්තිකං අගමාසි. තා ආගන්ත්වා වන්දිත්වා ‘‘කිං, භන්තෙ’’ති වත්වා අට්ඨංසු. ‘‘එතස්මිං අනොතත්තදහපිට්ඨෙ පන්නගනාගරාජෙන සද්ධිං මම සඞ්ගාමො භවිස්සති, තත්ථ ගන්ත්වා ජයපරාජයං ඔලොකෙථා’’ති ආහ. සො එතෙනෙව නීහාරෙන චත්තාරො ලොකපාලෙ සක්කසුයාමසන්තුසිතපරනිම්මිතවසවත්තී ච උපසඞ්කමිත්වා තමත්ථං ආරොචෙසි. තතො පරං පටිපාටියා යාව බ්‍රහ්මලොකං ගන්ත්වා තත්ථ තත්ථ බ්‍රහ්මෙහි ආගන්ත්වා වන්දිත්වා ඨිතෙහි ‘‘කිං, භන්තෙ’’ති පුට්ඨො තමත්ථං ආරොචෙසි. එවං සො අසඤ්ඤෙ ච අරූපිබ්‍රහ්මානො ච ඨපෙත්වා සබ්බත්ථ මුහුත්තෙනෙව ආහිණ්ඩිත්වා ආරොචෙසි. තස්ස වචනං සුත්වා සබ්බාපි දෙවතා අනොතත්තදහපිට්ඨෙ නාළියං පක්ඛිත්තානි පිට්ඨචුණ්ණානි විය ආකාසං නිරන්තරං පූරෙත්වා සන්නිපතිංසු. සන්නිපතිතෙ දෙවසඞ්ඝෙ සාමණෙරො ආකාසෙ ඨත්වා නාගරාජං ආහ –

‘‘සුණොහි මෙ නාගරාජ, උග්ගතෙජ මහබ්බල;
දෙහි මෙ පානීයඝටං, භෙසජ්ජත්ථම්හි ආගතො’’ති.

අථ නං නාගො ආහ –

‘‘සාමණෙර සචෙ අත්ථි, තව වික්කම පොරිසං;
අභිනන්දාමි තෙ වාචං, හරස්සු පානීයං මමා’’ති.

සො තික්ඛත්තුං නාගරාජස්ස පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා ආකාසෙ ඨිතකොව ද්වාදසයොජනිකං බ්‍රහ්මත්තභාවං මාපෙත්වා ආකාසතො ඔරුය්හ නාගරාජස්ස ඵණෙ අක්කමිත්වා අධොමුඛං නිප්පීළෙසි, තාවදෙව බලවතා පුරිසෙන අක්කන්තඅල්ලචම්මං විය නාගරාජස්ස ඵණෙ අක්කන්තමත්තෙ ඔගලිත්වා දබ්බිමත්තා ඵණපුටකා අහෙසුං. නාගරාජස්ස ඵණෙහි මුත්තමුත්තට්ඨානතො තාලක්ඛන්ධපමාණා උදකවට්ටියො උග්ගඤ්ජිංසු. සාමණෙරො ආකාසෙයෙව පානීයවාරකං පූරෙසි. දෙවසඞ්ඝො සාධුකාරමදාසි. අථ නාගරාජා ලජ්ජිත්වා සාමණෙරස්ස කුජ්ඣි, ජයසුමනවණ්ණානිස්ස අක්ඛීනි අහෙසුං. සො ‘‘අයං මං දෙවසඞ්ඝං සන්නිපාතෙත්වා පානීයං ගහෙත්වා ලජ්ජාපෙසි, එතං ගහෙත්වා මුඛෙ හත්ථං පක්ඛිපිත්වා හදයමංසං වාස්ස මද්දාමි, පාදෙ වා නං ගහෙත්වා පාරගඞ්ගායං ඛිපාමී’’ති වෙගෙන අනුබන්ධි. අනුබන්ධන්තොපි නං පාපුණිතුං නාසක්ඛියෙව. සාමණෙරො ගන්ත්වා උපජ්ඣායස්ස හත්ථෙ පානීයං ඨපෙත්වා ‘‘පිවථ, භන්තෙ’’ති ආහ. නාගරාජාපි පච්ඡතො ආගන්ත්වා, ‘‘භන්තෙ අනුරුද්ධ, සාමණෙරො මයා අදින්නමෙව පානීයං ගහෙත්වා ආගතො, මා පිවිත්ථා’’ති ආහ. එවං කිර සාමණෙරාති. ‘‘පිවථ, භන්තෙ, ඉමිනා මෙ දින්නං පානීයං ආහට’’න්ති ආහ. ථෙරො ‘‘ඛීණාසවසාමණෙරස්ස මුසාකථනං නාම නත්ථී’’ති ඤත්වා පානීයං පිවි.

තඞ්ඛණඤ්ඤෙවස්ස ආබාධො පටිපස්සම්භි. පුන නාගො ථෙරං ආහ – ‘‘භන්තෙ, සාමණෙරෙනම්හි සබ්බං දෙවගණං සන්නිපාතෙත්වා ලජ්ජාපිතො, අහමස්ස හදයං වා ඵාලෙස්සාමි, පාදෙ වා නං ගහෙත්වා පාරගඞ්ගාය ඛිපිස්සාමී’’ති. මහාරාජ, සාමණෙරො මහානුභාවො, තුම්හෙ සාමණෙරෙන සද්ධිං සඞ්ගාමෙතුං න සක්ඛිස්සථ , ඛමාපෙත්වා නං ගච්ඡථාති. සො සයම්පි සාමණෙරස්ස ආනුභාවං ජානාතියෙව, ලජ්ජාය පන අනුබන්ධිත්වා ආගතො. අථ නං ථෙරස්ස වචනෙන ඛමාපෙත්වා තෙන සද්ධිං මිත්තසන්ථවං කත්වා ‘‘ඉතො පට්ඨාය අනොතත්තඋදකෙන අත්ථෙ සති තුම්හාකං ආගමනකිච්චං නත්ථි, මය්හං පහිණෙය්‍යාථ, අහමෙව ආහරිත්වා දස්සාමී’’ති වත්වා පක්කාමි.

ථෙරොපි සාමණෙරං ආදාය පායාසි. සත්ථා ථෙරස්ස ආගමනභාවං ඤත්වා මිගාරමාතුපාසාදෙ ථෙරස්ස ආගමනං ඔලොකෙන්තො නිසීදි. භික්ඛූපි ථෙරං ආගච්ඡන්තං දිස්වා පච්චුග්ගන්ත්වා පත්තචීවරං පටිග්ගහෙසුං. අථෙකච්චෙ සාමණෙරං සීසෙපි කණ්ණෙසුපි බාහායම්පි ගහෙත්වා සඤ්චාලෙත්වා ‘‘කිං, සාමණෙර චූළකනිට්ඨ, න උක්කණ්ඨිතොසී’’ති ආහංසු. සත්ථා තෙසං කිරියං දිස්වා චින්තෙසි – ‘‘භාරියං වතිමෙසං භික්ඛූනං කම්මං ආසීවිසං ගීවාය ගණ්හන්තා විය සාමණෙරං ගණ්හන්ති, නාස්ස ආනුභාවං ජානන්ති, අජ්ජ මයා සුමනසාමණෙරස්ස ගුණං පාකටං කාතුං වට්ටතී’’ති. ථෙරොපි ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා නිසීදි. සත්ථා තෙන සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා ආනන්දත්ථෙරං ආමන්තෙසි – ‘‘ආනන්ද, අනොතත්තඋදකෙනම්හි පාදෙ ධොවිතුකාමො , සාමණෙරානං ඝටං දත්වා පානීයං ආහරාපෙහී’’ති. ථෙරො විහාරෙ පඤ්චමත්තානි සාමණෙරසතානි සන්නිපාතෙසි. තෙසු සුමනසාමණෙරො සබ්බනවකො අහොසි. ථෙරො සබ්බමහල්ලකං සාමණෙරං ආහ – ‘‘සාමණෙර, සත්ථා අනොතත්තදහඋදකෙන පාදෙ ධොවිතුකාමො, ඝටං ආදාය ගන්ත්වා පානීයං ආහරා’’ති. සො ‘‘න සක්කොමි, භන්තෙ’’ති න ඉච්ඡි. ථෙරො සෙසෙපි පටිපාටියා පුච්ඡි, තෙපි තථෙව වත්වා පටික්ඛිපිංසු. ‘‘කිං පනෙත්ථ ඛීණාසවසාමණෙරා නත්ථී’’ති? අත්ථි, තෙ පන ‘‘නායං අම්හාකං බද්ධො මාලාපුටො, සුමනසාමණෙරස්සෙව බද්ධො’’ති න ඉච්ඡිංසු, පුථුජ්ජනා පන අත්තනො අසමත්ථතායෙව න ඉච්ඡිංසු. පරියොසානෙ පන සුමනස්ස වාරෙ සම්පත්තෙ, ‘‘සාමණෙර, සත්ථා අනොතත්තදහඋදකෙන පාදෙ ධොවිතුකාමො, කුටං ආදාය කිර උදකං ආහරා’’ති ආහ. සො ‘‘සත්ථරි ආහරාපෙන්තෙ ආහරිස්සාමී’’ති සත්ථාරං වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, අනොතත්තතො කිර මං උදකං ආහාරාපෙථා’’ති ආහ. ‘‘ආම, සුමනා’’ති. සො විසාඛාය කාරිතෙසු සනසුවණ්ණකොට්ටිමෙසු සෙනාසනකුටෙසු එකං සට්ඨිකුටඋදකගණ්හනකං මහාඝටං හත්ථෙන ගහෙත්වා ‘‘ඉමිනා මෙ උක්ඛිපිත්වා අංසකූටෙ ඨපිතෙන අත්ථො නත්ථී’’ති ඔලම්බකං කත්වා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා හිමවන්තාභිමුඛො පක්ඛන්දි.

නාගරාජා සාමණෙරං දූරතොව ආගච්ඡන්තං දිස්වා පච්චුග්ගන්ත්වා කුටං අංසකූටෙන ආදාය, ‘‘භන්තෙ, තුම්හෙ මාදිසෙ දාසෙ විජ්ජමානෙ කස්මා සයං ආගතා, උදකෙනත්ථෙ සති කස්මා සාසනමත්තම්පි න පහිණථා’’ති කුටෙන උදකං ආදාය සයං උක්ඛිපිත්වා ‘‘පුරතො හොථ, භන්තෙ, අහමෙව ආහරිස්සාමී’’ති ආහ. ‘‘තිට්ඨථ තුම්හෙ, මහාරාජ, අහමෙව සම්මාසම්බුද්ධෙන ආණත්තො’’ති නාගරාජානං නිවත්තාපෙත්වා කුටං මුඛවට්ටියං හත්ථෙන ගහෙත්වා ආකාසෙනාගඤ්ඡි. අථ නං සත්ථා ආගච්ඡන්තං ඔලොකෙත්වා භික්ඛූ ආමන්තෙසි – ‘‘පස්සථ, භික්ඛවෙ, සාමණෙරස්ස ලීලං, ආකාසෙ හංසරාජා විය සොභතී’’ති ආහ. සොපි පානීයඝටං ඨපෙත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා ආහ – ‘‘කතිවස්සොසි ත්වං, සුමනා’’ති? ‘‘සත්තවස්සොම්හි, භන්තෙති. ‘‘තෙන හි, සුමන, අජ්ජ පට්ඨාය භික්ඛු හොහී’’ති වත්වා දායජ්ජඋපසම්පදං අදාසි. ද්වෙයෙව කිර සාමණෙරා සත්තවස්සිකා උපසම්පදං ලභිංසු – අයඤ්ච සුමනො සොපාකො චාති.

එවං තස්මිං උපසම්පන්නෙ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං, ‘‘අච්ඡරියං ආවුසො, එවරූපො හි නාම දහරසාමණෙරස්ස ආනුභාවො හොති, න නො ඉතො පුබ්බෙ එවරූපො ආනුභාවො දිට්ඨපුබ්බො’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ, ‘‘භික්ඛවෙ, මම සාසනෙ දහරොපි සම්මා පටිපන්නො එවරූපං සම්පත්තිං ලභතියෙවා’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

382. ‘‘යො හවෙ දහරො භික්ඛු, යුඤ්ජති බුද්ධසාසනෙ;
සොමං ලොකං පභාසෙති, අබ්භා මුත්තොව චන්දිමා’’ති.

තත්ථ **යුඤ්ජතී**ති ඝටති වායමති. **පභාසෙතී**ති සො භික්ඛු අත්තනො අරහත්තමග්ගඤාණෙන අබ්භාදීහි මුත්තො චන්දිමා විය ලොකං ඛන්ධාදිභෙදං ලොකං ඔභාසෙති, එකාලොකං කරොතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සුමනසාමණෙරවත්ථු ද්වාදසමං.

භික්ඛුවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චවීසතිමො වග්ගො.

26. බ්‍රාහ්මණවග්ගො

1. පසාදබහුලබ්‍රාහ්මණවත්ථු

ඡින්ද සොතන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පසාදබහුලං බ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර බ්‍රාහ්මණො භගවතො ධම්මදෙසනං සුත්වා පසන්නචිත්තො අත්තනො ගෙහෙ සොළසමත්තානං භික්ඛූනං නිච්චභත්තං පට්ඨපෙත්වා භික්ඛූනං ආගතවෙලාය පත්තං ගහෙත්වා ''ආගච්ඡන්තු භොන්තො අරහන්තො, නිසීදන්තු භොන්තො අරහන්තො''ති යංකිඤ්චි වදන්තො අරහන්තවාදපටිසංයුත්තමෙව වදති. තෙසු පුථුජ්ජනා ''අයං අම්හෙසු අරහන්තසඤ්ඤී''ති චින්තයිංසු, ඛීණාසවා ''අයං නො ඛීණාසවභාවං ජානාතී''ති. එවං තෙ සබ්බෙපි කුක්කුච්චායන්තා තස්ස ගෙහං නාගමිංසු. සො දුක්ඛී දුම්මනො ''කින්නු ඛො, අය්‍යා, නාගච්ඡන්තී''ති විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා තමත්ථං ආරොචෙසි. සත්ථා භික්ඛූ ආමන්තෙත්වා ''කිං එතං, භික්ඛවෙ''ති පුච්ඡිත්වා තෙහි තස්මිං අත්ථෙ ආරොචිතෙ ''සාදියථ පන තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, අරහන්තවාද''න්ති ආහ. ''න සාදියාම මයං, භන්තෙ''ති. ''එවං සන්තෙ මනුස්සානං එතං පසාදභඤ්ඤං, අනාපත්ති , භික්ඛවෙ, පසාදභඤ්ඤෙ, අපි ච ඛො පන බ්‍රාහ්මණස්ස අරහන්තෙසු අධිමත්තං පෙමං, තස්මා තුම්හෙහිපි තණ්හාසොතං ඡෙත්වා අරහත්තමෙව පත්තුං යුත්ත''න්ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

383. ''ඡින්ද සොතං පරක්කම්ම, කාමෙ පනුද බ්‍රාහ්මණ;
සඞ්ඛාරානං ඛයං ඤත්වා, අකතඤ්ඤූසි බ්‍රාහ්මණා''ති.

තත්ථ **පරක්කම්මාති** තණ්හාසොතං නාම න අප්පමත්තකෙන වායාමෙන ඡින්දිතුං සක්කා, තස්මා ඤාණසම්පයුත්තෙන මහන්තෙන පරක්කමෙන පරක්කමිත්වා තං සොතං ඡින්ද. උභොපි **කාමෙ පනුද** නීහර. **බ්‍රාහ්මණාති** ඛීණාසවානං ආලපනමෙතං. **සඞ්ඛාරානන්ති** පඤ්චන්නං ඛන්ධානං ඛයං ජානිත්වා. **අකතඤ්ඤූති** එවං සන්තෙ ත්වං සුවණ්ණාදීසු කෙනචි අකතස්ස නිබ්බානස්ස ජානනතො අකතඤ්ඤූ නාම හොසීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

පසාදබහුලබ්‍රාහ්මණවත්ථු පඨමං.

2. සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු

යදා ද්වයෙසූති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සම්බහුලෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි තිංසමත්තා දිසාවාසිකා භික්ඛූ ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා නිසීදිංසු. සාරිපුත්තත්ථෙරො තෙසං අරහත්තස්ස උපනිස්සයං දිස්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ඨිතකොව ඉමං පඤ්හං පුච්ඡි – ''භන්තෙ, ද්වෙ ධම්මාති වුච්චන්ති, කතමෙ නු ඛො ද්වෙ ධම්මා''ති? අථ නං සත්ථා ''ද්වෙ ධම්මාති ඛො, සාරිපුත්ත, සමථවිපස්සනා වුච්චන්තී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

384. ''යදා ද්වයෙසු ධම්මෙසු, පාරගූ හොති බ්‍රාහ්මණො;
අථස්ස සබ්බෙ සංයොගා, අත්ථං ගච්ඡන්ති ජානතො''ති.

තත්ථ **යදාති** යස්මිං කාලෙ ද්විධා ඨිතෙසු සමථවිපස්සනාධම්මෙසු අභිඤ්ඤාපාරගාදිවසෙන අයං ඛීණාසවො පාරගූ හොති, අථස්ස වට්ටස්මිං සංයොජනසමත්ථා සබ්බෙ කාමයොගාදයො සංයොගා එවං ජානන්තස්ස අත්ථං පරික්ඛයං ගච්ඡන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සබ්බෙපි තෙ භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසූති.

සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු දුතියං.

3. මාරවත්ථු

යස්ස පාරන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො මාරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිරෙකස්මිං දිවසෙ අඤ්ඤතරො පුරිසො විය හුත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි – ''භන්තෙ , පාරං පාරන්ති වුච්චති, කින්නු ඛො එතං පාරං නාමා''ති. සත්ථා ''මාරො අය''න්ති විදිත්වා, ''පාපිම, කිං තව පාරෙන, තඤ්හි වීතරාගෙහි පත්තබ්බ''න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

385. ‘‘යස්ස පාරං අපාරං වා, පාරාපාරං න විජ්ජති;
වීතද්දරං විසංයුත්තං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **පාරන්ති** අජ්ඣත්තිකානි ඡ ආයතනානි. **අපාරන්ති** බාහිරානි ඡ ආයතනානි. **පාරාපාරන්ති** තදුභයං. **න විජ්ජතීති** යස්ස සබ්බම්පෙතං ‘‘අහ’’න්ති වා ‘‘මම’’න්ති වා ගහණාභාවෙන නත්ථි, තං කිලෙසදරථානං විගමෙන **වීතද්දරං** සබ්බකිලෙසෙහි **විසංයුත්තං අහං බ්‍රාහ්මණං** වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

මාරවත්ථු තතියං.

4. අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණවත්ථු

ඣායින්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං බ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර චින්තෙසි – ‘‘සත්ථා අත්තනො සාවකෙ, ‘බ්‍රාහ්මණා’ති වදති, අහඤ්චම්හි ජාතිගොත්තෙන බ්‍රාහ්මණො, මම්පි නු ඛො එවං වත්තුං වට්ටතී’’ති. සො සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා තමත්ථං පුච්ඡි. සත්ථා ‘‘නාහං ජාතිගොත්තමත්තෙන බ්‍රාහ්මණං වදාමි, උත්තමත්ථං අරහත්තං අනුප්පත්තමෙව පනෙවං වදාමී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

386. ‘‘ඣායිං විරජමාසීනං, කතකිච්චමනාසවං;
උත්තමත්ථමනුප්පත්තං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **ඣායින්ති** දුවිධෙන ඣානෙන ඣායන්තං කාමරජෙන **විරජං** වනෙ එකකමාසීනං චතූහි මග්ගෙහි සොළසන්නං කිච්චානං කතත්තා **කතකිච්චං** ආසවානං අභාවෙන **අනාසවං උත්තමත්ථං** අරහත්තං **අනුප්පත්තං අහං බ්‍රාහ්මණං** වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො බ්‍රාහ්මණො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණවත්ථු චතුත්ථං.

5. ආනන්දත්ථෙරවත්ථු

දිවා තපතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා මිගාරමාතුපාසාදෙ විහරන්තො ආනන්දත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

පසෙනදි කොසලො කිර මහාපවාරණාය සබ්බාභරණපටිමණ්ඩිතො ගන්ධමාලාදීනි ආදාය විහාරං අගමාසි. තස්මිං ඛණෙ කාළුදායිත්ථෙරො ඣානං සමාපජ්ජිත්වා පරිසපරියන්තෙ නිසින්නො හොති, නාමමෙව පනස්සෙතං, සරීරං සුවණ්ණවණ්ණං. තස්මිං පන ඛණෙ චන්දො උග්ගච්ඡති, සූරියො අත්ථමෙති. ආනන්දත්ථෙරො අත්ථමෙන්තස්ස ච සූරියස්ස උග්ගච්ඡන්තස්ස ච චන්දස්ස ඔභාසං ඔලොකෙන්තො රඤ්ඤො සරීරොභාසං ථෙරස්ස සරීරොභාසං තථාගතස්ස ච සරීරොභාසං ඔලොකෙසි. තත්ථ සබ්බොභාසෙ අතික්කමිත්වා සත්ථාව විරොචති. ථෙරො සත්ථාරං වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, අජ්ජ මම ඉමෙ ඔභාසෙ ඔලොකෙන්තස්ස තුම්හාකමෙව ඔභාසො රුච්චති. තුම්හාකඤ්හි සරීරං සබ්බොභාසෙ අතික්කමිත්වා විරොචතී’’ති ආහ. අථ නං සත්ථා, ‘‘ආනන්ද, සූරියො නාම දිවා විරොචති, චන්දො රත්තිං, රාජා අලඞ්කතකාලෙයෙව, ඛීණාසවෙ ගණසඞ්ගණිකං පහාය අන්තොසමාපත්තියංයෙව විරොචති, බුද්ධා පන රත්තිම්පි දිවාපි පඤ්චවිධෙන තෙජෙන විරොචන්තී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

387. ‘‘දිවා තපති ආදිච්චො, රත්තිමාභාති චන්දිමා;
සන්නද්ධො ඛත්තියො තපති, ඣායී තපති බ්‍රාහ්මණො;
අථ සබ්බමහොරත්තිං, බුද්ධො තපති තෙජසා’’ති.

තත්ථ **දිවා තපතීති** දිවා විරොචති, රත්තිං පනස්ස ගතමග්ගොපි න පඤ්ඤායති. **චන්දිමාති** චන්දොපි අබ්භාදීහි විමුත්තො රත්තිමෙව විරොචති, නො දිවා. **සන්නද්ධොති** සුවණ්ණමණිවිචිත්තෙහි සබ්බාභරණෙහි පටිමණ්ඩිතො චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය පරික්ඛිත්තොව රාජා විරොචති, න අඤ්ඤාතකවෙසෙන යීතො. **ඣායීති** ඛීණාසවො පන ගණං විනොදෙත්වා ඣායන්තොව විරොචති. **තෙජසාති** සම්මාසම්බුද්ධො පන සීලතෙජෙන දුස්සීල්‍යතෙජං, ගුණතෙජෙන නිග්ගුණතෙජං, පඤ්ඤාතෙජෙන දුප්පඤ්ඤතෙජං, පුඤ්ඤතෙජෙන අපුඤ්ඤතෙජං, ධම්මතෙජෙන අධම්මතෙජං පරියාදියිත්වා ඉමිනා පඤ්චවිධෙන තෙජසා නිච්චකාලමෙව විරොචතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ආනන්දත්ථෙරවත්ථු පඤ්චමං.

6. අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණපබ්බජිතවත්ථු

බාහිතපාපොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං බ්‍රාහ්මණපබ්බජිතං ආරබ්භ කථෙසි.

එකො කිර බ්‍රාහ්මණො බාහිරකපබ්බජ්ජාය පබ්බජිත්වා ‘‘සමණො ගොතමො අත්තනො සාවකෙ ‘පබ්බජිතා’ති වදති, අහඤ්චම්හි පබ්බජිතො, මම්පි ඛො එවං වත්තුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා එතමත්ථං පුච්ඡි. සත්ථා ‘‘නාහං එත්තකෙන ‘පබ්බජිතො’ති වදාමි, කිලෙසමලානං පන පබ්බාජිතත්තා පබ්බජිතො නාම හොතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

388. ‘‘බාහිතපාපොති බ්‍රාහ්මණො, සමචරියා සමණොති වුච්චති;
පබ්බාජයමත්තනො මලං, තස්මා පබ්බජිතොති වුච්චතී’’ති.

තත්ථ **සමචරියාති** සබ්බාකුසලානි සමෙත්වා චරණෙන. **තස්මාති** යස්මා බාහිතපාපතාය බ්‍රාහ්මණො, අකුසලානි සමෙත්වා චරණෙන සමණොති වුච්චති, තස්මා යො අත්තනො රාගාදිමලං පබ්බාජයන්තො විනොදෙන්තො චරති, සොපි තෙන පබ්බාජනෙන පබ්බජිතොති වුච්චතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො බ්‍රාහ්මණපබ්බජිතො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණපබ්බජිතවත්ථු ඡට්ඨං.

7. සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු

න බ්‍රාහ්මණස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සාරිපුත්තත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිං කිර ඨානෙ සම්බහුලා මනුස්සා ‘‘අහො අම්හාකං , අය්‍යො, ඛන්තිබලෙන සමන්නාගතො, අඤ්ඤෙසු අක්කොසන්තෙසු වා පහරන්තෙසු වා කොපමත්තම්පි නත්ථී’’ති ථෙරස්ස ගුණෙ කථයිංසු. අථෙකො මිච්ඡාදිට්ඨිකො බ්‍රාහ්මණො ‘‘කො එස න කුජ්ඣතී’’ති පුච්ඡි. ‘‘අම්හාකං ථෙරො’’ති. ‘‘නං කුජ්ඣාපෙන්තො න භවිස්සතී’’ති? ‘‘නත්ථෙතං, බ්‍රාහ්මණා’’ති. ‘‘තෙන හි අහං නං කුජ්ඣාපෙස්සාමී’’ති? ‘‘සචෙ සක්කොසි, කුජ්ඣාපෙහී’’ති. සො ‘‘හොතු, ජානිස්සාමිස්ස කත්තබ්බ’’න්ති ථෙරං භික්ඛාය පවිට්ඨං දිස්වා පච්ඡාභාගෙන ගන්ත්වා පිට්ඨිමජ්ඣෙ මහන්තං පාණිප්පහාරමදාසි. ථෙරො ‘‘කිං නාමෙත’’න්ති අනොලොකෙත්වාව ගතො. බ්‍රාහ්මණස්ස සකලසරීරෙ ඩාහො උප්පජ්ජි. සො ‘‘අහො ගුණසම්පන්නො, අය්‍යො’’ති ථෙරස්ස පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා ‘‘ඛමථ මෙ, භන්තෙ’’ති වත්වා ‘‘කිං එත’’න්ති ච වුත්තෙ ‘‘අහං වීමංසනත්ථාය තුම්හෙ පහරි’’න්ති ආහ. ‘‘හොතු ඛමාමි තෙ’’ති. ‘‘සචෙ මෙ, භන්තෙ, ඛමථ, මම ගෙහෙයෙව නිසීදිත්වා භික්ඛං ගණ්හථා’’ති ථෙරස්ස පත්තං ගණ්හි, ථෙරොපි පත්තං අදාසි. බ්‍රාහ්මණො ථෙරං ගෙහං නෙත්වා පරිවිසි.

මනුස්සා කුජ්ඣිත්වා ‘‘ඉමිනා අම්හාකං නිරපරාධො අය්‍යො පහටො, දණ්ඩෙනපිස්ස මොක්ඛො නත්ථි, එත්ථෙව නං මාරෙස්සාමා’’ති ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදිහත්ථා බ්‍රාහ්මණස්ස ගෙහද්වාරෙ අට්ඨංසු. ථෙරො උට්ඨාය ගච්ඡන්තො බ්‍රාහ්මණස්ස හත්ථෙ පත්තං අදාසි. මනුස්සා තං ථෙරෙන සද්ධිං ගච්ඡන්තං දිස්වා, ‘‘භන්තෙ, තුම්හාකං පත්තං ගහෙත්වා බ්‍රාහ්මණං නිවත්තෙථා’’ති ආහංසු. කිං එතං උපාසකාති? බ්‍රාහ්මණෙන තුම්හෙ පහටා, මයමස්ස කත්තබ්බං ජානිස්සාමාති. කිං පන තුම්හෙ ඉමිනා පහටා, උදාහු අහන්ති? තුම්හෙ, භන්තෙති. ‘‘මං එස පහරිත්වා ඛමාපෙසි, ගච්ඡථ තුම්හෙ’’ති මනුස්සෙ උය්‍යොජෙත්වා බ්‍රාහ්මණං නිවත්තාපෙත්වා ථෙරො විහාරමෙව ගතො. භික්ඛූ උජ්ඣායිංසු ‘‘කිං නාමෙතං සාරිපුත්තත්ථෙරො යෙන බ්‍රාහ්මණෙන පහටො, තස්සෙව ගෙහෙ නිසීදිත්වා භික්ඛං ගහෙත්වා ආගතො. ථෙරස්ස පහටකාලතො පට්ඨාය ඉදානි සො කස්ස ලජ්ජිස්සති, අවසෙසෙ පොථෙන්තො විචරිස්සතී’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ, ‘‘භික්ඛවෙ, බ්‍රාහ්මණො බ්‍රාහ්මණං පහරන්තො නාම නත්ථි, ගිහිබ්‍රාහ්මණෙන පන සමණබ්‍රාහ්මණො පහටො භවිස්සති, කොධො නාමෙස අනාගාමිමග්ගෙන සමුග්ඝාතං ගච්ඡතී’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

389. ‘‘න බ්‍රාහ්මණස්ස පහරෙය්‍ය, නාස්ස මුඤ්චෙථ බ්‍රාහ්මණො;
ධී බ්‍රාහ්මණස්ස හන්තාරං, තතො ධී යස්ස මුඤ්චති.

390. ‘‘න බ්‍රාහ්මණස්සෙතදකිඤ්චි සෙය්‍යො, යදා නිසෙධො මනසො පියෙහි;
යතො යතො හිංසමනො නිවත්තති, තතො තතො සම්මතිමෙව දුක්ඛ’’න්ති.

තත්ථ **පහරෙය්‍යාති** ‘‘ඛීණාසවබ්‍රාහ්මණොහමස්මී’’ති ජානන්තො ඛීණාසවස්ස වා අඤ්ඤතරස්ස වා ජාතිබ්‍රාහ්මණස්ස න පහරෙය්‍ය. **නාස්ස මුඤ්චෙථාති** සොපි පහටො ඛීණාසවබ්‍රාහ්මණො අස්ස පහරිත්වා ඨිතස්ස වෙරං

න මුඤ්චෙථ, තස්මිං කොපං න කරෙය්‍යාති අත්ථො. **ධී බ්‍රාහ්මණස්සාති** ඛීණාසවබ්‍රාහ්මණස්ස හන්තාරං ගරහාමි. **තතො ධීති** යො පන තං පහරන්තං පටිපහරන්තො තස්ස උපරි වෙරං මුඤ්චති, තං තතොපි ගරහාමියෙව.

එතදකිඤ්චි සෙය්‍යොති යං ඛීණාසවස්ස අක්කොසන්තං වා අපච්චක්කොසනං, පහරන්තං වා අප්පටිපහරණං, එතං තස්ස ඛීණාසවබ්‍රාහ්මණස්ස න කිඤ්චි සෙය්‍යො, අප්පමත්තකං සෙය්‍යො න හොති, අධිමත්තමෙව සෙය්‍යොති අත්ථො. **යදා නිසෙධො මනසො පියෙහීති** කොධනස්ස හි කොධුප්පාදොව මනසො පියො නාම. කොධො හි පනෙස මාතාපිතූසුපි බුද්ධාදීසුපි අපරජ්ඣති. තස්මා යො අස්ස තෙහි මනසො නිසෙධො කොධවසෙන උප්පජ්ජමානස්ස චිත්තස්ස නිග්ගහො, එතං න කිඤ්චි සෙය්‍යොති අත්ථො. **හිංසමනොති** කොධමනො. සො තස්ස යතො යතො වත්ථුතො අනාගාමිමග්ගෙන සමුග්ඝාතං ගච්ඡන්තො නිවත්තති . **තතො තතොති** තතො තතො වත්ථුතො සකලම්පි වට්ටදුක්ඛං නිවත්තතියෙවාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු සත්තමං.

8. මහාපජාපතිගොතමීවත්ථු

යස්ස කායෙන වාචායාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො මහාපජාපතිං ගොතමිං ආරබ්භ කථෙසි.

භගවතා හි අනුප්පන්නෙ වත්ථුස්මිං පඤ්ඤත්තෙ අට්ඨ ගරුධම්මෙ මණ්ඩනකජාතියො පුරිසො සුරභිපුප්ඵදාමං විය සිරසා සම්පටිච්ඡිත්වා සපරිවාරා මහාපජාපති ගොතමී උපසම්පදං ලභි, අඤ්ඤො තස්සා උපජ්ඣායො වා ආචරියො වා නත්ථි. එවං ලද්ධූපසම්පදං ථෙරිං ආරබ්භ අපරෙන සමයෙන කථං සමුට්ඨාපෙසුං ''මහාපජාපතියා ගොතමියා ආචරියුපජ්ඣායා න පඤ්ඤායන්ති, සහත්ථෙනෙව කාසායානි ගණ්හී''ති. එවඤ්ච පන වත්වා භික්ඛුනියො කුක්කුච්චායන්තියො තාය සද්ධිං නෙව උපොසථං න පවාරණං කරොන්ති, තා ගන්ත්වා තථාගතස්සපි තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා තාසං කථං සුත්වා ''මයා මහාපජාපතියා ගොතමියා අට්ඨ ගරුධම්මා දින්නා, අහමෙවස්සාචරියො, අහමෙව උපජ්ඣායො. කායදුච්චරිතාදිවිරහිතෙසු ඛීණාසවෙසු කුක්කුච්චං නාම න කාතබ්බ''න්ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

391. ''යස්ස කායෙන වාචාය, මනසා නත්ථි දුක්කටං;
සංවුතං තීහි ඨානෙහි, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

තත්ථ **දුක්කටන්ති** සාවජ්ජං දුක්ඛුද්‍රයං අපායසංවත්තනිකං කම්මං. **තීහි ඨානෙහීති** එතෙහි කායාදීහි තීහි කාරණෙහි කායදුච්චරිතාදිපවෙසනිවාරණත්ථාය ද්වාරං පිහිතං, තං අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

මහාපජාපතිගොතමීවත්ථු අට්ඨමං.

9. සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු

යම්හාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සාරිපුත්තත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිරායස්මා අස්සජිත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා සොතාපත්තිඵලං පත්තකාලතො පට්ඨාය ''යස්සං දිසායං ථෙරො වසතී''ති සුණාති, තතො අඤ්ජලිං පග්ගය්හ තතොව සීසං කත්වා නිපජ්ජති. භික්ඛූ ''මිච්ඡාදිට්ඨිකො සාරිපුත්තො, අජ්ජාපි දිසා නමස්සමානො විචරතී''ති තමත්ථං තථාගතස්ස ආරොචෙසුං. සත්ථා ථෙරං පක්කොසාපෙත්වා ''සච්චං කිර ත්වං, සාරිපුත්ත, දිසා නමස්සන්තො විචරසී''ති පුච්ඡිත්වා , ''භන්තෙ, මම දිසා නමස්සනභාවං වා අනමස්සනභාවං වා තුම්හෙව ජානාථා''ති වුත්තෙ ''න, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තො දිසා නමස්සති, අස්සජිත්ථෙරස්ස පන සන්තිකා ධම්මං සුත්වා සොතාපත්තිඵලං පත්තතාය අත්තනො ආචරියං නමස්සති. යඤ්හි ආචරියං නිස්සාය භික්ඛු ධම්මං විජානාති, තෙන සො බ්‍රාහ්මණෙන අග්ගි විය සක්කච්චං නමස්සිතබ්බොයෙවා''ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

392. ''යම්හා ධම්මං විජානෙය්‍ය, සම්මාසම්බුද්ධදෙසිතං;
සක්කච්චං තං නමස්සෙය්‍ය, අග්ගිහුත්තංව බ්‍රාහ්මණො''ති.

තත්ථ **අග්ගිහුත්තංවාති** යථා බ්‍රාහ්මණො අග්ගිහුත්තං සම්මා පරිචරණෙන චෙව අඤ්ජලිකම්මාදීහි ච සක්කච්චං නමස්සති, එවං යම්හා ආචරියා තථාගතපවෙදිතං ධම්මං විජානෙය්‍ය, තං සක්කච්චං නමස්සෙය්‍යාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු නවමං.

10. ජටිලබ්‍රාහ්මණවත්ථු

න ජටාහීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකං ජටිලබ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර ''අහං මාතිතො ච පිතිතො ච සුජාතො බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තො. සචෙ සමණො ගොතමො අත්තනො සාවකෙ බ්‍රාහ්මණාති වදති, මම්පි නු ඛො තථා වත්තුං වට්ටතී''ති සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා තමත්ථං පුච්ඡි. අථ නං සත්ථා ''නාහං, බ්‍රාහ්මණ, ජටාමත්තෙන, න ජාතිගොත්තමත්තෙන බ්‍රාහ්මණං වදාමි, පටිවිද්ධසච්චමෙව පනාහං බ්‍රාහ්මණොති වදාමී''ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

393. ''න ජටාහි න ගොත්තෙන, න ජච්චා හොති බ්‍රාහ්මණො;
යම්හි සච්චඤ්ච ධම්මො ච, සො සුචී සො ච බ්‍රාහ්මණො''ති.

තත්ථ **සච්චන්ති** යස්මිං පුග්ගලෙ චත්තාරි සච්චානි සොළසහාකාරෙහි පටිවිජ්ඣිත්වා ඨිතං සච්චඤාණඤ්චෙව නවවිධො ච ලොකුත්තරධම්මො අත්ථි, සො සුචි, සො බ්‍රාහ්මණො චාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ජටිලබ්‍රාහ්මණවත්ථු දසමං.

11. කුහකබ්‍රාහ්මණවත්ථු

කිං තෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා කූටාගාරසාලායං විහරන්තො එකං වග්ගුලිවතං කුහකබ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර වෙසාලිනගරද්වාරෙ එකං කකුධරුක්ඛං ආරුය්හ ද්වීහි පාදෙහි රුක්ඛසාඛං ගණ්හිත්වා අධොසිරො ඔලම්බන්තො ''කපිලානං මෙ සතං දෙථ, කහාපණෙ දෙථ, පරිචාරිකං දෙථ, නො චෙ දස්සථ, ඉතො පතිත්වා මරන්තො නගරං අනගරං කරිස්සාමී''ති වදති. තථාගතස්ස භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතස්ස නගරං පවිසනකාලෙ භික්ඛූ තං බ්‍රාහ්මණං දිස්වා නික්ඛමනකාලෙපි නං තථෙව ඔලම්බන්තං පස්සිංසු. නාගරාපි ''අයං පාතොව පට්ඨාය එවං ඔලම්බන්තො පතිත්වා මරන්තො නගරං අනගරං කරෙය්‍යා''ති චින්තෙත්වා නගරවිනාසභීතා ''යං සො යාචති, සබ්බං දෙමා''ති පටිස්සුණිත්වා අදංසු. සො ඔතරිත්වා සබ්බං ගහෙත්වා අගමාසි. භික්ඛූ විහාරූපචාරෙ තං ගාවිං විය විරවිත්වා ගච්ඡන්තං දිස්වා සඤ්ජානිත්වා ''ලද්ධං තෙ , බ්‍රාහ්මණ, යථාපත්ථිත''න්ති පුච්ඡිත්වා ''ආම, ලද්ධං මෙ''ති සුත්වා අන්තොවිහාරං ගන්ත්වා තථාගතස්ස තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා ''න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව සො කුහකචොරො, පුබ්බෙපි කුහකචොරොයෙව අහොසි. ඉදානි පනෙස බාලජනං වඤ්චෙති, තදා පන පණ්ඩිතෙ වඤ්චෙතුං නාසක්ඛී''ති වත්වා තෙහි යාචිතො අතීතමාහරි.

අතීතෙ එකං කාසිකගාමං නිස්සාය එකො කුහකතාපසො වාසං කප්පෙසි. තං එකං කුලං පටිජග්ගි. දිවා උප්පන්නඛාදනීයභොජනීයතො අත්තනො පුත්තානං විය තස්සපි එකං කොට්ඨාසං දෙති, සායං උප්පන්නකොට්ඨාසං ඨපෙත්වා දුතියදිවසෙ දෙති. අථෙකදිවසං සායං ගොධමංසං ලභිත්වා සාධුකං පචිත්වා තතො කොට්ඨාසං ඨපෙත්වා දුතියදිවසෙ තස්ස අදංසු. තාපසො මංසං ඛාදිත්වාව රසතණ්හාය බද්ධො ''කිං මංසං නාමෙත''න්ති පුච්ඡිත්වා ''ගොධමංස''න්ති සුත්වා භික්ඛාය චරිත්වා සප්පිදධිකටුකභණ්ඩාදීනි ගහෙත්වා පණ්ණසාලං ගන්ත්වා එකමන්තං ඨපෙසි. පණ්ණසාලාය පන අවිදූරෙ එකස්මිං වම්මිකෙ ගොධරාජා විහරති. සො කාලෙන කාලං තාපසං වන්දිතුං ආගච්ඡති. තංදිවසං පනෙස ''තං වධිස්සාමී''ති දණ්ඩං පටිච්ඡාදෙත්වා තස්ස වම්මිකස්ස අවිදූරෙ ඨානෙ නිද්දායන්තො විය නිසීදි. ගොධරාජා වම්මිකතො නික්ඛමිත්වා තස්ස සන්තිකං ආගච්ඡන්තොව ආකාරං සල්ලක්ඛෙත්වා ''න මෙ අජ්ජ ආචරියස්ස ආකාරො රුච්චතී''ති තතොව නිවත්ති. තාපසො තස්ස නිවත්තනභාවං ඤත්වා තස්ස මාරණත්ථාය දණ්ඩං ඛිපි, දණ්ඩො විරජ්ඣිත්වා ගතො. ගොධරාජාපි ධම්මිකං පවිසිත්වා තතො සීසං නීහරිත්වා ආගතමග්ගං ඔලොකෙන්තො තාපසං ආහ –

''සමණං තං මඤ්ඤමානො, උපගච්ඡිමසඤ්ඤතං;
සො මං දණ්ඩෙන පාහාසි, යථා අසමණො තථා.

''කිං තෙ ජටාහි දුම්මෙධ, කිං තෙ අජිනසාටියා;
අබ්භන්තරං තෙ ගහනං, බාහිරං පරිමජ්ජසී''ති. (ජා. 1.4.97-98);

අථ නං තාපසො අත්තනො සන්තකෙන පලොභෙතුං එවමාහ –

‘‘එහි ගොධ නිවත්තස්සු, භුඤ්ජ සාලීනමොදනං;
තෙලං ලොණඤ්ච මෙ අත්ථි, පහූතං මය්හ පිප්ඵලී’’ති. (ජා. 1.4.99);

තං සුත්වා ගොධරාජා ‘‘යථා යථා ත්වං කථෙසි, තථා තථා මෙ පලායිතුකාමතාව හොතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘එස භියෙයා පවෙක්ඛාමි, වම්මිකං සතපොරිසං;
තෙලං ලොණඤ්ච කිත්තෙසි, අහිතං මය්හ පිප්ඵලී’’ති. (ජා. 1.4.100);

එවඤ්ච පන වත්වා ‘‘අහං එත්තකං කාලං තයි සමණසඤ්ඤං අකාසිං, ඉදානි පන තෙ මං පහරිතුකාමතාය දණ්ඩො ඛිත්තො, තස්ස ඛිත්තකාලෙයෙව අසමණො ජාතො. කිං තාදිසස්ස දුප්පඤ්ඤස්ස පුග්ගලස්ස ජටාහි, කිං සඛුරෙන අජිනචම්මෙන. අබ්භන්තරඤ්හි තෙ ගහනං, කෙවලං බාහිරමෙව පරිමජ්ජසී’’ති ආහ. සත්ථා ඉමං අතීතං ආහරිත්වා ‘‘තදා එස කුහකො තාපසො අහොසි, ගොධරාජා පන අහමෙවා’’ති වත්වා ජාතකං සමොධානෙත්වා තදා ගොධපණ්ඩිතෙන තස්ස නිග්ගහිතකාරණං දස්සෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

394. ‘‘කිං තෙ ජටාහි දුම්මෙධ, කිං තෙ අජිනසාටියා;
අබ්භන්තරං තෙ ගහනං, බාහිරං පරිමජ්ජසී’’ති. (ජා. 1.4.98);

තත්ථ **කිං තෙ ජටාහීති** අම්භො දුප්පඤ්ඤ තව බද්ධාහිපි ඉමාහි ජටාහි සඛුරාය නිවත්ථායපි ඉමාය අජිනචම්මසාටිකාය ච කිමත්ථොති. **අබ්භන්තරන්ති** අබ්භන්තරඤ්හි තෙ රාගාදිකිලෙසගහනං, කෙවලං හත්ථිලණ්ඩං අස්සලණ්ඩං විය මට්ඨං බාහිරං පරිමජ්ජසීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

කුහකබ්‍රාහ්මණවත්ථු එකාදසමං.

12. කිසාගොතමීවත්ථු

පංසුකූලධරන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ගිජ්ඣකූටෙ පබ්බතෙ විහරන්තො කිසාගොතමිං ආරබ්භ කථෙසි.

තදා කිර සක්කො පඨමයාමාවසානෙ දෙවපරිසාය සද්ධිං සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තෙ සාරණීයධම්මකථං සුණන්තො නිසීදි. තස්මිං ඛණෙ කිසාගොතමී ‘‘සත්ථාරං පස්සිස්සාමී’’ති ආකාසෙනාගන්ත්වා සක්කං දිස්වා නිවත්ති. සො තං වන්දිත්වා නිවත්තන්තිං දිස්වා සත්ථාරං පුච්ඡි – ‘‘කා නාමෙසා , භන්තෙ, ආගච්ඡමානාව තුම්හෙ දිස්වා නිවත්තතී’’ති? සත්ථා ‘‘කිසාගොතමී නාමෙසා, මහාරාජ, මම ධීතා පංසුකූලිකත්ථෙරීනං අග්ගා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

395. ‘‘පංසුකූලධරං ජන්තුං, කිසං ධමනිසන්ථතං;
එකං වනස්මිං ඣායන්තං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **කිසන්ති** පංසුකූලිකා හි අත්තනො අනුරූපං පටිපදං පූරෙන්තා අප්පමංසලොහිතා චෙව හොන්ති ධමනිසන්ථතගත්තා ච, තස්මා එවමාහ. **එකං වනස්මින්ති** විවිත්තට්ඨානෙ එකකං වනස්මිං ඣායන්තං තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

කිසාගොතමීවත්ථු ද්වාදසමං.

13. එකබ්‍රාහ්මණවත්ථු

න චාහන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකං බ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර ‘‘සමණො ගොතමො අත්තනො සාවකෙ බ්‍රාහ්මණාති වදති අහඤ්චම්හි බ්‍රාහ්මණයොනියං නිබ්බත්තො, මම්පි නු ඛො එවං වත්තුං වට්ටතී’’ති සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා තමත්ථං පුච්ඡි. අථ නං සත්ථා ‘‘නාහං, බ්‍රාහ්මණ, බ්‍රාහ්මණයොනියං නිබ්බත්තමත්තෙනෙවං වදාමි, යො පන අකිඤ්චනො අගහණො, තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

396. ‘‘න චාහං බ්‍රාහ්මණං බ්‍රූමි, යොනිජං මත්තිසම්භවං;
හොවාදි නාම සො හොති, සචෙ හොති සකිඤ්චනො;
අකිඤ්චනං අනාදානං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **යොනිජන්ති** යොනියං ජාතං. **මත්තිසම්භවන්ති** බ්‍රාහ්මණියා මාතු සන්තකෙ උදරස්මිං සම්භූතං. **හොවාදීති** සො පන ආමන්තනාදීසු ‘‘භො, භො’’ති වත්වා විචරන්තො හොවාදි නාම හොති, සචෙ රාගාදීහි කිඤ්චනෙහි සකිඤ්චනො. අහං පන රාගාදීහි **අකිඤ්චනං** චතූහි උපාදානෙහි **අනාදානං බ්‍රාහ්මණං** වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො බ්‍රාහ්මණො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

එකබ්‍රාහ්මණවත්ථු තෙරසමං.

14. උග්ගසෙනසෙට්ඨිපුත්තවත්ථු

සබ්බසංයොජනන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො උග්ගසෙනං නාම සෙට්ඨිපුත්තං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු ‘‘මුඤ්ච පුරෙ මුඤ්ච පච්ඡතො’’ති (ධ. ප. 348) ගාථාවණ්ණනාය විත්ථාරිතමෙව.

තදා හි සත්ථා, ‘‘භන්තෙ, උග්ගසෙනො ‘න භායාමී’ති වදති, අභූතෙන මඤ්ඤෙ අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතී’’ති භික්ඛූහි වුත්තෙ, ‘‘භික්ඛවෙ, මම පුත්තසදිසා ඡින්නසංයොජනා න භායන්තියෙවා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

397. ‘‘සබ්බසංයොජනං ඡෙත්වා, යො වෙ න පරිතස්සති;
සඞ්ගාතිගං විසංයුත්තං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **සබ්බසංයොජනන්ති** දසවිධසංයොජනං. **න පරිතස්සතීති** තණ්හාය න භායති. **තමහන්ති** තං අහං රාගාදීනං සඞ්ගානං අතීතත්තා **සඞ්ගාතිගං,** චතුන්නම්පි යොගානං අභාවෙන **විසංයුත්තං බ්‍රාහ්මණං** වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

උග්ගසෙනසෙට්ඨිපුත්තවත්ථු චුද්දසමං.

15. ද්වෙබ්‍රාහ්මණවත්ථු

ඡෙත්වා නද්ධින්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ද්වෙ බ්‍රාහ්මණෙ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙසු කිරෙකස්ස චූළරොහිතො නාම ගොණො අහොසි, එකස්ස මහාරොහිතො නාම. තෙ එකදිවසං ‘‘තව ගොණො බලවා, මම ගොණො බලවා’’ති විවදිත්වා ‘‘කිං නො විවාදෙන, පාජෙත්වා ජානිස්සාමා’’ති අචිරවතීතීරෙ සකටං වාලුකාය පූරෙත්වා ගොණෙ යොජයිංසු. තස්මිං ඛණෙ භික්ඛූපි න්හායිතුං තත්ථ ගතා හොන්ති. බ්‍රාහ්මණා ගොණෙ පාජෙසුං. සකටං නිච්චලං අට්ඨාසි, නද්ධිවරත්තා පන ඡිජ්ජිංසු. භික්ඛූ දිස්වා විහාරං ගන්ත්වා තමත්ථං සත්ථු ආරොචයිංසු. සත්ථා, ‘‘භික්ඛවෙ , බාහිරා එතා නද්ධිවරත්තා, යො කොචි එතා ඡින්දතෙව, භික්ඛුනා පන අජ්ඣත්තිකං කොධනද්ධිඤ්චෙව තණ්හාවරත්තඤ්ච ඡින්දිතුං වට්ටතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

398. ‘‘ඡෙත්වා නද්ධිං වරත්තඤ්ච, සන්දානං සහනුක්කමං;
උක්ඛිත්තපලිඝං බුද්ධං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **නද්ධින්ති** නය්හනභාවෙන පවත්තං කොධං. **වරත්තන්ති** බන්ධනභාවෙන පවත්තං තණ්හං. **සන්දානං සහනුක්කමන්ති** අනුසයානුක්කමසහිතං ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිසන්දානං, ඉදං සබ්බම්පි ඡින්දිත්වා ඨිතං අවිජ්ජාපලිඝස්ස උක්ඛිත්තත්තා **උක්ඛිත්තපලිඝං,** චතුන්නං සච්චානං බුද්ධත්තා **බුද්ධං** තං අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චසතා භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

ද්වෙබ්‍රාහ්මණවත්ථු පන්නරසමං.

16. අක්කොසකභාරද්වාජවත්ථු

අක්කොසන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො අක්කොසකභාරද්වාජං ආරබ්භ කථෙසි.

තස්ස හි භාතු භාරද්වාජස්ස ධනඤ්ජානී නාම බ්‍රාහ්මණී සොතාපන්නා අහොසි. සා ඛීපිත්වාපි කාසිත්වාපි පක්ඛලිත්වාපි ‘‘නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්සා’’ති ඉමං උදානං උදානෙසි. සා එකදිවසං බ්‍රාහ්මණපරිවෙසනාය පවත්තමානාය පක්ඛලිත්වා තථෙව මහාසද්දෙන උදානං උදානෙසි. බ්‍රාහ්මණො කුජ්ඣිත්වා ‘‘එවමෙවායං වසලී යත්ථ වා තත්ථ වා පක්ඛලිත්වා තස්ස මුණ්ඩකස්ස සමණකස්ස වණ්ණං භාසතී’’ති වත්වා ‘‘ඉදානි තෙ, වසලි, ගන්ත්වා තස්ස සත්ථුනො වාදං ආරොපෙස්සාමී’’ති ආහ. අථ නං සා ‘‘ගච්ඡ, බ්‍රාහ්මණ, නාහං තං පස්සාමි, යො තස්ස භගවතො වාදං ආරොපෙය්‍ය, අපි ච ගන්ත්වා තං භගවන්තං පඤ්හං පුච්ඡස්සූ’’ති ආහ. සො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා අවන්දිත්වාව එකමන්තං ඨිතො පඤ්හං පුච්ඡන්තො ඉමං ගාථමාහ –

‘‘කිංසු ඡෙත්වා සුඛං සෙති, කිංසු ඡෙත්වා න සොචති;
කිස්සස්සු එකධම්මස්ස, වධං රොචෙසි ගොතමා’’ති. (සං. නි. 1.187);

අථස්ස පඤ්හං බ්‍යාකරොන්තො සත්ථා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘කොධං ඡෙත්වා සුඛං සෙති, කොධං ඡෙත්වා න සොචති;
කොධස්ස විසමූලස්ස, මධුරග්ගස්ස බ්‍රාහ්මණ;
වධං අරියා පසංසන්ති, තඤ්හි ඡෙත්වා න සොචතී’’ති. (සං. නි. 1.187);

සො සත්ථරි පසීදිත්වා පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණි. අථස්ස කනිට්ඨො අක්කොසකභාරද්වාජො ‘‘භාතා කිර මෙ පබ්බජිතො’’ති සුත්වා කුද්ධො ආගන්ත්වා සත්ථාරං අසබ්භාහි ඵරුසාහි වාචාහි අක්කොසි. සොපි සත්ථාරා අතිථිනං ඛාදනීයාදිදානඋපමෙන සඤ්ඤත්තො සත්ථරි පසන්නො පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණි. අපරෙපිස්ස සුන්දරිකභාරද්වාජො බිලඞ්ගිකභාරද්වාජොති ද්වෙ කනිට්ඨභාතරො සත්ථාරං අක්කොසන්තාව සත්ථාරා විනීතා පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු.

අථෙකදිවසං ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං, ‘‘ආවුසො, අච්ඡරියා වත බුද්ධගුණා, චතූසු නාම භාතිකෙසු අක්කොසන්තෙසු සත්ථා කිඤ්චි අවත්වා තෙසංයෙව පතිට්ඨා ජාතො’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ, ‘‘භික්ඛවෙ, අහං මම ඛන්තිබලෙන සමන්නාගතත්තා දුට්ඨෙසු අදුස්සන්තො මහාජනස්ස පතිට්ඨා හොමියෙවා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

399. ‘‘අක්කොසං වධබන්ධඤ්ච, අදුට්ඨො යො තිතික්ඛති;
ඛන්තීබලං බලානීකං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **අදුට්ඨොති** එතං දසහි අක්කොසවත්ථූහි අක්කොසඤ්ච පාණිආදීහි පොථනඤ්ච අන්දුබන්ධනාදීහි බන්ධනඤ්ච යො අකුද්ධමානසො හුත්වා අධිවාසෙති , ඛන්තිබලෙන සමන්නාගතත්තා **ඛන්තිබලං,** පුනප්පුනං උප්පත්තියා අනීකභූතෙන තෙනෙව ඛන්තිබලෙන සමන්නාගතත්තා **බලානීකං තං** එවරූපං **අහං බ්‍රාහ්මණං** වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

අක්කොසකභාරද්වාජවත්ථු සොළසමං.

17. සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු

අක්කොධනන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො සාරිපුත්තත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

තදා කිර ථෙරො පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං පිණ්ඩාය චරන්තො නාලකගාමෙ මාතු සරද්වාරං අගමාසි. අථ නං සා නිසීදාපෙත්වා පරිවිසමානා අක්කොසි – ‘‘අම්භො, උච්ඡිට්ඨඛාදක උච්ඡිට්ඨකඤ්ජියං අලභිත්වා පරසරෙසු උළුඞ්කපිට්ඨෙන සට්ටිතකඤ්ජියං පරිභුඤ්ජිතුං අසීතිකොටිධනං පහාය පබ්බජිතොසි, නාසිතම්හා තයා, භුඤ්ජාහි දානී’’ති. භික්ඛූනම්පි භත්තං දදමානා ‘‘තුම්හෙහි මම පුත්තො අත්තනො චූළුපට්ඨාකො කතො, ඉදානි භුඤ්ජථා’’ති වදෙති. ථෙරො භික්ඛං ගහෙත්වා විහාරමෙව අගමාසි. ආයස්මා රාහුලො සත්ථාරං පිණ්ඩපාතෙන ආපුච්ඡි. අථ නං සත්ථා ආහ – ‘‘රාහුල, කහං ගමිත්ථා’’ති? ‘‘අය්‍යිකාය ගාමං, භන්තෙ’’ති. ‘‘කිං පන තෙ අය්‍යිකාය උපජ්ඣායො වුත්තො’’ති? ‘‘අය්‍යිකාය මෙ, භන්තෙ, උපජ්ඣායො අක්කුට්ඨො’’ති. ‘‘කින්ති වත්වා’’ති? ‘‘ඉදං නාම, භන්තෙ’’ති. ‘‘උපජ්ඣායෙන පන තෙ කිං වුත්ත’’න්ති? ‘‘න කිඤ්චි, භන්තෙ’’ති. තං සුත්වා භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං, ‘‘ආවුසො, අච්ඡරියා වත සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස ගුණා, එවංනාමස්ස මාතරි අක්කොසන්තියා කොධමත්තම්පි නාහොසී’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ, ‘‘භික්ඛවෙ, ඛීණාසවා නාම අක්කොධනාව හොන්තී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

400. ‘‘අක්කොධනං වතවන්තං, සීලවන්තං අනුස්සදං;
දන්තං අන්තිමසාරීරං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **වතවන්තන්ති** ධුතවතෙන, සමන්නාගතං චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන **සීලවන්තං,** තණ්හාඋස්සදාභාවෙන **අනුස්සදං ,** ඡළින්ද්‍රියදමනෙන **දන්තං,** කොටියං ඨිතෙන අත්තභාවෙන **අන්තිමසරීරං තමහං බ්‍රාහ්මණං** වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු සත්තරසමං.

18. උප්පලවණ්ණාථෙරීවත්ථු

වාරි පොක්ඛරපත්තෙවාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො උප්පලවණ්ණාථෙරිං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු ''මධුවා මඤ්ඤති බාලො''ති ගාථාවණ්ණනාය (ධ. ප. 69) විත්ථාරිතමෙව. වුත්තඤ්හි තත්ථ (ධ. ප. අට්ඨ. 1.69) –

අපරෙන සමයෙන මහාජනො ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසි ''ඛීණාසවාපි මඤ්ඤෙ කාමසුඛං සාදියන්ති, කාමං සෙවන්ති, කිං න සෙවිස්සන්ති. න හෙතෙ කොළාපරුක්ඛා, න ච වම්මිකා, අල්ලමංසසරීරාව, තස්මා එතෙපි කාමසුඛං සාදියන්ති''ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ ''න, භික්ඛවෙ, ඛීණාසවා කාමසුඛං සාදියන්ති, න කාමං සෙවන්ති. යථා හි පදුමපත්තෙ පතිතං උදකබින්දු න ලිම්පති න සණ්ඨාති, විනිවත්තිත්වා පන පතතෙව. යථා ච ආරග්ගෙ සාසපො න උපලිම්පති න සණ්ඨාති, විනිවත්තිත්වා පතතෙව, එවං ඛීණාසවස්ස චිත්තෙ දුවිධොපි කාමො න ලිම්පති න සණ්ඨාතී''ති අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

401. ''වාරි පොක්ඛරපත්තෙව, ආරග්ගෙරිව සාසපො;
යො න ලිම්පති කාමෙසු, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

තත්ථ **යො න ලිම්පතීති** එවමෙවං යො අබ්භන්තරෙ දුවිධෙපි කාමෙ න උපලිම්පති, තස්මිං කාමෙ න සණ්ඨාති, **තමහං බ්‍රාහ්මණං** වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

උප්පලවණ්ණාථෙරීවත්ථු අට්ඨාරසමං.

19. අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණවත්ථු

යො දුක්ඛස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං බ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කථෙසි.

තස්ස කිරෙකො දාසො අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙ පලායිත්වා පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණි. බ්‍රාහ්මණො තං ඔලොකෙන්තො අදිස්වා එකදිවසං සත්ථාරා සද්ධිං පිණ්ඩාය පවිසන්තං ද්වාරන්තරෙ දිස්වා චීවරං දළ්හං අග්ගහෙසි. සත්ථා නිවත්තිත්වා ''කිං ඉදං, බ්‍රාහ්මණා''ති පුච්ඡි. දාසො මෙ, භො ගොතමාති . පන්නභාරො එස, බ්‍රාහ්මණාති. ''පන්නභාරො''ති ච වුත්තෙ බ්‍රාහ්මණො ''අරහා''ති සල්ලක්ඛෙසි. තස්මා පුනපි තෙන ''එවං, භො ගොතමා''ති වුත්තෙ සත්ථා ''ආම, බ්‍රාහ්මණ, පන්නභාරො''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

402. ''යො දුක්ඛස්ස පජානාති, ඉධෙව ඛයමත්තනො;
පන්නභාරං විසංයුත්තං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

තත්ථ **දුක්ඛස්සාති** ඛන්ධදුක්ඛස්ස. **පන්නභාරන්ති** ඔහිතඛන්ධභාරං චතූහි යොගෙහි සබ්බකිලෙසෙහි වා **විසංයුත්තං තමහං බ්‍රාහ්මණං** වදාමීති අත්ථො. දෙසනාවසානෙ සො බ්‍රාහ්මණො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණවත්ථු එකූනවීසතිමං.

20. ඛෙමාභික්ඛුනීවත්ථු

ගම්භීරපඤ්ඤන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ගිජ්ඣකූටෙ විහරන්තො ඛෙමං නාම භික්ඛුනිං ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි පඨමයාමසමනන්තරෙ සක්කො දෙවරාජා පරිසාය සද්ධිං ආගන්ත්වා සත්ථු සන්තිකෙ සාරණීයධම්මකථං සුණන්තො නිසීදි. තස්මිං ඛණෙ ඛෙමා භික්ඛුනී ''සත්ථාරං පස්සිස්සාමී''ති ආගන්ත්වා සක්කං දිස්වා ආකාසෙ ඨිතාව සත්ථාරං වන්දිත්වා නිවත්ති. සක්කො තං දිස්වා ''කො එසා, භන්තෙ, ආගච්ඡමානා ආකාසෙ

ධීතාව සත්ථාරං වන්දිත්වා නිවත්තී''ති පුච්ඡි. සත්ථා ''එසා, මහාරාජ, මම ධීතා ඛෙමා නාම මහාපඤ්ඤා මග්ගාමග්ගකොවිදා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

403. ''ගම්භීරපඤ්ඤං මෙධාවිං, මග්ගාමග්ගස්ස කොවිදං;
උත්තමත්ථමනුප්පත්තං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

තත්ථ **ගම්භීරපඤ්ඤ**න්ති ගම්භීරෙසු ඛන්ධාදීසු පවත්තාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතං ධම්මොජපඤ්ඤාය සමන්නාගතං **මෙධාවිං** ''අයං දුග්ගතියා මග්ගො, අයං සුගතියා මග්ගො, අයං නිබ්බානස්ස මග්ගො, අයං අමග්ගො''ති එවං මග්ගෙ ච අමග්ගෙ ච ඡෙකතාය **මග්ගාමග්ගස්ස කොවිදං** අරහත්තසඞ්ඛාතං **උත්තමත්ථං අනුප්පත්තං තමහං බ්‍රාහ්මණං** වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ඛෙමාභික්ඛුනිවත්ථු වීසතිමං.

21. පබ්භාරවාසීතිස්සත්ථෙරවත්ථු

අසංසට්ඨන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පබ්භාරවාසීතිස්සත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා සප්පායං සෙනාසනං ඔලොකෙන්තො එකං ලෙණපබ්භාරං පාපුණි, සම්පත්තක්ඛණෙයෙවස්ස චිත්තං එකග්ගතං ලභි. සො ''අහං ඉධ වසන්තො පබ්බජිතකිච්චං නිප්ඵාදෙතුං සක්ඛිස්සාමී''ති චින්තෙසි. ලෙණෙපි අධිවත්ථා දෙවතා ''සීලවා භික්ඛු ආගතො, ඉමිනා සද්ධිං එකට්ඨානෙ වසිතුං දුක්ඛං. අයං පන ඉධ එකරත්තිමෙව වසිත්වා පක්කමිස්සතී''ති චින්තෙත්වා පුත්තෙ ආදාය නික්ඛමි. ථෙරො පුනදිවසෙ පාතොව ගොචරගාමං පිණ්ඩාය පාවිසි. අථ නං එකා උපාසිකා දිස්වාව පුත්තසිනෙහං පටිලභිත්වා ගෙහෙ නිසීදාපෙත්වා භොජෙත්වා අත්තානං නිස්සාය තෙමාසං වසනත්ථාය යාචි. සොපි ''සක්කා මයා ඉමං නිස්සාය භවනිස්සරණං කාතු''න්ති අධිවාසෙත්වා තමෙව ලෙණං අගමාසි. දෙවතා තං ආගච්ඡන්තං දිස්වා ''අද්ධා කෙනචි නිමන්තිතො භවිස්සති, ස්වෙ වා පරසුවෙ වා ගමිස්සතී''ති චින්තෙසි.

එවං අඩ්ඪමාසමත්තෙ අතික්කන්තෙ ''අයං ඉධෙව මඤ්ඤෙ අන්තොවස්සං වසිස්සති, සීලවතා පන සද්ධිං එකට්ඨානෙ පුත්තකෙහි සද්ධිං වසිතුං දුක්කරං, ඉමඤ්ච 'නික්ඛමා'ති වත්තුං න සක්කා, අත්ථි නු ඛො ඉමස්ස සීලෙ ඛලිත''න්ති දිබ්බෙන චක්ඛුනා ඔලොකෙන්තී උපසම්පදමාළකතො පට්ඨාය තස්ස සීලෙ ඛලිතං අදිස්වා ''පරිසුද්ධමස්ස සීලං, කිඤ්චිදෙවස්ස කත්වා අයසං උප්පාදෙස්සාමී''ති තස්ස උපට්ඨාකකුලෙ උපාසිකාය ජෙට්ඨපුත්තස්ස සරීරෙ අධිමුච්චිත්වා ගීවං පරිවත්තෙසි. තස්ස අක්ඛීනි නික්ඛමිංසු, මුඛතො ඛෙළො පග්ඝරි. උපාසිකා තං දිස්වා ''කිං ඉද''න්ති විරවි. අථ නං දෙවතා අදිස්සමානරූපා එවමාහ – ''මයා එස ගහිතො, බලිකම්මෙනපි මෙ අත්ථො නත්ථි, තුම්හාකං පන කුලූපකං ථෙරං ලට්ඨිමධුකං යාචිත්වා තෙන තෙලං පචිත්වා ඉමස්ස නත්ථුකම්මං දෙථ, එවාහං ඉමං මුඤ්චිස්සාමී''ති. නස්සතු වා එස මරතු වා, න සක්ඛිස්සාමහං අය්‍යං ලට්ඨිමධුකං යාචිතුන්ති. සචෙ ලට්ඨිමධුකං යාචිතුං න සක්කොථ, නාසිකායස්ස හිඞ්ගුචුණ්ණං පක්ඛිපිතුං වදෙථාති. ඉදම්පි වත්තුං න සක්කොමාති. තෙන හිස්ස පාදධොවනඋදකං ආදාය සීසෙ ආසිඤ්චථාති. උපාසිකා ''සක්කා ඉදං කාතු''න්ති වෙලාය ආගතං ථෙරං නිසීදාපෙත්වා යාගුඛජ්ජකං දත්වා අන්තරභත්තෙ නිසින්නස්ස පාදෙ ධොවිත්වා උදකං ගහෙත්වා, ''භන්තෙ, ඉදං උදකං දාරකස්ස සීසෙ ආසිඤ්චාමා''ති ආපුච්ඡිත්වා ''තෙන හි ආසිඤ්චථා''ති වුත්තෙ තථා අකාසි. සා දෙවතා තාවදෙව තං මුඤ්චිත්වා ගන්ත්වා ලෙණද්වාරෙ අට්ඨාසි.

ථෙරොපි භත්තකිච්චාවසානෙ උට්ඨායාසනා අවිස්සට්ඨකම්මට්ඨානතාය ද්වත්තිංසාකාරං සජ්ඣායන්තොව පක්කාමි. අථ නං ලෙණද්වාරං පත්තකාලෙ සා දෙවතා ''මහාවෙජ්ජ මා ඉධ පවිසා''ති ආහ. සො තත්ථෙව ඨත්වා ''කාසි ත්ව''න්ති ආහ. අහං ඉධ අධිවත්ථා දෙවතාති. ථෙරො ''අත්ථි නු ඛො මයා වෙජ්ජකම්මස්ස කතට්ඨාන''න්ති උපසම්පදමාළකතො පට්ඨාය ඔලොකෙන්තො අත්තනො සීලෙ තිලකං වා කාළකං වා අදිස්වා ''අහං මයා වෙජ්ජකම්මස්ස කතට්ඨානං න පස්සාමි, කස්මා එවං වදෙසී''ති ආහ. න පස්සසීති. ආම, න පස්සාමීති? ආචික්ඛාමි තෙති. ආම, ආචික්ඛාහීති. තිට්ඨතු තාව දූරෙ කතං, අජ්ජෙව තයා අමනුස්සගහිතස්ස උපට්ඨාකපුත්තස්ස පාදධොවනඋදකං සීසෙ ආසිත්තං, නාසිත්තන්ති? ආම, ආසිත්තන්ති. කිං එතං න පස්සසීති? එතං සන්ධාය ත්වං වදෙසීති? ආම, එතං සන්ධාය වදාමීති. ථෙරො චින්තෙසි – ''අහො වත මෙ සම්මා පණිහිතො අත්තා, සාසනස්ස අනුරූපං වත මෙ චරිතං, දෙවතාපි මම චතුපාරිසුද්ධිසීලෙ තිලකං වා කාළකං වා අදිස්වා දාරකස්ස සීසෙ ආසිත්තපාදධොවනමත්තං අද්දසා''ති තස්ස සීලං ආරබ්භ බලවපීති උප්පජ්ජි. සො තං වික්ඛම්භෙත්වා පාදුද්ධාරම්පි අකත්වා තත්ථෙව අරහත්තං පත්වා ''මාදිසං පරිසුද්ධං සමණං දූසෙත්වා මා ඉධ වනසණ්ඩෙ වසි, ත්වමෙව නික්ඛමාහී''ති දෙවතං ඔවදන්තො ඉමං උදානං උදානෙසි –

''විසුද්ධො වත මෙ වාසො, නිම්මලං මං තපස්සිනං;
මා ත්වං විසුද්ධං දූසෙසි, නික්ඛම පවනා තුව''න්ති.

සො තත්ථෙව තෙමාසං වසිත්වා වුත්ථවස්සො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා භික්ඛූහි ''කිං, ආවුසො, පබ්බජිතකිච්චං තෙ මත්ථකං පාපිත''න්ති පුට්ඨො තස්මිං ලෙණෙ වස්සූපගමනතො පට්ඨාය සබ්බං තං පවත්තිං භික්ඛූනං ආරොචෙත්වා, ''ආවුසො, ත්වං දෙවතාය එවං වුච්චමානො න කුජ්ඣී''ති වුත්තෙ ''න කුජ්ඣි''න්ති ආහ. භික්ඛූ තථාගතස්ස ආරොචෙසුං, ''භන්තෙ, අයං භික්ඛු අඤ්ඤං බ්‍යාකරොති, දෙවතාය ඉදං නාම වුච්චමානොපි න කුජ්ඣින්ති වදතී''ති. සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා ''නෙව, භික්ඛවෙ, මම පුත්තො කුජ්ඣති, එතස්ස ගිහීහි වා පබ්බජිතෙහි වා සංසග්ගො නාම නත්ථි, අසංසට්ඨො එස අප්පිච්ඡො සන්තුට්ඨො''ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

404. ''අසංසට්ඨං ගහට්ඨෙහි, අනාගාරෙහි චූභයං;
අනොකසාරිමප්පිච්ඡං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

තත්ථ **අසංසට්ඨ**න්ති දස්සනසවනසමුල්ලපනපරිභොගකායසංසග්ගානං අභාවෙන අසංසට්ඨං. **උභය**න්ති ගිහීහි ච අනාගාරෙහි චාති උභයෙහිපි අසංසට්ඨං . **අනොකසාරි**න්ති අනාලයචාරිං තං එවරූපං අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

පබ්භාරවාසීතිස්සත්ථෙරවත්ථු එකවීසතිමං.

22. අඤ්ඤතරභික්ඛුවත්ථු

නිධාය දණ්ඩන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං භික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤෙ වායමන්තො අරහත්තං පත්වා ''පටිලද්ධගුණං සත්ථු ආරොචෙස්සාමී''ති තතො නික්ඛමි. අථ නං එකස්මිං ගාමෙ එකා ඉත්ථී සාමිකෙන සද්ධිං කලහං කත්වා තස්මිං බහි නික්ඛන්තෙ ''කුලඝරං ගමිස්සාමී''ති මග්ගං පටිපන්නා අන්තරාමග්ගෙ දිස්වා ''ඉමං ථෙරං නිස්සාය ගමිස්සාමී''ති පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබන්ධි. ථෙරො පන තං න පස්සති. අථස්සා සාමිකො ගෙහං ආගතො තං අදිස්වා ''කුලගාමං ගතා භවිස්සතී''ති අනුබන්ධන්තො තං දිස්වා ''න සක්කා ඉමාය එකිකාය ඉමං අටවිං පටිපජ්ජිතුං, කං නු ඛො නිස්සාය ගච්ඡතී''ති ඔලොකෙන්තො ථෙරං දිස්වා ''අයං ඉමං ගණ්හිත්වා නික්ඛන්තො භවිස්සතී''ති චින්තෙත්වා ථෙරං සන්තජ්ජෙසි. අථ නං සා ඉත්ථී ''නෙව මං එස භදන්තො පස්සති, න ආලපති, මා නං කිඤ්චි අවචා''ති ආහ. සො ''කිං පන ත්වං අත්තානං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තං මම ආචික්ඛිස්සසි, තුය්හමෙව අනුච්ඡවිකං ඉමස්ස කරිස්සාමී''ති උප්පන්නකොධො ඉත්ථියා ආඝාතෙන ථෙරං පොථෙත්වා තං ආදාය නිවත්ති. ථෙරස්ස සකලසරීරං සඤ්ජාතගණ්ඩං අහොසි. අථස්ස විහාරං ගතකාලෙ භික්ඛූ සරීරං සම්බාහන්තා ගණ්ඩෙ දිස්වා ''කිං ඉද''න්ති පුච්ඡිංසු. සො තෙසං තමත්ථං ආරොචෙසි. අථ නං භික්ඛූ, ''ආවුසො, තස්මිං පුරිසෙ එවං පහරන්තෙ ත්වං කිං අවච, කිං වා තෙ කොධො උප්පන්නො''ති. ''න මෙ, ආවුසො, කොධො උප්පජ්ජී''ති වුත්තෙ සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා තමත්ථං ආරොචෙත්වා, ''භන්තෙ, එස භික්ඛු 'කොධො තෙ උප්පජ්ජතී'ති වුච්චමානො 'න මෙ, ආවුසො, කොධො උප්පජ්ජතී'ති අභූතං වත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතී''ති ආරොචෙසුං. සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා, ''භික්ඛවෙ, ඛීණාසවා නාම නිහිතදණ්ඩා, තෙ පහරන්තෙසුපි කොධං න කරොන්තියෙවා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

405. ''නිධාය දණ්ඩං භූතෙසු, තසෙසු ථාවරෙසු ච;
යො න හන්ති න ඝාතෙති, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

තත්ථ **නිධායාති** නික්ඛිපිත්වා ඔරොපෙත්වා. **තසෙසු ථාවරෙසු චාති** තණ්හාතාසෙන තසෙසු, තණ්හාඅභාවෙන ථිරතාය ථාවරෙසු ච. **යො න හන්තීති** යො එවං සබ්බසත්තෙසු විගතපටිඝතාය නික්ඛිත්තදණ්ඩො නෙව කඤ්චි සයං හනති, න අඤ්ඤෙ ඝාතෙති, තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

අඤ්ඤතරභික්ඛුවත්ථු බාවීසතිමං.

23. සාමණෙරානං වත්ථු

අවිරුද්ධන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො චත්තාරො සාමණෙරෙ ආරබ්භ කථෙසි.

එකා කිර බ්‍රාහ්මණී චතුන්නං භික්ඛූනං උද්දෙසභත්තං සජ්ජෙත්වා බ්‍රාහ්මණං ආහ – ''විහාරං ගන්ත්වා චත්තාරො මහල්ලකබ්‍රාහ්මණෙ උද්දිසාපෙත්වා ආනෙහී''ති. සො විහාරං ගන්ත්වා ''චත්තාරො මෙ බ්‍රාහ්මණෙ උද්දිසිත්වා දෙථා''ති ආහ. තස්ස සංකිච්චො පණ්ඩිතො සොපාකො රෙවතොති සත්තවස්සිකා චත්තාරො ඛීණාසවසාමණෙරා පාපුණිංසු. බ්‍රාහ්මණී මහාරහානි ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා ඨිතා සාමණෙරෙ දිස්වාව කුපිතා උද්ධනෙ පක්ඛිත්තලොණං විය තටතටායමානා ''ත්වං විහාරං ගන්ත්වා අත්තනො නත්තුමත්තෙපි අප්පහොන්තෙ චත්තාරො කුමාරකෙ ගහෙත්වා ආගතොසී''ති වත්වා තෙසං තෙසු ආසනෙසු නිසීදිතුං අදත්වා නීචපීඨකානි අත්ථරිත්වා ''එතෙසු නිසීදථා''ති වත්වා

‘‘ගච්ඡ, බ්‍රාහ්මණ, මහල්ලකෙ ඔලොකෙත්වා ආනෙහී’’ති ආහ. බ්‍රාහ්මණො විහාරං ගන්ත්වා සාරිපුත්තත්ථෙරං දිස්වා ‘‘එථ, අම්හාකං ගෙහං ගමිස්සාමා’’ති ආනෙසි. ථෙරො ආගන්ත්වා සාමණෙරෙ දිස්වා ‘‘ඉමෙහි බ්‍රාහ්මණෙහි භත්තං ලද්ධ’’න්ති පුච්ඡිත්වා ‘‘න ලද්ධ’’න්ති වුත්තෙ චතුන්නමෙව භත්තස්ස පටියත්තභාවං ඤත්වා ‘‘ආහර මෙ පත්ත’’න්ති පත්තං ගහෙත්වා පක්කාමි. බ්‍රාහ්මණීපි ‘‘කිං ඉමිනා වුත්ත’’න්ති පුච්ඡිත්වා ‘‘එතෙසං නිසින්නානං බ්‍රාහ්මණානං ලද්ධුං වට්ටති, ආහර මෙ පත්ත’’න්ති අත්තනො පත්තං ගහෙත්වා ගතො, න භුඤ්ජිතුකාමො භවිස්සති, සීඝං ගන්ත්වා අඤ්ඤං ඔලොකෙත්වා ආනෙහීති. බ්‍රාහ්මණො ගන්ත්වා මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරං දිස්වා තථෙව වත්වා ආනෙසි. සොපි සාමණෙරෙ දිස්වා තථෙව වත්වා පත්තං ගහෙත්වා පක්කාමි. අථ නං බ්‍රාහ්මණී ආහ – ‘‘එතෙ න භුඤ්ජිතුකාමා, බ්‍රාහ්මණවාදකං ගන්ත්වා එකං මහල්ලකබ්‍රාහ්මණං ආනෙහී’’ති.

සාමණෙරාපි පාතොව පට්ඨාය කිඤ්චි අලභමානා ජිඝච්ඡාය පීළිතා නිසීදිංසු. අථ නෙසං ගුණතෙජෙන සක්කස්ස ආසනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සො ආවජ්ජෙන්තො තෙසං පාතොව පට්ඨාය නිසින්නානං කිලන්තභාවං ඤත්වා ‘‘මයා තත්ථ ගන්තුං වට්ටතී’’ති ජරාජිණ්ණො මහල්ලකබ්‍රාහ්මණො හුත්වා තස්මිං බ්‍රාහ්මණවාදකෙ බ්‍රාහ්මණානං අග්ගාසනෙ නිසීදි. බ්‍රාහ්මණො තං දිස්වා ‘‘ඉදානි මෙ බ්‍රාහ්මණී අත්තමනා භවිස්සතී’’ති එහි ගෙහං ගමිස්සාමා’’ති තං ආදාය ගෙහං අගමාසි. බ්‍රාහ්මණී තං දිස්වාව තුට්ඨචිත්තා ද්වීසු ආසනෙසු අත්ථරණං එකස්මිංයෙව අත්ථරිත්වා, ‘‘අය්‍ය, ඉධ නිසීදාහී’’ති ආහ. සක්කො ගෙහං පවිසිත්වා චත්තාරො සාමණෙරෙ පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා තෙසං ආසනපරියන්තෙ භූමියං පල්ලඞ්කෙන නිසීදි. අථ නං දිස්වා බ්‍රාහ්මණී බ්‍රාහ්මණං ආහ – ‘‘අහො තෙ ආනීතො බ්‍රාහ්මණො, එතම්පි උම්මත්තකං ගහෙත්වා ආගතොසි, අත්තනො නත්තුමත්තෙ වන්දන්තො විචරති, කිං ඉමිනා, නීහරාහි න’’න්ති. සො ඛන්ධෙපි හත්ථෙපි කච්ඡායපි ගහෙත්වා නික්කඩ්ඪියමානො උට්ඨාතුම්පි න ඉච්ඡති. අථ නං බ්‍රාහ්මණී ‘‘එහි, බ්‍රාහ්මණ, ත්වං එකස්මිං හත්ථෙ ගණ්හ, අහං එකස්මිං හත්ථෙ ගණ්හිස්සාමී’’ති උභොපි ද්වීසු හත්ථෙසු ගහෙත්වා පිට්ඨියං පොථෙන්තා ගෙහද්වාරතො බහි අකංසු. සක්කොපි නිසින්නට්ඨානෙයෙව නිසින්නො හත්ථං පරිවත්තෙසි. තෙ නිවත්තිත්වා තං නිසින්නමෙව දිස්වා භීතරවං රවන්තා විස්සජ්ජෙසුං. තස්මිං ඛණෙ සක්කො අත්තනො සක්කභාවං ජානාපෙසි. අථ නෙසං ආහාරං අදංසු. පඤ්චපි ජනා ආහාරං ගහෙත්වා එකො කණ්ණිකාමණ්ඩලං විනිවිජ්ඣිත්වා, එකො ඡදනස්ස පුරිමභාගං, එකො පච්ඡිමභාගං, එකො පථවියං නිමුජ්ජිත්වා, සක්කොපි එකෙන ඨානෙන නික්ඛමීති එවං පඤ්චධා අගමංසු . තතො පට්ඨාය ච පන තං ගෙහං පඤ්චඡිද්දගෙහං කිර නාම ජාතං.

සාමණෙරෙපි විහාරං ගතකාලෙ භික්ඛූ, ‘‘ආවුසො, කීදිස’’න්ති පුච්ඡිංසු. මා නො පුච්ඡිත්ථ, අම්හාකං දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය බ්‍රාහ්මණී කොධාභිභූතා පඤ්ඤත්තාසනෙසු නො නිසීදිතුම්පි අදත්වා ‘‘සීඝං සීඝං මහල්ලකබ්‍රාහ්මණං ආනෙහී’’ති ආහ. අම්හාකං උපජ්ඣායො ආගන්ත්වා අම්හෙ දිස්වා ‘‘ඉමෙසං නිසින්නබ්‍රාහ්මණානං ලද්ධුං වට්ටතී’’ති පත්තං ආහරාපෙත්වා නික්ඛමි. ‘‘අඤ්ඤං මහල්ලකං බ්‍රාහ්මණං ආනෙසී’’ති වුත්තෙ බ්‍රාහ්මණො මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරං ආනෙසි, සොපි අම්හෙ දිස්වා තථෙව වත්වා පක්කාමි. අථ බ්‍රාහ්මණී ‘‘න එතෙ භුඤ්ජිතුකාමා, ගච්ඡ බ්‍රාහ්මණවාදකතො එකං මහල්ලකබ්‍රාහ්මණං ආනෙහී’’ති බ්‍රාහ්මණං පහිණි. සො තත්ථ ගන්ත්වා බ්‍රාහ්මණවෙසෙන ආගතං සක්කං ආනෙසි, තස්ස ආගතකාලෙ අම්හාකං ආහාරං අදංසූති. එවං කරොන්තානං පන තෙසං තුම්හෙ න කුජ්ඣිත්ථාති? න කුජ්ඣිම්හාති. භික්ඛූ තං සුත්වා සත්ථු ආරොචෙසුං – ‘‘භන්තෙ, ඉමෙ ‘න කුජ්ඣිම්හා’ති අභූතං වත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තී’’ති. සත්ථා, ‘‘භික්ඛවෙ, ඛීණාසවා නාම විරුද්ධෙසුපි න විරුජ්ඣන්තියෙවා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

406. ‘‘අවිරුද්ධං විරුද්ධෙසු, අත්තදණ්ඩෙසු නිබ්බුතං;
සාදානෙසු අනාදානං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **අවිරුද්ධන්ති** ආඝාතවසෙන විරුද්ධෙසුපි ලොකියමහාජනෙසු ආඝාතාභාවෙන අවිරුද්ධං. හත්ථගතෙ දණ්ඩෙ වා සත්ථෙ වා අවිජ්ජමානෙපි පරෙසං පහාරදානතො අවිරතත්තා අත්තදණ්ඩෙසු ජනෙසු නිබ්බුතං නික්ඛිත්තදණ්ඩං, පඤ්චන්නං ඛන්ධානං අහං මමන්ති ගහිතත්තා සාදානෙසු තස්ස ගහණස්ස අභාවෙන අනාදානං තං එවරූපං අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සාමණෙරානං වත්ථු තෙවීසතිමං.

24. මහාපන්ථකත්ථෙරවත්ථු

යස්ස රාගො චාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො මහාපන්ථකං ආරබ්භ කථෙසි.

සො හායස්මා චූළපන්ථකං චතූහි මාසෙහි එකං ගාථං පගුණං කාතුං අසක්කොන්තං ‘‘ත්වං සාසනෙ අභබ්බො, ගිහිභොගාපි පරිහීනො, කිං තෙ ඉධ වාසෙන, ඉතො නික්ඛමා’’ති විහාරා නික්කඩ්ඪිත්වා ද්වාරං ථකෙසි. භික්ඛූ කථං සමුට්ඨාපෙසුං, ‘‘ආවුසො, මහාපන්ථකත්ථෙරෙන ඉදං නාම කතං , ඛීණාසවානම්පි මඤ්ඤෙ කොධො උප්පජ්ජතී’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘න,

භික්ඛවෙ, ඛීණාසවානං රාගාදයො කිලෙසා අත්ථි, මම පුත්තෙන අත්ථපුරෙක්ඛාරතාය චෙව ධම්මපුරෙක්ඛාරතාය ච කත''න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

407. ''යස්ස රාගො ච දොසො ච, මානො මක්ඛො ච පාතිතො;
සාසපොරිව ආරග්ගා, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

තත්ථ **ආරග්ගාති** යස්සෙතෙ රාගාදයො කිලෙසා, අයඤ්ච පරගුණමක්ඛනලක්ඛණො මක්ඛො ආරග්ගා සාසපො විය පාතිතො, යථා සාසපො ආරග්ගෙ න සන්තිට්ඨති, එවං චිත්තෙ න සන්තිට්ඨති, තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

මහාපන්ථකත්ථෙරවත්ථු චතුවීසතිමං.

25. පිලින්දවච්ඡත්ථෙරවත්ථු

අකක්කසන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො පිලින්දවච්ඡත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිරායස්මා ''එහි, වසලි, යාහි, වසලී''තිආදීනි වදන්තො ගිහීපි පබ්බජිතෙපි වසලිවාදෙනෙව සමුදාචරති. අථෙකදිවසං සම්බහුලා භික්ඛූ සත්ථු ආරොචෙසුං – ''ආයස්මා, භන්තෙ, පිලින්දවච්ඡො භික්ඛූ වසලිවාදෙන සමුදාචරතී''ති. සත්ථා තං පක්කොසාපෙත්වා ''සච්චං කිර ත්වං පිලින්දවච්ඡ භික්ඛූ වසලිවාදෙන සමුදාචරසී''ති පුච්ඡිත්වා ''එවං, භන්තෙ''ති වුත්තෙ තස්සායස්මතො පුබ්බෙනිවාසං මනසිකරිත්වා ''මා ඛො තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, වච්ඡස්ස භික්ඛුනො උජ්ඣායිත්ථ, න, භික්ඛවෙ, වච්ඡො දොසන්තරො භික්ඛූ වසලිවාදෙන සමුදාචරති, වච්ඡස්ස, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො පඤ්ච ජාතිසතානි අබ්බොකිණ්ණානි සබ්බානි තානි බ්‍රාහ්මණකුලෙ පච්චාජාතානි, සො තස්ස දීඝරත්තං වසලිවාදො සමුදාචිණ්ණො, ඛීණාසවස්ස නාම කක්කසං ඵරුසං පරෙසං මම්මඝට්ටනවචනමෙව නත්ථි. ආචිණ්ණවසෙන හි මම පුත්තො එවං කථෙතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

408. ''අකක්කසං විඤ්ඤාපනිං, ගිරං සච්චමුදීරයෙ;
යාය නාභිසජෙ කඤ්චි, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

තත්ථ **අකක්කසන්ති** අඵරුසං. **විඤ්ඤාපනින්ති** අත්ථවිඤ්ඤාපනිං. **සච්චන්ති** භූතත්ථං. **නාභිසජෙති** යාය ගිරාය අඤ්ඤං කුජ්ඣාපනවසෙන න ලග්ගාපෙය්‍ය, ඛීණාසවො නාම එවරූපමෙව ගිරං භාසෙය්‍ය, තස්මා තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

පිලින්දවච්ඡත්ථෙරවත්ථු පඤ්චවීසතිමං.

26. අඤ්ඤතරත්ථෙරවත්ථු

යොධ දීඝන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිරෙකො මිච්ඡාදිට්ඨිකො බ්‍රාහ්මණො සරීරගන්ධගහණභයෙන උත්තරසාටකං අපනෙත්වා එකමන්තෙ ඨපෙත්වා ගෙහද්වාරාභිමුඛො නිසීදි. අථෙකො ඛීණාසවො භත්තකිච්චං කත්වා විහාරං ගච්ඡන්තො තං සාටකං දිස්වා ඉතො චිතො ච ඔලොකෙත්වා කඤ්චි අපස්සන්තො ''නිස්සාමිකො අය''න්ති පංසුකූලං අධිට්ඨහිත්වා ගණ්හි. අථ නං බ්‍රාහ්මණො දිස්වා අක්කොසන්තො උපසඞ්කමිත්වා ''මුණ්ඩක , සමණ, මම සාටකං ගණ්හසී''ති ආහ. තවෙසො, බ්‍රාහ්මණාති. ආම, සමණාති. ''මයා කඤ්චි අපස්සන්තෙන පංසුකූලසඤ්ඤාය ගහිතො, ගණ්හ න''න්ති තස්ස දත්වා විහාරං ගන්ත්වා භික්ඛූනං තමත්ථං ආරොචෙසි. අථස්ස වචනං සුත්වා භික්ඛූ තෙන සද්ධිං කෙළිං කරොන්තා ''කිං නු ඛො, ආවුසො, සාටකො දීඝො රස්සො ථූලො සණ්හො''ති. ආවුසො, දීඝො වා හොතු රස්සො වා ථූලො වා සණ්හො වා, නත්ථි මය්හං තස්මිං ආලයො, පංසුකූලසඤ්ඤාය නං ගණ්හින්ති. තං සුත්වා භික්ඛූ තථාගතස්ස ආරොචෙසුං – ''එස, භන්තෙ, භික්ඛූ අභූතං වත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතී''ති. සත්ථා ''භූතං, භික්ඛවෙ, එස කථෙති, ඛීණාසවා නාම පරෙසං සන්තකං න ගණ්හන්තී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

409. ''යොධ දීඝං ච රස්සං වා, අණුං ථූලං සුභාසුභං;
ලොකෙ අදින්නං නාදියති, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

තස්සත්ථො – සාටකාභරණාදීසු දීඝං වා රස්සං වා මණිමුත්තාදීසු අණුං වා ථූලං වා මහග්ඝඅප්පග්ඝවසෙන සුභං වා අසුභං වා යො පුග්ගලො ඉමස්මිං ලොකෙ පරපරිග්ගහිතං නාදියති, තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

අඤ්ඤතරත්ථෙරවත්ථු ඡබ්බීසතිමං.

27. සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු

ආසා යස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සාරිපුත්තත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

ථෙරො කිර පඤ්චභික්ඛුසතපරිවාරො ජනපදෙ එකං විහාරං ගන්ත්වා වස්සං උපගඤ්ඡි. මනුස්සා ථෙරං දිස්වා බහුං වස්සාවාසිකං පටිස්සුණිංසු. ථෙරො පවාරෙත්වා සබ්බස්මිං වස්සාවාසිකෙ අසම්පත්තෙයෙව සත්ථු සන්තිකං ගච්ඡන්තො භික්ඛූ ආහ – ‘‘දහරානඤ්චෙව සාමණෙරානඤ්ච මනුස්සෙහි වස්සාවාසිකෙ ආභටෙ ගහෙත්වා පෙසෙය්‍යාථ, ඨපෙත්වා වා සාසනං පහිණෙය්‍යාථා’’ති. එවං වත්වා ච පන සත්ථු සන්තිකං අගමාසි. භික්ඛූ කථං සමුට්ඨාපෙසුං ‘‘අජ්ජාපි මඤ්ඤෙ සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස තණ්හා අත්ථියෙව. තථා හි මනුස්සෙහි වස්සාවාසිකෙ දින්නෙ අත්තනො සද්ධිවිහාරිකානං ‘වස්සාවාසිකං පෙසෙය්‍යාථ , ඨපෙත්වා වා සාසනං පහිණෙය්‍යාථා’ති භික්ඛූනං වත්වා ආගතො’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘න, භික්ඛවෙ, මම පුත්තස්ස තණ්හා අත්ථි, මනුස්සානං පන පුඤ්ඤතො දහරසාමණෙරානඤ්ච ධම්මිකලාභතො පරිහානි මා අහොසීති තෙනෙවං කථිත’’න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

410. ‘‘ආසා යස්ස න විජ්ජන්ති, අස්මිං ලොකෙ පරම්හි ච;
නිරාසාසං විසංයුත්තං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **ආසාති** තණ්හා. **නිරාසාසන්ති** නිත්තණ්හං. **විසංයුත්තන්ති** සබ්බකිලෙසෙහි විසංයුත්තං තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු සත්තවීසතිමං.

28. මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරවත්ථු

යස්සාලයාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු පුරිමසදිසමෙව. ඉධ පන සත්ථා මොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස නිත්තණ්හභාවං වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

411. ‘‘යස්සාලයා න විජ්ජන්ති, අඤ්ඤාය අකථංකථී;
අමතොගධමනුප්පත්තං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **ආලයාති** තණ්හා. **අඤ්ඤාය අකථංකථීති** අට්ඨ වත්ථූනි යථාභූතං ජානිත්වා අට්ඨවත්ථුකාය විචිකිච්ඡාය නිබ්බිචිකිච්ඡො. **අමතොගධමනුප්පත්තන්ති** අමතං නිබ්බානං ඔගාහෙත්වා අනුප්පත්තං තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරවත්ථු අට්ඨවීසතිමං.

29. රෙවතත්ථෙරවත්ථු

යොධ පුඤ්ඤඤ්චාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා පුබ්බාරාමෙ විහරන්තො රෙවතත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු ‘‘ගාමෙ වා යදි වාරඤ්ඤෙ’’ති (ධ. ප. 98) ගාථාවණ්ණනාය විත්ථාරිතමෙව. වුත්තඤ්හි තත්ථ (ධ. ප. අට්ඨ. 1.98) –

පුන එකදිවසං භික්ඛූ කථං සමුට්ඨාපෙසුං ‘‘අහො සාමණෙරස්ස ලාභො, අහො පුඤ්ඤං, යෙන එකකෙන පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං පඤ්චකූටාගාරසතානි කතානී’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ, ‘‘භික්ඛවෙ, මය්හං පුත්තස්ස නෙව පුඤ්ඤං අත්ථි, න පාපං, උභයමස්ස පහීන’’න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

412. ‘‘යොධ පුඤ්ඤඤ්ච පාපඤ්ච, උභො සඞ්ගමුපච්චගා;
අසොකං විරජං සුද්ධං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **උභොති** ද්වෙපි පුඤ්ඤානි ච පාපානි ච ඡඩ්ඩෙත්වාති අත්ථො. **සඞ්ගන්ති** රාගාදිභෙදං සඞ්ගං. **උපච්චගාති** අතික්කන්තො. වට්ටමූලකසොකාභාවෙන අසොකං අබ්භන්තරෙ රාගරජාදීනං අභාවෙන විරජං නිරුපක්කිලෙසතාය සුද්ධං තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

රෙවතත්ථෙරවත්ථු එකූනතිංසතිමං.

30. චන්දාභත්ථෙරවත්ථු

චන්දං වාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො චන්දාභත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

තත්‍රායං අනුපුබ්බී කථා – අතීතෙ එකො බාරාණසිවාසී වාණිජො ‘‘පච්චන්තං ගන්ත්වා චන්දනං ආහරිස්සාමී’’ති බහූනි වත්ථාභරණාදීනි ගහෙත්වා පඤ්චහි සකටසතෙහි පච්චන්තං ගන්ත්වා ගාමද්වාරෙ නිවාසං ගහෙත්වා අටවියං ගොපාලදාරකෙ පුච්ඡි – ‘‘ඉමස්මිං ගාමෙ පබ්බතපාදකම්මිකො කොචි මනුස්සො අත්ථී’’ති? ‘‘ආම, අත්ථී’’ති. ‘‘කො නාමෙසො’’ති? ‘‘අසුකො නාමා’’ති. ‘‘භරියාය පනස්ස පුත්තානං වා කිංනාම’’න්ති? ‘‘ඉදඤ්චිදඤ්චා’’ති. ‘‘කහං පනස්ස ඨානෙ ගෙහ’’න්ති? ‘‘අසුකට්ඨානෙ නාමා’’ති. සො තෙහි දින්නසඤ්ඤාය සුඛයානකෙ නිසීදිත්වා තස්ස ගෙහද්වාරං ගන්ත්වා යානා ඔරුය්හ ගෙහං පවිසිත්වා ‘‘අසුකනාමෙ’’ති තං ඉත්ථිං පක්කොසි. සා ‘‘එකො නො ඤාතකො භවිස්සතී’’ති වෙගෙනාගන්ත්වා ආසනං පඤ්ඤාපෙසි. සො තත්ථ නිසීදිත්වා නාමං වත්වා ‘‘මම සහායො කහ’’න්ති පුච්ඡි. ‘‘අරඤ්ඤං ගතො, සාමී’’ති. ‘‘මම පුත්තො අසුකො නාම, මම ධීතා අසුකා නාම කහ’’න්ති සබ්බෙසං නාමං කිත්තෙන්තොව පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමානි නෙසං වත්ථාභරණානි දදෙය්‍යාසි, සහායස්සාපි මෙ අටවිතො ආගතකාලෙ ඉදං වත්ථාභරණං දදෙය්‍යාසී’’ති අදාසි. සා තස්ස උළාරං සක්කාරං කත්වා සාමිකස්ස ආගතකාලෙ ‘‘සාමි, ඉමිනා ආගතකාලතො පට්ඨාය සබ්බෙසං නාමං වත්වා ඉදඤ්චිදඤ්ච දින්න’’න්ති ආහ. සොපිස්ස කත්තබ්බයුත්තකං කරි.

අථ නං සායං සයනෙ නිසින්නො පුච්ඡි – ‘‘සම්ම, පබ්බතපාදෙ චරන්තෙන තෙ කිං බහුං දිට්ඨපුබ්බ’’න්ති? ‘‘අඤ්ඤං න පස්සාමි, රත්තසාඛා පන මෙ බහූ රුක්ඛා දිට්ඨා’’ති. ‘‘බහූ රුක්ඛා’’ති? ‘‘ආම, බහූ’’ති. තෙන හි තෙ අම්හාකං දස්සෙහීති තෙන සද්ධිං ගන්ත්වා රත්තචන්දනරුක්ඛෙ ඡින්දිත්වා පඤ්ච සකටසතානි පූරෙත්වා ආගච්ඡන්තො තං ආහ – ‘‘සම්ම, බාරාණසියං අසුකට්ඨානෙ නාම මම ගෙහං, කාලෙන කාලං මම සන්තිකං ආගච්ඡෙය්‍යාසි, අඤ්ඤෙන ච මෙ පණ්ණාකාරෙන අත්ථො නත්ථි, රත්තසාඛරුක්ඛෙ එව ආහරෙය්‍යාසී’’ති. සො ‘‘සාධූ’’ති වත්වා කාලෙන කාලං තස්ස සන්තිකං ආගච්ඡන්තො රත්තචන්දනමෙව ආහරති, සොපිස්ස බහුධනං දෙති.

තතො අපරෙන සමයෙන පරිනිබ්බුතෙ කස්සපදසබලෙ පතිට්ඨිතෙ කඤ්චනථූපෙ සො පුරිසො බහුං චන්දනං ආදාය බාරාණසිං අගමාසි. අථස්ස සො සහායකො වාණිජො බහුං චන්දනං පිසාපෙත්වා පාතිං පූරෙත්වා ‘‘එහි, සම්ම, යාව භත්තං පචති, තාව චෙතියකරණට්ඨානං ගන්ත්වා ආගමිස්සාමා’’ති තං ආදාය තත්ථ ගන්ත්වා චන්දනපූජං අකාසි. සොපිස්ස පච්චන්තවාසී සහායකො චෙතියකුච්ඡියං චන්දනෙන චන්දමණ්ඩලං අකාසි. එත්තකමෙවස්ස පුබ්බකම්මං.

සො තතො චුතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා එකං බුද්ධන්තරං තත්ථ ඛෙපෙත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගහනගරෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්ති. තස්ස නාභිමණ්ඩලතො චන්දමණ්ඩලසදිසා පභා උට්ඨහි, තෙනස්ස **චන්දාභොත්වෙව** නාමං කරිංසු. චෙතියෙ කිරස්ස චන්දමණ්ඩලකරණනිස්සන්දො එස. බ්‍රාහ්මණා චින්තයිංසු – ‘‘සක්කා අම්හෙහි ඉමං ගහෙත්වා ලොකං ඛාදිතු’’න්ති. තං යානෙ නිසීදාපෙත්වා ‘‘යො ඉමස්ස සරීරං හත්ථෙන පරාමසති, සො එවරූපං නාම ඉස්සරියසම්පත්තිං ලභතී’’ති වත්වා විචරිංසු. සතං වා සහස්සං වා දදමානා එව තස්ස සරීරං හත්ථෙන ඵුසිතුං ලභන්ති. තෙ එවං අනුවිචරන්තා සාවත්ථිං අනුප්පත්තා නගරස්ස ච විහාරස්ස ච අන්තරා නිවාසං ගණ්හිංසු. සාවත්ථියම්පි පඤ්චකොටිමත්තා අරියසාවකා පුරෙභත්තං දානං දත්වා පච්ඡාභත්තං ගන්ධමාලවත්ථභෙසජ්ජාදිහත්ථා ධම්මස්සවනාය ගච්ඡන්ති. බ්‍රාහ්මණා තෙ දිස්වා ‘‘කහං ගච්ඡථා’’ති පුච්ඡිංසු. සත්ථු සන්තිකං ධම්මස්සවනායාති. එථ තත්ථ ගන්ත්වා කිං කරිස්සථ, අම්හාකං චන්දාභස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ආනුභාවසදිසො ආනුභාවො නත්ථි. එතස්ස හි සරීරං ඵුසන්තා ඉදං නාම ලභන්ති, එථ පස්සථ නන්ති. තුම්හාකං චන්දාභස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස කො ආනුභාවො නාම, අම්හාකං සත්ථායෙව මහානුභාවොති. තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං සඤ්ඤාපෙතුං අසක්කොන්තා ‘‘විහාරං ගන්ත්වා චන්දාභස්ස වා අම්හාකං වා සත්ථු ආනුභාවං ජානිස්සාමා’’ති තං ගහෙත්වා විහාරං අගමංසු.

සත්ථා තස්මිං අත්තනො සන්තිකං උපසඞ්කමන්තෙයෙව චන්දාභාය අන්තරධානං අකාසි. සො සත්ථු සන්තිකෙ අඞ්ගාරපච්ඡියං කාකො විය අහොසි. අථ නං එකමන්තං නයිංසු, ආභා පටිපාකතිකා අහොසි. පුන සත්ථු සන්තිකං ආනයිංසු, ආභා තථෙව අන්තරධායි. එවං තික්ඛත්තුං ගන්ත්වා අන්තරධායමානං ආභං දිස්වා චන්දාභො චින්තෙසි – ‘‘අයං ආභාය අන්තරධානමන්තං ජානාති මඤ්ඤෙ’’ති. සො සත්ථාරං පුච්ඡි – ‘‘කිං නු ඛො ආභාය අන්තරධානමන්තං ජානාථා’’ති? ආම, ජානාමීති. තෙන හි මෙ දෙථාති. න සක්කා අපබ්බජිතස්ස දාතුන්ති. සො බ්‍රාහ්මණෙ ආහ – ‘‘එතස්මිං මන්තෙ ගහිතෙ අහං සකලජම්බුදීපෙ ජෙට්ඨකො භවිස්සාමි, තුම්හෙ එත්ථෙව හොථ, අහං පබ්බජිත්වා කතිපාහෙනෙව මන්තං ගණ්හිස්සාමී’’ති. සො සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාචිත්වා උපසම්පජ්ජි. අථස්ස ද්වත්තිංසාකාරං ආචික්ඛි. සො ‘‘කිං ඉද’’න්ති පුච්ඡි. ඉදං මන්තස්ස පරිකම්මං සජ්ඣායිතුං වට්ටතීති. බ්‍රාහ්මණාපි අන්තරන්තරා ආගන්ත්වා ‘‘ගහිතො තෙ

මන්තො''ති පුච්ඡන්ති. න තාව ගණ්හාමීති. සො කතිපාහෙනෙව අරහත්තං පත්වා බ්‍රාහ්මණෙහි ආගන්ත්වා පුච්ඡිතකාලෙ ''යාථ තුම්හෙ, ඉදානාහං අනාගමනධම්මො ජාතො''ති ආහ. භික්ඛූ තථාගතස්ස ආරොචෙසුං – ''අයං, භන්තෙ, අභූතං වත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතී''ති. සත්ථා ''ඛීණාසවො ඉදානි, භික්ඛවෙ, මම පුත්තො චන්දාභො, භූතමෙවෙස කථෙතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

413. ''චන්දංව විමලං සුද්ධං, විප්පසන්නමනාවිලං;
නන්දීභවපරික්ඛීණං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

තත්ථ **විමලන්ති** අබ්භාදිමලරහිතං. **සුද්ධන්ති** නිරුපක්කිලෙසං. **විප්පසන්නන්ති** පසන්නචිත්තං. **අනාවිලන්ති** කිලෙසාවිලත්තරහිතං. **නන්දීභවපරික්ඛීණන්ති** තීසු භවෙසු පරික්ඛීණතණ්හං තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

චන්දාභත්ථෙරවත්ථු තිංසතිමං.

31. සීවලිත්ථෙරවත්ථු

යො ඉමන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා කුණ්ඩකොලියං නිස්සාය කුණ්ඩධානවනෙ විහරන්තො සීවලිත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ සුප්පවාසා නාම කොලියධීතා සත්තවස්සානි ගබ්භං ධාරෙත්වා සත්තාහං මූළ්හගබ්භා දුක්ඛාහි තිබ්බාහි කටුකාහි වෙදනාහි ඵුට්ඨා ''සම්මාසම්බුද්ධො වත සො භගවා, යො ඉමස්ස එවරූපස්ස දුක්ඛස්ස පහානාය ධම්මං දෙසෙති. සුප්පටිපන්නො වත තස්ස භගවතො සාවකසඞ්ඝො, යො ඉමස්ස එවරූපස්ස දුක්ඛස්ස පහානාය පටිපන්නො. සුසුඛං වත තං නිබ්බානං, යත්ථිදං එවරූපං දුක්ඛං න සංවිජ්ජතී''ති (උදා. 18) ඉමෙහි තීහි විතක්කෙහි තං දුක්ඛං අධිවාසෙන්තී සාමිකං සත්ථු සන්තිකං පෙසෙත්වා තෙන තස්සා වචනෙන සත්ථු වන්දනාය ආරොචිතාය ''සුඛිනී හොතු සුප්පවාසා කොලියධීතා, අරොගා අරොගං පුත්තං විජායතූ''ති සත්ථාරා වුත්තක්ඛණෙයෙව සුඛිනී අරොගා අරොගං පුත්තං විජායිත්වා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිමන්තෙත්වා සත්තාහං මහාදානං අදාසි. පුත්තොපිස්සා ජාතදිවසතො පට්ඨාය ධම්මකරණං ආදාය සඞ්ඝස්ස උදකං පරිස්සාවෙසි. සො අපරභාගෙ නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතො අරහත්තං පාපුණි.

අථෙකදිවසං භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං ''පස්සථාවුසො, එවරූපො නාම අරහත්තස්ස උපනිස්සයසම්පන්නො භික්ඛු එත්තකං කාලං මාතුකුච්ඡිස්මිං දුක්ඛං අනුභොසි, කිමඞ්ගං පන අඤ්ඤෙ, බහුං වත ඉමිනා දුක්ඛං නිත්ථිණ්ණ''න්ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ ''ආම, භික්ඛවෙ, මම පුත්තො එත්තකා දුක්ඛා මුච්චිත්වා ඉදානි නිබ්බානං සච්ඡිකත්වා විහරතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

414. ''යොමං පලිපථං දුග්ගං, සංසාරං මොහමච්චගා;
තිණ්ණො පාරඞ්ගතො ඣායී, අනෙජො අකථංකථී;
අනුපාදාය නිබ්බුතො, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

තස්සත්ථො – යො භික්ඛු ඉමං රාගපලිපථඤ්චෙව කිලෙසදුග්ගඤ්ච සංසාරවට්ටඤ්ච චතුන්නං අරියසච්චානං අප්පටිවිජ්ඣනකමොහඤ්ච අතීතො, චත්තාරො ඔඝෙ තිණ්ණො හුත්වා පාරං අනුප්පත්තො, දුවිධෙන ඣානෙන ඣායී, තණ්හාය අභාවෙන අනෙජො, කථංකථාය අභාවෙන අකථංකථී, උපාදානානං අභාවෙන අනුපාදියිත්වා කිලෙසනිබ්බානෙන නිබ්බුතො, තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සීවලිත්ථෙරවත්ථු එකතිංසතිමං.

32. සුන්දරසමුද්දත්ථෙරවත්ථු

යොධ කාමෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සුන්දරසමුද්දත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිරෙකො කුලපුත්තො සුන්දරසමුද්දකුමාරො නාම චත්තාලීසකොටිවිභවෙ මහාකුලෙ නිබ්බත්තො. සො එකදිවසං පච්ඡාභත්තං ගන්ධමාලාදිහත්ථං මහාජනං ධම්මස්සවනත්ථාය ජෙතවනං ගච්ඡන්තං දිස්වා ''කහං ගච්ඡථා''ති පුච්ඡිත්වා ''සත්ථු සන්තිකං ධම්මස්සවනත්ථායා''ති වුත්තෙ ''අහම්පි ගමිස්සාමී''ති වත්වා තෙන සද්ධිං ගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ නිසීදි. සත්ථා තස්ස ආසයං විදිත්වා අනුපුබ්බිං කථං කථෙසි. සො ''න සක්කා අගාරං අජ්ඣාවසන්තෙන සඞ්ඛලිඛිතං බ්‍රහ්මචරියං චරිතු''න්ති සත්ථු ධම්මකථං නිස්සාය පබ්බජ්ජාය ජාතුස්සාහො පරිසාය

පක්කන්තාය සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාචිත්වා ''මාතාපිතූහි අනනුඤ්ඤාතං තථාගතා න පබ්බාජෙන්තී''ති සුත්වා ගෙහං ගන්ත්වා රට්ඨපාලකුලපුත්තාදයො විය මහන්තෙන වායාමෙන මාතාපිතරො අනුජානාපෙත්වා සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා ලද්ධූපසම්පදො ''කිං මෙ ඉධ වාසෙනා''ති තතො නික්ඛමිත්වා රාජගහං ගන්ත්වා පිණ්ඩාය චරන්තො වීතිනාමෙසි.

අථෙකදිවසං සාවත්ථියං තස්ස මාතාපිතරො එකස්මිං ඡණදිවසෙ මහන්තෙන සිරිසොභග්ගෙන තස්ස සහායකකුමාරකෙ කීළමානෙ දිස්වා ''අම්හාකං පුත්තස්ස ඉදං දුල්ලභං ජාත''න්ති පරිදෙවිංසු. තස්මිං ඛණෙ එකා ගණිකා තං කුලං ගන්ත්වා තස්ස මාතරං රොදමානං නිසින්නං දිස්වා ''අම්ම, කිං කාරණා රොදසී''ති පුච්ඡි. ''පුත්තං අනුස්සරිත්වා රොදාමී''ති. ''කහං පන සො, අම්මා''ති? ''භික්ඛූසු පබ්බජිතො''ති. ''කිං උප්පබ්බාජෙතුං න වට්ටතී''ති? ''වට්ටති, න පන ඉච්ඡති, ඉතො නික්ඛමිත්වා රාජගහං ගතො''ති. ''සචාහං තං උප්පබ්බාජෙය්‍යං, කිං මෙ කරෙය්‍යාථා''ති? ''ඉමස්ස තෙ කුලස්ස කුටුම්බසාමිනිං කරෙය්‍යාමා''ති. තෙන හි මෙ පරිබ්බයං දෙථාති පරිබ්බයං ගහෙත්වා මහන්තෙන පරිවාරෙන රාජගහං ගන්ත්වා තස්ස පිණ්ඩාය චරණවීථිං සල්ලක්ඛෙත්වා තත්ථෙකං නිවාසගෙහං ගහෙත්වා පාතොව පණීතං ආහාරං පටියාදෙත්වා ථෙරස්ස පිණ්ඩාය පවිට්ඨකාලෙ භික්ඛං දත්වා කතිපාහච්චයෙන, ''භන්තෙ, ඉධෙව නිසීදිත්වා භත්තකිච්චං කරොථා''ති පත්තං ගණ්හි. සො පත්තමදාසි.

අථ නං පණීතෙන ආහාරෙන පරිවිසිත්වා, ''භන්තෙ, ඉධෙව පිණ්ඩාය චරිතුං ඵාසුක''න්ති වත්වා කතිපාහං ආලින්දෙ නිසීදාපෙත්වා භොජෙත්වා දාරකෙ පූවෙහි සඞ්ගණ්හිත්වා ''එථ තුම්හෙ ථෙරස්ස ආගතකාලෙ මයි වාරෙන්තියාපි ඉධාගන්ත්වා රජං උට්ඨාපෙය්‍යාථා''ති ආහ. තෙ පුනදිවසෙ ථෙරස්ස භොජනවෙලාය තාය වාරියමානාපි රජං උට්ඨාපෙසුං. සා පුනදිවසෙ, ''භන්තෙ, දාරකා වාරියමානාපි මම වචනං අසුණිත්වා ඉධ රජං උට්ඨාපෙන්ති, අන්තොගෙහෙ නිසීදථා''ති අන්තො නිසීදාපෙත්වා කතිපාහං භොජෙසි. පුන දාරකෙ සඞ්ගණ්හිත්වා ''තුම්හෙ මයා වාරියමානාපි ථෙරස්ස භොජනකාලෙ මහාසද්දං කරෙය්‍යාථා''ති ආහ. තෙ තථා කරිංසු. සා පුනදිවසෙ, ''භන්තෙ, ඉමස්මිං ඨානෙ අතිවිය මහාසද්දො හොති, දාරකා මයා වාරියමානාපි වචනං න ගණ්හන්ති, උපරිපාසාදෙයෙව නිසීදථා''ති වත්වා ථෙරෙන අධිවාසිතෙ ථෙරං පුරතො කත්වා පාසාදං අභිරුහන්තී ද්වාරානි පිදහමානාව පාසාදං අභිරුහි. ථෙරො උක්කට්ඨසපදානචාරිකො සමානොපි රසතණ්හාය බද්ධො තස්සා වචනෙන සත්තභූමිකං පාසාදං අභිරුහි.

සා ථෙරං නිසීදාපෙත්වා ''චත්තාලීසාය ඛලු, සම්ම, පුණ්ණමුඛ ඨානෙහි ඉත්ථී පුරිසං අච්චාවදති විජම්භති විනමති ගිලසති විලජ්ජති නඛෙන නඛං ඝට්ටෙති, පාදෙන පාදං අක්කමති, කට්ඨෙන පථවිං විලිඛති, දාරකං උල්ලඞ්ඝෙති ඔලඞ්ඝෙති, කීළති කීළාපෙති, චුම්බති චුම්බාපෙති, භුඤ්ජති භුඤ්ජාපෙති, දදාති ආයාචති, කතමනුකරොති, උච්චං භාසති, නීචං භාසති, අවිච්චං භාසති, විවිච්චං භාසති, නච්චෙන ගීතෙන වාදිතෙන රොදිතෙන විලසිතෙන විභූසිතෙන ජග්ඝති, පෙක්ඛති, කටිං චාලෙති, ගුය්හභණ්ඩකං චාලෙති, ඌරුං විවරති, ඌරුං පිදහති, ථනං දස්සෙති, කච්ඡං දස්සෙති, නාභිං දස්සෙති, අක්ඛිං නිඛණති, භමුකං උක්ඛිපති, ඔට්ඨං පලිඛති, ජිව්හං නිල්ලාලෙති, දුස්සං මුඤ්චති, දුස්සං බන්ධති, සිරසං මුඤ්චති, සිරසං බන්ධතී''ති (ජා. 2.21.300) එවං ආගතං ඉත්ථිකුත්තං ඉත්ථිලීලං දස්සෙත්වා තස්ස පුරතො ඨිතා ඉමං ගාථමාහ –

''අලත්තකකතා පාදා, පාදුකාරුය්හ වෙසියා;
තුවම්පි දහරො මම, අහම්පි දහරා තව;
උභොපි පබ්බජිස්සාම, ජිණ්ණා දණ්ඩපරායණා''ති. (ථෙරගා. 459, 462);

ථෙරස්ස ''අහො වත මෙ භාරියං අනුපධාරෙත්වා කතකම්ම''න්ති මහාසංවෙගො උදපාදි. තස්මිං ඛණෙ සත්ථා පඤ්චචත්තාලීසයොජනමත්ථකෙ ජෙතවනෙ නිසින්නොව තං කාරණං දිස්වා සිතං පාත්වාකාසි. අථ නං ආනන්දත්ථෙරො පුච්ඡි – ''භන්තෙ, කො නු ඛො හෙතු, කො පච්චයො සිතස්ස පාතුකම්මායා''ති. ආනන්ද, රාජගහනගරෙ සත්තභූමිකපාසාදතලෙ සුන්දරසමුද්දස්ස ච භික්ඛුනො ගණිකාය ච සඞ්ගාමො වත්තතීති. කස්ස නු ඛො, භන්තෙ, ජයො භවිස්සති, කස්ස පරාජයොති? සත්ථා, ''ආනන්ද, සුන්දරසමුද්දස්ස ජයො භවිස්සති, ගණිකාය පරාජයො''ති ථෙරස්ස ජයං පකාසෙත්වා තත්ථ නිසින්නකොව ඔභාසං ඵරිත්වා ''භික්ඛු උභොපි කාමෙ නිරපෙක්ඛො පජහා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

415. ''යොධ කාමෙ පහන්ත්වාන, අනාගාරො පරිබ්බජෙ;
කාමභවපරික්ඛීණං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

තස්සත්ථො – යො පුග්ගලො ඉධ ලොකෙ උභොපි කාමෙ හිත්වා අනාගාරො හුත්වා පරිබ්බජති, තං පරික්ඛීණකාමඤ්චෙව පරික්ඛීණභවඤ්ච අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො ථෙරො අරහත්තං පත්වා ඉද්ධිබලෙන වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා කණ්ණිකාමණ්ඩලං විනිවිජ්ඣිත්වා සත්ථු සරීරං ථොමෙන්තොයෙව ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දි. ධම්මසභායම්පි කථං සමුට්ඨාපෙසුං, ''ආවුසො, ජිව්හාවිඤ්ඤෙය්‍යං රසං නිස්සාය මනං නට්ඨො සුන්දරසමුද්දත්ථෙරො, සත්ථා පනස්ස අවස්සයො ජාතො''ති. සත්ථා තං කථං සුත්වා ''න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපාහං එතස්ස රසතණ්හාය බද්ධමනස්ස අවස්සයො ජාතොයෙවා''ති වත්වා තෙහි යාචිතො තස්සත්ථස්ස පකාසනත්ථං අතීතං ආහරිත්වා –

‘‘න කිරත්ථි රසෙහි පාපියො,
ආවාසෙහි වා සන්ථවෙහි වා;
වාතමිගං ගහනනිස්සිතං,
වසමානෙසි රසෙහි සඤ්ජයො’’ති. (ජා. 1.1.14) –

එකකනිපාතෙ ඉමං **වාතමිගජාතකං** විත්ථාරෙත්වා ‘‘තදා සුන්දරසමුද්දො වාතමිගො අහොසි, ඉමං පන ගාථං වත්වා තස්ස විස්සජ්ජාපෙතා රඤ්ඤො මහාමච්චො අහමෙවා’’ති ජාතකං සමොධානෙසීති.

සුන්දරසමුද්දත්ථෙරවත්ථු බත්තිංසතිමං.

33. ජටිලත්ථෙරවත්ථු

යොධ තණ්හන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො ජටිලත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

තත්‍රායං අනුපුබ්බී කථා – අතීතෙ කිර බාරාණසියං ද්වෙ භාතරො කුටුම්බිකා මහන්තං උච්ඡුඛෙත්තං කාරෙසුං. අථෙකදිවසං කනිට්ඨභාතා උච්ඡුඛෙත්තං ගන්ත්වා ‘‘එකං ජෙට්ඨභාතිකස්ස දස්සාමි, එකං මය්හං භවිස්සතී’’ති ද්වෙ උච්ඡුයට්ඨියො රසස්ස අනික්ඛමනත්ථාය ඡින්නට්ඨානෙ බන්ධිත්වා ගණ්හි. තදා කිර උච්ඡූනං යන්තෙන පීළනකිච්චං නත්ථි, අග්ගෙ වා මූලෙ වා ඡින්දිත්වා උක්ඛිත්තකාලෙ ධම්මකරණතො උදකං විය සයමෙව රසො නික්ඛමති. තස්ස පන ඛෙත්තතො උච්ඡුයට්ඨියො ගහෙත්වා ආගමනකාලෙ ගන්ධමාදනෙ පච්චෙකබුද්ධො සමාපත්තිතො වුට්ඨාය ‘‘කස්ස නු ඛො අජ්ජ අනුග්ගහං කරිස්සාමී’’ති උපධාරෙන්තො තං අත්තනො ඤාණජාලෙ පවිට්ඨං දිස්වා සඞ්ගහං කාතුං සමත්ථභාවඤ්ච ඤත්වා පත්තචීවරං ආදාය ඉද්ධියා ආගන්ත්වා තස්ස පුරතො අට්ඨාසි. සො තං දිස්වාව පසන්නචිත්තො උත්තරසාටකං උච්චතරෙ භූමිපදෙසෙ අත්ථරිත්වා, ‘‘භන්තෙ, ඉධ නිසීදථා’’ති පච්චෙකබුද්ධං නිසීදාපෙත්වා ‘‘පත්තං උපනාමෙථා’’ති උච්ඡුයට්ඨියා බන්ධනට්ඨානං මොචෙත්වා පත්තස්ස උපරි අකාසි, රසො ඔතරිත්වා පත්තං පූරෙසි. පච්චෙකබුද්ධෙන තස්මිං රසෙ පීතෙ ‘‘සාධුකං වත මෙ අය්‍යෙන රසො පීතො. සචෙ මෙ ජෙට්ඨභාතිකො මූලං ආහරාපෙස්සති, මූලං දස්සාමි. සචෙ පත්තිං ආහරාපෙස්සති, පත්තිං දස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, පත්තං මෙ උපනාමෙථා’’ති දුතියම්පි උච්ඡුයට්ඨිං මොචෙත්වා රසං අදාසි. ‘‘භාතා මෙ උච්ඡුඛෙත්තතො අඤ්ඤං උච්ඡුං ආහරිත්වා ඛාදිස්සතී’’ති එත්තකම්පි කිරස්ස වඤ්චනචිත්තං නාහොසි. පච්චෙකබුද්ධො පන පඨමං උච්ඡුරසස්ස පීතත්තා තං උච්ඡුරසං අඤ්ඤෙහිපි සද්ධිං සංවිභජිතුකාමො හුත්වා ගහෙත්වාව නිසීදි . සො තස්ස ආකාරං ඤත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, යො අයං මයා දින්නො අග්ගරසො, ඉමස්ස නිස්සන්දෙන දෙවමනුස්සෙසු සම්පත්තිං අනුභවිත්වා පරියොසානෙ තුම්හෙහි පත්තධම්මමෙව පාපුණෙය්‍ය’’න්ති පත්ථනං පට්ඨපෙසි. පච්චෙකබුද්ධොපිස්ස ‘‘එවං හොතූ’’ති වත්වා ‘‘ඉච්ඡිතං පත්ථිතං තුය්හ’’න්ති ද්වීහි ගාථාහි අනුමොදනං කත්වා යථා සො පස්සති, එවං අධිට්ඨහිත්වා ආකාසෙන ගන්ධමාදනං ගන්ත්වා පඤ්චන්නං පච්චෙකබුද්ධසතානං තං රසං අදාසි.

සො තං පාටිහාරියං දිස්වා භාතු සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘කහං ගතොසී’’ති වුත්තෙ ‘‘උච්ඡුඛෙත්තං ඔලොකෙතුං ගතොම්හී’’ති. ‘‘කිං තාදිසෙන උච්ඡුඛෙත්තං ගතෙන, නනු නාම එකං වා ද්වෙ වා උච්ඡුයට්ඨියො ආදාය ආගන්තබ්බං භවෙය්‍යා’’ති භාතරා වුත්තො – ‘‘ආම, භාතික, ද්වෙ මෙ උච්ඡුයට්ඨියො ගහිතා, එකං පන පච්චෙකබුද්ධං දිස්වා මම උච්ඡුයට්ඨිතො රසං දත්වා ‘මූලං වා පත්තිං වා දස්සාමී’ති තුම්හාකම්පි මෙ උච්ඡුයට්ඨිතො රසො දින්නො, කිං නු ඛො තස්ස මූලං ගණ්හිස්සථ, උදාහු පත්ති’’න්ති ආහ. ‘‘කිං පන පච්චෙකබුද්ධෙන කත’’න්ති? ‘‘මම උච්ඡුයට්ඨිතො රසං පිවිත්වා තුම්හාකං උච්ඡුයට්ඨිතො රසං ආදාය ආකාසෙන ගන්ධමාදනං ගන්ත්වා පඤ්චසතානං පච්චෙකබුද්ධානං අදාසී’’ති. සො තස්මිං කථෙන්තෙයෙව නිරන්තරං පීතියා ඵුට්ඨසරීරො හුත්වා ‘‘තෙන මෙ පච්චෙකබුද්ධෙන දිට්ඨධම්මස්සෙව අධිගමො භවෙය්‍යා’’ති පත්ථනං අකාසි. එවං කනිට්ඨෙන තිස්සො සම්පත්තියො පත්ථිතා, ජෙට්ඨෙන පන එකපදෙනෙව අරහත්තං පත්ථිතන්ති ඉදං තෙසං පුබ්බකම්මං.

තෙ යාවතායුකං ඨත්වා තතො චුතා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා එකං බුද්ධන්තරං ඛෙපයිංසු. තෙසං දෙවලොකෙ ඨිතකාලෙයෙව විපස්සී සම්මාසම්බුද්ධො ලොකෙ උප්පජ්ජි. තෙපි දෙවලොකතො චවිත්වා බන්ධුමතියා එකස්මිං කුලගෙහෙ ජෙට්ඨො ජෙට්ඨොව, කනිට්ඨො කනිට්ඨොව හුත්වා පටිසන්ධිං ගණ්හිංසු. තෙසු ජෙට්ඨස්ස **සෙනොති** නාමං අකංසු, කනිට්ඨස්ස **අපරාජිතොති** . තෙසු වයප්පත්තකාලෙ කුටුම්බං සණ්ඨාපෙත්වා විහරන්තෙසු ‘‘බුද්ධරතනං ලොකෙ උප්පන්නං, ධම්මරතනං, සඞ්ඝරතනං, දානානි දෙථ, පුඤ්ඤානි කරොථ, අජ්ජ අට්ඨමී, අජ්ජ චාතුද්දසී, අජ්ජ පන්නරසී, උපොසථං කරොථ, ධම්මං සුණාථා’’ති ධම්මඝොසකස්ස බන්ධුමතීනගරෙ ඝොසනං සුත්වා මහාජනං පුරෙභත්තං දානං දත්වා පච්ඡාභත්තං ධම්මස්සවනාය ගච්ඡන්තං දිස්වා සෙනකුටුම්බිකො ‘‘කහං ගච්ඡථා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘සත්ථු සන්තිකං ධම්මස්සවනායා’’ති වුත්තෙ ‘‘අහම්පි ගමිස්සාමී’’ති තෙහි සද්ධිංයෙව ගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ නිසීදි.

සත්ථා තස්ස අජ්ඣාසයං විදිත්වා අනුපුබ්බිං කථං කථෙසි. සො සත්ථු ධම්මං සුත්වා පබ්බජ්ජාය උස්සාහජාතො සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාචි. අථ නං සත්ථා ‘‘අත්ථි පන තෙ අපලොකෙතබ්බා ඤාතකා’’ති පුච්ඡි. අත්ථි, භන්තෙති. තෙන හි අපලොකෙත්වා එහීති. සො කනිට්ඨස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘යං ඉමස්මිං කුලෙ සාපතෙය්‍යං, තං සබ්බං තව හොතූ’’ති ආහ. තුම්හෙ පන, සාමීති. අහං සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමීති. සාමි කිං වදෙථ, අහං මාතරි මතාය මාතරං විය, පිතරි මතෙ පිතරං විය තුම්හෙ අලත්ථං, ඉදං කුලං මහාභොගං, ගෙහෙ ඨිතෙනෙව සක්කා පුඤ්ඤානි කාතුං, මා

එවං කරිත්ථාති. මයා සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මො සුතො, න සක්කා තං අගාරමජ්ඣෙ ඨිතෙන පූරෙතුං, පබ්බජිස්සාමෙවාහං, ත්වං නිවත්තාහීති. එවං සො කනිට්ඨං නිවත්තාපෙත්වා සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා ලද්ධූපසම්පදො න චිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි. කනිට්ඨොපි ''භාතු පබ්බජිතසක්කාරං කරිස්සාමී''ති සත්තාහං බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දානං දත්වා භාතරං වන්දිත්වා ආහ – ''භන්තෙ, තුම්හෙහි අත්තනො භවනිස්සරණං කතං, අහං පන පඤ්චහි කාමගුණෙහි බද්ධො නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතුං න සක්කොමි, මය්හං ගෙහෙ ඨිතස්සෙව අනුච්ඡවිකං මහන්තං පුඤ්ඤකම්මං ආචික්ඛථා''ති. අථ නං ථෙරො ''සාධු සාධු, පණ්ඩිත, සත්ථු ගන්ධකුටිං කරොහී''ති ආහ. සො ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා නානාදාරූනි ආහරාපෙත්වා ථම්භාදීනං අත්ථාය තච්ඡාපෙත්වා එකං සුවණ්ණඛචිතං, එකං රජතඛචිතං, එකං මණිඛචිතන්ති සබ්බානි සත්තරතනඛචිතානි කාරෙත්වා තෙහි ගන්ධකුටිං කාරෙත්වා සත්තරතනඛචිතාහෙව ඡදනිට්ඨකාහි ඡාදාපෙසි. ගන්ධකුටියා කරණකාලෙයෙව පන තං අත්තනා සමානනාමකො අපරාජිතොයෙව නාම භාගිනෙය්‍යො උපසඞ්කමිත්වා ''අහම්පි කරිස්සාමි, මය්හම්පි පත්තිං දෙථ මාතුලා''ති ආහ. න දෙමි, තාත, අඤ්ඤෙහි අසාධාරණං කරිස්සාමීති. සො බහුම්පි යාචිත්වා පත්තිං අලභමානො ''ගන්ධකුටියා පුරතො කුඤ්ජරසාලං ලද්ධුං වට්ටතී''ති සත්තරතනමයං කුඤ්ජරසාලං කාරෙසි. සො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ **මෙණ්ඩකසෙට්ඨි** හුත්වා නිබ්බත්ති.

ගන්ධකුටියං පන සත්තරතනමයානි තීණි මහාවාතපානානි අහෙසුං. තෙසං අභිමුඛෙ හෙට්ඨා සුධාපරිකම්මකතා තිස්සො පොක්ඛරණියො කාරෙත්වා චතුජ්ජාතිකගන්ධොදකස්ස පූරෙත්වා අපරාජිතො, ගහපති, පඤ්චවණ්ණානි කුසුමානි රොපාපෙසි තථාගතස්ස අන්තො නිසින්නකාලෙ වාතවෙගෙන සමුට්ඨිතාහි රෙණුවට්ටීහි සරීරස්ස ඔකිරණත්ථං. ගන්ධකුටිථූපිකාය කපල්ලං රත්තසුවණ්ණමයං අහොසි, පවාළමයා සිඛරා, හෙට්ඨා මණිමයා ඡදනිට්ඨකා. ඉති සා නච්චන්තො විය මොරො සොභමානා අට්ඨාසි. සත්තසු පන රතනෙසු කොට්ටෙතබ්බයුත්තකං කොට්ටෙත්වා ඉතරං සකලමෙව ගහෙත්වා ජණ්ණුමත්තෙන ඔධිනා ගන්ධකුටිං පරික්ඛිපිත්වා පරිවෙණං පූරෙසි.

එවං ගන්ධකුටිං නිට්ඨාපෙත්වා අපරාජිතො, ගහපති, භාතිකත්ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා ආහ – ''භන්තෙ, නිට්ඨිතා ගන්ධකුටි, පරිභොගමස්සා පච්චාසීසාමි, පරිභොගෙන කිර මහන්තං පුඤ්ඤං හොතී''ති . සො සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා, ''භන්තෙ, ඉමිනා කිර වො කුටුම්බිකෙන ගන්ධකුටි කාරිතා, ඉදානි පන පරිභොගං පච්චාසීසතී''ති ආහ. සත්ථා උට්ඨායාසනා ගන්ධකුටිඅභිමුඛං ගන්ත්වා ගන්ධකුටිං පරික්ඛිපිත්වා පරික්ඛිත්තරතනරාසිං ඔලොකෙන්තො ද්වාරකොට්ඨකෙ අට්ඨාසි. අථ නං කුටුම්බිකො ''පවිසථ, භන්තෙ''ති ආහ. සත්ථා තත්ථෙව ඨත්වා තතියවාරෙ තස්ස භාතිකත්ථෙරං ඔලොකෙසි. සො ඔලොකිතාකාරෙනෙව ඤත්වා කනිට්ඨභාතරං ආහ – ''එහි, තාත, 'මමෙව රක්ඛා භවිස්සති, තුම්හෙ යථාසුඛං වසථා'ති සත්ථාරං වදෙහී''ති. සො තස්ස වචනං සුත්වා සත්ථාරං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා, ''භන්තෙ, යථා මනුස්සා රුක්ඛමූලෙ පවිසිත්වා අනපෙක්ඛා පක්කමන්ති, යථා වා නදිං තරිත්වා උළුම්පං අනපෙක්ඛා පරිච්චජන්ති, එවං අනපෙක්ඛා හුත්වා තුම්හෙ වසථා''ති ආහ. කිමත්ථං පන සත්ථා අට්ඨාසි? එවං කිරස්ස අහොසි – ''බුද්ධානං සන්තිකං පුරෙභත්තම්පි පච්ඡාභත්තම්පි බහූ ආගච්ඡන්ති, තෙසු රතනානි ආදාය පක්කමන්තෙසු න සක්කා අම්හෙහි වාරෙතුං, පරිවෙණම්හි එත්තකෙ රතනෙ වොකිණ්ණෙ අත්තනො උපට්ඨාකෙ හරන්තෙපි න වාරෙතීති කුටුම්බිකො මයි ආඝාතං කත්වා අපායූපගො භවෙය්‍යා''ති ඉමිනා කාරණෙන අට්ඨාසි. තෙන පන , ''භන්තෙ, මමෙව රක්ඛා භවිස්සති, තුම්හෙ වසථා''ති වුත්තෙ පාවිසි.

කුටුම්බිකො සමන්තා රක්ඛං ඨපෙත්වා මනුස්සෙ ආහ – ''තාතා, උච්ඡඞ්ගෙන වා පච්ඡිපසිබ්බකෙහි වා ආදාය ගච්ඡන්තෙ වාරෙය්‍යාථ, හත්ථෙන ගහෙත්වා ගච්ඡන්තෙ පන මා වාරයිත්ථා''ති. අන්තොනගරෙපි ආරොචාපෙසි ''මයා ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ සත්ත රතනානි ඔකිණ්ණානි, සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා ගච්ඡන්තා දුග්ගතමනුස්සා උභො හත්ථෙ පූරෙත්වා ගණ්හන්තු, සුඛිතාපි එකෙන ගණ්හන්තූ''ති. එවං කිරස්ස අහොසි ''සද්ධා තාව ධම්මං සොතුකාමා ගමිස්සන්තියෙව, අස්සද්ධාපි පන ධනලොභෙන ගන්ත්වා ධම්මං සුත්වා දුක්ඛතො මුච්චිස්සන්තී''ති. තස්මා ජනසඞ්ගහත්ථාය එවං ආරොචාපෙසි. මහාජනො තෙන වුත්තනියාමෙනෙව රතනානි ගණ්හි. සකිං ඔකිණ්ණරතනෙසු ඛීණෙසු යාවතතියං ජණ්ණුමත්තෙන ඔධිනා ඔකිරාපෙසියෙව. සත්ථු පන පාදමූලෙ තිපුසමත්තං අනග්ඝං මණිරතනං ඨපෙසි. එවං කිරස්ස අහොසි – ''සත්ථු සරීරතො සුවණ්ණවණ්ණාය පභාය සද්ධිං මණිපභං ඔලොකෙන්තානං තිත්ති නාම න භවිස්සතී''ති. තස්මා එවමකාසි. මහාජනොපි අතිත්තොව ඔලොකෙසි.

අථෙකදිවසං එකො මිච්ඡාදිට්ඨිකබ්‍රාහ්මණො ''සත්ථු කිර පාදමූලෙ මහග්ඝං මණිරතනං නික්ඛිත්තං, හරිස්සාමි න''න්ති විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිතුං ආගතස්ස මහාජනස්ස අන්තරෙන පාවිසි. කුටුම්බිකො තස්ස පවිසනාකාරෙනෙව ''මණිං ගණ්හිතුකාමො''ති සල්ලක්ඛෙත්වා ''අහො වත න ගණ්හෙය්‍යා''ති චින්තෙසි. සොපි සත්ථාරං වන්දන්තො විය පාදමූලෙ හත්ථං උපනාමෙත්වා මණිං ගහෙත්වා ඔවට්ටිකාය කත්වා පක්කාමි. කුටුම්බිකො තස්මිං චිත්තං පසාදෙතුං නාසක්ඛි. සො ධම්මකථාවසානෙ සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ආහ – ''භන්තෙ, මයා තික්ඛත්තුං ගන්ධකුටිං පරික්ඛිපිත්වා ජණ්ණුමත්තෙන ඔධිනා සත්ත රතනානි ඔකිණ්ණානි, තානි මෙ ගණ්හන්තෙසු ආඝාතො නාම නාහොසි, චිත්තං භිය්‍යො භිය්‍යො පසීදියෙව. අජ්ජ පන 'අහො වතායං බ්‍රාහ්මණො මණිං න ගණ්හෙය්‍යා'ති චින්තෙත්වා තස්මිං මණිං ආදාය ගතෙ චිත්තං පසාදෙතුං නාසක්ඛි''න්ති. සත්ථා තස්ස වචනං සුත්වා ''නනු, උපාසක, අත්තනො සන්තකං පරෙහි අනාහරණීයං කාතුං සක්කොසී''ති නයං අදාසි. සො සත්ථාරා දින්නනයෙ ඨත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා ''අජ්ජ ආදිං කත්වා මම සන්තකං දසිකසුත්තමත්තම්පි මං අභිභවිත්වා අනෙකසතාපි රාජානො වා චොරා වා ගණ්හිතුං සමත්ථා නාම මා හොන්තු, අග්ගිනාපි මම සන්තකං මා ඩය්හතු, උදකෙනපි මා වුය්හතූ''ති පත්ථනං අකාසි . සත්ථාපිස්ස ''එවං හොතූ''ති අනුමොදනං අකාසි. සො ගන්ධකුටිමහං කරොන්තො අට්ඨසට්ඨියා භික්ඛුසතසහස්සානං

අන්තොවිහාරෙයෙව නව මාසෙ මහාදානං දත්වා දානපරියොසානෙ සබ්බෙසං තිචීවරං අදාසි. සඞ්ඝනවකස්ස චීවරසාටකා සහස්සග්ඝනකා අහෙසුං.

සො එවං යාවතායුකං පුඤ්ඤානි කරිත්වා තතො චුතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා එත්තකං කාලං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගහෙ එකස්මිං සෙට්ඨිකුලෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා අඩ්ඪමාසාධිකෙ නව මාසෙ මාතුකුච්ඡියං වසි. ජාතදිවසෙ පනස්ස සකලනගරෙ සබ්බාවුධානි පජ්ජලිංසු, සබ්බෙසං කායරුළ්හානි ආභරණානිපි පජ්ජලිතානි විය ඔභාසං මුඤ්චිංසු, නගරං එකපජ්ජොතං අහොසි. සෙට්ඨිපි පාතොව රාජුපට්ඨානං අගමාසි. අථ නං රාජා පුච්ඡි – ''අජ්ජ සබ්බාවුධානි පජ්ජලිංසු, නගරං එකපජ්ජොතං ජාතං, ජානාසි නු ඛො එත්ථ කාරණ''න්ති? ''ජානාමි, දෙවා''ති. ''කිං, සෙට්ඨී''ති? ''මම ගෙහෙ තුම්හාකං දාසො ජාතො, තස්ස පුඤ්ඤතෙජෙනෙවං අහොසී''ති. ''කිං නු ඛො චොරො භවිස්සතී''ති? ''නත්ථෙතං, දෙව, පුඤ්ඤවා සත්තො කතාභිනීහාරො''ති. ''තෙන හි නං සම්මා පොසෙතුං වට්ටති, ඉදමස්ස ඛීරමූලං හොතූ''ති දෙවසිකං සහස්සං පට්ඨපෙසි. අථස්ස නාමගහණදිවසෙ සකලනගරස්ස එකපජ්ජොතභූතත්තා **ජොතිකො**ත්වෙව නාමං කරිංසු.

අථස්ස වයප්පත්තකාලෙ ගෙහකරණත්ථාය භූමිතලෙ සොධියමානෙ සක්කස්ස භවනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සක්කො ''කිං නු ඛො ඉද''න්ති උපධාරයමානො ''ජොතිකස්ස ගෙහට්ඨානං ගණ්හන්තී''ති ඤත්වා ''නායං එතෙහි කතගෙහෙ වසිස්සති, මයාපෙත්ථ ගන්තුං වට්ටතී''ති වඩ්ඪකීවෙසෙන තත්ථ ගන්ත්වා ''කිං කරොථා''ති ආහ. ''ජොතිකස්ස ගෙහට්ඨානං ගණ්හාමා''ති. ''අපෙථ, නායං තුම්හෙහි කතගෙහෙ වසිස්සතී''ති වත්වා සොළසකරීසමත්තං භූමිපදෙසං ඔලොකෙසි, සො තාවදෙව කසිණමණ්ඩලං විය සමො අහොසි. පුන ''ඉමස්මිං ඨානෙ පථවිං භින්දිත්වා සත්තරතනමයො සත්තභූමිකපාසාදො උට්ඨහතූ''ති චින්තෙත්වා ඔලොකෙසි, තාවදෙව තථාරූපො පාසාදො උට්ඨහි. පුන ''ඉමං පරික්ඛිපිත්වා සත්තරතනමයා සත්ත පාකාරා උට්ඨහන්තූ''ති චින්තෙත්වා ඔලොකෙසි, තථාරූපා පාකාරා උට්ඨහිංසු. අථ ''නෙසං පරියන්තෙ කප්පරුක්ඛා උට්ඨහන්තූ''ති චින්තෙත්වා ඔලොකෙසි, තථාරූපා කප්පරුක්ඛා උට්ඨහිංසු. ''පාසාදස්ස චතූසු කණ්ණෙසු චතස්සො නිධිකුම්භියො උට්ඨහන්තූ''ති චින්තෙත්වා ඔලොකෙසි, සබ්බං තථෙව අහොසි. නිධිකුම්භීසු පන එකා යොජනිකා අහොසි, එකා තිගාවුතිකා, එකා අඩ්ඪයොජනිකා, එකා ගාවුතප්පමාණා. බොධිසත්තස්ස නිබ්බත්තනිධිකුම්භීනං පන එකමුඛප්පමාණං අහොසි, හෙට්ඨා පථවිපරියන්තාව අහෙසුං. ජොතිකස්ස නිබ්බත්තනිධිකුම්භීනං මුඛපරිමාණං න කථිතං, සබ්බා මුඛච්ඡින්නතාලඵලං විය පරිපුණ්ණාව උට්ඨහිංසු. පාසාදස්ස චතූසු කණ්ණෙසු තරුණතාලක්ඛන්ධප්පමාණා චතස්සො සුවණ්ණමයා උච්ඡුයට්ඨියො නිබ්බත්තිංසු. තාසං මණිමයානි පත්තානි, සොවණ්ණමයානි ඛන්ධානි අහෙසුං. පුබ්බකම්මස්ස දස්සනත්ථං කිරෙතානි, නිබ්බත්තිංසු.

සත්තසු ද්වාරකොට්ඨකෙසු සත්ත යක්ඛා ආරක්ඛං ගණ්හිංසු. පඨමෙ ද්වාරකොට්ඨකෙ යමකොළි නාම යක්ඛො අත්තනො පරිවාරෙන යක්ඛසහස්සෙන සද්ධිං ආරක්ඛං ගණ්හි, දුතියෙ උප්පලො නාම අත්තනො පරිවාරයක්ඛානං ද්වීහි සහස්සෙහි සද්ධිං, තතියෙ වජිරො නාම තීහි සහස්සෙහි සද්ධිං, චතුත්ථෙ වජිරබාහු නාම චතූහි සහස්සෙහි සද්ධිං, පඤ්චමෙ කසකන්දො නාම පඤ්චහි සහස්සෙහි සද්ධිං, ඡට්ඨෙ කටත්ථො නාම ඡහි සහස්සෙහි සද්ධිං, සත්තමෙ දිසාමුඛො නාම සත්තහි සහස්සෙහි සද්ධිං ආරක්ඛං ගණ්හි. එවං පාසාදස්ස අන්තො ච බහි ච ගාළ්හරක්ඛා අහොසි. ''ජොතිකස්ස කිර සත්තරතනමයො සත්තභූමිකපාසාදො උට්ඨිතො, සත්ත පාකාරා සත්තද්වාරකොට්ඨකා චතස්සො නිධිකුම්භියො උට්ඨිතා''ති සුත්වා බිම්බිසාරො රාජා සෙට්ඨිච්ඡත්තං පහිණි. සො ජොතිකසෙට්ඨි නාම අහොසි.

තෙන පන සද්ධිං කතපුඤ්ඤකම්මා ඉත්ථී උත්තරකුරූසු නිබ්බත්ති. අථ නං දෙවතා තතො ආනෙත්වා සිරිගබ්භෙ නිසීදාපෙසුං. සා ආගච්ඡමානා එකං තණ්ඩුලනාළිං තයො ච ජොතිපාසාණෙ ගණ්හි. තෙසං යාවජීවං තායෙව තණ්ඩුලනාළියා භත්තං අහොසි. සචෙ කිර තෙ සකටසතම්පි තණ්ඩුලානං පූරෙතුකාමා හොන්ති, සා තණ්ඩුලනාළි නාළියෙව හුත්වා තිට්ඨති. භත්තපචනකාලෙ තණ්ඩුලෙ උක්ඛලියං පක්ඛිපිත්වා තෙසං පාසාණානං උපරි ඨපෙති, පාසාණා තාවදෙව පජ්ජලිත්වා භත්තෙ පක්කමත්තෙ නිබ්බායන්ති. තෙනෙව සඤ්ඤාණෙන භත්තස්ස පක්කභාවං ජානන්ති. සූපෙය්‍යාදිපචනකාලෙපි එසෙව නයො. එවං තෙසං ජොතිපාසාණෙහි ආහාරො පච්චති. මණිආලොකෙන ච වසන්ති, අග්ගිස්ස වා දීපස්ස වා ඔභාසං නෙව ජානිංසු. ''ජොතිකස්ස කිර එවරූපා සම්පත්තී''ති සකලජම්බුදීපෙ පාකටො අහොසි. මහාජනො යානාදීනි යොජෙත්වා දස්සනත්ථාය ආගච්ඡති. ජොතිකසෙට්ඨි ආගතාගතානං උත්තරකුරුතණ්ඩුලානං භත්තං පචාපෙත්වා දාපෙසි. ''කප්පරුක්ඛෙහි වත්ථානි ගණ්හන්තු, ආභරණානි ගණ්හන්තූ''ති ආණාපෙසි. ''ගාවුතිකනිධිකුම්භියා මුඛං විවරාපෙත්වා යාපනමත්තං ධනං ගණ්හන්තූ''ති ආණාපෙසි. සකලජම්බුදීපවාසිකෙසු ධනං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තෙසු නිධිකුම්භියා අඞ්ගුලිමත්තම්පි ඌනං නාහොසි. ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ වාලුකං කත්වා ඔකිණ්ණරතනානං කිරස්ස එසො නිස්සන්දො.

එවං මහාජනෙ වත්ථාභරණානි චෙව ධනඤ්ච යදිච්ඡකං ආදාය ගච්ඡන්තෙ බිම්බිසාරො තස්ස පාසාදං දට්ඨුකාමොපි මහාජනෙ ආගච්ඡන්තෙ ඔකාසං නාලත්ථ. අපරභාගෙ යදිච්ඡකං ආදාය ගතත්තා මනුස්සෙසු මන්දීභූතෙසු රාජා ජොතිකස්ස පිතරං ආහ – ''තව පුත්තස්ස පාසාදං දට්ඨුකාමම්හා''ති. සො ''සාධු, දෙවා''ති වත්වා ගන්ත්වා පුත්තස්ස කථෙසි – ''තාත, රාජා තෙ පාසාදං දට්ඨුකාමො''ති. ''සාධු, තාත, ආගච්ඡතූ''ති. රාජා මහන්තෙන පරිවාරෙන තත්ථ අගමාසි. පඨමද්වාරකොට්ඨකෙ සම්මජ්ජිත්වා කචවරඡඩ්ඩිකා දාසී රඤ්ඤො හත්ථං අදාසි, රාජා ''සෙට්ඨිජායා''ති සඤ්ඤාය ලජ්ජමානො තස්සා බාහාය හත්ථං න ඨපෙසි. එවං සෙසද්වාරකොට්ඨකෙසුපි දාසියො ''සෙට්ඨිභරියායො''ති මඤ්ඤමානො තාසං බාහාය හත්ථං න ඨපෙසි. ජොතිකො ආගන්ත්වා රාජානං පච්චුග්ගන්ත්වා

වන්දිත්වා පච්ඡතො හුත්වා ‘‘පුරතො යාථ, දෙවා’’ති ආහ. රඤ්ඤො මණිපථවී සතපොරිසපපාතො විය හුත්වා උපට්ඨහි. සො ‘‘ඉමිනා මම ගහණත්ථාය ඔපාතො ඛණිතො’’ති මඤ්ඤමානො පාදං නික්ඛිපිතුං න විසහි. ජොතිකො ‘‘නායං, දෙව, ඔපාතො, මම පච්ඡතො ආගච්ඡථා’’ති පුරතො අහොසි. රාජා තෙන අක්කන්තකාලෙ භූමිං අක්කමිත්වා හෙට්ඨිමතලතො පට්ඨාය පාසාදං ඔලොකෙන්තො විචරි. තදා අජාතසත්තුකුමාරොපි පිතු අඞ්ගුලිං ගහෙත්වා විචරන්තො චින්තෙසි – ‘‘අහො අන්ධබාලො මම පිතා, ගහපතිකෙ නාම සත්තරතනමයෙ පාසාදෙ වසන්තෙ එස රාජා හුත්වා දාරුමයෙ ගෙහෙ වසති, අහං දානි රාජා හුත්වා ඉමස්ස ඉමස්මිං පාසාදෙ වසිතුං න දස්සාමී’’ති.

රඤ්ඤොපි උපරිමතලානි අභිරුහන්තස්සෙව පාතරාසවෙලා ජාතා. සො සෙට්ඨිං ආමන්තෙත්වා, ‘‘මහාසෙට්ඨි, ඉධෙව පාතරාසං භුඤ්ජිස්සාමා’’ති. ජානාමි, දෙව, සජ්ජිතො දෙවස්සාහාරොති. සො සොළසහි ගන්ධොදකඝටෙහි න්හත්වා රතනමයෙ සෙට්ඨිස්ස නිසීදනමණ්ඩපෙ පඤ්ඤත්තෙ තස්සෙව නිසීදනපල්ලඞ්කෙ නිසීදි. අථස්ස හත්ථධොවනුදකං දත්වා සතසහස්සග්ඝනිකාය සුවණ්ණපාතියා කිලින්නපායාසං වඩ්ඪෙත්වා පුරතො ඨපයිංසු. රාජා ‘‘භොජන’’න්ති සඤ්ඤාය භුඤ්ජිතුං ආරභි. සෙට්ඨි ‘‘නයිදං, දෙව, භොජනං, කිලින්නපායාසො එසො’’ති අඤ්ඤිස්සා සුවණ්ණපාතියා භොජනං වඩ්ඪෙත්වා පුරිමපාතියං ඨපයිංසු. තතො උට්ඨිතඋතුනා කිර තං භුඤ්ජිතුං සුඛං හොති. රාජා මධුරභොජනං භුඤ්ජන්තො පමාණං න අඤ්ඤාසි. අථ නං සෙට්ඨි වන්දිත්වා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ ‘‘අලං, දෙව, එත්තකමෙව හොතු, ඉතො උත්තරිං ජීරාපෙතුං න සක්කා’’ති ආහ. අථ නං රාජා ආහ – ‘‘කිං, ගහපති, ගරුකං කත්වා කථෙසි අත්තනො භත්ත’’න්ති? දෙව, නත්ථෙතං, තුම්හාකං සබ්බස්සාපි හි බලකායස්ස ඉදමෙව භත්තං ඉදං සූපෙය්‍යං. අපි ච ඛො අහං අයසස්ස භායාමීති. කිං කාරණාති? සචෙ දෙවස්ස කායාලසියමත්තං භවෙය්‍ය, ‘‘හියො රඤ්ඤා සෙට්ඨිස්ස ගෙහෙ භත්තං භුත්තං, සෙට්ඨිනා කිඤ්චි කතං භවිස්සතී’’ති වචනස්ස භායාමි, දෙවාති. තෙන හි භත්තං හර, උදකං ආහරාති. රඤ්ඤො භත්තකිච්චාවසානෙ සබ්බො රාජපරිවාරො තදෙව භත්තං පරිභුඤ්ජි.

රාජා සුඛකථාය නිසින්නො සෙට්ඨිං ආමන්තෙත්වා, ‘‘කිං ඉමස්මිං ගෙහෙ සෙට්ඨිභරියා නත්ථී’’ති ආහ? ‘‘ආම අත්ථි, දෙවා’’ති. ‘‘කහං සා’’ති? ‘‘සිරිගබ්භෙ නිසින්නා, දෙවස්ස ආගතභාවං න ජානාතී’’ති. කිඤ්චාපි හි පාතොව රාජා සපරිවාරො ආගතො, සා පනස්ස ආගතභාවං න ජානාතෙව. තතො සෙට්ඨි ‘‘රාජා මෙ භරියං දට්ඨුකාමො’’ති තස්සා සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘රාජා ආගතො, කිං තව රාජානං දට්ඨුං න වට්ටතී’’ති ආහ. සා නිපන්නකාව ‘‘කො එස, සාමි, රාජා නාමා’’ති වත්වා ‘‘රාජා නාම අම්හාකං ඉස්සරො’’ති වුත්තෙ අනත්තමනතං පවෙදෙන්තී ‘‘දුක්කටානි වත නො පුඤ්ඤකම්මානි, යෙසං නො ඉස්සරොපි අත්ථි. අස්සද්ධාය නාම පුඤ්ඤකම්මානි කත්වා මයං සම්පත්තිං පාපුණිත්වා අඤ්ඤස්ස ඉස්සරියට්ඨානෙ නිබ්බත්තම්හා. අද්ධා අම්හෙහි අසද්දහිත්වා දානං දින්නං භවිස්සති, තස්සෙතං ඵල’’න්ති වත්වා ‘‘කිං දානි කරොමි, සාමී’’ති ආහ. තාලවණ්ටං ආදාය ආගන්ත්වා රාජානං බීජාහීති. තස්සා තාලවණ්ටං ආදාය ආගන්ත්වා රාජානං බීජෙන්තියා රඤ්ඤො වෙඨනස්ස ගන්ධවාතො අක්ඛීනි පහරි, අථස්සා අක්ඛීහි අස්සුධාරා පවත්තිංසු. තං දිස්වා රාජා සෙට්ඨිං ආහ – ‘‘මහාසෙට්ඨි, මාතුගාමො නාම අප්පබුද්ධිකො, ‘රාජා මෙ සාමිකස්ස සම්පත්තිං ගණ්හෙය්‍යා’ති භයෙන රොදති මඤ්ඤෙ, අස්සාසෙහි නං ‘න මෙ තව සම්පත්තියා අත්ථො’’’ති. න එසා, දෙව, රොදතීති. අථ කිං එතන්ති? තුම්හාකං වෙඨනගන්ධෙනස්සා අස්සූනි පවත්තිංසු. අයඤ්හි දීපොභාසං වා අග්ගිඔභාසං වා අදිස්වා මණිආලොකෙනෙව භුඤ්ජති ච නිසීදති ච නිපජ්ජති ච, දෙවො පන දීපාලොකෙන නිසින්නො භවිස්සතීති? ආම, සෙට්ඨීති. තෙන හි, දෙව, අජ්ජ පට්ඨාය මණිආලොකෙන නිසීදථාති මහන්තං තිපුසමත්තං අනග්ඝං මණිරතනං අදාසි. රාජා ගෙහං ඔලොකෙත්වා ‘‘මහතී වත ජොතිකස්ස සම්පත්තී’’ති වත්වා අගමාසි. අයං තාව **ජොතිකස්ස උප්පත්ති**.

ඉදානි ජටිලස්ස උප්පත්ති වෙදිතබ්බා – බාරාණසියඤ්හි එකා සෙට්ඨිධීතා අභිරූපා අහොසි, තං පන්නරසසොළසවස්සුද්දෙසිකකාලෙ රක්ඛණත්ථාය එකං දාසිං දත්වා සත්තභූමිකස්ස පාසාදස්ස උපරිමතලෙ සිරිගබ්භෙ වාසයිංසු. තං එකදිවසං වාතපානං විවරිත්වා බහි ඔලොකයමානං ආකාසෙන ගච්ඡන්තො එකො විජ්ජාධරො දිස්වා උප්පන්නසිනෙහො වාතපානෙන පවිසිත්වා තාය සද්ධිං සන්ථවමකාසි. සා තෙන සද්ධිං සංවාසමන්වාය න චිරස්සෙව ගබ්භං පටිලභි. අථ නං සා දාසී දිස්වා, ‘‘අම්ම, කිං ඉද’’න්ති වත්වා ‘‘හොතු මා කස්සචි ආචික්ඛී’’ති තාය වුත්තා භයෙන තුණ්හී අහොසි. සාපි දසමාසච්චයෙන පුත්තං විජායිත්වා නවභාජනං ආහරාපෙත්වා තත්ථ තං දාරකං නිපජ්ජාපෙත්වා තං භාජනං පිදහිත්වා උපරි පුප්ඵදාමානි ඨපෙත්වා ‘‘ඉමං සීසෙන උක්ඛිපිත්වා ගඞ්ගාය විස්සජ්ජෙහි, ‘කිං ඉද’න්ති ච පුට්ඨා ‘අය්‍යාය මෙ බලිකම්ම’න්ති වදෙය්‍යාසී’’ති දාසිං ආණාපෙසි. සා තථා අකාසි.

හෙට්ඨාගඞ්ගායම්පි ද්වෙ ඉත්ථියො න්හායමානා තං භාජනං උදකෙනාහරියමානං දිස්වා එකා ‘‘මය්හෙතං භාජන’’න්ති ආහ. එකා ‘‘යං එතස්ස අන්තො, තං මය්හ’’න්ති වත්වා භාජනෙ සම්පත්තෙ තං ආදාය ථලෙ ඨපෙත්වා විවරිත්වා දාරකං දිස්වා එකා ‘‘මම භාජනන්ති වුත්තතාය දාරකො මමෙව හොතී’’ති ආහ. එකා ‘‘යං භාජනස්ස අන්තො, තං මමෙව හොතූති වුත්තතාය මම දාරකො’’ති ආහ. තා විවදමානා විනිච්ඡයට්ඨානං ගන්ත්වා තමත්ථං ආරොචෙත්වා අමච්චෙසු විනිච්ඡිතුං අසක්කොන්තෙසු රඤ්ඤො සන්තිකං අගමංසු. රාජා තාසං වචනං සුත්වා ‘‘ත්වං දාරකං ගණ්හ, ත්වං භාජනං ගණ්හා’’ති ආහ. යාය පන දාරකො ලද්ධො, සා මහාකච්චානත්ථෙරස්ස උපට්ඨායිකා අහොසි. තස්මා සා දාරකං ‘‘ඉමං ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බාජෙස්සාමී’’ති පොසෙසි. තස්ස ජාතදිවසෙ ගබ්භමලස්ස ධොවිත්වා අනපනීතතාය කෙසා ජටිතා හුත්වා අට්ඨංසු, තෙනස්ස **ජටිලො**ත්වෙව නාමං කරිංසු. තස්ස පදසා විචරණකාලෙ ථෙරො තං ගෙහං පිණ්ඩාය පාවිසි. උපාසිකා ථෙරං නිසීදාපෙත්වා ආහාරමදාසි. ථෙරො දාරකං දිස්වා ‘‘කිං උපාසිකෙ දාරකො ලද්ධො’’ති පුච්ඡි. ‘‘ආම, භන්තෙ, ඉමාහං දාරකං තුම්හාකං සන්තිකෙ පබ්බාජෙස්සාමීති පොසෙසිං, පබ්බාජෙථ න’’න්ති අදාසි. ථෙරො ‘‘සාධූ’’ති ආදාය තං ගච්ඡන්තො ‘‘අත්ථි නු ඛො ඉමස්ස ගිහිසම්පත්තිං

අනුභවිතුං පුඤ්ඤකම්ම’’න්ති ඔලොකෙන්තො ‘‘මහාපුඤ්ඤො සත්තො මහාසම්පත්තිං අනුභවිස්සති, දහරො එස තාව, ඤාණම්පිස්ස පරිපාකං න ගච්ඡතී’’ති චින්තෙත්වා තං ආදාය තක්කසිලායං එකස්ස උපට්ඨාකස්ස ගෙහං අගමාසි.

සො ථෙරං වන්දිත්වා ඨිතො තං දාරකං දිස්වා ‘‘දාරකො වො, භන්තෙ, ලද්ධො’’ති පුච්ඡි. ආම, උපාසක, පබ්බජිස්සති, දහරො තාව, තවෙව සන්තිකෙ හොතූති. සො ‘‘සාධු, භන්තෙ’’ති තං පුත්තට්ඨානෙ ඨපෙත්වා පටිජග්ගි. තස්ස පන ගෙහෙ ද්වාදස වස්සානි භණ්ඩකං උස්සන්නං හොති. සො ගාමන්තරං ගච්ඡන්තො සබ්බම්පි තං භණ්ඩං ආපණං හරිත්වා දාරකං ආපණෙ නිසීදාපෙත්වා තස්ස තස්ස භණ්ඩකස්ස මූලං ආචික්ඛිත්වා ‘‘ඉදඤ්ච ඉදඤ්ච එත්තකං නාම ධනං ගහෙත්වා දදෙය්‍යාසී’’ති වත්වා පක්කාමි. තංදිවසං නගරපරිග්ගාහිකා දෙවතා අන්තමසො මරිචජීරකමත්තෙනාපි අත්ථිකෙ තස්සෙව ආපණාභිමුඛෙ කරිංසු. සො ද්වාදස වස්සානි උස්සන්නං භණ්ඩකං එකදිවසෙනෙව වික්කිණි. කුටුම්බිකො ආගන්ත්වා ආපණෙ කිඤ්චි අදිස්වා ‘‘සබ්බං තෙ, තාත, භණ්ඩකං නාසිත’’න්ති ආහ. න නාසෙමි, සබ්බං තුම්හෙහි වුත්තනයෙනෙව වික්කිණිං, ඉදං අසුකස්ස මූලං, ඉදං අසුකස්සාති. කුටුම්බිකො පසීදිත්වා ‘‘අනග්ඝො පුරිසො, යත්ථ කත්ථචි ජීවිතුං සමත්ථො’’ති අත්තනො ගෙහෙ වයප්පත්තං ධීතරං තස්ස දත්වා ‘‘ගෙහමස්ස කරොථා’’ති පුරිසෙ ආණාපෙත්වා නිට්ඨිතෙ ගෙහෙ ‘‘ගච්ඡථ, තුම්හෙ අත්තනො ගෙහෙ වසථා’’ති ආහ.

අථස්ස ගෙහපවිසනකාලෙ එකෙන පාදෙන උම්මාරෙ අක්කන්තමත්තෙ ගෙහස්ස පච්ඡිමභාගෙ භූමිං භින්දිත්වා අසීතිහත්ථො සුවණ්ණපබ්බතො උට්ඨහි. රාජා ‘‘ජටිලකුමාරස්ස කිර ගෙහෙ භූමිං භින්දිත්වා සුවණ්ණපබ්බතො උට්ඨිතො’’ති සුත්වාව තස්ස සෙට්ඨිච්ඡත්තං පෙසෙසි. සො **ජටිලසෙට්ඨී** නාම අහොසි. තස්ස තයො පුත්තා අහෙසුං. සො තෙසං වයප්පත්තකාලෙ පබ්බජ්ජාය චිත්තං උප්පාදෙත්වා ‘‘සචෙ අම්හෙහි සමානභොගං සෙට්ඨිකුලං භවිස්සති, පබ්බජිතුං දස්සන්ති. නො චෙ, න දස්සන්ති. අත්ථි නු ඛො ජම්බුදීපෙ අම්හෙහි සමානභොගං කුල’’න්ති වීමංසනත්ථාය සුවණ්ණමයං ඉට්ඨකං සුවණ්ණමයං පතොදලට්ඨිං සුවණ්ණමයං පාදුකඤ්ච කාරාපෙත්වා පුරිසානං හත්ථෙ දත්වා ‘‘ගච්ඡථ, ඉමානි ආදාය කිඤ්චිදෙව ඔලොකයමානා විය ජම්බුදීපතලෙ විචරිත්වා අම්හෙහි සමානභොගස්ස සෙට්ඨිකුලස්ස අත්ථිභාවං වා නත්ථිභාවං වා ඤත්වා ආගච්ඡථා’’ති පහිණි.

තෙ චාරිකං චරන්තා භද්දියනගරං පාපුණිංසු. අථ නෙ මෙණ්ඩකසෙට්ඨී දිස්වා, ‘‘තාතා, කිං කරොන්තා විචරථා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘එකං ඔලොකෙන්තා විචරාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘ඉමෙසං ඉමානි ගහෙත්වා කිඤ්චිදෙව ඔලොකෙතුං විචරණකිච්චං නත්ථි, රට්ඨං පරිග්ගණ්හමානා විචරන්තී’’ති ඤත්වා, ‘‘තාතා, අම්හාකං පච්ඡිමගෙහං පවිසිත්වා ඔලොකෙථා’’ති ආහ. තෙ තත්ථ අට්ඨකරීසමත්තෙ ඨානෙ හත්ථිඅස්සඋසභප්පමාණෙ පිට්ඨියා පිට්ඨිං ආහච්ච පථවිං භින්දිත්වා උට්ඨිතෙ හෙට්ඨා වුත්තප්පකාරෙ සුවණ්ණමෙණ්ඩකෙ දිස්වා තෙසං අන්තරන්තරා විචරිත්වා නික්ඛමිංසු. අථ නෙ සෙට්ඨී, ‘‘තාතා, යං ඔලොකෙන්තා විචරථ, දිට්ඨො වො සො’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘පස්සාම, සාමී’’ති වුත්තෙ ‘‘තෙන හි ගච්ඡථා’’ති උය්‍යොජෙසි. තෙ තතොව ගන්ත්වා අත්තනො සෙට්ඨිනා ‘‘කිං, තාතා, දිට්ඨං වො අම්හාකං සමානභොගං සෙට්ඨිකුල’’න්ති වුත්තෙ, ‘‘සාමි, තුම්හාකං කිං අත්ථි, භද්දියනගරෙ මෙණ්ඩකසෙට්ඨිනො එවරූපො නාම විභවො’’ති සබ්බං තං පවත්තිං ආචික්ඛිංසු. තං සුත්වා සෙට්ඨී අත්තමනො හුත්වා ‘‘එකං තාව සෙට්ඨිකුලං ලද්ධං, අපරම්පි නු ඛො අත්ථී’’ති සතසහස්සග්ඝනිකං කම්බලං දත්වා ‘‘ගච්ඡථ, තාතා, අඤ්ඤම්පි. සෙට්ඨිකුලං විචිනථා’’ති පහිණි.

තෙ රාජගහං ගන්ත්වා ජොතිකසෙට්ඨිස්ස ගෙහතො අවිදූරෙ දාරුරාසිං කත්වා අග්ගිං දත්වා අට්ඨංසු. ‘‘කිං ඉද’’න්ති පුට්ඨකාලෙ ච ‘‘එකං නො මහග්ඝකම්බලං වික්කිණන්තානං කයිකො නත්ථි, ගහෙත්වා විචරන්තාපි චොරානං භායාම, තෙන තං ඣාපෙත්වා ගමිස්සාමා’’ති වදිංසු. අථ නෙ ජොතිකසෙට්ඨී දිස්වා ‘‘ඉමෙ කිං කරොන්තී’’ති පුච්ඡිත්වා තමත්ථං සුත්වා පක්කොසාපෙත්වා ‘‘කිං අග්ඝනකො කම්බලො’’ති පුච්ඡි. ‘‘සතසහස්සග්ඝනකො’’ති වුත්තෙ සතසහස්සං දාපෙත්වා ‘‘ද්වාරකොට්ඨකං සම්මජ්ජිත්වා කචවරඡඩ්ඩිකාය දාසියා දෙථා’’ති තෙසංයෙව හත්ථෙ පහිණි. සා කම්බලං ගහෙත්වා රොදමානා සාමිකස්ස සන්තිකං ආගන්ත්වා ‘‘කිං මං, සාමි, අපරාධෙ සති පහරිතුං න වට්ටති, කස්මා මෙ එවරූපං ථූලකම්බලං පහිණිත්ථ, කථාහං ඉමං නිවාසෙස්සාමි වා පාරුපිස්සාමි වා’’ති. නාහං තව එතදත්ථාය පහිණිං, එතං පන පලිවෙඨෙත්වා තව සයනපාදමූලෙ ඨපෙත්වා නිපජ්ජනකාලෙ ගන්ධොදකෙන ධොතානං පාදානං පුඤ්ඡනත්ථාය තෙ පහිණිං, කිං එතම්පි කාතුං න සක්කොසීති. සා ‘‘එතං පන කාතුං සක්ඛිස්සාමී’’ති ගහෙත්වා අගමාසි. තෙ ච පුරිසා තං කාරණං දිස්වා අත්තනො සෙට්ඨිස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘කිං, තාතා, දිට්ඨං වො සෙට්ඨිකුල’’න්ති වුත්තෙ, ‘‘සාමි, කිං තුම්හාකං අත්ථි, රාජගහනගරෙ ජොතිකසෙට්ඨිස්ස එවරූපා නාම සම්පත්තී’’ති සබ්බං ගෙහසම්පත්තිං ආරොචෙත්වා තං පවත්තිං ආචික්ඛිංසු. සෙට්ඨී තෙසං වචනං සුත්වා තුට්ඨමානසො ‘‘ඉදානි පබ්බජිතුං ලභිස්සාමී’’ති රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘පබ්බජිතුකාමොම්හි, දෙවා’’ති ආහ. සාධු, මහාසෙට්ඨී, පබ්බජාහීති . සො ගෙහං ගන්ත්වා පුත්තෙ පක්කොසාපෙත්වා සුවණ්ණදණ්ඩං වජිරකුද්දාලං ජෙට්ඨපුත්තස්ස හත්ථෙ ඨපෙත්වා, ‘‘තාත, පච්ඡිමගෙහෙ සුවණ්ණපබ්බතතො සුවණ්ණපිණ්ඩං උද්ධරාහී’’ති ආහ. සො කුද්දාලං ආදාය ගන්ත්වා සුවණ්ණපබ්බතං පහරි, පිට්ඨිපාසාණෙ පහටකාලො විය අහොසි. තස්ස හත්ථතො කුද්දාලං ගහෙත්වා මජ්ඣිමපුත්තස්ස හත්ථෙ දත්වා පහිණි, තස්සපි සුවණ්ණපබ්බතං පහරන්තස්ස පිට්ඨිපාසාණෙ පහටකාලො විය අහොසි. අථ නං කනිට්ඨපුත්තස්ස හත්ථෙ දත්වා පහිණි, තස්ස තං ගහෙත්වා පහරන්තස්ස කොට්ටෙත්වා රාසිකතාය මත්තිකාය පහටකාලො විය අහොසි. අථ නං සෙට්ඨී ‘‘එහි, තාත, අලං එත්තකෙනා’’ති වත්වා ඉතරෙ ද්වෙ ජෙට්ඨභාතිකෙ පක්කොසාපෙත්වා ‘‘අයං සුවණ්ණපබ්බතො න තුම්හාකං නිබ්බත්තො, මය්හඤ්ච කනිට්ඨස්ස ච නිබ්බත්තො, ඉමිනා සද්ධිං එකතො හුත්වා පරිභුඤ්ජථා’’ති ආහ. කස්මා පන සො තෙසමෙව නිබ්බත්තති, කස්මා ච ජටිලො ජාතකාලෙ උදකෙ පාතිතොති? අත්තනො කතකම්මෙනෙව.

කස්සපසම්මාසම්බුද්ධස්ස හි චෙතියෙ කරියමානෙ එකො ඛීණාසවො චෙතියට්ඨානං ගන්ත්වා ඔලොකෙත්වා, ''තාතා, කස්මා චෙතියස්ස උත්තරෙන මුඛං න උට්ඨහතී''ති පුච්ඡි. ''සුවණ්ණං නප්පහොතී''ති ආහංසු. අහං අන්තොගාමං පවිසිත්වා සමාදපෙස්සාමි, තුම්හෙ ආදරෙන කම්මං කරොථාති. සො එවං වත්වා නගරං පවිසිත්වා, ''අම්මා, තාතා, තුම්හාකං චෙතියස්ස එකස්මිං මුඛෙ සුවණ්ණං නප්පහොති, සුවණ්ණං ජානාථා''ති මහාජනං සමාදපෙන්තො සුවණ්ණකාරකුලං අගමාසි. සුවණ්ණකාරොපි තඞ්ඛණෙයෙව භරියාය සද්ධිං කලහං කරොන්තො නිසින්නො හොති. අථ නං ථෙරො ''චෙතියෙ තුම්හෙහි ගහිතමුඛස්ස සුවණ්ණං නප්පහොති, තං ජානිතුං වට්ටතී''ති ආහ. සො භරියාය කොපෙන ''තව සත්ථාරං උදකෙ ඛිපිත්වා ගච්ඡා''ති ආහ. අථ නං සා ''අතිසාහසිකකම්මං තෙ කතං, මම කුද්ධෙන තෙ අහමෙව අක්කොසිතබ්බා වා පහරිතබ්බා වා, කස්මා අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙසු බුද්ධෙසු වෙරමකාසී''ති ආහ. සුවණ්ණකාරො තාවදෙව සංවෙගප්පත්තො හුත්වා ''ඛමථ මෙ, භන්තෙ''ති වත්වා ථෙරස්ස පාදමූලෙ නිපජ්ජි. තාත, අහං තයා න කිඤ්චි වුත්තො, සත්ථාරං ඛමාපෙහීති. කින්ති කත්වා ඛමාපෙමි, භන්තෙති. සුවණ්ණපුප්ඵානං තයො කුම්භෙ කත්වා අන්තොධාතුනිධානෙ පක්ඛිපිත්වා අල්ලවත්ථො අල්ලකෙසො හුත්වා ඛමාපෙහි, තාතාති.

සො ''සාධු, භන්තෙ''ති වත්වා සුවණ්ණපුප්ඵානි කරොන්තො තීසු පුත්තෙසු ජෙට්ඨපුත්තං පක්කොසාපෙත්වා ''එහි, තාත, අහං සත්ථාරං වෙරවචනෙන අවචං, තස්මා ඉමානි පුප්ඵානි කත්වා ධාතුනිධානෙ පක්ඛිපිත්වා ඛමාපෙස්සාමි, ත්වම්පි ඛො මෙ සහායො හොහී''ති ආහ. සො ''න ත්වං මයා වෙරවචනං වදාපිතො, ත්වංයෙව කරොහී''ති කාතුං න ඉච්ඡි. මජ්ඣිමපුත්තං පක්කොසිත්වා තථෙවාහ, සොපි තථෙව වත්වා කාතුං න ඉච්ඡි. කනිට්ඨං පක්කොසිත්වා තථෙවාහ, සො ''පිතු උප්පන්නකිච්චං නාම පුත්තස්ස භාරො''ති වත්වා පිතුසහායො හුත්වා පුප්ඵානි අකාසි. සුවණ්ණකාරො විදත්ථිප්පමාණානං පුප්ඵානං තයො කුම්භෙ නිට්ඨාපෙත්වා ධාතුනිධානෙ පක්ඛිපිත්වා අල්ලවත්ථො අල්ලකෙසො සත්ථාරං ඛමාපෙසි. ඉති සො සත්තක්ඛත්තුං ජාතකාලෙ උදකෙ පාතනං ලභි. අයං පනස්ස කොටියං ඨිතො අත්තභාවො. ඉධාපි තස්සෙව නිස්සන්දෙන උදකෙ පාතිතො. යෙ පනස්ස ද්වෙ ජෙට්ඨභාතිකා පුත්තා සුවණ්ණපුප්ඵානං කරණකාලෙ සහායා භවිතුං න ඉච්ඡිංසු, තෙසං තෙන කාරණෙන සුවණ්ණපබ්බතො න නිබ්බත්ති, ජටිලස්ස චෙව කනිට්ඨපුත්තස්ස ච එකතො කතභාවෙන නිබ්බත්ති. ඉති සො පුත්තෙ අනුසාසිත්වා සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා කතිපාහෙනෙව අරහත්තං පාපුණි. සත්ථා අපරෙන සමයෙන පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං පිණ්ඩාය චරන්තො තස්ස පුත්තානං ගෙහද්වාරං අගමාසි, තෙ බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස අඩ්ඪමාසං භික්ඛාදානං අදංසු.

භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං ''අජ්ජාපි තෙ, ආවුසො ජටිල, අසීතිහත්ථෙ සුවණ්ණපබ්බතෙ ච පුත්තෙසු ච තණ්හා අත්ථී''ති. ''න මෙ, ආවුසො, එතෙසු තණ්හා වා මානො වා අත්ථී''ති. තෙ ''අයං ජටිලත්ථෙරො අභූතං වත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතී''ති වදිංසු. සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා ''න, භික්ඛවෙ, මම පුත්තස්ස තෙසු තණ්හා වා මානො වා අත්ථී''ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

416. ''යොධ තණ්හං පහන්ත්වාන, අනාගාරො පරිබ්බජෙ;
තණ්හාභවපරික්ඛීණං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

තස්සත්ථො – යො ඉධ ලොකෙ ඡද්වාරිකං තණ්හං වා මානං වා ජහිත්වා ඝරාවාසෙන අනත්ථිකො අනාගාරො හුත්වා පරිබ්බජති, තණ්හාය චෙව භවස්ස ච පරික්ඛීණත්තා තණ්හාභවපරික්ඛීණං තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ජටිලත්ථෙරවත්ථු තෙත්තිංසතිමං.

34. ජොතිකත්ථෙරවත්ථු

යොධ තණ්හන්ති පුන ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො ජොතිකත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

අජාතසත්තුකුමාරො හි දෙවදත්තෙන සද්ධිං එකතො හුත්වා පිතරං ඝාතෙත්වා රජ්ජෙ පතිට්ඨිතො ''ජොතිකසෙට්ඨිස්ස මහාපාසාදං ගණ්හිස්සාමී''ති යුද්ධසජ්ජො නික්ඛමිත්වා මණිපාකාරෙ සපරිවාරස්ස අත්තනො ඡායං දිස්වා ''ගහපතිකො යුද්ධසජ්ජො හුත්වා බලං ආදාය නික්ඛන්තො''ති සල්ලක්ඛෙත්වා උපගන්තුං න විසහි. සෙට්ඨිපි තං දිවසං උපොසථිකො හුත්වා පාතොව භුත්තපාතරාසො විහාරං ගන්ත්වා සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුණන්තො නිසින්නො හොති. පඨමෙ ද්වාරකොට්ඨකෙ ආරක්ඛං ගහෙත්වා ඨිතො පන යමකොළි නාම යක්ඛො තං දිස්වා ''කහං ගච්ඡසී''ති සපරිවාරං විද්ධංසෙත්වා දිසාවිදිසාසු අනුබන්ධි. රාජා විහාරමෙව අගමාසි.

අථ නං සෙට්ඨී දිස්වාව ''කිං, දෙවා''ති වත්වා උට්ඨායාසනා අට්ඨාසි. ගහපති, කිං ත්වං තව පුරිසෙ ''මයා සද්ධිං යුජ්ඣථා''ති ආණාපෙත්වා ඉධාගම්ම ධම්මං සුණන්තො විය නිසින්නොති. කිං පන දෙවො මම ගෙහං ගණ්හිතුං ගතොති? ආම, ගතොම්හීති. මම අනිච්ඡාය මම ගෙහං ගණ්හිතුං රාජසහස්සම්පි න සක්කොති, දෙවාති. සො ''කිං පන ත්වං රාජා භවිස්සසී''ති කුජ්ඣි. නාහං රාජා, මම සන්තකං පන දසිකසුත්තම්පි මම අනිච්ඡාය රාජූහි වා චොරෙහි වා ගහෙතුං න සක්කාති. කිං පනාහං තව රුචියා ගණ්හිස්සාමීති? තෙන හි, දෙව, ඉමා මෙ දසසු අඞ්ගුලීසු වීසති මුද්දිකා, ඉමාහං තුම්හාකං න දෙමි. සචෙ සක්කොථ, ගණ්හථාති . සො පන රාජා භූමියං උක්කුටිකං නිසීදිත්වා උල්ලඞ්ඝන්තො

අට්ඨාරසහත්ථං ඨානං අභිරුහති, ඨත්වා උල්ලඞ්ඝන්තො අසීතිහත්ථං ඨානං අභිරුහති. එවංමහාබලො සමානොපි ඉතො චිතො ච පරිවත්තෙන්තො එකං මුද්දිකම්පි කඩ්ඪිතුං නාසක්ඛි. අථ නං සෙට්ඨි ''සාටකං පත්ථර, දෙවා''ති වත්වා අඞ්ගුලියො උජුකා අකාසි, වීසතිපි මුද්දිකා නික්ඛමිංසු. අථ නං සෙට්ඨි ''එවං, දෙව, මම සන්තකං මම අනිච්ඡාය න සක්කා ගණ්හිතු''න්ති වත්වා රඤ්ඤො කිරියාය උප්පන්නසංවෙගො ''පබ්බජිතුං මෙ අනුජාන, දෙවා''ති ආහ. සො ''ඉමස්මිං පබ්බජිතෙ සුඛං පාසාදං ගණ්හිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා එකවචනෙනෙව ''ත්වං පබ්බජාහී''ති ආහ. සො සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා න චිරස්සෙව අරහත්තං පත්වා ජොතිකත්ථෙරො නාම අහොසි. තස්ස අරහත්තං පත්තක්ඛණෙයෙව සබ්බාපි සා සම්පත්ති අන්තරධායි, තම්පිස්ස සතුලකායිං නාම භරියං දෙවතා උත්තරකුරුමෙව නයිංසු.

අථෙකදිවසං භික්ඛූ තං ආමන්තෙත්වා, ''ආවුසො ජොතික, තස්මිං පන තෙ පාසාදෙ වා ඉත්ථියා වා තණ්හා අත්ථී''ති පුච්ඡිත්වා ''නත්ථාවුසො''ති වුත්තෙ සත්ථු ආරොචෙසුං – ''අයං, භන්තෙ, අභූතං වත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතී''ති. සත්ථා ''නත්ථෙව, භික්ඛවෙ, මම පුත්තස්ස තස්මිං තණ්හා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

416. ''යොධ තණ්හං පහන්ත්වාන, අනාගාරො පරිබ්බජෙ;
තණ්හාභවපරික්ඛීණං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

ඉමිස්සා ගාථායත්ථො හෙට්ඨා ජටිලත්ථෙරවත්ථුම්හි වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ජොතිකත්ථෙරවත්ථු චතුතිංසතිමං.

35. නටපුත්තකත්ථෙරවත්ථු

හිත්වාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො එකං නටපුත්තකං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර එකං නටකීළං කීළයමානො විචරන්තො සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණි. තස්මිං බුද්ධප්පමුඛෙන භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං පිණ්ඩාය පවිසන්තෙ භික්ඛූ එකං නටපුත්තං කීළන්තං දිස්වා, ''ආවුසො, එස තයා කීළිතකීළිතං කීළති, අත්ථි නු ඛො තෙ එත්ථ සිනෙහො''ති පුච්ඡිත්වා ''නත්ථී''ති වුත්තෙ ''අයං, භන්තෙ, අභූතං වත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතී''ති ආහංසු. සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා, ''භික්ඛවෙ, මම පුත්තො සබ්බයොගෙ අතික්කන්තො''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

417. ''හිත්වා මානුසකං යොගං, දිබ්බං යොගං උපච්චගා;
සබ්බයොගවිසංයුත්තං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

තත්ථ **මානුසකං යොගන්ති** මානුසකං ආයුඤ්චෙව පඤ්ච කාමගුණෙ ච. දිබ්බයොගෙපි එසෙව නයො. **උපච්චගාති** යො මානුසකං යොගං හිත්වා දිබ්බං යොගං අතික්කන්තො, තං සබ්බෙහි චතූහිපි යොගෙහි විසංයුත්තං අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

නටපුත්තකත්ථෙරවත්ථු පඤ්චතිංසතිමං.

36. නටපුත්තකත්ථෙරවත්ථු

හිත්වා රතිඤ්චාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො එකං නටපුත්තකංයෙව ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු පුරිමසදිසමෙව. ඉධ පන සත්ථා, ''භික්ඛවෙ, මම පුත්තො රතිඤ්ච අරතිඤ්ච පහාය ඨිතො''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

418. ''හිත්වා රතිඤ්ච අරතිඤ්ච, සීතිභූතං නිරූපධිං;
සබ්බලොකාභිභුං වීරං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

තත්ථ **රතින්ති** පඤ්චකාමගුණරතිං. **අරතින්ති** අරඤ්ඤවාසෙ උක්කණ්ඨිතත්තං. **සීතිභූතන්ති** නිබ්බුතං. **නිරූපධින්ති** නිරුපක්කිලෙසං. **වීරන්ති** තං එවරූපං සබ්බං ඛන්ධලොකං අභිභවිත්වා ඨිතං වීරියවන්තං අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

නටපුත්තකත්ථෙරවත්ථු ඡත්තිංසතිමං.

37. වඞ්ගීසත්ථෙරවත්ථු

චුතිං යො වෙදීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො වඞ්ගීසත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

රාජගහෙ කිරෙකො බ්‍රාහ්මණො වඞ්ගීසො නාම මතමනුස්සානං සීසං ආකොටෙත්වා ‘‘ඉදං නිරයෙ නිබ්බත්තස්ස සීසං, ඉදං තිරච්ඡානයොනියං, ඉදං පෙත්තිවිසයෙ, ඉදං මනුස්සලොකෙ, ඉදං දෙවලොකෙ නිබ්බත්තස්ස සීස’’න්ති ජානාති. බ්‍රාහ්මණා ‘‘සක්කා ඉමං නිස්සාය ලොකං ඛාදිතු’’න්ති චින්තෙත්වා තං ද්වෙ රත්තවත්ථානි පරිදහාපෙත්වා ආදාය ජනපදං චරන්තා මනුස්සෙ වදන්ති ‘‘එසො වඞ්ගීසො නාම බ්‍රාහ්මණො මතමනුස්සානං සීසං ආකොටෙත්වා නිබ්බත්තට්ඨානං ජානාති, අත්තනො ඤාතකානං නිබ්බත්තට්ඨානං පුච්ඡථා’’ති. මනුස්සා යථාබලං දසපි කහාපණෙ වීසතිපි සතම්පි දත්වා ඤාතකානං නිබ්බත්තට්ඨානං පුච්ඡන්ති. තෙ අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං පත්වා ජෙතවනස්ස අවිදූරෙ නිවාසං ගණ්හිංසු. තෙ භුත්තපාතරාසා මහාජනං ගන්ධමාලාදිහත්ථං ධම්මස්සවනාය ගච්ඡන්තං දිස්වා ‘‘කහං ගච්ඡථා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘විහාරං ධම්මස්සවනායා’’ති වුත්තෙ ‘‘තත්ථ ගන්ත්වා කිං කරිස්සථ, අම්හාකං වඞ්ගීසබ්‍රාහ්මණෙන සදිසො නාම නත්ථි, මතමනුස්සානං සීසං ආකොටෙත්වා නිබ්බත්තට්ඨානං ජානාති, ඤාතකානං නිබ්බත්තට්ඨානං පුච්ඡථා’’ති ආහංසු. තෙ ‘‘වඞ්ගීසො කිං ජානාති , අම්හාකං සත්ථාරා සදිසො නාම නත්ථී’’ති වත්වා ඉතරෙහිපි ‘‘වඞ්ගීසසදිසො නත්ථී’’ති වුත්තෙ කථං වඩ්ඪෙත්වා ‘‘එථ, දානි වො වඞ්ගීසස්ස වා අම්හාකං වා සත්ථු ජානනභාවං ජානිස්සාමා’’ති තෙ ආදාය විහාරං අගමංසු. සත්ථා තෙසං ආගමනභාවං ඤත්වා නිරයෙ තිරච්ඡානයොනියං මනුස්සලොකෙ දෙවලොකෙති චතූසු ඨානෙසු නිබ්බත්තානං චත්තාරි සීසානි, ඛීණාසවසීසඤ්චාති පඤ්ච සීසානි ආහරාපෙත්වා පටිපාටියා ඨපෙත්වා ආගතකාලෙ වඞ්ගීසං පුච්ඡි – ‘‘ත්වං කිර සීසං ආකොටෙත්වා මතකානං නිබ්බත්තට්ඨානං ජානාසී’’ති? ‘‘ආම, ජානාමී’’ති. ‘‘ඉදං කස්ස සීස’’න්ති? සො තං ආකොටෙත්වා ‘‘නිරයෙ නිබ්බත්තස්සා’’ති ආහ. අථස්ස සත්ථා ‘‘සාධු සාධූ’’ති සාධුකාරං දත්වා ඉතරානිපි තීණි සීසානි පුච්ඡිත්වා තෙන අවිරජ්ඣිත්වා වුත්තවුත්තක්ඛණෙ තථෙව තස්ස සාධුකාරං දත්වා පඤ්චමං සීසං දස්සෙත්වා ‘‘ඉදං කස්ස සීස’’න්ති පුච්ඡි, සො තම්පි ආකොටෙත්වා නිබ්බත්තට්ඨානං න ජානාති.

අථ නං සත්ථා ‘‘කිං, වඞ්ගීස, න ජානාසී’’ති වත්වා, ‘‘ආම, න ජානාමී’’ති වුත්තෙ ‘‘අහං ජානාමී’’ති ආහ. අථ නං වඞ්ගීසො යාචි ‘‘දෙථ මෙ ඉමං මන්ත’’න්ති. න සක්කා අපබ්බජිතස්ස දාතුන්ති. සො ‘‘ඉමස්මිං මන්තෙ ගහිතෙ සකලජම්බුදීපෙ අහං ජෙට්ඨකො භවිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා තෙ බ්‍රාහ්මණෙ ‘‘තුම්හෙ තත්ථෙව කතිපාහං වසථ, අහං පබ්බජිස්සාමී’’ති උය්‍යොජෙත්වා සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා ලද්ධූපසම්පදො වඞ්ගීසත්ථෙරො නාම අහොසි. අථස්ස සත්ථා ද්වත්තිංසාකාරකම්මට්ඨානං දත්වා ‘‘මන්තස්ස පරිකම්මං සජ්ඣායාහී’’ති ආහ. සො තං සජ්ඣායන්තො අන්තරන්තරා බ්‍රාහ්මණෙහි ‘‘ගහිතො තෙ මන්තො’’ති පුච්ඡියමානො ‘‘ආගමෙථ තාව, ගණ්හාමී’’ති වත්වා කතිපාහෙනෙව අරහත්තං පත්වා පුන බ්‍රාහ්මණෙහි පුට්ඨො ‘‘අභබ්බො දානාහං, ආවුසො, ගන්තු’’න්ති ආහ. තං සුත්වා භික්ඛූ ‘‘අයං, භන්තෙ, අභූතෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතී’’ති සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා ‘‘මා, භික්ඛවෙ, එවං අවචුත්ථ, ඉදානි, භික්ඛවෙ, මම පුත්තො චුතිපටිසන්ධිකුසලො ජාතො’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

419. ‘‘චුතිං යො වෙදි සත්තානං, උපපත්තිඤ්ච සබ්බසො;
අසත්තං සුගතං බුද්ධං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණං.

420. ‘‘යස්ස ගතිං න ජානන්ති, දෙවා ගන්ධබ්බමානුසා;
ඛීණාසවං අරහන්තං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **යො වෙදීති** යො සත්තානං සබ්බාකාරෙන චුතිඤ්ච පටිසන්ධිඤ්ච පාකටං කත්වා ජානාති, තමහං අලග්ගතාය **අසත්තං,** පටිපත්තියා සුට්ඨු ගතත්තා **සුගතං,** චතුන්නං සච්චානං බුද්ධතාය **බුද්ධං** බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො. **යස්සාති** යස්සෙතෙ දෙවාදයො ගතිං න ජානන්ති, තමහං ආසවානං ඛීණතාය **ඛීණාසවං,** කිලෙසෙහි ආරකත්තා **අරහන්තං** බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

වඞ්ගීසත්ථෙරවත්ථු සත්තතිංසතිමං.

38. ධම්මදින්නත්ථෙරීවත්ථු

යස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො ධම්මදින්නං නාම භික්ඛුනිං ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි තස්සා ගිහිකාලෙ සාමිකො විසාඛො උපාසකො සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා අනාගාමිඵලං පත්වා චින්තෙසි – ‘‘මයා සබ්බං සාපතෙය්‍යං ධම්මදින්නං පටිච්ඡාපෙතුං වට්ටතී’’ති. සො තතො පුබ්බෙ ආගච්ඡන්තො ධම්මදින්නං වාතපානෙන ඔලොකෙන්තිං දිස්වා සිතං කරොති. තං දිවසං පන වාතපානෙන ඨිතං අනොලොකෙන්තොව අගමාසි. සා ‘‘කිං නු ඛො ඉද’’න්ති චින්තෙත්වා ‘‘හොතු, භොජනකාලෙ ජානිස්සාමී’’ති

භොජනවෙලාය භත්තං උපනාමෙසි. සො අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු ‘‘එහි, එකතො භුඤ්ජාමා’’ති වදති, තං දිවසං පන තුණ්හීභූතොව භුඤ්ජි. සා ‘‘කෙනචිදෙව කාරණෙන කුපිතො භවිස්සතී’’ති චින්තෙසි. අථ නං විසාඛො සුඛනිසින්නවෙලාය තං පක්කොසිත්වා ‘‘ධම්මදින්නෙ ඉමස්මිං ගෙහෙ සබ්බං සාපතෙය්‍යං පටිච්ඡාහී’’ති ආහ. සා ‘‘කුද්ධා නාම සාපතෙය්‍යං න පටිච්ඡාපෙන්ති, කිං නු ඛො එත’’න්ති චින්තෙත්වා ‘‘තුම්හෙ පන, සාමී’’ති ආහ. අහං ඉතො පට්ඨාය න කිඤ්චි විචාරෙමීති. තුම්හෙහි ඡඩ්ඩිතං ඛෙළං කො පටිච්ඡිස්සති, එවං සන්තෙ මම පබ්බජ්ජං අනුජානාථාති. සො ‘‘සාධු, භද්දෙ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා මහන්තෙන සක්කාරෙන තං භික්ඛුනීඋපස්සයං නෙත්වා පබ්බාජෙසි. සා ලද්ධූපසම්පදා ධම්මදින්නත්ථෙරී නාම අහොසි.

සා පවිවෙකකාමතාය භික්ඛුනීහි සද්ධිං ජනපදං ගන්ත්වා තත්ථ විහරන්තී න චිරස්සෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා ‘‘ඉදානි මං නිස්සාය ඤාතිජනා පුඤ්ඤානි කරිස්සන්තී’’ති පුනදෙව රාජගහං පච්චාගඤ්ඡි. උපාසකො තස්සා ආගතභාවං සුත්වා ‘‘කෙන නු ඛො කාරණෙන ආගතා’’ති භික්ඛුනීඋපස්සයං ගන්ත්වා ථෙරිං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසින්නො ‘‘උක්කණ්ඨිතා නු ඛොසි, අය්‍යොති වත්තුං අප්පතිරූපං, පඤ්හමෙකං නං පුච්ඡිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා සොතාපත්තිමග්ගෙ පඤ්හං පුච්ඡි, සා තං විස්සජ්ජෙසි. උපාසකො තෙනෙව උපායෙන සෙසමග්ගෙසුපි පඤ්හං පුච්ඡිත්වා අතික්කම්ම පඤ්හස්ස පුට්ඨකාලෙ තාය ‘‘අච්චයාසි, ආවුසො, විසාඛා’’ති වත්වා ‘‘ආකඞ්ඛමානො සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ඉමං පඤ්හං පුච්ඡෙය්‍යාසී’’ති වුත්තෙ ථෙරිං වන්දිත්වා උට්ඨායාසනා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා තං කථාසල්ලාපං සබ්බං භගවතො ආරොචෙසි. සත්ථා ‘‘සුකථිතං මම ධීතාය ධම්මදින්නාය, අහම්පෙතං පඤ්හං විස්සජ්ජෙන්තො එවමෙව විස්සජ්ජෙය්‍යා’’න්ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

421. ‘‘යස්ස පුරෙ ච පච්ඡා ච, මජ්ඣෙ ච නත්ථි කිඤ්චනං;
අකිඤ්චනං අනාදානං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **පුරෙ**ති අතීතෙසු ඛන්ධෙසු. **පච්ඡා**ති අනාගතෙසු ඛන්ධෙසු. **මජ්ඣෙ**ති පච්චුප්පන්නෙසු ඛන්ධෙසු. **නත්ථි කිඤ්චනන්**ති යස්සෙතෙසු ඨානෙසු තණ්හාගාහසඞ්ඛාතං කිඤ්චනං නත්ථි, තමහං රාගකිඤ්චනාදීහි **අකිඤ්චනං** කස්සචි ගහණස්ස අභාවෙන **අනාදානං** බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ධම්මදින්නත්ථෙරීවත්ථු අට්ඨතිංසතිමං.

39. අඞ්ගුලිමාලත්ථෙරවත්ථු

උසභන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඞ්ගුලිමාලත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු ‘‘න වෙ කදරියා දෙවලොකං වජන්තී’’ති (ධ. ප. 177) ගාථාවණ්ණනාය වුත්තමෙව. වුත්තඤ්හි තත්ථ –

භික්ඛූ අඞ්ගුලිමාලං පුච්ඡිංසු – ‘‘කිං නු ඛො, ආවුසො අඞ්ගුලිමාල, දුට්ඨහත්ථිං ඡත්තං ධාරෙත්වා ඨිතං දිස්වා භායී’’ති? ‘‘න භායිං, ආවුසො’’ති. තෙ සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ආහංසු – ‘‘අඞ්ගුලිමාලො, භන්තෙ, අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතී’’ති. සත්ථා ‘‘න, භික්ඛවෙ, මම පුත්තො අඞ්ගුලිමාලො භායති. ඛීණාසවඋසභානඤ්හි අන්තරෙ ජෙට්ඨකඋසභා මම පුත්තසදිසා භික්ඛූ න භායන්තී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

422. ‘‘උසභං පවරං වීරං, මහෙසිං විජිතාවිනං;
අනෙජං න්හාතකං බුද්ධං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තස්සත්ථො – අච්ඡම්භිතට්ඨෙන උසභසදිසතාය **උසභං** උත්තමට්ඨෙන **පවරං** වීරියසම්පත්තියා **වීරං** මහන්තානං සීලක්ඛන්ධාදීනං එසිතත්තා **මහෙසිං** තිණ්ණං මාරානං විජිතත්තා **විජිතාවිනං** න්හාතකිලෙසතාය **න්හාතකං** චතුසච්චබුද්ධතාය **බුද්ධං** තං එවරූපං අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

අඞ්ගුලිමාලත්ථෙරවත්ථු එකූනචත්තාලීසං.

40. දෙවහිතබ්‍රාහ්මණවත්ථු

පුබ්බෙනිවාසන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො දෙවහිතබ්‍රාහ්මණස්ස පඤ්හං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ භගවා වාතරොගෙන ආබාධිකො හුත්වා උපවාණත්ථෙරං උණ්හොදකත්ථාය දෙවහිතබ්‍රාහ්මණස්ස සන්තිකං පහිණි. සො ගන්ත්වා සත්ථු ආබාධිකභාවං ආචික්ඛිත්වා උණ්හොදකං යාචි, තං සුත්වා බ්‍රාහ්මණො තුට්ඨමානසො හුත්වා ‘‘ලාභා වත මෙ, යං මම සන්තිකං සම්මාසම්බුද්ධො උණ්හොදකස්සත්ථාය සාවකං

පහිණි''ති උණ්හොදකස්ස කාජං පුරිසෙන ගාහාපෙත්වා ඵාණිතස්ස ච පුටං උපවාණත්ථෙරස්ස පාදාසි. ථෙරො තං ගාහාපෙත්වා විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං උණ්හොදකෙන න්හාපෙත්වා උණ්හොදකෙන ඵාණිතං ආලොළෙත්වා භගවතො පාදාසි, තස්ස තඞ්ඛණෙයෙව සො ආබාධො පටිපස්සම්භි. බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි – ''කස්ස නු ඛො දෙය්‍යධම්මො දින්නො මහප්ඵලො හොති, සත්ථාරං පුච්ඡිස්සාමී''ති සො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා තමත්ථං පුච්ඡන්තො ඉමං ගාථමාහ –

''කත්ථ දජ්ජා දෙය්‍යධම්මං, කත්ථ දින්නං මහප්ඵලං;
කථඤ්හි යජමානස්ස, කථං ඉජ්ඣති දක්ඛිණා''ති. (සං. නි. 1.199);

අථස්ස සත්ථා ''එවරූපස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස දින්නං මහප්ඵලං හොතී''ති වත්වා බ්‍රාහ්මණං පකාසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

423. ''පුබ්බෙනිවාසං යො වෙදි, සග්ගාපායඤ්ච පස්සති;
අථො ජාතික්ඛයං පත්තො, අභිඤ්ඤාවොසිතො මුනි; (සං. නි. 1.199);
සබ්බවොසිතවොසානං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

තස්සත්ථො – යො පුබ්බෙනිවාසං පාකටං කත්වා ජානාති, ඡබ්බීසතිදෙවලොකභෙදං සග්ගඤ්ච චතුබ්බිධං අපායඤ්ච දිබ්බචක්ඛුනා පස්සති, අථො ජාතික්ඛයසඞ්ඛාතං අරහත්තං පත්තො, අභිඤ්ඤෙය්‍යං ධම්මං අභිජානිත්වා පරිඤ්ඤෙය්‍යං පරිජානිත්වා පහාතබ්බං පහාය සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකත්වා වොසිතො නිට්ඨානං පත්තො, වුසිතවොසානං වා පත්තො, ආසවක්ඛයපඤ්ඤාය මොනභාවං පත්තත්තා මුනි, තමහං සබ්බෙසං කිලෙසානං වොසානං අරහත්තමග්ගඤාණං බ්‍රහ්මචරියවාසං වුත්ථභාවෙන සබ්බවොසිතවොසානං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු. බ්‍රාහ්මණොපි පසන්නමානසො සරණෙසු පතිට්ඨාය උපාසකත්තං පවෙදෙසීති.

දෙවහිතබ්‍රාහ්මණවත්ථු චත්තාලීසං.

බ්‍රාහ්මණවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඡබ්බීසතිමො වග්ගො.

නිගමනකථා

එත්තාවතා සබ්බපඨමෙ යමකවග්ගෙ චුද්දස වත්ථූනි, අප්පමාදවග්ගෙ නව, චිත්තවග්ගෙ නව, පුප්ඵවග්ගෙ ද්වාදස, බාලවග්ගෙ පන්නරස, පණ්ඩිතවග්ගෙ එකාදස, අරහන්තවග්ගෙ දස, සහස්සවග්ගෙ චුද්දස, පාපවග්ගෙ ද්වාදස, දණ්ඩවග්ගෙ එකාදස, ජරාවග්ගෙ නව, අත්තවග්ගෙ දස, ලොකවග්ගෙ එකාදස, බුද්ධවග්ගෙ නව, සුඛවග්ගෙ අට්ඨ, පියවග්ගෙ නව, කොධවග්ගෙ අට්ඨ, මලවග්ගෙ ද්වාදස, ධම්මට්ඨවග්ගෙ දස, මග්ගවග්ගෙ ද්වාදස, පකිණ්ණකවග්ගෙ නව, නිරයවග්ගෙ නව, නාගවග්ගෙ අට්ඨ, තණ්හාවග්ගෙ ද්වාදස, භික්ඛුවග්ගෙ ද්වාදස, බ්‍රාහ්මණවග්ගෙ චත්තාලීසාති පඤ්චාධිකානි තීණි වත්ථුසතානි පකාසෙත්වා නාතිසඞ්ඛෙපනාතිවිත්ථාරවසෙන උපරචිතා ද්වාසත්තතිභාණවාරපමාණා **ධම්මපදස්ස අත්ථවණ්ණනා** නිට්ඨිතාති.

පත්තං ධම්මපදං යෙන, ධම්මරාජෙනනුත්තරං;
ගාථා ධම්මපදෙ තෙන, භාසිතා යා මහෙසිනා.

සතෙවීසා චතුස්සතා, චතුසච්චවිභාවිනා;
සතත්තයඤ්හි වත්ථූනං, පඤ්චාධිකා සමුට්ඨිතා.

විහාරෙ අධිරාජෙන, කාරිතම්හි කතඤ්ඤුනා;
පාසාදෙ සිරිකූටස්ස, රඤ්ඤො විහරතා මයා.

අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නං, අත්ථාය ච හිතාය ච;
ලොකස්ස ලොකනාථස්ස, සද්ධම්මට්ඨිතිකම්‍යතා.

තාසං අට්ඨකථං එතං, කරොන්තෙන සුනිම්මලං;
ද්වාසත්තතිපමාණාය, භාණවාරෙහි පාළියා.

යං පත්තං කුසලං තෙන, කුසලා සබ්බපාණිනං;

සබ්බෙ ඉජ්ඣන්තු සඞ්කප්පා, ලභන්තු මධුරං ඵලන්ති.

පරමවිසුද්ධසද්ධාබුද්ධිවීරියපටිමණ්ඩිතෙන සීලාචාරජ්ජවමද්දවාදිගුණසමුදයසමුදිතෙන සකසමයසමයන්තරගහනජ්ඣොගාහණසමත්ථෙන පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියසමන්නාගතෙන තිපිටකපරියත්තිප්පභෙදෙ සාට්ඨකථෙ සත්ථුසාසනෙ අප්පටිහතඤාණප්පභාවෙන මහාවෙය්‍යාකරණෙන කරණසම්පත්තිජනිතසුඛවිනිග්ගතමධුරොදාරවචනලාවණ්ණයුත්තෙන යුත්තමුත්තවාදිනා වාදීවරෙන මහාකවිනා පභින්නපටිසම්භිදාපරිවාරෙ ඡළභිඤ්ඤාපටිසම්භිදාදිප්පභෙදගුණපටිමණ්ඩිතෙ උත්තරිමනුස්සධම්මෙ සුප්පතිට්ඨිතබුද්ධීනං ථෙරවංසප්පදීපානං ථෙරානං මහාවිහාරවාසීනං වංසාලඞ්කාරභූතෙන විපුලවිසුද්ධබුද්ධිනා **බුද්ධඝොසොති** ගරූහි ගහිතනාමධෙය්‍යෙන ථෙරෙන කතායං **ධම්මපදට්ඨකථා** –

තාව තිට්ඨතු ලොකස්මිං, ලොකනිත්ථරණෙසිනං;
දස්සෙන්තී කුලපුත්තානං, නයං සද්ධාදිබුද්ධියා.

යාව බුද්ධොති නාමම්පි, සුද්ධචිත්තස්ස තාදිනො;
ලොකම්හි ලොකජෙට්ඨස්ස, පවත්තති මහෙසිනොති.

ඉති තෙවීසාධිකචතුසතගාථාපඤ්චාධිකතිසතවත්ථුපටිමණ්ඩිතා

ඡබ්බීසතිවග්ගසමන්නාගතා ධම්මපදවණ්ණනා සමත්තා.

ධම්මපද-අට්ඨකථා සබ්බාකාරෙන නිට්ඨිතා.